

Georg Wilhelm Schmuermiller sculps. Aug. Vind.

THESAURUS
ANECDOTORUM
NOVISSIMUS:

Seu

Veterum Monumentorum,
præcipuè Ecclesiasticorum, ex Germanicis potissimùm Bibliothecis adornata Collectio recentissima.

TOMUS III.

Pars I.

Ven. Hervei, Monachi Dolensis, Ord. S. Bened. Comentariorum in Isaiam Prophetam Libri VIII.
Liber I. à capite I. Isaiæ usq; ad IX. *a col.* 1. *usq; ad* 124.
Liber II. a cap. Isaiæ IX. usque ad capitis XIV. ỷ. XXVIII. *a col.* 124. *usque ad* 201.
Liber III. a capitis Isa. ỷ. XXVIII. ad caput XXIV. *a col.* 201. *usque ad* 291.
Liber IV. a cap. Isa. XXIV. usque ad capitis XXXI. ỷ. VII. *a col.* 291. *ad* 383.
Liber V. a capitis Isa. XXXI. ỷ. VII. usque ad capitis XL. ỷ. XII. *a col.* 383. *ad* 487.
Liber VI. a capitis Isa. XL. ỷ. XII. usque ad cap. XLIX. *a col.* 487. *ad* 582.
Liber VII. a capite Isa. XLIX. usque ad cap. LVIII. *a col.* 582. *ad.* 676.
Liber VIII. a capite Isa. LVIII. ad LXVI. *a col.* 676. *usque ad* 756.

Pars II

Gerberti, postea Sylvestri II. Pontificis Maximi Geometria. *a col.* 5.
Ejusdem Epistola ad Adelboldum Episc. Trajectensem de causa diversitatis arearum in Trigono æquilatero &c. *a col.* 82.
Adelboldi Episcopi Trajectensis Ord. S. Bened. Libellus de ratione inveniendi crassitudinem Sphæræ. *a col.* 86.
B. Hermanni Contracti, Monachi Augiensis Ord. S. Ben. Liber de Mensura Astrolabii. *a col.* 94.
Ejusdem de Utilitatibus Astrolabii Libri II. *a col.* 108.
Ven. Othloni Monachi Sanct - Emmerammensis Ord. S. Ben. Dialogus de tribus Quæstionibus, id est: de Divinæ pietatis agnitione, Judiciorumque Divinorum diversitate, & de varia benè agendi facultate. *a col.* 141.
Ejusdem Epistola de permissionis bonorum & malorum causis *a col.* 251.
Ejusdem Liber de Cursu Spirituali. *a col.* 257.
Ejusdem Narratio de quodam miraculo, quod nuper accidir cuidam laico &c. *a col.* 398.
Ejusdem Liber de Admonitione Clericorum & Laicorum. *a col.* 402.
Ejusdem Liber Metricus de Doctrina Spirituali cum aliis Ejusdem diversi generis Carminibus. *a col.* 430.
Ejusdem Liber Proverbiorum. *a col.* 484.
Ejusdem Sermo in Natali Apostolorum. *a col.* 538.
Ejusdem Liber Visionum tum suarum tum aliorum. *a col.* 545.
Ejusdem Præfatio in Vitam S. Wolfgangi Episc Ratisponens. à se emendati. Accessit Vita quædam Rhythmica ejusdem Sancti &c. *a col.* 416.
Petri Abaelardi Ethica seu Liber: *Scito te ipsum a col.* 626.

Pars III

Viti Arnpekii, prioris Eberspergensis Ord. S. Ben. Chronicon Bajoariæ, in Quinque Libros tributum *a col.* 1.
Monumenta vetera Historiam Inclyti Monasterii Tegernseensis in Bajoaria Ord. S. Ben. illustrantia. I. Historia Fundationis Tegernseens. auctore, ùt videtur, Froumundo Monacho Tegernseens. II. Chronicon Monasterii Tegerns. à prima origine usque ad nostra tempora. III. Historia Consecrationis Altarium Ecclesiæ Tegerns. IV. Tres vetustissimæ Sequentiæ de S. Quirino Rege, & Martyre, Tutelari Tegerns. *a col.* 473.
Monumenta Vetera Historiam Inclyti Monasterii Benedicto-Burani in Bajoaria illustrantia. I. Breve antiquum Chronicon Benedicto - Buranum. II. Rerum Benedicto - Buranarum Notitiæ antiquæ. III. Epistolæ Benedicto - Buranæ &c. IV. Anonymi Benedicto - Burani Historia Fontis Salutis. *a col.* 595.
Codex Diplomaticus Inclyti Monasterii Admontensis in Stiria Ord. S. Ben. *a col.* 657.

Omnia nunc primùm cum Præfationibus Observationibus præviis & Indicibus necessariis publici Juris facta.

A. R. P. BERNARDO PEZIO, Benedictino & Bibliothecario Mellicensi, *operam & studium conferentibus aliis pluribus tum sui, tum aliorum Ordinum & Monasteriorum eruditis Viris, quorum nomina suis quæque opusculis præfixa sunt.*

Cùm Consensu Superiorum.

AUGUSTÆ VINDELICORUM & GRÆCII.
Sumptibus Philippi, Martini, & Joannis Veith, Fratrum. Anno 1721.

DISSERTATIO ISAGOGICA
IN
TOMUM TERTIUM
rHESAURI ANECDOTORUM NOVISSIMI.

PErsequimur, Erudite Lector, semel cœptum institutum nostrum, tibique nunc ordine tertium Thesauri Anecdotorum Novissimi Tomum præsentem sistimus. Quem ut cum fructu majorique cum voluptate evolvas, benignas nobis tantisper aures præbebis, perferesque de iis singulorum monumentorum rationibus differentes, a quarum perfecta cognitione eorum apud prudentem lectorem pretium magnam partem dependet. Porro etsi hæ preces nostræ apud viros doctos & in hoc studioum genere versatos supervacaneæ ac ineptæ sunt, ut quibus aliunde nihil stultius c imperitius videtur, quàm sine Auctoris salutatione, perceptaque universi opeis ratione, medium volumen involare: quia tamen minimè dubitamus, non pauos ex inferiori quoque subsellio homines futuros, qui isthæc nostra in manus sumere ignentur, apud hos eæ non modò non supervacuæ, sed etiam necessariæ erunt. li enim nisi priùs probè omnia, quæ singula voluminum nostrorum monumenta ircumstant, tenuerint, non modò nullum ex iis fructum aut voluptatem capient, d conspecto desultoriè uno & item altero loco, minùs accuratè aut eleganter tra:ato, ab iis celerrimè fastidio quodam & tædio abalienabuntur, moxque illorum ı partes & castra transibunt, qui nos ceu parùm sanos homines rident, quòd in tanta ovarum Litterarum luce ac frequentiâ, libellos veterum insulsè ac inficetè, ùt il uidem ajunt, conscriptos, è tenebris eruamus, & nostris temporibus obtrudaıus. Neque enim desunt, qui pulcherrima & Ecclesiæ ac Reipublicæ utilissima hæc udia non minori contentione oppugnent, quàm viri docti ac eruditi commendent. xistimant enim ea ab hominibus sacratiori instituto devotis vix integrâ & salva eligiosæ vitæ disciplina excoli posse, iis ansam inanes gloriolas captandi Cœnobitis, l modestiam factis, præberi, Scholastica studia, quæ sanioris doctrinæ hucusque ıses fuerint, concuti & vilescere, novis, quas vocant, opinionibus aditum aperiri, plura alia nescio quæ incommoda & discrimina generari, quæ codicibus è Cœıbitarum manibus excussis prævertere prudentum Præfectorum sit. Deliramenfuis & convitia addunt: nullius nempe laudis nec artis esse, veteres Libros exibere, idem rudissimos è trivio quosvis præstare posse, facillimum esse alienis eribus volumina implere, proprii ingenii fœtus à docto exspectari, antiquorum iniones suffectis melioribus dudum evanuisse, sperari non posse, ut ad veterum ›res & placita novæ unquam Scholæ reformentur, Theologos esse & Casuitas, i Orbem terrarum regant: historicos (ita enim huic studio addictos vocant) ıs voluptatis quàm commodi afferre. Abstinemus referendis aliis machinatioıus, quibus id unum quærunt & agunt, ut ne præclara hæc Studia, quæ tanto clesiæ & Reipublicæ bono in aliis dudum regnis coluntur, in Germania Catholica

caput altiùs efferant & triumphent. Qui omnes utinam vel tantùm fastidio suo (id enim delicatissimum iis est) imperent, ut Præfationes, observationes, & Notas in veterum monumenta priùs, quàm ipsa legant! Deprehendent illico, quàm malè de rebus sibi hactenus non sat cognitis judicaverint: advertent nullibi puriùs & suaviùs pietatem quàm à veteribus præcipi: mirabuntur etiam barbarissimis sæculis acutissima ingenia emicuisse: videbunt, quibus subtilissimarum scientiarum initia debeant recentiores: comprehendent, quanti laboris, industriæ, judicii, lectionis, ac doctrinæ sit antiquorum monumenta litteraria detegere, prelo parare, dijudicare, illustrare ac veluti ad vitam revocare: accendentur ad similia tentanda: ad ea, quæ ab aliis tentata jam sunt, nullo non benevolentiæ genere promovenda: allicient etiam quavis proposita laude adolescentes ad devoranda, quæ isthæc studia initio comitari consueverunt, tædia: denique nullo negotio sibi persuadebunt, hæc ipsa esse studia, quæ nullum genus hominum, quàm Religionis & pietatis cultui mancipatum ampliùs addeceat. Sed quoniam hoc argumentum alibi fortè à nobis & diffusiùs & accuratiùs tractabitur, de eo hoc loco plura proloqui supersedemus. Facimus interea viris eruditis certissimam spem, fore, ut quamprimùm longè plurium quàm edita jam sint, voluminum compotes fiant. Namque dum ista manibus versant, tomus IV. V. & VI. ejusdem, cujus præcedentes tres sunt, magnitudinis, sub incude ac prelo jam sudant. Quæ celeritas si quam gratiam habet & laudem commeretur, eam non in nos, sed in studiorum & laborum nostrorum socios velimus conferri, utpote qui brevissimo tempore, contentione maxima, præstantissimos omnium generum manuscriptos Codices, ut Ecclesiæ ac Reipublicæ prodessent, exscripserunt. Quibus maximus cumulus accedet, si eorum etiam Monasteriorum, quæ adire ipsi per valitudinem aut alias ob causas nondum potuimus, Religiosi Bibliothecarii hujusmodi vetera selecta monumenta, cum bona suorum Reverendissimorum Antistitum venia, nobiscum communicare non gravabuntur. Quod ut commodiùs & accuratiùs instituatur, nostra monita priùs accipere dignentur.

Itaque ut quid typis excusum sit nec ne, quid luce dignum vel indignum sit, quæ denique universim manu exaratorum Codicum ratio sit habenda, sciatur, primò necessarium erit, ut omnes ejusmodi Codices in aliquo, ab editis libris separato & tuto loco collocentur non secundùm facultatum & classium, ùt vocant, ordinem, sed secundùm formam & magnitudinem Codicum. Nam cùm ea fuerit majorum nostrorum parsimonia, ut multos diversorum argumentorum & doctrinarum libros & auctores in unum volumen compingerent, frustra esset, nisi Codices discerpas, eosdem certa classium serie disponere. Distributio in classes facienda est in Indice seu, ut veteri in re veteri verbo utamur, librorum omnium *Registro*.

Ita collocatis Codicibus à tergo inscribatur Littera Alphabeti cum nota Numeri certi. Exempli causâ si in primo arcæ scamno viginti quatuor Codices statuisti, primum à tergo Codicem Littera A. Num. 1. alterum Littera A. Num. 2. tertium Litt. A. Num. 3. &c. usque ad vigesimum quartum, qui Litteram A. Num. 24. ostentet, signabis. Eadem erit ratio Codicum in secundo ejusdem arcæ scamno, quos omnes Litteræ B. & Numeris suis, incipiendo ab 1. 2. 3. &c. attribues. Eandem litteram & Numerum interiori antico Codicis asseri inscribes, ut, si quotidiana Codicum tractatione ac usu exterior à tergo inscriptio fortè avulsa & deleta fuerit, eadem indidem facilè restitui possit.

Postquam omnes Codices in hunc modum ordinâsti notâstique, tum à primo capto initio, singulos accipies, & in *paginas* adscriptis ad summas oras numeris dispertíes. Quippe cùm permulta uno eodemque Codice diversorum Auctorum opuscula passim contineantur, ni singulas paginas numerorum notis descripseris, non sine gravi molestia & jactura temporis, cùm usus tulerit, certum quodpiam eo Codice contentum opusculum perquires. Ad hæc in primo cujuslibet Codicis assere syllabum Opusculorum, eo contentorum, describes, citatis accurate paginis in quibus quæque incipiunt & desinunt. Quod si asseribus pro more veterum quædam epistolæ aut notæ chronicæ inscriptæ fuerint, cave, recenti charta eas obducas vel *folium*

volans,

volans, vel aliud novum, post anticum afferem à te defigendum, pro *contentorum* syllabo arripe.

Ubi sic parati & ornati fuerint Codices manuscripti, tum denique de condendo accurato Indice seriò cogitabis. Eum saltem duplicem esse oportebit. Prior singulos auctores, tuis Codicibus comprehensos, secundùm facultates Artium & classes ita contineat, ut primum locum Biblia, secundum Bibliorum Interpretes, tertium Patres, quo nomine omnes Theologos & Ascetas, qui ante annum MCC. floruerunt, ferè accipimus, quartum Theologi Scholastici, quintum Scriptores Homiletici, sextum Concilia & Canones, eorumque Interpretes, septimum Juris civilis periti, octavum Philosophi, nonum Ascetæ, decimum Historici, undecimum Rhetores, duodecimum Poëtæ, decimum tertium Grammatici, Philologi & miscellanei Scriptores obtineant. Extra quem ordinem suus etiam locus Ritualibus, Missalibus, Breviariis &c. adsignandus erit. Porro in singulis classibus & facultatibus Auctores ordine Alphabetico rectissimè recensebis, ita ut cujus nomen à littera A. incipit, ei præponatur, qui à littera B. auspicatur, exceptis Libris Biblicis, qui ordine in editis exemplis recepto referendi sunt.

Nullus autem auctor, nec ullum in Indice opusculum, quantumvis leve, commememorandum est, nisi addito initio unius & item alterius versus: quod præcipuè servandum est, ubi auctor suum opus ab aliqua Divinarum Scripturarum sententia exorditur. Cùm enim ideo initium operis inferatur, ut, cujus id auctoris sit, ab aliorum codicum, in quibus genuinum auctoris nomen desideratur, possessoribus sciri possit; frequens autem sit, ut duo diversi auctores ab eodem Scripturæ textu ordiantur, nihil agis, nisi pluscula verba textum Scripturæ in tuo Codice sequentia adscribas. Res hæc maximi momenti in historia litteraria est, qua neglecta exiguo usui sunt tot Manuscriptorum Codicum Catalogi, quos nostris temporibus passim majori cum splendore ac ostentatione quàm fructu prodire cernimus. Præterea diligenter attendat Indicis collector, ut ad singula singulorum Auctorum, etiam Anonymorum, opuscula notet, in qua littera & Numero notato Codice contineantur, ut de iis roganti illico Codicem possit ostendere ac repræsentare. Nec omittat saltem verbo innuere, in membranáne an in charta descripta sint opuscula; Denique addat, si de ea certus sit, Codicis ætatem. Ex his enim omnibus totius controversiæ summa persæpe dependet.

Alter Index seu Codicum manu exaratorum Catalogus ita adornetur, ut Auctores, quorum opera illis insunt, ordine Alphabetico collocentur, idque eo fine, ut si à bibliothecario quæratur, num hunc vel illum Auctorem in Codice quoppiam adservet, mox consulto hocce indice rectè sciat respondere, nec ei necesse sit, multo tempore in facultatum & Classium Indice oberrare. Scimus infinita in hoc genere præcipienda optandaque restare. Verùm nec locus nec tempus nobis admittunt, ut vel eos libros nominemus, in quibus ampliter de hoc utilissimo argumento tractatur. Satis fuerit, si à Germanicorum Cœnobiorum bibliothecariis obtinuerimus, ut ad has pauculas leges Catalogos concreditorum suæ curæ manu descriptorum Codicum componant, eosque nobiscum communicent. Spondemus omnibus, nos nihil prætermissuros, quod ad suorum Majorum gloriam aliquid facere videbitur. Indicabimus ipsis libentissimè, si quas ex aliorum propè innumerorum Codicum collatione hausimus notitias: pandemus ultro, quæ ex eorum monumentis prelo jam subjecta vel hactenus inedita sint: reserabimus eis fontes, ex quibus ampliorem auctorum, quos possident, cognitionem haurire possint, nec reticebimus aliorum Monasteriorum nomina, cum quorum manu scriptis exemplaribus sua, si ipsi edere in lucem cupiant, conferre possint ac emendare. Quòd si autem adeò modesti fuerint, ut ipsi præfixo suo tanquam Editoris nomine in luce publica comparere nolint, saltem ex veteribus suis Codicibus ea nobis exscripta & accuratissimè collata mittant, quæ ex communicatis Catalogis luce digna esse ipsis indicabimus. Sed longior, quàm proposueramus, evasit disputatio, quæ tamen vel eo nomine viris eruditis veniabilior videbitur, ùt speramus, quòd nil aliud, quàm Reipublicæ nostræ incrementum spectet. Jam ad ipsas in singula hujus Tomi monumenta observationes, quæ latiùs evagandi occasionem nobis præbuerunt, tandem veniamus. OBSER-

OBSERVATIO PRÆVIA
IN
PRIMAM PARTEM
TERTII TOMI
THESAURI ANECDOTORUM
NOVISSIMI.

I.

HERVEI DOLENS. LIBRI VIII. IN ISAIAM, à col. I.

HErveus, quem Joannes Mabillonius Annalium Benedictinorum Tomo III pag. 357. sub finem seculi undecimi, Casimirus Oudinus in Supplemento Bellarm. de Script. Eccle. pag. 394. anno circiter 1130. floruisse scribunt, illustre Monasterii Dolensis seu Burgidolensis in Diœcesi Bituricensi Decus & Ornamentum fuit. Porro hujus Monasterii fata non sine gemitu paucis exponunt Lucas Acherius in Observationibus præviis ad Tomum II. Spicilegii, & laudatus Mabillonius pag. 358. ubi memorat, id anno 1623. destructum esse, petente Serenissimo Principe Condæo Henrico Borbonio, qui ejus & Monasterii S. Salvatoris locô, duo Canonicorum Collegia (egregia scilicet reformatione) instituit, unum intra palatium Castri-Radulfi, alterum Dolis. Cæterùm ad uberiorem vitæ, ab Herveo hìc loci exactæ, historiam, quod attinet, eam nobis egregia & ampla Dolensium Monachorum encyclica de illius obitu Epistola præbet, ex MS. Cod. Abbatiæ Claræ-vallensis ab Acherio in supra citato Spicilegii Tomo pag. 515. publicata, quæ quia ob Acheriani Operis in his regnis raritatem paucissimis visa est, hic totidem verbis reddenda visa est. En igitur eam!

Cùm Propheta dicit: Dominus virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, *si ipse non pro sua, sed pro auditorum salute proprias enarrat laudes, quomodo nos, quorum tota salus in laudibus ejus est, tacere audebimus magnalia ipsius, quæ nostris temporibus ostendere nobis dignatus est? Noverit itaque quisquis hæc auditurus est vel lecturus, nos nequaquam vanis vel falsis laudibus velle mortuos extollere, sed ad laudem & gloriam Christi salutemque audientium pro amore veritatis de veritatis ipsius amatore veraci stylo pauca describere.*

Fuit igitur Vir tam vita quàm doctrina venerabilis, Herveus nomine, Dolensis Cœnobii Monachus, degens ibi circiter quinquaginta annis in prædicanda morum probitate, patriæ autem Cennomanensis indigena, multa apud nos suæ fidei & sapientiæ, nec non & innocentiæ monimenta relinquens. Jam namque juvenis & à puero Scholarum dogmatibus multipliciter imbutus, cùm prædictum Monasterium ingressus fuisset, totum se studio sanctarum scripturarum dedit, atque Catholicos Tractatores, Augustinum videlicet, Hieronymum, Ambrosium, Gregorium, ac reliquos frequentare cœpit, jugiterque diebus ac noctibus eorum lectioni incumbere, meditationi inservire non destitit, nec quolibet impedimento ab inquisitione veritatis avelli potuit. Cumque singularis ingenii atque inæstimabilis memoriæ esset, cœpit in vasculo cordis sui multa profutura recondere, & columbæ more meliora grana eligere, sibique memoria retinere scriptoque commendare.

Fecit ergo primùm Expositionem mirabilem super Librum B. Dionysii de Hierarchiis Angelorum.

Deinde exposuit totum Librum Isaiæ Prophetæ, & Lamentationes Jeremiæ, extremamque partem Ezechielis, *ibi incipiens, ubi sanctus Gregorius Papa dimiserat, & ad finem usque perducens.*

Simul

Simul etiam Devteronomium Moysi & Ecclesiastem Salomonis, *nec non quoque* Librum Judicum, & Libellum Ruth, Librumque Tobiæ, *omnia, quæ in illis minùs intelligentibus solam litteram sonare videntur, in convincibili ratione ostendens, Christi & Ecclesiæ contestari & prædicare mysteria.*

Præterea Apostoli & Pauli Epistolas *cum tanta sapientiæ affluentia* exposuit, *ut, qui eas legerunt, asserant, nunquam se illis comparabiles cognovisse, & vix aut nunquam tanta expositas diligentia posse alicubi reperire.*

Ad ultimum cùm fama doctrinæ ejus circumquaque spargeretur, & jam nullus ei, sicut attestantur, qui eum veraciter cognoverunt, Canonicarum Scripturarum scientiâ primus haberetur, Librum Duodecim Prophetarum & Librum Genesis *ex integro tam mirabili sensu* exposuit, *ut expositionem super illos necdum potuerimus invenire, quæ suæ æquiparari possit.*

Inter hæc quippe fecit plurimas Expositiones de Lectionibus sanctorum Evangeliorum, Canticorum *etiam, quæ in Ecclesia leguntur.*

Libellum *quoque* de connexione quarundam Lectionum, *ostendens aliter in quibusdam Ecclesiis legi, quàm in Sacra Historia continentur: de quibus unum quod subditur exemplum, sufficiat. Legitur in quadragesima Lectio quædam de Libro Esther, & ita in quibusdam Lectionariis incipit Lectio Libri Esther:* oravit Esther ad Dominum dicens: Domine DEus Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita. *Quam orationem ipse illic ex auctore sacræ historiæ probat non fecisse Esther, sed fecisse Mardochæum, & ideo non esse legendum:* oravit Esther, *sed legendum esse:* oravit Mardochæus. *Et multa similia ibidem asserit.*

Librum *etiam non minimum fecit* de Miraculis S. Mariæ DEI Genitricis, *quæ eadem inviolata Virgo temporibus ejus gessit in Dolensi templo, quæ ipse mox postquam gesta erant, sicut audiebat ab ipsis, in quibus fiebant, & à Monacho Custode Monasterii, sine aliqua dilatione scribebat.*

Demum, quamvis propinquum finis sui terminum paulatim vigore deficiente sensisset, tamen sine consueto scribendi opere esse non poterat, & rogatus à nonnullis, ut, qui omnes scripturas super cunctos memoriter retinebat, de Cœna S. Cypriani Cæcilii Cartaginensis Episcopi *ferè de omnibus Libris Canonicis aggregata, quæ, quid intimaret, eatenus apud nos incognitum erat, edoceret, ipse, quid de ea sentiret, acquievit rogantibus dicens, dum scriberet, se fortassis cum ista præsentem vitam finire. Et quia prior Liber Expositionum suarum de dictis SS. Patrum, Dionysii videlicet Areopagitæ, extiterat, de eorundem SS. Patrum dictis iste posterior esset. Sicque contigit. Namque cùm eandem Cænam usque ad illum locum exposuisset, quo dicitur:* confundebatur Elisabeth, stupebat Maria, videbat de facto Sara: *quo loco videlicet apud nos terminabatur, arbitraretur autem de ea non nimiam abesse partem, tam ipse quàm Domnus Abbas Girbertus, qui hoc ei tanquam Monacho & filio suo mandaverat, eamque, quæ deerat, partem ab Abbate S. Savini, qui se eam habere dicebat & mittendam eis promiserat, expectabant. Multa siquidem in ea vel dempturus fortasse vel additurus illam, sicut erat, in abolitione reliquit.*

Et cùm tempus Quadragesimæ in maxima mentis, & majore corporis, quàm nuper fuerat, virtute, in multa abstinentia multisque quotidianis virgarum verberibus, devotis atque assiduis orationibus, & in quotidiana sacrosancti Sacramenti Corporis & Sanguinis Domini reverenda celebratione, cùm alacritate & gaudio Sancti Spiritus consummâsset, in die sanctæ Cœnæ Domini nos dulcifluo Verbi DEI pane in Capitulo refecisset, in die sanctæ Paschæ Missæ Hebdomodarius fuit, & Sermonem in Capitulo fecit. Secunda Feria Missam in Conventu cantavit, & postmodum debilitate correptus, Quarta Feria inunctus est, sed tunc communicari non potuit, quod ipse postea aliquantulum convalescens Divina providentia accidisse asseruit dicens, non Dominum ad se, sed se ad Dominum venire debere, & sic sequenti, quam præcedenti die non audierat, ipsiusque diei Missam audivit, & confessus priùs sacrosancta mysteria Corporis & Sanguinis Domini in tutelam exituræ in proximum animæ devotissimè accepit, sicque per totam hebdomodam, cùm Missam quotidie audisset, quam nullo modo omittere volebat, & Domnum Abbatem, qui tunc fortè deerat, antequam recederet, multùm videre vellet, postquam

)(b venit,

venit, ab eo visitatus atque absolutus, inter manus ipsius, cui se accensabat, cœpit acri quidem sed brevissimo dolore fatigari usque ad mortem, Dominica in Octavis Pascha transiens ex hac vita, & scandens, ut credimus, ad sydera regna.

Ne verò longiùs protrahatur Epistola, de omni tempore vitæ ejus breviter dixerimus, in diebus nostris majoris abstinentiæ, pudicitiæ mundioris, sanioris consilii, humilitatis altioris, taciturnitatis magis assiduæ, locutionis plus circumspectæ prorsusque à vanitate alienæ, purioris vel ampliùs Catholicæ doctrinæ, inque universa morum honestate præclariorem nullum nos cognovisse. Hæc scribimus vobis, quoniam frater erat, ut de tanto fratre gaudeatis, & quod ei promiseratis, devotè persolvatis, in regno DEI, ad quod eum evolâsse confidimus, ei consociari sperantes. Valete.

Hactenus Epistola funebris Monachorum Dolensium de vita, moribus & doctrina Hervei. Juvat nunc in Catalogum operum, ab iisdem, ùt vidimus, contextum, non nulla observare. Porro ex omnibus hic recensitis Hervei Operibus nullum adhuc prelo subjectum fuit, nisi Commentarius in Epistolas Pauli, quem tanquam γνήσιον S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi, sanctissimi pariter ac eruditissimi Viri opus *venerandus & generosus Dominus Renatus Castenus à situ & squalore vindicavit* & primus in folio edidit Coloniæ ex officina Eucharii Cervicorni Anno 1533. cum præfatione Godefridi Hittorpii Coloniensis civis. Eundem deinde diligentiùs & auctius in lucem dedit sub ejusdem S. Anselmi nomine Joannes Picardus, Canonicus Regularis sancti Victoris Parisiensis Tomo II. Operum S. Anselmi, quæ Coloniæ ex officina Cholin. anno 1612. in folio emerserunt. Sed eum non Anselmi, sed Hervei Dolensis genuinum esse fœtum nunc viri eruditi omnes agnoscunt. Vide de hoc plura apud Labbeum Tom. I. Dissert. ad Script. Eccle. Bellar. Casimirum Oudinum in Supplem. pag. 395. Guillielmum Cave in Hist. Litter. ad annum 1130. aliosque recentiores Bibliothecarios passim. Atque hæc ipsa causa est, quòd hi Commentarii in novissima & accuratissima Operum S. Anselmi editione, quam eruditissimus Gabriel Gerberon è Congregatione S. Mauri Lutetiæ Parisiorum anno 1675. procuravit, prætermissa, & ne quidem inter spuria Cantuariensis Archiepiscopi opera recusa fuerint.

Alterum Opus Hervei, quod deinceps editis accensebitur, est amplissimus *Commentarius in Isaiam*, in Libros Octo divisus, qui totam primam hujus nostri voluminis partem absumit. Ad eum accuratè ac emendatè edendum duobus Codicibus MSS. Membraneis in folio, bonæ notæ usi sumus. Primum nobis suppeditavit bibliotheca celeberrimi Austriæ Monasterii S. Crucis Ord. Cisterc. studia nostra strenuè ibidem curante A. R. & Cl. Daniele, Viro præstante, cui etiam brevi plura debebunt eruditi. Is Codex sexcentorum annorum est. Alterum nobis è bibliotheca Inclyti Monasterii Garstensis propè Stiram, nobilem Superioris Austriæ urbem, Ordinis nostri, misit A. R. P. Petrus Oberhueber, ibidem Supprior, amicus, & nostrorum studiorum fautor acerrimus. Nec hic ætate multum Sanct-Crucensi cedit. Ex utroque textum restituimus, variantibus lectionibus, etsi perpaucis, in marginem conjectis. Extat & tertium quoddam manu exaratum hujus operis exemplum in bibliothecæ Campiliensis Codice membraneo in folio quingentorum annorum, quod sine dubio illud ipsum est, quod in Catalogo quodam à quadringentis annis Campililii confecto sub nomine *Curveji super Isaiam* laudatur. Postremò idem Hervei opus *ad Joannem Abbatem Dolensem* in Bibliotheca Claromontana Parisiis MS. adservari ex Labbeo fidem facit Caveus, cui addendus Oudinus, qui id etiam in Bibliotheca Longipontis Ord. Cisterciensis in Episcopatu Suessionensi haberi adfirmat. Cæterùm luculenti & Hervei charactere ac ingenio, quod Dolenses Monachi supra depinxerunt, plenissimi hujus Commentarii editionem Respublica litteraria acceptam referat R. P. Godefrido Depischio, sodali & contubernali nostro, qui pertinaci sanè ac improbo labore id integrum ex laudatis codicibus exscripsit & singulari quadam industria & diligentia prelo paravit. Nec is defugeret laborem etiam reliqua Herveana Opera eruendi, modò Codices, quibus ea contineri viri docti scribunt, ad nos mitterentur.

Oudinus in Supplem. pag. 395. testatur vidisse se Hervei *Postillas breves in Deuteronomium MS.* apud S. Germanum Parisiensem. Clarissimus S. Edmundus Martene in Itinere suo Litterario, Gallicè edito, part. 1. pag. 57. scribit, in Monasterio S. Mariani Antissiodorensis Ord. Præmonstratensis, reperisse se *Commentaria Hervei in Minores Prophetas*. Sed ab his locis majori intervallo disjuncti sumus, quàm ut inde quidquam expectemus. Cætera autem Hervei opera, an & ubi hodieque supersint, hactenus ne fama quidem comperimus.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ
IN
PARTEM SECUNDAM
TOMI TERTII
THESAURI ANECDOTORUM
NOVISSIMI.

I.

GErbertum, postea Sylvestrum eo nomine Secundum, cujus duos jam Libellos in Tomi I. P. II. dedimus, non solùm Theologicis & Philosophicis, sed etiam Mathematicis disciplinis excultissimum fuisse, tum veteres recentiores Scriptores tradunt; estque constans apud viros eruditos sententia, ideò unicè apud quosdam Gerbertum in Magiæ suspicionem venisse, quòd Mathematicas disciplinas cum Liberalibus artibus ita calluerit, ut eas penè mortuas in Gallia resuscitârit. Sed ridiculam eam esse fabulam demonstrat vel solum ejus Epitaphium à Sergio IV. successore Sylvestri conditum, & ab Anonymo Zwetlensi Tom. I. P. III. in Historia Romanorum Pontificum multò emendatius relatum, quàm apud Baronium & Papebrochium extet. Vide Observationem nostram præviam ad id monumentum. Porro quàm certa hactenus Gerberti laus in Mathematicis fuit, tam pauca ejus rei specimina in lucem prolata sunt. Solus Mabillonius Tom. II. Analectorum pag. 212. *Gerberti Scholastici Epistolam ad Constantinum Monachum de Sphæra constructione* publicavit, quam cur Guil. Cave ac eum secutus G. Olearius Tom. II. Bibliothecæ Script. Eccle. pag. 181. cum brevissima sit, *Librum de Sphæra* vocent, nulla ratio est. Mabillonius in Annotatione ad laudatam Gerberti Epistolam monet, ejusdem *Geometriam & Rhythmonachiam* in Bibliothecæ Thuaneæ MS. Codice signato num. 283. extare, unde codex in bibliothecam Colbertinam commigravit, ùt nos docet Casimirus Oudinus in Supplem. Bellarm. pag. 313. qui etiam advertit, *Rithmonachiæ vetustum Librum editum cum quatuor libris, idiomate suo Germanico de Lusu Schaccorum, Lipsiæ anno 1616. in fol. à Serenissimo Duce Brunswicensi & Luneburgensi, s.'. nomine Gustavi Seleni, quæ editio rara hodie* habeatur. Caveus Hist. Litt. pag. 512. edit. Genev. Gerberti de Geometria Librum MS. olim in Bibliotheca quoque Farnesiana extitisse commemorat. Alium nos eumque sexcentorum circiter annorum manu exaratum codicem, Gerberti Geometriam complexum, in Bibliotheca Petrensi Salisburgi reperimus, unde domum reversis Reverendissimus & Perillustris Dominus celeberrimi Petrensis Monasterii Abbas, Placidus, eundem benignissimè communicavit. In eo Codice textum Gerberti, nulla capitum divisione insignem, passim anonymi notulæ in margine comitabantur, ex quibus eas duntaxat ad editionem nostram adhibuimus, quæ vetustis Geometricarum mensurarum notis, nostræ ætati penitus ignotis & singulari cura, ùt in Codice descriptæ erant, hìc in ligno incisis, aliquam lucem conciliarent. Cæterùm textus non uno loco corruptus est,

GERBERTI POSTEA SYLVESTRI II P. M. GEOMETRIA. à col. 180.

nec schemata Geometrica ubique satis exacta. Verùm à codicis nostri fide recedere nefas nobis esse duximus. Restituant malè affecta loca, quibus Colbertinum, aliosque manuscriptos codices Fortuna obtulerit. Interim vel ex hoc Gerberti Libro de Geometria satis intelligi potest, disciplinas Mathematicas, aliasque egregias Artes seculo X. nequaquam adeo jacuisse, ut quidam recentiores Scriptores finxerunt. Fortè non adeo multi vel nostro politissimo seculo de Geometria Gerbertô elegantius, brevius, & apertiùs commentati sunt. Sed nobis comparationes temporum & hominum hìc instituere proprositum non est.

GERBERTI EPISTOLA AD ADELBOLDUM &c. à col 82.

II. Hæc Epistola, Adelboldo, sine dubio Episcopo Ultrajectensi inscripta, in qua Gerbertus de causa diversitatis arearum in Trigono æquilatero, Geometricè vel Arithmeticè exemplo breviter ac subtiliter disputat, in eodem codice, ex quo ejusdem Geometriam exprompsimus, eadem manu exarata extabat. Itaque ut ingenium Gerberti in Mathematicis rationibus, quantum fuerit, amplius eluceret, eam Geometriæ adjungere visum fuit.

ADELBOLDI EP. ULTRAJECTENS. LIBEL. DE CRASSITUD. SPHÆRÆ. à col. 86.

III. Adelboldus, nobili genere ortus Henrico II. Imp. cognomento Sancto à Consiliis primùm fuit. Deinde ludibria Fortunæ, ac Mundi vanitatem apud animum seriò reputans, abdicatis dignitatibus in Benedictino Monasterio Laubiensi Monachum professus est. Ibi cùm aliquamdiu Studia pietatis & optimarum litterarum coluisset, tandem anno MVIII. Ausfrido in Episcopatu Ultrajectensi suffectus, eam provinciam magna cum laude gessit usque ad annum MXXVII. quo die 27. Novembris ad plures abiit. Hæc ex Chron. Ultraject. Johannis de Beka cap. 17. Trithemio, Possevino, Oudino, aliisque in pauca contraximus, non nescii, quantis difficultatibus narratio hæc omnis obnoxia sit. Certè Sigebertus de Scriptoribus Eccle. cap. 138. hæc tantùm de Adelboldo habet: *Adelboldus, ex Clerico Lobiensi Episcopus Ultrajectensis, scripsit vitam secundi Henrici Imperatoris, & in utraque Litteratura plura sui monumenta reliquit posteris.* Ubi ad illa verba: *ex Clerico Lobiensi* hoc extat scholion eruditi Auberti Miræi: *Adelboldus itaque ante Episcopatum non Monachus, sed Clericus Lobiensis fuit. Notent autem antiquitatis Ecclesiasticæ studiosi, olim Lobii, ut & apud Vedastinos & Amandinos, non solum Monachos, sed & Clericos resedisse. Clericorum certè seu Canonicorum Lobiensium collegium in S. Ursmari templo, quod nunc est Parochiale, sedem suam habuit usque ad annum Christi millesimum quadringentesimum nonum, quo inde migravit Binchium, quod est Hannoniæ oppidum secundo milliari à Lobio distans.* Verùm quidquid sit de Canonicis seu Clericis Leobiensibus, quod alibi accuratiùs excutiemus, de Adelboldo tamen multò vero est similius, eum *Monachum Lobiensem* quàm solùm *Clericum* fuisse. Sanè in hujus Opusculi Prologo *Scholasticum*, utique Lobii, se fuisse ipse fatetur. At quis ignorat, studia Litterarum apud Monachos Lobienses sub finem seculi undecimi præcipuè floruisse, nihilque frequentiùs evenisse, quàm ut Clerici scholas Monachorum, præsertim adeò celebres & propinquas, imò propè conjunctas, comunes haberent? Igitur Adelboldus Monachus, & Lobiensis Monasterii Scholasticus, tam Monachorum, quàm, si qui fuerunt, Clericorum, communis Magister, ùt in aliis Cœnobiis nostris persæpe usuvênit, fuit. Sed, ùt recepimus, de his alibi distinctiùs agemus. Nunc de Adelboldi opusculo, quod ad Sylvestrum II. antea Gerbertum, scripsit, differamus. Ei scribendo ansam præbuit Adelboldo difficilior quidam locus Macrobii super somnium Scipionis, ubi ait, *compertum esse apud Geometras peritissimos, ut in duobus circulis, si diametrum unius duplum sit diametro alterius, ejus circuli crassitudo, cujus diametrum duplum sit, octupla sit crassitudini illius circuli, cujus subduplum est diametrum* &c. Quam doctrinam dum accuratè explicat Adelboldus, rem tamen omnem ad Sylvestrum defert: *in his omnibus*, inquit, *si erro, oro, ut ad viam vetitatu reducar. Si viam teneo, nihilominus peto, ut via, quæ me dubitantem tenet in tenebris, vestri assensus auctoritate illustrata reluceat.* Ex quibus discimus, quanti Sylvestri eruditionem fecerit Adelboldus, qui hoc scriptum ante annum M III. qui ultimus Sylvestro fuit, debuit concinnare. Id ex Cod. MS. membraneo annorum sexcentorum bibliothecæ Tegernseensis nobis suppeditavit Adm. R. & Cl. P. Alphonsus Hueber, aliàs à nobis laudatus. Alius est Codex Petrensis ejusdem ætatis in 12. ad quem idem opusculum exegimus.

gimus. Postremò Cl. P. Edmundus Martene in Itinere suo Litterario Gallicano part. 2. 97. testatur, se in Abbatia Cheminonensi Diœcesis Catalaunensis vidisse *opus Adalboldi ad Sylvestrum Papam de circulo &c.* quod sine dubio hoc ipsum nostrum est.

B. HERMANNI CONTRACT. LIB. DE MENSURA ASTROLABII à col. 94.

IV. De Hermanno Contracto, sanctissimo Augiæ Divitis Monacho, tantò minor necessitas nobis incumbit hic pluribus agendi, quantò celebrius ejus nomen est apud omnes, quotquot de scriptoribus Ecclesiasticis à seculo undecimo, quo floruit, usque ad recentiora tempora, commmentaria reliquerunt. Nos de ejus gestis & scriptis alibi diffusè tractabimus, ubi etiam insignes ac optimæ notæ codices indicabimus, ex quibus ejus Chronicon augeri ac emaculari possit, tametsi id, si rectè meminimus, in Itinere nostro Bajoarico jam fecerimus. Interea qui moræ impatiens est, consulat Jodoci Mezleri de Viris Illustr. S. Galli L. 1. c. 47. & Joannis Egonis Tract. de Viris Illustr. Augiæ Divitis Part. 1. cap. 18. quos ambos in Tomi I. Parte III. edidimus. Porro ad Hermanni præsentes *de Mensura & Utilitate Astrolabii Libros*, quos ex Bibliothecæ Petrensis codice membraneo, à sexcentis annis exarato nunc primùm typis commendamus, quod attinet, ii ipsi sunt, qui tantam ei existimationem pepererunt, ut à multis, inter quos teste Possevino Apparat. sac. T. 1. pag. 737. sunt Durandus de Divinis Officiis Lib. 4. c. 22. & Antonius Demochares de sacrificio Missæ T. 4. c. 15. auctor ipsius Astrolabii fuisse sit existimatus. Cæterùm distributio & partitio libellorum, de Astrolabii ratione ab Hermanno conditorum non nihil in Codice Petrensi perturbata est, vitio, ùt existimamus, librarii, qui posteriores duos *de Utilitate Astrolabii Libellos* secundum & tertium universi & perpetui cujusdam operis librum esse arbitratus est, quod satis probat col. 96. titulus *Libri primi*, cùm tamen unus unicus de Mensura Astrolabii Liber Hermanni sit. Neque enim Trithemio Lib. de Script. Eccle. cap. 321. fides habenda est, ubi ait: Hermannum *de Compositione Astrolabii Libros III.* scripsisse, ac iterum *I. de Utilitate Astrolabii*, ex quibus tres priores incipiant: *in metienda igitur sub.* Et posterior unicus: *quicunque Astronomicæ.* Quæ quàm malè inter se cohæreant, vel inspecta nostra editione nemini non patebit. Ergo ut omnis deinceps confusio, quæ in scriptis Hermanni de Astrolabio admissa est, evitetur, sic accipe. Primò edidit Hermannus *Librum Unum de Mensura Astrolabii*, quem Trithemius *de Compositione Astrolabii* inscripsit, quemque hic una cum Præfatione à col. 95. usque ad 106 excusum habes. Nec hunc Librum priorem esse aliquô alterô ejusdem generis ac ordinis, manifestum est ex his verbis Hermanni, quibus eundem concludit: *quas autem quantasve utilitates omnes prætaxatæ habeant mensurationes, Libellum Astrolapsus legenti, & ingenium in hujusmodi rerum usu exercitanti aliàs debet notificari.*

DE UTILITATIBUS ASTROLAB. LIB. II. à col. 107.

Secundò scripsit Hermannus *de Utilitatibus Astrolabii Libros II.* quos Trithemius sub eadem inscriptione loco citato recenset, etsi non nisi *Unum* esse dicat, quocirca Viro docto litem non movebimus. Certè ex mox adductis ipsius Hermanni ex Libro de Mensura Astrolabii verbis vix aliud concludas. Non enim ad *Libellos*, sed *Libellum Astrolapsus*, id est: de Utilitatibus Astrolabii, Lectorem suum remittit. Nec nos aliam partitionem instituissemus, nisi Codex Petrensis eam nobis mentem injecisset. Cùm enim ea, quæ caput 21. consequuntur, cum præcedentibus nulla ratione cohærerent, in codice tamen eâdem omnia manu exarata & conjuncta essent: integrum nobis esse non putavimus, ea sine titulo novi libri exhibere, sive ea etiam Hermanni sive cujuscunque alterius essent. Qua de re fortè melius alii censebunt, in quorum manus plura Hermannianni Operis manu exarata exempla incident. Nobis in re obscura & perplexa id sectandum videbatur, quod planius & clarius esset. Nam verba Hermanni admodum obstant. Potuit enim sub finem Libri de Mensura Astrolabii propositum habere, non nisi unum Libellum Astrolapsus condendi, quem tamen postea increscente materia aut aliis ex causis altero adauxerit, quod frequenter auctoribus accidit. Fortè Libelli hujus secundi epilogus certiora nos docuisset, nisi à codice, nescimus, quo casu, avulsus fuisset,

OTHLONI MONACHI EMMERAM. OPERA. à col. 141.

V. Res Othloni vel Othlohi apud plerosque recentiores, Browerum putamus, Oudinum, Pinium Mabillonium aliosque, quotquot ejus mentionem injecerunt, obscurissimæ sunt, licèt eas ipse Othlonus amplissimè candidissimeque perscriptas ad posteros transmiserit. Paucis omnia complectimur: ille ipse Anonymus Ratisponensis, cujus *Libellum de suis tentationibus, varia Fortuna & scriptis* Johannes Mabillonius ex Cod. Emmeramensi in Tom. Analectorum à pag. 404. in Lucem extulit, hic noster Othlonus, Monachus & Decanus Imperialis Monasterii S. Emmerammi fuit. Idem conjecit quidem acutissimus Mabillonius in Admonitione prævia ad dictum Anonymum, nihil tamen certi pronuntiare ausus est, non visis omnibus, quæ à se edita fuisse commemorat Anonymus, opusculis, præsertim Dialogo de tribus Quæstionibus, in quo *personam* & suam & Henrici Monachi Augiensis patefecisse se scribit. Sed omne, si quod esse potuit, dubium sustulêre duo insignes manu exarati Codices, ambo quingentorum annorum, quorum unum in bibliotheca Lambacensi in 4. alterum in Sanct. Crucensi in folio reperimus, in quibus ille Dialogus, expressis interlocutorum nominibus, Henrici videlicet & Othloni conservatus est. Ut adeo nihil certius esse possit, quàm Anonymum illum Ratisponensem de tentationibus, varia fortuna & scriptis suis à Mabillonio evulgatum, unum eundemque esse, atque Othlonum Monachum Emmerammensem. Itaque qui ejus vitæ historiam nôsse cupit, citatum Tomum 4. Analectorum Mabillonii evolvat. Ne tamen quibus Analecta ad manum non sunt, nihil de Othloni vita dedisse videamur, en ejus veluti epitomen. Editus in lucem fuit Othlonus circa annum M XIII. in Diœcesi Frisingensi, ùt ex variis Scriptorum ejus locis intelligitur. Ingenium docile ac facile nactus à prima pueritia singularis diligentiæ specimina dedit, artem litteras eleganter pingendi sine Magistri ope ac institutione discere aggressus. Rem ipse Othlonus in Libro de tentationibus & scriptis suis in hunc modum enarrat: *cùm parvus scholari disciplinæ traditus fuissem, litterasque celeriter didicissem, cœpi etiam longè ante solitum tempus discendi, sine jussu Magistri, artem discere scribendi. Furtivo enim & insolito modo, nec non sine docente nisus sum eandem artem scribendi apprehendere. Qua de re contigit, ut pennam ad scribendum inrecto usu retinere consuescerem, nec postea ab ullo docente super hoc corrigi valerem. Nimius namque usus probibuit me emendare. Quod cùm viderent plures, dixerunt omnes, nunquam me benè scripturum. Sed aliter evenit ex gratia DEI, sicut plurimis notum est. Nam cùm in pueritia ipsoque tempore, quo tabula mihi data est cum aliis pueris, ad discendam scripturam viderer aliquid scribere nosse, miraculum non parvum præbui videntibus. Deinde verò non post longum tempus tam benè scribere cœpi, tantumque affectum ad hoc habui, ut & in loco illo, quo talia didici, id est: in Cœnobio Tegernsee dicto, multos libros scripsissem, & in Franciam* (Orientalem seu Franconiam) *translatus adhuc puer, ibique in tantum multa scribendo laborâssem, ut inde rediens penè visu privatus fuissem.* Quæ ideò, subjungit Othlonus, *proferre decrevi, ut aliquos incitarem ad similem affectum laborandi, gratiamque DEI, quæ tanta mihi beneficia præbuit, aliis narrans, eos ad magnificandam eandem gratiam DEI mecum traham.* Et profectò tot volumina juvenis diligentissimus conscripsit, ut, nisi ipse sub finem citati libri singula recenseret, nemo facile, ut credat, animum posset inducere. Quædam ipsi in bibliotheca Tegernseensi & Emmerammensi spectavimus in manus & litterarum elegantiam & accuratissimam conformationem defixi. Cæterùm Othlonus è Francia reversus paulo post Liberalium artium disciplinis se imbuendum Magistris præbuit, adeo annuentibus Musis, ut contentionis laude omnes sodales facile anteiret. Poeticis præcipuè, ùt ipse testatur, delectabatur, ardebatque tanto proficiendi æstu, ut DEum constanter rogaret, ut sibi *locum præstaret, in quo copiam haberet librorum.* Inde è scholis egressus Clericali militiæ adscriptus est, Patre filium opulento cuidam sacerdotio devovente. Sed Othlonus *libentiùs inter studiosos quosque & doctiores Clericos, quàm inter villanos versari sæpe desiderabat.* Quæ desideria & consilia ut quantocyùs expleret ac exsequeretur, stimulos ei addidit permolesta quædam cum Werinhario Archipresbytero, *in Episcopatu Frisingensi præstantissimo*, controversia, quam

quam ipse in *Libro Visionum*, Visione III. latè ac apertè denarrat. A qua ut se expediret, *relictis*, ait, *ad tempus meis omnibus perrexi ad Ratisponam civitatem, ibique Burchardum venerandum Abbatem Cœnobii S. Emmerammi pro mei susceptione rogans, citò impetravi rogata, pro eo scilicet, quòd Cœnobii ejusdem Monachi profectuosum sibi fore arbitrabantur meum scire in scribendo vel in docendo Canonicos quoslibet.* Præfuit Burchardus, ex Monasterio Augiæ Divitis ad Abbatiam Emmerammensem assumptus, ab anno MXXX. usque ad MXXXVII. sub quo omnium loci *censuum & redituum Descriptio* facta est anno MXXXI. Arnoldo, seu Arnolpho ex Comite Monacho & Præposito singula *disquirente*, quam integram habes Tom. I. Part. III. col. 67. Sub eodem Burchardo studia pietatis & Litterarum egregiè in Monasterio Emmerammensi floruisse, mox memoratus Arnoldus gravissimus testis est, qui eum *tali loco destinatum esse* ait, *in quo hactenus ipso donante & sanctissima Virgine Maria adjuvante abundant Patres & Fratres sive apud DEum sive apud seculum valde nobiles.* Ipse Othlonus in *Lib. de Tentationibus suis* testatur, *in eo loco, quo* (anno MXXXII.) *Monachus factus est, cùm plurimos diversæ qualitatis homines invenisset, quosdam libros quidem gentiles, quosdam verò Sacram Scripturam legentes, se cœpisse illos solummodo imitari, quos videbat Divinæ insistere lectioni.* Quibus sacris studiis dum se totum Othlonus immergit, incredibile est, in quantas machinante malo Dœmone tentationes & animi cruciatus inciderit. Extat de iis singularis Liber, ùt supra jam diximus, à Mabillonio editus. Eandem calamitatum suarum historiam totidem ferè verbis pertexit in Libro *de Cursu Spirituali* à cap. XXI. usque ad XXVI. & in Libro metrico *de Doctrina Spirituali* à cap. XIV. ad XIX. Othlonum Scholis Emmerammensibus præfectum fuisse, discimus *ex Lib. de tentationibus suis* pag 449. ubi. postquam narrâsset, se *mox à suscepto Monastico habitu, quorundam prece pulsatum, tanto iterum scribendi studio fuisse occupatum, ut rarò nisi in festivis diebus, aut in aliis horis incompetentibus, ab hoc opere cessaret*: subjungit, *interea successisse & alium laborem. Nam pro eo*, ait, *quòd sæpius legere aut scribere, aut dictare videbar, scholasticorum cura mihi commissa est: ex quibus nimirum omnibus ita per gratiam DEI constringebar, ut sæpe corpus quieti necessariæ non permitterer tradere. Cumque dictandi studium inesset, ad hoc sæpissimè non habui tempus, nisi in festivis diebus, aut noctibus, constrictus videlicet & puerorum cura ad docendum, & illorum petitione, quibus scribere cœpi, ad scribendum.* Hæc ipse Othlonus, qui quid sibi, dum quendam discipulorum acriùs castigâsset, evenerit, in *Libro Vision.* Visione tertia describit, quod iis puerorum Magistris terrori esse possit, qui nullum in puniendis eorundem erratis modum servare consueverunt. Circa annum MLV. Decaniam Emmerammensis Monasterii administravit, in qua *Abbate* Reginhardo *non juxta Regulæ sanctæ instituta, sed secundùm Episcopi præceptum, vel juniorum quorundam affectum plurima illuc disponente*, Othlonus *jugiter, quantum potuit, præceptis hujusmodi consentire noluit. Qua de re inter ipsum & Abbatem discordia magna exorta est, cùm neque ille sua, nec ego* (verba Othloni sunt Ex *Libro Vision.* Visione IV.) *mea vota mutare vellem. Interea verò sæpe per memetipsum, sæpe per alios illum rogans, ut quia mores mei sibi omnino displicerent, me à Decania commissa absolveret, nec hoc per tempora multa obtinere valui. Unde factum est, ut, quia nulla apud eum impetrare potui, zelo plus justo ductus aspera incautaque dicta quædam ita contra eum proferrem, ut me quoque maledictione connecterem.* Quem impetum animi, qua ratione luerit, lege citatam *Visionem Quartam*, quæ gravitate sua omnes viros Religiosos permoveat, ut vitia suorum Præfectorum ferociùs & impotentiùs ne ferant. Porro ex pœnis sibi divinitus inflictis emergens anno MLXII. Fuldam secessit. *Cùm* enim, inquit in *Lib. de Tent.* pag. 441. *Monasterium nostrum, in Urbe Ratisbona constitutum, varia Episcoporum persecutione destrui viderem, ibique per triginta annos meliora sperans subsisterem, occulto DEI judicio longè aliter quàm sperarem evenit. Qualiter autem destructio tanta evenerit, quia nec breviter proferri valet, nec ineptias tantas hic exponere libet, aliis proferenda relinquo: hoc solummodo enarrans, quia cum exteriora Monasterii nostri commoda penitus destrui sensissem, & contra hæc nil prævaluissem: quin imò à Fratribus quibusdam juvenibus, quibus displicebam, apud Episcopum accusatus,*

varias mihi minas ab illo, illiusque familiaribus agi sæpius audissem, tunc petita ab Abbate licentia, ad Monasterium Fuldense, quasi citò reversurus perrexi. Verumtamen non dubito, quin tantam destructionem nemo in nos agere posset, nisi justo DEI judicio, peccatisque nostris exigentibus permissus: quod scilicet exinde palam datur intelligi, quia in ipso discessionis meæ anno, qui erat ab incarnatione Domini MLXII. miserando semperque lugendo igne combustum est cœnobium nostrum. Jam verò quo anno Ratisponam reversus sit, nullibi sat clarè explicat Othlonus. Si ratio habeatur Opusculorum & variorum ejus diverticulorum, quæ in eodem de Tentationibus suis Libro tam in accessu quàm recessu Fuldensi fecisse se scribit, ante annum M LXVIII. is reditus vix contigerit. Peræque incertum est, ad quem Christi annum vitam produxerit: vero tamen simillimum est, eum intra annum M LXXXIII. vita defunctum fuisse. Ejus nullam in Monasterio Emmerammensi memoriam superesse novimus, præter solos ab eo relictos libros, quorum tamen major pars nomine Auctoris destituta est, nec id adeo facilè sciri potuisset, nisi Anonymus Mabillonianus quis sit, jam ante ex detecto à nobis Othloni Dialogo de tribus Quæstionibus constitisset. Deprehendimus autem postea, nomen Othloni etiam in ejusdem Libro metrico *de Doctrina Spirituali* disertè sic exprimi in fine Prologi.

Lector ad extremum precor hoc quàm maximè solùm,
Quatenus Othloni quandoque velis memorari,
Qui licèt indoctus hæc sum componere nisus.

Qui versus si vel à Mabillonio vel ab Anselmo Grabnero, qui Anonymum de Tentationibus suis cum illo communicavit, animadversi fuissent, nullum cuiquam dubium reliquissent, illum Anonymum esse Othlonum. Nam & easdem tentationes Othlo in Libro metrico *de Doctrina Spirituali* canit, quas in *Libro de tentationibus suis* soluta oratione Anonymus Ratisponensis exponit: & utrumque opus uno eodemque Codice Membraneo in 8. quem avtographum esse dubitari non potest, continetur. Sed jam Opera Othloni recenseamus, non eo quidem ordine, quo Othlonus in *Libro de Tentat.* suis ea retulit, sed quo hìc à nobis publicata sunt, strenuè nos adjuvantibus Ven. P Leopoldo Wydemanno, R. P. Casparo Altlehner, qui maxima sedulitate Othloniana pleraque prelo paravit, & R. P. Reinero Reither, contubernali nostro, cui etiam brevi longè maximum Gerhohi Præpositi Reicherspergensis Opus *de Antichristo & Schismate*, è membranis ejusdem manu exscriptum, debebunt eruditi.

DIALOGUS de TRIB. QUÆSTIONIB. &c. a col. 142.

I. *Dialogum Othloni de Tribus Quæstionibus* ex Codicibus Sanct-Crucensi Ord. Cist. & Lambacensi Ord. S. Bened. nos edere ex supra dictis facilè omnes cognoscunt. Illum nobis Reverendissimus & Perillustris Dominus Gerardus, Præsul optimus, quem propterea Vindobonæ convenimus, ex bibliotheca sua, præstantibus MSS. codicibus adhuc referta: hunc verò Reverendissimus & Perillustris Dominus Abbas Maximilianus ὁ φιλομαθέστατος utendum benignissimè præbuit. Operis sui sanè præstantis & sacra eruditione pleni occasionem & rationem ipse Othlonus in *Libro de Tentationibus suis* apud Mabillonium pag. 443. his verbis exponit: *Tertium verò Libellum, quem ante annos XV, ut reor scripsi, cum in extremo ordine posuerim, primò dicendum: deinde quæ causa scriptus fuerit, subnectendum. Quia enim multorum accuratis epulis cœnantium mos est, ut in prima & secunda vice viliora quæque fercula (quæ non ideo viliora dicimus, quasi sint vilia, sed quòd sint inferiora) in extrema verò lautiora, & aliqua arte præcipua cocta sibi apponere jubeant, cupientes in hoc non tam suæ gulæ, quàm aliorum, qui fortè invitati sunt ad convivium, delectationi & honori deservire: ego econtra simile aliquid inoliter volui in extremo aliqua lautioris sententiæ verbula ante faciem legentium, quasi ad mensam convescentium ponere, quæ quilibet lector avidus, licèt indigno stilo edita, generosa tamen materia dignitatem retinentia, pro dapibus lautis potuisset gustare. Nam quæ sententia lautior & suavior valet esse quàm de Gratia DEI, & cur credenda dicendaque sit Gratia: Judicia quoque quàm vera justaque & necessaria sint: sed & quantam benè agendi facultatem à nobis concessam habeamus, nisibus totis inquirere atque pluribus testimoniis approbare? Hæc quippe tria per* trium Quæstionum *solutiones in illo Libro, quem in tertio locavi ordine, stilo, quo potui, per* Dialogum *protuli, numero scilicet & ordine tali desiderans Sanctam Trinitatem venerari. Sed & in hoc eandem Trinitatem venerari studebam, quia in tertia Quæstione, quam velut fercula*

quedam

quædam præcipua ritu sagaci contexta & allata in extremo ad lectionie cœnam confidentibus apposui, de ipsa Sancta Trinitate & Unitate, juxta intelligentia mea vires, brevi & aperta probataque, ut spero, variis exemplis & argumentis ratione disserui. Spero etiam me in eodem Libello omnibus tam in seculari, quàm in spirituali vita positis, aliqua ædificationis verba protulisse, per quæ quilibet esurientes & sitientes justitiam resici possunt. Hæc quidem de libri extremi ordine sint dicta, cui titulum imposui de Tribus Quæstionibus, *id est: de Divinæ pietatis agnitione, Judiciorumque Divinorum diversitate, nec non de varia benè agendi facultate. Deinde verò subjungimus, qua causa fuerit scriptus. Quidam namque Monachus de Augiensi cœnobio, nobilissima Alemannorum stirpe ortus, nomine Heinricus, cùm ab Jerusalem reverteretur, apud nos aliquamdiu hospitatus est. Hic ergo quia in sacra scriptura satis studiosus fuit, me frequenter quasi Doctorem adiit, suppliciter rogans pro quibusdam sacræ scripturæ sententiis, ut eas sibi exponerem. Ego autem humilitatem atque importunitatem petitionis ejus attendens, prout potui, ad quæque rogata respondi. Cumque hæc collatio sæpius inter nos habita sibi placeret, postremò illud deposcere cœpit, ut eandem collationem litteris exciperem. Quod licèt diu tam pro desidia, quàm pro ignorantia differrem, aggressus sum tandem, scribens quidem per Dialogum, sed sine titulo Auctoris & absque personarum notaram litteris, ne facile pateret, cujus opus esset. Inter hæc verò ille ad Monasterium suum vocatus proficiscitur, & post non multum tempus ad nos iterum revertitur. Tunc videns quæ scribere cœpi, qualiterque ea adumbravi, unicè petiit, ut & causam scribendi illustrarem Prologo, & utriusque personæ, mei videlicet ac sui, memoriam patefacerem in Dialogo, quod mox, ut poteram, scribens implere studebam. Hæc igitur causa Dialogum me scribere fecit: quam idcirco reseravi, ne videar frustra scriptis alia addere scripto, utque cognita charitate, qua impellebar ad scribendum, quilibet, in quorum manus iste liber venerit, eadem charitate incitentur ad legendum.* Hucusque de Dialogo Trium Quæstionum ipse Othlonus, quibus quidquam superaddere supervacaneum fuerit.

EPISTOLA de PERMIS. BONORUM & MAL. CAUSIS. a col. 251.

2. Othlonum *Epistolae* quasdam & *Sermones* scripsisse, constat ex iis, quæ in *Libro de Tent. & scriptis suis* pag. 447. & 450. prndidit. *Inter hæc*, inquit, *& Sermones quoedam, nec non Epistolas pro communi utilitate scripsi: quas si quis fortè legere voluerit, apud nos invenire poterit.* Ex his non nisi hanc unicam, ipsius Othloni manu exaratam in Cod. membraneo in 4 reperimus, in qua doctrinam in præcedenti Dialogo traditam veluti compendio jam senex repetit & inculcat.

LIBER de CURSU SPIRITUALI a col. 258.

3. Librum hunc Othlonus collegit, postquam Fulda reversus pluscula alia opuscula edidisset. De eo ita ipse loquitur in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* pag. 447. *Post hæc autem cùm viderem simul & audirem undique Christianæ religionis destructionem, Rectorum & Principum negligentiam in subditos, tam in spirituali, quàm seculari vita positos, doleremque jugiter pro talibus: cogitare cœpi, ut, quia nullus dignaretur me audire communi sermone loquentem, pro miseraque tanta condolentem: vel scribendo aliqua sacræ scripturæ verba proferrem, unde aliquos ædificare possem. Hæc igitur causa scripsi Librum mei quoque operis novissimum, cui titulum imposui* de Cursu Spirituali. *In quo videlicèt libro quantum per sacræ scripturæ, maximeque per Psalterii & Evangelii campum currere potui, scribendo protuli.* Quæ ferè eadem repetit in Prologo præsentis Libri, eruti ex avtographo codice in 4. quem adhuc Bibliotheca Emmerammensis possidet. Aliud ejusdem operis exemplum in Codice Tegernseensi in 8. vidimus, ab ipso etiam Othlono exaratum, & grati animi causâ Tegernseensibus cum *Proverbiorum Libro* &c. donatum. ùt ex pag. 450. constat.

NARRATIO de QUODAM MIRACULO &c. a col. 198.

4. *Narratio* hæc in eodem Codice, unde *Librum de Cursu Spirituali* accepimus, extat, & quidem una eademque manu, id est: Othloni perscripta Hæc etsi brevis sit, quædam tamen continet, quæ veteris disciplinæ consuetudines egregiè illustret. Primò enim luculentum hic habes exemplum, homines de crimine suspectos *judicio aquæ* probandi, cujus *Ordinem* Tom. II. Part. II. à col. 641. dedimus. Alterum est, hominem licèt ejus criminis, cujus causâ judicio aquæ commissus fuerat, purum ac innocentem, tamen succubuisse, ob aliud scilicet crimen, quod necdum pœnitentia eluisset; atque adeo judicium illud aquæ ferventis vel frigidæ ad convincendum de certo quopiam & controverso crimine reum, nequaquam fuisse ejusmodi, ut innocens damnari non posset, nisi is non solùm ab eo delicto, de quo

suspicio erat, sed & ab omnibus prorsus etiam aliis generis peccatis immunis esset. Postremò ex hac historia discere licet, undecimo seculo Laicis barbam radere, Clericis verò eandem nutrire nefas fuisse, cujus rei exempla fortè alibi plura occurrunt. Narrationi huic ex eodem codice adjunximus *Fragmentum Relationis de Translatione Corporis S. Dionysii è Francia in Germaniam ad Monasterium S. Emmerammi*, de quo argumento plura dicemus, ab eruditis viris haud spernenda, post integram Othlonianorum Opusculorum recensionem.

LIBER de ADMONITIONE CLERICOR. & LAICORUM a col. 402.

5. Hic est ille *Libellus* Othloni, quem appellavit *Manualem pro ammonitione Clericorum & laicorum*, ab eo adhuc Fuldæ posito scriptus & editus, ùt ipse testatur in *Libro de Tent. & Scriptis suis* pag. 445. In eo saluberrima sanctioris vitæ documenta è Divinis Scripturis depromit Othlonus, modumque tradit in omni vitæ conditionisque genere probi ac perfecti Christiani officia excolendi. Prodit ex autographo Emmerammensi codice in 4.

LIBER METRICUS de DOCTRINA SPIRITUALI a col. 430.

6. De hujus Opusculi scribendi occasione nemo accuratiùs differuerit, quàm ipse Othlonus, cujus in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* hæc memoriâ & consideratione dignissima verba sunt: *Primum Libellum, metricè prolatum cui imposui titulum* De Spirituali Doctrina, *scribere hujusmodi erat causa. Cùm enim quondam ex infirmitate maxima convalescens, ad Monasticæ professionis vitam venissem, tunc in brevi, plusquam credibile sit, factus sum sospes. Ex qua sospitate veritus, ne aliquod damnum spirituale mihi oriretur, prece Dominum intima rogavi, ne me in tanta sospitate positum otio inutili torpescere, sed aliqua tentatione, quam mihi congruere sciret, pulsari permitteret. Post hanc orationem non multum temporis fluxit: & ecce variæ tentationum molestiæ accedentes in tantum me circumdederunt, ut & incautè me oràsse, & magis ad interitum quàm ad proventum exauditum esse aliquando vererer. Sed sæpiùs retractans illud Apostolicum:* fidelis DEus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere; *laboravi, non quantum debui, sed quantum fragilitate mea permittente, ipsoque Domino adjuvante potui, ne in conspectu adversariorum meorum corruerem. Ideoque in tanta molestia tentationis, quæ eò magis imminebat, quò major sospitas corporalis inerat, omnimodo tractare cœpi, quali studio qualique labore corpus spiritui subjicerem. Nam ea, quæ communiter cum cæteris Fratribus in cœnobio agere docebar, sed & illa, quæ speciali devotione scribendo aut legendo, seu etiam jejunando sponte subii, non satis affligere corpus videbantur. Cumque diu tractarem, quo potissimum studio memet in tanto periculo constitutum aptissimè jugiterque constringerem, occurrit animo, ut in dictamine me occuparem aliquo: quod & sæpe expertus sum mentem lascivam cujuslibet Scholasticè instructi in nullo posse magis constringi, quàm studio dictandi. Hujusmodi igitur occasione accepta, libellum primum scribere cœpi metrico scilicet stilo, quo maximè in seculari vita positus me exercebam, ponens in eo varias* Spiritualis Doctrinæ *sententias, quibus me solummodo contra tentationes imminentes instruens roboravi, aut pravitatis meæ quantitatem, quam cum cæteris Clericis communiter in Mundo exercebam, pertinaciamque, quam specialiter præ multis ibidem retinebam, magis attenderem, atque litteris expositam majori pœnitentiæ diluendam agnoscerem. Inserui in eodem etiam libello sermonem quendam lamentabili stilo editum, priùs quidem disputans de diversa Clericorum negligentia nec non avaritia: deinde narrans de miserabili improbitatis meæ vindicta, tam spiritualiter quàm corporaliter patrata. Ignorabam enim tunc, si quo loco proferenda forent hujusmodi dicta, quæ licèt in modo sint posita, post cætera tamen, cùm me aliquid perspicaciori intuitu agnoscere cœpissem, à me constant edita, quia metricis prolatus est verbis, quæ pueris & intrantibus ad discendas litteras à multis primitus exhiberi solent. In primis quoque ponere decrevi, ut ex hoc quilibet ad veritatis viam conversus sumat quasi prandium conversionis suæ congruum, sicque leviori cibo refectus ad lautiores dapes sacræ Doctrinæ capiendas aptior accedat.* Hunc Libellum ex codice autographo in 8. in bibliotheca Emmerammensi servato edidimus, adjectis varii argumenti sacris Odis, Epigrammatis & Poëmatiis, quæ omnia manu Othloni exarata in laudato codice sparsim habebantur.

7. *Libri*

LIBER PROVERBIORUM. a col. 481.

7. *Libri Proverbiorum* non nisi paucissimis in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* Othlonus meminit pag. 445. *Item Libellum Proverbiorum*, inquiens, *in eodem Monasterio Fuldensi positus, scribere cœpi.* Et sub finem ait, præter alia *multis dedisse se aut misisse aliquando Sermones aut Proverbia, seu aliqua ædificationis scripta.* Proverbia hæc sine dubio, diversis temporibus edita, post ipse in hoc, quod hic vides, corpus collegit redegitque, ex quo Adolescentuli *possent aptè instrui post lectionem Psalterii. Sunt enim*, ut affirmat Auctor in Prologo, *multò brevioris & planioris sententiæ, quàm illa fabulosa Aviani dicta. Sed & utiliora, quàm quædam Catonis verba, quæ utraque omnes penè Magistri legere solent ad prima puerorum documenta, non attendentes, quia tam parvulis quàm senioribus Christi fidelibus sacra potiùs quàm gentilia rudimenta primitus sint exhibenda, ut in his aliquatenus instructi, postea seculares litteras arti Grammaticæ congruas securiùs discant* &c. Opus hoc extulimus ex avtographo Emmerammensi in 4. Extat & aliud avtographum in bibliotheca Tegernseensi, sed principio mutilum. Porro in eadem Tegernseensi bibliotheca reperitur etiam alius Codex membraneus in 8. sub finem seculi XII. exaratus, continens cujusdam *Henrici Proverbia centum*, hoc init: *Pax sit Henrico DEI amico* &c. qui Henricus non videtur diversus ab illo *Henrico Septimellensi*, de quo eruditè agit Polycarpus Leyserus in *Historia Poëtarum medii ævi*, recentissimè edita, ad annum Christi MXCII. a pag. 450. Ubi tamen monendus est vir antiquitatum studiosus, ejusdem *Henrici Elegiam de Diversitate Fortunæ & Philosophiæ consolatione*, jam circa annum 1530. atque adeo maximo ante Daumium tempore, integram typis excusam fuisse, cujusmodi exemplar in 4. hisce oculis in bibliotheca Tegernseensi vidimus. Addimus præterea, in Opere Leyseri magnam vim medii ævi Poëtarum desiderari, quam nobis nostra collectanea suggerunt. Imò si nobis otium esset, facillimum foret Leyserianam Historiam duplo vel amplius auctiorem reddere. Laudandus tamen vir egregius, quod vastissimum argumentum adeo luculento specimine illustrare saltem aggressus sit. Sed hæc incidenter dicta sunto. Ad Othloni opera revertamur.

SERMO IN NATALI APOSTOLORUM. a col. 538.

8. Othlonum *Sermones* scripsisse, satis ex dictis præcedente numero constare potest. Ex his tamen non nisi hunc unicum in avtographo codice in 4. posteris bibliotheca Emmerammensis servavit. Fortè in aliis Bavariæ bibliothecis plures supersunt, quos ob Othlonianæ manus elegantiam & rotunditatem ab aliis discernere nobis non admodum difficile foret.

LIBER VISIONUM &c. a col. 546.

9. Hunc insignem Librum, ex quo multa egregia, historiam XI. seculi spectantia, nec ullibi aliàs obvia intelligimus, Othlonus post Librum *de Spirituali Doctrina* & Dialogum *de Tribus Quæstionibus*, Fuldæ agens composuit. Qua de re ita ipse in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* pag. 441. differit: *Librum verò Visionum, licèt post duos scripserim, in ordine tamen secundum ideo posui, ut illa doctrina, quæ in priori Libello (de Tribus Quæstionibus) variis prolata est sententiis, in hoc quoque variis corroboraretur exemplis: eaque tenacius præmissa amico inhæreant verba, quæ majori testimonio tam pietatis, quàm severitatis Divinæ in subsequentibus commendantur, in morem videlicet lautioris cibi, qui primò aqua pura coctus, deinde aliqua aceti vel etiam piperis adjectione accuratiùs præparatur. Sola enim lenitatis verba in docendo prolata, quasi quidam cibi in sola aqua excocti possunt intelligi. Sed cùm dehinc aliqua severitatis exempla admiscentur, velut amaro aceti seu piperis additamento condita fercula, ut suaviora efficantur, non incongruè intelliguntur. Apparet igitur, quia sicut cibus tam amaris quàm suavibus condimentis coctus avidiùs sumitur: ita & doctrina blandimentis quidem inchoata, sed deinde alicujus severitatis commixta exemplis studiosiùs auditur. Unde & Apostolus Doctorem quemlibet instruens ait:* argue, obsecra, increpa, *id est blandimenta terroribus admisce. — In Fuldensi igitur Monasterio positus, & optata tranquillitatis atque charitatis dono ibidem potitus, frequenter tractavi, qualiter pro ejusdem tranquillitatis gratia DEO, à quo mihi data est, grates referrem. Magnum quippe mihi tunc videbatur, in eodem Monasterio pacifico incessu posse deambulare. Quapropter animum ad deferendas DEO gratias omnimodo convertens, & siqua dictandi materia aptè occurrerit, diutiùs exquirens, reperi tandem quandam dictandi occasionem,* Visiones *videlicet, quas & ego quondam vidi, & ab aliis per loca diversa profectus audivi. Has namque ad multorum notitiam deferre ideo utile esse arbitrabar, quia*

credo ad omnes homines pertinere, quoties quilibet visitatur à DEO aut per castigationem, aut per consolationem, sicut & ipse in Evangelio dicit: quod uni dico, omnibus dico. Incitabat etiam ex hoc ad scribendum, quia cùm olim libellos duos ediderim, tertium pro sanctæ Trinitatis honore, si ipsa Trinitas dignaretur inspirare, sæpiùs optavi addere. Tali itaque causa incitatus Librum Visionum, *de quo jam locutus sum, scribere studui.* Hucusque Othlonus de isthoc suo opere, quo ex coævo & fortè etiam avtographo codice Emmerammensi in 4. R. P. Ludovicus Moidings, solertissimus & in his studiis, quoad ei per sacræ obedientiæ munia, quæ cum laude obit, licet, studiosissimus sodalis noster exscripsit. Dolendum sanè, codicem à principio, nescimus, quâ causâ mutilatum uno folio destitui. Si libri MSS. Monasterii Prüclensis propè Ratisponam, qui anno 1347. ibidem extiterunt, adhuc habentur, ex eorum quopiam nostra editio aliquando resarciri poterit. Inter illos enim *librum Visionum Othloni* recensitos fuisse, discimus ex eorundem Catalogo, prædicto anno satis accuratè confecto. Ea verò recensio sic habet: *Sententia Divina de Trinitate & substantia Trinitatis & alia hujusmodi. Item sententia Divina quarum & sic * sciendum est, quòd DEus hominem formatum, & in eodem quædam de Rhetorica. Cronica Bonitonis, & in eodem liber sancti Ambrosii de vita Episcoporum. Constitutio Gelasii, qualis debeat esse Pastor Ecclesiæ. Exceptum de vita Solitariorum. Sermo cujusdam in laude Sanctæ Mariæ. Liber Holdeberti * de Maria Ægyptiaca, & alia quædam. Liber Bedæ de Natura rerum. Idem de diversis fructibus. Patherius. Duo Abecedarii. Libellus de Petro puero. Liber Visionum &c.* quæ alibi omnia dabimus.

* Ita Cod.

* Sic Cod. l. Hildeberti

PRÆFATIO in VITAM S. WOLFGANGI &c. a col. 614.

10. *Vitam Sancti Nicolai, nec non Sancti Wolfgangi emendans, sicut in utriusque vitæ prologo intimatur, scripsi, antequam proficiscerer ad Monasterium Fuldense,* inquit ipse Othlonus *Lib. de Tentat. & Scriptis suis* pag. 446. Harum altera edita est apud Mabillonium Sæcul. Benedictini. V. à pag. 812. sine Othloni tamen *Præfatione* quam hìc cum analectis quibusdam, quorum auctor nos latet, ex Codice Mellicensi exhibemus. Præterea in gratiam eruditissimorum Patrum Bollandianorum notamus, diversas egregias & accuratas collectiones Miraculorum S. Wolfgangi tum MSS. tum typis editas in Monasterio Lunælacensi seu Monseensi haberi, ex quibus ea præstat, quæ Pataviæ vernacula lingua apud Georgium Höler anno 1655. in 8. sat spisso volumine prodiit auctore Reverendissimo Domino Simone ejusdem Monasterii Abbate. Sed optabunt vicissim doctissimi Patres, ut ab erudito quodam Cœnobita Lunælacensi ea aliaque omnia S. Wolfgangi miracula idiomate Latino conscribantur, hôc, non alio, modo in amplissimum Opus de *Actis Sanctorum* inserenda.

11. Passim in bibliothecis Germaniæ occurrit *Vita S Nicolai Ep. Myrrhensis* auctore *Joanne Diacono*, qui se in Prologo *servum S. Januarii* vocat. Ac hæc vita duplicis generis est. Una enim singulis capitibus metrica lemmata præfixa habet, quorum primum hujusmodi est:

Hic liber ingenui vitam narrat Nicolai,
Græcia quem novit, Domini nec gratia sprevit.

Altera his lemmatibus caret, eodemque modo, quo prior, nempe his verbis incipit: *gloriosa quidem acta sanctorum, quibus ab ortu nativitatis* &c. Quam harum Othlonus emendaverit, incertum nobis est. Conjicere tamen vel ex versibus licet, priorem esse, in qua exornanda suum Othlonus studium collocaverit. Fortè etiam non nisi arbitrio scribarum genuinus Othloni Prologus, in quo suam *emendationem intimari* ait, prætermissus in scriptis libris fuit. Sed hæc conjectura tantùm est. Cæterùm etiam à *Reinoldo Episcopo Eystetensi* quandam *Historiam de S. Nicolao* editam fuisse, jam in Itinere nostro Bavarico monuimus, quod vide.

12. Scripsit etiam Othlonus *Vitam S. Altonis, una cum quibusdam carminibus ad eundem sanctum pertinentibus,* quod ipsius testimonium est *in Lib. de Tentat. & Script. suis* pag. 446. Porro autem ubi hæc vita delitescat, nos nondum comperimus. Fortè vita Altonis, à Bollandianis ad diem IX. Februarii, & à Mabillonio Sec. Bened. III. P. II. à pag. 217. edita & illustrata, ab opere Othloni distincta non est, præsertim cùm fine, quem *varia carmina* consequi potuerunt, truncata sit; & ejus initium eodem ferè modo, quo vitæ S. Wolfgangi principium, concinnatum sit. Nec quemquam

quam moveat, quòd auctor editæ Altonis vitæ apertè se Monachum Altomonasteriensem fuisse & seculo undecimo ingrediente (apud Mabillonium typographorum vitio seculum IX. pro XI. excusum est) floruisse innuat, quòd ab ætate Othloni alienum sit. Nam more suo Othlonus ejusmodi vitarum non primus auctor, sed interpolator duntaxat fuit, qui stilum emendâsse, aut aliqua dempsisse vel addidisse contentus reliqua omnia dissimulavit, utut à suo tempore ac loco abhorrentia. Illustre hujus exemplum, ne longiùs abeamus, nobis suppetit vita S. Wolfgangi in Actis SS. Benedict. Sæc V. pag. 811. edita, quam genuinum Othloni fœtum esse supra demonstravimus, licèt advertente Mabillonio, ejus auctor *multa ab ore ejus*, S. scilicet Wolfgangi, accepisse se testetur, quod Othlono, centum ferè annis S. Wolfgango posteriori convenire non posse Viro docto visum fuit. Sed ea veteris auctoris verba retinuit Othlonus, operis emendator tantùm & interpolator, non primus conditor. Sed quid sus Minervam?

13. Postquam Fulda Othlonus rediit, scripsit præterea *Vitam S. Magni, compulsus fratrum duorum precibus intimis & assiduis, Wilhelmi scilicet ex congregatione nostra,* inquit, in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* pag. 446. *& alterius, qui ad nos discendi causa ex Monasterio S. Magni venit, Adalbam dictus, quique nunc in Sanctæ Afra cœnobio Abbas est constitutus.* Opus adhuc latet alicubi. Nam Libri II. de vita S. Magni auctore quodam Pseudo-Theodoro Eremita, ab Ermenrico Elewangensi Monacho emendati & distincti à Goldasto dicuntur, qui eos primùm in lucem protulit Tom. I. Part. II. Rerum Alamannicarum. Cæterùm ex citato Othloni loco supplendi sunt Abbatum S. Udalrici & Afræ Augustæ Vind. Catalogi, in quibus toto undecimo seculo nullus *Adalbam* occurrit.

14. Omnium Othlonianorum hactenus recensitorum operum præstantissimum est de *Vita S. Bonifacii Episcopi Moguntini & Martyris*, cujus hanc nobis historiam texit in *Lib. de Tent. & Script. suis* pag. 445. *cùm igitur persecutionem, quam in Monasterio nostro passus eram, fugiens ad Fuldense Monasterium venirem, ibique per annos quatuor cum tranquillitate magna commoratus viderer, dictandi scribendique studium frequentare postulabar à quibusdam ejusdem Monasterii fratribus, ut S. Bonifacii vitam, difficili stilo editam, aliquid facilius ederem. Quam petitionem licèt diu denegarem, postremò tamen compulsus importunis precibus, ut potui, quod petitus eram, implevi. Causa ergo tali Librum sancti Bonifacii promptus scripsi.* Opus hoc, in duos Libellos ab ipso Othlono divisum, quos junctim *Librum* hic vocat, ab Henrico Canisio, Gretsero, Bollandianis, & postremò à Mabillonio editum est in Actis SS. Ord. S. Bened. Sæc. III. Parte II. à pag. 28. cujus vel sola præfatio, si cum hactenus de Othlono relatis conferatur, evidentissimè ac planissimè demonstrat, illud nullius alterius Othloni esse posse, quàm Emmerammensis, Fuldæ hospitis, & S. Bonifacii, Fuldensium Patroni, aliquot annis alumni.

15. Browerus in *Syderibus Illustrium & Sanctorum Virorum, qui Germaniam præsertim Magnam olim rebus gestis ornârunt*, etiam *Vitam S. Pyrminii Chorepiscopi* publicavit præfixo Othloni Cœnobitæ Fuldensis nomine. Verum eam lucubrationem Othloni esse non posse, sed Warmanni ex Monacho Augiensi Episcopi Constantiensis, jam eruditè ac solidè ostendit Mabillonius Sæc. Bened. III. Part. II. à pag. 136. Et verò, quis credat, ipsum Othlonum in *Libro de Tentat. & Script. suis*, ubi minutissima quæque opuscula persequitur, Vitam S. Pirminii solam silentio prætermissurum fuisse, si re vera quid ejusmodi olim condidisset? Igitur aut conjectura, aut pseudo-epigraphus Codex Browero imposuit.

16. Certum autem aliud est opusculum Othloni: *Quomodo legendum sit in rebus visibilibus*, quod tamen a nobis hactenus nullibi repertum est. Id his verbis describit Othlonus in *Lib. de Tent. & Scrip. suis* pag. 445. *Ad Monasterium nostrum priùs pervenire nolui, quàm indiciis aliquibus explorarem, qualiter omnia agerentur ibidem. Qua de re ad Monasterium Amerbach dictum perrexi, cupiens illic exspectare, quousque certus fierem de Monasterii* (Emmerammensis) *qualitate. Cumque ab ejusdem Monasterii Abbate susceptus omni humanitate & pietate retinerer. & de sacra scriptura quæstionibus multis inter nos sermo assiduus ageretur, placuissetque ei sæpissimè responsio mea, accidit, ut juxta*

Paschalia festa dixisset ad me: credite mihi, quòd si vobis praecipere aliquid possem, absque dubio praeciperem, ut in hac solemnitate proxima Sermonem faceretis ad populum. Cui ego respondi dicens: cur talia dicitis ad me, qui nihil hujus rei scio, qui nunquam consuevi populum alloqui in publico? Illo verò eadem repetente, coepi mox cogitare intra me dicens: quid facerem: si aliquis, cujus jussa transgredi non praesumerem, talia mihi praeciperet? Unde hujusmodi opus assumendum est mihi sponte, priusquam ab aliquo compellar potente, ut sic probem, quid facturus essem. Continuoque stilo accepto scribere coepi in modum sermonis, sumens exordium de Psalmistae dictis: Dominus de coelo prospicit super filios hominum. *Qua nimirum dicta, quantum potui, similitudinum argumentis roboravi, credens per hac aliquos aedificari. Cui videlicet operi* titulum *imposui*: Quomodo legendum sit in *rebus visibilibus. Cùm autem in eodem loco unum penè annum manerem, venerunt nuntii ex Monasterio nostro missi, cum quibus exinde ad patriam reversus sum &c.* Ex dictis Othloni habemus, Opusculum hoc *in modum sermonis* contextum fuisse. Fortè id adhuc in Franconico Monasterio Amorbaceusi, cujus bibliotheca egregia esse fertur, adhuc adservatur.

17. Ex toties citato *Libro de Tentat. & Script. suis* pag. 447. pariter patet, Othlonum etiam scripsisse *Librum de Confessione Actuum suorum, ut si qua*, inquit, *infirmitas vel subitanea mors me in extremis impediret à debita Confessione, saltem per scripta patefacerem, quis ex memetipso, quis ex* DEI *gratia essem.* Hunc Librum nondum reperimus, nisi fortè is ipse sit, quem *de tentationibus & scriptis suis* conscriptum Mabillonius edidit.

18. In Tomi nostri I. Parte I. a col. 417. publicavimus *Orationem* seu Precationem Othloni idiomate Latino & Theodisco scriptam, quae sine dubio illae *dua Orationes* sunt, de quibus in *Libro de Tentat. & Scriptis suis* ita loquitur: *Adhuc proferre libet duarum Orationum verba. Attendens enim saepius, quia plurimos exemplis pravis seduxi, talia Orationis verba scribere studui, in quibus unusquisque satis doceri potest, quomodo pro se & pro aliis orare debeat. Quae scilicet Orationes cùm à quibusdam jam habeantur, in hoc opusculo describere nolui. Hae autem Orationes, aliaque superius de dictandi dono prolata, tantò magis pietati Divinae constant referenda, quantò ampliùs notum est me vitiis plurimis quondam deditum nihil horum meruisse.* Orationes praedictas eruimus ex Codice avtographo Emmerammensi, cui simillimum etiam in bibliotheca Tegernseensi conspeximus.

19. *De Libro Othloni de tentationibus, varia fortuna, & Scriptis suis* satis hactenus praedicavimus.

20. Promisimus supra ad 4. Othloni Opusculum nos hìc de magni momenti *fragmento Relationis de Translatione Corporis S. Dionysii in Germaniam ad Monasterium S. Emmerammi acturos.* Quocirca primùm omnium vide Notulam nostram ad eam laciniam col. 400. unde constat, dictum fragmentum aut Othlono multò antiquius, aut saltem certissimè Othlono coaevum vel ipsius omnino Othloni esse, id quod quid in celebri illa de Translatione Corporis S. Dionysii ad Monasterium Emmerammense controversia momenti afferat, nemo ignorat, qui praecipuum Mabillonii argumentum, à silentio Arnulphi seu Arnolphi Comitis in Dialogo de Miraculis S. Emmerammi &c. petitum rectè unquam expendit. Verùm id argumentum hoc fragmento nimiùm quantum infirmatur. Cùm enim ipse Mabillonius Tom. IV. Analect. pag. 403 fateatur, Othlonum Arnolpho aequalem extitisse, quid traditioni Emmerammensium obsit silentium Arnolfi de praesentia corporis S. Dionysii, quam Arnolpho synchronus, pietateque ac doctrina si non major, certè par Othlonus adeò apertè praedicat? Et profectò Othlono, corpus S. Dionysii in suo Monasterio Emmerammensi adesse praesens, persuasissimum fuisse, ex monumentis ab eo relictis nullo negotio confici potest. *In Paraphrasi Latina Orationis Theodiscae* Tom. I. Part. II. col. 423. rogat DEum, ut sibi succurrat *per SS. Martyrum Stephani atque Laurentii, Viti & Pancratii, Georgii & Emmerammi, Quirini & Castuli, Sebastiani & Vincentii, nec non per Mauritii & Dionysii &c. merita.* Ubi nullo alio titulo *Dionysium* nominat, quàm quòd ejus corpus in Ecclesia Emmerammensi adservari minimè cum sodali-

bus

bus suis dubitet. Nec opponi potest, consequi ex invocatione Othloni, etiam corpora SS. Stephani, Laurentii, Viti &c. in Monasterio S. Emmerammi quiescere, quod certò falsum sit. Nam ratio, cur alios sanctos invocaverit Othlonus, facilè ista reddi potest, quòd in iis locis, in quibus illorum sanctorum aut celebris veneratio aut Reliquiæ fuerint, aliquamdiu vitam exegerit, atque adeo eorum sibi cultum familiarem fecerit, quod ex Libro ejus de Tentationibus suis confirmatur. Verùm hoc de S. Dionysio dici haud posse, constat ex recensione Monasteriorum omnium, ad quæ se adiisse, aut cum quibus sibi amicitiam singularem intercessisse in citato Libro testatur, in quorum nullo præcipuus S. Dionysio cultus exhibetur, saltem quod nos sciamus. Nullus igitur alius titulus nominatim *S. Dionysii* merita implorandi Othlono erat, quàm firma persuasio de ejusdem Corporis in Monasterio Emmerammensi præsentia. Idem spectat codex alius membraneus in fol. bibliothecæ Emmerammensis, qui opera S. Dionysii vulgò attributa complectens manu Othloni exaratus est, ùt probant sequentes in fine Versiculi:

En ego tantillus Othloh vulgò vocitatus
Quamvis omnigenis corruptus sim malefactis,
Sat tamen istud opus scribendo tuum tibi promptus
Sancte Dionisi Martyr celeberrime Christi.
Unde mei quæso precibus sacris memor esto.
Vos quoque qui legitis, veniam mihi posco petatis.

Ubi vides Dionysium *celeberrimum Martyrem* dici ab Othlono, quod de ejus corporis possessione, ac recentissima inventione, quæ circa M LXIII. contigerit, omnis latè Bajoaria gloriaretur. Nec videtur Othlonus Opera Dionysii alio animo exarâsse, quàm ut recentem Tutelaris sui gloriam & venerationem, ostensâ ejusdem doctrinâ & eruditione apud suos augeret & confirmaret, quamvis ipse circa hæc tempora Ratisbona abesset. Sed & ante inventionem Corporis S. Dionysii Emmerammenses idem sensisse constat ex alio Codice membraneo in 4. qui Libros IV. Dialogorum S. Gregorii Papæ continet, ad quorum calcem hos Versus legas.

Voti cepta mei calamo currente peregi.
Spondet Udalrico mihi Suevo meta laboris
Præmia fixa Polis, non lubrica dona favoris.
Emmeramme, Dyonisi, Wolfgange, Gregori.
Vestro scriptori, dum mors premet, este Patroni.
Spes non confundet, quamquam rea vita repugnet.
Pax sit Berngero, sub quo Patre vivere quæro.

Quocirca observandum, duos Peringeros diversis temporibus regimen Emmerammensis Abbatiæ gessisse. Prior ab anno circiter 1046. usque ad 1049. alter ab anno 1187. usque ad 1201. Monasterio præfuit. Itaque cum characterum, quo codex perscriptus est, forma seculum undecimum innuat, is circa annum 1047. atque adeo plusculis ante prædictam inventionem annis exarari debuit. Quæ autem, quæso, scribæ alia ratio esse potuit, opem *S. Dionysii* uti & SS. Emmerammi atque Wolfgangi implorandi, nisi certa persuasio de possessione corporis ejusdem Divi? Nihil itaque agunt, qui unius Arnolphi de S. Dionysii reliquiis, è Gallia ad Monasterium Emmerammense translatis, silentium Emmerammensibus opponunt, cùm alii Arnoldo seu Arnolpho coævi testes non desint, qui veterum illorum traditionem corroborent. Sed ad hanc universam rem accuratè pertractandam non tumultuaria quædam observatio, sed vix integrum volumen satis fuerit.

V. Si qui fuerint, qui nos reprehendant, quòd Petri Abaëlardi Librum *Scito te ipsum*, seu, ùt ipse alicubi vocat, *Ethicam*, vel veriùs *Theologiam morum*, Sancto Bernardo adeò invisam & à magnis seculi duodecimi Viris ùt erroribus infamem con- PETRI ABÆLARDI LIB. SCITO TE IPSUM. a col. 626.

condemnatam, è tenebris in lucem revocaverimus: ii meminerint, nos in hoc doctrina & eruditione maximorum hominum auctoritatem & exemplum secutos, ex quibus celeberrimus Andreas Chesnius pleraque Abaëlardi in omni genere Opera, undiquaque eruta, cum præfatione Apologetica pro Abaëlardo, à Fr. Amboesio Equite, Galliarum Regi à sanctioribus Consiliis scripta, Parisiis anno 1616. in 4. publici juris fecit. Porro cùm in ea editione præcipuè *Theologia Christiana* ejusdem Abaëlardi desideraretur, eam Libris V. comprehensam, licèt anno MCXX. in Synodo Suessionensi flammis traditam, Vir Religiosissimus Eruditissimusque P. Edmundus Martene in Tomo V. *Thesauri* sui *Novi Anecdotorum*, una cum Petri Abaëlardi *Expositione in Hexameron* publicavit. Nempe non ignorabant prudentissimi hi viri, cui nostris seculis usui hujusmodi scripta, quæ tantum in Ecclesia strepitum aliquando excitârunt, esse possint, si sobriè à sobriis legantur expendanturque, præsertim cùm proximis annis non defuerint, qui *Abaëlardum purgare nitentes*, ut advertit in Præf. Tom. V. Martenus, *Bernardum Claravallensem Abbatem, virum sanctissimum ac mansuetissimum præcipitis judicii accusare non formidârunt.* Qua in re ut rectum quis ferre judicium possit, nihil magis necessarium, nihilque opportunius est, quàm ut capita accusationum, quibus S. Bernardus Abaëlardum impetiit, cum genuinis hujus scriptis conferantur. Inter quæ non ultimum locum obtinere Petri Librum: *Scito te ipsum*, satis ex S. Bernardi epistolis 188. & 192. edit. an. 1690. à Mabillonio procuratæ, constat. *Legite*, inquit in priori ad Rom. Eccl. Cardinales *si placet, Librum Petri Abaëlardi, quem dicit Theologiæ: ad manum est enim, cùm, sicut gloriatur, à pluribus lectitetur in Curia: & videte, qualia ibi de Sancta Trinitate dicantur, de genitura Filii, & de Processione Spiritus Sancti, & alia innumera, Catholicis prorsus auribus & mentibus dissueta. Legite & alium, quem dicunt Sententiarum ejus: nec non & illum, qui inscribitur:* Scito te ipsum, *& animadvertite, quanta & ipsi silvescant segete sacrilegiorum atque errorum: quid sentiat de anima Christi, de Persona Christi, de descensu Christi ad inferos, de Sacramento Altaris, de potestate ligandi atque solvendi, de Originali peccato, de Concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiæ, de opere peccati, de voluntate peccandi &c.* Ubi vides, quid Bernardus maximè in hoc Abaëlardi Libro: *Scito te ipsum* reprehenderit. Clariùs & uberiùs Bernardus sententiam suam exponit in *Capitulis Heresum Petri Abaëlardi*, quod Opusculum undecimum est in Tomo II Operum S. Bernardi, ad quæ tamen in *Admonitione* prævia notat Mabillonius, *ex capitulis errorum Abaëlardo imputatis, quædam in vulgatis ejus operibus desiderari. Unde non nulli*, ait, *occasionem arripiunt insimulandi Bernardum, quasi Abaëlardo falsos errores affinxerit, & cum larvis atque umbris dimicaverit. At constat plerosque etiam in vulgatis scriptis errores deprehendi, ut suis locis ostendemus, & si qua amplius non extant, ea quondam in ipso Abaëlardo legisse Guillelmum S. Theoderici, Gaufridum, & Abbatem illum Anonymum Abaëlardi quondam discipulum, qui & Præceptoris sui doctrinam callebat, & verba ipsa refert, uti & Guillelmus, tum ex Apologia, tum ex Theologia Abaëlardi, quæ in editis non comparent. Et certè Abaëlardus ipse in Libro secundo* Commentarii super Epistolam ad Romanos *pag. 554. quædam in Theologia sua tractanda reservat, de quibus nulla mentio est impressis, quæ sic desinunt*: cætera desunt. *ut appareat, Theologiam in editis mutilam esse. Itaque malè omnino merentur de Religione Christiana, necdum de Bernardo, qui, ut Abaëlardum absolvant, Bernardum cæco (ut ajunt) Zelo impulsum fuisse criminantur.* Ita Mabillonius Abaëlardi Libro: *Scito teipsum*, nondum in lucem protracto. Verùm eo nunc à nobis è membraneo codice Emmerammensi, qui sexcentorum circiter annorum est, edito tanta necessitas non est, se in salvanda Bernardi fide torquendi. Capitula enim errorum, Abaëlardo imputatorum, quæ in aliis ejusdem operibus desiderantur & mores spectant, totidem ferè verbis in Libro; *Scito teipsum*, potissimùm contineri vel capitulorum summaria inspicienti patebit. Cæterùm num adeò malè Abaëlardus *de peccato ignorantiæ, de suggestione, delectatione & consensu* &c. docuerit, ut S. Bernardo visum fuit in *Capitulo errorum eidem imputatorum XI. & XIII* aliis dijudicandum relinquimus. Certè passim in hodiernis Scholis traditur, *inadvertentiam malitiæ* ac *ignorantiam invincibilem* à formali peccato excusare,

quo

quo amplius fortè Abaëlardus noluit. Sed quidquid demum Abeëlardus scripserit, senseritque, illud omnino liquidum est, eum Hæreticum fuisse nunquam, ut cujus hæc verba in Apologia sint: *scripsi fortè aliqua per errorem, quæ non oportuit: sed DEum testem & judicem in animam meam invoco, quia in his, de quibus accusor, nil per malitiam aut superbiam præsumpsi.* Ad quæ verba Abaëlardi miramur Mabillonium Virum aliàs æquissimum hæc observâsse: *esto itaque malitiam, atque etiam hæresim ab eo removere liceat: at errores saltem aliquos, vocum novarum studium, levitatem, forsan etiam superbiam & contentionum pruriginem in eo dissimulare non licet.* Sanè si Abaëlardo *DEum testem & judicem in animam suam invocanti, quia in his, de quibus* accusabatur, *nil per malitiam aut superbiam præsumpserit*, fidem non habemus, eccui tandem habebimus? Idem nuper advertit Doctissimus Martenus Tom. V. Thesauri Novi Anecdot. in Observationibus præviis ad Theologiam Christianam, ubi si quid Abaëlardum excusare possit, illud præsertim esse existimat, *quod scripta sua peritiorum, ac proinde ipsius Ecclesiæ judicio subjecisse videtur.* Nam in Libro tertio ita Petrum disserere testatur: *Quidquid itaque de hac altissima Philosophia disseremus, umbram non veritatem esse profitemur, & quasi similitudinem quamdam, non rem. Quid rerum sit, noverit Dominus: quid autem verisimile ac maximè Philosophicis consentaneum rationibus, quibus impetitur, dicturum me arbitror. In quo quidem si culpis meis exigentibus à Catholica, quod absit, exorbitavero intelligentia vel locutione, ignoscat ille mihi, qui ex intentione opera dijudicat, parato semper ad omnem satisfactionem de malè dictis, vel corrigendis & delendis, cùm quis fidelium vel virtute rationis vel auctoritate Scripturæ correxerit.* Quæ Abaëlardi verba certè alia omnia, quàm obfirmatum in errore animum & pertinaciam, quæ sola Hæreticum faciunt, significant. Neque tamen quisquam propterea existimet, nos omnium errorum vitiorumque Petri defensionem aut purgationem hìc voluisse instituere. Vitia Abaëlardi vel ex propria ejusdem Apologia certiora sunt, quàm ut excusari aut tegi possint. Verùm nec id dissimulandum est, eum ferventioris ætatis & vivacioris ingenii errata Monachum Cluniacensem Ord. S. Bened. factum, seria demum pœnitentia diluisse, ut testatur Chronographus Cluniacensis editus, cujus hæc apud Cl. Martenum verba sunt: *Abëlardus, Petrus nomine, ab erroribus fidei per Petrum venerabilem Abbatem nostrum & sanctum Bernardum Abbatem Claravallensem revocatus, quæ antea de fide dogmatizaverat, [retractans] Monachus Cluniacensis factus est: & deinde mens ejus, lingua ejus, opus ejus, semper Divina fuêre, semper Philosophica, semper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur. Et sicut de magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire solebat minimè, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret. Lectio ei continua erat, oratio frequens, silentium juge, nisi cùm aut Fratrum familiaris collatio, aut ad ipsos in conventu de Divinis publicus sermo eum urgebat. Quare ipsum Petrus venerabilis sollicitè commendans, tale de ipso scripsit epitaphium:*

Gallorum Socrates, Plato maximus Hesperiarum,
Noster Aristoteles, Logicis quicunque fuerunt,
Aut par, aut melior: studiorum cognitus Orbi
Princeps, ingenio varius, subtilis, & acer:
Omnia qui superans rationis & arte loquendi
Abelardus erat. Sed tunc magis omnia vicit,
Cùm Cluniacensem Monachum moremque professus
Ad Christi veram transivit Philosophiam,
In qua longævæ benè complens ultima vitæ,
Philosophis quandoque bonis se connumerandum
Spem dedit, undenas Majo renovante Calendas.

Aliud Abaëlardi Epitaphium exhibet coævus propè codex Petrensis, signatus Litt. s. n. 27. quod quia editum esse necdum scimus (neque enim Chesniana Operum Abaëlardi editio scribentibus ad manum est) hic repræsentamus:

)(f *Petrus*

Petrus amor Cleri, Petrus inquisitio veri,
Lingua salutaris, turbaeque Lucerna scholaris,
Argumentandi sollertia, copia fandi.
Post Mundi bella nova fulget in Æthere stella.
De Mundo fragili sub mense vocatur Aprili.
Eloquii flos, consilii ros, ingenii cos,
Grammaticae fons, Rhetoricae pons, ac Logicae mons,
Ecclesiae lux, justitiae Dux inter iniquos,
Gymnasii fax, discipuli pax, justus & insons.
Hinc abiit, sed non obiit, nec desiit esse.
Praeteriit, sed non periit, transivit ad esse.
Aspera gens violenter agens super hunc fabricavit:
Christus eum super Æthereum jubar exhilaravit.

Denique in Codice Emmerammensi, ex quo Librum: *Scito te ipsum* eruimus neglecto codice Tegernseensi trecentorum tantùm annorum, hoc breve Abaëlardi elogium reperimus, quod cùm in hujus observationis principio commodè collocari non potuerit, hoc loco saltem subjunctum eandem concludat. Ita autem id habet:

Petrus, qui Abelardus, *à plerisque* Baiolardus *dicitur, natione Anglicus, primùm Grammaticae & Dialecticae, hinc Divinitati operam dedit. Sed cùm esset inaestimandae subtilitatis, inaudita memoriae, capacitatis supra humanum modum, auditor aliquando Magistri* Roscii, *coepit eum cum exsestucatione quadam sensuum illius audire. Attamen imperavit sibi, ut per annum lectionibus ipsius interesset. Mox ergo socios habere, & Parisius palam Dialecticae atque Divinitatis lectiones dare coepit, & facile omnes Franciae Magistros in brevi supervenit. Qui cùm de Quadruvio nihil audisset, clam Magistro* Tirrico *in quasdam Mathematicas lectiones aures dabat, in quibus supra quàm aestimaret, obtentu difficultatis intellectus resiliebat audientis. Cui semel afflicto & indignanti per jocum Magister* Tirricus *ait: quid canis plenus nisi lardum bajare consuevit?* Bajare *autem lingere est. Exinde* Bajolardus *appellari coepit. Quod nomen tanquam ex defectu quodam sibi impositum cùm abdicaret, sub litteratura non dissimili* Habelardum *se nominari fecit, quasi qui haberet artium apud se summam & adipem.* Hæc, nec plura citatus codex.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ
IN
TERTIAM PARTEM
TERTII TOMI
THESAURI ANECDOTORUM
NOVISSIMI.

I.

VITI ARNPEKHII CHRONICON BAJOARIÆ. a col. 1.

EN vitulum, quo plerique omnes recentiores Rerum Bavaricarum Scriptores, Aventinus, Hundius, Brunnerus, Adlzreüter aliique arârunt, *Chronicon*, inquam *Bajoaricum Viti Arnpekhii*, non, ùt primus Operis titulus, ad aliorum fidem factus, apud nos habet, *Prioris Eberspergensis Ord. S. Benedicti*, sed Presbyteri secularis ac Sixti Episcopi Frisingensis Capellani, qualem se ipse in Epistola nuncupatoria dicit. Errorem hunc nostrum tantò seriùs advertimus, quantò confi-

confidentiùs Lambecium, Nesselium, & Sandium VV. Cll ac denique Perillustrem ac Doctissimum D. Benedictum Gentillotum ab Engelsbrunn, nunc Cæsareæ Vindobonensis Bibliothecæ Præfectum ambo fratres secuti sumus. Horum enim omnium hæctenus opinio fuit, Chronicon Bavariæ in Cæsarea Bibliotheca servatum, cujus auctor se *Fratrem Vitum Monasterii Eberspberg Priorem immeritum* vocat, idem prorsus esse, quod *Vitus Arnpekh, Presbyter & Capellanus Episcopi Frisingensis* composuit, nec aliter inter se differre, quàm quòd exemplar Monacense correctiùs, Vindobonense verò negligentiùs ac perturbatiùs exaratum sit. Sed nobis jam nunc omnia penitus excutientibus dubium nullum superest, quin tam Vitus Arnpekhius Presbyter & Capellanus à Vito Priore Eberspergensi, quàm alterius Chronicon Bajoariæ ab alterius Chronico itidem Bajoarico distinctissimum quid sint. Quod ut erudito lectori planissimum faciamus, dabimus hìc ex codice Vindobonensi *Viti Prioris Eberspergensis* Epistolam nuncupatoriam, Prologum, & totius Operis οἰκονομίαν, qualem quidem ante aliquot annos in Cæsarea Bibliotheca observavimus. Itaque ibi post tabulas Genealogicas Ducum Bavariæ, Comitum Schyrensium &c. sequitur

Epistola Fratris Viti, Monasterii Eberspberg Prioris immeriti.

Dilecto DEO & hominibus Illustrissimo Principi & Domino Domino Guilhelmo, DEI gratia Comiti Palatino Reni, Superioris Inferiorisque Bavariæ Duci prosperitatem continuam cum salute & pace perpetua ac obedientia condigna.

In anno præcedenti Vestræ Magnificentiæ Præceptor venerandus, scilicet D. Magister Johannes Müller, aliàs Landsperger, jusserat Vestra pro Serenitate declarationem conscribi super Cronicam Noricæ gentis, jam dudum ad ejusdem Vestri Præceptoris prænominati instantiam ex multis historiarum libris excerptam, sed nondum completam. Ego quidem hæc audiens, utpote sacrarum litterarum historiarumque amator qualiscunque gavisus sum valde. Non enim parum advertens, gesta videlicet antiquorum, & præcipuè de Domo Bavariæ Principum, cum aliquali introductione quarundam historiarum diligenter retexere, Romanorum & Imperatorum, Summorumque Pontificum numerum assignare. Et vos itaque Domine mi Princeps, cujus pius ab infantia sensus, juxta morem doctorum virorum, excellenter eruditus est, jussis ac desideriis tam Vestræ Serenitatis quàm etiam prælibati Magistri Johannis, Vestri Præceptoris libens parui. Unde & ego Serenitati Vestræ cum reverentia supplico, quatenus si ipsum opus aliquorum judicio forsitan examinari cupitis, nequaquam certè vel æmulis, sed alicui, si placet, vel aliquibus eorum, qui & multarum historiarum libros diligenter inspexère, atque sæpius perlegerunt, & demum hunc librum & Ordinem *in Christo diligunt, exemplar tradi jubeatis.*

Explicit Epistola.

Sequitur Prologus.

Prologus in Bavarorum Cronicam.

Cùm non sine magna diligentia antiquorum nostrorum studia, temporum decursus, nec non gesta tam regum quàm aliorum antiquorum supputârunt, non dubium, quin magna utilitas tam Ecclesiasticis viris quàm illis, qui rempublicam gubernare habeant, inde proveniat. Decet namque virtuosos viros præcedentium facta sæpius ad memoriam revocare, ut bonis exemplis discant bonis dignisque operibus insistere, & in malis valeant perditionis scopulum declinare. Placuit ergo juvante Domino, ex pluribus ac diversarum historiarum libris, Nobilium Bavariæ Ducum colligere originem, ejusdemque gentis & provinciæ situm, nec non Imperatorum Romanorum gesta, Summorumque Pontificum assignare numerum. Nec mihi in hoc conscius sum aliquid posuisse, aut scripsisse, quod non in fide dignis habeatur histo-

historiis aut aliis libris Ecclesiasticorum Doctorum, sive quòd non ex eorum dictis apertè habeatur. Ubi verò dubium fuerit, ac si vel aliter, aut in quibus historiarum libris quid, vel ubi, inquiri lector debeat, id circa historias præsentis operis diligenter assignatum invenitur. Auctoritas verò danda est iis, qui ante nos laboraverunt, & gesta temporum diligenter conscripserunt. Ubi verò quisquis Librum in quatuor Libros partiales *distinctum emendatione dignum perspexerit, aut qualemcunque errorem invenerit, clementer ignoscat & corrigat. Nam in computatione annorum facilè erratur, & sæpe negligenter describuntur & negligentiùs emendantur, ut dicit beatus Augustinus quinto decimo Libro de civitate DEI.*

Explicit Prologus.

Tum incipit Liber primus partialis in XXXIX. capitula distinctus, in quibus res Bavaricæ ab initio Gentis usque ad annum Christi CCCCL referuntur. Capitulum trigesimum nonum seu ultimum his verbis à Vito clauditur: *post mortem Zenonis Romanorum Imperatoris cæpit imperare Anastasius, sub cujus imperio Bavarorum Principes, qui longo tempore per Romanos oppressi & exulati fuerant, patriam recuperaverunt, prout in principio secundi Libri hujus Operis plenius & expressiùs habetur. Continet autem iste liber primus gesta sive tempora tam Summorum Pontificum quàm Imperatorum, & post sequens originem Ducum Noricorum à temporibus Pompei Magni ac Julii Cæsaris usque ad tempora Anastasii & Symmachi, Papa Hormisda, quibus temporibus rexerunt Romanum Imperium in numero quadraginta septem. Summi Pontifices quinquaginta tres positi sunt in superiori linea sive spatio: nomina Imperatorum in inferiori Summorum Pontificum, prout patet intuenti. Iste etiam Liber primus inter quatuor Libros partiales brevior & succinctior est, quia à Bavaro primo Duce usque ad Capitulum XX. quasi VIII. gesta Bavarorum ex libris satis authenticis continentur. Sed post Tassilonem Secundum, de quo in capitulo XXXIII. mentio fit, continuatur numerus Imperatorum usque ad finem hujus libri. In aliis verò libris sequentibus gesta Bavarorum pleniùs habentur, prout patet legenti & inspicienti librum.*

Liber II. constat LVIII. capitulis, incipitque à *Theodone magno Bavarorum Principe*, & desinit in *Karolomanno filio Ludwici Imperatoris, qui Rex Almania Bavariæque Dux* nominatur.

Liber III. incipit ab Arnolpho Rom. Imp. *qui & Dux Bavaria fuit*, & complectitur LVIII. capitulis res toto Orbe, præsertim à Ducibus Bavariæ usque ad Ludwicum IV. Imp. gestas.

Liber IV. & ultimus incipit à Ludovico IV. exhibetque LXXXII. capitulis eventa temporum, ac in *Alberto Alberti Pii* seu *Probi* filio Bavariæ Duce finit. Denique ad hujus calcem comparet quædam *additio*, quæ si ejusdem *Viti Eberspergensis* est, ejus opus pertingit usque ad annum 1505. utpote quo ibi, æstivo tempore, *Maximilianus Rom. Rex terram Gelria intrâsse postremò refertur.*

Porro quis hæc cum *Viti Arnpekhii Chronico Bajoarico*, à nobis edito, conferat, quin illico manibus palpet, id ab opere *Viti Eberspergensis* diversissimum esse? Illæ Chronicon suum Sixto Ep. Frisingensi: hic Wilhelmo IV. Duci Bavariæ adolescentulo inscribit. Ille Opus suum in V. hic in IV. libros partitur. Vitus Arnpekhius nullam Romanorum Pontificum aut Imperatorum seriem affert: Vitus Eberspergensis eandem *per lineas & spatia* exhibet. Denique vel ex capituli XXXIX. primi Libri specimine, paulo ante ex Vito Eberspergensi dato, manifestissimum est, ne versum quidem ex relatis apud Vitum Arnpekhium extare, cujus in Libro I. non trigesimum nonum, sed vigesimum primum est ultimum capitulum. Maneat ergo certissimum, *Chronicon Bavaria Viti Prioris Eberspergensis*, in Cæsarea Bibliotheca Vindobonensi, à *Chronico Bavarico Viti Arnpekhii* in Electorali Bibliotheca Monacensi adservato, penitus aliud & distinctissimum esse.

Videndum nunc, num hi duo *Viti* etiam inter se diversi sint, nec ne. Quæ quæstio definiri nequit, nisi nobis antea de Viti Arnpekhii annis, accuratè collectis, constiterit. Libro V. Chronici Bavarici cap. XXXV. scribit, anno M CCCCLIII. Vespe-

Vesperis, Dominica Palmarum Ambergæ in Ecclesia S. Martini, præsentibus Suffraganeo Ratisponensi & Magistro Johanne Fager Canonico Ratispon. decantatis se ibidem *Scholarem* interfuisse, & *prædictum Mag. Johannem Fager agnovisse, quem dudum, dum erat Canonicus S. Andreæ Montis Frisingensis, cognoverat.* Egit itaque tum ætatis annum, pro more illorum temporum, circiter duodecimum, atque adeo natus est anno Christi circiter MCCCCXLI. Qui calculus confirmatur ex ejusdem Chronico Austriaco inter Rerum Austriac. Scriptores à fratre Tom. I. edito, in quo ad annum MCCCCLVI. in mense Junio *Cometem super hemisphærium Wiennense ferè per integrum mensem apparuisse* refert, *quem Ego*, inquit, *Vitus Arnpekh ibidem tunc studio anhelans vidi.* Cùm ergo Presbyter & Capellanus *anno MCCCCXCV. prima die mensis Januarii* Sixto Episcopo Frisingensi Chronicon suum Bajoaricum dicaverit, ùt ex Epistola nuncupatoria constat, non nisi LIV. annos natus Opus suum finivit. Quod si igitur Vitus Arnpekhius Capellanus à Vito Eberspergensi distinctus non est, duo, quæ nemo sibi facilè persuaserit, necesse est, admittamus. Primum Vitum Arnpekhium annos jam LIV. natum in Monasterium Eberspergense Ord. S. Benedicti ingressum esse: alterum, eundem anno ætatis suæ circiter LXIII. novo scribendo Chronico Bajoarico, quod Wilhelmo Duci Bavariæ anno MCCCCXCIII. in lucem edito, usui esse posset, insudâsse. Sed demus hæc adeo discrepantia haud esse, cùm hominum exempla extent, qui etiam canis jam obsiti vitam Monasticam amplexi fuerint, nec nulli sint, qui animum ad scribendum annis perquam graves adpulerint: attamen credibiléne cuiquam sit, Vitum Arnpekhium, si idem sit qui Vitus Eberspergensis, nullam penitus in Prologo secundi Chronici Bajoarici facturum fuisse mentionem primi ejusque longè amplissimi, tantoque studio undique congesti, & ad Sixtum Frisingensem Episcopum totâ Europâ celeberrimum scripti? Quæ necessitas vel probabilis ratio fingi potest, ut novam Bavariæ Historiam vir senex vellet cudere, qui vix elapso decennio eandem non sine gravissimis laboribus perscriptam edidisset? Nonne commodius & prudentius fecisset, si rogatus ad pristinum, imò recens opus remisisset Wilhelmum ejusque Præceptorem Johannem, patriæ historiæ cupidos & studiosos? Nihil tamen horum in Epistola nuncupatoria, nihil in Prologo agit Vitus Prior Eberspergensis. Igitur nisi nobis ex hujus Chronico Bajoarico Vindobonensi aliud certius argumentum contra hactenus disputata producatur, indubiè tenendum statuimus, non minùs *Vitum Arnpekhium, Presbyterum* à *Fratre Vito Priore Eberspergensi* distinctum esse, quàm utrorumque inter se opera sint.

Cæterùm Vitus Arnpekhius præter editum à nobis Bajoariæ Chronicon, multis quidem sub initium fabulis respersum, sed in rebus Auctoris ætatis vicinioribus accuratum, sequentia etiam opera edidit:

1. *Chronicon Austriacum*, nuper à fratre Tom. I. Scriptorum Rerum Austriacarum evulgatum.

2. *Librum de Fundationibus Monasteriorum in Bajoaria.* Hunc ipse citat Chronic. Bajoar. Lib. II. cap. 23. & 29 nec putamus esse diversum ab *Historia Fundationum nonnullorum per Bavariam Monasteriorum*, quam sub nomine Andreæ Pesbyteri & Canonici Reg. S. Aug. apud S. Magnum propè Ratisbonam Marq. Freherus in 4. evulgavit Ambergæ anno 1602. Certè Codex Tegernseensis, ætati Arnpeckhii proximus, id Opusculum eidem tribuit. Mutilum edidit Freherus, longeque id auctius extat MS. in bibliothecis Lunælacensi, & Emmerammensi.

3. *Librum de Gestis Episcoporum Frisingensium.* Ad eum provocat ipse Arnpekhius Lib. V. Chron. Bajoar. cap. 73. Nos tamen in nulla eum Bavariæ bibliotheca vidimus. Fortè tamen Frisingæ adhuc alicubi delitescit.

II. Cùm Monasterium Tegernseense in Bajoaria tam suorum Cœnobitarum pietate ac doctrina, quàm rerum ab ejusdem Abbatibus gestarum amplitudine celeberrimum sit: mirum tamen est, quàm pauca hactenus vetera & primigenia monumenta ejusdem res illustrantia typis evulgata fuerint. Quæ enim & quàm tenuia sunt, quæ Hundius & Gewoldus, aliique recentiores in medium attulerunt? Itaque MONUMENTA TEGERNSEENS. &c. a col. 474.

 cùm

cùm in eam rem multa egregia in ejus loci bibliotheca reperissemus habuissemusque promptissimum in nostra studia Reverendissimum & Perillustrem Dominum Abbatem Petrum, ex iis quædam hoc loco, quædam in alio publici juris facere decrevimus. Porro in his primò *Historia Fundationis Monasterii Tegernseensis* occurrit, cujus auctorem Froumundum Monachum ob stili politioris similitudinem, immixtos versus, & memoratam à clade impii Arnoldi, Bavariæ Ducis, restaurationem Tegernseensis Monasterii esse conjicimus. Floruit enim Tegurini seculo X. Froumundus utroque stilo, multasque ad diversos Epistolas, versu & prosa scriptas exaravit, quarum pauculas Mabillonius dedit in Tom. IV. Analectorum. At nos eas multò auctiores, & ejusdem Froumundi Poëmatiis stipatas in Codice nostro Historico-Diplomatico-Epistolari sistemus. Interim perquam vero simile est, ex hoc ipso Opusculo aliisque laciniis conflatum esse illud *fragmentum Relationis de fundatione Monasterii Ilmiunensis*, quod ex Tomo 4. Antiq. Lect. Henrici Canisii Mabillonius in Sæculum Benedictinum III. Part. I. pag. 663. intulit. Quocirca tamen obiter advertimus, quòd etsi non negemus, id fragmentum *parum antiquum* esse, id tamen malè probari ex eo, quòd illius auctor *Wirzburgum*, Franciæ Orientalis urbem vocet *Herbipolim, quod vocabulum*, inquit Mabillonius *recentiorum est temporum.* Et verò idem passim sentiunt viri docti, inter quos cæteris acriùs in illam recentiorem, ùt putat, nomenclaturam Laurentius Fries in Histor. Episcop. Wirtzburg. cap. 10. pag. 395. editionis Ludwigianæ invehitur, contendens, nomen *Herbipolis* à *Johanne quodam Gallico*, circa annum 1150. Scholastico Wirzburgensi, ob Germanicæ linguæ imperitiam, inventum fuisse. Verùm Frisium virosque alios doctos in eo falli, demonstrat Epistola Adelhaidis Augustæ ante finem seculi X. jam ad quendam G. scripta, in qua nomen Urbis *Herbipolensis* diserte legitur. Eam, ùt est in coævo Codice Tegernseensi, cùm brevis sit, hic exhibere juvat.

Imperitante DEI *Omnipotentis clementia A. Regnatrix Augusta, regimini Christianæ plebis temporaliter prælata, G. venerando viro salutem & Gratiam.*

Quia latitudo Divinæ potestatis subjecit nobis, quæ ipsa est dignata, quàm plurima regnorum imperia: multos & clemens ubique potentes placavit amicos, quos colimus interdum absentes. Modò namque nobis miuistratur à præsentibus. Hujus rei occasione Antistitem Vindelicensis Augustæ dudum adiveramus, apud quem manendi cursus statuti temporis jam penè perfeceramus, & evolutis dierum spatiis revisentes patriam Saxoniæ habitationis, directione nostri itineris adducimur vestra Hebipolensi, *die, quo Idus numeratur mensis Augusti. Quocirca quia amicissimum nostrum Episcopum domi non esse recordati sumus, cautum fore nostri sunt consiliati, si nuntium præmitteremus, ut nobis provideri jubeatis hospitia ad manendum, pabula curruum & equorum ante tempus adquirantur, stipendia nobis, nosque concomitantibus provideantur. De propinquo namque loco.* Cætera desunt in Codice.

Alterum Tegernseense monumentum est insigne loci *Chronicon* à prima ejus fundatione usque ad seculum XV. à veteribus Anonymis Abbatibus vel Cœnobitis contextum, quorum ætatem suis locis accuratè indicavimus. Codex, ex quo hæc omnia doctus ac diligentissimus Sodalis noster, R. P. Joachimus Priesterperger exprompsit, membraneus in 4. fuit, à seculo circiter XIV. exarari cœptus. Continuationem Chronici usque ad nostra tempora, ùt alia præclara plurima, debemus A. R. & Cl. Patri Alphonso Hueber, Cœnobitæ Tegernseensi, & nunc in Inferiori Leuben, Austriæ propè Steinium non incelebri Loco Curioni animarum zelosissimo.

Chronico mox subjunximus *Annotationem Consecrationis Altarium Ecclesiæ Tegernseensis*, in qua sacrarum reliquiarum nomina Vitis Sanctorum non nullam lucem afferre poterunt. Extabat in eodem, quo Chronicon, codice.

Deni-

Denique agmen monumentorum Tegernseensium claudunt *Tres Sequentiæ* de S. Quirino, ex vetustissimo codice exscriptæ. Nec putamus ullum de S. Quirino Rege & M. Tegernseensis Monasterii Tutelari, monumentum, antiquiori manu exaratum eo loci extare. His libenter aliquando addemus vetera & genuina *Martyrii S. Quirini Acta* cum *historia Translationis* ejusdem, quàm primùm ea consecuti fuerimus. Nam quæ apud Bollandianos habentur, ea à recentiori quodam Auctore licèt docto composita, atque adeo viris eruditis, antiqua & primigenia cupientibus, minùs grata & accepta sunt.

MONUMENTA BENEDICTOBURANA. a col. 595.

III. Multò adhuc pauciora de splendidissimo & antiquissimo Monasterio Benedicto-Burano, quàm de Tegernseensi, apud Hundium à Gewoldo illustratum extant. Itaque tantò major necessitas nobis esse visa fuit ea undique corrogandi omnia, ex quibus adeò celebris loci antiquitates amplius dilucidarentur. Quocirca insignis erga nos humanitas & benevolentia A. RR. PP. Caroli Meichelbeck, suis scriptis aliunde clarissimi, & Gregorii Zödl, Bibliothecarii Benedictoburani fuit. Nec pauca ipsi præsentes observavimus & ex veteribus ejusdem Asceterii codicibus delibavimus, quorum aliqua hìc habes, reliqua in sequentibus Tomis publicabimus. Cæterùm ut ad singula Benedictoburana monumenta pluribus pro more nostro præsemur, incommodum & otiosum videtur, cùm omnia suis locis aut Notis, aut observatiunculis marginalibus illustrata sint. Id unum monendus est Lector, *Epitaphia Primorum Abbatum Benedictoburanorum* jam à Mabillonio in Tom. IV. Analectorum ex eodem, quo nos usi fuimus, veterrimo Codice vulgata esse. Verùm ea duplo ferè auctiora & non nihil etiam emendatiora nos damus. Præterea in recensione quorundam Codicum MSS. quos Buræ vidimus, delenda est conjectura col 629. qua *Nicolaum Lackemannum*, auctorem *Commentarii in Lib. I. Sentent.* eundem esse suspicati sumus, atque *Nicolaum Lanckmannum*, qui *Acta desponsationis Friderici III & Leonoræ Portugall.* scripsit. Distinctos enim esse docent nos Simlerus, & Lucas Waldingus de Scriptoribus Ord. Minorum, cujus alumnus Nicolaus Lackemann fuit anno 1440.

Ad *Historiam Fontis Salutis* (de quo vide Iter nostrum Bajoaricum) quod attinet, ejus auctor sine dubio anno M CLX. floruit, atque adeo rebus à se relatis magnam partem præsens interfuit, ùt palam est ex cap. II. ubi dicit se mirabilium *rerum causâ* cum sodalibus suis, Monachis Burensibus, *veluti monstro attonitum, & insolita rei facie permotum, duobus in una re contrariis, cura videlicet & lætitia fuisse occupatum*, dum salutares hæ thermæ divinitus retegerentur, id quod anno M CLIX. evenisse idem paulo ante scripserat. Eam ex Codice Benedictoburano coævo in 8. nobiscum supra laudatus Cl P. Gregorius communicavit. Eandem vidimus quoque in chartaceo Codice Tegernseensi, à trecentis annis exarato. Denique eam etiam in Germanicum versam & dialecto seculi XV. conscriptam in alterutro prædictorum Cœnobiorum, ni valde fallit memoria, conspeximus.

CODEX DIPLOMATICUS ADMONTENSIS. a col. 658.

IV. Immortale sanè de Historia Stiriæ universæ meritum est Reverendissimi, Perillustris, ac Amplissimi D Domini Antonii, Abbatis Admontensis religiosissimi, qui aureum hoc sedulæ ac piæ Antiquitatis monumentum foras exire passus est. Is enim cùm ægerrimè ferret, adeo pauca authentica monumenta vetera, quibus inclyta Ducum, Comitum, & Nobilium, aliorumque illustrium Stiriæ Virorum Nomina illustrentur, in luce esse, præter alia plura longè præstantissima, duos etiam insignes *Traditionum*, quas vocant, membraneos Codices in 4. nobis benignissimè utendos misit, quorum unus seculo XII. alter XIV. exaratus est. Ex utrisque conflavimus luculentum hunc *Codicem Diplomaticum Admontensem*, de quo confidenter pronuntiamus, de veteribus rebus Stiriæ nihil typis evulgatum extare, quod cum eo comparari possit. Profectò vix ulla paulo antiquior Nobilis & illustris in Stiria & Austria Familia est, quæ novam ex hoc Codice lucem & splendorem non sortiatur. Quòd si omnia Germaniæ Monasteria exemplum Admontensis sequerentur, tunc enimvero spes esset, fore aliquando, ut tum Generalis tum singularis Germaniæ Historia quàm accuratissima, locupletissimaque habeatur. Contra

quamdiu hujusmodi Diplomatum & Traditionum, Donationum, Permutationum &c. Codices intra Archivorum carceres veluti captivi continebuntur, tam diu nulla spes supererit perfectam & omnibus numeris absolutam quà integrarum gentium, quà certorum Germaniæ regnorum & Provinciarum Historiam consequendi. Scimus, quid quorundam Monasteriorum Præsulibus metum incutiat. Sed Panicum eum esse, Reverendissimus Præsul Antonius, cujus in tuendis Inclyti Monasterii sui juribus notissima & perspectissima fortitudo animi & prudentia est, satis demonstrat. Aliud proximè hujus generis specimen R. P. Philibertus Hueber, Sodalis noster Doctissimus, in *Austria* sua *ex Archivis Mellicensibus illustrata* præbebit, quod Opus nunc Lipsiæ apud Gledischii Filium sub prelo sudat. Sed de hoc eruditi judicabunt. Quæ hic disseruimus, id unicè spectabant, ut morosiores quosdam Monasteriorum Præsules ad expromendas veteres Archivorum suorum *chartas, Diplomata, Codicesque traditionum*, sine quibus caligat Historia, incitaremus. Cæterùm cùm in Admontensibus codicibus publicatæ hìc chartæ sine ullo ordine ac sparsim extarent, eas secundùm Dignitatem eorum, à quibus quæque datæ & confectæ fuerunt, ordinare cuidam eruditissimo amico visum fuit. Non latet nos quidem, Pontificia quædam Diplomata jam edita prostare in vita S. Gebehardi Archiepisc. Salzburgensis: verùm ea, & si qua alia, certè paucissima, ejus generis sunt, à nostro Codice abesse non posse nec debere, nemo non videt. Postremò lectorem monemus, plures quidem in duobus acceptis codicibus Traditionum Admontensium chartas haberi: sed quia ex iis nulla singularis vel hominum, locorum, aut temporum notitia hauriri potest, iis nostræ collectionis molem, de se sat magnam, augere noluimus.

Atque hæc ipsa moles in causa erat, quòd Operis curatorem ad subjungendum à nobis promissum & hoc loco exhibendum *Æneæ Sylvii Pentalogum de Rebus Ecclesiæ & Imperii, maximè in Italia*, permovere non potuerimus. Itaque viros doctos & prudentes rogamus, ut factum indigniùs ne ferant. Dabimus autem operam, ut fidem nostram, quam omnibus semper constare cupimus, quàm proximè fieri potuerit, liberemus. Interea his fruere Lector, & roga DEum, ut necessariam his laboribus bonam valetudinem nobis, licèt indignis, confirmet.

THESAURI ANECDOTORUM NOVISSIMI.

TOMI III.

PARS I.

VEN. HERVEI
MONACHI DOLENSIS
ORD S. BENED.

COMMENTARIORUM

IN
ISAIAM

LIBRI VIII.

Eruti ex MS. Cod. Inclyti Monasterii S. Crucis
Ord. Cisterc. in Austria collato cum Cod. Inclyti Monasterii Garstensis propè Styram Ord. S. Bened. à R. P. Godefrido Depisch Benedictino Mellicensi.

INCIPIT
HERVEI MONACHI
IN ISAIAM
LIBER PRIMUS.

* Codd. MSS. Incipit Tractatus Hervei Monachi in Isaiam Prophet.

CAP. I.

℣. 1. *Visio Isaiæ filii Amos, quam vidit super Judam & Jerusalem in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ Regum Juda.*

*Subintelligitur inprimis: *hæc est*, ut ita integer sit sensus: Hæc est visio Isaiæ filii Amos. Usus verò propheticæ locutionis est, ut priùs personam, regnum vel urbem ac tempus describat, & postmodum dicere mysteria prophetiæ incipiat: quatenus ad veritatem solidiùs B. ostendendam, ante historiæ radicem figat, & post fructus Spiritus per signa & allegorias proferat. Isaias igitur primò personam suam declarat dicens: *Visio Isaiæ.* Qui ut benè personam indicet, etiam genus narrat, cùm subjicit: *Filii Amos.* Regnum quippe, de quo principaliter est locuturus, urbemque denunciat dicens: *Quam vidit super Judam & Jerusalem.* Tempus etiam describit adjungens: *In diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ Regum Juda.*

Nec movere nos debet, quod non ait: *visio mea*, sed *visio Isaiæ.* Mos enim C. Sacræ Scripturæ est, ut ipsi, qui scribunt, sic de se in illa quasi de aliis loquantur, ostendentes, quia non ipsi loquuntur, sed Spiritus Sanctus. Hinc est enim quod Num. 12. 3 Moyses ait: *Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra.* Qui enim non ait: *eram*, sed: *erat*, profectò apertè indicat, quia is, qui per illum de Joan. 13. 23. illo loquebatur, alius erat. Hinc & Joannes ait: *Discipulus ille, quem diligebat Je-* A. *sus.* Scriptores igitur sacri eloquii, quia impulsu Sancti Spiritus aguntur, sic de se in illo testimonium tamquam de aliis proferunt. Sanctus ergo Spiritus per Moysen locutus est de Moyse: Spiritus Sanctus per Joannem locutus est de Joanne: Spiritus Sanctus per Isaiam locutus est de Isaia. Benè itaque vir Deo plenus ait: *Visio Isaiæ*, & non: *visio mea*: quia per hoc, quòd repletus Spiritu Sancto super se trahitur, quasi extra semetipsum fit, & sic de se quasi de alio sententiam profert, etiam in hoc devitans, ne jactanter loqui videtur. *Qui visionem hanc vidit super Judam & Jerusalem.* Quia licèt de duodecim tribubus prophetaverit, specialiter tamen de tribu Juda & urbe Regali, in qua templum erat, vaticinatus est.

Sed quærendum nobis est, cur exorsus sit dicens: *Visio Isaiæ filii Amos*, nec subjungere videatur, quid viderit, aut indicare, quæ sit ista visio.

Ad quod respondendum: quia tria sunt genera visionum, id est: corporale, spiritale, atque intellectuale. Ecce enim in hoc uno præcepto cùm legitur: *Diliges* Matth. 5. 41. *proximum tuum sicut te ipsum* tria occurrunt genera visionum: unum per oculos, quibus ipsæ litteræ videntur, alterum per spiritum hominis, quo proximus & absens cogitatur, tertium per contuitum mentis, quo ipsa dilectio intellecta conspicitur. In his tribus generibus illud primum manifestum est hominibus. In hoc enim videtur cœlum & terra, & omnia, quæ in eis conspicua sunt oculis nostris.

Nec illud alterum, quo absentia corpora cogitantur, insinuare difficile est. Ipsum

Ipsum enim cœlum & terram, & quæ in A. eis videre possumus, etiam in eis constitui cogitamus, ubi nihil videntes oculis corporeis, animo tamen corporales imagines intuemur seu veras, sicut ipsa corpora vidimus, & memoria retinemus, seu fictas, sicut cogitatio formare potuerit. Aliter enim cogitat quis Romam, quam vidit, aliter Jerusalem, quam non vidit.

Tertium verò illud, quo dilectio intellecta conspicitur, eas res continet, quæ non imagines habent sui similes, quæ non sunt, quod ipsæ. Nam homo qui- B. dem vel arbor, aut sol, aut quæcunque alia corporea sive cœlestia sive terrestria & præsentia videntur in suis formis, & absentia cogitantur imaginibus animo impressis, & faciunt duo genera visionum, unum per corporis sensus, alterum per spiritum, quo illæ imagines continentur. Dilectio autem numquid aliter videtur præsens in specie, qua est, & aliter absens in aliqua imagine sibi simili? Non utique. Sed quantum mente cerni potest, ab alio magis, ab alio minus ipsa cernitur. Si autem aliquid imaginis C. corporalis cogitatur, non ipsa dilectio cernitur. Neque enim imaginaliter, sed propriè videtur, & non per corpus, sed in mente ab omni vitiorum labe mundata, ejus denique dilectionis gratia repleta.

Hæc sunt tria genera visionum. Primum ergo appellemus Corporale, quia per corpus percipitur, & corporis sensibus exhibetur. Secundum autem spiritale. Quidquid enim corpus non est, sed tamen aliquid est, jam rectè Spiritus D. dicitur. Et utique non est corpus, quamvis corpori similis sit, imago absentis corporis, nec ille ipse obtutus, quo cernitur. Tertium verò intellectuale ab intellectu dicimus. Præstantior est autem visio spiritalis, qua similitudines corporum spiritu non mente cernuntur, quàm corporalis, qua per oculos corporis ipsa corpora videntur. Et rursum ambabus præstantior intellectualis, quia mente pura videntur divina non per aliquam spiritaliter vel corporaliter figuratam significationem, sed puro & acuto intellectu mentis.

Ex his itaque tribus visionum generibus secundum & tertium in visione Isaiæ invenitur. Est enim intellectualis visio ejus, & nonnunquam etiam spiritalis. In *Isa. 6. 1. 2.*
spiritu quippe formatis imaginibus vidit Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum, atque Seraphim stantes in circuitu ejus: sed mentis acumine, quæ viderat, intellexit, quod Prophetarum mentibus est proprium. Nam signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrantur in spiritu: sed accedit mentis officium, ut etiam intelligantur. Spiritus enim hominis vocatur vis animæ quædam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudines imprimuntur, sed vivacitate mentis non intelliguntur. Quod autem non imaginaliter sed propriè videtur, & non per corpus, hoc sola mente cernitur sicut justitia, veritas & sapientia & hujusmodi cætera. Itaque visio Isaiæ est intellectualis, & aliquotiens fortasse spiritalis simul & intellectualis. Nam ea, quæ in hoc volumine descripta sunt, *visionem* suam appellat. Patet igitur causa, cur præmittat dicens: *Visio Isaiæ, filii Amos*, & nihil de corporea visione subjungat: quoniam cœlestis oraculi sententiæ, quas explicat, ipsa est visio intellectualis, quam narrat. Nam propter hujusmodi visiones Prophetæ vocabantur *videntes*, id est: intelligentes. Visionem ergo suam narrare inchoans ait:

℣. 2. *Audite Cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est: filios enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.*

Omnes, qui prædicationis officium in Synagoga tenuerunt, *cæli* rectè vocati sunt: quia nimirum sapere superna credebantur. *Terra* verò plebs Judæorum appellata est. Unde & Moyses cum Sacerdotes & Populum ad verba suæ admonitionis excitaret, dixit: *Audite cæli, quæ* *Deut. 32, 1*
loquor, &c. Cœlos videlicet ordines Præpositorum appellans, terram verò subditam plebem; Eadem ratione cœlos & terram nunc Isaias affatur. Sed cœlos jubet *audire*, terram verò *auribus percipere*. Auditus enim in Scripturis Sanctis non est iste, qui in aure sonat, sed qui corde percipitur. Unde Dominus: *Qui habet aures* *Matth. 11.*
audiendi, audiat. Audit enim, qui verba *15.*
veritatis in aure cordis intelligendo suscipit: auribus verò percipit, qui sonum

verborum auribus corporeis audiens in- A. teriorem sensum eorum minimè capit. Et quia Sacerdotum atque Doctorum est intelligere mystica, Populi verò nudam historiæ superficiem auditu corporis haurire, ideo cœli jubentur audire, & auribus terra percipere. Et hoc in omnibus scripturis notandum quotiens hæc duo verba junguntur. *Audire ergo cœli* monentur *& auribus terra percipere*, quia Deus conquestus sit dicens: *Filios enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Et quos nunc appellat *filios* nisi Judæos de quibus

Deut. 32. 19. ait Moyses: *Vidit Dominus, & ad iracun-* B. *diam concitatus est, quia provocaverunt eum filii sui & filiæ*, quos *enutrivit* manna pascens in deserto quadraginta annis, & *exaltavit* eos in terra, quam patribus eorum pro-

Act. 13. 17. miserat, sicut & Paulus ait: *Deus plebis Israël elegit patres nostros, & plebem exaltavit?* *ipsi autem spreverunt* eum: quia legem ejus projecerunt, atque Dæmonibus immolaverunt, & novissimè filium ejus unicum dehonestaverunt. Unde & subditur.

ỳ. 3. *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israël autem me non cognovit, populus meus non intellexit.*

C. Quis enim *bos* nisi Judaicus populus extitit, cujus cervicem jugum legis attrivit? Et quis *asinus* nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor, qui reperit, quasi brutum animal & nulla ratione renitens, quo voluit, errore substravit? *Bos possessorem, & asinus præsepe Domini cognovit*: quia & Hebraicus populus Deum, quem colebat, sed ignorabat, reperit: & gentilitas legis pabulum, quod non habebat, accepit. *Præsepe* enim hoc loco sacra Scriptura non inconvenienter intel- D. ligitur, in qua verbi pabulo animalia sancta satiantur, de quibus per Psalmistam

Ps. 67. 11. dicitur: *Animalia tua habitabunt in ea.*

Hinc etiam natus Dominus à pastori-

Luc. 2. 16 bus in præsepi repertus est: quia ejus incarnatio in ea, qua nos reficiunt Prophetæ, scriptura recognoscitur. Bos itaque idem Hebræorum populus jugo legis edomitus cognovit Possessorem suum, id est: Christum in carne præsentem, & asinus, id est: gentilis populus, qui voluptatibus deditus erat, & * gravius brutus agnovit præsepe Domini sui, id est: Scripturam Dei, in qua pabulum vitæ perciperet. *Israel autem*, id est: pars illa Judaici populi, quæ in infidelitate maluit persistere, *non cognovit* eundem possessorem suum. *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* *1. Corinth. 2. 8.* Et qui peculiaris *populus* Dei erat, *non intellexit* Majestatem in carne latentem. Debuisset enim præ omnibus eum intelligere, quia cæteris eum agnoscentibus iste solus amisso cordis lumine non intellexit occultum Dei adventum.

ita dis- crete ambo codices:

Nec prætereundum, quia ejusdem Salvatoris adventum magnus Isaias non solùm voce & persona, sed & nomine suo prophetat. *Isaias* quippe *salus Domini* Christus est, de quo idem Dominus promiserat: *Juxta est salus mea, ut veniat.* *Isa. 56. 1.* Pater autem Isaiæ vocatus est *Amos*. *Amos* verò *robustus* vel *potens* dicitur. Et quis robustus & potens nisi Pater Domini nostri JEsu Christi? Rursus *Amos* interpretatur *populum avellens*. Et Deus Pater populum Judæorum avulsit de terra sua propter necem Salvatoris, captivumque per omnes gentes dispersit. *Isaias* itaque *filius Amos* Unigenitum summi Patris designat. Sed Isaias *visionem vidit super Judam & Jerusalem.* Et super nos Christus visionem vidit, id est: nostram salutem prævidit, & gratiæ suæ illustratione respexit, cùm pro discipulis orans subjungeret: *Non pro his autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.* *Joan. 17. 20.* *Judas* namque *confitens* vel *confessio* interpretatur. Et Dominus super Judam visionem videbat, cùm diceret: *Omnis, quicunque confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur eum coram angelis Dei.* *Luc. 12. 8.* *Jerusalem* verò dicitur *visio pacis*. Et Dominus visionem super Jerusalem intuebatur, quando dicebat: Quia *multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno cælorum.* *Matth. 8. 11.* Et: *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* *Id. 5. 8.* Ibi namque erit perfecta, ac perpetua pacis visio, cùm ipsum pacis fontem sine fine viderimus.

Vidit autem hanc visionem *in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ Regum Juda.* Nam hi quatuor Reges quatuor Evangelistas non incongruè designant, de quibus Joannes ait: *Animal primum simile Leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti.* *Apoc. 4. 7.* *Ozias* enim

enim qui *robustus Domini* dicitur, intelligi mysticè potest animal simile leoni. *Joathan* verò, qui *consummatus* interpretatur, animal simile vitulo: quia vitulus consummari solebat in Dei sacrificio. *Athaz* autem, qui in lingua nostra *continentem* sonat, animal habens faciem quasi hominis: quia hominis est, ut sit continens, & castus. *Ezechias* verò, qui dicitur *apprehendens Dominum*, animal simile aquilæ volanti: quià quartus Evangelista quasi apprehendit Dominum, dum incomprehensibilis divinitatis ejus arcana profundiùs rimatur, sicut & aquila sublimius cæteris omnibus avibus volare consuevit, B. & in reverberatis nbutibus radios solis respicere. Quæ scilicet animalia, id est: Sancti Evangelistæ non immeritò *Reges Juda* vocantur: quia per eos usque in finem mundi sancta Ecclesia regitur.

In quorum diebus Isaias, id est: Salvator noster, visionem super Judam & Jerusalem, ùt dictum est, videt: quia in terris corporaliter conversans oculos misericordiæ suæ super omnes, qui erant credituri, levavit. Cujus visio panditur in hoc Prophetæ libro: quia quidquid ipse fidelibus novi testamenti facere dispo- C. suit, iste liber satis prædixit. Omnia enim Evangelicæ gratiæ mysteria in hoc volumine prænunciata * leguntur. Isaias autem sicut persona & nomine suo typum Salvatoris gessit: ita prædicatione sua eum præfiguravit. Unde mox idem Salvator per eum aperire visionem suam incipiens subdit: *Audite cœli, quæ loquar, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.*

*Cod. Cruc. pronuntiata.

Visionem quippe narrat, dum ea, D quæ apud Patrem vidit, vel audivit, loquitur. Et quia de cœlestibus ad ima pro nobis descendit, descensionem hanc in primordio suæ locutionis ostendit. Qui enim ab initio docet in excelsis Angelos, ipse nunc in terram homines docere venit: & ideo pulchrè cœpit: *Audite cœli, & auribus percipe terra.* Quid enim cœlorum nomine nisi ij, qui in cœlestibus sunt conditi, Spiritus Angelici designantur? Et quid appellatione terræ nisi humana natura exprimitur, quæ de terra est? Unde & in oratione nostra dicere voce ejusdem Salvatoris instruimur: *Fiat voluntas*

Matth. 6. 10.

A. *tua sicut in cœlo, & in terra:* ut nimirum voluntas Dei sicut à superiore Natura agitur, ita in hominibus, & ab humana infirmitate servetur.

Possunt etiam mentes electorum hominum per cœlos exprimi à cunctis terrenis contagiis intimo amore suspensæ, quæ quamvis corpore degant in infimis, tamen jam corde inhærent supremis, veraciter dicentes: *Quoniam conversatio nostra in cœlis est.* Per terram verò peccatores designari possunt, quia peccanti homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* Vel certè non peccatores & reprobi, sed ij, qui terrenis actibus occupati eleemosynarum, & lachrymarum ope ad æternam vitam perveniunt. Itaque vel Angelica * & humana natura, vel justi & peccatores, vel contemplativi & activi per cœlum & terram exprimuntur. Et hi omnes audire querimoniam jubentur, quam super ingratis filiis Deus facit, ut omnis rationalis creatura testis existat pravitatis eorum. Ait enim: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Et quos appellat filios, nisi quos per aquam & Spiritum Ecclesia gignit? Quos ipse enutrit in fide atque doctrina cœlesti, & exaltat, ut, quæ sursum sunt, quærant, non quæ super terram. *Conresuscitavit enim, & consedere fecit nos in cœlestibus in Christo Jesu.* Sed nos post tanta beneficia proh dolor! spernimus eum, quia prædicatorum ejus verba contemnimus, quibus ait Unigenitus ejus: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit.* Ergo carnales isti, qui nomine Christiano censentur, sed Prælatos Ecclesiæ magis dehonestare quærunt, quam eis obedire, ipsi sunt ingrati filii, de quibus conquestus est Dominus, quod ab eis spretus sit. De quibus & hoc, quod subditur, aptè potest intelligi.

Philip. 3. 20.

Gen. 3. 19.

*Cod. Cruc. Itaque Angelica & human.

Coloss. 3. 1.

Eph. 2. 6.

Luc. 10. 16.

Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem non cognovit me, populus meus non intellexit: quia quem Hebraicus & gentilis populus Deum citò cognovit, & ad ejus gratiam à pristino ritu facilè convolavit, hunc populus iste falsorum Christianorum, qui cum lacte carnis ab uberibus sanctæ Ecclesiæ nutritus est & ex parentibus Christianis ortus, cognoscere non valuit. Nam *qui dicit se nosse*

1. Joan. 2. 4.

nôsse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est. A. [id. 4. 8.] Et: *qui non diligit, non novit Deum: quia Deus charitas est.* Hæc igitur hominum multitudo, quæ fidem sine charitate & bonis operibus habet, nequaquam Deum videt,* sed tamen vocatur *Israel*, id est: *videns Deum*: quia quem dilectione & bonis operibus nescit, hunc fide in aliquo cernit. [* Codic. Garst. nequaquã Dominũ cognovit.] Ubi & aptè seu prophetica seu Dominica voce subjungitur:

Va genti peccatrici, populo gravi iniquita-
ỳ. 4. *te, semini nequam, filiis sceleratis.*

Va perpetuum dolorem * & gemitum designat & amaritudinem æterni supplicii. [* Codic. Garst. vel gemitum.] B. Quamvis autem inter peccatum & iniquitatem nihil distare perhibeat dicens: [1. Joan. 3. 4] *Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & iniquitas peccatum est*, ipso tamen usu loquendi plus iniquitas, quàm peccatum sonat, & omnis homo se liberè fatetur peccatorem: iniquum autem dicere non numquam erubescit. Nequitia verò dicitur ab eo, quod est nequicquam: quia per eam quisque tendit ad non esse. Scelus autem & pondus peccati transit: quia sceleratos vocare solemus homicidas & hujusmodi criminosos. C. Et quolibet quidem *peccato* Deum quisque offendit, cui peccatum omne displicet: *iniquitate* autem, ùt magni ponderis sarcina gravatur. *Nequitia* verò deficit, atque a vero Dei esse longe fit, atque ab æterno amore tepescens, in appetitu temporalium exardescit: *scelere* autem exercet crudelitatem. Talibus ergo culpis implicato Judæorum vel Christianorum populo debitum *va* perpetui cruciatus & amaritudinis æternæ promittitur. Unde & subditur:

D. *Dereliquerunt Dominum blasphemaverunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Dereliquerunt Dominum* Judæi, sicut per Jeremiam dictum est eis: [Jerem. 2. 29.] *Omnes dereliquistis me, dicit Dominus. Sanctus Israel* Christus est, cui canebatur â turbis: [Joan. 12. 13.] *Osanna! benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel!* Ipse enim Sanctus Sanctorum naturaliter est, [id. 10. 36.] *quem Pater sanctificavit, & misit in mundum.* [id. 10. 20.] Quem Judæi *blasphemaverunt* dicentes: *Dæmonium habet, & insanit.* Nam blasphemia est, per quam de ipso Deo falsa dicuntur. Qui & *abalienati sunt* â Deo *retrorsum*, sicut ei tandem pœnitentes dicunt: *Facti sumus sicut in principio, cùm non dominareris nostri, * neque invocaretur nomen tuum super nos.* [Isa. 63. 19.] [* Codic. Garst. no invoc]

Sed & multi, qui Christiana Professione censentur, derelinquunt Dominum, qui relictis cœlestibus terrena quærunt. Deserto enim creatoris amore creaturam diligunt, desertis supernis gaudiis in infimis rebus gaudent, & omissis cœlestibus, terrenum est omne, quod sitiunt. De iis ergo verè* dici poterit, quia *dereliquerunt Dominum.* Qui & *blasmaverunt Sanctum Israel*: quia de Deo multa loquuntur inepta, & frequenter judicia ejus audent reprehendere, & multa dicunt non benè ordinata ab eo non rectè fieri. Atque *retrorsum abalienantur*: quoniam ad pristinas iniquitates suas revertuntur, & â Deo * sunt alieni: quibus [* Codic. Garst. fiunt alien.] *esset melius non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*, quos increpat, cum subjungit: [2. Pet. 2. 21.]

Super quo percutiam vos ultra addentes præ- ỳ. 5.
varicationem?

Super quo id est: de quo peccato jam *ultra percutiam vos*, inquit, id est, de qua culpa jam vos emendare verberibus tentabo, qui non de verbere proficitis, sed culpas ampliùs multiplicatis, & *prævaricationes* prævaricationibus *additis?* Prævaricationes quippe addit, quisquis, dum de culpa sua corripitur, murmurat, vel qui mala, quæ pro correctione sustinet, non deserit vel vitia, pro quibus correptus est, sed magis impatientiæ se facibus inflammat. Unde & sequitur:

Omne caput languidum, & omne cor mærens. Caput namque interioris hominis mens est. Differt autem mens â corde: quia quædam superior vis animæ vocatur mens, ubi ratio consistit, & veritas cernitur. *Cor* autem quodammodo carnale est: quia ibi propriè humana voluntas & affectio locum habet. *Caput* ergo prævaricatorum *languidum* est: quia mens eorum, qui illicita voluntariè committunt, infirmatur languore peccati. Et ubi caput languidum est, efficitur *cor mærens*: quia, si mens sanitatem amiserit, & ab intentione cœlestium desideriorum per desidiam & acediam languere cœperit, confestim cor ex his, quæ pro sua correptione patitur, fit mærens ac triste, & con-

tra flagella murmurans. Neque enim A. cot in adversis mœrere potest, nisi mens languida fuerit, sed magis cum Paulo gloriabitur in tribulationibus. Sed horum, de quibus sermo est, infirmato capite universos artus languor invasit: quia mente eorum morbo peccati debilitatâ omnia actionum membra infirmantur eodem spirituali morbo. Nam sequitur:

℣. 6. *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.*

Et quid per *plantam* nisi extrema quæque, & minima actio designatur? Quid verò per *verticem*, nisi fidei sublimitas ex- B. primitur? Unde & per Jeremiam tali ani-
Jerem. 2. 16. mæ dicitur: *Filii quoque Mempheos & * Thaneos constupraverunt te usque ad verticem.* Us-
* alias: Tapanes. que ad verticem quippe constuprari est post malæ operationis usum jam in ipsa etiam fidei sublimitate corrumpi. Cùm enim nequissimi Spiritus uniuscujusque animam in pravis operibus involvunt, sed integritatem fidei vitiare non possunt, quasi adhuc inferiora membra polluunt, sed ad verticem non pertingunt. Quisquis autem in fide corrumpitur, jam usque ad verticem constupratur. Malig C. nus enim Spiritus quasi ab inferioribus membris usque ad summum pertingit, quando activam vitam polluens castam celsitudinem fidei diffidentiæ morbo corrumpit. Aptè igitur de unoquoque talium dicitur, quoniam *à planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Quia peccati languor omnia occupavit ab extrema ejus actione usque ad summam fidei celsitudinem. His enim, qui moribus insequuntur, quod credulitate venerantur, divino judicio sæpe contingit, ut per hoc, quod nequiter vivunt, & illud perdant, D. quod salubriter credunt. Incessanter namque se pravis actionibus inquinant, & super hoc vindictam judicii retribui posse diffidunt. Et sæpe, dum benè vivere intelligunt, etiam nullo persequente usque ad perfidiam dilabuntur. Nam qui imminere districtum judicium non credunt, qui inultè se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici *fideles* possunt? Fidem quippe perdidisse est, incorrectis malis operibus digna supplicia reddi posse non credere. Sed & Judæorum populus, dum digna fidei opera facere contemneret, fidem perdidit, quia cæcatus malitiâ suâ Redemptorem, quem venturum crediderat, venisse non credidit. Itaque vel de Judæorum vel de pseudo-Christianorum populo, sive de unoquoque eorum convenienter accipitur dictum: *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Nam serpens antiquus letbale virus suum per omnes artus actionū ejus diffundit, â minimis ejus inchoans, & usque ad summa paulatim perveniens. Sed tantus languor ex eo irremediabiliter convalescit, quòd ei non est adhibita medicina. Sequitur enim:

Vulnus & livor & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Aut hiant, inquit, vulneribus corpora, aut livent verberibus, aut tument plagis. Quid autem nomine *vulneris* intelligi debet nisi plaga luxuriæ, de qua scriptum est: *Convulnerata-* Job. 16.
vit lumbos meos? Multos enim vulneratos 14.
dejecit, & fortissimi quique dejecti sunt ab ea, Prov. 7.
sicut Salomon ait. Quid verò *livoris* 26.
appellatione designatur nisi invidia, quæ mentem facit lividam, dum de alienis bonis torquetur intrinsecus? Et quæ est *plaga tumens* nisi ægritudo superbiæ, quæ mentem sauciam reddit & turgidam? referamus singula singulis, ut dicamus, quia *vulnus non est circumligatum*, neque *livor curatus medicamine, nec plaga tumens fota oleo.*

Vulnus autem circumligatur, cum luxuria, quæ & conscientiam, & carnem vulnerat, per continentiam coarctatur, sicut præcepit Dominus: *Sint lumbi vestri* Luc. 12.
præcincti. Quo contra iste Propheta, ei, 35.
qui castitatem amisit, improperat: *Non* Isa. 23 10
est cingulum ultra tibi. *Livor* verò tabescentis invidiæ curatur medicamento benevolentiæ, cùm Paulus dicit: *Omnis a-* Eph. 4.
maritudo, & ira, & indignatio, & clamor, 31. 32.
& blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia: Matth.
estote autem invicem benigni, misericordes. At- 11. 29.
que *tumens plaga* superbiæ fovetur oleo, ut sanitatem recipiat, id est: suavi blandimento sacræ admonitionis, cùm Dominus demulcet dicens: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris.* Sed Judæorum, vel multitudinis hujus carnalium Christianorum *vulnus & livor, & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.* quia nullus in Synagoga, & ra-

rissimus valde jam in Ecclesia Præpositus inveniatur, qui salutem animarum gregis sibi commissi quærat, & vulneribus mentium adhibere spiritalia medicamina studeat. Sacerdotes enim ùt spiritales medici deberent subjectis suis undique prohibendo, & constringendo circumligare vulnus fornicationis, ac medicamine Scripturarum curare livorem invidiæ, & eos, qui inflati sensu carnis suæ tumentem superbiæ, vel inanis gloriæ plagam sub pectore portant, fovere oleo, id est: dulci & gratiosa monitione, quæ demulcet mentem & ungit, non quia superbus, cùm opportunum fuerit, dura increpatione feriendus non sit, sed quia elatus ille, qui aliter tangi non potest, blanditiis sacræ admonitionis quasi quibusdam præcantationibus sit mitigandus, ut humilitatis mansuetudine sanetur.

Quòd si verba singula, quemadmodum ostensum est, reddita singulis non fuerint, & aliquis fortasse quid aliud nomine *vulneris & livoris ac plagæ tumentis* intellexerit, quodlibet peccati vulnus primo circumligandum est inhibendo atque coercendo: deinde curandum acri medicamento pœnitentiæ, &, cùm se in pœnitentia peccator afflixerit, fovendus est, ne desperet, oleo piæ consolationis. *Luc.10.34* Unde & Samaritanus, id est: Dominus Jesus faucium curaturus, id est: genus humanum, *alligavit vulnera ejus infundens oleum & vinum.* Alligavit enim vulnera prohibendo peccata: infudit vinum mordacitatis terrendo de pœna futuræ damnationis peccantium. Adhuc autem pravorum mala describuntur, cùm subditur:

℣. 7. *Terra vestra deserta, civitates vestræ succensæ igni.*

Et quid per *terram* nisi caro designatur, quæ de terra facta est? Unde & in *Ps.84.12.* Psalmo canitur, quia *veritas de terra orta est*, id est: Christus de Virgine natus est. Terra verò corporis nostri sacrarum disciplinarum exercitio debet excoli, ut fructum bonorum operum proferat, omniaque ejus membra divinis actibus mancipari debent, & Conditoris imperio deservire. Quod si hæc nobis defuerint, tunc & nobis dici poterit: *Terra vestra deserta.* Eorum quippe terra est deserta,

A. quorum disciplinis & actionibus sacris caro non est occupata.

Quid autem per hujus terræ *civitates* nisi sensus corporis exprimuntur, id est: Visus, Auditus, Gustus, Odoratus & Tactus? Unde & fideli servo Dominus ait: *Tu esto supra quinque civitates.* Civitates *Luc.19.19.* ergo *succenduntur igni*, quando flamma vitiorum exurit quinque sensus corporis, quando mulierum formas oculi libenter contemplantur, & aures libidinosa verba delectabiliter audiunt, os gustus illicitos avide sumit, nares odoribus pascuntur illicitis, manus ea tangere delectantur, quæ ad peccatum pertinent. B. Quorum enim sensus ita sunt concupiscentiarum ardore inflammati, horum profectò *civitates succensæ sunt igni.* Quibus adhuc deteriora monstrantur accidere, cùm subjungitur:

Regionem vestram coram vobis alieni devorant, & desolabitur sicut in vastitate hostili. Quid enim *Regionis* nomine nisi latitudo conversationis eorum exprimitur, de cujusmodi Regionibus dictum est Apostolis: *Levate oculos vestros, & videte Regiones, quoniam alba sunt jam ad messem, & qui metit,* *Joann. 4. 35. & 36.* C. *mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam?* Alieni vero sunt maligni Spiritus ab electorum sorte in perpetuum alienati. Horum ergo *Regionem coram eis alieni devorant*: quia maligni Spiritus conversationem eorum jam ex integro diripiunt, non jam latenter insidiando nescientibus. Vim quippe nonnullis scientibus faciunt: quia sæpe sic bona opera tollunt, ut hæc se amittere ipse, qui vim patitur, dolens cernat. Nam gemit plerumque animus, & tamen delectationi- D. bus carnis superatus, bona, quæ fecerat, amans perdit: ea, quæ sustinet damna, considerat, & tamen violentiæ Dæmonum bona sua diripientium resistere non valet. Aliis verò, non necesse est, ut vim inferant, quia paratos ad obsequium voluntatis suæ semper eos inveniunt. Itaque regionem istorum coram eis alieni devorant: quia immundi Spiritus omnia bona conversationis eorum videntibus ipsis comedunt.

Et desolabitur ipsa regio conversationis eorum *sicut in vastitate hostili*: quia super eam hostis antiquus cum omni exercitu vitiorum irruit, ut quid-

quidquid in ea superat viride aut fertile, A. quidquid pulchrum aut utile, quidquid justum & bonum, barbarica crudelitate destruat, & dissipet. Sequitur:

℣. 8. *Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut civitas quæ vastatur.*

Quia *Sion speculatio* dicitur, *Filia Sion* est *anima*, quæ solebat in alto residere velut in specula, & adventus tentationum solicita circumspectione prævidens refellere. Sic enim vigilabat, ac sibi prævi- B. debat, dum Christum habitatorem haberet, qui eas mentes, quas inhabitat, vigilare facit, & ad suimet custodiam solicitas esse. Nunc verò relinquenda dicitur *ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario.* In *umbraculo* quippe vineæ custos manet, qui eam diu noctuque custodiat, & eo recedente umbraculum remanet vacuum. Similiter & hæc filia Sion custodem in se Deum habuit habitatorem, dum actiones ejus, quæ per *vineam* intelligi possunt, bonis fructibus abundarent. Sed quia nunc regionem conversationis ejus alieni devorant, C. & fructum justitiæ jam in actionibus suis habere desistit, *relinquitur* à Deo, *sicut umbraculum vineæ* deseritur à custode. *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniquitate.* (Sapient. 1. 5.) Et *relinquetur sicut tugurium in cucumerario:* quia, quemadmodum custos deserit mane tugurium, ubi cucumeres ex hortulo defecerint: ita Deus istam relinquet, quia jam in ejus vita & moribus dulcedines spiritualium fructuum velut cucumeres deficiunt.

Relinquetur etiam *ut civitas, quæ vastatur.* Quia sicut ex urbe, quam hostes D. capiunt, habitatores ejus, qui possunt evadere, fugiunt, & eam inimicis sine contradictione delendam relinquunt: ita Pater & Filius, & Spiritus Sanctus exeunt de hac anima, quam hostis antiquus ingreditur, & ipsam dæmonibus prædandam atque delendam relinquunt. Talia sustinet unaquæque anima, quæ per socordiam suam à malignis Spiritibus invaditur, & à Christo deseritur. Ubi & vox eorum, qui talia passi sunt, protinus subditur dicens:

℣. 9. *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus,* * *& quasi Gomorrha similes essemus.* (* Cod. G. Semen, quasi Sodoma & Gomorrha fuissemus.)

Omnes enim Sodomitæ, & Gomorrhæi *peccatores & pessimi erant nimis*, unde & perire pariter meruerunt. Si igitur essent in hac carnalium multitudine soli peccatores reprobi, quos gehennæ devoraturum est incendium, tunc plebs ista foret *quasi Sodoma, & Gomorrha.* (Gen. 13. 13.) Sed ne Sodomæ & Gomorrhæ ex toto similis fiat, *relinquitur ei semen:* quia ex multitudine malorum nascuntur aliqui boni, qui ad præbendum sanctitatis exemplum reserventur. Ne ergo tota simul religio in hac plebe sicut apud Sodomitas pereat, & sola regnet iniquitas, relinquitur semen, quod salvetur: quia licèt multitudo reproborum semper in hoc sæculo nimis abundet, & maximè circa mundi finem, * (* Cod. G. mundi terminum.) nequaquam tamen electi omnes ita subtrahuntur, ut solummodo perversi remaneant sicut in Sodomis, sed omni tempore justi relinquuntur, qui cæteris exempla bonitatis ostendant.

Deum verò *Dominum exercituum* appellat: quia ipse judicium omne per Angelos exercet in homines, & ejus imperio non solùm bonorum Angelorum exercitus, qui intueantur electos, ac subliment, famulantur, sed etiam malorum, qui impœnitentes, ac reprobos decipiant, & aggravent. Hæc autem de nequitiis eorum, qui cœlestia quærere desistentes à bonis operibus deficiunt, & propter vitam præsentem sola, quæ mundi sunt, sectantes innumeris peccatis implicantur, Propheta disseruit. Multa enim in prioribus voluminis hujus partibus de illis, qui posteriora respiciunt, & retro convertuntur, dicit.

Historialiter autem ab eo, quod dictum est: *Terra vestra deserta,* usque ad illud, quod dicit: *Sicut civitas quæ vastatur,* prænuntiatum est excidium patriæ Judæorum, quod Romani perpetraverunt, quando facta est per Vespasianum *terra* eorum *deserta, urbesque succensæ, & Regio tota coram eis ab exercitu Alienigenarum devorata,* quando obsidente & capiente filio ejus Tito Jerusalem, relicta est *sicut tugurium in cucumerario, & sicut urbs, quæ vastatur.* Et *nisi Dominus exercituum reliquisset eis semen, quasi Sodoma vel Gomorrha fuissent:* quia nisi Christus Apostolos, & qui per ver-

verbum eorum crediderunt, ibi reliquis-A. fet â Passione ejus, illic solummodò reprobi sicut in Sodomis remansissent. Sed quia perversitas eorum adeò crevit, ut de finibus suis omnes credentes expellerent, subjungens Propheta sic eos alloquitur:

ṽ. 10. *Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri Populus Gomorrhæ.*

Meritò enim Sacerdotes atque Pharisæi & scribæ *Principes Sodomorum* vocati sunt, atque Synagoga *Populus Gomorrhæ.*
Genes. 19. 4. Quia sicut Sodomitæ *vallaverunt domum* B. sancti Lot *à puero usque ad senem omnis populus simul*, & ut ipsi delerentur de terra, Lot justus cum uxore & filiabus de medio eorum eductus est: sic & omnes isti primitivam Ecclesiam unanimi conspiratione invaserunt, & ut ipsi qui perirent, soli remanerent, Christum à se cum suis omnibus migrare fecerunt. Et quia se ista quasi zelo legis facere cæci putabant, rectè ad audiendam legem invitantur. De
Deuteron. 19. 15. Christo enim dixerat legislator: *Quoniam Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis juxta omnia, quæcunque locutus fuerit* C. *vobis.* Et iste, quem legislator in omni-
Luc. 16. 16 bus audiendum præceperat ait: *Lex & Prophetæ usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur.* Benè igitur *audire verbum Domini, & legem auribus percipere* jubentur, ac de lege quasi transgressores arguuntur, qui legem adhuc carnaliter observare volebant, quam ille terminatam esse docet, quem Moyses audiendum esse docet, juxta omnia, quæcunque locutus fuerit. Unde mox universa, quæ secundùm legem offerri vel celebrari solebant, Domi-
ṽ. 11. nus respuens subdit: D.

Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum, &c.

Quò desertis, inquit, *mihi multitudinem* carnalium *victimarum vestrarum*? Non indigeo vestris muneribus, quia *plenus sum* bonis omnibus. Reliqua verò, quæ nunc de reprobatione talium oblationum & solemnitatum subjiciuntur, quia sunt manifesta, secundùm litteram exponere superfluum ducimus. Fuerunt enim hæc sacrificia tempore suo quondam necessaria propter rationem propheticorum Sacramentorum, quæ continebant. Sed ex quo Lex & Prophetæ prophetare desierunt, & quæ prophetata fuerant, apparuerunt: nihil jam utilitatis conferunt, sed magis Deum ad iracundiam provocant, & idcirco respuuntur, quia veniente sole effugatur umbra. His igitur omissis ad spiritalem intelligentiam revertamur. Ait enim:

Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri Populus Gomorrhæ. Et quos nunc Principes Sodomorum & Populum Gomorrhæ nominet, manifestum est ex superioribus: eos nimirum, de quibus supra dixit: *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.* Et: *a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*, & cætera, quæ ibi locutus est. Jure enim, qui tales sunt, tam abhorrendo censentur vocabulo: quia omnem amiserunt sanctitatem, & omnibus nequitiis sunt repleti, atque suis iniquitatibus privatim & publicè dediti. Sed audire verbum Domini, & auribus percipere legem ejus præcipiuntur, ut ibi se cum omnibus, quæ agunt, damnatos noverint. Non enim ad illos ista dicuntur, qui Deum penitus ignorant, sed ad eos potiùs, *qui confitentur se* Tit. 1. 16. *nôsse Deum, factis autem negant, cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.*

Fit tamen plerumque, ut hujusmodi homines jejuniis vacent, & pluribus modis seipsos affligant. Sed quoniam inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia, nihilque simplici corde faciunt, omnes abstinentiæ vel afflictiones eorum, & opera Deo placere nequeunt. Unde per increpationem subditur: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? Plenus sum.* Multitudinem victimarum inaniant, qui carnem multipliciter edomant. Sed ubi in corde crimina regnant, vel etiam aliquotiens in actibus, non potest exteriorem honestatem approbare internus Judex mentium, & inspector occultorum actuum. Non enim externæ conversationis munera suscipit, quando corda reprobat, nec opera, quæ foris ostentantur, laudat, quando ea, quæ in absconditis fuerint, damnat: & qui bonis suis plenus est, exteriori datione non pascitur. Qui & subjungit:

Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum

eorum nolui. *Holocaustum* in lingua nostra A. *totum incensum* sonat; *Holon* quippe *totum* dicitur, *caustis incensio*: inde compositis partibus *holocaustum* dicitur, id est: *totum incensum.* Holocaustum igitur offert, qui se totum igne compunctionis in oratione succendit. Sed *holocausta arietum* Deus noluit. Arietes quippe gregibus principantur. Et quid nunc per *arietes* nisi illi figurantur, qui inter innocentes, ac simplices velut inter oves politi se ipsos meliores æstimant eis, ac præferunt, & quasi dominationem inter eos vendicare sibi cupiunt? Quorum nimis perversus est conatus: quia dùm se cæteris meliores ostendere, vel præferre quærunt, illum B. imitantur, qui socialem Angelorum vitam despiciens, cunctis sublimior fieri per
Isa. 14. 13. superbiam voluit dicens; *Super astra Dei exaltabo solium meum*, id est: super Angelos.

Respuuntur itaque *holocausta arietum*: quia non suscipiuntur orationes superborum, quando se totos aliquotiens igne compunctionis ad horam incendunt. Nam ut oratio divinitus suscipiatur, necesse est, ipsam ex humilitatis radice consurgere, & cor in humilitate deinceps perseverare. Possunt autem & Principes C. hæreticorum per arietes intelligi, qui, si ista, quæ diximus, holocausta obtulerint; non suscipiuntur. Neque enim solummodo de malis Catholicis nunc agitur, sed etiam de non nullis hæreticis.

Quid verò per *adipem pinquium* nisi lachrymæ exprimuntur orantium? Qui enim in precibus suis non flet, macram victimam offert: qui autem in oratione lachrymis infunditur, victimam pinguem immolat. Et sunt apud hæreticos non nulli velut religiosiores, qui precibus & D. lachrymis occupari videntur. Sed eorum fletus & supplicationes Dominus se nequaquam approbare designat, dum *adipem pinquium* se noluisse testatur. Qui & *sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum* noluit. Solebat autem sanguis victimarum semper offerri Domino: nam carnes earum comedebantur. Et cùm per *sanguinem* peccatum intelligi soleat, quid per effusionem sanguinis, qui offerebatur, nisi peccati confessio designatur? In *vitulis* autem superbos sæculi potentes, humilium oppressores, & noxia libertate dimissos sibi accipere possumus: quia Chaldæis Jeremias ait: *Exultatis, & magna lo-* Jerem. 50. 11.
quimini diripientes hæreditatem meam, quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugitis sicut tauri. mugitis. In *agnis* verò lascivos: quia Salomon de meretrice locutus subjecit de libidinoso dicens: *Statim eam sequi-* Prov. 7. 22.
tur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens. In *hircis* autem quoslibet peccatores: quia judex *statuet oves quidem* Matth. 25. 33.
â dextris suis, hædos autem à sinistris. Sanguinem igitur vitulorum, & agnorum, & hircorum noluit Deus: quia confessio eorum numquam illi placuit, qui noxia libertate dissoluti sunt ùt vituli depascentes aliorum bona, & qui lasciviam sequuntur ut agni, cæterorumque peccantium, qui per hircos significantur. Quoniam sic peccata sua confiteri solent, ut non penitus ea relinquere velint, sed ad tempus intermittere, & post repetere, aut etiam quædam adhuc in corde suo retineant, & quædam confiteantur, vel aliquo errore mens eorum captiva tenetur. Unde cùm ad Ecclesiam hæc & hujusmodi sacrificia detulerint, sicut subjungitur, dicit eis Dominus:

Cùm veniretis ante conspectum meum, quis ℣. 12.
quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?

Dictum est enim superiùs de hoc populo, quia *à planta pedis usque ad verticem*, id est: â minima & extrema actione usque ad fidei celsitudinem *non est in eo sanitas*: & ideo ista nunc convenienter intelliguntur ad eos dici, qui infirmas actiones faciunt, & sanam fidem non habent, id est: ad sectatores hæreseos Simonis, qui ordinationes, & Ecclesias, cæteraque sacra vendunt, vel emunt, aut mercatoribus hujusmodi consentiunt. Nam cùm in Ecclesiam emptitiam convenerint, & oblationes suas obtulerint, dicit eis, ùt præmissum est, Dominus: *Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?* Neque enim Deus ista de manibus eorum quærit unquam, aut suscipit. *Sine fide* Hebr. 11. 6.
enim impossibile est placere Deo. Unde & subdit:

Ne afferatis ultra sacrificium frustra.* ℣. 13.

Ultra, id est: postquam per Simoniacam hæresim locum hunc cepistis, nolite jam in eo sacrificium offerre, quia profanatus

* Cod. G. sacrificia.

natus est. Vel *ultra* id est: postquam in- A. fecti estis veneno Simonis, *ne afferatis sacrificium*, quia non suscipiam illud de manibus vestris amplius, quoniam reprobi sacerdotio semper habebimini. Sequitur.

Incensum abominatio est mihi. Incensum, quod à talibus offertur in hujusmodi loco detestatur Dominus. Similiter & omnes solemnitates eorum se execrari demonstrat subjungens. *Neomeniam & Sabbathum, & festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri.*

℣. 14. *Calendas vestras, & solemnitates vestras* B. *odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.*

Quid enim per *Neomeniam*, & *Sabbathum*, & *Calendas* ac *solemnitates* exprimitur, nisi omne, quod ab istis festivè celebratur? Faciant ergo Simoniaci vel alii hæretici quamlibet magnas & frequentes

* Codd. solemnitates, quia Deo, &c. solemnitates, * Deo absque dubio nimis sunt odibiles. *Iniqui sunt* enim *cœtus* eorum in festivitatibus suis congregatorum: quia omnes infecti sunt veneno hæreticæ impietatis, & ideo quidquid faciunt, abominatur Dominus.

Possumus autem hæc & ad malos Catholicos referre. Incensi enim nomine C. virtus orationis exprimitur dicente Psal-

Ps. 140. 2. mista: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Orationem ergo iniquorum repellens Dominus ait: *incensum abomina-*

Prov. 28. 9. *tio est mihi.* Nam juxta Salomonem: *Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.*

Neomenia verò Græcum est vocabulum: & *Neon* quidem dicitur *novum*, *Meni* autem *Luna*. Inde composito nomine vocatur *Neomenia* festivitas *novæ Lunæ*,

* Cod. G. Judæi. quam Hæbræi * celebrant in exordio mensium. *Neomenia* itaque *nova Luna* interpretatur. Et quid est nova Luna, nisi D. nova vita? Et sunt nonnulli, qui ad vocem prædicationis quasi ex conversatione compuncti habitum, non animum mutant, ita ut religiosam vestem sumant, sed antè acta vitia non calcent, de ostensis quibusdam bonis ante humanos oculos superbiunt, præsentis mundi lucra inhianter quærentes, & de solo exteriùs habitu, quem sumpserunt, sanctitatis fiduciam habentes. Horum ergo Neomenia id est: fictio novæ conversationis onerosa est Deo.

Per *Sabbathum* autem quid intelligi debet nisi cessatio malorum operum? In Sab- Exod. 31. 15. bato enim ab exteriori actione jussum est cessari. Sed qui foris à perverso opere quiescit, & intus pravis desideriis laborat, hujus Sabbathum grave est Deo. *Festivitatem* quoque agit, qui corde exultante Deum laudat. Sed festivitas laudationis ejus, de quo scriptum est: *Confite-* Ps. 48. 19. *bitur tibi, cùm benefeceris ei*, grata Deo non est: quia in prosperis laudat, & in adversis murmurat, & magis eum ob præsentia bona, quàm ob futura diligit. Benè itaque his, qui sub ostentatione justitiæ vitiis suis deserviunt, *habentes quidem speciem* 2. Timoth. 3. 5. *pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*, Dominus dicit: Quia *neomeniam, & Sabbathum, & festivitates alias non feram, calendas quoque & solemnitates eorum odivit anima ejus*, id est: voluntas illius. Vel, cùm sit Deus cunctis corporibus exterior, cunctis mentibus interior, ea ipsa vis ejus, qua omnia penetrat, omnia disponit, *anima* illius appellatur.

Hoc autem inter calendas & Neomeniam distingui potest, ut Neomenia sit nova conversatio, calendæ verò exordium est. Sed cùm dicit: *Calendas vestras odivit anima mea*, execratur eorum exordia, qui sic ad fidem convertuntur ùt Simon ille Act. 8. Magus, vel sic ad cœnobialem vitam ib. 5. convertuntur ut Ananias & uxor ejus, qui de pretio agri sui fraudem fecerunt. Eorum detestatur exordia, qui Monachiam vel Canoniam * sive ordinationem mer- * Cod. G. canonici. cantur. Eorum damnat exordia, qui non intentione Deo placendi sed ob aliud aliquid veniunt ad Monasticum ordinem. Omnes denique redarguit, qui bonum opus non bona intentione inchoant. Horum igitur omnium atque similium execratur mala initia, cùm se *calendas* eorum odisse denuntiant.

Nec solùm talium Calendas eorum exordiorum abominatur, sed & *solemnitates* sequentium cogitationum, quibus se taliter incepisse lætantur, vel illud, quod ita cœperunt, gaudent retinere, & in eodem malo perseverare. Quò contra de pœnitente dicitur ei: *Quoniam cogitatio ho-* Ps. 75. 11. *minis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis* * *solemnia celebrabunt tibi.* * alias: diem festum agent tibi. Prima igitur cogitatio pœnitentis est, quæ damnat vitam priorem, & incipit confiteri: reliquiæ verò

verò cogitationis sunt, quæ & solemnia A. Deo celebrant, ut, qui liberatus est, à peccatis, liberatori semper gratias agat, memor malorum, à quibus liberatus est. Sicut ergo prima cogitatio confitentis Deo grata est, & reliquiæ cogitationis solemnia gratiarum pro sua ereptione celebrantis: ita Calendæ mali exordii istorum & solemnitates sequentium in eadem intentione cogitationum odibiles ei sunt.

Qui & se *laborâsse* denuntiat: quia duras istorum pravitates jam tempore multo portavit. In se quidem quietus semper & incomutabilis permanet: sed B. tamen se, sicut dictum est, *laborâsse* dicit quoniam duras iniquitates eorum diu jam cum tædio sustinuit. Qui etiam prolixas orationes nonnumquam faciunt, sed à pravitatibus suis non corriguntur. Unde subditur:

℣. 15. *Cùm extenderitis* manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestra sanguine plena sunt.*

Consuetudo namque orantibus est, ut in altum manus extendant, Sed Deus extensionem manuum iniquorum non C. dignatur aspicere, orationem quoque eorum licèt multiplicatam exaudire recusat. Non enim propter prolixitatem, sed propter puram devotionem exaudit orationem. Unde suis in Evangelio præcipit: *Orantes nolite multùm loqui sicut Ethnici: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo eis assimilari.* Frustra igitur oratio multiplicatur à pravis hominibus: quia non sermo oris, sed affectus cordis pensatur à Domino, & vita eorum obsistit, ne preces exaudiantur. Nam *Ma-* D *nus eorum plenæ sunt sanguine*, opera eorum preces à Domino respuuntur, & manus actionum eorum plenæ sunt sanguine mortis animarum, quas interficiunt. Quibus hucusque in ira sua Deus locutus est: sed hinc secundùm misericordiam loqui inchoat dicens:

℣. 16. *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.*

Lavamini per pœnitentiam; *mundi estote* per continuam observationem munditiæ. Nam lavatur & mundus est, qui & præterita peccata plangit, & plangenda non admittit: lavatur autem, & non est mundus, qui plangit, quod gessit, nec deserit, & post lachrymas hæc, quæ fleverat, repetit. Post lavacrum namque mundus esse negligit, quisquis post lachrymas vitæ innocentiam non custodit. Et lavantur itaque, & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursum flenda committunt.

Malum quoque perversatum *cogitationum* auferri debet *ab oculis ejus*, ut non solùm in actione, sed & in corde purissimus sit in conspectu ejus. *Occultas*, inquit Gregorius, *mentis nostræ vias nullus ho-* Greg. M. Mor. L. 25. c. 5. *minum videt, & tamen ante Dei oculos tot gressus ponimus, quot affectus movemus. Totiens ante illum labimur, quotiens à recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus. Nisi enim in conspectu ejus iste assiduus nostrarum mentium lapsus incresceret, minimè clamaret: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Hæc nimirum dicens vim coopertæ malitiæ nostræ quasi ferre se non posse testatur, quæ operta illi esse non potest: quia videlicet importunè conspectui ejus ingeritur, quidquid à nobis illicitum occultè cogitatur.* Adhuc verò quid agendum sit, Dominus insinuat subdendo: *Quiescite agere perversè.*

℣. 17. *Discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.*

℣. 18. *Et venite, & arguite me dicit Dominus.*

Quiescite jam, inquit, à perversis actibus, & ex doctrina veritatis *discite benefacere. Quærite judicium* à sapientibus, ne, si judicium inter dissidentes factum non fuerit, prævaleat iniquus adversùs justum. Et misericorditer *subvenite oppresso*, ac *judicate pupillo*, id est: causam ejus in judicio defendite. *Et cum* hæc feceritis, *venite, & arguite me.* Quem arguimus, rationis auctoritate contraimus. Et quid est, quod Dominus agere sancta nos jubet adjungens:* *Venite & arguite me*, nisi quòd apertè insinuat, quantam bonis actibus fiduciam præstat? Ac si apertè dicat: Rectè agite, & animadversionis meæ motibus non jam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obviate. Hinc etenim Joannes dicit: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* 1. Joan. 9. 21. Hinc est, quod arguentem se Dominus habuisse conqueritur, cùm per Prophetam dicit: *Quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me, propterea ne dissiparem eam, & non inveni.* Ezechiel. 22. 30. Deum itaque arguere est iræ ejus fiducialiter obviate,

* Cod. G. admonens subjungit.

re, & impetum animadversionis ejus re- A.
tinere. Qui adhuc indicat, quid illi per
misericordiam conseqaunıur, qui prædi-
cta pietatis opera fecerint, dicens ad illos:
*Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi
nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, quasi ver-
miculus, quasi lana alba erunt.* Idem verò
coccinum est sive coccus, quod *vermiculus.*
David autem, cùm de perpetratione in-
cestûs & homicidii pœnitentiam ageret,
Ps. 50. 16. dixit: *Libera me de sanguinibus.* Et que-
madmodum apud David appellatione
sanguinum ingentia peccata signantur:
ita nunc apud Isaiam sanguineo colore B.
vermiculi & coccini. *Nix* autem & *alba
lana* purgationem peccatorum & cando-
rem justitiæ insinuat. Quia & prædictus
Psal. 50. 9. Psalmista tunc ait: *Lavabis me, & super
nivem dealbabor.* Cùm itaque rubra pec-
cata promittit dealbanda, sine dubio in-
gentes culpas in candorem justitiæ con-
vertendas pollicetur. Sequitur:
℣. 19. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ
comedetis.*
Si bonam, inquit, voluntatem ha-
bueritis, *& me* obtemperanter *audieritis
bona terræ* illius *comedetis*, de qua dictum
Ps. 26. 13. est: *Credo videre bona Domini in terra viven-
tium.* Cùm enim omnia elementa in mo-
tu sint, terra verò sola immobilis maneat,
& solida, congruè per *terram* designatur
soliditas æternæ quietis. Hujus *terræ bona*
sunt amœna jucunditas patriæ cœlestis,
societas Angelorum, præsentia divinæ vi-
sionis, & cætera, quæ nec oculus vidit,
nec auris audivit, nec cor hominis exco-
gitare potuit, quæ tunc animæ justorum
comedunt, cùm in his omnibus sine fine
delectantur. Deinde subditur contra-
rium:
℣. 20. *Quod si nolueritis, & me ad iracundiam pro-
vocaveritis, gladius devorabit vos.*
Si nolueritis, inquit, bona facere, &
non addidit: & iram meam merueritis,
sed: *me ad iracundiam provocaveritis.* Iram
quippe Dei mereri est etiam nesciendo
peccare: eum verò *ad iracundiam provoca-
re* est mandatis illius sciendo contraire, sci-
re bonum, sed despicere, facere posse
nec velle. *Gladius* autem vel sententiam
judicis, vel cruciatum perpetuæ mortis
designat. Nomine enim gladii quidquid
occidit, quidquid cruciat, quidquid pu-
nit, & quidquid urit, intelligitur. *Gla-
dius* ergo *devorabit* eos, qui Deum ad ira-
cundiam provocant, cùm audierint ab
illo: *Discedite à me maledicti in ignem æter-* Matth. 25.
num. Tunc enim, ùt scriptum est: *Introi-* 41.
bunt in inferiora terræ, tradentur in manus gla- Ps. 62. 10.
dii. Quæ, quia sanctus vir non â semet-
ipso dixit, sed â Deo audivit, congruè
subiungit: *Quia os Domini locutum est.* *Os*
enim *Domini* superna inspiratiô est, quæ
in mente Prophetæ sine verborum sono
formavit omnia, quæ foris ipse narravit.
Sequitur:
Quomodo facta est meretrix civitas fidelis ℣. 21.
*plena judicii? Justitia habitavit in ea, nunc
autem homicidæ.*
Jerusalem *civitas fidelis* fuit, dum Chri-
stum Regem suum in carne venturum fi-
deliter exspectaret. Fuit & *plena judicii*,
dum in ea rectum frequentaretur judici-
um. Sed tunc *facta est meretrix*, quando
Regem & Sponsum, quem venturum ex-
spectaverat, venientem suscipere noluit,
sed antiquum corruptorem animæ admi-
sit. Respuit enim legitimum virum, &
suscepit adulterum.
Justitia quondam *habitavit in ea, nunc
autem homicidæ*, qui & ipsum Salvatorem
C. interfecerunt. Hoc enim de eo tempo-
ris spatio dictum est, quod â Passione Do-
mini usque ad destructionem Jerusalem
fluxit, ad quam subjungitur:
Argentum tuum versum est in scoriam, vi ℣. 22.
num tuum mixtum est aqua.
Purgamenta sordesq; metallorũ vocan-
tur *scoria*, quæ & rubigo potest appellari.
Argentum verò nitor sacri eloquii est, quo-
niã *eloquia Domini eloquia casta argentum igne* Psal. 11. 7.
examinatum. Et: *argentum electum lingua justi:* Prov. 10.
scoria autem traditiones Pharisæorum de- 20.
signat: *Argentum* ergo Jerusalem *ver-
sum est in scoriam*: quoniam sordida inter-
D. pretatione Scribarum & Pharisæorum ob-
fuscata sunt apud Judæos eloquia sacra.
Vinum quoque spiritalis sensus divinæ
scripturæ est, quo mentes audientium in-
ebriantur: *aqua* verò carnalis intelligen-
tia ejusdem Scripturæ, sicut Evangelista Joann. 2.
designat, ubi Dominum aquam in vinum
convertisse refert. *Vinum* ergo Jerusa-
lem *mixtum est aqua*: quia sensus Scriptu-
rarum apud Judæos emollitus est admix-
tione carnalis intelligentiæ. Sequi-
tur:
Principes tui infideles, socii furum, omnes ℣. 23.
dili-

diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant, causa viduæ non ingreditur ad eos.

Principes tui infideles, quoniam nec Deo nec homini fidem servant. *Socii furum*, quia & consocii sunt & participes furtorum. *Omnes diligunt munera*, quia pleni sunt avaritia. *Sequuntur retributiones*: quia vicem ab eis recipere quærunt, quibus aliquid boni tribuunt. *Pupillo non judicant*, id est: partem illius in judicio non sustentant. *Et causa viduæ non ingreditur ad eos*: quia non dignantur eam audire, vel ab injuriis defendere, quoniam non habet munera, quæ porrigat. Tales erant Principes Synagogæ, quando Salvator in terris corporaliter conversabatur. Sequitur:

ỳ. 24. * aliàs: Dominus Deus exerc. *Propter hoc ait Dominus* * *exercituum fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.*

Vindicavit se Dominus *de inimicis* suis Judæis per Romanos. Unde & *Dominum exercituum* se dicit: quoniam exercitus Romanorum licèt nescientes ei servierunt, dum Judæos ob necem ipsius perimerent, & exterminarent. Vindicavit se de eis & postquam occisi sunt: quia pœnis gehennalibus eos tradidit. Et in hac ultione famulati sunt ei exercitus Angelorum. *Fortem* quoque eum senserunt, quem in passione putaverunt infirmum. In quorum ultione se *consolandum* asseruit, quia malis actibus eorum contristabatur. Sed cùm dicit: *Heu consolabor*, ostendit talem se noluisse consolationem. Unde

Ezech. 18. 23. & alibi loquitur: *Numquid voluntatis meæ est mors impii dicit Dominus, & non magis ut convertatur à viis suis & vivat?* Invitus enim facit, quando peccatores justo judicio

1. Timoth. 2. 4. compellit, *qui omnes homines vult salvos fieri.* Deinde quod ad Jerusalem dicit, ad eam solummodo partem Israeliticæ gentis, quæ per novam prædicationem creditura erat, pertinet.

ỳ. 25. *Et convertam*, inquit, *manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.*

ỳ. 26. *Et restituam judices tuos, ut fuerunt priùs & consiliarios tuos sicut antiquitus. Post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.*

Manum suam quippe *convertit* ad electam partem: quia relictis infidelibus signa & miracula potenter per eos, qui crediderunt, operatus est ad illuminationem cæterorum. *Illi autem profecti prædicaverunt ubique Deo cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Marc. 16. 20.

Et excoxit ad purum scoriam eorum: quoniam ablata rubigine veteris intelligentiæ *aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas.* Luc. 24. 45. Et *abstulit omne stannum* eorum: quia ritum judaizandi paulatim ab eis removit. Stannum quippe, quod argenti colorem habet, sed vile metallum est, doctrinam Pharisæorum designat, quæ divinis eloquiis videbatur similis. Stannum erat doctrina eorum, de quibus scriptum est: *Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderant dicentes: quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.* Actor. 15. 5. Sed hoc stannum abstulit Dominus dicente Petro: *Quid tentatis imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?* ibid. 10.

Et restituit judices Ecclesiæ, *sicut fuerant priùs*: quia, quæ Patriarchas & judices Prophetas antiquitus habuerat, nunc vice eorum Apostolos & Prophetas atque Doctores accepit. Unde & aliàs dictum est ei: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram.* Ps. 44. 17. Post hæc non jam Synagoga Judæorum sed *civitas justi* vocata est, id est: Ecclesia Christi, de quo canitur, quia *justus Dominus in omnibus verbis* * *suis.* Ps. 144. 17. Qui & *fidelis* est: quia *fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* * Cod. G. in omnibus viis suis. Vel *urbs* ejus est *fidelis*, quia fidem integram Regi suo servat. Sequitur:

ỳ. 27. *Sion in judicio redimetur, & reducent eam in justitia.*

Sion quæ dicitur *specula*, plebs Judæorum * est, quæ Christi præstolabatur adventum. * Cod. G. Hebræorum. Hanc enim Christus ipse veniens suo sanguine redemit in illo judicio discretionis, de quo dictum est: *Judica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Ps. 42. 1. Vel: *nunc judicium est mundi, & nunc Princeps mundi hujus ejicietur foras.* Joann. 12. 31. Et postquam redempta est, *reduxerunt* eam Apostoli ad gratiam Redemptoris. Et hoc fecerunt *in justitia*: quia justum erat, ut ea filiis implerentur, quæ fuerant promissa patribus. In hac justitia Petrus eam reducere satagebat, cùm diceret: *Vos estis filii Prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: & in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ: vobis primùm Deus* Actor. 3. 25. & 26

suscitans filium suum, misit eum benedicentem A. *vobis, ut convertat se unusquisque à nequitia sua.* De illis verò, qui converti noluerunt, subjunctum est:

ỳ. 28. *Et conteret scelestos, & peccatores simul.*

Scelesti namque, id est: illi, qui Dominum occiderunt, & cæteri peccatores illius populi in obsidione Jerusalem simul contriti sunt pestilentia & fame & gladiis. *Scelestos* enim vocat homicidas. De illis quoque qui relicto quondam templo Domini conversi sunt ad idola, sequitur: *Et qui dereliquerunt Dominum consumentur.*

ỳ. 29. *Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt.* B.

Nam & hi consumpti sunt gladio Babyloniorum & Assyriorum: & *confusi sunt ab idolis* suis, cùm in tempore necessitatis juvari nequiverunt ab eis. Ad quos versa locutione subditur: *Et erubescetis super hortis, quos elegeratis.*

ỳ. 30. *Cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua. Hortus elegerant,* ut in eorum amœnitate sacrificarent idolis. Sed super eis tunc *erubuerunt*, quando facti sunt *ut quercus*, de qua decidunt folia, & *ut hortus*, qui non irrigatur aqua. Quercus enim, cùm folia deponit, jam nec fructum habet, nec foliorum viriditatem: & *hortus sine aqua* nihil viride gignit, sed quidquid in eo virebat, marcescit. Sic & isti per Assyrios & Chaldæos omnem venustatem pristini decoris & florem gloriæ, viroremque virtutis atque fructum bonorum suorum perdiderunt, nec ad integrum postea recuperaverunt. Sequitur:

ỳ. 31. *Et erit fortitudo vestra ut favilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur utrumque simul, & non erit, qui extinguat.*

Pugnantibus Chaldæis & obsidentibus Jerusalem *fortitudo* Judæorum contrita D. & arida fuit *ut favilla stuparum*: *& opus* rebellionis eorum *sicut scintilla* genuit ignem, quo ipsi cremarentur. Nam si colla sua jugo Chaldæorum subjecissent, non perimerentur.
Jerem. 21 9. Unde Jeremias: *Qui habitaverit in urbe hac*, inquit, *morietur gladio & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsederunt vos, vivet, & erit ei anima sua quasi spolium.* Opus igitur eorum instar scintillæ effecit ignem, qui sicut stupam incenderet fortitudinem eorum: quia, dum permanerent in Jerusalem, ut se defenderent, sic offenderunt Chaldæos, ut nullam mererentur clementiam. Et in illa tribulatione *succensum est utrumque simul*: & fortitudo, & opus eorum, *nec fuit, qui extingueret* ignem tribulationis illius, sed diutissimè permissi sunt in eo decoqui. Adhuc autem ista, quæ discussimus, retractare libet.

Quomodo, inquit, *facta est meretrix civitas fidelis, plena judicii? Justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.* Civitas fidelis est Ecclesia, quæ Christo Regi fidem suam servat. Et ipsa est vel fuit plena judicii, omnia rectè dijudicans & æqua lance quæque pensans. *Spiritalis enim judicat omnia.* Quæ scilicet 1. Corinth.
Ecclesia non tota quidem facta est, aut 2. 15.
fiet umquam meretrix: sed quia propinquante mundi termino tanta jam reproborum abundat multitudine, ut vix in ea quisquam justorum appareat, miratur Propheta, quomodo tantæ multitudinis sensus corrumpi, & castitatem, quæ in Christo est, amittere potuerit, atque in vocem doloris & admirationis erumpit dicens: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis plena judicii?* Meretrix enim facta est multitudo maxima populi hujus, qui Christianitatis vocabulum portat: quia legitimum C. virum, id est: Christum deserens fornicatur cum suis amatoribus, dum divinam voluntatem facere respuit, & immundorum Spirituum desideriis sese in voluptatibus & peccatis molliter prostituit. Nam & Propheta, cur eam dixerit factam meretricem consequenter insinuat: quoniam *justitia* quondam *habitavit in ea*, dum mandatorum cœlestium observatione plena esset. Nunc autem redundat homicidis, qui alios vel gladio feriunt, vel odio habent.
Nam *& omnis qui odit fratrem suum, homicida* 1. Joan. 3.
est, & omnis homicida sine charitate est. Plebs er- 15.
go, quæ justitiam à se expulit, & homicidis plena est, meritò dicitur esse facta meretrix: quia charitatem sponsi, qui Christus est, deseruit, & adulteris, qui sunt dæmones, ardenter adhæsit. Sed & nonnulli sacerdotes, qui ejus mores corrigere deberent, jam simili perversitate sunt depravati, ut & ipsi vitia subjectorum nutriant. Unde sequitur:

Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua. Plerumque enim doctor, qui docere audet, quod negligit agere, cùm desierit bona loqui, quæ operari contēpsit, docere incipit subjectos pra-

prava, quæ agit, ut justo Dei judicio A. jam non linguam bonam habeat, qui habere bonam actionem recusat, quatenus cùm terrenarum rerum amori intenditur, de terrenis rebus semper loquatur, & locũ regiminis quasi ad fructum voluptatis teneat, non ad usum laboris. Argentum ergo prædicationis hujus versum est in scoriam sordidæ locutionis: quia pro cœlestibus terrena, pro spiritalibus carnalia, pro bonis mala loquitur.

Vinum quoque ejus, quo cæteros inebriare posset, *mixtum est aqua*: quia spiritalem sensum Scripturæ sacræ suo sensu B. emollit, ut delectet potiùs audientes, quam corrigat, nec eos igne charitatis inflammet, sed in suæ sensualitatis * frigore torpentes remanere sinat.

* *Cod. G.* insensibilitatis.

Vel potiùs plebi dicitur: *Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua*: quia jam raro quisque eloquia divina populo Dei sine admixtione loquitur mendaciorum, & eorum, quæ ad ædificationem non pertinent. Neque enim student observare moderni prædicatores hoc, quod ait Petrus: *Si quis loquitur quasi sermones Dei.* Et argentum ple- C. bis hujus dicitur argentum sacri eloquii, quod ipsa percipit â doctoribus. Hoc quoque quod subditur, evidenter depingit mores eorum, quos nunc potentia sæculari præditos videmus.

1. Petr. 11. 4.

Principes tui infideles & cætera. Infideles enim sunt sæculares isti Principes: quia jam ferè nemini fidem servant, sed erga omnes fraudulenter agunt. Sunt & *socii furum*, quos tuentur, & cum eis dividunt, quod illi furantur. *Omnes* non solùm accipiunt, sed & *diligunt munera*: D. quia non amore justitiæ, sed cupiditate pecuniæ consulunt subjectis, aut opitulantur. Nam *sequuntur retributiones*: quia solummodo illis bona faciunt, â quibus retributionem sperant: quod electi transcendere jubentur beneficiis, cùm audiũt: *Si benè feceritis iis, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis iis, â quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores peccatoribus fænerantur, ut recipiant æqualia.* Hoc est sequi retributiones.

Luc. 6. 33. & 34.

Prædicti verò Principes *pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos*: quia, dum pro muneribus cuncta faciunt, innocentiam pauperum defendere negligunt, in quibus terrena lucra non sperant acquirere. *Propter hoc ait Dominus exercituum fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis!* Qui nunc malis actibus istorum irritatur, vindictam sumet de illis, quando de eis vindicabitur. Unde & *Dominus exercituum* appellatur: quia vindictam per Angelos exercet. *Fortis* quoque *Israel* dicitur; quia fortis potentia salvabit humiles, qui nunc affliguntur, & damnabit potentes qui * eis non auxiliantur. *Exiguo* enim, ùt scriptum est, *concedetur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio.* Hostes & inimici ejus sunt præfati Principes propter mala, quæ descripsit eos facere, quibus judicium damnationis, ùt scriptum est, imminet. Sed hæc mala, quæ depinxit hactenus, & quæ in hoc Christiano populo multiplicari cottidie cernimus, per Eliam corrigentur, ùt credimus, quia Salvator in Evangelio dicit: *Elias venturus est, & restituet omnia* Unde & hic subjungit:

* *C. Cruc.* potestates, qui

Sap. 6. 7. & 9.

Matth. 17. 11.

Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, &c. Avertisse enim videtur ab hac plebe, quæ nunc tot mala operatur, manum sanctæ operationis * suæ. Sed cùm venerit Elias, & restituerit omnia, convertet ad eam rursus manum suam, ut sancta, sicut olim, mirabiliter operetur. Et per Eliam, inquit, *excoquam ad purum scoriam tuam*, id est; purgabo rubiginem sæcularis intelligentiæ de scripturis. Et *auferam omne stagnum tuum*, id est; quidquid falsi dogmatis habueris: Elias enim restituet omnia.

* *Cod. G.* actionis.

Et restituam judices tuos, ùt fuerunt priùs, & consiliarios tuos sicut antiquitus, ut quæ in principio Apostolos habuisti, in fine similes habeas Apostolis Eliam & Enoch, aliosque doctores egregios non inferiores iis, qui fuerunt post Apostolos. *Post hæc*, id est; postquam hos tibi dedero, *vocaberis civitas justi, & urbs fidelis*, quæ nunc autem accusaris facta esse meretrix. Facta est meretrix, sicut diximus, ingens multitudo populi hujus: quia se ipsam diabolo prostituit in voluptatibus. Sed postquam Elias, qui restituet omnia, reduxerit eam ad castum amorem legitimi viri, non jam meretrix vocabitur, sed ci-

rissimus valde jam in Ecclesia Præpositus A. invenitur, qui salutem animarum gregis sibi commissi quærat, & vulneribus mentium adhibere spiritalia medicamina studeat. Sacerdotes enim ùt spiritales medici deberent subjectis suis undique prohibendo, & constringendo circumligare vulnus fornicationis, ac medicamine Scripturarum curare livorem invidiæ, & eos, qui inflati sensu carnis suæ tumentem superbiæ, vel inanis gloriæ plagam sub pectore portant, fovere oleo, id est: dulci & gratiosa monitione, quæ demulcet mentem & ungit, non quia superbus, cùm opportunum fuerit, dura increpatione feriendus non sit, sed quia elatus il- B. le, qui aliter tangi non potest, blanditiis sacræ admonitionis quasi quibusdam præcantationibus sit mitigandus, ut humilitatis mansuetudine sanetur.

Quòd si verba singula, quemadmodum ostensum est, reddita singulis non fuerint, & aliquis fortasse quid aliud nomine *vulneris & livoris ac plagæ tumentis* intellexerit, quodlibet peccati vulnus primo circumligandum est inhibendo atque coercendo: deinde curandum acri me- C. dicamento pœnitentiæ, &, cùm se in pœnitentia peccator afflixerit, fovendus est, ne desperet, oleo piæ consolationis.

Luc.10.34 Unde & Samaritanus, id est: Dominus Jesus saucium curaturus, id est: genus humanum, *alligavit vulnera ejus infundens oleum & vinum.* Alligavit enim vulnera prohibendo peccata: infudit vinum mordacitatis terrendo de pœna futuræ damnationis peccantium. Adhuc autem pravorum mala describuntur, cùm subditur:

ỷ. 7. *Terra vestra deserta, civitates vestræ succensæ igni.*

Et quid per *terram* nisi caro designatur, quæ de terra facta est? Unde & in

Psal.84.12. Psalmo canitur, quia *veritas de terra orta est*, id est: Christus de Virgine natus est. Terra verò corporis nostri sacrarum disciplinarum exercitio debet excoli, ut fructum bonorum operum proferat, omniaque ejus membra divinis actibus mancipari debent, & Conditoris imperio deservire. Quod si hæc nobis defuerint, tunc & nobis dici poterit: *Terra vestra deserta.* Eorum quippe terra est deserta, quorum disciplinis & actionibus sacris caro non est occupata.

Quid autem per hujus terræ *civitates* nisi sensus corporis exprimuntur, id est: Visus, Auditus, Gustus, Odoratus & Tactus? Unde & fideli servo Dominus ait: *Tu esto supra quinque civitates.* Civitates Luc.19.19. ergo *succenduntur igni*, quando flamma vitiorum exurit quinque sensus corporis, quando mulierum formas oculi libenter contemplantur, & aures libidinosa verba delectabiliter audiunt, os gustus illicitos avide sumit, nares odoribus pascuntur illicitis, manus ea tangere delectantur, quæ ad peccatum pertinent. Quorum enim sensus ita sunt concupiscentiarum ardore inflammati, horum profectò *civitates succensæ sunt igni.* Quibus adhuc deteriora monstrantur accidere, cùm subjungitur:

Regionem vestram coram vobis alieni devorant, & desolabitur sicut in vastitate hostili. Quid enim *Regionis* nomine nisi latitudo conversationis eorum exprimitur, de cujusmodi Regionibus dictum est Apostolis: *Levate oculos vestros, & videte Regiones, quo-* Joann. 4. 35. & 36. *niam albæ sunt jam ad messem, & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam?* Alieni vero sunt maligni Spiritus ab electorum sorte in perpetuum alienati. Horum ergo *Regionem coram eis alieni devorant*: quia maligni Spiritus conversationem eorum jam ex integro diripiunt, non jam latenter insidiando nescientibus. Vim quippe nonnullis scientibus faciunt: quia sæpe sic bona opera tollunt, ut hæc se amittere ipse, qui vim patitur, dolens cernat. Nam gemit plerumque animus, & tamen delectationi- D. bus carnis superatus, bona, quæ fecerat, amans perdit: ea, quæ sustinet damna, considerat, & tamen violentiæ Dæmonum bona sua diripientium resistere non valet. Aliis verò, non necesse est, ut vim inferant, quia paratos ad obsequium voluntatis suæ semper eos inveniunt. Itaque regionem istorum coram eis alieni devorant: quia immundi Spiritus omnia bona conversationis eorum videntibus ipsis comedunt.

Et desolabitur ipsa regio conversationis eorum *sicut in vastitate hostili*: quia super eam hostis antiquus cum omni exercitu vitiorum irruit, ut quid-

quidquid in ea superat viride aut fertile, quidquid pulchrum aut utile, quidquid justum & bonum, barbarica crudelitate destruat, & dissipet. Sequitur:

ỳ. 8. *Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut civitas quæ vastatur.*

Quia *Sion speculatio* dicitur, *Filia Sion* est *anima*, quæ solebat in alto residere velut in specula, & adventus tentationum sollicita circumspectione prævidens refellere. Sic enim vigilabat, ac sibi prævidebat, dum Christum habitatorem haberet, qui eas mentes, quas inhabitat, vigilare facit, & ad suimet custodiam sollicitas esse. Nunc verò relinquenda dicitur *ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario.* In *umbraculo* quippe vineæ custos manet, qui eam diu noctuque custodiat, & eo recedente umbraculum remanet vacuum. Similiter & hæc filia Sion custodem in se Deum habuit habitatorem, dum actiones ejus, quæ per *vineam* intelligi possunt, bonis fructibus abundarent. Sed quia nunc regionem conversationis ejus alieni devorant, & fructum justitiæ jam in actionibus suis habere desiit, *relinquitur* à Deo, *sicut umbraculum vineæ* deseritur à custode. *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniquitate.* Et *relinquetur sicut tugurium in cucumerario*: quia, quemadmodum custos deserit mane tugurium, ubi cucumeres ex hortulo defecerint: ita Deus istam relinquet, quia jam in ejus vita & moribus dulcedines spiritualium fructuum velut cucumeres deficiunt.

Sapient. 1. 5.

Relinquetur etiam *ut civitas, quæ vastatur.* Quia sicut ex urbe, quam hostes capiunt, habitatores ejus, qui possunt evadere, fugiunt, & eam inimicis sine contradictione delendam relinquunt: ita Pater & Filius, & Spiritus Sanctus exeunt de hac anima, quam hostis antiquus ingreditur, & ipsam dæmonibus prædandam atque delendam relinquunt. Talia sustinet unaquæque anima, quæ per socordiam suam à malignis Spiritibus invaditur, & à Christo deseritur. Ubi & vox eorum, qui talia passi sunt, protinus subditur dicens:

ỳ. 9. *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus,* & quasi Gomorrha similes essemus.*

* Cod. G. Semen, quasi Sodoma & Gomorrha fuissemus.

Omnes enim Sodomitæ, & Gomorrhæi *peccatores & pessimi erant nimis*, unde & perire pariter meruerunt. Si igitur essent in hac carnalium multitudine soli peccatores reprobi, quos gehennæ devoratorum est incendium, tunc plebs ista foret *quasi Sodoma, & Gomorrha.* Sed ne Sodomæ & Gomorrhæ ex toto similis fiat, *relinquitur ei semen*: quia ex multitudine malorum nascuntur aliqui boni, qui ad præbendum sanctitatis exemplum reserventur. Ne ergo tota simul religio in hac plebe sicut apud Sodomitas pereat, & sola regnet iniquitas, relinquitur semen, quod salvetur: quia licèt multitudo reproborum semper in hoc sæculo nimis abundet, & maximè circa mundi finem,* nequaquam tamen electi omnes ita subtrahuntur, ut solummodo perversi remaneant sicut in Sodomis, sed omni tempore justi relinquuntur, qui cæteris exempla bonitatis ostendant.

Gen. 13. 13.

* Cod. G. mundi terminum.

Deum verò *Dominum exercituum* appellat: quia ipse judicium omne per Angelos exercet in homines, & ejus imperio non solùm bonorum Angelorum exercitus, qui intueantur electos, ac subliment, famulantur, sed etiam malorum, qui impœnitentes, ac reprobos decipiant, & aggravent. Hæc autem de nequitiis eorum, qui cœlestia quærere desistentes à bonis operibus deficiunt, & propter vitam præsentem sola, quæ mundi sunt, sectantes innumeris peccatis implicantur, Propheta disseruit. Multa enim in prioribus voluminis hujus partibus de illis, qui posteriora respiciunt, & retro convertuntur, dicit.

Historialiter autem ab eo, quod dictum est: *Terra vestra deserta*, usque ad illud, quod dicit: *Sicut civitas quæ vastatur*, prænuntiatum est excidium patriæ Judæorum, quod Romani perpetraverunt, quando facta est per Vespasianum *terra eorum deserta, urbesque succensæ, & Regio tota coram eis ab exercitu Alienigenarum devorata*, quando obsidente & capiente filio ejus Tito Jerusalem, relicta est *sicut tugurium in cucumerario, & sicut urbs, quæ vastatur.* Et *nisi Dominus exercituum reliquisset eis semen, quasi Sodoma vel Gomorrha fuissent*: quia nisi Christus Apostolos, & qui per

verbum eorum crediderunt, ibi reliquisset à Passione ejus, illic solummodò reprobi sicut in Sodomis remansissent. Sed quia perversitas eorum adeò crevit, ut de finibus suis omnes credentes expellerent, subjungens Propheta sic eos alloquitur:

ỳ. 10. ***Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri Populus Gomorrhæ.***

Meritò enim Sacerdotes atque Pharisæi & scribæ *Principes Sodomorum* vocati sunt, atque Synagoga *Populus Gomorrhæ*.

Genes. 19. 4. Quia sicut Sodomitæ *vallaverunt domum* sancti Lot *à puero usque ad senem omnis populus simul*, & ut ipsi delerentur de terra, Lot justus cum uxore & filiabus de medio eorum eductus est: sic & omnes isti primitivam Ecclesiam unanimi conspiratione invaserunt, & ut ipsi qui perirent, soli remanerent, Christum à se cum suis omnibus migrare fecerunt. Et quia se ista quasi zelo legis facere cæci putabant, rectè ad audiendam legem invitantur. De

Deuteron. 19. 15. Christo enim dixerat legislator: *Quoniam Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis juxta omnia, quæcunque locutus fuerit vobis.* Et iste, quem legislator in omni-

Luc. 16. 16 bus audiendum præceperat ait: *Lex & Prophetæ usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur.* Benè igitur *audire verbum Domini, & legem auribus percipere* jubentur, ac de lege quasi transgressores arguuntur, qui legem adhuc carnaliter observare volebant, quam ille terminatam esse docet, quem Moyses audiendum esse docet, juxta omnia, quæcunque locutus fuerit. Unde mox universa, quæ secundùm legem offerri vel celebrari solebant, Dominus respuens subdit:

ỳ. 11. ***Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum, &c.***

Quò desertis, inquit, *mihi multitudinem* carnalium *victimarum vestrarum?* Non indigeo vestris muneribus, quia *plenus sum* bonis omnibus. Reliqua verò, quæ nunc de reprobatione talium oblationum & solemnitatum subjiciuntur, quia sunt manifesta, secundùm litteram exponere superfluum ducimus. Fuerunt enim hæc sacrificia tempore suo quondam necessaria propter rationem propheticorum Sacramentorum, quæ continebant. Sed ex quo Lex & Prophetæ prophetare desierunt, & quæ prophetata fuerant, apparuerunt: nihil jam utilitatis conferunt, sed magis Deum ad iracundiam provocant, & idcirco respuuntur, quia veniente sole effugatur umbra. His igitur omissis ad spiritalem intelligentiam revertamur. Ait enim:

Audite verbum Domini Principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri Populus Gomorrhæ. Et quos nunc Principes Sodomorum & Populum Gomorrhæ nominet, manifestum est ex superioribus: eos nimirum, de quibus supra dixit: *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.* Et: *a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*, & cætera, quæ ibi locutus est. Jure enim, qui tales sunt, tam abhorrendo censentur vocabulo: quia omnem amiserunt sanctitatem, & omnibus nequitiis sunt repleti, atque suis iniquitatibus privatim & publicè dediti. Sed audire verbum Domini, & auribus percipere legem ejus præcipiuntur, ut ibi se cum omnibus, quæ agunt, damnatos noverint. Non enim ad illos ista dicuntur, qui Deum penitus ignorant, sed ad eos potiùs, *qui confitentur se* Tit. 1. 16.
nôsse Deum, factis autem negant, cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Fit tamen plerumque, ut hujusmodi homines jejuniis vacent, & pluribus modis seipsos affligant. Sed quoniam inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia, nihilque simplici corde faciunt, omnes abstinentiæ vel afflictiones eorum, & opera Deo placere nequeunt. Unde per increpationem subditur: *Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? Plenus sum.* Multitudinem victimarum mactant, qui carnem multipliciter edomant. Sed ubi in corde crimina regnant, vel etiam aliquotiens in actibus, non potest exteriorem honestatem approbare internus Judex mentium, & inspector occultorum actuum. Non enim externæ conversationis munera suscipit, quando corda reprobat, nec opera, quæ foris ostentantur, laudat, quando ea, quæ in absconditis fuerint, damnat: & qui bonis suis plenus est, exteriori datione non pascitur. Qui & subjungit:

Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum

eorum nolui. *Holocaustum* in lingua nostra A *totum incensum* sonat; *Holon* quippe *totum* dicitur, *caustis incensio*: inde compositis partibus *holocaustum* dicitur, id est: *totum incensum*. Holocaustum igitur offert, qui se totum igne compunctionis in oratione succendit. Sed *holocausta arietum* Deus noluit. Arietes quippe gregibus ptincipantur. Et quid nunc per *arietes* nisi illi figurantur, qui inter innocentes, ac simplices velut inter oves positi se ipsos meliores æstimant eis, ac præferunt, & quasi dominationem inter eos vendicare sibi cupiunt? Quorum nimis perversus est conatus; quia dùm se cæteris meliores ostendere, vel præferre quærunt, illum B imitantur, qui socialem Angelorum vitam despiciens, eunctis sublimior fieri per
Isa. 14. 13. superbiam voluit dicens; *Super astra Dei exaltabo solium meum*, id est: super Angelos.

Respuuntur itaque *holocausta arietum*: quia non suscipiuntur orationes superborum, quando se totos aliquotiens igne compunctionis ad horam incendunt. Nam ut oratio divinitus suscipiatur, necesse est, ipsam ex humilitatis radice consurgere, & cor in humilitate deinceps perseverare. Possunt autem & Principes C hæreticorum per arietes intelligi, qui, si ista, quæ diximus, holocausta obtulerint; non suscipiuntur. Neque enim solummodo de malis Catholicis nunc agitur, sed etiam de non nullis hæreticis.

Quid verò per *adipem pinquium* nisi lachrymæ exprimuntur orantium? Qui enim in precibus suis non flet, macram victimam offert: qui autem in oratione lachrymis infunditur, victimam pinguem immolat. Et sunt apud hæreticos non nulli velut religiosiores, qui precibus & D lachrymis occupari videntur. Sed eorum fletus & supplicationes Dominus se nequaquam approbare designat, dum *adipem pinquium* se noluisse testatur. Qui & *sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum* noluit. Solebat autem sanguis victimarum semper offerri Domino: nam carnes earum comedebantur. Et cùm per *sanguinem* peccatum intelligi soleat, quid per effusionem sanguinis, qui offerebatur, nisi peccati confessio designatur? In *vitulis* autem superbos sæculi potentes, humilium oppressores, & noxia libertate dimissos sibi accipere possumus: quia Chaldæis Jeremias ait: *Exultatis, & magna loquimini diripientes hæreditatem meam, quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugitis sicut tauri*. *Jerem. 50. 11.* *mugitis.* In *agnis* verò lascivos: quia Salomon de meretrice locutus subjecit de libidinoso dicens: *Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens*. *Prov. 7. 22* In *hircis* autem quoslibet peccatores: quia judex *statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris*. *Matth. 25. 33.* Sanguinem igitur vitulorum, & agnorum, & hircorum noluit Deus: quia confessio eorum numquam illi placuit, qui noxia libertate dissoluti sunt ùt vituli depascentes aliorum bona, & qui lasciviam sequuntur ut agni, cæterorumque peccantium, qui per hircos significantur. Quoniam sic peccata sua confiteri solent, ut non penitus ea relinquere velint, sed ad tempus intermittere, & post repetere, aut etiam quædam adhuc in corde suo retineant, & quædam confiteantur, vel aliquo errore mens eorum captiva tenetur. Unde cùm ad Ecclesiam hæc & hujusmodi sacrificia detulerint, sicut subjungitur, dicit eis Dominus:

Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis? ỳ. 12.

Dictum est enim superiùs de hoc populo, quia *à planta pedis usque ad verticem*, id est: à minima & extrema actione usque ad fidei celsitudinem *non est in eo sanitas*: & ideo ista nunc convenienter intelliguntur ad eos dici, qui infirmas actiones faciunt, & sanam fidem non habent, id est: ad sectatores hæreseos Simonis, qui ordinationes, & Ecclesias, cæteraque sacra vendunt, vel emunt, aut mercatoribus hujusmodi consentiunt. Nam cùm in Ecclesiam emptitiam convenerint, & oblationes suas obtulerint, dicit eis, ùt præmissum est, Dominus: *Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?* Neque enim Deus ista de manibus eorum quærit unquam, aut suscipit. *Sine fide enim impossibile est placere Deo*. *Hebr. 11. 6* Unde & subdit:

Ne afferatis ultra sacrificium frustra*. ỳ. 13.

Ultra, id est: postquam per Simoniacam hæresim locum hunc cepistis, nolite jam in eo sacrificium offerre, quia profa- * *Cod. G. sacrificia.*

natus est. Vel *ultra* id est: postquam in- A. fecti estis veneno Simonis, *ne afferatis sacrificium*, quia non suscipiam illud de manibus vestris amplius, quoniam reprobi sacerdotio semper habebimini. Sequitur.

Insensum abominatio est mihi. Incensum, quòd à talibus offertur in hujusmodi loco detestatur Dominus. Similiter & omnes solemnitates eorum se execrari demonstrat subjungens. *Neomeniam & Sabbathum, & festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri.*

ỹ. 14. *Calendas vestras, & solemnitates vestras* B. *odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.*

Quid enim per *Neomeniam*, & *Sabbathum*, & *Calendas* ac *solemnitates* exprimitur, nisi omne, quod ab istis festivè celebratur? Faciant ergo Simoniaci vel alii hæretici quamlibet magnas & frequentes solemnitates, * Deo absque dubio nimis sunt odibiles. *Iniqui sunt* enim *cœtus* eorum in festivitatibus suis congregatorum: quia omnes infecti sunt veneno hæreticæ impietatis, & ideo quidquid faciunt, abominatur Dominus.

* *Codd.* solemnitates, quia Deo, &c.

Possumus autem hæc & ad malos Catholicos referre. Incensi enim nomine C. virtus orationis exprimitur dicente Psalmista: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* (*Ps. 140. 2.*) Orationem ergo iniquorum repellens Dominus ait: *incensum abominatio est mihi.* Nam juxta Salomonem: *Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* (*Prov. 28. 9.*)

Neomenia verò Græcum est vocabulum: & *Neon* quidem dicitur *novum*, *Meni* autem *Luna*. Inde composito nomine vocatur *Neomenia* festivitas *novæ Lunæ*, quam Hæbræi* celebrant in exordio mensium. *Neomenia* itaque *nova Luna* interpretatur. Et quid est nova Luna, nisi D. nova vita? Et sunt nonnulli, qui ad vocem prædicationis quasi ex conversatione compuncti habitum, non animum mutant, ita ut religiosam vestem sumant, sed antè acta vitia non calcent, de ostensis quibusdam bonis ante humanos oculos superbiunt, præsentis mundi lucra inhianter quærentes, & de solo exteriùs habitu, quem sumpserunt, sanctitatis fiduciam habentes. Horum ergo Neomenia id est: fictio novæ conversationis onerosa est Deo.

* *Cod. G.* Judæi.

Per *Sabbathum* autem quid intelligi debet nisi cessatio malorum operum? In Sabbato enim ab exteriori actione jussum est cessari. (*Exod. 31. 15.*) Sed qui foris à perverso opere quiescit, & intus pravis desideriis laborat, hujus Sabbathum grave est Deo. *Festivitatem* quoque agit, qui corde exultante Deum laudat. Sed festivitas laudationis ejus, de quo scriptum est: *Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei*, (*Ps. 48. 19.*) grata Deo non est: quia in prosperis laudat, & in adversis murmurat, & magis eum ob præsentia bona, quàm ob futura diligit. Benè itaque his, qui sub ostentatione justitiæ vitiis suis deserviunt, *habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*, (*2. Timoth. 3. 5.*) Dominus dicit: Quia *neomeniam, & Sabbathum, & festivitates alias non feram, calendas quoque & solemnitates eorum odivit anima ejus*, id est: voluntas illius. Vel, cùm sit Deus cunctis corporibus exterior, cunctis mentibus interior, ea ipsa vis ejus, qua omnia penetrat, omnia disponit, *anima* illius appellatur.

Hoc autem inter calendas & Neomeniam distingui potest, ut Neomenia sit nova conversatio, calendæ verò exordium est. Sed cùm dicit: *Calendas vestras odivit anima mea*, execratur eorum exordia, qui sic ad fidem convertuntur ùt Simon ille Magus, (*Act. 8.*) vel sic ad cœnobialem vitam convertuntur ut Ananias & uxor ejus, (*ib. 5.*) qui de pretio agri sui fraudem fecerunt. Eorum detestatur exordia, qui Monachiam vel Canoniam * sive ordinationem mercantur. Eorum damnat exordia, qui non intentione Deo placendi sed ob aliud aliquid veniunt ad Monasticum ordinem. Omnes denique redarguit, qui bonum opus non bona intentione inchoant. Horum igitur omnium atque similium execratur mala initia, cùm se *calendas* eorum odisse denuntiant.

* *Cod. G.* canonicá.

Nec solùm talium Calendas eorum exordiorum abominatur, sed & *solemnitates* sequentium cogitationum, quibus se taliter incepisse lætantur, vel illud, quod ita cœperunt, gaudent retinere, & in eodem malo perseverare. Quò contra de pœnitente dicitur ei: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis * solemnia celebrabunt tibi.* (*Ps. 75. 11.*) Prima igitur cogitatio pœnitentis est, quæ damnat vitam priorem, & incipit confiteri: reliquiæ verò

* *alias:* diem festum agent tibi.

verò cogitationis sunt, quæ & solemnia Deo celebrant, ut, qui liberatus est, à peccatis, liberatori semper gratias agat, memor malorum, à quibus liberatus est. Sicut ergo prima cogitatio confitentis Deo grata est,& reliquiæ cogitationis solemnia gratiarum pro sua ereptione celebrantis: ita Calendæ mali exordii istorum & solemnitates sequentium in eadem intentione cogitationum odibiles ei sunt.

Qui & se *laborâsse* denuntiat: quia duras istorum pravitates jam tempore multo portavit. In se quidem quietus semper & incomutabilis permanet: sed tamen se, sicut dictum est, *laborâsse* dicit quoniam duras iniquitates eorum diu jam cum tædio sustinuit. Qui etiam prolixas orationes nonnumquam faciunt, sed à pravitatibus suis non corriguntur. Unde subditur:

℣. 15. *Cùm extenderitis* manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestra sanguine plenæ sunt.*

Consuetudo namque orantibus est, ut in altum manus extendant, Sed Deus extensionem manuum iniquorum non dignatur aspicere, orationem quoque eorum licèt multiplicatam exaudire recusat. Non enim propter prolixitatem, sed propter puram devotionem exaudit orationem. Unde suis in Evangelio præcipit: *Orantes nolite multùm loqui sicut Ethnici: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo eis assimilari.* Frustra igitur oratio multiplicatur à pravis hominibus: quia non sermo oris, sed affectus cordis pensatur à Domino, & vita eorum obsistit, ne preces exaudiantur. Nam *Manus eorum plenæ sunt sanguine*, opera eorum preces à Domino respuuntur, & manus actionum eorum plenæ sunt sanguine mortis animarum, quas interficiunt. Quibus hucusque in ira sua Deus locutus est: sed hinc secundùm misericordiam loqui inchoat dicens:

℣. 16. *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.*

Lavamini per pœnitentiam: *mundi estote* per continuam observationem munditiæ. Nam lavatur & mundus est, qui & præterita peccata plangit, & plangenda non admittit: lavatur autem, & non est mundus, qui plangit, quod gessit, nec deserit, & post lachrymas hæc, quæ fleverat, repetit. Post lavacrum namque mundus esse negligit, quisquis post lachrymas vitæ innocentiam non custodit. Et lavantur itaque, & nequaquam mundi sunt, qui commissà flere non desinunt, sed rursum flenda committunt.

Malum quoque perversarum *cogitationum* auferri debet *ab oculis ejus*, ut non solùm in actione, sed & in corde purissi-
mus sit in conspectu ejus. *Occultas*, in- Greg. M.
quit Gregorius, *mentis nostræ vias nullus ho-* Mor. L.
minum videt, & tamen ante Dei oculos tot gres- 25. c. 5.
sus ponimus, quot affectus movemus. Toties ante illum labimur, quotiens à recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus. Nisi enim in conspectu ejus iste assiduus nostrarum mentium lapsus increbresceret, minimè clamaret: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Hæc nimirum dicens vim copertæ malitia nostræ quasi ferre se non posse testatur, quæ operta illi esse non potest: quia videlicet importunè conspectui ejus ingeritur, quidquid à nobis illicitum occultè cogitatur. Adhuc verò quid agendum sit, Dominus insinuat subdendo: *Quiescite agere perversè.*

Discite benefacere, quærite judicium, sub- ℣. 17.
venite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.

Et venite, & arguite me dicit Dominus. ℣. 18.

Quiescite jam, inquit, â perversis actibus, & ex doctrina veritatis *discite benefacere. Quærite judicium* à sapientibus, ne, si judicium inter dissidentes factum non fuerit, prævaleat iniquus adversùs justum. Et misericorditer *subvenite oppresso*, ac *judicate pupillo*, id est: causam ejus in judicio defendite. *Et cum* hæc feceritis, *venite, & arguite me.* Quem arguimus, rationis auctoritate contraimus. Et quid est, quod Dominus agere sancta nos jubet adjun-
gens:* *Venite & arguite me*, nisi quòd aper- *Cod. G.
tè insinuat, quantam bonis actibus fidu- admonens
diam præstat? Ac si apertè dicat: Rectè subjungit.
agite, & animadversionis meæ mntibus non jam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obviate. Hinc
etenim Joannes dicit: *Si cor nostrum non re-* 1. Joan. 9.
prehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. 21.
Hinc est, quod arguentem se Dominus habuisse conqueritur, cùm per Prophetam
dicit: *Quæsivi de eis virum, qui interponeret* Ezechiel.
sepem, & staret oppositus contra me, propterea 22. 30.
ne dissiparem eam, & non inveni. Deum itaque arguere est iræ ejus fiducialiter obviare,

re, & impetum animadversionis ejus re-
tinere. Qui adhuc indicat, quid illi per
misericordiam conseqauntur, qui prædi-
cta pietatis opera fecerint, dicens ad illos:

*Si fuerint peccata vestra ùt coccinum, quasi
nix dealbabuntur, & si fuerint rubra, quasi ver-
miculus, quasi lana alba erunt.* Idem verò
coccinum est sive coccus, quod *vermiculus*.
David autem, cùm de perpetratione in-
cestûs & homicidii pœnitentiam ageret,
Ps. 50. 16. dixit: *Libera me de sanguinibus.* Et que-
madmodum apud David appellatione
sanguinum ingentia peccata signantur:
ita nunc apud Isaiam sanguineo colore
vermiculi & coccini. *Nix* autem & *alba
lana* purgationem peccatorum & cando-
rem justitiæ insinuat. Quia & prædictus
Psal. 50. 9. Psalmista tunc ait: *Lavabis me, & super
nivem dealbabor.* Cùm itaque rubra pec-
cata promittit dealbanda, siue dubio in-
gentes culpas in candorem justitiæ con-
vertendas pollicetur. Sequitur:

ỳ. 19. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ
comedetis.*

Si bonam, inquit, voluntatem ha-
bueritis, *& me* obtemperanter *audieritis
bona terræ* illius *comedetis*, de qua dictum
Ps. 26. 13. est: *Credo videre bona Domini in terra viven-
tium.* Cùm enim omnia elementa in mo-
tu sint, terra verò sola immobilis maneat,
& solida, congruè per *terram* designatur
soliditas æternæ quietis. Hujus *terræ bona*
sunt amœna jucunditas patriæ cœlestis,
societas Angelorum, præsentia divinæ vi-
sionis, & cætera, quæ nec oculus vidit,
nec auris audivit, nec cor hominis exco-
gitare potuit, quæ tunc animæ justorum
comedunt, cùm in his omnibus sine fine
delectantur. Deinde subditur contra-
rium:

ỳ. 20. *Quod si nolueritis, & me ad iracundiam pro-
vocaveritis, gladius devorabit vos.*

Si nolueritis, inquit, bona facere, &
non addidit: & iram meam merueritis,
sed: *me ad iracundiam provocaveritis.* Iram
quippe Dei mereri est etiam nesciendo
peccare; eum verò *ad iracundiam provoca-
re* est mandatis illius sciendo contraire, sci-
re bonum, sed despicere, facere posse
nec velle. *Gladius* autem vel sententiam
judicis, vel cruciatum perpetuæ mortis
designat, Nomine enim gladii quidquid
occidit, quidquid cruciat, quidquid pu-
nit, & quidquid urit, intelligitur. *Gla-*

A. *dius* ergo *devorabit* eos, qui Deum ad ira-
cundiam provocant, cùm audierint ab
illo: *Discedite â me maledicti in ignem æter-* *Matth. 25.*
num. Tunc enim, ùt scriptum est; *Introi-* *41.*
bunt in inferiora terræ, tradentur in manus gla- *Ps. 62. 10.*
dii. Quæ, quia sanctus vir non â semet-
ipso dixit, sed â Deo audivit, congruè
subiungit: *Quia os Domini locutum est.* *Os*
enim *Domini* superna inspiratiô est, quæ
in mente Prophetæ sine verborum sono
formavit omnia, quæ foris ipse narravit.
Sequitur:

Quomodo facta est meretrix civitas fidelis ỳ. 21.
B. *plena judicii? Justitia habitavit in ea, nunc
autem homicidæ.*

Jerusalem *civitas fidelis* fuit, dum Chri-
stum Regem suum in carne venturum fi-
deliter exspectaret. Fuit & *plena judicii*,
dum in ea rectum frequentaretur judici-
um. Sed tunc *facta est meretrix*, quando
Regem & Sponsum, quem venturum ex-
spectaverat, venientem suscipere noluit,
sed antiquum corruptorem animæ admi-
sit. Respuit enim legitimum virum, &
suscepit adulterum.

Justitia quondam *habitavit in ea, nunc
autem homicidæ*, qui & ipsum Salvatorem
C. interfecerunt. Hoc enim de eo tempo-
ris spatio dictum est, quod â Passione Do-
mini usque ad destructionem Jerusalem
fluxit, ad quam subjungitur:

Argentum tuum versum est in scoriam, vi ỳ. 22.
num tuum mixtum est aqua.

Purgamenta sordesq; metallorũ vocan-
tur *scoria*, quæ & rubigo potest appellari.
Argentum verò nitor sacri eloquii est, quo-
niã *eloquia Domini eloquia casta argentum igne* *Psal. 11. 7.*
examinatum. Et: *argentum electum lingua justi:* *Prov. 10.*
scoria autem traditiones Pharisæorum de- *20.*
signat; *Argentum* ergo Jerusalem *ver-
sum est in scoriam*: quoniam sordida inter-
D. pretatione Scribarum & Pharisæorum ob-
fuscata sunt apud Judæos eloquia sacra:
Vinum quoque spiritalis sensus divinæ
scripturæ est, quo mentes audientium in-
ebriantur: *aqua* verò carnalis intelligen-
tia ejusdem Scripturæ, sicut Evangelista *Joann. 2.*
designat, ubi Dominum aquam in vinum
convertisse refert. *Vinum* ergo Jerusa-
lem *mixtum est aqua*: quia sensus Scriptu-
rarum apud Judæos emollitus est admix-
tione carnalis intelligentiæ. Sequi-
tur:

Principes tui infideles, socii furum, omnes ỳ. 23.
dili-

diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant, causa viduæ non ingreditur ad eos.

Principes tui infideles, quoniam nec Deo nec homini fidem servant. *Socii furum*, quia & consocii sunt & participes furtorum. *Omnes diligunt munera*, quia pleni sunt avaritia. *Sequuntur retributiones*: quia vicem ab eis recipere quærunt, quibus aliquid boni tribuunt. *Pupillo non judicant*, id est; partem illius in judicio non sustentant. *Et causa viduæ non ingreditur ad eos*: quia non dignantur eam audire, vel ab injuriis defendere, quoniam non habet munera, quæ porrigat. Tales erant Principes Synagogæ, quando B. Salvator in terris corporaliter conversabatur. Sequitur:

ỷ. 24. *alias: Dominus Deus exerc.* *Propter hoc ait Dominus* exercituum fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.*

Vindicavit se Dominus *de inimicis* suis Judæis per Romanos. Unde & *Dominum exercituum* se dicit: quoniam exercitus Romanorum licèt nescientes ei serviebant, dum Judæos ob necem ipsius perimerent, & exterminarent. Vindicavit se de eis & postquam occisi sunt: quia pœnis gehennalibus eos tradidit. Et in hac C. ultione famulati sunt ei exercitus Angelorum. *Fortem* quoque eum senserunt, quem in passione putaverunt infirmum. In quorum ultione se *consolandum* asseruit, quia malis actibus eorum contristabatur. Sed cùm dicit: *Heu consolabor*, ostendit talem se noluisse consolationem. Unde *Ezech. 18. 23.* & alibi loquitur? *Numquid voluntatis meæ est mors impii dicit Dominus, & non magis ut convertatur à viis suis & vivat?* Invitus enim facit, quando peccatores justo judicio *1. Timoth. 2. 4.* compellit, *qui omnes homines vult salvos fieri.* D. Deinde quod ad Jerusalem dicit, ad eam solummodo partem Israeliticæ gentis, quæ per novam prædicationem creditura erat, pertinet.

ỷ. 25. *Et convertam*, inquit, *manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.*

ỷ. 26. *Et restituam judices tuos, ut fuerunt priùs & consiliarios tuos sicut antiquitus. Post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.*

Manum suam quippe *convertit* ad electam partem; quia relictis infidelibus signa & miracula potenter per eos, qui crediderunt, operatus est ad illuminationem A. cæterorum. *Illi autem profecti prædicaverunt ubique Deo cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* *Marc. 16, 20.*

Et excoxit ad purum scoriam eorum: quoniam ablata rubigine veteris intelligentiæ *aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas.* *Luc. 24. 45.* Et *abstulit omne stannum* eorum: quia ritum judaizandi paulatim ab eis removit. Stannum quippe, quod argenti colorem habet, sed vile metallum est, doctrinam Pharisæorum designat, quæ divinis eloquiis videbatur similis. Stannum erat doctrina eorum, de quibus scriptum est: *Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderant dicentes: quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.* *Actor. 15, 5.* Sed hoc stannum abstulit Dominus dicente Petro: *Quid tentatis imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?* *ibid. 10.*

Et restituit judices Ecclesiæ, *sicut fuerant priùs*: quia, quæ Patriarchas & judices Prophetas antiquitus habuerat, nunc vice eorum Apostolos & Prophetas atque Doctores accepit. Unde & aliàs dictum est ei: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos Principes super omnem terram.* *Ps. 44. 17.* Post hæc non jam Synagoga Judæorum sed *civitas justi* vocata est, id est: Ecclesia Christi, de quo canitur, quia *justus Dominus in omnibus verbis* suis.* *Ps. 144. 17.* Qui & *fidelis* est: quia *fidelis Dominus in omnibus verbis suis.* **Cod. G. in omnibus viis suis.* Vel *urbs* ejus est *fidelis*, quia fidem integram Regi suo servat. Sequitur:

ỷ. 27. *Sion in judicio redimetur, & reducent eam in justitia.*

Sion quæ dicitur *specula*, plebs Judæorum* est, quæ Christi præstolabatur adventum. **Cod. G. Hebræorum.* Hanc enim Christus ipse veniens suo sanguine redemit in illo judicio discretionis, de quo dictum est: *Judica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* *Ps. 42. 1.* Vel: *nunc judicium est mundi, & nunc Princeps mundi hujus ejicietur foras.* *Joann. 12. 31.* Et postquam redempta est, *reduxerunt* eam Apostoli ad gratiam Redemptoris. Et hoc fecerunt *in justitia*: quia justum erat, ut ea filiis implerentur, quæ fuerant promissa patribus. In hac justitia Petrus eam reducere satagebat, cùm diceret: *Vos estis filii Prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: & in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ: vobis primùm Deus susci-* *Actor. 3. 25. & 26.*

suscitans filium suum, misit eum benedicentem vobis, ut convertat se unusquisque à nequitia sua. De illis verò, qui converti noluerunt, subjunctum est:

ỳ. 28. *Et conteret scelestos, & peccatores simul.*

Scelesti namque, id est: illi, qui Dominum occiderunt, & cæteri peccatores illius populi in obsidione Jerusalem simul contriti sunt pestilentia & fame & gladiis. *Scelestos* enim vocat homicidas. De illis quoque qui relicto quondam templo Domini conversi sunt ad idola, sequitur: *Et qui dereliquerunt Dominum consumentur.*

ỳ. 29. *Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt.*

Nam & hi consumpti sunt gladio Babyloniorum & Assyriorum: & *confusi sunt ab idolis* suis, cùm in tempore necessitatis juvari nequiverunt ab eis. Ad quos versa locutione subditur: *Et erubescetis super hortis, quos elegeratis.*

ỳ. 30. *Cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua. Hortus elegerant,* ut in eorum amœnitate sacrificarent idolis. Sed super eis tunc *erubuerunt*, quando facti sunt *ut quercus*, de qua decidunt folia, & *ut hortus*, qui non irrigatur aqua. Quercus enim, cùm folia deponit, jam nec fructum habet, nec foliorum viriditatem: & *hortus sine aqua* nihil viride gignit, sed quidquid in eo virebat, marcescit. Sic & isti per Assyrios & Chaldæos omnem venustatem pristini decoris & florem gloriæ, viroremque virtutis atque fructum bonorum suorum perdiderunt, nec ad integrum postea recuperaverunt. Sequitur:

ỳ. 31. *Et erit fortitudo vestra ut favilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur utrumque simul, & non erit, qui extinguat.*

Pugnantibus Chaldæis & obsidentibus Jerusalem *fortitudo* Judæorum contrita & arida fuit *ut favilla stuparum*: & *opus* rebellionis eorum *sicut scintilla* genuit ignem, quo ipsi cremarentur. Nam si colla sua jugo Chaldæorum subjecissent, non perime-
Jerem. 21. 9. rentur. Unde Jeremias: *Qui habitaverit in urbe hac*, inquit, *morietur gladio & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsederunt vos, vivet, & erit ei anima sua quasi spolium.* Opus igitur eorum instar scintillæ effecit ignem, qui sicut stupam incenderet fortitudinem eorum: quia, dum permanerent in Jerusalem, ut se defenderent, sic offenderunt Chaldæos, ut nullam mererentur clementiam. Et in illa tribulatione *succensum est utrumque simul*: & fortitudo, & opus eorum, *nec fuit, qui extingueret* ignem tribulationis illius, sed diutissimè permissi sunt in eo decoqui. Adhuc autem ista, quæ discussimus, retractare libet.

Quomodo, inquit, *facta est meretrix civitas fidelis, plena judicii? Justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.* Civitas fidelis est Ecclesia, quæ Christo Regi fidem suam servat. Et ipsa est vel fuit plena judicii, omnia rectè dijudicans & æqua lance quæque pensans. *Spiritalis enim judicat omnia.* Quæ scilicet 1. Corinth. 2. 15.
Ecclesia non tota quidem facta est, aut fiet umquam meretrix: sed quia propinquante mundi termino tanta jam reproborum abundat multitudine, ut vix in ea quisquam justorum appareat, miratur Propheta, quomodo tantæ multitudinis sensus corrumpi, & castitatem, quæ in Christo est, amittere potuerit, atque in vocem doloris & admirationis erumpit dicens: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis plena judicii?* Meretrix enim facta est multitudo maxima populi hujus, qui Christianitatis vocabulum portat: quia legitimum virum, id est: Christum deserens fornicatur cum suis amatoribus, dum divinam voluntatem facere respuit, & immundorum Spirituum desideriis sese in voluptatibus & peccatis molliter prostituit. Nam & Propheta, cur eam dixerit factam meretricem consequenter insinuat: quoniam *justitia* quondam *habitavit in ea*, dum mandatorum cœlestium observatione plena esset. Nunc autem redundat homicidis, qui alios vel gladio feriunt, vel odio habent. Nam *& omnis qui odit fratrem suum, homicida* 1. Joan. 3. 15.
est, & omnis homicida sine charitate est. Plebs ergo, quæ justitiam à se expulit, & homicidis plena est, meritò dicitur esse facta meretrix: quia charitatem sponsi, qui Christus est, deseruit, & adulteris, qui sunt dæmones, ardenter adhæsit. Sed & nonnulli sacerdotes, qui ejus mores corrigere deberent, jam simili perversitate sunt depravati, ut & ipsi vitia subjectorum nutriant. Unde sequitur:

Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua. Plerumque enim doctor, qui docere audet, quod negligit agere, cùm desierit bona loqui, quæ operari contempsit, docere incipit subjectos pra-

prava, quæ agit, ut justo Dei judicio jam non linguam bonam habeat, qui habere bonam actionem recusat, quatenus cùm terrenarum rerum amori intenditur, de terrenis rebus semper loquatur, & locû regiminis quasi ad fructum voluptatis teneat, non ad usum laboris. Argentum ergo prædicationis hujus versum est in scoriam sordidæ locutionis: quia pro cœlestibus terrena, pro spiritalibus carnalia, pro bonis mala loquitur.

Vinum quoque ejus, quo cæteros inebriare posset, *mixtum est aqua*: quia spiritalem sensum Scripturæ sacræ suo sensu emollit, ut delectet potiùs audientes, quam corrigat, nec eos igne charitatis inflammet, sed in suæ sensualitatis * frigore torpentes remanere sinat.

* Cod. G. insensibilitatis.

Vel potiùs plebi dicitur: *Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua*: quia jam raro quisque eloquia divina populo Dei sine admixtione loquitur mendaciorum, & eorum, quæ ad ædificationem non pertinent. Neque enim student observare moderni prædicatores hoc, quod ait Petrus: *Si quis loquitur quasi sermones Dei.* Et argentum plebis hujus dicitur argentum sacri eloquii, quod ipsa percipit à doctoribus. Hoc quoque quod subditur, evidenter depingit mores eorum, quos nunc potentia sæculari præditos videmus.

1. Petr. 11. 4.

Principes tui infideles & cætera. Infideles enim sunt sæculares isti Principes: quia jam ferè nemini fidem servant, sed erga omnes fraudulenter agunt. Sunt & *socii furum*, quos tuentur, & cum eis dividunt, quod illi furantur. *Omnes* non solùm accipiunt, sed & *diligunt munera*: quia non amore justitiæ, sed cupiditate pecuniæ consulunt subjectis, aut opitulantur. Nam *sequuntur retributiones*: quia solummodo illis bona faciunt, à quibus retributionem sperant: quod electi transcendere jubentur beneficiis, cùm audiunt: *Si benè feceritis iis, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis iis, à quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores peccatoribus fænerantur, ut recipiant æqualia.* Hoc est sequi retributiones.

Luc. 6. 33. & 34.

Prædicti verò Principes *pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos*: quia, dum pro muneribus cuncta faciunt, innocentiam pauperum defendere negligunt, in quibus terrena lucra non sperant acquirere. *Propter hoc ait Dominus exercituum fortis Israel: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis!* Qui nunc malis actibus istorum irritatur, vindictam sumet de illis, quando de eis vindicabitur. Unde & *Dominus exercituum* appellatur: quia vindictam per Angelos exercet. *Fortis* quoque *Israel* dicitur: quia fortis potentia salvabit humiles, qui nunc affliguntur, & damnabit potentes qui * eis non auxiliantur. *Exiguo* enim, ùt scriptum est, *concedetur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio.* Hostes & inimici ejus sunt præfati Principes propter mala, quæ descripsit eos facere, quibus judicium damnationis, ùt scriptum est, imminet. Sed hæc mala, quæ depinxit hactenus, & quæ in hoc Christiano populo multiplicari cottidie cernimus, per Eliam corrigentur, ùt credimus, quia Salvator in Evangelio dicit: *Elias venturus est, & restituet omnia.* Unde & hic subjungit:

* C. Cruc. potestates, qui Sap. 6. 7. & 9.

Matth. 17. 11.

Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, &c. Avertisse enim videtur ab hac plebe, quæ nunc tot mala operatur, manum sanctæ operationis * suæ. Sed cùm venerit Elias, & restituerit omnia, convertet ad eam rursus manum suam, ut sancta, sicut olim, mirabiliter operetur. Et per Eliam, inquit, *excoquam ad purum scoriam tuam*, id est; purgabo rubiginem sæcularis intelligentiæ de scripturis. Et *auferam omne stagnum tuum*, id est; quidquid falsi dogmatis habueris: Elias enim restituet omnia.

* Cod. G. actionis.

Et restituam judices tuos, ut fuerunt priùs, & consiliarios tuos sicut antiquitus, ut quæ in principio Apostolos habuisti, in fine similes habeas Apostolis Eliam & Enoch, aliosque doctores egregios non inferiores iis, qui fuerunt post Apostolos. *Post hæc*, id est: postquam hos tibi dedero, *vocaberis civitas justi, & urbs fidelis*, quæ nunc autem accusaris facta esse meretrix. Facta est meretrix, sicut diximus, ingens multitudo populi hujus: quia se ipsam diabolo prostituit in voluptatibus. Sed postquam Elias, qui restituet omnia, reduxerit eam ad castum amorem legitimi viri, non jam meretrix vocabitur, sed ci-

vitas justi, id est, plebs Dei. Et quia A deinde veniet dies judicii congruè subditur:

Sion in judicio redimetur &c. Sion namque, id est: Ecclesia justorum redimetur ab iis miseriis in illo judicio, de qua redemptione dicit ipse Salvator: Luc 21.28 *Respicite & levate capita vestra, quoniam appropinquavit redemptio vestra.* Et reducent eam Angeli in justitia: quoniam Matth.24 31. *mittet filius hominis Angelos suos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis*, & tunc conteret simul scelestos, id est: interfectores Sanctorum, & alios peccatores, B & qui ab Antichristo seducti dereliquerunt Dominum consumentur æternalibus suppliciis. *Confundentur* enim *ab Idolis, quibus sacrificaverunt.* Idolis sacrificasse dicuntur: quia juxta fidem Apocalypsis Apoc.13. 4. & seqq. & cap.14. 9. Joannis *adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ, & adoraverunt bestiam & imaginem ejus*: aut habuerunt *characterem* ejus in dextera manu, & in frontibus suis, aut nomen ejus, aut numerum nominis ejus. Talibus Idolis sacrificaverunt nequissimas actiones suas, sed ab his confundentur in adventu Judicis. Sequitur:

Erubescetis super hortis, quos elegeratis, cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua. C Hortos eligit, quisquis se ex integro transitoriis voluptatibus tradit. Hortos elegerunt, qui sui similibus in libro Sapientiæ dicunt: Sapient. 2. 6. & seqq. *Venite, & fruamur bonis, quæ sunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter, vino pretioso, & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis, coronemus nos rosis, antequam marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo sit exsors luxuriæ nostræ, ubique relinquamus signa* D *lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.* Ecce quomodo elegerunt amœnitates hortorum, & quid est hortos eligere. Super his graviter erubescent, quando confusione pleni stabunt ante tribunal æterni Judicis. Tunc namque erunt ut quercus, ex qua defluunt folia: quia nullum jam præteritæ delectationis fructum habebunt, & omnem prorsus decorem amittentes nudi remanebunt & aridi, atque ad comburendum idonei.

Erunt & sicut *hortus absque aqua*: quoniam sol justitiæ apparens in judicio terrebit illos, & omnem humorem, ac viriditatem eorum exsiccabit: Unde Jacobus: *Exortus est Sol*, inquit, *cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit.* Joan.1 11. Et addidit: *Ita & dives in itineribus suis marcescit.* Sequitur:

Et erit fortitudo vestra ut favilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur utrumque simul, & non erit, qui extinguat. Iniquorum fortitudo, qui confidunt in virtute sua, & pro vitæ hujus concupiscentiis tot labores fortiter tolerant, erit in resurrectione contrita & arida, & ad concremandum apta ut favilla stupæ. Unde & alias dictum est: *Stupa collecta Synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.* Eccli. 21. 10. *Et opus illorum quasi scintilla erit*, quando incipiet eos incendere recordatio malorum, quæ fecerunt, quoniam scriptum est: *Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.* Sap. 4. 20. Nam sicut scintilla nutritur in stupis & incendit eas: sic peccatorum suorum memoria fiet istis inchoatio perpetuæ concremationis: & postquam audierint: *Discedite à me maledicti in ignem æternum; succendetur utrumque simul in gehenna*, Matth. 25 41. & ipsi scilicet & opus eorum. *Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur*; Sap.14. 10. sicut vir sapiens loquitur. *Et non erit, qui extinguat*: quoniam *vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Isa.66.24.

CAP. II.

℣. 1. V*Erbum, quod vidit Isaias filius Amos super Judam & Jerusalem.*

Novum orsurus sermonem præmittit novum titulum, ut ea, quæ sequuntur, distinguat à superioribus. Qui se verbum nequaquam audisse dicit, sed *vidisse*: quia quando non per subjectam creaturam, sed per semetipsum Dominus loquitur, de verbo ejus sine verbis ac syllabis cor audientis docetur. Deo enim quasi quædam verba nobis dicere est occulta vi ea, quæ agenda sunt, intimare, & cor hominis ignarum non adhibito strepitu, æternitatis sermone doctum repentè de absconditis reddere. Nam quia auditus ea, quæ fiunt ad se, non simul omnia dicta comprehendit, quippe qui & causas per verba, & particulatim verba, per syllabas percipit: visus autem in eo, quo

se

ſe dirigit, totùm ſubitò & ſimul appre- A. hendit: Dei locutio ad nos intrinſecùs *facta* videtur potiùs quàm auditur: quia dum ſemetipſam ſine mora ſermonis inſinuat, repentina luce noſtræ ignorantiæ tenebras illuſtrat. Benè itaque Propheta, verbum ſe *vidiſſe*, teſtatus eſt: quoniam in ſecreto viſionum cœleſtium lucidiſſimo mentis intuitu ſimul totum cognovit, quod non ſimul totum foras loqui potuit. *Vidit* autem *ſuper Judam & Jeruſalem*: quia, quæ vel Synagogæ vel Eccle- B. ſiæ ventura erant, divinitus agnovit. *Judas* namque primò Judæorum, ac deinde Chriſtianorum populus intelligitur: & *Jeruſalem* primò Synagogam, deinde Eccleſiam ſignificat. Propheta verò, quod viderat narrare incipiens ſubdit:

℣. 2.
Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domûs Domini in vertice montium, & elevabitur ſuper colles.

Sed quærendum eſt, cur incipiat dicens: *Et erit*, & non potiùs: *Erit. Et* namque eſt copulativa conjunctio: & ſcimus, quia non conjungitur ſermo ſubſequens niſi ſermo præcedenti. Hoc au- C. tem quod nunc in exordio narrationis hujus loquitur, continuari ſuperioribus dictis nun poteſt, quia prætitulationis interpoſitione ſequeſtratur ab eis. Quare ergo inchoat dicens: *Et erit*, cùm non ſit ſermo, cui iſte ſubjungatur? Sed hac in re ſciendum, quia ſicut nos corporalia, ſic Prophetarum ſenſus ſpiritalia aſpiciunt, eiſque & illa ſunt præſentia, quæ noſtræ ignorantiæ abſentia videntur. Unde fit, ut in mente Prophetarum ita conjuncta ſint exterioribus interiora, quatenus ſimul utraque videant, ſimulque in eis fiat & intus verbum, quod audiunt, & foris, quod dicunt. Patet igitur cau- D. ſa, cur inchoavit dicens: *Et erit*; quia illi verbum, quod foris protulit, illi verbo, quod intus audierat, conjunxit. Continuavit itaque verba, quæ foris protulit viſioni intimæ; idcirco incepit dicens: *Et erit in noviſſimis diebus.* Subjungit enim hoc, quod exteriùs loqui inchoat, ac ſi & illud foris ſit, quod intus videt. *Dies* autem *noviſſimos* appellat tempus Evange-
1. Cor. 10. 11. licæ prædicationis. Nos enim ſumus, *in quos fines ſæculorum devenerunt.*

Erit in noviſſimis diebus præparatus mons domûs Domini in vertice montium. Domus A. *Domini* Iſraeliticus populus fuit. *Mons ergo domûs Domini* ille appellatus *eſt*, qui ex Iſraelitico populo incarnari dignatus eſt. Fuerunt autem in eodem populo ſancti viri, qui montes jure vocarentur, quia per vitæ meritum ad cœleſtia propinquabant. Sed incarnatus Unigenitus iſtis montibus æqualis non fuit, quia merita omnium ex ſua Divinitate tranſcendit. Unde & rectè *mons ſuper verticem montium* dicitur: quia ex Divinitate ſua ſuvectus B. eſt etiam ſuper cacumina Sanctorum, ut qui multum in Deo perfecerunt, ejus veſtigia vix potuiſſent tangere ex vertice cogitationis. Itaque *præparatus eſt in vertice montium:* quia inter homines apparuit ſuper omnem Prophetarum & Apoſtolorum celſitudinem. *Et elevatus ſuper colles, quia* Luc. 10. 1.
deſignavit & alios ſeptuaginta duos diſcipulos, qui ſublimes quidem fuerunt, ſed tamen Apoſtolis inferiores, ut montibus colles. Ipſe enim ſuper eos, qui fidem ſuſceperunt, elevatur. Omnes quoque excellentes Sancti, qui Apoſtolos ſecuti ſunt, in comparatione eorum *colles* vocari poſ- C. ſunt. Sequitur: *Et fluent ad eum omnes gentes.*

℣. 3.
Et ibunt populi multi & dicent: venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis ejus.

Quia per prædictos montes & colles totus orbis ad Chriſtum erat convertendus, rectè ſubjunctum eſt: *Et fluent ad eum gentes, & ibunt populi multi.* Quia verò plurimi eorum, qui convertebantur, ſeſe viciſſim ad converſionem exhortabantur, congruè dicturi eſſe memorati ſunt: *Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob*, id eſt, ad Chri- D. ſtum, & ad Eccleſiam. *Et docebit nos vias ſuas. Via* autem ejus pax, via ejus humilitas, via ejus patientia eſt. Nam in mundum ad opprobria & ad contumelias, & ad paſſionem venit, & adverſa æquanimiter pertulit, proſpera fortiter vitavit, & ad æternæ vitæ præmia invitavit. Has *vias* ergo *ſuas* docuit eos, qui poſt ad fidem venerunt, ut ſequerentur
veſtigia ejus. *Qui enim dicit ſe in ipſo manere,* 1. Joan. 2. 6.
debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare. Sed unde ſenſus iſte gentibus eſſet futurus, ut ad Chriſtum confluerint, ſubjunctum eſt:

Quia de Sion exibit lex, & verbum Domi- A.
ni de Jerusalem. *Lex* enim Moysi & ver-
bum prædicationis Evangelicæ *ab Jerusa-*
lem per Apostolos in universum Orbem
exivit, & omnes gentes vias suas docuit.
Sequitur:

℣. 4. *Et judicabit gentes, & arguet populos mul-*
tos.

Judicavit gentes sermo Domini: quia
malitiam eorum, ut ad bonum conver-
terentur, damnavit, atque *populos* infide-
litatis eorum *arguit*, ut resipiscerent. Vel
ideo gentes dicit judicandas, quia credi-
Joann. 3. turæ erant. *Qui enim non credit, jam judi-* B.
18. *catus est.* Populos autem, id est: Judæos
non judicandos, sed arguendos, quòd ad
se missum Filium Dei non receperunt. Se-
quitur:

Et conflabunt gladios suos in vomeres, &
lanceas suas in falces. Hoc in eis cernimus
impleri, qui pro Christo arma deserunt,
& religiosam vitam ducentes excolunt
terram, ut ex justo labore sibi victum ac-
quirant. Sequitur:

Non levabit gens contra gentem gladium,
nec exercebuntur ultra ad prælium. Unitas fi-
dei & charitatis omnes gentes in Christo
pacificavit, ut nunquam gens contra
gentem gladium arripiat. Nam justo- C.
rum Ecclesia, quæ per omnes gentes est,
gladium adversus quemquam levare pro-
Luc. 6. 29. hibetur, cùm audit à Domino: *Qui se per-*
& 20. *cutit in unam maxillam, præbe ei & alteram,*
& ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tu-
nicam noli prohibere: omni autem petenti te tri-
bue, & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas.
Gens ergo contra gentem non levat gla-
dium? quia Sanctorum Ecclesia in cunctis
gentibus hæc præcepta custodit. Ista
quippe sententia de electis solummodo
Ephes. 4. prolata est, qui *dignè ambulant vocatione,*
1. 2. 3. *qua vocati sunt, cum omni humilitate & man-*
suetudine, cum patientia supportantes se invicem D.
cum charitate, soliciti servare unitatem Spiritûs
cum vinculo pacis. Nam perversis, qui no-
men Christianitatis habere videntur, &
pro temporalibus discordias & pugnas fa-
Jac. 4. 2. ciunt, improperat Jacobus: *Concupiscitis*
* alias: non potestis. *& non habetis, occiditis & Zelatis, & * non*
habetis adipisci, litigatis, & belligeratis. Ele-
ctorum aut Ecclesia, quæ de gentibus
universis congregata est, pugnare nescit
ad invicem, pro quibus oravit Salvator
Joan 17. 21. dicens: *Ut omnes unum sint sicut tu Pater in*
me, & ego in te, ut ipsi in nobis unum sint, ut
mundus credat quia tu me misisti. De qui-
bus & Psalmista dicit: *Pax multa diligenti-* Psal. 118.
bus legem tuam, & non est illis scandalum, Be- 165.
nè itaque vocatis ad Christum gentibus
dictum est: quia *non levabit gens contra gen-*
tem gladium, nec exercebuntur ultra ad præli-
um. Post hæc Judaicam plebem ad hu-
jus gratiæ novitatem invitat subdendo:

Domus Jacob venite ambulemus in lumine ℣. 5.
Domini.

Id est: gressus bonorum operum po-
namus in luce Evangelii. Videns autem
eos obstinatis animis in vetustate perseve-
rare, subitò conversus ad Dominum, cur
eos ad lumen venire monuerit, indicat
dicens:

*Projecisti enim populum tuum domum * Ja-* ℣. 6.
cob. Cod. G. domûs.

Id est: gentem Judæorum ob perfi-
diam expulisti. Et causas projectionis eo-
rum adjungit dicens: *Quia repleti sunt ut*
olim, & augures habuerunt ut Philisthiim, &
pueris alienis adhæserunt. *Repleti sunt* nunc
opibus *ùt olim* patres eorum. Vel iniqui-
tatibus & Idololatriæ sordibus *repleti sunt, ùt*
olim ante legem. *Et augures habuerunt*, ùt
gens Philistinorum habere consueverat:
quia magos & ariolos consulebant sicut
& gentes, quæ notitiam Dei non acce-
perant. *Et pueris alienis adhæserunt*: quia
etiam alienigenas pueros quærebant ad
committendum illud abominabile flagi-
tium. Qui divitiis intelliguntur repleti,
nunc exponitur, quomodo *repleti sunt ùt*
olim, cùm subditur:

Repleta est terra argento & auro, & non ℣. 7.
est finis thesaurorum ejus.

Et repleta est terra aquis, & innumerabiles ℣. 8.
quadrigæ ejus.

Non est finis thesaurorum ejus: quia sem-
per avarus eget, non quò thesauri finem
non habeant, sed quò possidentium ani-
mus non impleatur. *Et innumerabiles qua-*
drigæ ejus. Quia dignum numero non
est, quod contra Dei imperium posside-
tur. Lex enim prohibuit Regibus Israël 1. Reg. 8.
equos & currus multiplicare. Sed quem- 11.
admodum iniquitatibus & Idolatria re-
pleti sunt ùt olim, ostendit sermo subjun-
ctus, quo dicitur: *Et repleta est terra Idolis,*
opus manuum suarum adoraverunt, quod fece-
runt digiti eorum.

Et

A. *Et incurvavit se homo, & humiliatus est vir.*

Nam sicut olim in Ægypto serviebant
Idolis, ita & nunc fecerunt, atque co-
ram Simulachris se incurvaverunt: quod
tamen non ad adventum Domini sed ad
superiora tempora referendum est. Quia
quando Salvator in carne apparuit, non
colebant Idola, sed antiquis temporibus
ea coluerant, sicut & cætera, quæ scripta
sunt, perpetraverunt. Nam cùm eos
B. Propheta dixisset â Deo projectos, cœpit
ostendere mala, quæ jam ipsi fecerant,
& opera quibus dediti erant, quando
projecti sunt, ut ob meritum nimiæ per-
versitatis suæ illos declararet esse proje-
ctos. Unde & post descriptionem tan-
tarum iniquitatum subjungit dicens Do-
mino, cui hactenus locutus est.

Ne ergo dimittas eis. Nam sic populus
ille offendit, ut jam remissionem pecca-
torum obtinere non possit, quoniam Chri-
stum, qui solus à peccatis liberat, susci-
Hebr. 10. 4. pere noluit. *Impossibile est enim sanguine hir-
corum & taurorum peccata auferri.* Unde
Joan. 8. 24. C. eis & ipse Dominus ait: *Dixi vobis, quia
moriemini in peccatis vestris: si enim non cre-
dideritis, quia ego sum, moriemini in peccato
vestro.*

Possumus autem *domum Jacob* intelli-
gere plebem fidelium, quia de Christo
Luc. 1. 32. dictum est: *Dabit illi Dominus Deus sedem
David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in
æternum.* In qua scilicet domo mali cum
bonis permixti sunt, & omnes eodem
Christianitatis vocabulo communiter ap-
pellantur. Quod autem nunc de domo
Jacob dicitur, non de justis, sed de hac
multitudine peccantium, quæ Christi
D. nomen adhuc confitetur, debet intelligi.
Joan. 3. 19. & seqq. Quibus rectè dicitur: *Domus Jacob venite
& ambulemus in lumine Domini: quia lux ve-
nit in mundum, & dilexerunt homines magis te-
nebras, quàm lucem. Omnis enim, qui ma-
lè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut
non arguantur opera ejus. Qui autem facit
veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur
opera ejus, quia in Deo sunt facta.*

Rom. 13. 12. Dicit ergo peccantibus: *Venite & am-
bulemus in lumine Domini.* Ac si dicat: *Ab-
Eph. 1. 5. 8. jiciamus opera tenebrarum, & ut filii lucis am-
bulemus. Fructus enim lucis est in omni bonitate
& justitia & veritate. Ambulemus*, dicit,
quia Catholicis loquitur, & idcircò secum
eos ad benè agendum hortatur. Sed quia
illi monitionem ejus sequi contemnentes
pertinaciter in tenebris operum malorum
perseverant, deserit eos, & ad Domi-
num conversus terribilem mox senten-
tiam de ipsis profert: *Projecisti populum
tuum domum Jacob, quia repleti sunt ut olim.*
Repleti sunt divitiis, quas avidè congre-
gaverunt, & retinent sicut olim, ante-
quam ad Christum advenissent, & ideo
projecti sunt ab illo. Ipse enim projici-
ens eos dicit: *Omnis ex vobis, qui non re-* Luc. 14. 33.
*nuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus
esse discipulus.*

Subduntur & aliæ causæ, propter quas
projecit illos: *Quoniam augures habuerunt ut
Philisthim*, id est: Mathematicos & divi-
nos consuluerunt sicut Ethnici. *Et pueris
alienis adhæserunt*, id est: immundis spiri-
tibus in perpetratione malorum velut in
fornicatione delectabiliter conjuncti sunt.
Unde ad Ezechielem Dominus ait: *For-* Ezech. 23. 5.
*nicata est Oolla super me, & insanivit in ama-
tores suos, in Assyrios, propinquantes Principes
& Magistratus, juvenes cupidinis omnes.* Ool-
lam quippe vocat Samariam. Et quid
per Samariam nisi multitudo ista peccan-
tium exprimitur? Quid per amatores ejus
Assyrios nisi maligni spiritus? Assyrii nam-
que *coarguentes*, sive *convincentes* interpre-
tantur: & dæmones vocantur Assyrii,
quoniam quos nunc in malitia sibi sociant,
in futuro judicio accusant, & convincunt.
Fornicata est igitur Oola super virum
suum, & insanivit concupiscentiâ in ama-
tores suos: quoniam plebs ista, quæ
Christo desponsata fuerat, mandata Chri-
sti contemnit, & desideria malignorum
spirituum libentissimè facit. Qui sunt
Principes & Magistratus adversariæ par-
tis: quia *non est nobis colluctatio adversus car-* Ephes. 6. 12.
*nem & sanguinem, sed adversus principatus &
potestates, adversus mundi rectores tenebrarum
harum.*

Qui & *juvenes cupidinis* appellantur:
Quoniam ad animarum corruptionem
fervent, & dum pravas delectationes sug-
gerunt, seipsos velut speciosos interiori-
bus oculis deceptæ mentis ostendunt.
Ipse enim Sathanas transfigurat se in Angelum 2. Cor. 11. 14.
lucis. Itaque malignos Spiritus, quos
Ezechiel Assyrios, juvenes cupidinis ap-
pellat, nunc Isaias *pueros alienos* vocat: &
quod ibi dicitur: *insanivit in amatores suos,*
hoc

hoc est, quod hìc dicit: *& pueris alienis adhæserunt.* Quod autem dixerat: *repleti sunt ut olim*, consequenter aperit dicens: *Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum ejus. Et repleta est terra ejus equis, & innumerabiles quadrigæ ejus.* Et manifestum est, quia populus, qui talia
Matth. 6. 24. sectatur, non quærit cœlestia. *Non enim potestis Deo servire & Mammonæ*, id est, divitiis. Ubi & mysticè subditur:

Et repleta est terra Idolis. Nam quid Idolorum nomine designetur, ostendit
Coloss. 3. 5. Apostolus: *& avaritiam*, inquit, *quæ est Idolorum servitus.* Quia ergo populus iste prædictas opes per avaritiam congregat, rectè dicitur, quoniam *repleta est terra ejus idolis.* Sequitur: *Opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.* Opus manuum suarum adoraverunt: quia malum, quod quisque specialiter operatur, hoc quasi proprium Deum colit, sicut edaces,
Phil. 3. 19. *quorum Deus venter est.* Sequitur:

Et incurvavit se homo, & humiliatus est vir. Ad supernam lucem intuendam homo conditus fuerat: sed peccatis exigentibus foras missus mentis suæ tenebras portat, superna non appetit, infimis intendit, cœlestia non desiderat, terrena semper in animo versat. *Incurvavit* igitur *se homo, & humiliatus est vir.* Omnis enim peccator terrena cogitans cœlestia non requirens, sponte incurvatus est: quia dum desideria inferiora sequitur, â mentis suæ rectitudine inclinatur. Terram quippe semper intuetur, qui incurvus est, & quo pretiò sit redemptus, non meminit, quia ima quærit. Propter quæ omnia subditur: *Ne ergo dimittas eis.* Damnabilia enim sunt universa hæc, & iis, qui talia faciunt, repentè superveniet dies ultionis æternæ. Unde & sequitur:

℣. 10. *Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo â facie timoris Domini, & â gloria majestatis ejus.*

Petra verò duritiam cordis nostri designat. Petram quippe ingredimur, cùm cordis nostri duritiam penetramus: atque *â facie timoris Domini fossa humo abscondimur*, si terrenas cogitationes egerentes ab ira districti Judicis in humilitate mentis nostræ celamur. Quò enim terra plus feriendo projicitur, eò pavimentum semper inferius demonstratur. Unde & nos si â nobis studiosiùs terrenas cogitationes ejicimus, quô apud nos abscondamur, humiliùs invenimus. Ecce enim quia Divini judicii dies imminet, quasi ipsa jam timoris ejus facies apparet: tantò magis necesse est, ut unusquisque illum terribiliùs timeat, quantò jam gloria majestatis ejus appropinquat. Quid ergo agendum est, quove fugiendum? Quò enim quis latere eum poterit, qui ubique est? Sed ecce *petram ingredi, ac fossa humo occultari* præcipimur, ut cordis nostri duritiam dirumpentes eò iram invisibilem declinemus, quò ab amore visibilium apud nos in corde subtrahimur, ut cùm pravæ cogitationis terra ejicitur, mens apud se ipsam tantò tutiùs, quantò & humiliùs abscondatur. Postquam autem Propheta consilium præmisit, quomodo quis ab ira diei illius occultari posset: de illis jam, qui sic ab ea seipsos abscondere negligunt, subjungit:

*Oculi sublimis * hominis humiliati sunt, & incurvabitur, altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa.* ℣. 11. * aliàs sublimes.

Adhuc futurum expectatur judicium, & jam quasi de præterito dicitur: *Oculi sublimis hominis humiliati sunt.* Sed apud Deum jam factum est judicium. *Qui enim non credit, jam judicatus est.* Joan. 3. 18. Licèt ergo terrena potestate sublimis adhuc foris appareat quilibet impetus, jam tamen intus ante Dei oculos humiliatus est, atque dejectus. Vel quod ait: *Oculi sublimis hominis humiliati sunt*, potest intelligi dixisse pro eo, quod est, humiliabuntur. Et iste sublimis homo specialiter ille *filius perditionis* potest accipi, qui *adversatur & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui, & destruet illustratione adventûs sui.* 2. Thess. 2. 8.

Et incurvabitur altitudo virorum. Quia *omnis, qui se exaltat, humiliabitur.* Luc. 14. 11. *Exaltabitur autem Dominus solus in die illa.* Quia tunc perfectè complebitur, quod dictum est: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei.* Heb. 2. 8. Propheta verò, qui dixerat, quòd incurvabitur altitudo virorum, per partes enumerando probat adjungens: ℣. 12.

Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur.

Et

℣. 13. *Et super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan.* A.

℣. 14. *Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos.*

℣. 15. *Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum.*

℣. 16. *Et super omnes naves Tharsis, & super omne, quod visu pulchrum est.*

Dies, inquit, vindictæ *Domini super omnem superbum* mente, *& excelsum* potentia, id est: super omnem, qui de excellentia potestatis intumescit, & super omnem, qui jactantiam arrogantiæ sectatur: B. *Cedri* verò tantæ sunt altitudinis, ut omnem arborum reliquarum altitudinem sua proceritate transcendant. *Libanus* autem *candidatio* dicitur. Et quid per *Libanum* nisi gloria hujus sæculi exprimitur? Quid verò per *cedros Libani* sublimes & erectas nisi illi figurantur, qui in excellentissimis sæculi dignitatibus positi cervicem mentis in superbiam erigunt? Unde scriptum

Ps. 36. 35. est: *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani.*

Quercus autem ingentes & robustæ sunt arbores. *Basan* verò *bruchus* sive *pinguedo* dicitur. C. Et quid per bruchum, qui penè totus est venter, nisi edacitas & ventris ingluvies intelligi potest: Sed & pinguedo ex assidua ciborum abundantia nascitur. Quid ergo *quercus Basan*, nisi eos designant, qui ob potentiam sæcularem & ob firmatam cordis elationem grandes & rigidi sunt, atque per ventris ingluviem saginant carnem? Jure igitur veniet *dies* ultionis *super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan.* Sed & per *montes excelsos* intelligi possunt Reges & Imperatores superbi, atque per *colles* elevatos consules cæteri & Principes D. elati, quibus ultio debita superveniet.

Quid verò per *turrim excelsam* nisi quælibet anima superbiens exprimitur, quæ cæteris in hoc mundo forti potentia supereminet? Et quid per *murum munitum* nisi divites, qui muniuntur suis opibus, & alios malè agentes muniunt & protegunt? Et super hos igitur ventura est dies Domini. Multis verò appellationibus designavit superbas potestates sæculi, quia multæ sunt in hoc mundo dignitates, per quas multi perditionem sibi acquirunt.

Tharsis autem *mare* dicitur. Et quid est mare nisi sæculum istud? Quæ sunt ergo *naves Tharsis* nisi mentes hominum, quæ per amarum pelagus sæculi hujus variis desideriis ducuntur? Rursus Tharsis interpretatur *exploratio gaudii*. Et quæ sunt *naves explorationis gaudii*, nisi humanæ mentes, quæ in hoc mundo gaudia præsentium voluptatum experiuntur satisfaciendo concupiscentiis suis? Quid autem *visu pulchrum* est nisi omne, quod in mundo concupiscitur, dum falsa seu vana pulchritudine fallit oculos intuentium? Veniet itaque *dies Domini super omnes naves Tharsis, & super omne, quod visu pulchrum est.* Ubi & præmissa replicatur sententia, cùm subditur:

Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus solus in die illa. ℣. 17.

Tunc *incurvabuntur*, qui nunc superbè eriguntur: & *Dominus* tunc *elevabitur*, cujus nunc humilitas ab eis despicitur. Sequitur:

Et idola penitus conterentur. ℣. 18.

Idola tunc *conterentur*: quia peccatum avaritiæ tormentis æternalibus punietur. Nam sicut vir sapiens ait:
Conteretur cum delinquente delictum. Vel ita: Eccli 27.3
Dominus elevabitur, & homo inclinabitur, & Idola conterentur. Tam diu enim videtur humanus sermo habere rationem, quàm diu Divinæ scientiæ non fuerit comparatus. Cùm autem mendacium veritati quasi stipula igni propinquaverit, citò vorātur & deficit, & omnia dogmata falsitatis, quæ nunc Idola nominantur, eò quod simulata sunt atque conficta, penitus conterentur: cumque pavore Domini quis fuerit perterritus, primùm in spelunca pectoris sui, & in voraginibus terræ abscondet hæc Idola non audens proferre, quod malè finxerat. Sic Deus enim perfectus est, ut hæc priùs celata projiciat, & in se esse non patiatur. Sequitur:

Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ à facie formidinis Domini & à gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram. ℣. 19.

Hoc & in Apocalypsi Joannis ita
legitur: *Reges terræ & Principes & Tribuni,* Apoc. 6.
& divites & fortes, & omnis servus & liber ab- 15. 16. 17.
sconderunt se in speluncis & petris montium, & dicunt montibus & petris: cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, &

ab ira agni, quoniam veniet dies iræ ipsorum, & quis poterit stare? Imminente igitur vicino adventu districti Judicis, quando frequenter apparebunt signa magna & hor-
Luc. 21. 26 ribilia *arescentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi*, intrabunt in speluncas & in voragines terræ volentes se abscondere â facie supervenientium malorum. Adventum ergo Judicis vocat *surrectionem* ejus, sicut
Job. 31. 14. & beatus Job, cùm dicit: *Quid enim faciam, cùm surrexerit ad judicium Deus?* Nam modò sedet ad dexteram majestatis in excelsis: sed tunc surget percutere terram, quando veniet judicare sæculum;

Hæc tamen & de excidio gentis Judæorum, quod per Romanos factum est, possunt accipi. Ait enim, quia *dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum &c.* Nam superbi & arrogantes per cedros Libani & quercus Basan: per montes & colles intelligi possunt tam Pharisæi, quàm omnes, qui in illo populo primatum gerebant: per turres & muros civitates & præsidia eorum: per naves Tharsis illi, qui contra Romanos tunc in aquis pugnaverunt sicut in mari Galilææ; per omne, quod visu pulchrum est, generaliter quidquid in eis formosum aut honestum videbatur, Nam super hæc omnia venit tunc ira Dei.

Elevatus est autem Dominus solus in die illa, id est: in tempore illo: quia
Philip. 2. 9 *Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur.* Et gentibus ad fidem venientibus idola penitus contrita sunt. Judæi autem introierunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ â facie formidinis Domini, quando surrexit per Romanos percutere terram eorum: quia captis urbibus abscondebantur in antris, & subterraneis, ùt & ipse Josephus cum sociis suis. Et quia tunc gentilis quisque cognita veritate conversus est ad pœnitentiam, rectè subjunctum est:

℣. 20. *In die illa projiciet homo Idola argenti sui, & Simulacra auri sui, quæ fecerat sibi, ut adoraret talpas, & vespertiliones.*

℣. 21. *Et ingredietur* fissuras petrarum, & cavernas Saxorum â facie formidinis Domini, & â gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram.*

* aliàs: scissuras.

Dies namque pro eo tempore, quo lux veritatis mundum per Apostolos irradiavit, posita est. *Homo* autem vocari solet, qui bestialem sensum ratione transcendit. *Homo* igitur, id est: unusquisque rationabiliter cogitans, in illo tempore *projecit idola*. Adorabat namque in eis *talpas* & *vespertiliones*. Talpæ enim cæcæ sunt, & sub terra manentes interiora terræ fodiunt, atque foras expellunt. Et quid per *talpas* nisi dæmones figurantur, qui luce visionis intimæ carentes corda carnalium velut terram suggestionibus illicitis fodiunt, & quod male suggerunt, in locutionem & in opus erumpere faciunt? *Vespertiliones* verò incumbentibus tenebris & noctu volant, ac plerumque per terram gradiuntur. Sic & amatores tenebrarum maligni spiritus, quoniam de naturæ subtilitate superbiunt, volant; quia verò de supernis projecti ad spem cœlestiũ nulla jam respiratione se erigunt, per terram repunt.

Sed & mentibus hominum, quibus interna lux deficit, per hæc duo vitia maximè illudunt: quoniam alios per superbiam, & alios per luxuriam decipiunt. In eis quippe, quos in fastu superbiæ quasi alta sapientes elevant, volant: in eis autem, quos per luxuriam prosternunt, per terram repunt. Has itaque talpas & vespertiliones adorabant in idolis suis gentiles: & ideo quisque rationabiliter cogitans projecit ea, ex quo prædicationem veritatis audivit, & *ingressus est fissuras petrarum & cavernas saxorum â facie formidinis Domini*. Et Moysi dictum est in Exodo:
Ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea. Petra autem erat Christus: foramen petræ plaga lateris Christi est, in quo tutissimè protegitur, quisquis ad illud fideliter confugit. Exod. 33. 22. 1. Corinth. 10. 1.

Sicut ergo Christus ibi per petram, ita in hoc loco per *petras* & *saxa* intelliguntur Sancti: & sicut per *foramen* vulnus Dominici lateris, ita per *fissuras petrarum* & cavernas saxorum vulnera Sanctorum Martyrum. *Ingreditur* itaque *fissuras petrarum & cavernas saxorum â facie formidinis Domini & â gloria majestatis ejus, quæ revelabitur, cùm surrexerit percutere terram*, quisquis peccatorum conscius & futuræ discussionis,

timi-

timidus, eorum, quos pro Christo passos novit, patrocinia fideliter & humiliter requirit, & ipsorum meritis & interventionibus ab ira ventura protegi deposcit. Vel tunc surrexit Dominus percutere terram, quando corda gentilium concussit ad pœnitentiam. Et cottidie percutit ipse terram, quotiens mentem peccatoris conturbat, ut convertatur: & tunc homo, id est: rationabiliter sapiens ingreditur prædictas fissuras petrarum.

Vel argentum & aurum sermone & sensu potest accipi, unde fiunt idola perversorum dogmatum: quæ qui projecerit, ingreditur fissuras petrarum, & cavernas saxorum, & non in terræ pulvere & vili luto, sed ut firma ratione versetur & inveniat sibi diversa virtutum foramina, per quæ ad veritatem pervenire valeat. Propheta verò multa paulò superiùs de excidio Judæorum locutus est. Unde nunc considerans, quia propter necem Salvatoris hæc omnia passuri erant, admonet illos ab ejus insectatione desistere dicens:

ỳ. 22. *Quiescite ergo ab homine, cujus Spiritus in naribus ejus, quia excelsus reputatus est ipse.*

Quid autem in *naribus* nisi præscientia, & quid in *spiritu* nisi scientia designatur? Sæpe enim id, quod non videmus, odore comprehendimus, ita ut non nullæ res etiam cùm longè jaceant, fraglantiâ nobis qualitatis suæ innotescant: dumque per nares spirirum ducimus, plerumque aliqua & invisa præscimus. Redemptoris ergo nostri *Spiritus* esse *in ejus naribus* dicitur, ut videlicet scientia illius esse in præscientia designetur: quia quæcunque se scire in natura humanitatis innotuit, hæc nimirum ante sæcula ex divinitate præscivit. Qui unde spiritum in naribus habuerit, mox Propheta subjungit dicens: *Quia excelsus reputatus est ipse.* Ac si diceret: inferiùs ventura desuper præscivit, qui ad ima de cœlestibus venit. *Quiescite*, inquit, *ab* hoc *homine*. Nam propter malum, quod inferetis ei, audite, quid sequatur.

CAPUT III.

Ecce enim Dominator Dominus exercituum auferet ab Jerusalem & ab Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ. ỳ. 1.

Fortem & virum bellatorem, & ỳ. 2.
Judicem & Prophetam, & ariolum & senem.

Principem super quinquaginta, ỳ. 3.
& honorabilem vultu, & consiliarium, sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.

Hæc omnia post passionem Domini contigerunt populo Judæorum. Nam per Romanos *abstulit* Dominus ab Jerusalem & à plebe Judaica *validum & fortem, & omne robur panis, & omne robur aquæ, & fortem & virum bellatorem*, ita ut fame ac siti morerentur in illa obsidione, & ab hostibus suis tandem capti perimereutur, ac reliqui servitute misera ubique deprimerentur. Qui ex eo tempore *judicem* nullum habent, quia per Orbem dispersi nullo Rectore proprio gubernantur.

Et Prophetam abstulit eis Dominus: quia verbum, quod in Prophetis loqui solet, subtraxit. Jam quippe apud eos ultra non est, qui dicat: *Hæc dicit Dominus.* Omnes enim conticuerunt, quia sermo Domini recessit ab eis. Nam neque vel *ariolum* habent ullum, id est: talem Prophetam, qualis erat Balaam. Ipse enim fuit ariolus, & tamen ei loquebatur Dominus, & ostendebat pleraque secreta sua. Nam sæpe etiam per alienigenas futura dicebantur, sicut ab isto Balaam legimus, & de Divinis Philisthinorum. Et *ariolus* ergo, id est: qui interdum vera, & interdum falsa nunciat, ablatus est à Judæis, quoniam & vera & falsa pariter amiserunt. *Senex* etiam, id est: maturis moribus non est in eis. Qui neque *Principem* saltem *super quinquaginta* jam ullum habent, eò quod Dominum Sabaoth, id est: Christum occiderunt. Nec *honorabilem vultu*: eò quod speciosius forma præ filiis hominum non sit visus eis habere speciem neque decorem. Neque *consiliarium*: quia sapientia deseruit eos, quæ

Numer. 22. 5.

Prov. 8. 14. quæ dicit: *Meum est consilium, & æquitas.* A. Recessit enim ab illis Angelus magni consilii. Jam non est apud eos, qui possit
1. Cor. 3. 10. dicere: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui.* Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad Ecclesiam, posuerunt fundamentum JEsum Christum. Quibus & *prudentem eloquii mystici* Dominus abstulit, quia nullus Doctor est eis relictus. Cessavit autem apud eos legis & Prophetarum interpretatio: legunt, & non intelligunt. Ubi & voce Dominica subjunctum est:

℣. 4. *Et dabo pueros Principes eorum,* B. *effœminati dominabuntur eis.*

Habuerunt enim post Domini ascensionem *Principes pueros*, id est: puerilia sapientes atque pueriliter agentes. *Et dominati sunt eorum effœminati*, id est: qui muliebriter prostituebantur. Quid autem vulgus egerit, audiamus.

℣. 5. *Et irruit populus, vir ad virum, unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem.*

Antequam Titus obsideret Jerusalem, pugnabat intrinsecus *populus* civitatis ad C. invicem, & *irruebat vir ad virum*, atque perimebat *unusquisque proximum suum*, & puer non deferebat honorem seni, sed litigabat contra eum, & ignobilis dehonestabat nobilem. Capta verò Jerusalem cùm paucæ eorum reliquiæ in perniciem suam denuo rebellare tentarent, audiamus quid fecerint.

℣. 6. *Apprehendet enim*, inquit, *vir fratrem suum, domesticum patris sui: vestimentum tibi est, Princeps esto noster: ruina autem hæc sub manu tua.*

Tales enim meruerunt habere Prin- D. cipes, qui de Christo, sicut legitur, dixe-
Luc. 19. 14 runt: *Nolumus hunc regnare super nos.* Judicabant enim, dignum Principem eum, qui saltem *vestem* habere poterat. Et non ob probitatem, sed ob consanguinitatem eum præferebant. Quod ait: *ruina hæc sub manu tua*, hunc sensum habet. Miseria & calamitas tuo sustenteтur, & protegatur auxilio. Sed quilibet talis, quem sic eligebant, quàm invalidus esset, manifestatur etiam verbis ipsius. Nam protinus additum est:

Respondebit in die illa dicens: ℣. 7.
Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum, nolite me constituere Principem populi.

Non sum, inquit, *medicus*, id est: nescio mederi vestræ infirmitati, ut pristinam sanitatem per me recuperitis, quatenus resistere vestris hostibus, ut quondam, valeatis. Ubi & Propheta subjungit:

Ruit enim Jerusalem, & Judas ℣. 8.
concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.

Ruit Jerusalem: quia destructa est ab exercitu Romanorum: *& Judas concidit*: quia populus Judæorum illis miserabiliter
succubuit. Et hoc idcirco factum est: Matth. 26. 66.
Quia lingua eorum fuerat *contra Dominum*,
cùm dicerent: *Reus est mortis: Crucifige* Marc. 15. 13.
eum. Et *ad inventiones*, quando dixerunt:
Quoniam nos audivimus eum dicentem: Ego Marc. 14. 58.
dissolvam templum hoc manufactum, & post C. *triduum aliud non manufactum ædificabo.*

Sed nunc repetentes videamus, utrum & de aliis quàm de Judæis intelligi possint. *Quiescite*, inquit, *ab homine, cujus*
Spiritus in naribus ejus. Eos, qui semel sunt Hebr. 6. 4. 5. 6.
illuminati, gustaverunt bonum Dei verbum * *virtutemque sæculi venturi, & prolapsi sunt*, dicit Apostolus: *rursum crucifigentes sibimet ipsis filium Dei, & ostentui habentes.* Et hi ergo necdum quieverunt ab homine, cujus spiritus in naribus ejus. Qui jam instante adventu Antichristi usque adeo multiplicati sunt, & cæteros pestilentiæ odore suo infecerunt, ut raro nunc Chri- D. stianus verus inveniatur. Unde & ex parte magna jam completum esse dolentes accipiamus. Ac magis implendum adhuc esse non dubitamus, quod subditur:

* Cod. G. gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus S. gustaverunt bonū Dei verbum &c.

Ecce Dominator Dominus exercituum, auferet ab Jerusalem & ab Juda validum & fortem, omne robur aquæ &c. Nam *Jerusalem & Judas* plebs ista fidelium est, quæ jam sic infirmata est, ut difficile sit quemquam in ea reperire *validum & fortem* ad opus spiritale. *Panis* autem est Corpus

Re-

Redemptoris, quod in mysterio sumitur: A. *aqua* verò scientia sacra. Sed *robur panis aufertur*: quia Sacramenti virtus ab eis, qui indignè illud percipiunt, tollitur. Similiter & *robur aquæ*, id est: virtus scientiæ aufertur indignis; quia si spiritus defuerit, scientia non habet virtutem, nec tribuere facultatem valet, ut bona, quæ nôsti, facias.

Virum quoque bellatorem spiritalibus armis fideliter decertantem rarò est jam invenire. *Judex* etiam Ecclesiasticus, qui B. justè judicet, difficilè reperitur in lege Dei habens scientiam judicandi: sed jam ferè omnia vana, & caduca, & errore plena. Sed & *Propheta*; id est: Doctor quilibet futura justorum gaudia, malorumque supplicia prænuntians jam rarescit nimis. Vix enim quis verbum prædicationis huic populo jam erogat nisi occasione acquirendi pecuniam, vel aliud quid transitorium. Et unusquisque talis prædicator per *ariolum* fortassis exprimitur. Quia, sicut Balaam ariolus superstitione avaritiæ suæ deseruit sermonem Domini, bonis, quæ voce prædicat, vi C. vendo repugnat. Nam & Samuel ait:

1. Reg. 15. 23. *Quoniam tanquam peccatum ariolandi est repugnare*, id est, nolle obedire, sed obsistere. Sed quisquis talis est ariolus, flatu novissimæ persecutionis subitò rapietur.

Senem verò, id est: qui morum grandævitate maturus sit, in hoc populo difficillimum est invenire. *Quinquagenarius* autem numerus pœnitentiam, & remissionem peccatorum designare solet. Unde David pœnitens in quinquagesimo psalmo remissionem accepit. Pœnitens igitur in quinquagenario numero continetur. Quis est ergo *Princeps super quinquaginta*, id est: super pœnitentes, nisi D. quicunque præbet exemplum pœnitentiæ, & annuntiat pœnitentiam, atque convertit, ad eam cæteros? Hujusmodi Princeps erat Joannes, qui vestimentum de pilis cameli habens locustas & mel sylvestre edebat, & aliis, ut *dignos pœnitentiæ fructus facerent*, præcipiebat. Luc. 3. 8. Imò & Christus Princeps pœnitentiæ est, & caput eorum, qui salvantur per pœnitentiam. Unde & Judæi nolentes eum esse Principem quinquagenarium, dixerunt ei: *Quinquaginta annos nondum habes*. Joan. 8. 57 Sed ille sciens se esse non solum pœnitentium Principem, sed & justorum, respondit: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* ibid. 58.

Honorabilis est *vultu*, cujus interna maturitas apparet in vultu ejus. *Consiliarius* est, qui dat consilium, quomodo superentur astutiæ dæmonum, & rectitudo custodiatur. *Architectus* est, qui prædicando ædificat Ecclesiam. *Prudens eloquii, mystici*, qui mysticum eloquium Scripturæ prudenter intelligit, vel quicunque sapiens mysticè loquitur. Prudens eloquii mystici videtur mihi vir eruditus, & exercitatus tam in lege & Prophetis, quàm in Evangelio & Apostolis. Sed hujusmodi personæ magis magisque cottidie, dum tempus Antichristi viciniùs imminet, subtrahuntur, & malitia remanentium multipliciùs excrescit. Nam Antichristo regnante, si qui tales viri superfuerint, vel seducentur ab eo, vel perimentur. Unde ecclesia per Jeremiam de tempore illo queritur dicens: *Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversùm me tempus, ut contereret electos meos.* Thren. 1. 15. Rectè itaque dictum est, quoniam Dominus *auferet ab Jerusalem, & ab Juda validum & fortem, atque omne robur panis & omne robur aquæ, fortem, & virum bellatorem, & Judicem & Prophetam, & ariolum & senem, Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu: & consiliarium sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.* Isti quidem auferuntur, sed loco eorum inutiles dantur.

Dabo, inquit, *pueros*, id est: lascivos & indomabiles, ac dissolutos, & pueriliter agentes, *Principes eorum*, id est: Sacerdotes ac Prælatos, *& effœminati*, id est: transitoriæ laudis amatores *dominabuntur eis*. *Effœminati* enim sunt arrogantes Præpositi, quia dum humanis laudibus mollia corda prostituunt, quasi à suis amatoribus corrumpuntur. Effœminati sunt, quia laudis luxuria corrupti. Si enim viriliter viverent, laus transitoria nulla eos corruptione vitiaret. Qui, quoniam non Dei gloriam quærunt, sed suam, magis dominari subjectis volunt, quàm prodesse, & eis non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Quibus per alium Prophetam dicitur: *Vos autem cum austeritate imperabatis, & cum potentia.* Ezech. 34. 4. Cum austeritate enim & cum potentia imperant; quia subditos suos non tranquillè ratio-

ratiocinando corrigere, sed asperè infle- A ctere dominando festinant. Et tales nunc Sacerdotes ac Præpositi in Ecclesia multipliciter abundant propter peccata populi. Nam quod hujusmodi Prælatos habere populus subjectorum meruerit, sequentia indicant: *Irruet*, inquit, *populus vir ad virum, unusquisque ad proximum suum*, id est, pugnabit alter adversus alterum, vel lædet eum, aut nocebit. Et quia mali bonos dehonestare satagunt, *tumultuabitur*, inquit, *puer contra senem*, id est: lascivos & pueriles actus habens litigabit adversus eum, qui morum gravitate fuit. *Et ignobilis contra nobilem*, id est: B peccator contra justum. Quemadmodum autem populus iste pueros Principes sortiatur, ostendit sermo subjunctus.

Apprehendet enim vir fratrem suum, domesticum patris sui: vestimentum tibi est, &c. Nam quid per *virum* nisi quælibet persona designatur? Et quid per *fratrem* vel *domesticum* nisi quilibet carnalis propinquus vel amicus accipitur? Apprehendit ergo vir fratrem suum, ut in Principem constituat eum: quia jam decrescente religione frequenter accidit, ut ad Ecclesiasticum C regimen non sanctiores eum, qui dignus fuerit, eligant, sed potens quilibet eum, quem carnaliter diligit, præponat. Ob hoc itaque pueros Principes habet Ecclesia: quoniam non tam propter vitæ meritum, quam propter carnalem dilectionem eliguntur à potentibus. Et dicitur ei, qui sic eligitur: *Vestimentum tibi est, Princeps esto noster*. Vestimentum hic intelligitur honestas quædam conversationis; qua non nulli se palliant, ut irreprehensibiles videantur hominibus, licèt intus nihil veræ aut perfectæ virtutis ha- D beant. Tales enim facilè ab imperitis eliguntur.

Princeps, inquit, *esto noster: ruina autem hæc sub manu tua. Ruina hæc* interioris hominis est, ruina hæc mors est. *Ruina hæc sub manu tua.* Non ait: releva ruinam hanc; quia non curat eligere talem, qui corruentes relevet, sed tantummodo qui super cæteros appareat. Sed ille, qui eligitur, excusat se dicens: *Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neque vestimentum: nolite constituere me Principem populi.* Quisquis ad Pastoralem curam eligitur, debet esse spiritalis *medicus*, ut diligenter mederi sciat interioris hominis languoribus: & *in domo* conscientiæ suæ debet habere *panem* spiritalis doctrinæ, ut constitutus super familiam Domini sui *det illis cibum in tempore.* Matth. 24. 25.

Vestimentum quoque necessè est, ut habeat in domo sua, quatenus vestimento virtutum vestitus sit interinsecus. Necessarias ergo causas excusationis opponens ait: *Non sum medicus, & in domo mea non est panis neque vestimentum*, cui dictum fuerat: *vestimentum tibi est*, quod ad exteriorem conversationem retulimus. Ille autem de interiori veste cordis respondet: *quia in domo mea vestimentum non est*, ac si dicat: Etsi vobis honestate quadam conversationis vestitus appareo, in oculis tamen interni inspectoris nudus sum. Ecce iste & eligitur, & se excusat, nec tamen laude dignus est. Quid ergo de illis æstimabimus, qui quærunt ad hujusmodi prælationes eligi, ut per has magnificentur apud homines? Quanti enim panem non habentes & vestimentum, cum ipsi esuriant, & nudi sint, nec habeant spiritalem cibum neque Christi tunicam integram servaverint, aliis & alimoniam, & vestimenta promittunt, & pleni vulneribus medicos se esse jactant! Post hæc autem Prophetica voce subditur:

Ruit Jerusalem & Juda concidit: quia lingua eorum, & adinventiones eorum contra Dominum. ut provocarent oculos majestatis ejus. Jerusalem, id est: Ecclesia *ruit*: quia murus fidei & disciplinæ circa finem sæculi dissipatus est, atque turres arduarum virtutum delapsæ sunt. *Et Judas*, id est: fidelium populus *concidit*: quia ferè tota hæc plebs statum rectitudinis amisit. *Quia lingua eorum contra Dominum*, quotiens ea, quæ Deo contraria sunt, loquuntur. *Et adinventiones eorum*, quotiens novos malè agendi modos inveniunt. Unde *provocant oculos majestatis ejus*: quia in suis adinventionibus ex deliberatione peccant. Omne enim peccatum aut per infirmitatem, aut per ignorantiam, aut per studium deliberationis committitur. Et pejus quidem est ex infirmitate scienter peccare, quàm ex ignorantia: sed multò gravius ex deliberatione, quam ex infirmitate. Et ideò ii, qui malorum adinventionibus ex studio deliberationis prava committunt, non peccare in conspectu

ctu Domini, sed, quod est gravius, *pro*-A. *vocare* dicuntur *oculos majestatis ejus*. Sequitur:

℣. 9. *Agnitio vultus eorum respondebit eis.*

Mens libidinosa & indisciplinata solet in oculis & in vultu dignosci: oculorum autem nutus & indicia vultus sequitur nequitiæ perpetratio. Unde nunc aptè dicitur: *Agnitio vultus eorum respondebit eis*, ac si diceretur: culpa cordis, quæ per signa vultus se prodere cœperat, per carnis luxuriam in operis perpetratione respondebit eis, ut quales interiùs sint, ostendat foris turpitudo immundi operis. Hi verò, postquam tale opus in consue-B. tudinem vertunt, omnem verecundiam amittunt. Unde subditur:

Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt. *Peccatum* quippe *suum sicut Sodoma prædicant*, qui opus confusionis, quod ipsi faciunt, aliis impudenter sive glorianter detegunt, ut eos ad si-
* Cod. G. mile opus * alliciant. Sed dum in tali-
ad simi- bus gloriantur, subitaneus illis supervenit
lem ne- interitus: ideoque velut de præterito sub-
quitiam. ditur:

Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt illis mala. Pro malis, quæ temporaliter C.
* ibid. fecerunt, * perpetua *mala* recipit anima eo-
egerunt. rum. Unde nos ad laudem justi Judicis hortatur Propheta subjiciens:

℣. 10. *Dicite justo, quoniam benè, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.*

Quis enim *justus* iste est, nisi cui ca-
Psal. 118. nitur: *Justus es Domine, & rectum judicium*
137. *tuum*? Cui debemus omnes dicere, *quoniam benè* egit, exterminans eos, qui peccatum suum, quasi Sodoma prædicabant, D. & adinventionibus studebant. *Comedent* enim *fructum adinventionum suarum*: quia
Jacob. 1. 15 pro culpis suis æternaliter punientur. *Peccatum* quippe, *cùm consummatum fuerit, generat mortem*. Iste est *fructus* peccati. Quia verò omnis, qui adhuc similia facit, similem postmodum sententiam accipiet, nisi citiùs per pœnitentiam opera sua correxerit, rectè subjungitur:

℣. 11. *Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.*

Nam quanto se beatiorem putat impius, dum ei ad votum cuncta proveni- A. unt, tantò est infelicior. Quia quò magis iniquitates multiplicat, eò amplius damnationem suam accumulat. *Retributio enim manuum ejus fiet ei*: quia secundùm omnia, quæ nunc facit, recipiet.

Sed & Judæis convenit, quod dictum est: *Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala*, &c. Nam *mala*, quæ in Christum exercuerant, receperunt à Romanis: & *comedent* in pœnis æternalibus *fructum adinventionum suarum*, quibus Dominum mendaciter accusaverunt. Sed & quicunque adhuc in eadem impietate Judaica perdurat, *væ* illi, quia *retributio* B. *manuum ejus fiet ei*. Sequitur:

Populum meum exactores sui spoliaverunt, & mulieres dominatæ sunt eis. ℣. 12.

Exactores vocantur, qui tributa exigunt, atque cætera hujusmodi. Et antiquum Dei populum ij, qui censum exigebant, dum reddere forsitan nequirent, *spoliabant* servientes avaritiæ Principum atque uxores Potentium superba dominatione opprimebant eum. Similiter & nunc in hoc populo fieri sæpe cernimus & ab exactoribus, & ab uxoribus C. Principum. Et hæc itaque sententia de illis, qui fideles spoliant, ac gravant, prolata est. De adulatoribus verò, qui eos immoderatis favoribus extollunt, subditur:

Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Adulator enim *decipit* eum, quem *dicit beatum*: quia mendacio fallit eum, & in vanam gloriam extollit: atque *viam gressuum* operationis ejus *dissipat*: quia dum D. ille beatum se credit, sufficere sibi credit bona, quæ fecit, & viam suæ rectitudinis jam, ùt consueverat, tenere negligit. Sic enim multi perierunt, dum circa finem remissiùs agerent, vel in culpas declinarent. Sed ne decipiamur humanis favoribus, illud terribile judicium Dei, quod adhuc nobis restat, semper cogitare debemus. Nam sequitur:

Stat ad judicandum Dominus, & ad judicandum populos. ℣. 13.

Non ait: *sedet*, sed *stat* ad judicandum Dominus: quia nondum realiter exerit ipsum judicium, quod in sessione

Judi-

Judicis designatur, ut jam peccatores
condemnet : sed adhuc *stat*, id est. in
stadio vitæ hujus currentes sive pugnan-
tes aspicit, & adjuvat, atque præmia il-
lis præparata servat. Et è diverso malè
agentes considerat, ut eis secundùm ope-
ra ipsorum in fine retribuat. Nam qui
modò *stat ad judicandum*, aliquando sede-
bit, id est: ipsum actualiter faciet judi-
cium. Sequitur :

℣. 14. *Dominus ad judicium veniet
cum senibus populi sui, & cum Prin-
cipibus ejus.*

Qui sunt autem isti *senes*, nisi qui sa-
pientia & moribus maturi sunt, id est:
Sapient. 4. 8. & 9. omnes perfecti? *Senectus enim venerabilis
est, non diuturna, neque numero annorum com-
putata : cani autem sunt sensus hominis, & ætas
senectutis vita immaculata.* Et qui sunt hi
Principes, nisi Prophetæ & Apostoli, at-
que boni Rectores Ecclesiarum? *Cum* his
ergo *senibus & Principibus veniet Dominus ad
Matth. 12. 29. judicium*: quia promisit eis dicens: *Vos qui
reliquistis omnia, & secuti estis me*, &c. Qui
idcirco maximè tunc veniet, ut raptores
atque fidelium oppressores puniat. Un-
de protinus causam eorum subjiciens ait:

*Vos enim depasti estis vineam meam. Vinea
Domini* plebs ejus est, quam *depascitur*,
quisquis bona fidelium diripit. Unde &
evidentiùs addit: *Rapina pauperis in domo
vestra.* Et increpando subjungit:

℣. 15. *Quare atteritis populum meum,
& facies pauperum commolitis, dicit
Dominus exercituum?*

Atterunt namque *populum* Dei, qui ser-
vos ejus tribulant, & affligunt: *& facies
pauperum commoliunt*, vel attenuant, id est:
macie afficiunt, qui victum eorum aufe-
runt. Hi ergo contra se iram Dei vehe-
menter accendunt. Sequitur:

℣. 16. *Et dixit Dominus: Pro eo,
quòd elevatæ sunt filiæ Sion: &
ambulaverunt extento collo, & nu-
tibus oculorum ibant, & plaude-
bant, ambulabant, & in pedibus
suis composito* gressu incedebant.*

* aliàs gradu.

℣. 17. *Decalvabit Dominus verticem
filiarum Sion, & Dominus crinem
earum nudabit.*

Historialiter quidem possunt hæc ad
A. Judaicás mulieres, quæ sic ob superbiam
& lasciviam agebant, referri, & in tem-
pore obsidionis Jerusalem, quæ subitò fa-
cta est, *decalvatæ* sunt, ac deturpatæ.
Sed quia *Sion* interpretatur *specula*, possu-
mus subtiliori intellectu *filias Sion* accipere
fideles animas, quæ velut in specula posi-
sitæ venientes tentationes ab arce mentis
solent circumspectione cauta prævidere.
Sed plerumque tales animæ in superbiam
elevantur, & omnem religiosam conver-
sationem suam dissipant.

Nam quia etiam in vultu & in gestu
B. corporis apparere solet mentis elatio,
postquam hæ filiæ Sion elevatæ sunt: *am-
bulaverunt extento collo, & nutibus oculorum.*
Quo contra sanctus David, quia nec in
corde nec in vultu superbiam habebat,
profitebatur: *Domine non est exaltatum cor* Ps. 130. 1.
meum, neque elati sunt oculi mei. Ibant etiam
filiæ Sion, id est: deambulabant, *& nu-
tibus plaudebant* dissolutionis, lasciviæ, &
inanis lætitiæ; atque *composito gradu ince-
debant*: quia disciplinam cordis omnem
abjecerant, & idcirco foris taliter age-
bant. Quia ergo filiæ Sion, id est: ani-
C. mæ Christianæ talia facere non timue-
runt, *decalvabit Dominus verticem* earum,
& *nudabit crinem* ipsarum.

Quid autem in *decalvatione* figuratur nisi
nudatio verecundiæ? Frons enim, quæ
in decalvatione detegitur, sedes est vere-
cundiæ. *Decalvat* ergo Dominus *verti-
cem earum*, cùm illud in illis detegit, un-
de superba mens earum graviùs erube-
scat, dum ab omnibus aspiciatur ludi-
briosa. Sed *& crinem capitis* earum Domi-
nus *nudat*, quando perversam cogitatio-
nem cordis ipsarum manifestat. Et quam-
D. vis etiam in hac vita plerumque ista decal-
vatio atque nudatio fiat, plenariè tamen
non fiet, *quoadusque veniat Dominus, qui &* 1. Cor. 4. 5.
*illuminabit abscondita tenebrarum, & manife-
stabit consilia cordium.* Sequitur:

In die illa auferet Dominus om- V. 18.
ne ornamentum calceamentorum &*
lunulas.

* aliàs deest: omne.

Et torques, & monilia, & ar- V. 19.
millas & mitras.

Et discriminalia & periscelidas, V. 20.
*& murenulas, & olfactoriola, &
inaures.*

Et

V. 21. *Et annulos & gemmas in fronte pendentes.*

V. 22. * aliàs: Palliola. *Et mutatoria & pallia, * & linteamina, & acus.*

V. 23. *Et specula, & sindones, & vittas, & theristra.*

His muliebribus ornamentis spiritalia mentium ornamenta congruè figurantur. *Calceamenta* enim, quæ ex pellibus mortuorum animalium fiunt, & pedes muniunt, exempla Sanctorum Patrum designare possunt, quæ nostri operis gressus in via Dei muniunt. *Lunula*, quæ est B. bulla instar Lunæ facta, & a collo dependens in pectore, alicujus insigne virtutis in nocte præsentis vitæ lucentis, & ab operatione ad intelligentiam quasi à collo ad pectus pervenientis secundùm illud: [Psal. 118. 104.] *A mandatis tuis intellexi.* *Torques* undique perfectum atque decorum bonæ operationis ornamentum, de quo Salomon ait: [Prov. 1. 9.] *Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* *Monile*, quo sponsæ pectus signatur, & ornatur, spiritalis conjugii, castæque dilectionis signaculum. *Armillæ*, quæ lacertos stringunt, validam ope- C. rantium operationem. *Mitra* fluctuantium cogitationum velut capillorum cohibitionem. *Discriminale*, quo crines dividuntur, acumen discretionis, quæ bonas, malasque cogitationes subtiliter discernit.

Periscelidæ verò sunt apud fœminas crurium ornamenta, quibus earum gressus decorantur, id est: torques ex auro similes armillis, & circa talos ponuntur. Quid igitur in periscelidis figuratur nisi virtutis ornatus circa extremum actionis? D. [Gen. 3. 15.] Vel quia juxta sententiam Genesis antiquus serpens insidiatur *calcaneo* mulieris, id est: labenti actioni animæ, ibi circumpositum munimen virtutis vel ornamentum religiosæ operationis sub periscelidatum appellatione figuratur, ubi serpens morsum infigere quærit.

Murenula autem est quædam ordinis flexuosi catena, quæ auro in virgulas lentescente contexitur in similitudinem serpentis, & ad collum ornandum aptatur. Quid ergo per murenulam intelligi debet nisi veritatis aurea doctrina, quæ in multiplices sensus ordinatè flectitur, & in innumeras sententias velut in virgulas ita spargitur, ut eas in indice unius piæ intentio- A. nis connectat, serpentinam habens cautelam, & sancti operis laborem velut collum astringens, & adornans? Unde & in Canticis ad sponsam dicitur: *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* [Cant. 1. 10] Aureas dicunt, & argento vermiculatas, id est: variatas: quia interdum auri & argenti virgulis texuntur, ut ibi sapientia & facundia permixtè significentur. Auro quippe sapientia: argento autem nitor eloquentiæ designari solet.

Olfactoriola verò, quæ sunt vascula, in quibus habentur odoramenta, possunt exprimere corda bonorum, ex quibus odor virtutum suavissimus spirat. *Inaures* auditum obedientium: *Annuli* signaculum secretorum, aut certè fidem, qua sponsatur anima Christo. *Gemmæ pendentes in fronte* pretiosum gloriosæ crucis signaculum, quod in fronte gestamus. *Mutatoria* alternationem religiosæ conversationis, ut in illis virtutibus, quis exerceatur, & modò contemplativam, modò activam vitam ducat. *Pallia* exteriorem habitum bonæ operationis. *Linteamina* mundum & candidum mentis ornamentum. *Acus* compunctionem. Acubus enim ornata crinium compago retinetur, ne laxiùs fluant, & sparsi dissipentur. Sic & compunctionis virtus cogitationes inaniter fluitare non finit, sed eas decenter & ordinatè stringit.

Speculum sanctæ lectionis est studium, in cujus consideratione deprehendimus, quid deformitatis, quidve pulchritudinis interior homo noster habeat. *Sindones* subtile vestimentum justitiæ eorum, qui dicere possunt: *Exspoliavi me tunica mea*, id est: veteri conversatione. [Cant. 5. 3]

Vittæ quæ capita mulierum decenter occultant, & ornant, honestam mentis verecundiam exprimere possunt.

Theristrum verò quasi æstivale dicitur indumentum: quia *Theri* Græcè vocatur Æstas. Fit enim hoc vestimentum de optimo lino valde subtile, & utuntur eo in æstate mulieres Mesopotamiæ, & Arabiæ atque Hispaniæ. Quid est ergo *Theristrum* animæ nisi subtilissimus atque mundissimus castæ mentis habitus interior non sinens eam carnalium vitiorum æstu calefieri, sed optimum ei præstans refrigerium in ardore tentationum?

Et hæc quidem tot & tanta bona, priusquam delerentur, habuerunt *filiæ Sion*, id est: fideles animæ. Sed quia post religio-

ſam converſationem elevatæ in ſuperbiam & laſciviam diſſolvuntur, in die, qua Dominus verticem earum decalvabit, auferet eis hæc omnia, id eſt: partim in hoc ſæculo, & prorſus in die judicii, ſicque amiſſionis tantorum bonorum operum cauſa & initium erit ſuperbia. Nihil enim bonorum operum remanere ibi poterit, ubi dominatur ſuperbia. Quia ſicut ventus pulverem: ſic ſuperbia omnes virtutes rapit. Unde & aptè ſubjungitur:

℣. 24. *Et erit prò ſuavi odore fœtor, & pro Zona funiculus, & pro criſpanti crine calvitium, & pro faſcia pectorali cilicium.*

Nam *ſuavis odor* opinio virtutum eſt,
2.Cor.2.15 de qua dicit Apoſtolus: *Chriſti bonus odor ſumus Deo. Fœtor* verò mala opinio eſt & infamia. Ubi ergo virtutes auferuntur, & vitia ſuccedunt, ibi *pro ſuavi odore eſt fœtor.*

Zona autem cingulum caſtitatis ſignificat: *funiculus* verò peccatum luxuriæ. Un-
Job.12.18. de & de Domino aliàs ſcriptum eſt. *Balteum Regum diſſolvit & præcingit fune renes eorum.* Reges enim ſunt, qui membrorum ſuorum motus benè regere ſciunt. Sed cùm de ipſa continentia elatione mens tangitur, plerumque Deus ſuperbiam ejus deterens hanc in immunditia operis cadere permittit. *Regum* verò *balteum diſſolvit*, quando in his, qui benè regere membra ſua videbantur, propter elationis culpam caſtitatis cingulum deſtruit. Et *præcingit fune renes eorum*, quatenus diſſoluto pudicitiæ cingulo membris eorum peccati delectatio dominetur, ut quos in occulto ſuperbia inquinat, quàm ſint deteſtabiles, etiam in publico oſtendat. Hoc eſt itaque, quod nunc de elatis filiabus Sion dicitur: *Quoniam erit eis pro Zona funiculus.*

Sed & *pro criſpanti crine calvitium erit.* Si caput intelligitur mens juxta ſcripturarum conſuetudinem, qui ſunt *crines* hujus capitis niſi ſenſus & cogitationes? *Crines* ergo *criſpantur*, quando ſenſus & cogitationes pulchris ordinibus diſponuntur. Sed *& pro criſpanti crine datur calvitium*, quando pro ſenſu formoſis rationabilium cogitationum gradibus diſpoſito pudenda & ridicula mentis exhibetur in perverſi operis oſtenſione nudatio.

Faſcia verò *pectoralis* eſt divina dilectio, quæ vagarum cogitationum motus per amoris intimi vincula reſtringit. In *cilicio* autem peccati aſperitas, & punctio deſignari ſolet. *Pro pectorali* igitur *faſcia cilicium* eſt, quando pro charitate & cordis diſciplina, quæ mentem in cogitatione Deum diligendi ſtringere conſueverat, peccatorum aſperitas & odiorum ſtimuli, malarum cogitationum* punctione mentem lacerant. Sequitur:

* Cod. G. malorum cogitatuum.

℣. 25. *Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio.*

Pulcherrimi viri Eccleſiæ ſunt, qui in ſpiritali bello fortiter dimicant, viriliter agunt, & honeſtiſſimè converſantur in religione divina. Et *fortes* ejus ſunt, qui in ſpiritali bello fortiter dimicant. Sed nonnunquam etiam tales viri, dum de ſua pulchritudine gloriantur, *cadunt*, à ſtatu ſuæ rectitudinis *gladio* nequiſſimæ delectationis transfoſſi; & qui *fortes* videbantur, plerumq; *in prælio* carnalium delectationum* victi ſuccumbunt. Unde & Jeremias ait: *Juvenes eorum confodiantur gladio in prælio.* Ju- Jerem. 18. 21.
venes quippe gladio confodiuntur in prælio, cùm ii, qui in novitate vitæ fortiter ambulant & alacriter, in articulo tentationis transfiguntur mucrone delectationis.

* Cod. G. tentationum.

Quòd ſi de animæ ſtatu intelligimus, quæ poſt virtutes peccaverit, *pulcherrimos* ejus *viros* accipimus bona opera, quæ hoſtili *gladio cadunt.* Et *fortes* ejus virtutes, quæ in ſpiritali *prælio* pereunt. Ubi poſt tanta virtutum detrimenta, poſt tam multiplicem animarum ruinam congruè ſubjungitur de Eccleſia:

℣. 26. *Et mærebunt atque lugebunt portæ ejus, & deſolata in terra ſedebit.*

Portæ enim Eccleſiæ ſunt ſancti Doctores & Præpoſiti, per quorum miniſterium Eccleſiam quiſque ingreditur. Qui inter hæc virtutum damna præcipuè *mærent, & lugent:* quia ſicut lucrum animarum ſolicite quærunt, ſic detrimentum earum affectuosè plangunt. Qui cottidie magis magiſque vident, quæ graviùs defleant, quia venerunt dies & veniunt, de quibus
2.Tim. 3. 2 3.4. & 5. ait Apoſtolus: *Quod noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſe ipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate protervi, tumidi, proditores, voluptatum amatores magis, quàm Dei, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.*

Nam

Nam hæc omnia mala redundare cerni- A. mus in hujus temporis hominibus. Unde & poſtmodum malis amplius excreſcentibus, & Antichriſto regnante ſancta Eccleſia deſolata *ſedebit in terra*, id eſt: in humilitate & triſtia perdurabit lugens, nec ab homine conſolabitur in tantis malis.
Thren. 1. 1. Quod & Jeremias intuens ait: *Quomodo ſedet ſola civitas plena populo? Facta eſt quaſi vidua Domina gentium.*

Moraliter autem, quicunque locum dederit Diabolo, & non omni cuſtodia B. ſervaverit cor ſuum, *lugent portæ ejus*, & abſente ſponſo ſemper in luctu eſt, ac de excelſis corruens in terræ pulvere *ſedet.* Itaque detrimenta eorum, qui poſt religioſam converſationem diabolo inſidiante virtutes & bona, quæ fecerunt amittunt, deſcripſit hactenus Propheta multipliciter. Hinc ad illud tempus, quo ſeptiformis Eccleſia venit ad Chriſtum, reducit verba dicens:

Et apprehendent ſeptem mulieres virum unum in die illa. Sed hiſtorialiter, ut ſuperiùs dicere cœpimus, tempore obſidionis Jeruſalem decalvavit Dominus verticem C. filiarum Sion, & abſtulit eis ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques & cætera, quæ deſcribuntur.
Luc. 23. 28. 29. 30. Unde cùm ad crucem duceretur, ait: *Filiæ Jeruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros: quoniam venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: cadite ſuper nos, & collibus operite nos.* Quis enim penſare valeat afflictionem & tædium vitæ, quod patiebantur, atque anguſtias, dum dicerent montibus: *Cadite ſuper nos?* Omnia ergo, quæ nunc deſcribuntur, completa ſunt ibi. Nam D. & pulcherrimi Judæorum ceciderunt gladio Romanorum, & luxerunt portæ Jeruſalem obſeſſæ, cùm nemo poſſet egredi, vel ingredi, & deſolata ſedit in terra, quia dejecta eſt in illa tribulatione non habens conſolatorem, & ad ultimum deſtructa. Et quia, quando vetus illa Jeruſalem cecidit, nova ſurrexit, apte ſubjungitur.

CAPUT IV.

Et apprehendent ſeptem mulieres ℣. 1.
virum unum in die illa dicentes: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum.

Nam quæ ſunt iſtæ *ſeptem mulieres*, niſi ſeptem Eccleſiæ, quæ unam faciunt Catholicam? Quis eſt *vir* niſi Chriſtus? *Apprehendent* ergo *ſeptem mulieres virum unum in die illa*: quia tempore, quo vetus Jeruſalem deſtructa eſt, & gratia novæ prædicationis illuxit mundo, ſeptem Eccleſiæ adhæſerunt Chriſto dicentes: *Panem noſtrum comedemus*, id eſt: refectionem ſpiritalis gratiæ, de qua genus humanum de Paradiſo expulſum ait: *Percuſſus ſum ut fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum.* Pſ. 101. 5.

Et veſtimentis noſtris operiemur, id eſt: bonorum operum indumentis, de quibus ſcriptum eſt: *Beatus, qui vigilat, & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.* Apoc. 16. 15. Nam anima, quæcunque panem hunc internæ refectionis inviſibiliter comedere, & his religioſarum actionum veſtibus indui negligit, non poteſt huic ſingulari viro placere, qui ſpecioſatum ſponſus eſt animarum. Et hæc, inquiunt, faciemus, *tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos*, ut tu vir noſter voceris, & nos tuæ conjuges, vel ut à Chriſto Chriſtianæ dicamur, & in nomine Chriſti cuncta faciamus. *Aufer opprobrium noſtrum*, ut omnem peccatorum noſtrorum memoriam deleas, ne poſtquam tibi legitimo ſpiritaliter ſociatæ fuerimus, improperetur nobis, quia priùs, quàm ad te veniremus, fornicatæ ſimus. Sequitur:

In die illa erit germen Domini
in magnificentia, & gloria, & fru- ℣. 2.
ctus terræ ſublimis, & exultatio his, qui ſalvati fuerint de Iſrael.

Germen Domini in magnificentia & gloria fuit, cum ſempiternus Dei filius in carne temporaliter apparens magnitudine virtutum & doctrinæ mundo clarus effulſit. *Fructus* quoque *terræ ſublimis* effectus eſt,

quando carnem, quam de natura nostra, A.
quæ de terra est, mortalem Deus susce-
perat, in virtute resurrectionis immorta-
lem jam redditam ad cœlos sublevavit.
Et tunc *exultatio fuit his, qui salvati erant de*
Israel, id est: Discipulis ejus: quia sic cer-
tificati sunt de gloria resurrectionis ejus, ut
eo cœlos petente ipsi non solùm nulla tri-
stitia afficerentur, sed etiam gaudio mag-
no replerentur. Nam sicut scriptum est:
Luc. 24. 51. 52. & 53. *Recessit ab eis, & ferebatur in cælum, & ipsi*
adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio
magno, & erant semper in templo laudantes &
benedicentes Deum. Et eandem lætitiam B.
habuit multitudo reliquorum fidelium
Hebræorum, quorum erat cor unum &
anima una. De quibus & subditur:

℣. 3. *Et erit omnis, qui relictus fuerit*
in Sion, & residuus in Jerusalem,
sanctus vocabitur, omnis qui scrip-
tus est in vita in Jerusalem.

℣. 4. *Si abluerit Dominus * sordem fi-*
* *aliàs: sordes &: in spiritu &c.* *liarum Sion, & sanguinem Jerusa-*
*lem laverit de medio ejus * spiritu ju-*
dicii, & spiritu ardoris.

Omnis, inquit, *qui relictus fuerit in Sion*
temporibus Apostolorum, *& residuus in Je-* C.
rusalem terrena illa civitate Judæorum,
sanctus vocabitur, sumpto nomine suo à
Sancto Sanctorum, ac si dicat: Christia-
nus appellabitur. Ergo Caiphas vocabi-
tur Sanctus? Annas vocabitur Sanctus?
Pharisæi & Scribæ vocabuntur Sancti?
Non. Sed *omnis qui scriptus est in vita in Je-*
rusalem, id est: illi omnes, quibus dici-
Matth. 5. 12. tur: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt*
in cælis. Jerusalem nunc intellige illam
Ps. 124. 1. supernam, de qua scriptum est: *Non*
commovebitur in æternum, qui habitat in Jeru-
salem. Omnis ergo, qui tempore Apo-
stolorum relictus est in Sion, sanctus est D.
vocatus, qui inscribi meruerit in libro vi-
tæ, sicut & Apostolus ait: *In hoc tempore*
reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ
sunt. Omnis, itaque, qui relictus fuerit voca-
bitur sanctus.

Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion,
id est: si deleverit peccata Israelitici po-
puli, *& sanguinem Jerusalem*, id est: rea-
tum effusionis Dominici sanguinis *laverit*
in spiritu judicii, & spiritu ardoris, sicut ait
Petrus jam corde compunctis consilium
quærentibus, quia Salvatorem se crucifi-
xisse intellexerant: *Pœnitentiam*, inquit, *Actor. 2. 38.*
agite, & baptizetur unusquisque vestrûm in no-
mine Jesu Christi in remissionem peccatorum, &
accipietis donum sancti Spiritus. Nam de *spi-*
ritu judicii dicit: *pœnitentiam agite & baptize-*
tur unusquisque vestrum: de *spiritu* benigni
ardoris addidit: *& accipietis donum sancti*
Spiritus. Vel quia idem Spiritus, per
quem fit remissio peccatorum, primùm
quidem discipulis datus est *Spiritus judicii*,
deinde *Spiritus ardoris.* Spiritus *judicii*,
quando audierunt: *Accipite Spiritum San-* *Joan. 20. 22.*
ctum quorum remiseritis peccata, remittuntur
eis & quorum retinueritis, retenta sunt: Spiri-
tus *ardoris*, quando *apparuerunt illis disperti-* *Actor. 2. 3.*
tæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos
eorum, & repleti sunt omnes Spiritu Sancto.

Cùm autem dicitur: *Si abluerit Domi-*
nus sordem filiarum Sion, dubitativè dici vi-
detur, non quia hoc incertum esset apud
Dominum, sed quia vix inventi sunt vel
pauci inter plurimos, qui mererentur ab-
lui. Per hoc enim quod dicitur: *Si ab-*
luerit Dominus, quia ex magna multitudi-
ne pauci forent abluendi, monstratur. Se-
quitur:

*Et * creavit Dominus super om-* ℣. 5.
nem locum montis Sion, & ubi invo- * *aliàs*: creabit.
catus est, nubem per diem, & fu-
mum & splendorem ignis flamman-
tis in nocte.

Appellatione *montis Sion*, designatur
Ecclesia, sicut scriptum est: *Qui confidunt* *Ps. 124. 1.*
in Domino sicut mons Sion. Nubes verò divi-
nam protectionem significat, sicut scrip-
tum est: *Expandit nubem in protectionem eo-* *Ps. 104. 39.*
rum. Dies autem prosperitatem designat,
& *nox* adversitatem, sicut Angelica voce
canitur? *Projectus est accusator fratrum no-* *Apol. 12. 10.*
strorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei
nostri die ac nocte. Hostis enim antiquus
prosperis nos malè uti studet accusare, &
in adversis patientiam non habere. Ita-
que *super omnem locum montis Sion*, id est: in
quocunque loco est Ecclesia, *& ubi invo-*
catus est Dominus, id est: ubicunque vel
unus fidelium invocat eum, *creavit nubem*
protectionis & umbraculi spiritalis *per diem*
prosperitatis. Nam quia in prosperis so-
let mentem graviùs urere calor tentatio-
nis, ibi divina nubes necessaria est, quæ
ardorem carnalium desideriorum sem-

per

per ammoveat, & mentis præstet refri- A. gerium.

In nocte autem adversitatis creavit, *fumum & splendorem ignis*. Quis est iste ig-
Luc. 12. 49. nis, nisi de quo dicit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat?* Hic ergo ignis aliis fumum, & aliis splendorem habere videtur, juxta quod Aposto-
2. Cor. 2. 16. lus ait: *Aliis quidem sumus odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ ad vitam*. Dum enim unum idemque miraculum cernitur à pluribus, & alii quidem blasphemant, B. alii autem convertuntur, vel prædicationis verbum alii impugnant, alii recipiunt, procul dubio ignis iste aliis fumum, quo cæci fiant, & aliis splendorem, quo illuminentur, habet. Sed adhuc eadem sententia repetitur, cùm subditur: *Super omnem enim gloriam protectio*.

V. 6. *Et tabernaculum* erunt in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem, & in absconsionem à turbine & à pluvia.*
* aliàs: erit.

Omnis namque electus quid est nisi
Isa. 43. 7. *gloria Dei?* Ait enim: *Omnem, qui invo-* C. *nomen meum, in gloriam meam creavi eum. Super omnem* itaque *gloriam*, id est: super unumquemque electum *protectio, & tabernaculum est in umbraculum diei* prosperitatis *ab æstu* vitiorum, ut, quando prosperitas ar-
*Cod. G. errore. ridet & æstus vitiorum torrere * mentem appetit, divina protectio nobis obumbret, ac spiritale præbeat refrigerium. Et eadem protectio nobis fit *in securitatem à turbine* tribulationum, & tabernaculum illud *in absconsionem à pluvia* blandimentorum, ut sub Dei protectione securi simus non timentes adversitatum turbines, & D. in tabernaculo obumbrationis ejus absconsa mens nostra non tangatur pluviis blanditiarum, & mollium sermonum di-
Ps. 26. 5. cens: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die mala: protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Hucusque verba secundæ visionis divinus vates protulit: hinc ad alia transitum facit.

CAPUT V.

V. 1. *Cantabo*, inquit, *dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ.*

Canticum lætitiæ Moyses transito Exod. 15. mari rubro cecinit, Debboraque cum Jud. 5. Barach peracta victoria, & David libera- 2. Reg. 22. tus ab omnibus inimicis suis Jeremias verò canticum lamentabile cecinit dicens: *Quomodo sedet sola civitas plena populo*, &c. Thren. 1. 1. Novissimum quoque Moysi canticum tristitiæ magis est quàm gaudii, quia ibi prædicitur infidelitas populi. Ita & nunc Isaias canticum mœroris cantaturus est: *Cantabo*, inquit, *dilecto meo*, id est: Deo Patri, *canticum patruelis mei*, id est: Domini Jesu, qui mihi futurus est consanguineus assumptione carnis, *canticum* dico habitum *vineæ suæ*, id est, plebi suæ. *Patruelis* est filius patrui, patruus verò est frater patris: sicut avunculus frater matris. Patruelem ergo suum appellat Propheta Christum propter generis propinquitatem, quia ex illa plebe sumpturus erat humanitatem.

Vel Christus est dilectus, cui Pater ait: *Tu es filius meus dilectus*. Et ille dile- Marc. 1. 11. ctus carmen fecit lugubre vineæ suæ, quod ego *cantabo dilecto* pupulo meo. Canticum verò sic incipit: *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei*. Et in sequentibus dicitur: *Vinea enim Domini Sabbaoth domus Israel est*. Quid autem *cornu* nisi fortitudinem regni designat? *Facta est* ergo *vinea dilecto meo in cornu*, quando antiquus Dei populus in regnum profecit. *Facta est in cornu filio olei*, quia virtus regni ejus fuit ex gratia Dei. Sequitur:

Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa, & plantavit eam electam. V. 2.

Sepivit vel sepit *eam* Angelorum custodiis. *Et lapides elegit ex illa*: quia reliquias Amorrhæorum abstulit, & adversarios expulit. *Et plantavit eam electam*: quia *elegit* eos sibi *in peculium ex cunctis gentibus*, Exod. 19. 5 *quæ sub cælo sunt*. Sequitur:

Et ædificavit turrim in medio ejus, id est: templum. *Et extruxit torcular*,* id est: * aliàs torcular in ea. Altare, in quo sanguis hostiarum effundebatur, sicut exprimitur uva in prelo. Post hæc omnia beneficia subditur:

Et expectavit, ut faceret uvas, & fecit labruscas. *Expectavit*, ut vinea sua secundùm naturæ suæ dulcedinem *faceret uvas*, id est: ut populus Dei jucundos ac dulces bonorum operum fructus redderet: sed è contrario *fecit labruscas*, id est amara, & agrestia paganitatis opera. *Labrusca* quip-

pe

pe racemus agrestis est, & vocatur labru-A.
sca: quia in labris terræ nascitur, id est:
juxta vias in sepibus, significans opera
gentium, quæ erant in circuitu eorum.
Fecit labruscas vinea Domini: quia Judæa
degenerans à fructu Patriarcharum non
justitiæ fructum, sed paganitatis opera fe-
cit. Deinde vox ipsius Patrisfamilias in-
serit dicentis:

℣. 3. *Nunc ergo habitatores Jerusalem & viri Juda judicate inter me & vineam meam, &c.*

Hoc loco tacetur, quid habitatores
Jerusalem censentes responderint. Sed B.
in Evangelio declaratur. Dixerunt enim:
Matth. 21 *Malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis*
41. *agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.*
Cumque se proprio condemnâssent judi-
ibid. 43. cio, subjecit exponendo Dominus: *Au-
feretur à vobis regnum Dei, & dabitur genti fa-
cienti fructus ejus.* Simili modo & hic lo-
quitur: *judicati*, inquit, *inter me, & inter
vineam meam.*

℣. 4. *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectavi, ut faceret uvas, & fecit labruscas?* C.

Subaudi: facere non debui? Nun-
quid enim mea culpa est, quia fecit la-
bruscas, dum expectarem, ut faceret
uvas?

℣. 5. * aliàs: Et nunc *Nunc, inquit, ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ.*

Matth. 21 43. Et quod in Evangelio dicit: *Auferetur
vobis regnum Dei*, hoc loco subjungit: *Au-
feram sepem ejus, & erit in direptionem, diruam
maceriam ejus, & erit in direptionem, diruam
maceriam ejus, & erit in conculcationem.*

V. 6. *Et ponam eam desertam, &c.*

Auferam sepem ejus, id est: custodiam
Angelorum, & munimen defensionis
meæ, *& erit in direptionem*, exercitui Ro-
mano. *Diruam maceriam ejus*, id est: mu-
tum Jerusalem obsidente Tito, *& erit in
conculcationem* cunctis transeuntibus: quia
Luc. 21, 24. *cadent in ore gladii, & captivi ducentur in om-
nes gentes. Et ponam eam desertam* adeo &
incultam, ut nullum jam domestici ope-
ris fructum proferat, sed agrestia semper
opera faciat.

*Non putabitur & non fodietur, & ascen-
dent super eam vepres, & spinæ. Non putabi-
tur*: quia rami vitiorum ab ea non abscin-
dentur, sed in peccatis suis morientur, *&
ligone prædicationis non fodietur*, ut fructi-
ficet. *Et ascendent super eam vepres, & spi-
næ*, id est: punctiones peccatorum & cri-
minum.

Et nubibus, inquit, *mandabo, ne pluant
super eam imbrem.* Hoc & Apostoli dicunt
huic vineæ: *Vobis oportebat primùm loqui* Actor. 13
verbum Dei. Sed quoniam repellitis illud, & 46. & 47.
*indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce conver-
timur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Domi-
nus: Posui te in lumen gentibus.* Ipsi enim
sunt *nubes*: quia de eis dicitur: *Qui sunt* Isa. 60. 8.
isti, qui ut nubes volant. Hi ergo jussum
est, *ne* prædicationis *imbrem*, super in-
fructuosam vineam *pluant*: quia missi sunt
ad gentes, ubi fructum inveniant. Ha-
ctenus mysticè locutus, jam evidenter,
quæ sit hæc vinea declarat subjungens:

Vinea enim Domini exercituum Domus Israel est, & vir Juda germen delectabile ejus. V. 7.

Domus Israel decem tribus significat, &
vir Juda domum Juda, de qua ortus est
Dominus. Propter generis propinquita-
tem vir omnis Juda *germen delectabile* est:
reliquæ verò tribus tantummodo *vinea*
ejus, id est: populus ejus.

*Et expectavi ut faceret judicium, & ecce
iniquitas: & justitiam, & ecce clamor.* In-
ter me & Barraban debuit facere judi- Matth. 27
cium: sed fecit iniquitatem, id est legis 21.
transgressionem, homicidam, quem lex Numer. 35
damnat, liberans: *Nomos* quippe Græco
eloquio vocatur lex, & inde *Anomia* di-
citur iniquitas, quidquid sine lege vel
contra legem est. Et *justitiam* expectavi,
D. ut faceret condemnans impium, & ecce
clamor adversum me dicentium: *Crucifi-* Luc. 23. 21
ge, crucifige eum.

Nunc videamus, si hæc de illis in-
telligi possint, qui nomine Christiani
censentur. *Vinea*, inquit, *facta est dilecto
meo in cornu filio olei.* Ecclesia est *vinea* Dei,
quæ quot sanctos profert, quasi tot pal-
mites mittit, quibus ipse loquitur: *Ego* Joan. 15. 5.
sum vitis, vos palmites. Per *cornu* vero,
id est: per angulum agri designatur egre-
gia & optima pars terræ, & per hanc ele-
cta pars humani generis. *Facta est* igitur
in cornu vinea: quoniam in electa parte ho-
minum plantata est Ecclesia: Per *oleum*
au-

autem sancti Spiritus unctio figuratur. Ait A. ergo: *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei.* Filius quippe olei populus fidelis est, qui ad fidem Dei interna sancti Spiritus unctione generatur. De quo rursus oleo

Isa. 10. 27. dicitur: *Computrescet jugum à facie olei.* Jugum quippe à facie olei computrescit, quia dum gratia sancti Spiritus ungimur, à captivitatis nostræ servitute liberamur, dumque maligni spiritus dominatio superba repellitur, jugum conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. *Vinea ergo facta est dilecto meo in cornu filio olei:* quoniam Ecclesia facta est Christo in ele- B. ctis & spiritalibus viris, qui ex cœlesti gratia nati sunt.

Et sepsit eam & elegit lapides ex illa, & plantavit eam electam. Sepsit eam, sicut scri-

Isa 26. 1. ptum est: *Salvator ponetur in ea murus.* Et in Zacharia: *Ego ero ei*, ait Dominus,

Zach. 2. 5. *murus ignis in circuitu.* Vel munitio disciplinæ sepis nomine designari potest. *Sepsit* ergo *eam*, quia munimen disciplinæ dedit ei. Quid verò per *lapides* vineæ noxios nisi duritia figuratur eorum, qui in incredulitate permanserunt, dum fidem mundus susciperet? *Elegit* igitur *lapides ex* C. *illa*: quoniam reliquias incredulorum diligenter abstulit de medio habitationis fidelium, & omnia, quæ Dei cultum impedire potuerunt.

Et plantavit eam electam. Quia sicut

Matth. 13. 37. & 38. alibi dicitur: *Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Bonum igitur semen, hi sunt filii regni.* Licèt igitur Zizania superseminaverit inimicus, tamen Pater familias non nisi bonum semen in agro suo seminavit, & vineam suam plantavit electam.

Et ædificavit turrim in medio ejus, & tor- D. *cular extruxit in ea. Ædificavit* in ea *turrim*: quia dedit ei Præpositos, quorum conversatio velut turris excelsa supereminerct, ac provideret ei, custodiretque illam, de

Ps. 121. 7. quibus dicitur: *Et abundantia in turribus tuis.*

Quid autem per *torcular* nisi pressura tribulationis & districtio disciplinæ figuratur, quæ purgat electos, à sordibus vitiorum, & separat à reprobris, sicut eliquatur uva in prelo, & oleum ab amurca dividitur? Unde & nonnulli Psalmi *pro torcularibus* intitulantur. Itaque tot & tantis Dei beneficiis acceptis videamus, quid homo reddiderit. Sequitur;

Et expectavit, ut faceret uvas, & fecit labruscas: quia postquam Deus ei tot bona tribuit, & reliquias infidelium quasi lapides ejecit, pacem illi ubique largiens, mox crescente carnalium multitudine vitiis adhæsit, & in plerisque, qui Christiani dicuntur, gentiliter vivit. Non solùm Ecclesiam, sed & unumquemque nostrum diu superna pietas ad benè agendum expectat. Unde & pollicetur dicens: *Si veneris in secunda vigilia, & si in ter-* Luc. 12. 38.
tia vigilia veneris, & ita inveneris, beati sunt servi illi.

Et fecit, inquit, *labruscas*, quia proh dolor! nec expectati erubescimus carnaliter vivere, & perversorum exempla sectari, atque infidelium opera facere.

Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Juda judicate inter me, & vineam meam. Habitatores Jerusalem ii sunt, qui habitant in Ecclesia. Hæc enim civitas magni Regis, hæc est visio pacis. Pax quippe in nobis, si tamen filii pacis sumus, multiplicatur. Sed & *viri Juda* nos sumus propter Christum, qui ex Juda natus est. Ipsum quoque nomen Juda refertur ad Christum, sicut scriptum est: *Juda te laudabunt* Gen. 49. 8.
fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii Patris tui. Nunc itaque sermo est ad habitatores Jerusalem, id est: ad eos, qui sunt in Ecclesia, & ad viros Juda, haud dubium, quin ad Christianos. Et hoc eis dictum intelligere possumus, qui sedebunt *super thronos duode-* Matth.
cim judicantes duodecim tribus Israel. Nam 19. 28.
& modò judicatur per eos vinea Domini: *quia tempus est, ut incipiat judicium de domo Do-* 1. Petr. 4.
mini, quæ & vinea ejus est. 17.

Et nunc, inquit, *ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem* munitionis & defensionis ejus: quia ego murus eram in circuitu ejus. *Et erit in direptionem* avidis prædonibus, id est: malignis spiritibus, qui virtutum bona diripient. *Diruam maceriam ejus*, id est: munimen disciplinæ ejus destruam, ac religionem ipsius. *Et erit in conculcationem*: quia in cœno vitiorum conculcabitur ab immundis spiritibus. Unde & aliàs dicitur: *Aperite,* Jerem. 50.
ut exeant, qui conculcent eam Et ponam eam 26.
desertam, ut jam nullum boni operis fructum proferat.

Non putabitur, & non fodietur, & ascendens super eam vepres & spinæ. Putatio est asti-

æstimatio. Quando enim vitem quis ad A. purgandum sumit, *putat*, id est: considerat, & æstimat, quid abscindere debeat, & quid dimittere. Ita & Deus opera fidelium suorum considerat, & bona quidem conservat, mala verò resecat: qui verò malis actibus assiduè sunt dediti, & obstinato animo præcepta conculcant, non facilè eorum recidit vitia, sed terribili judicio derelinquit eos in malitia sua. Et hoc est quod nunc minatur, quia *non putabitur*, neque proscindetur, nec de malis, quæ facit, increpabitur, sed in horrore iniquitatum suarum inculta deseretur.

B. *Et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.* *Nubes* sunt sancti prædicatores, qui arentem humani pectoris terram cœlestis intelligentiæ fluentis rigant. Sed jubentur continere pluviam, cùm indigna fuerit auditoris anima imbre* cœlesti, sicut per Salomonem dicitur: *In auribus insipientium ne loquaris, quia despiciunt doctrinam eloquii tui.* Nam propter nimias subjectorum culpas sermo prædicationis aufertur Doctoribus. Unde Ezechieli Dominus dicit: *Linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans, quia domus exasperans est.* Hinc & amos ait: *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.* Hoc est ergo, quod dicitur: quia *nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem*, quod nostris diebus nimiùm compleri gemimus, quia vix jam verbum Dei populo ejus quisquam loquitur:

*Cod.Græc. rore.

Prov.23.9.

Ezech. 3. 26.

Amos5.13.

C. *Vinea enim Domini exercituum domus Israel est, & vir Juda germen delectabile ejus.* *Domus Israel* est, cu per Apostolum dicitur: *Si autem vos Christi ergo Abrahæ filii estis, secundùm promissionem hæredes.* *Domus Israel* Ecclesia est, quæ fidem Patriarcharum sequitur: & Ecclesia *vinea Dei* est. *Vir Juda* Christianus quilibet est, sicut supra monstravimus, & ideo *vir Juda germen delectabile ejus* est: quia in iis filiis delectatur Deus, *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.*

Galat.3. 29.

Joann. 1. 13.

Expectavi, ut faceret judicium, & ecce iniquitas: & justitiam, & ecce clamor. Facere judicium & justitiam Dei est, ut in omnibus operibus, quæ cogitas facere, primò cogites Deum; & si secundùm Deum est, quod cogitas, diligenter examines: & si est rectum coram Domino, perficias illud. Si verò adversum fuerit repertum, amputes illud ab anima tua. Sed qui levitatem suæ voluntatis sequuntur, dum *expectantur, ut faciant judicium & justitiam*, erumpit *iniquitas & clamor.* Qui enim minora peccata committit, quasi loquitur prava in auribus Dei; qui verò gravia mala perpetrat, jam ad aures omnipotentis *clamat.* Unde scriptum est: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est.* Talis ergo clamor ad Deum cottidie ab iniquis ascendit. Sequitur: Gen. 18. 20.

Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitatis *soli vos in medio terræ.* ỳ. 8.

*Recentiores editiones: habitabitis

Nunc de perditis moribus populi sui manifestè Propheta loquitur interpretando, quòd superiùs allegoricè dixerat, vineam Domini fecisse labruscas, increpans avaros & sectatores ebrietatis, & eos, qui iniquitates protrahunt, & qui malum laudant, bonumque blasphemant, vel qui sibi sapientiam arroganter vendicant, aut qui multum se bibere vinum gloriantur, & singulis istis *væ* perpetuæ amaritudinis minatur. Sed sicut hucusque ea, quæ de populo Judæorum dicta sunt, ostendimus & de Christianorum populo dici: ita & nunc ad illos pariter, qui Christiano censentur vocabulo, & talia faciunt, comminationes Propheticas intelligamus dirigi. Quicunque ergo aliena rapere contendunt, cum multiplicare largæ habitationis spatia, vel agrorum fines extendere cupiunt, audiant, D. quod dicitur: *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitatis soli vos in medio terræ?* Ac si dicatur: Quousque vos extenditis, quasi habere in communi mundi habitatione consortes minimè possitis? Sequitur:

In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. ỳ. 9.

Talia opera, sicut & suprà dictum est, ad aures superni Judicis clamant. Qui iratus adjungit: *Nisi domus multæ desertæ fuerint.* Defectio dictionis est signum vehementer, & quod minatur, maximè confirmantis. Unde cùm Pharisæi signum

num de cœlo quærerent ab illo tentantes A.
Marc. 8. illum, *ingemiscens Spiritu ait: Amen dico*
12. *vobis, si dabitur generationi isti signum.* Et
Ps 94. 11. alibi: *Sicut juravi in ira mea, si introibunt in*
requiem meam. Iratus ergo eis, qui con-
jungunt domum ad domum dicit: *Nisi*
domus multa deserta fuerint: quia dum ava-
ri multiplicandis possessionibus insistunt,
inopinata morte rapiuntur. Unde dives,
Luc. 12. qui dicebat: *Destruam horrea mea, & ma-*
18. & 19. *jora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ*
nata sunt mihi bona mea, & dicam animæ meæ:
anima habes multa bona reposita in annos pluri-
mos, requiesce, comede, bibe, epulare, di- B.
ibid. 20. vinitus audivit: *Stulte hac nocte repetunt ani-*
mam tuam à te: quæ autem præparâsti, cujus
erunt? Hoc itaque minatur dicens: *nisi*
domus multæ desertæ fuerint. Et ad hoc,
quod dixerat, *agrum agro copulatis*, sub-
jungit:

℣. 10. *Decem enim jugera vinearum*
facient lagunculam unam, & tri-
ginta modii sementis facient modios
tres.

Nam quia agros copulant agris, ut
exinde frugum abundantiam colligant. C
justo Dei judicio fiunt vineæ & agri eo-
rum steriles, ut *decem jugera vinearum vix*
lagunculam musti reddant, & latitudo
agrorum ubi *triginta modii sementis* jacti
sunt, vix *tres modios* reddat. Sæpe enim
propter avarorum iniquitatem accidit ter-
Agg. 1. 9. ræ sterilitas. Unde & Aggæus dicit: *Re-*
spexistis ad amplius, & ecce factum est minus.
Post hæc Isaias ebriorum luxuriam incre-
pat dicens:

℣. 11. *Væ qui consurgitis mane ad ebri-*
etatem sectandam, & potandum us-
que ad vesperam, ut vino æstuetis D.
℣. 12. *Cithara & Lyra, & Tympanum,*
& Tibia, & vinum in conviviis ve-
stris, & opus Domini non respicitis,
nec opera manuum ejus considera-
tis.

Hæc & sine expositione manifesta
sunt. Talibus enim delectationibus cor-
rumpuntur, qui futuræ vitæ gaudia non
quærunt. Et dum musicis sonis, ac vino
resolvuntur, *opus Domini non respiciunt*, id
est: quid eis Dominus agendum præci-
piat, non cogitant. *Nec opera manuum*
ejus, quæ per ipsum in carne gessit, con-
siderant. Unde & maligni Spiritus in
omnem vitiorum servitutem eos sibi sub-
jugant. Nam sequitur:

Propterea captivus ductus est ℣. 13.
populus meus, quia non habuit sci-
entiam, & nobiles ejus interierunt
fame, & multitudo ejus siti exaruit.

Dum enim conviviis & potationibus
vacant, spiritali fame & siti moriuntur.
Sed Judæorum populus idcirco per om-
nes gentes à Romanis ductus est captivus,
quia non habuit scientiam Scripturarum, ut
Christum, quem sibi Moyses & Prophe-
tæ promiserant, cognoscens susciperet.
Scriptura verò sacra aliquando nobis cibus
est, aliquando potus. Cibus est in locis
obscurioribus; quia exponendo quasi ci-
bus frangitur, & mandendo glutitur Po-
tus verò est in locis apertioribus: quia
ita sorbetur, sicut invenitur. Quasi ci-
bum enim ac potum vidit Propheta huic
populo defuisse dicens:

Nobiles ejus interierunt fame, & multitu-
do ejus siti exaruit. Paucorum quippe est
fortia & occulta cognoscere: multorum
verò Historiæ aperta sentire. Et idcircò
Judææ nobiles non siti, sed *fame interiisse*
asserit: quia ii, qui præesse videbantur,
dum totos se exteriori intelligentiæ dede-
rant, quod de intimis discutiendo man-
derent, non habebant: Quia verò sub-
limioribus ab interno intellectu cadenti-
bus parvulorum intelligentia & in exte-
rioribus exsiccatur, rectè adjungitur:
Multitudo ejus siti exaruit: ac si apertè di-
ceret? Dum vulgus vitæ suæ studium de-
serit, jam nec fluenta Historiæ exquirit.
Sequitur:

Propterea dilatavit infernus ℣. 14.
animam suam. & aperuit os suum,
absque ullo termino: & descendent
fortes ejus & populus ejus, & sub-
limes gloriosique ejus ad eum.

Quisquis ab inferno rapitur, in im-
mensum devoratur. Immensam nam-
que ejus latitudinem explicare volens
Propheta ait: *Dilatavit infernus animam*
suam, id est: interiora sua. *Et aperuit*
os suum absque ullo termino, subaudi: ut in-
finitam peccantium multitudinem devo-
ret. Sine termino quippe dilatatus & aper-

tus

tus dicitur, quia ad se innumerabiles trahit, A. & quos in se suscipit, quasi in quadam abysso suæ immensitatis absorbet.

S. Greg. M. Dialog. Lib. 4. c. 35.

Sed & beatus Papa Gregorius scribit, quia *præ cæteris locis in Siciliæ insulis eructante igne tormentorum ollæ patuerunt: quæ, ut solent narrare, qui noverunt, laxatis cottidie finibus excrescunt, ut mundi termino propinquante quantò certum est illuc ampliùs exurendos colligi, tantò & eadem tormentorum loca ampliùs videantur aperiri. Quod omnipotens Deus ad correctionem viventium in hoc mundo voluit ostendi,* B. *ut infideles, qui inferni tormenta esse non credunt, tormentorum loca videant, quæ audita credere recusant.* Benè itaque dicitur, quia excrescente malorum multitudine *dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino.* * *Et descendent*, inquit, *fortes ejus & populus ejus, & sublimes gloriosique ejus ad eum.* Hoc de Judæis tunc maximè completum est, quando Romanis obsidentibus urbem Jerusalem tam nimia multitudo infidelis illius populi fame & peste & gladiis interiit. De quibus & additur:

ỷ. 15. *Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur.*

ỷ. 16. *Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.*

Nam qui se contra Romanos, imò contra Deum erigebant, captâ Jerusalem *incurvati sunt* catenis Romanorum, & in captivitate *depressi. Et exaltatus est Dominus* Jesus conculcans eos, qui se hactenus conculcaverant, qui in se *sanctus* est in justitia, & in conspectu hominum justè condemnans hostes suos & Romanis tradens, quibus deletis vel exterminatis Ecclesiæ prædicatio vires obtinuit. Nam sequitur:

ỷ. 17. *Et pascentur agni juxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa, advenæ comedent ea.*

Agnos dicit pascendos, de quibus audivit Petrus: *Pasce agnos meos.* Et quibus per Jeremiam dicit Dominus: *Dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina.* Et horum singuli *pascentur juxta ordinem suum*: quia cùm sint in Ecclesia diversi ordines sancti Doctores noverunt qualiter unumquemque debeant instruere. *Deserta* autem vocantur Scripturæ sacræ, quæ apud Judæos inecultæ erant, dum spiritalis earum sensus non frequentaretur.* Sed hæc *deserta in ubertatem versa* spiritalis intelligentiæ *comedent* nunc *advenæ*, id est: gentiles.

Joann. 21. 16. Jerem. 3. 15.

* Cod. G. spiritales e. s. n. frequentarentur.

Populus quoque Christianus spiritaliter captivus ducitur,* quia scripturarum scientiam habere negligit, dum litteras minimè discit. *Et nobiles ejus*, id est: sacerdotes *interierunt fame* verbi Dei: quia nec ipsi scripturas intelligunt terrenis actibus dediti. *Et multitudo ejus*, id est: simplices, scientiæ sitim patitur. *Propterea dilatat infernus animam suam*: quia propter eos amplificantur loca tormentorum. *Et descendent fortes ejus ad eum:* quia *potentes potenter tormenta patientur. Et populus ejus*: quia sicut Oseæ dicit: *Populus non intelligens vapulabit. Et incurvabitur homo* ad pœnam, qui nunc erigitur in superbiam. *Et oculi sublimium humiliabuntur.* Sed hæc intelligenda relinquentes ad alia transeamus. C. Sequitur:

* Cod. Cruc. dicitur.

Sap. 6. 7. Ose. 40. 14.

V. 18. *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.*

V. 19. *Qui dicitis: Festinet, & citò veniat opus ejus, ut videamus. & appropiet, & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud.*

Iniquitas in funiculis trahitur vanitatis, cùm per augmentum culpa protelatur. *Funiculus* enim *vanitatis* peccatum est, qui & peccatorem constringit & tamen in se ipso nihil est, quia substantiam D. non habet. Unde per Psalmistam dicitur: *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Quia enim funis addendo torquetur, ut crescat, non immeritò peccatum in fune figuratur, quod perverso corde semper dum defenditur, multiplicatur.

Ps. 118. 61.

Vinculum autem *plaustri* corrigia est, quæ bovem ligat, ut jugum portet, & plaustrum oneratum trahat. *Et quasi vinculum plaustri peccatum* trahitur, quando diaboli jugum cum ingenti iniquitatum onere portatur. Sed ita protrahunt nequitiam,

qui

qui malis operibus digna quandoque supplicia pati non credunt. Unde & irridentes dicunt: *Festinet, & citò veniat opus ejus*, quod facturus est in die judicii. *Et veniat consilium sancti Israel*, quod ipse cogitavit de præmiis justorum & retributione malorum, *& sciemus illud.* Hæc ideo sic loquuntur, quia se puniendos non æstimant. Sequitur:

℣. 20. *Væ qui dicitis* bonum malum, & malum bonum ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

*aliàs: malum bonum & bonum malum, &c.

Culpa, cui *væ* nunc indicitur, vix ab ullo vivente potest evitari. Sæpe enim *malum*, quod nobis placet, *bonum dicimus: & bonum*, quod nolumus, *malum* appellamus. Sæpe *tenebras* erroris nostri lumen scientiæ jactamus, *& lumen* consilii alicujus fratrum *tenebras* imperitiæ vocamus. Sed & *amaritudines* quibus replemur, dum concupiscentiis nostris servire volumus, *dulces* æstimamus, quia præsens sæculum diligimus: *& dulcedinem* spiritalis conversationis *amaram* judicamus. Et ejusdem criminis est bonum lucemque & dulce contrariis vocare nominibus, cujus malum, tenebras, & amarum, vocabulis appellare virtutis. Hoc contra eos, qui peccatum non putant, si bono detrahant, & non æstimant delictum, si laudent malum. Judæi quoque tunc præcipuè *malum bonum* vocaverunt, *& bonum malum*,
Joan. 8. 48 quando dixerunt Domino: *Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* Posuerunt tenebras lucem,
Joan. 9. 28. & lucem tenebras dicentes cæco: *Tu discipulus ejus sis: nos autem Moysi discipuli sumus.* Posuerunt amarum in dulce, & dulce in amarum, quando in Passione Salvatoris
Luc. 23, 18 clamaverunt: *Tolle hunc, & dimitte nobis Barraban.* Potest & aliter atque aliter adhuc hæc sententia intelligi. Sed ad alia festinamus. Sequitur:

℣. 21. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.*

Superbus semper sibi *sapiens* videtur, & se *prudenter* æstimat agere. Si quis fratrum consilium ei dederit, & dixerit ei: frater non sic debes agere, non dignatur audire, quia sapientiorem se putat quàm illum. Unde benè per Apostolum dicitur, quia *qui se putat aliquid scire, nondum novit, quomodo oporteat eum scire.* 1. Cor. 8. 2. Providendum est enim, ne accepta sapientia, cùm ignorantiæ tenebras illuminat, humilitatis lumen tollat, & sapientia jam esse nequeat, quæ etsi virtute locutionis, exteriùs fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obscurat. Qui enim sibi sapiens arroganter videtur, tantò longè est à luce veræ sapientiæ, quantò apud se humilis non est. Tales erant Scribæ & Pharisæi, qui se sapientes jactabant, & sapientiam Dei, quæ est Christus, persequebantur. Sequitur:

℣. 22. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

℣. 23. *Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo.*

Modico quidem *vino* Timotheus Sanctus *propter stomachum & frequentes suas infirmitates uti* jussus est. 1. Timoth. 5. 23. Sed quod justus parcè sumit necessitate coactus, hoc perversi immoderate capiunt delectatione illecti, & in eo gloriantur, quod multum vinum bibere possunt, quo ingurgitati statum mentis amittunt, & *in judicio* propter pecuniam *justificant* reum, & *justum*, quia munera non porrigit, damnant. Talia enim sunt opera ebrietatis & avaritiæ. Ea verò, quæ hactenus Propheta moraliter est locutus, tam ad Judaicum populum quàm ad Christianum referuntur: quæ autem his subjungit, de Judæis intelligamus. Nam quia hæc operati sunt, quæ hucusque redarguit, videamus quid subinferat:

℣. 24. *Propter hoc sicut devorat stipulam lingua ignis & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum quasi pulvis ascendet.*

Hoc de die judicii dicitur, de quo Malachias ait: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi & omnes facientes iniquitatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non relinquet eis radicem & germen.* Malach. 4. 1. Sicut ergo stipula devoratur ab igne: sic radix co-

eorum quasi favilla erit. Stipula enim, quæ comburitur, in favillam redigitur.

Radix eorum favilla fiet similis: quia & à societate justorum evelletur, & concremabitur. *Et germen eorum*, quod non apparet viride, *ut pulvis ascendet*, quando Judex ventilabro purgabit aream suam. Erunt enim quasi paleæ ante faciem venti, & sicut favilla, quam turbo dispergit. Et quare?

Abjecerunt enim legem Domini, * quæ per Moysen data fuerat, ac deinde *eloquium sancti Israel*, id est, prædicationem Christi, *blasphemaverunt*. Nam si legem Domini non abjecissent, prædicationem sancti Israel non blasphemarent, qui ait: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Si enim litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credetis.* Sequitur:

* alias: Domini exercituū.

Joann. 5. 46. & 47.

℣. 25. *Ideo iratus est furor Domini in populo, & extendit manum suam super eum, & percussit eum, & conturbati sunt montes, & facta sunt morticinia eorum quasi stercus in medio platearum.*

Furor est vehementissima commotio animi adversus delinquentem inflammatio. Deus autem furorem in se habere non potest: quia cùm sit immutabilis, non mente movetur irascens, sed quod justum est, tranquillus operatur. Sed quia peccatorem percutit, quasi furore commotus in eum videtur.

Iratus est furor Domini in populo Judæorum, *& extendens in eum manum suam* percutiens eum per Vespasianum & filium ejus Titum. *Et conturbati sunt montes*, id est, elati Judæorum optimates. *Et facta sunt morticinia eorum quasi stercus in medio platearum*? quia in obsidione Jerusalem tanta multitudo eorum mortua est fame & pestilentia, ut nemo sufficeret eos sepelire. Sequitur:

In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta Usque hodie ira Dei super reliquias Judæorum justè perseverat. Ira enim ejus non est ut hominis, id est: perturbatio concitati animi, sed tranquilla dispositio simpliciter constituta. Nam quia ipsi permanent adhuc in malitia, ideo cœlestis ira adhuc super eos permanet. *Adhuc manus ejus extenta* super eos est: quoniam adhuc eos affligit. Sequitur:

Et elevabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet. ℣. 26.

Signum victoriæ suæ signum crucis Rex noster in gentibus levavit, ut inde sibi milites aggregaret. *Et sibilavit ad eum*, id est: ad crucis signum more pastoris pecora sua sibilo congregantis: & eos *de finibus terræ* congregavit, quia per prædicationem Apostolorum etiam ultimos orbis recessus ad fidem suam convocavit. Unde & in Zacharia dicit: *Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos.* Et congregatis ad fidem gentibus *ecce festinus velociter veniet* ad judicium, ut reddat illis mercedem: quia *juxta dies Domini, juxta & velox nimis*. Citò enim transvolat hujus vitæ brevitas, & mox Christus venit æterna justis laborum præmia reddere. Qui fideliter hæc cogitant, alacriter omnia nunc tolerant, & non deficiunt. Unde subditur:

Zach. 10. 8.

Sophon. 1. 14.

Non est deficiens, neque laborans. ℣. 27.

Non est deficiens in eo: quia *qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit.* Non est ergo in Salvatore nostro, quicunque in adversis deficit: quia salutem non habet, neque Christi membrum est. *Neque laborans* in eo est: quia delectabile sanctis est, quidquid pro eo patiuntur. Sequitur:

Matth. 24. 13.

Non dormitabit, neque dormiet. Divinum somnum dicimus remotum Dei, & incommutabile à provisis. Qui rursum vigilat, dum provident eis doctrina aut salute deprecantibus succursum. Electis ergo magnis, de quibus nunc sermo est, nequaquam *dormit*: quia semper utilia eis providet, & adjuvat eos. Sed neque *dormitat*: quia nec in modico suos oculos ab eorum providentia claudit. Dormire enim nonnunquam eis fortasse creditur, quia injustorum crudelitatibus hic sine vindicta lacerantur. Sed famulis suis tunc magis vigilat, cùm injustè eos nequitia persequentis affligit. Videns enim, quid hic humiliter tolerent, nimirum prævidet, quid illic eis misericorditer recompenset. Sequitur:

Neque

Neque solvetur cingulum renum ejus, nec A.
rumpetur corrigia calceamenti ejus. Ut infra
Isa. 11. 5. legimus, *fides est cinctorium renum ejus. Non*
ergo *solvetur cingulum renum ejus:* quia non
auferetur fides a nobis. Sæpe enim co-
nati sunt persecutores fidem ejus extin-
guere, & de mundo tollere. *Calceamen-*
tum verò prædicationem Evangelicam de-
Ephes. 6. 15 signat dicente Apostolo: *Calceati pedes in*
præparatione Evangelii pacis. *Non* itaque
rumpetur corrigia calceamenti ejus: quia non
dissipabitur ligatum calceamentum Evan-
gelicæ prædicationis. Ligata est enim
doctrina cœlestis in cordibus prædicantri- B.
Isa. 8. 16. um, sicut scriptum est: *Liga testimonium,*
& signa legem in discipulis meis. Nunquam
rumpitur corrigia, quæ calceamentum
hoc Evangelicum ligat in nobis. Sequi-
tur:

ỳ. 28. *Sagittæ ejus acutæ, & omnes*
arcus ejus extenti.

Quid in *arcubus* nisi divinæ Scripturæ
figurantur, de quibus sententiæ quasi *sa-*
gittæ prosiliunt, ut adversariorum corda
feriantur? *Acutæ* ergo sunt *sagittæ* ejus:
quia ad eos, quos per terrorem corrigit,
acutè ferientes & penetrantes verborum
sententias emitrit. *Et omnes arcus ejus ex-* C.
tenti: quia omnes Divinæ Scripturæ cun-
ctis peccatoribus minas intendunt. Se-
quitur:

Ungulæ equorum ejus ùt silex, & rotæ ejus
quasi impetus tempestatis. Solet in equi un-
gula laboris fortitudo cognosci. Qui
sunt autem *equi Dei* nisi Prædicatores san-
cti, in quibus sedens suos impetit adversa-
rios? Quid per *ungulas equorum* nisi virtu-
tum perfectio, id est: recti cursus forti-
tudo signatur? *Ungulæ* igitur *equorum ejus*
ut silex: quia virtus velocis incessus Evan- D.
gelistarum, quo ad prædicandum cur-
runt, robustissima est. Quid autem in
Cod. G. prædicationum. *rotis* nisi volubilitas prædicationis * expri-
mitur? Unde Ezechiel vidit *rotam in medio*
rotæ: quia novum testamentum intra ve-
Ezech. 1. 16. tus est. *Rotæ* itaque ejus *quasi impetus tem-*
pestatis feruntur: quia prædicationes ejus
valida virtute feriunt & conturbant men-
tem peccatoris. Sequitur.

ỳ. 29. *Rugitus ejus ùt leonis, rugiet ùt*
catuli Leonum, & frendet, & tene-
bit prædam, & amplexabitur, &
non erit, qui eruat.

Et sonabit super eum in die illa ỳ. 30.
sicut sonitus maris.

Rugitus ejus ut leonis fuit: quia terribi-
liter clamavit dicens: *Serpentes, genimi-* *Matth. 23. 33.*
na viperarum, quomodo fugietis à judicio gehen-
næ? Et: *omnis arbor, quæ non facit fructum* *ibid. 3. 10.*
bonum, excidetur: & in ignem mittetur. Ru-
giit ùt catuli leonum: quia terrorem ejusdem
judicii per Apostolos, qui sunt filii Pro-
phetarum quasi catuli leonum, in deser-
to sæculi hujus clamavit.

Et frendet, inquit, *& tenebit prædam,*
& amplexabitur, & non erit, qui eruat. Fren-
duit, quando persecutoribus respondit:
Ego sum. Mox quippe *abierunt retrorsum,* *Joann. 18. 5. & 6.*
& ceciderunt in terram. *Tenuit prædam,*
quàm rapuerat, id est: discipulos, quos
elegerat, subjungens: *Si ergo me quæritis,* *ibid. 8. & 9*
sinite hos abire. Ubi subjecit Evangelista:
Ut sermo JEsu impleretur, quem dixit: quia
quos dedisti mihi, non perdidi ex ipsis quem-
quam. Tenuit igitur *& amplexatus est præ-*
dam quasi Leo confidens in virtute sua:
quia & hostes suos uno sermone prostra-
vit, & ex discipulis electis nullum perdi-
dit. Tenuit prædam, cum de suis ovi-
bus diceret: *Non rapiet eas quisquam de ma-* *Joann. 10. 28.*
nu mea.

Et non erit, inquit, *qui eruat, & sona-*
bit super eum. Quis sonabit? Qui prædam
ei frustra conabitur eripere, id est: po-
pulus Judæorum. *Sonabit super eum sicut so-*
nitus maris, id est: tumultuosa & confusa
multitudine clamans: *Reus est mortis, cru-* *Joan 19. 6*
cifige crucifige eum. Sic autem sonuerunt
super eum, qui prædam ei tollere nite-
bantur, quia idcirco eum occiderunt, ut
multitudines fidelium ab eo separarent.
Unde & aliàs scriptum est: *Quia cogitave-* *Matth 21. 38.*
runt intra se dicentes: Hic est hæres, occida-
mus eum, ut nostra fiat hæreditas. Quia ve-
rò nullus ex eis deinceps ad gaudia Patriæ
Cœlestis mentem erexit, & desolatio Je-
rusalem atque captivitas ejusdem populi
per manus Romanorum secuta est, voce
eorum subjungitur.

Aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tri-
bulationis, & lux obtenebrata est in in caligine
ejus. *Aspiciemus*, inquiunt, *in terram*,
qui ad cœlum solebamus aspicere, id est:
jam de terrenis solummodo cogitabimus.
Et ecce tenebræ tribulationis erumpent: quo-
niam tota subitò patria per Vespasianum

& Titum del bitur. *Et lux mentis no-* A. *strae obtenebrata est in caligine ejus*: quia fugitâ nobis consilium atque sapientia & intellectus prae confusione ac nimietate tribulationis. Hucusque ea, quae sibi sub Ozia Rege divinitus ostensa sunt, Isaias est locutus, amodo, quae sub Rege Joathan viderit vel audierit, locuturus.

CAPUT VI.

ṽ. 1. *In anno, quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum,* B. *& ea, quae sub ipso erant, implebant, templum.*

ṽ. 2. *Seraphim Stabant super illud.*

Quamdiu regnum Ozias tenuit, Isaias Dominum Sabaoth videre non potuit.

2. *Paral.* 26. Ozias enim adversus voluntatem divinae Legis ingressus est templum quasi Pontifex, & ob hoc lepra percussus est in fronte, ita, ut extra civitatem ejectus inter immundos computaretur. Quia ergo per nefas ingressus est sanctuarium, meritò jam, dum ille viveret, arcanum divinae visionis non patuit. Grandis enim offensio malè referantis Sanctuarium C. fuit. Et idcirco dignum fuit, ut divinae habitationis palatium in diebus ejus clausum permaneret. Eo itaque mortuo superna patent palatia, & divinae Majestatis gloria cernitur.

Vidi, inquit, *Dominū sedentem super solium ex-*

Ps. 28. 10. *celsum & elevatum*. Sedere regnantis est: quia *sedebit Dominus Rex in aeternum*. Dominatus verò est non subditorum excellentia tantùm, sed omnis bonorum & optimorum perfectissima & omnimoda possessio, & vera & immutabilis firmitas. Et idcir- D. co solus ille summus Imperator jure vocatur *Dominus*. *Solium* ejus specialis ordo Spirituum est Angelicorum, qui propriè Thronus appellatur, *excelsum* in natura sua, & *elevatum* contemplatione divina.

Et ea, quae sub ipso erant, replebant templum. *Templi* nomine superna coelorum habitatio designatur, Joanne attestante

Apoc 15. 5. & 8. qui ait: *Vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in caelo.* Atque post pauca: *Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem Angelorum. Ea*, ergo, *quae sub ipso erant, implebant templum*: quia superna illa Coelorum habitatio plena est innumerabili frequentia multorum millium Angelorum.

Seraphin vocatur ordo qui primus est & summus omnium, qui *stabant* super templum: quia etiam loci positione super omnes reliquos sunt, ita ut inter hos & Deum nulli alii Spiritus intersint. Unde & in alia translatione dicitur, quia *Seraphim stabant in circuitu ejus.* Et ob hoc *Seraphin*, id est: *ardentes* vel *incendentes* vocantur: quia tantò magis in amore Conditoris ardent, quantò hunc viciniùs vident. Sequitur:

Sex alae uni, & sex alae alteri. Duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant. Quia iste Beatorum Spirituum ordo charitate pro caeteris ardet, quae in duobus praeceptis distinguitur, & inter duos praecipuè cognoscitur, idcirco dicuntur *duo Seraphin*, cum sint innumerabiles. Et quod dicitur: *Sex alae uni, & sex alae alteri*, non numerum indicare credamus, sed quia prima, & media, & extrema intellectualium virtutum eorum absolutè & liberè in Deum volant. Unde circa facies, & medium, & pedes, habere geminas alas describuntur, ut universaliter volabile eorum insinuetur largissimè sursum in divina tendens.

Sed per faciem Dei potest accipi fortassè Divinitas, & per *pedes* ejus humanitas. *Velant* ergo *faciem*: quia & ipsis ea, quae sunt de Deo, incomprehensibilia sunt. *Velant pedes ejus*: quia sicut Dionysius Areopagita asserit, secundùm nos *Jesu divina formatio & arcana est rationi omni, & incognita intellectui omni, & ipsi praestanti honorabilissimorum Angelorum.*

Aut certè per faciem & pedes ejus altiora & profundiora divinarum intelligentiarum accipiamus. Altum quippe Dei est: quia ipse nihil existentium est, neque aliquid alicui existentium cognitum, & neque verbum ejus neque nomen, neque scientia est, sed exaltatur in obscurum super omnia. Profundum quoque ejus est omnibus existentibus incomprehensibilis obscuritas & ignorantia. Dum ergo faciem ejus & pedes tegere dicuntur, & solis mediis alis volare, intelligendum est, quia tam sublimis praecellentissimorum ordo spirituum beatorum

rum timidus est circa divinarum, intelligentiarum sublimiora, & profundiora, & mediis alis in commensuratione ad Dei visionem, & intelligentiam exaltatur. Faciem quippe ejus & pedes velantes incomprehensibilium illis notitiam quadam venerationis obumbratione sibi ipsis piè occultant, sicque nobis exemplum cautæ formidinis dant, nequando præsumamus discutere Deum, sed semper laudemus, quoniam ipsi nunquam discutiunt, sed assiduè laudant. Itaque faciem & pedes ejus velant, atque mediis alis volant: quoniam sublimia & profunda divinorum ultra modum non perscrutantur, sed in Dei scientia mediocriter & temperatè volant. Mediarum quippe volatus alarum incessabile actionum Deum imitantium in mensura est, & altivolum assiduæ motionis eorum. Sequitur:

ỳ. 3. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.*

Dum *clamare* dicuntur *alter ad alterum*, animadvertamus, quia divinas suas intelligentias sibi invicem copiosè tradunt. Unde & *Seraphin* vocantur, quod interpretatur *principium oris eorum.* Qui enim primi laudes & scientias divinas loquuntur, ac deinde cæteris Angelorum subjectis ordinibus loquendas tradunt, meritò & *Seraphin*, id est: *principium oris eorum* dicuntur.

Clamabant igitur *alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Tertiò *Sanctus* clamant, nec adjungunt *Domini Dii*, sed *Dominus Deus*, insinuantes quia Pater & Filius, & Spiritus Sanctus non tres Domini nec Dii sunt, sed unus Dominus Deus. Qui *exercituum Dominus* appellatur: quia omnis militia cœlorum nutui ejus deservit. In hoc autem hymno diligenter animadvertendum, quia primus iste Beatorum ordo Angelorum ab ipso Deo Theologicam scientiam edoctus est, per quam se ipsum velut Magistrum demum reliquis tradidit clamando illis: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus.*

Et quia ipse trinus in personis, & unus in substantia Dominus Deus, á supercœlestibus essentiis usque ad novissima

A. terræ extendit in omnia, quæ sunt, providentiam & bonitatem suam, utpote benignus omnium Conditor, & omnia regit & continet. *Attingit enim sapientia ejus à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* (Sap. 8. a) Unde & ipse cœlestium *exercituum Dominus* dicitur, & *omnis terra gloria ejus plena* esse canitur. Sic enim in cœlo & in terra ubique dominatur. Nam & *omnia, quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra.* (Ps. 118. a) Qui juxta Augustinum in supernis spiritibus summa pace atque amicitia copulatis, & in una voluntate quodam spiritali igne charitatis conflatis tan- B. quam in excelsa & secreta sede residens velut in domo sua, & in templo suo, inde se quibusdam ordinatissimis creaturæ motibus primò spiritalibus, deinde corporalibus per cuncta diffundit, & utitur omnibus ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ sive incorporeis, sive corporeis rebus, sive rationabilibus, sive irrationabilibus spiritibus, sive bonis per ejus gratiam, sive malis per propriam voluntatem.

Sed quemadmodùm corpora crassiora & inferiora per subtiliora, & po- C. tentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem, & Spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium, & justum, & ille per ipsum Deum, ac sic universa creatura per Creatorem suum, ex quo, & per quem, & in quo etiam condita atque constituta est. Ac per hoc voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium specierum atque motionum. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de in- D. teriore invisibili, atque intelligibili aula summa Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur secundùm ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque Republica. Sic ergo intellige hoc, quod canitur: *Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.* Sequitur:

Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis. ỳ. 4.

Quod est templi, sive domus hujus ostium, nisi janua regni cœlorum? Et qui sunt *cardines* hujus ostii, nisi illi Spiritus

in eo designans, quòd virum fortem at- A. que perfectum & integrum, ac mansuetum reddit. *Altare* verò, quod est in conspectu Dei cumulatum his carbonibus, quid sentire debemus nisi supernarum corda virtutum, ubi sancti Spiritus ignis semper abundat? Unde ad Prophetam carbo missus est, id est: portio quædam illius ignis, quæ sufficeret sermonis peccata purgare. Sed his per anagogen dictis lectionem â capite revolvamus, sensum in ea mysticum indagantes.

B. *Vidit* enim Isaias *Dominum* non quidem sicuti est, sed modo quodam significativo, sicut Prophetæ visio fuerat informanda. Quamdiu enim in hac mortali carne vivitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, ut in ipso jam incircumscripti luminis radio mentis oculos infigat: neque omnipotens Deus jam in sua claritate conspicitur, sed quiddam sub illo speculatur anima, unde refota proficiat, ut post ad visionis ejus gloriam pertingat. Cùm enim Dominum se vidisse Propheta fatetur dicens: *In anno, quo mortuus est Rex Ozias, vidi Dominum sedentem su-* C. *per solium excelsum & elevatum*, protinus subjungit: *Et ea, quæ sub ipso erant, implebant templum.* Quando Ozias Rex superbus ac præsumptor moritur, Dominus videtur: quia cùm mundi hujus elatio â desiderio mentis abscidıtur, tunc ipsa mens Dei gloriam contemplatur.

Et notandum, quòd Dominus *super solium excelsum & elevatum sedet.* Quid namque est *solium* ejus nisi creatura Angelica vel humana, cui per intellectum, quem dedit, præsidet: Quod videlicet solium *excelsum & elevatum* dicit: quia na- D. tura humana ad cœlestem gloriam elevata proficit, & creatura Angelica, dum multis spiritibus cadentibus in cœlo solidata est, ne cadat, inde elevata est, unde confirmata. *Templum* verò ejus hoc est, quod *solium*: quia Æternus Rex ibi habitat, ubi præsidet. Nos ergo templum illius sumus, in quorum mentibus habitare dignatur.

Sed *ea, quæ sub ipso erant replebant templum*: Quia quidquid nunc de illo conspicitur, adhuc non est ipse, sed sub ipso est. Sic Jacob Angelum vidit, & vidisse se Dominum fatetur: quia cùm & mysteria ejus conspicimus, jam multum est, quod super nosmetipsos levamur. Notandum verò, quod dicitur: *implebant templum.* Quoniam & si Angelus apparet, infirmæ tamen mentis desiderio satisfacit, ut si adhuc majus non potest, jam tamen minus, quod videt, admiretur. Ea ergo, quæ sub ipso sunt, *implent templum*: quia, sicut dictum est, cùm mens in contemplatione profecerit, non jam quod est ipse, sed quod sub ipso est, contemplatur. Sequitur:

Gen. 32. 30

Seraphin stabant super illud. Hoc est, quod apud Moysen duo Cherubin stant super arcam Testamenti. Nam per templum vel arcam Ecclesia: per duos Seraphin vel duos Cherubin duo testamenta figurantur. Quæ super Ecclesiam *stant*: quia nos protegunt, & omnem intellectum nostrum superant. Seraphin namque, sicut jam diximus, *incendium* dicitur: quia testamenta Dei corda audientium igne charitatis inflammant. Unde Jeremias: *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, ait Dominus?* Et Moyses: *in dextera ejus ignea lex.* Et Psalmista: *ignitum eloquium tuum vehementer.* Sequitur:

Exod. 25. 18. Jerem. 23. 29. Deut. 33. 2. Psal. 118. 140.

Sex alæ uni, & sex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant. Quid per *faciem pedesque* Dei signatur, nisi hoc, quod ante sæcula fuit, & quod post finem sæculi futurum est? *Duabus*, inquit, *velabant faciem ejus.* Quis enim ejus potest scire principium? quid, antequam conderet istum mundum, in rerum fuerit æternitate? quando Thronos ac Dominationes & Angelos, totum Ministerium cœleste, condiderit? *E duabus velabant pedes ejus.* Nam extrema quoque ejus quis scire potest? quid post consummationem sæculi sit futurum? Quid postquam humanum genus fuerit judicatum? Quæ sequatur vita, an rursus alia futura sit terra, & post transitionem alia rursus elementa, vel alius mundus solque condendus sit? In Deo etiam maximè, qui nec principium, nec finem habet, omnis ab hac cognitione principii ejus & finis excluditur visus. Ne quæras principium ejus, vel finis ejus arcana, quæ non sunt. Habes præsens esse ejus: sed laudato, non discute.

Et duabus, inquit, *volabant.* Media tantùm cognoscimus, quæ nobis ex Scripturarum lectione panduntur, quando

plasmatus homo, quando diluvium, A. quando data lex sit, qualiter ex uno homine universa spatia terrarum completa sint, & extremo tempore Dei Filius carnem sumpserit. Cætera verò, quæ diximus, isti duo Seraphin in facie pedibusque texerunt. Nam quia testamentum vetus in lege & in Prophetis occultat ea, quæ fuerunt ante Mundi principium, unus Seraphin duabus alis faciem Dei velabat. Et dum in Evangelio & Apostolorum doctrina testamentum novum itidem abscondit ea, quæ fuerunt ante sæculi creationem, alius Seraphin duabus B. alis velat ejus faciem. Eodem modo dum ipsa duo testamenta in lege & Prophetis atque in Evangelio & Apostolis occultant ea, quæ futura sunt post sæculi terminum, uterque Seraphin geminis alis pedes ejus velat: & duabus mediis uterque volat, dum per legem & Prophetas, dum per Evangelicam & Apostolicam doctrinam ea, quæ fiunt ab initio sæculi usque in finem, nobis panduntur. Sicque *sex alæ uni sunt, & sex alæ alteri.* Sequitur:

Et clamabant alter ad alterum. Pulchrè positum est: *alter ad alterum.* Quidquid enim in veteri testamento legimus, hoc idem & in novo reperimus: & quod in C. novo fuerit lectitatum, hoc ex veteris auctoritate deducitur: nihil in eis dissonum, nil diversum. *Et dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* In ambobus testamentis prædicatur Trinitas. *Plena est omnis terra gloria ejus.* Hoc de tempore Evangelicæ prædicationis dicitur. Ubique enim sunt Ecclesiæ beatorum, quæ sunt gloria ejus. In omnibus quippe, qui conversatione sua glorificant Deum, gloria ejus est, atque ita *omnis terra* plena est gloria Dei. D. Olim non omnis terra plena erat ejus gloria, sed unus angulus terræ, quando

Ps. 75. 1. dicebatur: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus*, nunc verò totus orbis gloria ejus est plenus.

Sed quid tibi prodest, si omnis terra plena sit gloria, tu autem non sis particeps plenitudinis gloriæ Dei? Si enim ea, quæ facis, si ea, quæ loqueris, in gloriam Dei fiant, si sermo tuus, si tactus, si processus, & ingressus tuus, si cibus ac potus, & omnes actiones tuæ in gloriam Dei fiant, & particeps dicti hujus es: *Plena est omnis terra gloria ejus.* Sequitur:

Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis. In alia translatione dicitur: *Et ablatum est superliminare à voce, qua clamabant.* Moysi & Aaron ad ostium tabernaculi semper loquebatur Dominus quasi designans ante Evangelium, quia necdum eos in sancta Sanctorum * introduxerit, sicut Ecclesia post introducta est dicens: *introduxit me Rex in cubiculum suum.* Quando ergo Dominus descendit ad terram, *superliminare* illud, id est: quasi quoddam obstaculum intrare cupientibus est ablatum. Vel quando Christus inferni portas confregit, & Sanctorum animas secum educens ad superna Victor remeavit, & regna Cœlorum aperuit, tunc *ablatum est superliminare.* Exod. 29. 4. &c. * Cod. G. induxerit. Cantic. 1. 3

In eo autem quod nova editio habet: *Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis*, sic illam admonitionem intelligamus, ut fidelibus aperiri possit superni templi janua, & infidelibus clausa permaneat. Nam *à diebus Joannis Baptistæ usque nunc regnum Cœlorum vim patitur.* Possumus ergo vim inferre huic januæ, & nobis eam aperire, si volumus; quia *commota sunt superliminaria* ejus, quæ priùs eam immobiliter clausam tenebant. Matth. 11. 12.

Et benè dicitur: *à voce clamantis*, & non: *à voce clamantium*: quia per gratiam solius Evangelicæ prædicationis aperitur porta regni cœlestis. Neque enim Moysi dictum est, quod Petrus audire meruit: *Quia tibi dabo claves regni Cœlorum.* Sequitur: Matth. 16. 19.

Et domus impleta est fumo. Deus noster *ignis consumens est.* Ex hoc igitur igne, quia totam substantiam capere non possumus, levior quædam in universam Ecclesiam, &, ut ita dicam, rarior fumi natura dispergitur. Quam nos capientes dicamus: *ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Et: *videmus nunc per speculum in ænigmate.* Deut. 4. 24. 1. Cor. 13 9. ibid. 12.

Et volavit, inquit, ad me unus de Seraphin &c. Quia per duos Seraphin duo testamenta intelligimus, novum testamentum missum ad Prophetam dicimus, quod habens

in se utraque mandata, id est: & sua, & A veteris instrumenti, ignitum sermonem Dei duplici præceptorum acie comprehendit, & tactis labiis, quidquid fuerit ignorantiæ, (hoc enim labia nunc interpretari possumus immunda) purgationis suæ repulit veritate. Verè enim carbo, qui linguam puram faciat à peccato, sermo divinus. Sed quia in Hæbræo pro carbone *calculus* legitur, videtur mihi sermo divinus & calculi appellatione signari. Sicut enim calculus genus est lapidis durissimi, & rotundi, & omni parte lenissimi, ita sermo Dei, qui nec Hæreticorum nec B omnium adversariorum potest contradictionibus cedere, calculus dicitur. Videntur autem mihi, & LXX. interpretes in eo, quod *anthraca* transtulerunt, idem sensisse. *Anthrax* quippe, quem nos *carbunculum* interpretamur, genus est lapidis fulgidi atque lucentis, quem & in
Exod. 28. 18. duodecim lapidibus invenimus. Sive igitur calculum, sive carbunculum lapidem accipimus, & in calculo quidem divini sermonis veritas & rigor, in carbunculo autem doctrina lucens & manifesta monstratur.

Quod autem Seraphin *volâsse* dicitur, C intellige velocem divini sermonis adventum super Prophetam, ac novi testamenti repentinam cognitionem. Quia ubi Deus Magister est, nulla mora fit in discendo. *Et in manu ejus calculus. Calculus in manu* sermo est in operatione. Novum enim testamentum per gratiam facit operibus impleri, quod vetus nequivit per austeritatem facere. *Quem tulerat de altari.* Quia Evangelicum sermonem prædicationis de ara Dominicæ Crucis accepit. Et dixit: *Ecce tetigit hoc labia tua*, &c. Tactu calculi, id est: divini sermonis, D purgatum peccatum, sicut discipulis Do-
Joan. 15. 3. minus ait: *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Purgatus itaque Prophetes, & igne coelitus succensus subjungit:

℣. 8. *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.*

Et hîc declaratur unus Deus in pluralitate personarum. Sicut enim in Genesi
Gen. 1. 26. dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*: ita & hic puto dictum: *Quis ibit nobis? Nobis* enim quibus aliis æstimandum est nisi Patri & Filio & Spiritui Sancto? Quibus vadit, quicunque eorum obsequitur voluntati. Et in eo, quòd unius loquentis persona præponitur Divinitatis est unitas: in eo verò, quòd dicitur *nobis*, personarum diversitas indicatur.

Et dixi, inquit, *Ecce ego, mitte me.* Rom. 4. 17
Deus, *qui vocat ea, quæ non sunt, quasi sint*, & qui dixit: *Ego sum, qui sum.* Quoscunque vocaverit, statim facit subsistere. quoniam omnia, quæ absque eo sunt, non sunt. Unde & Propheta purgatus à vitiis ausus est dicere: *Ecce ego sum.* Notandum autem, quomodo ad id, quod Exod. 3. 14
dixerat Dominus: *Quem mittam, & quis ibit nobis*: Propheta ex parte respondent: *Ecce ego sum, mitte me*, & de sequenti tacuerit, intelligens nullum dignum esse hominum, qui Deo pergeret, & omne iter suum ejus faceret esse, qui mitteret. qui cum diceret: *Mitte me*, per activam vitam prodesse proximis cupiens officium prædicationis appetit. Illa est enim vera charitas, quæ sic ad Deum festinat, ut proximum non deserat. Purgatus ergo per altaris calculum, & charitate fervens ultro se, ut mittatur, offert, quatenus gratiæ, quam acceperat, alios faceret, participes. Sed qui præsentibus pio amore prodesse volebat, mala, quæ futuris erant ventura, primò prophetare visus est, ac deinde audivit eorum bona. Nam sequitur:

Et dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi hujus, &c. ℣. 9.

Locus enim iste ad illud tempus pertinet, quo Dominus in terris conversatus est nova docens, & mira faciens, qui de Judæis tunc ait: *Ideo in parabolis eis loquor, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, ut impleatur in eis Prophetia Isaiæ dicens. Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne quando oculis videant, & auribus audiant, & corde intelligant, & con-* Matth. 13. 13. 14. 15.

vertantur, & sanem eos. Quia ergo para- A. bolas Judæis non intelligentibus loquebatur Dominus, & signa coram eis faciebat, nec intelligebant, quia totum carnaliter sapiebant, meritò divina eis sententia per increpationem Prophetiæ dixerat: *Audite*, subaudi: *verba Salvatoris, & nolite cognoscere, quid ea significent.*

℣. 10. *Excæca*, inquit, *cor populi hu-*
alias: *jus, & aures ejus aggrava, &*
* videat. *oculos ejus claude, ne forte * videant*
* audiat. * intelligat *oculis suis, & auribus suis * audi-*
* convertatur. *ant, & corde suo * intelligant, & ** B.
* sanem eum. *convertantur, & * sanentur.*

Quis nunc in Isaia figuratur, qui populum Judæorum excœcare præcipitur, nisi persona Prophetarum & ipsius Legislatoris? Isaiæ ergo dicitur: *Excæca cor po-*
2. Cor. 3. 13. 14. 15. 16. *puli hujus.* Quia sicut Apostolus ait: *Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur, sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem id ipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet revelatum, quoniam in Christo evacuatur. Sed usque in hodiernum diem cùm legitur: Moyses, velamen est positum super cor eorum. Cùm autem conversi fuerint* C. *ad Dominum, auferetur velamen.* Itaque quoniam scriptura Legis & Prophetarum velamine litteræ obumbratur, & carnalis Judæorum populus solam litteræ superficiem sequitur, Isaias scriptorum Testamenti veteris personam gerens cor ejus excœcare dicitur:

Cùm autem dicit: *Ne fortè videant oculis suis*, sciendum, quia Deus in sua cœcitate reliquit eos deserendo & non adjuvando. Quod non iniquo sed occulto judicio fecit. Sive enim quando adjuvat, misericorditer facit, sive quando non adjuvat, justè facit: quia omnia non temeritate sed judicio. Nam quia non ex fi- D. de, sed tamquam ex operibus tumuerunt, ipso suo tumore cœcati offenderunt in lapidem offensionis In eo tutem quod addidit: *Et convertantur & senentur*, aut à superioribus subaudiendum est, ut dicatur: *non convertantur, & non sanentur:* aut de supernæ medicinæ misericordia factum intelligendum est, ut quoniam perversæ & superbæ voluntatis erant, & justitiam suam constituere volebant, ad hoc in sua cœcitate deserentur, ut offenderent in lapidem offensionis. & implerentur facies eorum ignominia, & humiliati quærerent nomen Domini, & non suam, qua inflatur superbus, sed Dei justitiam, qua justificatur impius, Hoc enim multis eorum profecit in bonum, qui de suo scelere compuncti in Christum postea crediderunt. *Aures* autem. quæ nunc *aggravantur*, & oculos, qui clauduntur, non exterioris hominis esse putes, sed potiùs interioris. Propheta verò, postquam ei dictum est: *Excæca cor populi hujus*, subjecit:

B. *Et dixi usquequo Domine? Et* ℣. 11.
dixit: donec desolentur Civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquatur deserta.

Et longe faciet Dominus ho- ℣. 12.
mines.

Tam diu enim perduraverunt in cœcitate cordis, *donec* per Vespasianum & Titum *civitates* eorum *desolarentur*; ut non remaneret in eis habitator, *& terra eorum relinqueretur deserta, & longè* fierent *homines Judaici* generis, ab ea captivi per omnes gentes ducti. Sed quia reliquiæ hujus plebis circa finem sæculi convertentur, videamus quid subjungat: *Et multiplicabitur, quæ derelicta fuerat in medio terræ.*

Et adhuc in ea decimatio, & con- ℣. 13.
vertetur, & erit in ostensionem sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ expandit ramos suos, semen sanctum erit, id quod steterit in ea.

Medium terræ Jerusalem est, sicut per Ezechielem dicit Dominus: *Ista est Je-* Ezech. 5. 5
rusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras. In hoc *medio terræ dereliquit* Dominus plebem Judæorum dicens: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Di-* Matth. 23. 38.
co enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Sed plebs ista, quam Dominus, dum adhuc habitaret in Judæa. reliquit, & quæ postmodum per totum Orbem dispersa est, appropinquante sæculi termino *multiplicabitur*, & ad fidem veniet, sicut scriptum est: *Si fuerit populus tuus quasi* Isa. 10. 22.
arena maris, reliquiæ convertentur ex eo.

De-

Decimatio significat impletionem Legis propter decalogum ejus. *Adhuc* ergo erit *in ea decimatio*: quia futurum est, ut legem suam impleat, & convertetur ad prædicationem Eliæ. *Et erit in ostensionem sicut terebinthus & quercus*: quia longè lateque sparget exempla sublimis conversationis suæ, & magnæ sanctitatis. Terebinthus enim & quercus nimis magnæ sunt arbores. *Semen sanctum erit id, quod tunc in ea steterit*: sicut de illa gente dicit Apostolus (Rom. 11, 16): *Si radix sancta est, & rami.* Sicut enim radix sancta est in Patriarchis: si sancti erunt rami in his filiis. Hæc regnante Joathan vidit Isaias, vel prophetavit.

CAPUT VII.

℣. 1: *ET factum est in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziæ Regis Juda ascendit Rasin Rex Syriæ & Phacee filius Romeliæ Rex Israel in Jerusalem ad præliandum contrà eam, & non potuerunt debellare eam.*

℣. 2. *Et nuntiaverunt domui David dicentes: Requievit Syria super Ephraim, & commotum est cor ejus, & cor populi ejus sicut moventur ligna sylvarum à facie venti.*

Hæc secundùm Historiam veraciter credimus facta. Sed quoniam (Cor. 10. 11.) *hæc omnia in figura contingebant illis*, requiramus, quid in istis præfiguratum sit. Quia enim *Achaz* interpretatur *apprehendens*, quid per Achaz nisi typus Apostolorum, ac temporis illius reliquorum fidelium, qui Christum in carne apparentem fideliter apprehenderunt (Luc. 2. 28. unde & Simeon *accepit eum in ulnas suas*) & quid per *Joathan*, qui interpretatur *cujus est frater eorum*, nisi Prophetæ signantur, qui satis declaraverunt, *cujus* sit Christus, populi Judaici, an Christiani, qui secundùm carnem *frater est* Judæorum? Dicitur quoque *Joathan Domini perfectio*: quia à Domino data est Prophetis perfectio, quam habuerunt. Quid verò per *Oziam*, qui *robustus* dicitur, nisi virilis Patriarcharum cuneus? Achaz ergo nascitur ex Joathan, & Joathan ex Ozia: quoniam Apostoli sunt Prophetarum filii & Prophetæ filii Patriarcharum. *Achaz* verò *Rex Juda* est, quoniam Apostoli sunt Rectores Ecclesiæ.

Quid autem per *Syriam*, quæ *sublimis* dicitur, nisi superba gentilitas exprimitur? Quid per *Rasin*, qui interpretatur *placentia sive complicatio*, nisi Principes gentium erroribus implicati? Quid per *Israel* nisi perfidus Judæorum populus? Quid per *Phacee* Regem Israel, qui dicitur *aperiens*, nisi Doctores Judæorum, qui scripturas aperire deberent interpretando? *Romelia* verò dicitur *Excelsus Domini*, & Phacee *filius Romeliæ* est: quia isti carnales & perfidi Judæorum Magistri ab antiquis Patribus descenderunt, qui vita sublimes ante Deum fuerunt.

Itaque *Rex Syriæ & Rex Israel in diebus Achaz ad præliandum contra Jerusalem venerunt*: quia Principes gentium atque Judæorum temporibus Apostolorum cœperunt mox impugnare Ecclesiam. *Et non potuerunt debellare eam*: quia (Marc. 16, 18.) *portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* *Et nuntiaverunt domui David*, id est: Rectoribus Ecclesiæ. *Requievit Syria super Ephraim*, id est: gentilitas Judaico populo concordat in persecutione fidelium. Sic enim legitur in Actibus Apostolorum (Act. 14.): *Qui verò increduli fuerant Judæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversus fratres.* Et post paululùm (ib. 5. & 6.). *Cùm autem factus esset impetus gentilium & Judæorum cum Principibus suis in Apostolos, ut contumeliis afficerent eos, & lapidarent*: id est: Paulum & Barnabam, *intelligentes confugerunt ad civitates Licaoniæ.* Itaque *Rex Syriæ & Rex Israel ascenderunt contra Jerusalem*, dum fieret impetus gentilium & Judæorum cum Principibus suis in Apostolos. Itaque *requievit Syria super Ephraim*, dum Judæi gentilium animos inflammâssent adversus fratres. *Et commotum est cor ejus, & cor populi ejus*: quia & Præpositi & subjecti metu passionis titubaverunt. Contra quam fluctuationem venit Salvator noster roborare, & consolari eos. Nam Sequitur:

Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Jasub filius tuus ad extremum aquæductus piscinæ superioris in via agri fullonis. V. 3.

V. 4. *Et dices ad eum: vide, ut si-* A.
leas, noli timere & cor tuum ne for-
midet à duabus caudis titionum fu-
migantium istorum in ira furoris
Rasin Regis Syriæ, & filii Rome-
liæ.

V. 5. *Eò quòd consilium inierit contra*
* aliàs: in malum. *te Syria* malum, Ephraim & filius*
Romeliæ dicentes:

V. 6. *Ascendamus ad Judam, & su-*
* aliàs: & avellamus eum ad nos. *scitemus eum* ad nos, & ponamus*
Regem in medio ejus filium Tabeel.

V. 7. *Hæc dicit Dominus Deus: Non*
stabit, & non erit istud.

V. 8. *Sed caput Syriæ Damascus, &*
caput Damasci Rasin.

Isaias enim, qui dicitur *salus Domini*, *egreditur in occursum Achaz*: quia in angustia tribulationis nostræ occurrit menti nostræ, quomodo Filius Dei missus ad passionem in mundo fuit. Unde Apostolus: *Recogitate*, inquit, *eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes.* (Hebr. 12. 3) Egressio enim Isaiæ commemoratio Dominici Adventus est nobis. *Jasub* verò *filius ejus* derelictus quid significat nisi eos, de quibus dictum est: *Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem Sanctus vocabitur?* (Isa. 4. 3.) Unde *Jasub* interpretatur *revertens*: quia illi, qui de circumcisione crediderunt, prædicantibus Apostolis reversi sunt ad eum.

Quid autem per *piscinam superiorem* nisi Evangelium exprimitur legi superpositum? Quid per *aquæ ductum* nisi vetus Testamentum, unde procedit novum? D. *Egressus est* igitur *Isaias ad extremum aquæductûs piscinæ superioris*: quia Christus in fine legis natus est, & adhuc inde nobis apparet. Quid verò per *agrum fullonis*, ubi sordes & maculæ vestium purgabantur, nisi Ecclesia Salvatoris figuratur, in qua nos, qui Christi vestes sumus, remissionem peccatorum consequimur? Quid per *viam agri* nisi actio Ecclesiæ? Isaias itaque exiit *in via agri fullonis*: quia Christus in actione, quam Ecclesia servat, apparet, & ait: *Vide, ut sileas*, id est, ut vocem querelæ, non proferas. *Noli timere*, subaudi: *eos, qui occidunt corpus*. (Matth. 10. 28.)

A. *Duas caudas titionum fumigantium* iram gentilium & Judæorum vocat. Quia in prima parte comburuntur igne suæ malitiæ, & in ultima comburendi sunt igne gehennæ, qui per iram ardent adversus Ecclesiam, & per erroris nebulam fumant, *& Judam*, id est: Christianum populum ab Ecclesia quærunt *avellere ad se*, & suis erroribus involvere. Sic enim Judæi Galathas avellere cœperant, cùm eos per Epistolam Paulus ad Ecclesiam revocaret. Sic gentiles avulserunt omnes, qui Christum in persecutionibus ne- B. gaverunt.

Tabeel autem *bonus Deus* interpretatur. Et gentiles atque Judæi bonitatem Redemptoris nostri negantes meliora putant ea, quæ ipsi colunt. Quærunt igitur Judam avellere, ut Regem in medio ejus ponant *Filium Tabeel*, id est, *boni Dei*, qui sui erroris cultores cuperent in nobis Præpositos, & Doctores constituere.

Sed *non erit, & non stabit istud.* *Sed caput Syriæ Damascus*, qui dicitur, *sanguinis poculum*: quia Principes gentium sanguinem fidelium sitient.* (* Cod. Cruc. sitiunt.) *Et caput Damasci*, C. id est: ipsius crudelitatis gentilium *Rasin*, id est *cursus*: quia veloci cursu transibit eorum tyrannica dominatio. Vel *complicatio* erroris caput sævitiæ ipsorum erit. *Rasin* quippe *cursus* vel *complicatio*, sive *placentia* dicitur. Sequitur:

Et adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus.

Et caput Ephraim Samaria, & V. 9.
caput Samariæ filius Romeliæ. Si
non credideritis, non permanebi-
tis.

D. A Nativitate Domini usque ad rebellionem Judæorum adversus Romanos *sexaginta & quinque anni* fuerunt. Nam sexagesimo sexto anno rebellaverunt sub Fullo* Præside. (* Cod. G. Follo.) Cujus rebellionis pertinacia succedente post tempore in tantum convaluit, ut & ipsi delerentur, & urbes eorum, & captivi ducerentur in omnes gentes. Benè ergo dicitur: *Adhuc sexaginta & quinque anni, & desinet Ephraim esse populus.* Fortasse & aliud temporis spatium per omnes *sexaginta quinque annos* mysticè designatur. Nam sexies decem sexaginta sunt. Et quia sex diebus licet operari secundùm legem, senarius ope-

operationem designat: denarius legem A propter decalogum: quinarius quinque sensus corporis. Quid ergo per sexaginta & quinque annos exprimitur nisi tempus omne, quo perfidus iste Judæorum populus carnalem legis actionem tenet, & quinque sensibus corporeis servit? Post cujus spatium Elia prædicante deficiet incredulus Judæorum populus, ut multiplicetur credentium numerus. Rom. 11. 25. 26. *Nam cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.* Sic ergo quasi post sexaginta & quinque annos apostata *Ephraim desinet esse populus* B nullo jam ferè remanente incredulo ex ejus multitudine: quia postquam plenitudo gentium intraverit, omnis Israel salvus fiet. Unde & subditur:

Et caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romelia. Samaria quippe *custodia* dicitur, & *Romelia excelsus Domini.* Custodia ergo caput illorum erit: quia tunc observantiæ præceptorum Dei veraciter se subjicient. Et *caput* hujus custodiæ erit *filius excelsi Domini.* Quia Principes Religionis habebunt, qui Patriarchæ Abraham filii non solùm carne sed fide C erunt ac moribus. Ut autem hæc omnia mysticè dicta esse declaret, exponendo subjungit ad hos, qui contra Ecclesiam pugnant, dicens: *Si non credideritis*, scilicet in Christum, *non permanebitis*, sed citò peribitis ab orbe terrarum Ecclesia crescente: Prov. 2. 21 *Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea: impii verò de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.*

Si quis autem hos sexaginta quinque annos historialiter ad captivitatem decem tribuum referre voluerit, videat, quòd tres Reges Juda in hac narratione Propheta posuerit, sub quibus & prophetavit. *Et factum est*, inquit, *in diebus Achaz filii Joathan filii Oziæ.* D Et ideo computet, ut Hebræi volunt, à vigesimo quinto anno regni Oziæ usque ad sextum annum regni Ezechiæ, in quo Salmanasar cepit Samariam, & transtulit Israel in Assyrios. Quando enim Ozias: sub quo & iste prophetare cœpit, ingressus in templum adolere voluit incensum, & percussus est lepra, volunt Hebræi fuisse annum regni ejus vicessimum quintum, cujus reliqui anni fiunt viginti septem. Omnes enim anni, quibus regnavit, quinquaginta duo fuerunt. Post quem regnavit Joathan filius ejus annis sexdecim, & hujus filius Achaz sexdecim aliis. Et post hunc regnavit Ezechias, cujus sexto imperii anno Samaria capta est: atque ita simul fiunt anni sexaginta quinque. Sequitur:

Et adjecit Dominus loqui ad ℣. 10.
Achaz dicens:
Pete tibi signum à Domino Deo ℣. 11.
tuo in profundum inferni, &c.
Et dixit Achaz: non petam, & ℣. 12.
non tentabo Dominum.
Et dixit: Audite ergo domus ℣. 13.
David: numquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?
Propter hoc dabit Dominus ipse ℣. 14.
vobis signum: Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.
Butyrum & mel comedet, ut ℣. 15.
sciat reprobare malum, & eligere bonum.

Etsi hic non posset intelligi, tamen ex Matthæi volumine nobis innotesceret: à Domino dictum *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Matth. 1. 23. Et Dominus, qui hoc dicit præmittit dicens: *Numquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?* Quis est ergo Dominus, qui dicit: *Molesti estis & Deo meo* nisi qui aliàs loquitur: Joann. 20. 17. *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum?* Ipse enim propter mysterium futuræ incarnationis jam Deum suum dicit Deum Patrem, & sic de se incarnando quasi de alio loquitur:

Pete, inquit, *tibi signum in profundum inferni, sive in excelsum supra. Signum* quippe *in profundum & in excelsum* descensio Christi ad inferos, & ascensio ad cœlos. An non mirabile signum fuit, quando infernum confregit, & spoliavit, atque regna cœlorum ascendens aperuit? Quod *signum* jubetur *petere Achaz* non simpliciter sed *sibi*: quia Christus non propter se, sed propter nos usque ad inferni profunda descendit, & usque ad solium paternæ majesta-

jestatis ascendit. Sed Achaz utpote pec- A. cator ignorans mysteria Dei: *Non petam*, inquit, *& non tentabo Dominum*. Putabat enim hoc tentationem fore, si tale signum peteret. Et Dominus totam incredulorum progeniem increpans ait:

Audite ergo domus David, quæ signum ereptionis vestræ & salvationis petere non vultis, *Numquid parum vobis est molestos esse hominibus quia molesti estis & Deo meo? Molesti* erant *hominibus*, id est: ratione utentibus, qui, quod humanæ salutis exigebat ratio, postulare nolebant. Neque enim genus humanum salvari poterat, nisi confringeretur infernus, qui cunctorum ani- B. mas suscipiens retinebat, & aperiretur cœlum populo Sanctorum. Sed & *Deo molesti* erant: quia, quod Deus dare volebat, ipsi nolebant petere. Deo quippe salutem humanam quærenti molestus est, quisquis se saluti subtrahit, nec talem exhibet, qui facilè salvare possit. Propter hoc, inquit, quòd non solùm *hominibus*, sed *& Deo molesti estis* nolentes petere signum triumphi Christi, per quod salvi sitis, *dabit ipse Dominus vobis* non postulatus *signum* nativitatis suæ,

Dabit Dominus vobis signum. Et quod signum? *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium*. Rectè conceptio & partus Virginis vocatur *signum*, quæ sic mater effecta est, ut virginitatis non amitteret sigillum. Signum quippe sigillum appellari solet: & ipsa propter hoc perpetuæ virginitatis intactum signaculum vocatur in Canticis
Cant. 4. 12. Canticorum: *Hortus conclusus, fons signatus*, Vel *signum*, id est: miraculum vocatur conceptus & partus ejus: quia totus orbis lætus admiratur, quoniam virgo D. conceperit, & peperit. & in æternum virgo permanserit. *Et vocabitis* ô Domus David nomen ejus *Emmanuel*, id est: *nobiscum Deus*. *Nobiscum Deus* vocatur: quia, cùm sit Unigenitus Dei, super ter-
Baruch. 3. 38. ram in carne visus est, *& cum hominibus conversatus est*. & corporaliter ascensurus
Matth. 28. 20. in cœlum promisit nobis: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*. Domus enim David, quæ nomen ejus Emmanuel vocat, primò MA-
Luc. 1. 27. RIA & JOSEPH *de domo* & familia *David* sunt, ac universa deinde Ecclesia.

Butyrum & mel comedet. *Butyrum* ex lacte est, & lac ex carne: *mel* autem cadit ex aëre. Quid ergo per *Butyrum* nisi scientia humanitatis ejus exprimitur? Et quid per *mel* nisi dulcedo Divinæ sapientiæ ejus? *Comedit* itaque *butyrum & mel*: quia humanam & Divinam sapientiam habuit. Et propterea scivit *reprobare malum & eligere bonum*: quia per prudentiam humanı & Divini sensus omne, quod malum est, sapienter respuit, & omne bonum elegit. Hinc enim factum est, ut ipse peccatum nullum committeret, omnemque justitiam adimpleret, atque in fine sæculi genus humanum judicet.

Sed ut mysticam intelligentiam in his prosequamur. Jubetur Achaz *signum petere in profundum, & in excelsum*, & respondet: *Non petam*, ac si diceretur Apostolis, ut mortem Salvatoris, & ascensionem optarent, & illi magis eam expavescerent. Scriptum est enim, quoniam *cœpit Jesus ostendere discipulis suis: quia oportet eum ire Jerosolymam. & multa pati à senioribus, & scribis, & Principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus increpabat eum dicens: Absit à te Domine: non erit tibi hoc. Qui conversus di-* Matth. 16. 21. 22. 23.
C. *xit Petro: Vade retro me Sathanas, scandalum es mihi.* Nam quod Dominus mortem suam & resurrectionem prænuntiat discipulis, & Petrus ait: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*, hoc est juxta mysterium, quod Achaz præcipitur signum inferius & superius petere, & dicit: *Non petam, & non tentabo Dominum*. Et quod Petrus audit: *Scandalum es mihi*, hoc est, quod domui David quasi discipulis Christi dicitur: *Numquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?* Molesti erant Apostoli non solùm sanctis hominibus, id est, Prophetis, sed etiam Deo: quia nolebant, ut moreretur Christus, & resurgeret, sicut Prophetæ prædixerant, & resurgeret, sicut Prophetæ prædixerant, & Deus disposuerat.

Propter hoc, inquit: *dabit vobis signum ipse Dominus*: quia *ecce virgo* Ecclesia *concipiet, & pariet filium*, id est: masculinæ virtutis populum electorum, *& vocabitis nomen ejus Emmanuel*, id est: Christianum. Nam & in participatione sui nominis est Christus nobiscum, dum ab illo Christiani vocamur. *Butyrum & mel comedet*, *Butyrum* spiritalis gratiæ pinguedinem designat dicente Salomone: *Qui fortiter premit* Prov. 30. ultim. 33.

ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. A
Ubera quippe fortiter premimus, cùm ubera sacri eloquii subtili intellectu pensamus. Qua pressione dum lac quærimus, butyrum invenimus; quia dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, ubertate internæ pinguedinis ungimur. *Mel* verò dulcedinem cœlestis doctrinæ
Prov. 24. 13. designat, ùt prædictus Salomon ait: *Comede fili mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo: sic & doctrina sapientia tua.* Tali itaque butyro & melle pascitur electorum populus, quem gignit Ecclesia, & per hoc scit *reprobare malum, & eligere bonum.* B Non enim sufficit nobis eruditio Scripturarum, nisi & unctio Dei doceat nos de omnibus. Sequitur:

ỳ. 16. *Quia atequam sciat puer reprobare malum, & & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris, à facie duorum Regum suorum.*

Qui sunt isti *duo Reges*, superiùs dictum est, scilicet Rex Syriæ & Rex Israel pugnantes contra populum Dei. Et *antequam puer* Jesus per humanitatis sensum discernere sciret inter bonum & malum, *derelicta est terra*, quam Achaz, id est: Princeps Ecclesiasticus *detestatur*, conversis ad eum Magis atque pastoribus. Syria quippe ab Oriente est: & Magi ve-
Matth. 2. 2. &c. nerunt ab Oriente Jerosolymam dicentes: *Ubi est, qui natus est Rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus &c. Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum & scribas populi, sciscitatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt: in Bethlehem Judæ.* Dum dicitur: Herodes iratus & omnis Jerosolyma cum illo, patet, quia jam tunc Syria cœpit requiescere super Ephraim contra Judam. Nam ex duobus his Regibus alium hoc loco possumus Herodem accipere qui gentilis erat, & alium Principes Sacerdotum, & scribas populi. A facie quorum
Matth. 2. 9. & 10. dereliquerunt terram eorum magi, *qui cum audissent Regem, abierunt, & invenerunt puerum cum* MARIA *Matre ejus, & procidentes adoraverunt eum.* Pastores quoque deseruerunt terram detestabilem, &
Luc. 2. 16. *venerunt festinantes, & invenerunt* MARIAM & JOSEPH & *infantem positum in præsepio.* Quamvis autem utrique loca mutaverint ad Christum venientes, tamen detestabilis terra, quam reliquerunt, magis intelligenda est perfidia Judæorum, & infidelitas gentium. Sequitur:

Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui dies, qui non venerunt à diebus separationis Ephraim à Juda cum Rege Assyriorum. ỳ. 17.

Juxta quòd hucusque tractavimus, Achaz Apostolorum gerit formam, atque summorum Ecclesiæ Sacerdotum. Ait ergo: *Adducet Dominus super te & super populum tuum* Ecclesiasticum, *& super domum patris tui*, id est: super ordinem Sacerdotum, *dies* bonos, *quales non venerunt, ex quo separatus est Ephraim à Juda*, id est: populus Judaicus à populo fidelium, & sociatus *cum Rege Assyriorum*, id est, cùm Principe Dæmonum Diabolo. *Assyrii* quippe *convincentes* interpretantur C vel *coarguentes*: quia maligni Spiritus eos ante tribunal æterni Judicis convincunt, & coarguunt, qui nunc eis iniquitatem persuadentibus consentiunt. Cur autem dies promiserit optabiles, subdendo manifestat.

Et erit in die illa: sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur. ỳ. 18.

Et venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & cavernis petrarum, & in omnibus frutetis, & universis foraminibus. ỳ. 19. D

Quid enim in *sibilo* nisi vel sonus Divinæ prædicationis præfiguratur, vel interna aspiratio? *Musca* verò nimis insolens, & inquietum animal est atque immundum & nigrum. In qua quid aliud quam superbus quisque & inquietus peccator exprimitur? Et quæ sunt *Ægypti flumina* nisi defluentia carnis vitia? Differt autem *esse in fluminibus Ægypti, & esse in extremo fluminum Ægypti.* Est enim in fluminibus Ægypti, qui moratur in vitiis, & cæ-

cæcitate cordis: & est *in extremo fluminum* A. *Ægypti*, qui ad pessimam flagitiorum omnium pervenit nequitiam. Quid itaque per muscam extremi fluminum Ægypti designatur nisi vel gentilitas, vel quælibet anima omnibus peccatis & erroribus detenta?

Quid verò per *apem, quæ est in terra Assur*, nisi Philosophi & Poëtæ gentilium ore dulcia sonantes, & in postremis latenter pungentes, & occultum virus infundentes, vel omnes, qui verba sua primitus indulcant, & in fine acriter pungunt? Quæ est enim *terra Assur* nisi infidelitas, B. vel impiorum mens & voluntas, ubi regnat hostis antiquus? Hæc est enim longinqua regio, in qua minor filius dissipavit bona sua vivendo luxoriosè. (*Luc.15.13.*) Et huic ergo muscæ vel api Dominus sibilum vocis suæ non denegat.

Vel per muscam designatur Judaicus populus, qui ad sacrificiorum sanguinem more muscarum concurrebat. Et hæc musca, quoniam in sordibus ultra modum sordiuerat, *in extremo fluminum Ægypti*, exulabat: quia quantùm plebs ista Deo exti- (*Luc.1.79.*) terat familiarior, tantùm ultra illos, *qui in* C. *tenebris & in umbra mortis sedebant*, per inobedientiam deteriùs efflucbat.

Per *apem* verò, quæ mellifica naturaliter est, gentilitas exprimitur: quia, cùm (*Rom.2.14.*) *gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.* Naturaliter ergo gentes sine duce, sine doctore mellificare satagebant, cùm sine lege, quæ legis erant, faciebant. Sed hæc apis erat in (*Gen.3.19.*) terra, de qua dictum est: *Terra es, & in terram ibis*, in terra infructuosa, *in terra* D. *Assur*, quod interpretatur *captivatio*, vel *elatio*, vel *devastatio*, ut à Diabolo captivatas & elatas & devastatas gentilium animas usque ad adventum Domini intelligamus.

Quid verò per *torrentes vallium* nisi doctrinæ figurantur humilium? Et quid per *cavernas petrarum* nisi vulnera Martyrum? Torrentes enim vocamus rivos, qui aquis hiemalibus colliguntur, & æstivo tempore siccantur. Jure ergo prædicationes Sanctorum *torrentes vallium* appellantur: quia, dum in præsenti vita in nobis influunt, quasi in hieme colliguntur aquarum multitudines. Sed æstivo Sole adveniente se subtrahunt: quia, cùm æternæ patriæ lux emicuerit, Doctores prædicare cessabunt. De cavernis autem petrarum supra diximus. *Requiescunt* ergo muscæ & apes *in torrentibus vallium, & cavernis petrarum*: quia conversi peccatores & prædicationes Doctorum delectabiliter bibunt, & Martyrum patrocinia quærunt. Quid verò per *frutecta* nisi pungens asperitas disciplinæ signatur? Solent enim apes ex frutetis mella colligere. Quia, qui in disciplina conversantur, æternam ex ea dulcedinem percipient. Quid autem in *foraminibus* nisi mysticorum eloquiorum perforationes figurantur & apertiones? Nam sicut lapis pretiosus diversis modis perforatur & sculpitur, ita mysticus sermo Dei diversis interpretationibus aperitur. Et in his ergo foraminibus requiescunt muscæ & apes: quia in spiritali intelligentia Scripturarum delectantur conversi peccatores. Sequitur:

In die illa radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen sunt, in Rege Assyriorum caput & pilos pedum, & barbam universam. ỳ. 20.

Quid per *caput* nisi summa Sacerdotii designatur? Quid per *rasos capillos* nisi Sacramentorum subtilitas ablata? Quid per *pilos pedum* nisi Sacramenta Levitarum? Quid per *barbam* nisi virtus Regni? *Rasit* ergo Dominus *in his, qui trans flumen sunt, in Rege Assyriorum caput*: quia Sacramentis præceptorum suorum nudavit Sacerdotium Judæorum, qui per Baptismum nolentes transire ad Christum in Diaboli regno permanent. *Rasit & pilos pedum*: quoniam à Levitatum ministerio spiritalia Sacramenta abstulit. *Rasit & barbam*: quia regnum Israeliticum delerens decorem virtutis ejus amputavit. Rasit hæc *in novacula conducta*: quoniam gladio Romani Exercitus abstulit eis regnum, abstulit & templum, in quo Sacerdotum & Levitarum complebantur officia. Sequitur:

Et

ỳ. 21. *Et erit in die illa: nutriet homo vaccam boum, & duas oves.*

ỳ. 22. *Et præ ubertate lactis comedet butyrum.*

Quis est iste *homo* nisi mediator Dei & hominum homo Christus Jesus? Et quæ est hæc *vacca boum*, quam nutrit, nisi Ecclesia Apostolorum atque Doctorum qua-
Gen. 15. 19 si boum filia? Hanc enim *vaccam* & in Abrahæ sacrificio legimus. Quæ sunt *oves duæ* nisi simplices ac mansueti de utro-
Matth. 15. que populo fideles, de quibus ait: *Non*
24. *sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus*
Joan. 10. 16 *Israel.* Et: *alias oves habeo, quæ non sunt ex* B. *hoc ovili?* *Lac* verò introductorius sermo est, quo imbuuntur minùs capaces, sicut
1. Cor. 3. 2. ait Apostolus: *Tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi non escam.* Sed ex vacca & duabus ovibus *præ ubertate lactis comedet homo butyrum*: quia Dominus ab Ecclesia, ubi circumcisio & præputium est, præ ubertate boni sermonis pinguedine pascitur, dum membra ejus pascuntur. Sequitur:

Butyrum enim & mel comedet omnis, qui relictus fuerit in medio terræ.* *Medium terræ* Judæa & Jerusalem est. *Relictus in medio* C. *terræ* ille est, de quo superiùs ait: *Omnis, qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem, Sanctus vocabitur.* Mel verò desuper cadit: butyrum autem ex animalium lacte colligitur. Mel igitur ex aere: butyrum verò ex carne est. Summi autem Patris Unigenitus, cùm sit Deus super omnia, homo factus est inter omnia. Qui cùm nos dulcedine Divinitatis suæ, & mysterio incarnationis replet, melle nos pariter & butyro satiat. Quia ergo Spiritus Christi mentes fidelium Hebræorum, D. quas replevit, & Divinitatis ejus dulcedine & Incarnationis fide lætificavit, rectè dictum est, quia *butyrum & mel manducabit omnis, qui relictus fuerit in medio terræ.* Sequitur:

*alias manducabit.

ỳ. 23. *Et erit in die illa: omnis locus ubi fuerint mille vites,* & mille argentei, & in spinas, & in vepres erunt.*

*alias: mille vites mille argenteis, & in &c.

ỳ. 24. *Cum sagittis & arcu ingredientur illuc.*

Quid per *vites* nisi sancti designantur botros operum bonorum ferentes, quibus A. ait Dominus: *Ego sum vitis, vos palmites?* Joan. 15. 5. Quid per *argenteos* nisi sermones boni figurantur? Nam *argentum electum lingua justi* Prov. 10. est. Quid per millenarium nisi plenitu- 20. do numeri? Ubicunque fuerint *mille vites*, erunt & *mille argentei*: quia ubi fuerit copia virorum spiritalium, ibi & erit prædicationis copia. Nam sub veteri testamento vix inveniebatur, qui scientiam prædicationis haberet. Sed in tempore revelatæ gratiæ, de quo nunc sermo est, redundant ora fidelium ubique verbo veritatis. *Et in spinas & in vepres erunt*: quoniam contra peccata & vitia gentilitatis directi sunt. Quid enim per *spinas & vepres* nisi punctiones peccatorum insinuat, quibus velut desertum plena erat gentilitas? *Cum sagittis & arcu ingredientur illuc*: quia nimirum sancti Apostoli ad feriendam gentilium vitæ duritiam cum districtis verborum spiculis venerunt. Scriptura enim sacra *arcus* est, de qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Sequitur: *Vepres enim & spinæ erunt in universa terra.*

ỳ. 24. *Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium, & erit in pascua bovis, & inconculcationem pecoris.*

Vepres & spinæ vel peccata, vel peccatores designant: *Montes* verò Sanctos conversatione sublimes. *Sartulum* autem ferrum est fossorium bidens, verbum doctrinæ significans acutum ab utroque testamento. *Montes* igitur, *qui in sartulo sarrientur*, id est: fodientur, *non veniet eis terror spinarum & veprium*: quia, qui verbo doctrinæ purgabuntur, non timebunt peccata, & vitia, quoniam noxias vitiorum herbas Divini verbi *sarculo* eradicabunt, neque metuent eos, qui occidunt corpus. *Et erit*, subaudi: terra, *in pascua bovis*: quia sanctus quisque prædicator in tota mundi latitudine inveniet, quos sibi incorporet. *Et in conculcationem pecoris*: quia cætera fidelium multitudo tantùm conculcat terrena, nec conversione peccatorum pascitur ùt prædicator: *bos* quippe doctor est, *pecus* verò plebs fidelium. Sequitur:

CAPUT VIII.

ỷ. 1. **E***T dixit Dominus ad me: sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahe, citò prædare,*

ỷ. 2. *Et adhibui mihi testes fideles Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ.*

V. 3. *Et accessi ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: voca nomen ejus: accelera spolia detrahere, festina prædari.*

ỷ. 4. *Quia antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.*

Quid nunc per Isaiam nisi Moyses & Prophetæ signantur? Quid per *librum grandem*, nisi Scriptura vetus? Quid per *stylum hominis* nisi scientia rationabilis animi? Quid per *Uriam* Sacerdotem nisi qui sub lege functi sunt Sacerdotio? *Urias* enim interpretatur *lux mea Dei*: quia lumen veritatis & justitiæ, quod in eis erat, donum esse Dei fatebantur. Quid per *Zachariam*, qui dicitur, *Memor Domini*, nisi Doctores, qui in lege Domini die ac nocte meditantes Divinam semper habebant memoriam? *Barachia* verò interpretatur *Benedictio Domini*. Et Barachia pater Zachariæ est: quia Sancti Doctores filii sunt benedictionis Domini. Quid verò per *Prophetissam* nisi Synagoga figuratur? Quid per filium ejus nisi Redemptor noster?

Isaias itaque librum sibi sumens, *stylo hominis* in eo scribit dicens puero Jesu: *Velociter spolia detrahe, citò prædare*: quia omnes veteris Testamenti scriptores rationabili sententia in eo scripserunt, quòd Dei Filius in carne apparens regnum diaboli festinanter invasurus erat, & ab eo captivos homines erepturus. Cujus rei testes adhibuit sibi Propheta Uriam, & Zachariam: quia Moyses & cæteri, qui libros Testamenti veteris scripserunt, arcana eorum mysteria Sacerdotibus & Do-

A. ctoribus tradiderunt. Quibus in testimonium adhibitis accessit Isaias ad Prophetissam, ut impraegnaret eam: quia sancti Prophetæ testibus Sacerdotibus & Magistris cordi Synagogæ fidem Dominicæ Incarnationis infuderunt. Synagoga enim Christum concepit, ex quo nasciturum hunc ex sua carne credere cœpit: quem & peperit, quando per partum Virginis eum nobis incarnatum edidit. Cujus nomen Propheta vocavit: *Accelera*

B. *lera spolia detrahere, festina prædari*: quia prævidit eum mox tempore nativitatis suæ pastores & Magos ad se tracturum. Et alacribus desideriis eum hortabatur, ut hæc agere festinaret. Debellaturus enim in toto orbe regnum Diaboli hæc prima Puer illi spolia detraxit, ut à perfidia Judæorum Pastores ad se converteret, & Magos ad se adorandum converso à peste illius superstitionis averteret. Qui tunc adhuc ob infantilem ignorantiam nesciebat vocare Patrem suum, id est: Nutritium suum Joseph, & Matrem suam Virginem, sicut & in Jeremia dicit: *Ec-* Jerem. 1. 6

C. *ce nescio loqui, quia puer ego sum.* Sapientia enim Dei novit omnia; Expers autem agnitionis infantia per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicerat, ignorabat; unde *proficiebat sapientia &* Luc. 2. 52.
ætate, & gratia. Nam in Divinitate non habuit proficere. Sed tamen abstulit *fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ.*

Syriam quippe *gentilitatem* significare diximus; *Damascus* autem *sanguinis poculum* vel *sanguinem bibens* interpretatur. *Et caput Syriæ Damascus*: quia culturæ dæmonum subdita gentilitas animam suam velut proprium sanguinem Diabolo in poculum libat. Quid itaque *fortitudinem*

D. *Damasci* & Idolatriæ & mortis animarum & crudelitatis putamus nisi Magos? In arte enim magica totius erroris, & prædicationis virtus convalescebat. Quid verò per *Samariam* nisi Judæorum perfidia signatur? Dum ergo Magos atque pastores ad se Puer converteret, abstulit virtutem Damasci, & spolia Samariæ. Et hoc factum est *coram Rege Assyriorum*: quia cognovit Diabolus magorum suorum damnum, quod pertulit. Unde & Herodem Matth. 2.
inflammavit, ut natum Regem extinguere quærens omnes pueros sibi coætaneos occideret. Sequitur:

Et

✝. 5. *Et adjecit Dominus loqui ad me,* A.
adhuc dicens:
✝. 6. *Pro eo, quòd abjecit populus iste*
aquas Siloe, quæ vadunt cum silen-
tio, & assumpsit magis Rasin & fi-
lium Romeliæ.
✝. 7. *Propter hoc ecce Dominus addu-*
cet super eos aquas fluminis fortes &
multas, Regem Assyriorum, & om-
nem gloriam ejus, & ascendet super B.
omnes rivos ejus, & fluet super om-
nes ripas ejus.
✝. 8. *Et ibit per Judam inundans &*
transiens, & usque ad collum ve-
niet, & erit extensio alarum ejus im-
plens latitudinem terræ tuæ ô Em-
manuel.

Quoniam *Siloa Missus* interpretatur, per *Siloam* intelligimus Christum, qui missus est mundum redimere, & per *aquas Siloe* prædicationem ejus. Per aquas enim doctrina designatur, sicut scriptum est: C.
Eccli. 15. 3. *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum. Quæ,* scilicet, aquæ *vadunt cum silentio*, id est: mentem spiritali potentia leniter sine strepitu & clamore verborum ingrediuntur:
ibid. 9. 17. quia, sicut Salomon ait: *Verba Sapientum audiuntur in silentio.* Quid verò per *Rasin Regem Syriæ* nisi Cæsarem intelligi voluit? Quid per *Phacee filium Romeliæ* nisi Pharisæos, & legis Doctores? *Abjecit* ergo populus Judæorum *aquas Siloe*: quia prædicationem Domini respuit. Et elegit *Rasin*, id est: Regem gentium dicens:
Joan. 19. 15 *Non habemus Regem nisi Cæsarem.* Unde *Rasin* interpretatur *Placentia*: quia secun- D. dùm placentiam & libitum voluntatis suæ dixerunt hoc, & *assumpserunt* potiùs *filium Romeliæ*, id est: Pharisæos & Scribas, qui à sanctis Patribus originem ducunt.

Propter hoc adduxit *Dominus super eos aquas fluminis fortes & multas*, id est: humani generis validos & copiosos populos, Regem scilicet Assyriorum, id est: Vespasianum Ducem Romanorum. Quia enim Assyrii dicuntur *coarguentes*, meritò Romani vocantur Assyrii, qui Judæorum iniquitatem arguentes ulciscebantur. Et quia populus Romani Exercitus *aquas fluminis* appellavit, loquitur metaphoricè de eo quasi de flumine nimiùm excrescente & cuncta replente. Vel per *aquas fluminis* impetum tribulationis illius, quam tunc Judæi pertulerunt, intelligamus. Aquæ enim vel populos vel tribulationes hìc significant.

Et ascendet, inquit, *super omnes rivos ejus &c. Rivos* ejus singulas tribus ac familias fortasse nominat, & *ripas* terminos tribuum & familiarum. Sed iste fluvius tribulationum excedens omnes & tribus & limites tenuit, *& per Judam inundans & transiens usque ad collum* excrevit, ut submergeret omnes sicut flumen, cùm usque ad collum venerit. Et *extensio alarum ejus exercitus implevit latitudinem terræ Emmanuel*, id est: Judæam, & omnem Galilæam, deinde cernens Propheta omnes Judæos in Jerusalem conventuros, atque per Titum Vespasiani filium superandos ait:

*Congregamini populi, & * vice-* ✝. 9.
mini, & audite universæ procul ter- * aliàs u-
ræ: confortamini & vincemini, ac- bique vincimini.
cingite vos & vincemini.
Inite consilium, & dissipabitur, ✝. 10.
loquimini verbum, & non fiet, quia
nobiscum Deus.

Hæc enim tempore obsidionis & captivitatis illius completa sunt. Neque enim cum Judæis jam erat Deus, sed cum Christianis. Nam sequitur:

Hæc enim ait Dominus ad me: ✝. 11.
sicut in forti manu erudivit me, ne
irem in via populi hujus dicens:
Non dicatis: conjuratio. Om- ✝. 12.
nia enim, quæ loquitur populus iste,
conjuratio est.

Nobiscum Deus est, id est: Christus. *Ait* enim ipse Christus *Dominus ad me: sicut in forti manu erudivit me* Deus Pater meus, id est: sicut eum, cui validam virtutem dederat: non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, *ne per viam populi hujus* incederem infirmas actiones ejus imbecillo animo sequens, & inerudito corde per iter insipientium gradiens, sed ut directionis meæ viam fortiter & sapienter tenerem. Unde contra eum indignantes dixerunt apud se: *Gravis est nobis etiam ad* Sapient. 2. 15. & 16.
videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ illius, tamquam

nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à A.
viis nostris tamquam ab immunditiis. Non
ergo ivit *in via populi hujus,* sed qui eum va-
lida manu confortavit, & sapienter eru-
divit, ne in via populi hujus iret, ipse ei,
ac discipulis ejus dixit; *Ne dicatis: conju-
ratio* fit adversus nos: *omnia enim, quæ lo-
quitur populus, iste* de nobis, *conjuratio est.*
Conjuraverunt enim adversus Salvatorem,
Joh. 9. 22. & *conspiraverunt, ut si quis illum confiteretur
Christum, extra Synagogam fieret,* & quasi
conjurationem semper facientes num-
quam cessaverunt mala contra eum ma-
chinari, donec interemerunt eum. Sic B.
& in discipulos ejus quasi juratas semper
habuere discordias, semper eis mala fa-
bricantes. Unde & subditur: *Et timo-*
*alias: ejus. *rem* eorum ne timeatis, neque paveatis.*

V. 13. *Dominus exercituum ipsum san-
ctificate, ipse sit pavor vester, &
ipse terror vester.*

Matth. 10. 28. Ac si diceretur: *Nolite timere eos, qui
occidunt corpus, animam autem non possunt oc-
cidere: sed potiùs eum timete, qui potest & ani-
mam & corpus perdere in gehennam.* Sicut &
1. Petr. 3. 14 Petrus ait: *Timorem eorum ne timueritis, ut
non conturbemini: Dominum autem Christum
sanctificate in cordibus vestris.* Sequitur;

V. 14. *Et erit vobis in sanctificationem,
*Cod. Cruc. in eis. in lapidem autem offensionis, & in
petram scandali duabus domibus Is-
rael, in laqueum & in ruinam habi-
tantibus Jerusalem,*

V. 15. *Et offendent* ex eis plurimi, &
cadent, & conterentur, & irretien-
tur, & capientur.*

In sanctificationem fuit discipulis: quia
Spiritus sui gratiam dedit eis. *Sed duabus
domibus Israel,* id est, Judæ & reliquis de-
cem tribubus factus est *in lapidem offensionis,
& in petram scandali.* Sperabant eum D.
Judæi venturum. Sed quia venit
humilis & occultus, contempserunt eum,
& offenderunt in illum. Nam apud se
superba sapientes dedignati sunt in eum
credere, quem cernebant humilem. Fuit
ergo eis *lapis offensionis.* Quem, cùm
etiam mori cernerent, gravius in illum
pertulere scandalum, ut nulla ratione
jam Deum credere possent, quem mo-
rientem viderant, sicque etiam *petra scan-
dali* factus est. *Et habitatoribus Jerusalem*
fuit *in laqueum & in ruinam*: quoniam in
eo, quòd eum specialiter persecuti sunt,
semet ipsos laqueo suæ deceptionis invol-
verunt, & ruinam sibi non solùm anima-
rum, sed & totius urbis acquisierunt, ut
cum ipsis tota deleretur civitas.

Et offenderunt, inquit, *ex eis plurimi.*
Non omnes *offenderunt,* sed *plurimi*; quia
inter eos multi erant in Christum creden-
tes. *Et cadent,* inquit, *& conterentur.*
Cadentes contriti sunt: quia relictis cœlesti-
bus terrena quæsierunt. Quis enim ma-
jor casus, vel quæ potest esse major con-
tritio quàm derelicto creatore creaturam
quærere, desertis supernis gaudiis infimis
rebus inhiare? Casum igitur & contritio-
nem passi sunt: quia amissis cœlestibus
desideriis terrenum est omne, quod sci-
unt. *Et irretientur,* peccatis suis, *& ca-
pientur* laqueo perpetuæ mortis. Vel in
obsidione Jerusalem sunt irretiti, quan-
do civitas capta est, & illi sunt capti.
Quia ergo multitudo Judæorum offen-
dens in lapidem offensionis confracta est,
electio autem veram consecuta est justi-
tiam, idcircò aptè subjungitur:

Liga testimonium, signa legem V. 16.
C. *in discipulis meis.*

Et exspectabo Dominum, qui V. 17.
*abscondit faciem suam à Domo Ja-
cob, & præstolabor eum.*

Nam vox Christi nunc ad Prophetam
dirigitur. Propheta quippe *testimonium*
Christi in nobis *ligat*: quia fidem ejus ser-
mo propheticus menti valde tenaciùs ad-
glutinat, cùm certum nobis sit, ea, quæ
dixerunt Prophetæ, nullatenus fingi po-
tuisse. *Legem* quoque *signat* in nobis:
quoniam præcepta ejus cordi nostro fir-
miùs includit. Libenter enim *memores* Ps. 102. 18
sumus mandatorum ejus ad facienda ea, de cu-
D. jus potentia & promissione dubitare ne-
quimus. *Liga,* inquit, *testimonium* vete-
ris testamenti, & trade illud, *discipulis meis,*
id est: Apostolis, & fidelibus, qui Evan-
gelium susceperunt, *& signa legem in eis.*
Quia ergo fidem Salvatoris & legem disci-
puli tenuerunt, quam Judæi maximè tem-
pore passionis ejus amiserunt, *liga,* inquit,
*testimonium, signa legem in discipulis meis. Et
expectabo Dominum,* ut me resuscitet: quia
caro mea requiescit in spe. Qui abscondit faciem Ps. 15. 9.
suam à domo Jacob; quia ex quo me nega-
verunt,

verunt, & Patrem pariter amiserunt.

1.Joh.2.23 *Omnis* enim, *qui negat filium, nec Patrem habet.* Sequitur:

ỳ. 18. *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & in portentum Israelis à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.*

Pueri vocantur, qui mandatis cœlestibus inserviunt, & puerorum nomine discipulos suos nunc exprimit, qui præcepta ejus specialiter servaverunt. *Ecce ego*, inquit, *& pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & in portentum Israelis*, id est: ego & discipuli mei signa & portenta faciemus in populo Israel. Deum Patrem dicit habitare *in monte Sion*, id est: in cœlis, non quia ipse Filius cum Patre semper non maneret in cœlis, sed quia corporaliter conversabatur in terris. Mons namque Sion ille nunc intelligitur, de quo dicit Apostolus: *Accessistis ad Sion montem &* Hebr. 12. 22. *civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis.* Sequitur:

ỳ. 19. *Et cùm dixerint ad vos: Quærite à Pythonibus, & divinis, qui strident incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret *pro vivis ac mortuis?*

*aliàs: seq. visionem pro vivis à mortuis.

ỳ. 20. *Ad legem magis, & ad testimonium, Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.*

Quid Pythonica divinatio gerat artis 1.Reg. 28. in libro Regum invenimus, ubi rogante Saul Pythonissa vel animam Samuelis, vel pro ea potiùs spiritum immundum evocavit ab inferis. Quod magicæ phantasiæ genus ab Apolline Pythio repertum, atque ab ejus cognomine sic dicunt esse vocatum. Sed & interpretatio nominis congruit: quia *Python* dicitur *os abyssi.* Videamus ergo sententiam:

Ego, inquit, & pueri mei signa & prodigia facturi sumus in Israel: vos autem, qui hæc expectatis, videte, ne mendacibus signis Pseudo-Prophetarum decipiamini. Cùm enim dixerint vobis quilibet seductores: *Quærite à Pythonibus & divinis*, id est, consulite magos, ut agnoscatis per eos à mortuis veritatem, respondete illis: *Nunquid populus non requiret à Deo suo pro vivis ac mortuis*, & * pro omnibus? Omne enim quod inquiritur, aut pro vivis aut pro mortuis quæritur, aut forsitan pro utrisque. Cur ergo dæmones consuleremus, cùm à Deo quærenda sunt omnia?

* C. Garst id est: pro omnibus.

Ad legem magis & ad testimonium ejus attendamus. *Quod si filii Israel non dixerint juxta verbum hoc*, id est: ut repudiatis maleficis ad legem Dei, quæ cuncta prohibet maleficia, ad testimonium Legislatoris & Prophetarum de adventu Salvatoris attendant, *non erit eis matutina lux*, id est: exordium novæ gratiæ; *quia si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei*, id est: Redemptori nostro, qui ait: *Si crederitis* Luc.16.29 Joan 5.46. *Moysi, crederetis forsitan & mihi De me enim ille scripsit. Si enim illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?* Quoniam igitur ad legem & ad testimonium non attenderunt, non sunt illustrati luce matutina prædicante Domino, qui vespertinam vix habituri sunt apparente Elia. Sequitur:

ỳ. 21. *Et transibit per eam, & corruet, & esuriet: & cùm esurierit, irascetur. & maledicet Regi suo, & Deo suo.*

Transibit Judaicus populus *per eam* lucem, id est: per illius temporis spatia, quo Christus mira facturus est, & mira docturus, & offendens ùt cœcus in lapidem offensionis *corruet* ab omni statu rectitudinis, & *esuriet*, quia jam ultra non cibabitur pane vitæ & intellectus. Sicut enim fames carnis est subsidium corporis subtractum: ita fames mentis est silentium Divinæ locutionis. Et quia, cùm doctrina cœlestis humanam mentem deserit, contra eam tentatio convalescit hostis antiqui, postquam hic populus intelligentiam Scripturarum perdidit, & verba Salvatoris intelligere nequivit, aut noluit, mox contra eum instigante diabolo in iram exarsit, & maledixit ei. Hoc est enim, quod nunc dicitur, quia *cùm esurierit, irascetur, & maledicet Regi suo, & Deo suo.* Christus namque & *Rex* Israel est, & *Deus* Israel est. Qui cùm diceret, quia Luc 4.27. 28. & 29. *multi leprosi erant in Israel sub Elisæo Propheta*, &

& nemo eorum mundatus est nisi Naaman Sy- A.
rus, repleti sunt omnes ira in Synagoga hæc au-
dientes, & ejecerunt eum extra civitatem & du-
xerunt eum usque ad supercilium montis, ut
præcipitarent eum. Et tempore passionis
ejus atrociùs irati sunt & maledixerunt ei,
1. Pet. 2, 23 *qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm*
pateretur, non comminabatur. Post eujus
passionem quia Jerusalem obsidenda erat:
& capienda, rectè subjungitur: *Et suspi-*
ciet sursum.

℣. 22. *Et ad terram intuebitur, & ec-*
ce tribulatio & tenebræ, dissolutio
& angustia, & caligo persequens, B.
& non poterit avolare de angustia
sua.

Suspiciet sursum Judaicus populus ad
Dei cognitionem & auxilium, *& ecce tri-*
bulatio adversitatis, *& tenebræ* ignorantiæ:
quia Deus execæcavit eorda eorum, nec
liberavit eos. *Et ad terram*, id est, ad
ea, quæ circa se in terra fient, *intuebitur,*
Luc. 21. *& ecce tribulatio.* *Et erit*, inquit, *pressura*
23, & 24. *magna super terram, & ira populo huic, & ca-*
dent in ore gladii, & captivi ducentur in omnes
gentes, & Jerusalem calcabitur à gentibus do- C.
nec impleantur tempora nationum. Hoc enim
& hìc dicitur: *Dissolutio & augustia, & ca-*
ligo persequens, & non poterit avolare de augu-
stia sua. Similiter & apud Danielem le-
Dan. 9, 26. gimus: *Post finem belli statuta desolatio.* Se-
quitur:

Explicit Liber Primus.

Incipit Liber Secundus.

CAPUT IX.

℣. 1. P*Rimo tempore alleviata est terra*
Zabulon, & terra Nephthali,
& novissimo aggravata est via maris
trans Jordanem Galilææ Gentium.
℣. 2. *Populus, qui ambulabat in te-*
nebris, vidit lucem magnam, ha-
bitantibus in regione umbræ mortis
lux orta est eis.

Nunc de eo tempore sermo est, quo
Dominus inter homines degens Evange-
Matth. 4. lium prædicare per se ipsum dignatus est.
12. 13. 14 Nam post Baptismum ac jejunium ejus
15. 16. 17. scribit Matthæus, quia *secessit in Galilæam,*
& relicta civitate Nazareth venit, & habitavit
in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon &
Nephtalim, ut adimpleretur, quod dictum est
per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, &
terra Nephtalim, via maris trans Jordanem
Galilææ Gentium. Populus, qui ambulat in
tenebris, vidit lucem magnum, & sedentibus in
regione umbræ mortis lux orta est eis. Et inde
cæpit Jesus prædicare & dicere: Pœnitentiam
agite: appropinquavit enim Regnum Cælorum.

Itaque *primo tempore* Dominicæ præ-
dicationis *alleviata est* onere peccatorum
terra Zabulon, & terra Nephthalim: quia
ibi Salvator, antequam discipulos elegis-
set, prædicare cœpit remissionem pecca-
torum, & ingressum regni cœlestis pro-
mittens pœnitentibus. Qui & de *via ma-*
ris, id est: de regione maritima novissi-
mo tempore prædicationis ejus aggravata
pondere peccatorum in sequentibus E-
vangelii ait: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Beth-* Matth. 11.
saida: quia si in Tyro & Sydone factæ fuissent 21. 22. 23.
virtutes, quæ vobis factæ sunt, olim in cilicio &
cinere sedentes pœnitereut. Verumtamen Tyro
& Sydoni remissius erit in judicio quam vobis. Et
tu Capharnaum usque in Cælum exaltata, usque
ad inferunm demergeris.

Via itaque *maris gentium Galilææ*, quæ
erat *trans Jordanem, novissimò aggravata est* in
suis iniquitatibus: quia prædicationem
Dominicam obstinato animo contemp-
sit. *Populus* autem gentium, *qui* priùs *in*
tenebris ignorantiæ constitutus latam viam
sæculi, quæ ducit ad perditionem, *ambu-*
labat, vidit lucem magnam prædicante Do-
mino, & miraculis coruscante. *Lucem*
vidit non parvam, ùt aliorum Propheta-
rum, sed *magnam* ùt ejus, qui dicit: *Ego* Joan. 8. 12.
D. *sum lux mundi.* Atque *habitatoribus regionis*
umbra mortis, id est: peccatorum & in-
fidelitatis nova *lux* justitiæ & fidei est *exor-*
ta. Hoc enim inter mortem & umbram
mortis distingui potest, quòd mors eo-
rum intelligatur esse, qui cum operibus
mortuis ad inferos descenderunt: quo-
niam *anima. quæ peccàverit, ipsa morietur:* Ezech. 18.
umbra verò *mortis* eorum, qui, dum pec- 20.
cent, nec dum de vita egressi sunt: quia
si voluerint agere pœnitentiam, possunt.
Hæc tamen & aliter possunt intelligi. Ait
enim:

Primo tempore alleviata est terra Zabu-
lon, &c. Nempe *Zabulon* interpretatur
Jusjurandum ejus, Nephtalim discretio. Et Ju-
dæo-

dæorum populus juramentum Dei perce-A.
Luc. 1. 73. petat sicut per Zachariam dicitur: *Juravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.* Qui & discretus erat, id est: a cæteris omnibus populis sequestratus. *Primo* igitur *tempore alleviata est terra Zabulon, & terra Nephthali*; quia Dominus in terra Judæorum docuit, quibus hoc olim juraverat, & quos ex omnibus populis, qui sub cœlo sunt, elegerat, ibique primo discipulos ad prædicandum misit. Sequitur:

Et novissimo aggravata est via trans Jordanem Galilææ Gentium. Quid per *viam* nisi B. actio designatur? Et quid per *mare* nisi sæculum: Quid verò per *Jordanem* nisi baptismus? Unde & *Jordanis descensio eorum* interpretatur: quia, qui baptizantur, ad ima humilitatis ab elatione sua descendunt. *Galilæa* verò, quæ dicitur, *transmigratio perpetrata*, transitus est de peccatis ad justitiam. Itaque *via maris*, id est: actio sæcularis, quæ *trans Jordanem*, id est: post baptismum est perpetratæ transmigrationis gentium, *novissimo* tempore *aggravata* est pondere peccatorum; quia & nos, qui ex gentibus ad Christum vocati sumus, postquam per baptismi sa-C. cramenta transivimus, postquam ad virtutes â vitiis transmigravimus, nunc circa mundi terminum, quando tepuit charitas multorum, & abundavit iniquitas, rursum sæculi viam ingredimur, & sæcularibus negotiis implicamur, qui Deo militare debuimus, sicque peccatorum sarcina nimiùm gravamur, ut vix ad cœleste desiderium cor levare queamus.

Vel etiam ita possunt hæc exponi. Adveniente Christo, & prædicatione illius coruscante primò *terra Zabulon & Nephthalim* â Scribarum & Pharisæorum erroribus D. est liberata, & gravissimum Judaicarum traditionum jugum excussit de cervicibus suis; postea verò Evangelium Apostoli
1. Cor. 4. 9. Pauli, qui novissimus Apostolorum omnium fuit, ingravata est, id est: multiplicata prædicatio, & in terminos gentium, & viam universi maris, id est: sæculi Evangelium Christi splenduit. Nam *populus* gentilis, qui ante *sedebat* vel *ambulabat in tenebris*, & idolatriæ ac mortis vinculis tenebatur, clarum Evangelii lumen aspexit. Unde & adjungitur:

Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. *Regio* enim *umbræ mortis* terra gentium est: quoniam umbra mortis imitatio hostis antiqui intelligitur. Ipse enim, quia mortem intulit, mors vocatur Joanne attestante qui ait: *Nemen illi mors.* *Apoc. 6. 8.* Per umbram igitur mortis ejus imitatio designatur; quia sicut umbra juxta corpus ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis ejus exprimuntur. Cernens itaque Propheta gentiles populos in antiqui hostis imitatione defecisse, eosque ad veri Solis ortum resurgere, quæ certè futura noverat, quasi ex præteritis narrat dicens: *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.* Ac de eorundem multitudine gentilium, qui nequaquam ejusdem lucis gaudia cognoverunt, subjungit:

Multiplicâsti gentem, non magnificâsti lætitiam. ℣. 3.

Multiplicata enim fuerat *gens* per totius mundi latitudinem. Sed necdum *magnificata* fuerat *lætitia*, dum adhuc tantùm in Judæa notus erat Deus: quia completum adhuc non fuerat: *Evangelize vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* *Luc. 2. 10.* Sed jam de ejus magnificatione sequitur:

*Lætabuntur coram te, sicut * lætantur in messe, &c.* ** aliàs: qui lætantur.* Copiosam quippe *messem* generis humani collegerunt Apostoli, quando non solùm Judæos, sed etiam gentes congregaverunt ad fidem. Unde & dictum eis fuerat: *Levate oculos vestros, & videte regiones, quoniam albæ sunt jam ad messem: & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. Ego misi vos metere, quæ non laborâstis. Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.* *Joan. 4. 35. 36. 37. 38.* In hac itaque *messe lætati sunt coram Domino* Sancti Prædicatores, dum de conversione gentium gauderent. Qui & accepto desuper Spiritu Sancto antiquum hostem & universam ejus militiam superantes (*omne enim, quod natum est ex Deo vincit mundum*) *1. Joa. 5. 4.* sicut *victores exultaverunt.* Et exultantes *spolia diviserunt*: quoniam eloquia sacra cunctis per orbem nationibus distribuerunt. Nam spoliorum nomine divina eloquia signantur, sicut scriptum est: *La-*

Psal. 118. 162. *tabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

Vel *multiplicâsti gentem* fidelium O Christe qui Ecclesiam tuam toto orbe dedicâsti: sed *non magnificâsti lætitiam*; quia de perfidia Judæorum reliquisti nobis tristitiam. Sed cùm veneris, & Christianorum gens tota simul fuerit congregata, tunc *latabuntur* Apostoli *coram te* sicut messores: quia fructus humanæ messis congregatus erit in vitam æternam: & *sicut exultant victores*, qui captam *dividunt* prædam: quia tunc perfectè victus erit diabolus, & homines dividentur in dextros, & in sinistros. Sed cut isti victores in divisione spoliorum exultaverint, demonstratur, cùm de gentili populo subjungitur:

ỳ. 4. *Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superâsti sicut in die Madian.*

Eripiens quippe gentilitatem Dominus *superavit jugum oneris ejus*, cùm eam adventu suo ab illa dæmoniacæ tyrannidis servitute liberavit. *Superavit virgam humeri ejus*, cùm persecutionem illius, qua ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere Redemptor compescuit. *Superavit sceptrum exactoris ejus*, cùm regnum diaboli, qui pestifera perpetratione vitiorum exigere consuevit debita pœnarum, de fidelium corde destruxit. Sed quomodò hæc acta sint, audiamus.

Sicut in die Madian, id est: sicut Sanctus Gedeon in trecentis viris innumeram multitudinem Madianitarum vicit. Libet hoc loco digressionem facere, & quare triumphus Christi victoriæ Gedeonis assimiletur ostendere. Scriptum est enim

Judic. c. 6. v. 33. & seqq. in libro Judicum: „ Omnis Madian, & „ Amalec, & Orientales populi congre- „ gati sunt simul. Et transeuntes Jorda- „ nem castra metati in valle Jezrahel. Spi- „ ritus autem Domini induit Gedeon. Qui „ clangens buccina convocavit domum „ Abiezer, ut se sequeretur. Misitque „ nuntios in universum Manassen, qui & „ ipse secutus est eum: & alios in Aser & „ Zabulon & Nephtalim, qui occurrerunt „ ei. Dixitque Gedeon ad Dominum: „ Si salvum facis per manum meam Is- „ rael, sicut locutus es, ponam vellus hoc „ lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit,

A. & in omni terra siccitas, scio, quòd per „ manum meam sicut locutus es, liberabis Israel. Factumque est ita. Et de „ nocte consurgens, expresso vellere con- „ cham rore complevit, dixitque rursus „ ad Dominum: Ne irascatur furor tuus „ contra me, si adhuc semel tentavero „ signum quærens in vellere: oro ut solum „ vellus siccum sit, & omnis terra rore ma- „ dens. Fecitque Dominus nocte illa, „ sicut postulaverat, & fuit siccitas in so- „ lo vellere, & ros in omni terra. „ *ibid. c. 7.*

Igitur Jetobaal, qui & Gedeon, de „ B. nocte consurgens, & omnis populus „ cum eo venit ad fontem, qui vocatur *, „ Artath. Erant autem castra Madian „ in valle ad septentrionalem plagam col- „ lis excelsi. Dixitque Dominus ad „ Gedeon: Multus tecum est populus, „ nec tradetur Madian in manus ejus, ne „ glorietur contra me Israel, & dicat: „ Meis viribus liberatus sum. Loquere „ ad populum, & cunctis audientibus prædica: Qui formidolosus & timidus est, „ revertatur. Recesseruntque de mon- „ C. te Galaad, & reversa sunt de populo vi- „ ginti duo millia virorum, & tantùm de- „ cem millia remanserunt. Dixitque „ Dominus ad Gedeon: Adhuc populus „ multus est: duc eos ad aquas, & ibi pro- „ babo illos, & de quo dixero tibi, ut te- „ cum vadat, ipse pergat: quem autem „ prohibuero, revertatur. Cumque de- „ scendisset populus ad aquas, dixit Do- „ minus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint sicut aquas solent canes lambe- „ te, separabis eos seorsum: qui autem „ curvatis genibus biberint, in altera par- „ D. te erunt. Fuit itaque numerus eorum, „ qui manu ad os projiciente aquas lambuerant, trecenti viri: omnis autem „ reliqua multitudo flexo poplite biberat. „ Et ait Dominus ad Gedeon: In trecen- „ tis viris, qui lambuerunt aquas, libera- „ bo vos, & tradam Madian in manu tua; „ omnis autem reliqua multitudo rever- „ tatur in domum suam.

** aliàs: Harrad.*

Sumptis itaque pro numero cibariis „ & tubis, omnem reliquam multitudinem abire fecit in tabernacula sua, „ & ipse cum trecentis viris se certami- „ ni dedit. Castra autem Madian „ „ erant

„ erant subter in valle. Eadem nocte A „ dixit Dominus ad eum: Surge & descende in castra, quia tradidi eos in manu tua. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cùm audieris, quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ. Madian autem & Amalec & omnes Orientales populi fusi jacebant in valle ut locustarum multitudo. Cameli quoque innumerabiles erant sicut B arena, quæ jacet in littore maris. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo, & in hunc modum referebat, quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in Madian castra descendere. Cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israelitæ. Tradidit Deus in manu ejus Madian, & omnia castra ejus.

„ Cumque audisset Gedeon somnium, C „ & interpretationem ejus, adoravit, & reversus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Deus in manus vestras Madian, divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum, & dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite. Ingrediar in partes castrorum, & quod fecero, sectamini. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per circuitum castrorum clangite, D „ & conclamate: Domino & Gedeoni. Ingressusque est Gedeon & trecenti viri, qui erant cum eo, in partem castrorum incipientibus vigiliis noctis mediæ, & custodibus suscitatis cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque: gladius Domini & Gedeonis, stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, ululantesque fugerunt. Et nihilominus instabant trecenti viri buccinis personantes. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant, fugientes usque Bethseca, & crepidinem Abelmela in Tabath. Conclamantes autem viri Israel de Nephtalim & Aser & omni Manasse persecuti sunt Madian. Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas usque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas usque Bethbera, apprehensosque duos viros Madian Oreb, & Zeb interfecit, Oreb in Petra Oreb, Zeb verò in torculari Zeb, & persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis. „ Hactenus Historiæ sacræ verba posuimus. Sed quid prodest verba posuisse, nisi & mysticam eorum intelligentiam saltem breviter attingamus.

Gedeon igitur ad prælium veniens Redemptoris nostri signat adventum, de quo scriptum est: *Tollite portas Principes* Ps. 23. 7. *vestras, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Hunc Redemptorem nostrum non solùm opere, sed etiam nomine prophetavit. *Gedeon* quippe interpretatur *circuiens in utero*. Dominus enim noster per majestatis potentiam omnia circumplectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra uterum Virginis venit. Quid enim *circuiens in utero* nisi omnipotens Deus sua nos dispensatione redimens, Divinitate cuncta complectens, & humanitatem intra uterum sumens, in quo utero incarnatus esset, & clausus non esset, quia & in utero fuit per infirmitatis substantiam, & extra uterum per Divinitatis potentiam?

Madian verò interpretatur *de judicio*. Ut enim hostes ejus repellendi destruendique essent, non de vitio repellentis, sed *de judicio* justè judicantis fuit. Et idcirco *de judicio* vocantur: quia alieni à gratia Redemptoris justæ damnationis meritum etiam in vocabulo nominis trahunt.

Amalec autem *Populus lambens* interpretatur. Et quid per lambentem popu-

lum nisi mentes sæcularium designantur, A quæ terrena cuncta ambiendo quasi lambunt, dum solis temporalibus delectantur?

Orientales verò dicuntur: quia, sicut orti sunt, ita permanent neque circumcisi, neque baptizati. *Omnis ergo Madian & Amalec & Orientales populi congregati transierunt Jordanem*: quoniam isti omnes una conspiratione in eos, qui baptizati sunt, irruerunt. Nos quippe baptismum quasi Jordanem Jesu Duce transivimus, & jam quasi repromissionis terram inhabitamus Ecclesiam. Dum igitur infide- B les adversus nos veniunt, quasi ad eorum devastationem, qui in terra trans Jordanem sunt, properant.

Et castra metati sunt in valle Jezrabel. Quia in peregrinatione vitæ præsentis tyrannicè depresserunt, & conculcaverunt humilitatem fidelium. *Jezrabel* quippe *semen Dei* dicitur: & *qui seminat bonum semen, est filius hominis: bonum verò semen sunt filii regni.* Matth 13. 37.

Spiritus autem Domini induit Gedeon. Quia *Jesu baptizato & orante descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Luc. 3, 22. *Qui clangens buccina convocavit domum Abjezer.* C Quia cœpit Jesus prædicare, & eligit discipulos. *Abjezer* quippe *Pater meus adjutor* interpretatur. Quo nomine quid nisi Prophetarum & antiquorum Patrum persona designatur, cujus *domus* fuit Discipulorum Domini collegium?

Misitque nuntios in universum Manassen, id est: Apostolos dicens? *In viam gentium ne abieritis, sed ite ad oves domus Israel.* Matth. 10. 5. & 6. *Manasses* enim, qui interpretatur *Necessitas*, figura est illius populi, qui necessitate Deo servivit, id est: timore. *Et alios in Aser, & Zabulon, & Nephtalim*: quia Paulum & Barnabam misit ad gentilem populum, qui factus est in Christo bea- D tus, & fortitudine plenus, & charitate dilatatus. *Aser* enim *beatus* dicitur, *Zabulon habitaculum fortitudinis, Nephtalim dilatatus, vel dilatavit me.* Ros in vellere, & siccitas in omni terra fides est in omni populo Judæorum, & infidelitas in gentibus.

De nocte consurgens expresso vellere concham rore complevit. Quia de morte Christus ante lucem resurgens fidei gratiam à Judæis abstulit, qua discipulorum mentem replevit. Item siccitas in vellere & ros in omni terra perfidia est in Judæis, & fides in toto Orbe. Gedeon, id est: Christus. *Jerobaal*,* id est: *judicem habens*, ad improperium scilicet Diaboli, qui reprobos habens non tamen potest judicare, & vindicare destructionem Idolatriæ. Qui *de nocte consurgens venit ad fontem* nomine *Harad*: quoniam ante lucem de sepulchro resurgens, venit ad immortalem fontem in cœlum ascendens. *Harad* quippe *consurrectio descensionis* interpretatur. *Et omnis populus* credentium cum eo resurgens *venit ad* hunc *fontem*: quia *Deus conresuscitavit, & consedere fecit nos in cælestibus in Christo Jesu.* * Cod. G. Jeroboal. Ephes. 2. 6.

Madian erant in valle, id est: in profundo vitiorum, *ad septentrionalem plagam*, id est: in sinistra, & glaciali, tenebrosaque infidelitate. *Collis excelsus* Ecclesia est in latere Christi lancea patefacto consistens, qui est mons in vertice montium.

Mons Galaad, qui interpretatur *acervus testimonii*, præcelsum & multiplex testimonium est, quod in passionibus Martyres reddiderunt. De quo monte *reversa sunt viginti duo* millia timidorum, id est: multitudo trangressorum utriusque testamenti, & apostatarum. Nam viginti duo bis undecim sunt, & undenarius transgressionem designat, denarius observantiam præceptorum. Nam *decem millia remanserunt* cum Gedeone. Sed quia non omnes prædicare sufficiunt, vel pati pro Christo, qui legem servare creduntur, *adhuc populus est multus.*

Ducti sunt igitur, ad fluvium, ut aquas lamberent, & qui aquas flexis genibus hauserunt, à bellica intentione remoti sunt. Aquis namque doctrina sapientiæ, stantibus autem genu recta operatio designatur. Qui verò dum aquas biberent, genu flexerunt, à bellorum certamine revocati sunt: quia cum illis contra hostes fidei Christus pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt, ut sapientiæ doctrina & operum virtute polleant. Nam quia dissolutio operum in ipsa gentium incurvatione signatur, Paulus ait: *Remissas manus, & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* Heb. 12. 12

Fuit

Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente aquas lambuerant, trecenti viri. Solet in centenario numero plenitudo perfectionis intelligi. Quid igitur in centenario ter ducto nisi perfecta cognitio Trinitatis intelligitur?* Cum his quippe Dominus adversarios fidei destruit, cum his ad prædicationis bella descendit, qui sciunt de Trinitate, quæ Deus est, perfecta sentire.

* Cod. G. exprimitur.

Eadem nocte, qua cænavit cum discipulis, *dixit Dominus ad eum: Surge*, â cœna, *& descende in castra*, id est, in locum, quo venturus est Judas cum turba Judæorum. *Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.* Hoc, nisi fallor, Marcus ita ait: *Assumpsit Petrum & Jacobum & Joannem secum, & cœpit pavere & tædere.* *Phara* quippe, qui interpretatur *laguncula*, typus est Apostolorum, qui nova gratia velut musto sunt repleti. *Descendit ergo ipse & Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ*: quia venit cum discipulis in hortum, quo se capiendum noverat â ministris Pharisæorum & cohorte militum. In *camelis* fortitudo vitiorum signatur, & in *locustis* instabilitas mentium. Qui *narrabat somnium* vel interpretabatur, divinos significare videtur, & sapientes sæculi, nonnullos quoque vates gentium, quibus pleraque de Christo revelata sunt, sicut Sybillæ & Nabuchodonosor.

Marc. 14. 33.

Subcinericius panis ex hordeo Christum, qui peccantibus asper & acutus, pungensque est, designat. Quia sicut panis sub mole cineris coquitur: ita & Christus ignem passionis sustinuit sub multitudine Judæorum, & adresurrectionis virtutem duruit. Qui *volvitur* linguis prædicantium, ut ad humana corda descendat. *Percussit tabernaculum, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit*, vel quando carnem persecutorum, in qua manebant animæ eorum, per mortem redegit in pulverem: vel quando vitia carnis eorum gladio prædicationis misericorditer ferien destruxit, & ipsos humiles reddidit. Vel potiùs Scriptura veteris Testamenti potest in pane ex hordeo designari, cujus interior sensus tenacissimus litteræ paleis tegitur. Hoc enim & quinque panes hordeacei designant in Evangelio, ex quibus turbas pavit Dominus. Qui scilicet panis est *subcinericius*: quia vetus Scriptura secundùm carnalem sensum in pulvere terrenarum cogitationum jacet.

Joann. 6.

Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filii Joas. Joas, qui interpretatur *sperans*, antiquum Dei populum designat, qui Salvatorem ex se nasciturum sperabat. *Cumque noster Gedeon audisset*, id est: suis audiri fecisset, *somnium & interpretationem ejus*, admodum membra sua gaudio replevit, & ad gratiarum actionem accendit. *Divisitque trecentos viros*, id est: Sanctos prædicatores in tres partes mundi, quæ sunt Asia, & Europa, & Affrica. *Et dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.* In *tubis* designatur clamor prædicationum: in *lampadibus* claritas miraculorum: in *lagenis* fragilitas corporum.

Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri cum eo in partem castrorum. Quia cœpit Jesus in prædicatoribus suis partem infidelium aggredi, ut eos salubriter vincens subjiceret sibi. *Incipientibus vigiliis noctis mediæ*, id est: profundi erroris, *& custodibus suscitatis*: quia sæculi principes cœperunt astutiores errorum veterum custodes ponere contra novam Apostolorum prædicationem. *Cœperunt buccinis clangere*, id est: cœperunt prædicare. *Et complodere inter se lagenas*, id est: corpora sua in passione collidere. Nam sonuerunt tubis, cùm prædicarent: confregerunt lagenas, dum solvenda in passione sua corpora hostilibus gladiis opponerent.

Confractis verò lagenis resplenduerunt lampades, & post solutionem corporum miraculis coruscaverunt. Moxque hostes in fugam versi sunt: quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnaverant, crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, ut lagenæ frangerentur: lagenæ fractæ sunt, ut lampades apparerent: apparuerunt lampades, ut hostes in fugam verterentur, id est: prædicaverunt Martyres, donec eorum corpora solverentur: corpora eorum in morte soluta sunt, ut miraculis coruscarent: coruscaverunt miraculis, ut hostes suos ex divina luce prosternerent, quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent.

Et notandum, quòd steterunt ante la-

lagenas, fugerunt ante lampades: quia A.
nimirum persecutores fidei prædicatoribus adhuc in corpore positis restiterunt. post solutionem verò corporum apparentibus miraculis in fugam versi sunt: quia pavore conterriti à persecutione fidelium cessaverunt. Prædicationem scilicet tubarum fractis lagenis corporum visis timuerunt lampadibus miraculorum.

Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, id est: in Asia, Europa, & Africa prædicarent, *& hydrias confregissent, tenuerunt in sinistris lampades, & in dextris sonantes tubas.* Pro dextro habere dicimus, B. quidquid pro magno pensamus: pro sinistro autem, quod pro nihilo ducimus. Benè igitur *in dextra tubas*, & *in sinistra lagenas*, sive *lampades tenuerunt*: quia Christi Martyres pro magno habent prædicationis gratiam, & corporum utilitatem vel miraculorum gloriam pro nihilo.*

* *Cod. G.* pro minimo.

Immisitque Dominus Divini verbi *gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant*, id est: conversationem pristinam ad invicem in se perimebant, *fugientes usque Bethseca, & crepidinem Abelmeola in Thabath.* Bethseca *domus spinæ* dicitur; *Abelmeola luctus parturientis*: Thabath *bona exceptio.* Et quæ est domus spinæ nisi mens, C. quæ de peccatis suis compungitur? Quæ est ista parturiens nisi Ecclesia, quæ spirituales Deo filios parturire non cessat? Et quæ est crepido luctus parturientis hujus, nisi plaga lateris Christi? Inde enim causam sibi lugendi sumit Ecclesia. *Fugerunt* igitur usque *Bethseca*, qui de sceleribus compuncti sunt agentes pœnitentiam. Et usque ad crepidinem luctus parturientis fugerunt, id est: usque ad fidem Dominicæ passionis, unde luctus Ecclesiæ cœpit. Et fugerunt *in Thabath*, id est: in bonam exceptionem. *Conclamantes autem* voce prædicationis *viri Israel*, id est: fi- D. deles, qui Deum oculis fidei vident, *de Nephtalim*, id est: *de latitudine* charitatis vel amplitudine mundi, *& de Aser*, id est: de gente beatorum, *& de omni Manasse*, id est, de iis, qui ea, quæ retro sunt, oblivisçuntur, *persequebantur Madian* cœlestibus armis instructi. *Nephtalim* quippe *latitudo* dicitur: *Aser beatus*: *Manasses oblivio-sus*, *vel oblitus.*

Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, qui dicitur *ubertas*, id est: Christus prædicatores in universum mundum. *Descendite*, inquit, *in occursum Madian*, id est: humilitatem assumite, ut hostium superbiæ resistatis. *Et occupate aquas* sapientiæ *usque Bethbera*, id est: usque in Ecclesiam, ubi puteus aquarum viventium est. *Bethbera* quippe *domus dicitur*. *Et usque ad Jordanem*, id est: ad descensionem & humiliationem eorum. Interpretatur enim Jordanis *descensio eorum*: vel Baptismus appellatione Jordanis intelligi poterit.

Apprehensosque duos viros Madian Oreb & Zeb interfecit. *Oreb* interpretatur *Corvus*, *Zeb lupus.* Uterque autem & corvus & lupus cadavere pascitur. Sed lupus quidem rapit & occidit animalia, & carnibus eorum vescitur: corvus autem licet carnes comedat, occidere tamen non valet. Quid ergo per lupum nisi insatiabilis eorum rabies designatur, qui Martyres interficiebant, & mortibus eorum pascebantur? Quid per corvum nisi illi, qui peccatis nigri morte quidem & cruciatibus justorum delectabantur, sed eos perimere non sufficiebant? Interpretatur etiam Oreb *foramen*. Et coluber ingredi foramen solet. Et quid per *foramen* nisi illi designantur, in quorum corde serpens antiquus ingredi, & habitare consueverat.

Ephraim itaque interfecit Oreb & Zeb: quia conversi gentiles vel ad fidem converterunt, vel patiendo superaverunt & eos, in quibus serpentina malitia latebat, ut de pœnis justorum gauderent & eos, qui Martyres ipsos peremerunt. Et *Oreb* quidem, id est, in duritia sua. *Zeb* verò, id est; raptores & devoratores Sanctorum *in torculari Zeb*, id est: in pressura, qua justos affligebant. In eo enim, quòd à Sanctis usque ad mortem sunt tolerati, dum se justos occidere putarent, occisi sunt. Quorum *capita*, id est, triumphum de illis Martyres reportaverunt *ad Gedeon*, id est: ad Christum, *trans fluenta Jordanis*, id est: trans Sacramenta Baptismi, per quæ ad eum fit transitus. Benè itaque de gentilitate Deo dicitur: quia *jugum oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian.* Et quia jam superatum sit exactoris ejus sceptrum, probatur, cùm subditur,

Quia

℣. 5. *Quia omnis violenta prædatio cum tumultu & vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis.*

Violentam enim *cum tumultu prædam agere* consueverat exactor improbus iste? quia semel humano generi nummum deceptiouis contulerat, & ab hoc cottidie mortis debitum expetere non desistebat. *Violentam cum tumultu prædationem* agebat: quia cum impetu & clamore effrenato irruens tempore mortis animas violenter rapiebat. Sed jam hæc *violenta prædatio*, id est; antiqui hostis importuna crudelitas, *in æternam erit combustionem.*

Vestimentum verò corpus nostrum est, quo induta est anima: *sanguis* autem pec-
Ps. 50. 15. cata carnis sunt, de quibus dicitur: *Libera me de sanguinibus.* *Vestimentum sanguine miscetur*, quando corpus desideriis, carnalibus inquinatur. *Vestimentum* ergo *mixtum sanguine erit cibus ignis*: quia caro luxuriantium gehennalibus mancipabitur incendiis. Sed cur hæc violenta prædatio, & vestimentum sanguine pollutum in combustionem erit? Quia jam in carne apparuit Rex pacis & justitiæ, qui cunctis in se credentibus non solùm animæ, sed & carnis munditiam tribuat.

℣. 6. *Parvulus natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus.*

2. Hebr. 9. Hic est enim *parvulus* ille, qui *minoratus* est *paulo minus ab Angelis*; qui *non venit*
Matth. 20. 28. *ministrari, sed ministrare.* Reges autem sæculi non *in humeris* sed in capite portant insigne Regium. Sed solus Rex noster gloriam potestatis suæ *in humeris* exulit.
Gen. 22. 6. Unde & Isaac cùm ad immolandum â patre duceretur, ligna sibi ipse portavit, eximiam ejus patientiam designans crucem passionis suæ gestantis. Itaque *Principatus ejus est super humerum ejus*; quia dum crucem propriis portaret humeris, vicit mundi Principem, & in iis, quos redemit principatum acquisivit. Sequitur:

Et vocabitur nomen ejus Admirabilis Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. *Admirabilis consiliarius* est in omnibus, quæ per se ipsum in Evangelio docuisse legitur. *Deus fortis* in resurrectione cognitus est: quia virtute Divina hostem antiquum prostravit, & suam carnem resuscitavit. Separatim quoque legi possunt hæc nomina *Admirabilis*, & *Consiliarius*, nec non *Deus* atque *fortis*. *Admirabilis* est enim: quia ipse est *speciosus forma præ filiis hominum, in quem desiderant Angeli prospicere.* Consiliarius est, quia dicit: *Ego sapientia habito in consilio, & meum est consilium.* *Deus* est ex substantia Patris. *Fortis* est, quia ipse est Dei virtus. Et sicut Adam Pater est præsentis sæculi, & Princeps discordiæ, quæ fuit inter nos, & Deum: ita & Christus est *Pater futuri sæculi, & Princeps* nostræ *pacis* ad Deum. Nam *primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes.* Et: *sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: ita & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Sequitur:

[Ps. 44. 3. 1. Pet. 1. 12. Prov. 8. 14. 1. Cor. 15. 47. &c. Rom. 5. 18]

℣. 7. *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis. Super solium David, & super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicium & justitiam amodo & usque in sempiternum.*

Multiplicabitur ejus imperium, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. *Et pacis non erit finis*, quia nos in æternum pacificavit Deo per mortem suam. Et ubi fient hæc? *Super solium David, & super regnum ejus*: quia *dabit illi Dominus Deus sedem David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* *Solium* quippe *David* regia sedes est. *Regnum* vero juxta Dionysium est omnis finis, & ornatus legis, & ordinis distributio. Vel *solium David & regnum ejus* populus Dei est.

[Phil. 2. 10. Lucæ. 1. 32. & 3.]

Ut confirmet, Inquit, *illud & corroboret*: quia dum idem solium & regnum per Evangelicam gratiam innovatum est, & de carnali factum spiritale, ita confirmatum est & corroboratum, ut sine fine perduret. Confirmabit autem illud *in judicio & justitia*: quia, sicut Salomon de eo dicit, *Rex, qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.* Et: *quoniam justitia firmatur solium.* *Amodo*, id est, ex quo factus est principatus super humerum ejus

[Prov. 29. 14. ibid. 16. 12.]

ejus, & usque in sempiternum. Sequitur:

Zelus Domini exercituum faciet hoc. Zelari dicitur, qui cum cruciatu mentis castitatem custodit uxoris. Deus igitur quomodo zelatur, vel Zelum habet, qui in custodienda castitate nostra nullo cruciatu mentis tangitur? Sed tamen quia castitatem animæ uniuscujusque custodit, humano modo Zelans vocatur, quamvis cruciatu mentis non tangatur. Dionysius verò Areopagita dicit: *Omnium causalis bonorum omnium amore per excellentiam amatoria bonitatis fit in existentia omnia providentis, & bonitate, & dilectione & amore favetur. Propter quod & Zelotem eum divina sapientes appellant velut multum in existentia optimum amorem, & ut suscitatorem eam ostendentem, & concupita Zelantem, & provisis existentibus eum per semetipsam Zelantibus.* Talis ergo *Zelus Domini faciet hoc*, quod de Incarnatione Christi, & regno supra dictum est. Sequitur:

ỳ. 8. *Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israel.*

Jacob quidem *Subplantator*, *Israel* verò *vir videns Deum* dici perhibetur. Et quid per *Jacob* nisi Judaicus populus, quid per *Israel* nisi gentilitas designatur? Quia, quem Judæa per carnis mortem supplantare studuit, hunc nimirum per oculos fidei gentilitas Deum vidit. *Verbum* igitur *ad Jacob missum in Israel cecidit*, quia eum, quem ad se venientem Judaicus populus respuit, hunc repentè confitens gentilis populus invenit. Sequitur:

ỳ. 9. *Et sciet omnis populus Ephraim, & inhabitantes Samariam in superbia, & magnitudine cordis dicentes:*

ỳ. 10. *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus, ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.*

Ephraim vocabantur decem tribus, quæ derelicto templo Domini vitulos Jeroboam adorabant, & terra eorum dicebatur *Samaria*. Quid ergo per *Ephraim* & per *inhabitantes Samariam*, nisi gentilis populus designatur? *Sciet* itaque *populus omnis Ephraim, & inhabitantes Samariam*, id est: universitas gentium, quia verbum,

A. quod in Jacob missum fuerat, cecidit in Israel. *Superbia* verò nonnunquam pro erectionis auctoritate ponitur, sicut Ecclesiæ Dominus ait: *Ponam te in superbiam* *Isa. 60, 15.*
sæculorum. Et sapientia, *Mecum sunt*, inquit, *divitiæ, & gloria, opes,* * *superbia & justitia.* *Prov. 8. 18.* Quia ergo populus gentilis ad fidem conversus non necessitate timoris adhuc astringendus erat ut olim Judaicus, sed gratia libertatis relaxandus, quæ ei auctoritatem erectionis daret, rectè *in superbia* locuturus asseritur, & non in pusillanimitate sicut Judæi, sed *in magnitudine*
* *aliàs:* oves superbæ & just.

B. *cordis.* Et quid loquetur?

Lateres ceciderunt &c. Quid per *lateres* nisi luteus Judæorum populus exprimitur? Et quid per *quadros lapides* nisi Sanctos accipimus quorum vita in prosperitate & adversitate novit fortiter stare? Lapis enim quadrus æquè stat, in quocunque latere fuerit versus. Quisquis ergo prosperitate non extollitur, adversitate non frangitur, suasionibus ad mala non trahitur, vituperationibus à bono opere non revocatur, *Lapis quadrus* est, & quasi ex omni latere statum habet, qui casum in qua-

C. libet permutatione non habet. Cernens itaque Propheta Judæorum populum à fide perisse, & Apostolos in Ecclesia surgere, per quos multi erant ex gentibus in fidei & vitæ fortitudine solidandi, in magna consolatione locutus est voce gentilitatis dicens: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus.* Videns quippe in Ecclesia Apostolos, Martyres, & Doctores surgere de laterum casu, id est: Judæorum perditione, minus doluit, quia Dei ædificium, id est: sanctam Ecclesiam de quadris lapidibus ædificari conspe-

D. xit.

Sycomorus autem, quæ est arbor foliis moro similis, sed altitudine præstans, *ficus fatua* dicitur. *Cedrus* verò miri odoris est, ac natura imputribilis, miræque celsitudinis. Quid ergo per *Sycomoros* nisi fatuitas carnalium Judæorum exprimitur? Quid per *Cedros* nisi sublimis & benè redolens vita Sanctorum, quæ nulla jam terreni amoris putredine corrumpi potest? *Sycomoros* itaque, id est: carnales Judæos *succiderunt* maligni Spiritus, & à fidei statu dejecerunt. Sed Ecclesia *cedros immutavit*, id est viros spiritales & odoriferos loco eorum substituit. Sequitur:

Et

℣. 11. *Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, inimicos ejus in tumultum vertet.*

4.Reg. 16. Ex libro Regum cognovimus, quod Theglatphalasar Rex Assyriorum pecuniis ac precibus Achaz acquiescens Damascum venerit & Rasin Regem Syriæ peremerit. Sequitur:

℣. 12. *Syriam ab Oriente, & Philistiim ab Occidente* subaudi, elevabit Dominus, *& devorabunt* Israel toto ore.*

*Cod. Cruc. devorabit.

Multum enim antiquitus hæ duæ gentes populum Israel afflixerunt, & præcipuè paulo ante tempus captivitatis decem tribuum, ùt in diebus Ahab & cæterorum tunc temporis, ac deinceps Sequitur:

In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Quia illi non sunt conversi ab iniquitatibus suis propter mala, quæ passi sunt hactenus, nec Dominus aversus est à furore suo, sed adhuc tribulationes eorum augebit tradens eos in captivitatem. Sic enim subjungitur:

℣. 13. *Et populus non est reversus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.*

℣. 14. *Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam, incurvantem, & refrenantem die una.*

Id est: quando captivi ducentur in Medos. Quid vero sit *caput* vel *cauda*, exponit ipse Propheta subdendo:

℣. 15. *Longævus & honorabilis ipse est caput: & Propheta docens mendacium ipse est cauda.*

Quid verò per *incurvantem* exprimitur nisi Doctor subditos sub disciplina humilians? Et quid per *refrenantem* nisi Doctor quilibet? De falsis autem Prophetis adhuc subditur:

℣. 16. *Et erunt, qui beatificant populum istum seducentes, & qui beatificantur, præcipitati.*

Et quia omnes idcirco morti & captivitati sunt traditi, quoniam Pseudo-Prophetis crediderunt, sequitur:

℣. 17. *Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus, & pupillorum ejus & viduarum non mise-*

A. *rebitur: quia omnis hypocrita est & nequam, & universum os locutum est stultitiam.*

Hypocritæ erant, quia populum Dei se esse simulabant: *& loquebantur stultitiam*, quia laudabant idola & sanctos Prophetas deridebant. Sequitur versus, qui sæpius interponitur:

In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Sed sciendum est, quia Deus in se ipso nec furorem, nec iram habet. Irasci enim dicitur, qui ferB. vore animi contra puniendum vitium accenditur. Deus ergo quomodo irascitur, qui in ulciscendis vitiis nostris nulla perturbatione animi commovetur? Sed qui culpas percutit, modo humanæ locutionis dicitur irasci, vel furorem habere, quamvis nulla animi perturbatione moveatur. Ita enim Deus irasci non potest, sicut nec mutari ullatenus potest. Cujus & *manus extenta* dicitur, ut habitus in eo ferientis describatur, licèt ipse nullis membrorum lineamentis terminetur. Cur autem furor ejus non sit aversus ab eis, ostendit Propheta subjungens:

Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit, & succendetur in densitate saltus, & convolvetur superbia fumi. ℣. 18.

C.

Impietas idolatriæ & crudelitatis *succensa est* in Regibus Israel, *& vorabit veprem & spinam*, id est: eos, de quibus in carmine David dicitur: *Prævaricatores autem quasi spina evellentur* universi. *Et succendetur ignis* impietatis *in densitate saltus*, ut totum Israel devoret. Sed cùm impietas vocetur ignis, quis est iste fumus de hoc igne procedens nisi doctrina impietatis? 2.Reg 23. 6.

D. *Et superbia fumi*, superbia perversæ doctrinæ est. *Convolvitur* igitur *in densitate saltus superbia fumi*, dum in multitudine populi Israel arrogantia idolatriæ implicatur, ùt jam ab ea populus ille expediri nequeat, in qua totus est involutus. Sequitur:

In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis. ℣. 19.

Terra Israel conturbata est in ira Domini. Et quia impietas ignis est, populus *quasi esca ignis* efficitur: quoniam ab impietate malorum Principum affligitur, & unus-

quisque proximum lædit. Nam sequitur: A. *Vir fratri suo non parcet.*

℣. 20. *Et declinabit ad dextran, & esuriet, & comedet ad sinistram, & non saturabitur.*

Declinabit ad dextram, ut adversetur bonis: & *ad levam*; ut noceat malis. Sequitur:

Unusquisque carnem brachii sui vorabit. Quid per *brachium* nisi proximus quilibet necessarius, in quo fortitudinem quisque habeat, & per quem suas actiones impleat, * designatur? *Carnem* ergo *brachii sui vorat*, qui substantiam proximi & amici B. sui rapit. Quod quia non solum vir in vicum sed etiam tribus in tributum agebat, sequitur:

* *Item paulo infr.* Codd. hic: actiones habeat.

℣. 21. *Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen* subaudi: vorabit: *simul ipsi contra Judam.*

Sic conturbata terra est in ira Domini. Post hæc de iis, qui leges iniquas in populo Israel promulgaverunt, agitur; & captivitas eis debita promittitur. *Væ*, inquit, *qui cond. nt leges iniquas, &c.* Demum multa de Rege Assyriorum dicuntur, quæ nunc historialiter tractare omittimus. Sed C. quia Spiritus Prophetiæ in eisdem verbis diversa complecti solet, videamus, si juxta superiorem sensum hæc intelligi possint.

Et levabit, inquit, *Dominus hostes Rasin super eum.* Quia Rasin Rex Syriæ fuit, & per Syriam intelligimus gentilitatem, quid per *Rasin* nisi Principes reliquiarum gentilitatis, quæ credere noluerunt, designatur? Super quos elevantur hostes sui. sicut Joan-
Apoc. 12. 12. nes ait: *Væ terræ & mari, quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam* Sequitur:

Syriam ab Oriente, & Philistiim ab Occidente, & devorabunt Israel toto ore Syria *sublimis* interpretatur Philistiim *ruina duplex*, vel: *ceciderunt duo.* Et quid per *Syriam* nisi subli- D mis Angelorum natura figuratur in excelsis creata? Quid per *Philistum* nisi genus humanum, quod à Paradisi felicitate depulsum est quasi in Occidentem, id est: in hanc vallem lachrymarum, ubi deficiente luce nox & abyssus interminabilis damnationis invenitur? Nam quod Philistiim dicitur: *ceciderunt duo*, in ipsis apparet Protoplastis, qui duo peccaverunt, & â Paradisi amœnitate expulsi sunt,* atque corporis & animæ ruinam perpessi sunt.

* *Cod. G.* amœnitate ceciderunt

A. *Elevat* ergo *Dominus Syriam ab Oriente, & Philistiim ab Occidente, ut devoret Israel toto ore:* quia divino judicio & maligni spiritus ab origine in principio vitiati Judaicum populum superant, & homines de præsenti sæculo â passione & occasu Salvatoris persequuntur eum. Nec videatur absurdum, quòd Rasin, & Israel atque Ephraim & cætera nomina sub diversis significationibus accipimus Magna enim legentium discretio esse debet, ut in sacro eloquio, cùm quilibet sermo unus dicitur, non semper unam eandemque rem significare creda- B. tur sed variè pro locorum diversitate, prout oportuerit, accipiatur. Sequitur:

In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Dum Vespasianus regiones Judææ vastaret, noluit Dominus propitiari, quia illi noluerũt converti. Nam sequitur *Et populus non est reversus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.* id est: Christum. *Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam, incurvantem & refrenantem in die una*, id est: Titus, quando Jerusalem cepérit In ipsa autem obsidione Joannes & Simon cæterique Judæorum Principes populum suis adulatio- C. nibus perniciosè decipiebant asserentes, nihil esse Deo gratius quàm pro libertate pugnare, de quibus additur: *Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes, & qui beatificantur, præcipitati.* Et quia omnis sexus, & omnis ætas deperiit, aptè subjungitur?

Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus, & pupillorum illius. & viduarum non miserebitur. Et causa eorum adhuc subditur: *Quia omnis hypocrita est & nequam, & universum os locutum est stultitiam.* Omnis populus erat hypocrita utpote corruptus *fermento Pharisæorum quod est hypocrisis.* Et *Matth. 16. 6.*
universum os eorum locutum est stultitiam, cùm dicerent: *Tolle hunc, & dimitte nobis Bar-* *Luc. 23. 18.*
D *rabam.* Et *nos legem habemus, & secundùm legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Et: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* *Joan 19. 7* Sequitur: *in omnibus his non est aversus furor* *Matth. 27 25.* *ejus, sed adhuc manus ejus extenta.* Et cur ad feriendum adhuc manus ejus extenta sit, subjungitur:

Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit. Impietas Principum Judæorum *succensa est ut ignis* adversus Apostolos resurrectionem Domi-

Domini constanter prædicantes. *Veprem* A. *& spinam vorabit*, id est: Judaicum populum eadem impietas inflammabit in Apostolos. De qualibus spinis & vepribus

Cant. 2. 2. dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et succendetur*, inquit, *in densitate saltus*, id est: in agresti populo gentilium eadem invidiæ flamma adversus Christianos exardescet. *Et convolvetur superbia fumi:* quia omnes Principes gentium in hoc conspiraverunt, ut veterem errorem idolatriæ defenderent, & novam doctrinæ Christianæ prædicationem unanimiter impugnarent. Et quia totus mundus contra Christianos est commotus, recte subjungitur:

In ira Domini exercituum commota est terra, & erit populus quasi esca ignis. Ignis enim persecutionis populum Sanctorum

Matth. 24 v. 10, & 11. vorabit. Unde eis Dominus ait: *Tunc tradent vos in tribulationem & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem, & multi Pseudo Prophetæ surgent, & seducent multos.* Similiter & hic sequitur: *Vir fratri suo non parcet.*

Et declinabit ad dextram & esuriet: & C. *comedet ad sinistram, & non saturabitur &c.*

Matth. 10 v. 21. *Vir fratri suo non parcet. Tradet enim frater fratrem in mortem. Et declinabit ad dextram* adversus justos, *& esuriet* pœnam eorum: *& comedet ad sinistram* peccatores, *& non saturabitur* afflictione eorum. Per *brachium* verò jam intelleximus amicum necessarium, in quo quis fortitudinem habeat, & per quem actiones suas impleat. *Carnem* ergo *brachii sui vorat*, qui corpus amici perimit, aut cruciat.

Quid verò per *Manassen*, qui dicitur *oblivíosus*, nisi gentilis populus designatur, qui creatorem suum oblitus creaturam adoravit? Et quid per *Ephraim*, qui inter- D. pretatur *ubertas*, & derelicto templo Dei serviebat idolis, nisi multitudo hæreticorum exprimitur? Et quid per *Judam* nisi Catholicorum populus figuratur? Vorabit igitur *Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen*: quia & gentiles persequebantur hæreticos æstimantes esse Christianos, & hæretici, quos poterant ex gentibus, ad suam sectam velut ad religionem convertebant: rursumque *simul ipsi*, id est: gentiles & hæretici *contra Judam*, id est:

contra Ecclesiam sæviebant. Sed postquam hæc completa sunt, nondum persecutiones quieverunt, nam sequitur: *In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.* Nam de Principibus impiis, qui tunc leges iniquas contra Christianos dederunt, subjungitur:

CAPUT X.

VÆ qui condunt leges iniquas, ỹ. 1.
& scribentes injustitiam scrip-
B. *serunt.*

Ut opprimerent in judicio pau- ỹ. 2.
peres, & vim facerent causæ humilium populi mei, ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

Postquam enim Martyres injusto judicio condemnaverant, aut peremerant, diripiebant bona eorum, nihil uxoribus, ac filiis eorum relinquentes. Quos de die futuri examinis, in quo reddetur unicuique secundum opus suum, Propheta terrere volens subjicit.

Quid facietis in die visitatio- ỹ. 3.
nis & calamitatis de longe venientis?

Nam illa discussio sæpe in scripturis appellatur *visitatio*: *visitabo*, inquit, *super* Isa. 13. 11. *orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum: quia dies iræ dies illa, dies calamitatis & mise-* Sophon. 1. 15. *riæ.* Quæ calamitas *de longe venire* dicitur juxta illud: *Ecce nomen Domini venit de* Isa. 30. 27. *longinquo, ardens furor ejus & gravis ad portandum.* De cujus adhuc diei districtione additur.

Ad cujus fugietis auxilium, & ubi derelinquetis gloriam vestram, ne incurvemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Neque enim Reges & Tyranni tunc auxilium vel effugium invenient, sed sub vinculo perpetuæ mortis curvabuntur cum cæteris, quos Dominus interficiet spiritu oris sui dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.* Se- Matth. 25 v. 41. quitur:

Super omnibus his non est aver- ỹ. 4.
sus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

Adhuc enim tribulationes manent, adhuc mala crebrescunt. Vel ab impiis non est aversus furor ejus, postquam eos gehen-

gehennæ tradidit, sed adhuc manus ejus A. est super eos, ut absque ullo fine vel termino puniantur. Sequitur:

ỳ. 5. *Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.*

Assur, qui *coarguens* vel *convincens* interpretatur, hostis antiquus est, qui eos in examine futuri judicii convincet, & coarguet, qui nunc suggestionibus ejus consentiunt. Et iste Assur *virga* vel *baculus furoris* Dei est: quoniam ipso feriuntur hi, quibus irascitur Deus. Et ipse est in manu Principum sæculi, qui per eum ma- B. la faciunt, & est idem indignatio Dei. Nam quia per se ipsum Sathanas nihil agere potest, rectè *virga Dei* vocatur, quem Dominus *in manu eorum* quodammodo ponit vel dimittit, qui per eum iram Dei faciunt. Sequitur:

ỳ. 6. *Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.*

ỳ. 7. *aliàs: existimabit.* *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita* æstimabit, sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.*

Quid nunc *gentem fallacem* vel *populum furoris sui* nominat nisi plebem Judaicam? Ad quam misit hunc hostem: quia relaxavit eum adversus eam, *ut auferret* ab ea virtutum *spolia*, *& prædam* animarum *diriperet*, *& poneret* hunc populum *in conculcationem ut lutum platearum*, ut ex toto lutum fieret ùt olim in Ægypto, & ab immundis spiritibus conculcaretur in operibus carnis latè jacens. *Ipse autem* Sathanas *non sic arbitratus est*, id est: quòd eum Dominus ad Judæos miserit, & à cæteris gentibus prohibuerit. *Sed ad conterendum* multos est adhuc *cor ejus*, & maligna cogitatio: quia non paucas gentes extinguere adhuc nititur. Unde sequitur:

ỳ. 8. *Dicet enim: Numquid non*

ỳ. 9. *Principes mei simul Reges sunt?*

* *aliàs: Charcamis.* *Numquid non ùt* Carcanus sic Calanno, & ùt Arphad sic Emath? Numquid non ùt Damascus sic Samaria?*

Quomodo invenit manus mea ỳ. 10.
regna idoli, sic & simulachra eorum de Jerusalem & Samaria.

Numquid non sicut feci Samariæ ỳ. 11.
& idolis ejus, sic faciam Jerusalem & simulachris ejus?

Hoc post Apostolorum tempora loquitur hostis antiquus. Dicit autem Paulus: Quia *non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem*, id est: adversus ullum hominem, *sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum*, id est: malorum & infidelium hominum. Hos ergo *Principes* suos, id est, malignos spiritus Sathan jactat esse *Reges*, quia sunt rectores mundi tenebrarum harum. *Ephes. 6. 12.*

Carcanus verò civitas est juxta Euphraten, ubi Nabuchodonosor percussit exercitum Pharaonis. *Calanno* autem interpretatur *omnes nos*. Præsumit igitur improbus hostis, quia sicut in Carcanus C. prævaluit Rex Babylonis superans multitudinem Ægyptiorum, in typo ejusdem antiqui hostis multitudinem sæcularium superantis: sic prævalebit Calanno, id est: in omnibus nobis. *Jerem. 46. 2.*

Arphad dicitur *sanatus*, & *Emath indignatio*. Et ille malesanus est, qui jam discere negligit: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum*. *In multa* verò *sapientia, multa est indignatio*. Dicit ergo impudens adversarius, quia *sicut Arphad*, id est: negligens quisque, qui sanum se putat, *sic* erit D. & *Emath*, id est: mens eorum, qui de transitoriis indignantes ad æterna festinant. *Psal. 6. 2. Eccl. 1. 18.*

Damascus verò vel *sanguinem bibens*, vel *sanguinis populum* interpretatur, *Samaria* autem *custodia eorum*. Et cogitat hostis, quia, sicut sanguinis poculum, id est: homicidii peccatum, sic erit custodia eorum, id est: quidquid illi secundùm custodiam mandatorum Dei facere videntur, qui in reatu effusionis sanguinis non tenentur.

Quomodo, inquit, *invenit manus mea regna idoli*, id est: omnes gentes: *sic & simulachra eorum de Jerusalem, &c. Jerusalem* intelligimus *Ecclesiam*. Et plerique nuncupantur Ecclesiæ filii, in quibus scimus

Ephes. 5. 5. mus esse avaritiam, *quæ est idolorum servitus.* Hæc sunt *simulachra eorum de Jerusalem*, id est: eorum de Ecclesia. Quid verò nunc *Samaria* nisi impiam hæreticorum Ecclesiam designat? Cujus *simulachra* sunt omnes hæreticorum adinventiones & doctrinæ. Præsumit itaque seductor antiquus, quia sicut gentes sibi subjecit, sic per avaritiam Catholicos superare possit, & per falsa dogmata hæreticos. Rursumque addit.

Numquid non sicut feci Samariæ, id est: dogmatibus ejus, *sic faciam Jerusalem*, id est: Ecclesiæ, *& simulachris ejus*, id est: avaritiæ, & adinventionibus ejus falsis? Quia sicut hæreticos à Deo separavit, & suæ damnationi sociavit, sic & Christianos adhuc decipere se posse præsumit. Tales sunt hostis nostri cogitationes, contra quos oportet nos sollicitè semper cogitare: quia nequaquam talia cogitaret, nisi & ex parte ea nonnumquam faceret. Sequitur:

℣. 12. *Et erit, cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion & in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus.*

Cuncta opera sua Dominus in monte Sion impleverat, cùm in loco Calvariæ crucifixus
Joan. 19. diceret: *Consummatum est.* Et post cœnam
30. Patri locutus est: *Ego te clarificavi super*
ibid. 4. *terram, opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam.* Atque tunc visitavit *super fructum magnifici cordis Regis Assur*, quia per mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium, id est: Diabolum. *Magnificum cor* ejus dicitur, quia talia facere cogitat. *Fructus* cordis ejus opus est, quod ex hujusmodi cogitationibus procedit. Qui & *oculorum* habet *altitudinem*: quia cunctos velut in imo respicit, dum se super omnes superbè extollit. *Vel in monte Sion, & Jerusalem*, id est: Ecclesia tunc impleta erunt cuncta opera Salvatoris, cùm in fine sæculi completus fuerit omnis electorum numerus, & opera eorum consummata. Qui tunc *visitabit super fructum Regis Assur*: quia malitiam ejus puniens præcipitabit eum cunctis videntibus in ignem æternum. Sed adhuc ante Redemptoris adventum, quid iste cogitaverit, subditur:

Dixit enim: in fortitudine manus mea feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & Principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublime residentes. ℣. 13.

Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum, & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt: sic universam terram ego congregavi: & non fuit, qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret. ℣. 14.

Dixit hostis antiquus: *in fortitudine manus mea feci*: quia nemo sibi resistere valebat, sed omnes ubique vincebat, postquam primum hominem sibi subjugaverat. Nemo quippe eum nisi per Christi gratiam superat. Et dum primos parentes deciperet, malè *sapiens* fuit: quia *serpens callidior erat cunctis animantibus terræ.* Genes. 3. 1. Nam genus humanum callida fraude seduxit.

Quid verò *terminos populorum* nisi naturalem legem appellat? Videamus hos terminos: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* Luc. 6. 31. *Et prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Isti sunt termini, quos unicuique ratio naturaliter posuerat. Sed eos hostis antiquus *abstulit*: ut per omnes iniquitatis vias humanum genus passim incederet, *& principes eorum deprædatus est, ac residentes in sublimi* arce sanctitatis detraxit, ut Balaam & Salomonem & cæteros hujusmodi.

Et manus ejus invenit quasi nidum fortitudinem populorum: quoniam actio ejus requiem in illis invenerat, qui pro defensione idolorum vel errorum pugnabant. *Ovis* autem *derelictis universam terram*, id est: omnes habitatores terræ comparat: quia creator universas gentes ob iniquitates eorum deseruerat, & hostis ad se congregavit eas in unitionem suæ malitiæ. Nam velut aliena *ova* genus humanum diabolus, quod non creaverat, occupaverat, & quod non genuerat, mentito patris nomine possidebat, nec confovebat miserandam sobolem, sed premebat, & sub pon-

pondere servitutis captivam tenebat. A.

Et non erat, qui moveret pennam, & aperiret os, & gannire. Quia nondum ille venerat, qui se similavit gallinæ dicens

Matth. 23 ad Jerusalem: *Quotiens volui congregare filios*
37. *tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Nulla enim alia avis sic mater cognoscitur ùt gallina, quæ sic in pullis suis infirmatur, ut sit alis submissis plumis hispida, voce rauca omnibus membris demissa & abjecta, ut etiam- B. si ipsi pulli non sequantur, filios non videas, matrem tamen intelligas. Sic ergo pro nobis infirmatus est Jesus, ut nos velut ova seu pullos foveret, & protegeret, ac nutrire. Qui protegens more pullorum infirmos adhuc discipulos quasi *pennam movit, & aperuit os, & gannit*, di-
Joan. 18. cens persecutoribus: *Ego sum. Si ergo me*
5. 8. & 9. *quæritis, finite hos abire.* Ubi Evangelista subjecit: *Ut impleretur sermo, quem dixit: quia quos dedisti mihi, non perdidi ex ipsis quemquam.* Bene itaque pullos protegens *movit pennam, & aperuit os, & gannuit* velut gallina contra raptorem: quia ne quem- C. quam ex ipsis perderet, solus teneri voluit. *Movit* ergo *pennam* fideles suos quasi sub alis protegens: *aperuit os* contradicens antiquo prædoni: *gannivit*, quia ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portavit. Sed antequam ille venisset, communis adversarius ea, quæ dicta sunt, cogitans gloriabatur. Unde contra stultitiam ejus Propheta subjungit:

℣. 15. *Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? Aut* * *elevabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.*

* *aliàs:* exaltabitur

D. Sicut enim securis aut serra sive baculus per se nil secare aut ferire valet: sic & Diabolus per se nihil agere potest, sed est quasi virga vel securis in manu Dei: & quòd ipse contra Deum idcirco superbit, quoniam adversus multos prævalet, tale est, ac si securis vel serra sive baculus aut virga contra eum, qui percutit, ex ea superbiat. Sequitur:

Propter hoc mittet Dominator ℣. 16. *Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem, & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.*

Propter hoc, quia contra Deum exaltatus est, quasi sine illo posset aliquid. Sed qui sunt *pingues ejus* nisi sacerdotes idolorum mundanis divitiis & honoribus redundantes, aut quilibet superbi divites? In his ergo *pinguibus immittetur tenuitas*: quia sacerdotes idolorum ab omni jam sæculo contemnuntur: & superbi nonnumquam amittunt divitias, ut humilientur:

Et subtus gloriam ejus ardebit, quasi combustio ignis. Quia consumetur intrinsecus *igne* malitiæ suæ, cùm eos, quos possidebat, amiserit, licèt extrinsecus glorietur, & se Principem sæculi jactet, ùt cum tentaret Dominum dicens: *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt, & cui voluero, do illa.* Vel: Luc. 4. 6. *Subtus gloriam ejus quasi combustio ignis ardebit*: Quia, qui foris gloriatur Sathanas, & angeli ejus ubicunque vel in aëre voliteut, vel in terris vel sub terris vagentur, sive detineantur, suarum semper secum ferunt tormenta flammarum instar febricitantis, qui etsi in lectis eburneis, & in locis ponatur apricis, fervorem tamen vel frigus insiti sui languoris evitare non potest. Sic ergo Dæmones etsi in templis colantur auratis, & per aëra discurrant, igne semper ardent gehennali, & ex ipsa pœna sua sunt commoniti: deceptis quoque hominibus fomitem vitiorum, unde & ipsi pereant, invidendo suggerunt.

Et erit lumen Israel in igne, & ℣. 17. *sanctus ejus in flamma, & succendetur, & devorabitur spina & vepres in die una.*

Sanctus Pater Ambrosius: *Isaias*, inquit, *significat non solum lumen, sed etiam Spiritum Sanctum ignem esse dicens: Et erit lux Israel in igne.* Et addidit: *Itaque prophetat enim in igne ardenti; quia in istis tribus generibus propensiùs majestatem Divinitatis advertimus, quoniam & sanctificare Divinitatis, & illuminare ignis & lucis est proprium, & in specie ignis exprimi vel videri divina est consuetudinis. Deus enim ignis consumens est, sicut Moyses dixit.* Ambrof. Lib. 1. de Spiritu Sanc. cap. 14.

Act. 2, 3. xii. Fuit ergo *lumen Israel in igne*: quia A.
Spiritus in igneis linguis apparuit.
Et Sanctus ejus in flamma: Quia Salva-
2. Thes. 1, 7 tor passionem sustinuit. Vel, *erit in flamma*: Quia veniet *in flamma ignis* reddere singulis secundum opera eorum. Et *succendetur* ignis Spiritus Sancti in cordibus humanis, *& devorabitur spina*, id est: Originale peccatum. *Et vepres*, id est: vitiorum asperitates, *in die una*, id est: in tempore gratiæ, vel in in die passionis Christi. Sequitur:

ỳ. 18. *Et gloria saltus ejus, & Carmeli ejus ab anima usque ad carnem consumetur, & erit terrore profugus.*

ỳ. 19. *Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.*

Quid per *saltum* nisi gentilitas designatur? Et quid per *Carmelum*, qui dicitur *cognitio circumcisionis*, nisi populus Judæorum carnaliter circumcisus? Et quid est *gloria* Sathanæ in hoc saltu vel Carmelo nisi peccatum? Sed hæc *gloria consumitur ab anima usque ad carnem*: quia per Christi gratiam remittuntur tam animæ, quàm carnis peccata. Et primò quidem saltus, deinde Carmeli gloria consumitur: quia gentilitas priùs, quàm Judæa, gratiam
Rom. 11. percepit, sicut scriptum est: *Donec pleni-*
25. & 26. *tudo gentium intrat, & sic omnis Israel salvus fiet*: Hostis verò salutis humanæ in fugam convertitur.

Reliquiæ autem *ligni saltus ejus* sunt reliquiæ gentilitatis, quæ fidem recipere noluerunt. Sed jam *præ paucitate numerari possunt*: quia rarò invenitur quis, qui D.
Christianus non sit. Quis verò *puer* est, *scribit eos*, nisi de quo supradictum est: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis?* Seribit enim in libro vitæ eos, qui ere-
Luc. 10. 20 dunt, sicut locutus est eis: *Gaudete, & exultate: quia nomina vestra scripta sunt in cælis.*

ỳ. 20. *Et erit in die illa, non adjiciet residuum Israel, & hi, qui fugerunt de domo Jacob, inniti super eum, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum Sanctum Israel in veritate.*

Hoc de illis dictum est Judæis, qui crediderunt prædicantibus Apostolis. Nam *residuum Israel* est, de quo Paulus ait:
In hoc tempore reliquiæ secundùm electionem gra- Rom. 11. 5.
tiæ salvæ factæ sunt. Et illi *fugerunt de domo Jacob*, id est: de Synagoga, qui tandem intelligentes hunc esse Christum, quem crucifixerunt, *compuncti sunt corde, & dixe-* Act. 2. 37
runt ad Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Jam enim quærebant effugium. *Nec innisi sunt ultra super eum, qui percutiebat eos*,
B. id est: super hostem antiquum, qui persequebatur illos, & vulnerabat animas eorum: sed innisi sunt super fundamentum, quod est Christus, perseverantes in doctrina Apostolorum. Potest hoc etiam de illis intelligi, qui prædicante Elia credituri sunt. Nam *cæcitas ex parte contigit in* Rom. 11.
Israel, donec plenitudo gentium intraret & sic 25. & 6.
omnis Israel salvus fieret. Sed sive de illis qui tempore Apostolorum crediderunt, sive de illis, qui in fine credituri sunt accipiatur, evidens est, quod subditur:

In veritate reliquiæ converten- ỳ. 21.
C. *tur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.*

Si enim fuerit populus tuus Is- ỳ. 22.
rael quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo.

Et quia in Christo perfectam secuti sunt justitiam, qui in lege non poterant justificari, pulchrè subjungitur: *Consum-* ad Galat. 4
matio abbreviata inundabit justitiam. Omnis 14.
enim lex, sicut Paulus ait, *in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Sequitur:

Consummationem enim & abbre- ỳ. 23.
viationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

Dominus, eùm per se ipsum doceret in terra Judæorum, qui est *medium universæ terræ*, fecit *consumationem & abbreviationem*, dicens: *Omnia quæcunque vultis, ut* Matth. 7.
faciant vobis homines bona, ita & vos facite il- 12.
lis: hæc est enim lex & Prophetæ. Rursum- id. 22. 37.
que eum dixisset: *Diliges Dominum Deum &* 39.
tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum, subjecit: *In his duobus mandatis* ibid. 40.
universa lex pendet & Prophetæ. Hæc est *brevis consummatio*, quæ *justitiam* affluenter *inundat*. Itaque prophetata conversione

Israe-

Israelitarum consolationem interim sub- A.
jungit. Nam sequitur:

℣. 24. *Propter hoc hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion ab Assur.*

Id est: noli timere hostem antiquum tu plebs Hebræa, quæ Salvatoris expectas adventum. Sequitur: *In virga percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.* Dum in *Sion*, id est: in fide Dominici adventus permanseris, non tanget te. Sed si cœperis *in Ægyptum* ire, id est: in tenebras infidelitatis, mox *in virga percutiet te*, id est: persecutionem ti- B.
bi ex perverso opere movebit. Cur autem dixerit: *Noli timere ab Assur*, manifestat subdendo:

℣. 25. *Adhuc enim paululum modicumque, & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum.*

Quia, sicut de tempore gratiæ per Je-
Jerem. 36. 3. remiam dicitur: *Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccata eorum, jam non memorabor.* Quod de illis specialiter accipitur, qui compuncti sunt ad prædicationem Petri, quorum maximum scelus fuerat mors Sal- C.
vatoris. Sed & *super hoc scelus eorum consummata est indignatio* ejus: quia & hoc peccatum dimisit illis. Sequitur:

℣. 26. *Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum juxta plagam Madian in petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eam in via Ægypti.*

De *plaga Madian in petra Oreb*, quæ sub Gedeone facta est, non est necesse nunc dicere. Quomodo autem *super ma-* D.
re Dominus virgam suam levaverit, agnosci-
Exodi 14. 16. & 17. tur, ubi locutus est Moysi: *Eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud, ut gradiantur filii Israel in medio mari per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum, ut persequantur vos, & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus.* Et
ibid. 26. item: *Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum.* Mare autem Baptismum significat: *Virga* crucem Domini vel doctrinam ejus: *Submersio* Ægyptiorum abolitionem peccatorum.

Et levabit eam in via Ægypti. Sicut olim quando Moyses ivit in Ægyptum *portans virgam Dei in manu sua*: sic etiam Christus per Apostolos venit ad gentes, cui canitur: *Virga directionis virga regni tui.* Vel quia Diabolus virgam suam & baculum levat adversum nos *in via Ægypti* sicut olim, ut virtutes feriat, Christus econtrario benignam extendit virgam disciplinæ in via Ægypti, ut vitia corrigat. Sequitur: Exod. 4. 20. Ps. 44. 7.

Et erit in die illa: auferetur ℣. 27.
onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum a facie olei.

Onus & jugum ejus a collo mentis nostræ Dominus *abstulit*: quia nos ab illa dæmoniacæ tyrannidis servitute, qua graviter deprimebamur, liberavit dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve.* Nam contra jugum asperum inimici posuit in nobis jugum suave, & contra onus grave dedit nobis onus leve. Matth. 11. 28. 29. 30.

Et computrescet, inquit, *jugum a facie olei.* Sub jugo quippe, ut dictum est, tenebamur dæmoniacæ servitutis. Sed uncti sumus *oleo* Spiritus Sancti. Et quia nos unxit gratia libertatis, dæmoniacæ damnationis *jugum computruit* Paulo attestante, qui ait: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Sequitur: 2. Cor. 3. 17.

Veniet in Aiath, transibit in ℣. 28.
Magron, apud Machmas commendabit vasa sua.

Transierunt cursim, * *Gabea se-* ℣. 29.
des nostra: obstupuit Rama, Ga- * alias: Gaba.
baath Saulis fugit.

Hinni voce tua filia * *Gallin, at-* ℣. 30.
tende Laisa, paupercula Anathoth.

Migravit medemena, habita- ℣. 31.
tores Gabim confortamini.

Adhuc dies est ut in Nobe fletur, ℣. 32.
agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.

Aiath dicitur *condemnatio*, Magron *guttur*. *Veniet* igitur *in Aiath*, id est: in condemnationem: quia *Princeps mundi* Joann. 16
hujus judicatus est. Transibit in Magron, id 11.
est;

eſt: in guttur, id eſt: quia damnato ejus dominio cultores idolorum jam non audentes errorem publicè prædicare, docebunt occultè ſuperſtitiones ſuas. *Machmas* autem *vile tributum* interpretatur *Vaſa* verò Sathanæ ſunt *homines reprobi*, de qui-

Rom.9.22 bus ait Apoſtolus, quia *Deus ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum.*

Commendat ergo *vaſa ſua* apud vile tributum: quia ſemper iniqui manent in tributo flagitioſæ actionis, quod ei reddere non deſiſtunt. Sed tamen eadem vaſa ejus præcipua *tranſierunt curſim*: quoniam reliquias infidelium curſus vitæ temporalis per mortem citiùs abſtulit. Quibus ablatis *Gabea*, id eſt: *Colles* facti ſunt *ſedes* noſtra, illi ſcilicet colles, de quibus

Gen.49.26 ait Jacob: *Donec veniret deſiderium collium æternorum*, id eſt: Prophetarum & Apoſtolorum. In *ſede* verò auctoritas magiſterii deſignatur. *Colles* igitur *ſedes noſtræ* ſunt: quia doctrinam Apoſtolorum & Prophetarum ſancta Ecclesia cum auctoritate prædicat. Sed quia poſt perſecutionem gentilium perſecutio facta eſt hæreticorum, rectè ſubjungitur:

Obſtupuit Rama, id eſt: Eccleſia

Phil.3.20 Sanctorum, quæ dicit: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* Rama quippe dicitur *Eccleſia*. Et Dominus hæreticorum ac ſequacium Anti-Chriſti perſecutionem prænuntians

Marc.13.22 ait: *Exurgent Pſeudo-Chriſti, & Pſeudo-Prophetæ, & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam electos.* Propter hæc obſtupuiſſe dicitur Rama, id eſt: Eccleſia, & propter impiam eorum doctrinam. Poſt hæc expectamus Iſraelitarum converſionem. Unde ſequitur:

Gabaath Saulis fugit. Gabaath namque *collis patruelis* dicitur: *Saul* verò *expetitus.* Et quis eſt expetitus niſi Redemptor humani generis, quem expetebant Prophe-

Pſ.84.7. tæ dicentes: *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis?* Qui

Matth.1.1 & filius David eſt dicente Matthæo: *Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, &c.* Cæteros autem Judæos, qui fuerunt tempore David, fratres ejus accipimus, id eſt, patruos Domini, quorum filii patrueles ejus ſunt, id eſt: nepotes David. Omnes verò de genere David poſt everſionem Jeruſalem perimi juſſit Domitianus, ut ſoli patrueles Domini remanerent peremptis ejus fratribus, id eſt, fi-

A. liis David. Cæſa igitur Judæorum propagine, quæ deſcendit à fratribus David, id eſt: ab antiquis Patribus, *collis patruelis Saulis*, id eſt: Chriſti vocatur. Itaque *Gabaa Saulis fugit*, dum populus Iſrael Chriſto propinquus fugiens ab ira ventura fidem recipit. Ubi congruè ſubditur:

Hinni voce tua filia Gallin, id eſt: filia *transmigrantium*. Tunc enim adventu Eliæ roborata *hinniet*: id eſt: jubilabit, & prædicabit exultans Eccleſia, quæ

B. tribulationibus preſſa mærens ſiluerat. Hinniet autem non voce prædicatorum Anti-Chriſti, non infidelium Judæorum, non hæreticorum, non gentilium, ſed voce dulci, voce domeſtica, voce propria. *Gallin* verò, id eſt: *transmigrantes* ſunt illi, qui radicem cordis in amorem ſæculi hujus non fixerunt, ſed ad cœleſtia feſtinant dicentes: *Non enim habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus.* Heb.13.14 Quorum *filia* ex Eccleſia ex prædicatione eorum & imitatione generata. Ad cuius conſolationem ſubjungitur de exterminatione Antichriſti.

C. *Attende Laiſa, paupercula Anathoth, migravit Medemena.* Quod interpretatum ſic dicitur: *Attende* leonem *paupercula* obediens: *migravit* à ſaltu ejus, attende leonem, conſidera Chriſtum, quia moriens migravit à ſaltu ejus, id eſt: à gentibus, in quibus regnans ſæviebat ùt leo in ſaltu, ô paupercula obediens, id eſt: humilis Eccleſia Chriſto ſerviens.

Deinde eos alloquitur, qui in ultimo fine ſæculi hujus poſt mortem Anti Chriſti pœnitentiam agent: O, inquit, habitatores *Gabin*, id eſt: *foſſarum*, qui in

D. profundis malitiæ latibulis hucuſque manſiſtis, *confortamini* & pugnate contra Sathan. *Adhuc* enim *dies eſt*, id eſt: aliquantulum vitæ hujus ſpatiolum ſupereſt, *ut in Nobe ſtetur*, id eſt: contra latratum ſuggeſtionum Diaboli ſtetur. *Nobe* quippe *latratus* dicitur. Nam poſt mortem Anti-Chriſti ſupererunt quadraginta quinque dies, ſicut ex libro Danielis colligitur, & tunc ad pœnitentiæ remedia multi confugient quos Antichriſtus ſeduxerat. Et quia in Jeruſalem & in locis illis præcipuè ſæviet Antichriſtus, idcirco forſitan ſubditur:

Agitabit manum ſuam ſuper montem filiæ Sion, collem Jeruſalem. Poteſt & de tenta-

tione, qua cunctos impetit hostis anti- A.
quus, intelligi. Quid enim per *manum*
ejus nisi tentatio designatur? *Manum* ergo
suam super montem, & super collem agitat:
quia fideles universos & majores & mino-
res tentationibus vexat. Sequitur:

✝. 33. *Ecce Dominator Dominus exer-
cituum confringet lagunculam in ter-
rore, & excelsi statura succidentur,
& sublimes humiliabuntur.*

✝. 34. *Et subvertentur condensa saltûs
ferro, & libanus cum excelsis ca-
det.*

Confringet Dominus in terrore lagunculam, B.
Judic.7.20. sicut olim in prælio Gedeonis factum est.
In *lagena* quippe fragilitas corporis figura-
tur. *Confregit* ergo *Dominus in terrore lagun-*
Matth.27 *culam*: quia moriente Christo *tenebræ factæ*
45.51.52. *sunt, & velum templi scissum est, & terra mota
est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta
sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dor-
mierant surrexerunt.* Centurio autem, &
qui cum eo erant custodientes Jesum viso
terræ motu, & his, quæ fiebant, timue-
ibid.54. runt valde dicentes: *Verè Dei filius erat iste.*
Sic in terrore contracta est lagungula Do-
minici corporis.

Et post hæc *excelsi statura*, id est: Prin-
cipes Judæorum alii *succisi sunt* à Romanis,
id est: perempti, & alii *humiliati*, id est:
in captivitatem ducti. *Condensa saltus subver-
sa sunt ferro*: quia Jerusalem destructa est,
& Libanus cum excelsis cecidit: quia tem-
plum est incensum, & sacerdotes ejus su-
perbi dejecti.

Vel *excelsos statura* Reges & Principes
sæculi sive quoslibet in sublimitate consti-
tutos, aut certè superbos possumus acci-
pere, quos Christus Evangelio coruscan-
te vel per mortem *succidit*, vel per pœni-
Matth.3. tentiam, *humiliavit. Et subvertentur*, in-
10. quit, *condensa saltûs ferro. Jam enim se-* D.
*curis ad radicem arborum posita est. Omnis er-
go arbor non faciens fructum bonum excidetur &
in ignem mittetur.* Libanus enim quid est
nisi mundana gloria? *Libanus* enim *can-
didatio* dicitur, & qui dignitatem sæculi
consequuntur, candidati sunt extrinsecus
& ornati. Hic ergo Libanus cum excel-
sis cecidit: quia Christus jam mundi
gloriam stravit, & elatos humi-
liavit. Sequitur:

CAPUT XI.

✝. 1. *Egredietur virga de radice Jes-
se, & flos de radice ejus ascen-
det.*

Jesse Patriarcha regalis familiæ fuit.
Radix Jesse familia regalis, *Virga* MARIA,
flos Mariæ Christus, qui bonum odorem
fidei toto sparsurus orbe virginali ex utero
germinavit, sicut ipse dixit: *Ego flos cam-* Cantic.2.1.
pi, & lilium convallium. Flos odorem
suum & succos suos reservat, & contritus ac-
cumulat, nec avulsus amittit. Ita &
Dominus Jesus in illo patibulo crucis nec
contritus emarcuit, nec avulsus evanuit,
& illa lanceæ punctione succisus, sacro
speciosior fusi cruoris colore vernavit, mo-
riens ipse nescius, & mortuus æternæ vitæ
munus exhalans. *Virga* etiam caro Domini
potest forsitan accipi, quæ *de radice* terre-
na ad superna se subrigens odoriferos sa-
cræ religionis fructus circumtulit mundo,
mysterio Divinæ revelationis gratiam cœ-
lestibus altaribus superfundens. Potest
& ipse Christus & *virga* & *flos* intelligi. *Vir-
ga* ei, qui suppliciis plectitur: *virga* ei, qui
C. indiget increpatione: *virga* ei, qui necesse
se habet, ut arguatur. *Flos* verò ei, qui jam
eruditus est: *flos* ei, qui valet à flore inci-
pere, & ad perfectum fructum provehi.
Sequitur:

✝. 2. *Et requiescet super eum Spiritus
Domini, Spiritus sapientiæ & in-
telligentiæ, Spiritus consilii & for-
titudinis, Spiritus scientiæ & pie-
tatis.*

✝. 3. *Et replebit eum Spiritus timoris
Domini.*

Ideo super Christum tanta dona Spiri-
D. tus prædicantur: quia in eo non ad men-
suram Spiritus Sanctus habitat* sicut in * Cod. G. cohabitat.
nobis, sed tota inest plenitudo divinitatis,
& gratiarum. Qui quoniam de cœlis ad
nos descendit, descendendo potiùs istos
gradus Propheta super eum numerat, id
est, sapientiam, intellectum, consilium, for-
titudinem, scientiam, pietatem, timorem.
Nam cùm scriptum sit: *Initium sa-* Psal.110.9.
pientiæ timor Domini, constat, quòd à
timore ad sapientiam ascenditur, non
à sapientia ad timorem reditur: quia
per-

perfectam habet sapientia charitatem, &c. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* (1. Joann. 4. 18.) Propheta ergo quia de cœlestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos, qui à terrenis ad cœlestia tendimus, ascendendo numeramus, ut à timore ad sapientiam perveniamus. In mente enim nostra primus ascensionis gradus est Timor Domini, secundus pietas, tertius, scientia, quartus fortitudo, quintus consilium, sextus intellectus, septimus sapientia. Est enim *timor Domini* in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo *pietas*, non est? Qui enim proximo misereri nescit, qui compati ejus tribulationibus dissimulat, hujus timor ante Dei oculos nullus est, quia non sublevatur ad *pietatem*.

Sed sæpe *pietas* per inordinatam misericordiam errare solet, si peccata, quæ feriri gehennæ ignibus poss nt, disciplinæ verbere non corrigit. Ut ergo vera & ordinata sit *pietas*, ad gradum est alium sublevanda, idest: ad scientiam, ut sciat vel quid per severitatem puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid si sciat, quid agere debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut, cùm videt, quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit. Sed sæpe fortitudo si inprovida fuerit, & minùs contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad *consilium*, ut prævidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si *intellectus* deest; quia qui non intelligit malum, quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare, quod adjuvat? Itaque ascendamus à consilio ad *intellectum*. Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad *sapientiam*, ut hoc, quòd acutè intellectus invenit, sapientia maturè disponat. Itaque per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum in sapientiam maturescimus. Sed ut hanc ascendere scalam valeremus, ipse creator ad nos usque descendere dignatus est, & ad nos eam afferre, ac in se ipso ostendere. Et de cæteris quidem gradibus perspicuum est. Sed de timore Dei fortasse quis ambigit, an in eo fuerit. Sed absque dubio replevit eum *spiritus timoris Domini*: quia ut superbum hominem redimeret, contra superbiam nostram mentem humilem assumpsit, in qua timuit Deum. Sed iste, qui talis in primo adventu apparuit, ut nos ad imitationem suam informaret, quid in secundo facturus sit, audiamus. Sequitur: *Non secundùm visionem oculorum judicabit, neque secundùm auditum aurium arguet:*

Sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. ỷ. 4.

Qui conscientiarum testis est, non juxta visum exteriorem vel auditum judicabit ùt sæculi judices, qui corda non agnoscunt, & testibus indigent: sed secundùm intentionem cordium judicabit opera. Pauperes verò sunt, de quibus ait: *Beati pauperes.* (Matth. 5. 3.) Quos *in justitia judicabit*: quia per justum judicium eos liberabit, & *pro mansuetis terræ arguet* eos, qui afflixerant illos. Sequitur:

Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. *Terra* est peccatorum quisque: quia post transgressionem dictum est homini: *Terra es, & in terram ibis.* (Gen. 3. 19.) *Virga oris* Domini sententia judicialis est. *Percutiet* ergo *terram virga oris sui*, quando dicet peccatoribus: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* (Matth. 25. 41.) *Et spiritu labiorum suorum interficiet impium*, id est: Antichristum, sicut Paulus ait: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui.* (2 Thess. 2. 8.) Et notandum, quia his verbis evidenter declaratur Spiritus Sanctus coæternus Filio, & sic ex eo procedere, ut semper in eo maneat: quia Spiritus labiorum ejus est, & Spiritus oris ejus. Deinde primum ejus adventum Propheta respiciens subjungit:

Et erit justitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus. ỷ. 5.

In *lumbis* esse luxuria solet hominibus aliis: hic autem solus contra vitiorum nostrorum languores sanitatem in se ipso virtu-

virtutum, quam nobis infunderet, attulit. Et ideo rectè dicitur *justitia cingulum lumborum ejus*: quia ibi maximè, justitia circumdatus est, ubi cæteri homines justitiam magis amittere solent, & ad peccatum solvi. Quòd si mysterium incarnationis ejus in lumbis debet accipi, & justitiam, qua cingitur, nostram oportet intelligi, *justitia* nostra *cingulum* est *lumborum ejus*, dum Deo pro nobis incarnato bonis operibus inhæremus. In *renibus* designari potest idem Incarnationis mysterium. Fides ergo nostra *cinctorium renum ejus* est, dum firmissimè credimus veritatem Incarnationis illius. Quem quia secuta est Ecclesia, rectè subjicitur:

ỷ. 6. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.*

ỷ. 7. *Vitulus & ursus pascentur simul, requiescent catuli eorum, & leo quasi bos paleas comedet.*

S. Greg. M. Lib.2. in Ezech. homil. 4. Nos, inquit beatus Gregorius, *qui religioso habitu indui videmur, ex diversa mundi qualitate convenimus, atque ex dissimilibus iniquitatibus in Sanctæ Ecclesiæ concordia congregati sumus. ut jam patenter factum esse videatur, quod de Sanctæ Ecclesiæ promissione dicitur: Habitabit lupus cum agno &c. Nam per sanctæ charitatis viscera lupus cum agno habitat: quia ii, qui in seculo raptores fuerant, cum mansuetis ac mitibus in pace quiescunt. Et pardus cum hædo accubat: quia is, qui peccatorum suorum maculis varius fuit, cum eo, qui se despicit, & peccatorem fatetur, humiliari consentit.*

Idem ibid. *Vitulus & Leo, & ovis simul morabuntur: Quia & is, qui per contritum cor ad cottidianum se Deo sacrificium præparat; & alius qui tamquam Leo ex crudelitate sæviebat: & alter, qui velut ovis in innocentia sua simplicitate perdurat, in caulis sanctæ Ecclesiæ convenerunt.*

Et puer parvulus minabit eos. Quis est iste *puer parvulus*, nisi de quo scriptum est: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis?* Qui simul habitantes *minat*: quia, ne in terrenis rebus corda nostra inhæreant hæc per internum desiderium cottidie inflammat. Et hoc ipsum ejus *minare* est, ad summum amorem incessanter accendere, ne, cùm nos vicissim diligimus, mente in hoc exilio remaneamus: ne quies hujus viæ sic

A. placeat, ut ad oblivionem patriæ perducat: ne delectata mens prosperis torpeat, dum Domini flagella sui pertimescit, sed nobis omne, quod nos in sæculo delectabat, amarescat, & illud incendium insurgat in animo, quod nos semper ad cœleste desiderium inquietè, *excitet, atque ut ita dicam, delectabiliter mordeat, suaviterque cruciet, hilariter contristet. *Puer* ergo nos *parvulus minat*: quia is, qui paulo minùs quàm Angeli, minoratus est, B per charitatem, quam nobis tribuit, nos in hoc mundo mentem figere non permittit. *f. in quiete.

Vitulus & ursus pascentur simul: Quia, is, qui Deo sacrificium, & ille qui sævus & horridus fuerat, eadem doctrinæ sanctæ pabula percipiunt. *Et catuli eorum*, id est: illi, qui de imitatione ipsorum nati fuerint, jam in eodem ovili requiescunt simul. Sed dum hæc de electis Propheta loqueretur, cernens vitam peccantium ab antiquo & insatiabili hoste devorari, C. ait:

Et leo quasi bos comedet paleas. Quid enim *palearum* nomine nisi carnalium vita designatur? Sed cur iste *leo*, id est: Diabolus in commessatione palearum non equo sed *bovi* compatetur, agnoscimus, si utrisque animalibus, quæ sit nutrimentorum distantia, perpendamus. Equi namque fœnum quodlibet sordidum comedunt: aquam verò non nisi mundam bibunt. Boves autem quamlibet aquam sordidam bibunt: sed fœno vel paleis non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo, quòd bovi, qui mundo pabulo vescitur, leo iste comparatur nisi hoc, quòd de isto hoste antiquo per Prophetam alium dicitur: *Esca ejus electa?* Neque enim eos se rapere gaudet, quos pravis ac sordidis actionibus implicatos in imis secum respicit voluntariè jacere. *Paleas* ergo *comedere sicut bos* D. appetit: quia suggestionis suæ dente conterere mundam spiritalium vitam quærit. Hab.1.16.

Sed quomodo leo iste sicut bos paleas comedens vitam spiritalium consumere dicitur, si, ut supra dictum est, palearum nomine vita carnalium signatur? Esca quippe ejus electa jam non erit, si paleas comedens carnales rapit. Sed nonnulli hominum & apud Deum palea sunt, & apud homines sanctitatis nomine censentur,

tur, cùm & ante oculos humanos aliud A. ostendit vita, & ante divina judicia aliud intendit conscientia. Nunc enim sermo de iis est, qui ficto corde religiosam conversationem inter verè religiosos ducunt. Hi itaque apud humana judicia electi sunt: sed apud subtile Dei examen paleæ. Quia ergo nonnulli mundam quidem vitam per studium ducunt, sed ex illa intus placere non appetunt, rectè & esca ejus electa dicitur, & tamen paleas sicut bos comedere leo iste perhibetur. Quasi enim ante os ejus munda palea in terra atque in infimis jacet, cùm & vita quasi innocens per mandatorum custodiam B. agitur, & tamen inter actionem, quæ bona ostenditur, cor ad appetenda sublimia non elevatur. Quid itaque utilitatis agit, qui in se munditiam vitæ custodit, si per intentionem infimam in ore leonis hujus inveniendum se in terra derelinquit? Sequitur:

ỳ. 8. *Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.*

ỳ. 9. *Non nocebit, & non occident in* C. *universo monte sancto meo.*

Quem nunc *infantem ab ubere*, vel eum, *qui ablactatus fuerit*, nisi Dominum appellat? Quid autem *foramine aspidis* vel *cavernis reguli* nisi corda signavit iniquorum? Quia hostis antiquus dum totum se in eorum consensu contulit, quasi in foramine proprio coluber tortuosus sinus astutiæ suæ colligendo glomeravit. Quem & *aspidis* appellat nomine occultè sævientem, & *reguli* apertè ferientem. *Manum* ergo *suam* Dominus *in foramine reguli atque aspidis* misit, quando iniquorum corda di- D. vina potentia tenuit, & comprehensum exinde regulum vel aspidem, id est: captivum Diabolum traxit, ut *in monte sancto* ejus, quod est Ecclesia, electis fidelibus *non noceret* ipse vel angeli ejus.

Tunc verò primùm *delectatus est infans ab ubere super foramine aspidis*, quando jacens adhuc in cunabulis Orientales Magos ad se convertit. Cur autem de cavernis suis serpens ejectus sit, ostendit Propheta subdendo:

Quia repleta est terra scientia Domini sicut aqua maris operientes. Jam enim Evangelium quasi pelagus totum Orbem implevit; jam universum mundum *scientia* veritatis quasi diluvium quoddam *operuit*, & omnia falsitatis dogmata submersit. Et quomodo *aqua maris* operiunt profunda maris, id est: terram, quæ operta est fluctibus: sic omnis *terra completa est scientia Domini*. Et benè sacra scientia *mari* comparatur: quia navibus mare transimus, cum ad desideratas terras tendimus. Nobis autem quid est in desiderio nisi illa terra, de qua scriptum est: *Portio mea in terra viventium?* Ps. 141. 6. Ligno autem, ùt dixi, evehitur, qui mare transit. Nobis ergo, qui ad patriam tendimus, scientia divinæ prædicationis mare est; quæ crucem annuntiat; quia nos ad terram viventium ligno portat. Sequitur:

In die illa radix Jesse, quæ stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum.* ỳ. 10. * aliàs: qui.

Quomodo *radix Jesse*, id est: Christus filius David *stat in signum populorum, ipsumque gentes deprecentur*, ipse exponit dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Joan 3. 14. Sicut enim illi, qui fuerant percussi à serpentibus, cum aspicerent æneum serpentem, Num. 21 9 quem pro signo Moyses exaltaverat, à temporali morte liberabantur, & salutem recuparabant: ita omnes, quibus maligni spiritus vulnera peccatorum inflixerunt: si Christum in cruce exaltatum fideliter aspexerint, ac deprecati fuerint, à periculo mortis æternæ liberantur, & vitam sempiternam consequuntur. Sic enim *radix Jesse stat in signum populorum* exaltatus in cruce, ut *ipsum deprecentur* omnes, & per eum salvi fiant. Unde & per omnes Basilicas imago sacra statuta est repræsentans eum in cruce suspensum. *Sepulchrum* verò *ejus gloriosum* est; quia præter illam reverentiam, quam ob illius sepulturam, & resurrectionem habet, locus ille coruscans miraculis gloriæ suæ causa ad se omnem contrahit Mundum. Sequitur:

Et erit in die illa: adjiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod re- ỳ. 11.

relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & à Phethros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Senaar, & ab Emath, & ab insulis maris. A

Post Judæorum vocationem, quæ superiùs descripta est, cùm diceretur: *Habitabit lupus cum agno &c. adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum*
Joan. 10. 16 *populi sui*, sicut ipse ait: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile & unus Pastor. Quod* residuum populi ejus *relinquetur ab Assyriis*: quia maligni B Spiritus gentilitatem, quam possederant, amittent. Assyrii namque *convincentes* interpretantur: & sicut frequenter diximus, & jugi memoria semper retinendum est, idcirco Dæmones vocantur Assyrii: quia illos iniquitatis convincent ante tribunal judicis, qui nunc eis persuadentibus iniquitatem faciunt.

Ægyptus verò *tenebræ* dicitur: *Phethros dissolvens. Æthiopia caligo*: *Ælam oppositi* vel *abjecti*: *Senaar fœtor eorum*: *Emath indignatio*: *Insula* autem sic appellatur, eò quòd in salo, id est: in mari sit posita. C Gentilitas verò veniens ad Christum *relinquetur ab Ægypto*, id est: à tenebris infidelitatis & ignorantiæ, *& à Phethros*, id est, à dissolvente negligentia vel pigritia, & acedia, *& ab Æthiopia*, id est: à caligine errorum, *& ab Ælam*, id est: ab immundis spiritibus, qui à consortio beatorum abjecti sunt Angelorum, & se inter nos & cœlum opponere nituntur, ne illud ascendamus, omnibusque bonis actibus nostris oppositi sunt & contrarii: *& à Senaar*, id est: à fœtore pristinæ conversationis, quem de se sparserat, *& ab Emath*, id est, ab indignatione Dei, quæ D super eam manserat, *& ab insulis maris*, id est: à remotis mundi excessibus procul in mari positis vel adversis gentibus, ut gentes per insulas accipiamus. Sequitur:

℣. 12. *Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis terræ.*

Signum crucis *levabit* Dominus ad gentes, & à quatuor orbis partibus in Ecclesia Catholica *congregabit* omnes electos, qui dispersi fuerant ubique exules à paradiso, & tunc fugient ab ira ventura. Quid autem *Israel* designat, qui interpretatur *videns Deum*, nisi fidem, qua nunc videtur Deus? *Juda* verò dicitur *confessio*. Et benè Israel & Juda, id est: fides & confessio fit ad salutem. Potest elevatio signi atque dispersorum congregatio & ad diem judicii forsitan referri; quia *tunc ap-* Matth. 24
parebit signum filii hominis in cælo, & mittet 30. 31.
Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis cælorum usque ad terminos eorum. Sequitur:

Et auferetur Zelus Ephraim, & hostes Juda peribunt. ℣. 13.

Et quid per *Judam* nisi Ecclesia Christum confitens? Quid per *Ephraim* nisi perfidus Judæorum populus exprimitur? Et inprimis quidem magnum contra nos *Zelum* populus Judæorum exercuit, sed succedente tempore Zelus eorum, quo nostros persequebantur, tepuit. *Hostes* quoque *Juda*, id est; adversarii catholicæ confessionis jam de Mundo *perierunt*, & adhuc magis *peribunt*. Sequitur:

Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim. Ita nunc inter nos & Judæos videtur agi; quia nec ipsi nos æmulantur, ut servitutis suæ observationi nos subjicere conentur, nec nos frequentibus disputationibus cum eis pugnamus; quia cor eorum obcæcatum cernimus, & obduratum. Sequitur:

Et volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabunt filios Orientis: Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt. ℣. 14.

Philisthiim interpretantur *cadentes potione*. Casus verò nonnumquam in bona parte ponitur. Video enim Saulum benè cecidisse, ut iterum surgens diceret: *Vivo* ad Galat. 2.
autem jam non ego, vivit verò in me Christus. 20.
Est autem quædam potio amara quidem, sed salutifera, quæ talibus propinari solet. Unde Dominus: *Potestis*, inquit, *bibere* Matth. 20.
calicem, quem ego bibiturus sum? Hac enim 21.
potione cadunt, cum martyrio corpus eorum in mortem prosternitur. Quid igitur hoc loco *Philisthiim*, id est; *cadentes potione* nisi vel Martyres accipere debemus, vel quoslibet in casu & erectione Saulo simi-

miles? Philistüm itaque Doctores Sanctos hìc accipimus. *Volant* ergo populi *in humeros Philistüm*, cum ad fidem certatim currentes sanctis Doctoribus se portandos committunt. Et volant *per mare*, id est, per fluctus sæculi. Mare enim fluctivagos tumultus, furoresque hujus mundi designat, ubi homines improbi quasi pisces avidissimi se invicem persequuntur, & devorant. Et inter hæc discrimina *volant* ad Christum, & *in humeros* Sanctorum portandi insiliunt, qui portum salutis invenire cupiunt.

Quos autem *filios Orientis* nuncupat nisi eos, qui, secundùm quod ex Adam orti sunt, ita permanere solent, neque circumcisionem, neque baptismum consécuti? Sed & istos *prædabuntur* & Diabolo tollunt prædicatores sancti, & ad Christum ducunt. Quid verò per *Idumæam*, quæ est Esau regio, & interpretatur *terrena* vel *rubea*, nisi qui primitiva sua perdidit, terrenus Judæorum populus sanguine Christi cruentatus? Qui & per *Moab*, & *Ammon* designatur. Quia sicut
Gen.19.35 filiæ Lot inebriaverunt eum, ut cum eo dormientes conciperent: sic domus Israel, & domus Juda spiritalem legis sensum soporaverunt, ut carnales gignerent filios. Unde *Moab* dicitur *ex patre*: quia ex carnali intelligentia legis hic populus est genitus quasi ex patre ebrio ac dormiente. *Ammon* quoque *filius populi mei* interpretatur: quia de antiquo populo Dei nati sunt hi, quos infideles videmus, Judæi.

Itaque *Idumæa & Moab præceptum* est *manus*, id est, operationes *eorum*: quia jussum est Apostolis, ut salutem populi hujus operarentur prædicando. Vel hic populus percepit *præceptum manus eorum*, id est, exemplum actionis Apostolorum, quia faciebant omnia, quæ præcepturi erant. *Et filii Ammon*, id est, illi, qui nascentur ex hoc perfido Judæorum populo, *obedientes erunt* prædicationi Eliæ.

Notandum verò: quia Propheta rarò servat ordinem. Nam & paulo superiùs de passione Salvatoris locutus, de Nativitate subjicit oraculum dicens: *Egredietur virga de radice Jesse &c.* ac deinceps nunc gentium vocationem, nunc Judæorum hucusque multifariè vaticinatus est variato nonnumquam ordine. Et ita ferè semper in libris Prophetarum agi-
A. tur, ut, quod ordine primum est, sæpe fit in narratione postremum vel medium. Sequitur:

Et desolabit linguam maris Æ- ỳ. 15.
gypti, & levabit manum suam super flumen in fortitudine Spiritus sui: & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.

Lingua maris est scientia doctrinæ sæcularis. Bene autem *mare Ægyptium* dicitur: quia peccati obscuritate fuscatur.
B. *Linguam* ergo *maris Ægypti*, Dominus *desolat*, id est, exterminat: quia hujus mundi falsam sapientiam per carnem se ostendendo destruxit. Ubi est enim nunc Academicorum error, qui certè conantur adstruere certum nil esse, qui impudenti fronte assertionibus suis fidem ab auditoribus exigunt, cùm vera esse nulla testantur? Ubi Mathematicorum superstitio, qui, dum signorum cursus suspiciunt, vitas hominum in syderum momenta suspendunt: quorum apertè doctrinam sæpe geminorum nativitas dissipat, qui, cùm
C. uno eodemque momento horæ prodeant, non una conversationis qualitate perdurant? Ubi tot prædicamenta falsitatis, quæ enumerare longum nimis est?

Desolavit ergo Dominus *linguam maris Ægypti*: quia apparens in carne omnia errorum prædicamenta damnavit. Ejus quippe veritate cognita illæ falsitatis doctrinæ tacuerunt. *Unde & super flumen* præfatæ maris linguæ *manum suam levare* dicitur *in fortitudine sui Spiritus*: quia per Evangelicæ gratiæ operationem & Spiritus sui virtutem stultam fecit sapientiam hujus mundi. *Et percussit* eundem munda-
D. næ doctrinæ fluvium *in septem rivis*, in quibus erat contrarius septem donis Spiritus Sancti. Quo percusso *transierunt per eum calceati*: quia prædicatoribus ibi via patuit, quibus dicitur: *Et calceati pedes in* Eph.6.15.
præparatione Evangelii pacis. *Calceatos* enim Evangelistas hic accipimus, id est, Divini verbi ministros. *Calceati* ergo *transierunt per fluvium*: quia prædicationis ibi viam invenerunt, doctrinæ sæcularis fluenta copiosiùs emanare solebant. Deinde Baptismi Sacramentum evidenti prænuntiatur oraculo, cùm subditur:

Et erit via residuo populo meo, ỳ. 16.
qui

qui relinquetur ab Assyriis sicut fuit A. *Israeli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.*

Sicut enim populus Israel ad promissam hæreditatem per mare rubrum transiit: ita nunc populus acquisitionis ad cœlestia regna per Sacramentum Baptismi transit. Vel sicut Israel per medium maris: ita populus fidelium per diversum flumen doctrinæ sæcularis incedit. Unde & subditur:

CAPUT XII.

℣. 1. *ET dices in illa die: confitebor* B. *tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conversus est furor tuus, & consolatus es me.*

℣. 2. *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.*

Nam sicut olim Hebræorum populus de Ægypto ascendens post maris rubri C. transitum cecinit carmen Domino: sic nunc percussâ lingua maris Ægypti, & flumine illius arefacto atque conciso Christianorum populus Deum glorificat dicens: *Confitebor tibi Domine, &c. Confitetur* enim & gratias agit Deo populus fidelium, eo quòd linguam maris Ægypti desolaverit, & fluvium ejus percusserit. Nam sustinuit iram Dei, dum adhuc idem fluvius manaret, impediens viam ejus: sed siccato flumine *furor* Domini *conversus est* in misericordiam, & famulos D. suos *consolatus est.*

Vel confessio peccatorum fortassis intelligi potest. Quid enim confitetur iste
Ephes. 2. 3. populus nisi quia *conversati sumus in desideriis carnis nostræ facientes desiderium carnis & cogitationum?* Quid est, quod ait: *Iratus*
Ibidem. *es mihi*, nisi quia *eramus natura filii, iræ sicut & cæteri?* Sed *conversus furor tuus est*, inquit, *& consolatus es me*: quia *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charita-*
ibid 5. *tem suam, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo.*
Judic. 3 8. Deinde *Ecce*, inquit, *Deus Salvator*
& seqq. *meus. Iratus olim Dominus contra Israel tradidit eos in manus Cusankasathaim Regis Mesopotamiæ, servierunt quoque ei octo annis. Et clamaverunt ad Dominum; qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez* fratrem Caleb minorem.* * Cod. G. Enez. *Rursus addiderunt filii Israel facere malum in con-* ibid. 12. & *spectu Domini: qui confortavit adversus eos E-* seqq. *glon Regem Moab: servieruntque ei decem & octo annis. Et postea clamaverunt ad Dominum; qui suscitavit eis Salvatorem vocabulo Aboth.* Multosque Salvatores alios antiquitus habuisse legitur populus Israel, ut liberarentur per eos â calamitatibus suis. Ab illa verò captivitate, qua non hostis antiquus tenebat, eripi non valebamus, nisi nos eripere veniret ipse Deus. Undè nunc benè fidelium populus ab ea per eum solutus exultat dicens: *Ecce Deus Salvator meus.* Non enim Propheta, non Patriarcha, non Angelus, non Archangelus, sed Dei Unigenitus *Salvator* nobis datus est.

Et quia per Apostolum nobis dicitur: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timo-* ad Roman. *re, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in* 8. 15. *quo clamamus: Abba pater: fiducialiter*, inquit, *agam, & non timebo.* Abstulit enim C. Salvator â nobis timorem servitutis antiquæ, & dedit gratiam novæ libertatis, ut bonum quod agimus, non ex timore faciamus, sed ex charitate.

Quia fortitudo mea & laus mea Dominus,* * Cod. Cruc. quia fors mea & laus &c. ut dicam. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Phil 4 13. Et *in domino laudabitur anima mea.* Psal. 33. 3. Ille enim fortitudinem suam esse Dominum non æstimat, qui se per se ipsum aliquid boni facere posse putat: & Dominum habere laudem negligit, qui de bonis, quæ operatur humanas laudes requirit. *Et fa-* D. *ctus est mihi in salutem.* Non quia ipse aliquid cœpit esse, quod non erat: sed quia ego salutem in eo, quam aversus non habueram, cœpi habere conversus. Sequitur:

Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. ℣. 3.

Fontes Salvatoris corda Apostolorum Domini Jesu sunt, de quibus fluenta veritatis emanant. Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, & veritate plenas cordium nostrorum, lagunculas reportamus. Et benè antea fluvius linguæ maris percutitur, ac deinde fontes Salvatoris aperiuntur: quia priùs doctrina sæcularis

laris

laris contemnitur, & tunc Apostolica prædicatio sitienter bibitur. Sequitur:

℣. 4. *Et dicetis in illa die: Confitemi-*
ni Domino & invocate nomen ejus:
notas facite in populis adinventio-
nes ejus, mementote quoniam excel-
sum est nomen ejus.

℣. 5. *Cantate Domino, quoniam ma-*
gnificè fecit: annuntiate hoc in uni-
Ps. 104. 1. *versa terra.* *Confitemini*, inquit,
Domino, & invocate nomen ejus.

Noli antequam confitearis, invocare. Confitere, & invoca. Illum enim quem invocas, in te vocas. Quid est enim invocare nisi in te ipsum vocare? Si invocatur à te, id est: si vocatur in te à te, ad quem accedit? Ad superbum non accedit. Confitere ergo & invoca. Confitendo enim mundas templum, quò veniat invocatus.

Notas facite adinventiones ejus, subaudi: quibus antiqui hostis fefellit astutias. Cùm enim Diabolus in illa nos parentis primi radice supplantatos sub captivitate sua teneret, amittere nos justè nequibat, nisi deleretur culpa; quæ nisi per sacrificium deleri non poterat. Sed per quod sacrificium? Neque enim justum erat, ut pro homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Homo namque pro hominibus offerri debuit, ut pro rationabili peccante rationabilis hostia mactaretur. Sed homo sine peccato inveniri non poterat, qui ex peccati commixtione descenderet, & oblata pro nobis hostia, quando nos à peccato mundare potuisset, si & ipsa hostia peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non posset. Proinde venit propter nos in uterum virginis Dei Filius: ibi pro nobis factus est homo: sumpta est ab illa natura, non culpa, fecit pro nobis sacrificium corpus suum, exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & justitia mundare potuisset. Namque quia per fœminam mors in mundum introierat, congrua dispensatione fecit Salvator, ut & vita rediret per fœminam, atque salutem nostram in ligno crucis constituit, ut, unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, & hostis, qui in ligno prævaricationis vincebat, in ligno redemptionis vinceretur. Nam unde accepit exteriùs potestatem Dominicæ carnis occidendæ, inde interior potestas ejus, qua nos tenebat, occisa est. Ipse enim interiùs victus est, dum quasi vicit exteriùs, & qui nos jure debitores mortis tenuit, jure in nobis jus mortis amisit: quia per satellites suos ejus carnem perimendam appetiit, in quo nil ex culpæ debito invenit. Has itaque & hujuscemodi *adinventiones* Salvatoris præcipitur fidelibus, ut *notas faciant in* omnibus *populis*. Post quas & aptè subditur:

Mementote quoniam excelsum est nomen ejus: quia *Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* Phil. 2. 9. Et quia tunc ejus triumphos sancti prædicatores in toto orbe decantaverunt, pulchrè subjunctum est: *Cantate Domino, quoniam magnificè fecit* Dominus Jesus mortem destruens & hostem religans atque hominem liberans, & de morte resurgens, qui, licèt humanitate in cœlum ascenderit, Divinitate tamen hic semper nobiscum manet. Unde & sequitur:

Exulta & lauda habitatio Sion: ℣. 6.
quia magnus in medio tui Sanctus
Israel.

Nam *habitatio Sion* habitatio est Ecclesiæ in præsenti sæculo, quæ jubetur *exultare & laudes* decantare: *quia Sanctus Israel*, id est: Christus *magnus est in medio ejus.* Nam, ùt dictum est, carne quidem ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram Patris, Sed tamen & hic est. Non enim recessit præsentia majestatis. Nam secundùm majestatem, secundùm providentiam, secundum ineffabilem & invisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad* Matth. 28. 20. *consummationem sæculi.* Per fidem quoque tenemus hìc eum, per Evangelistarum & Apostolorum doctrinam, per crucis signaculum, per Baptismi Sacramentum, per Altaris cibum & potum. Per hæc igitur omnia *Sanctus Israel* est *in medio* Ecclesiæ *magnificus* & gloriosus, omnesque suo spiritali gaudio replet, & ad laudandum accendit.

CAPUT XIII.

℣. 1. O*Nus Babylonis, quòd vidit Isaias filius Amos.*

Nunc novo rursus genere prophetare
inchoat. Decem quippe describit onera
illos deprimentia, qui per observantiam
decem præceptorum leve onus Christi re-
spuunt ferre, seu respuerunt. Nam si-
cut olim Ægyptus percussa est decem pla-
gis contra salutem, quam per decem man-
data Dei accepturus erat populus Israel:
ita nunc qui suave Christi jugum portare B.
nolunt, quod eos sublevet, describuntur
gravari decem oneribus. De cujusmodi
ad Gal. 6. 5 fasciculis, & Apostolus ait; *Unusquisque*
onus suum portabit. Et inter hæc onera
primum ponitur *onus Babylonis*: quia prin-
cipale est, & ejus angeli, qui primus pec-
cavit, aliòrumque malorum principum
* Cod. G. & pœnam continet. damnationem & pœnam habet.* *Baby-*
lon quippe, quæ *confusio* interpretatur, ci-
vitas illa magna iniquorum est, contraria
nostræ Jerusalem, cujus cives sunt om-
nes apostatæ angeli, & universi homines
reprobi, cujus onus Propheta loqui inci- C.
piens ait:

℣. 2. * aliàs: caliginosum. *Super montem caligosum* levate signum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.*

Dicit autem Beatus Gregorius, quia
per montem Angelus apostata designatur,
sicut sub Regis Babylonis specie de anti-
S. Greg. quo hoste prædicatoribus dicitur: *Super*
M. Lib. 33 *montem caligosum levate signum. Prædicatores*
Moral. c. 1 *quippe sancti super montem caligosum signum ele-*
vant, quando contra Sathanæ superbiam, qui D.
sæpe sub nebulis simulationis absconditur, virtu-
tem crucis exaltant. Qui & *vocem* prædica-
tionis atque *manum* bonæ operationis *exal-*
tare contra eum jubentur, ut & dictis &
actibus eum impugnent. *Portas* quoque
Babylonis potenter *ingrediuntur*, & capi-
unt eam, quando virtute prædicationis
suæ conscientias peccantium aperiunt, &
in eis mansiones Christo parant. Sequi-
tur:

℣. 3. *Ego mandavi sanctificatis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.*

A. *Sanctificati* sunt, qui in Christo Jesu
sanctitatis gratiam adepti sunt. Quibus
ipse *mandavit*, quod præmissum est, videli-
cet: *Super montem caliginosum levare signum,*
& ingredi portas Babylonis. Fortes autem
sunt, quos nulla potest adversitas fran-
gere. *Ira* verò ejus nunc ea dicitur, qua
domatur hostis antiquus, & de manu
ejus peccator eripitur. Unde & in Psal-
mo de hac ira dictum est: *Exurge Domine* Psal. 7. 6.
in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum
tuorum. In hac ergo *ira* Dominus *fortes*
suos *vocavit*: quia genus humanum de
potestate inimici eripere volens prædica-
tores, quos nulla posset adversitas vince-
re, ad prædicandum adscivit. Qui *exul-*
taverunt in gloria ejus; quia non suam sed
Dei quæsierunt. Sequitur:

Vox multitudinis in montibus ℣. 4.
quasi populorum frequentium, vox sonitus Regum & gentium congregatarum.

Montes sunt Apostoli, in quibus *vox*
multitudinis resonat, quando secundùm
doctrinam eorum fit Ecclesiæ confessio.
Reges verò *gentium* sunt Rectores Ec-
clesiarum. *Vox sonitus Regum* vox prædi-
cationis Doctorum est: quia *in omnem ter-* Ps. 18. 4.
ram exivit sonus eorum. Gentes verò sunt
congregatæ: quia de universis gentibus coa- * aliàs: militiæ belli.
dunata est Ecclesia. Sequitur: *Dominus*
exercituum præcepit militiæ suæ.* * Cod. G. militiæ cœli.

Venientibus de terra procul, à
summitate cœli: Dominus & vasa ℣. 5.
furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

Militia belli exercitus Sanctorum est
contra malignos spiritus in hoc sæculo
pugnantium: de cujusmodi militia dicit
Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se* 2. Tim. 2. 4
negotiis sæcularibus. Quibus *præcepit Domi-*
nus: quia sicut bonus Dux, qualiter in
hac acie prælientur, disponit eis. Qui *de*
terra procul, id est: de gentilitate ad eum
veniunt, & à summitate cœli, id est: ab O-
riente & Occidente, & Aquilone & Au-
stro. Cum hoc igitur exercitu Dominus
contra Babylonem venit: quia Zelo suo
istos accendit, ut confusam peccantium
vitam insequantur.

Possunt

A. Possunt isti bellatores & Angeli intelligi, qui in fine mundi mittentur, ut Zizaniorum manipulos incendant. *Omnis* quoque *terra disperditur*, cùm terrena opera subvertuntur. Quæ sunt autem *vasa furoris ejus* nisi maligni Spiritûs? Non solum quippe sanctos prædicatores adversus Babylonem adducit, qui peccatores ad pœnitentiam provocent, sed & apostatas angelos, qui corda inpœnitentium magis aggravent. Unde & supra dixit: *Væ Assur, virga furoris, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris* B. *mei mandabo illi.* Ipse ergo *vasa furoris sui* mittit, id est: malignos spiritus relaxat, ut eos graviùs possideant, qui in malis perseverare eligunt. Et cum omnibus his venit, *ut disperdat omnem terram*: quia sic finem hujus sæculi adducit, ut alii cottidie per sanctos prædicatores à peccatis suis convertantur, & ad vitam transeant: alii verò per iniquos angelos in malitia permanere cogantur, ut pereant. Unde mox de novissimo die, quo peccatores punientur, nos terret, & ad lamentum pœnitentiæ nos provocat subjungens:

℣. 6. *Ululate, quia propè est Dies Domini, quasi vastitas à Domino* C. *veniet.*

Propè est dies Domini, dies, in quo judicabit Mundum, vel unumquemque de hac vita egressum, & ostendet potentiam suam: quia sicut & alius Propheta loquitur: *Juxta est dies Domini, juxta & velox nimis.* (Sophon. 1. 14.) *Quasi vastitas à Domino veniet*: quia tunc sic mundus iste vastabitur, ut in terra nihil relinquatur. Sequitur:

℣. 7. *Propter hoc omnes manus dissolventur,* D. *& omne cor hominis tabescet, & conteretur.*

℣. 8. *Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiens dolebunt.*

Metu futuri judicii *dissolventur manus*, quæ fortes erant in opere malo, & *cor* hominis, id est: rationabiliter cogitantis, dolore pœnitentiæ tabescet, *& conteretur. Torsiones* ventris *tenebunt* eos: quia unusquisque torquebitur propria conscientia. Parturiens verò cum dolore ejicit, quod intus diu cum pondere gestavit. Pœnitentes ergo *quasi parturiens dolebunt*: quia peccata diu latentia & se intus gravantia per confessionem cum dolore ejicient. Sive cùm *dies* judicii vel dormitionis advenerit, tunc omnes *manus dissolventur*: quia nullum opus dignum justitia Dei reperietur, *& omne cor tabescet* conscientia peccati sui. Sequitur:

Unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum. Unusquisque stupebit ad proximum suum præ magnitudine pavoris, & admirationis, ubi de illa nimis horrenda reproborum damnatione cogitare cæperit. Et *facies combustæ* erunt *vultus eorum*: quia igne timoris, & squalore pœnitentiæ decor facierum illorum immutabitur. Vel facies habebunt combustas illo igne, quem sibi succenderunt. Et *unusquisque stupebit ad proximum suum* videns eum in iisdem esse tormentis, quibus ipse cruciatur. Cur autem sic stupeant, atque tabescant, adhuc consequenter indicatur, cum dicitur:

Ecce dies Domini veniet crudelis ℣. 9.
& indignationis plenus, & ira furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.

C. *Crudelis* verò dicitur, qui districtè feriendo non parcit. *Dies* verò veniens *crudelis* erit: quia non jam cum venia, sed cum districtione peccatores feriet. *Plenus* quoque *indignationis & iræ ac furoris erit*, quando reprobis dicetur: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis ejus. Esurivi enim & non dedistis mihi manducare* &c. (Matth. 25. 41. & seqq.) Atque *terram ponet in solitudinem, & peccatores ejus de terra conteret*: quia tunc universam terræ superficiem ignis ille concremans omnia, quæ D. in mundo sunt, consumet, & in barathrum perditionis impios rapiet. Sequitur:

Quoniam stellæ cæli, & splen- ℣. 10.
dor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo.

Hoc & alibi ita dicit Dominus: *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo.* (Matth. 24. 29.) Cùm dies Domini crudelis advenerit, & furor ejus omnia vastaverit, tunc timoris magnitudine mor-

tione, qua cunctos imperit hostis anti- A.
quus, intelligi. Quid enim per *manum* ejus nisi tentatio designatur? *Manum* ergo *suam super montem, & super collem agitat*: quia fideles universos & majores & minores tentationibus vexat. Sequitur:

℣. 33. *Ecce Dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore, & excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur.*

℣. 34. *Et subvertentur condensa saltûs ferro, & libanus cum excelsis cadet.*
B.

Confringet Dominus in terrore lagunculam,
Judic. 7. 20 sicut olim in prælio Gedeonis factum est. In *lagena* quippe fragilitas corporis figuratur. *Confregit* ergo *Dominus in terrore lagun-*
Matth. 27 *culam*: quia moriente Christo *tenebræ factæ*
45. 51. 52. *sunt, & velum templi scissum est, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt.* Centurio autem, & qui cum eo erant custodientes Jesum viso terræ motu, & his, quæ fiebant, timue-
ibid. 54. runt valde dicentes: *Verè Dei filius erat iste.* Sic in terrore contracta est lagungula Dominici corporis.

Et post hæc *excelsi statura*, id est: Principes Judæorum alii *succisi sunt* à Romanis, id est: perempti, & alii *humiliati*, id est: in captivitatem ducti *Condensa saltus subversa sunt ferro*: quia Jerusalem destructa est, *& Libanus cum excelsis cecidit*: quia templum est incensum, & sacerdotes ejus superbi dejecti.

Vel *excelsoi statura* Reges & Principes sæculi sive quoslibet in sublimitate constitutos, aut certè superbos possumus accipere, quos Christus Evangelio coruscante vel per mortem *succidit*, vel per pœni-
Matth. 3. tentiam, *humiliavit. Et subvertentur*, in-
10. quit, *condensa saltûs ferro. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur & in ignem mittetur.* Libanus enim quid est nisi mundana gloria? *Libanus* enim *candidatio* dicitur, & qui dignitatem sæculi consequuntur, candidati sunt extrinsecus & ornati. Hic ergo Libanus cum excelsis cecidit: quia Christus jam mundi gloriam stravit, & elatos humiliavit. Sequitur:

CAPUT XI.

℣. 1. *Et egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.*

Jesse Patriarcha regalis familiæ fuit. *Radix Jesse* familia regalis, *Virga* MARIA, *flos* Mariæ Christus, qui bonum odorem fidei toto sparsurus orbe virginali ex utero
Cantic. 2. 1. germinavit, sicut ipse dixit: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Flos odorem suum & succisus reservat, & contritus ac-
B. cumulat, nec avulsus amittit. Ita & Dominus Jesus in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec avulsus evanuit, & illa lanceæ punctione succisus, sacro speciosior fusi cruoris colore vernavit, mori ipse nescius, & mortuus æternæ vitæ munus exhalans. *Virga* etiam caro Domini potest forsitan accipi, quæ de *radice* terrena ad superna se subrigens odoriferos sacræ religionis fructus circumtulit mundo, mysterio Divinæ revelationis gratiam cœlestibus altaribus superfundens. Potest & ipse Christus & *virga* & *flos* intelligi. *Virga* ei, qui suppliciis plectitur: *virga* ei, qui
C. indiget increpatione: *virga* ei, qui necesse habet, ut arguatur. *Flos* verò ei, qui jam eruditus est: *flos* ei, qui valet à flore incipere, & ad perfectum fructum provehi. Sequitur:

℣. 2. *Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, Spiritus consilii & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis.*

℣. 3. *Et replebit eum Spiritus timoris Domini.*

Ideo super Christum tanta dona Spiri-
D. tus prædicantur: quia in eo non ad mensuram Spiritus Sanctus habitat* sicut in nobis, sed tota inest plenitudo divinitatis, & gratiarum. Qui quoniam de cœlis ad nos descendit, descendendo potiùs istos gradus Propheta super eum numerat, id est, sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Nam cùm scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini*, constat, quòd à timore ad sapientiam ascenditur, non à sapientia ad timorem teditur: quia per-

* Cod. G. cohabitat.

Ps. 110. 9.

perfectam habet sapientia charitatem, & A
1. Joann. 4. 18. *perfecta charitas foras mittit timorem.* Propheta ergo quia de cœlestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos, qui à terrenis ad cœlestia tendimus, ascendendo numeramus, ut à timore ad sapientiam perveniamus. In mente enim nostra primus ascensionis gradus est Timor Domini, secundus pietas, tertius, scientia, quartus fortitudo, quintus consilium, sextus intellectus, septimus sapientia. Est enim *timor Domini* in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo *pietas*, non B
est? Qui enim proximo misereri nescit, qui compati ejus tribulationibus dissimulat, hujus timor ante Dei oculos nullus est, quia non sublevatur ad *pietatem.*

Sed sæpe *pietas* per inordinatam misericordiam errare solet, si peccata, quæ feriri gehennæ ignibus possint, disciplinæ verbere non corrigit. Ut ergo vera & ordinata sit *pietas*, ad gradum est alium sublevanda, id est: ad scientiam, ut sciat vel quid per severitatem puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid si sciat, quid agere debeat, virtutem vero C
agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut, cùm videt, quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit. Sed sæpe fortitudo si inprovida fuerit, & minùs contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad *consilium*, ut prævidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si *intellectus* deest; quia qui non intelligit malum, quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare, quod adjuvat? Itaque ascendamus à consilio ad *intellectum.* Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intel- D
lectu ergo ascendatur ad *sapientiam*, ut hoc, quòd acutè intellectus invenit, sapientia maturè disponat. Itaque per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum in sapientiam maturescimus. Sed ut hanc ascendere scalam valeremus, ipse creator ad nos usque descendere dignatus est, & ad nos eam afferre, ac in se ipso ostendere. Et de cæteris quidem gradibus perspicuum est. Sed de timore Dei fortasse quis ambigit, an in eo fuerit. Sed absque dubio replevit eum *spiritus timoris Domini*: quia ut superbum hominem redimeret, contra superbiam nostram mentem humilem assumpsit, in qua timuit Deum. Sed iste, qui talis in primo adventu apparuit, ut nos ad imitationem suam informaret, quid in secundo facturus sit, audiamus. Sequitur: *Non secundùm visionem oculorum judicabit, neque secundùm auditum aurium arguet:*

Sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. ℣. 4.

Qui conscientiarum testis est, non juxta visum exteriorem vel auditum judicabit ut sæculi judices, qui corda non agnoscunt, & testibus indigent: sed secundùm intentionem cordium judicabit opera. Pauperes verò sunt, de quibus ait: *Beati pauperes.* Matth. 5. 3. Quos *in justitia judicabit*: quia per justum judicium eos liberabit, & *pro mansuetis terræ arguet* eos, qui afflixerant illos. Sequitur:

Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium. Terra est peccatorum quisque: quia post transgressionem dictum est homini: *Terra es, & in terram ibis.* Gen. 3. 19. *Virga oris* Domini sententia judicialis est. *Percutiet* ergo *terram virga oris sui*, quando dicet peccatoribus: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Matth. 25. 41. *Et spiritu labiorum suorum interficiet impium*, id est: Antichristum, sicut Paulus ait: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui.* 2 Thess. 2. 8. Et notandum, quia his verbis evidenter declaratur Spiritus Sanctus coæternus Filio, & sic ex eo procedere, ut semper in eo maneat: quia Spiritus labiorum ejus est, & Spiritus oris ejus. Deinde primum ejus adventum Propheta respiciens subjungit:

Et erit justitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus. ℣. 5.

In *lumbis* esse luxuria solet hominibus aliis: hic autem solus contra vitiorum nostrorum languores sanitatem in se ipso virtu-

virtutum, quam nobis infunderet, attu- A
lit. Et ideo rectè dicitur *justitia cingulum lumborum ejus*: quia ibi maximè, justitia circumdatus est, ubi cæteri homines justitiam magis amittere solent, & ad peccatum solvi. Quòd si mysterium incarnationis ejus in lumbis debet accipi, & justitiam, qua cingitur, nostram oportet intelligi, *justitia* nostra *cingulum* est *lumborum ejus*, dum Deo pro nobis incarnato bonis operibus inhæremus. In *renibus* designari potest idem Incarnationis myste- B
rium. Fides ergo nostra *cinctorium renum ejus* est, dum firmissimè credimus veritatem Incarnationis illius. Quem quia secuta est Ecclesia, rectè subiicitur:

ŷ. 6. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.*

ŷ. 7. *Vitulus & ursus pascentur simul, requiescent catuli eorum, & leo qua- C
si bos paleas comedet.*

S. Greg. M. Lib. 1. in Ezech. homil. 4. *Nos*, inquit beatus Gregorius, *qui religioso habitu indui videmur, ex diversa mundi qualitate convenimus, atque ex dissimilibus iniquitatibus in Sanctæ Ecclesiæ concordia congregati sumus. ut jam patenter factum esse videatur, quod de Sanctæ Ecclesiæ promissione dicitur: Habitabit lupus cum agno &c. Nam per sanctæ charitatis viscera lupus cum agno habitat; quia ii, qui in seculo raptores fuerant, cum mansuetis ac mitibus in pace quiescunt. Et pardus cum hœdo accubat: quia is, qui peccatorum suorum maculis varius fuit, cum eo. qui se despicit, & peccatorem fatetur, humiliari consentit.*

Idem ibid. *Vitulus & Leo, & ovis simul morabuntur: Quia & is, qui per contritum cor ad cottidianum se Deo sacrificium præparat; & alius qui tamquam Leo ex crudelitate sæviebat: & alter, qui velut ovis in innocentiæ suæ simplicitate perdurat, in caulis sanctæ Ecclesiæ convenerunt.*

Et puer parvulus minabit eos. Quis est iste *puer parvulus*, nisi de quo scriptum est: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis?* Qui simul habitantes *minat*: quia, ne in terrenis rebus corda nostra inhæreant hæc per internum desiderium cottidie inflammat. Et hoc ipsum ejus *minare* est, ad summum amorem incessanter accendere, ne, cùm nos vicissim diligimus, mente in hoc exilio remaneamus; ne quies hujus viæ sic placeat, ut ad oblivionem patriæ perducat; ne delectata mens prosperis torpeat, dum Domini flagella sui pertimescit, sed nobis omne, quod nos in sæculo delectabat, amarescat, & illud incendium insurgat in animo, quod nos semper ad cœleste desiderium inquietè, *excitet, atque ut ita dicam, delectabiliter mordeat, suaviterque cruciet, hilariter contristet. *Puer* ergo nos *parvulus minat*: quia is, qui paulo minùs quàm Angeli, minoratus est, per charitatem, quam nobis tribuit, nos in hoc mundo mentem figere non permittit. *f. in quiete.

Vitulus & ursus pascentur simul: Quia, is, qui Deo sacrificium, & ille qui lævus & horridus fuerat, eadem doctrinæ sanctæ pabula percipiunt. *Et catuli eorum*, id est: illi, qui de imitatione ipsorum nati fuerint, jam in eodem ovili requiescunt simul. Sed dum hæc de electis Propheta loqueretur, cernens vitam peccantium ab antiquo & insatiabili hoste devorari, ait:

Et leo quasi bos comedet paleas. Quid enim *palearum* nomine nisi carnalium vita designatur? Sed cur iste *leo*, id est: Diabolus in commessatione palearum non equo sed *bovi* comparetur, agnoscimus, si utrisque animalibus, quæ sit nutrimentorum distantia, perpendamus. Equi namque fœnum quodlibet sordidum comedunt: aquam verò non nisi mundam bibunt. Boves autem quamlibet aquam sordidam bibunt: sed fœno vel paleis non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo, quòd bovi, qui mundo pabulo vescitur, leo iste comparatur nisi hoc, quòd de isto hoste antiquo per Prophetam alium dicitur: *Esca ejus electa?* Neque enim eos se rapere gaudet, quos pravis ac sordidis actionibus implicatos in imis secum respicit voluntariè jacere. *Paleas ergo comedere sicut bos* Hab. 1. 16.
D appetit: quia suggestionis suæ dente conterere mundam spiritalium vitam quærit.

Sed quomodo leo iste sicut bos paleas comedens vitam spiritalium consumere dicitur, si, ùt supra dictum est, palearum nomine vita carnalium signatur? Esca quippe ejus electa jam non erit, si paleas comedens carnales rapit. Sed nonnulli hominum & apud Deum palea sunt, & apud homines sanctitatis nomine censentur,

tur, eùm & ante oculos humanos aliud ostendit vita, & ante divina judicia aliud intendit conscientia. Nunc enim sermo de iis est, qui ficto corde religiosam conversationem inter verè religiosos ducunt. Hi itaque apud humana judicia electi sunt: sed apud subtile Dei examen paleæ. Quia ergo nonnulli mundam quidem vitam per studium ducunt, sed ex illa intus placere non appetunt, rectè & esca ejus electa dicitur, & tamen paleas sicut bos comedere leo iste perhibetur. Quasi enim ante os ejus munda palea in terra atque in infimis jacet, cùm & vita quasi innocens per mandatorum custodiam agitur, & tamen inter actionem, quæ bona ostenditur, cor ad appetenda sublimia non elevatur. Quid itaque utilitatis agit, qui in se munditiam vitæ custodit, si per intentionem infimam in ore leonis hujus inveniendum se in terra derelinquit? Sequitur:

℣. 8. *Et delectabitur infans ab ubere*
super foramine aspidis, & in caver-
na reguli, qui ablactatus fuerit,
manum suam mittet.
℣. 9. *Non nocebit, & non occident in*
universo monte sancto meo.

Quem nunc *infantem ab ubere*, vel eum, *qui ablactatus fuerit*, nisi Dominum appellat? Quid autem *foramine aspidis* vel *cavernis reguli* nisi corda signavit iniquorum? Quia hostis antiquus dum totum se in eorum consensu contulit, quasi in foramine proprio coluber tortuosis sinus astutiæ suæ colligendo glomeravit. Quem & *aspidis* appellat nomine occultè sævientem, & *reguli* apertè ferientem. *Manum* ergo *suam* Dominus *in foramine reguli atque aspidis* misit, quando iniquorum corda divina potentia tenuit, & comprehensum exinde regulum vel aspidem, id est: captivum Diabolum traxit, ut *in monte sancto* ejus, quod est Ecclesia, electis fidelibus *non noceret* ipse vel angeli ejus.

Tunc verò primùm *delectatus est infans ab ubere super foramine aspidis*, quando jacens adhuc in cunabulis Orientales Magos ad se convertit. Cur autem de cavernis suis serpens ejectus sit, ostendit Propheta subdendo:

Quia repleta est terra scientia Domini sicut aqua maris operientes. Jam enim Evangelium quasi pelagus totum Orbem implevit: jam universum mundum *scientia* veritatis quasi diluvium quoddam *operuit*, & omnia falsitatis dogmata submersit. Et quomodo *aqua maris* operiunt profunda maris, id est: terram, quæ operta est fluctibus: sic omnis *terra completa est scientia Domini*. Et benè sacra scientia *mari* comparatur: quia navibus mare transimus, cum ad desideratas terras tendimus. Nobis autem quid est in desiderio nisi illa terra, de qua scriptum est: *Portio mea in terra viventium?* Ps. 141. 6. Ligno autem, ùt dixi, evehitur, qui mare transit. Nobis ergo, qui ad patriam tendimus, scientia divinæ prædicationis mare est, quæ crucem annuntiat; quia nos ad terram viventium ligno portat. Sequitur:

In die illa radix Jesse, quæ* ℣. 10. *alias: qui.*
stat in signum populorum, ipsum
gentes deprecabuntur, & erit se-
pulchrum ejus gloriosum.

Quomodo *radix Jesse*, id est: Christus filius David *stet in signum populorum, ipsumque gentes deprecentur*, ipse exponit dicens: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Joan 3. 14. Sicut enim illi, qui fuerant percussi à serpentibus, cum aspicerent æneum serpentem, quem pro signo Moyses exaltaverat, à temporali morte liberabantur, & salutem recuparabant: Num. 21. 9. ita omnes, quibus maligni *spiritus* vulnera peccatorum inflixerunt: si Christum in cruce exaltatum fideliter aspexerint, ac deprecati fuerint, à periculo mortis æternæ liberantur, & vitam sempiternam consequuntur. Sic enim *radix Jesse stat in signum populorum* exaltatus in cruce, ut *ipsum deprecentur* omnes, & per eum salvi fiant. Unde & per omnes Basilicas imago sacra statuta est repræsentans eum in cruce suspensum. *Sepulchrum* verò *ejus gloriosum* est; quia præter illam reverentiam, quam ob illius sepulturam, & resurrectionem habet, locus ille coruscans miraculis gloriæ suæ causa ad se omnem contrahit Mundum. Sequitur:

Et erit in die illa: adjiciet Do- ℣. 11.
minus secundò manum suam ad pos-
sidendum residuum populi sui, quod
re-

relinquetur ab Assyriis, & ab Æ- A. *gypto, & à Phethros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Senaar, & ab Emath, & ab insulis maris.*

Post Judæorum vocationem, quæ superiùs descripta est, cùm diceretur: *Habitabit lupus cum agno &c. adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum* Joan. 10. 16 *populi sui*, sicut ipse ait: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile & unus Pastor.* *Quod* residuum populi ejus *relinquetur ab Assyriis*: quia maligni B. Spiritus gentilitatem, quam possederant, amittent. Assyrii namque *convincentes* interpretantur: & sicut frequenter diximus, & jugi memoria semper retinendum est, idcirco Dæmones vocantur Assyrii: quia illos iniquitatis convincent ante tribunal judicis, qui nunc eis persuadentibus iniquitatem faciunt.

Ægyptus verò *tenebræ* dicitur: *Phethros dissolvens.* *Æthiopia caligo*: *Ælam oppositi* vel *abjecti*: *Senaar fœtor eorum*: *Emath indignatio*: *Insula* autem sic appellatur, eò quòd in salo, id est: in mari sit posita. C. Gentilitas verò veniens ad Christum *relinquetur ab Ægypto*, id est: à tenebris infidelitatis & ignorantiæ, *& à Phethros*, id est, à dissolvente negligentia vel pigritia, & acedia, *& ab Æthiopia*, id est: à caligine errorum, *& ab Ælam*, id est: ab immundis spiritibus, qui à consortio beatorum abjecti sunt Angelorum, & se inter nos & cœlum opponere nituntur, ne illud ascendamus, omnibusque bonis actibus nostris oppositi sunt & contrarii: *& à Senaar*, id est: á fœtore pristinæ conversationis, quem de se sparserat, *& ab E-* D. *math*, id est, ab indignatione Dei, quæ super eam manserat, *& ab insulis maris*, id est: á remotis mundi excessibus procul in mari positis vel adversis gentibus, ut gentes per insulas accipiamus. Sequitur:

℣. 12. *Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis terræ.*

Signum crucis *levabit* Dominus ad gentes, & à quatuor orbis partibus in Ecclesia Catholica *congregabit* omnes electos, qui dispersi fuerant ubique exules à paradiso, & tunc fugient ab ira ventura. Quid autem *Israel* designat, qui interpretatur *videns Deum*, nisi fidem, qua nunc videtur Deus? *Juda* verò dicitur *confessio*. Et benè Israel & Juda, id est: fides & confessio fit ad salutem. Potest elevatio signi atque dispersorum congregatio & ad diem judicii forsitan referri: quia *tunc apparebit signum filii hominis in cælo, & mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis cælorum usque ad terminos eorum.* Matth. 24. 30. 31. Sequitur:

Et auferetur Zelus Ephraim, & ℣. 13. *hostes Juda peribunt.*

Et quid per *Judam* nisi Ecclesia Christum confitens? Quid per *Ephraim* nisi perfidus Judæorum populus exprimitur? Et inprimis quidem magnum contra nos *Zelum* populus Judæorum exercuit, sed succedente tempore Zelus eorum, quo nostros persequebantur, tepuit. *Hostes* quoque *Juda*, id est: adversarii catholicæ confessionis jam de Mundo *perierunt*, & adhuc magis *peribunt*. Sequitur:

Ephraim non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraim. Ita nunc inter nos & Judæos videtur agi: quia nec ipsi nos æmulantur, ut servitutis suæ observationi nos subjicere conentur, nec nos frequentibus disputationibus cum eis pugnamus: quia cor eorum obcœcatum cernimus, & obduratum. Sequitur:

Et volabunt in humeros Phili- ℣. 14. *sthiim per mare, simul prædabunt filios Orientis: Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filii Ammon obedientes erunt.*

Philisthiim interpretantur *cadentes potione*. Casus verò nonnumquam in bona parte ponitur. Video enim Saulum benè cecidisse, ut iterum surgens diceret: *Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* ad Galat. 2. 20. Est autem quædam potio amara quidem, sed salutifera, quæ talibus propinari solet. Unde Dominus: *Potestis*, inquit, *bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Matth. 20. 21. Hac enim potione cadunt, cum martyrio corpus eorum in mortem prosternitur. Quid igitur hoc loco *Philisthiim*, id est: *cadentes potione* nisi vel Martyres accipere debemus, vel quoslibet in casu & erectione Saulo simi-

mi-

miles? Philistûm itaque Doctores Sanctos hic accipimus. *Volant* ergo populi *in humeros Philistiim*, cum ad fidem certatim currentes sanctis Doctoribus se portandos committunt. Et volant *per mare*, id est, per fluctus sæculi. Mare enim fluctivagos tumultus, furoresque hujus mundi designat, ubi homines improbi quasi pisces avidissimi se invicem persequuntur, & devorant. Et inter hæc discrimina *volant* ad Christum, & *in humeros* Sanctorum portandi insiliunt, qui portum salutis invenire cupiunt.

Quos autem *filios Orientis* nuncupat nisi eos, qui, secundùm quod ex Adam orti sunt, ita permanere solent, neque circumcisionem, neque baptismum consecuti? Sed & istos *prædabuntur* & Diabolo tollunt prædicatores sancti, & ad Christum ducunt. Quid verò per *Idumaam*, quæ est Esau regio, & interpretatur *terrena* vel *rubea*, nisi qui primitiva sua perdidit, terrenus Judæorum populus sanguine Christi cruentatus? Qui & per *Moab*, & *Ammon* designatur. Quia sicut
Gen. 19. 35 filiæ Lot inebriaverunt eum, ut cum eo dormientes conciperent: sic domus Israel, & domus Juda spiritalem legis sensum soporaverunt, ut carnales gignerent filios. Unde *Moab* dicitur *ex patre*: quia ex carnali intelligentia legis hic populus est genitus quasi ex patre ebrio ac dormiente. *Ammon* quoque *filius populi mei* interpretatur: quia de antiquo populo Dei nati sunt hi, quos infideles videmus, Judæi.

Itaque *Idumaa & Moab præceptum* est *manus*, id est, operationes *eorum*: quia jussum est Apostolis, ut salutem populi hujus operarentur prædicando. Vel hic populus percepit *præceptum manus eorum*, id est, exemplum actionis Apostolorum, quia faciebant omnia, quæ præcepturi erant. *Et filii Ammon*, id est, illi, qui nascentur ex hoc perfido Judæorum populo, *obedientes erunt* prædicationi Eliæ.

Notandum verò: quia Propheta rarò servat ordinem. Nam & paulo superiùs de passione Salvatoris locutus, de Nativitate subjicit oraculum dicens: *Egredietur virga de radice Jesse &c.* ac deinceps nunc gentium vocationem, nunc Judæorum hucusque multifariè vaticinatus est variato nonnumquam ordine. Et ita ferè semper in libris Prophetarum agitur, ut, quod ordine primum est, sæpe fit in narratione postremum vel medium. Sequitur:

Et desolabit linguam maris Ægypti, & levabit manum suam super flumen in fortitudine Spiritus sui: & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati. ℣. 15.

Lingua maris est scientia doctrinæ sæcularis. Bene autem *mare Ægyptium* dicitur: quia peccati obscuritate fuscatur. *Linguam* ergo *maris Ægypti*, Dominus *desolat*, id est, exterminat: quia hujus mundi falsam sapientiam per carnem se ostendendo destruxit. Ubi est enim nunc Academicorum error, qui certè conantur adstruere certum nil esse, qui impudenti fronte assertionibus suis fidem ab auditoribus exigunt, cùm vera esse nulla testantur? Ubi Mathematicorum superstitio, qui, dum signorum cursus suspiciunt, vitas hominum in syderum momenta suspendunt; quorum apertè doctrinam sæpe geminorum nativitas dissipat, qui, cùm uno eodemque momento horæ prodeant, non una conversationis qualitate perdurant? Ubi tot prædicamenta falsitatis, quæ enumerare longum nimis est?

Desolavit ergo Dominus *linguam maris Ægypti*: quia apparens in carne omnia errorum prædicamenta damnavit. Ejus quippe veritate cognita illæ falsitatis doctrinæ tacuerunt. *Unde & super flumen* præfatæ maris linguæ *manum suam levare* dicitur *in fortitudine sui Spiritus*: quia per Evangelicæ gratiæ operationem & Spiritus sui virtutem stultam fecit sapientiam hujus mundi. *Et percussit* eundem mundanæ doctrinæ fluvium *in septem rivis*, in quibus erat contrarius septem donis Spiritus Sancti. Quo percusso *transierunt per eum calceati*: quia prædicatoribus ibi via patuit, quibus dicitur: *Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis.* Eph. 6. 15. *Calceatos* enim Evangelistas hic accipimus, id est, Divini verbi ministros. *Calceati* ergo *transierunt per fluvium*: quia prædicationis ibi viam invenerunt, doctrinæ sæcularis fluenta copiosiùs emanare solebant. Deinde Baptismi Sacramentum evidenti prænuntiatur oraculo, cùm subditur:

Et erit via residuo populo meo, qui ℣. 16.

qui relinquetur ab Assyriis sicut fuit Israeli in die illa, qua ascendit de terra Ægypti.

Sicut enim populus Israel ad promissam hæreditatem per mare rubrum transiit: ita nunc populus acquisitionis ad cœlestia regna per Sacramentum Baptismi transit. Vel sicut Israel per medium maris: ita populus fidelium per diversum flumen doctrinæ sæcularis incedit. Unde & subditur:

CAPUT XII.

℣. 1. *ET dices in illa die: confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, conversus est furor tuus, & consolatus es me.*

℣. 2. *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.*

Nam sicut olim Hebræorum populus de Ægypto ascendens post maris rubri transitum cecinit carmen Domino: sic nunc percussa lingua maris Ægypti, & flumine illius arefacto atque concisso Christianorum populus Deum glorificat dicens: *Confitebor tibi Domine, &c. Confitetur* enim & gratias agit Deo populus fidelium, eo quòd linguam maris Ægypti desolaverit, & fluvium ejus percusserit. Nam sustinuit iram Dei, dum adhuc idem fluvius manaret, impediens viam ejus: sed siccato flumine *furor* Domini *conversus est* in misericordiam, & famulos suos *consolatus est.*

Vel confessio peccatorum fortassis intelligi potest. Quid enim confitetur iste

Ephes. 2. 3. populus nisi quia *conversati sumus in desideriis carnis nostræ facientes desiderium carnis & cogitationum?* Quid est, quod ait: *Iratus*

ibidem. *es mihi*, nisi quia *eramus natura filii, iræ sicut & cæteri?* Sed *conversus furor tuus est*, inquit, *& consolatus es me:* quia *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charita-*

ibid 5. *tem suam, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo.*

Judic. 3. 8. Deinde *Ecce*, inquit, *Deus Salvator*

& seqq. *meus. Iratus olim Dominus contra Israel tradidit eos in manus Cusankasathaim Regis Mesopotamiæ, servierunt quoque ei octo annis. Et clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis Salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez* fratrem Caleb minorem. Rursus addiderunt filii Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortavit adversus eos Eglon Regem Moab: servieruntque ei decem & octo annis. Et postea clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis Salvatorem vocabulo Aboth.* Multosque Salvatores alios antiquitus habuisse legitur populus Israel, ut liberarentur per eos à calamitatibus suis. Ab illa verò captivitate, qua non hostis antiquus tenebat, eripi non valebamus, nisi nos eripere veniret ipse Deus. Undè nunc benè fidelium populus ab ea per eum solutus exultat dicens: *Ecce Deus Salvator meus.* Non enim Propheta, non Patriarcha, non Angelus, non Archangelus, sed Dei Unigenitus *Salvator* nobis datus est.

* Cod. G. Enez. ibid. 12. & seqq.

Et quia per Apostolum nobis dicitur: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater: fiducialiter*, inquit, *agam, & non timebo.* Abstulit enim Salvator à nobis timorem servitutis antiquæ, & dedit gratiam novæ libertatis, ut bonum quod agimus, non ex timore faciamus, sed ex charitate.

ad Roman. 8. 15.

Quia fortitudo mea & laus mea Dominus*, ut dicam. *Omnia possum in eo, qui me confortat. Et in domino laudabitur anima mea.* Ille enim fortitudinem suam esse Dominum non æstimat, qui se per se ipsum aliquid boni facere posse putat: & Dominum habere laudem negligit, qui de bonis, quæ operatur humanas laudes requirit. *Et factus est mihi in salutem.* Non quia ipse aliquid cœpit esse, quod non erat: sed quia ego salutem in eo, quam aversus non habueram, cœpi habere conversus. Sequitur:

* Cod. Cruc. quia fors mea & laus &c.

Phil 4. 13.

Psal. 33. 3.

℣. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

Fontes Salvatoris corda Apostolorum Domini Jesu sunt, de quibus fluenta veritatis emanant. Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, & veritate plenas cordium nostrorum, laguncuas reportamus. Et benè antea fluvius linguæ maris percutitur, ac deinde fontes Salvatoris aperiuntur: quia priùs doctrina sæcularis

laris contemnitur, & tunc Apostolica A. prædicatio sitienter bibitur. Sequitur:

†. 4. *Et dicetis in illa die: Confitemini Domino & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus, mementote quoniam excelsum est nomen ejus.*

†. 5. *Cantate Domino, quoniam magnificè fecit: annuntiate hoc in uni-*
Ps. 104. 1. *versa terra.* Confitemini, inquit,
Domino, & invocate nomen ejus. B.

Noli antequam confitearis invocare. Confitere, & invoca. Illum enim quem invocas, in te vocas. Quid est enim invocare nisi in te ipsum vocare? Si invocatur à te, id est: si vocatur in te à te, ad quem accedit? Ad superbum non accedit. Confitere ergo & invoca. Confitendo enim mundas templum, quò veniat invocatus.

Notas facite adinventiones ejus, subaudi: quibus antiqui hostis fefellit astutias. Cùm enim Diabolus in illâ nos parentis primi radice supplantatos sub captivitate sua te- C. neret, amittere nos justè nequibat, nisi deleretur culpa; quæ nisi per sacrificium deleri non poterat. Sed per quod sacrificium? Neque enim justum erat, ut pro homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Homo namque pro hominibus offerri debuit, ut pro rationabili peccante rationabilis hostia mactaretur. Sed homo sine peccato inveniri non poterat, qui ex peccati commixtione descenderet, & oblata pro nobis hostia, quando nos à peccato mundare potuisset, si & ipsa hostia peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non posset. Proinde venit propter nos in uterum virginis Dei Filius: ibi pro D. nobis factus est homo: sumpta est ab illa natura, non culpa, fecit pro nobis sacrificium corpus suum, exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & justitia mundare potuisset. Namque quia per fœminam mors in mundum introierat, congrua dispensatione fecit Salvator, ut & vita rediret per fœminam, atque salutem nostram in ligno crucis constituit, ut, unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, & hostis, qui in ligno prævaricationis vincebat, in ligno redemptionis vinceretur. Nam unde accepit exteriùs potestatem Dominicæ carnis occidendæ, inde interior potestas ejus, qua nos tenebat, occisa est. Ipse enim interiùs victus est, dum quasi vicit exteriùs, & qui nos jure debitores mortis tenuit, jure in nobis jus mortis amisit: quia per satellites suos ejus carnem perimendam appetiit, in quo nil ex culpæ debito inveniret. Has itaque & hujuscemodi *adinventiones* Salvatoris præcipitur fidelibus, ut *notas faciant in omnibus populis*. Post quas & aptè subditur:

Mementote quoniam excelsum est nomen ejus: quia *Deus illum exaltavit, & donavit* Phil. 2. 9. *illi nomen, quod est super omne nomen.* Et quia tunc ejus triumphos sancti prædicatores in toto orbe decantaverunt, pulchrè subjunctum est: *Cantate Domino, quoniam magnificè fecit* Dominus Jesus mortem destruens & hostem religans atque hominem liberans, & de morte resurgens, qui, licèt humanitate in cœlum ascenderit, Divinitate tamen hic semper nobiscum manet. Unde & sequitur:

†. 6. *Exulta & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui Sanctus Israel.*

Nam *habitatio Sion* habitatio est Ecclesiæ in præsenti sæculo, quæ jubetur *exultare & laudes* decantare: *quia Sanctus Israel*, id est: Christus *magnus est in medio ejus*. Nam, ut dictum est, carne quidem ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram Patris, Sed tamen & hic est. Non enim recessit præsentia majestatis. Nam secundùm majestatem, secundùm providentiam, secundum ineffabilem & invisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad* Matth. 28. 20. *consummationem seculi.* Per fidem quoque tenemus hic eum, per Evangelistarum & Apostolorum doctrinam, per crucis signaculum, per Baptismi Sacramentum, per Altaris cibum & potum. Per hæc igitur omnia *Sanctus Israel* est *in medio* Ecclesiæ *magnificus* & gloriosus, omnesque suo spiritali gaudio replet, & ad laudandum accendit.

Possunt isti bellatores & Angeli intelligi, qui in fine mundi mittentur, ut Zizaniorum manipulos incendant. *Omnis* quoque *terra disperditur*, cùm terrena opera subvertuntur. Quæ sunt autem *vasa furoris ejus* nisi maligni Spiritus? Non solum quippe sanctos prædicatores adversus Babylonem adducit, qui peccatores ad pœnitentiam provocent, sed & apostatas angelos, qui corda inpœnitentium magis aggravent. Unde & supra dixit: *Væ Assur, virga furoris, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi.* Ipse ergo *vasa furoris sui* mittit, id est: malignos spiritus relaxat, ut eos graviùs possideant, qui in malis perseverare eligunt. Et cum omnibus his venit, *ut disperdat omnem terram*: quia sic finem hujus sæculi adducit, ut alii cottidie per sanctos prædicatores à peccatis suis convertantur, & ad vitam transeant: alii verò per iniquos angelos in malitia permanere cogantur, ut pereant. Unde mox de novissimo die, quo peccatores punientur, nos terret, & ad lamentum pœnitentiæ nos provocat subjungens:

℣. 6. *Ululate, quia prope est Dies Domini, quasi vastitas à Domino veniet.*

Propè est dies Domini, dies, in quo judicabit Mundum, vel unumquemque de hac vita egressum, & ostendet potentiam suam: quia sicut & alius Propheta loquitur: *Juxta est dies Domini, juxta & velox nimis.* (Sophon. I. 14.) *Quasi vastitas à Domino veniet*: quia tunc sic mundus iste vastabitur, ut in terra nihil relinquatur. Sequitur:

℣. 7. *Propter hoc omnes manus dissolventur, & omne cor hominis tabescet, & conteretur.*

℣. 8. *Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiens dolebunt.*

Metu futuri judicii *dissolventur manus*, quæ fortes erant in opere malo, & *cor hominis*, id est: rationabiliter cogitantis, dolore pœnitentiæ tabescet, *& conteretur*. *Torsiones* ventris *tenebunt* eos: quia unusquisque torquebitur propria conscientia. Parturiens verò cum dolore ejicit, quod intus diu cum pondere gestavit. Pœnitentes ergo *quasi parturiens dolebunt*: quia peccata diu latentia & se intus gravantia per confessionem cum dolore ejicient. Sive cùm *dies* judicii vel dormitionis advenerit, tunc omnes *manus dissolventur*: quia nullum opus dignum justitia Dei reperietur, *& omne cor tabescet* conscientia peccati sui. Sequitur:

Unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum. Unusquisque stupebit ad proximum suum præ magnitudine pavoris, & admirationis, ubi de illa nimis horrenda reproborum damnatione cogitare cœperit. Et *facies combustæ* erunt *vultus eorum*: quia igne timoris, & squalore pœnitentiæ decor facierum illorum immutabitur. Vel facies habebunt combustas illo igne, quem sibi succenderunt. Et *unusquisque stupebit ad proximum suum* videns eum in iisdem esse tormentis, quibus ipse cruciatur. Cur autem sic stupeant, atque tabescant, adhuc consequenter indicatur, cum dicitur:

Ecce dies Domini veniet crudelis & indignationis plenus, & iræ furorisque ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea. ℣. 9.

Crudelis verò dicitur, qui districtè feriendo non parcit. *Dies* verò veniens *crudelis* erit: quia non jam cum venia, sed cum districtione peccatores feriet. *Plenus* quoque *indignationis & iræ* ac *furoris erit*, quando reprobis dicetur: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis ejus. Esurivi enim & non dedistis mihi manducare* &c. (Matth. 25. 41. & seqq.) Atque *terram ponet in solitudinem, & peccatores ejus de terra conteret*: quia tunc universam terræ superficiem ignis ille concremans omnia, quæ in mundo sunt, consumet, & in barathrum perditionis impios rapiet. Sequitur:

Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. ℣. 10.

Hoc & alibi ita dicit Dominus: *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo.* (Matth. 24. 29.) Cùm dies Domini crudelis advenerit, & furor ejus omnia vastaverit, tunc timoris magnitudine mor-

mortalibus cuncta tenebrescent, & luminaria suum videbuntur negare fulgorem, & prementibus malis nil aliud sentient homines, nisi quod omnis tribulatio videre compellet. Vel fulgore suo Christus obscurabit omnia sydera. Sequitur:

℣. 11. *Et visitabo super Orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum: & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.*

Visitabo super Orbis mala: quia publicum examen faciet, & omnia reproborum peccata coram omnibus Angelis & hominibus in lucem producet. Et tunc in faciem impiorum ostendet omnem *iniquitatem ipsorum*, ut confundantur, & pereant. *Superbia* quoque ipsorum *quiescet* jam, id est, cessabit: quia sic humiliabuntur, ut ultra superbire non addant. Et notandum quàm patenter hoc loco Propheta se loqui in hac visione demonstret non de ea Babylone, in qua populus Judæorum captivus fuit, sed de ea potius, quæ per totum Orbem est usque in finem sæculi. Nam sicut Jerusalem, id est, Ecclesia civitas est eorum, qui cœlestia diligunt: sic Babylon civitas illorum est, qui præsens amant sæculum. Quicunque temporalia intimo corde diligit, civis est Babylonis istius: & quicunque æternorum amore pascitur, civis est nostræ Jerusalem. Sed quia inter multitudinem civium Babylonis, qui tunc pereunt, rarò quisquam civis Jerusalem invenitur, qui de sorte eorum tollatur, ideo fortasse, eùm de multis dictum sit reprobis: quia *visitabo super orbis mala*, quasi singulari numero de electis nunc subditur:

℣. 12. *Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo*

Vir namque vocari solet, qui viriliter & strenuè agit, sicut scriptum est: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes, qui speratis in Domino.* (Psal. 30. 25.) *Homo* autem dicitur, qui rationali sensu à bestialibus moribus distinguitur dicente Domino: *Vos autem greges pascuæ meæ homines estis.* (Ezech. 34. 31.) Cujuslibet ergo talis viri vel hominis futuram gloriam prænuncians ait: *Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.* Nam ex quo

A. Jesus reformaverit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, *vir* quisque strenuus, licèt nunc vilis ac despectus appareat, *erit pretiosior auro*: quia corpus ejus incontaminatum & indeficientem largumque splendorem habebit. Et omnis *homo*, qui nunc inter bestiales impiorum mores, rationabiliter vivit, erit tunc pretiosior *mundo obrizo*, id est; purgato & recenti, novoque ac fulgenti auro. Quia sicut gloriâ resurrectionis ac demutationis innovabuntur Sanctorum corpora, ut perpetuam* fulgoris claritatem retineant, nulloque jam senio veterascant. (Cod. G. perpetim fulg.)

B. Et hoc congruè ad *onus Babylonis* pertinet; quia & in eo valde gravatur multitudo reproborum in illo die, quòd non solùm de sua confusione dupliciter erubescit, sed & illorum gloriam, quos contempserat, priusquam in barathrum perditionis corruat, intuetur. Vel quando tanta fient ab Anti-Christo signa & portenta, ut in errorem ducantur, si potest fieri, etiam electi, tunc *pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Pretiosior* autem intelligitur tarior. Omne enim,

C. quod rarum est, dicitur & pretiosum. Rarus ergo tunc erit vir: quia *cum venerit Filius hominis, putas inveniet fidem super terram?* (Luc. 18. 8.) *Sequitur:*

Super hoc cœlum turbabo, & movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus. ℣. 13.

Super hoc, id est: quia visitabo super orbis mala, *cœlum turbabo, & movebitur terra*; quia cœlum pariter & terra concutietur in adventu Judicis. Et interim

D. plerique * Babyloniorum, id est: peccatorum severitatem animadversionis illius ad mentem sagaciter adducentes atque formidantes præcavent eam fugiendo ad pœnitentiæ remedium. Unde protinus de Babylone subditur: (Cod. G. plurimique)

Et erit quasi damula fugiens, & quasi ovis, & non erit, qui congreget. ℣. 14.

Damula quippe vel *ovis* timidum & mansuetum animal est. Babylon igitur sicut *damula fugiens*, & sicut *ovis erit*: quia peccatores conversi deposita ferocitate & super-

superbia mansueti ac pavidi pœnitendo A. fugient iram Judicis. *Et non erit, qui congreget eos* rursus ad cives Babylonis: quia deceptor antiquus non valebit illos jam per actionem iniquitatis adjungere peccantibus, sed per opera justitiæ sociabuntur civibus Jerusalem. Unde & sequitur:

Unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient. Homines plurimi prædestinati in gloriam Dei, qui futuri sunt per adoptionem cohæredes Christi, nunc captivi tenentur in hac Babylone per peccatum. Incipiunt autem inde exire priùs corde per confessionem B. iniquitatis, & amorem justitiæ, deinde in fine sæculi etiam corpore inde separandi. Exeunt enim multi latentes de hac Babylone, quæ est *confusio*, & exeuntium pedes sunt cordis affectus. Qui primò confusi erant similibus cupiditatibus, incipiunt charitate distingui. Jam distincti non sunt confusi, & si adhuc corpore permixti sunt, desiderio tamen sancto separantur. Et propter commixtionem corporalem nondum exierunt, sed propter affectum cordis cœperunt exire. Incipit enim exire, qui incipit amare *Unusquisque* ergo *ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient*: quia quicunque prædestinatus ad vitam, quicunque de populo Sanctorum futurus, quicunque terram viventium hæreditaturus adhuc in Babylone per peccatum est, nequaquam ad subversionem ejus, id est: usque ad mortem suam manebit in ea. Sequitur:

ỷ. 15. *Omnis, qui inventus fuerit, occidetur, & omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.*

Invenitur in Babylone, & *occiditur*, qui præsentem vitam in peccatis finiens æternæ morti traditur. *Supervenit* autem in ea & *gladio cadit*, qui diu religiosè, prout videbatur, vixerat, sed circa finem vitæ labitur in aliquod crimen, & ita demum sine pœnitentia moriens per sententiam animadversionis Divinæ præcipitatur in Tartarum.

Vel Diabolus, & omne dogma contrarium veritati *fugiet quasi damula, nec erit, qui* discipulos ejus *congreget*. Qui liberati à Magistris pessimis *convertentur ad populum* Ecclesiasticum, unde abducti fuerant, *& ad terram suam*, quæ est Ecclesia, *fugient*, & unusquisque ipsorum in eo, in quo *invenitur*, *occiditur*, ut hæreticus esse desistat, & quicunque *supervenerit*, *cadet gladio* spiritali. Sequitur:

Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur. ỷ. 16.

Quid *infantum* appellatione nisi tenera* adhuc opera designantur? *Infantes* igitur Babyloniorum *allidentur** *in oculis eorum*: quia sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra perversa se erigit, & renitens vincitur, dum hoc ipsum, quod agit, dijudicat & carnis suæ delectatione superatur. Nam sæpe & tecta operatio exteriùs perditur, & tamen adhuc rationis lumen in corde retinetur, sicut Jeremias insinuat, qui, dum Sedechiæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat dicens: *Occidit Rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha in oculis ejus, & omnes nobiles Juda, oculos quoque Sedechiæ eruit.* Rex quippe Babylonis est hostis antiquus, possessor intimæ confusionis, qui priùs filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse, qui captus est, dolens cernat. Nam gemit plerumque animus, & tamen carnis suæ delectationibus victus, bona, quæ gemit, amans perdit: ea, quæ patitur damna, considerat, nec tamen virtutis brachium contra Regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis Rex extinctis D. priùs filiis Sedechiæ oculos eruit: quia malignus Spiritus subductis priùs bonis operibus post hæc intelligentiæ lumen tollit. Quod rectè Sedechias *in Reblatha* patitur. Reblatha quippe *multa hæc* interpretatur. Ei enim quandoque & lumen rationis tollitur, qui pravo usu ex iniquitatis suæ multitudine gravatur. Benè itaque de Babyloniis hìc dicitur: *quia infantes eorum allidentur, in oculis eorum.*

Quid autem *domos eorum* appellat nisi mentes ipsorum? *Diripiuntur* ergo *domus eorum* dum à malignis spiritibus omnia mentium eorum bona devorantur. Nam post-

* *Cod. G.* terrena.
* *ibid.* allidentur.

Jerem. 52. 10.

postquam filios suos in oculis allidi suis si- A.
nunt, ad hoc usque infelicitatis deinde deveniunt, ut omnium virtutum suppellectilem, quæ in domibus cordium ipsorum erat, amittant.

Uxores verò intelligentias ipsorum accipe, cum quibus rationalis animus opera bona velut legitimos filios gignit. Unde & per quemdā de sapientia dictum est:

Sap. 8. 2. *Hanc amavi, & exquisivi à juventute mea, & quæsivi mihi sponsā assumere, & amator factus sum formæ illius. Uxores* ergo *violantur*, cùm intel- B.
ligentiæ corrūpuntur. Nam quòd hîc uxores Babyloniorum violari dicuntur, hoc ferme est, quod apud Jeremiam Sedechias oculos amisisse refertur. Vel medi intelliguntur Magistri Ecclesiarum, qui *allidunt infantes* hæreticorum, eos videlicet, qui necdum ad perfectam venerunt ætatem erroris. *Diripiunt domos*, id est: Ecclesias eorum, *Violant uxores*, id est: pravam eorum sapientiam, doctrinamque perversam. Sequitur:

℣. 17. *Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærunt, nec aurum velint.*

℣. 18. *Sed sagittis parvulos interficient, & lactentibus uteri non miserebuntur, & super filios eorum non parcet oculus eorum.*

Medi interpretantur *mensurati*. Et quid per *Medos* nisi Dæmones exprimuntur, qui nocere nequaquam valent nisi secundùm mensuram, qua divinitus relaxantur, qui *nec argentum nec aurum*, sed internas divitias rapere quærunt? Quid autem *parvulorum* nomine nisi cogitatus designantur? Quid appellatione *lactentium uteri* nisi tenera opera, quæ adhuc velut lacte indigent admonitione blanda? Et quid per *filios* nisi viriles actus? Medi ita-
que *sagittis parvulos interficiunt*: quia & ma- D.
ligni spiritus spiculis tentationum bonos cogitatus allidunt. *Et lactentibus uteri non miserentur*: quia bona opera mox ut nata fuerint, & antequam roborentur, impiè quærunt extinguere. *Et super filios non parcit oculus eorum*: quia ubicunque vident robustos & viriles actus, non desistunt eos impugnare. Tantò enim quisque gravioribus urgeri plerumque solet Dæmonum infestationibus, quantò ipse fortior est in bonis operibus. Vel nos utinam nec argentum nec aurum velimus eloquentiæ & sapientiæ sæcularis, sed filios hæreticorum & omnium, qui decepti sunt, interficiamus sagittis spiritalibus, id est: scripturarum testimoniis, & qui lacte nutriuntur erroris, absque ulla misericordia trucidentur, ut clementi crudelitate pereant, nulliusque misereamur infantiæ, ut illa beatitudine digni simus! *Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.* Ps. 136. 9. Post filiorum autem, id est: post bonorum operum amissionem subjungitur & ipsius civitatis æterna perditio. Nam sequitur:

Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham. ℣. 19.

Babylon gloriosa est *in regnis*: quia confusa sæculi dignitas amatoribus mundi
C. præclara videtur, & divitiæ, voluptatesque carnalibus æstimantur optimæ. Chaldæi verò interpretantur *captivantes*, vel quasi *Dæmones*. Iniqui etenim, qui & ipsi iniquitatem perpetrant, & ad iniquitatem alios persuadendo trahunt, nimirum captivantes sunt. Qui rectè quoque & *quasi Dæmones* interpretantur: quia ii, qui alios ad iniquitatem persuadendo pertrahunt, in semet ipsis ministeria Dæmonum ad iniquitatem suscipiunt, quamvis Dæmones per naturam non sint.

In istorum ergo mente superba valde est Babylon *inclyta*, quoniam *lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Prov. 2. 14 Sed ista Babylon quandoque *erit sicut Sodoma & Gomorrha*, ut perpetuo subversa devoretur incendio. Sed interim quid patiatur, audiamus. Sequitur:

Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur ad generationem & generationem. ℣. 20.

Christus nàmque manere in Ecclesia se pollicitus est usque in finem sæculi. Quo contra Babylon *non habitabitur usque in finem*: quoniam *in malevolam animam non introibit sapientia*, Sap. 1. 4 quæ est Christus, *nec habitabit in corpore subdito peccatis. Usque in finem* verò dicit eam non habitari: quia notum est omnibus, quòd in ea mente Deus post finem vitæ præsentis nullatenus habitat.

bitat, in qua priùs, quam finiret temporalem vitam, nullatenus habitavit. *Et non fundabitur* in fundamento, quod eſt Chriſtus, *uſque ad generationem & generationem*, id eſt: nec in generatione antiqui populi Dei, qui præceſſit adventum ejus: nec in generatione novelli, qui vocatur Chriſtianus. Sequitur:

Nec ponet ibi tentoria Arabs, nec paſtores requieſcent ibi. *Arabs* interpretatur *Occidentalis* ſive *Campeſter.* Et Occidentalis jure vocatur, qui per occaſum veri ſolis, id eſt: per mortem Chriſti mortuus eſt peccato. *Campeſter* quoque eſt, qui charitate dilatatus copioſos boni operis fructus facit ut fertilis campus. Hic igitur *Arabs in Babylone tentorium non ponit*: quia mentem in ea non locat. Nec *paſtores* animarum *requieſcent ibi*, ſed potiùs laborant, quia ſermonem ſuum contemni vident. Urbs itaque confuſionis ſubvertetur ſicut Sodoma, ut nullum in eo maneat priſtinæ manſionis veſtigium, ſed poſtquam fuerit cœlum novum, & terra nova, & præterierit figura hujus mundi, non habitabitur in perpetuum, nec eundem ſtatum recipiet. *Non ponet ibi tentoria Arabs*, qui dicitur Occidentalis & Veſpertinus, eò quòd præteritorum obliviſcatur, & ſemper ſe extendat ad priora. *Nec requieſcent ibi paſtores*, qui gregem Domini paſcunt, vel Angeli, qui præſunt humano generi. Nam in fine ſæculi vel mortis uniuſcujuſque decidet omnis præſens gloria & ſuperbia, nec iſte Mundi ſtatus erit ultra, ſed peribit in æternum. Sequitur:

℣. 21. *Sed requieſcent ibi beſtiæ, & domus eorum replebuntur draconibus, & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi.*

℣. 22. *Et reſpondebunt ululæ in ædibus ejus, & ſirenes in delubris voluptatis*

Benè iidem ſævi Dæmones ſemper *in Babylone*, quæ eſt confuſio, *requieſcunt*. *Domus* verò Babyloniorum mentes ſunt ſæcularium. Quid autem per *dracones* niſi malitia, & quid per *ſtruthiones* niſi hypocriſis deſignatur? Struthio quippe avis eſt, quæ pennas quidem habet, ſed nequaquam volat. Sic & hypocrita pennas quidem bonæ operationis habere videtur, ſed nunquam à terra per deſiderium elevatur. *Domus* ergo *Babyloniorum replentur draconibus, & habitant ibi ſtruthiones*: quia in confuſis delictorum * mentibus in latens * malitia callidè occultatur, & ſimulatio bonitatis foras oſtenditur.

* Codd. dilectorū.
* Cod. G. latent.

Quid verò *piloſorum* appellatione niſi quorumlibet peccatorum aſperitas deſignatur? *Piloſi* enim ab humana effigie ſuperiùs inchoant, ſed ab extrema parte in beſtias deſinunt. Sic & peccatum licèt quaſi ab obtentu rationis plerumque incipiat, ſemper tamen ad irrationabilem finem perducit. *Piloſi* igitur *in Babyloniorum domibus ſaltant*: quia in confuſis mentibus peccata dura atque aſpera quaſi grege facto concorditer ludunt.

Ululæ vero ſunt aves à planctu & luctu nominatæ. Cùm enim clamant, aut fletum imitantur, aut gemitum. *Sirenes* autem monſtra ſunt partim virgines & partim volucres, ùt fertur, quæ cantu ſuo nimium delectabili navigantes ad periculoſa loca pertrahunt. Quid igitur *ululorum* nomine niſi Dæmones figurantur, qui ſæculi triſtitiam ſuggerunt, quæ mortem operatur? Quid autem per *ſirenes* niſi deceptorum ſpiritus exprimuntur, qui vanam ſuadendo lætitiam ad periculum æternæ mortis incautos trahunt? Itaque in ædibus Babylonis ſunt Ululæ atque ſirenes: quia in confuſis mentibus nunc triſtitiam nunc lætitiam faciunt nequiſſimi Spiritus. *Reſpondent* igitur *ululæ in ædibus ejus*, dum in turbulentis mentibus triſtitia triſtitiæ occurrit, & planctus planctum adducit.

Et Sirenes reſpondent ſibi in delubris voluptatis: quia in illis, qui voluptatibus carnis deſerviunt, lætitia fallax inani lætitiæ rependitur, & gaudium, quod ex alicujus delectationis opportunitate naſcitur, occurrit gaudio, quod ex alicujus peccati perpetratione provenit: Tales Sirenes, id eſt: fallaces lætitiæ ſemper ſunt in mari, id eſt: in hoc ſæculo, & navigantes, id eſt: ad portum cœleſtis patriæ tendentes ſubmergere quærunt. *Delubra* verò *voluptatis* corpora ſunt voluptuoſorum, vel mentes eorum. Vel per omnes has beſtias intelliguntur Dæmones, quibus traditur Babylon ad puniendum. Sequitur:

CA-

CAPUT XIV.

℣. 1. *PRope est, ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur.*

Id est: *Tempus & dies* Babylonis, quo pereat, jam imminet, sicut & Moyses cecinit: *Juxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.* Sequitur: Deut. 32. 35.

Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet super humum suam. Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israel: quia in veritate reliquiæ convertentur Elia prædicante, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem, id est: ad Christum: quia *vocabitur nomen ejus Admirabilis Consiliarius, Deus fortis.* (Isa. 9. 6.) *Et requiescere eos faciet super humum suam,* sicut per Ezechielem pollicetur dicens: *Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus, & inducam vos in terram Israel.* (Ezech. 37. 12.)

Illud tamen, quod ait: *Prope est, ut veniat tempus ejus,* id est: Babylonis, ut destruatur, potest ad adventum Salvatoris referri, in quo per totum Orbem subversa est Babylon, id est: veterum errorum ac vitiorum confusio gentibus ad fidem conversis. *Miserebitur enim Dominus Jacob,* id est: populo Judæorum, qui per mortem carnis eum supplantare studuit, cùm in die Pentecostes ex ipsis tria millia Petro prædicante crediderunt. (Act. 2. 41.) *Et eliget adhuc de Israel:* quia deinceps multa millia per doctrinam Apostolorum conversa sunt. *Et requiescere eos faciet super humum suam,* id est: in Ecclesia, dum sæculi cupiditatibus exuti omnia, quæ mundi sunt, reliquerunt, & Apostolicæ doctrinæ adhærentes cor unum & animam unam omnes habuerunt. Sequitur: *Adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.*

℣. 2. *Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum: & possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos & ancillas, & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subjicient exactores suos.*

Adjungetur advena, id est: gentilis populus *ad eos,* qui de circumcisione cre-
A. diderunt, ut ex utroque fiat unum ovile. *Et tenebunt eos populi,* gentilium: quia prædicationem eorum avidè suscipient. Prædicatores enim non tenet, qui doctrinam eorum abjicit. *Et adducent eos,* id est: gentiles, *in locum suum,* id est: in Ecclesiam. *Et possidebit eos domus Israel,* id est: Apostoli, *super terram Domini,* id est: in Ecclesia, *in servos & ancillas:* quia obedientes erunt doctrinæ eorum. *Et erunt capientes eos, qui se ceperant,* id est: convertent eos, qui se decipiebant. *Et subjicient exactores suos,* quia malignos spiritus vincent. Exactores enim sunt Dæmo-
B. nes, qui malæ persuasionis nummum semel hominibus commendatum cottidie cum usuris exigere solent. Sequitur:

℣. 3. *Et erunt in die illa: cum requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & à servitute dura, qua ante servisti, sumes parabolam istam contra Regem Babylonis & dices:*

℣. 4. *Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?*

℣. 5. *Contrivit Dominus baculum im-*
C. *piorum, virgam dominantium.*

℣. 6. *Cadentem populos in indignatione plaga insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.*

Cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, id est: universas tibi concupiscentias abstulerit, & sua gratia te foverit juxta illud: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati &c.* (Matth. 11. 28.) Quid enim in hac vita laboriosius quam terrenis desideriis æstuare? Aut
D. quid hic quietius, quàm hujus sæculi nihil appetere? *Et requiem tibi dederit à concussione tua,* ut jam non sis parvulus fluctuans, & circumferaris omni vento doctrinæ, sed dicas ei: *Susceptor meus, non movebor in æternum.* (Ps. 61. 3.) Est autem *dura* quædam *servitus,* de qua Dominus ait: *Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.* (Joan. 8. 34.) Et Petrus: *A quo enim quis superatus est, hujus & servus est.* (2. Petr. 2. 19.)

Sed ab hac servitute Dominus liberat, qui dicit: *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* (Joan. 8. 36.)

Sumes parabolam, inquit, *contra Regem Babylonis,* id est: contra Diabolum, qui

qui est Rex confusionis. *Exactor* etiam A.
est importunus iste persuasor, qui semel
in paradiso humano generi pecuniam pec-
cati commodavit, sed crescente iniquita-
te hanc multiplicato fœnore cottidie exi-
git. *Tributum* quoque est, quod unusquis-
que ei, dum peccat, solvit. Sed per
Christum *cessavit exactor, & quievit tribu-*
1. Joh. 5. 18. *tum:* quia sicut Joannes ait: *Omnis, qui*
natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei
conservat eum, & malignus non tangit eum. Un-
de & additur:

Contrivit Dominus baculum impiorum,
virgam dominantium. *Impii* namque domi- B.
natores erant maligni spiritus in hoc
mundo. *Baculus & virga* eorum potestas
lædendi, quam habebant, potest intel-
ligi. Sed hunc *baculum & virgam* Chri-
stus jam *contrivit.* *Cædebat* enim hæc vir-
ga *populos in indignatione plaga insanabili:*
quia Dæmones humanum genus graviter
flagellabant, & ei mortiferas peccati pla-
gas inferebant: atque *subjiciebant in furore*
gentes: quia suæ tyrannidi violenter eas
affligendo subdebant, & peccatis servire
cogebant, & *persequebantur* eas *crudeliter* in-
tus & foris, non solùm animas ipsarum
lædendo, sed etiam corpora vexando mi-
serabiliter ac occidendo. Possunt hæc & C.
de fine sæculi intelligi.

Et erit, inquit, *cùm requiem dederit ti-*
bi Deus. Requiem enim à labore tuo da-
bit tunc tibi Deus, sicut scriptum est:
Apoc. 14. 13. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo*
jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus
Ps. 121. 5. *suis.* *Et à concussione tua*: quia justus *in*
æternum non commovebitur. Et alibi scrip-
Ps. 54. 23. tum est! *Non dabit in æternum fluctuationem*
justo. *Et à servitute dura*, de qua dicit A-
Rom. 7. 15. postolus: *Non enim quod volo bonum, hoc*
ago, sed quod odi malum, illud facio. Et post D.
aliquanta: *Igitur ego ipse mente servio Legi*
Dei: carne autem legi peccati. Ab hac ser-
vitute liberi erimus, quando jam morti
insultantes dicemus, *Ubi est mors victoria*
1. Cor. 15. 55. & 56. *tua? Ubi est mors stimulus tuus? Stimulus enim*
mortis peccatum est. *Exactor* verò nondum
penitus cessavit à nobis, neque tributum
quievit: quia dum hìc vivimus, Diabo-
lus nos ad peccandum incitare nititur, &
vitare peccatum ex toto non possumus,
Jacob. 3. 2. sed *in multis offendimus omnes.* *Non est* enim
homo justus in terra, qui faciat bonum, & non
peccet. Sed postquam mortale hoc in-
duerit immortalitatem, *exactor* jam *cessa-*
bit, & tributum jam *quiescet*: quia nec Dia-
bolus ultra suadebit cuiquam, ut peccet,
nec aliquis peccabit. Benè ergo tunc
electorum populus in regno triumphans
exultat dicens: *Quomodo cessavit exactor,*
quievit tributum? Ibi enim vera libertas
erit. Nam & hoc tunc verè complebi-
tur, quod subjunctum est: *Contrivit Domi-*
nus baculum impiorum, &c. Cùm enim Chri-
stus diabolum & angelos ejus de hoc
mundo expellens in infernum perpetua-
liter incluserit, tunc omnino conteret ba-
culum & virgam eorum, ne jam nos de-
inceps percutere valeant, sed & ipsi per-
secutionibus æternalium tormentorum
subjaceant. Sed ad superiorem sensum
revertentes videamus sequentia. Nam
ligato mundi Principe & gentibus ad fi-
dem conversis impletum est, quod nunc
subjungitur:

Conquievit & siluit omnis ter- ỹ. 7.
ra, gavisa est & exultavit.

Abietes quoque lætatæ sunt super ỹ. 8.
te, & cedri Libani. Ex quo dor-
mîsti, non ascendit, qui succidat
nos.

Infernus subter conturbatus est, ỹ. 9.
in occursum adventus tui suscitavit
tibi gigantes. Omnes principes
terræ surrexerunt de soliis suis, om-
nes principes nationum.

Universi respondebunt & dicent ỹ. 10.
tibi, & tu vulneratus es sicut & nos,
nostri similis effectus es.

Gentibus enim ad Christum conver-
sis conquievit omnis terra, sicut ipse ait: *Tol-* Matth. 11. 29.
lite jugum meum super vos & discite à me, &c. Et
siluit sedatis pravæ actionis tumultibus.
Nam, sicut & supra diximus, omnis ini-
quitas habet apud secreta judicia Dei vo-
ces clamoris. Unde scriptum est: *Clamor* Gen. 18. 20
Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. *Si-*
luit igitur *omnis terra*: quia totus Orbis
Christi gratia repletus est, & à malitiæ
tumultibus liberatus est in his, qui credi-
derunt. *Gavisa est & exultavit*, sicut scri-
ptum est: *Dominus regnavit, exultet ter-* Psal. 96. 1.
ra.

Libanus autem *candidatio* dicitur. Et

A. quid per Libanum nisi Mundus iste signatur, qui amatoribus pulcher & candidus est? Quid per *Abjetes*, & *cedros Libani* nisi Principes sæculi hujus figurantur? *Abjetes igitur & cedri Libani lætatæ sunt* super Babylonis Regem: quia & potentes, ac nobiles hujus Mundi gaudent super religatione hostis antiqui. Sed priùs terra siluit, ac gravisa est, ac deinde abjetes & cedri lætatæ sunt; quia priùs crediderunt populi, post etiam Principes. Lætatæ sunt itaque cedri dicentes; *Ex quo dormisti*, B. id est, ex quo sopita est sævitia tua, ex quo tibi potestas est ablata, ex quo religatus es in abysso per triumphum Christi crucis, *non ascendit* aliquis Dæmonum de abysso, qui *succidat nos*, ùt tu faciebas, id est: qui supplantet nos, & â statu rectitudinis corruere faciat. Victo isto forti, & direptis vasis ejus etiam cæteri satellites cessaverunt.

Non ascendit, qui succidat nos. Quantos C. isti lignorum succisores suis securibus succiderunt, & corruere fecerunt! Terra quidem conquievit, & gavisa est, ex quo perdidisti potestatem lædendi. Sed *infernus subter conturbatus est* præ magnitudine stuporis & admirationis, cùm tu captivus illuc deducereris, quem nunquam vinci posse putabat. *Et in occursum* tuum *suscitavit tibi gigantes*, id est, robustos sæculi principes; quia jam illuc erant damnati insultantes ruinæ tuæ. Nam quos gigantes suscitaverit, subditur:

Omnes, inquit, *principes terræ surrexerunt de soliis suis &c.* Quid enim hìc *soliorum*, id est: sedium nomine nisi loca pænarum designantur, in quibus isti principes erant? *Surrexerunt* ergo *de soliis suis* in occursum Sathanæ corruenti insultantes

Ezech. 32. 21. ei. Unde & Ezechiel ait: *Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum* D. *auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt in circumcisi interfecti gladio.*

Omnes principes nationum de inferno *respondebunt ei* victo post diem judicii. Similiter responderunt post passionem Domini dicentes: *Et tu vulneratus es sicut nos, nostri similis effectus es.* Ac si dicant: Nunc minùs dolemus interfectos nos esse divinæ animadversionis gladio, cum & tu eodem vulneratus gladio corrueris, qui nos occidi fecisti. Licèt enim dolor & tristitia eorum sit semper immensa, qui torquentur in illis supqlieiis, & ex consortio Sathanæ tunc credatur crescere: aliquod tamen solatium erit eis, dum hunc viderint eadem tormenta sustinere, quæ ipsi patiuntur per eum decepti. Nam & Dives, qui ardebat apud inferos, cupiebat, ne quinque fratres sui, quos reliquerat, in eodem loco tormentorum descenderent. Luc. 16. 30. Consequens ergo est, ut quò amicos venire nolebat, illuc inimicos optaret demergi. Non itaque dubium est eos, qui in inferno sunt, cupere diabolum, per quem seducti sunt, ibidem cruciari, ut vel sic vindicentur de eo, licèt â pœnis non liberentur. Dicunt igitur insultantes ei; *Et tu vulneratus es sicut nos, nostri similis effectus es*, atque adjungunt:

Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. ℣. 11.

Qui se extollebat super omnia, *detractus est ad inferos*, ut sit infra omnia. *Cadaver* ejus, id est: ipse dejectus â supernis sedibus. Cadaver enim â cadendo dicitur. Stetit autem hoc cadaver, dum Sathanas in Mundo regnaret. Sed *concidit cadaver* ejus, quando ipse præcipitatus est in abyssum.

Tinea verò vestimentorum vermis est dicta, quod teneat, & eo usque insideat, ut erodat. *Sternetur* ergo *tinea* sub antiquo hoste: quia sub ipso erunt tormenta mordacia, ubi perpetuò jacens corrodatur. Quid autem nomine *vermium* nisi inquietudo pœnarum designatur? Natura enim vermium est momentis singulis incessanter moveri. Sathanæ igitur *operimentum erunt vermes*; quia super eum universa mordacissimarum pœnarum genera stipabuntur: quibus sine fine putrefactus incessabiliter agitabitur, & lacerabitur. Hæc requies Diaboli, hic lectus ejus est.

Putredo & tinea & operimentum vermiũ pœnæ sunt æternæ, quas propria gignit conscientia, vel suppliciorum materia,

quæ

quæ ex propriis peccatis nascitur. Sicut enim quamdiu cadaveris materia est, & aliquis humor in cadavere, vermes nascuntur ex putredine: sic ex ipsa materia peccatorum supplicia gignuntur. Sed inter hæc ad memoriam Propheta revocat, quantæ dignitatis olim miser iste fuerit, & quot lapsuum gradibus inde corruerit. Nam subdit:

℣. 12. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?*

℣. 13. *Quid dicebas* * *in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra cœli exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis.*

* alias: de corde tuo.

℣. 14. *Ascendam super altitudinem nubium similis ero Altissimo.*

℣. 15. *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.*

Sicut Lucifer omnibus aliis syderibus est clarior: sic Angelus iste omnibus reliquis Angelis lucidior fuit, & splendidior. Qui & *manè oriebatur*: quia in exordio novæ lucis gloria conditionis clarus admirabili splendore radiabat. Sed tam felix creatura, quomodò tam infeliciter cadere potuerint, Propheta miratur.

Primò enim *de cœlo cecidit* amissa beatitudine, & statu dignitatis Angelicæ, & in Mundo principatum iniquitatis super idolatras gentes habuit. (Joan. 12. 31) Unde & *Princeps mundi* appellatus est. Sed prædicantibus Apostolis *corruit in terram, qui vulnerabat gentes*, id est: qui mucrone tentationis sauciabat mentes eorum: quia eos, quos per Idolatriam possederat, amisit, & Judæos paucasque gentium reliquias infideles nunc tenet. De gentibus, quas vulnerabat in terram cecidit, id est: de eorum mentibus, qui ad fidem venerunt, in corda illorum, qui in incredulitate permanserunt: non quia in eis & ante non esset, sed quia ab istis exclusus ampliùs illis dominari cœpit.

Ruinam verò ejus excepit terra: quoniam terrena sapientûm mentes invasit totus, qui de supernis projectus præsumebat in corde suo dicens: *In cœlum conscen-*

A. *dam*, id est: super sanctos Dei præclaros *exaltabo solium meum*. An non in cœlum Sathanas conscendit, quando cor Salomonis intravit? An non super astra Dei solium suum posuit, quando Saul & Salomonem & Judam & septimum Diaconem sibi subjecit? Quòd si in primordio superbiæ suæ ista cogitavit, antequam de cœlo projectus esset, *cœli* nomine electorum mentes designantur Angelorum, quam ingredi superbus iste adversus Deum, & occupare voluit. Et *astrorum*
B. vocabulo singulæ beatorum spirituum personæ, quas subjugare sibi tentavit, quando ex ipsis eos, qui nunc Dæmones appellantur, in perniciem traxit.

Deinde *sedebo*, inquit, *in monte testamenti in lateribus Aquilonis*. Malignus enim Spiritus *montem testamenti* tenuit: quia Judaicum populum, qui legem acceperat, sibi in perfidiam subjugavit. Quando enim corda Doctorum tenet, *montem testamenti* Diabolus possidet. Qui etiam *in lateribus Aquilonis* sedet: quia mentes hominum frigidas præsumendo inhabitat. Adhuc autem superbus iste præsumptor
C. adjungebat dicens:

Ascendam super altitudinem nubium, id est: Angelorum vel prædicatorum. *Et similis ero altissimo*. Et ùt Beatus Papa Gregorius loquitur: *Quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum imitatur, qui despecto bono Societatis Angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens & Altissimi similitudinem superbè appetens per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.* (S. Greg. M. Lib. XXIII. Mor. c. 6.) Ad cujus similitudinem ducitur, qui singulare culmen appetens, & socialem
D. Angelorum vitam despiciens ait: *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Qui quoniam perverso ordine, id est: per superbiam Deo similis fieri voluit, à contrario dissimilitudinem habere meruit. Nam ille ait: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*: (Matth. 11. 29.) & iste *est Rex super omnes filios superbiæ*. (Job. 41. 25.) Ille, *cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*: (Philip. 2. 6.) iste per rapinam usurpare similitudinem Dei, quam naturaliter non habuit, cupiens: *similis* inquit, *ero Altissimo*. Sicut ille est caput omnium justorum, & omnes justi membra ejus: sic & iste caput est omnium iniquorum, & om-

omnes iniqui membra hujus. Sicut ille A. super omnia est Altissimus: sic & iste infra omnia dejectissimus, & omnibus modis omnino contrarii sunt Sathanas & Altissimus.

Postquam præsumptionis hujus Sathanæ cogitationes Spiritus Sanctus per Prophetam nobis indicavit: *Verumtamen*, inquit, *ad infernum detraheris*, licèt in cœlum conscendere cogitares: *& in profundum laci* demergeris, qui ad Altissimi similitudinem exaltari optâsti. *Infernus* verò dicitur *lacus*, quia hos, quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos B. tormentis circumfluentibus absorbet. In quem præcipitari adversarium hunc non sufficit, nisi & *in profundum* ejus novissimum demergatur, ut crucietur infra omnia, qui gloriari voluit super omnia. Quê quia electi in regno constituti semper visuri sunt perpetuæ ignominiæ mancipari, ut inde gaudium eorum crescat, rectè subjungitur:

ỳ. 16. *Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna?*

ỳ. 17. *Qui posuit Orbem desertum, &* C. *urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?*

Qui te viderint in novissimo profundi laci barathro, *ad te inclinabuntur* velut ad aliquem in imo putei constitutum. *Teque prospicient*, quia longè eris, & te mirantes in pœnis dicent: *Numquid iste est vir, qui conturbavit terram?* Diabolus enim parabolicè *Vir* appellatur, sicus & in Evan-
Matth. 13 gelio dicitur de illo: *Inimicus homo hoc fecit.* D.
28. *Qui conturbavit & concussit regna*: quia tribulationes & bella movet in Mundo, & omnia mala reliqua.

Qui posuit Orbem desertum: quia veri Dei cultum gentibus abstulit. *Et urbes ejus destruxit*: quia veræ religionis ædificia de cordibus hominum subvertit. Vel *terram conturbavit*, id est: eos, qui audi-
Gen. 3. 19. unt cum Adam: *Terra es, & in terram ibis.* Et *regna* Ecclesiæ *concussit* tentando, non subvertit, *Et Orbem* fecit esse *desertum*, ut nullam haberes virtutem, sed vitiis subjaceres, quibus plena est gentium solitudo. *Urbes* quoque ejus *destruxit*, ut de Ecclesiis Christi faceret Synagogas Sathanæ hæretica peste corrumpens fidem earum.

Vinctis ejus, id est: illis, qui peccatorum vinculis erant astricti, *non aperuit carcerem* cordis eorum: quia non dedit eis libertatem, ut egrederentur per confessionem. Omnis enim, qui malè agit, conscientiam suam sibi carcerem facit, quia dum vindicante * Deo in malitiæ suæ tenebris relinquitur, quasi inter semetipsum includitur, ne evasionis locum inveniat, quem invenire non meretur. Talibus ergo *vinctis* Sathanas *carcerem non aperit*, quos in se ipsis semper inclusos tenere satagit. Sequitur:

* Cod. G. judicante.

Omnes Reges gentium universi ỳ. 18.
dormierunt in gloria, vir in domo sua.

Tu autem projectus es de sepul- ỳ. 19.
chro tuo quasi stirps inutilis, pollutus & obvolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci quasi cadaver putridum.

Non habebis consortium neque ỳ. 20.
cum eis in sepultura. Tu enim terram disperdidisti, tu populum tuum occidisti.*

* alias: terram tuam.

Si nunc isti *Reges* mysticè sunt accipiendi, quos intelligere debemus nisi Rectores Ecclesiarum, qui defuncti *dormiunt in gloria*, quoniam apud Deum requiescunt in honore? Et unusquisque *in domo sua*, id est: in mansione sua: quia *in domo Patris mansiones multæ sunt*, ubi quisque pro merito suo mansionem accipit. Joan. 14. 2.

Tu autem projectus es de sepulchro tuo, id est: de corde gentilium, ubi velut in sepulchro putridus jacebas. Sepulchra enim mortuos tegunt. Et quis alius mortem pertulit, quàm is, qui conditorem suum despiciens vitam reliquit? Quem videlicet mortuum cùm humana corda per consensum malitiæ suscipiunt, ejus procul dubio sepulchra fiunt. Sed *de sepulchro suo projicitur*, cùm per Dei gratiam de corde hominum expellitur.

Stirps autem, ut dictum reperi, propriè est, quod in radicibus arborum nascitur juxta stipitem, ideoque dicitur: inu-

inutilis: quia virtutem aufert arbori poma ferenti, neque fructum gignit. Si enim inde abscinderetur, proficeret plurimum arbori ad recuperandam virtutem, & ad fructificandum. Ita & hostis antiquus in radice cordis humani juxta illud, quod in eo principale est, quasi *stirps* juxta stipitem arboris plerumque per immissionem malarum cogitationum velut nascitur, crescit, ac roboratur, & virtutem rationis auferens non finit facere fructum boni operis. Sed exinde nonnunquam abscinditur ferro verbi Dei, ut in ignem mittatur, & homo virtutem recuperat bene fructificandi.

Apte ergo Sathanas *de sepulchro suo quasi stirps inutilis* dicitur esse *projectus*. Et projectus est *pollutus & obvolutus*, velut *cadaver* putridum, quod nemo tangere, vel ejus fœtorem teterrimum sufferre potest. Cadaver enim Diaboli *putridum* ob magnitudinem peccatorum dubitare non poterit, qui legerit peccatis esse fœtidissimum ipso peccatore dicente: *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices &c.* Hinc è contrario virtus boni odoris est. Ps. 37. 6.

Projectus est pollutus: quia, qui pulcher in humana mente videbatur, dum adhuc ibi malitia ejus placeret, tandem ut ejiceretur, cognitum est, quantæ sit turpitudinis & immunditiæ. *Est obvolutus*: quia cœlestium judiciorum potentia simul undique coarctatus est, & circumobsitus. *Projectus* est, inquam, *cum iis, qui interfecti sunt gladio Dei, & descenderunt ad fundamenta laci*: quia cum cæteris peccatoribus in tartarum novissimè præcipitatur.

Non habebis in sepultura consortium vel cum eis: qui interfecti sunt gladio judicis: quia alterius pœnæ est, auctor delicti, & alterius, qui ab auctore compulsus est. Et illis quasi quædam requies erit, quod ad comparationem hujus utcunque tolerabiliùs cruciabuntur. Ipse enim omnem *terram disperdidit*: quia humanum genus post se in perniciem traxit. Sequitur:

Non vocabitur in æternum semen pessimorum: quia nulla umquam erit apud Deum recordatio eorum, qui semel ob id apud inferos damnati sunt, quia Dæmonum malitiam pessimorum quasi patrum vestigia sequebantur. Vel quia propè est, ut omnis impiorum generatio per adventum judicis exterminetur. Unde & subjunditur:

Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum eorum.* ỷ. 21. * alias: suorum.

Tunc enim Angeli *præparabunt occisioni filios* hujus Sathanæ *in iniquitate* pessimorum *patrum eorum*, quam imitati fuerant, id est: Dæmonum vel perversorum hominum, quando *mittet Filius hominis Angelos suos, & colliget de regno ejus omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis*. Nam quod hic subjungit: *Non consurgent, nec hæreditabunt terram, nec implebunt faciem Orbis civitatum*; hoc est, quod alibi de Anti-Christo legimus: *Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ulla reliquiæ in regionibus ejus.* Hoc enim caput malorum cum omni corpore suo peribit in adventu judicis. Inde est quod sequitur: Matth. 13. 41. Job. 18. 19

Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum, & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen & progeniem, dicit Dominus. ỷ. 22.

Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum. ỷ. 23.

In die enim judicii, in die ultionis *consurget* Dominus *super eos, ut perdat Babylonis nomen & reliquias*, ne vel memoria ejus remaneat, vel aliquis de progenie ejus. Qui facit peccatum, semen Diaboli est. Cujus seminis filii, id est: pessimæ cogitationes, & actiones ejus, quæ ex Dæmonibus natæ sunt, trucidandæ sunt, ne ultra consurgant, & possideant terram cordis nostri, & impleant urbibus vitiorum. Et quia non est hominis perfecta victoria, consurgit ipse Dominus adversùm pessimos filios, & disperdit ex nobis nomen & reliquias confusionis, atque germen ejus.

Et ponet eam in possessionem ericii, & in paludes aquarum. Quis est iste *ericius* nisi antiquus hostis, cujus omne corpus aculeis & spinis est circumdatum? Ipse enim caput omnium malorum est, & omnis multitudo malorum corpus ejus, & unusquisque perversorum, qui infirmiores operatios iniquitatis obumbrat, & protegit,

Cogitavit hoc, quod supra dictum est, A. in toto Orbe facere, ut in gentibus cunctis ad fidem venientibus ubique conterat Assyrium, & conculcet in electis suis, atque jugum servitutis, quo deprimebat eos, auferat. Rursumque hoc inevitabiliter esse futurum ostendit subjungens:

ṽ. 27. *Dominus enim exercituum decrevit, & quis poterit infirmare?*

Id est: decretum ejus debilitare? *Et manus ejus extenta, & quis avertet eam? Manus ejus extenta est*, ut Assyrium feriens conterat, & nullus avertet eam: quia omnipotens est. Hactenus ea, quæ tempori- B. bus Achaz Isaias vidit, tractata sunt: cætera, quæ sequuntur usque ad finem Libri sub glorioso Rege Ezechia prophetavit.

Incipit Liber III.

ṽ. 28. *In anno, quo mortuus est Rex Achaz factum est onus istud.*

ṽ. 29. *Ne læteris Philisthæa omnis tu, quia comminuta est virga percussoris tui. De radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.*

Binarius numerus significare solet opus immunditiæ: quoniam bina de singulis
Gen. 7. 2. animalibus immundis ingressa sunt in arcam. Unde & nunc onus Philisthææ, quæ interpretatur: *ceciderunt duo*, vel *ruina poculi*, in secundo gradu ponitur, ut advertamus, quia de immundis agitur. Nam in abominatione fornicationis est ruina duorum. Et *poculo* cadit, qui terrenis cupiditatibus debriatus statum rectitudinis amittit. Quid autem Rex peccator *Achaz* nisi vel quemlibet Ecclesiæ Præpositum, vel omnes malos Ecclesiæ Rectores D. designat? Quid *Philisthæa* nisi carnalium multitudinem subjectorum? Quid *mors Achaz* nisi grave peccatum cujuslibet Præpositi? Si verò Prælatus aliquid turpe commiserit, mox indisciplinatorum turba subditorum quasi de morte Achaz Philisthæa gens lætatur. Sed *in anno quo mortuus est Rex Achaz factum est onus istud*, quod sequitur: quia dum Prælatus offendit. & vulgus insultat, gravem sibi peccatorum sarcinam imponit. Quicunque enim disciplinam oderunt, valde lætari solent, si Præpositus eorum ita corruat, ut eos liberè corripere jam non audeat, sed eis dicitur:

Ne læteris Philisthæa omnis tu, quia comminuta est virga percussoris tui. Id est: quia Præpositus, qui te *virga* disciplinæ pro culpa solebat percutere, virgam justæ severitatis pro suarum pudore vel metu culparum amisit. Dum enim te disciplina gaudes exutam, Antichristi jugum in te suscipis.

De radice enim colubri egredietur regulus. Coluber quippe occultè mordet, & virus infundit. Sic & nunc diabolus humana corda latenter vulnerat, & veneno malitiæ suæ inficit. Sed *de* hujus *radice colubri*, id est: de occultis Sathanæ suggestionibus & latenti malitia *egredietur regulus*, id est: pestifera Antichristi perversitas. *Regulus* enim non morsu perimit, sed flatu consumit. Sæpe quoque flatu aërem afficit, & quidquid vel longè positum contigerit, sola narium inspiratione tabefacit. Sic & Antichristus odore pestiferæ exhalationis totum orbem afficiens, hu- C. manis mentibus mortiferum virus immittet.

Regulus enim ipse est basiliscus. Et dicitur regulus eo, quòd rex serpentium sit, adeò ut eum videntes fugiant, quia flatu suo eos necat. Nam & homines: si vel inspiciat, interimit: siquidem ejus aspectum nec avis ulla volans illæsa transit, sed quamvis procul sit, ejus ore combusta devoratur. A Mustelis tamen vincitur, quas illis homines cavernis inferunt, in quibus delitescit, & occiditur ab eis. Similiter & Antichristus, qui Rex iniquorum est, flatu suo, id est: doctrina sua corrumpet omnia, & aspectu suo rationabilia sapientes in anima perimet & eos, qui in altum contemplationis volabant, devorabit: ab agilibus tamen & parvulis fidelibus, quos venena ejus inficere non poterunt, velut à mustelis superabitur. Quod autem Propheta subjunxit:

Et semen ejus absorbens volucrem, potest intelligi *semen ejus* id est: colubri ipse Antichristus, qui etiam contemplativos velut aves volantes absorbebit. Vel illud *ejus* non ad colubrum, sed ad regulum referamus dicentes: *semen ejus*, id est: reguli discipulos Antichristi, qui etiam spiritales con-

contemplationi studentes in suam perniciem pertrahent. Hæc idcirco dicuntur iis, qui de sua impunitate dum delinquunt, & de præpositi sui ruina lætantur: quoniam vel colubri hujus veneno, vel reguli flatu perimuntur, vel seminis ejus ore trahuntur. Sed licèt Achaz mortuus sit, id est: pastor in culpam delapsus, fiet tamen, quod sequitur:

℣. 30. *Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent.*

Potens est enim Deus sensus & virtutes electorum suorum nutrire, etiamsi prædicator defuerit. Qui sunt enim *pauperes* isti, nisi de quibus dicitur: *Beati pauperes spiritu?* (Matth. 5. 3.) Et qui sunt *primogeniti* eorum nisi primi boni cogitatus, quos in eorum cordibus gratia præveniens generat, primusque ardor justè vivendi? Unde dictum est in lege: *Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.* (Exod. 22. 29.) Vel primogenitos eorum, quæcunque præcipua, & optima sunt in operibus eorum, accipe, de quibus ait Dominus: *Primum quærite regnum Dei, & justitiam ejus.* (Matth. 6. 33.) Tales ergo primogeniti pascentur gratia Dei. Et licèt Antichristi persecutio sæviat, pauperes tamen *fiducialiter requiescent:* quia scriptum est: *Qui timet Deum nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.* (Eccli. 34. 16.) Sequitur:

Et interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam. De electis dixerat, quia *pascentur primogeniti pauperum*, licèt Achaz mortuus esset, id est: prædicator spiritaliter extinctus. Et nunc è contrario dicitur Philisthææ, id est: immundorum & indisciplinatorum multitudini, qui de morte ejus & impunitate sua lætantur, quia *interire faciam in fame* verbi Dei *radicem tuam*, id est; cogitationem cordis tui: quoniam verba salutis ab homine tu non audies, & ego mentes electorum meorum intrinsecus pascam. *Et reliquias tuas interficiam*, id est: si qua bona in te remanserant, extinguam ea: quia penitus tollam à te gratiam meam. Unde & subjungitur:

℣. 31. *Ulula porta, clama civitas, prostrata est Philisthæa omnis.*

Porta enim *ululare*, id est: fidelis vel prædicator sanctus quilibet lamentari jubetur, & *civitas clamare*, id est: plangere: quia per Antichristum in perfidiam *prostrata est Philisthæa omnis*, id est: religiosorum* multitudo universa. Quod autem jam factum prophetico more dixerat, futurum adhuc ostendit subdendo:

* Cod. G. id est: irreligiosorum.

Ab Aquilone enim fumus veniet, & non est, qui effugiat agmen ejus. Nam frigidus *Aquilo* malignus Spiritus est, cui dicitur in Cantico: *Surge Aquilo*, id est: fuge Diabole, *Fumus* autem noxius est oculis. *Veniet* igitur *ab Aquilone fumus*, id est: à Diabolo per Antichristum tenebrosa errorum doctrina, quæ cæcabit oculos humanorum cordium. (Prov. 10. 26.) Nunc quoque multorum oculos excæcat jam fumus exaltationis ejus, & suggestionis illius. *Et non est, qui effugiat agmen* exercitus *ejus*, qui totum replebit orbem, & omnes ei subjiciet. Sed quia nunc populus electorum videbatur ab illo posse superari, quoniam dictum erat: *Non est, qui effugiat agmen ejus*, ideo subjungitur

Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus. ℣. 32.

Quid, inquit, *respondebitur nuntiis gentis*, id est: quid respondebunt fideles legatis Antichristi? Hoc scilicet respondebunt, *quia Dominus* supra firmam petram *fundavit Sion*, id est: Ecclesiam. *Et in ipso sperabunt pauperes populi sui*, id est: Sancti humiles. Hæc enim erit electorum fiducia.

CAPUT XV.

Onus Moab. Quia nocte vastata est, Ar Moab conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit. ℣. 1.

Non multum ædificationis affert, si nunc historialiter de populo Moabitarum loquamur, & vastationem ejus, atque captivitatem, quæ primò per Assyrios, deinde per Chaldæos, sicut hìc prædicitur, facta est, referamus. Videamus ergo, quid mysticè per *Moab* accipiendum sit, & mystica Prophetæ verba reserante Deo mysticè discutiamus.

Moab quippe, qui interpretatur *de patre*, Judaicum populum designare solet. Quia sicut filia Lot inebriavit eum, & dormivit

mivit cum eo, atque concedit, & peperit A.
filium, quem idcirco vocavit Moab, id est: ex patre; sic & Synagoga spiritalem Legis intellectum carnali traditione, inebrians, ac sopiens genuit exinde carnalem hunc populum velut Moab ex patre nesciente.

Civitas autem Metropolis Moabitarum vocabatur *Ar*, quod interpretatur *vigilia* vel *vigilans* sive *consurgens*. Et Judæorum populus quondam habuit *Ar*, id est, *vigiliam*, & vigilantem sensum in electis suis, & ad superna consurgentem velut fortissimam civitatem, ubi tutus inhabitabat: B.
quia Christum expectans in fide vigilavit, & cor ad cœlestium amorem levavit. Sed quia venientem hunc agnoscere ac suscipere noluit, *in nocte* infidelitatis *vastata est Ar*, id est: vigilia eorum, & omnes obdormierunt. Dormire enim animæ est oblivisci Deum suum.

Vastata est ergo *Ar*, id est: vigilia fidei: *conticuerunt* omnes â confessione Christi:
Joan. 9. 22 *Conspiraverunt omnes, ut si quis illum confiteretur Christum, extra Synagogam fieret.* Et quia fidei vel disciplinæ *murus in nocte* incredulitatis ac negligentiæ vastatus est â malignis spiritibus. *Moab* iste *conticuit*, â veritatis confessione. Sed quoniam populi C.
hujus conversionem haud dubiè præstola-
Jer. 48. 47 mur, sicut & per Jeremiam dicitur: *Convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, dicit Dominus*, nunc de pœnitentia ejus subditur;

℣. 2. *Ascendit domus & Dibon ad excelsa in planctum: super Nabo, & Medaba Moab ululabit.*

Dibon quippe *intelligens satis* interpretatur, vel *sufficiens ad intellectum* sive *abundanter intelligens*: Nabo *Sessio*, Medaba D.
aquæ imminentes. Et quid per *domum* nisi Synagoga figuratur? Et quid per *Dibon* nisi Doctores Legis designantur, qui sapientes erant in oculis suis? Quid per *Nabo* nisi auctoritas magisterii eorum? Solet enim Magister sedens docere. Quid per *Medaba* nisi aqua sapientiæ eorum, quæ videtur eis esse excelsa? *Ascendit* ergo *domus*, id est: Synagoga, & etiam *Dibon*, id est: Legis periti *in planctum* pœnitentiæ *ad excelsa* fidei, & recognitæ veritatis, atque virtutum. *Super Nabo* plangent, id est: super sessionem & magisterium Pharisæo-
Matth. 23. 2. rum. Nam *super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi.* *Et super Medaba*, id est: super eminentes aquas sapientiæ & doctrinas eorum. Sequitur. *In cunctis capitibus ejus calvitium, omnis barba radetur.*

In triviis ejus accincti sunt sacco, super tecta ejus, & in plateis omnis ululatus descendet in fletum. ℣. 3.

Quid in *capitibus* nisi mentes exprimuntur? Quid in *calvitio* nisi verecunda detectio intentionis mentis. Quæ enim frons est mentis nisi intentio ejus, ubi & verecundia quasi in fronte habere sedem solet: Igitur *in cunctis capitibus ejus calvitium* erit: quia unusquisque conscientiam suam per humilem confessionem deteget, ac de peccatis suis erubescet. Et *omnis barba radetur*: quia omnem propriæ virtutis confidentiam â se rejicient. In barba quippe robur virile notatur. Et barba raditur, quando fiducia propriæ virtutis amputatur, ac propriæ infirmitatis fragilitas incipit apertè cognosci.

Trivia autem eorum in hoc sunt, quòd omnes Canonicas Scripturas in tres partes dividunt, in Legem, in Prophetas, in Hagiographa. *In triviis* igitur *accincti sunt sacco*; quia pœnitentiam agent se in omnibus divinis scripturis errasse, dum respuerant Christum. Illi verò, qui ex eis in sanctitate videbantur excrevisse, erant quasi *super tecta* corporum: reliquus autem populus *in plateis* latæ conversationis. *Ululatus* ergo desuper tectis & de plateis ascendet in fletum: quoniam & eminentiores, & populares ululatum planctus adtollent, & in pœnitentiæ fletibus humiliabuntur. Sequitur:

Clamabit Hesebon, & Eleale, usque Jasa audita est vox eorum. ℣. 4.

Hesebon cognitio mœroris, vel *cingulum mœroris* dicitur, aut etiam *cogitatio mœroris*. Eleale *ad ascensum*, Jasa *dimidia* vel *factum mandatum*. *Clamavit* ergo lugens *Hesebon*, id est: cognitio mœroris, vel cingulum mœroris, & clamavit *Eleale*, id est: *ad ascensum* arduæ viæ, quæ ducit ad vitam. *Usque Jasa*, id est: usque ad dimidiam vel usque ad medietatem *audita est vox eorum*: quia solummodo de veteri testamento loqui noverant, ubi medietas est eloquiorum Dei, nec aliam medietatem, quæ in novo est, recipiebant. Vel *usque Jasa*, id est: usque ad factum mandatum *audita est vox eorum*: quia gloriantur quasi ex operibus. Sequitur:

Super hoc expediti Moab ululabunt, anima A. *ejus ululabit sibi.* *Expediti* solent dici, qui uxores aut filios non habent, & ad bella sunt idonei: quia exercitus vel equitatio dicitur *expeditio.* Igitur *expediti Moab ululabunt* super hoc, id est: de hoc, quod *usque Jasa audita est vox eorum*; quia & hi, qui ad spiritale bellum expediti videbantur, ululatum doloris ex hoc pœnitentes dabunt, quòd se quasi de operibus jactabant, & solam legis antiquæ doctrinam prædicabant. *Anima ejus ululabit sibi*: quia unusquisque se ipsum planget. Cujus dolori Propheta compatiens subdit:

℣. 5. *Cor meum ad Moab clamabit.* B.

Atque post adjungit: *vectes ejus usque ad Segor vitulam consternantem.*

Segor una de quinque civitatibus est, interpretatur *parva.* Et quia lex in quinario Librorum numero continetur, atque eorum actio, qui sub lege sunt, parva est, & sæpiùs in peccatum *consternitur, vectes ejus usque ad Segor, vitulam* lascivam, seseque *consternantem.* *Vectes* namque *ejus* Doctores Synagogæ sunt, qui nunc *usque ad Segor* captivi feruntur: quia carnalem Legis observantiam, quæ similis est lascivienti vitulæ, miseri adhuc prædicant. Se- C. quitur:

* Cod. G. Liuth. *Per ascensum enim Luith* flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.*

℣. 6. *Aquæ enim Nemrim desertæ erunt: quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.*

Luith interpretantur *genæ* vel *maxillæ.* Et sanctos prædicatores genas Ecclesiæ vocat sponsus in Canticis dicens: *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* Rursus eosdem prædi-

Cant. 1. 10. catores maxillas Ecclesiæ Jeremias nuncupat sub Judææ spiritu dicens de ea: D. *Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in*

Thren. 1. 2. *maxillis ejus*: quia in adversitate Ecclesiæ illi ampliùs plangunt, qui vitam carnalium confringere prædicando noverunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos à vitiis conterit, & quasi glutiens in sua membra convertit. *Per ascensum* ergo *Luith*, id est: maxillarum *flens ascendet*; quia cum pœnitentiam egerit, per prædicatores ducetur ad alta virtutum, & in profectu justitiæ imitabitur cottidianum ascensũ eorũ.

Oronaim verò *foramen mœroris* dicitur. Et quod est foramen mœroris eorum nisi plaga Dominici lateris? *Clamorem* ergo *contritionis levabunt in via Oronaim*: quia venientes ad fidem passionis Christi vehementer plangent. *Aquæ enim Nemrim*, id est: doctrinæ apostatarum Pharisæorum, qui suorum maculis peccatorum varii sunt, *desertæ erunt, quia aruit herba*, id est: virorem gratiæ spiritalis amisit actio, quam docent: *defecit germen* bonæ cogitationis, & justitiæ, vel fidei *viror omnis* de eis *interiit.* Nemrim quippe *pardorum* vel *apostatarum* interpretatur, sævitiam & varietatem apostatarum Pharisæorum atque Scribarum designans. Sequitur:

Secundum magnitudinem operis ℣. 7.
& visitatio eorum.

Quia sicut immaniter peccaverunt occidendo sanctorem vitæ: sic & magno misericordiæ respectu *visitabuntur*, cùm venerit Elias, qui, sicut Dominus ait: *restituet* Matth. 17. 11.
omnia. Sed Antichristi prædicatores *ducent eos.* quos de illis seducere poterunt, *ad torrentem salicum*, id est: ad decursum infructuosorum hujus sæculi amatorum. Sic enim sequitur: *Ad torrentem salicũ ducent eos.*

Quoniam circuiit clamor termi- ℣. 8.
num Moab.

Per *torrentem* quippe decursus generis humani exprimitur, per *salices* infructuosi homines. *Ad torrentem* igitur *salicum* captivus ducitur, quisquis ad defluxum carnalis conversationis sæcularium illicitur. *Quoniam circuiit clamor terminum Moab*: quia circumquaque audietur pœnitentia de Israel. Sequitur: *Usque ad Gallim ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.*

Quia aquæ Dibon repletæ sunt ℣. 9.
sanguine.

Usque ad Gallim, id est: usque ad *transmigrantes, ululatus ejus.* Quia per pœnitentiæ luctum pertinget ad societatem eorum, qui de vitiis ad virtutes & de temporalibus ad æterna transmigrant. *Elim* verò, qui dicitur *Aries*, Christum designat. Et *Puteus Elim* profunditas est Divinitatis Christi, & mysteriorum ejus. Igitur *usque ad Puteum Elim clamor ejus*: quia per hoc, quòd se reum clamabit, dum pœnitentiam egerit, usque ad arcana Divinitatis penetrare merebitur ut inde potum vitæ hauriat. *Quia aquæ Dibon*, id est: doctrinæ Scribarum & Pharisæorum, qui sibi videntur sapientes, *repletæ sunt sanguine*, id est: mortibus animarum. Sequitur: *Ponam enim super Dibon additamenta his, qui fugerint de Moab Leonem*, [illegible]: Antichristum. Et quibus

hæc

hæc pœnam? *His, qui fugerint de Moab*, A. id est: qui de populo Judæorum Eliæ prædicationem effugerint nolentes converti. *Et reliquiis terræ*, id est: aliis omnibus reprobis, qui in mundo fuerint. Antichristi enim persecutionem trium semis annorum futuram fides Ecclesiæ tenet: sed ne hæc improvisa veniens omnes passim, quos imparatos invenerit: involvat, Enoch & Eliam ante hujus exortum venturos in mundum, qui Israeliticam plebem ad fidei gratiam convertant, & ad B. pressuram tanti turbinis in parte electorum insuperabilem reddant. Qui, cùm in primos tres semis annos prædicaverint, tunc exardescens illa horrida persecutio ipsos inprimis martyrii virtute coronet,* deinde cæteros fideles corripiens vel martyres vel apostatas faciet. Benè ergo Judæis, qui fugerint Eliæ prædicationem *Leo* Antichristus *poni* dicitur, & cæteris gentium infidelibus. Sed interim Propheta considerans, quia hic populus Christum venientem suscipere primò noluerit, rogat, ut de eo transeat ad Ecclesiam. Nam subjungit:

* coronabit.

CAPUT XVI.

℣. 1. *EMitte agnum Domine dominatorem terræ, & Petra deserti ad montem filiæ Sion.*

Eum quippe dicit *agnum, qui tollit peccata mundi.* Quem & *terræ dominatorem* asserit juxta illud: *Et dominabitur a mari usque ad mare. &c.* *Emitte.* inquit, ô *Domine agnum*, id est: Christum tuum *de Petra deserti*; id est: de duritia gentis hujus Judaicæ, quam ob infidelitatem suam deseruisti, *ad montem filiæ Sion*, id est; ad celsitudinem novæ conversationis Ecclesiæ, Sequitur:

Joan. 1. 29. Ps. 71. 8.

℣. 2. *Et erit sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.*

Sicut avis fœta *& pulli* ejus *à nido avolant, & fugiunt*, si venientem ad nidum suum viderint raptorem: sic doctores Judæorum, & illi, quos fovebant, *de nido* veteri *fugient* judicii diem cernentes imminere propinquum, & ad suam devorationem, si in nido vitæ veteris inventi fuerint, inhiare diabolum. *Sic enim erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.* *Arnon* quippe *maledictio eorum* interpretatur: Et maledictio eorum est, qui dixerunt de Christo: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Sed hanc maledictionem *transcendent*, cùm ad Christum transierint. Sequitur:

Matth. 27. 25.

Ini consilium, coge concilium, pone quasi noctem umbram tuam in meridie, absconde fugientes, & vagos ne prodas. ℣. 3.

Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris. ℣. 4.

Ut præfatam, inquit, maledictionem transcendas, & hostem, qui te devorare venit, evadas, *ini consilium* ô plebs Judaica, & quid agendum tibi sit, diligenter tracta, & accepto simul consilio, ut prædicatores Christi accipias *pone quasi noctem umbram tuam*, in qua celes eos ab infidelibus *in meridie*, id est: in fervore persecutionis. Tunc enim quicunque inventi fuerint C. Christiani, trahentur ad supplicia. Sed *absconde fugientes* rabiem persecutionis, *& vagos ne prodas*, qui in uno consistere loco non audebunt, sed per diversa latitantes vastabuntur. Sequitur: *Finitus est enim pulvis, consummatus est miser, defecit, qui conculcabat terram.*

Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super eum in veritate in tabernaculo David judicans & quærens judicium, & velociter reddens, quod justum est. ℣. 5.

Finitus est *pulvis*, id est: mortuus est D. Antichristus, qui se pulverem esse non cognoscebat, sed extollebatur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, & omnem *terram* sua tyrannide *conculcabat*. Percusso autem divinitus illo perditionis filio non mox dies judicii secuturus esse credendus est: alioquin scire possent homines illius ævi tempus judicii, si post tres semis annos inchoatæ persecutionis Antichristi confestim sequeretur. Nunc autem, quia ante consummatum tempus persecutionis illius dies judicii non veniat, scire omnibus licèt: post quantum verò consummatæ ejusdem persecutionis venturus sit, nemini prorsus scire conceditur.

Unde nunc benè, postquam de morte A. Antichristi dictum est: *Defecit, qui conculcabat terram*, adhuc venturus post aliquantulum dies judicii innuitur, cùm de futuro subditur:

Et praeparabitur in misericordia solium. *Praeparabitur* enim Christo *solium* judicii, ut sedeat super sedem majestatis suae judicans Orbem in aequitate. *In misericordia*, sicut & alio loco de timentibus Deum &
Malach. 3 cogitantibus nomen ejus dicitur: *Erunt*
17. *mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium, & parcam eis si ut parcit vir filio suo servienti sibi.* Sic electos in mise- B. ricordia judicabit, & in servis suis miserebitur.

Et sedebit super eum in veritate judicii, ut reddat unicuique secundùm opus ejus. Et hoc fiet *in tabernaculo David*, id est: in domo regali, quae est Ecclesia, & velociter post mortem Antichristi. Vel hìc dum vivimus *praeparatur in misericordia solium* ejus: quia per misericordiam ipsius praeparatur in cordibus nostris sessio & mansio ipsius: non enim nostris meritis praeparari potest. Nunc quidem paratur misericordia, sed futuro saeculo sedebit super C.
Ps. 24. 10. eum in veritate: quia *universa via Domini misericordia & veritas.* In misericordia paratur, sed in veritate sedetur, sicut scrip-
Ps. 100. 1. tum est: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Deinde vates ad descriptionem Judaicae perversitatis revertitur dicens:

†. 6. *Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbia ejus, & arrogantia ejus, & indignatio ejus plus, quàm fortitudo ejus.* Et addit: D.

†. 7. *Idcirco ululabit Moab ad Moab: ululabit universus.*

Audivimus, inquit, in spiritu nos Prophetae *superbiam Moab*, id est: Judaeorum Apostatarum istorum. *Superbus est valde*: quia de operibus legis singulariter glorians omne genus humanum despicit, & se solum Dei populum esse ja-
Rom. 10. 3. ctat. *Superbia ejus* est, quòd *ignorantes justitiam Dei, & suam volentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti.* *Arrogantia* quoque *ejus*, quòd de justis operibus arroganter se jactat. *Indignatio ejus* est, quòd peccatores dedignatur, & Christianis irascitur, & haec *plusquam fortitudo* ejus: quia plusquam ipse justitiam operari valeat, superbit, & arrogat de justitiae operibus: & plus indignatur aliis, quia justi non sint, quàm ipse fieri justus possit, atque fidelibus plus optat malefacere, quam potest. *Idcirco ululabit* alter ad alterum, cùm venerit tempus conversionis eorum. Sequitur:

His, qui laetantur super muro cocti lateris, loquimini plagas suas.

Quoniam suburbana Hesebon †. 8.
*deserta sunt, & vinea * Sabama,* * Edit. vet. vineam.
Domini gentium exciderunt flagella ejus, usque Jazar pervenerunt, erraverunt in deserto: propagines ejus relictae sunt, transierunt mare.

Vos, inquit, ô Apostoli *loquimini plagas suas his, qui laetantur super muros cocti lateris*, id est: qui confidunt in carnali observantia Legis. Per *laterem* quippe significatur
opus carnale & terrenum: quia & hic po- Exod. 1. 14
pulus in Aegypto Pharaoni lateres faciebant. Sed *later coquitur*, cùm opus carnale fit ex timore. *Murus* autem praesidium est justae operationis, in quo tutus quis ab invisibilibus adversariis manet. *Laetatur* itaque *super muros cocti lateris*, quisquis ex hoc gaudet. quòd justificatus est, ùt arbitratur, ex operibus Legis, & munitus contra Sathanam. Propheticus autem Spiritus, qui jussit praedicatoribus, ut his, qui laetantur super muro hujuscemodi loquerentur plagas suas, ipse jam eos loqui & annuntiare per seipsum inchoat.

Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vinea Sabama. *Hesebon* namque dicitur *cingulum maeroris*, sive *cogitatio maeroris*, & designat tristitiam poenitentiae. *Deserta sunt* igitur Judaeis *suburbana Hesebon*: quia quidquid in eis extra poenitentiam licèt in proximo vel contiguo fuerit, Christus deseruit. Nihil enim Deus ab eis nisi primò poenitentiam suscipit. A quo *deserta est & vinea Sabama*, id est: plebs ipsa Judaeorum, quae solebat excelsum laudi-
bus extollere. *Vinea enim Domini exerci-* Isa. 5. 7.
tuum domus Israel est, & *Sabama* dicitur *extollens excelsum*. *Domini gentium*, id est. Vespasianus & Titus *exciderunt flagella ejus*, id est: occiderunt, & captivos duxerunt filios ejus.

Jazer interpretatur *auxilium* vel *fortitudo*. Et *usque ad Jazar*, id est: usque ad auxilium & fortitudinem eorum, scilicet usque ad Jerusalem & templum, ubi confidentia virtutis, & auxilii eorum erat, *pervenerunt Domini gentium*, ut fortitudinem eorum destruerent. Sed *erraverunt in deserto* paganitatis & ipsi Domini gentium: quia Christum, qui dedit eis victoriam, non cognoverunt. *Propagines ejus relictæ sunt*, id est: plantarium aliquod Judaicæ plebis post destructionem Jerusalem remansit, quod cresceret. Quæ propagines *transierunt mare*: quia transcenderunt malitiam sæculi vel gentilitatis. Mare enim sæculum vel gentilitatem designare solet. *Transierunt* ergo *mare* propagines istæ: quia reliquiæ hujus populi sceleratiores sunt quàm gentiles, aliive sæculares. Sequitur:

ỳ. 9. *Super hoc plorabo in fletu Jazer, vineam Sabama: inebriabo te lachrima mea Hesebon & Eleale, quoniam super vindemiam tuam & super messem vox calcantium irruit.*

Condolens Propheta miseriis & perditioni gentis suæ, *super hoc*, inquit, id est: ex hoc, quod supra dictum est, *plorabo vineam Sabama*, id est: plebem Israeliticam, *in fletu Jazer* id est: auxilii & fortitudinis eorum: quia sic auxilio destituti sunt & fortitudine. *Inebriabo te lachryma mea*, id est: continua te lachrymarum inundatione plangam ô *Hesebon & Eleale*, id est, *cogitatio mœroris ad ascensum*, scilicet quòd hic mœrore quis afficitur, ut ad superna gaudia conscendere debeat. *Quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam*, id est: super obitum tuum, *vox calcantium*, id est: clamor dæmonum, *irruit*. Vindemia quippe vel messis finis est uniuscujusque eorum, qui de sæculo migrant. Vox calcatorum hujus vindemiæ calumnia nunc malignorum spirituum est, qui animam rapere nituntur. Quia ergo Judæi cujuslibet morientis animam dæmones rapere veniunt, *super vindemiam & messem eorum vox calcantium irruit*. Unde & sequitur:

ỳ. 10. *Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit, neque jubilabit, vinum in torculari non calcabit, qui calcare consueverat, vocem calcantium abstuli.*

Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris. ỳ. 11.

Nam in obitu singulorum *auferetur lætitia de Carmelo*, id est: de cognitione circumcisionis: quia Judæus quisque moriens non ad gaudium, sed ad pœnam ducitur. *Et in vineis non exultabit, neque jubilabit*: quia in suis actionibus, cùm mortuus fuerit, non gaudebit, nec in vocem erumpet lætitiæ.

Vinum in torculari non calcabit, qui calcare consueverat: quia Judæorum animas de corpore exeuntes à Domini passione jam Christus aut bonus Angelus non suscipit, ùt anteconsueverat. *Torcular* quippe pressura mortis vocatur dicente Domino: *Torcular calcavi solus*. Anima quoque vini liquore significari potest, quia Job dicit: *Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat: sic homo, cum dormierit*. Animam quippe comparat aquis maris & fluvio. *Torcular* itaque contritio & angustia mortis est: *vinum* autem anima. Sicut enim cùm uvæ exprimuntur in torculari, vinum exit, & acinum remanet: sic per mortis angustiam elicitur anima de corpore. *Vinum* ergo *calcat in torculari*, qui animam in morte urget egredi de corpore, & egredientem suscipit.

Isai 63. 3.

Job. 14. 11.

Vocem calcantium abstulit: quia Sancti Angeli, qui justorum animas suscipiunt, pro defensione animarum Judæorum contra malignos Spiritus non loquentur, sed eis sine contradictione relinquent animas. Ubi mox Propheta pius adjungit: *Super hoc*, id est: ex hoc: quia si relictus est dæmonibus, *venter meus ad Moab quasi cithara sonabit*, id est; mens mea multiplices dolorıs modos in planctu Judaici populi formabit, & cogitanti de eo nil nisi flere libebit. *Et viscera mea sonabunt ad murum cocti lateris*: quia totis visceribus cordis & compassione charitatis dolebo super his, qui operibus legis sine gratia Christi putant se tutos à morte animæ, & inimicis invisibilibus. Sequitur:

Et erit, cùm apparuerit, quod laboravit Moab super excelsis suis, in- ỳ. 12.

gredietur ad Sancta sua: ut obsecret, & non valebit. Atque subjungitur:

ỳ. 13. *Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc.*

ỳ. 14. *Et tunc locutus est Dominus dicens: in tribus annis quasi annis mercenarii auferetur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur in eo sicut r mus parvus & modicus, neque quam multus.*

In fine sæculorum *cùm apparuerit, quod laboravit iste Moab super excelsis suis,* id est: quod meruit pro labore carnalium operum Legis, quæ putabat justa, & præexcelsa, *ingredietur ad sancta sua, ut obsecret*, id est: revertetur ad cor suum, & cogitabit intentionem, qua fecit hæc carnalia Legis opera, ut inde misericordiam à Judice postulet, cujus legem se servare putavit: *Et non valebit* obsecrare: quia recognoscens se hæc opera non in fide fecisse Christi, non audebit ab eo veniam petere, cujus fidem & gratiam in operibus suis habere noluit. Hucusque multipliciter exposuit plagas eorum qui lætantur super muro cocti lateris.

Deinde, *hoc est*, inquit, *verbum, quod locutus est Dominus ad Moab*, id est: ad Judaicum populum, *ex tunc*, id est: ex quo legem dedit eis, qui per Moysen prædixit eis omnes plagas has, & nunc quoque per me vel cæteros Prophetas locutus est dicens: *In tribus annis &c. Tres anni* tria tempora sunt à Moyse usque ad David, à David usque ad captivitatem Babyloniæ, à captivitate usque ad Christum, in quibus Judæorum populus non ùt filius, sed ùt *mercenarius* Deo servivit: quia propter carnalem legis observantiam non æternam hæreditatem expectavit, sed temporales mercedes quæsivit. Dum ergo propter suas impietates per hæc tria tempora frequenter ab hostibus captivaretur, ac periretur, ita ut pauci sæpe remanerent de pluribus, *in tribus annis ablata est gloria ejus super omni populo multo* quasi *gloria anni mercenarii*, & decursis his tribus annis post eversionem Jerusalem relictus est in eo sicut post vindemiam *racemus parvus* & non multus, parvus quantitate, & non multus numero. Et hæc sunt plagæ eorum, qui lætantur super muro cocti lateris. Sed jam terminata hujus visionis explanatione addendum existimo, quod hoc onus in tertio loco post duo superiora positum est propter hos tres annos, vel propter hoc, quod supra dictum est: *In triviis ejus accincti sunt sacco*, vel propter aliud quodlibet latens Sacramentum. Sequitur:

CAPUT XVII.

ONus Damasci. Ecce Damascus desinet esse civitas, & erit ỳ. 1.
sicut acervus lapidum in ruina.

Damascus *sanguinis poculum* vel *sanguinem bibens* interpretatur, sive *sanguinem propinans*. Quid ergo per Damascum nisi persecutorum crudelitas exprimitur? Et benè persecutorum onus in quarto gradu positum est: quia quatuor genera persecutorum, tolerat Ecclesia. Patitur enim persecutiones à Judæis, & â gentilibus & ab hæreticis, & â falsis fidelibus. Sed & in quatuor Orbis partibus affligitur electorum populus ab his, qui divinæ religioni adversantur. Nam & Daniel omnes fidelium persecutores sub specie quatuor bestiarum comprehendit dicens: *Quatuor* Dan 7. 3.
bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter 4. & seqq.
se, prima quasi leæna, secunda similis urso, tertia quasi pardus, quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis. Et Angelus in Apocalypsi
clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus Apoc. 7. 2.
datum est nocere terræ & mari dicens: Nolite & 3.
nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei in frontibus eorum. Bene in quarto loco est onus persecutorum: quia quatuor Angeli, quorum officium est nocere, cohibentur â læsione, & apud Danielem quatuor bestiarum potestas aufertur. Unde & hìc dicitur: *Ecce Damascus desinet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina.* Damascus enim *desinet esse civitas*: quia scelerati & homicidæ atque servorum Dei persecutores potentiam & dignitatem ac regnum velociter amittentes ad nihilum redigentur. Et eversæ, *erit sicut acervus lapidum in ruina* civitatis cùm corpora eorum per mortis sententiam redacta in terram fuerint.

Potest & gentium vocatio per Damascum intelligi, quæ priùs crudelitate & sanguine pascebantur, sed postquam in Christum crediderint, pristinæ conversatio-

tionis civitas esse desistent. *Et erit sicut* A. *acervus lapidum in ruina.* Quomodo enim acervi lapidum, qui in agris dispersi sunt, in unum tumulum comportantur: sic de universis nationibus acervus credentium congregandus est in ruina Judæorum illis cadentibus, & nobis resurgentibus. Sequitur:

℣. 2. *Derelictæ civitates Aroër gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit, qui exterreat.*

Aroër dicimus *myricas*. Myricæ autem parvæ sunt arbores infructuosæ, & B. semper nimis virides, & amarissimæ in desertis nascentes. Et quid per myricas nisi homines amari & infructuosi, & huic mundo per desiderium inhærentes figurantur? *Greges* verò nuncupato ovium Dei cætus, de quibus per Zachariam dicitur, (Zach. c. 10. 3.) quia *visitavit Dominus gregem suum domum Juda*. Et Ezechiel: *Multiplicabo*, inquit, *eos ut gregem hominum, ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem*. (Ezech. 36. 37.) His ergo *gregibus derelictæ erunt, civitates Aroer*, id est: myricarum: quia ubi infructuosi, & amari infideles habitaverunt, ibi populus fidelium C. manebit. *Et non erit, qui exterreat*: quia deficient persecutores sive per mortem subtracti, sive ad Deum conversi. Sequitur:

℣. 3. *Et cessabit adjutorium ab Ephraim, & regnum à Damasco: & reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israel erunt, dicit Dominus exercituum.*

Cessabit adjutorium ab Ephraim, id est: à multitudine gentilium populorum. *Ephraim* quippe dicitur *ubertas*. *Et regnum à Damasco cessabit*: quia Sanctorum perse- D. cutores omnem, quam habebant in Mundo, potentiam amittent. Vel peccatum ultra non regnabit in eis, sed justitiæ servient, & cultores religionis obtinebunt regnum & gloriam in toto orbe. *Et reliquiæ Syriæ*, id est: gentilitatis, quæ conversæ fuerint ad Deum, erunt *sicut gloria filiorum Israel*: quia pares erunt credentibus ex circumcisione.

Vel per Ephraim perfidus Judæorum populus designari potest, & per Damascum principatus, & caput gentilium. Damascus enim Metropolis est Syriæ. *Cessabit* igitur *adjutorium ab Ephraim*: quia nemo Judæis auxiliabitur adversus Titum. *Et regnum à Damasco*, id est: à paganis Imperatoribus: quia omnes sæculi Principes erunt Christiani, & hostes religionis exterminabuntur. *Et reliquiæ Syriæ*, id est: qui de gentibus in incredulitate perduraverunt, erunt *sicut gloria filiorum Israel*, id est: sicut ignominia Judæorum: quia ad summam pervenient ignominiam & abjectionem, qui non crediderint, tam gentiles quam Judæi. Gloriam enim ironicè pro ignominia, & dedecore posuit. Sequitur:

Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, & pingues carnes ejus emarcescent. ℣. 4.

Et erit congregans sicut in messe, quod restiterit, & brachium ejus spicas leget, & erit sicut quærens spicas in valle Raphaim. ℣. 5.

Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum aut trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus, dicit Dominus Deus Israel. ℣. 6.

In die illa, qua prædicabitur Evangelium, *attenuabitur* & exilis fiet *gloria Jacob*, id est: Judaici populi, qui Christum per mortem supplantare voluit: quia ingloriosi erunt in universo Orbe Judæi, & *pingues carnes* eorum tabescent non habentium Prophetas, non signa atque virtutes, non templi dignitatem, sed omne corpus gentis eorum emarcescet, & redigetur ad nihilum.

Et quomodo paucæ spinæ & olivæ remanere solent in agro vel in arbore: sic relinquentur pauci in Israel. Et cùm de gentium vocatione dicatur: *Messis quidem multa, operarii autem pauci*, (Matth. 9. 37.) illi pauperes messis reliquias, quæ per Apostolos salvatæ sunt, & rarissimas spicas legent non in montibus, sed *in valle Raphaim*, id est: *in valle gigantum*, qui sunt Scribæ & Pharisæi, id est: in vilitate litteræ. Raphaim enim *gigantes* sonat.

Plebs Judæorum audivit: *Olivam fructiferam vocavit te Dominus*: (Jer. 11, 16.) sed tamen Christus vix paucas, id est: duas in ea reperit

perit esuriens. Nam *duæ & tres olivæ & quatuor & quinque* duodecim Apostoli possunt intelligi, id est: duodecim, quos refert Evangelium atque Paulus & Barnabas. Vel *duæ & tres olivæ* Petrus & Joannes & Jacobus accipe, qui Dominum in monte transfiguratum viderunt, & ad filiam Archi-Synagogi suscitandam cum eo intraverunt. *Quatuor* autem & *quinque* reliquos novem Apostolos faciunt, qui utique pro diversitate gratiarum, quæ nobis ignota est, in quatuor & quinque olivas separati sunt, ut Evangeliorum numerum & Legis in se volumina demonstrarent quasi prædicatores utriusque Testamenti. A.

Vel ita secundùm historiam. *Et erit* iste Jacob *sicut congregans in messe, quod restiterit*: quia dum per Vespasianum perimetur, quæret & congregabit ad repugnandum adhuc eos, qui superfuerunt. *Et brachium ejus spicas leget*: quoniam ea virtute, qua poterit, singulos Judæorum colliget. *Et erit sicut quærens spicas in valle Raphaim*, id est: gigantum: quia capta per Titum Jerusalem quæret aliquas Judæorum reliquias in humiliatione superborum Principum suorum, qui se quasi gigantes æstimabunt fortes. Sicut enim rarissimæ remanent spicæ post terga metentium: ita paucissimæ Judæorum reliquiæ post eversionem Jerusalem remanebunt.

Et relinquetur in eo fructus ejus, id est: posteritas ejus, *sicut racemus* unus post vindemiatores, vel *sicut excussio oleæ duarum aut trium olivarum in summitate rami ejus, seu quatuor aut quinque olivarum in cacumine ejus* remanentium. Quando enim olivæ excutiuntur ex olea, remanere solent in cacumine ejus, vel in summitate rami alicujus duæ vel tres, aut quatuor olivæ. Sic & Judæorum reliquiæ fuerunt paucæ post excidium Jerusalem. Post exterminium autem Judæorum subjungitur conversio gentium, cùm dicitur:

ỹ. 7. *In die illa inclinabitur homo ad*
factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israel respicient.

ỹ. 8. *Et non inclinabitur ad altaria,*
quæ fecerunt manus ejus, & quæ operati sunt digiti ejus,

Hoc enim manifestum est. Sequitur: *Non respiciet lucos & delubra.* *Lucus* nemorosa dicuntur & opaca loca, in quibus propter amænitatem ponebant idola sua, & omnem voluptatem ante eorum aras explebant. *Delubra* verò templa erant à *deluendo* vocata, vel quia ibi se putarent, delui,* id est: mundari à peccatis suis per multitudinem sacrificiorum, vel quia non longè erant rivi, in quibus se deluebant & hostias lavabant. Rursus verò de Judaica plebe subditur:

* Cod. G. dilui.

In die illa erunt civitates forti- ỹ. 9.
tudinis ejus derelictæ, sicut aratra
B. *& segetes, quæ derelictæ sunt à facie*
filiorum Israel.

Nam sicut olim ante filios Israel temporibus Josue Chananæi deseruerunt regiones suas: sic nunc Judæi civitates suas à facie Romanorum. Ubi & adjicitur: *Et eris deserta.*

Quia oblita es Dei Salvatoris ỹ. 10.
tui, & fortis adjutoris tui non es recordata.

Nam quia gens hæc Deum, qui se semper adjuvare potenti manu solebat, C. oblivioni tradidit, *deserta est* ab eo in manus Romanorum: desertæ sunt & spiritales ejus virtutes in manus hostium internorum, & invisibilium. Nam sequitur:

Propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis. *Plantatio* quippe *fidelis* est, quando vineam quis plantat, & ejus ipse fructum colligit. Plantatio autem infidelis est, & *germen alienum*, quando: quod quis plantat, aut seminat, non colligit, sed hostes diripiunt illud. Quod D. igitur ait: *Propterea plantabis plantationem fidelem*, ironicè dictum intelligatur. Quodque subjungit: *Et germen alienum seminabis*, affirmando legendum est. Quidquid enim virtutis plantat in agro cordis sui, & quidquid boni operis seminat iste populus, nullum ex eo fructum percipiet, sed maligni spiritus devorabunt illud.

Vel *plantationem fidelem plantabis*, unum Deum prædicans, *& germen alienum seminabis* non recipiens Filium, qui consubstantialis est Patri, sed blasphemiam contra eum seminans. Ideo non uva sed *labrusca* infidelitatis erit in plantatione tua. Et quamvis semen tuum inprimis sub specie reli-

religionis floruerit, non tamen fructum A. ex eo percipies in die hæreditatis. Sequitur:

℣. 11. *In die plantationis tuæ labrusca, & manè semen tuum florebit: ablata est messis in die hæreditatis, & dolebis graviter.**

** Quæ hinc sequuntur ex Cod. Crucensi, desiderantur omnia in Cod. Garstensi usque ad Capitis sequentis vers. 7.*

Ille *plantat*, qui in se ipso vel in alio virtutes ædificat. Sed Judæa *labruscam in die plantationis suæ* perficit; quia dum B. plantare se virtutes æstimat, agrestia gentilitatis opera facit, aut docet. Quid enim tam paganum, quam mactare hircum, & immolare bovem? Talia enim sunt idolorum sacrificia. Dum igitur actiones hujusmodi Judæa pro virtutum operibus docet aut facit, *in die plantationis labruscam* habet.

Semen quoque nostrum opus bonum quod nunc agimus, ut in futuro metamus fructum retributionis eius. Sed *semen* Judæorum vel hypocritarum *manè floret*: quia de bonis, quæ faciunt, humanos favores, & transitorias retributiones quæ- C. runt, de quibus Judex dicit: *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.* Unde & hic additur: *Ablata est messis in die hæreditatis*, idest: fructum non invenies in die retributionis: quia in flore nunc exinanescit nebulæ humanæ laudis, & infimæ appetitionis.

Matth. 6. 2.

Et dolebis graviter: quia alibi dicitur: *Cùm intraverit Paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes: Domine Domine aperi nobis, & respondens dicet vobis: nescio vos, unde sitis, recedite à me operarii iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium.* Sic quinque fatuarum D. virginum *semen manè floruit, & in die hæreditatis ablata messe doluerunt graviter* quæ, quia *oleum in vasis suis* non servaverunt, veniente sponso extinctis lampadibus foras remanserunt. Post Judæorum verò reprobationem & calamitatem subjungi reor de adventu Antichristi, quem expectant exercitus ejus.

Luc. 13. 25. & 26.

Matth. 25

℣. 12. *Væ multitudini populorum multorum ùt multitudo maris sonantis, & tumultus turbarum sicut sonitus aquarum multarum*

Sonabunt populi sicut sonitus ℣. 13. *aquarum inundantium.*

Nam legimus in Daniele quia quasi tempestas *veniet Rex Aquilonis*, qui est Antichristus, *contra Regem Austri*, id est: Ægypti, in curribus & in equitibus & in classe magna, & ingredietur terras, conteret, & pertransiet, de cujus exterminio subditur: *Et increpabit eum, & fugiet procul, & rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate.*

Dan. 11. 15

In tempore vesperi & ecce turbatio: in matutino & non subsistet. ℣. 14.

Nam juxta Danielem *fiet tabernaculum suum super montem inclytum, & sanctum* (ipse est mons Oliveti) *& veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei*, quem sicut Apostolus ait: *Dominus JEsus interficiet Spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui.* Increpabit eum Judex veniens, sicut & sanctus Job significat dicens: *Quis arguet coram eo viam ejus, & quæ fecit, quis reddet illi? Et fugiet procul* à facie Judicis atque *rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate*, quando, sicut scriptum est, *expellet de luce in tenebras, & de Orbe transferet eum.* Nam *ignis in conspectu ejus, & in circuitu ejus tempestas valida.*

Dan. 11 45

2. Thess. 2, 8.

Job, 21. 31.

Job. 18 18.

Ps. 49. 4.

Hujus ergo turbine tempestatis rapietur iste filius perditionis, & in gehennam præcipitabitur. *In tempore vesperi*, id est: finis sæculi tyrannidem adhuc exercere volet, *& ecce* super eum *turbatio* repentina veniet: *in matutino*, id est: in tempore resurrectionis omnium visitabitur, *& non subsistet.*

Vel de paganis, qui persecuti sunt Ecclesiam, potuit dici: *Væ multitudini &c. Sonabunt populi* in spectaculis theatralis luxuriæ, & amphitheatri crudelitate, & circi furoribus. *Sicut sonitus aquarum inundantium*, quando consona impietatis voce blasphemabunt, & ducent christianos ad Leonem & cæiera hujusmodi. Sed illis instar maris furentibus increpabit Dominus auctorem seditionis eorum, & fugabit illum ab eis, & sicut pulvis motus in montibus quanto excelsior est, tantò fortiùs rapietur, & sicut turbo, qui de terra consurgit, subita tempestate fertur in sublime: ita & ille raptus à credentium populo separabitur, *& fugiet*, ne in abysso reli-

religetur. Cumque dies consummationis advenerit, quod est *vespera*, tunc erit tribulatio sua peccata noscentis, & in *tempore matutino*, id est: die resurrectionis *non subsistet*, A.

Hæc pars eorum, qui vastaverunt nos, & sors diripientium nos. Hanc sibi partem ac sortem vastatores Ecclesiæ acquirunt, ut eam horribili plectantur exterminio: præcipuè tamen sequaces Antichristi, de quo rursum subditur:

CAPUT XVIII.

ỳ. 1. *VÆ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ.*

ỳ. 2. *Qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius, gentem expectantem, & conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.*

Nam sicut incarnata Veritas in prædicatione sua pauperes idiotas & simplices elegit: sic econtra ille condemnatus homo, quem in fine mundi apostata Angelus assumet, ad prædicandam falsitatem astutos ac duplices atque hujus mundi sapientiam habentes electurus est. *Unde* nunc rectè dicitur, *Væ terræ cymbalo alarum, &c.* *Terra* quippe, cui Væ dicitur, ille principaliter damnatus homo est, qui *alarum cymbalum* vocatur: quia hi, qui per superbiam in altitudine cogitationis evolant, eundem perversum hominem prædicando sonant. Quæ scilicet terra rectè *trans flumina Æthiopiæ* esse perhibetur. Æthiopia enim nigrum populum mittit. Et omnem hominem Mundus iste, quia peccatorem profert, quasi Æthiopia nigrum populum parit. Sed terra, cui væ dicitur, *trans flumina Æthiopiæ* esse perhibetur: quia damnatus ille homo tanta immensitate iniquus est, ut omnium peccantium peccata transcendat. *Qui mittit in mare legatos*: quia prædicatores suos in sæculo spargit. De quibus rectè subditur, qualiter mittantur, cùm dicitur:

In vasis papyri super aquas Ex papyro quippe charta est. Quid ergo per *papyrum* nisi sæcularis scientia designatur? *Vasa* ergo *papyri* sunt corda Doctorum sæcularium. In *vasis* itaque *papyri super aquas legatos mittere*, est prædicationem suam in sapientium carnalium sensibus ponere, & defluentes ad culpam populos vocare. Mittit igitur in mare legatos dicens: *Ite angeli veloces*, id est: nuntii mei, *ad gentem* Judæorum *convulsam* à solo proprio, & *dilaceratam* ab hostibus, *ad populum* olim B. *terribilem*, qui Dei utebatur imperio, *post quem non fuit alius*, id est: ad cujus potentiam nullus alius comparandus erat, *gentem exspectantem* Salvatoris adventum, rursumque expectantem Antichristum Salvatore negato, & *conculcatam* interim ab hostibus.

Flumina, quæ diripuerunt *terram ejus*, Titum & Vespasianum cum exercitibus suis possumus accipere: quia superius ait: *Aquas fluminis fortes & multas Regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus.* Post hujus autem adversarii persecutionem dies judicii ventura est, sicut ait C. Dominus: *Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stella cadent de cælo.* Matth. 24. 29. Unde & hic sequitur:

Omnes habitatores Orbis, qui ỳ. 3.
moramini in terra, cùm elevatum fuerit signum in montibus.

Videbitis, & clangorem tubæ ỳ. 4.
audietis.

D. *Omnes* enim *habitatores* Orbis videbunt *signum* crucis, *& clangorem tubæ* audient: quia *virtutes cælorum commovebuntur, & tunc apparebit signum filii hominis in cælo, & tunc plangent se omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute magna & majestate. Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis & à summo cælorum usque ad terminos eorum.* Matth. ib. 30. & 31. Elevabit ergo *signum in montibus*, id est, in excelsis: quia apparebit inter agmina virtutum cœlestium in nubi-

1.Cor.15.52 nubibus. Et clangor tubæ audietur. *Canet* A.
enim tuba, & mortui resurgent. Sed quia Judex singulorum opera intuetur, subjungit Propheta:

Quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam, & considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis. Quis verò est *locus Dei* nisi cor Angelorum vel
1.Cor.3.17 hominum electorum? *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos,* ait Apostolus. Qui cùm incorrigibiles ad pœnitentiam provocat, laborare dici potest. Hinc nam-
Isai 1, 14. que ait: *Laboravi sustinens.* Sed eùm peccantes in malitia sua derelinquens in B.
solis electis residet, non jam suadens iniquis pœnitentiam, sed ad futurum eos judicium reservans, quasi post laborem invenit quietem. Proinde nunc dicit: *Quiescam in loco meo,* id est: tantùm in corde Sanctorum, ubi requies mihi est, habitabo, nec in correptione perversorum ultra laborabo quia incassum fatigor in eis. Et ita quiescam, *sicut nubes roris est in die messis.* Quia, sicut messoribus fatigatis gratissima est nubes roris, sic mihi dulce erit refrigerium, quod in mentibus electorum invenio fatigatus ab iniquorum malitia, C
quorum mens terrenis exuritur desideriis. Nec immeritò Dominus messori comparatur: quia velut ab agro segetes, cottidie ab hoc sæculo per mortis sententiam abscidit homines. *Et considerabo,* inquit, actiones uniuscujusque ita manifestè, *sicut meridiana lux clara est.* Nunc enim omnia, quæ facimus, Judex, qui latet, sine intermissione considerat, ut pro his, quod justum fuerit, quandoque retribuat. Sequitur:

℣. 5. *Ante messem enim totus effloruit,*
* aliàs: germinabit. *& immatura perfectio * germinavit, & præcidentur ramusculi ejus falcibus, & quæ derelicta fuerint ab-* D.
scindentur & excutientur.

℣. 6. *Et relinquentur simul avibus montium, & bestiis terræ, & erunt æstate perpetua super eum volucres, & omnes bestiæ terræ super illum hiemabunt.*

Sicut seges vel arbor, quæ citiùs, quam debuerat, florescit, opportunum fructum non facit: Sic qui non propter expectationem supernæ retributionis; sed propter mundanarum rerum cupiditatem operatur, quæ facit, fructum boni operis facere nequit, quoniam ante tempus florens exinanescit. Flos enim futuri operis præcedens cogitatio est. Sed qui in opere, quod agendum esse proponit, non æternam retributionem appetit sed temporalem, *ante messem* floret: quia flos cogitationis ejus ad messem futuræ vitæ non germinat. Messis enim consummatio sæculi est. *Et immatura perfectio* illius *germinat,* qui ante diem novissimum sufficere sibi, quæ fecit, æstimat quasi jam perfectus.

Appropinquante igitur Orbis termino dicitur, quia totus *ante messem effloruit, & immatura perfectio germinavit*: quia tunc præcipuè genus humanum præsentia diliget & expectare futura negliget. *Ramusculus ejus,* id est: Orbis vel humani generis quasi alicujus arboris singuli homines: *falces* verò sententiæ superni Judicis. *Et ramusculi* arboris hujus *præciduntur falcibus,* cùm singulos homines ab hac vita sententiæ Judicis abscidunt. *Et quæ derelicta fuerint, abscidentur,* cùm totus Orbis pariter finietur. *Et* abscissa *excutientur*: quia in judicio discutientur, & examinabuntur.

Et postquam isti, qui ante messem effloruerant, in judicio damnati fuerint, *relinquentur avibus montium,* id est: malignis spiritibus in corde superborum habitantibus, *& bestiis terra,* id est: sævis dæmonibus, qui peccatores vel terram conculcant. Aves enim dæmones esse Dominus insinuat dicens de seminibus: *Aliud* Luc.8. 5.
cecidit secus viam & conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud. Et interius expo-
ne[illegible]atur: *Quod autem secus viam, hi sunt, qui* ibid. 12.
audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum.

Bestiæ quoque sunt ipsi dæmones, qui ad rapiendas mortis tempore peccatorum animas violentia crudelitatis efferantur, contra quos dicitur: *Ne tradas bestiis ani-* Ps. 73.19.
mas confidentes tibi. Montes sunt superbi quique: quia *montes sicut cera fluent à facie* Ps. 96. 5.
Domini: *terra* verò peccator est, qui audire meruit: *Terra es, & in terram ibis.* Aves Gen.3.19.
itaque *montium & bestiæ terra,* quibus excussi isti relinquantur, maligni spiritus sunt: *æstas* verò *perpetua* regnum Dei post judicium est. Comparavit enim illud æstati dicens: *Videte ficulneas & omnes arbores, cùm* Marc. 21.

producunt jam ex se fructum, scitis, quoniam prope est æstas: ita & vos, cùm videritis hæc fieri, scitote, quoniam propè est regnum cælorum. A.

Matth. 8. 12. *Hiems* autem damnatio reproborum: quia *ibi erit fletus & stridor dentium.* Nam propter nimium frigus solent stridere dentes.

Job. 24. 19. Et Job dicit: *ad calorem nimium transeat ab aquis nivium.* Aquæ enim nivium frigidissimæ sunt. *Erunt* igitur *æstate perpetua super eum volucres*: quia quando justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, tunc maligni spiritus fasciculos zizaniorum comburent. B.

Et omnes bestiæ terræ super eum hiemabunt. Quoniam omnes sævissimi dæmones, qui nullum omnino charitatis sentiunt calorem in frigore damnationis perpetuæ, super eos constricti torpebunt, atque contracti super eos in pœnis jacebunt, ac pariter punientur. Post hæc de conversione Israel, quæ sub Elia fiet, sequitur:

℣. 7. *In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo divulso, & dilacerato, à populo terribili, post quem non est alius, à gente exspectante & conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.* C.

Id est: ad Ecclesiam. Tunc enim gratum fidei munus operumque bonorum Hebraicus populus Christo deferet ad Ecclesiam, ubi confessio nominis ejus habitat.

Vel ita: *ramusculi;* qui inutiles sunt,

Joann. 15. 1. & 2. *præcidentur falcibus* dicente Domino: *Ego sum vitis vera & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum.* Et quæ præcisa sunt, *relinquentur avibus & bestiis terræ*, id est, dæmonibus, ita ut, qui a Deo præcisus fuerit, & delectus, & de corpore illius, quod est Ecclesia, separatus, tam in æstate quam in hieme, id est, & in prosperis, & in adversis volucrum & bestiarum fiat mansio. Ac sicut hi, qui infructuosi sunt in Ecclesia, amputantur, & projiciuntur, ne fermentum modicum totam massam corrumpat: ita econtra potest fieri, ut, qui hæretico errore sunt decepti, & avulsi â Deo, atque lacerati, & horribiles ob blasphemiam, frustraque mendacia præstolantes, & conculcati â dæmonibus & â fluviis in partes varias dissipati, veniant ad Ecclesiam. D.

CAPUT XIX.

Onus Ægypti. Ecce Dominus ℣. 1.
ascendet super nubem levem,
& ingredietur Ægyptum, & movebuntur simulacra à facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.

Onus istud & in quinto gradu est, & in eodem ita dicitur, quia *quinque civitates erunt in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan*, ut advertamus, quia de illis nunc agitur, qui quinque sensibus corporis sunt dediti. *Ægyptus* enim, qui interpretatur *tribulatio* vel *tenebræ*, Mundum significat tribulationibus & angustiis plenum, sive gentilitatem tenebris errorum coopertam. Hæc enim, quæ de Ægypto dicuntur, ad Salvatoris adventum & Mundi reconciliatinnem, gentium conversionem referenda sunt.

Ecce enim *Dominus ascendet super nubem levem. Nubem levem* aut propriè corpus Domini accipere debemus, quia leve fuit, id est, nullo peccato prægravatum, aut certè Matrem ejus Virginem nullo humano semine prægravatam. *Super nubem* ergo *levem* Dominus *ascendit*, & in Ægyptum venit quando carnem humanitatis nostræ assumens sine peccati gravedine in mundo aparuit.

Vel *nubem levem* Apostolos ab omni terrena possessione exoneratos accipere possumus, de quibus dicitur: *Qui sunt isti,* Isa. 60. 8.
qui ùt nubes volant? Super quos Dominus sedens *ingressus est Ægyptum*: quia per eos venit ad gentes. *Et commota sunt simulachra Ægypti à facie ejus*: quia veritate cognita fugati sunt errores, & idola destructa sunt, ubi Deus innotuit gentibus. Et *cor Ægypti*, id est, tenebrosa mens eorum, qui in infidelitate perduraverunt, nimio dolore contabuit, cum viderent idolorum evacuari culturam. Sequitur:

Et concurrere faciam Ægyptios ℣. 2.
adversus Ægyptios, & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.

Hoc

Hoc prædicatio Domini Jesu fecit in A. toto Orbe, dum alii fidem susciperent, & alii eam penitus impugnare conarentur. Unde, & per se ipsum hoc idem prænuntiaverat dicens: *Nolite arbitrari: quia*
Matth. 10. *venerim mittere pacem in terram. Non veni*
34. & 35. *pacem mittere sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam, & inimici hominis domestici ejus.* Sequitur:

℣. 3. *Et dirumpetur Spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo.*

Diruptus est Spiritus Ægypti, qui priùs B. erat integer in malitia, id est, gentilium voluntas divisa est aliis credere volentibus, aliis recusantibus. *Et consilium* impiorum quo fidem impugnare sagaciter voluerunt persecutiones excitando *præcipitatum est*: quia fides perseverat, & illi sunt exterminati. Sequitur:

Et interrogabunt simulachra sua, & divinos suos & pythones, & arioles. Sollicitè sciscitati sunt infideles & â Diis, & â sapientibus suis, quare talia in Mundo nunc essent exorta, ut genus humanum consuetudinem antiquam deserens novæ religionis cultum susciperet. Sequitur:

℣. 4. *Et tradam Ægyptum in manu Dominorum crudelium, & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.*

Crudelis dicitur, qui districtè feriendo non parcit. Si ergo Ægyptus in eis, qui corripiuntur, hîc accipitur, quid appellatione *Dominorum crudelium* nisi pia severitas Magistrorum Ecclesiæ designatur. qui Zelo Dei ferventes peccata subjectorum non deliniunt? Aut hoc loco *crudeles* districtè peccata ferientes intelligamus, & ulciscendis culpis non parcentes, Nam & ipsi Deo beatus Job in afflictione posi-
Job. 30. 21. tus ait: *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tua adversaris mihi.* Si ergo Deum vir sanctus *crudelem* dicere non timuit, quia sibi non parcebat: cur nos sanctæ Ecclesiæ præpositos benignè crudeles non dicamus qui culpas delinquentium misericordi severitate feriunt? Talibus itaque *Dominis crudelibus traditur Ægyptus*, id est, hic mundus, ut sub eorum disciplinis componatur.

Et Rex fortis, id est, Christus *dominator eorum.* Quod si in reprobis Ægyptum intellexerimus, *Ægyptus datur in manus Dominorum crudelium*: quia, qui converti nolunt, traduntur acriùs possidendi malignis spiritibus. Sed ne ipsi Dæmones ultra modum læviant, *Rex fortis* Dominus Jesus *dominatur eorum.* Post hæc de doctrinis falsitatum, quomodo ad nihilum redigendæ erant, subjungit dicens:

Et arescet aqua de mari, & flu- ℣. 5.
vius desolabitur, atque siccabitur.
Et deficient flumina, attenua- ℣. 6.
B. *buntur, & siccabuntur rivi aggerum. Calamus & juncus marcescent.*

Nudabitur alveus rivi â fonte ℣. 7.
suo, & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit.

Quid est enim *aqua maris* nisi scientia doctrinæ sæcularis? Et quid est *fluvius* aquæ istius nisi exuberans fluxus carnalis sapientiæ? *Arescet* igitur *aqua de mari*; quia mundana doctrina deficiet de sæculo. *Et fluvius* humanæ sapientiæ *siccabitur*: quia stultam faciet Deus sapientiam hujus C. mundi.

Et deficient flumina diversarum doctrinarum, quæ per Orbem defluebant. *Et siccabuntur rivi aggerum*, id est: carnales scientiæ de cordibus humanis. Qui enim rivum per aggerem ducere nititur, terram excavat, ut aquam ducat illuc, quò naturaliter impetus eam non dirigebat. Similiter qui scientiæ suæ rivulum in cor alterius studet emanare, ipsum cor ejus in altum fodit, & cogitationes velut terram, quæ rivulum currere non sinebat, ejicit. D. Sic faciebant Doctores gentilium, ut scientiam sui erroris sine obice ponerent in cordibus audientium. Sed jam per prædicationem Evangelicam tales rivi aggerum attenuati sunt, atque siccati.

Quid autem per *calamum*, quo scriptura fiebat antiquitus, nisi peritia scribentium designatur? Quid per *juncum* nisi auditorum viriditas? *Marcescet* ergo *calamus & juncus*, id est: Doctor & discipulus terrenæ sapientiæ, cùm fides Christi florere cœperit.

Nudabitur alveus rivi scientiæ sæcularis *â fonte suo*, id est: â suggestione Dia-

boli: quia ipse deceptor antiquus ultra A. non infundet eis aquam fallacis sapientiæ, cùm per Christi gratiam siccata fuerit. Unde & per Jeremiam de Babylone vel
Jer. 50. 38. ejus Rege dictum est: *Desertum faciam mare ejus, & siccabo venam ejus.* Semen autem irrigabatur, dum erroris doctrina suggestionibus Diaboli humectaretur. Omne ergo *semen irriguum siccabitur, arescet, & non erit*; quia Diaboli vena rigans obstruetur, & doctrina sæculi, quam irrigabat, deficiet. Sed inter hæc, quid hujuscemodi Doctoribus acciderit, audiamus. Sequitur:

℣. 8. *Et mærebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquæ, & emarcescent.*

℣. 9. *Confundentur, qui operabantur linum, pectentes & texentes subtilia.*

℣. 10. *Et erunt irrigua ejus flaccentia, omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.*

Quid enim per *piscatores* nisi Philosophi designantur, & cæteri tales quasi pisces in mari homines miseros in hoc sæculo decipientes: Nam de captura, quæ per Evangelicam prædicationem facienda erat, dictum est Apostolis: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Sic & hoc loco piscatores hominum sed in malam partem accipimus. Quid verò
Matth. 4. 19.
per *flumen* designatur nisi genus humanum, quod ab ortu usque ad finem defluit, & quasi aquæ more usque ad competentem terminum ex carnis liquore percurrit. Quid autem per *hamum* nisi deceptoria Philosophorum atque Poetarum doctrina: In hamo quippe esca monstratur, & aculeus occultatur. Sic & in doctrina gentilium dulcedo verborum prætenditur, & venenum deceptionis absconditur. *Mittebant* igitur *in flumen hamum*, qui doctrinam deceptionis in humanum genus porrigebant. Quid verò per *rete* eorum nisi fallax prædicatio exprimitur? Quasi enim retia quædam sunt complexæ prædicantium dictiones, quæ eos, quos ceperint, non facilè amittunt: unde & retia quasi retinentia dicuntur. *Expandebant* igitur *retia super faciem aquæ*, qui falsitatis prædicationem super cor populi spargebant. Aqua enim populus est. Hi itaque *piscatores*, qui ante gaudebant, dum multos caperent, *luxerunt*, & doluerunt temporibus Evangelicæ prædicationis, cùm jam neminem capere possent.

Et confundentur, inquit, Philosophi, qui *operabantur linum*, id est: subtiliorem doctrinam. Nam de virtutibus & vitiis atque rerum secretioribus naturis & causis, interdum etiam de Deo, subtilia multa tractabant, & omnis doctrina eorum subtilior erat quàm Poetarum. *Pectebant* B. enim *subtilia*, cùm dividerent, & nimus subtilia velut stupas extraherent, & abjicerent sicut in Dialecticis divisionibus agitur. *Texebant subtilia*, cùm acutas ratiocinationes concluderent, sententiasque sententiis connecterent, & libros implerent. Sed omnes isti *confundentur*, cùm Salvatoris doctrina gentibus illuxerit. *Et irrigua fluminis* hujus, id est: corda hominum, quæ irrigabantur sæculari doctrina, *erunt flaccentia* & marcida: quia virorem amoris præsentium amittent, ut in amore futurorum virescant. *Lacunas faciebant ad* C. *capiendos pisces*, qui doctrinas errorum fodiebant, & construebant ad deceptionem hominum. Sequitur:

Stulti Principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens: quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius Regum antiquorum? ℣. 11.

Ubi sunt nunc sapientes tui? Annuntient tibi & indicent, quid cogitaverit Dominus exercituum super D. *Ægyptum.* ℣. 12.

Tanis, quæ dicitur *mandans humilia* vel *mandatum humile*, doctrina sapientium sæculi est. Præceptores enim sæcularium litterarum nesciunt jubere nisi humilia, & infima, quæ propter præsentem vitam observentur. At verò præcepta doctrinæ cœlestis alta & sublimia sunt: quia propter regna cœlorum data sunt. Sed *Principes Taneos*, id est: sæcularis scientiæ, *stulti* fuerunt, nescientes prævidere futura. *Pharao* autem Diabolus est, sicut Ezechiel indicat dicens: *Ecce ego ad te Pharao Rex Ægypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum.* Unde *Pharao* interpretatur: Ezech. 29. 3.

nudavit eum, vel *dissipavit eum*: quia Dia- A bolus in primo homine genus humanum veste immortalitatis, & indumento justitiæ nudavit, & mentem ejus ab unitate cogitationis dissipavit, & per varia desideria sparsit.

Qui verò *consiliarii* hujus Pharaonis nisi Dæmones? Qui dant *consilium insipiens*, quando prava hominibus quasi rationabiliter consulendo suggerunt. Vel Philosophos atque Idolorum sacerdotes & hæreticos intelligamus consiliarios ejus, qui *dederunt* Principibus hujus sæculi *consilium insipiens*, scilicet ut Ecclesiam persequeren- B tur, & fidem Dei laborarent extinguere. Vel ipsi Pharaoni *dederunt consilium*: quia sunt nonnulli homines tam prompti ad inveniendum malum, ut astutiam Diaboli præcurrere videantur in adinventionibus suis. *Dederunt* ergo Zabulo *consilium*, ut errorum dogmatibus Mundum repleret, quatenus omnes fortiùs irretitos teneret: quia tam veloces fuerunt in seminandis erroribus, ut ipsi magis suggerere talia videantur Diabolo, quàm hæc ab illo discere. Quando enim vel ipse Diabolus ea posset excogitare, quæ adinvenit Arius? Quando ea finxisset, quæ cæteri repererunt inventores errorum? *Dede-* C *runt* itaque *consilium* Pharaoni, sed consilium eorum fuit *insipiens*: quia errores jam destructi sunt, & scientia veritatis jam illuminatus est Mundus, & à jugo Pharaonis liberatus.

O, inquit, sapientes mundi, *quomodo dicetis* unusquisque vestrum *Pharaoni*, id est: Principi hujus sæculi prædicantibus Apostolis: *Filius sapientium ego, & Regum antiquorum*, id est: Philosophorum, id est: quomodo vos in auxilio Sathanæ Patris jactabitis vos esse filios veterum sapien- D tum, qui hæc errorum dogmata invenerunt, quæ vos adversus Evangelii prædicatores defendere non valetis? *Ubi sunt nunc* O Pharao *sapientes tui? Annuntient tibi*, si possunt *quid cogitaverit Dominus super Ægyptum*, id est: super gentilem populum, scilicet errores universos destruere, & lumen veritatis omnibus notum facere, cunctosque mortales liberare.

Vel ita: *stulti* erunt *Principes Taneos* quæ dicitur *mandatum humile*. Omnes enim hæretici contrariam altitudinem humiliati docent, & detrahunt ad inferos, & sunt principes humilis dejectique mandati. *Consiliarii* quoque *Pharaonis*, qui Rex Ægypti est, & rectè dissipator, & divisus, & in partes varias separat, *insipiens* arguentur dedisse *consilium*, quando disperdet Dominus sapientiam sapientium, & reprobabit. Solent autem hæretici huic Regi suo, id est: tumido sensui dicere: *filii sumus sapientium*: qui ab initio doctrinam nobis Apostolicam tradiderunt. Filii sumus *Regum antiquorum*, qui appellantur Reges Philosophorum, & habemus scientiam scripturarum junctam scientiæ sæculari. Quem Regem interrogant, ubi sint sapientes ejus, qui contemnebant Ecclesiasticam simplicitatem. Sequitur:

Stulti facti sunt Principes Taneos, emarcuerunt Principes Mempheos, deceperunt Ægyptum angulum populorum. * ℣. 13. *aliàs: populorũ*

Dominus miscuit in medio ejus Spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo sicut erat ebrius & vomens. ℣. 14.

Et non erit Ægypto opus, quod faciebat, caput & caudam, incurvantem & refrenantem. ℣. 15.

Ex quo Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi, *stulti facti sunt* & *Principes Taneos*, id est: ejusdem mundanæ sapientiæ, quæ est mandans humilia & terrena: *& emarcuerunt Principes Mempheos*, id est: doctores vaniloquiorum. *Memphis* enim interpretatur *ab ore*. *Deceperunt Ægyptum*, id est: sæculum, *angulum populorum*, id est: dolosarum impurarumque mentium duplicitate plenum. Quid enim per *angulum* (duplices quippe semper sunt in angulo parietes) nisi impura corda signantur quæ, dum veritatis simplicitatem fugiunt, ad semetipsa quodammodo duplicitatis perversitate replicantur quibus apertè per Jacobum dicitur: *Purificate corda duplices animo?* Jac. 4. 8. Benè ergo Mundum vel gentilitatem vocat *angulum populorum*: quia in omnibus populis & nationibus erat ista duplicitas, & iste dolositatis angulus.

Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis, id est: erroris; quia justo judicio lumen

lumen cognitionis suæ abscondens, spiritum erroris in eam permisit ingredi. *Et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo* prædicti Principes, id est: Magistri perversorum dogmatum. *Sicut errat ebrius & vomens*: quia rationem ei tollentes idolatriæ mancipaverunt eam. Qui enim ebrius est, & vomit, sic rationis sensu privatus est, & mente confusus aut alienatus, ut ea, quæ facit, aut patitur, nesciat. Sed *vertigine* ducebatur, ut mala, quæ operabatur, non intelligeret: & nimiam ebrietatis suæ crapulam vomebat, id est: spurcitiam erroris, qua repleta erat, ore proferebat, dum laudaret Idola, atque aures audientium, & mentes quasi vicinas auras fœtidissimo odore polluebat.

Et cùm prædicatores gratiæ venerint, *non erit Ægypto*, id est: parti eorum, qui in infidelitate permanserunt, *opus quod faciebat*, ut eos inhibere possit: *caput & caudam*, id est, primum & ultimum errare fecerunt supradicti Principes, *incurvantem*, id est: alios sub disciplina tenentem, *& refrenantem*, id est: regentem subditos. Sequitur:

℣. 16. *In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.*

℣. 17. *Et erit terra Juda Ægypto in* * *festivitatem omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit à facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.*

* aliàs: in pavorem.

Ægyptus, id est: gentilitas erit pavida id est imbecilla *quasi mulieres*. *Et stupebunt* Ægyptii, id est gentiles, atque *timebunt* pro iniquitatibus *à facie commotionis manus Domini*: quia commovebit omnium corda, & omnes terrendo, ac concutiendo ad pœnitentiam excitabit. Et post commotionem perturbationis ac pavoris ex malorum conscientia *erit terra Juda*, id est: Ecclesia Catholica, extra quam confessio veritatis non est, *Ægypto*, id est: gentilitati *in festivitatem*, id est, in lætitiam & venerationem.

Omnis Ægyptius, *qui recordatus fuerit* illius, id est: Ecclesiæ, *pavebit à facie consilii Domini*, qui *cogitavit* gentes à simulachris vanis ad Deum vivum convertere, & eos, qui converti noluerint, acerbiùs damnare. Comparatione Christianorum omnes pagani *quasi mulieres* sunt infirmas habentes sententias, & quidquid dixerint, vertitur in stultitiam, dum *stupent* tantæ gentis conversionem, atque *mirantur*, & intelligunt manum Domini. Et *quicunque* eorum *fuerit* nominis Christiani *recordatus*, imbecillitatem idolatriæ timore fatetur: si verò conversus fuerit, fit ei *terra Juda in festivitatem*, id est: scientia Scripturarum: Lex & Prophetæ, Evangelium, & Apostolorum Epistolæ, *omnisque qui* hujus terræ fuerit *recordatus, pavebit*, sed * pavore, qui ducit ad vitam. *Principium* * *ambo* enim *sapientiæ timor Domini*. Sequitur:

* ambo Codd. & pavore

℣. 18. *In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum: civitas solis vocabitur una.*

Quid nunc per *quinque civitates* nisi quinque sensus corporis designantur? Nam ut hoc innueret Propheta, addidit exponendo, quia *civitas solis vocabitur una* ex illis. Quæ est enim *civitas solis* in homine nisi visus, qui totum corpus illuminat sicut sol Mundum? *Chanaan* verò *mutatus* dicitur. *Quinque* ergo *civitates in terra Ægypti lingua Chanaan*, id est: lingua mutata *loquuntur*, dum quinque sensibus corporis in gentibus à peccato mutatis serviunt justitiæ. Qui enim hos quinque à pravis delectationibus non refrenat, loquitur adhuc lingua Ægyptia. Qui verò jam eos virtutum operibus occupat, *lingua Chanaan loquitur in suis quinque civitatibus*: quia de vitiis ad virtutes est mutatus. Deo enim non tam verbis loquimur, quàm operibus.

Nonnulli *quinque civitates* vel Legem Domini, quæ in Alexandria primùm interpretata est, vel Ecclesiæ ordines, Episcopos, Presbyteros, Diacones, fideles, Catechumenos senserunt, aut certè spiritalem Legis intelligentiam, de qua & Apostolus ait: *Volo quinque verbis loqui in ecclesia sensu meo, quàm decem millibus in lingua.* 1. Cor. 14. 19.

Et *una* quinque civitatum appellatur *civitas Solis* justitiæ, quæ mihi videtur referri

ferri ad visum. Sicut enim civitas, ut videatur, sole & luna indiget: ita ut oculi nostri illuminentur, indigemus sole, qui est Christus. Lex ergo *lingua Chanaan*, id est: lingua mutata loquitur, dum Græcè interpretatur, vel spiritaliter exponitur. Et *jurat per Dominum exercituum*: quia omnes sententias suas, in Christo confirmat. Quantùm verò ad nos, quærendum est, cur non lingua Hebræa, sed Chananitide loquantur hæ civitates. Sed Hebræus *transitorem* sonat, qui de loco transit ad locum. Et nos licèt sancti, quamdiu in Ægypto sumus, id est: dum in hujus mundi tenebris versamur, non possumus lingua Hebræa, id est: lingua transeunte loqui, sed *lingua Chanaan*. Chanaan quippe interpretatur *quasi motio*, vel *quasi respondens*. Quando igitur ab Ægypto recedere volumus, & exire de potestate Pharaonis cupientes peccato prorsus carere, & in Patria Sanctorum, ubi justitia regnat, habitare, tunc movemur, & quasi respondemus Christo nos vocanti: & tamen, quia adhuc in præsenti sæculo detinemur, lingua Hebræa necdum loqui possumus, donec ab hac vita transeamus. Sequitur:

℣. 19. *In die illa erit Altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus* juxta terminum ejus Domini.*

* aliàs: titulus Domini juxta terminum ejus.

℣. 20. *Et erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti.*

In Ægypto, id est: in gentibus erit *altare Domini*, ut ab ortu Solis usque in occasum in omni loco juxta Malachiam offeratur nomini ejus *oblatio munda*. (Malach. 1. 11.) Sicut autem una est Ecclesia, sic & unum est Altare in toto Orbe, quia & unum sacrificium. *Titulus juxta altare* est Evangelium, & Apostolorum doctrina.

Vel *Altare* fides est, in qua offerimus hostias, de quibus ait Petrus: (1. Petr. 2. 5) *Superædificamini domos spiritales, sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias. Titulus juxta altare* hoc bona operatio est, & Dominicæ Passionis imitatio. *Et erit* illud Altare vel titulus *in signum & in testimonium* resurrectionis *ejus*. Sequitur: *Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem ac propugnatorem, qui liberet eos.*

A. ℣. 21. *Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis & muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.*

A facie hostis antiqui *tribulantis* eos in perversis operibus *clamabunt*, tandem *ad Dominum* sicut Cornelius, qui *erat deprecans Deum semper*. (Act. 10. 2.) *Et mittet eis* per Apostolos Christum *Salvatorem*, qui liberet eos.

B. Vel martyres & cæteri fideles afflictionibus pressi, *clamabunt ad Dominum à facie* Mundi *tribulantis*, & impugnantis eos. Et spiritaliter *mittet eis Salvatorem* suum: quia per Christi gratiam liberabit eos, & contra infideles pro eis pugnabit. Quotiens enim à persecutoribus vel impugnatione Dæmonum affligimur vel qualibet adversitate, & Dei auxilio liberamur, ac protegimur, Deus filium suum ad nos quodammodo mittit Salvatorem ac Propugnatorem, qui nos liberat. Sic igitur fidelibus suis tunc misit eum, dum post Martyrum afflictionem pacem dedit.

C. *Et cognoscetur*, inquit, *Dominus ab Ægypto*: quia postquam persecutiones quieverunt, universus credidit Orbis. *Et cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & muneribus* spiritalibus bonorum operum, *& vota* piæ conversationis ei *vovebunt, & solvent.* Votum enim Domino offert, & solvit, qui est Sanctus corpore & spiritu. Sequitur:

℣. 22. *Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, & sanabit eam, & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos.*

D. Duobus modis vulnerat Deus, quos ad salutem reducere curat. Aliquando enim carnem percutit, & mentis duritiam suo pavore tabefacit. Vulnerando ergo ad salutem revocat, cùm electos suos affligit exteriùs, ùt interius vivant. Aliquando etiam, si flagella exteriùs cessare videantur, intus vulnera infligit: quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit. Sed percutiendo sanat: quia terrore sui* jaculo transfixos ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim nostra malè sana sunt, cùm nullo Dei amore sauciantur, cùm peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cùm erga infir-

* ita uterque Cod. pro: terroris sui jaculo.

mitatem proximi ne quolibet minimo affectu languescunt. Sed *plaga* percutientur, ut sanentur: quia amoris spiculis mentes Deus insensibiles transfigit, moxque has sensibiles per ardorem charitatis reddit. Unde dicit & sponsa in Canticis: *Vulnerata charitate ego sum.* Malè enim sana anima, atque hujus exilii statu cœca, securitate prostrata nec videbat Deum, nec videre quærebat. Percussum autem cor charitatis ejus spiculis vulneratur: quia in intimis affectu pietatis ardet desiderio contemplationis, & miro modo vivificatur ex vulnere, quæ priùs mortua jacebat in salute: æstuat, anhelat, & jam videre desiderat, quem fugiebat.

Percussione ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ amoris sui perturbatione revocatur. Pulchrè itaque dictum est: quia *percutiet Dominus Ægyptum plaga, & sanabit eam. Et revertentur,* inquit, *ad Dominum* charitate stimulati, à quo recesserant concupiscentiis illecti. *Et placabitur eis* pœnitentiam agentibus quibus iratus fuerat peccantibus. *Et sanabit eos* à languore peccati, atque torporis intimi. Vel Ægyptum, id est: credentes ex gentibus percussit Dominus: quia tradidit Martyres passioni. Sed rursum eos in resurrectione
Prov. 3.12 sanabit. *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Sequitur:

℣. 23. *In die illa erit via de Ægypto in Assyrios & intrabit Assyrius in Ægyptum, & Ægyptus in Assyrios, & servient Ægyptii Assur.*

Via erit de Ægypto in Assyrios, id est: de gentilitate in Sanctorum Ecclesiam, qui se & alios benè dirigunt. *Assyrii* quippe *dirigentes* interpretantur, & Assur *dirigens. Et intrabit Assyrius,* id est: prædicator *Ægyptum,* id est: gentilitatem, *& Ægyptus in Assyrios,* id est: gentilis in Ecclesiam. *Et servient Ægyptii Assur:* quia gentiles obedient Christo. Assur enim, ùt dictum est, interpretatur *dirigens.* Et
24. 5. quis est iste *dirigens,* nisi cui dicitur: *Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus Salvator meus?* Tunc autem primùm via patuit de Ægypto in Assyrios, quando jussum est Cornelio ut ad Simonem Petrum mitteret. *Et intravit Assyrius Ægyptum,* Actor. 10.
quando Petrus est ingressus domum Cornelii. Ægyptus intravit in Assyrios, id est: gentilis incorporatus est Sanctorum Ecclesiæ, quando *cecidit Spiritus Sanctus* ibid. 44.
super omnes, qui audiebant verbum, & jussit eos baptizari Petrus. Et servierunt Ægyptii Assur, quando Cornelius, & qui cum eo baptizati fuerant, custodierunt, quod à Petro audierant: quoniam *non est persona-* ibid. 34.
rum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur justitiam, acceptus est illi. Sequitur:

In die illa erit Israel tertius Æ- ℣. 24.
gyptio, & Assyrio: Benedictio in medio terræ.

Cui benedixit Dominus exerci- ℣. 25.
tuum dicens: Benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrio: hæreditas autem mea Israel.

Israel, id est: *Vir videns Deum, erit tertius Ægyptio,* id est: gentili converso, *& Assyrio,* id est: prædicatori. Vel Israel & Ægyptius circumcisio & præputium est. Et cùm prædicator est in gentibus, Israel, id est: Hebræorum populus additur eis *tertius: benedictio in terra,* id est: in Ecclesia. *Cui benedixit Dominus* dicens: *Benedictus populus meus Ægypti,* id est: gentilitatis, *& opus manuum mearum* erit *Assyrio:* quia cooperabor prædicatoribus, sicut ait
Marcus: *Prædicaverunt ubique Domino coo-* Marc. 16. 20.
perante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Et Paulus: *Qui operatus est Petro in Apostolatu circumcisionis, operatus est & mihi inter*
gentes. Hæreditas autem mea Israel, quod in- Gal. 2. 8.
terpretatur *vir videns Deum,* sive *Princeps cum Deo:* quia illi erunt hæreditas Dei, qui sine fine videbunt eum, & regnabunt cum eo. Hæc quidem ad electos: sequentia verò spectant ad reprobos, cùm dicitur:

CAPUT XX.

†. 1. *IN anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cùm misisset eum Sargon Rex Assyriorum, & pugnâsset contra Azotum, & cepisset eam.*

†. 2. *In tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos dicens: vade & solve saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens nudus & discalceatus.*

†. 3. *Et dixit Dominus: sicut ambulavit servus meus Isaias nudus & discalceatus, trium annorum signum & portentum super Ægyptum erit, & super Æthiopiam.*

†. 4. *Sic minabit Rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, juvenem & senem, nudam & discalcatam discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti.*

†. 5. *Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua.*

†. 6. *Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos â facie Regis Assyriorum, & quomodo effugere poterimus nos?*

Quid autem nunc de tempore, quo Tharthan cepit Azotum, ad captivitatem Ægypti & Æthiopiæ pertinet? Sed quantò minùs congruere videtur sensus historicus, tantò competentior est spiritalis intelligentiæ ratio. Quid enim per *Azotum*, quæ dicitur *ignis generationis* nisi genuinus libidinis ardor exprimitur? Quid per *Tharthan*, qui *superfluus* vel *elongans* interpretatur, nisi superfluus & â Deo separans cogitatus designatur:
Sap. 1. 3. *Perversæ enim cogitationes separant à Deo.* Et ipse dicit:
Ezech. 6. 9 *Contrivi cor eorum fornicans & recedens â me.* Cor enim quod fornicationem diligit, â Deo recessit.

A. Quid per *Sargon*, qui dicitur *Princeps horti*, id est: voluptatis & luxuriæ, & est Rex Assyriorum, nisi Princeps dæmonum Diabolus? mittit itaque Sargon Rex Assyriorum Tharthan contra Azotum, ut expugnet eam, & capiat: quia hostis antiquus superfluas & fornicarias cogitationes in corde suggerit, quæ genuinum ignem libidinis exagitent, ut urbem castitatis expugnent. Et tempore, quo Tharthan Azotum cepit (in qua comprehensione caro vel mens genuino ardore æstu-
B. ans significata est per immissionem cogitationum â Diabolo superata) *locutus est Dominus in manu Isaiæ*: quia ex ejus actione verba sua formavit. *Solve* inquit, *saccum de lumbis tuis &c.* Quid est autem, quòd Propheta solvit *saccum de lumbis* suis, *& calceamenta de pedibus* nisi hoc, quod multi lumbos suos â cingulo castitatis erant soluturi, quos antea pœnitentiæ vel disciplinæ cilicio vestitos constrinxerant, & operum gressus â munimine paternorum exemplorum nudaturi? Et fortè quia plures, qui membra Christi putabantur, tam ignominiosè captivantur in luxuriam &
C. iniquitates â Diabolo, Isaias, qui *salus Domini* dicitur, & Christum significare solet, soluto de lumbis cilicio *vadit nudus & discalceatus.* Idcirco enim per triduum nudus, ùt intelligi datur, ambulavit, triennii captivitatem portendens, ut nonnullos ex eis sic captivari designaret, qui Trinitatis fidem confitentur. Nam dicente Domino: *Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus & discalceatus, trium annorum signum & portentum super Ægyptum erit, & super Æthiopiam: sic minabit Rex Assyriorum captivitatem Ægypti,* intelligitur Propheta tri-
D. bus diebus nudus ambulâsse ut trium annorum captivitatem significaret trium dierum impudenda deambulatio. Solet enim nonnumquam in scripturis dies annum significare sicut Ezechieli dictum est:
Diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. Ezech. 4. 6
Et sub Moyse reversis exploratoribus, ac terræ, quam inspexerant, detrahentibus, cùm dolerent filii Israel de Ægypto se egressos, dicit Dominus: *Juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerâstis terram, annus pro die imputabitur, & quadraginta annis recipietis iniquitates vestras.* Num. 14. 34.
Sic & in hoc loco Propheta, ut triennium figuraret, triduo nudus ambulavit, potuit etiam

etiam una deambulatio vel triennium, A. vel quantum voluit Dominus, significare.

Quid igitur per hoc captivitatis *triennium* exprimitur nisi Christianorum tempus à Domini resurrectione usque ad Mundi terminum, in quo sic captivantur, qui Domini gratiam transferunt in luxuriam? *Sic enim minabit Rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ*, & cætera. Ut jam diximus, Rex Assyriorum Diabolus est. Quid autem *Ægyptus*, quæ dicitur *tenebræ*, & *Æthiopia*, quæ *caligo* interpretatur, designat nisi obscuratas nonnullorum conscientias? Dæ-B. mones enim juxta Apostolum *rectores* sunt *Mundi tenebrarum harum*. *Minat* ergo *Rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ*: quoniam hostis antiquus eos secundùm desiderium suum de vitio in vitium captivos ire facit, quorum mens scientia doctrinæ Dei non est illuminata, vel post illuminationem consensu peccati rursum est obscurata.

Ephes 6, 12.

Minat juvenem: quia & eum, qui spiritali robore ac sanitate mentis floridus putabatur, captivat, *& senem*, quia & eum quoque, qui maturus moribus atque perfectus videbatur, in viam iniquitatis impellit. C. Sic minari nolebat, qui precabatur dicens: *Manus peccatoris non moveat me.* *Nudam minat* eam, id est; indumento justitiæ spoliatam & discalceatam exemplis Patrum. Pedes enim operum nostrorum à morsu serpentis antiqui muniuntur quasi mortuorum pellibus animalium, dum intra regulam vitæ Patrum tenentur. Discalceatus ergo vadit, qui nullius præcedentium Patrum in suis operibus imitatur exempla.

Ps. 35, 12.

Ægyptus quoque *persequens* vel *tribulans* interpretatur, & Æthiopes *humiles* at-D. que *dejecti*: quia *omnis qui se exaltat, humiliabitur*. Qui ducendi sunt in captivitatem, in quam ibunt juvenes & senes: quia malitia roborati sunt, & ad perfectæ ætatis vitia pervenerunt: *nudi*, ut omnia eorum scelera pateant. *Nihil enim occultum, quod non reveletur.* Et discalceati, ne Pascha Domini comedere valeant, sed à serpentibus mordeantur. Quid autem in *discoopertis natibus*, per quas stercora digeruntur, nisi turpium atque pudendarum actionum detectio figuratur, unde fama fœtentis odoris egreditur?

Luc. 14, 11.

Luc. 8, 17.

Et hæc *ignominia Ægypti*, id est: eorum, qui ob sui cæcitatem cordis usque ad detestandas actiones perducti sunt. Nam propter has ignominiosi habentur & infames. Captivatis itaque tam miserabiliter nonnullis, qui sanctitate magni putabantur, minores, qui sequebantur eos, ante casum eorum *timebunt*, ne & ipsi similiter cadant, *& confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua*: quia nunc ab his erubescent, in quibus salutis suæ spem magnam habebant, & in quibus gloriabantur, quia verè sanctos æstimabant eos. Hoc enim sæpe & nostris diebus contigit.

Et dicet habitator hujus insulæ, id est: qui permanserit stabilis in hac religione: Ecce isti sunt, in quibus spem habebamus, & ad quorum consilium & adjutorium confugiebamus, *ut nos* instruendo atque orando *liberarent à facie Regis Assyriorum*, id est: ab impugnatione Sathanæ, qui nunc semetipsos liberare non valuerunt! *Et quomodo nos* infirmi *poterimus* resistere vel *effugere*, cùm isti fortes tam enerviter victi sint in certamine tentationum? Sequitur:

CAPUT XXI.

ONus deserti maris. ỷ. 1.

Sexto gradu positum est onus istud: quia eorum est, qui neque ad Sabbathum quietis animarum post mortem pertingunt, neque ad octavam beatæ resurrectionis, sed præsenti vitæ, quæ per sex dies laboriosos exprimitur, toti animaliter inserviunt. Est autem Babylonis & hoc onus, & illud generaliter omnium peccatorum, id est: & reproborum, & eorum, qui ad pœnitentiam redeunt. *Mare* enim eos significat, de quibus iste Propheta dicit: *Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest.* Isai 57, 20. Corda quippe hominum terrena quærentium diversis cogitationum fluctibus intumescunt, qui elatione superbiæ concitati dum alterna intentione se impetunt, quasi adversanti se unda colliduntur. Mare ergo cor iniquorum est: quod videlicet *mare desertum* est: quia à Deo derelictum ac reprobatum. Sed videamus, quod onus hoc mare sustineat.

Sequi-

Sequitur: *Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili.* A.

ỹ. 2. *Visio dura nuntiata est mihi.*

Quid per *desertum* vel *terram horribilem* nisi mens reproborum designatur Angelorum? Quid per *Aphricum* qui calidus est ventus, nisi Spiritus sancti flatus exprimi-
Zach. 9. 14. tur? Unde Zacharias ait: *Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.* Auster enim & Aphricus idem significant. Deus quippe in tuba canit, cùm Christus vel per suos prædicatores, vel per se ipsum prædicat. Et vadit in turbine Austri: quia cùm nostra mens divina formi- B. dine vehementer concutitur, Deus ad eam venit. Turbo enim Austri timor est, quem divina gratia peccatori incutit, ut convertatur. Sed sicut hæ divinæ formidines ab Aphrico Spiritus Sancti veniunt, quæ malum subruant ædificium: sic *à deserto* multitudinis Dæmonum è contrario *venit* turbo tentationum statum mentis concutiens atque subvertens. Quod & aliter intelligi potest.

Quid enim per *Aphricum*, nisi calidus inimicarum suggestionum flatus designatur? Quid per *desertum* nisi destitutio bo- C. ni? Vacua enim timore Dei pectora & ab irroratione gratiæ cœlestis arentia *deserto* squalentis eremi comparantur. In hoc
Apoc. 17. 3 deserto vidit Joannes *mulierem sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ.* Mulier enim Babylon: bestia Diabolus. *Sicut* ergo *turbines*, id est: vitiorum perturbationes, quæ cor evertunt, *ab Aphrico*, id est: à calida suggestione veniunt inimici: ita & *de deserto*, id est: de eo, qui bonum sponte deseruit, *venit* onus hujus deserti maris: quia juxta Pro-
Hab. 1. 7. phetam alium *ex semetipso judicium & onus ejus egredientur.*

Visio, inquit, dura *nuntiata est mihi* divinitus de terra horribili, dæmonum terri- D. biliter amatoribus sæculi prævalentium.
Apoc. 12. 12. Unde & per Joannem dicitur: *Væ terræ & mari: quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam.* Hæc est *visio dura*, quæ nuntiata est Prophetæ: Itaque visio vel pondus contra hujus sæculi mare cernitur: & quantis tentationibus Mundus iste plenus sit, Propheta considerat. Hæc autem ipsa tentationum tempestas *à deserto venit*, in quo tentatus & Dominus est, atque Israelitæ serpentium morsibus extincti. In his tentationibus & angustiis horribilis & *dura visio* auditur. Rectè enim turbines atque tempestates de deserto veniunt, & de terra horribili, ubi non est habitator Deus, & ubi universa terrena sunt.

Et quicunque incredulus est, agit rem congruam infidelitati suæ, & qui depopulator est, vastat. Nam hoc sequitur:

Qui incredulus est, infideliter agit, & qui depopulator est, vastat. Quicunque sanctis prædicatoribus non credit, infidelitatis opera facit: *& qui depopulator ac dissipator* Act. 8. 3. *est, vastat* Ecclesiam ut Saulus. Vel hostis antiquus, qui depopulator bonorum est, vastat intrinsecus Babylonem, id est: sæcularium cor. Sequitur:

Ascende Ælam, obside Mede: omnem gemitum ejus cessare feci. Ælam interpretatur *sæculum* vel *ante fores*, vel *pro foribus*, aut *sæcularia*: Medus verò *mensuratus*, vel *mensurans*. Quid ergo per *Ælam* nisi omnia temporalia significantur ista, quæ nobis ante fores sunt id est: præ oculis: Et quid per *Medum* nisi Sathanas, qui nocere non potest nisi juxta mensuram, qua divinitus relaxatur. *Ascendit* itaque contra eum *Ælam*, cujus mentem sæcularia & visibilia per delectationem superare nituntur: & *Medus obsidet* cùm Diabolus undique mentem tentationibus diuturnis circumvallat, & impugnat. Et inter hæc omnia, inquit *gemitum ejus*, id est: Babylonis, confusæ scilicet mentis, *cessare feci*: quia sæculari gaudio debriata nequaquam sentire valet spiritalia damna, quæ patitur intus, & idcirco nescit, cur gemat. Sed Propheta pius, quantum de tali anima doleat, atque miretur, ostendit subjungens:

Propterea repleti sunt lumbi mei ỹ. 3. *dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cùm audirem, conturbatus sum, cùm viderem.*

Emarcuit cor meum, tenebræ stu- ỹ. 4. *pefecerunt me.*

Angustia parturientis tenuit Prophetam: quia cum nimio dolore proferabat, quod intus habebat, mœstam scilicet visionem, quæ sibi ostensa fuerat super Babylonem, quam audiens stare non potuit, sed dolore

tamina ex alta consideratione prænoscat, A. & quæ in mundo futura sunt, prophetico spiritu prævideat. Prophetarum quippe sensus afflatibus intimis repletus ab imo levatur, & ad superna conscendit, atque inde quasi de quodam rerum vertice, quæ infra se ventura sunt, videt.

Speculator itaque, quem Propheta posuit, sensus ejus non incongruè accipitur. Qui super *speculam* Propheticæ considerationis positus vidit in hoc sæculo *currum duorum equitum*, id est: superbam pompam Diaboli & Antichristi. Vidit *ascensorem asini*, id est: Diabolum, & *ascensorem* B. *cameli*, id est: Antichristum: *Asinus* enim stultus & irrationabilis populus gentium est, qui ante Redemptoris adventum possessus â Diabolo est: *camelus* vero tortuosa perversissimorum hominum multitudo, quæ Antichristum sequetur:

Et contemplatus est, inquit, astutias eorum *diligenter multo intuitu*. Et ne qualibet arte eorum deciperetur, *clamavit leo* confidenter dicens ac fortiter: *Super speculam Domini ego sum stans &c.* *Stat* enim *super speculam Domini*, cujus mens in appetitione patriæ supernæ forti stabilitate figitur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam quasi C. quendam secretissimum recessum petiit, ibique incommutabiliter inhærens, & mutabilia cuncta transcendens ipsa jam tranquillitate quietis suæ in Mundo extra mundum est.

Stat & super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet, ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra sit ei omne quod transit. Sanctorum namque provida discretio, dum sollicitè circumquaque respicit in alto posita prius, D. quàm veniat culpa, deprehendit, eamque, quò vigilanter prænotat, eò fortiter declinat.

Potest quoque *specula per diem* custodia virtutum accipi: *custodia* verò *in noctibus* cauta observatio adversus tentamenta vitiorum. Sed diei speculam Domino attribuit: custodiam noctium suam esse testatur: quia virtutes, si quas habemus, ex Deo sunt, & non ex nobis ipsis sunt nobis. Et quocunque modo accipiatur hæc sententia, nox in ea nobis attribuitur, & Domino dies.

Quidam sic interpretatus est, ut *ascensorem asini* juxta Evangelicam lectionem Matth. 21 Christum diceret, & econtrario *ascensorem cameli* contrariam fortitudinem propter fœditatem tortuosi animantis. Alii verò duos ascensores litteræ & spiritus ad duo referunt testamenta.

Ecce, inquit, *ecce* speculator *venit iste vir*, id est: Antichristus, qui homo, non Angelicus Spiritus erit, *ascensor bigæ equitum*, id est: possessor gloriæ sæculi potentium. *Et respondit* speculator iniquitati ejus & dixit: *Cecidit, cecidit Babylon*. Tanta enim perversitate consurget adversus Dominatorem cœli pestifer homo ille, ut propter ejus malitiam finiatur Mundus, & ipse cum tota Babylone, id est, iniquorum omnium congregatione præcipitetur in Tartarum, qui extollebatur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur. Unde nunc rectè post ejus adventum dicitur: *Cecidit, cecidit, Babylon*, id est: & anima & corpore missa est in tenebras exteriores. *Et omnia sculptilia Deorum ejus*, id est: universa figmenta falsorum dogmatum ejus contrita sunt in terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Sicut autem speculator ista dicit apud Isaiam: similiter & Joanni visus est Angelus dicens: *Cecidit cecidit Babylon illa magna quæ â vino iræ* Apoc. 14, 8 *fornicationis suæ potavit omnes gentes*. Et alius Angelus secutus est dicens: *Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, hic bibet de vino iræ* ibid, 9. *Dei* Hæc erunt tunc *sculptilia Deorum Babylonis*, bestia scilicet, id est: Antichristus & imago atque character ejus, & numerus nominis ejus. Sed hæc sculptilia conterentur Babylone cadente: quia pereuntibus impiis destruetur Antichristus, & idola ejus.

Alio sensu *vir Ascensor bigæ equitum*, incarnatus Dominus intelligitur, sedens super bigam Ecclesiæ, in qua sunt equites prædicatores atque rectores. Qui ascensor bigæ desideranti Prophetæ & verba ejus audire volenti *respondit & dixit: Cecidit cecidit Babylon*: totius Orbis confusio, & in adventu meo cecidit, & penitus corruet in fine sæculi, *& idola* ejus *contrita sunt*. Hucusque Propheta retulit, quomodo Babylon posita sit ei in miraculum, & in stuporem, & cur tanto mœrore affectus sit in hac visione. Et post hæc ad plebem fidelium conversus subjungit:

Tritura

ỷ. 10. *Tritura mea, & filia area mea,* A. *quæ audivi à Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.*

Id est: ruinam infidelium subitaneam, dum in suis iniquitatibus extolluntur. *Tritura* verò est Ecclesia, quæ præsentibus malis atteritur, ut per hæc à paleis grana separentur, id est: à reprobis justi cœlestibus horreis digni.

ỷ. 11. *Onus Duma. Ad me clamat ex Seir: custos quid de nocte? Custos quid de nocte?*

ỷ. 12. *Dixit custos: venit mane & nox:* B. *si quæritis, quærite, convertimini, & venite.*

Onus istud Judæorum est prope finem sæculi credere velle inchoantium, & in septimo gradu propter Sabbathum est. *Duma* quippe *silentium* vel *gaudium* interpretatur. Et à confessione Redemp-

Joan. 9. 22. toris siluerunt Judæi, ex quo *conspiraverunt, ut si quis illum confiteretur Christum, extra Synagogam fieret.* Qui tunc jure gaudebunt, quando rursus eum confiteri incipient. Hoc ergo præsens silentium Judæorum, & quod adhuc futurum est gaudium ipsorum, portat onus istud, quod nunc Pro-C. pheta describit: *Ad me,* inquit Salvator, *clamat,* quisque *ex Seir,* id est: ex spinoso populo Judæorum, quem designavit Seir, id est: Esau, qui natus est totus in modum pellis hispidus (Seir namque *pilosus* dicitur sive *hircus*) *Custos quid de nocte? custos quid de nocte?* Subaudis: venisti? *Custos* quippe noster *de nocte* venit: quia protector humani generis & manifestus in carne apparuit, & tamen hunc pressa perfidiæ suæ tenebris Judæa minimè agnovit. D. Unde tamen resipiscere insipiens conqueritur, quare ipse *in nocte* venerit? Cui custos pervigil, qui custodit Israel dixit: *venit manè* illuminationis gentium, *& nox* excæcationis Judæorum. Nam per ejus præsentiam & nova lux mundo inclaruit, & tamen in corde infidelium vetus cæcitas remansit. Immo excæcati sunt quidam in adventus ejus, *Si me,* inquit, fide jam *quæritis, quærite* me & operibus, *convertimini* à vetustate, *& venite* ad novitatem. Hoc enim, ût præmisimus, eis dicitur, qui jam aliquatenus cœperunt credere.

Vel Ecclesia potest dicere, quod Dominus de Seir, id est: de terrenis locis ad se vociferetur, seque provocet ad salutem, & ad ipsum loqui: O custos, qui de nocte consurgens versaris in tenebris, qui absque peccato in carne es peccatrice, qua causa voluisti humanum corpus assumere: Respondet custos, id est: Samaritanus, qui vulneratum jumento suo imposuit: *Venit mane & nox,* id est: gentium multitudini ortus est Sol justitiæ, & Judæis venerunt tenebræ. Et gentibus dicit: *Si me quæritis,* studiosiùs *quærite, convertimini* ab erroribus *& venite* ad me. Luc. 10. 33 & seqq.

Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis in semitis Dedanim.* ỷ. 13. *aliàs: Dedanim.

Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti. ỷ. 14.

A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladii imminentis, à facie arcus extenti, à facie gravis prælii. ỷ. 15.

* *Quia hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in uno anno quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar.* ỷ. 16. * aliàs: Quoniam hæc dicit Dominus ad me &c.

Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar, imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est. ỷ. 17.

Onus hoc, nisi fallor, pœnitentium est, ideoque in octavo positum est ordine propter metum scilicet futuri examinis. Nemo enim pœnitentiam agit nisi diem judicii metuens. Qui dies erit octavus: quia post tempora sæcularia, quæ septem diebus peraguntur, veniet. In *Arabia* verò dicitur onus istud: quoniam ad eos spectat, qui de suis humiliantur peccatis, & vitæ suæ terminum propinquare credunt, vel de eo cogitant.

Arabia quippe, quæ *humilis* interpretatur vel *Occidentalis,* vel *vespertina* terminum hujus vitæ, aut senectutem designat. *In Arabia* ergo, id est: in humili mente pœnitentis, & ad finem vitæ se propinquare considerantis est *onus* istud. Vos, inquit, ô pœnitentes *dormietis,* id est: à strepitu cupi-

cupiditatum quiescetis, *in saltu*, id est: in aspera & horrida conversione pœnitentiæ, *ad vesperam*, id est: occumbente sole desideriorum carnalium, vel propè finem præsentis vitæ.

Vel *in saltu*, id est: in remota & secreta conversatione *dormietis* à strepitu mundi, *in semitis Dodanim*, id est: in viis Christi, qui nobis propinquus fieri dignatus est. *Dodanim* quippe *patruelis* dicitur, quod nobis specialiter, qui ex gentibus credimus, est Christus. Duo etenim fratres sunt populus Judæorum, & gentium. Et Christus quidem Judaici populi filius est: nos verò nati sumus ex gentili populo. Christus ergo *patruelis* est nobis, id est: patrui nostri filius, *In semitis* itaque *Dodanim* dormit, qui turbulentis sæculi actionibus derelictis angustas Christi vias quieto corde sectatur. In his quippe semitis dormiebat Jacob quando scalam, cujus summitas cœlos tangebat, in somnis vidit. Gen.28.12 & seqq.

Vel ita. *Arabia* dicitur *vespera*, quæ noctis tenebrarumque principium est: omnisque, qui habet initium peccatorum, versatur in vespera: qui autem venit ad summum, in media nocte consistit: & qui in malitia cœperunt esse; ac peccatorum viam ingrediuntur, non dormiunt, vel morantur in agris & segetibus, sed in infructuosis saltibus. Recteque, quia vespera principium malorum est, *in semitis Dodanim*, quæ interpretatur *judicia*, dicuntur habitare. Quot enim habent peccatorum genera, tot judiciorum merentur sententias. Potest etiam *Dodanim grande judicium* interpretari.

Jam verò spiritales admonet Propheta, quod humanitatis offertorium impendant cuilibet pœnitenti. *Ferte*, inquit, *aquam*, spiritalis doctrinæ *sitienti* poculum divinæ prædicationis, vos *qui habitatis terram Austri*, id est: qui in Ecclesia spiritaliter vivitis: *cum panibus* sacri pabuli *occurrite* unicuique *fugienti* inquinationes mundi, atque supplicia futuræ damnationis. Aqua quippe scientiam sacræ Scripturæ significat, quia scriptum est: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum*. Eccli.15.3 Et: *aqua profunda verba ex ore viri*. Prov.18.4 *In terra* verò *Austri habitans*, qui in sancta Ecclesia positi sancti Spiritus aura perflantur.

In *panibus* quoque eruditio doctrinæ A. cœlestis designatur, sicut scriptum est: *Cibabit illum pane vitæ & intellectus*. Eccli.15.3 Fugit autem, qui hujus mundi mala evadere concupiscit. Qui ergo in terra Austri habitat, fugientibus cum panibus occurrat, id est: qui jam sancto Spiritu intra sanctam Ecclesiam plenus est, eum, qui mala sua evadere nititur, eruditionis alloquio consoletur. *Fugienti* quippe *cum panibus occurrere* est, metuenti æterna supplicia doctrinæ sacræ escas offerre, & modò timorem B. terrore comprimere, modò pavorem per exhortationem fovere.

Locus hic propriè adversus eos intelligi potest, qui tradentes se otio atque desidiæ propria salute contenti sunt, nec pœnitentibus atque conversis manum porrigunt. *Fugerunt enim*, inquit, pœnitentes, isti *à facie gladiorum*, quos sancti in judicio tenebunt, sicut scriptum est: *Gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam*. Psal.149.6. *A facie gladies imminentis*, de quo dicit Job: *Fugite à facie gladii imminentis*. Job 19.29 De quo tantus* gladius est? *Et scitote esse judicium*. *A facie arcus extenti*, de quo dicitur: *Dedisti metuenti-* C. *bus te significationem, ut fugiant à facie arcus*. Ps.59.6. Nam & gladius est arcus judicialem sententiam hoc loco designant. *A facie gravis prælii*, futuri scilicet examinis, de quo Dominus ait: *Quis Rex iturus committere bellum adversus alium Regem non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit adversus se? Alioquin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt*. Luc.14.31 & 32. Rex quippe est unusquisque, qui se ipsum benè regit. Qui est D. iturus committere bellum adversus alium Regem: quia in fine à Domino judicandus est. Sed cum decem millibus occurrere non potest ei, qui cum viginti millibus venit adversus eum: quia cum perfectione operum respondere Judici non sufficit, qui non solùm de operibus, sed etiam de cogitationibus rationem quæret. Mittat ergo precum & pœnitentiæ ad eum internum legationem, rogans ea, quæ pacis sunt. Itaque futuram discussionem *grave prælium* nominat: quia nemo tam sanctus est, ut pondus illud districti examinis portare queat, si remota pietate discutiatur. Vel gladios hæreticorum fugerunt, doctrinam gentilium, blasphemias Judæorum. Et quia multos viderunt eorum jaculis interfectos, & cecidisse in præ-

* uterque Cod. tantum

prælio plurimos ipsi cupiunt vestro auxi- A.
lio liberari.

Deinde quid in hac vita consequantur, qui toto corde pœnitentiam agunt, demonstrat: *Adhuc*, inquit, *in uno anno*, id est: in residuo vitæ eorum spatio, *auferetur ab eis omnis gloria Cedar*, id est; peccatum eorum, in quo Principes tenebrarum dæmones gloriabantur. Cedar enim *tenebra* dicitur. Sed annus iste erit quasi *annus mercenarii*: quia se judicabunt indignos appellari filios Dei solo mercenariorum nomine contenti. Unde & in per-

Luc.15. 18 & 19. sona eorum pœnitens ille dicit: *Pater* B.
peccavi in cælum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis.

Vel quia mercedem supernæ remunerationis à Domino merebuntur, annus iste *quasi annus mercenarii* vocatur. Unde

Job.7. 1. beatus Job de tali servo loquitur: *Recede paulum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat sicut mercenarii dies ejus.* In hoc itaque *mercenarii anno auferetur ab eis omnis gloria Cedar*,

Eph. 5. 8. id est: tenebrarum, ut audiant: *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.*

Rom.6. 21 Et: *Quem fructum habuistis tunc, in quibus nunc* C.
erubescitis? Et reliquiæ numeri sagittariorum de filiis Cedar imminuentur: quia filii tenebrarum dæmones paulatim cottidie minus minusque tentationum jacula cordibus eorum audebunt immittere. Sequitur:

CAPUT XXII.

℣. 1. ONus *vallis visionis.*

In nono gradu positum est onus istud, ut insinuetur nobis, quia eorum est, qui D.
intra fidei Sacramentum in Ecclesia contineri videntur. Nam quia ter tria sunt novem, rectè novenarius numerus mysterio fidei aptatur. Vel fidei transgressores potest locus iste vocare. Nam cum Ecclesia sit mons, cur modò *vallis* dicitur, nisi ut omnes perversorum dogmatum Principes qui corruerunt de sublimitate sensus scripturarum, & ad ima devoluti sunt, feiantur in *valle* versari visionis?

Vallis quoque *visionis* Ecclesia est, quæ in virtute humilitatis consistens oculos cordis illuminatos habere solet. Sed & hæc nimis grave portat *onus*: qui reproborum multitudine premitur, & tentationum pondere multipliciter gravatur, præcipuè tamen circa finem sæculi. Unde nunc eis dicitur: *Quidnam tibi quoque est: quia ascendisti & tu omnis in tecta?*

Clamoris plena, urbs frequens, ℣. 2.
civitas exultans?

Ac si dicatur: de cæteris quos hucusque descripsi, mirum valde non est, si diversa malorum onera sustinent. Sed *tibi quoque quidnam* accidit: quia & *tu omnis ascendisti in tecta*, id est: super culmina domorum, prospicere undique mortes filiorum tuorum, *clamore* lamentationis *plena*, quæ eras multitudine civium *frequens*, & in filiis tuis vel in prosperitate *exultans*? Quid autem in *tectis* nisi terrena corpora signantur? Ascendunt igitur in tecta, qui corporis ita transcendunt desideriis, ùt Apostolus ait: *Vos autem in carne non estis, sed in* Rom.8.11.
spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis.
Quibus & à Domino dicitur: *Quod in* Matth.10.
aure audistis, prædicate super tecta. 27.

Itaque Ecclesia, quæ pacis quondam tempore mansit in tectis, irruente novissima tribulatione ascendet *omnis in tecta*: quia quæ terrenis licitè utebatur ad corporis commodum, omnia tunc mundana relinquens arcem mentis conscendet, & inimicorum tentationes undique sibi prævidendo refellens de suorum civium spirituali morte lugebit. Nihil enim Christianus quisque in terra tunc possidere poterit scientibus Antichristi sequacibus. Sequitur:

Interfecti tui non interfecti gladio, nec mortui tui in bello. Hæc est vehementis causa doloris: qui non materiali gladio corporaliter occiduntur cives sanctæ Ecclesiæ, sed invisibili mucrone tentationum spiritaliter perfossi moriuntur. Et quid faciunt pastores, dum sic perimuntur oves? Sequitur:

Cuncti Principes tui fugerunt simul, durèque ligati sunt, omnes, qui ℣. 3.
inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.

Huic loco consonat, quod in Evangelio Dominus ait: *Mercenarius, & qui non est* Joan.10.12
pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves & fugit. Nunc enim de inutilibus Ecclesiæ Principibus sermo est, qui videntes iniquitatem contradicere non audent, sed se sub silentio abscondunt. *Fugiunt* enim hujusmodi *Principes* non mutando locum, sed subtrahendo solatium:

Fu-

Fugiunt: quia injustitiam vident, & tacent. Quia igitur circa finem sæculi omnes ferè, qui videbantur Ecclesiæ Præpositi, sub silentio se abscondunt, dum resistere injustitiæ perversorum nequaquam præsumunt, *cuncti*, inquit, *Principes tui fugerunt simul.* non quia omnes, qui in toto Orbe fuerint, tunc fugiant, sed quia omnes, qui in plerisque regionibus erunt, perculsi formidine cedent, sicque suorum vinculis peccatorum *durè ligantur* quibus data potestas fuerat, ut aliorum vincula solverent. *Omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter*: quia universi, qui in nonnullis reperti fuerint provinciis, ab Antichristo vincentur, sicuti nunc quoque multi ab iniquitatibus variis superantur. *Procul*, inquit, *fugerunt*: quia longè à justitia, dum sibi metuerent, recesserunt.

Vel ita: *Quidnam tibi quoque est &c.* Id est: cùm Philosophi tumeant, & omnis sapientia sæcularis de sublimibus disputans simplicitatem contemnat Ecclesiæ: cur tu quoque excelsa sectaris: *Clamoris plena &c.* Doctrina hæreticorum non in sensu, sed in multiloquio & clamore versatur. Unde ob multitudinem deceptorum *frequens civitas* appellatur, & *exultans* propter superbiam. *Interfecti tui &c.* Maxima pars absque ullo certamine & disceptatione hæreticorum deceptionibus supplantatur, nec vulneratur gladio, sed sponte sua transit ad hæreticos. Et omnes eorum Principes ab Ecclesia migraverunt ad Synagogam Sathanæ, & transierunt simul discordes in perfidia, concordes in transcriptione, ideoque *durè ligati sunt* in erroribus suis, & procul à Deo fugerunt. Sequitur:

ỳ. 4. *Propterea dixi: Recedite à me, amare flebo: nolite incumbere, ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.*

Solitò more vir misericors visionem mœstam videns præ nimio dolore, ni fallor, cecidit, & accedentibus amicis, ut eum erigerent, vel consolarentur *recedite à me*, inquit, *amarè flebo.* Tantò enim mœrore ab intimis animi medullis erat affectus, ut nulla ratione consolationem reciperet. Cumque protinus ad eum jacentem inclinarentur, qui mæstitiam ejus lenire volebant, adjecit: *Nolite incumbere, ut consolemini me.* Et cur consolationem respuat, ostendit adhuc dicens:

Dies enim interfectionis & conculcationis & fletuum à Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum & magnificus super montes. ỳ. 5.

Tempore enim extremæ persecutionis interficient opera justorum, & qui ad iniquitatem consenserint, conculcabuntur à Dæmonibus in cœno vitiorum.

Vel animæ eorum interficientur, qui consensum Antichristo præbuerint: cæteri verò conculcabuntur, & ab omnibus affligentur, & inter hæc pii quique flebunt. Et *ista dies à Domino*: quia divinitus est olim dispositum, ut tempus tribulationis illius veniat. *Scrutans murum*: quia tunc undique mentem pulsans, quantum uniuscujusque conscientia virtutibus sit munita, probabit. *Et magnificus super montem Ecclesiæ*: quia sublimiores sanctos mirabilibus aggredietur tentationibus.

Vel dies judicii & interfectionis à Domino in valle visionis oritur, & ut singulorum opera demonstret, scrutatur *murum* hæreticorum, quem contra Ecclesiam quasi firmissimum propugnaculum construxerunt: Et magnificum gloriosumque, id est: quemlibet doctorem eorum, qui se super Christo monte consistere gloriatur. Sequitur:

Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudabit clypeus. ỳ. 6.

Ælam interpretatur *sæculum* vel *ante fores* sive *pro foribus*, vel certe *sæcularia*, & significat hunc Mundum, & omnia hæc visibilia, quæ nobis velut ante fores oculorum sunt. Rursus *Ælam* interpretatur *oppositi*, significans omnes, qui nobis in via Dei sunt oppositi. Quid verò per *pharetram* nisi lædendi consilium accipitur? Quid per *currum* nisi pomposa sæculi gloria? Quid per *hominem equitem*, cujus est iste *currus*, nisi Antichristus, qui in sæculari gloria præ omnibus dominabitur?

Ælam ergo vallem visionis obsidens *sumit pharetram*: quia vel hic Mundus vel hostis antiquus Dei famulos expugnare volens malignum tractat consilium, de quo

quo mortifera subito jacula quasi de pha- A. retra sagittas in eos mittat. Et quæ est hæc pharetra? *Currus hominis equitis*, id est: gloria, quam Antichristus possidebit. Per hoc enim multos superabit, quòd ille tunc perditionis filius omnem Mundi gloriam obtinebit.

Vel sumet *pharetram currus hominis equitis*: quia ut fidelium corda vulneret, temporalem eis gloriam, quam quisque potens in sæculo possidet, offeret. *Et parietem nudabit clypeus*: quia multi fideles, B. qui exterioribus Ecclesiæ ministeriis dediti erant velut parietes templi, fidem, qua repellere universa diaboli machinamenta poterant, abjicientes nudi remanebunt ante ejus pharetram currum gloriæ sæcularis amantes. Unde & Joanni di-

Apoc. 11. 2. ctum est: *Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus.* Quod enim apud Isaiam *paries*, hoc apud Joannem dicitur *atrium*; & quod *paries clypeo nudatus* describitur, C. hoc est, quòd *atrium foras ejectum & gentibus datum* ostenditur. Clypeus namque fi-

Eph. 6. 16. des est, quia Paulus ait: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Parietem* itaque *nudabit clypeus*: quia exterioribus occupationibus fidem amittent.

Vel Ælam, qui interpretatur *ascensus eorum*, sive Elamitæ, qui *contemptores* dicun-

Ps. 10. 2. tur, sumpserunt pharetram, *ut sagittent in obscuro rectos corde.* qui sunt in curru & equites homines, ut parietem Sion & Ecclesiæ firmamentum suo clypeo & impugnatione denudent. Erunt autem *electæ valles* & humilia dogmata *plena quadrigarum* superbiæ, & per Ecclesiasticos viros Deus *revelabit operimenta Judæ*, & omnia secreta eorum, qui in confessione fidei constituti sunt. Sequitur.

℣. 7. *Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponentes* D. *sedes suas in porta.*

℣. 8. *Et revelabitur operimentum Judæ, & videbitur in illa die armamentarium domus saltus.*

Electæ valles, id est: illi, qui propter humilitatem, quam ostendebant, æstimabantur electi, replebuntur in tempore illo quadrigis inanis gloriæ. Tanta enim tunc animarum erit pernicies, ut, qui jam in electorum sorte per nimiæ humilitatis gratiam computati videbantur, proh dolor! in superbiam elati divitias & honores sæculi Christo præferant.

Et equites, id est: maligni Spiritus, qui super cervices iniquorum equitant, *ponent sedes suas in porta fidei*: quia multis obstruent confessionis januam. *Ore enim* Rom. 10. 10. *confessio fit ad salutem.* Sed quia multi tunc erunt, qui præ timore se Christianos non confitebuntur, licèt fidei veritatem in corde teneant: *Equites sedes suas in porta illorum posituri* dicuntur, quia fidei eorum, dominabuntur.

Et revelabitur operimentum Judæ: quia conscientia eorum, qui se Christianos tempore pacis confitebantur, patebit. Judas quippe *confessio* dicitur. *Armamentarium* verò locus est, ubi conservantur arma. Et quæ sunt arma fidelium nisi virtutes & verba sacri eloquii? Quod est *armamentarium* talium armorum nisi cor justorum? Quæ est enim *domus saltus* nisi perfectorum conscientia, quæ repulso strepitu desideriorum carnalium vacat, & videt, quoniam Dominus est Deus? *Videbitur* ergo in illa die *armamentarium domus saltus*: quoniam tribulatio tentationis mentem electorum, quæ erat mundanis remota tumultibus, & armis repleta cœlestibus, manifestabit. Post hæc manifestiùs hæreticorum perversitas describitur. Subjungit enim:

Et scissuras civitatis David vi- ℣. 9.
debitis: quia multiplicatæ sunt.

Civitas quippe *David* Ecclesia Dei est, quam hæretici in reprobis per varias sectas scindere nituntur. Quibus congruit, & quod subditur: *Et congregastis aquas piscinæ inferioris.*

Et domos Jerusalem numerâstis, ℣. 10.
& destruxistis domos ad muniendum
murum.

Et lacum fecistis inter duos mu- ℣. 11.
ros, & aquam piscinæ veteris, &
non suspexistis ad eum, qui fecerat
eam, & operatorem ejus de longe non
vidistis.

Quæ est enim *piscina inferior* nisi doctrina eorum tendens semper ad ima? Qui & *domos Jerusalem numerant*: quia non profectu sed copioso numero discipulorum gaudent.

dent. *Et destruunt domos*, id est: subvertunt mentes fidelium, quos seducere possunt, ut *murum* suæ protectionis adversus Ecclesiam *muniant?* Dumque veteris reprobant instrumentum, nec novum secuti sunt, quia novum veteris testimoniis roboratur. Propterea inter duos muros, veterem & novum fecerunt sibi novas aquas, quas interiores esse putant, & majora continere mysteria, quam in testamento veteri continentur, nec puteum, qui vitales & perpetuas haberet aquas, sed *lacum* cœnosum, qui continere non possit aquas, *fecerunt inter duos muros* veteris & novi testamenti *& aquam piscinæ veteris*, id est: antiquæ Legis umbram. *Et non respexerunt* Deum, qui veteris testamenti conditor est. Et *à longe noluerunt* enim *videre*, dum adhuc differt ad judicium venire. Sed ipse nollet eos perire sed respicere, Nam sequitur:

℣. 12. *Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum & ad calvitium & ad cingulum sacci.*

Cottidie enim Dominus hæreticos & C. peccatores vocat *ad fletum* pœnitentiæ, & ad *planctum* malorum, quæ fecerunt, *& ad calvitium*, ut frontem, quæ sedes est verecundiæ, detegant, & peccata de quibus erubescunt, vel erubescere habent, confitendo denudent, *& ad cingulum sacci*, ut asperitate pœnitentiæ accingantur. Sed illi econtra pro fletu & planctu habent, vel habuerunt gaudium & lætitiam, & quasi morte omnia finirentur, occidentes vitulos & arietes jugulantes, dum comederent carnes & biberent vinum, locuti sunt verba blasphemantium: Dum in præsenti sæculo sumus, deliciis affluamus. Crastina enim dies, id est: futurum tempus sine sensu erit.

Vel in die mortis *ad fletum & ad planctum* vocabitur, qui ante mortem noluit plangere mala, quæ fecit. In calvitio quoque & cingulo sacci habitus plangentium ostenditur. Quam videlicet diem bene Dominus in Evangelio super unumquemque hujusmodi Prælatum ostendit venturam dicens: *Si dixerit malus ille servus in corde suo: moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conservos: manducet autem & bibat cum ebriis veniet Dominus* A. *servi illius in die qua non sperat, & hora, qua ignorat, & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium.* Qui enim superiùs tot mala fecisse describuntur quasi percutiendo conservos, & post hæc ad fletum vocandi dicuntur, nunc interim epulari & bibere cum ebriis declarantur, cùm subditur:

Matth. 24. 48. & Luc. 12. 45. & seqq.

Ecce gaudium & lætitiam occidere vitulos & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. ℣. 13.

B. Nam qui se morituros non ambigunt, dum adhuc potestatem habent, inanibus gaudiis & potationibus & luxuriis occupantur, ut nullo metu malorum, quæ futura sunt, mordeantur, sicut & alibi loquuntur: *Vino pretioso & unguento nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo nostrum sit exors luxuriæ nostræ, ubique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.*

Sap. 2. 7. & seqq.

C. Hoc itaque, quòd *in gaudio & lætitia* dicuntur *comedere carnes, & bibere vinum* dicentes: *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur*, manifestè declarat, quia alii reproborum idcirco præsentibus resolvuntur delectationibus, quoniam se in hac vita diu mansuros putant: alii, quia facultatem se citiùs amissuros æstimant, luxuriosiùs eisdem voluptatibus serviunt dicentes, ùt præmisimus. *Quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.* Adeò enim præsentis vitæ delectationes amant, ut nullam deinceps spem delectationis habeant. Sæpe etiam unus idemque homo & diu se hic vivere putat, & facultatem fruendi voluptatibus carnis per mortem amittere D. velociter metuit, ut & longitudinem vitæ simul & vicinitatem mortis sibi promittat, nec tamen ab iniquitatibus desistat. Sed de his Propheta divinam annuntiat sententiam sequitur:

Et revelata sunt in auribus meis Domini exercituum ℣. 14.

vias: revelata est in aurem. vox Domini exerc.

Merito enim in iniquitatibus suis morituri asseruntur, qui, quantò viciniorem suspicantur mortem, tantò magis augent iniquitatem dicentes: *Comedamus & bibamus,*

mus, cras enim moriemur. Cùm è contrario A.
deberent dicere : *Jejunemus, & oremus,*
cras enim moriemur. Non dimittetur eis
hæc iniquitas, donec aut peccato moriantur
& vitiis, aut cum delictis suis ad inferos
pertrahantur. Dicente autem Domino :
Si dimittetur hæc iniquitas vobis, defectus
sermonis indicat affectum vehementer
indignantis & comminationem confirmantis,
quemadmodum & in Psalmo
Ps. 94. 11. cum dicit : *Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Sequitur :

℣. 15. *Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade & ingredere ad eum,* B.
qui habitat in tabernaculo ad Sobnam Præpositum templi, & dices ei:

℣. 16. *Quid tu hìc, aut quasi quis hìc? Quia excidisti tibi hìc sepulchrum, excidisti in excelso memoriam diligenter in petra tabernaculum tibi.*

Tabernaculum vel *templum* Ecclesia præ-
Apoc. 21. 3 sens est, de qua dicitur : *Ecce tabernaculum*
1. Cor. 3, 17 *Dei cum hominibus.* Et : *templum Dei sanctum est, quod estis vos.* *Præpositus* hujus
templi quilibet superbus Pontifex inutilis C.
Joan. 10. 12 est, qui in Evangelio *mercenarius* appellatur.
Unde *Sobnas* interpretatur *revertens* : quia sacerdotes hujusmodi revertuntur ad ea, quæ retro sunt : non extenduntur in ea, quæ ante sunt. Cùm autem dixit Dominus : *Vade & ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo,* ostendit : quia perfectus quilibet sanctus increpare debet secretò tales Præpositos, sicut Samuel increpavit Heli Principem Sacerdotum.

Sed videamus, quid dicat tali Prælato : *Quid,* inquit, *tu hic agis?* Ac si dicat : Nihil hìc subjectis proficis. *Aut quasi* D.
quis hic? Id est : tu es hìc *quasi quis* : quia locum tenes prælationis, & opus Prælati non imples. *Quia excidisti tibi hic sepulchrum,* id est : tu spiritaliter mortuus corda hominum corrupisti, ut te diligerent, & in mentibus tibi faventium quasi in sepulchro condereris. Inutilis enim sacerdos, cùm favores hominum acquirit, cor eorum sibi sepulchrum, in quo spiritaliter jam mortuus quiescat, facit.
℣. *Excidisti in excelso memoriam* tuam : quia quæsivisti etiam post mortem laudibus humanis in longum extolli, *diligenter in petra,* id est : in dura mente sæcularium *excidisti tabernaculum tibi,* in quo te protegeres. Sequitur :

Ecce Dominus asportari te faciet ℣. 17.
sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum, sic sublevabit te.

Coronans coronabit te tribula- ℣. 18.
tione, quasi pilam mittet te in terram latam, & spatiosam : ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

Et expellam te de statione tua, ℣. 19.
& de ministerio tuo deponam te.

Gallus gallinaceus est evnuchizatus, cui comparatur inutilis Præpositus. Quia sicut iste gallus fœcundare gallinas nequit, sic & hujusmodi Præpositus amissa virilitate mentis spiritale semen in corda subjectorum mittere non valet. Sed sicut vulpes gallos : sic dolosus Dæmon asportat hujus animam. *Et sicut amictum,* id est : vestimentum prædo sublevat : ita corpus hujus in resurrectione tollet raptor antiquus : & cui corona vitæ promissa fuerat, si rectè ageret, nunc perpetua tribulatione coronabitur, id est : circumdabitur.

Pila verò globus est pilorum, quo juvenes ludunt. Tunc ergo mittetur iste *quasi pila in terram latam & spatiosam* : quia ludibrio dæmonum longè lateque jactabitur, & ab omnibus ferietur, & agitabitur, *ibique* æterna morte *morietur.* *Et ibi erit currus gloriæ ejus,* id est : ad hoc redigetur pompa jactantiæ & elationis ejus. Qui videlicet *currus gloriæ ejus ignominia domus Domini* vocatur : quia sacerdotis pomposa elatio ignominia est totius Ecclesiæ : & idcircò talis plerumque etiam ante mortem *expellitur de statione sua,* ut in loco ejus melius substituatur. Unde & subditur :

Et erit in die illa : vocabo ser- ℣. 20.
vum meum Eliacim filium Helciæ.

Et induam illum tunica tua, & ℣. 21.
cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus ejus, & erit quasi pater habitantibus Jerusalem & domui Juda.

Et dabo clavem domus David ℣. 22.

super

super humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat, & claudet, & non erit, qui aperiat.

℣. 23. *Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solium gloriæ domui patris sui.*

Et suspendam super eum omnem
℣. 24. *gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omnë vas parvulum à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.*

In die illa dicit Dominus Deus B.
℣. 25. *exercituum auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet, & peribit, quod pependerat in eo: quia Dominus locutus est.*

Quid enim per *Eliacim* intelligendum est, qui interpretatur *Dei resurrectio* vel *Deus resuscitavit*, nisi Divinæ gratiæ resuscitatio? Et sanctæ religionis ac piæ conversationis, quæ per bonos pastores divinitus excitatur, reformatio? Sæpe enim sub malis rectoribus sanctæ religionis ac sacri ordinis instituta labuntur. Sed postquam C. loco malorum boni pastores successerint, qui sunt filii Helciæ, qui interpretatur *pars Domini*, id est: qui sunt filii dilectionis, omnia, quæ ceciderant, resuscitantur.

Deposito itaque Sobna succedit Eliacim filius Helciæ, qui fit *pater habitantibus Jerusalem*: quia plerumque morientibus vel ob culpam suam degradatis inutilibus Ecclesiæ pastoribus loco eorum dulces ac pii pastores subrogantur, qui paterno affectu cuncta provideant, & paternis visceribus singulis consolantur fidelibus.

D. *Jerusalem* & *domus Juda* Catholica est Ecclesia. Et quamvis pastores sæpius deteriores melioribus succedant, quàm meliores deterioribus, Propheta tamen divinæ gratiæ prænuntiator illud, quod per gratiam Dei faciendum novit, præloquitur: *Et dabo*, inquit, *clavem domus David*, id est: Ecclesiæ *super humerum ejus*: quia ipse portabit onus curæ pastoralis, & in operibus velut *in humeris* portabit discretionem ac potestatem aperiendi & claudendi, id est: solvendi & ligandi, ut quæ solverit, & ligaverit, operibus suis demonstret esse solvenda sive liganda, id est: faciat ea, pro quibus alios solverit, A. & non faciat ea, pro quibus alios ligaverit.

Et aperiet, & non erit, qui claudat: quia *quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis. Et claudet, & non erit, qui aperiat*: quia *quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Matth. 16. 19.

Vel ita: *clavem David* intellige discretionem & scientiam interpretandi Scripturas: quia aperiuntur ea, quæ exponuntur, & clauduntur, quæ nobis absconduntur. Quæ portatur *in humero*, ut Doctor, quod intelligit, aut loquitur, faciat.

B. *Et figam illum paxillum in loco fideli*, id est: in Ecclesia ut omnium actio pendeat ex ejus magisterio, & omnes erigat, atque sustineat ejus firma rectitudo. *Et erit in solium gloriæ domus patris sui*: quia requiescent, & gloriabuntur in eo omnes electi. Pater enim ejus Helcias est, qui dicitur *pars Domini*. *Vasa* quæ suspenduntur in eo, homines sunt, quos sursum tendere facit. *Vasa craterarum* illi sunt, qui mentes fidelium poculo sanctæ prædicationis inebriant. *Vasa musicorum*, qui divinis cantibus auditorum corda demulcent. Aut C. certè vas musicum est, quicunque veraciter dicit: *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* Omnes ergo isti & cæteri, qui describuntur, suspendentur in eo: quia in ejus exemplis ac sermonibus attendentes ima deserent, & ad superna erigentur. Psal. 118. 54.

In die illa auferetur paxillus, qui fuerat fixus in loco fideli, & frangetur: quia sicut dictum est, succedente bono Præpositus inutilis dejicitur.

D. Si autem nomine *vallis visionis* Ecclesiam signari generaliter intellexeris, id est: ab initio sæculi usque in finem, poteris per *Sobnam* sacerdotes instrumenti veteris & doctrinam eorum accipere, & per *Eliacim* Sacerdotium Christi, quod in novo testamento est, ac sacerdotes ejus prædicatores resurrectionis illius. Quis est enim, qui habitat in tabernaculo Judæorum & in domo quondam Dei nisi Judaicus sermo, & ratio, quæ in veteris instrumenti lectione versata est? Huic itaque traditioni dicitur atque doctrinæ: *Quid hic agis?* Cur tibi vis ædificare domum in occidente littera, & tabernaculum, quod non habet fundamentum in duritia ejusdem litteræ? Ob hoc autem dico tibi, quòd in ex-

ema, cuit, & elanguit ad terram jacens, &
tenebræ confusi cordis, oculorumque corporis stupefecerunt eum, ut inmensa absorptus tristitia diu sine corporis visu, & animi sobrio intellectu stupefactus & languidus jaceret. Qui cur talia pertulerit, vix tandem dicere valens adjungit:

Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. Affectu pietatis & compassionis vir sanctus Babylonem *dilectam suam* vocat: quia in omnibus hominibus naturam suam diligit, & omnium miseriis benignè compatitur. Quanta enim charitate putabis hunc plenum, qui & Babylonem sic diligit? Quæ est autem hæc Babylon nisi ea pars humani generis, quæ mundum hunc solum amat? Quæ *posita est* Prophetæ *in miraculum*; quia vidit eam in puncto florentem, & mox exterminatam. Videtur vita præsens longa his, qui de æterna non cogitant. Sed Propheta cœlestibus & æternis intentus consideravit, quàm citò gloria hæc temporalis finiatur. Qui & adjecit dicens Babyloni:

℣. 5. *Pone mensam, contemplare in specula: comedentes & bibentes surgite Principes, arripite clypeum.*

Pone, inquit, tibi *mensam*, id est: sæcularem doctrinam, in qua variis carnalis scientiæ ferculis pascaris. Vel *mensam*, id est: apparatum delectationum *pone* tibi. Sed dum ad hanc mensam sederis, *contemplare in specula*, id est: ab alto mentis eminus prospice, quanta tibi pernicies immineat. Et vos *Principes* Babylonis, id est: sapientes Mundi, qui & obscuram & manifestam sæcularem scientiam *comeditis*, & *bibitis*, *surgite* ab hoc convivio, & *arripite clypeum* protectionis, quem Diaboli jaculis opponatis, ut ab imminenti gladio mortis
Dan. 5. v. 1. & seqq. vos protegatis. Balthasar enim Rex Babylonis fecit grande convivium optimatibus suis, præcepitque jam temulentus afferri vasa, quæ fuerant in templo Domini, & biberunt in eis Rex & optimates ejus uxoresque & concubinæ ejus, bibebant in eis vinum, & laudabent Deos suos, & eadem nocte interfectus est Balthasar.

Ita & sapientes hujus sæculi & hæretici familiares & subjectos suos Babylonio cibo pascunt & inebriant, id est, doctrina confusionis, qua debriati, si quos ab Ec-
A. clesia possunt abducere, bibunt in eis vinum confusionis & amentiæ, suosque laudant errores. Sed in nocte ejusdem confusionis & temulentiæ perimuntur â Diabolo; quia sine cognitione veritatis moriuntur. *Qui enim dormiunt, nocte dormiunt,* 1. Thes. 5. 7.
& qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

In hac ergo nocte mentis & ebrietate & somno occiduntur ab hoste antiquo.
Unde & diviti Dominus ait: *Stulte hac no-* Luc. 12. 20.
cte repetunt animam tuam abs te. Contra hanc ebrietatem, & somnum & mortem
Petrus nos cautè admonet dicens: *Sobrii* 1. Petr. 5. 8.
B. *estote, & vigilate: quia adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem devoret.* Hoc itaque convivium & imminentem nocte mortem Propheta considerans ait: *Pone mensam, contemplare in specula, comedentes & bibentes surgite Principes, arripite clypeum.* Scire enim debent hujusmodi convivæ: quia inimicus eorum Sathanas improvisam eis necem præparat, & se munire contra eum non possunt.

Vel Prophetæ præcipitur, ut vescens in mensa Domini, & illius saturatus cibo
C. diligenter contempletur, quæ ventura sunt Mundo, diciturque per eum ad om-
nes credentes, ut *comedentes & bibentes* cor- Joann. 14.
pus & sanguinem Domini vertantur in 31.
Principes Ecclesiæ, & cum Apostolis audiant: *Surgite*, arripiantque clypeum fidei
de armatura Apostoli Pauli, in quo possint Ephes. 6. 16.
ignita Diaboli jacula extinguere. Sequitur: *Hæc enim dixit mihi Dominus.*

Vade & pone speculatorem, & ℣. 6.
quodcunque viderit, annuntiet,
Et vidit currum duorum equi- ℣. 7.
D. *tum, ascensorem cameli, & contemplatus est diligenter multo intuitu.*
Et clamavit Leo: super specu- ℣. 8.
lam Domini ego sum stans jugiter
per diem, & super custodiam meam * * aliàs: ego sum, stans &c.
ego stans totis noctibus.
Ecce iste venit ascensor vir biga ℣. 9.
equitum, & respondit & dixit: Cecidit Babylon, & omnia sculptilia ejus contrita sunt in terram.

Pone, inquit, in corde tuo *speculatorem*, id est: providam mentis vigilantiam, quæ ventura vitiorum ac dæmonum cer-

no-

tantina ex alta consideratione prænoscat, A. & quæ in mundo futura sunt, prophetico spiritu prævideat. Prophetarum quippe sensus afflatibus intimis repletus ab imo levatur, & ad superna conscendit, atque inde quasi de quodam rerum vertice, quæ infra se ventura sunt, videt.

Speculator itaque, quem Propheta posuit, sensus ejus non incongruè accipitur. Qui super *speculam* Propheticæ considerationis positus vidit in hoc sæculo *currum duorum equitum*, id est: superbam pompam Diaboli & Antichristi. Vidit *ascensorem asini*, id est: Diabolum, & *ascensorem* B. *cameli*, id est: Antichristum: *Asinus* enim stultus & irrationabilis populus gentium est, qui ante Redemptoris adventum possessus â Diabolo est: *camelus* vero tortuosa perversissimorum hominum multitudo, quæ Antichristum sequetur:

Et contemplatus est, inquit, astutias eorum *diligenter multo intuitu*. Et ne qualibet arte eorum deciperetur, *clamavit leo* confidenter dicens ac fortiter: *Super speculam Domini ego sum stans &c.* *Stat* enim *super speculam Domini*, cujus mens in appetitione patriæ supernæ forti stabilitate figitur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam quasi C. quendam secretissimum recessum petiit, ibique incommutabiliter inhærens, & mutabilia cuncta transcendens ipsa jam tranquillitate quietis suæ in Mundo extra mundum est.

Stat & super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet, ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra sit ei omne quod transit. Sanctorum namque provida discretio, dum sollicitè circumquaque respicit in alto posita prius, D. quàm veniat culpa, deprehendit, eamque, quò vigilanter prænotat, eò fortiter declinat.

Potest quoque *specula per diem* custodia virtutum accipi: *custodia* verò *in noctibus* cauta observatio adversus tentamenta vitiorum. Sed diei speculam Domino attribuit: custodiam noctium suam esse testatur: quia virtutes, si quas habemus, ex Deo sunt, & non ex nobis ipsis sunt nobis. Et quocunque modo accipiatur hæc sententia, nox in ea nobis attribuitur, & Domino dies.

Quidam sic interpretatus est, ut *ascensorem asini* juxta Evangelicam lectionem Christum diceret, & econtrario *ascensorem cameli* contrariam fortitudinem propter fœditatem tortuosi animantis. Alii verò duos ascensores litteræ & spiritus ad duo referunt testamenta. Matth. 21

Ecce, inquit, *ecce* speculator *venit iste vir*, id est: Antichristus, qui homo, non Angelicus Spiritus erit, *ascensor bigæ equitum*, id est: possessor gloriæ sæculi potentium. *Et respondit* speculator iniquitati ejus & dixit: *Cecidit, cecidit Babylon.* Tanta enim perversitate consurget adversus Dominatorem cœli pestifer homo ille, ut propter ejus malitiam finiatur Mundus, & ipse cum tota Babylone, id est, iniquorum omnium congregatione præcipitetur in Tartarum, qui extollebatur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur. Unde nunc rectè post ejus adventum dicitur: *Cecidit, cecidit, Babylon*, id est: & anima & corpore missa est in tenebras exteriores. *Et omnia sculptilia Deorum ejus*, id est: universa figmenta falsorum dogmatum ejus contrita sunt in terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Sicut autem speculator ista dicit apud Isaiam: similiter & Joanni visus est Angelus dicens: *Cecidit cecidit Babylon illa magna quæ â vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.* Et alius Angelus secutus est dicens: *Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, hic bibet de vino iræ Dei* Hæc erunt tunc *sculptilia Deorum Babylonis*, bestia scilicet. id est: Antichristus & imago atque character ejus, & numerus nominis ejus. Sed hæc sculptilia conterentur Babylone cadente: quia pereuntibus impiis destruetur Antichristus, & idola ejus. Apoc. 14. 8 ibid. 9.

Alio sensu *vir Ascensor bigæ equitum*, incarnatus Dominus intelligitur, sedens super bigam Ecclesiæ, in qua sunt equites prædicatores atque rectores. Qui ascensor bigæ desideranti Prophetæ & verba ejus audire volenti *respondit & dixit: Cecidit cecidit Babylon*: totius Orbis confusio, & in adventu meo cecidit, & penitus corruet in fine sæculi, *& idola* ejus *contrita sunt.* Hucusque Propheta retulit, quomodo Babylon posita sit ei in miraculum, & in stuporem, & cur tanto mœrore affectus sit in hac visione. Et post hæc ad plebem fidelium conversus subjungit:

Tritura

etiam una deambulatio vel triennium, A. vel quantum voluit Dominus, significare.

Quid igitur per hoc captivitatis *triennium* exprimitur nisi Christianorum tempus à Domini resurrectione usque ad Mundi terminum, in quo sic captivantur, qui Domini gratiam transferunt in luxuriam? *Sic enim minabit Rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ*, & cætera. Ut jam diximus, Rex Assyriorum Diabolus est. Quid autem *Ægyptus*, quæ dicitur *tenebræ*, & *Æthiopia*, quæ *caligo* interpretatur, designat nisi obscuratas nonnullorum conscientias? Dæ-B. mones enim juxta Apostolum *rectores* sunt *Mundi tenebrarum harum*. *Minat* ergo *Rex Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ*: quoniam hostis antiquus eos secundùm desiderium suum de vitio in vitium captivos ire facit, quorum mens scientia doctrinæ Dei non est illuminata, vel post illuminationem consensu peccati rursum est obscurata.

Ephes. 6. 12.

Minat juvenem: quia & eum, qui spiritali robore ac sanitate mentis floridus putabatur, captivat, *& senem*, quia & eum quoque, qui maturus moribus atque perfectus videbatur, in viam iniquitatis impellit. Sic minari nolebat, qui precabatur dicens: *Manus peccatoris non moveat me*. *Nudam minat* eam, id est; indumento justitiæ spoliatam & discalceatam exemplis Patrum. Pedes enim operum nostrorum à morsu serpentis antiqui muniuntur quasi mortuorum pellibus animalium, dum intra regulam vitæ Patrum tenentur. Discalceatus ergo vadit, qui nullius præcedentium Patrum in suis operibus imitatur exempla. C.

Ps. 35. 12.

Ægyptus quoque *persequens* vel *tribulans* interpretatur, & Æthiopes *humiles* atque *dejecti*: quia *omnis qui se exaltat, humiliabitur*. Qui ducendi sunt in captivitatem, in quam ibunt juvenes & senes: quia malitia roborati sunt, & ad perfectæ ætatis vitia pervenerunt: *nudi*, ut omnia eorum scelera pateant. *Nihil enim occultum, quod non reveletur*. Et discalceati, ne Pascha Domini comedere valeant, sed à serpentibus mordeantur. Quid autem in *discoopertis natibus*, per quas stercora geruntur, nisi turpium atque pudendarum actionum detectio figuratur, unde fama fœtentis odoris egreditur?

Luc. 14. 11.
Luc. 8. 17.

Et hæc *ignominia Ægypti*, id est: eorum, qui ob sui cæcitatem cordis usque ad detestandas actiones perducti sunt. Nam propter has ignominiosi habentur & infames. Captivatis itaque tam miserabiliter nonnullis, qui sanctitate magni putabantur, minores, qui sequebantur eos, ante casum eorum *timebunt*, ne & ipsi similiter cadant, *& confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua*: quia nunc ab his erubescent, in quibus salutis suæ spem magnam habebant, & in quibus gloriabantur, quia verè sanctos æstimabant eos. Hoc enim sæpe & nostris diebus contigit.

Et dicet habitator hujus insulæ, id est: qui permanserit stabilis in hac religione: Ecce isti sunt, in quibus spem habebamus, & ad quorum consilium & adjutorium confugiebamus, *ut nos* instruendo atque orando *liberarent à facie Regis Assyriorum*, id est: ab impugnatione Sathanæ, qui nunc semetipsos liberare non valuerunt! *Et quomodo nos* infirmi *poterimus* resistere vel *effugere*, cùm isti fortes tam eneriviter victi sint in certamine tentationum? Sequitur:

CAPUT XXI.

Onus deserti maris. ℣. 1.

Sexto gradu positum est onus istud: quia eorum est, qui neque ad Sabbathum quietis animarum post mortem pertingunt, neque ad octavam beatæ resurrectionis, sed præsenti vitæ, quæ per sex dies laboriosos exprimitur, toti animaliter inserviunt. Est autem Babylonis & hoc D. onus, & illud generaliter omnium peccatorum, id est: & reproborum, & eorum, qui ad pœnitentiam redeunt. *Mare* enim eos significat, de quibus iste Propheta dicit: *Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest*. Corda quippe hominum terrena quærentium diversis cogitationum fluctibus intumescunt, qui elatione superbiæ concitati dum alterna intentione se impetunt, quasi adversanti se unda colliduntur. Mare ergo cor iniquorum est: quod videlicet *mare desertum* est: quia à Deo derelictum ac reprobatum. Sed videamus, quod onus hoc mare sustineat. Isai. 57. 20.

Sequi-

Sequitur: *Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili.*

ŷ. 2. *Visio dura nuntiata est mihi.*

Quid per *desertum* vel *terram horribilem* nisi mens reproborum designatur Angelorum? Quid per *Aphricum* qui calidus est ventus, nisi Spiritus sancti flatus exprimi-
Zach. 9. 14. tur? Unde Zacharias ait: *Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.* Auster enim & Aphricus idem significant. Deus quippe in tuba canit, cùm Christus vel per suos prædicatores, vel per se ipsum prædicat. Et vadit in turbine Austri: quia cùm nostra mens divina formi- B. dine vehementer concutitur, Deus ad eam venit. Turbo enim Austri timor est, quem divina gratia peccatori incutit, ut convertatur. Sed sicut hæ divinæ formidines ab Aphrico Spiritus Sancti veniunt, quæ malum subruant ædificium: sic *à deserto* multitudinis Dæmonum è contrario *venit* turbo tentationum statum mentis concutiens atque subvertens. Quod & aliter intelligi potest.

Quid enim per *Aphricum*, nisi calidus inimicarum suggestionum flatus designatur? Quid per *desertum* nisi destitutio bo- C. ni? Vacua enim timore Dei pectora & ab irroratione gratiæ cœlestis arentia *deserto* squalentis eremi comparantur. In hoc
Apoc. 17. 3 deserto vidit Joannes *mulierem sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ.* Mulier enim Babylon: bestia Diabolus. *Sicut* ergo *turbines*, id est: vitiorum perturbationes, quæ cor evertunt, *ab Aphrico*, id est: à calida suggestione veniunt inimici: ita & *de deserto*, id est: de eo, qui bonum sponte deseruit, *venit* onus hujus deserti maris: quia juxta Pro-
Hab. 1. 7. phetam alium *ex semetipso judicium & onus ejus egredientur.*

Visio, inquit, dura *nuntiata est mihi* divi- D. nitus de terra horribili, dæmonum terribiliter amatoribus sæculi prævalentium.
Apoc. 12. 12. Unde & per Joannem dicitur: *Va terra & mari: quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam.* Hæc est *visio dura*, quæ nuntiata est Prophetæ: Itaque visio vel pondus contra hujus sæculi mare cernitur; & quantis tentationibus Mundus iste plenus sit, Propheta considerat. Hæc autem ipsa tentationum tempestas *à deserto venit*, in quo tentatus & Dominus est, atque Israelitæ serpentium morsibus extincti. In his tentationibus & angustiis horribilis & *dura visio* auditur. Rectè enim turbines atque tempestates de deserto veniunt, & de terra horribili, ubi non est habitator Deus, & ubi universa terrena sunt.

Et quicunque incredulus est, agit rem congruam infidelitati suæ, & qui depopulator est, vastat. Nam hoc sequitur:

Qui incredulus est, infideliter agit, & qui depopulator est, vastat. Quicunque sanctis prædicatoribus non credit, infidelitatis opera facit: *& qui depopulator ac dissipator est, vastat* Ecclesiam ut Saulus. Vel hostis antiquus, qui depopulator bonorum est, vastat intrinsecus Babylonem, id est: sæcularium cor. Sequitur: Act. 8. 3.

Ascende Ælam, obside Mede; omnem gemitum ejus cessare feci. Ælam interpretatur *sæculum* vel *ante fores*, vel *pro foribus*, aut *sæcularia*: Medus verò *mensuratus*, vel *mensurans*. Quid ergo per *Ælam* nisi omnia temporalia significantur ista, quæ nobis ante fores sunt id est: præ oculis: Et quid per *Medum* nisi Sathanas, qui nocere non potest nisi juxta mensuram, qua divinitus relaxatur. *Ascendit* itaque contra eum *Ælam*, cujus mentem sæcularia & visibilia per delectationem superare nituntur: & *Medus obsidet* cùm Diabolus undique mentem tentationibus diuturnis circumvallat, & impugnat. Et inter hæc omnia, inquit *gemitum ejus*, id est: Babylonis, confusæ scilicet mentis, *cessare feci*: quia sæculari gaudio debriata nequaquam sentire valet spiritalia damna, quæ patitur intus, & idcirco nescit cur gemat. Sed Propheta pius, quantum de tali anima doleat, atque miretur, ostendit subjungens:

Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cùm audirem, conturbatus sum, cùm viderem. ŷ. 3.

Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me. ŷ. 4.

Angustia parturientis tenuit Prophetam: quia cum nimio dolore proferabat, quod intus habebat, mœstam scilicet visionem, quæ sibi ostensa fuerat super Babylonem, quam audiens stare non potuit, sed dolore

tamina ex alta consideratione prænoscat, A. & quæ in mundo futura sunt, prophetico spiritu prævideat. Prophetarum quippe sensus afflatibus intimis repletus ab imo levatur, & ad superna conscendit, atque inde quasi de quodam rerum vertice, quæ infra se ventura sunt, videt.

Speculator itaque, quem Propheta posuit, sensus ejus non incongruè accipitur. Qui super *speculam* Propheticæ considerationis positus vidit in hoc sæculo *currum duorum equitum*, id est: superbam pompam Diaboli & Antichristi. Vidit *ascensorem asini*, id est: Diabolum, & *ascensorem* B. *cameli*, id est: Antichristum: *Asinus* enim stultus & irrationabilis populus gentium est, qui ante Redemptoris adventum possessus à Diabolo est: *camelus* vero tortuosa perversissimorum hominum multitudo, quæ Antichristum sequetur:

Et contemplatus est, inquit, astutias eorum *diligenter multo intuitu*. Et ne qualibet arte eorum deciperetur, *clamavit leo* confidenter dicens ac fortiter: *Super speculam Domini ego sum stans &c.* *Stat* enim *super speculam Domini*, cujus mens in appetitione patriæ supernæ forti stabilitate figitur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam quasi C. quendam secretissimum recessum petiit, ibique incommutabiliter inhærens, & mutabilia cuncta transcendens ipsa jam tranquillitate quietis suæ in Mundo extra mundum est.

Stat & super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet, ut dum semper stantem appetit æternitatem, infima sit ei omne, quod transit. Sanctorum namque provida discretio, dum sollicitè circumquaque respicit in alto posita prius, D. quàm veniat culpa, deprehendit, eamque, quò vigilanter prænotat, eò fortiter declinat.

Potest quoque *specula per diem* custodia virtutum accipi: *custodia* verò *in noctibus* cauta observatio adversus tentamenta vitiorum. Sed diei speculam Domino attribuit: custodiam noctium suam esse testatur: quia virtutes, si quas habemus, ex Deo sunt, & non ex nobis ipsis sunt nobis. Et quocunque modo accipiatur hæc sententia, nox in ea nobis attribuitur, & Domino dies.

Quidam sic interpretatus est, ut *ascensorem asini* juxta Evangelicam lectionem Christum diceret, & econtrario *ascensorem cameli* contrariam fortitudinem propter fœditatem tortuosi animantis. Alii verò duos ascensores litteræ & spiritus ad duo referunt testamenta. Matth. 21

Ecce, inquit, *ecce* speculator *venit iste vir*, id est: Antichristus, qui homo, non Angelicus Spiritus erit, *ascensor bigæ equitum*, id est; possessor gloriæ sæculi potentûm. *Et respondit* speculator iniquitati ejus & dixit: *Cecidit, cecidit Babylon.* Tanta enim perversitate consurget adversus Dominatorem cœli pestifer homo ille, ut propter ejus malitiam finiatur Mundus, & ipse cum tota Babylone, id est, iniquorum omnium congregatione præcipitetur in Tartarum, qui extollebatur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur. Unde nunc rectè post ejus adventum dicitur: *Cecidit, cecidit, Babylon*, id est; & anima & corpore missa est in tenebras exteriores. *Et omnia sculptilia Deorum ejus*, id est: universa figmenta falsorum dogmatum ejus contrita sunt in terram tenebrosam, & opertam mortis caligine. Sicut autem speculator ista dicit apud Isaiam: similiter & Joanni visus est Angelus dicens: *Cecidit cecidit Babylon illa magna quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.* Et alius Angelus secutus est dicens: *Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, hic bibet de vino iræ Dei.* Hæc erunt tunc *sculptilia Deorum Babylonis*, bestia scilicet, id est; Antichristus & imago atque character ejus, & numerus nominis ejus. Sed hæc sculptilia conterentur Babylone cadente: quia pereuntibus impiis destruetur Antichristus, & idola ejus. Apoc. 14. 8 ibid. 9.

Alio sensu *vir Ascensor bigæ equitum*, incarnatus Dominus intelligitur, sedens super bigam Ecclesiæ, in qua sunt equites prædicatores atque rectores. Qui ascensor bigæ desideranti Prophetæ & verba ejus audire volenti *respondit & dixit: Cecidit cecidit Babylon*: totius Orbis confusio, & in adventu meo cecidit, & penitus corruet in fine sæculi, *& idola* ejus *contrita sunt*. Hucusque Propheta retulit, quomodo Babylon posita sit ei in miraculum, & in stuporem, & cur tanto mœrore affectus sit in hac visione. Et post hæc ad plebem fidelium conversus subjungit:

Tritura

℣. 10. *Tritura mea, & filia areæ meæ,* A.
quæ audivi à Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.

Id est: ruinam infidelium subitaneam, dum in suis iniquitatibus extolluntur. *Tritura* verò est Ecclesia, quæ præsentibus malis atteritur, ut per hæc à paleis grana separentur, id est: à reprobis justi cœlestibus horreis digni.

℣. 11. *Onus Duma. Ad me clamat ex Seir: custos quid de nocte? Custos quid de nocte?*

℣. 12. *Dixit custos: venit mane & nox:* B.
si quæritis, quærite, convertimini, & venite.

Onus istud Judæorum est prope finem sæculi credere velle inchoantium, & in septimo gradu propter Sabbathum est. *Duma* quippe *silentium* vel *gaudium* interpretatur. Et à confessione Redemp-
Joan. 9. 22. toris siluerunt Judæi, ex quo *conspiraverunt, ut si quis illum confiteretur Christum, extra Synagogam fieret.* Qui tunc jure gaudebunt, quando rursus eum confiteri incipient. Hoc ergo præsens silentium Judæorum, & quod adhuc futurum est gaudium ipsorum, portat onus istud, quod nunc Pro- C.
pheta describit: *Ad me,* inquit Salvator, *clamat,* quisque *ex Seir,* id est: ex spinoso populo Judæorum, quem designavit Seir, id est: Esau, qui natus est totus in modum pellis hispidus (Seir namque *pilosus* dicitur sive *hircus*) *Custos quid de nocte? custos quid de nocte?* Subaudis: venisti? *Custos* quippe noster *de nocte* venit: quia protector humani generis & manifestus in carne apparuit, & tamen hunc pressa perfidiæ suæ tenebris Judæa minimè agnovit. D.
Unde tamen resipiscere incipiens conqueritur, quare ipse *in nocte* venerit? Cui custos pervigil, qui custodit Israel dixit: *venit manè* illuminationis gentium, *& nox* excæcationis Judæorum. Nam per ejus præsentiam & nova lux mundo inclaruit, & tamen in corde infidelium vetus cæcitas remansit. Immo excæcati sunt quidam in adventus ejus, *Si me,* inquit, fide jam *quæritis, quærite* me & operibus, *convertimini* à vetustate, *& venite* ad novitatem. Hoc enim, ut præmisimus, eis dicitur, qui jam aliquatenus cœperunt credere.

Vel Ecclesia potest dicere, quod Dominus de Seir, id est: de terrenis locis ad se vociferetur, seque provocet ad salutem, & ad ipsum loqui: O custos, qui de nocte consurgens versaris in tenebris, qui absque peccato in carne es peccatrice, qua causa voluisti humanum corpus assumere: Respondet custos, id est: Samarita- Luc. 10. 33 & seqq.
nus, qui vulneratum jumento suo imposuit: *Venit mane & nox,* id est: gentium multitudini ortus est Sol justitiæ, & Judæis venerunt tenebræ. Et gentibus dicitur *Si me quæritis,* studiosiùs *quærite, convertimini* ab erroribus *& venite* ad me.

℣. 13. *Onus in Arabia. In saltu ad* alias: Dedanim.
vesperam dormietis in semitis Dodanim.*

℣. 14. *Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti.*

℣. 15. *A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladii imminentis, à facie arcus extenti, à facie gravis prælii.*

℣. 16. * *Quia hæc dicit Dominus Deus:* * alias: Quoniam hæc dicit Dominus ad me &c.
Adhuc in uno anno quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar,

℣. 17. *Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar, imminuentur: Dominus enim Deus Israel locutus est.*

Onus hoc, nisi fallor, pœnitentium est, ideoque in octavo positum est ordine propter metum scilicet futuri examinis. Nemo enim pœnitentiam agit nisi diem judicii metuens. Qui dies erit octavus: quia post tempora sæcularia, quæ septem diebus peraguntur, veniet. In *Arabia* verò dicitur onus istud: quoniam ad eos spectat, qui de suis humiliantur peccatis, & vitæ suæ terminum propinquare credunt, vel de eo cogitant.

Arabia quippe, quæ *humilis* interpretatur vel *Occidentalis,* vel *vespertina* terminum hujus vitæ, aut senectutem designat. *In Arabia* ergo, id est: in humili mente pœnitentis, & ad finem vitæ se propinquare considerantis est *onus* istud. Vos, inquit, ô pœnitentes *dormietis,* id est: à strepitu cupi-

cupiditatum quiescetis, *in saltu*, id est: in A. aspera & horrida conversione pœnitentiæ, *ad vesperam*, id est: occumbente sole desideriorum carnalium, vel propè finem præsentis vitæ.

Vel *in saltu*, id est: in remota & secreta conversatione *dormietis* á strepitû mundi, *in semitis Dodanim*, id est: in viis Christi, qui nobis propinquus fieri dignatus est. *Dodanim* quippe *patruelis* dicitur, quod nobis specialiter, qui ex gentibus credimus, est Christus. Duo etenim fratres sunt populus Judæorum, & gentium. B. Et Christus quidem Judaici populi filius est: nos verò nati sumus ex gentili populo. Christus ergo *patruelis* est nobis, id est: patrui nostri filius. *In semitis* itaque *Dodanim* dormit, qui turbulentis sæculi actionibus derelictis angustas Christi vias quieto corde sectatur. In his quippe semitis dormiebat Jacob quando scalam, cujus summitas cœlos tangebat, in somnis vidit. *Gen. 28. 12 & seqq.*

Vel ita. *Arabia* dicitur *vespera*, quæ noctis tenebrarumque principium est: omnisque, qui habet initium peccatorum, C. versatur in vespera: qui autem venit ad summum, in media nocte consistit: & qui in malitia cœperunt esse; ac peccatorum viam ingrediuntur, non dormiunt, vel morantur in agris & segetibus, sed in infructuosis saltibus. Recteque, quia vespera principium malorum est, *in semitis Dodanim*, quæ interpretatur *judicia*, dicuntur habitare. Quot enim habent peccatorum genera, tot judiciorum merentur sententias. Potest etiam *Dodanim grande judicium* interpretari. D.

Jam verò spiritales admonet Propheta, quod humanitatis offertorium impendant cuilibet pœnitenti. *Ferte*, inquit, *aquam*, spiritalis doctrinæ *sitienti* poculum divinæ prædicationis, vos *qui habitatis terram Austri*, id est: qui in Ecclesia spiritaliter vivitis: *cum panibus* sacri pabuli *occurrite* unicuique *fugienti* inquinationes mundi, atque supplicia futuræ damnationis. Aqua quippe scientiam sacræ Scripturæ significat, quia scriptum est: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum.* *Eccli. 15. 3* Et: *aqua profunda verba ex ore viri.* *Prov. 18. 4* *In terra* verò *Austri habitant*, qui in sancta Ecclesia positi sancti Spiritus aura perflantur.

In *panibus* quoque eruditio doctrinæ cœlestis designatur, sicut scriptum est: *Cibabit illum pane vitæ & intellectus.* *Eccli. 15. 3* *Fugit* autem, qui hujus mundi mala evadere concupiscit. Qui ergo in terra Austri habitat, fugientibus cum panibus occurrat, id est: qui jam sancto Spiritu intra sanctam Ecclesiam plenus est, eum, qui mala sua evadere nititur, eruditionis alloquio consoletur. *Fugienti* quippe *cum panibus occurrere* est, metuenti æterna supplicia doctrinæ sacræ escas offerre, & modò timorem terrore comprimere, modò pavorem per exhortationem fovere.

Locus hic propriè adversus eos intelligi potest, qui tradentes se otio atque desidiæ propria salute contenti sunt, nec pœnitentibus atque conversis manum porrigunt. *Fugerunt enim*, inquit, pœnitentes, isti *à facie gladiorum*, quos sancti in judicio tenebunt, sicut scriptum est: *Gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam.* *Ps. 149. 6.* *A facie gladies imminentis*, de quo dicit Job: *fugite à facie gladii imminentis.* *Job 19. 29* De quo tantus* gladius est: *Et scitote esse judicium. A facie arcus extenti*, de quo dicitur: *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus.* *Ps. 59. 6.* Nam & gladius est arcus judicialem sententiam hoc loco designant. *A facie gravis prælii*, futuri scilicet examinis, de quo Dominus ait: *Quis Rex iturus committere bellum adversus alium Regem non sedens priùs cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit adversus se? Alioquin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt.* *Luc. 14. 31 & 32.* Rex quippe est unusquisque, qui se ipsum benè regit. Qui est iturus committere bellum adversus alium Regem: quia in fine á Domino judicandus est. Sed cum decem millibus occurrere non potest ei, qui cum viginti millibus venit adversus eum: quia cum perfectione operum respondere Judici non sufficit, qui non solùm de operibus, sed etiam de cogitationibus rationem quæret. Mittat ergo precum & pœnitentiæ ad eum interim legationem, rogans ea, quæ pacis sunt. Itaque futuram discussionem *grave prælium* nominat: quia nemo tam sanctus est, ut pondus illud districti examinis portare queat, si remota pietate discutiatur. Vel gladios hæreticorum fugerunt, doctrinam gentilium, blasphemias Judæorum. Et quia multos viderunt eorum jaculis interfectos, & cecidisse in præ-

* uterque Cod. tantum

prælio plurimos ipsi cupiunt vestro auxilio liberari.

Deinde quid in hac vita consequantur, qui toto corde pœnitentiam agunt, demonstrat: *Adhuc*, inquit, *in uno anno*, id est: in residuo vitæ eorum spatio, *auferetur ab eis omnis gloria Cedar*, id est; peccatum eorum, in quo Principes tenebrarum dæmones gloriabantur. Cedar enim *tenebra* dicitur. Sed annus iste erit quasi *annus mercenarii*: quia se judicabunt indignos appellari filios Dei solo mercenariorum nomine contenti. Unde & in per-
Luc. 15. 18 & 19. sona eorum pœnitens ille dicit: *Pater peccavi in cœlum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis.*

Vel quia mercedem supernæ remunerationis à Domino merebuntur, annus iste *quasi annus mercenarii* vocatur. Unde
Job. 7. 1. beatus Job de tali servo loquitur: *Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat sicut mercenarii dies ejus.* In hoc itaque *mercenarii anno auferetur ab eis omnis gloria Cedar*,
Eph. 5. 8. id est: tenebrarum, ut audiant- *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.*
Rom. 6. 21 Et: *Quem fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Et reliquiæ numeri sagittariorum de filiis Cedar imminuentur*: quia filii tenebrarum dæmones paulatim cottidie minus minusque tentationum jacula cordibus eorum audebunt immittere. Sequitur:

CAPUT XXII.

℣. 1. *Onus vallis visionis.*

In nono gradu positum est onus istud, ut insinuetur nobis, quia eorum est, qui intra fidei Sacramentum in Ecclesia contineri videntur. Nam quia ter tria sunt novem, rectè novenarius numerus mysterio fidei aptatur. Vel fidei transgressores potest locus iste vocare. Nam cum Ecclesia sit mons, cur modò *vallis* dicitur, nisi ut omnes perversorum dogmatum Principes qui corruerunt de sublimitate sensus scripturarum, & ad ima devoluti sunt, sciantur in *valle* versari visionis?

Vallis quoque *visionis* Ecclesia est, quæ in virtute humilitatis consistens oculos cordis illuminatos habere solet. Sed & hæc nimis grave portat *onus*: qui reproborum multitudine premitur, & tentationum pondere multipliciter gravatur, præcipuè tamen circa finem sæculi. Unde nunc eis dicitur: *Quidnam tibi quoque est: quia ascendisti & tu omnis in tecta?*

Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans? ℣. 2.

Ac si dicatur: de cæteris quos hucusque descripsi, mirum valde non est, si diversa malorum onera sustinent. Sed *tibi quoque quidnam* accidit: quia & *tu omnis ascendisti in tecta*, id est: super culmina domorum, prospicere undique mortes filiorum tuorum, *clamore* lamentationis *plena*, quæ eras multitudine civium *frequens*, & in filiis tuis vel in prosperitate *exultans*? Quid autem in *tectis* nisi terrena corpora signantur? Ascendunt igitur in tecta, qui corporis ita transcendunt desideriis, ùt Apostolus ait: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Rom. 8. 11.
Quibus & à Domino dicitur: *Quod in aure audistis, prædicate super tecta.* Matth. 10. 27.

Itaque Ecclesia, quæ pacis quondam tempore mansit in tectis, irruente novissima tribulatione ascendet *omnis in tecta*: quia quæ terrenis licitè utebatur ad corporis commodum, omnia tunc mundana relinquens arcem mentis conscendet, & inimicorum tentationes undique sibi prævidendo refellens de suorum civium spiritali morte lugebit. Nihil enim Christianus quisque in terra tunc possidere poterit scientibus Antichristi sequacibus. Sequitur:

Interfecti tui non interfecti gladio, nec mortui tui in bello. Hæc est vehementis causa doloris: qui non materiali gladio corporaliter occiduntur cives sanctæ Ecclesiæ, sed invisibili mucrone tentationum spiritaliter perfossi moriuntur. Et quid faciunt pastores, dum sic perimuntur oves? Sequitur:

Cuncti Principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt, omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt. ℣. 3.

Huic loco consonat, quod in Evangelio Dominus ait: *Mercenarius, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves & fugit.* Nunc enim de inutilibus Ecclesiæ Principibus sermo est, qui videntes iniquitatem contradicere non audent, sed se sub silentio abscondunt. *Fugiunt* enim hujusmodi *Principes* non mutando locum, sed subtrahendo solatium: Joan. 10. 12

Fugiunt: quia injustitiam vident, & tacent. Quia igitur circa finem sæculi omnes ferè, qui videbantur Ecclesiæ Præpositi, sub silentio se abscondunt, dum resistere injustitiæ perversorum nequaquam præsumunt, *cuncti*, inquit, *Principes tui fugerunt simul*, non quia omnes, qui in toto Orbe fuerint, tunc fugiant, sed quia omnes, qui in plerisque regionibus erunt, perculsi formidine cedent, sicque suorum vinculis peccatorum *durè ligantur* quibus data potestas fuerat, ut aliorum vincula solverent. *Omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter*: quia universi, qui in nonnullis reperti fuerint provinciis, ab Antichristo vincentur, sicuti nunc quoque multi ab iniquitatibus variis superantur. *Procul*, inquit, *fugerunt*: quia longè à justitia, dum sibi metuerent, recesserunt.

Vel ita: *Quidnam tibi quoque est &c.* Id est: cùm Philosophi tumeant, & omnis sapientia sæcularis de sublimibus disputans simplicitatem contemnat Ecclesiæ: cur tu quoque excelsa sectaris: *Clamoris plena &c.* Doctrina hæreticorum non in sensu, sed in multiloquio & clamore versatur. Unde ob multitudinem deceptorum *frequens civitas* appellatur, & *exultans* propter superbiam. *Interfecti tui &c.* Maxima pars absque ullo certamine & disceptatione hæreticorum deceptionibus supplantatur, nec vulneratur gladio, sed sponte sua transit ad hæreticos. Et omnes eorum Principes ab Ecclesia migraverunt ad Synagogam Sathanæ, & transierunt simul discordes in perfidia, concordes in transcriptione, ideoque *durè ligati sunt* in erroribus suis, & procul à Deo fugerunt. Sequitur:

℣. 4. *Propterea dixi: Recedite à me, amare flebo: nolite incumbere, ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.*

Solitò more vir misericors visionem mœstam videns præ nimio dolore, ni fallor, cecidit, & accedentibus amicis, ut cum erigerent, vel consolarentur *recedite à me*, inquit, *amarè flebo.* Tantò enim mœrore ab intimis animi medullis erat affectus, ut nulla ratione consolationem reciperet. Cumque protinùs ad eum jacentem inclinarentur, qui mœstitiam ejus lenire volebant, adjecit: *Nolite incumbere, ut consolemini me.* Et cur consolationem respuat, ostendit adhuc dicens:

Dies enim interfectionis & conculcationis & fletuum à Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum & magnificus super montes. ℣. 5.

Tempore enim extremæ persecutionis interficient opera justorum, & qui ad iniquitatem consenserint, conculcabuntur à Dæmonibus in cœno vitiorum.

Vel animæ eorum interficientur, qui consensum Antichristo præbuerint: cæteri verò conculcabuntur, & ab omnibus affligentur, & inter hæc pii quique flebunt. Et *ista dies à Domino*: quia divinitus est olim dispositum, ut tempus tribulationis illius veniat. *Scrutans murum*: quia tùnc undique mentem pulsans, quantum uniuscujusque conscientia virtutibus sit munita, probabit. *Et magnificus super montem Ecclesiæ*: quia sublimiores sanctos mirabilibus aggredietur tentationibus.

Vel dies judicii & interfectionis à Domino in valle visionis oritur, & ut singulorum opera demonstret, scrutatur *murum* hæreticorum, quem contra Ecclesiam quasi firmissimum propugnaculum construxerunt: Et magnificum gloriosumque, id est: quemlibet doctorem eorum, qui se super Christo monte consistere gloriatur. Sequitur:

Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudabit clypeus. ℣. 6.

Ælam interpretatur *sæculum* vel *ante fores* sive *pro foribus*, vel certè *sæcularia*, & significat hunc Mundum, & omnia hæc visibilia, quæ nobis velut ante fores oculorum sunt. Rursus *Ælam* interpretatur *oppositi* significans omnes, qui nobis in via Dei sunt oppositi. Quid verò per *pharetram* nisi lædendi consilium accipitur? Quid per *currum* nisi pomposa sæculi gloria? Quid per *hominem equitem*, cujus est iste *currus*, nisi Antichristus, qui in sæculari gloria præ omnibus dominabitur?

Ælam ergo vallem visionis obsidens *sumit pharetram*: quia vel hic Mundus vel hostis antiquus Dei famulos expugnare volens malignum tractat consilium, de quo

quo mortifera ſubito jacula quaſi de pharetra ſagittas in eos mittat. Et quæ eſt hæc pharetra? *Currus hominis equitis*, id eſt: gloria, quam Antichriſtus poſſidebit. Per hoc enim multos ſuperabit, quòd ille tunc perditionis filius omnem Mundi gloriam obtinebit.

Vel ſumet *pharetram currus hominis equitis*: quia ut fidelium corda vulneret, temporalem eis gloriam, quam quisque potens in ſæculo poſſidet, offeret. *Et parietem nudabit clypeus*: quia multi fideles, qui exterioribus Eccleſiæ miniſteriis dediti erant velut parietes templi, fidem, qua repellere univerſa diaboli machinamenta poterant, abjicientes nudi remanebunt ante ejus pharetram currum gloriæ ſæcularis amantes. Unde & Joanni di-

Apoc. 11. 2. ctum eſt: *Atrium autem, quod eſt foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum eſt gentibus.* Quod enim apud Iſaiam *paries*, hoc apud Joannem dicitur *atrium*; & quod *paries clypeo nudatus* deſcribitur, hoc eſt, quòd *atrium foras ejectum & gentibus datum* oſtenditur. Clypeus namque fi-

Eph. 6. 16. des eſt, quia Paulus ait: *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* *Parietem* itaque *nudabit clypeus*: quia exterioribus occupationibus fidem amittent.

Vel Ælam, qui interpretatur *aſcenſus eorum*, ſive Elamitæ, qui *contemptores* dicun-

Pſ. 10. 2. tur, ſumpſerunt pharetram, *ut ſagittent in obſcuro rectos corde.* qui ſunt in curru & equites homines, ut parietem Sion & Eccleſiæ firmamentum ſuo clypeo & impugnatione denudent. Erunt autem *electæ valles* & humilia dogmata *plena quadrigarum* ſuperbiæ, & per Eccleſiaſticos viros Deus *revelabit operimenta Judæ*, & omnia ſecreta eorum, qui in confeſſione fidei conſtituturi ſunt. Sequitur.

℣. 7. *Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponentes ſedes ſuas in porta.*

℣. 8. *Et revelabitur operimentum Judæ, & videbitur in illa die armamentarium domus ſaltus.*

Electæ valles, id eſt: illi, qui propter humilitatem, quam oſtendebant, æſtimabantur electi, replebuntur in tempore illo quadrigis inanis gloriæ. Tanta enim tunc animarum erit pernicies, ut, qui jam

A. in electorum ſorte per nimiæ humilitatis gratiam computati videbantur, proh dolor! in ſuperbiam elati divitias & honores ſæculi Chriſto præferant.

Et equites, id eſt: maligni Spiritus, qui ſuper cervices iniquorum equitant, *ponent ſedes ſuas in porta fidei*: quia multis obſtruent confeſſionis januam. *Ore enim* Rom. 10. 10
confeſſio fit ad ſalutem. Sed quia multi tunc erunt, qui præ timore ſe Chriſtianos non confitebuntur, licèt fidei veritatem in cor-

B. de teneant: *Equites ſedes ſuas in porta illorum poſituri* dicuntur, quia fidei eorum, dominabuntur.

Et revelabitur operimentum Judæ: quia conſcientia eorum, qui ſe Chriſtianos tempore pacis confitebantur, patebit. Judas quippe *confeſſio* dicitur. *Armamentarium* verò locus eſt, ubi conſervantur arma. Et quæ ſunt arma fidelium niſi virtutes & verba ſacri eloquii? Quod eſt *armamentarium* talium armorum niſi cor ju-

C. ſtorum? Quæ eſt enim *domus ſaltus* niſi perfectorum conſcientia, quæ repulſo ſtrepitu deſideriorum carnalium vacat, & videt, quoniam Dominus eſt Deus? *Videbitur* ergo in illa die *armamentarium domus ſaltus*: quoniam tribulatio tentationis mentem electorum, quæ erat mundanis remota tumultibus, & armis repleta cœleſtibus, manifeſtabit. Poſt hæc manifeſtiùs hæreticorum perverſitas deſcribitur. Subjungit enim:

Et ſciſſuras civitatis David videbitis: quia multiplicatæ ſunt. ℣. 9.

Civitas quippe *David* Eccleſia Dei eſt, quam hæretici in reprobis per varias ſectas ſcindere nituntur. Quibus congruit, & quod ſubditur: *Et congregaſtis aquas piſcinæ inferioris.*

Et domos Jeruſalem numeraſtis, ℣. 10.
& deſtruxiſtis domos ad muniendum

D. *murum.*

Et lacum feciſtis inter duos mu- ℣. 11.
ros, & aquam piſcinæ veteris, & non ſuſpexiſtis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem ejus de longe non vidiſtis.

Quæ eſt enim *piſcina inferior* niſi doctrina eorum tendens ſemper ad ima? Qui & *domos Jeruſalem numerant*: quia non profectu ſed copioſo numero diſcipulorum gaudent.

dent. *Et destruunt domos*, id est: subvertunt mentes fidelium, quos seducere possunt, ut *murum* suæ protectionis adversus Ecclesiam *muniant?* Dumque vetus reprobant instrumentum, nec novum secuti sunt, quia novum veteris testimoniis roboratur. Propterea inter duos muros, veterem & novum fecerunt sibi novas aquas, quas interiores esse putant, & majora continere mysteria, quam in testamento veteri continentur, nec puteum, qui vitales & perpetuas haberet aquas, sed *lacum* cœnosum, qui continere non possit aquas, *fecerunt inter duos muros* veteris & novi testamenti *& aquam piscinæ veteris*, id est: antiquæ Legis umbram. *Et non respexerunt* Deum, qui veteris testamenti conditor est. Et *à longe noluerunt* enim *videre*, dum adhuc differt ad judicium venire. Sed ipse nollet eos perire sed respicere, Nam sequitur:

℣. 12. *Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum & ad calvitium & ad cingulum sacci.*

Cottidie enim Dominus hæreticos & peccatores vocat *ad fletum* pœnitentiæ, & ad *planctum* malorum, quæ fecerunt, *& ad calvitium*, ut frontem, quæ sedes est verecundiæ, detegant, & peccata de quibus erubescunt, vel erubescere habent, confitendo denudent, *& ad cingulum sacci*, ut asperitate pœnitentiæ accingantur. Sed illi econtra pro fletu & planctu habent, vel habuerunt gaudium & lætitiam, & quasi morte omnia finirentur, occidentes vitulos & arietes jugulantes, dum comederent carnes, & biberent vinum, locuti sunt verba blasphemantium: Dum in præsenti sæculo sumus, deliciis affluamus. Crastina enim dies, id est: futurum tempus sine sensu erit.

Vel in die mortis *ad fletum & ad planctum* vocabitur, qui ante mortem noluit plangere mala, quæ fecit. In calvitio quoque & cingulo sacci habitus plangentium ostenditur. Quam videlicet diem bene Dominus in Evangelio super unumquemque hujusmodi Prælatum ostendit

Matth. 24. 48. & Luc. 12. 45. & seqq. venturam dicens: *Si dixerit malus ille servus in corde suo: moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conservos: manducet autem & bibat cum ebriis veniet Dominus servi illius in die qua non sperat, & hora, qua ignorat, & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium.* Qui enim superiùs tot mala fecisse describuntur quasi percutiendo conservos, & post hæc ad fletum vocandi dicuntur, nunc interim epulari & bibere cum ebriis declarantur, cùm subditur:

Ecce gaudium & lætitiam occidere vitulos & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. ℣. 13.

Nam qui se morituros non ambigunt, dum adhuc potestatem habent, inanibus gaudiis & potationibus & luxuriis occupantur, ut nullo metu malorum, quæ futura sunt, mordeantur, sicut & alibi loquuntur: *Vino pretioso & unguento nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, nemo nostrum sit exors luxuriæ nostræ, ubique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.* Sap. 2. 7. & seqq.

C. Hoc itaque, quòd *in gaudio & lætitia* dicuntur *comedere carnes, & bibere vinum* dicentes: *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur*, manifestè declarat, quia alii reproborum idcirco præsentibus resolvuntur delectationibus, quoniam se in hac vita diu mansuros putant: alii, quia facultatem se citiùs amissuros æstimant luxuriosiùs eisdem voluptatibus serviunt dicentes, ut præmisimus. *Quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.* Adeò enim præsentis vitæ delectationes amant, ut nullam deinceps spem delectationis habeant. Sæpe etiam unus idemque homo & diu se hic vivere putat, & facultatem fruendi voluptatibus carnis per mortem amittere

D. velociter metuit, ut & longitudinem vitæ simul & vicinitatem mortis sibi promittat, nec tamen ab iniquitatibus desistat. Sed de his Propheta divinam annuntians sententiam sequitur:

Et revelata sunt in auribus meis Domini exercituum ℣. 14. *vias: revelata est in aur. m. vox Domini exerc.*

Merito enim in iniquitatibus suis morituri asseruntur, qui, quantò viciniorem suspicantur mortem, tantò magis augent iniquitatem dicentes: *Comedamus & bibamus,*

mus, cras enim moriemur. Cùm è contrario deberent dicere: *Jejunemus, & oremus, cras enim moriemur.* Non dimittetur eis hæc iniquitas, donec aut peccato moriantur & vitiis, aut cum delictis suis ad inferos pertrahantur. Dicente autem Domino: *Si dimittetur hæc iniquitas vobis,* defectus sermonis indicat affectum vehementer indignantis & comminationem confirmantis, quemadmodum & in Psalmo
Ps. 94. 11. cum dicit: *Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Sequitur:

℣. 15. *Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade & ingredere ad eum,*
B.
qui habitat in tabernaculo ad Sobnam Præpositum templi, & dices ei:

℣. 16. *Quid tu hìc, aut quasi quis hìc? Quia excidisti tibi hìc sepulchrum, excidisti in excelso memoriam diligenter in petra tabernaculum tibi.*

Tabernaculum vel *templum* Ecclesia præ-
Apoc. 21. 3 sens est, de qua dicitur: *Ecce tabernaculum*
1. Cor 3. 17 *Dei cum hominibus.* Et: *templum Dei sanctum est, quod estis vos.* *Præpositus* hujus templi quilibet superbus Pontifex inutilis
C.
Joan. 10. 12 est, qui in Evangelio *mercenarius* appellatur. Unde *Sobnas* interpretatur *revertens;* quia sacerdotes hujusmodi revertuntur ad ea, quæ retro sunt: non extenduntur in ea, quæ ante sunt. Cùm autem dixit Dominus: *Vade & ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo,* ostendit: quia perfectus quilibet sanctus increpare debet secretò tales Præpositos, sicut Samuel increpavit Heli Principem Sacerdotum.

Sed videamus, quid dicat tali Prælato: *Quid,* inquit, *tu hic agis?* Ac si dicat: Nihil hìc subjectis proficis. *Aut quasi*
D.
quis hic? Id est: tu es hìc *quasi quis:* quia locum tenes prælationis, & opus Prælati non imples. *Quia excidisti tibi hic sepulchrum,* id est: tu spiritaliter mortuus corda hominum corrupisti, ut te diligerent, & in mentibus tibi faventium quasi in sepulchro condereris. Inutilis enim sacerdos, cùm favores hominum acquirit, cor eorum sibi sepulchrum, in quo spiritaliter jam mortuus quiescat, facit. *Excidisti in excelso memoriam* tuam: quia quæsivisti etiam post mortem laudibus humanis in longum extolli, *diligenter*

A.
in petra, id est: in dura mente sæcularium *excidisti tabernaculum tibi,* in quo te protegeres. Sequitur:

Ecce Dominus asportari te faciet ℣. 17.
sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum, sic sublevabit te.

Coronans coronabit te tribula- ℣. 18.
tione, quasi pilam mittet te in terram latam, & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus Domini tui.

Et expellam te de statione tua, ℣. 19.
& de ministerio tuo deponam te.

Gallus gallinaceus est evnuchizatus, cui comparatur inutilis Præpositus. Quia sicut iste gallus fœcundare gallinas nequit, sic & hujusmodi Præpositus amissa virilitate mentis spiritale semen in corda subjectorum mittere non valet. Sed sicut vulpes gallos: sic dolosus Dæmon asportat hujus animam. *Et sicut amictum,* id est: vestimentum prædo sublevat: ita corpus hujus in resurrectione tollet raptor antiquus: & cui corona vitæ promissa fuerat, si rectè ageret, nunc perpetua tribulatione coronabitur, id est: circumdabitur.

Pila verò globus est pilorum, quo juvenes ludunt. Tunc ergo mittetur iste *quasi pila in terram latam & spatiosam:* quia ludibrio dæmonum longè lateque jactabitur, & ab omnibus ferietur, & agitabitur, *ibique* æterna morte *morietur.* *Et ibi erit currus gloriæ ejus,* id est: ad hoc redigetur pompa jactantiæ & elationis ejus. Qui videlicet *currus gloriæ ejus ignominia domus Domini* vocatur: quia sacerdotis pomposa elatio ignominia est totius Ecclesiæ: & idcircò talis plerumque etiam ante mortem *expellitur de statione sua,* ut in loco ejus melius substituatur. Unde & subditur:

Et erit in die illa: vocabo ser- ℣. 20.
vum meum Eliacim filium Helciæ.

Et induam illum tunica tua, & ℣. 21.
cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus ejus, & erit quasi pater habitantibus Jerusalem & domui Juda.

Et dabo clavem domus David ℣. 22.
super

super humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat, & claudet, & non erit, qui aperiat.

ỳ. 23. *Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solium gloriæ domui patris sui.*

ỳ. 24. *Et suspendam super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.*

ỳ. 25. *In die illa dicit Dominus Deus exercituum auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet, & peribit, quod pependerat in eo: quia Dominus locutus est.*

Quid enim per *Eliacim* intelligendum est, qui interpretatut *Dei resurrectio* vel *Deus resuscitavit*, nisi Divinæ gratiæ resuscitatio? Et sanctæ religionis ac piæ conversationis, quæ per bonos pastores divinitus excitatur, reformatio? Sæpe enim sub malis rectoribus sanctæ religionis ac sacri ordinis instituta labuntur. Sed postquam loco malorum boni pastores successerint, qui sunt filii Helciæ, qui interpretatur *pars Domini*, id est: qui sunt filii dilectionis, omnia, quæ ceciderant, resuscitantur.

Deposito itaque Sobna succedit Eliacim filius Helciæ, qui sit *pater habitantibus Jerusalem*: quia plerumque morientibus vel ob culpam suam degradatis inutilibus Ecclesiæ pastoribus loco eorum dulces ac pii pastores subrogantur, qui paterno affectu cuncta provideant, & paternis visceribus singulis consolantur fidelibus.

Jerusalem & *domus Juda* Catholica est Ecclesia. Et quamvis pastores sæpius deteriores melioribus succedant, quàm meliores deterioribus, Propheta tamen divinæ gratiæ prænuntiator illud, quod per gratiam Dei faciendum novit, prœloquitur: *Et dabo*, inquit, *clavem domus David*, id est: Ecclesiæ *super humerum ejus*: quia ipse portabit onus curæ pastoralis, & in operibus velut *in humeris* portabit discretionem ac potestatem aperiendi & claudendi, id est: solvendi & ligandi, ut quæ solverit, & ligaverit, operibus suis demonstret esse solvenda sive liganda, id est: faciat ea, pro quibus alios solverit,

A. & non faciat ea, pro quibus alios ligaverit.

Et aperiet, & non erit, qui claudat: quia *quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis. Et claudet, & non erit, qui aperiat*: quia *quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* Matth. 16 19.

Vel ita: *clavem David* intellige discretionem & scientiam interpretandi scripturas: quia aperiuntur ea, quæ exponuntur, & clauduntur, quæ nobis absconduntur, Quæ portatur *in humero*, ut Doctor, quod intelligit, aut loquitur, faciat.

Et figam illum paxillum in loco fideli, id
B. est: in Ecclesia ut omnium actio pendeat ex ejus magisterio, & omnes erigat, atque sustineat ejus firma rectitudo. *Et erit in solium gloriæ domus patris sui*: quia requiescent, & gloriabuntur in eo omnes electi. Pater enim ejus Helcias est, qui dicitur *pars Domini*. *Vasa* quæ suspenduntur in eo, homines sunt, quos sursum tendere facit. *Vasa craterarum* illi sunt, qui mentes fidelium poculo sanctæ prædicationis inebriant. *Vasa musicorum*, qui divinis cantibus auditorum corda demulcent. Aut certè vas musicum est, quicunque veraci-
C. ter dicit: *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* Ps. 118. 54. Omnes ergo isti & cæteri, qui describuntur, suspendentur in eo: quia in ejus exemplis ac sermonibus attendentes ima deserent, & ad superna erigentur.

In die illa auferetur paxillus, qui fuerat fixus in loco fideli, & frangetur: quia sicut dictum est, succedente bono Præpositus inutilis dejicitur.

Si autem nomine *vallis visionis* Ecclesiam signari generaliter intellexeris, id est:
D. ab initio sæculi usque in finem, poteris per *Sobnam* sacerdotes instrumenti veteris & doctrinam eorum accipere, & per *Eliacim* Sacerdotium Christi, quod in novo testamento est, ac sacerdotes ejus prædicatores resurrectionis illius. Quis est enim, qui habitat in tabernaculo Judæorum & in domo quondam Dei nisi Judaicus sermo, & ratio, quæ in veteris instrumenti lectione versata est? Huic itaque traditioni dicitur atque doctrinæ: *Quid hic agis?* Cur tibi vis ædificare domum in occidente littera, & tabernaculum, quod non habet fundamentum in duritia ejusdem litteræ? Ob hoc autem dico tibi, quòd in ex-

excisione sepulchri ubi mortuos recondas, A.
vel ipse mortuus jaceas, laborare non debes; quia transferet Dominus sacerdotium tuum sicut transferri solet gallus esfæminatus, qui nec generare valet, nec cantare.

Sobnas enim interpretatur *convertens* vel *conversio*. Dicitur ergo Principi Judæorum, ut convertatur de Lege ad Evangelium, & victimarum imaginibus derelictis transferat se ad spiritalis sacrificii veritatem. *Eliacim* verò, qui dicitur *Dei resurrectio*, vel *Deus resuscitavit*, interpretatione sui nominis designat Christum â mor- B.
tuis resuscitatum. Qui & *filius Helciæ*, id est: *patris Domini*, est. Hunc enim pater
Matth. 3. 17. signavit Deus, & ait illi: *Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.* Deposito igitur in Sobna veteri sacerdotio surgit novum in Eliacim juxta ordinem Melchisedech. *Vocabo*, inquit, *servum meum Eliacim, & induam illum tunica tua &c.* Christus sacerdotali tunica est indutus, id est: propria carne vel sancta Ecclesia, & cin-
Ps. 92. 1. gulo sacerdotali confortatus: quia *indutus est Dominus fortitudine, & præcinxit se virtute.*

Vel sacerdotale *cingulum* est justitia:
Ps. 131. 9. quia scriptum est: *Sacerdotes tui induantur* C.
justitia. Quo cingulo Dominus est confortatus, quia de illo prædictum fuerat:
Isa. 11. 5. *Et erit justitia cingulum lumborum ejus.* Cui data est *clavis domus David*, sicut ipse loqui-
Apoc. 3. 7. tur: *Hæc dicit Sanctus & verus qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Scio opera tua.* Quam videlicet clavem habet *super humerum*: quia per crucem, quam in humero gestavit, regna cœlorum nobis aperuit, & omnia Legis & Prophetarum arcana patefecit. Sed & primo Pastori personam cætero- D.
Matth. 16. 19. rum gerenti dedit eam dicens: *Tibi dabo claves regni cœlorum.*

Et figam, inquit, *illum paxillum in loco fideli*: quia ipse continet Ecclesiam suam, & firmat, ne portæ inferi prævaleant ad-
Luc. 1. 33. versus eam. *Et erit in solium gloriæ domui*
1. Reg. 12. 8 *patris ejus*: quoniam *dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, ut sedeat cum Principibus & solium gloriæ teneat.*

Et suspendam super eum omnem gloriam domus Patris ejus, ut omnes honorificent fi-
Hebr. 1. 3. lium, sicut honorificant Patrem, *qui, cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ ejus, portansque omnia, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.* Benè ergo super eum omnis gloria domus patris ejus suspendi asseritur, qui portans omnia dicitur, *in quem desiderant* 1. Pet. 1. 12
Angeli prospicere, & ipsi in eum suspensi. Neque enim quisquam glorificatur in domo Patris ejus nisi per eum; *quia non est in alio* Actor. 4. 12
aliquo salus.

Et *diversa vasorum*, id est: hominum, *genera* suspenduntur in eo, sicut ipse ait: Joan. 12. 32
Ego, si exaltatus fuero â terra, omnia traham ad me ipsum. Quomodo autem cæteris sacerdotibus hæc conveniant, facilè ex superioribus intelligitur. *In die illo*, id est: in tempore Antichristi, *auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur*: quia multi rectores de Ecclesia tollentur, & adversitatibus frangentur ac dejicientur, & fracto paxillo, id est: iusto Pastore *cadet* â fide populus, qui perpenderat in eo, *& peribit.* Ut autem hæc omnia inevitabiliter sic ventura fore monstraret, in fine subjunxit: *Quia Dominus locutus.*

CAPUT XXIII.

ONus Tyri. Ululate naves ma- ℣. 1.
ris: quia vastata est, domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

Onus istud in decimo gradu positum ad eos pertinet, qui præcepta Dei, quæ per denarium numerum designantur, speciali professione se custodituros promiserunt. *Tyrus* namque dicitur *angustia*, conversationem eorum significans, quibus
dicitur: *Intrate per angustam portam: quia* Matth. 7.
lata & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, 13. & 14.
& multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam! Unde & Tyrus posita est in insula, sacrorum cœnobiorum figuram tenens, ubi degunt hi, qui turbines & naufragia sæculi evaserunt, & ad stabilitatem solidæ conversationis pervenerunt. Quibus nonnulli ex ipsis, ut victui necessaria præparent, aliquas sæculi actiones sustinere compelluntur, & nunc velut *naves*, ut victum deferant, per sæculi pelagus incedunt, nunc ad monasterium velut ad quietem littoris refugiunt.

Quid igitur istos nisi *naves maris* dixerimus?

rimus: Sed quia jam in plerisque monaste- A. rlis religio nimiùm defecit, *ululate*, inquit, *naves maris*. Qui enim de religione monasterii sui gloriabantur, & exultabant, nunc de ejus irreligiositate erubescunt, & contristantur. Et cur eos ululare, & lamentari præceperit, addidit: *Quia vastata est domus, unde venire consueverant*, id est: de monasterio eorum internas rapuere divitias hostes invisibiles, & destruxere virtutum munitiones.

De terra Cethim revelatum est eis: quia B. plerumque destructionem religionis suæ magis advertunt, dum bonam sæcularium vitam aspiciunt, aut loquuntur cum eis. Quid enim per *terram Cethim*, quæ & Græcia, significatur nisi conversatio sæcularium: Nam quia viri sæculares nonnunquam rectè vivunt, & futuram discussionem metuunt, *Cethim* interpretantur *signati & formidantes*. Signatus enim meritò dicitur: in cujus conversatione videtur similitudo bonitatis Divinæ: formidans

Prov. 28, 14. verò est, de quo Salomon ait: *Beatus homo, qui semper pavidus*. Jure igitur de terra talium revelatur eis vastitas domus suæ: C. quia ex consideratione religionis eorum cognoscunt suos amisisse religionem.

Vel omnis anima vitiis occupata, & pravis cogitationibus *Tyrus*, id est: *angustia* vocari potest. *Naves maris* sunt mentes deditæ sæculi desideriis & actibus, quæ jubentur *ululare* pœnitentiam agen-

1 Joan. 2, 17. do; quia *Mundus transit & concupiscentia ejus*, & cuncta sæcularia. Mare enim hoc ultra non poterit navigari, sed omnia congelascent. Jam enim torpet hoc sæculum, & quasi glaciali frigore constringitur. ita ut ejus actiones vix queant exerceri. Unde patet, quia ipse mundus prope finem est. Sequitur:

℣. 2. *Tacete, qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare repleverunt te:*

℣. 3. *In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.*

Tacete, inquit, *tacete* vos, *qui habitatis in insula*, id est: monasterio: quia præ confusione non audebitis aperire ultra os. Habitamus in insula, quamdiu tentationibus hujus sæculi tundimur, & ex omni parte nostra insula atque navicula marinis

feritur fluctibus. Cujus insulæ negotiatores de *Sidone* sunt, quæ interpretatur *venatrix*, & in qua venatores habitant, de quibus scriptum est: *Liberavit me de laqueo venantium*. Omnes autem negotia- Psal. 90. 3. tores gentium *segetibus* comparantur, quæ citò arescunt, vel *messibus fluminis*, quæ de cœlo non habent pluviam, sed aquam de terra, & in eo cùm gentibus sunt peritura.

Sed ad priorem sensum redeamus. *Sidon* dicitur *venatio inutilis*. Quæ est igitur negotiatio venationis inutilis nisi actio quorundam professorum religionis, qui toto corde terrena sectantes Mundanis actionibus & negotiis semper inservire satagunt? Qui *transfretantes mare*, id est: euntes per Mundum replent negotiationem istam *in aquis*, id est: in populis *multis*: quia huc illucque discurrentes in diversis locis aggregant temporales divitias.

Semen Nili, id est: quod seminatur juxta Nilum, & *fruges ejus*, id est Tyri, & *messis fluminis* ejusdem, id est: quæ inundationibus Nili crevit, & *fruges ejus*. Quantum ad litteram terra Chananæorum, in qua Tyrus est, infæcunda est: Ægyptus verò, quam Nilus irrigat, fertilissima est, ideoque negotiatores Tyri de Ægypto frumentum navibus afferebant. Et hoc est: quod dicit: quia quod Ægyptii seminabant, Tyrii sumebant, & messis Ægyptiorum erat fruges Tyriorum. Sic & religionis sanctæ professores à sæcularibus viris, vel ab Ægyptiis ea, quæ ad victum pertinent, accipientes, spiritalia dona recompensare eis solent. Verùm si D. talis negotiatio immoderatè fiat, nocet plurimùm religiosis. Et ideo nunc sub specie Tyri, quæ fruges Ægyptiorum percipit reprehenditur vita eorum, qui sæculo renunciasse se dicunt, & nihil manibus suis operantes bona sæcularium virorum sumere semper omni aviditate quærunt.

Et facta est vita eorum *negotiatio gentium*: quia plurimi dantes eis carnalia accipiunt spiritalia. Quæ tamen negotiatio non secundùm perversitatem Simonis agitur, sed secundùm quod servi Dei pro suis benefactoribus orare consueverunt, eisque spiritalia reddere beneficia, & secundùm Apostoli sententiam, qui de pauperibus sanctis, qui erant in Judæa loquens ait:

Rom. 15. 27. ait: *Si spiritalium eorum participes facti sunt* A. *gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis.* Sequitur:

ỳ. 4. *Erubesce Sidon, ait mare, fortitudo maris dicens: Non parturivi & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.*

Sæculi hujus *mare*, in quo sunt animalia pusilla cum magnis, & draco, quem plasmavit Deus ad illudendum *ei*, videns à venatoribus Christi de omni monte & colle venatos & captos illos, qui priùs à dæmonibus capti fuerant, loquitur ad B. contrariam fortitudinem venatorum, qui interpretatur Sidon, & dicit ei: *Erubesce Sidon, ait mare.* Non enim *parturivi nec peperi nec* captos à te *nutrivi juvenes*, nec educavi virgines. quarum stultitia in Evangelio condemnetur. Mala enim parturitio, & partus, & nutrimentum, & educatio virginum Apostolorum Christi parturitione deleta est. quorum unus loquebatur:
Gal. 4. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio.* Et *lac*
1 Cor. 3. 2. *vobis potum dedi.* Et *despondi vos uni viro*
2. Cor. 11. 2. *virginem castam exhibere Christo.*

Sanctus Papa Gregorius de beato Job
S. Greg. in Præf. ad Lib. 1. Mor. loquens ait: *Homo gentilis, homo sine lege ad medium, ducitur, ut eorum, qui sub lege sunt, prava vitas confundatur. Quod benè per Prophetam ac breviter dicitur: Erubesce Sidon, ait mare. In Sidone quippe figuratur stabilitas in Lege positorum: in mari autem vita gentilium. Erubesce ergo Sidon, ait mare: quia ex vita gentilium redarguitur vita sub lege positorum, atque ex actione sæcularium confunditur actio religiosorum, dum illi etiam promittendo non servant, quæ in præceptis audiunt: & isti vivendo ea custodiunt, in quibus mandatis nequaquam legalibus adstringuntur.*

Id. Cur. Past. part. 3. cap. 28. Item Gregorius in Pastorali. *Plerumque*, inquit, *in actione sæcularium vita confunditur continentium cùm & illi ultra habitum assumunt opera, & isti juxta ordinem proprium non excitant corda. Unde benè per Prophetam dicitur: Erubesce Sidon, ait mare. Quasi enim per vocem maris ad verecundiam Sidon adducitur, quando per comparationem vitæ sæcularium atque in hoc Mundo fluctuantium ejus, qui munitus & quasi stabilis videtur, vita reprobatur;* fortitudo autem maris virtus bonæ actionis sæcularium est.

Quæ dicit: *Non parturivi & non peperi*; quia sæculares viri per prædicationem filios parere non student. Ubicunque autem hæc duo verba simul ponuntur, *parturire* est ante partum dolere, *parere* verò partum effundere. Et illi spiritaliter parturiunt, & pariunt, qui labores sanctæ conceptionis tolerant, & proferendos Deo filios intra uterum charitatis portant, ut eos in sancta conversatione pariant sicut viri religiosi, qui lucrandis animabus invigilant, qui Deo filios generant convertendo, & enutriunt bonis moribus informando. *Juvenes* autem & *virgines* fortasse propter utrumque sexum dicit: quia & sancti viri juvenes Deo nutriunt, & religiosæ fœminæ sacras virgines. Sidon itaque verecundiam faciens *ait mare & fortitudo maris: Non parturivi & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.* Ac si vita sæcularium exprobret ordini religiosorum dicens? Tu, qui alios parere Deo spiritaliter, ac nutrire solebas, & bonis moribus usque ad perfectionem informare, non observans illud
C. Apostoli: *Ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* 1. Cor. 9. 27
Quod prædicare cæteris consuevisti, ipse non agis: cùm ego, quæ nunquam alios convertendo peperi, aut enutrivi, sancta faciem opera, de qua tam mirum non esset, si sæculariter viverem, quam de te, qui sæculo renuntiâsti. Sequitur:

Cùm auditum fuerit in Ægypto, ỳ. 5.
dolebunt cùm audierint de Tyro.

Quia boni sæculares dolent audientes
D. casum religiosorum. Vel cùm audierit Ægyptus, quæ interpretatur *tribulans & coarctans*, etiam ipsa terrebitur, se quoque intelligens eadem, quæ Tyrus passa est, esse passuram. Quòd cùm ad omnia vitia referatur, potest etiam in hæresium diversitate sentiri, quando alia capta hæresi alia pertimescit, & in alterius confusione alter capiendum esse se sentit. Sequitur:

Transite maria, ululate, qui ha- ỳ. 6.
bitatis in insula.

Quid per *maria* nisi amari fluctus actionum sæcularium designantur? Religiosis ergo, qui mundanas actiones exercere cupiunt, per ferientem sententiam divinitus dicitur: ut *transeant maria*;

quia

quia sæcularium vitam in terrenis nego- A. tiis, & turbolentis actionibus superare permittuntur. Tyrus quippe transit maria, quando religiosus amaritudines terrenarum actionum magis quàm sæculares viri sectatur. Sed his maria sic transeuntibus *ululare* jubentur, id est: lapsum religionis eorum plangere illi, qui in monasterio *habitant* velut *in insula*, & ordinis adhuc rectitudinem servare, si fieri posset, vellent.

Vel *transite* animo *maria*, id est: sæcularia, festinantes ad portum cœlestis patriæ, & lugere peccata vestra vos, *qui habitatis in insula*, qui ex omni parte expositi B. estis tentationum fluctibus. Sequitur:

ỷ. 7. *Numquid non hæc vestra est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.*

Tyrus *gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua*: quia plerique monachi & religionum professores plus de longo tempore conversationis, quàm de morum perfectione gloriari solent. Sed *ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum*: quia instigante occulto insidiatore nonnumquam tales fugiunt de monasterio. C.

Vel *pedes ejus*, id est: affectiones cordis ejus *ducent eam longè* à justitia, & ad peregrinas actiones, id est: ad iniquitates, quas non noverat.

Vel quæ in antiquis erroribus gloriabatur, nunc ab his longè recedet, & Evangelium devota suscipiet, ut peregrina sit & hospes super terram. Sequitur:

ỷ. 8. *Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores Principes, institores ejus inclyti D. terræ?*

ỷ. 9. *Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret super iam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.*

Quis, inquit, *cogitavit hoc super Tyrum?* Ac si dicat: Quis hoc æstimaret venturum super Ecclesiam religiosorum, ut sic caderet? Tyrum inquit *quondam coronatam*, id est: discipulis ornatam. Corona enim Doctorum discipuli eorum sunt. Unde Paulus his, quos Domino acquisiverat, dixit, *Quæ enim est spes* [illegible] *dium aut corona gloriæ? Non*[illegible] *minum JE sum estis in ad*[illegible] *Gaudium meum, & corona mea* [illegible] *mino charissimi.*

Tyrus ergo quondam [illegible] hi, qui sæculo [illegible] bo & exemplo [illegible] discipulorum orn[illegible]. *Cujus negotiatores Principes erant.* Prædicatores enim sunt negotiatores: quia talentum verbi erogant, & bona conversatione auditorum locupletantur. Unde eis Paterfamilias dicit: *Negotiamini, dum venio.* Luc. 19. 13.

Institor autem vocatur, qui semper negotiis insistit. Institor ergo spiritalis est, qui facit, quod Apostolus ait: *Prædica verbum, insta opportunè.* 2. Timoth. 4. 2. Hi itaque *negotiatores & institores* Tyri erant *Principes, & inclyti terræ*: quia præficiebantur Ecclesiis, & habebantur ubique præclari. Sed quia prosperis succedentibus superbire cœpit hæc Tyrus, & de sanctitate foris gloriari, divino judicio permissa est in culpas foris cadere, de quibus in conspectu hominum erubesceret, sicque per exteriorem confusionem humiliata rediret ad gratiam, à qua per elationem, dum laudes humanas quæreret, recesserat.

Nam *Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret* ab ea *superbiam omnis gloriæ* ejus, *& ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ*, id est: ignominiosos ostenderet omnes qui se sanctitate inclytos, dum adhuc super terram essent, jactabant, vel qui putabantur meritis inclyti. Vel *inclytos terræ ejus*: id est: egregias virtutes mentis ejus propter elationem deduceret ad ignominiam & confusionem. Sequitur:

Transi terram tuam quasi flumen ỷ. 10. *filia maris, non est cingulum ultra tibi.*

Manum suam extendet super ỷ. 11. *mare, conturbabit regna, Dominus mandavit adversum Chanaan, ut contereret fortes ejus.*

Et dixit: Non adjicies ultra, ỷ. 12. *ut glorieris calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.*

Sicut fluvius, cùm vehementer excre- A. verit, aquam suam intra alveum cohibere non valet: sic plerumque prava anima eousque cogitationum illicitarum fluctu repletur, ut exuberantem nequitiæ fluvium jam in secreto cordis continere nequeat, sed in actionem foras erumpere sinat. Unde nunc aptè per increpationem subditur: *Transi terram tuam quasi flumen filia maris.* Terram quippe corporis sui transit, more fluminis ripas extendentis, qui malitiam in corde conceptam actu corporeo promit. Et rectè non filia Jerusalem, sed *filia maris*, id est: sæculi vocatur hæc anima, quia non ex amore superno, sed ex malitia præ- B. sentis sæculi nequam generata sunt in corde ejus hujusmodi desideria, & sæcularem intra se malitiam suscipiens effecta est filia sæculi.

Quia vero post immundas cogitationes deperit carnis integritas, *non est*, inquit, *cingulum ultra tibi.* In *cingulo* quippe restrictio luxuriæ designatur. Unde & Luc. 12.35 Dominus ait: *Sint lumbi vestri præcincti.* Lumbos enim præcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Qui ergo carnem in luxuriam relaxat, rectè cingulum jam non habere perhibetur. C. Sed quia in prosperitate sic cogitat anima perversa, & cingulum continentiæ deponit, justum est, ut adversitatibus feriatur, si fortè vel in adversis resipiat.

Extendet ergo Dominus *manum suam super mare*, commovens tumultuosas sæculi tempestates adversus eam, & *conturbabit regna* mundi contra eam: Quod enim quasi de una anima dicitur, de multis est intelligendum. Et ideo *mare*, id est: sæculum consurgit adversus quamlibet talem animam, & regna conturbantur adversus eam: quia in omnibus regnis terra- D. rum detestantur viri sæculares religiosos, & disponente Deo consurgunt in eos adversa sæculi.

Chanaan verò *motus eorum* interpretatur. Et motus eorum est, de quo per Psalmi- Ps. 72. 2. stam dicitur: *Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei.* Et de quo rur- Ps. 35. 12. sum dicit: *non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moveat me.* Quia ergo vel blanda sæculi diligentes, vel de virtutibus superbientes impellente manu Sathanæ moventur â statu perseverantiæ, *Dominus mandavit adversus Chanaam*, id est; adversus motum eorum multimoda scandala movit, *ut adversitatibus contererent fortes ejus*, id est; virtutes, de quibus superbire coeperant, & contritis fortibus, id est: confractis virtutibus dixit:

Non adjicies ultra, ut de religiosa conversatione *glorieris filia Sidonis*, quondam virgo, sed nunc ignominiosæ actionis *calumniam* & opprobrium *sustinens.* Permittit enim Dominus virtutes conteri, de quibus mens elationem sumebat, ut ei vanæ præsumptionis gloriationem auferens humilitatis sensum infundat. Quæ *virgo* dicitur, non quia jam virgo sit, sed postquam statum salutis amisit, ad confusionis suæ cumulum appellatur, quod fuit. Et ob hoc etiam *Filia Sidonis* vocatur, cùm in Sidône stabilitas vitæ continentium exprimatur. Deinde per increpationem ait:

In Cethim consurgens transfreta. Ac si dicat: Vade in sæculum ô religiose: *ibi quoque non erit requies tibi*: quia & ibi graviora nimis adversa patieris. Omnis etiam anima, quæ in sæculi fluctibus posita est, & circumfertur omni vento doctrinæ, Chanaan appellanda est, quod interpretatur *quasi fluctuatio*, sive *commotio*. Prodest igitur Tyro & ejus angustiis robur perire Chananæorum, ut dicatur ejus habitatoribus, quod ultra non valeant iniurias facere, & opprimere iniquitate virginem filiam Sidonis. Quicunque à diabolo captus est in diversorum perturbatione vitiorum, & traditus in contumelias ignominiæ, ut polluat corpus suum voluptatibus & turpitudine, iste filius vel filia Sidonis est. *Cethim* verò dicitur *plaga consummata*. Et sæpe videmus in sæculo quosdam de alio proposito transire ad aliud, ut verbi gratia, qui militiam malè experti sunt, fiant negotiatores, rursùmque causidici arripiant arma: tamen, qui salvandi sunt ex eis, dispensante Deo semper laborem & miserias inveniunt, ut discant non in sua industria sed in Deo confidere. Sequitur:

Ecce terra Chaldæorum talis po- ỷ. 13.
pulus non fuit. Assur fundavit eam: in captivitatem transduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt in ruinam.

Chal-

A. Chaldæi *quasi verba*, vel *quasi feri* dicuntur. Et homines illi quasi verba sunt, de quibus Salomon ait: *Fili mi si lactaverint te peccatores, ne acquiescas eis.* Illi autem *quasi feri* sunt, id est: ferarum more viventes, de quibus à Domino discipulis dictum est: *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.* Prov. 1. 10 / Luc. 10. 3.

Hos igitur Chaldæos intellige, qui Tyrum subverterunt. Homines namque perversi, vel etiam dæmones duobus modis nos decipere conantur, id est: blandiendo & terrendo.

Talis populus non fuit: quia valde fuit ad decipiendum astuti. Quorum terram: id est: gravidam eorum mentem B. *fundavit Assur*, id est: Diabolus, sicut è contrario Dominus fundavit Sion. Nam sicut Christus fundamentum congregationis est religiosorum: ita Diabolus fundamentum est congregationis reproborum. Et hujusmodi homines sive maligni Spiritus *in captivitatem transduxerunt robustos Tyri*: quia vel blandis persuasionibus, vel asperis terroribus traxerunt in peccatum religiosos, qui mentis fortitudine robusti putabantur.

Domus verò id est: mentes eorum *suffodiuntur*: C quia deserente Deo corda eorum internum retributionis præmium non requirunt: & in eo *suffodiuntur*, quia falluntur, ut pro æterna gloria de temporali gratulentur. *Suffodiuntur*: quia dum futura cœlestis patriæ negligunt, in suis voluptatibus cadunt. Suffossis etiam domibus ponitur *in ruinam Tyrus*: quoniam ablato fundamento charitatis ruit Ecclesia religiosorum. Nam si in charitate radicati & fundati firmiter persisterent, nullatenus à Chaldæis in ruinam poni valeret civitas eorum. Qua subversa sententiam in initio præmissam repetit Propheta dicens;

ṽ. 14. *Ululate naves maris! quia vastata est fortitudo vestra.*

Dissipata enim de monasteriis religione & elapso ordine robur amiserunt, qui foras ad utilitates necessarias egredi solebant.

Vel omnia bona sæculi hujus & universus mortalium labor incerto navium cursui comparantur, quòd citò peritura sint, & cuncta navigantium fortitudo solvatur. Sequitur;

A. *Et erit in die illa: in oblivionem eris ô Tyre septuaginta annis sicut dies Regis unius. Post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.* ṽ. 15.

Per *Tyrum* ut sæpe dictum est, intelligitur vita religiosorum, vel Ecclesia eorum, sive anima quælibet religiosa. Sed Tyrus in ruinam posita *erit in oblivionem*; quia quæ fama celebris ubique habebatur, dum sanctè viveret, jam à statu suo lapsa in oblivionem data est omnibus, & vilis effecta, atque in nihilum tam Deo quàm B. hominibus est deputata *septuaginta annis*, id est: usque ad completionem septuaginta annorum, hoc est: usque ad perfectionem bonorum operum. Anni enim septuaginta quibus & Israel servivit bonorum operum plenitudinem designant, quæ per sancti Spiritus gratiam datur secundùm Legis decalogum. Nam septies decem septuaginta sunt, & septenarius ad septiformem gratiam pertinet: denarius ad numerum præceptorum Dei.

In oblivionem, inquit, *eris sicut dies Regis* C *unius*, id est: sicut aliquo Rege mortuo dies, quibus regnavit, oblivioni traduntur: ita dies, quibus in te justitia regnum habuit, erunt in oblivionem: quoniam justitia, quæ regnavit in te, mortua est, & loco ejus successit alius Rex, id est: peccatum, scriptum quippe est: *etiamsi dixero justo, quòd vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur.* Ezech. 33. 13.

Post septuaginta autem annos, id est: post tempus, quo injustitiæ servivit, *erit Tyro quasi canticum meretricis*, id est: malorum suorum recordatio, id est: planctus pœnitentiæ. Meretrix enim, postquam fornicari desierit solet mœrens eorum re- D. cordari, quæ gessit, & cum lugubri cantico memorare ea. Similiter & anima, quæ immundorum spirituum suggestionibus velut corruptorum libidini subjecta diu consensit, tandem resipiscens confunditur super his, quæ fecit, & plangit ea, quæ turpiter egit. *Canticum* enim non gaudii sed mœstitiæ ac lamentationis vocem nunc designat. Sequitur;

Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: benè ṽ. 16.

canta, frequenta canticum, ut memoria tui sit.

Quid in *cithara* nisi carnis castigatio figuratur? Cithara quippe ab inferiori parte sonum reddit: ita & corporis maceratio atque humilis pœnitentia ab imò canticum dulce sursum in aures superni inspectoris modulatur. *Sume* ergo, inquit, *citharam*, id est: carnis mortificationem, in qua dulce melos coram Deo resones, & *circui civitatem* Ecclesiæ, id est: esto inter pœnitentes, qui stare solent extra domum orationis, vel esto inter ultimos fidelium. Alii enim fidelium sunt in medio civitatis sanctæ hujus; alii in extremis ejus. Nam sanctissimi quique sunt in medio ejus: qui verò minimi sunt in corpore Christi, degunt in extremis ejus. Civitatem ergò circuit, qui inter istos humiliter se computans opera justitiæ sectatur.

Benè, inquit, *cane*, id est: convenienter mala, quæ gessisti, plange, & universas chordas virtutum, quæ quondam fuerant relaxatæ, in laudes compone. *Frequenta canticum*, id est: sæpe lamentare, *ut* apud Deum *memoria tui sit*, qui te oblivioni tradiderat: quia & tu præceptorum ejus oblita fueras. Sequitur:

℣. 17. *Et erit post septuaginta annos visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad merceder suas, & rursum fornicabitur cum universis regnis terra super faciem terra.*

℣. 18. *Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificata Domino, non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent usque ad saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.*

Post septuaginta annos, id est: post actam pœnitentiam & operum bonorum plenitudinem *visitabit Dominus Tyrum*, pristinam ei gratiam reddens, *&* post hæc *reducet eam ad mercedes suas*, id est: ad lucra sua, ut iterum bona temparalia sufficienter acquirat.

Et rursum, ut solebat, *fornicabitur*, id est, negotiabitur. Fornicatio enim pro negotiatione vel divitiarum acquisitione ponitur. Nam quod ait; *Fornicabitur, & erunt mercedes ejus sanctificata Domino: quia his, qui habitaverint coram Domino erit negotiatio ejus* ei sententiæ consonat, qua Dominus admonet, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Luc. 19. 9. Mammona quippe interpretantur *divitiæ*, quæ licet justo labore aquisitæ, tamen divitiæ *iniquitatis* appellantur; quia iniquum, id est: ab æquitate discrepans est, ut alius divitiis abundet alius egeat. Quarum appetitus dicitur fornicatio; quia ille solus amor castus est, quo Deus ac proximus diligitur: quidquid infra diligitur, præsertim ab his, qui sæculo renuntiaverunt, non casto amore diligitur; & ideo sicut dictum est, appetitus, & acquisitio bonorum temporalium appellatur fornicatio.

Sed ejus, qui sic fornicatur, *negotiationes ac mercedes sanctificata sunt Domino, atque his, qui habitant coram Domino, fit negotiatio ejus*, quando facit sibi amicos de mammona iniquitatis: quando divitias non ob aliud acquirit, nisi ut eas ministret servis Dei. Itaque *fornicabitur iterum cum regnis universæ terræ super faciem terra*; quia in omnibus regnis, & gentibus compelluntur hujus vitæ necessitatibus acquirere justi bona temporalia.

Et erunt negotiationes ejus & mercedes ejus, quas in ipsis negotiationibus assequitur, *sanctificatæ Domino*: quia in usus eleemosynarum ac pietatum expendent eas. *Non* enim *condentur* avarè, *neque reponentur* in proprios usus conservandæ. *His* enim, *qui habitaverint coram Domino*, id est: qui in monasteriis manserint, serviet, *negotiatio ejus, ut manducent, & vestiantur* ex ea. *Manducent in saturitatem*, id est: non ad luxuriam, sed ad satietatem naturæ. Terminatis verò decem oneribus, atque tractatibus eorum jam præsentem libellum terminemus, ut aliis voluminibus explanemus sequentia.

Explicit Liber Tertius.

Inci-

Incipit Liber Quartus.

CAPUT XXIV.

℣. 1 *Ecce Deus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciem ejus, & disperdet habitatores ejus.*

℣. 2 *Et erit sicut populus sic sacerdos, & sicut servus sic Dominus ejus: sicut ancilla sic domina ejus: sicut emens sic ille, qui vendit: sicut fænerator, sic qui mutuum accipit: sicut* B. *qui repetit, sic ille qui debet.*

℣. 3 *Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur:*

Hæc & sequentia de Judæorum captivitate & excidio specialiter intelligi possunt, quia & per se ipsum Dominus ipse

Luc. 21. 20 & seqq. prænuntiavit dicens: *Cum videritis ab exercitu circumdari Jerusalem, tunc scitote: quia appropinquavit desolatio ejus. Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes, & qui in medio ejus, discedant, & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura* C. *magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladii, & captivi ducentur in omnes gentes.*

Itaque circa sensum, qui in his Domini verbis est, intelligi potest versari sermo Propheticus ab eo loco, quo ait: *Ecce Dominus dissipabit terram*, usque ad eum, quo dicitur: *formido & fovea & laqueus super te, qui habitator es terræ*. Tunc enim per Vespasianum & Titum omnis terra Judæorum in vindictam Dominici sanguinis dissipata est & vastata, ab omnibus bonis D. nudata, & habitatores ejus in captivitatem sunt dispersi per omnes gentes, & populus ac sacerdotes, & servi ac liberi, atque divites & pauperes in eodem excidio pariter perierunt, aut in captivitatem ducti sunt, cætera verò, quæ sequuntur, juxta hunc modum intelligenda studiosis ob brevitatem relinquimus. Sed exordium sermonis repetentes ad diem judicii generaliter ista referamus.

Tunc enim *Dominus dissipabit terram*: quia montes æquabit vallibus, & omnia, quæ in terra sunt, igne consumet, *& nudabit eam* A. ab universis habitatoribus atque herbis & arboribus, & ab omni sorde. *Et affliget faciem ejus*: quia omnis superficies terræ ardebit. *Et disperdet habitatores ejus*: Matth. 25. 32.
quia *congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas ab invicem sicut pastor separat oves ab hædis.* Sed & ipsos reprobos in diversa disperdet, ut sint seorsum superbi cum superbis, avari cum avaris, homicidæ cum homicidis, fallaces cum fallacibus, & quique similes cum similibus. Quod autem sequitur:

Et erit sicut populus sic sacerdos &c. usque: *Sicut qui repetit, sic qui debet*, juxta illud intelligendum est, quod ait Dominus: *In diebus Lot edebant & bibebant, emebant, & vendebant, plantabant, & ædificabant: qua die autem exiit Lot de Sodomis pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Secundùm hoc erit, qua die filius hominis revelabitur.* Luc. 17. 28. 29. Itaque sicut in Sodomis omnes diversis Mundi actionibus intenti simul perierunt: sic & in fine sæculi omnes pariter hi peribunt, de quibus nunc Propheta loquitur: quia cum suis habitatoribus Mundus terminabitur, Et tunc *dissipatione dissipabitur terra*: quoniam ab hac specie, quam nunc habet, tota immutabitur. *Et direptione prædabitur*: quia peccatores universi de ea rapientur. Sequitur: *Dominus enim locutus est verbum hoc.*

Luxit & defluxit terra, & infirmata est altitudo populi terræ. ℣. 4.

Et terra interfecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. ℣. 5.

Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, & relinquentur homines pauci. ℣. 6.

Mala, quæ propè finem sæculi, id est: temporibus nostris ventura erant, his verbis denuntiat Dominus? *Luxit*, inquit, *terra*. Sicut terra lætatur in virtutibus accolarum: sic *luget* in vitiis & iniquitatibus eorum. *Et defluxit* Orbis: quia ubique exuberat nequitia. Nequitia enim, quæ dicitur ab eo, quod est nequicquam, defectio boni est, qua quisque tendit ad nihilum. Et ideo *terra defluere* dici-

dicitur, & *infirmari*: quia ejus habitatores A. nequitia defluunt, ac deficiunt, & mente infirmantur à bono. *Defluxit* Orbis: quia in toto Orbe non solùm cordis, sed etiam corporis bona valde sunt immutata, & penè in nihilum redacta. *Infirmata est altitudo populi terræ* quoniam elatio terrenorum hominum debilitata est. *Et terra interfecta est ab habitatoribus suis*, quæ solitam fertilitatem perdidit propter malitiam inhabitantium in ea.

Vel tropica locutione positum est *terram interfectam*, dum terreni homines dicantur malis operibus interempti. Ex- B. posuit enim, quomodo interfectam dixerit terram, cùm carnales ùt insipientes actione pessima demersos ostenderit: *quia transgressi sunt Leges Dei* sequendo concupiscentias suas, *mutaverunt jus* in injuriam, *dissipaverunt fœdus sempiternum* mutuæ societatis & amicitiæ. Jure enim fraterna dilectio & societatis fœdus sempiternum di-
1.Cor.13.8. citur: *Quia charitas nunquam excidit.*

Propter hoc, quia sic operati sunt, *maledictio vorabit terram*: quia propter malitiam humanam cœlestis maledictio terram absorbet, ut fructum non faciat. Unde pri-
Gen.3.17. mus homo post culpam audivit: *Maledicta terra in opere tuo.* C. Divina enim pietas necdum maledicere vult homines, sed maledictionem, quam ipsi merentur, ad *terram* intorquet, ut ex ejus sterilitate afflicti resipiscant.

Sed proh dolor! humana pravitas afflictionibus jam non corrigitur, sed pejor efficitur. Hoc est enim, quod dicit: *Maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus.* Nam quantò magis fœcunditatem terræ maledictio cœlestis adimit, tantò avidiùs peccant nonnulli habitatores D. ejus: *ideoque* in suis iniquitatibus irascente Domino relaxati *insanient* adhuc graviore malitia *cultores ejus*, ut amissa ratione bestialiter invicem perimant. *Et relinquentur homines pauci* cæteris fame & gladio & multimoda calamitate consumptis.

Vel in adventu judicis *insanient* præ timore tormentorum imminentium & confusione cordis & dolore. Quibus expulsis *relinquentur homines pauci*, id est: soli ele-
Matth.20.16. cti, *multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Qui ad comparationem multitudinis reproborum pauci sunt, sed in suo numero multi. Sed iniquorum futura calamitas describitur multifariè, cùm subditur:

Luxit vindemia, infirmata est ŷ. 7.
vitis, ingemuerunt omnes, qui lætabantur corde.

Cessavit gaudium tympanorum, ŷ. 8.
quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.

Cum cantico non bibent vinum, ŷ. 9.
amara erit potio bibentibus illam.

Attrita est civitas vanitatis, ŷ. 10.
clausa est omnis domus nullo introeunte.

Clamor erit super vino in pla- ŷ. 11.
teis: deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ.

Relicta est in urbe solitudo & ca- ŷ. 12.
lamitas opprimet portas.

Vindemia verò est, cùm singuli homines de hoc mundo quasi de vinea botri colliguntur. Sed *vindemia luxit*: quia peccantium finis mœstus ac flebilis est, *Vitis* verò genus humanum: quia *vitis frondosa* Ose.10.1.
Israel. Sed *vitis infirmata* est: quia, qui nunc ad perpetranda mala fortes sunt, in resurrectione erunt infirmi. Et tunc *ingemiscent omnes, qui lætabantur corde.* Justi enim, licèt aliquotiens lætari foris videantur, intus tamen eorum conscientia, dum hic peregrinantur, semper tristis est: reprobi autem in prosperitatibus mundanis toto corde lætantur. Unde per Salomonem dicitur: *Cor stultorum, ubi læti-* Eccle.7.5.
tia, & cor sapientium ubi tristitia. Qui ergo nunc *corde lætantur* in præsentibus, in fine gement. De quo & additur:

Quia *cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.* Omnia enim, in quibus perversi homines nunc lætantur, transacta tunc erunt, & Judex apparebit, qui reddat unicuique secundùm opus ejus. Et peccatores *cum cantico jam non bibent vinum,* sed amara erit eis potio calicis iræ Dei. Audiant hoc, qui in conviviis non solùm gula & ebrietate, sed & auribus luxuriant, ut omnis sensus, & animæ fortitudo mollescat, quibus omnis potio & ebrietas, quæ nunc eis dulcedinem mentitur, vertetur in amaritudinem.

Attrita est civitas vanitatis, id est: civitas illa magna Babylon, cujus cives sunt omnes reprobi, in cujus figura civitatem Gen.4.17.
prius

priùs ædificavit homicida Cain. Inde & A. illud est, quod per Osee Dominus ad Is-
Ose 11. 9. rael dicit: *Quoniam Deus ego & non homo in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.* Sed hæc impia civitas, quam Deus non ingreditur, & cujus exordium â maledicto fratricida fuit, *civitas est vanitatis.* Omnia enim transeuntia vanitatis nomine cen-
Eccli. 1. 1. sentur dicente scriptura: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* Hæc itaque civitas in fine conteretur. Quæ sunt autem *domus civitatis* hujus nisi reproborum singuli? Un-
Luc 11. 24. de pessimus dæmon loquitur: *Revertar in domum meam, unde exivi.* Nunc enim apertæ sunt domus istæ: quia perverso- B. rum mentes patent omnibus dæmonum suggestionibus, & libenter eas suscipiunt: Sed tunc *clausa erit omnis domus nullo introeunte:* quia tunc serò reprobi claudent conscientias suas, ut malignorum spirituum voluntati jam non consentiant, cùm puniri cœperint.

Clamor erit super vino in plateis: quia qui per spaciosam viam sæculi incedunt, & vino vel terrenis curis inebriantur, amarè flebunt. Quid enim per *vinum* designatur nisi vel immoderatus potus, vel cura sæculi, vel quidquid mentem malè debriat? Et quid per *plateas,* quæ a latitudine C. dicuntur, nisi vita eorum exprimitur, qui latam viam, quæ ducit ad perditionem, ambulant? *Platos* enim Græcè *latitudo* vocatur apud nos, & inde platea nomen accepit. *Clamor* itaque *erit super vino,* id
Matth. 24. 30. est: ex vino *in plateis*; quia *tunc plangent se omnes tribus terræ.* Unde & additur, quia *deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ* *Translatum* utique ad cœlum. Et quia, sicut dictum est, attrita est civitas vanitatis, congrue sequitur, quia *relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas* D. Quæ est enim hæc *urbs* nisi Babylon? Et quæ sunt *portæ urbis* illius nisi doctores errorum, qui eos, quos ceperint, in confusionem ducunt velut in Babylonem? Sed in hac urbe *solitudo relinquitur*: quia Babylon in tenebras exteriores missa â nullo hominum deinceps visitabitur. *Et calamitas opprimet portas*: quia magistri errorum tormentis subiacebunt. Vel *portæ* sunt peccata, quæ tunc opprimentur calamitate, quia punientur æternaliter. Sequitur:

13. *Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum,*

Hæc, quæ supra descripsit, *erunt in medio terræ*; quia Dominus, ùt fertur, ad judicium veniet in aere super montem Oliveti. Vel quia illud, quod est commune, dicitur *medium*, hæc fient *in medio terræ*: quia communiter omnibus aderit Dominus, ut omnes rationem reddant, & absque personarum acceptione judicentur singuli. Dixerat autem superiùs, quia *relinquentur homines pauci,* id est: electi soli, pereuntibus cæteris. Et nunc dat similitudinem, quomodo sint relinquendi, subjungens:

Quomodo si paucæ olivæ quæ remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi, cum fuerit finita vindemia. Quia sicut paucæ olivæ remanent in arbore post excussionem, & pauci in vinea racemi post vindemiam, ita pauci remanebunt electi in die judicii. Olea namque est arbor, oliva autem pomum, oleum vero jus, olivum autem liquor: sed invicem pro se poni solent. Expositus autem versus ita etiam pronuntiari potest: Quia *hæc erunt in medio terræ in medio populorum quomodo si remanentes olivæ, quæ remanserunt, excutiantur de olea, & racemi, cùm fuerit finita vindemia*: ita etiam fient hæc, quæ de electis subduntur: quomodo si remanentes olivæ vel racemi colligantur. Collecta enim multitudine reproborum, de quibus supra dixerat: *quoniam luxit vindemia,* & in torculari vini furoris Dei calcata; pauci, qui superfuerint electi, ducentur ad gaudia, de quibus subditur:

Hi levabunt vocem suam atque ℣. 14.
laudabunt.

Complebunt namque Scripturam, quæ dicit: *Beati qui habitant in domo tua, in* Ps. 83. 5. *sæcula sæculorum laudabunt te.* Sequitur:

Cùm glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari. In die judicii secundùm Apostoli sententiam *veniet Dominus glorificari in sanctis* 2. Th. 1. 10. *suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* *Cùm ergo fuerit glorificatus, hinnient de mari*: quia vocem exultationis emittent Sancti de hoc sæculo revertentes ad patriam. Tunc enim qui redempti sunt â Domino, *revertentur & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum.* Isa. 35. 10. Sequitur:

Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, in insulis maris nomen ℣. 15. *Domini Dei Israel.*

Quia exterminabuntur impii: quia A.
glorificabitur Dominus in Sanctis suis, *propter hoc* ô vos prædicatores *glorificate in doctrinis* vestris *Dominum*, & non solùm in totò Orbe sed etiam *in remotis insulis maris* prædicate *nomen Domini Dei Israel*, qui in sola quondam Judæa notus fuit. Deinde vox Prophetarum inducitur dicens:

℣. 16. *A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi.*

Prophetæ enim audierunt in spiritu resonare *laudes* Christi non solùm ab Or- B.
be, sed etiam à finibus Orbis. Unde & di-
Isa. 42. cunt: *Cantate Domino canticum novum, laus*
10. *ejus ab extremis terræ.* Vel *fines terræ* intelligamus, ubi terrena desideria finiuntur. Laudes ergo veniunt *à finibus terræ*: quia, postquam in nobis finitæ fuerint terrenæ cupiditates tunc demum Deum laudare pos-
Eccli. 15. sumus. *Non est enim speciosa laus in ore peccato-*
9. *ris.* Ubi autem Propheta gloriam Christi decantandam in tota Mundi latitudine vidit, considerans, quòd à populo Judæorũ gloria hæc cognoscenda non esset, adjecit: C.

* aliàs: Et dixi: Secretum &c.

* *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*, Ac si dicat: Quod ego novi, populus iste Judaicus nesciat, sed in meo fideliumque corde lateat. Rursumque cernens, quia zelo Legis comoti Dominum Sabbathis infirmos curantem persecuti sunt, & discipulos ejus nova prædicantes, cùm è contrario Legẽ inde potiùs violaverint, doluit super eorum cæcitate & nequitia dicens:

Væ mihi: prævaricatores prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt Prævaricati sunt legem, cùm Legem adversus Christum, & discipulos ejus defenderent. Vel post consideratam malorum damnationem, justorumque retributionem locutus est sibi ipsi Propheta interno cordis affectu: Non possum cuncta narrare, quæ cerno, hæret lingua mea faucibus meis, vox dolore concluditur. *Væ mihi*: quantas considero pœnas! & ob id maxi- D.
me doleo: quia omnes prævaricati sunt Legem Dei, & à justo Judice feriuntur. Sed ad priorem sensum redeamus. Nam quia persecutiones exinde sunt secutæ, subjecit:

℣. 17. *Formido & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ*

℣. 18. *Et erit, qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam: & qui se explicuerit à fovea, tenebitur laqueo.*

Temporibus enim persecutionum Christianus *habitator terræ*, id est: cujus conversatio in cœlis non erat, qui radicem cordis in amore terrenorum plantaverat, mala temporalia metuens dicebat apud seipsum: Quia si nos urget hæc persecutio, negabo me Christianum verbis tantummodo, & agam postea pœnitentiam: aliter enim evadere nequeo. Et talia cogitans dum fugeret *à voce formidinis*, id est: minas persecutorum evadere quæreret, cadebat *in foveam* negationis: & dum se explicare vellet de fovea, id est: pœnitentiam agere cogitaret, subitò perimebatur à persecutoribus, vel quacunque morte præoccupabatur, & sic laqueo perpetuæ damnationis cum Sathana ligatus tenebatur.

Potest & cupiditas intelligi *laqueus*, quo tenebatur ille, qui se explicabat de fovea: quia sæpe quilibet de talibus impediebatur agere pœnitentiam, dum ea, quæ in Mundo possidebat, timeret amittere. Similiter & temporibus Antichristi fiet, post cujus persecutionis atrocitatem quia dies judicii veniet, rectè subjungitur:

Quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ &c. Tunc enim *apertæ* erunt *cataractæ*, id est: fenestræ *de excelsis*: quia cæli visibiliter patebunt, ut electos suscipiant, & reprobis, unde sine fine contristentur, ostendant. *Et concutientur fundamenta terræ*: quia tantus erit terræ motus, quantus numquam fuit. Mysticè vero *terra* peccator est: quia post culpam audivit homo: *Terra es, & in terram ibis.* Sed Gen. 3. 19.
quid tunc passura sit hæc terra, id est, unusquisque peccator, ostenditur, cùm dicitur:

Confractione confringetur terra, ℣. 19.
contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra.

Agitatione agitabitur terra sicut ℣. 20.
ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adjiciet, ut resurgat.

Sic enim reprobus quisque tunc *conteretur, & agitabitur*, ac *sicut tabernaculum*, in quo mansit una nocte præsentis vitæ, *auferetur* in mane, id est: in resurrectione. *Et gravabit eam* pondus iniquitatis suæ, ut à terra levari nequeat, quando Sancti rapientur *in* 1. Th. 4. 16.
nubibus obviam Christo in aëra. Et corruet in barathrum æternæ damnationis, *& non adjiciet, ut resurgat*, quia numquam ulteriùs exibit inde. Sequitur:

Et

ŷ. 21. *Et erit in die illa: visitabit Dominus super militiam cœli in excelso, & super Reges, qui super terram sunt.*

Militiam cœli dæmones appellat, qui sunt in hoc aëre. Aer quippe cœlum
Jer. 8. 7. vocatur, sicut scriptum est: *Milvus in cœlo cognovit tempus suum.* *Visitabit* ergo Dominus *super militiam cœli* in die illa: quia super aëreas potestates vindicabit. *Et super Reges* terræ, id est: super Principes sæculi, vel super dæmones, qui sunt rectores Mundi tenebrarum harum. Sequitur:

ŷ. 22. *Et congregabuntur in congregationem unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcerem, & post multos dies visitabuntur.*

Cùm de novissima die Propheta dixisset: quia in die illa visitabit Dominus super militiam cœli & terræ, mox ad ea, quæ cottidie fiunt in morte reproborum, mentis oculum reduxit. Exeuntes enim de corporibus *congregantur in lacum* Tartareum, & sicut illi, qui in vinea laborâsse dicuntur, omnes denarium vitæ æternæ communiter acceperunt, licèt
Matth. 20. 10. *in domo Patris mansiones multæ sint*, & *stella à stella in claritate differat*: sic & omnes
Joan. 14. 2. reprobi in congregationem *unius fascis*
1. Cor. 15. 41. æternæ damnationis congregantur, licèt per fasciculos & zizania comburantur. Quamvis verò varia sint genera pœnarum, omnes tamen colligati sunt *in uno fasce*. Nam sicut uno Sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatos & una est gehenna, quæ afficit, & tamen non una qualitate omnes comburit: quia quod hìc agit valitudo corporum, hoc & illìc exhibet dispar causa meritorum. Exeuntes itaque de hac vita *congregabuntur* singuli *in congregationem unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcerem.* Infernus verò, sicut præmissum est, dicitur *lacus*: quia omnes, quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. *Carcer* quoque vocatur: quia quicunque ab eo capti fuerint, stabiliter retinentur. *Claudentur*, inquit, *ibi in carcerem* de corporibus educti. *Et post dies multos*, id est: in fine sæculi *visitabun-*A.*tur*, ut corpora resumere veniant, & deinceps puniantur dupliciter. Sequitur:

Et erubescet luna, & confundetur ŷ. 23.
Sol, cùm regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Jerusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

Erubescet luna & Sol confundetur: quia *Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum.* Matth. 24. 29. Fertur tamen quia Sol aut luna, vel stellæ lumen suum tunc non amittent, sed ad comparationem lucis, quæ Christus est, omnia luminaria videbuntur obscurari sicut & cereus lumẽ non habet in radio Solis.

B. Vel *erubescet luna, & confundetur Sol* cernens homines, qui suo fruebantur lumine, nihil dignum Dei bonitate fecisse, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos*, quomodo si dispensator & villicus veniente Domino cernat familiam variis subjici cruciatibus, & nequaquam sua implesse præcepta. Matth. 5. 45.

Mons Sion & Jerusalem Ecclesia est. *Illa enim, quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra.* Gal. 4. 26. *Senes* morum senectute maturi sunt. *Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Sap. 4. 9. C. *Regnabit* ergo *Dominus in monte Sion, & in Jerusalem*, id est: Ecclesia. & *in conspectu senum suorum*, id est: fidelium, qui maturi sunt moribus, *glorificabitur.*

Vel *mons Sion* altitudo contemplationis est: quia Sion dicitur *specula*, Jerusalem *visio pacis est*: *Senes ejus* sunt Apostoli & Patriarchæ, & Principes religionis. In hoc igitur monte, & in hac Jerusalem manifestabit se Rex sæculorum, & coram his senibus gloriam suam aperiet. Itaque D. prophetata reproborum damnatione & justorum gloria super his omnibus hymnum Deo Propheta canit subjungens:

CAPUT XXV.

Domine Deus meus es tu, & ex- ŷ. 1.
altabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

Confitebor inquit, id est: gratias ago nomini tuo: *quoniam fecisti mirabilia.* reddendo peccatoribus, quæ minatus eras, & Sanctis, quæ promiseras. De quibus complêsti *cogitationes antiquas* dicens electis: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum* Matth. 25. 34.

num, quod vobis paratum est à constitutione mundi. Et idem reprobis: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus.* [Ibid. 41.] Antiquitus enim cogitasti, quod à constitutione mundi præparâsti. Et hæ cogitationes fuerunt *fideles*, quia fideliter adimplesti, quæ cogitaveras, sicut in libro Josue prophetico sermone de futuro justorum regno quasi de præterito dicitur: *Non unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiseras, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.* [Jos. 21. 43.] Unde & additur *Amen*, quod interpretatur *verè* vel *fideliter*. Sed quæ mirabilia fecerit, vel B. quas cogitationes compleverit, & hìc quoque declaratur, cùm subditur:

℣. 2. *Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.*

Quæ est autem hæc *civitas* nisi de qua superiùs ait: *Attrita est civitas vanitatis?* Cùm autem civitas ex toto destruitur, in *tumulo* redigitur. *Posuit* ergo Dominus *civitatem in tumulum*: quia magnam illam Babylonem in judicio penitus subvertit. C. Quæ & *domus alienorum* est, id est: eorum, qui sunt à consortio justorum alieni. Sed hæc jam ultra non erit *civitas, nec in sempiternum ædificabitur*, sicut supra dictum est: *Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham.* Sequitur:

℣. 3. *Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te.*

℣. 4. *Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione, spes à turbine, & umbraculum ab æstu.* D.

Super hoc, id est: ex hoc, quòd posuisti civitatem in tumulum sempiternum, *laudabit populus fortis* electorum concordans judiciis justitiæ tuæ, & *civitas gentium robustarum*, id est: Ecclesia Sanctorum de cunctis gentibus congregatorum *timebit te*. Est enim *timor Domini* castus *permanens in sæculum sæculi*, [Ps. 18. 10.] quo timore semper Ecclesia justorum & in illo beatitudinis regno timebit Deum: quia perfectè non diligeret, nisi & timeret Deum. Sed *populus* iste dicitur *fortis*, & hæc *civitas gentium robustarum*: quia sancti fortes sunt hìc in spirituali prætio, & ibi virtute resurrectionis confortati. Cur autem laudare & timere debeant, consequenter ostenditur.

Quia factus es, inquit, *fortitudo pauperi, &c.* Quis verò iste *pauper* est nisi ille, *qui pro nobis pauper factus est, cùm esset dives, ut illius inopia ditaremur?* [2. Cor. 8. 9.] Et quis *egenus* iste nisi Christus Dominus vel quilibet pauper spiritu? *Factus est* ergo Dominus *fortitudo pauperi in tribulatione*: quia virtutem in passione Christo suo dedit, ut Judæorum sævitiam superaret patiendo. *Egeno* quoque factus est in tribulatione *fortitudo*: quia cuilibet pro se patienti adfuit. Et factus est ei *spes à turbine* tribulationum, quia speravit in eo inter adversa. Nam *tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem* [Rom. 5. 3.] *Et umbraculum ab æstu* passionum factus est ipsi egeno, ne mens ejus ureretur igne doloris immoderati. Sequitur:

Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem. Sicut *turbo impellit parietem*, ut subruat: ita *Spiritus robustorum*, id est: animositas fortium persecutorum impetit corpus nostrum, ut in mortem illud præcipitet. Sed in tanto turbine suos Dominus protegere non desistit. Vel quomodo si ventus inpingat parietem, atque pertranseat; sic turbo blasphemantium ac sævientium Judæorum Christo nocere non potuit. Sequitur:

Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis, & quasi calore sub nube torrente propaginem fortium marcescere facies. ℣. 5.

Sicut æstus humiliat tumultum hominum quando ipsi tumultuatores sitim patiuntur, quia vox eis deficit: sic *humiliabis tumultum* quo contra Martyres latrant persecutores, qui sunt à sorte electorum *alieni*. Æstus enim tribulationum fatigabit eos, quando retribuet Deus tribulationem his, qui justos tribulant, & sitim patientur: quia nihil eorum, quæ desideraverint, habere poterunt.

Vel in æstu & siti humiliabuntur, quando cum igne devolventur in Tartarum à facie Judicis. Ac sicut marcescunt propagines vineæ, dum fortiter torrentur calore solis sub nube latentis: ita *propaginem fortium* persecutorum *marcescere facies*. Quid enim

enim per Solem *sub nube* latentem nisi Ju- A.
dex, qui nondum apparet, figuratur? Ipse
Malach. 4. est enim *Sol justitiæ*. Quid per *calorem* So-
2. lis nisi sententia Judicis? Calor igitur oc-
culti Solis *propaginem* vitis siccat: quia la-
tentis adhuc Judicis sententia vitam pec-
cantium in morte facit marcescere. Se-
quitur:

ỳ. 6. *Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium medullatorum vindemiæ defæcatæ.*

Supra dixerat: quia confundetur
Sol, cùm regnaverit Dominus in monte B.
Sion, & in Jerusalem, & nunc ad ea respi-
ciens subjungit: Quia *faciet Dominus con-*
vivium in monte hoc, videlicet in monte
Sion, id est: in regno cœlorum: quia
Ps. 83. 8. *videbitur Deus Deorum in Sion. Convivium*
autem intelligamus, de quo scriptum est:
Apoc. 19. 9. *Beati, qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt.*
Psal. 67. 4. Et item: *Justi epulentur, & exultent in con-*
spectu Dei, & delectentur in lætitia. Rursum-
Prov. 15. que: *Secura mens quasi juge convivium.* Il-
15. lud enim convivium satietas est internæ
dulcedinis: quia ex visione conditoris C
percipient, ut in æternum vivant. Quod
omnibus populis in monte Sion faciet Domi-
Luc. 13. 29. nus: quia sicut Lucas dicit: *Venient ab*
Oriente & Occidente, & Aquilone, & Austro, &
accumbent in regno Dei.

Et hoc *convivium* erit *pinguium, & me-*
dullatorum: quia internæ pinguedinis a-
dipe saginati sunt, & medullis charitatis
sunt pleni: sive quia pingues sunt in bono
opere, & medullati in gratia rectæ inten-
tionis, illuc congregantur. Erit & *vinde-*
mia defæcatæ: quia finis humani generis est
vindemia, & singuli homines sicut race-
mi. Sed electorum vindemia est *defæca-*
ta: quia non moriuntur in fæcibus pec-
catorum suorum, sed ante mortem defæ- D.
cari student. Erit ergo convivium illud
vindemiæ defæcatæ: quoniam illi soli
ad epulas illas introducentur, qui vitam
hanc immaculati finiunt. Sequitur.

ỳ. 7. *Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam, quam orditus est super universas nationes,*

ỳ. 8. *Præcipitabit mortem in sempiternum.*

Quid appellatione *vinculi* nisi morta-
litas hæc designatur? Unde scriptum est:
Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam Ps. 115. 16.
laudis. Et quid per *telam* nisi mortalitatis
vita figuratur? Dicit enim Job: *Dies mei* Job. 9. 25.
velociores transierunt, quàm a texente tela succi-
ditur. Vinculum autem est *super omnes po-*
pulos colligatum: quia omnes homines ad-
stricti tenentur vinculis carnis. *Facies*
vinculi facies est mortalitatis hujus, quæ
cernitur in corporibus nostris.

Telam quoque *super universas nationes* Do-
minus *orditus* est: quia propter Adæ pec-
catum ablata vivendi æternitate tempo-
ralem interim vitam dedit humano ge-
neri, donec interveniente morte immor-
talitas ei per resurrectionem restituatur.
cujus resurrectionis adveniente die *præcipi-*
tabit Dominus in monte isto faciem vinculi colli-
gati super omnes populos: quia faciem mor-
talitatis, quæ paret in carne cunctorum,
delebit à corporibus justorum, quando
mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. 1. Cor. 15.
Ob hoc namque in monte isto qui est Ec- 52.
clesia, præcipitari dicitur facies vinculi
hujus: quia in cæteris resurgentium, qui
non mutabuntur, nequaquam facies mor-
talitatis abolebitur, quoniam adhuc passi-
biles erunt.

Similiter *& telam præcipitabit*: quia
mortalem, miseramque vitam hanc om-
nibus auferet, ut beatam immortalitatem
dignis tribuat. Exponens autem Prophe-
ta, quod dixerat *faciem vinculi, telamque* ge-
neralem præcipitandam, *præcipitabit*, in-
quit, *mortem in sempiternum.* Neque enim
ultra poterunt mori, sed æquales Angelis
erunt, qui digni habebuntur sæculo illo.
Sequitur:

Et auferet Dominus Deus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est. Va-
riis de causis nunc flent electi, quia nunc
est tempus flendi. Alius idcirco plangit,
quia malum fecit: alius, quia bonum non
fecit: alius, quia vitiis impugnatur: alius
quoniam à regno Dei peregrinatur. *Op-*
probrium quoque patiuntur à pravis, & in-
fidelibus. Sed in die illa *Dominus auferet* Isa. 35. 10.
lacrymam ab omni facie eorum: quia *gau-*
dium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & ge-
mitus. Et opprobrium eorum auferetur
de universa terra: quia nusquam adversus
eos quisquam audebit mutire, sed ab An-

gelis honore magno congregabuntur à A.
quatuor plagis terræ, & subvehentur in
cœlum, Vel *opprobrium* eorum *auferet*,
qui ad imaginem conditoris fuerant condiri, & tunc diaboli, ac mortis evadent servitutem.

℣. 9. *Et dicent in illa die: Ecce Deus noster iste, expectavimus eum, & salvabit nos iste Dominus: sustinuimus eum, exultabimus & lætabimur in salutari ejus.*

℣. 10. *Quia requiescet manus Domini in monte isto.*

In monte Sion *dicent in die illa: Ecce*
Ps. 83. 8. *Deus noster iste*: quia juxta Psalmistam *vi-*
Matth. 5. *debitur Deus Deorum in Sion. Beati enim mun-*
8. *do corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Nam
1. Cor. 13. *videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc au-*
12. *tem facie ad faciem.* Ita enim Deus nobis
erit notus atque conspicuus, ut videatur
spiritu à nobis singulis in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in se ipso, videatur in cœlo novo, & in terra nova, atque in omni, quæ tunc fuerit creatura, videatur, & per corpora in omni corpore, quocunque fuerint spiritales oculi acie perveniente directi.

Ad hanc ergo visionem post vitæ hujus tenebras electi pervenientes exulta-
Ps. 26. 14. bunt ad invicem dicentes: *Ecce Deus noster iste, expectavimus & sustinuimus eum* inter adversa tentationum, sicut scriptum est: *Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum & sustine Dominum.* Et quoniam in hoc sæculo gaudere noluimus, exultabimus, & lætabimur amodo *in salutari ejus*,
Gen. 2. 2. id est: In Jesu Filio ejus, *Quia requiescet in monte isto manus*, id est: operatio *Domini*.
Licèt enim in Genesi requievisse legatur D
Sabbatho ab operibus suis, tamen dicit
Joh. 5. 17. veritas ejus: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Postquam igitur ea, quæ cotidie creat, operari desierit in fine sæculi, *requiescet* ab operatione manus ejus in
Apoc. 14. monte Ecclesiæ justorum, *ut* ipsi *requiescant*
13. *à laboribus suis.* Quid autem de reprobis tunc fiat, subjungitur:

Et triturabitur Moab sub eo sicut teruntur paleæ in plaustro. Moab quippe, sicut Hieronymus ait, dicitur *ex patre*, id est: recedens à Deo Patre. Quicunque igitur à Deo, qui Pater omnium est, peccando elongatur, est Moab. Nam & diabolum omnesque contrarias fortitudines sub appellatione Moab indicat humiliandas, & deducendas in Tartarum & instar pulveris conterendas. Sed iste *Moab triturabitur*, id est: conculcando teretur, ut ab electis separetur, nihilque remaneat integrum. *Sicut teruntur paleæ plaustro*, ut separentur à granis. In nonnullis enim regionibus agricolæ collectis in unum segetibus plaustra cum rotis ferratis superducunt, ut triticum excutiatur, & stramina comminuantur in paleas, ut animalibus pabulum fiant. Sic igitur, ut electi velut
B. triticum soli remaneant, iste *Moab triturabitur* in illa tempestate, quæ fiet in adventu
Judicis. Nam *ignis in conspectu ejus exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida.* Hac Ps. 49. 3.
igitur tempestate triturabitur iste bonitatis refuga, id est: Moab à Deo recedens. Sequitur:

Et extendet manus suas sub eo ℣. 11.
sicut extendit natans ad natandum.

Quando quis ad imum de superioribus labitur, extensis manibus ruit, sicut qui natat. Cùm ergo præcipitabitur in
C. barathrum iste Moab, id est: populus reproborum, expansis manibus velut natans ruet circumfluentibus tormentis fluctuans. Et sicut solet, qui natat, totum corpus extendere, sic & iste allidetur in terram, irruens sonitum faciet.

Et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus, ut in novissimum laci depositus pro temporali gloria opprobrium sustineat sempiternum. *Et humiliabit* eum *cum allisione manuum ejus*, quibus iniquitates
operabatur: quia sicut scriptum est: *Per* Sap. 11. 17.
quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Ad quem Propheta conversus adjungit:

Et munimenta sublimium muro- ℣. 12.
*rum * ejus concident, & humiliabun-* * aliàs: tuorum.
tur, & detrahentur in terram usque ad pulverem.

Sublimes muri Moab homines nequissimi sunt, atque superbi, qui per potentiam sæculi tuentur alios minùs fortes iniquos. Sed in die illa *concident munimenta murorum* istorum: quia tutatores malorum in pœnas tunc corruent, & per mortis sententiam *humiliabuntur ac detrahentur in terram*

usque

usque ad pulverem: quia caro eorum pulvis A. efficietur,

Possumus & aliter istam murorum ruinam intelligere, juxta hoc, quod Apo-
2 Cor. 10. stolus loquitur: *In carne enim ambulantes*
3. 4. *non secundùm carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Dum igitur per Apostolos ac reliquos præ- B. dicatores sanctos hæc fiunt, completur, quod ait Propheta: *Quoniam munimenta sublimium murorum tuorum concident, &c.*

In terram quippe detrahitur, *usque ad pulverem*, qui deposito superbiæ fastu se terram & pulverem esse cognoscit. Potest & subversio Jerusalem, quæ per Romanos facta est, his verbis prænuntiari. Nam & populum Judæorum superiùs ostendimus mysticè vocari Moab. Unde & quod ait *quia trituratur Moab sub eo*, de illa Judæorum tribulatione potest intelligi. Sed & aliud, quod ait paulò superiùs, quia *posuisti civitatem in tumulum*. Vel, quia C. *relicta est in urbe solitudo*, ad eandem destructionem Jerusalem referri potest, quod ob brevitatem prætérivimus. Sequitur:

CAPUT XXVI.

v. 1. **I**N die illa cantabitur canticum istud in terra Juda: Urbs fortitudinis nostræ Sion, ponetur in ea murus & antemurale.

2. *Aperite portas, & ingrediatur* D. *gens justa custodiens veritatem.*

3. *Vetus error abiit, servabis pacem: pacem, quia in te speravimus, &c.*

In die illa, qua concident munimenta murorum Moab, id est: tempore, quo prædicatores destruent omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, vel in die judicii, quo peribunt omnes malorum defensores, *cantabitur* hoc carmen exultationis *in terra Juda*, id est: in terra confessionis, quæ est Ecclesia. Juda quippe *confessio* dicitur sive *laudatio*. Confessores igitur & laudatores Christi decantant dicentes: *Urbs fortitudinis nostræ Sion, &c.* Sion interpretatur *specula*, & specula dicitur *urbs fortitudinis* justorum: quia pervigil eorum mens dum sollicitè circumquaque respicit in alto posita, priusquam veniat culpa, deprehendit, eamque, quo sagaciter prævidet, & fortiter superat.

Vel Ecclesia est *urbs fortitudinis nostræ*: quia nullus extra eam resistere valet antiquo adversario. In cujus Ecclesiæ ædificio Salvator *murus* poni dicitur. Ipse enim vobis murus est: quia ad corda nostra pertingere malignorum spirituum cursum vetat. Qui nostræ quoque fidei & *antemurale* posuit: quia, priusquam se per carnem ostenderet, prædicatores mysterii sui Prophetas misit. Rectè enim antemuralis nomine vocantur, qui, dum subsequentem prædicarent Dominum, quasi ante murum steterunt.

Vel Divinitas ejus est nobis *murus*, & Humanitas *antemurale*, post cujus adventum, quia universæ gentes ad fidem susceptæ sunt: *aperite*, inquit *portas* Sion ô prædicatores, *& ingrediatur gens justa*, id est: gentilitas sine legis operibus per fidem justificata, *custodiens* deinceps operando *veritatem* Evangelicam. Nam *vetus error* Idolorum *abiit*. Dicit autem Paulus: *Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum* Rom. 5. 1.
per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem accessum habemus per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Similiter & hoc loco: *Servabis* inquit, *pacem: pacem, quia in te speravimus.* Qui enim non in se sed in Domino confidunt, & sperant, eis gratia Divina pacem servat, ne aliqua offensione gratiam ejus amittant.

Vel Angelis dici potest: *Aperite portas* regni cœlorum, *& ingrediatur gens justa* Christianorum *custodiens* operibus *veritatem* fidei. *Error* enim ignorantiæ veteris totus abiit, quoniam *non docebit ultra unus-* Jer. 31. 34.
quisque proximum suum & fratrem suum dicens: Cognosce Deum. Omnes enim, inquit *scient me à minore usque ad majorem eorum.* Doctor namque tunc cessabit: quia Deum, sicuti est, videbunt omnes, & dicent: quia *vetus error abiit* ignorantiæ prioris. Et quia certissimè scient numquam se gratiam ejus, quam semper, dum hic viverent quæsierunt, amissuros, vel adversitatis aliquid jam passuros, congratulabuntur di-

cen-

centes: *Servabis pacem: pacem, quia in te speravimus.* Forsitan propter animæ, corporisque tranquillitatem ingeminat *pacem*. Quod ajunt: *Quia in te speravimus*, Propheta confirmat, & exponit dicens:

ỷ. 4. *Sperastis in Domino in sæculis sempiternis, in Domino Deo forti in perpetuum.*

Sperant enim electi non in transitoriis, sed in *æternis sæculis* à Domino mercedem accipere, qui *fortis in perpetuum* perpetua dare tormenta suis hostibus potest. Nam sequitur:

ỷ. 5. *Quia incurvabit* * *habitatorem in excelso, civitatem sublimem humiliabit: humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.*

* *aliàs*: habitantes.

ỷ. 6. *Conculcabit eam pes pauperis, gressus egenorum.*

Tempore mortis *incurvabit in excelso habitantes*: quia superbos humilians æternis mancipabit suppliciis, atque *civitatem* eorum *sublimem humiliabit usque ad terram, & detrahet usque ad pulverem*: quia elatam carnem eorum, in qua habitaverunt, in terram & pulverem reverti faciet.

Vel civitas hæc intelligatur illa magna Babylon. Aut certè Dominus *incurvat habitantes in excelso*, cùm superbos ad humilitatis gratiam inclinat. *Et sublimem civitatem humiliat usque ad terram & pulverem*, quando elatam mentem sic humiliat, ut se terram, & pulverem esse cognoscat. Quam & *pes pauperis* conculcat, *& gressus egenorum*: quia premitur exemplo Dominicæ humilitatis ejusque discipulorum. Eum namque pauperem hìc accipimus, de quo Pau-D. lus ait: *Quoniam propter nos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia nos divites essemus.* 2. Cor. 8. 9.

Egeni quoque fuerunt, quibus ab eo dictum est: *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam portetis.* De quorum gressu dictum est ibi: *Ite ad oves, quæ perierunt domus Israel. Euntes autem prædicate dicentes: quia appropinquavit regnum cælorum.* Pes igitur *pauperis* transitus est Dominicæ Incarnationis, qua de loco in locum ivit, atque *gressus egenorum* incessus prædicationis Apostolorum. Eum itaque *conculcat pes pau-*

Matth. 10. 10.

ibid. 7.

A. *peris, & gressus egenorum*, cujus elationem conterit humilitas & conversatio inter homines atque doctrina Salvatoris discipulorumque ejus.

Historialiter autem incurvavit habitantes in excelso: quia Judæos, qui erant in arce Sion, subjecit Tito captivos. Et *civitatem* Jerusalem *humiliavit usque ad pulverem*: quia non est in ea relictus lapis super lapidem. Quam *conculcaverat pes pauperis, & gressus egenorum*: quia ibi Dominus ipse, & discipuli ejus prædicaverant, ac deambulaverant. De cujus conversatio-B. ne subditur:

Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum. ỷ. 7.

Semita quippe vel *callis justi* actio est tritæ conversationis, quam Christus gessit, dum præsentis vitæ cursum incederet. Quæ *semita recta est ad ambulandum*, ut omnes, qui rectæ conversationis viam sequi cupiunt, per eam incedere post illum non dubitent. Ad quem Prophetarum voce subjungitur:

C. *Et in semita judiciorum tuorum Domine: sustinuimus te: nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.* ỷ. 8.

Prophetæ enim sustinuerunt Dominum: quia diutiùs expectaverunt ejus adventum. Quæ est *semita judiciorum* ejus nisi rectitudo conversationis, quæ probatur in judiciis ejus? In hac enim sustinuerunt eum Prophetæ sancti. Cujus *nomen & memoriale* erat *in desiderio animæ* eorum: quia ejus charitate vulnerata mens eorum multum delectabatur, si vel nomen aut D. mentionem ejus ab ore cuiusquam audiret.

Potest & scriptura sacra *memoriale* ejus dici: quia ibi memorantur opera ejus. Quæ est *in desiderio animæ*: quia sancta anima lectiones divinas audire desiderat. Nam & omnes, qui veraciter diligunt Salvatoris adventum, possunt ei versum istum decantare. Nam qui nomen Domini habet in corde, aliud non desiderat. Deinde Propheta suum pandit desiderium dicens.

Anima mea desideravit te in nocte, sed & spiritu in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. ỷ. 9.

Non

A. *Nox* verò vita est præsens. in qua, quamdiu sumus, dum interna suspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. Unde Propheta nunc ad videndum Dominum quadam se premi caligine sentiens loquitur: *Anima mea desideravit te in nocte.*

Ac si dicat: In hac obscuritate vitæ præsentis videre te appeto, sed adhuc infirmitatis nubilo circumscribor. Ille autem *in præcordiis vigilat*, ad Dominum, qui torporis & negligentiæ tenebras â se repellens mentis oculos ad aspectum veri luminis apertos tenet. *Manè* verò primæva ætas est. Vel *manè* fit in nobis, cùm erroris nostri obscuritas veritatis il- B. lustratione irradiatur. Manè fit in nobis, cùm corda nostra justitiæ fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ velut nox deprimebat. *De mane* ergo Propheta vigilare se ad Deum *in præcordiis* suis asserit: quia vel â primæva ætate, vel ex quo luce cognitionis ejus est illustratus, semper ad cum intendens voluntati ejus obsequi studet. Atque de his, qui vigilare negligunt, sententiam subjungit dicens:

Cum feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores Orbis.

Justitiam discent, id est, vigilare incipient *habitatores Orbis*, id est: qui mente Mundum inhabitant. Sed quando discent justitiam? *Cùm feceris judicia tua in terra.* Te enim ad judicium veniente ad cor suum quisque reducitur, ut sancta jam, cùm agere non valet, sentiat: & rectum, quod sequi debuit, ex tortitudinis suæ pœna cognoscat. Unde benè per Jeremi-
Jer. 22. 3. am dicitur: *Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.* In die enim occisionis sanctificantur reprobi: quia tunc sancta, quæ debuerant agere sentiunt, cùm digna pravitatis supplicia jam declinare non possunt. Sequitur:

℣. 10. *Misereamur impio, & non discet facere justitiam, in terra Sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini.*

℣. 11. *Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos devoret.*

A. Vox est eorum, qui supra dicebant: *In semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te. Misereamur*, ajunt, *impio* non statim condemnantes eum, sed adhuc expectantes, & divinam misericordiam ei annuntiantes, si fortè pœnitentiam egerit. Et nos quidem ei miserebimur: sed ille *discet facere justitiam*, id est: justè vivere. Unde & sequens ejus actio perversa. Et postquam est misericordiam consecutus, additur, scilicet quia *in terra Sanctorum iniqua gessit*, id est: inter bonos malè vixit ad iniquitatis augmentum. Nam sicut magna laus est inter malos benè vivere:
B. sic grandis ignominia est inter Sanctos iniquè agere. Et ideo qui sic induratus est iniquitate, ut & inter justos iniquè vivere non erubescat, *non videbit gloriam Domini*, quam soli videbunt electi, sed in æternum damnatus perpetuas sustinebit tenebras.

Vel Dominus ait: *Misereamur impio*, id est, misericordiam potiùs consequatur impius, & discat clementiam meam, dum etiam ipse salvetur. Cui ex persona humanæ impatientiæ Propheta respondet: *Et non discet facere justitiam.* Et
C. est sensus: Et quomodo poterit nôsse tuam justitiam, si tantam clementiam fuerit expertus? Redditque causas, quare eum velit Dei justitiam discere: Quia *in terra Sanctorum iniqua gessit*, & contra sanctos tuos jugiter dimicavit, debet sentire tormenta. Rursumque Dominus sententiam temperans: *Et non videbit*, inquit i *gloriam Domini*: id est, sufficiet ei pro universa pœna, quòd me cum Sanctis meis non videbit in mea majestate regnantem. Sed qualiter omnes iniqui fal-
D. lantur, adjungitur:

Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi, id est, fidelibus invidentes. Intellectum quippe reproborum nunc merita obscurant: sed tunc cognitio reatûs illuminat, ut & modò sequenda æterna non videant, & tunc ea, postquam amiserint, cernant. Nunc enim ea intelligere negligunt, vel appetere intellecta contemnunt: sed tunc ea intelligentes procul dubio desiderantesque conspiciunt,

ciunt, cum desiderata assequi nequaquam possunt. Et tunc *confunduntur*, cum eos in conspectu Judicis testis addicit*: Tunc enim Judex exteriùs cernitur, & accusator interiùs toleratur. Tunc enim omnis ante oculos culpa reducitur, & mens super gehennæ incendia suo igne graviùs torquetur, ac demum gehennalibus flammis traditur. *Videant*, inquit, *& confundantur, & ignis hostes tuos devoret. Manus* enim divinæ operationis nescientibus reprobis *exaltatur*, quia dies judicii latenter appropinquat. Aliter tamen hæc intelligi possunt.

*f. adducit.

Quis enim est *impius* nisi Judæorum populus, qui Salvatorem impiè peremit? Sed *misereamur*, inquit, *impio*: quia post passionem Domini diutius est expectatus ad pœnitentiam ille perfidus populus. *Et non discet facere justitiam*: quia nec expectatus resipiscere voluit, ut crederet in eum, qui justificat impium. *In terra Sanctorum iniqua gessit*: quia replevit iniquitatibus Jerusalem & Judæam, in qua sancti Patres habitaverant. *Et non videbis gloriam Domini*, sed *videbunt, in quem compunxerunt*. Neque enim gloriam Divinitatis eius videbunt, sed formam servi, quam crucifixerunt. Vel in primo adventu viderunt gloriam ejus sicut nos, quando *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus*.

Zach. 12, 10.

Joan. 1. 14.

Domine, inquit, *exaltetur manus tua, & non videant, &c. Manus* enim Domini Christus est, quoniam *omnia per ipsum facta sunt*. Exaltata est ergo manus Domini, & non viderunt Judæi: quia Christus in cœlum ascendit non credentibus eis. Cùm autem ad judicium venerit, *videbunt & confundentur* hi Judæorum populi, qui zelo Legis persecuti sunt Apostolos, & *ignis* gehennæ devorabit hostes ejus. Ubi voce electorum subditur:

Joan. 1. 3.

12. *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.*

Tunc enim *pacem dabit* æternam illis, qui, dum hic viverent, contra diabolum cottidie pugnaverunt. Quibus *omnia opera* eorum *operatus* est: quia sicut Apostolus ait: *Divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus*. Sed licèt omnia justorum opera Deus operetur in ipsis, ea tamen sic remunerat, ac si illa omnia hæc sine ipso fecerint. Et notandum, quòd nihil pravi operis habeant, quibus omnia opera sua Deus operatus est. Deinde pœnitentes ajunt, quod ad reliquias Israel, quæ sub Elia credent, congruè potest referri.

1. Co. 12. 6.

Domine Deus noster possederunt nos Domini absque te, tantum in te recordemur nominis tui. ℣. 13.

Hoc enim loquuntur, qui Domino servire debuerunt, sed ab immundorum spirituum dominio post hæc in iniquitatibus possessi sunt. Sed nunc *recordari* volunt *nominis* illius, ut semper ejus memores eum offendere jam caveant: & *tantum* in eo recordari quærunt nominis ejus: quia *nemo potest duobus Dominis servire*. Recordatur enim nominis ejus, sed non in eo *tantùm*, qui & Deum cogitat, & ea, quæ sunt extra placitum ejus, aliquotiens facit. Sequitur:

Matth. 6. 24.

Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti & contrivisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum. ℣. 14.

Gigantes vel apostatas Angelos vel superbos quosque homines nil obstat intelligi, cùm Propheta dicit: *Morientes non vivant, gigantes non resurgant*. Quos namque alios *mortuos* nisi peccatores nominat? Et quos *gigantes* nisi eos, qui de peccato etiam superbiunt, appellat? *Morientes* ergo *non vivunt*: quia peccando viam justitiæ perdiderunt. Gigantes etiam resurgere post mortem nequeunt: quia post culpam suam inflati per superbiam & ad pœnitentiæ remedia non recurrunt. *Propterea visitasti, & contrivisti eos*, id est, absque dubio visitabis & conteres eos in die judicii, *Et perdidisti*, id est, perdes omnem memoriam eorum, ne jam ultra sit vel ulla memoria eorum. Sequitur:

Indulsisti genti Domine, indulsisti genti. Numquid glorificatus es? Elongâsti omnes terminos terræ, ℣. 15.

Gen-

Genti Judæorum Dominus sæpe *indulsit*, id est: peccata condonavit: sed non est ab ea *glorificatus*, immò valde exhonoratus. Et in tantum dilexit hanc gentem, ut eam eligeret solam, & *omnes terminos terræ*, id est: universas de circuitu nationes *elongaret* à se, & alienas reputaret. Sed quia & istæ post resurrectionem ejus accesserunt pœnitentes ad eum, aptè sequitur:

℣. 16. *Domine in angustia sua requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.*

Omnes enim termini terræ, id est: omnes Orbis nationes requisierunt eum *in angustia* cordis afflicti. Et *doctrina* ejus in *tribulatione murmuris* fuit eis, dum spiritu contribulato præcepta ejus meditarentur. *Murmur* namque gemitum & orationem pœnitentium hic designat. Et quia ex ipsis gentibus multi per totum Orbem facti sunt Martyres, subjungitur vox eorum dicens:

℣. 17. *Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus: sic facti sumus à facie tua Domine.*

℣. 18. *Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis.*

Sicut enim mulier, quæ concipit, instante partu clamat in doloribus suis: ita sancti Martyres verbum Dei corde concipientes quasi parturierunt, id est: angustia dolorum in tormentis afflicti sunt, atque *pepererunt spiritum*, id est: reddiderunt animam. Ut enim jam diximus, *parturire* est ante partum dolere: *parere* verò partum effundere. *Parturierunt* ergo beati Martyres, dum in passione doloribus urgerentur: atque *pepererunt*, cùm emitterent animas. Quorum fortassis adhuc voce subditur:

Salutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terræ.

Nam in cœlo, id est: in corde electorum *salutes* multimodas operati sunt Martyres: sed *in terra*, id est, in mente reproborum salutes non fecerunt. Et *ideo non ceciderunt*, sed in superbiam adhuc eriguntur *habitatores terræ*, id est, illi, qui præsens exilium pro habitatione patriæ diligunt. Vel eorum vox est, qui tempore pacis post Martyres fuerunt: *Salutes in terra non fecimus*. Nam viri fortes Israel, cùm ingentes hostium strages darent, salutes in populo suo fecisse dicebantur, sicut Samson cùm maxillâ asini mille Philisthæos interfecisset, ait ad Dominum: *Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam, atque victoriam.* Jud. 15. 18. Sed & Jonathan filius Saul Philisthæos percussit, atque dictum est: *Quia fecisti salutem magnam in Israel*, & ita dici solebat. Aiunt ergo: *salutes* 1. Reg. 14. 45. *non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores*, ac si dicant: Prædicationis gladio gentem vitiorum potenter non extinximus pro populo virtutum pugnantes, & ideo prostrata non sunt vitia nostræ carnis, id est, *habitatores terræ non ceciderunt*.

Vel amatores sæculi sunt *habitatores terræ*, quia mens eorum in terrenis habitat, qui *non ceciderunt* ab elatione sua. Quoniam *salutes non fecimus in terra*, id est: gladio verbi Dei potenter eorum malitiam & internum languorem non interfecimus. Sequitur vox Ecclesiæ dicens de Martyribus:

Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent, ℣. 19.

Patet enim hoc. Qui enim pro Christo mortem subierunt, vere victuri sunt. Sequitur:

Expergiscimini, & laudate, qui habitatis in pulvere: quia ros lucis ros tuus & terram gigantum detrahes in ruinam.

Expergiscimini, qui habitatis in pulvere: id est: evigilate, qui dormitis in sepulchris: *quia ros tuus* ô Domine, quo irrigabuntur, ut resurgant, *ros lucis*, id est, gratia, quam eis infundes, illuminans est, ut cordis nebulis effugatis, gloriam tuam jam manifeste videant. Quomodo enim jactis in terram seminibus ros paulatim crescere facit herbas, & ad fruges sui generis pervenire: sic *tuus ros* in electis operabitur. *Et terram gigantum detrahet in ruinam*, id est: carnem superborum demerges in infernum.

Vel ita: *Expergiscimini, qui habitatis in pulvere*, id est, torporem & negligentiam abjicite, qui terrena semper cogitatis. *In pulvere* enim habitant, quorum mens in terrenis cogitationibus moratur. Sed quomodo tales ad laudem creatoris expergisci possint, aperitur: *quia ros tuus*, quo lavas ab hoc pulvere, *ros lucis* est, id est,

gratia tua, per quam cor à terrenis cogi- A.
tationibus mundas, illuminatrix est. Pulvis namque cogitationum carnalium excæcat mentem; sed ros gratiæ supervenientis illuminat eam. *Et terram gigantum detrahes in ruinam*: quia mentem superborum gravabis, ut deteriùs corruant. Sequitur:

℣. 20. *Vade popule meus, intra cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.*

Vadimus, cùm operamur: *cubicula* ingredimur, cùm secreta nostræ mentis in- B.
tramus: *ostia* claudimus, cùm desideria illicita coercemus. Ostia quippe nostræ mentis desideria ejus sunt. Euntes ergo jubemur ingredi cubicula, ut operantes non remaneamus foris in favore laudantium, sed ad secretum cordis revertentes ibi gloriam quæramus. Ostia quoque diligenter claudenda sunt, ne fiat in nobis,

Jer. 9. 21. quod Jeremias plangit: *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras.* Mors enim per fenestras sive per ostia domûs ingreditur, cùm peccatum per auditum & visum, aut per desideria mentes nostras penetrat. *Abscondi* verò parumper *ad mo-* C.
mentum præcipimur, ut, dum in præsenti vita sumus, gloriam foris non quæramus de nostris operibus. Omne enim tempus vitæ humanæ ad comparationem æternitatis breve est ùt momentum. Omnipotentis autem Dei indignatio in hoc cottidie vim suæ districtionis peragit, quòd viventes indignè dignis suppliciis demergit. Quæ scilicet indignatio nunc quidem *transit*, sed in fine *pertransit*: quia modò agitur, sed in mundi termino consummatur. Quousque igitur *pertranseat*, id D.
est, usque in finem sæculi, jubetur Ecclesiæ populus abscondi: quia Dominus in nocte præsentis vitæ transit per terram Ægypti, id est: per hunc Mundum, percutiens primogenita Ægyptiorum, & omnes, quos foras invenerit. Sequitur:

℣. 21. *Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & revelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultra interfectos suos.*

Quis est Domini *locus* nisi supernum cœlorum habitaculum: Unde scriptum est: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis* Ps. 23. 3.
stabit in loco sancto ejus? Egredietur itaque *de loco sancto suo*: quia de cœlo veniet ad judicium. *Ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum*, id est, examinet pravitatem populi reproborum, qui mente Mundum inhabitat, & adversans eam ulciscatur.

Et revelabit terra sanguinem suum, quem corporibus humanis fusum biberat: quia tunc omnis sanguis, qui effusus est, manifestabitur, & quare effusus sit, declarabitur, atque indicabitur. *Et non operiet ampliùs interfectos suos*: quia tunc omnes resurgent.

Vel *de loco suo Dominus egreditur*, quando misericors, & miserator, & clemens pater filios negligentes ferire compellitur, & quodammodo de sua sententia commutari. *Ut visitet*, & iram suam inducat super *habitatores terræ*. Quomodo enim, qui in carne sunt, Deo placere non possunt: sic qui in terra habitant. *Terra* verò nunc animam designat, quæ carnaliter vivit. Quæ *revelabit sanguinem suum*, si quempiam scandalizavit & à vita dilectionis extinxit. Vel *sanguinem* nostrum, quem susceperat, *revelabit* nec operiet nos ampliùs, sed producet foras. Sequitur:

CAPUT XXVII.

In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti ℣. 1.
super Leviathan serpentem vectem, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.

Gladius Domini est sententia judicis, de quo Job dicit: *Fugite à facie gladii, quoniam* Job. 19. 29.
ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse judicium. Qui gladius est *durus*: quia durè percutit, & *grandis*, quia tam grandi plaga percutit, ut æternam mortem inferat: & *fortis*, quia frangi vel flecti non potest à rigore suo, quo punit æternaliter impios.

Hoc igitur gladio *visitabit Dominus in die illa super Leviathan*: quia perpetuis diabolum tormentis tradet. *Leviathan* quippe dicitur *additamentum eorum*, id est, additamentum hominum. Nam serpens iste, quia hominibus, quos Deus creavit, peccatum addidit, vocatur *Leviathan*, id est; ad-

additamentum eorum. Vel quia, dum se divinitatem eis *additurum* fallaciter pollicetetur, immortalitatem abstulit, per irrisionem dicitur *Leviathan*. Sed Propheta, qui nunc serpentem dixerat, *tortuosumque* subjungit, interposuit *vectem*; quia in serpentis tortitudine fluxa mollities, in vecte autem est duritia rigiditatis. Ut ergo hunc & durum signaret, & mollem, etiam *vectem* nominat, & *serpentem*. Durus quippe est per malitiam: mollis per blandimenta. *Vectis* ergo dicitur: quia usque ad necem percutit: *serpens* autem, quia se per insidias molliter infundit.

Quid verò *maris* appellatione nisi corda carnalium tumidis cogitationibus fluctuosa figurantur? Quid autem *ceti* nomine nisi antiquus hostis exprimitur, qui dum mentes sæcularium possidendo penetrat, quasi in eorum lubricis cogitationibus natat? Hunc ergo cetum interficiet Dominus in die illa: quia perpetuis eum suppliciis mancipabit. Sequitur:

℣. 2. *In die illa vinea meri cantabit ei.*

Vinea meri plebs Israelitica est, quæ quondã in sanctis Patribus merum gratiæ spiritalis & bonorum operum habuit, sed in passione acetum pro mero dedit ei sitienti. Sed quando reliquiæ illius in fine convertentur, & dicent: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, (Matth. 21. 9.) *in die illa vinea meri cantabit ei.* quam quia Dominus ipse quondam custodire semper solebat, & tamen per Romanos eam afflicturus erat, subjungit:

℣. 3. *Ego Dominus, qui servo eam, repentè propinabo ei.*

Hoc de antiquis & novellis temporibus dicitur. *Servo eam* temporibus Ezechiæ, temporibus Zorobabel; temporibus Machabæorum, temporibus Apostolorum. Sed nunc *repentè propinabo ei* calicem iræ meæ per Vespasianum & Titum. Rursum de priori tempore dicit:

Ne fortè visitetur contra eam, nocte & die servo eam. *Ne visitetur contra eam*, id est, ne fiat ei malum, ab aliquo. *Nocte & die*, in prosperis & adversis, vel assiduè *servo eam*. Et pro malis, quæ sub novo testamento fecit in eum, adjicit:

℣. 4. *Indignatio non est mihi,*

Jure enim indignatus est Dominus, quoniam *in propria venit, & sui eum non receperunt*. Et adjungit:

Quis dabit me spinam & veprem in prælio, id est: me faciet durum & asperum, ut per Romanos consurgam in prælium contra gentem hanc, qui semper mansuetus & misericors esse consuevi? Atque subdit:

Gradiar super eam, succendam eam pariter.

℣. 5. *An potiùs * tenebo fortitudinem meam?* (* aliàs: tenebit.)

Gradiar super eam conculcans eam: & *succendam pariter*, id est, totam simul gentem igne iræ meæ consumam. *An potius tenebo fortitudinem meam* parcendo illi? Utique parcam illi, quia sequitur:

Faciet pacem mihi: faciet pacem mihi. Pacem sub Apostolis: pacem sub Elia faciet.

℣. 6. *Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit, & germinabit Israel, & implebunt faciem Orbis semine.*

Apostoli, qui, *ubi erat impetus spiritûs, illuc gradiebantur, ingrediebantur impetu* (Ezech. 1. 12.) vehementis Spiritus *ad Jacob*, id est, ad populum Judæorum Evangelium illis prædicantes: & tunc *Israel*, id est, populus Hebraicus *floruit* fide, bonisque cogitationibus? *& germinavit*, sanctis operibus: ac deinde ipsi prædicatóres, qui ingrediebantur impetu spiritûs ad Jacob, *impleverunt faciem* totius *Orbis semine* prædicationis. Cùm autem dicitur: *Qui ingredientur impetu ad Jacob*, interponitur: *Florebit, & germinabit Israel*: atque de illis, qui ingrediebantur impetu ad Jacob, subditur: *Et implebunt faciem Orbis semine.* Sequitur:

℣. 7. *Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum, aut sic cacidit * interfectos ejus sicut occisus est?* (* aliàs: occidit.)

Non ita percussit Dominus populum Judaicum, quomodo ipse percussus est ab eo: neque sic occidit eum, quomodo ille martyres ejus. Illi enim sine misericordia crucifixerunt eum, & prædicatores ejus interfecerunt: ille autem per quadraginta annos spatium pœnitentiæ misericorditer eis concessit. Sed quid de hac plebe subditur nolente converti?

℣. 8. *In mensura contra mensuram, cùm abjecta fuerit, judicabis eam.*

Cum abjecta fueris, id est, ab Apostolis derelicta nolens agere pœnitentiam, *judicabis eam in mensura contra mensuram*, ut qualem egit, talia recipiat. Occidit Salvatorem ? Occidatur à Romanis. Dispersit per mundum prædicatores expellendo à finibus suis ? Dispergatur à solo proprio per universum Orbem. Sequitur: *Meditata est in spiritu suo duro per diem æstus*.

ỷ. 9. *Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus.*

Dies æstus est tempus tribulationis. Judæa ergo *per diem æstus*, id est, eo tempore, quo Christum persequebatur, *meditata est in spiritu suo duro*: quia in corde suo adamantino se exercuit ad malum, & excogitavit adversa, quæ faceret Domino juxta

Ps. 139. 3. illud: *Qui cogitaverunt iniquitatem in corde, tota die constituebant prælia.* Semper enim studuerunt eum persequi. Idcirco, quia persecuti sunt eum usque ad mortem, *super hoc*, id est, ex hoc, quòd ita meditati sunt contra eum, *dimittetur iniquitas domui Jacob*, id est, illis, qui post resurrectionem ejus per Apostolos credent, quibus ipse dixit:

Joan. 8. 28 *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.* Et Petrus postea jam cotde compunctis & consilium quærentibus, quia se Christum crucifixisse cognoverant,

Act. 2. 38. *Pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.* Ait igitur, quia *idcirco dimittetur iniquitas domui Jacob, & iste omnis fructus ejus* est, ut auferat peccatum ejus. Nam nisi offenderent in lapidem offensionis, ut implerentur facies eorum ignominia, non quærerent nomen Domini Jesu, per quod datur remissio peccatorum. Vel Dominus *in spiritu suo duro* atque vehementi meditatus est contra Judæam *in die æstus*, id est, in tempore persecutionis, quando ardentior indignationis dies est atque pœnarum. Sequitur:

Cum posuerit omnes lapides Altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci & delubra.

Quod facturi erant Romani, Judæam dicit facturam: quia propter ejus rebellem pertinaciam factum est: Romani enim posuerunt *omnes lapides Altaris Dei sicut lapides cineris allisos*: quia templum succenderunt, sicut & in Psalmo dictum fuerat: *Incenderunt igni sanctuarium tuum.* Ps. 73. 7. Sed quando destructum est templum Jerusalem, non steterunt *luci & delubra*: quia tunc prædicantibus Apostolis in gentibus succisa sunt Idolorum nemora, & subversa sunt fana, ut ibi ædificaretur Ecclesia. Nam de destructione Jerusalem adhuc subditur:

Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & consumet summitates ejus. ỷ. 10.

Muris namque *munita* erat Jerusalem, & gloria sæculi *speciosa*: sed randem abscedentibus Romanis dimissa est *quasi desertum*. *Vitulum* appellat Titum Vespasiani filium: quia & Jeremias Chaldæis ait: *Exultatis, & magna loquimini diripientes hereditatem meam: quia effusi estis sicut vituli super herbam, & mugistis ut tauri.* Jer. 50. 11. Hic ergo *vitulus pastus est ibi, & accubuit*, quia ibi cuncta devoravit: & ibi obsedit, & *summitates ejus* consumpsit, qui turres illius destruxit. Sequitur:

In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes & docentes eam. ỷ. 11.

Quia *messis est consummatio sæculi*, sicut ait Matth. 13. 39. Dominus, messis populi hujus vocari potest mors, quam in illa obsidione pertulit: quia ferè totus fame & peste, & gladiis est interemptus. Sed messis ista *siccitatem* habuit, quia sine gratia Dei & fide mortui sunt omnes hi. Quò contra de populo electorum dicit: *Ros morabitur in messione mea.* Job. 29. 19 Ros enim, qui desuper cadit, gratia est, quæ de sursum descendit. Et ros moratur in messione justorum, quia præsentem vitam in gratia Dei finiunt.

In siccitate ergo *messes illius, contritæ sunt mulieres*, quia non solum viriis, sed & fœmineus sexus ibi consumptus est in peccato perfidiæ. *Mulieres*, inquit, *venientes & docentes eam.* Instante obsidione forsan veniebant antea mulieres industres in Jerusalem, & docebant viros, quemadmodum resisterent hostibus. Vel mulierum nomine signari possunt reliquæ civitates Judæorum, quæ Jerosolymitanis auxilia,

xiliabantur. Sed quod mulieres viros docuerint, credi potest & ex eo, quod sequitur:

Non est enim populus sapiens. Quia videlicet sapientiam Dei, quæ Christus est, ignoravit, ideoque & humanam industriam perdidit. Atque de ejus excidio subditur: *Propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum: & qui formavit eum, non parcet ei.* Vel *sapiens non est*: quia scripturarum scientiam perdidit, &propterea venientibus Romanis *non parcet ei* Dominus. Sequitur:

ỳ. 12. *Et erit in die illa, percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus, & unus filii Israel.*

Percutiet atque vastabit Dominus terram Judæorum ab Euphrate sive ab Jordane usque ad Nilum sive Ryconorum: & vastatis regionibus, pauci, qui superfuerint Judæi, *congregabuntur* in diversis locis *unus & unus*, ut adhuc rebellare conentur. Sed his de Judæorum exterminio dictis de gentilium vocatione subditur:

ỳ. 13. *Et erit in die illa, clangetur tuba magna, & venient, qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui ejecti erant in terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.*

Tuba quippe *magna* vox Apostolicæ prædicationis est. *Terra Assyriorum* gentilitas est. Assyrii namque sunt dæmones, qui convincent iniquitates, & coarguent in adventu Judicis peccatores. Sed & *terra Ægypti* gentilitas est: quoniam Ægyptus dicitur *tenebræ*, & appellatione tenebrarum exprimitur caligo mentium lumen veritatis ignorantium. *Mons sanctus in Jerusalem* Christus est in Ecclesia. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

ỳ. 1. *VÆ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim, & flori decidenti gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ errantes à vino.*

ỳ. 2. *Ecce validus & fortis Dominus sicut impetus grandinis, turbo confringens: sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emissarum super terram spatiosam,*

ỳ. 3. *Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.*

ỳ. 4. *Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium quasi temporaneum ante maturitatem Autumni: quod cum aspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit eum.*

ỳ. 5. *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ: & sertum exultationis residuo populi sui.*

ỳ. 6. *Et spiritus judicii sedentis super judicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.*

ỳ. 7. *Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate, absorpti sunt à vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.*

ỳ. 8. *Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordibusque, ita ut non esset ultra locus.*

Textum litteræ posuimus, ut ad ejus sensum veriùs attingamus. Decem tribus vocabantur *Ephraim*, vel ab Ephraim filio Joseph, cujus tribus copiosior erat & nobilior, vel ab Jeroboam filio Nabath Ephrateo, qui primus super eas Rex est constitutus.

Væ, inquit, *coronæ superbiæ*, id est: multitudini superbiæ, scilicet *ebriis Ephraim*, id est, errantibus idolatris decem tribuum: & væ *flori gloriæ ejus*, quia citò decidet. *Qui erant* temporibus David & Salomonis *in vertice vallis pinguissimæ*, id est: in monte templi, qui est super vallem Gethsemani. Nam à parte vallis illius veniebant ad templum, ibique figebant tentoria.

Ecce validus & fortis Dominus, ut expugnet eos per manus Assyriorum, *sicut* vehemens *turbo confringens impetus grandinis*, & ædificia subvertens. Et *sicut impetus aquarum* fortiter *inundantium* per terram plenam omnia levia facilè trahit: sic Dominus per impetum multitudinis Assyriorum rapiet

nat. & idcirco Dominus electis suis *ad portam fortitudo* est.

Verùm hi quoque præ vino nescierunt: quia & hi, qui sunt in Ecclesia, curis sæcularibus inebriantur, & variis desideriis. Multæ enim sunt ebrietates: inebriamur ira, tristia, amore, concupiscentia & vana gloria, cæterisque vitiorum potionibus: & quidquid ita mentem debriat, appellatione vini potest designari. Nam sicut videmus ebrii corpus moveri, vacillare pedes, caput & tempora prægravari, linguam ligari, ac hærentibus labiis verba præcidi: similiter est videre eos, qui mente sunt ebrii. quomodo moveantur, quomodo instabiles gressu sint, quomodo & debilitante mente & fluctuante cogitatu nihil firmè teneant, sed perturbationibus semper agantur incertis. Qui enim sensum deserit Deum jugiter cogitandi, cor hujus commotione, ac perturbatione ac malitia repletur & amaritudine. Nam dura quidem ex præsentis vitæ amore tolerant homines, & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati laborem ejusmodi tolerantiæ voluptatem putant. Unde rectè Jeremias totius in se humanæ conversationis speciem sumens, per lamentum

Thren. 3. 15 queritur dicens: *Inebriavit me absinthio.* Ebrius enim, quod patitur, nescit. Qui verò absinthio debriatur, & hoc quod sumsit, amarum est, & tamen non intelligit eandem, qua repletur amaritudinem.

Humanum igitur genus rectò Dei judicio in voluptatibus suis sibi dimissum, atque per easdem voluptates sponteneis tribulationibus traditum in absinthio est ebrium: quia & amara sunt, quæ pro hujus vitæ amore tolerat, & tamen eandem amaritudinem cœcitate cupiditatis quasi insensibilitate ebrietatis ignorat. Mundi enim gloriam sitiens, dum multas pro eà tribulationes reperit, amarum est quod bibit. Sed quia hoc nimis inhianter sumpsit, ejusdem amaritudinis malum discernere jam præ ipsa ebrietate non sufficit. Quoniam igitur non solùm gentiles & hæretici, sed etiam multi, qui se fideles esse fatentur, & insuper etiam plerique religionum professores hujusmodi ebrietatibus confusi sensum rationis amiserunt, rectè nunc dicitur: *Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt.* Nam vino cupiditatum ebrii regulam ve-

A. ritatis ignorant. Sed adhuc gravius est, quod subditur, quia *Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate.* Quis enim *Sacerdos* hic dicitur nisi qui officium quidem sacerdotale suscepit, sed opus officii non implet? Et quis hoc loco *Propheta* vocatur nisi quilibet prædicator, qui ventura justorum gaudia, malorumque tormenta prædicit? Sed *& ipsi præ ebrietate nescierunt*: quia dum mens eorum occupatur ad temporalia providere subjectis nescit æterna; & dum exterioribus dediti sunt, interiorum scientiam amiserunt. Vix enim Sacerdos jam invenitur aut Prælatus Ecclesiæ. qui scripturas Dei meditetur, sed *absorpti sunt à vino, erraverunt in ebrietate*: quia sæcularibus curis intenti, tantò sunt ab eisdem curis absorpti, quantò à divina contemplatione foras exierunt, & animus eorum usu temporalis curæ obduruit à cœlesti desiderio, atque per actionem sæculi ipso usu obduratus ad ea vix erigi valet, quæ pertinent ad charitatem Dei.

B.

Et quia plerique eorum cautè non cogitant, quod omnia, quæ nunc aguntur, Deus consideret, qui & de omnibus facturus est judicium, *nescierunt* omnia *videntem* Deum, *ignoraverunt judicium* ejus futurum.

C.

Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordibusque. Quid *mensarum* nomine nisi Scripturæ Sanctæ signantur, quæ spiritalibus epulis nos pascunt? Unde & Psamista: *Parasti*, inquit *in conspectu meo mensam.* Psal. 22. 5. Quid verò per *sordes* nisi peccata? Unde Jeremias de negligente anima: *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui.* Thren. 1. 9 Sor-

D. des namque in pedibus peccata sunt in operibus. Quid autem per *vomitum* nisi peccata per confessionem ejecta, deinceps que resumpta figurantur? Nam *sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum: sic imprudens iterat stultitiam suam.* Prov. 26. 11.

Quia igitur omnia scripturarum præcepta sanctarum operuerunt isti vel semel actis vel iteratis culpis, *omnes mensæ* eorum dicuntur *repleti vomitu, sordibusque*, ita ut locus jam in eis non appareat, quem sordibus non inquinaverunt. Vel universa doctrina eorum, & cuncta mysteria vomitu plena sunt & sordibus, dum Scripturarum Sanctarum non digerunt cibos, sed in-

immaturos & fœtentes egerunt: ita ut A. nullum in eis Deus reperiat locum.

Sed his ita discussis studioso lectori suggerimus, quia potest adhuc per *Ephraim* designari perfidus iste populus Judæorum, & per *residuum populi Dei* populus Christianorum: aut certè per Ephraim, qui *ubertas* interpretatur, multitudo carnalium, qui sunt in Ecclesia, & per residuum populi Dei sacrarum professores religionum. Sed juxta superiorem sensum videamus sequentia. Clamat enim Propheta Judæis dicens:

℣. 9. *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus.*

℣. 10. *Quia manda, remanda, manda, remanda: expecta, reexpecta, expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi.*

℣. 11. *In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populum istum.*

℣. 12. *Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est refrigerium meum, & noluerunt audire.*

℣. 13. *Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda, remanda: expecta, reexpecta, expecta, re-* D. *expecta: modicum ibi, modicum ibi, ut vadant, & cadant retrorsum, & confundantur, & illaqueentur, & capiantur.*

Quem, inquit ex Judæis *docebit* Dominus, ut, quod audierit, intelligat, & operetur? Non docebit istos, qui lacte semper indigent, sed Christianos *ablactatos*, id est: abstractos à lacte puerilis scientiæ, *& avulsos ab uberibus* infantilis doctrinæ.

Heb. 5. 13. 14. *Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ, parvulus enim est: perfectorum autem est solidus cibus eorum, qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali.* Non igitur istos pueriliter docebit ultra Dominus, sed alios, qui lacte jam non egeant, & sermonem justitiæ possint suscipere. Isti enim dicere consueverunt? *Manda, remanda &c.* Cùm enim per aliquem ex Prophetis increparet eos Dominus, & ad pœnitentiam hortaretur, atque captivitates, & mala minaretur eis, illi cernentes, quia mox captivitas & afflictio prædicta non veniebat, non credebant Prophetæ, sed irridebant eum dicentes; *Manda, remanda*: ac si dicerent, Præcipe, præcipe, quid facere debeamus, & minare nobis mala. Non

B. enim veniet super nos, quod minaris. E-contra vates respondebat; *Expecta, reexpecta: modicum ibi, modicum ibi*, id est; in illa, comminatione, quam per os meum audisti: quia post modicum veniet tibi malum, quod locutus sum.

In loquela enim labii & lingua altera loquetur ad populum istum, id est: præsens loquetur, & aliter loquetur: quia malum, quod locutus fuerit, adducet mox super eos non dans ultra pœnitentiæ locum.

C. *Hæc est*, inquit, *requies mea, reficite lassum*, id est: quietem & epulas in vobis mihi præbeatis benè vivendo: quia diu sum fatigatus iniquitates vestras tolerando. Qui enim ad pœnitentiam conversus bonis operibus, insistit, *reficit* Dominum dicentem; *Manducemus & epulemur: quia hic* Luc. 15. 23. 24. *filius meus mortuus fuerat, & revixit, perierat, & inventus est.* Qui vero permanet in peccatis, laborare facit eum dicentem; *Præbuistis mihi laborem in iniquitatibus vestris.* Isa. 43. 24. Sed hoc *audire noluerunt* Judæi, ut ei *refrigerium* in se ipsis darent.

Et erit, inquit, *eis verbum Domini*: *Manda, remanda.* Cùm enim ad pœnitentiam eos, ut diximus, hortaretur aliquis Propheta, & minaretur eis adversitates, illi se non corrigebant, sed insuper Prophetæ verbum sumebant in derisionis canticum dicentes; *Manda, remanda, manda remanda; expecta, reexpecta, expecta reexpecta; modicum ibi, modicum ibi.* Ac si desiperent dicentes: Præcipe, atque præcipe, quid agamus, & ut expectemus captivitatem præstolantes, *modicum* jubeto frequentiùs. Ante enim ex hac vita migrabimus, quam hoc veniat, quod prænuntias. Sic enim dicere consueverant, & iniquitates augere, donec ab adversariis duce-

ducerentur captivi. Unde convenienter ait, quia *erit eis verbum Domini: Manda remanda &c. ut vadant, & cadant retrorsum, & confundantur, & illaqueentur, & capiantur.* Ibant enim in adinventionibus suis, ut *caderent* in manibus hostium, *& illaquearentur* ab eis, *& confunderentur.*

Sed hæc & ad eos, qui sunt in Ecclesia, referamus. Rejectis enim Judæis, *quem docebit* Christus pati pro nomine suo futuras tribulationes? Eos utique qui *ablactati sunt á lacte,* id est: Apostolos & eorum sectatores. *Expecta,* inquit &c. Loquitur autem ad chorum Apostolorum omniumque credentium, ut non ad unam, sed ad multas se paret tribulationes, ut cùm tribulatus fuerit atque pressus, speret, & super Deo spem habeat. Quòd si paululum tardaverint, quæ promissa sunt, non sit incredulus. *Modicum* enim parumque, & venient, quæ promissa sunt. Sed impii *noluerunt audire* Apostolos, quin potiùs gladiis ac blasphemiis sæviebant. Unde hoc, quod ad populum Dei dicebatur: Tribulationem sustine, *expecta* spe, *expecta* spe, adhuc *modicum,* adhuc *modicum,* illis versum est in pœnam, *ut vadant, & corruant retrorsum,* & in periculum æternæ mortis incidant, & absque ullo miseriarum fine *capiantur.*

Notandum verò, quòd cæteri codices non *ablactatos* habent, sed *ablactatum,* neque *avulsos ab uberibus,* sed *avulsum,* Sic enim dicitur; *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatus á lacte, avulsus ab uberibus.* Unigenitus autem Dei pro nobis homo factus ubera matris sugere puer est dignatus, ut nos animarum lacte semper ùt parvuli non egeremus: & ætate proficiens avulsus est ab uberibus, ut nos ad solidum cibum æternæ vitæ proveheret. Sed vix invenitur, qui ista sic cogitans puerilem transcendat sensum, & infantiles maturo profectu deserat mores. Unde inter multitudines eorum, qui se Christianos fatentur, Propheta clamat: *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatus á lacte, avulsus ab uberibus* Raró enim docibilem se quisquam præbet, raró quisquam, qui sapientiæ percipiat intellectum, sed ferè omnibus convenit illud Apostoli: *Non*
1.Cor.3 1.2 *potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. tamquam parvulis in Christo lac vobis*

A. *potum dedi non escam: nondum enim poteratis, sed necdum quidem potestis: adhuc enim estis carnales.* Unde & eorum voce, qui tales esse perseverant, subditur: *quia manda, remanda.* Nam cùm obedientiam in initio pollicentur, dicunt prædicatori: *Manda,* id est: jube, quid agamus. Sed quoniam audiunt, ac deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, redeunt ad prædicatorem dicentes: *Remanda* nobis adhuc, quæ priùs mandâsti. Quia verò & postquam verbum retinuerint, implere illud opere non festinant, *expecta,* inquiunt sicut & illi, qui in Aggæo dicebant: *Non* Agg. 1. 2.
B. *dum est tempus ædificandi domum Domini.* Et adhuc de die in diem differentes ac longa vitæ spatia sibi promittentes ajunt: *Reexpecta* nos adhuc, quia satis superest temporis: & *modicum* est *ibi,* id est: in expectando: quia post modicum faciemus, quæ præcipis. Itemque si de tarditate corripiantur, impudenti fronte respondent: *quia modicum* est *ibi* in ulla cunctatione, sicque semper innectendo moras usque ad finem vitæ bona, quæ didicerunt, differunt facere, & subitò rapiuntur
C. ad tribunal æterni Judicis, ut secundùm sua opera recipiant.

In loquela enim labii loquetur ad populum istum. Sed quod vates ingeminat: *quia manda, remanda, manda, remanda: expecta, reexpecta, expecta, reexpecta: modicum ibi modicum ibi,* declarat nobis Propheta, quod & ipse grandi tædio sit affectus in hujuscemodi verbis istorum, & nimis onerosa sit ei pertinacia pravitatis eorum. Qui quoniam verbis Dei, quæ per prædicatores audiunt, non obtemperant, loquitur ad eos *in loquela labii, & in lingua altera.* Nunc enim per scripturarum paginas & Doctorum linguas loquitur: cùm autem ore proprio verba protulerit apparens in ju-
D. dicio, tunc *in loquela* proprii *labii loquitur, & in altera lingua:* quia qui modò per Ecclesiæ Præpositos, ipse tunc per semetipsum loquetur, & dicet eis: *Esurivi, & non de-* Matth. 25
distis mihi manducare, hospes fui, & non collegi- 42. 43.
stis me Idcirco enim pauper factus est, & labore fatigatus pro nobis, ut nos eum in pauperibus & lassis reficeremus, & diceret nobis: *Quàm diu fecistis uni de minimis meis,* ib. v. 40.
mihi fecistis, Hoc quippe est, quod hic loquitur: *Hæc est requies mea, reficere lassum, & hoc est refrigerium meum.* Sed hoc *audire* no-

nolunt, qui semper operari i[illegible] fferunt. A. Et idcirco *erit eis verbum Dom...* *Manda, remanda*, ut semper obedientiam promittentes & numquam obedientes sed in longum agere sancta protelantes *vadant* post concupiscentias suas, & in fine *cadant retrorsum*, id est: in ignota præcipitentur supplicia, & tunc serò *confundantur* de malis suis, cùm nihil eis jam profuerit, & in hora mortis *illaqueentur* à malignis spiritibus, ac deinde *capiantur* ab eis ad tormenta ducendi.

In eo autem, quod ait? *Et cadant retrorsum*, notandum est, quia boni semper B. in scripturis sanctis dicuntur *in faciem suam cadere*, mali autem *retrorsum*. Et cur hoc nisi quia, qui in faciem cadit, ibi cadit, ubi videt, qui verò retrorsum cadit, non videt, quo cadit? Et electi hìc sponte se humiliantes vident, in quibus dejiciantur: reprobi autem cùm in morte nolentes humiliantur, nesciunt, ubi corruant. Ad ignota enim rapiuntur supplicia. Jam vero videamus sequentia. Ait enim Propheta Principibus Synagogæ dicentibus: *Manda remanda: expecta reexpecta.*

℣. 14. *Propter hoc audite verbum Do-* C. *mini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.*

Illusores enim erant, qui Prophetis illudebant dicentes: *Manda, remanda.* Et adhuc causa eorum subditur gravior, cùm dicitur:

℣. 15. *Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos:* D. *quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.*

Cogitabant enim dicentes: Incassum laboravimus observantes Legem Domini: quia descensuri sumus ad infernum sicut & cætera gentes. Levius enim & tolerabilius erit illis quàm nobis: quia illæ cottidie placant hostiis & muneribus principes inferni. Melius ergo nobis est, ut ritum gentium imitantes statuamus pactum cum diabolo, & pœnarum principibus, & offeramus eis sacrificia. Sicque cogitanter aut etiam loquentes immolabant dæmoniis. Hoc est itaque, quod dicunt: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.*

Et de præsenti vita subjiciunt, quia *flagellum inundans*, id est: quælibet vagabunda tribulatio veniens, *cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus*, inquiunt, *mendacium spem nostram.* Sperat autem in mendacio contra flagellum veniens, qui se mendaciis excusare parat, & culpam suam defendere, ne flagellum correptionis sentiat, sicut & nunc plerique faciunt, & illi tunc faciebāt, qui & *mendacio protegebantur*; quia sub obtentu religionis prædicabant avaritiam suam. Præceperat enim Deus, ut filii parentes suos honorarent subsidia victûs illis ministrando: isti verò dicebant, melius esse, ut filii parentibus offerrent* quàm in templo Domini, & illi sumebant oblationes populi. Unde & ab ipso Salvatore sic increpati sunt: *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem tuum & matrem tuam. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri suæ, munus, quodcunque ex me tibi est, proderit & non honorificaverit patrem suum, & matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Sic ergo mendacio se protegebant. Sequitur:

** locus corruptus in utroq; Cod.*

Matth. 15. 3. 4. 5. 6.

Idcirco hæc dicit Dominus Deus: ℣. 16. *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet.*

** Et ponet judicium in pondere,* ℣. 17. *& justitiam in mensura: & subvertet grando spem mendacii, & protectionem aquæ inundabunt.*

* aliàs: Et ponam

Et delebitur fœdus vestrum cum ℣. 18. *morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit. Flagellum inundans, cùm transierit, eritis ei in conculcationem.*

Quandocunque pertransierit, ℣. 19. *tollet vos: quoniam mane diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.*

Quia dixistis, inquit, *Manda, remanda*, quia dixistis: *Percussimus fœdus cum morte*, quia

quia dixistis: *flagellum inundans non veniet* A *super nos*: *idcirco dicit Dominus*: *Ecce ponam in fundamentis Sion lapidem probatum &c.* Nova enim Ecclesiæ fundatio jacienda est, quia vetus ædificium Synagogæ dirutum est. Hoc loco congruunt & Psalmistæ

Psal. 118. 126 verba dicentis: *Tempus faciendi Domine, dissipaverunt legem tuam.* Tunc enim Dominus corporaliter inter homines conversans fecit, id est: implevit legem, cùm eam Judæi prævaricationibus suis & traditionibus vel interpretationibus falsis dissipâssent.

Quia ergo Synagogæ populus *Manda, remanda* dicens fecit cum inferno pactum, & ejusdem populi Principes, idcirco Deus Pater aliud firmius construit ædificium. *Mittit lapidem in fundamentis Sion.* Fundamenta autem Sion, id est: Ecclesiæ sunt Apostoli & Prophetæ sicut scrip-B

Psal. 86. 1. tum est: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

Eph. 2. 19. Et item: *Sed estis cives sancti, & domestici Dei*

20. 21. 22. *superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino.* In his ergo *fundamentis* per Incarnationis mysterium *lapis* Christus *mittitur*, ut omnis sacri ædificii structura superædificetur, qui tenta-C

Psal. 138. 1. tionibus est probatus. Unde & ait: *Domine probâsti me, & cognovisti me.*

Angularis verò dicitur, quia duos in se parietes conjungit, id est: circumcisionem & præputium vel Angelos & homines, sive contemplativam & activam vitam. *Pretiosus* autem vocatur: quia tanta sanctitas & justitia est in eo, ut in ejus comparatione nullus hominum quidquâ sanctitatis & justitiæ cognoscatur habere. Unde & pretiosum sanguinem suum dedit redemptionem pro mundo. Qui & in D *sacri ædificii fundamento fundatus* est: quia solus totum ædificium sustinet. Nam sicut ordines lapidum in pariete alii portantur ab aliis: ita portantur fideles quique â præcedentibus in Ecclesia justis. Portant & ipsi sequentes per doctrinam & tolerantiam usque ad ultimum justum, qui, cum â prioribus portetur, quem portare ipse debeat, sequentem non habebit. Qui autem omne ædificium portat, & ipse â nemine portatur, Dominus est JesusChristus. Et ideo sicut præmisimus dicitur *in fundamento fundatus*.

Et quicunque crediderit in eum, non festinet, sed patienter exspectet promissiones ejus. Nam *hæreditas, ad quam festinatur in principio, benedictione carebit in novissimo.* Qui in eum crediderit, *non festinet*, ut in primo ejus adventu quærat, quod in secundo redditurus est. Vel *non festinet*, ne videlicet tardus ei videatur Christi adventus. *Si enim tardaverit* juxta Habacuc, nemo desperet: *quia veniens veniet*, & promissa sua complebit. Prov. 20. 21. Hab. 2. 3.

Et ponam, inquit, per eum *judicium in pondere*, ut æqua lance pensans omnia judicet, *& justitiam in mensura*, ut unusquisque juxta modum actionis suæ recipiat. *Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Nunc etiam fit in æquitatis pondere judicium ejus, etiam cùm secundùm proprias actiones hominibus reddere non videtur. Nam & quod â nobis non intelligitur, ex occulti judicii non injusta lance profertur: & si minùs recta videntur esse, quæ patimur, recto tamen & occulto examine decernuntur. Illi autem non judicabant in pondere justo, qui diabolum Domino comparantes sive præferentes legem ejus abjiciebant, & cum inferno pactum statuebant, atque mendacio se protegebant contra veritatem, quibus consequenter ait. Matth. 7. 2.

Quia *subvertet grando*, id est: multiplex cœlestium judiciorum percussio, *spem mendacii. & aquæ*, id est: tribulationum impetus, *inundabunt*, id est: submergent, atque delebunt *protectionem* mendacii, quæ vos tuebatur. *Et delebitur fœdus vestrum cum morte*: quia mors æterna gravius vos torquebit quàm cæteras gentes, qui putabatis levius idcirco fore vobis: quia dæmonibus immolabatis. *Flagellum inundans cùm* vel per Romanos vel per aliam occasionem in vestris regionibus *transierit*. conculcabit vos & conteret.

Quoniam mane diluculo pertransibit. *Diluculum* quasi dubia lux dicitur. Vocatur enim diluculum, cùm jam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur. *Manè* vero, postquam ortus est Sol, vocatur. Cùm ergo dicitur *manè diluculo* tale est ac si dicatur: primo mane, vel summo mane. Et quid per summum mane nisi præveniens velocitas exprimitur? *Dies* verò prosperitatem, & *nox* adversitatem designare solet. Vel per noctem & diem assidu-

Cod Gue. Fl. vero inun. duitas intelligi potest, *Flagellum* ergo A. *inundans*, id est: latè diffusum, *manè diluculo*, id est: summa velocitate *pertransibit in die & in nocte*, id est: in prosperis & adversis, vel assiduè.

Potest per hoc *flagellum* intelligi afflictio, quæ super unumquemque peccatorem in hora mortis irruit: quæ *manè diluculo pertransibit*, id est: incipiente finiri nocte, id est: in omni tempore: vel tam ad eos, qui in prosperitate, quàm ad illos qui in adversitate sunt. *Et tunc tantummodo sola vexatio* gehennalium tormentorum *dabit intellectum auditui* vestro, id est: faciet vos intelligere, quod audistis, nec intelligere B. voluistis, scilicet bonū, quod agere debueratis, dum diceretis: *Manda, remanda*. Iniquorum enim oculos nunc culpa claudit, sed ad extremum pœna aperit: nesciunt enim mala, quæ fecerunt, nisi cum pro eisdem malis puniri jam cœperint. Benè ergo dicitur: *Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui*: quia tunc intelligunt, quod audierunt, cùm se jam pro contemptu vexari doluerint.

Sed ista, quæ de Principibus Synagogæ interpretati sumus, & de pessimis Ec- C. clesiæ Præpositis, aut etiam hæreticis intelligi forsitan possunt. Ait enim: *Audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem. Illusores* quippe sunt nonnulli Ecclesiæ Prælati, qui bonum, quod aliis annuntiant, ipsi plerumque derident. *Qui dominantur super populum Jerusalem*, id est: Ecclesiæ: quia velut in quodam sibi videntur summitatis culmine residere, eosque, quibus præsunt, velut in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominan- D. do dignantur. Non enim prodesse eis quærunt, sed Dominari: quia non Christi, sed suam sectantur gloriam. Et quodammodo dicunt: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*, dum se sic egisse testantur, ut à morte secunda numquam se lædendos esse confidant, vel ab inferno puniendos. Et *flagellum inundans*, non venturum super se pronuntiant: quia præsentis vitæ prosperitatem sibi conquisierunt, ac vehementer confirmaverunt. *Et mendacium spem suam posuerunt, atque mendacio protecti sunt*: quia semper suas negare & occultare culpas, & bona de se loqui consueverunt.

Sed ut talium hypocrisis dissipetur, *lapis* Christus *in fundamentis Sion*, id est: in radice cordis credentium mittitur, ut Christi doctrina firmiter teneatur, & horum pravitas respuatur. Licèt enim jam dudum lapis iste positus sit in fundamentis Sion, cottidie tamen in eorum fundamento ponitur, qui convertuntur. *In quem, qui crediderit non festinet* in præsenti beari cum istis. *Et subvertet grando* cœlestium judiciorum *spem mendacii* istorum: quia quod semper mendacio tegere sperant, detegetur in examine superni Judicis. *Et protectionem aquæ inundabunt*: quia mandatum, quo suas nunc iniquitates excusando protegunt, inundatio novissimarum tribulationum dissipabit. *Et delebitur fœdus eorum, quod cum morte pepigerant*: quia mors eis pacata jam non erit, sed æternaliter eis adversabitur.

Et flagellum inundans, cùm transierit, conculcabit eos quia & in præsenti affligentur adversis, qui se semper tutos ab adversitate putabant. *Conculcabit* enim *eos flagellum*: quia tribulatione superabuntur. Sed & post hoc, quod ait mittendum in fundamentis Sion lapidem, ut non staret pactum, quod isti cum inferno fecerant, qui plebis Dei principes erant, congruè subditur:

Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat, & pallium breve utrumque operire non potest. ℣. 20.

Hoc tale est, ac si maritus uxori dicat adulterium juxta se volenti suscipere. O conjux stratum istud angustum est, non potest me simul, & corruptorem tuum capere: & hoc pallium breve est, nec valet me, & adulterum operire. Qui enim Deo servire se dicebant, & cum inferno, id est: cum inferni principibus pactum faciebant, adulterum juxta sponsum in cubili cordis sui admittere volebant. Sed *coangustatum est stratum* humani cordis, *ita ut alter decidat*, aut vir legitimus, aut adulter id est: aut Christus, aut diabolus: quia *nemo potest duobus dominis servire*. *Et pallium* *Matth. 6. 24.* nostræ operationis *non potest utrumque operire* quia sub actione unius hominis Sathanas cum Christo non potest quiescere, Unde & adjungitur:

Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus, & sicut in ℣. 21.

val-

valle, quæ est in valle Gabaon, irascetur.

Sicut in monte divisionum stetit Dominus inter David & Saul persecutorem ejus: sic stabit inter Christianum & Judaicum populum separans eos. Incedebat enim David cum suis fugiens ex hac parte montis, & Saul cum suis persequens ex alia. Cumque viri in modum coronæ cingerent David, ut comprehenderent eum, nuntius venit ad Saul, quia Philisthiim infuderant se super terram, sicque recessit à David, & idcirco vocaverunt locum il-

1. Reg. 23. 28. lum *petram dividentem.* Quid ergo per *montem* nisi testamentum Dei signatur?

Hab. 3. 3. Unde scriptum est: *Dominus à Libano veniet, & sanctus de monte umbroso, & condenso.* Inde enim venire dicitur, unde promissus fuerat: id est: à testamento suo opacitate mysteriorum umbroso & condenso. Quid verò per David nisi Christus, & quid per Saul nisi Judæorum populus exprimitur, & quid per Philisthæos nisi Romanorum exercitus? Ibat autem David cum suis ex una parte montis, & Saul ex altera cum suis Domino separante: quia in lege Dei Christus incedit cum suis in novitate spiritus, populus verò Judaicus in vetustate litteræ. Saul non destitit persequi David, donec se Philistiim super terram effunderent: quia Judæorum populus Christum & fideles ejus usque ad adventum Romanorum persecutus est. Ait itaque Propheta, quia *sicut in monte divisionum stabit*, id est: excrescente gratia religionis sub novo testamento dividet inter eos, qui vetustatem litteræ sectantes Deo pariter atque diabolo servire volunt, & eos, qui in novitate spiritus soli Deo serviunt.

Vel ille *mons divisionum* intelligi potest, in quem, cùm David consulto Domino ac jubente ad Philisthæos, qui contra se venerant, ascendisset, percussit eos ibi, &

2. Reg. 5. 20. 21. ait: *Divisit Dominus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ. Et idcirco vocatum est nomen loci illius Baalpharasim, id est: habens divisiones, ibique dereliquerunt Deos suos.* Sicut ergo Deus adversarios David per manum ejus percutiens divisit, ut diffugerent, & Idola sua post tergum relinquerent: ita & nunc adversarios Christi per manum ejus gladio prædicatorum illius spiritaliter percutit, ac dividit, ut alii prædicationem fugientes in malitia magis obdurent, alii relinquant Deos suos, id est: vitia, quibus servierant, & ad Christum convertantur.

Sic itaque *stabit* Dominus inter nos velut *in monte divisionum* dividens ac dijudicans latenter actiones nostras, ut aut ex parte Christi quisque sit, aut ex parte adversarii. *Nunc enim judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Joh. 12. 31. Sed *& irascetur* Dominus inimicis Ecclesiæ, sicut *in valle Gabaon* iratus est contra Chananæos pugnante Josue. De quibus scriptum est: *Quoniam irruit Josue super eos repente, & conturbavit eos Dominus à facie Israel,* Josue 10. 9. *contrivitque eos plaga magna in Gabaon.* Gabaon autem interpretatur *collis mæroris.* Et quid per *collem mæroris* nisi præsens Ecclesia figuratur, quæ in latere summi montis, id est: Christi consistens mærore nunc afficitur & tristitia? Quid autem per Chananæos nisi infideles? Quid per Israelitas nisi fideles exprimuntur? Irruente ergo Josue conturbavit Dominus Chananæos à facie Israel: quoniam gratia Christi coram prædicatoribus mentes infidelium conturbat ad pœnitentiam. Et conteret eos plaga magna in Gabaon: quia cor contritum & humiliatum dat eis in Ecclesia, omnemque pristinam pravitatem eorum ad nihilum redigit. Benè ergo dictum est, quia sicut *in valle, quæ est in Gabaon, Dominus irascetur.* De quo & aptè subditur:

Ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo. *Opus* enim *Dei* est, animas, quas creavit, colligere, & ad æterna lucis gaudia revocare. Flagellari autem atque conspui, crucifigi, mori ac sepeliri non hoc in sua substantia opus Dei est, sed opus hominis peccatoris, qui hoc meruit per peccatum. Sed peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: & qui in natura sua semper manet incomprehensibilis, in natura nostra comprehendi dignatus est, & flagellari: quia nisi ea, quæ erant infirmitatis nostræ, susciperet, nunquam nos ad fortitudinis suæ potentiam levaret. *Ut* ergo *faciat opus suum alienum opus ejus:* & *ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo:* quia incarnatus Deus: ut nos ad sua colligeret, dignatus est pro nobis tamquam peccator homo vapulare. Et *alienum*

num

mum opus fecit, ut faceret proprium: quia A.
per hoc, quod infirmus mala nostra sustinuit, nos qui creatura illius sumus, ad fortitudinis suæ gloriam perduxit. Quem quia Pharisæi in passione sua derisuri erant, diligenter eos præmonere curavit Propheta subjungens:

℣. 22. *Et nunc nolite illudere, ne fortè constringantur vincula vestra.*

Matth. 27. 42. Illuserunt enim dicentes: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere.* Et ideo *vincula* peccatorum eorum, quæ per ejus mortem solverentur, si ipsi crederent, ita sunt *constricta*, ut in æternum laxari nequeant. Sequitur: B.

Consummationem enim & abbreviationem audivi à Domino Deo exercituum super universam terram. Consummationem scilicet justitiæ, *& abbreviationem* præcepti. *Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta.* (1. Tim. 1. 5.) *Consummationem* igitur *& abbreviationem fecit Dominus super universam terram*: quia omnibus, qui in mundo sunt, hominibus, dedit unum præceptum, in quo omnis consummatio justitiæ continetur. *Plenitudo ergo legis est dilectio.* (Rom. 13. 10) Deinde alium orsurus sermonum præmittit dicens:

℣. 23. *Auribus percipite & audite vocem meam, attendite & audite.**

* alias: audite eloquium meum.

Auribus percipite corporis, & auribus cordis *audite vocem meam, attendite* diligenter & intelligite eloquium meum. Hæc præmittens intentos quærit auditores, & quæ dicturus est, ostendit esse mystica. Nam subjungit:

℣. 24. *Numquid tota die arabit arans, ut serat, proscindet, & sarriet humum suam?*

℣. 25. *Nonne cum adæquaverit faciem ejus, feret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & bordeum, & millium & viciam in finibus suis?*

℣. 26. *Et erudiet illum in judicio, Deus suus docebit illum.*

℣. 27. *Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuiet, sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.*

℣. 28. *Panis autem comminuetur. Verùm non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec in ungulis suis comminuet eam.*

℣. 29. *Et hoc à Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret justitiam,*

Semper à notis ad ignota congruè dicuntur similitudines, sicut & nunc de his, quæ videmus, parabolam dedit, ut nos de invisibilibus instrueret. B. Quis enim mysticè sit *arans* iste, docet Dominus dicens: *Pater meus agricola est.* (Joan. 15. 1.) Ager autem est mundus, id est: omne genus humanum. Quem videlicet agrum excolens, *non tota die*, id est: toto vitæ singulorum tempore *arat* eum sine satione, sed primò rudem mentis campum *proscindit* vomere novæ prædicationis aut scientiæ, rursumque sarrit eum herbas vitiorum noxias evellendo, vel resecando.

Vel *non tota die* præsentis vitæ singulorum proscindit eum doctrina inchoationis, & sarrit sarculo correptionis, ut nihil C. seminis mysticè spargat. Nam *cùm adæquaverit faciem ejus*, id est: aptam reddiderit mentem ad suscipiendum semen doctrinæ, *feret gith, & cyminum sparget*, & cætera. *Gith* simile est cymino, & parumper candidiora & grossiora habet grana, & meliùs saporata: *cyminum* autem reor esse cuminum. Et quid per *Gith & cyminum* designatur nisi gentes intellectum & legem naturalem à Domino percipientes? *Erat* enim *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* (Joan. 1. 9.) Nec mirum si proscindere & sarrire dicatur hu- D. mum agricola, ut Gith & cyminum serat: quia neque scientiam naturalis legis suscipere quis valet, nisi priùs exerceatur mens ejus meditationibus, atque purgetur. Et cùm per Gith & cyminum accipiamus gentes, non est absurdum, quod agricola serere dicitur Gith & cyminum, qui doctrinam potiùs serit juxta illud de Evangelio: *Semen est verbum Domini: quod autem in spinis cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.* (Luc. 8. 14) Semen quippe dicit esse verbum Dei, & semen, quod cecidit in spinis, illos esse, qui verbum

bum audierunt, & â solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus suffocantur. Eodem nunc locutionis genere dicitur agricola noster *serere Gith & cyminum, atque per ordinem triticum & hordeum ponere, & millium, & viciam spargere.*

Quid autem per *triticum & hordeum* nisi pastores Ecclesiæ signantur dulces & asperi, dulces per mansuetudinem, asperi per severitatem? Et quid per *millium* & *viciam* nisi duo genera subjectorum exprimuntur? Alii enim sunt justitia candidi ut *millium*: alii peccato nigri sicut *vicia*. Et Gith quidem atque cyminum indiscretè spargitur, & seritur: quia gentium conversatio sparsa est, & inordinata: triticum vero & hordeum *per ordinem* ponitur, ut vita Præpositorum Ecclesiæ regularis & ordinata signetur. Millium autem & vicia ponuntur *in finibus* agri, ut subjectorum ostendatur humilitas, qui se computant in novissimis Ecclesiæ membris.

Et erudiet, inquit, *illum* videlicet agricolam Deus *judicio*, id est: docebit illum, ut agat tempore messis, sicut acturus est Dominus in judicio.

Non enim in ferris triturabitur gith &c. *Serra* lignum est multos habens dentes, quod boves trahunt. Tangitur enim juxta litteram hìc consuetudo quarundam regionum, in quibus agricolæ pro fœni penuria, sicut & supra dictum est, congregatis in unum segetibus plaustra ferratas habentia rotas desuper circumducunt, ut grana purgentur, & in paleas stramina redigantur, ut animalibus pabulum fiant. Sed *gith* & cyminium *in ferris & plaustris* ùt cæteræ fruges *non triturantur* sed *in virga* excutitur gith, *& cyminum in baculo*: sic & [Rom. 2. 12] in judicio gentes non examinabuntur, sed absque retractatione punientur. *Quicunque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.*

Quid autem per *virgam* vel *baculum* nisi Sathanas figuratur, de quo scriptum est: *Væ Assur furoris mei virga & baculus?* *Excutitur* ergo *gith in virga, & cyminum in baculo*: quia diabolus gentilium animas â corporibus cum tormentis excutit.

[Amos 2. 13] Quid verò per *plaustrum* nisi Dominus ipse designatur, qui per Amos dicit: *Ecce ego stridebo subter vos sicut stridet plaustrum* [Matth. 25. 41. & seq.] *onustum fœno?* Et quid per *rotas plaustri* nisi volubilitas verborum judicis? Dicet enim reprobis: *Discedite â me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus. Esurivi enim & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi bibere: hospes fui, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me; infirmus & in carcere fui, & non visitastis me.* Hic ergo sermonum circuitus per rotas intelligitur.

Quid autem per *serras* nisi asperæ judicis sententiæ, quæ velut paleas reprobos conterunt, & electos ùt grana separant? Sed *numquam in ferris triturabitur gith, neque rota plaustri super cyminum circuiet*: quia infideles neque saltem verba judicis audire digni erunt, ut examinentur, atque damnentur, sed sine discussione peribunt.

Panis autem id est: triticum & hordeum, unde fit panis, *comminuetur* in ferris, & in rota plaustri: quia Prælati Ecclesiæ discutientur in judicio. De millio autem & vicia non dicit, an trituretur: quia subjecti cottidie de suis actibus infirmis per prælatos judicantur, & si præsens judicium patienter susceperint, ac de cætero mores suos emendaverint, non ultra judicabuntur: alioquin & ipsi judicabuntur. *Panis autem comminuetur*: quia per se ipsum Dominus facta præpositorum examinabit.

Verùm non in perpetuum triturans triturabit illum: quia post hanc vitam nonnullos, ut â quibusdam peccatis levioribus purgentur, affligit, quos *non in perpetuum* puniet. Unde dicit Apostolus: *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* [1. Cor. 3. 14.] Plerique enim post mortem sustinent purgatorium ignem, qui tandem pervenient ad requiem. Sed & in igne, qui in adventu Judicis diffundetur, aliquos electorum â quibusdam levioribus admissis purgari beatus Augustinus in Libro de civitate Dei vigesimo ex Prophetarum dictis intelligit. Cui & Beda consentit in Libro de tempore.

Non igitur *in perpetuum triturans triturabit illum*, id est: conculcabit, & conteret: *neque vexabit illum* in perpetuum *rota plaustri*, id est: exprobrantia verba judicis: *nec in ungulis suis*, id est: in novissimis sectionibus in perpetuum *comminuet eum*. Ungula enim acuta est, & ipsa est finis digiti.

Rursus ne parvipenderemus ista, subjungit in fine locutionis, quia *hoc*, quod nunc

nunc de seminibus, & trituratione dictum A.
est, *exivit à Domino Deo exercituum, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret justitiam. Mirabile* enim *facit consilium* in hac diversitate seminum, *& magnificat justitiam* in excussione & trituratione eorum sapienter & juste faciens omnia super humani generis dispositione. Sequitur.

CAPUT XXIX.

VÆ Ariel, Ariel civitas, quam
expugnavit David: additus
℣. 1 *annus ad annum, solemnitates evo-*
lutæ sunt.

Hæc de destructione Jerusalem, quæ per Romanos contigit, & captivitate Judæorum historialiter accipimus. *Ariel* quippe *Leo Dei* dicitur: & Jerusalem *Leo Dei* vocata est propter fortitudinem, quam Domino protegente quondam habuit. *Quam expugnavit David* expellens inde rebellium Jebusæorum reliquias. Sed nunc habet *Væ*: quia miserabiliter est subversa. Et idcirco dolentis affectu ingeminat: *Væ Ariel, Ariel*: quia, quæ erat insuperabilis, sic destructa est, ut non relinqueretur in ea lapis super lapidem, & C.
templo cremato captivatisque Judæis *additus est annus* captivitatis *ad annum*, & *annus ad annum*; quia omni tempore usque ad adventum Eliæ captivitas hæc perseverat. Et *solemnitates* Paschæ & Pentecostes atque tabernaculorum, aliæque festivitates *evolutæ sunt*: quia non fiunt, sed in nihilum versæ sunt. Sed quod velut præteritum narravit, qui futurum adhuc erat, quibus hoc modis esset complendum, evidenter aperuit dicens:

Et circumvallabo Ariel, & erit
tristis & mærens, & erit mihi quasi D.
℣. 2. *Ariel.*

Circumvallabo Ariel obsidione Romanorum. *Et erit tristis, & mærens*, quando fame cruciabitur & nullus poterit ingredi vel egredi. *Et erit mihi quasi Ariel*: quia solum nomen pristinum habebit amissa dignitate, potentiaque, & religione. Sed quod dixerat: *Circumvallabo Ariel*, diligenter exposuit adjiciens:

Et circumdabo quasi sphæram in
℣. 3. *circuitu tuo, & jaciam contra te ag-*
gerem, & munimenta ponam in obsi-
dionem tuam, & humiliaberis. Sic enim per Romanos factum est. Sequitur:

De terra loquêris, & de humo ℣. 4.
eloquium tuum: & erit quasi Pytho-
nis de terra vox tua, & de humo elo-
quium tuum mussitabit.

De terra loquêris, qui de cœlestibus loqui consueveras. *Et de humo audietur eloquium tuum*, qui posueras in cœlum os tuum. *Et erit quasi Pythonis de terra vox tua*: quia in antris & subterraneis abscondent se plerique habitatores tui vel à facie prædonum, dum obsessa, vel à facie Romanorum, quando fueris capta. Sed
B. quia & ipsi Romani velociter perituri erant, & in nihilum redigendi, quoniam Christum non cognoverunt, subjunctũ est.

Et erit sicut pulvis tenuis mul- ℣. 5.
titudo ventilantium te, & sicut fa-
villa pertransiens multitudo eorum,
qui contra te prævaluerunt.

Disperierunt enim sicut pulvis, quem turbo dispergit. Rursumque de eorum adventu potest accipi, quod subditur:

Eritque repentè confestim. A ℣. 6.
Domino exercituum visitabitur in
tonitruo, & commotione terræ, & vo-
ce magna turbinis & tempestatis, &
flammæ ignis devorantis.

Hæc enim omnia facta sunt in illa tribulatione. Sed quia Romani vitam, quæ Christus est, non habuerunt, quàm sint inanes, ostendit Propheta subjungens:

Et erit sicut somnium visionis no- ℣. 7.
cturnæ multitudo omnium gentium,
quæ dimicaverunt contra Ariel: &
omnes, qui militaverunt, & obsede-
runt, & prævaluerunt adversus eam.
Et sicut somniat esuriens, & come- ℣. 8.
dit, cùm autem fuerit expergefactus,
vacua est anima ejus: & sicut somniat
sitiens, & bibit, & postquam fuerit
expergefactus, lassus adhuc sitit, &
anima ejus vacua est: sic erit multi-
tudo omnium gentium, quæ dimica-
verunt contra montem Sion.

Hæc enim illis exercitibus conveniunt, qui contra Jerusalem tunc fuerunt. Sed superiora repetentes videamus an possint universa hæc & aliter intelligi.

Væ,

Væ, inquit, *Ariel, Ariel &c.* Quid per A. *Ariel* nisi Ecclesia designatur? *Quam expugnavit David*, qui interpretatur *desiderabilis* vel *manu fortis*: quia Christus ex ea gentem vitiorum expulit. Sed hæc habere *væ* dicitur: quia temporales sustinet tribulationes. *Væ* enim non semper æternam significat amaritudinem, sed nonnumquam afflictionem transitoriam. Unde & in Apocalypsi Joannis dicitur:
Apoc. 9. 12 *Væ unum abiit*, itemque: *væ secundum abiit*. Quod ergo ait: *Væ Ariel*, de tribulationibus & tentationibus Ecclesiæ intelligatur.

Additus est, inquit, *annus ad annum, solemnitates evolutæ sunt*, id est: transierunt: B. quia tempore persecutionis per multos annos non audebant Christiani festivitates agere publicè.

Et circumvallabo, subaudi: tentationibus & adversis. *Ariel*, id est: Ecclesiam, vel quemlibet fidelem & robustum. *Et erit tristis & mærens*: quia timebit se Deum offendisse, & idcirco talia patitur, ac propterea contristabitur ad pœnitentiam *Et tunc erit mihi quasi Ariel*, id est: in conspectu meo fortis, licèt in ocu- C. lis hominum appareat debilis. Deinde eadem inculcando repetit, quia non semel talia patitur Ecclesia.

Circumdabo, inquit, *quasi spheram in circuitu tuo*. Ac si dicat: tentationibus te cingam, ut ab omni parte sentias adversa. *Et jaciam contra te* aggerem, id est: molem tentationum: *& munimenta ponam in obsidionem tuam*, id est: undique machinis inimicorum invisibilium vel visibilium arctabo te: *Et humiliaberis*: id est: adversis depriměris, vel agendo pœnitentiam humiliaberis.

De terra loquēris, & de humo audietur eloquium tuum: quia dices: *Quoniam humiliata* D.
Psal. 43. 25. *est in pulvere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster.* Et: *Adhæsit pavimento*
Psal. 118. 25 *anima mea: vivifica me secundum verbum tuum.* *Et erit quasi Pythonis de terra vox tua*: quia loquēris de barathro perditionis exempta. Per artem quippe Pythonicam evocantur ab inferis animæ. Cujus ergo vox quasi Pythonis est de terra? Qui de profundo iniquitatis liberatus de inferno se dicit abstractum cum Psalmista ca-
Psal. 85. 13. nens: *Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.*

Et de humo, inquit, *eloquium tuum mussitabit*, sicut & Jeremias de religioso viro dicit: *Ponet in pulvere os suum si fortè sit spes.* Thren. 3. 29.
Os enim in pulvere ponit, qui se pulverem esse humiliter fatetur. Sed quid de ipsis persecutoribus Ecclesiæ, quæ sic angustiatur in præsentibus & humiliatur, faciendum in tempore judicii sit, additur:

Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te, id est: tribulantium te, id est: aridi & inanes, & vagi & leves erunt, ut scriptum est: *Non sic impii non sic, sed tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.* Psal. 1. 5.
Et sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt: quia ut Job Sanctus ait: *Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut favilla, quam turbo dispergit.* Job. 21. 18.

Eritque repentè confestim, A Domino visitabitur: quia juxta est, & velox nimis, & sic inprovisus, ut nesciatur, quando veniat, serò, an media nocte, an galli cantu, an mane. *Confestim* igitur, id est: valde velociter à Domino Deo exercituum visitabitur actio singulorum. *In tonitrue & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempestatis, & flamma ignis devorantis*: quia tunc elementa omnia concutientur, & conturbabuntur, & Dominus in igne veniet atque omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, & procedent.

Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel: & omnes, qui militaverunt, & obsederunt, & prævaluerunt adversus eam quia sicut phantasma pertransibit virtus & gloria persecutorum Ecclesiæ. Omnis enim potentia sæculi somnium est non veritas.

Et sicut somniat esuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus: & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est: sic erit multitudo omnium gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion Id est: quæ gladiis vel linguis vel pravis moribus pugnaverunt adversus Ecclesiæ religionem. Qui enim in hoc sæculo delectantur rebus secundis, ita sunt, sicut qui in somnis manducat, & bibit. Videtur sibi cibo aut potu, dum dormit, repleri, sed cùm evigilaverit, plus incipit esurire: & tunc intelligit, quàm inanis ille cibus & potus fuerit somniantis. Sic qui in hoc dormit sæculo, & non aperit oculos ad

ad mysteria divina, quam diu somno gra- A. vatur torporis, putat alicujus momenti esse hanc sæcularem potentiam quasi in somnis eam videns. Ubi evigilaverit, deprehendit, quam inanis hujus sæculi voluptas sit. Hinc est, quòd de electis laborantibus hìc & afflictis econtra dicit A-
2 Cor. 6. 10 postolus: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Tristitia enim justorum *quasi* habet: sed gaudium eorum *quasi non habet*, quia spes certa est. Quare tristitia justorum *quasi* habet? Quia sicut in somnio transit. Si quis somnium judicat, addit *quasi*, *quasi* B. sedebam, *quasi* loquebar, *quasi* prandebam, *quasi* equitabam, *quasi* disputabam, totum *quasi*: quia cùm evigilaverit, non invenit, quod videbat. *Quasi* thesaurum inveneram, dicit mendicus. Si *quasi* non esset, mendicus non esset. Sed quia *quasi* erat, mendicus est.

Itaque qui nunc ad lætitias sæculares oculos aperiunt, & corda claudunt, transit *quasi* eorum, & venit verum ipsorum. *Quasi* ipsorum felicitas est sæculi: verum ipsorum pœna est. Nostrum autem *quasi* tristitia est, gaudium non est *quasi* non enim ait Apostolus: *Quasi gaudentes*, sed ait: *Quasi tristes, semper autem gaudentes.* Benè itaque præsentium voluptatum dilectores ei comparantur, qui *in somnis comedit, & bibit.* In somnis quippe agunt, dum in hac vita sunt. Comedunt & bibunt, dum suas voluptates satiant. Sed in tempore mortis vel resurrectionis evigilabunt, & *anima eorum erit vacua*: quia omnis voluptas eorum transacta tunc erit, & pœna manebit. Vacua erit anima ipsorum: quia nullus animam cibus satiare
Joan. 6. 35. potest, ut non esuriat, nisi ille qui ait: *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet umquam.* Sequitur: D.

℣. 9. *Obstupescite & admiramini, fluctuate, & vacillate.*

Obstupescite & admiramini ô perfidi Judæi videntes miracula Salvatoris: & doctrinam ejus audientes *fluctuate* animo, &
id. 10. 24. *vacillate* dicentes: *Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.*
id. 10. 25. Quia verò tunc responsum est Judæis: *Loquor vobis, & non creditis*, & postmodum sustulêre lapides, ut lapidarent eum, congruè subditur: *Inebriamini & non à vino: movemini, & non in ebrietate.* Non enim vino tunc, sed, quod pejus est, incredulitate sunt *inebriati*: nec ebrietate, sed infidelitate sunt in eum commoti. Sequitur:

Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis. ℣. 10.

Somnus animæ est oblivisci Deum suum. Quæcunque anima oblita fuerit Deum suum, dormit. Quia ergo Judæi Christum præsentem obliti fuerant, cujus memoriam, dum esset venturus, semper habuerant, & ipse nunc eos sua cognitione justo judicio privaverat, rectè eis dicitur: *Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis.* Mente enim soporati erant, qui præsentem eum non agnoscebant. Ipse enim vigilare facit animas, quas illuminat. Si autem lumen suum detrahat, obdormiunt: aut si ab illo aversi obdormiunt: aut si ab illo aversi obdormiunt, præsens est illis lumen, & non possunt videre: quia dormiunt. Sicut & qui corpore dormit, interdum ortus est Sol, atque dies jam calet, & ille tanquam in nocte est: quia non vigilat, ut videat jam ortum diem: sic & isti quia somnus animæ graviter eos oppresserat, solem justitiæ præsentem nesciebant, quibus consequenter dicitur: C.

Claudet oculos vestros: & Prophetas & Principes vestros, qui vident visiones, operiet. Superborum quippe Judæorum *oculos* deferens Dominus clausit. Unde & per
Psalmistam dicitur: *Posuisti tenebras, & facta est nox.* Psal. 103. 20 Tenebras quippe Dominus posuit: quia peccatis judicia rependens lumen intelligentiæ suæ subtraxit Judæis. Et facta est nox: quia mens eorum ignorantiæ suæ erroribus cæcata est. Nam præcedentia peccata faciunt, ut ad peccandum tenebris subsequentibus involvantur, ut eo jam lumen justitiæ, vel rectæ intelligentiæ nequeant videre, quo illustrari, quando poterant, noluerunt.

Claudere autem *oculos* eorum, *& operire* mentis caligine *Prophetas & Principes* eorum dicitur Dominus, non quia ipse tenebras inferat, sed quia ipse peccantium & superborum obscura corda misericorditer non illustrat, ut hoc ipsum Domino sit oculos eorum clausisse, vel operuisse, à cæcitatis tenebris liberare noluisse. Sed clausis oculis eorum & Principibus, id est:

est: Doctoribus atque Prophetis opertis subditur:

ỷ. 11. *Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem, cùm dederint scienti literas, dicent: lege istum, & respondebit: Non possum: signatus est enim.*

ỷ. 12. *Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei: lege, & respondebit: Nescio literas.*

Visio omnium Prophetarum clausa vobis erit, & involuta *sicut verba libri signati*: quia Propheticas Scripturas intelligere nullatenus valebitis, qui eum, de quo omnes Prophetæ locuti sunt, reprobâstis. Prophetas enim solus Christus adventu suo, passione, ac resurrectione aperuit. Unde quisquis eum venisse non credit, & passum resurrexisse, dicta Prophetarum nulla ratione valet intelligere. Hic enim liber est, quem Joannes in dextera sedentis super thronum vidit *signatum sigillis septem*, & postmodum agnus aperuit septem signacula ejus. (Apoc. 5. 1.) Omnis enim divina scriptura, quia uno spiritu Dei scripta est, unus liber vocatur. Quia igitur Judæi non habent hunc agnum, nondum eis aperta sunt libri hujus, id est: scripturæ divinæ sigilla, sed *usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum. Cùm autem conversi fuerint ad Deum, auferetur velamen.* (2. Cor. 3. 15.) Nunquam igitur apud eos vel literatus vel illiteratus sensum libri hujus agnoscere poterit, donec veniant ad eum, *qui aperit & nemo claudit, claudit, & nemo aperit.* (Apoc. 3. 7.) Sic enim cæcati sunt, ut similiter aut deteriùs in eis errent literati sicut & idiotæ. Sequitur:

ỷ. 13. *Et dixit Dominus: Eò, quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eorum longe est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis*

ỷ. 14. *Ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo.*

Apud Marcum legimus: *Quia convenerunt ad Jesum Pharisæi, & quidam de scribis venientes ab Jerosolymis, & cùm vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est: non lotis manducare, vituperaverunt. Pharisæi & omnes Judæi nisi crebrò lavent manus, non manducant tenentes traditiones Seniorum, & à foro, nisi baptizentur, non comedunt, & alia multa, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum & æramentorum & lectorum. Et interrogabant eum Pharisæi & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? At ille respondens dixit eis: Benè prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est? Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. In vanum autem me colunt docentes doctrinas, & præcepta hominum, baptismata urceorum & calicum, & alia similia his facitis multa.* (Marc. 7. 1. & seqq.)

Hæc itaque & Evangelii verba Propheticam exponunt sententiam. Appropinquabat enim ore suo populus iste ad Dominum, & corde longiùs recedebat, sicut ipse Salvator eum increpat dicens: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali?* (Matth. 8. 7.) Ore suo propinquabant Deo: quia unius Dei cultum habere se gloriabantur, & respuère idola: sed cor eorum longè, erat ab ipso: quia non credebant Christo ejus, & timebant eum mandato hominum & doctrinis sicut ostensum est. Idcirco se facturum eis *admirationem* testatur *miraculo grandi, & stupendo.* Et quæ nam sit admiratio illa, declaratur, cùm subditur:

Peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur. Quia, inquit, *populus iste labiis glorificat me, cor autem ejus longe est à me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis,* ideo *peribit sapientia à sapientibus ejus.* Sic enim factum est. Reliquerunt præcepta Dei servando traditiones hominum, & ob hoc ipsi doctores ad tantam pervenêre cæcitatem, ut omnem sapientiam ammitterent, & omnis *intellectus* absconderetur ab eis. Nam si mandata Dei servarent, Filium utique ejus susciperent, qui est sapientia ejus: quem quià non susceperunt, cæcati sunt, ne eum recipiant, qui in littera continetur. Dum enim venturus esset, & illi crederent eum venturum, rectè sapiebant. Sed ex quo venit, & eum venisse non crediderunt, sed venturum adhuc putaverunt, intelligentiam perdiderunt. Et sicut resurgens aperuit sensum discipulis suis, ut intelligerent scripturas: ita econtrario clausit illis sensum, ut, quod intelligebant amitterent,

Et hæc est *admiratio*, quam se facturum A. eis asseruit: quia mirum valde est, quomodo omnes pariter excæcati sunt. Juxta quem sensum & istud congruè potest accipi, quod superiùs ad eos dixit: *Obstupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate, &c.* Obstupescere enim & admirari possunt; quia sic omnem intelligentiam perdiderunt, & in tenebris remanserunt. Sequitur:

ỹ. 15. *Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos, & quis novit* B. *nos?*

Principes Sacerdotum, & Scribæ, & Pharisæi erant *profundi corde*, ut absconderent à Domino consiliũ, quando miserunt insidiatores, qui se esse justos simularent, ut caperent eum in sermone, & traderent eum principatui, & potestati præsidis, &
Matth. 22 16. interrogaverunt eum dicentes: *Magister scimus: quia rectè dicis & doces, & non accipis personam, sed in veritate viam Dei doces, licet nobis tributum cæsari dare, an non?* Hæc & hujusmodi fuit profunditas cordis eorum C. contra Dei sapientiam, *quorum erant in tenebris opera.* Quæ enim in occulto fiebant ab ipsis, turpe est etiam dicere. Unde &
Matth. 23 28. Dominus increpavit eos dicens: *A foris apparetis hominibus justi, intus verò pleni estis hypocrisi & iniquitate.* Multa enim in secreto mala committentes dicebant: *Quis videt nos, & quis novit ea*, quæ hic agimus. Putabant enim cæci se divinitus non videri: quos arguit Propheta subjungens:

ỹ. 16. *Perversa est hæc vestra cogitatio:* D. *quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me, & figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.*

Lutum quippe *contra figulum cogitabat*, dum Judæi contra Christum inirent consilium. *Et opus dicebat factori suo: Non fecisti me*, dum creatorem suum hunc negarent esse. Christus enim figulus est, Judæi verò lutum & plasmatio ejus. sicut in
Isa. 64. 8. fine pœnitentes loquuntur: *Et nunc Domine pater noster es tu, nos verò lutum: & fictor noster, & opera manuum tuarum omnes nos.*

Benè ergo dicitur his, qui contra eum A. faciebant consilium: quia *perversa est hæc vestra cogitatio: quasi si lutum cogitet contra figulum, & dicat opus factori suo: Non fecisti me.* Sed & dicebat *figmentum factori suo: Non intelligis*, dum illi mala perpetrantes in tenebris æstimabant se Divinitatis aspectum effugisse dicentes: *Quis videt nos, & quis novit nos?* Sequitur:

Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur. ỹ. 17.

Modicum in breve fuit à tempore prædicationis Dominicæ usque ad gentium vocationem. Tunc namque *Libanus in* B. *Charmel est conversus.* Libanus quippe *candidatio* sive *dealbatio* dicitur, Charmel *cognitio circumcisionis.* Et quid per *Libanum* nisi populus gentilis qui lotus est in baptismo, & pristinis sordibus purgatus ac dealbatus, exprimitur? Quid per *Charmel* nisi populus Judæorum carne circumcisus? *Conversus est ergo Libanus in Charmel*, quoniam *oleaster insertus factus est socius radicis, & pinguedinis olivæ.* Rom. 11. 17 Consecutus est enim populus gentilis gratiam & fidem, quam habebat Hebraicus. Sed *& Charmel in* C. *saltum reputatus est*: quia populus Judæorum amissa fide in tortuosam sylvam gentilitatis est versus, sicut ait: *Facti sumus sicut in principio, cùm non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.* Isa. 63. 19. Tales enim nunc sunt Hebræi, quales temporibus erant Tharæ, & deteriores. Sequitur:

Et audient in die illa surdi verba libri & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. ỹ. 18.

In die illa, qua conversus fuerit Libanus in Charmel, & Charmel in saltum, D. *audient surdi*, id est: gentiles *verba libri*, qui signatus manet apud Judæos, nec aperiri potest, id est: Sacræ Scripturæ: & interiores *oculi cæcorum* gentilium *de tenebris & caligine veteris* ignorantiæ *videbunt* mysteria libri, quem nobis aperuit leo de tribu Juda. Sequitur: ỹ. 19.

Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt.

Apostoli, qui priùs gavisi sunt convertentes millia Judæorum, *addent in Domino* gaudere, cùm converterint gentiles. *Et pauperes homines*, id est: multitudo creden-

tium, qui possessiones & substantias ven- A.
Act. 4. 34. diderant, & pretia earum ad pedes Apostolorum posuerant, *in sancto Israel*, id est; in Christo *exultabunt*. Sed quod audire surdi verba libri queant, & pauperes spiritu gaudere in Domino, probat sententia, quæ subditur:

℣. 20. *Quoniam defecit, qui prævalebat: consummatus est illusor.*

Prævalebat enim hostis antiquus jugo suo genus humanum opprimens, & illudebat ei delectationes fallaces suggerens, & peccatis servire faciens. Sed nunc *defecit, & consummatus*, id est, consumptus est: B.
quia per Christum victus, atque ligatus est, & nihil factus. Sequitur: *Et succisi sunt, qui vigilabant super iniquitatem.*

℣. 21. *Qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra à justo.*

Romanorum ferro succisi sunt Judæi, *qui vigilabant super iniquitatem*, id est; persequi Salvatorem studebant. *Qui peccare faciebant homines in verbo*, id est: faciebant
Joa. 9. 22. ut homines blaphemarent: quia *conspira-* C.
verunt, ut si quis illum confiteretur Christum, extra Synagogam fieret. Et supplantabant eum *arguentem* eos *in porta*, id est; in loco judicii: quia dum per illos quinque dies ante passionem suam acriùs eos argueret in templo, semper insidias machinabantur, ut ad ejus necem pertingerent.

Et declinaverunt frustra à justo, id est: ab eodem Domino; quia non eis pro-
Joan. 19. 15 fuit dicere: *Non habemus Regem nisi Cæsarem. In porta* autem veteres agere solebant judicia. Unde & per Prophetam D.
Amos 5. 15. dicitur: *Constituite in porta judicium.* Dominum igitur *arguentem* eos *in porta* dicit: quia malitiam eorum dijudicans increpabat. Quòd si materialis porta quæritur, in porticu Salomonis arguit eos dicens:
Joan. 10. 26 *Vos non creditis: quia non estis de ovibus meis.* At illi *supplantabant* eum: quia *sustulerunt lapides, ut jacerent in eum.*

Vel dæmones *succisi sunt, qui vigilabant ad iniquitatem, & peccare faciebant* universum hominum genus *in verbo* blasphemiæ, ut negarent verbum Dei, & errorum dogmata prædicarent, *& arguentem in porta* atque judicio, quantum in se erat, *supplantabant*, & â justitia declinare faciebant, qui erat in portis filiæ Sion exaltatus de portis mortis, & corripiebat eós, qui oderant in portis arguentem. Sequitur:

Propter hoc hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: non modò vultus ejus erubescet. ℣. 22.

Sed cùm viderit filios suos, opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israel prædicabunt. ℣. 23.

Et scient errantes spiritu intellectum, & mussitatores discent legem. ℣. 24.

Quia pauperes in sancto Israel exultabunt, & qui vigilabant ad iniquitatem, succidentur, *propter hoc hæc dicit Dominus, qui redemit Abraham.* Habet autem vetus traditio, quòd Chaldæi projecerunt Abraham, & Aram in ignem, qui lingua eorum appellatur *Ur*, eò quòd ipsum colere nollent. Chaldæi quippe adorabant ignem. Mortuus est autem ibi Aram in Ur Chaldæorum, & Abraham exivit illæsus.
Unde & ei Deus perhibetur dixisse: *Ego* Gen. 15. 7.
sum, qui eduxi te de Ur Chaldæorum, id est? de igne Chaldæorum. Nam in Esdræ libro legitur evidenter ipse Dominus Abraham
liberâsse *de igne Chaldæorum*. Hoc ergo dicit 2. Esd. 9. 7.
hìc commemorari, dum dicitur: *Hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham.* Sed cur hoc antiquitus gestum replicat locututus de novis prædicatoribus, nisi quia quemadmodum Abraham tunc eripuit, & hostes ejus confudit: sic nunc fideles suos eripiet, qui sacrilegorum jussa contempserunt & persecutores eorum confundet? Sæpissimè enim Martyres ignem superavère materialem, & omnes ignem tribulationis vel concupiscentiæ vicerunt.

Non modò, inquit, *confundetur Jacob*, id est: tempore, quo Propheta loquebatur hæc, populus Judæorum sustinebit verecundiam, *nec modò vultus ejus erubescet, sed cùm viderit filios suos*, id est: Apostolos & credentes, quos meæ manus in operibus bonis creabunt, *in medio* Jerusalem *sanctificantes nomen meum* benè vivendo, & prædicando. Effuso enim Spiritu Sancto & Apostolis magnalia Dei loquentibus infideles Judæi vehementer confusi sunt, alii

ut

ut in suis iniquitatibus tabescentes livore A. torquerentur adversus credentes. Cùm autem subjicit, quia *sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israel prædicabunt*, manifestè declarat, Apostolos non alium prædicaturos nisi Deum, quem adoravit Israel, & sanctum, quem expectavit Jacob. Dixit enim moriens: *Salutare tuum expectabo Domine.* (Gen. 49. 18) Evangelizantibus autem novis prædicatoribus hoc salutare, id est: Dominum Jesum scient *intellectum errantes spiritu*, id est: Judæi, qui corde semper errabant, licèt operibus rectè viderentur incedere. *Et mussitatores*, id est: iidem ipsi Judæi, qui more balbutientium infan B. tium mussitabant doctrinam Legis, *discent legem*, quam antea differere nullo studio valuerunt. Docebit enim gratia Christi, quod homo docere nequivit. Sequitur:

CAPUT XXX.

℣. 1. *VÆ filii desertores dicit Dominus, ut faceretis consilium & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum.*

℣. 2. *Qui ambulatis, ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogâstis sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.*

℣. 3. *Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiduoia umbræ Ægypti in ignominiam.*

℣. 4. ** Ierant enim in Tanis principes tui, & nuntii tui in Tanes pervenerunt.*

* aliàs: Erant enim Tanini principes tui, & nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt.

℣. 5. *Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non poterit: non fuerunt in auxilium, & in aliquam utilitatem, sed in confusionem, & in opprobrium.*

Hæc Prophetia secundùm historiam impleta est sub Jeremia, quando post eversionem Jerusalem reliquiæ Juda contradicente Deo fugerunt in Æpyptum â facie Chaldæorum. & ibi cum Ægyptiis pariter perierunt.

Sed quid in reliquiis Juda nisi fideles nonnulli signantur, qui temporibus novissimæ persecutionis resides invenientur aliis jam captivatis? Nunc enim fit illa spiritalis captivitas populi Dei, quam sanctus Jeremias tam graviter plangit, & ex magna parte jam completa est. Quid ergo reliquiæ Juda nisi nos designant, qui superstites adhuc sumus, cæterosque, qui futuri sunt nostri similes? Sed, quid talibus dicatur, audiamus, & caveamus.

Væ filii desertores dicit Dominus. *Filii* sunt, quia Christiani: *desertores*, quia Patrem deserunt. Mandata quippe Dei relinquunt, ut peccatis adhæreant. *Qui faciunt consilium, & non ex Deo*, quia cautè sibi consulere se putant, dum prospera mundi quærere. suasque voluptates explere decernunt. *Et ordinntur telam, & non per spiritum Domini*: quia proponunt, vel inchoant agero, quæ non licet, sicque peccatum operis additur super peccatum cogitationis eorum.

Qui ambulant, id est: operantur, *ut descendant in Ægyptum*, id est: in sæculum. Quid est enim *ambulare* nisi operari? Et quid per *Ægyptum* nisi mundus iste figuratur, vitaque sæcularium vel infidelium? C. Quid autem per *os Domini* nisi Scriptura sacra figuratur, vel quilibet justitiæ prædicator? Quid verò per *Regem Ægypti* nisi potentes sæculi? Ambulant enim, ut in Ægyptum descendant, qui eas actiones operantur, per quas ab alto religionis in sæcularem conversationem deveniant.

Et hæc agentes *non interrogaverunt os Domini*: quia in scripturis non quæsierunt, vel ab aliquo Sanctorum, si liceret eis agere talia. Cupiunt autem in Ægyptum descendere, id est: sæcularem vitam du- D. cere: quia *sperant auxilium* adversus persecutores. *In fortitudine Pharaonis*, id est: Principum sæculi, si eis familiariter adhæserint. Et ab æstu tribulationum *habent fiduciam in umbra Ægypti*, id est: in protectione sæculi. Quibus *fortitudo Pharaonis*, id est, potentum sæculi non in auxilium, sed *in confusionem erit*, & spes *umbra Ægypti in ignominiam*: quia fortasse nec ipsi Principes sæculi poterunt eos tueri sub Antichristo, ne puniantur, æternumque pottabunt inproperium: quiâ formidantes pati tribulationem, justitiam vel fidem reliquerunt, & tribulationem non evaserunt,

serunt. Sic enim multis eventurum credimus A. in illa persecutione novissima, quoniam vel ob solum Christianitatis nomen, quod habuerunt, torquebuntur, aut subitò perimentur, dum adhuc fideles esse credentur. Sed & nunc plerique religiosi divitibus iniquis nimiùm familiares fiunt, & obsequuntur sperantes eorum defensione semper ab adversitate protegi, vel hujus vitæ prospera consequi. Sed exurgente procella tribulationis non per eos juvantur, immò magis confunduntur.

Ierant enim in Tanis, &c. Principes & Præpositi Ecclesiæ *sunt in Tanis*, id est; in mandatum humile, hoc est terrenum, B. quando præceptis sæcularium Principum contra suum Canonem obediunt. *Et usque ad Tanes*, quod interpretatur: *Numquid commutatus est*, perveniunt, dum cuilibet apostatæ fuerint similes, de quo non appareat, quòd ab infidelitate commutatus ad justitiam non est. Sic enim temporibus Antichristi facient, & aliqui jam fecerunt.

Sed quid additur? *Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non poteris.* Non enim proderit illis populus Ægyptiorum, C. id est: sæcularium aut infidelium adversus Nabuchodonosor, id est: diabolum, sed temporaliter, vel æternaliter ab eo punientur, aut certè temporaliter & æternaliter. Nam sicut reliquiæ Juda perierunt cum Ægyptiis, ad quos, ut tribulationem evaderent, confugerant: sic & isti cum iniquis perihunt, quibus metu persecutionum sociabantur. Sequitur:

Onus jumentorum Austri. In
℣. 6. *terra tribulationis & angustiæ leæna & leo, ex eis vipera & regulus* D. *volans portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit.*

Ægyptus enim frustra & vanè
℣. 7. *auxiliabitur, ideo clamavi super hoc: Superbia tantùm est, quiesce.*

Decem superiùs onera descripsimus; & nunc apponit undenarium, ut de transgressoribus se loqui designet. Denarius enim numerus perfectionem legis exprimit, & undenarius transgressionem ejus. Nam & hic historiam prædicit, quæ temporibus Jeremiæ facta est, quando post interfectionem Godoliæ Johannan filius Caree, cæterique Principes reliquias Juda transduxerunt in Ægyptum contra præceptum Domini, qui per Jeremiam præcipiebat, ut manerent in terra Juda. Quæ scilicet reliquiæ vocantur *jumenta*: quia insensatæ erant, & brutæ colentes adhue idola: *jumenta Austri*: quia tribus Juda plagam Austri possedit.

Terra tribulationis & angustiæ latitudo est illius eremi, per quam fugerunt in Ægyptum metu Chaldæorum: *leæna* plebs reliquiarum: Johannan *leo*, & alii duces. *Vipera & regulus* ex eis nascens, id est: ex leæna & leone filii sunt eorum, qui crudelibus orti parentibus virulenti fuerunt. Et *divitias* suas licèt exiguas *in humeris jumentorum & gibbis camelorum* portaverunt *fugientes ad populum* Ægypti, *qui eis prodesse non potuit.* Nam sublatis omnibus, quæ habere poterant, illuc transfugerunt. Veniente autem Nabuchodonosor cum ipsis pariter Ægyptiis, in quibus confidebant, perierunt fame & gladio. *Ægyptus enim frustra*, id est: incassum eis *auxiliata est & vanè*, quoniam defecit, atque evanuit ejus auxiliatio. Idcirco vates populo reliquiarum properanti in Ægyptum clamat: *Superbia tantùm*, in Ægypto *est*, non fortitudo, *quiesce* residens in terra Juda. Quo non quiescente præcipit Dominus Jeremiæ dicens;

Nunc ingressus scribe eis super ℣. 8.
buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit eis in die novissimo in testimonium usque in æternum.

Ingressus cum eis in Ægyptum *scribe eis in buxo*, quod est lignum imputribile, ut semper durare queat: *& in libro exara*, ut ab omnibus agnoscatur, quia Dominus interdixit, ne abirent in Ægyptum, & abierunt: *& erit eis ad testimonium* damnationis in die novissimo. Sequitur:

Populus enim ad iracundiam ℣. 9.
provocans est, & filii mendaces, filii nolentes audire legem Domini.

Similiter & in Jeremia legitur. Quem cùm mitterent consulere Dominum, dixerunt: *Sit Dominus inter nos testis veritatis* Jer. 42. 5.
& fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Et cùm eis respondisset Dominus, *non audivit* ibid. 43. 4.

Johannan filius Caree, & omnes Principes bellatorum, & universus populus vocem Domini, ut maneret in terra Juda. Sequitur:

ỳ. 10. *Qui dicunt videntibus: Nolite videre, & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.*

ỳ. 11. *Auferte â me viam, declinate â me semitam, cesset â facie nostra sanctus Israel.*

Hoc est, quod Jeremiæ jam in Ægypto dixerunt: *Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cæli*, id est: *Lunæ*. Et his similia sæpe loquebantur. Dicebant videntibus, id est: Jeremiæ & Baruch: *Nolite nobis videre ea, quæ recta sunt.* Dicebant: *Cesset â facie nostra sanctus Israel*: quia nec loqui valebant de Deo, nec audire, vel memoriam ejus ante faciem mentis venire. Sequitur:

Jerem. 44. 16.

ỳ. 12. *Propterea hæc dicit Dominus sanctus Israel: Pro eò, quòd reprobâstis verbum hoc, & sperâstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo.*

ỳ. 13. *Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio ejus.*

ỳ. 14. *Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida: & non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.*

Præcepi, inquit, vobis, ut maneretis in terra Juda: sed vos ex ore Jeremiæ *verbum hoc reprobâstis, & sperâstis in calumnia verborum, & in tumultu*, dicentes: *Non misit te Dominus, sed Baruch filius Neriæ incitat te adversum nos, & propterea erit vobis iniquitas incredulitatis, & contradictionis hujus sicut interruptio* muri *quæsita* ab hostibus, & inventa nescientibus his, qui intus sunt: quia dum vos â Chaldæis in Ægypto tutè putatis abscondere, viam eis ad vos panditis, & ex improviso capiemini, & comminuemini sicut *lagena figuli*. quemadmodum & de Jerusalem per Jeremiam dictum est: *Sic conteram populum istum, & civitatem istam sicut conteritur vas figu-*

Jer. 43. 3.

Id. 19. 11.

A. *li, quod non potest ultra instaurari.* Sic ergo & reliquiarum populus in Ægypto contritus est, ut amplius recuperari nequiret. Et sicut *de fragmentis* contritæ lagenæ testula non invenitur, *in qua parum ignis vel aquæ portetur*: ita ex illis nullus superfuit, qui ad aliquod opus bonum jam foret aptus. Seq.

Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel: Si revertamini, & quiescatis, salvi eritis: in silentio & in spe erit fortitudo vestra. ỳ. 15.

Hoc est evidens. *Si revertamini* in terram Juda *& quiescatis* ibi, *salvi eritis* â

B. Chaldæis, quos metuistis. Sequitur:

Et noluistis, & dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis. Et super veloces ascendemus: ideo veloces erunt, qui persequentur vos.* ỳ. 16.

* *aliàs:* velociores

Et hoc manifestum est. Nam quia fugerunt *ad equos*, ideo contigit, ut fugerent Chaldæos: & quia *super veloces* ascenderunt equos, ùt loquuntur, ideo veloces fuerunt Chaldæi persequentes eos, ut non

C. evaderent. Sequitur:

Mille homines â facie terroris unius, & â facie terroris quinque fugietis: donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, & quasi signum super collem. ỳ. 17.

Mille Ægyptiorum, in quibus confiditis, fugient *â facie unius* Chaldæorum, & omnes vos Judæi *fugietis â facie quinque* Chaldæorum, *donec relinquamini quasi malus navis, vel signum in colle.* Sicut enim cùm post naufragiũ positus fuerit malus in vertice montis, vel super collem pro signo,

D. omnes, qui vident eum, intelligunt dissipatam esse navim: ita pauci Judæorum remanentes omnibus se cernentibus manifestaverunt Jerusalem esse destructam. Qui quoniam inter inimicos diutiùs afflicti sunt captivitate & miseria, consolatur eos Propheta subjungens:

Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicii Dominus: Beati omnes, qui expectant eum. ỳ. 18.

Populus enim Sion habitabit in Jerusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui. ỳ. 19.

Non vos, inquit, oblitus est Dominus in manu hostium vestrorum, ùt putatis: sed ob hoc *expectat* liberare vos, *ut misereatur vestri* relaxando peccatum, & eripiendo vos *Et ideo* vestros hostes comprimens *exaltabitur* super eos, *& parcet vobis* ab hac afflictione, quam sustinetis: *quia Deus judicii est Dominus*, id est: omnia justo judicio faciẽs, sive dum vos affligit, sive quando parcit. Et *beati* erunt, qui per ejus misericordiam *expectant* liberari: quoniam *populus Sion*, qui captivus in Perside tenetur, *habitabit* rursus liber *in Jerusalem*, & affluet bonis, & tunc *nequaquam plorabis* ô Israel, sed exultabis, quoniam Dominus *miserebitur tui* â cunctis tribulationibus eripiens.

Nunc ab exordio lectionem repetentes, videamus, si possit & aliter exponi, quoniam sæpe contingit, ut sermo Propheticus in uno multa complectatur, *Onus* inquit, *jumentorum Austri*. Quid sit *Auster*, apud Ezechielem cognoscimus, cui Dominus ait: *Fili hominis pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Affricum, & propheta ad saltum agri meridiani, & dices saltui meridiano: Hac dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum* Et eadem repetendo sic exposuit: *Fili hominis pone faciem tuam contra Jerusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israel, & dices terræ Israel: Hac dicit Dominus: Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum & impium.* Quod enim dixerat: *Pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Affricum*, hoc interpretatus est dicens: *Pone faciem tuam ad Jerusalem, & stilla ad sanctuaria.*

Ezech. 20. 46. & 47.

Id. 21. 2.

Via igitur *australis*, Jerusalem est, id est: Ecclesia, & *Affricus* vel *Auster* sanctuarium est. Quæ sunt ergo *jumenta austri* vel sanctuarii nisi homines, qui Christianam religionem professi sunt, sed more jumentorum vivunt? *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Jumenta quippe ratione carent, & onus quodcunque sibi imponitur, indifferenter portant. Sic & homo, qui mentis ratione bonum & malum subtiliter non discernit reprobando malum, & eligendo bonum, sed quamlibet impositam sibi peccatorum sarcinam ferre consentit, jumentum ēst.

Ps. 48. 13. & 21.

Onus verò hic pondus peccatorum designat & afflictionum.

In terra tribulationis & angustia leana & leo, ex eis vipera & regulus volans portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit. Quæ *terra tribulationis & angustia* nisi in qua fideles affliguntur? In hac enim est *leana, & leo*, id est: Babylon & diabolus. Nam sicut Christum & Ecclesiam designare solent leæna & leo, quotiens in bono accipiuntur: ita diabolum & Babylonem figurant, quotiens in mala significatione leguntur:

Ex quibus videlicet leone & leæna oritur *regulus volans*, id est: pestifer Antichristus, qui per superbiam in altitudine cogitationis super omnia evolat: *& vipera* id est: virulenta prædicatorum ejus turba. Qui jumenta sanctuarii sumentes, id est: Christianos, & religionum professores imponunt *super humeros* cordis eorum *divitias suas*, id est: peccata, *& super gibbos camelorum*, id est: super elationem tortuosæ mentis ipsorum *thesauros suos*, id est: iniquitates. Ex his enim sunt, *qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis.*

2. Tim. 3. 6.

Diabolus igitur & Antichristus eorumque sequaces licèt & nunc in humeris jumentorũ Austri divitias suas imponant, præcipuè tamen in illa persuasione novissima fideles ab Ecclesia falsis pollicitationibus seducentes auferent, & onerabunt peccatis & afflictionibus. Nam *qui voluerint divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Per avaritiam ergo decipiuntur hæc Austri jumenta, ut tantum iniquitatum & miseriæ suscipiant onus. Incidunt enim per eam in laqueum diaboli, & in desideria, quæ trahunt homines in perditionem. Et dum Antichristo consentiunt cupiditate victi, errant â fide, & inserunt se doloribus multis.

1. Tim. 6. 9.

Leana quippe *& leo, vipera & regulus* ducunt eos peccatis oneratos in Ægyptum, id est: in tenebras infidelitatis ad populum gentilium, & infidelium, *qui eis prodesse non poterit in die novissimo*: sicut Ægyptii non profuere reliquiis Juda venientibus Chaldæis. Ægyptus enim, id est: tenebrosa sæcularium & infidelium multitudo frustra auxiliabitur eis: quia *non*

proficiet, & vanè: quia evanescit, atque transibit. A.

Vel leoni & leænæ viperæ & regulo prodesse nequibit populus infidelium puniendo Martyres: quoniam per tormenta transibunt ad requiem & gloriam, magisque roborabunt adversus Antichristum Ecclesiam. Et quoniam Ægyptus *frustra auxiliabitur, ideo clamavi super hoc*, quod Austri jumenta cum sarcinis ad eam descendunt. *Superbia tantùm est*, non utilitas: quia descendis in Ægyptum infidelitatis ô quicunque terram Juda, id est: B. Ecclesiam, in qua confessio veritatis est, deseris: *Quiesce* ab hoc itinere perverso residens in Ecclesiam. Sed quia nolunt quiescere, ô Elia nunc ad eos *ingressus scribe eis super buxum*, id est: in abstinenti conversatione tua, quæ per pallorem buxi figuratur, quid agere debeant, eis exprime, *& in libro diligenter exara illud*, id est: in corde eorum memoriter assignare labora prædicando. Unicuique enim liber est memoria conscientiæ suæ: & in libro scribimus, dum aliquid imprimimus conscientiæ proximi.

Et erit, inquit, *eis* scriptura hæc *in die novissimo ad testimonium* justæ damnationis: C. quia bonum, quod agere debuissent, non ignoraverunt, sed contempserunt. *Populus enim ad iracundiam provocans est*: quoniam ille Deum ad iracundiam provocat, quia mandata ejus sciendo transgreditur. Populus igitur iste ad iracundiam provocans est, *& filii mendaces*; id est: quod Deo promiserunt, non implentes, *filii nolentes* jam *audire legem Dei*, sed legem voluntatis suæ sequentes: *qui dicunt videntibus* id est: religionum magistris: *Nolite videre*, an ordinatè ambulemus: *& aspicientibus*, id D. est, qui vitam his subiectorum, an *recta* sit, incessanter aspiciunt. *Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, sed loquimini nobis placentia*, id est, quæ ad vanam delectationem pertinent: *videte nobis errores*, quos sequamur.

Auferte à me viam justitiæ, ut incedam per devia: *declinate à me semitam* arctæ conversationis, & ambulabo per amplam viam perditionis. *Cesset à facie nostra sanctus Israel*, id est, Deus, ut jam ante faciem cordis nostri non veniat. Sic loqui vel cogitare descendere est in Ægyptum. Hæc enim jam loquuntur. & magis adhuc locuturi sunt, qui religionem Christianam deserentes Antichristo sociantur. *Erit enim tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Nam in novissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris*, id est: doctrinæ dæmonum in hypocrisi loquentium mendacium, *& cauteriatam habentium conscientiam suam*. Hi ergo dicent: *Auferte à me viam, cesset à facie nostra sanctus Israel*. Quibus divina respondet sententia: *Pro eo, quòd reprobâstis verbum hoc*, quo præcepi vobis, ut quiesceretis ire in Ægyptum infidelitatis: Vel hoc reprobâstis, ut aspicientes aspicerent vobis ea, quæ recta sunt, *& sperâstis in calumnia & in tumultu* calumniam moventes contra sanam doctrinam, & tumultuantes, ac procaciter innixi estis super tumultum contradictionis & inobedientiæ: *Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio muri cadens*, & ab hostibus *quæsita* foramen quærentibus. Dum enim in Ægypto, id est, infidelium consortio sicut intra muri ambitum fore vos tutos æstimatis, ex improviso capiemini, & peribitis, qui in Ecclesia tuti fuissetis.

1. Tim. 4. 3. & 4.

Et comminuetur murus protectionis vestræ, *sicut conteritur lagena figuli*: quia corpora carnalium, qui vos tuebantur, in morte solventur. *Et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, vel parum aquæ hauriatur de fovea*: quia reprobi, postquam in morte contriti sunt, non invenitur quisquam ex eis, qui vel aliquantulum charitatis jam *igniculum ab incendio*, quo mentes electorum ardent, sumere valeat, vel *parum aquæ* compunctionis *haurire de fovea* humilitatis. *Testa* enim quisque peccator est, cui dicitur: *Væ, qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ*. Sed hæc testa post contritionem nequit portare *igniculum de incendio*, quia per diem Sabbathi, sicut lex dicit: *Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris*. Sabbatum quippe est, cùm jam nil operari post mortem licet. Sed nemo per diem Sabbati succendet ignem in habitaculo suo: quia, qui nunc ignem charitatis in corde suo non accendit, post mortem illum accendere non valebit. Sed & aquam compunctionis haurire non potest: quia quamvis in inferno sit fletus & stridor dentium, nequaquam tamen aqua mundans invenietur ibi. De eis namque lachrymis loquimur, qui flentem abluunt. O-

Isa. 45. 9.

Exod. 35. 3

stensa

stenso autem, quid eis maneat, qui in Ægyptum id est: in sæculum & infidelitatem descendunt, rursum quid consequantur, si ad Ecclesiam velut ad terram Juda redierint, indicat subjungens:

Si revertamini & quiescatis, salvi eritis: in silentio, & in spe, non in calumnia & tumultu, *erit fortitudo vestra*; quia resistetis hostibus vestris invisibilibus. Sed isti superbia & cupiditate cæcati respondent: *Nequaquam, sed ad equos fugiemus.* Propheta verò solers corrigere nititur delinquentes, & arguendo revocat peccatores, stringit passionum impetus, frena rationis imponit, revocat culpam, statuit errorem, dum suadet, ut revertantur, & quiescant, nec ad equos in Ægyptum descendant. Equus enim stare nescit, velox ad impetum, cervicem suam exaltans, hinniens ad libidinem. Quid tam simile peccati? Fervet enim primo culpa impetu, & omnem recti cogitationem prævenit, motuque immaturo exilit, ut eam difficile ratio revocare possit. Fertur & in præceps, & ascensorem suum projicit in mare istud hujus sæculi cervice tumida recusans jugum correptionis. Et specialis quædam forma est libidinis, quæ vocem mutet hominis, verba amantis corrumpat, suisque se probet sermonibus. Ad ejusmodi equitatum, inquit, festinant, qui se revocanti dicunt: *Nequaquam revertemur, sed ad equos fugiemus.* Declinant enim, & defluunt sensus eorum, & disciplinam mentis abjecerunt, ideoque foris in actione dissipantur, & ad culpam proruunt.

Ad equos, inquiunt, *fugiemus,* ne patiamur adversa sæculi, quibus Propheta respondet: *ideo fugietis* adversarios invisibiles in tempore necessitatis; quia nunc disciplinam fugitis. Illi verò adjungunt: *Et super veloces ascendemus*: id est, in peccatis exaltabimur, quæ nos ad ea velociter ferant, quæ nequiter consideramus. Et sermo divinus: *Ideoque,* inquit, *veloces erunt* maligni Spiritus, qui vos in hora mortis persequentur.

Mille homines à facie terroris unius, & à facie terroris quinque fugietis. Irruit enim tempore mortis Sathanas cum satellitibus suis, ut animam rapiat. Unde Salomon cùm dixisset: *Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ,* paulo post de hora mortis subjunxit: *Ne paveas repentino ter-* Prov. 3. 22. & 25.

A. *rore, & irruentium tibi potentias impiorum,* subaudi: ideo custodi legem atque consilium. Isti ergo qui legem & consilium custodire respuunt dicentes: *Nequaquam, sed ad equos fugiemus,* subripiente mortis articulo pavebunt, & fugient à facie dæmonum. Fugient quidem, sed non evadent, sicut & reliquiæ Juda fugerunt in Ægyptum Chaldæos, sed non effugerunt. Fugit enim persecutores suos anima tempore egressionis suæ: quia fugere quæris, & trepidans per artus discurrit. Nam & de Babylone scriptum est: *Quoniam in una die venient plagæ ejus, mors &* Apoc. 18. 8. 9. & 10. B. *luctus & fames, & igni comburetur, & flebunt & plangent se super illam Reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cùm viderint fumum incendii ejus, & longè stantes propter timorem tormentorum ejus dicent: væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis.* Sed hi Reges non loco sed affectu, nec corpore sed voluntate longè stabunt, quoniam cum ea pariter C. cremabuntur. Sicut ergo longè stare dicuntur, qui in eadem damnatione sunt, quia longè vellent esse: sic nunc isti fugere perhibentur in morte adversarios suos, quos fugere cupiunt. Itaque reprobis de suo fine dicitur: *Mille homines à facie terroris unius, & à facie terroris quinque fugietis, &c.*

Quis vero est *unus* iste, qui peccatores in extremis persequitur nisi diabolus? Et qui sunt isti *quinque* persecutores nisi maligni spiritus, qui eorum quinque sensus corporeos ad peccandum illexerunt? D. Quid autem per millenarium nisi universitas designatur? Ait ergo his, qui novissima providere negligunt: *Mille homines,* id est: vos omnes tempore vocationis vestræ *fugietis à facie terroris unius,* Sathanæ, & *à facie terroris quinque,* id est: dæmonum, qui vos in quinque sensibus corporis fecerunt delinquere. Fugietis, inquam, *donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis,* id est, donec corpus vestrum exanime relinquatur, & omnibus pateat vos in pelago sæculi hujus pertulisse naufragium. *Et relinquamini quasi signum super collem,* quod viatoribus ostendit iter in montem: quia formidine supplicii vestri persuadebitis cæteris, ne sicut vos à via rectitudinis exorbitent, sed ad superna recto calle tendant. Unde & uxor Loth, Gen. 19, 26 quia post se respexit, versa est in statuam

salis omnibus condimentum animi facta, A. ne retro jam aspiciant. Eadem quippe quippe sententia est de his, qui nunc relinqui dicuntur quasi malus navis in summitate montis, vel quasi signum super collem, & de muliere, quæ remansit in statuam salis conversa. Deinde longanimitatem electorum corroborat Propheta subjungens:

Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicii Dominus: beati omnes, qui expectant eum Superiorib' autem verbis, quibus arguit eos, qui circa finem sæculi in errores declinabunt, consonat Petrus in epi-
2 Petr 3.3 & 4. stola dicens: *Venient in novissimis diebus in* B. *deceptione illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: ubi est promissio aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.* Et nunc quod Propheta dicit: *Propterea expectat Dominus, ut misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis*, Petrus ita scribit:
Id. ib. 9. *Non tardat Dominus promissis, sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.* Et quòd hic sequitur: *Quia Deus judicii Dominus: beati omnes, qui*
Id. ib. 10. *expectant eum* ibi Petrus adjecit: *Adveniet autem dies Domini ut fur, in qua cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur.* C Cùm igitur hæc omnia solvenda sint, quales nos oportet esse in sanctis conversationibus & pietatibus expectantes & properantes in adventum diei, per quam cœli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent? Novos verò cœlos, & novam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. Quibus Apostoli verbis & illud consonat, quod in hoc loco subditur:

Populus enim Sion habitabit in Jerusalem. D. *Sion* namque dicitur *specula*, vel *mandatum*: *Jerusalem* autem *visio pacis*. Et fidelium populus manet nunc in mandato & in specula: quia legem Dei custodiens ab arce mentis circumquaque vigilanter aspicit, & vitiorum tentamenta, priusquàm veniant, deprehendit & venientia fortiter superat. Hic ergo *populus habitabit in Jerusalem*: quia pro bellis temporalibus in æterna pace versabitur.

Vel Sion intelligenda est præsens Ecclesia, Jerusalem verò futura. Et *populus Sion habitabit in Jerusalem* quia qui in errores non declinaverint, sed fideliter & justè in hac Ecclesia perseveraverint, absque dubio in illa regnabunt: & qui nunc variis de causis lamentantur, sine fine tunc gaudebunt. Nam sequitur: *Plorans nequaquam plorabis.* Et quia tunc misericordiam invenient in auxilio opportuno, *miserans*, inquit, *miserebitur tui*: quia *judicabit* Ps. 134. 14
Dominus populum suum, & in servis suis miserebitur. quoniam in æternum misericordia ejus. Ps. 131. 1.
Post hæc de gratia novi Testamenti dicitur:

Ad vocem clamoris tui statim, ut audierit, respondebit tibi. Ad nostram petitionem Dominus respondet mox, *ut audierit clamorem* petionis nostræ faciendo, quod petimus, si justum & utile est, & si tempus advenit, quo fieri debet, atque digni sumus, ut hoc nobis faciat. *Si justum & utile est*, diximus: quia Paulus rogavit auferri à se Angelum Sathanæ, qui judicante Domino colaphizabat eum, & non obtinuit, sed tantùm ad vocem responsum est: *Sufficit tibi gratia* 2. Cor. 12. 9
mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Si jam tempus advenit, diximus: quia cùm di-
cimus: *Adveniat regnum tuum*, exaudimur Matth. 6. 10.
quidem, sed nequaquam mox idem regnum percipimus. Eorum verò, qui in- Prov. 28. 9.
digni sunt, non auditur clamor: quia *qui declinat autem, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Neque enim promissum est hoc nisi vel electorum populo, vel cuilibet justo. Et notandum, quia non ait: Faciet, quidquid petieris, sed *respondebit tibi*, scilicet prout oportuerit, atque justum sed respondit, quod utile erat. Sequitur: fuerit, sicut Paulo non fecit, quod petebat,

Et dabit vobis Dominus panem ℣. 20.
arctum, & aquam brevem.

Quid per *panem & aquam* nisi doctrina sapientiæ designatur? Scriptum quippe
est: *Cibavit illum pane vitæ & intellectus, &* Eccli. 15. 3
aqua sapientiæ salutaris potavit illum. Dedit ergo Dominus nobis in novo testamento *panem arctum, & aquam brevem*, *Om-*
nis enim *lex*, ùt Apostolus docet, *in uno* Gal. 5. 14.
sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum Quid hoc sermone brevius, in quo tota latitudo præceptorum comprehenditur? Sequitur: *Et non faciet ultra avolare doctorem tuum.* Hoc est, quod ip-
se doctor ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus* Matth. 28
diebus usque ad consummationem sæculi. Sequi- 20.
tur: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.*

Et

℣. 21. *Et aures tuæ audientes verbum post tergum monentis.* A.

In scriptura sacra nonnunquam quod transactum est, ponitur quasi futurum. Nam de Agar legimus, quia concepisse se videns despexit dominam suam. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit. Cùmque invenisset eam Angelus Domini in solitudine, dixit ei: *Ecce concipies & paries filium.* (Gen. 16. 11) Tale est, quod nunc Propheta dicit, quia spiritu æternitatis plenus præterita simul & futura dilatato mentis oculo conspicit, atque de antiquis & novissimis B. velut de futuris sententiam profert dicens homini: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, &c.* In paradiso quippe viderunt homines præceptorem suum: quia sicut legimus, *testamentum æternum constituit cum illis, & justitiam, & judicia sua ostendit illis, & magnalia honoris ejus vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum.* (Eccli. 17. 10. & 11.) Humanum ergo genus in faciem Deus monuit, quando in paradiso condito homini, atque in libero arbitrio stanti, quid facere, quidve non facere deberet, indixit. Sed homo in faciem Dei terga dedit, cùm superbiens ejus jussa contempsit. Nec tamen superbientem Deus deseruit: C. quia ad renovandum hominem legem dedit, exhortantes Angelos misit, in carne nostræ mortalitatis apparuit. Ergo *post tergum* stans nos admonuit: quia ad recuperationem nos gratiæ & contemptus vocavit. Benè itaque dicitur humano generi: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audientes verbum post tergum monentis.*

Sed quod generaliter de cunctis intelligitur, hoc necesse est specialiter sentire D. de singulis. Quasi enim coram Deo positus quisque verba admonitionis ejus percipit, cùm, priusquam peccata perpetret, voluntatis ejus præcepta cognoscit. Adhuc enim ante faciem ejus stare est necdum eum peccando contemnere. Cùm autem derelicto bono innocentiæ iniquitatem eligens appetit, terga jam in ejus faciem mittit. Sed ecce adhuc *& post tergum* Deus subsequens monet: quia etiam post culpam ad se redire persuadet. Aversum revocat, cùm commissa respicit, revertenti sinum pietatis expandit. Vocem ergo *post tergum monentis* audimus, si ad invitantem nos Dominum saltem post peccata revertimur. Debemus ergo pietatem vocantis erubescere, si justitiam volumus formidare: quia tanto graviori improbitate contemnitur, quantò & contemptus adhuc revocare non dedignatur. De cujus admonitione Propheta subjungit:

Hæc est via, ambulate in ea: neque ad dexteram neque ad sinistram. Hæc admonitio Salvatoris est *via* justitiæ per quam debemus incedere, nec in partem quamlibet ab ea deflectere. Exorbitat enim *ad dexteram*, qui de justitia superbit, vel immoderatè, quòd justum est, agit. Unde monet Salomon: *Ne simus nimium justi.* (Eccle. 7. 17) *Ad sinistram* verò declinat, qui ad malum opus deviat. In neutram ergo partem exorbitemus, sed recto gressu per doctrinam Salvatoris ambulemus. Post cujus adventum quia gentes fidem ejus erant suscepturæ, adjungit Propheta dicens gentili populo:

Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, & vestimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut immunditiam menstruatæ: Egredere, dices ei. ℣. 22.

Omnia enim idolorum ornamenta cum ipsis idolis contaminavit, atque projecit gentilitas ad Christum veniens. Unde & consequenter dicitur ordini prædicantium:

Et dabitur semini tuo pluvia, ubicunque seminaveris in terra, & panis frugum terræ erit uberrimus & pinguis. ℣. 23.

Semen quippe est verbum prædicationis; *pluvia*, quæ desuper cadit, & semen germinare facit, irrigatio gratiæ supervenientis. Ubicunque ergo semina jecerit Doctor, pluvia dabitur: quia in omni gente & natione gratia sequitur verbum prædicationis, sicut in domo Cornelii loquente Petro *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum.* (Act. 10. 44.) Sic enim data est semini ejus pluvia.

Quid verò per *panem frugum terræ* designatur nisi bonorum operum refectio, de cujusmodi pane Dominus ait: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me?*

Panis

Panis ergo *frugum terræ erit uberrimus*: quia A. fideles uberrimè reficientur bonis operibus. Erit *& pinguis*, id est: spiritali pinguedine saginatus. Sequitur: *Pascetur in possessione tua in die illa agnus spatiosè.*

℣. 24. *Et tauri tui, & pulli asinorum tuorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent sicut in area ventilatum est.*

Quæ est *possessio* fidelium nisi bonæ conversationis ager, virtutumque divitiæ? In qua scilicet possessione bonis operibus velut herbis *Agnus* Christi *pascitur* spatiosa charitatis amplitudine. *Tauri* verò B. præbent armentis ducatum. Et quid per tauros nisi rectores Ecclesiarum signantur? Quid autem per *asinos* nisi gentiles exprimuntur? Asinus enim vocatur populus

Isa. 1, 3. gentilis, cùm dicitur: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*. Quid ergo per *pullos asinorum* nisi filios gentilium accipiemus, qui paternum errorem relinquentes venerunt ad Christum? *Qui operantur terram*: quia meditationibus & disciplinis suam exarant conscientiam. *Migma* verò est hordeum pariter cùm palea. Et quid per paleam nisi superficies literæ designatur? Quid per hordeum nisi inte C. rior intelligentia? *Tauri* itaque *& pulli*, id est: Prælati & subjecti in Ecclesia velut in stabulo *commixtum migma comedunt*: quia & historicum & mysticum sensum recipiunt, & in utroque pascuntur, & comedunt illud, *sicut in area ventilatum est*, id est: in Ecclesia purgatum & examinatum. Non enim vel allegorico vel historico pascuntur intellectu, nisi prius ab errore purgetur, & auctoritate Ecclesiastica probetur. Sequitur:

℣. 25. *Et erunt super omnem montem* D. *excelsum, & super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum, cùm ceciderint turres.*

Quid per *montes & colles* nisi eminentiores sancti figurantur? Quid per *rivos aquarum* nisi sanctarum flumina doctrinarum? *Erunt* ergo *super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum*: quia qui per vitæ meritum cœlestibus propinquant, flumina doctrinæ fluentis emanant. Et quando? *In* A. *die interfectionis multorum*; id est: tempore revelatæ gratiæ, quo multi gladio verbi Dei à pristina conversatione extinguuntur mortificantes membra sua, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, & his similia.

Turres etiam cadunt: quia hi plerumque, qui contra Deum obstinati, id est: in superbiam se erexerant, humiliantur, dum prædicatores destruunt munitiones, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.

Vel per *rivos aquarum* intellige spiritalium fluenta gratiarum. *Erunt* igitur *super* B. *montes & colles rivi currentium aquarum*: quia sanctus Spiritus in septem rivis gratiarum super electos inundabit. Et hoc fiet *in die interfectionis multorum*, id est: in die judicii, quando reproborum omnis multitudo peribit. *Et turres cadent*, id est: omnes superbi & potentes sæculi dejicientur. Sequitur:

Et erit lux lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit. ℣. 26.

Hoc ad literam nostri majores acceperunt: quia finito judicio cùm fuerit cœlum novum, & terra nova, sumet luna splendorem, quem habet nunc Sol, & Sol septempliciter lucebit quam nunc. Quod si in mysterio debet intelligi, *Sol & luna* Christus est & Ecclesia, cujus facies in transfiguratione resplenduit sicut Sol. *Erit* ergo *lux lunæ sicut solis*: quia tunc *justi fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum*. *Facies ejus resplenduit sicut Sol*, & justi fulgebunt sicut Sol. *Erit* igitur *lux lunæ sicut lux Solis*. *Scimus enim: quia cum apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum, sicuti est.* Matth. 13. 43. id. 17. 2. 1 Joan 3. 2.

Et lux Solis erit sicut lux septem dierum, juxta quod in Apocalypsi Joannis canitur: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem & gloriam, & benedictionem.* Apoc. 5. 12. Hi sunt *septem dies*, quorum in sua resurrectione lucem accepit Sol justitiæ, id est: virtus & divinitas, sapientia & fortitudo, honor & gloria & benedictio.

Vulnus autem & *plaga populi*, in eo est, quod immortalitatem & ejus similitudinem ob peccatum Protoparentis amisimus.

mus. Sed Dominus *alligabit* in resurre- A. ctione *vulnus populi sui*: quia corpora justorum immortalia reddet, atque incorruptibilia, & impassibilia.

Et percussuram plaga ejus sanabit: quia menti eorum, quæ variis nunc cogitationibus dissipatur, immobilem reformabit tranquillitatem, ut semper in eodem statu permanens nunquam sibimetipsi fiat dissimilis. In qua die quando Judex venit, aptè subditur:

ŷ. 27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia ejus repleta* B. *sunt indignatione, & lingua ejus quasi ignis devorans.*

Nomen Domini Unigenitus est: quia dum auditur Filius, intelligitur Pater, sicut & homo proprio nomine cognoscitur. Sed *nomen Domini venit de longinquo*: quia Unigenitus Patris ad exterminandum pec-
Ps. 118. catores descendit. *Longè enim à peccatori-*
155. *bus salus.* De longinquo igitur venit, cùm de regione vivorum ad eos, qui longè à salute sunt, Judex accedit. Vel *de longinquo venit*: quia ut cogitationem suam impleat, ad puniendos peccatores longo post tempore descendit.

Ardens furor ejus, & gravis ad portandum: quia reprobis videbitur nimio furore succensus, dum eos jam sine venia ferire cœperit, quamvis nulla animi perturbatione moveatur, & pondus iræ ejus nemo ferre poterit. *Labia ejus impleta sunt indignatione,*
Math. 25 quando sinistris improperat dicens: *Esuri-*
42. *vi, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi bibere: hospes eram, &*
ibid. 41. *non collegistis me. Et lingua ejus quasi ignis devorans*, cùm dixerit eis: *Discedite à me maledi-*
ŷ. 28. *cti in ignem æternum, &c.* Sequitur:

Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilũ, & frenũ erroris, quod erat in maxillis populorũ.

Sicut rapidus torrens eum usque ad collum cujusquam hominis excrescendo pervenerit, præcipitat eum, atque submergit; sic *spiritus* iræ Judicis infideles & reprobos suffocabit, & perdet, atque *frenum erroris*, id est: diabolum, qui per viam erroris infideles regebat, & ad libitum suæ voluntatis inflectebat, quemadmodum equus freno regitur. His contra reprobos ira dictis de electorum gaudio subjungitur:

Canticum erit vobis sicut vox sanctificatæ solemnitatis, & lætitia cordis. sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortẽ Israël. ŷ. 29.

Sicut in aliqua solemnitate præcipua nil agere solet populus Dei nisi solemnes decantare laudes: ita post judicium electi complebunt scripturam dicentem: *Beati,* Ps. 83. 5. *qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Et sicut populus Israël, quando primitias & decimas suas ad templum Domini referebat, *cum tibia*, & vocis exultatione pergebat, quia terra fructibus abundabat: ita sancti in die judicii templum illud & sanctuarium patriæ cœlestis cum omni lætitia cantantes intrabunt. *Venientes enim ve-* Ps. 125. 7. *nient cum exultatione portantes manipulos suos.*

Possumus & hoc ad tempus Evangelicæ prædicationis referre sic distinguendo. *Et frenum erroris, quod erat in maxillis populorum, canticum erit vobis sicut vox sanctificatæ solemnitatis. Frenum* quippe *erroris maxillas populorum* constrinxerat, quando idolorum errore obligata gentilitas Deo vero confessionis laudes dare nesciebat. Sed hoc ipsum erroris frenum jam nobis *in canticum*, C. versum est, dum dicimus: *Quoniam omnes* Ps. 95. 5. *dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.*

Benè autem dicitur: *Sicut vox sanctificatæ solemnitatis*: quia dum confessionis laudem Deo reddimus, in sanctificata solemnitate gaudemus. Et *lætitia cordis* est nobis, dum ad fidem ingredimur: sicut filiis Israel erat ascendentibus ad templum Domini cum tibiis & canticis. Sed juxta superiorem sensum videamus sequentia. Sequitur:

Et auditam faciet Dominus glo- ŷ. 30.
D. *riam vocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, & flammæ ignis devorantis.*

Auditam faciet gloriam vocis suæ: quia omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent. *Et terrorem brachii sui*, id est; virtutis suæ: *in comminatione furoris, & flamma ignis devorantis*, quando, ùt supra dictum est, reprobis dicet: *Discedite à me maledicti in ignem æternum. &c.* Sequitur:

Allidet in turbine, & in lapide grandinis. *Allidet* reprobos *in turbine*, quia tunc omnia elementa commovebuntur: *& in la-* Ps. 49. 3. *pide grandinis*, quia *in circuitu ejus tempestas valida.* Unde & in libro Sapientiæ dicitur:

Sap. 5. 23. & 24. *A petrosa ira plenæ mittentur grandines. Candescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tamquam turbedo venti dividet illos.* Sequitur:

ỷ. 31. *A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.*

ỷ. 32. *Et erit transitus virgæ fundatus: quoniam requiescere faciet Dominus super eum.*

Assur diabolus est, *Virga* flagellum est, quo Judex eum feriet. Qui *percussus pavebit* à facie Domini, quia & ipse sententiam Judicis expavescet, cùm puniri cœperit. *Transitus* hujus *virgæ* est de judicio ad infernum descensio. Accepta namque sententia mox omnes reprobi incipient torqueri, & cum ipsis tormentis in barathrum à facie Judicis corruent: Hic ergo est istæ* virgæ transitus. Sed transitus iste *fundatus* est, id est: firmus: quia nunquam supplicia flectuntur, aut mollescunt, quæ cum ipsis in infernum descendunt. Unde & additur: quia hanc virgam *requiescere faciet super Assur*, quoniam sine fine super hostem antiquum tormenta manebunt. Sequitur:

* Ita Cod. pro istius.

In tympanis, & citharis, & in bellis præcipuis expugnabit eos. Quid per *tympana* & *citharas* nisi plausus & lætitia Sanctorum designatur? Et quid per *bella præcipua* nisi sententiarum in impios emissio, quibus velut gladiis feriuntur? *In tympanis ergo, & in cytharis, & in bellis præcipuis expugnabit eos* Dominus: quia Sanctorum lætitiam fugient, & per sententiam expellentur. Sequitur:

ỷ. 33. *Præparata est enim ab heri Topheth, à rege præparata, profunda, dilatata. Nutrimenta ejus ignis, & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.*

Topheth gehenna vivacitatis interpretatur. *Toph* namque *gehenna* dicitur, *Phet* vivacitas. Infernus ergo gehenna vivacitatis appellatur: quia ibi vivax ignis est, & vermis, qui non moritur. *Rex* verò Christus est: *Heri* autem præteritum tempus est. *Topheth* itaque, id est, gehenna reprobis omnibus: *Rege præparata est ab heri*, id est, jam olim ab exordio mundi, *profunda* nimium, ut absorbeat, & *dilatata*, ut impios omnes capere sufficiat. *Nutrimenta ejus*, id est, gehennæ, est *ignis*: quia ignis ille pœnam nutrit semper, *& ligna multa*, id est, reproborum corpora nutriunt eam; qui reproborum geminant ipsorum afflictionem, & accendunt.

Sed & *flatus Domini* succendit eam. Nos quando flamus, aerem ab exterioribus introrsum trahimus, & introrsus tractum exterius reddimus: ita fit flatus. Flare ergo Deus vindictæ retributionem dicitur: quia ab exterioribus causis introrsus consilium judicii concipit, & ab interno consilio extrorsus sententiam emittit. Nam quasi flante Deo ab exterioribus aliquid introrsus trahitur, quando sodris mala concipit, & intus disponit: & rursum quasi flante Deo ab interioribus spiritus extorsus emittitur, quando ab intrinsecus concepto consilio exterius judicium damnationis infertur.

Hic itaque est *flatus Domini* gehennam *succendens*, qui *torrenti sulphuris* comparatur: quia valido impetu exuberans descendit in impios fœtorem cum ardore ferens. Quid enim est aliud *sulphur* quàm fomentum ignis? Quod tamen ignem sic nutrit, ut fœtorem gravissimum exhalet. *Flatus* ergo *Domini*, qui gehennam incendit, *sicut torrens sulphuris* est: quia emissio sententiæ Judicis, quæ peccatores punit, fœtorem fœtori reddit, & ardorem ardori. Qui enim ardore libidinum, cæterorumvitiorum arserunt, comburentur igni perpetuo: & qui fœtore peccatorum delectati sunt, æterno fœtore cruciabuntur. Postquam verò justorum futuram lætitiam, & iniquorum damnationem Propheta demonstràvit, revertitur ad eos, qui in Ægyptum, id est: in tenebras vitæ sæcularis & infidelitatis descendunt, subjungens:

CAP. XXXI.

Væ qui descendunt in Ægyptum auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: & super equitibus, quia prævalidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non requisierunt. ỷ. 1

Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba sua non abstulit: & consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. ỷ. 2

Su-

Superiùs verò graviter eos arguit, qui A. in Ægyptum descendunt, & væ eis minatus est, & tamen revocat eos. Nunc autem jam non revocat, sed damnationem ipsorum certam denuntiat. Equus verò, quid significet superiùs diximus, id est: peccatum, & rationem inde protulimus, immo verba Ambrosii posuimus. Eques ergo qui super hunc equum ascendit, peccator est, qui malè agendo sublimis in hoc mundo fit. Quid autem *quadriga* nisi pompam gloriæ sæcularis designat? Unde superbo Pontifici superius dictum est:
Isa. 22. 18. *Ibi erit currus gloriæ tuæ.*

B. Qui ergo disciplinam vel fidem relinquentes *in Ægyptum*, id est: in tenebras vitiorum sæcularium vel infidelitatis declinant, *in equis*, id est: in peccatis: *sperant*, dum suas explere voluptates vel cupiditates expectant: *& in quadrigis*, id est: in pompa gloriarum sæculi, *quia multa sunt, fiduciam habent* in hoc mundo sublimari, *& super equitibus* id est: super potentibus sæculi peccatoribus, *quia prævalidi sunt ad malum*, & cæteros in iniquitate tuentur.

C. Sed væ fidelibus, qui talia sacræ religioni præponunt confidentes in talibus, & ad ea festinantes, *& non confidunt super sanctum Israel*, qui est Christus *& Dominum* pio studio *non requirunt*. Vel: *non requirunt*, id est: non interrogant eum, si hæc agere debeant. *Ipse autem* sapienti consilio *malum super eos adduxit*, quod non formidabant: *& verba sua*, quibus perditionem eis minatus fuerat, *non abstulit*, id est: irrita non fecit, sed complevit.

D. *Et consurget* in judicio *contra domum pessimorum* id est: contra generationem eorum, qui religionem abjicientes in Ægyptum vitæ sæcularis descendunt: *& contra auxilium*, quod illis in malo præbent Ægyptii, id est: sæculares, & infideles, *qui operantur iniquitatem*. Omnes enim disperdet Dominus, & qui ad malum adjuvant, & qui sic adjuvantur. Sequitur:

℣. 3. *Ægyptus homo, & non Deus, &*
equi eorum caro, & non Spiritus.

Ægyptus homo, id est: Ægyptii homines sunt. *Ægyptus homo & non Deus.*
Jer. 17. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus.* Væ his, qui descendunt in Ægyptum. *Et equi eorum caro, & non Spiritus.* Et *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Matth. 26. 41. Rursumque *spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam.* Joan. 6. 63. Infirmi ergo sunt tales equi, & inutiles. *Ægyptus homo, & non Deus*: quia tenebræ sæcularium errorum ex homine sunt, & non ex Deo. *Et equi eorum caro & non Spiritus*: quoniam peccata eorum ex carne sunt, & non ex Spiritu. Sequitur:

Et Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet, cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur. Dominus inclinabit manum suam, qua sustentabat eos: *& corruet* populus sæcularium & infidelium, qui ad iniquitatem declinantibus auxiliabatur: *& cadet* omnis, qui in Ægyptum corde descendit, *cui* præbent ad nequitiam *auxilium* Ægyptii, *simulque omnes*, tormentis æternis *consumuntur* & decipientes & decepti.

His de novissima perditione reproborum dictis, quando non invenient adjutorem, mox oraculum de primo Salvatoris adventu subjungitur, in quo pro electis contra diabolum pugnavit, atque sanguine suo redimens nos ab æterna damnatione salvavit. Ac si dicat: Verè peribunt, & liberatorem non invenient omnes, qui religionem deserentes in errorem defluunt: quia hi qui in Ecclesiastica religione permanent, Domino protegente salvabuntur. Sic enim subditur:

Quia hæc dicit Dominus ad me: ℣. 4.
Quomodo si rugiat leo, & catulus
leonis super prædam suam, cùm oc-
currerit ei multitudo pastorum, à
voce eorum non formidabit, & à
multitudine eorum non timebit: sic
descendet Dominus exercituum, ut
prælietur super montem Sion, & su-
per collem ejus,

Sicut aves volantes sic proteget ℣. 5.
Dominus exercituum Jerusalem pro-
tegens & liberans, transiens & sal-
vans.

Nam Salvator noster Leo est, de quo Salomon ait: *Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum.* Prov. 30. 30. Et ipse est catulus leonis sicut ait Jacob: *Juda te laudabunt fratres tui, manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui: catu-* Gen. 49. 8.

lus Leonis Juda. Hæc enim verba nonnisi de Christo possunt intelligi, qui rugiit supra prædam, quam ceperat, quia terribilem suæ Divinitatis potentiam aperuit dicens de ovibus suis: *Non rapiet eos quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi majus omnibus est, & nemò potest rapere de manu patris mei. Ego & pater unum sumus.* Cui occurrit multitudo pastorum Synagogæ veniens eum tradente Juda comprehendere. Nam ad ejus comprehensionem venit multitudo pastorum sicut Lucas insinuat scribens: *Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus.* Sed a voce eorum non formidavit & â multitudine eorum non expavit: quia juxta Joannem *processit, & dixit eis? Quem quæritis? responderuntque ei: Jesum Nazarenum. Dixit eis Jesus: Ego sum. Ut ergo dixit eis; ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram.*

Joan. 10. 28 — Marc. 14. 48. — Joan. 18. 5. 7.

Qui & *præliatus est* contra diabolum *super montem Sion & super collem ejus.* id est: in domo pastorum. Unde hic dicitur: *Sic descendet Dominus exercituum, ut prælietur super montem Sion, & super collem ejus.* Ad hoc enim descendit in mundum, ut ita prælietur pro nobis. Sed quia solus in passione pugnavit, jam post resurrectionem solus non fuit. Comparatur enim in ascensione non *avi* sed *avibus*: quia ipse primus in cœlum volavit, & electorum animas, qui sunt ejus membra, post se volare, cùm de corporibus exeunt, cottidie facit. *Ubicumque* enim *fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ*: quia ubi Redemptor noster per materiam carnis est, illuc adunantur justorum animæ.

Luc. 17. 37

Sed hæ volucres, id est: Dominus & Sancti ejus, qui jam in cœlum volaverunt, protegunt Jerusalem, id est: Ecclesiam Sæpiùs ad nos descendentes, atque super nos invisibiliter volitantes. Jure igitur ait, quia *sicut aves volantes sic proteget Dominus exercituum Jerusalem.* Unde & per Moysen de eo dicitur: *Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos & super eos volitans expandit alas suas, & assumpsit eos.* Quia enim nos parvulos, dum protegit, nutrit, & non gravi atque onerosa, sed levi & blanda protectione nos refovet, dum suas in nos misericordias exserit, quasi more avium super nos alas tendit. Qui & adversùm tentationes protegit Ecclesiam, & ab adversis eam liberat, transiensque de judicio ad regnum salvat eam perpetua, veraque salute. Sequitur:

Deut. 32. 11.

Convertimini, sicut in profundum recesseratis filii Israel. ỿ. 6.

Omnis. qui viam vitæ deserens in peccatorum se tenebras dejicit, semetipsum quasi in foveam mergit. Unde & Jeremias, dum Judæam in iniquitatibus longa consuetudine obrutam fuisse conspiceret, in lamentis sub ejus specie semetipsum deplorat dicens: *Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.* In lacum quippe vita labitur, dum labe iniquitatis inquinatur. Lapis verò superponitur, dum etiam dura consuetudine mens in peccato devoratur ut si velit resurgere, jam utcunque non possit, quia mole consuetudinis desuper malæ premitur.

Thren. 3. 53.

Sed quia divinæ potentiæ subjaceret* & post angusta pravæ consuetudinis ad bonæ actionis amplitudinem revocaretur, bene Propheta gratiam Dei prædicans populum suum hortatur ad pœnitentiam dicens: *Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.* Nam qui post iniquitatis jugum ad libertatem boni operis pœnitendo reducitur manu gratiæ exaltantis adjutus, ut in quantam peccatorum voraginem demersus fuerat, ad tantam justitiæ libertatem resurgat, iste *sicut in profundum recesserat*, revertitur juxta illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Nam & hi de filiis Israel, qui Salvatorem crucifixerant, & post in eum per Apostolos crediderunt, sicut in profundum recesserant, conversi sunt, Sequitur deinde gentilium conversio, cùm subditur:

* Cod. subjacet.

Rom. 6. 19

Incipit Liber Quintus.

In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum. ỿ. 7.

Hoc expositione non indiget. Sed qualiter fieri posset, ut gentiles, quos diabolus

hus in suo captos laqueo tenebat, idola deferrent adjungitur:

℣. 8. *Et cadet Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii: & juvenes ejus vectigales erunt.*

℣. 9. *Et fortitudo ejus à terrore transibit, & pavebit fugientes principes ejus.*

Assur namque Sathanas est, qui cadit in gladio *non viri*, sed Dei: quia non humanæ, sed divinæ potestatis est tantum adversarium dejicere. Nam Dominus B. Jesus per mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium, id est: diabobolum. Cùm autem dicit Propheta, quia *cadet Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum*, nequaquam Redemptorem nostrum negat hominem esse, qui & Deus est, sed Apostolo consonat dicenti: *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum.* (Gal. 1. 1.) Itaque *cadet Assur non gladio viri*, sed triumpho Christi, & fugiet *non à facie gladii*, sed à facie crucis Domini.

Et juvenes ejus, id est: hi, qui ad peccandum alacres erant & fortes, *erunt vectigales*, id est: jugo Christi se subjicientes, humiliter ei servient. *Et fortitudo ejus*, qua gentes premebat, *transibit* fugiens de loco in locum, & postea de mundo à facie terroris prædicatorum Christi. *Et principes ejus*, id est: dæmones *pavebunt fugientes.* Fugato itaque diabolo cum satellitibus suis de Christi regno, & Apostolorum principatu subditur:

Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.

CAPUT XXXII.

℣. 1. *Ecce in justitia regnabit Rex, & principes in judicio præerunt.*

Sion autem quæ dicitur *specula*, præsentem designat Ecclesiam, quæ in arce mentis adversus dæmonum insidias vigilat, & cœlestia, licèt per imaginem, contemplatur gaudia. *Jerusalem* verò, quæ *visio pacis* interpretatur, illa est beatorum in cœlis gloria, ubi pax regnat & securitas. *Ignis* autem & *caminus* Dei incendium charitatis ejus est. Sed considerandum est, quia ignis parvus esse potest in comparatione camini. Solet enim *caminus* ingenti semper exuberare incendio. Quia igitur electorum corda nunc ignem divini amoris concipiunt, sed in illo beatitudinis regno valde copiosiùs eodem igne replentur, *ignis ejus est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.* Tantum quippe distat, & multum amplius inter illum charitatis ardorem, quem hìc habent electi, & eum, quem habituri sunt in regno cœlorum Deo conjuncti, quantum inter exiguum igniculum differt & ingentem caminum. Idcirco autem ignis mentionem præmisit, cùm de Christi regno locuturus esset: quia Christus in eorum solummodo cordibus regnat, in quibus ignis iste dilectionis est. *Si quis enim spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* (Rom. 8. 9.) *Ecce*, inquit, *in justitia regnabit Rex* Christus expulso Sathana: qui in iniquitate tyrannidem exercebat. Et Apostoli *principes in judicio præerunt*, quia principes Assur in fugam conversi sunt: qui sine judicio dominari quærebant. Sequitur:

Et erit vir, sicut qui à vento absconditur, & celat se à tempestate, sicut rivi aquarum in siti & umbra petræ prominentis in terra deserta. ℣. 2.

Vir quisque, id est: in fide viriliter agens, erit in Ecclesia, *sicut qui absconditur à & celat vento se à tempestate*: quoniam sub divina protectione tutus erit à vento flatus dæmonum, & à tempestate tribulationis, ut dicat de Domino: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die mala protexit me in abscondito tabernaculi sui.* (Psal. 26. 5.)

Et erit sicut rivi aquarum in siti: quia *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, quæ propinabit sitientibus proximis. (Joh. 7. 38.) Erit etiam sicut *umbra petræ prominentis in terra deserta*, ut ad eum confugiant, qui tribulationum æstu fatigantur. Possumus per *terram* sæculi hujus eremum intelligere: *petra autem erat Christus.* (1. Cor. 10. 4.) Per *umbram petræ* imitatio Christi designatur: quia sicut umbra secundùm qualitatem corporis ducitur: sic vita justorum de specie imitationis ejus exprimitur. *Erit ergo vir sicut umbra prominentis petræ in terra deserta*: quia sanctus quisque ad sui Redemptoris similitudinem sublimis & robustus fiet, atque conspicuus in medio nationis pravæ & per-

versæ. Rursum de his, qui Christum in A.
carne visuri erant & audituri, subditur:

℣. 3. *Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auscultabunt.*

Videntes enim & *audientes* hìc appel-
Matth. 13. lantur, quibus dictum est: *Vestri autem*
16. *beati oculi, qui vident, & aures, quæ audiunt.*
Amen quippe dico vobis: quia multi Prophetæ
& justi cupierunt videre, quæ videtis, & non vi-
derunt: & audire, quæ auditis, & non audie-
runt. Sed horum oculi *non caligaverunt, &*
aures eorum diligenter auscultaverunt, sicut di-
Luc 8. 10. ctum est eis: *Vobis datum est nôsse mysterium*
regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes B.
non videant, & audientes non intelligant. Ex-
ponebat enim eis Dominus seorsum om-
nia, quæ loquebatur ad turbas in parabo-
lis, de quibus & subditur:

℣. 4. *Et cor stultorum intelliget scientiam, & lingua balborum velociter loquetur & planè.*

Quid enim *stultorum & balborum* ap-
pellatione nisi simplices & illiteratos desi-
gnat piscatores, quos elegit Dominus in
1. Cor. 1. 27. Apostolos? Nam *quæ stulta sunt mundi, eli-*
git Deus, ut confundat sapientes, & infirma mun-
di elegit Deus, ut confundat fortia. Sed ho- C.
rum *cor intellexit scientiam, & lingua* eorum
velociter & plane locuta est: quia Dominus
Luc. 24. *aperuit eis sensum, ut intelligerent scripturas*, &
45. accepto Spiritu Sancto, *loquebantur variis*
Act. 2. 11. *linguis magnalia Dei.* Sed his in tantam au-
ctoritatem erectis doctores Synagogæ
confutati sunt, atque dejecti. Nam se-
quitur:

℣. 5. *Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur major.*

Quis enim est *insipiens* & *fraudulentus*
nisi Scribæ & Pharisæi, & Principes Sacer-
dotum, qui sapientiam Dei, quæ est Chri-
stus, respuentes semper in eum fraudes &
insidias moliti sunt: Sed isti jam in popu-
lo Dei non vocantur *principes* & *majores*:
quia Regi Christo servire noluerunt. Quo-
rum adhuc perversitas subditur:

℣. 6. *Stultus enim fatua loquetur, & cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter: ut vacuam* A. *faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat.*

Stultus enim, ùt diximus, vocatur con-
ventus eorum, quibus ait Dominus: *Væ* Matth. 23
vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque juravè- 16. & 17.
rit in templo, nihil est, qui autem juraverit in au-
ro templi debitor est. Stulti & cæci! Quid
enim majus est aurum aut templum, quod sancti-
ficat aurum? Hic ergo stultus fatua de
Domino locutus est dicens: *Non est hic ho-* Joan. 9. 16.
mo à Deo, qui Sabbathum non custodit. Et:
quomodo potest homo peccator hæc signa facere?

Et cor ejus fecit iniquitatem: quia, cùm
dixisset paralytico: *Confide fili, remittuntur* Matth. 9.
tibi peccata tua, ecce quidam de scribis di- 2.
xerunt intra se: *Hic blasphemat*: Et mox ibid. 3. & 4
audierunt: *Ut quid cogitatis mala in cordibus*
vestris? Cor stulti hujus fecit iniquitatem,
ut perficeret simulationem, & loqueretur ad Do-
minum fraudulenter, quando principes Sa-
cerdotum & Scribæ miserunt insidiatores,
qui se justos simularent, & caperent eum
in sermone, & traderent eum principatui
& potestati præsidis, & interrogaverunt
illum dicentes. *Magister scimus: quia rectè* Matth. 22
dicis & doces, & non accipis personam, sed in ve- 16.
ritate viam Dei doces: licet nobis dare tributum
cæsari an non? Considerans autem dolum
illorum dixit ad eos: *Quid me tentatis?*

Sed & *animam esurientis* plebis *vacuam*
facere conabatur stultus iste, & *potum* do-
minicæ prædicationis *auferre sitienti*, popu-
lo. Omnis enim populus suspensus erat
audiens illum: Pharisæi autem & Scribæ
dicebant: *Dæmonium habet, & insanit, quid* Joan 10. 20
eum auditis? Unde & dictum est eis: *Væ* Matth. 23
vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui clauditis 13.
regnum cælorum ante homines: vos non intratis
nec introeuntes sinitis intrare. De quibus
& subditur:

D. *Fraudulenti vasa pessima sunt.* ℣. 7.
Ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cùm loqueretur pauper judicium.

Princeps verò ea, quæ digna sunt ℣. 8.
Principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

Fraudulentus enim cœtus est Scriba-
rum & Pharisæorum atque Sacerdotum,
quorum *vasa* sunt corda hominum, qui-
bus malitiam suam infuderunt. Hic er-

go

go *fraudulentus cogitationes concinnavit*, id est: A. præparavit, *ad perdendos mites*, id est: ad seducendos per vasa sua simplices *in sermone mendacii*, quando principes sacerdotum congregati cum Senioribus accepto consilio pecuniam copiosam dederunt militi-
Matth. 28 13. bus dicentes: *Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum vobis dormientibus.*
2.Cor. 8. 9. *Pauper* verò *qui, cùm esset dives, pro nobis factus est egenus*, loquebatur judicium dicens:
Joa. 10. 37. *Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si non vultis mihi credere, operi-*
ibid. 8. 7. *bus credite.* Et de adultera: *Qui sine peccato est vestrûm, prior in illam lapidem mittat*, & B. his similia. Fraudulento autem cogitante perditionem *Princeps* noster Christus *ea, quæ digna sunt Principe, cogitavit*: quia mor-
Matth. 28 18. 19. 20. te victa resurgens ait discipulis suis: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis. Et ipse super duces* Ecclesiarum *stat*, C.
ibid. sicut & illic adjunxit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Sequitur:

℣. 9. *Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.*

℣. 10. *Post dies enim, & vos conturbabimini cofidentes. Consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.*

℣. 11. *Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & confundimini, accingite lumbos vestros super ubera**.

℣. 12. *Plangite super regione desiderabili, super vinea fertili.*

* aliàs: lumbos vestros. Super ubera plangite, &c.

Mulier in sacro eloquio aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate. Pro sexu, ut ibi: *Misit Deus filium suum factum ex mu-*
Gal. 4. 4. *liere.* Pro infirmitate, ut quidam sapiens
Eccli. 42. 14. ait: *Melior est iniquitas viri quàm benefaciens mulier.* Vir enim fortis quilibet & discretus vocatur: mulier verò mens infirma vel indiscreta accipitur. Et sæpe contingit, ut etiam discretus quisque subitò labatur in culpam, atque indiscretus alius & A. infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is, qui indiscretus & infirmus est, nonnunquam, quod benè egerit, amplius elevatur, atque graviùs in culpam cadit: discretus verò quisque etiam ex eo, quòd se malè egisse intelligit, ad discretionis regulam arctiùs reducitur: & inde altiùs ad justitiam proficit, unde ad tempus â justitia cecidisse videbatur. Rectè ergo dicitur: *Melior est iniquitas viri quam benefaciens mulier*: quia nonnumquam etiam culpa fortium virtutis occasio fit, & virtus infirmorum occasio peccati.

Hoc itaque loco mulierum nomine B. quid nisi infirmitas mentium figuratur? Ad has ergo mulieres, id est: ad infirmas animas sermo Propheticus dirigitur. Unde & *opulentas* atque *confidentes* nuncupat: quia se virtutum operibus ditatas æstimant, & velut de propria confidunt justitia. Sunt enim plerique religionum professores, quos nunc sermo divinus sub mulierum appellatione denotat, qui se sanctos arbitrantur: quia exteriorem muta- C. verunt habitum, & in nullis exercentur virtutibus. Quos â sui torporis ignavia excitare volens *surgite*, inquit: *& audite vocem meam.* Ille enim surgit audire vocem Prophetæ, qui negligentiam atque desidiam relinquens intento corde sacra eloquia audit paratus ad faciendum.

Post dies, inquit, *& annum conturbabimini.* Quid per *dies*, quod infinitè ponitur, nisi præsentis vitæ tempus exprimitur, cujus dierum numerus est incertus? Et quid per D. *annum* designatur nisi spatium illud, quod ab unius cujusque obitu protenditur usque ad resurrectionem omnium, de cujusmodi anno per Psalmistam dicitur: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ?* Ps. 64. 12. *Post dies* igitur *& annum*, id est, in die judicii *vos conturbabimini*, qui nunc quasi de justitiæ merito confiditis. *Consummata est enim* tunc *vindemia*, id est: genus humanum in die illa penitus abscissum est de sæculo. *Collectio ultra non veniet*, id est: ampliùs nulli nascentur homines in terra, qui per mortem inde colligantur. Dum ergo licet pœnitentiam agere, nunc *obstupescite* futuram iniquorum damnationem, quæ putatis vos spiritaliter esse opulentas, confidentes quia *horrendum est incidere in manus* Heb. 10. 31 *Dei viventis. Et conturbamini* ad pœnitentiam salubri metu concussæ, quæ velut de san-

sanctitate *confiditis. Exuite vos & confundimini*, id est: nolite in vobis exteriorem, quæ patet hominibus, quasi religiosam attendere conversationem: sed quales sub illius tegumento sitis, inspicite, & de interioris hominis deformitate erubescite.

Accingite lumbos vestros super ubera, id est? carnis luxuriam in pectoris cogitationibus cohibete, & reprimite, ut non solum carne, sed & corde castitatem servetis. In *lumbis* quippe luxuria est: in *uberibus* verò cogitationes designantur. *Accingit* igitur *lumbos super ubera*, qui luxuriam in cogitationibus coarctat per continentiam, ut neque pectus per immundas, cogitationes spargatur.

Dehinc *plangite*, inquit, *super regionem*, &c. Quid per *regionem desiderabilem* nisi multitudo religiosorum vel vita eorum designatur? Unde per Malachiam Domi-

Malach. 3. 12. nus populo suo promittit dicens: *Eritis enim vos terra desiderabilis*. Et quid per *vineam fertilem* nisi plebs fidelium vel actio eorum exprimitur ferens botros spiritali-

Isa. 5. 7. um fructuum: *Vinea enim Domini exercituum domus Israel est*. Indicit ergo planctum *super regionem desiderabilem, & super vineam fertilem*; quia multorum jam vita religiosorum gratiam religionis amittit: & qui spiritales fructus piæ conversationis facere solebant, jam lamentabiles actus proferunt, atque sucrescentibus vitiorum sentibus fit eorum vita quasi desertum. Unde & sequitur:

℣. 13. *Super humum populi mei spinæ & vepres ascendunt: quantò magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?*

Humum quippe *populi* sui Dominus electorum omnium mentem vocat, super quam spinas & vepres ascendere perhibet: quia nec ipsam quoque esse absque punctionibus vitiorum videt. *Domus* verò *gaudii civitatis exultantis* mens pravorum est, quæ, dum ventura supplicia conspicere negligit, in carnis voluptate se deferens inaniter hilarescit. Ait ergo: *Super humum populi mei spinæ & vepres ascendunt: quantò magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?* Ac si apertè dicat: Si & illorum mentem vitia deprimunt, qui se pro cœlestibus desideriis affligunt: quibus culpis substrati sunt, qui sine ulla formidine se in carnis voluptate derelinquunt. Sequitur:

Domus enim dimissa est, multitudo urbis derelicta est. ℣. 14.

Domus id est mens iniquorum *dimissa est* ab eo, qui ait: *Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum*. Qui & *multitudinem* urbis reliquit: quia humani generis partem, quæ latam viam ingreditur, quæ per abundantiam iniquitatis *multa* est, à regni sui sorte reprobavit, & in immundis spiritibus dereliquit. Unde & subditur: *Tenebræ & palpatio facta sunt super speluncas usque in æternum, Gaudium onagrorum pascua gregum.* Ps. 80. 13.

Donec effundatur super nos spiritus de excelso. ℣. 15.

Quid enim per *speluncas* nisi profundas & horridas iniquorum mentes in deserto hujus sæculi designat, quibus supra dixit: *Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium? Onager* verò dicitur asinus agrestis. Et quid per *onagros* nisi fortes ac superbi principes vel magistri infidelium exprimuntur, qui velut onagri in solitudine vagabantur, dum propriæ voluntatis arbitrium inter infideles sequerentur? Quid autem per *greges* bestiarum nisi multitudo figuratur vitiorum & dæmonum? *Domus* ergo *& urbis multitudo relicta* versa est in solitudinem, *& super* solitudinis hujus *speluncas*, id est: super profundas peccantium mentes *facta sunt tenebræ*: quia lumen veritatis peccando perdiderunt.

Sed *& palpatio facta est* ibi, id est: cæca infidelitatis actio: quia sicut quis positus in tenebris huc illucque palpat: sic infideles & errantes nesciebant, quò se debe- rent vertere, vel quid agere. Et hoc factum est *usque in æternum* super eorum mentes, qui sine fine mortui sunt.

Et factum est *gaudium onagrorum* ibi: quia in eis, quos Deus reliquerat, gavisi sunt superbi doctores errorum, & proprii cordis sectatores. *Greges* quoque bestiarum agrestium, id est: dæmonum & vitiorum habuerunt ibi *pascua, usque dum Spiritus Sanctus* super Apostolos plebemque credentium *effunderetur*, qui gentes ad Dominum revocarent. Unde & aptè subjunctum est: *Et erit desertum in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur.*

Et

ỷ. 16. *Et habitabit in solitudine judicium, & justitia in Charmel sedebit.* A

Desertum quippe vocat multitudinem urbis derelictam, id est? gentilitatem, in qua tenebræ & palpatio fuerat. *Charmel* verò dicitur *molle* vel *tenerum*, sive *cognitio circumcisionis*, atque Judaicum populum, cujus cor à fide mollitum fuerat, & carnis circumcisionem noverat. Effuso ergo Spiritu Sancto *desertum* versum est *in Charmel*; quia gentilis ex naturali excisus est oleastro, & contra naturam insertus est in bonam olivam Patriarcharum. *Desertum in Charmel* est conversum: quia cor B derelictæ gentilitatis emollitum est ad fidem, & spiritaliter circumcisum. *Et Charmel in saltum reputatus est*; quia populus Judæorum in infidelitatis solitudinem versus est. *In solitudine* verò gentilitatis *habitat judicium* rectæ discretionis: quia fideles ex gentibus omnia jam, quæ facturi sunt, æquitatis judicio priùs examinant: *& in Charmel* ejusdem conversæ gentilitatis *sedet* atque regnat *justitia* justæ conver- C sationis. Sequitur:

ỷ. 17. *Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum.*

Antiquitus fuit *opus justitiæ*, ut sancti suos referirent inimicos. Nunc autem est *opus justitiæ pax*: quia, qui neminem lædit, sed omnes sicut se ipsum diligit, & prout vult, ut faciant sibi homines bona, & ipse facit eis similiter, iste justitiam operatur.

Et cultus justitiæ silentium est: quia qui justitiam colere desiderat, necesse est, ut ori suo custodiam ponat. Nam [illegible]tis justitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. Ille etiam silet, qui nullis pravæ actionis clamoribus perstrepit. Et hoc silentium est cultus justitiæ: quia per hoc, quod se quis à peccato custodit, etiam justitiam colit.

Phil. 4. 7. Vel *pax, quæ exuperat omnem sensum, erit opus justitiæ* sanctorum: *& cultus justitiæ silentium*, ut non in multiloquio Judæorum, sed in brevitate fidei adorent Dominum. Mira autem est *securitas*, cordis conscientiam habere bonam. Ex qua videlicet securitate etiam perennis nascitur requies: quia à bona & tranquilla cogitatione ad gaudia æterna transitur. Sequitur:

Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculo fiduciæ, & in requie opulenta. ỷ. 18.

Populus Dei sedet *in pulchritudine pacis*, quia ipse *inhabitare facit unius moris in domo*, Ps. 67. 7. ut *multitudinis credentium sit cor unum, & anima una*. Act. 4. 32. Pulchritudo namque pacis est, ut id ipsum dicant omnes, & non sint in eis schismata, sint autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.

Tabernaculum vero *fiduciæ* vel mansiones cœnobia sunt religiosorum, vel conventus & ordines eorum in Christo confidentium. Qui sedent *in requie opulenta*, dum hujus sæculi nihil appetunt, & virtutum opulentia ditantur interiùs. Hæc licèt in eis, qui sub regula in monasteriis usque hodie degunt, venerabiliter implentur, maximè tamen facta sunt in primitiva Ecclesia. Unde mox de illis Judæis, qui credere noluerunt, sententia subditur dicens:

Grando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur civitas. ỷ. 19.

Saltus quippe vocatur populus Judæorum: quia Charmel in saltum reputatus est. Sed quæ est *descensio saltus* hujus nisi dejectio elationis ejus? Cujus descensioni *grando* vehementissimæ tempestatis per Romanos incubuit, & *civitas* Jerusalem *humiliata* est, & ad solum usque destructa. Sed D quia sancti tunc prædicatores verbum vitæ per totum Orbem disseminabant, sequitur:

Beati qui seminatis super omnes aquas immitentes pedem bovis & asini. ỷ. 20.

Aquas namque populus esse docet Angelus in Apocalypsi Joannis: *bos* autem & *asinus* Judaicus atque gentilis populus est; quia *cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*. Itaque *super omnes aquas seminare* est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare: *pedem* verò *bovis & asini immittere* est vias Israelitici ac gentilis populi per præceptorum cœlestium vincula religare. Quia verò prædicationem infideles alii quidem persecuti sunt, alii vero contempserunt, idoneè subditur:

CAPUT XXXIII.

†. 1. *VÆ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? Et qui spernis, nonne & ipse sperneris? Cùm consummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.*

Prædabantur enim, qui Martyres ad supplicia trahebant, atque bona eorum diripiebant. *Spernebant* autem, qui in fine de eis dicturi sunt: *Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem*
Sap. 5. 3. *improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* B.
Sed væ istis: quia jam *prædati sunt* eos maligni spiritus: & opprobrium sustinent, quod nunquam delebitur. Et justum valde est, ut quicunque prædatur, & ipse præda fiat, & qui spernit, & ipse spernatur. *Eadem* quippe *mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.*
Matth. 7. 2.

Potest & de modernis raptoribus atque contemptoribus hæc sententia intelligi. Qui enim aliena rapit, & ipse in exitu suo rapietur: & qui bona spernit, erit decidens sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum. Sequitur:

†. 2. *Domine miserere nostri. Te enim expectavimus: esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis.*

Hæc vox fidelium Hebræorum est Christum in adventu primo suscipientium. Occurrentes quippe ei dicunt: *Domine miserere nostri, &c. Mane* autem fit in nobis, quando cognitione veritatis irradiari cœperimus & illustrari fulgore justitiæ, qui velut nocte deprimebamur obscuritatis, erroris & culpæ. Ubi verò tenebris errorum exuimur, necesse jam est, ut contra diaboli suggestiones reluctemur. Sed nisi per Dei adjutorium eas vincere nequimus. Quòd si mentes nostras sibi per consensum subjicere Sathanas non valuerit, mox adversa foris contra nos excitare molitur. Unde nunc isti, postquam Christum susceperunt, ajunt: *Esto brachium nostrum in mane*, id est, fortitudo nostra adversus Sathanæ impugnationes internas, id est, in exordio conversionis nostræ: *& salus nostra in tempore tribulationis*, quam passuri sumus exteriùs, ubi vinci nequiverimus intrinsecus. Sic enim factum est Apostolis. Nam cùm principibus sacerdotum non aquieverunt præcipientibus, *ne loquerentur in nomine Jesu*, gravissimas passi sunt tribulationes. Similiter & cæteris fidelibus contingere solet. Sequitur: Act. 5. 41.

A voce Angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes. †. 3.

Quid per hunc *Angelum* nisi chorus exprimitur Apostolorum? *A cujus voce fugerunt populi*: quia misso Spiritu Sancto per eorum prædicationem tria millia crediderunt ex his, qui ad solemnitatem convenerant, ac deinceps ex eisdem Judæis multa millia. *Fugerunt* enim Hebræi, qui crediderunt: quoniam evadere supplicia æterna, quæ propter necem Salvatoris meruerant, quæsierunt. Sed *& gentes ab ejus exaltatione dispersæ sunt*: quia a tempore ascensionis illius alii cœperunt ex gentibus ad fidem venire, & alii pertinaciùs in infidelitate persistere. De Judæis verò, qui credere noluerunt subditur: Act. 2. 41.

Et congregabuntur spolia vestra, sicut colligitur bruchus, velut cum fossæ plenæ fuerint de eo. †. 4.

Quid enim *spolia*, eorum appellat nisi corpora eorum? Caro enim indumentum est animæ. Solent enim homines multitudinem bruchi de agris colligere, quia fruges devorat, & ex eo fossas implere, humoque superjecto necare. Sic in obsidione Jerusalem collecta sunt corpora eorum, qui fame, gladio & pestilentia mortui sunt. Vel *spolia* substantias eorum intellige, quas Romani velut multitudinem bruchi collegerunt absque numero. Sequitur:

Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso: implevit Sion judicio & justitia. †. 5.

Et erit fides in temporibus suis. †. 6.

Dominus post ascensionem suam *magnificatus est* in mundo per Apostolos, *quoniam habitavit in excelso* cœlorum habitaculo, qui cum hominibus in terra habitaverat. *Implevit Sion*, id est, Ecclesiam *judicio & justitia*, ut omnia examinando probet, & quod bonum & justum est, teneat.

Tempora autem fidei sunt, de quibus ait Apostolus: *Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Jesu* Gal. 3. 23. 24. & 25.

Chri-

Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fi- A.
des, jam non sumus sub pædagogo. Nunc ergo sunt tempora fidei: quia nunc Deus justificat gentes per fidem sine operibus legis, & in toto Orbe fides fructificat. Benè itaque dictum est: *quoniam erit fides in temporibus suis.* Sequitur:

Divitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini thesaurus ejus.

Distat enim ab æternorum contemplatione actio, quæ benè utitur temporalibus rebus, & illa *sapientia* hæc *scientia* deputatur. Nam scriptum est in libro Job:
Job. 28.28 *Ecce pietas est sapientia: abstinere autem à malis scientia.* In hac differentia intelligen- B.
dum est ad contemplationem sapientiam, & ad actionem scientiam pertinere. Itaque *sapientia & scientia divitiæ sunt salutis*: quia per hoc ad æternam salutem pervenit Ecclesia, quòd & cœlestium contemplatione jam aliquatenus pascitur, & temporalibus atque terrenis benè utitur. De cujusmodi operibus & Apostolus ait Di-
1.Cor. 1.4. & 5. scipulis: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo in omni verbo & in omni scientia.*

C.

Sed & *timor Domini* castus, timor sobrius, timor securus, *ipse est thesaurus ejus*, non timor iste servilis, quem foras mittit charitas, sed timor ille sanctus, qui permanet in sæculum sæculi, id est: quem gignit charitas. Aliter enim timet conjugem uxor amans, & aliter timet Dominum ancilla peccans. Sic ergo sponsa Christi Ecclesia abjecto timore legis repleta est timore læto: quatenus Christum & amans timeat, & timens amet.

Et *timor* hic locuples *thesaurus* est, ut D.
quicunque hunc habuerit, omnes sæculi divitias parvipendat. His itaque salutaribus divitiis, id est: scientia, & sapientia & timore Rex noster suos venit ditare
2.Cor. 8. 9. milites, *qui propter nos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia nos divites essemus.* Sed quia Judæi noluerunt opes istas accipere, dedit eas gentibus. Unde sequitur:

℣. 7. *Ecce videntes clamabunt foris, Angeli pacis amarè flebunt.*

Videntes enim sunt, quibus dictum est:
Matth. 13 16. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Et ipsi sunt *Angeli pacis* annuntiantes mundo reconciliationem: quia scriptum est
de eis: *Quam speciosi pedes evangelizantium* Rom. 10.15
pacem, evangelizantium bona. Videntes ergo clamaverunt *foris*: id est: extra Judæam: quoniam Apostoli prædicaverunt gentibus usque ad fines terræ.

Et *Angeli pacis fleverunt amarè*: quia ipsi Apostoli, qui gentibus pacem annunciabant, iram Dei super Judæos manere lu-
gebant. Unde quidam ex ipsis ait: *Tri-* Rom. 9.
stitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. 1.4.
Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, qui sunt Israelitæ. De quorum Israelitarum destructione subditur:

℣. 8. *Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines.*

℣. 9. *Luxit, & elanguit terra, confusus est Libanus, & obsorduit: & factus est Saron sicut desertum, & concussa est Basan & carmelus.*

Dissipatæ sunt viæ in terra Judæorum vastata per Romanos omni regione. *Cessavit* ibi etiam *per* solitudinis *semitam transiens*: quia sine habitatore relicta est terra. *Irritum* enim *factum est pactum*, quod
Dominus promiserat dicens: *Ponam locum* 2. Reg. 7.
populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit 10. & 11.
in eo, & non turbabitur ampliùs, nec addent filii iniquitatis, ut affligant eum, sicut priùs ex die, qua constitui judices super populum meum Israel. Hoc ergo *pactum* Judæis factum *est irritum*: quia Dominus *projecit* eorum *civitates*, & quasi in nihilum reputavit eos. Et inter hæc *luxit & elanguit terra* eorum.

Quid verò per *Libanum* debet intelligi nisi templum, quod erat in Jerusalem?
Unde per Zachariam dictum est: *Aperi* Zach. 11.
Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. 1.
Libanus ergo *confusus est, & obsorduit*: quia templum Judæorum ab alienigenis contaminatum est & exhonoratum, imò destructum. *Saron* verò provincia est inter Joppen & Lyddam, quæ per Romanos *facta est sicut desertum. Basan* quoque trans Jordanem *concussa est* per eos, *& carmelus* in possessione Juda. Quia verò Judæi propter necem Salvatoris hæc omnia passuri erant, ipse autem morte sua mortem destructurus erat, moxque resurrecturus, &

& in æternum jam regnaturus, aptè sequi- A. tur:

℣. 10. *Nunc exurgam dicit Dominus, nunc exaltabor, & nunc sublimabor.*

Nunc exurgam à mortuis, *nunc exaltabor* in cœlo, *nunc sublimabor* in regno. Et quia contra prædicatores resurrectionis ejus principes Judæorum igne livoris erant inflammandi, rectè subjungitur:

℣. 11. *Concipietis ardorem, parietis stipulam: Spiritus vester ut ignis vorabit vos.*

Concipietis ardorem Invidiæ contra Apo- B. stolos ô principes Sacerdotum & Pharisæi ac Seniores. *Parietis stipulam*, id est: opus flammis ultricibus dignum. Stipula enim opus est, quod in die judicii comburetur sicut Apostolus ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum & argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit: quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cujus opus arserit, detrimentum patietur.* *Parietis* ergo, inquit, *stipulam* id est: opus, quod in die illa cremabitur. *Spiritus vester ut ignis vorabit vos:* quia sic interius vastabimini ardore malitiæ vestræ, sicut postmodum vastandi estis foris igne gehennæ. Sed quia & subjecti concremandi erant hoc igne livoris, qui priùs in corde præpositorum arsit, sequitur:

1. Cor. 3. 11. usque ad 16.

℣. 12. *Et erunt populi quasi de incendio cinis*

Omnes enim combusti sunt igne malitiæ quasi zelo legis persequentes Apostolos prædicatores gratiæ, Et quia simul in Jerusalem obsidentibus Romanis erant perituri, congruè subditur;

Spinæ congregatæ igni comburentur.

Spinæ enim sunt, de quibus in Libro Regum David loquitur: *Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi, qui non tolluntur manibus & si quis eas tangere voluerit, armabitur ferro, & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur usque ad nihilum.* Quid

Reg. 23. & 7.

autem sit *ignis* docet apud Ezechielem Dominus, qui, cùm dixisset ad Jerusalem: *Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride & omne lignum aridum*, sic exposuit, quod dixerat: *Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum & impium* *Spinæ* ergo sunt prævaricatores Judæi: *ignis* verò gladius Dei est. *Spinæ* itaque *congregatæ igni combustæ sunt:* quia Judæi, qui in Jerusalem ad solemnitatem Paschæ confluxerunt, gladio cœlestis vindictæ perierunt. Post quorum exterminium Dominus subjunxit:

Ezech. 20, 47. id. 21. 3.

Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. ℣. 13.

Contriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. ℣. 14.

Vos, inquit, *qui longè estis* ab Jerusalem, id est: propè terminos mundi, *audite, quæ fecerim* Judæis infidelibus: & vos *vicini*, id est: Moabitæ & Palestini cæteræque de proximo gentes *cognoscite fortitudinem meam*, qua debellavi eos. Nam *contriti sunt in Sion*, id est: in monte templi *peccatores*, qui, *si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.* Et capta Jerusalem *possedit* ibi *tremor hypocritas* Pharisæos & Scribas, qui de divino frustra confidebant auxilio. C.

Joa. 15, 22.

Sed hæc & aliter intelligi possunt. Ait enim; *Dissipatæ sunt viæ &c.* Et quid per *vias* nisi actiones appellat? *Semitam* verò hic accipimus, de qua Dominus ait: *Arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam.* Appropinquante ergo sæculi fine *dissipantur viæ*, id est; actiones hominum, qui regulam justitiæ non servant. *Cessavit transiens per semitam*; quia deest jam, qui per angustæ conversationis viam præsentis vitæ iter peragat, sed omnes latam viam sæculi incedere satagunt. Et ob hoc *irritum factum est pactum*, id est: promissio regni cœlorum. Inchoantibus enim promittitur corona, sed consummantibus datur; his verò, qui non perseverant, *irritum fit pactum* promissionis hujus. D.

Matth. 7. 14.

Et *projecit* Dominus *civitates*, id est: multitudines eorum, qui lata perditionis itinera sequuntur. *Nec reputavit homines*, id est: quasi non essent, sic æstimavit eos. Vel eos *non reputavit* esse *homines*, qui suo

vi-

vitio jumenta esse voluerunt. Quicun- A. que enim charitatem non habet, nihil est
1.Cor.13.2. apud Deum, sicut ait Apostolus: *Si habuero prophetiam, & noverim omnia mysteria & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Sed inter hanc iniquitatis abundantiam *luget terra* id est, Ecclesia, & mœrore animi languet.

Libanus autem *dealbatio* sive *candidatio* dicitur. Et quid per *Libanum* nisi dealbata conversatio figuratur hypocritarum?
Act.23.3. Unde cuidam talium Paulus ait: *Percutiat te Deus paries dealbate.* *Confusus est* ergo *Libanus, & obsorduit*: quia plerumque dealbatio eorum, qui religiosam foris conver- B. sationem non religiosa cordis intentione custodiunt, de manifesta perpetratione iniquitatis confusionem opprobrii sustinent, & evidentibus peccatorum maculis in fine *sordescit*.

Saron verò *princeps mœroris*, vel *cantans tristitiam* interpretatur. Et quid per *Saronem* nisi quilibet vel justus designatur, qui mœrori deditus columbino more gemitum pro cantu habet? *Factus est* ergo *Saron sicut desertum*: quia jam nimis excrescente malitia sanctus quisque vilis habetur, & infrequentatus, & derelictus: quia mun- C. di gloriam respuit, & fletibus gaudet.

Basan autem *pinguedo* dicitur, *carmelus* verò *mollis*. Et pinguedinem hîc accipi-
Ps.62.6. mus, de qua per Psalmistam dicitur: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Mollis autem erat animus sancti Job cum
Job.23.16. diceret: *Deus mollivit cor meum, & omnipotens conturbavit me.* Basan ergo pinguedo gratiæ spiritalis intelligitur: carmelus verò mens ad charitatem & pietatem mollis. Interpretatur autem & Carmelus *cognitio circumcisionis*. Et ille circumci- D. sionem bene novit, qui corde & opere, & lingua circumcisus est.

Concussa est autem *Basan & Carmelus*: quia etiam mens justorum in illa tentati-
Matt.13. 22. one novissima concutietur. *Surgent enim Pseudo Prophetæ, & Pseudo-Christi, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.*

Sed quia post tribulationem dierum illorum videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute magna & majestate, rectè subjungitur hîc:

Nunc exurgam dicit Dominus, &c. Nunc exurgam de nimia patientia mea, qui hucusque velut jacui, dum contemnerer, & conculcarer, nec me vindicarem: *nunc exurgam*, sicut scriptum est: *Exurge Deus judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum.* Ps.73.22. *Nunc exaltabor*: quia exaltabitur Dominus solus in die illa, & quia tunc *plangent se omnes tribus terræ.* Matth.24 30. *Concipietis*, inquit, *ardorem* doloris interni, *parietis stipulam* inanium verborum ducentes: *Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles: viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia aut divitiarum jactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. Talia enim dicturi sunt in inferno hi qui peccaverunt: quoniam spes impii tamquam lanugo est, quæ à vento tollitur.* Sap.5.7. seqq.

Concipietis, inquit, *ardorem* seræ pœnitudinis in die illa, *& parietis stipulam* verborum planctus inanis. *Spiritus vester ut ignis vorabit vos*: quia tunc omnis ante oculos culpa reducetur, & mens super gehennæ incendia suo graviùs igne cruciabitur. *Et erunt populi* reproborum *quasi de incendio cinis*, sicut per Malachiam dicitur electis: *Egredimini & salietis sicut vituli de armento, & calcabitis impios, cùm fuerint cinis sub planta pedis vestrorum.* Malach.4 2. Tunc enim *spinæ*, id est, peccatores *comburentur igni* inextinguibili: & comburentur *congregatæ*: quia *congregabuntur in congregationem unius fascis in lacum.* Isa.24.22

His ita de reproborum damnatione dictis, eos, qui adhuc vivunt, deterrere ab iniquitate volens subjungit: *Audite, qui longe estis, quæ fecerim, &c.* Vos, *qui longè estis* à justitia, *audite, quæ fecerim*, id est, quæ facturus sim reprobis in die illa: & vos justi, qui per vitæ meritum *vicini* estis mihi, *cognoscite fortitudinem meam* in eos. *Contriti sunt* enim, id est; contererentur *in Sion*, id est, in Ecclesia *peccatores*, qui de eo præsumebant quod dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Marc.16. 16. Sed contererentur, cum audierint: *Discedite a me maledicti in ignem æternum. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Matth.25. 42. Et tunc *possidebit tremor hypocritas*: quia qui nunc de sanctitate gloriantur in oculis hominum, tunc confundentur, cùm apparuerit judex cordium. Quia enim reprobi tunc omnes mittendi sunt in caminum ignis, qui non extinguetur, rectè adhuc subditur ad terrorem viventium.

Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Tanta enim est gehennalium flammarum asperitas, ut tolerari nequeat, & tunc impii sine fine cruciabuntur in ea, Cùm autem denuo cuique, qui in inferno habitarurus est, dixisset: *Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* mox econtrario subjecit de quolibet regni cœlorum habitatore futuro.

℣. 15. *Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum.*

℣. 16. *Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est, aqua ejus fideles sunt.*

℣. 17. *Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.*

℣. 18. *Cor tuum meditabitur timorem.*

In justitiis verò *ambulat*, qui vitam suam in bonis actionibus ducit. *Qui veritatem loquitur*, si quod noverit, sine dolo simpliciter protulerit: *& avaritiam ex calumnia projicit*, si recusaverit aliis per calumniam auferre, quod sibi acquirat. Tres verò sunt acceptiones munerum, id est, â corde, ab ore, â manu. *Munus* namque *â corde* est captata gratia â cogitatione: *munus ab ore* est gratia per pavorem: *munus ex manu* est præmium per dationem. Sed justus quisque *manus suas excutit ab omni munere*: quia in eo, quod rectè agit, nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec â manu recipere dationem quærit.

Quid autem est *obturare aures suas, ne audiat sanguinem*, nisi peccatis suadentibus, quæ de carne & sanguine nascuntur, non præbere consensum? Et quid est, *ne malum videas, oculos claudere*, nisi omne, quod rectitudini adversum est, non approbare? Sed his de activa conversatione dictis mox ad quantos contemplationis gradus ascendatur per hæc, ostendit Propheta. *Iste*, inquit, *in excelsis habitabit, &c. Iste in excelsis habitabit*: quia quamvis eum caro in inferioribus retineat, mentem jam in sublimioribus fixit.

Munimenta Saxorum sublimitas ejus: quia dum abjecta desideria terrenæ conversationis cavet, ad supernam patriam per præcedentium patrum exempla se sublevat: & quia per contemplationis donum gratia spiritali pascitur, *panis ei datus est*, id est: refectionem spiritalis gratiæ percepit: quia se à bonis infimis cœlestia sperando suspendit. *In excelsis* namque habitare est cor in cœlestibus ponere: & *munimenta saxorum sublimitas* nostra est, cùm fortium patrum præcepta & exempla aspicimus, atque ab infima cogitatione separamur. *Munimenta saxorum sublimitas* nostra est, cùm mente choris castrisque cœlestibus jungimur, & insidiantes malignos spiritus stantes in arce cordis quasi subter positos expugnamus.

Tunc nobis etiam *panis* datur, quando in supernis erecta intentio æternitatis contemplatione reficitur. *Aquæ* enim nostræ *fideles sunt*: quia doctrina Dei, quod hic per spem promittit, hoc illic in munere exhibet. Sapientia autem hujus mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. Sed *aquæ* nostræ *fideles sunt*: quia verba vitæ, quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant.

Regem in decore suo oculi nostri *conspiciunt*: quia Redemptor noster in judicio & â reprobis homo videbitur: sed ad Divinitatis ejus intuendam celsitudinem soli, qui electi sunt, sublevabuntur. Quasi enim quandam fœditatem Regis videre est solam servilem formam, in qua ab iniquis despectus est, cernere. Sed ab electis *in decore suo* Rex cernitur: quia ultra semetipsos rapti in ipso Deitatis fulgore oculos cordis figunt. Qui quam diu in hac vita sunt, quia illam viventium patriam, sicut est, videre non possunt, rectè subjungitur:

Cernent terram de longe. Humana autem mens, quò altius elevata, quæ sunt æterna, considerat, eò de factis temporalibus graviùs tremefacta formidat: quia tantò se ream veriùs cernit, quantò se ab ipso lumine discrepasse, quod desuper intermicat, conspicit; sicque fit, ut illuminata

nara plus metuat, quia magis aspicit, à A. veritatis regula per quanta discordat. Ducta namque ad internam regulam nostra rectitudo, si districtum judicium invenit, multis tortitudinum suarum finibus in intimam rectitudinem impingit. Unde nunc ad eum, de quo loquebatur, versa locutione subjungit Propheta: *Cor tuum meditabitur timorem.* Si quis verò quondam ita vivere voluisset, impediebatur plurimùm hinc carnali doctrina Judæorum, illinc vaniloquiis gentilium. Nunc autem utraque sunt evacuata, multosque jam adjutores invenit justus. Nam se- B. quitur: *Ubi est literatus? Ubi Legis verba ponderans? Ubi doctor parvulorum?*

ỳ. 19. *Populum imprudentem non videbis, populum alti sermonis; ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.*

Literatus enim Pharisæus erat: quia solam literæ superficiem sectabatur: & ipse non sensum sed *verba Legis* velut in trutina *ponderabat*, ostendens, quæ essent graviora. Et *doctor* erat *parvulorum*: quia C. docebat plebem Judæorum, qui lacte semper indigent ùt parvuli.

Populus vero *imprudens* gentilis est, qui veram ignorabat prudentiam. Qui erat *alti* id est: profundi *sermonis*, ita ut simplicitas fidelium vix intelligere posset *disertitudinem*, id est: facundiam *linguæ ejus*. Sed tamen in eo nulla erat sapientia: quia diserte nimis & politè verba proferebat, sed nullum in eisdem verbis sapientiæ sensum habebat. Sicut enim doctrina cœlestis non verba, sed sensum attendit: sic doctrina sæculi non in sensu, sed in compo- D. sitione verborum & in eloquentiæ jactantia gloriatur. Sed jam doctores hujusmodi cum suis doctrinis evanuerunt, ut Evangelica prædicatio maneat. quemad-
1. Cor. 1. 20. modum & Apostolus ait: *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Dominus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Deficientibus ergo inanium doctrinarum prædicatoribus & Ecclesia surgente Propheta subjungit:

Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur. ỳ. 20.

Quia solummodo ibi magnificus Deus noster. ỳ. 21.

Sion quippe vel *Jerusalem* Ecclesia est. Quæ *solemnitatis nostræ civitas* est: quia ibi laudes Creatoris decantamus. Neque enim extra Ecclesiam laudare quis Deum benè valet: quia scriptum est: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Ps. 136. 4. Rursumque: *Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Jerusalem.* Ps. 64. 2. Et ipsa est *habitatio opulenta*? quia ibi sunt divitiæ salutis sapientia & scientia, & timor Domini thesaurus ejus, quibus ditantur habitatores urbis hujus. Vel ita dicendum: Oculi tui cernent visionem æternæ pacis, & divitias insperatas, quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec cor hominis excogitavit.

Sed & *tabernaculum* Ecclesia vocatur: quia in peregrinationis hujus itinere Dei hospitium, vel habitaculum est. Quod videlicet tabernaculum transferri nequaquam potest, quoniam Ecclesia in eo, quod credit, permanet. *Nec auferentur clavi ejus in sempiternum*: quoniam verba prædicationis ejus non tollentur, sicut Joannes ait: *Vos quod audistis ab initio, maneat, in vobis.* 1. Joa. 2. 24. Et in ejus Apocalypsi dicitur *Evangelium æternum.* Apoc. 14. 6.

Et omnes funiculi ejus non rumpentur: quoniam præcepta ejus numquam destruentur. Antiquum enim tabernaculum sæpe translatum est, ùt de solitudine in Silo, in Nobe, & inde in Jerusalem: quoniam Synagoga quibusdam semper erat profectibus promovenda, donec veniret in Ecclesiam. Tabernaculum verò novum nequaquam transfertur: quia non est jam ultra religio, in quam ab ista, quam tenet Ecclesia, promoveatur dicente Dnmino: *Tantùm, quod habetis, tenete, donec veniam.* Apoc. 3. 11.

Quod autem *clavorum* nomine verba ejus signentur, ostendit Salomon dicens: *Verba sapientum quasi stimuli, & sicut clavi* Eccle. 12. 11.

clavi in altum defixi. Et subtilitas spiritalium ejus præceptorũ exprimitur appellatione *funiculorum*, quando Jeremias extrahi legitur *funiculis* de lacu. (Jer. 38. 11.) Significat enim peccatorem, qui de profundo iniquitatum educitur per observantiam spiritalium mandatorum. *Clavi* itaque verba sunt, & *funiculi* præcepta. Et sicut tabernaculum clavis firmatur, & funibus extenditur: sic Ecclesia validis Scripturæ Sanctæ dictis roboratur, & præceptis in actione dilatatur. Qui videlicet clavi & funiculi *nunquam auferentur, neque rumpentur*, sicut ablati & rupti sunt clavi & funiculi veteris tabernaculi. Ablata sunt enim verba, quæ de futuro dicebant: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* (Isa. 7. 14.) Et dicitur, quia *postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere*, (Gal. 4. 4.) id est, ex fœmina. Et rupta sunt præcepta de oblationibus victimarum, & otio Sabbathorum, & cæteris observationibus hujusmodi. Verba autem novæ prædicationis Ecclesiæ & mandata ejus nunquam mutabuntur, aut destruentur: *quia solummodo ibi magnificus Deus noster.* Nihil enim magnum agit Deus noster apud infideles, quantacunque eis beneficia temporalia operetur, sed in Ecclesia tantummodo magna operatur: quia remissionem peccatorum & gratiam sanctitatis largitur suis, & ad vitam eos sempiternam perducit.

Vel superna Jerusalem æternum Dei tabernaculum est, ubi ipse perenniter habitat, unde nunquam hoc tabernaculum transferri poterit: quia nequaquam ultra mutabit locum, sed perpetualiter manebit in illo beatitudinis regno. Propterea & subditur metaphoricè: *quia clavi ejus non auferentur in sempiternum, neque funiculi ejus rumpentur*, ut stabili firmitate in uno loco sine fine manere monstretur: *quia solummodo ibi magnificus Dominus*: quoniam videtur, & intuentibus se gaudia præstat æterna. Sequitur:

Locus fluviorum, rivi latissimi & patentes. Ecclesia est *locus fluviorum* quia Propheticis & Apostololicis fluminibus exuberet, & sunt in ea *rivi* expositionum *latissimi.* Aperta enim dicta exponentium faciunt nobis esse conspicuas sententias antiquorum Patrum, & quod Patres breviter dixeruut, isti latiùs exponentes patefaciunt. Isaias ergo plana sanctæ Ecclesiæ expositionis verba conspiciens, & non allegoriarum tenebris obscura ait: *Locus fluviorum rivi latissimi & patentes.* Testamenti enim veteris dicta quasi angusti & clausi rivi fuerant, qui universas scientiæ suæ sententias collectione obscurissima constringebat, at contra doctrina sanctæ Ecclesiæ *rivi patentes* sunt, quia ejus dicta & invenientibus multa sunt, & quærentibus plana. Sequitur: *Non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.*

℣. 22. *Dominus enim Judex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster ipse salvabit nos.*

Non pertransibit per eum navis remigum: id est, per prædictum locum fluviorum. Quid verò per *navem remigum* nisi mens designatur reproborum quæ per mare hujus sæculi à malignis spiritibus velut à remigibus ducitur? Unde & Propheta iste in sequentibus dicit Chaldæos in navibus suis gloriantes, quia nequissimi dæmones in eorum cordibus gloriantur, quos ad voluntatem suam variis desideriis per sæculi turbulentas amaritudines ducunt.

Trieris autem est, navis tres remorum ordines habens. Et quid per *trierem magnam* nisi prædicta mens iniquorum sive Babylon exprimitur? Quæ tres habet ordines remorum, quia in cogitatione & in verbo, atque in actu regitur â malignis spiritibus. *Non* ergo *transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum*: quia mens iniquorum ponere gressum malitiæ suæ non poterit in cœtu justorum. Transiret namque per eum, si voluntatem suam expleret in eo. Sed *non transibit*, quia quod malè de bonis facere tentat, non poterit. *Dominus* enim *salvabit nos*, id est, custodiet, ne per nos iniquorum malitia transeat. *Dominus Judex noster* salvabit nunc nos, quia novam legem per semetipsum dedit, *Unus est enim Legislator & Judex, qui potest perdere & liberare*, (Jac. 4. 12.) sicut ait Jacob. Et *ipse* est *Rex noster*, qui nunc nos regit, & in æternum in nobis regnabit. Hic ergo, qui judicaturus est nos, & normam vivendi nobis in Evangelio dedit, & nos invisibiliter regit, ipse nos inter tentationum pericula salvat, ne victi pereamus.

Vel æterna Jerusalem est *locus fluviorum*,

rum: quia ibi semper emanant flumina A. spiritalium gratiarum septem copiosis Spiritus Sancti meatibus, & latè ac patenter per omnia diffunduntur. *Non transibit per eum navis remigum*: quia nullus impugnator sive tentator inquietabit illos. Dominus enim peracto judicio salvabit eos perpetualiter ab omnibus malis. Sed quia de reproborum mente quasi de navi Propheta loquebatur, & de Ecclesia justorum velut de fluvio, quem navis illa transire non posset, adhuc conatum navis hujus in hunc fluvium ostendit subjungens:

B.

℣. 23. *Laxati sunt funiculi tui. sed non prævalebunt.*

O navis *laxati sunt funiculi tui*, ut laxatis velorum funibus fortiùs impellaris vento flatûs dæmonum ad impugnandam Ec-

Matth. 16. 18. clesiam. *Sed non prævalebunt*: quia *portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Qui vero sunt *funiculi* hujus navis nisi peccata,

Isa. 5. 18. de quibus dicitur: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis?* Hos igitur *funes laxat* hæc navis, ut fluvium transeat: quia mens impiorum totas iniquitatis suæ remittit habenas, dum Ecclesiam impugnare C. nititur, Sequitur:

Sic erit malus tuus, ut dilatare signum non queas, id est: velum expandere. Quid per *malum* navis hujus, qui stat in altum erectus, nisi elatio mentis iniquorum ex-

Psal. 73. 23. primitur? Unde scriptum est: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Hoc est malus in sublime porrectus. Quid verò per *signum*, id est: per velum, quod in hoc malo suspensum est, nisi velamen erroris designatur, quod ab elatione superbiæ descendens conscientiam iniquorum obnubilat, & flatibus tentationum impellit? D. Ait ergo? *Sic erit malus tuus*, id est: elatio tua, *ut dilatare signum, non queas*, id est; erroris velum per Orbem terræ expandere. Error enim arctabitur ubique & destruetur, & Evangelica prædicatio per universas nationes dilatabitur. Unde & sequitur: *Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.*

℣. 24. *Nec dicet vicinus: Elangui.*

Spolia namque prædarum multarum homines sunt, qui tolluntur antiquo hosti, sicut

Luc. 11. 21. scriptum est: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.* Custodiebat enim diabolus hunc mundum armatus velut atrium suum, & nullo repugnante possedit. Sed desuper veniens nobis Salvator vicit eum, & arma ejus, id est: potestatem nocendi abstulit ei, atque spolia ejus, id est: homines, quos malè possidebat, distribuit in Ecclesia sua. Nam *ipse dedit quosdam qui-* Eph. 4. 11. *dam Apostolos, quosdam autem Prophetas alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores.* Tunc ergo divisa sunt spolia prædarum multarum, quando posuit Deus in Ecclesia *primùm Apostolos, secundò Prophetas,* 1. Cor. 12. 28. *tertiò Doctores, exinde virtutes, deinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum.*

Claudi verò sunt, quibus pes amoris sæculi emarcuit. Unde Jacob, qui An- Genes. 32. gelum tenuit, uno pede claudicavit: quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur, & in solo Dei amoris pede tota virtute se sustinet, & in ipso stat: quia pedem amoris sæculi, quem ponere in terra consueverat, jam à terra suspensum portat. Tales ergo *claudi rapinam diripiunt*, dum eos, quos diabolus possederat, ad Christum convertunt.

Nec vicinus dicet: Elangui: quoniam ad similem rapinam exemplo eorum libenter excitantur proximi. Sequitur:

Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas. Populus fidelium, qui, sicut oportet, in Ecclesia perseverat, remissionem suorum solus obtinebit peccatorum. Sequitur:

CAP. XXXIV.

Accedite gentes, & audite, ℣. 1. *& populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus, Orbis & omne germen ejus.*

Quia indignatio Domini super ℣. 2. *omnes gentes, & furor super omnem militiam eorum.*

sanctitate confiditis. Exuite vos & confundimini, id est: nolite in vobis exteriorem, quæ patet hominibus, quasi religiosam attendere conversationem: sed quales sub illius tegumento sitis, inspicite, & de interioris hominis deformitate erubescite.

Accingite lumbos vestros super ubera, id est? carnis luxuriam in pectoris cogitationibus cohibete, & reprimite, ut non solum carne, sed & corde castitatem servetis. In lumbis quippe luxuria est: in uberibus verò cogitationes designantur. Accingit igitur lumbos super ubera, qui luxuriam in cogitationibus coarctat per continentiam, ut neque pectus per immundas cogitationes spargatur.

Dehinc plangite, inquit, super regionem, &c. Quid per regionem desiderabilem nisi multitudo religiosorum vel vita eorum designatur? Unde per Malachiam Dominus populo suo promittit dicens: Eritis enim vos terra desiderabilis. Et quid per vineam fertilem nisi plebs fidelium vel actio eorum exprimitur ferens botros spiritalium fructuum: Vinea enim Domini exercituum domus Israel est. Indicit ergo planctum super regionem desiderabilem, & super vineam fertilem; quia multorum jam vita religiosorum gratiam religionis amittit: & qui spiritales fructus piæ conversationis facere solebant, jam lamentabiles actus proferunt, atque luxurescentibus vitiorum sentibus fit eorum vita quasi desertum. Unde & sequitur:

Malach. 3. 12.

Isa. 5. 7.

℣. 13. *Super humum populi mei spinæ & vepres ascendunt: quantò magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?*

Humum quippe populi sui Dominus electorum omnium mentem vocat, super quam spinas & vepres ascendere perhibet: quia nec ipsam quoque esse absque punctionibus vitiorum videt. Domus verò gaudii civitatis exultantis mens pravorum est, quæ, dum ventura supplicia conspicere negligit, in carnis voluptate se deferens inaniter hilarescit. Ait ergo: Super humum populi mei spinæ & vepres ascendunt: quantò magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis? Ac si apertè dicat: Si & illorum mentem vitia deprimunt, qui se pro cœlestibus desideriis affligunt: quibus culpis substrati sunt, qui sine ulla formidine se in carnis voluptate derelinquunt. Sequitur:

℣. 14. *Domus enim dimissa est, multitudo urbis derelicta est.*

Domus id est mens iniquorum dimissa est ab eo, qui ait: Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum. Qui & multitudinem urbis reliquit: quia humani generis partem, quæ latam viam ingreditur, quæ per abundantiam iniquitatis multa est, à regni sui sorte reprobavit, & in immundis spiritibus dereliquit. Unde & subditur: Tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum. Ps. 80. 13.

℣. 15. *Donec effundatur super nos spiritus de excelso.*

Quid enim per speluncas nisi profundas & horridas iniquorum mentes in deserto hujus sæculi designat, unde suprà dixit: Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium? Onager verò dicitur asinus agrestis. Et quid per onagros nisi fortes ac superbi principes vel magistri infidelium exprimuntur, qui velut onagri in solitudine vagabantur, dum propriæ voluntatis arbitrium inter infideles sequerentur? Quid autem per greges bestiarum nisi multitudo figuratur vitiorum & dæmonum? Domus ergo & urbis multitudo relicta versa est in solitudinem, & super solitudinis hujus speluncas, id est: super profundas peccantium mentes factæ sunt tenebræ: quia lumen veritatis peccando perdiderunt.

Sed & palpatio facta est ibi, id est: cæca infidelitatis actio: quia sicut quis positus in tenebris huc illucque palpat; sic infideles & errantes nesciebant, quò se debebant vertere, vel quid agere. Et hoc factum est usque in æternum super eorum mentes, qui sine fine mortui sunt.

Et factum est gaudium onagrorum ibi: quia in eis, quos Deus reliquerat, gavisi sunt superbi doctores errorum, & proprii cordis sectatores. Greges quoque bestiarum agrestium, id est: dæmonum & vitiorum habuerunt ibi pascua, usque dum Spiritus Sanctus super Apostolos plebemque credentium effunderetur, qui gentes ad Dominum revocarent. Unde & aptè subjunctum est: Et erit desertum in Charmel, & Charmel in saltum reputabitur.

Et

℣. 16. *Et habitabit in solitudine judicium, & justitia in Charmel sedebit.*

Desertum quippe vocat multitudinem urbis derelictam, id est? gentilitatem, in qua tenebræ & palpatio fuerat. *Charmel* verò dicitur *molle* vel *tenerum*, sive *cognitio circumcisionis*, atque Judaicum populum, cujus cor â fide mollitum fuerat, & carnis circumcisionem noverat. Effuso ergo Spiritu Sancto *desertum* versum est *in Charmel*: quia gentilis ex naturali excisus est oleastro, & contra naturam insertus est in bonam olivam Patriarcharum. *Desertum in Charmel* est conversum: quia cor derelictæ gentilitatis emollitum est ad fidem, & spiritaliter circumcisum. *Et Charmel in saltum reputatus est*: quia populus Judæorum in infidelitatis solitudinem versus est. *In solitudine* verò gentilitatis *habitat judicium* rectæ discretionis: quia fideles ex gentibus omnia jam, quæ facturi sunt, æquitatis judicio priùs examinant: *& in Charmel* ejusdem conversæ gentilitatis *sedet* atque regnat *justitia* justæ conversationis. Sequitur:

℣. 17. *Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum.*

Antiquitus fuit *opus justitiæ*, ut sancti suos referirent inimicos. Nunc autem est *opus justitiæ pax*: quia, qui neminem lædit, sed omnes sicut se ipsum diligit, & prout vult, ut faciant sibi homines bona, & ipse facit eis similiter, iste justitiam operatur.

Et cultus justitiæ silentium est: quia qui justitiam colere desiderat, necesse est, ut ori suo custodiam ponat. Nam mentis justitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. Ille etiam silet, qui nullis pravæ actionis clamoribus perstrepit. Et hoc silentium est cultus justitiæ: quia per hoc, quod se quis â peccato custodit, etiam justitiam colit.

Phil. 4. 7. Vel *pax, quæ exuperat omnem sensum, erit opus justitiæ* sanctorum: *& cultus justitiæ silentium*, ut non in multiloquio Judæorum, sed in brevitate fidei adorent Dominum. Mira autem est *securitas*, cordis conscientiam habere bonam. Ex qua videlicet securitate etiam perennis nascitur requies: quia â bona & tranquilla cogitatione ad gaudia æterna transitur. Sequitur:

℣. 18. *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculo fiduciæ, & in requie opulenta.*

Populus Dei sedet *in pulchritudine pacis*, quia ipse *inhabitare facit unius moris in domo*, Ps. 67. 7. ut *multitudinis credentium* sit *cor unum, & anima una*. Act. 4. 32. Pulchritudo namque pacis est, ut id ipsum dicant omnes, & non sint in eis schismata, sint autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia.

Tabernaculum vero *fiduciæ* vel mansiones cœnobia sunt religiosorum, vel conventus & ordines eorum in Christo confidentium. Qui sedent *in requie opulenta*, dum hujus sæculi nihil appetunt, & virtutum opulentia ditantur interiùs. Hæc licèt in eis, qui sub regula in monasteriis usque hodie degunt, venerabiliter impleantur, maximè tamen facta sunt in primitiva Ecclesia. Unde mox de illis Judæis, qui credere noluerunt, sententia subditur dicens:

℣. 19. *Grando autem in descensione saltus, & humilitate humiliabitur civitas.*

Saltus quippe vocatur populus Judæorum: quia Charmel in saltum reputatus est. Sed quæ est *descensio saltus* hujus nisi dejectio elationis ejus? Cujus descensioni *grando* vehementissimæ tempestatis per Romanos incubuit, & *civitas* Jerusalem *humiliata* est, & ad solum usque destructa. Sed quia sancti tunc prædicatores verbum vitæ per totum Orbem disseminabant, sequitur:

℣. 20. *Beati qui seminatis super omnes aquas immitentes pedem bovis & asini.*

Aquas namque populus esse docet Angelos in Apocalypsi Joannis: *bos* autem & *asinus* Judaicus atque gentilis populus est: quia *cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*. Itaque *super omnes aquas seminare* est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare: *pedem* verò *bovis & asini immittere* est vias Israelitici ac gentilis populi per præceptorum cœlestium vincula religare. Quia verò prædicationem infideles alii quidem persecuti sunt, alii vero contempserunt, idoneè subditur:

CAPUT XXXIII.

℣. 1. *VÆ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? Et qui spernis, nonne & ipse sperneris? Cùm consummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.*

Prædabantur enim, qui Martyres ad supplicia trahebant, atque bona eorum diripiebant. *Spernebant* autem, qui in fine de eis dicturi sunt: *Hi sunt, quos ali-*
Sap. 5. 3. *quando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æsti-* B. *mabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* Sed væ istis: quia jam *prædati sunt* eos maligni spiritus: & opprobrium sustinent, quod nunquam delebitur. Et justum valde est, ut quicunque prædatur, & ipse præda fiat, & qui spernit, & ipse spernatur. *Eadem* quippe *mensura qua mensi fueri-*
Matth. 7. 2. *tis, remetietur vobis.*

Potest & de modernis raptoribus atque contemptoribus hæc sententia intelligi. Qui enim aliena rapit, & ipse in exitu suo rapietur: & qui bona spernit, erit decidens sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum. Sequitur:

℣. 2. *Domine miserere nostri, Te enim expectavimus: esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis.*

Hæc vox fidelium Hebræorum est Christum in adventu primo suscipientium. Occurrentes quippe ei dicunt: *Domine miserere nostri, &c. Mane* autem fit in nobis, quando cognitione ve- D. ritatis irradiari cœperimus & illustrari fulgore justitiæ, qui velut nocte deprimebamur obscuritatis, erroris & culpæ. Ubi verò tenebris errorum exuimur, necesse jam est, ut contra diaboli suggestiones reluctemur. Sed nisi per Dei adjutorium eas vincere nequimus. Quòd si mentes nostras sibi per consensum subjicere Sathanas non valuerit, mox adversa foris contra nos excitare molitur. Unde nunc isti, postquam Christum susceperunt, ajunt: *Esto brachium nostrum in mane*, id est, fortitudo nostra adversus Sathanæ impugnationes internas, id est, in exordio conversionis nostræ: *& salus nostra in tempore tribulationis*, quam passuti sumus exteriùs, ubi vinci nequiveri- A. mus intrinsecus. Sic enim factum est Apostolis. Nam cùm principibus sacerdotum non aquieverunt præcipientibus, *ne loquerentur in nomine Jesu*, gravissimas passi sunt tribulationes. Similiter & cæteris fidelibus contingere solet. Sequitur: Act. 5. 40.

A voce Angeli fugerunt populi, & ab ℣. 3.
exaltatione tua, dispersa sunt gentes.

Quid per hunc *Angelum* nisi chorus exprimitur Apostolorum? *A cujus voce fugerunt populi*: quia misso Spiritu Sancto per eorum prædicationem tria millia crediderunt ex his, qui ad solemnitatem convenerant, ac deinceps ex eisdem Judæis multa millia. *Fugerunt* enim Hebræi, qui crediderunt: quoniam evadere supplicia æterna, quæ propter decem Salvatoris meruerant, quæsierunt. Sed *& gentes ab ejus exaltatione dispersa sunt*: quia a tempore ascensionis illius alii cœperunt ex gentibus ad fidem venire, & alii pertinaciùs in infidelitate persistere. De Judæis verò, qui credere noluerunt subditur: Act. 2. 41.

Et congregabuntur spolia vestra, ℣. 4.
sicut colligitur bruchus, velut cum
C. *fossæ plenæ fuerint de eo.*

Quid enim *spolia*, eorum appellat nisi corpora eorum? Caro enim indumentum est animæ. Solent enim homines multitudinem bruchi de agris colligere, quia fruges devorat, & ex eo fossas implere, humoque superjecto necare. Sic in obsidione Jerusalem collecta sunt corpora eorum, qui fame, gladio & pestilentia mortui sunt. Vel *spolia* substantias eorum intellige, quas Romani velut multitudinem bruchi collegerunt absque numero. Sequitur:

Magnificatus est Dominus, quo- ℣. 5.
niam habitavit in excelso: implevit
Sion judicio & justitia.

Et erit fides in temporibus suis. ℣. 6.

Dominus post ascensionem suam *magnificatus est* in mundo per Apostolos, *quoniam habitavit in excelso* cœlorum habitaculo, qui cum hominibus in terra habitaverat. *Implevit Sion*, id est, Ecclesiam *judicio & justitia*, ut omnia examinando probet, & quod bonum & justum est, teneat.

Tempora autem fidei sunt, de quibus ait Apostolus: *Priusquam veniret fides, sub le-* Gal. 3. 23.
ge custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ reve- 24. & 25.
landa erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Jesu
Chri-

Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fi- A. *des, jam non sumus sub pædagogo.* Nunc ergo sunt tempora fidei: quia nunc Deus justificat gentes per fidem sine operibus legis, & in toto Orbe fides fructificat. Benè itaque dictum est: *quoniam erit fides in temporibus suis.* Sequitur:

Divitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini thesaurus ejus.

Distat enim ab æternorum contemplatione actio, quæ benè utitur temporalibus rebus, & illa *sapientia* hæc *scientiæ* deputatur. Nam scriptum est in libro Job:
Job. 28. 28 *Ecce pietas est sapientia: abstinere autem à malis scientia.* In hac differentia intelligen- B. dum est ad contemplationem sapientiam, & ad actionem scientiam pertinere. Itaque *sapientia & scientia divitiæ sunt salutis:* quia per hoc ad æternam salutem pervenit Ecclesia, quòd & cœlestium contemplatione jam aliquatenus pascitur, & temporalibus atque terrenis benè utitur. De cujusmodi operibus & Apostolus ait Di-
1. Cor. 1. 4. & 5. scipulis: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quia in omnibus divites facti estis in illo in omni verbo & in omni scientia.*

Sed & *timor Domini* castus, timor sobrius, timor securus, *ipse est thesaurus ejus*, non timor iste servilis, quem foras mittit, charitas, sed timor ille sanctus, qui permanet in sæculum sæculi, id est: quem gignit charitas. Aliter enim timet conjugem uxor amans, & aliter timet Dominum ancilla peccans. Sic ergo sponsa Christi Ecclesia abjecto timore legis repleta est timore lætos: quatenus Christum & amans timeat, & timens amet.

Et *timor* hic locuples *thesaurus* est, ut D. quicunque hunc habuerit, omnes sæculi divitias parvipendat. His itaque salutaribus divitiis, id est: scientia, & sapientia & timore Rex noster suos venit ditare
2. Cor. 8. 9. milites, *qui propter nos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia nos divites essemus.* Sed quia Judæi noluerunt opes istas accipere, dedit eas gentibus. Unde sequitur:

ỳ. 7. *Ecce videntes clamabunt foris, Angeli pacis amarè flebunt.*

Videntes enim sunt, quibus dictum est:
Matth. 13. 16. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Et ipsi sunt *Angeli pacis* annuntiantes mundo reconciliationem: quia scriptum est
de eis: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Rom. 10. 15
Videntes ergo clamaverunt *foris*: id est: extra Judæam: quoniam Apostoli prædicaverunt gentibus usque ad fines terræ.

Et *Angeli pacis fleverunt amarè*: quia ipsi Apostoli, qui gentibus pacem annunciabant, iram Dei super Judæos manere lugebant. Unde quidam ex ipsis ait: *Tri-* Rom. 9.
stitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. 2. 3.
Optabam enim ego ipse anathema esse. Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, qui sunt Israelitæ. De quorum Israelitarum destructione subditur:

Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines. ỳ. 8.

Luxit, & elanguit terra, confusus est Libanus, & obsorduit: & factus est Saron sicut desertum, & concussa est Basan & carmelus. ỳ. 9.

Dissipatæ sunt viæ in terra Judæorum C. vastata per Romanos omni regione. *Cessavit* ibi etiam *per* solitudinis *semitam transiens*: quia sine habitatore relicta est terra. *Irritum* enim *factum est pactum*, quod Dominus promiserat dicens: *Ponam locum* 2. Reg. 7.
populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit 10. & 11.
in eo, & non turbabitur ampliùs, nec addent filii iniquitatis, ut affligant eum, sicut priùs ex die, qua constitui judices super populum meum Israel. Hoc ergo *pactum* Judæis factum *est irritum*: quia Dominus *projecit* eorum *civitates*, & quasi in nihilum rejitavit eos. Et inter hæc *luxit & elanguit terra* eorum.

Quid verò per *Libanum* debet intelligi nisi templum, quod erat in Jerusalem? Unde per Zachariam dictum est: *Aperi* Zach. 11.
Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. 1.
Libanus ergo *confusus est, & obsorduit*: quia templum Judæorum ab alienigenis contaminatum est & exhonoratum, imò destructum. *Saron* verò provincia est inter Joppen & Lyddam, quæ per Romanos *facta est sicut desertum. Basan* quoque trans Jordanem *concussa est* per eos, *& carmelus* in possessione Juda. Quia vero Judæi propter necem Salvatoris hæc omnia passuri erant, ipse autem morte sua mortem destructurus erat, moxque resurrecturus,

& in æternum jam regnaturus, aptè sequi- A. tur:

℣. 10. *Nunc exurgam dicit Dominus, nunc exaltabor, & nunc sublimabor.*

Nunc exurgam à mortuis, *nunc exaltabor* in cœlo, *nunc sublimabor* in regno. Et quia contra prædicatores resurrectionis ejus principes Judæorum igne livoris erant inflammandi, rectè subjungitur:

℣. 11. *Concipietis ardorem, parietis stipulam: Spiritus vester ut ignis vorabit vos.*

B. *Concipietis ardorem* invidiæ contra Apostolos ô principes Sacerdotum & Pharisæi ac Seniores. *Parietis stipulam*, id est: opus flammis ultricibus dignum. Stipula enim opus est, quod in die judicii combure-
1. Cor 3. tur sicut Apostolus ait: *Fundamentum aliud*
11. usque *nemo potest ponere præter id, quod positum est,*
ad 16. *quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum & argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit: quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet: si cujus opus arserit, detrimentum patietur.* *Parietis* ergo, inquit, *stipulam* id est; opus, quod in die illa cremabitur. *Spiritus vester ut ignis vorabit vos*: quia sic interius vastabimini ardore malitiæ vestræ, sicut postmodum vastandi estis foris igne gehennæ. Sed quia & subjecti concremandi erant hoc igne livoris, qui priùs in corde præpositorum arsit, sequitur:

℣. 12. *Et erunt populi quasi de incendio cinis*

Omnes enim combusti sunt igne malitiæ quasi zelo legis persequentes Apostolos prædicatores gratiæ. Et quia simul in Jerusalem obsidentibus Romanis erant perituri, congruè subditur;

Spinæ congregatæ igni comburentur.

Spinæ enim sunt, de quibus in Li-
2. Reg. 23. bro Regum David loquitur: *Prævarica-*
& 7. *tores autem quasi spinæ evellentur universi, qui non tolluntur manibus & si quis eas tangere voluerit, armabitur ferro, & ligno lanceato, ignique succensa comburentur usque ad nihilum.* Quid autem sit *ignis* docet apud Ezechielem Dominus, qui, cùm dixisset ad Jerusalem:
Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in Ezech. 20,
te omne lignum viride & omne lignum aridum, sic 47.
exposuit, quod dixerat: *Ecce ego ad te, & eji-* id. 21, 3.
ciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te justum & impium. *Spinæ* ergo sunt prævaricatores Judæi: *ignis* verò gladius Dei est. *Spinæ* itaque *congregatæ igni combustæ sunt*: quia Judæi, qui in Jerusalem ad solemnitatem Paschæ confluxerunt, gladio cœlestis vindictæ perierunt. Post quorum exterminium Dominus subjunxit:

Audite qui longè estis, quæ fece- ℣. 13.
rim, & cognoscite vicini fortitudinem meam.

Contriti sunt in Sion peccatores, ℣. 14.
possedit tremor hypocritas.

Vos, inquit, *qui longè estis* ab Jerusalem, id est: propè terminos mundi, *audite, quæ fecerim* Judæis infidelibus: & vos *vicini*, id est: Moabitæ & Palestini cæteræque de proximo gentes *cognoscite fortitudinem meam*, qua debellavi eos. Nam *contriti sunt in Sion*, id est: in monte templi
peccatores, qui, *si non venissem, & locutus eis* Joa. 15, 22.
non fuissem, peccatum non haberent. Et ca-
C. pta Jerusalem *possedit ibi tremor hypocritas* Pharisæos & Scribas, qui de divino frustra confidebant auxilio.

Sed hæc & aliter intelligi possunt. Ait enim: *Dissipatæ sunt viæ &c.* Et quid per *vias* nisi actiones appellat? *Semitam* verò
hic accipimus, de qua Dominus ait: *Ar-* Matth. 7,
cta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, 14.
qui inveniunt eam. Appropinquante ergo sæculi fine *dissipantur viæ*, id est; actiones hominum, qui regulam justitiæ non servant. *Cessavit transiens per semitam*: quia
D. deest jam, qui per angustæ conversationis viam præsentis vitæ iter peragat, sed omnes latam viam sæculi incedere satagunt. Et ob hoc *irritum factum est pactum*, id est: promissio regni cœlorum. Inchoantibus enim promittitur corona, sed consummantibus datur; his verò, qui non perseverant, *irritum fit pactum* promissionis hujus.

Et *projecit* Dominus *civitates*, id est: multitudines eorum, qui lata perditionis itinera sequuntur. *Nec reputavit homines*, id est: quasi non essent, sic æstimavit eos. Vel eos *non reputavit* esse *homines*, qui suo

vi-

vitio jumenta esse voluerunt. Quicunque enim charitatem non habet, nihil est apud Deum, sicut ait Apostolus: (1. Cor. 13. 2.) *Si habuero prophetiam, & noverim omnia mysteria & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Sed inter hanc iniquitatis abundantiam *luget terra* id est, Ecclesia, & mœrore animi languet,

Libanus autem *dealbatio* sive *candidatio* dicitur. Et quid per *Libanum* nisi dealbata conversatio figuratur hypocritarum? Unde cuidam talium Paulus ait: (Act. 23. 3.) *Percutiat te Deus paries dealbate. Confusus est* ergo *Libanus, & obsorduit*: quia plerumque dealbatio eorum, qui religiosam foris conver- B. sationem non religiosa cordis intentione custodiunt, de manifesta perpetratione iniquitatis confusionem opprobrii sustinent, & evidentibus peccatorum maculis in fine *sordescit*.

Saron verò *princeps mœroris*, vel *cantans tristitiam* interpretatur. Et quid per *Saronem* nisi quilibet religiosus designatur, qui mœrori deditus columbino more gemitum pro cantu habet? *Factus est* ergo *Saron sicut desertum*: quia jam nimis excrescente malitia sanctus quisque vilis habetur, & infrequentatus, & derelictus: quia mundi gloriam respuit, & fletibus gaudet. C.

Basan autem *pinguedo* dicitur, *carmelus* verò *mollis*. Et pinguedinem hic accipimus, de qua per Psalmistam dicitur: (Psal. 62. 6.) *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Mollis autem erat animus sancti Job cum diceret: (Job. 23. 16.) *Deus mollivit cor meum, & omnipotens conturbavit me.* Basan ergo pinguedo gratiæ spiritalis intelligitur: carmelus verò mens ad charitatem & pietatem mollis. Interpretatur autem & Carmelus *cognitio circumcisionis*. Et ille circumci- D. sionem bene novit, cui corde & opere, & lingua circumcisus est.

Concussa est autem *Basan & Carmelus*: quia etiam mens justorum in illa tentatione novissima concutietur. (Matt. 13. 22.) *Surgent enim Pseudo Prophetæ, & Pseudo-Christi, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.*

Sed quia post tribulationem dierum illorum videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute magna & majestate, rectè subjungitur hîc:

Nunc exurgam dicit Dominus, &c. Nunc A. *exurgam* de nimia patientia mea, qui hucusque velut jacui, dum contemnerer, & conculcarer, nec me vindicarem: *nunc exurgam*, sicut scriptum est: *Exurge Deus judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum.* (Psal. 73. 22.) *Nunc exaltabor*: quia exaltabitur Dominus solus in die illa, & quia tunc *plangent se omnes tribus terræ.* (Matth. 24. 30.) *Concipietis*, inquit, *ardorem* doloris interni, *parietis stipulam* inanium verborum ducentes: *Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles: viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia aut divitiarum jactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra.* (Sap. 5. 7. seqq.) *Talia enim dicturi sunt in inferno hi qui peccaverunt: quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur.*

Concipietis, inquit, *ardorem* seræ pœnitudinis in die illa, *& parietis stipulam* verborum planctus inanis. *Spiritus vester ut ignis vorabit vos*: quia tunc omnis ante oculos culpa reducetur, & mens super gehennæ incendia suo graviùs igne cruciabitur. *Et erunt populi* reproborum *quasi de incendio cinis*, sicut per Malachiam dicitur electis: *Egredimini & salietis sicut vituli de armento, & calcabitis impios, cùm fuerint cinis sub planta pedis vestrorum.* (Malach. 4. 2.) Tunc enim *spinæ*, id est peccatores *comburentur igni* inextinguibili: & comburentur *congregata*: quia *congregabuntur in congregationem unius fascis in lacum.* (Isa. 24. 22.)

His ita de reproborum damnatione dictis, eos qui adhuc vivunt, deterrere ab iniquitate volens subjungit: *Audite, qui longe estis, quæ fecerim. &c.* Vos, *qui longè estis* à justitia, *audite, quæ fecerim*, id est, quæ facturus sim reprobis in die illa: & *vos justi*, qui per vitæ meritum *vicini* estis mihi, *cognoscite fortitudinem meam* in eos. *Contriti sunt* enim, id est; contererentur *in Sion*, id est, in Ecclesia *peccatores*, qui de eo præsumebant quod dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* (Marc. 16. 16.) Sed contererentur, cum audierint: *Discedite a me maledicti in ignem æternum. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* (Matth. 25. 41.) Et tunc *possidebit tremor hypocritas*: quia qui nunc de sanctitate gloriantur in oculis hominum, tunc confundentur, cùm apparuerit judex cordium. Quia enim reprobi tunc omnes mittendi sunt in caminum ignis, qui non extinguetur, rectè adhuc subditur ad terrorem viventium.

Quis poterit habitare de vobis cum igne de- A. *vorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Tanta enim est gehennalium flammarum asperitas, ut tolerari nequeat, & tunc impii sine fine cruciabuntur in ea. Cùm autem denuo cuique, qui in inferno habitarnrus est, dixisset: *Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* mox econtrario subjecit de quolibet regni cœlorum habitatore futuro.

℣. 15. *Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat au-* B. *res suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos, ne videat malum.*

℣. 16. *Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est, aqua ejus fideles sunt.*

℣. 17. *Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.*

℣. 18. *Cor tuum meditabitur timo-* C. *rem.*

In justitiis verò *ambulat*, qui vitam suam in bonis actionibus ducit. *Qui veritatem loquitur*, si quod noverit, sine dolo simpliciter protulerit: *& avaritiam ex calumnia projicit*, si recusaverit aliis per calumniam auferre, quod sibi acquitat. Tres verò sunt acceptiones munerum, id est, â corde, ab ore, â manu. *Munus* namque *â corde* est captata gratia â cogitatione: *munus ab ore* est gratia per pavorem: *munus ex manu* est præmium per dationem. D. Sed justus quisque *manus suas excutis ab omni munere*: quia in eo, quod rectè agit, nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec â manu recipere dationem quærit.

Quid autem est *obturare aures suas, ne audiat sanguinem*, nisi peccatis suadentibus, quæ de carne & sanguine nascuntur, non præbere consensum? Et quid est, *ne malum videat, oculos claudere*, nisi omne, quod rectitudini adversum est, non approbare? Se^d his de activa conversatione dictis mox ad quantos contemplationis gradus ascendatur per hæc, ostendit Propheta. *Iste*, inquit, *in excelsis habitabit, &c.* *Iste in excelsis habitabit*: quia quamvis eum caro in inferioribus retineat, mentem jam in sublimioribus fixit.

Munimenta Saxorum sublimitas ejus: quia dum abjecta desideria terrenæ conversationis cavet, ad supernam patriam per præcedentium patrum exempla se sublevat: & quia per contemplationis donum gratia spiritali pascitur, *panis ei datus est*, id est: refectionem spiritalis gratiæ percepit: quia se â bonis infimis cœlestia sperando suspendit. *In excelsis* namque habitare est cor in cœlestibus ponere: & *munimenta saxorum sublimitas* nostra est, cùm fortium patrum præcepta & exempla aspicimus, atque ab infima cogitatione separamur. *Munimenta saxorum sublimitas* nostra est, cùm mente choris castrisque cœlestibus jungimur, & insidiantes malignos spiritus stantes in arce cordis quasi subter positos expugnamus.

Tunc nobis etiam *panis* datur, quando in supernis erecta intentio æternitatis contemplatione reficitur. *Aquæ* enim nostræ *fideles sunt*: quia doctrina Dei, quod hic per spem promittit, hoc illic in munere exhibet. Sapientia autem hujus mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. Sed *aquæ* nostræ *fideles sunt*: quia verba vitæ, quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant.

Regem in decore suo oculi nostri *conspiciunt*: quia Redemptor noster in judicio & â reprobis homo videbitur: sed ad Divinitatis ejus intuendam celsitudinem soli, qui electi sunt, sublevabuntur. Quasi enim quandam fœditatem Regis videre est solam servilem formam, in qua ab iniquis despectus est, cernere. Sed ab electis *in decore suo* Rex cernitur: quia ultra semetipsos rapti in ipso Deitatis fulgore oculos cordis figunt. Qui quam diu in hac vita sunt, quia illam viventium patriam, sicut est, videre non possunt, rectè subjungitur:

Cernent terram de longe. Humana autem mens, quò altius elevata, quæ sunt æterna, considerat, eò de factis temporalibus graviùs tremefacta formidat: quia tantò se ream veriùs cernit, quantò se ab ipso lumine discrepâsse, quod desuper intermicat, conspicit; sicque fit, ut illumi-

nata

nata plus metuat, quia magis aspicit, à A. veritatis regula per quanta discordat. Ducta namque ad internam regulam nostra rectitudo, si districtum judicium invenit, multis tortitudinum suarum sinibus in intimam rectitudinem impingit. Unde nunc ad eum, de quo loquebatur, versa locutione subjungit Propheta: *Cor tuum meditabitur timorem.* Si quis verò quondam ita vivere voluisset, impediebatur plurimùm hinc carnali doctrina Judæorum, illinc vaniloquiis gentilium. Nunc autem utraque sunt evacuata, multosque jam adjutores invenit justus. Nam se- B. quitur: *Ubi est literatus? Ubi Legis verba ponderans? Ubi doctor parvulorum?*

℣. 19. *Populum imprudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.*

Literatus enim Pharisæus erat: quia solam literæ superficiem sectabatur: & ipse non sensum sed *verba Legis* velut in trutina *ponderabat*, ostendens, quæ essent graviora. Et *doctor* erat *parvulorum*: quia C. docebat plebem Judæorum, qui lacte semper indigent ùt parvuli.

Populus verò *imprudens* gentilis est, qui veram ignorabat prudentiam. Qui erat *alti* id est: profundi *sermonis*, ita ut simplicitas fidelium vix intelligere posset *disertitudinem*, id est: facundiam *linguæ ejus*. Sed tamen in eo nulla erat sapientia: quia diserte nimis & politè verba proferebat, sed nullum in eisdem verbis sapientiæ sensum habebat. Sicut enim doctrina cœlestis non verba, sed sensum attendit: sic doctrina sæculi non in sensu, sed in compo- D. sitione verborum & in eloquentiæ jactantia gloriatur. Sed jam doctores hujusmodi cum suis doctrinis evanuerunt, ut Evangelica prædicatio maneat. quemadmodum & Apostolus ait: *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Dominus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* (1. Cor. 1. 20. 21.) Deficientibus ergo inanium doctrinarum prædicatoribus & Ecclesia surgente Propheta subjungit:

℣. 20. *Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur.*

℣. 21. *Quia solummodo ibi magnificus Deus noster.*

Sion quippe vel *Jerusalem* Ecclesia est. Quæ *solemnitatis nostræ civitas* est; quia ibi B. laudes Creatoris decantamus. Neque enim extra Ecclesiam laudare quis Deum benè valet: quia scriptum est: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* (Ps. 136. 4.) Rursumque: *Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Jerusalem.* (Ps. 64. 2.) Et ipsa est *habitatio opulenta*? quia ibi sunt divitiæ salutis sapientia & scientia, & timor Domini thesaurus ejus, quibus ditantur habitatores urbis hujus. Vel ita dicendum: Oculi tui cernent visionem æternæ pacis, & divitias insperatas, quas oculus non vidit, nec auris audivit, nec cor hominis ex- C. cogitavit.

Sed & *tabernaculum* Ecclesia vocatur: quia in peregrinationis hujus itinere Dei hospitium, vel habitaculum est. Quod videlicet tabernaculum transferri nequaquam potest, quoniam Ecclesia in eo, quod credit, permanet. *Nec auferentur clavi ejus in sempiternum*: quoniam verba prædicationis ejus non tollentur, sicut Joannes ait: *Vos quod audistis ab initio, maneat, in vobis* (1. Joa. 2. 24.) Et in ejus Apocalypsi dicitur *Evangelium æternum.* (Apoc. 14. 6.)

Et omnes funiculi ejus non rumpentur: quo- D. niam præcepta ejus numquam destruentur. Antiquum enim tabernaculum sæpe translatum est, ùt de solitudine in Silo, in Nobe, & inde in Jerusalem: quoniam Synagoga quibusdam semper erat profectibus promovenda, donec veniret in Ecclesiam. Tabernaculum verò novum nequaquam transfertur: quia non est jam ultra religio, in quam ab ista, quam tenet Ecclesia, promoveatur dicente Domino: *Tantùm, quod habetis, tenete, donec veniam.* (Apoc. 3. 11.)

Quod autem *clavorum* nomine verba ejus signentur, ostendit Salomon dicens: *Verba sapientum quasi stimuli, & sicut cla-* (Eccle. 12. 11.)

clavi in altum defixi. Et subtilitas spiritalium ejus præceptorũ exprimitur appellatione *funiculorum*, quando Jeremias extrahi legitur *funiculis* de lacu. (Jer. 38. 11.) Significat enim peccatorem, qui de profundo iniquitatum educitur per observantiam spiritalium mandatorum. *Clavi* itaque verba sunt, & *funiculi* præcepta. Et sicut tabernaculum clavis firmatur, & funibus extenditur: sic Ecclesia validis Scripturæ Sanctæ dictis roboratur, & præceptis in actione dilatatur. Qui videlicet clavi & funiculi *nunquam auferentur, neque rumpentur*, sicut ablati & rupti sunt clavi & funiculi veteris tabernaculi. Ablata sunt enim verba, quæ de futuro dicebant: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* (Isa. 7. 14. Gal. 4. 4.) Et dicitur, quia *postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere*, id est, ex fæmina. Et rupta sunt præcepta de oblationibus victimarum, & otio Sabbathorum, & cæteris observationibus hujusmodi. Verba autem novæ prædicationis Ecclesiæ & mandata ejus nunquam mutabuntur, aut destruentur: *quia solummodo ibi magnificus Deus noster.* Nihil enim magnum agit Deus noster apud infideles, quantacunque eis beneficia temporalia operetur, sed in Ecclesia tantummodo magna operatur: quia remissionem peccatorum & gratiam sanctitatis largitur suis, & ad vitam eos sempiternam perducit.

Vel superna Jerusalem æternum Dei tabernaculum est, ubi ipse perenniter habitat, unde nunquam hoc tabernaculum transferri poterit: quia nequaquam ultra mutabit locum, sed perpetualiter manebit in illo beatitudinis regno. Propterea & subditur metaphoricè: *quia clavi ejus non auferentur in sempiternum, neque funiculi ejus rumpentur*, ut stabili firmitate in uno loco sine fine manere monstretur: *quia solummodo ibi magnificus Dominus*: quoniam videtur, & intuentibus se gaudia præstat æterna, Sequitur:

Locus fluviorum, rivi latissimi & patentes. Ecclesia est *locus fluviorum* quia Propheticis & Apostololicis fluminibus exuberet, & sunt in ea *rivi* expositionum *latissimi*. Aperta enim dicta exponentium faciunt nobis esse conspicuas sententias antiquorum Patrum, & quod Patres breviter dixerunt, isti latiùs exponentes patefaciunt. Isaias ergo plana sanctæ Ecclesiæ expositionis verba conspiciens, & non allegoriarum tenebris obscura ait: *Locus fluviorum rivi latissimi & patentes.* Testamenti enim veteris dicta quasi angusti & clausi rivi fuerant, qui universas scientiæ suæ sententias collectione obscurissima constringebat, at contra doctrina sanctæ Ecclesiæ *rivi patentes* sunt, quia ejus dicta & invenientibus multa sunt, & quærentibus plana. Sequitur: *Non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.*

Dominus enim Judex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster ipse salvabit nos. ỳ. 22.

Non pertransibit per eum navis remigum: id est, per prædictum locum fluviorum. Quid verò per *navem remigum* nisi mens designatur reproborum quæ per mare hujus sæculi à malignis spiritibus velut à remigibus ducitur? Unde & Propheta iste in sequentibus dicit Chaldæos in navibus suis gloriantes, quia nequissimi dæmones in eorum cordibus gloriantur, quos ad voluntatem suam variis desideriis per sæculi turbulentas amaritudines ducunt.

Trieris autem est, navis tres remorum ordines habens. Et quid per *trierem magnam* nisi prædicta mens iniquorum sive Babylon exprimitur? Quæ tres habet ordines remorum, quia in cogitatione & in verbo, atque in actu regitur à malignis spiritibus. *Non* ergo *transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum*: quia mens iniquorum ponere gressum malitiæ suæ non poterit in cœtu justorum. Transiret namque per eum, si voluntatem suam expleret in eo. Sed *non transibit*, quia quod malè de bonis facere tentat, non poterit. *Dominus* enim *salvabit nos*, id est, custodiet, ne per nos iniquorum malitia transeat. *Dominus Judex noster* salvabit nunc nos, quia novam legem per semetipsum dedit, *Unus est enim Legislator & Judex, qui potest perdere & liberare*, sicut ait Jacob. (Jac. 4. 12.) Et *ipse* est *Rex noster*, qui nunc nos regit, & in æternum in nobis regnabit. Hic ergo, qui judicaturus est nos, & normam vivendi nobis in Evangelio dedit, & nos invisibiliter regit, ipse nos inter tentationum pericula salvat, ne victi pereamus.

Vel æterna Jerusalem est *locus fluviorum,*

rum: quia ibi semper emanant flumina spiritalium gratiarum septem copiosis Spiritus Sancti meatibus, & latè ac patenter per omnia diffunduntur. *Non transibit per eum navis remigum*: quia nullus impugnator sive tentator inquietabit illos. Dominus enim peracto judicio salvabit eos perpetualiter ab omnibus malis. Sed quia de reproborum mente quasi de navi Propheta loquebatur, & de Ecclesia justorum velut de fluvio, quem navis illa transire non posset, adhuc conatum navis hujus in hunc fluvium ostendit subjungens:

℣. 23. *Laxati sunt funiculi tui, sed non prævalebunt.*

O navis *laxati sunt funiculi tui*, ut laxatis velorum funibus fortiùs impellaris vento flatûs dæmonum ad impugnandam Ecclesiam. *Sed non prævalebunt*; quia *portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* (Matth. 16. 18.) Qui vero sunt *funiculi* hujus navis nisi peccata, de quibus dicitur: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis?* (Isa. 5. 18.) Hos igitur *funes laxat* hæc navis, ut fluvium transeat: quia mens impiorum totas iniquitatis suæ remittit habenas, dum Ecclesiam impugnare nititur. Sequitur:

Sic erit malus tuus, ut dilatare signum non queas, id est: velum expandere. Quid per *malum* navis hujus, qui stat in altum erectus, nisi elatio mentis iniquorum exprimitur? Unde scriptum est: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* (Ps. 73. 23.) Hoc est malus in sublime porrectus. Quid verò per *signum*, id est: per velum, quod in hoc malo suspensum est, nisi velamen erroris designatur, quod ab elatione superbiæ descendens conscientiam iniquorum obnubilat, & flatibus tentationum impellit? Ait ergo: *Sic erit malus tuus*, id est: elatio tua, *ut dilatare signum, non queas*, id est: erroris velum per Orbem terræ expandere. Error enim arctabitur ubique & destruetur, & Evangelica prædicatio per universas nationes dilatabitur. Unde & sequitur: *Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.*

℣. 24. *Nec dicet vicinus: Elangui.*

Spolia namque prædarum multarum homines sunt, qui tolluntur antiquo hosti, sicut scriptum est: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.* (Luc. 11. 21.) Custodiebat enim diabolus hunc mundum armatus velut atrium suum, & nullo repugnante possedit. Sed desuper veniens nobis Salvator vicit eum, & arma ejus, id est: potestatem nocendi abstulit ei, atque spolia ejus, id est: homines, quos malè possidebat, distribuit in Ecclesia sua. Nam *ipse dedit quosdam quidam Apostolos, quosdam autem Prophetas alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores.* (Eph. 4. 11.) Tunc ergo divisa sunt spolia prædarum multarum, quando posuit Deus in Ecclesia *primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, exinde virtutes, deinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum.* (1. Cor. 12. 28.)

Claudi verò sunt, quibus pes amoris sæculi emarcuit. Unde Jacob, qui Angelum tenuit, uno pede claudicavit: (Genes. 32.) quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur, & in solo Dei amoris pede tota virtute se sustinet, & in ipso stat: quia pedem amoris sæculi, quem ponere in terra consueverat, jam â terra suspensum portat. Tales ergo *claudi rapinam diripiunt*, dum eos, quos diabolus possederat, ad Christum convertunt.

Nec vicinus dicet: Elangui: quoniam ad similem rapinam exemplo eorum libenter excitantur proximi. Sequitur:

Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas. Populus fidelium, qui, sicut oportet, in Ecclesia perseverat, remissionem suorum solus obtinebit peccatorum. Sequitur:

CAP. XXXIV.

Accedite gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus, Orbis & omne germen ejus. ℣. 1.

Quia indignatio Domini super omnes gentes, & furor super omnem militiam eorum. ℣. 2.

Nunc de universali judicio locuturus
& damnatione malorum convocat omne
genus hominum simul ad audiendum,
quæ de omnibus reprobis est dicturus.
Accedite, inquit, huc animo gentes, *& in-*
tento corde, quæ loquor, *audite: audiat*
omnis *terra* generale judicium, *& plenitudo*
ejus, id est: universi, qui in ea sunt, & totus
Orbis metuat, *& omne germen* ejus, id est:
omnes qui in eo nascuntur. Et quid est,
quod ita jubentur omnes audire? *Quia in-*
dignatio Domini super omnes gentes in die no-
vissimo veniet, *& furor* ejus *super omnem*
militiam eorum: quia si illi in ignem æter-
num ituri sunt, qui esurienti non dede-
runt manducare, quid passuri sunt rapto-
res & homicidæ? Nunc quoque *indigna-*
tio ejus *super omnes* infideles est. *Qui enim*
incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira
Joh. 3. 36. *Dei manet super eum*, ut Joannes Baptista
loquitur. Nam in hoc sæculo cum ira
Dei nascimur omnes, sicut Apostolus ait:
Eph. 2. 3. *Eramus natura filii iræ sicut & cæteri.* Sed per
gratiam solam Christi removetur a nobis
ira Dei. Benè ergo dicitur: *quia indignatio*
Domini est super omnes gentes, quæ non cre-
dunt. Sequitur: *Interfecit eos, & dedit eos in*
occisionem. Hoc est, quod ipse Dominus
Luc. 12. 5. ait: *Timete eum, qui postquam occiderit, habet*
potestatem mittere in gehennam. Sequitur:

℣. 3. *Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor.*

Interfecti eorum projicientur a facie Do-
Matth. 25. 41. mini, cùm audierint: *Discedite à me maledi-*
cti in ignem æternum. Et de cadaveribus eo-
rum ascendet fœtor: quia de corporibus for-
nicatorum fœtor intolerabilis exibit. Se-
quitur: *Tabescent montes à sanguine eo-*
rum.

℣. 4. *Et tabescet omnis militia cælorum.*

Quid hoc loco *montes* nisi sæculi hujus
potentes accipimus, qui pro terrena sub-
stantia altum tument, de quibus Psalmista
ait: *Tange montes, & fumigabunt?* Et quid
per *sanguinem* nisi crudelitatis peccatum?
Isai. 1. 15. Unde quibusdam supradictum est: *Ma-*
nus vestræ sanguine plenæ sunt, id est: actio-
nes vestræ crudelitate redundant. *Ta-*
bescent ergo *montes à sanguine eorum*: quia
principes in tormentis æternaliter defi-
cient pro crudelitate, quam sub ipsis exer-
A. cuerunt hi, quibus præerant. In ipsos
enim redundabit, quidquid a subjectis of-
fensum fuerit per Ducatum eorum.

Militiam vero *cælorum* dæmones aëris
hujus appellat, de quibus per Paulum di-
citur: *Non est nobis colluctatio adversus car-* Eph. 6. 12
nem & sanguinem, id est: adversus homi-
nes, *sed adversus principatus & potestates, ad-*
versus mundi rectores tenebrarum harum, id est:
iniquorum & infidelium hominum, *contra*
spiritalia nequitiæ in cælestibus. Cœlos au-
tem non æthereos hic accipimus, sed aë-
reos. Unde & *aves cœli* nominamus, quas
in aëre volitare videmus. *Tabescet* igitur
B. *omnis militia* eorum: quia universi dæmo-
nes, qui per hunc aërem vagantes cotti-
die pugnant contra nos, in die novissimo
devolventur in infernum, & ibi sine fine
tabescent, & deficient. Sequitur:

Et complicabuntur sicut liber cæli, & omnis
militia eorum defluet sicut defluit folium de vinea
& de ficu.

Quoniam inebriatus est in cælo gladius meus. ℣. 5.

Considerandum, quòd non dicat in-
terire cœlos, sed *complicari quasi librum*, ut,
C. postquam omnia peccata aperta fuerint,
& relicta, complicentur, qui priùs aperti
fuerant, & nequaquam ultra scribantur
in eis delicta multorum.

Vel nunc expansi sunt cœli *sicut liber*, ut
cottidie scribantur in eis nomina benè vi-
ventium. Unde Dominus electis disci-
pulis ait: *Gaudete, quia nomina vestra scripta* Luc. 10. 20
sunt in cælis. Sed in die illa *complicabuntur*
sicut liber, ut jam nullius deinceps nomen
in eis scribatur.

Et omnis militia eorum defluet sicut folium
D. *de ficu*: quia sicut arboris folium postquam
aruerit, & ceciderit, nequaquam virescit,
& in arborem revertitur, sed in terra pu-
trescit: ita spiritus illi de cœlestibus lapsi
nequaquam in pristinum statum redu-
centur, aut per pœnitentiam revirescent,
sed in gehennalibus pœnis æternaliter pu-
trescent.

Vel *militia eorum defluet* instar foliorum:
quia *stellæ cadent de cælo*. Quia *inebriatus est*, Matth. 24. 29.
inquit, *in cælo gladius meus*: ac si diceret.
Quia ira feriam superbos, tunc perpendi-
te, si ipsos etiam, quos in cœlo juxta
me condidi, pro elationis vitio percute-
re non peperci. Vel *in cælo*, id est, in aere est
ine-

inebriatus feriendo potestates aeris. Se- A.
quitur:

Ecce super Idumaeam descendet, & super populum interfectionis meæ ad judicium.

Idumæa terrena dicitur sive *rubea*. *Descendet* ergo, inquit, gladius ultionis meæ *super Idumaeam*, id est, super eam generis humani partem, quæ terrena est, & peccatorum sanguine rubea: *& super populum interfectionis meæ*, id est, super omnem eorum, quos occisurus sum, multitudinem ad judicium damnationis, de quo dicitur:
Job. 5. 29. *Qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.*
Sequitur:

ỷ. 6. *Gladius enim Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe de sanguine agnorum & hircorum, de sanguine medullatorum arietum.*

Ut multos occidisse gladius iste monstretur, *repletus sanguine* dicitur & *incrassatus adipe*. Quia verò agni, arietes, & hirci solebant immolari, illam grandem victimam reproborum omnium, quam nunc immolat, de agnis, arietibus & hircis fore memorat. Unde per Jeremiam dicit:
Jer. 51. 40. *Deducam eos quasi agnos ad victimam, quasi arietes cum hædis.* Talibus ergo nomini- C.
bus appellantur, qui occisioni mortis æternæ sunt prædestinati sicut hæc animalia immolationi. Aut certè per *sanguinem* intelligimus peccatum carnis; quia
Ps. 50. 15. scriptum est: *Libera me de sanguinibus*: &
per *adipem* superbiam, de qua dicitur:
Ps. 72. 7. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.*

Quid autem *per agnos* nisi qui mites videntur & innocentes, sed non propter Deum tales se facere studuerunt designantur? Quid verò per *hircos* nisi princi-
pes infidelium per potentiam sæculatem D.
cornuti, & per libidinem fœtentes: Et quid per *arietes* nisi populorum duces exprimuntur copia divitiatum involuti sicut lana? Quid autem per *medullam arietum* nisi superbia cordis eorum? *Gladius* ergo *Domini repletus est sanguine, & incrassatus adipe*: quia maximè percutit luxuriam & superbiam. *De sanguine agnorum*, id est: de peccato eorum, qui simplices videbantur & innocentes sed non propter Deum, *& hircorum*, id est, libidinosorum principum, *& medullatorum arietum*, id est, superborum Ducum. Sequitur,

Victima enim Domini in Bosrâ, & interfectio magna in terra Edom.

Victima enim est illa generalis reproborum occisio. *Bosra tribulatio* dicitur, *Edom* verò *terrenus*. Et quis sit *terrenus* li-
quet, Nam *primus homo de terra terrenus*: 1. Cor. 15.
secundus homo de cælo cælestis. Qualis terre- 47. & 48.
nus, tales & terreni, & qualis cælestis, tales & cælestes. Victima ergo *Domini* immolatur *in Bosra*: quoniam peccatores occiduntur in tribulatione. *Et interfectio magna* fit *in terra Edom*: id est, in terra terreni; quoniam omnes, qui sunt Adæ similes, perimun-
B. tur, qui sicut portaverunt imaginem terreni, non portaverunt imaginem cœlestis.
Sequitur:

Et descendent unicornes cum eis, ỷ. 7.
& tauri cum potentibus.

Cum eis, quos supra dixit, *descendent unicornes*, id est, cum agnis & hircis & arietibus. Quid autem *unicornes* appellat nisi Imperatores illos, qui Monarchiam totius mundi tenuerunt, ut Alexander & Cæsar & Augustus & Antichristus? Quid verò *tauros* nisi cæteros Reges, qui cornibus regni suos impetebant adversarios? Quid autem *potentes* nisi reliquos sæculi
principes? *Descendunt* igitur *unicornes* in infernum *cum eis*: quia & summi Imperatores cum cæteris peccatoribus in barathrum damnationis illius corruent: *& tauri cum potentibus*: quia Reges cum suis optimatibus ignominiosè dejicientur. Unde scriptum est, quoniam *judicium durissi-
mum in his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim* Sap. 6. 6. 7
conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Sequitur:

Inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium.

Quid per *terram* vel *humum eorum* nisi infernalis habitatio designatur, de qua
scriptum est: *Terram tenebrosam & opertam* Job. 10 22.
mortis caligine terram miseriæ & tenebrarum?
Et item: *Iste locus ejus, qui ignorat Deum?* ibid. 18. 21.
Quomodo ergo *inebriabitur* hæc *terra eorum sanguine & adipe*, cùm jam eorum corpora post resurrectionem immortalia sint, & incorruptibilia, quamvis sensum doloris & tunc habentia, nec sit necesse, ut qui nunc pingues sunt, cum eadem pinguedine resurgant? Sanguinem igitur & adipem aliter oportet intelligi. Nam & alibi scrip-
tum est: *Quicunque fuderit humanum san* Gen 9. 6.

guinem fundetur sanguis illius. Quæ senten- A. tia secundùm litteram stare non potest. Multi enim effuderunt humanum sanguinem, quorum sanguis in hac vita effusus non est: & ridiculosum videbitur, ut in resurrectione mortuorum dicat quis fundi sanguinem eorum. Sanguis igitur hominis vitale, quo vegetatur, & sustentatur, & vivit, debet intelligi, quod qui effuderit sive scandalo sive perversitate doctrinæ, in die judicii fundetur ex eo, cùm etiam id, quod habebat vitale, cogetur amittere, ut perpetualiter moriatur.

Itaque quando *anima carnis*, ùt Moyses *Lev. 17. 14* ait, *in sanguine est*, per effusionem sanguinis designatur, amissio vitæ, id est, mors illa B. reproborum æterna. *Adeps* verò interioris hominis superbia cordis est, quæ mentem hebetat, & gravat. Unde scriptum *Act. 28. 27* est: *Incrassatum est cor populi hujus.* Nam sicut pinguedo corporis ex ciborum abundantia generari solet: sic superbia cordis ex copia divitiarum. Quid ergo per *adipem pinguium* nisi superbia divitum figuratur? Solet autem ignis calore adeps liquefieri ignemque citiùs accendere injectus & pascere. Et quid per adipem igne solutum debet intelligi nisi superbia re- C. proborum in incendiis gehennalibus sine fine tabescens & ardens? *Inebriabitur itaque terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium:* quia Tartarus immoderatè replebitur eorum morte, quæ per amissionem sanguinis intelligitur. & combustione, quæ liquefacto adipe indicatur. Sequitur:

℣. 8 *Quia dies ultionis Domini,* annus retributionis Sion.*

* *aliàs:* annus retributionũ judicii Sion.

Tunc erit *dies ultionis Domini*, quam de D. suis hostibus sumet, & tunc erit *annus*, in quo *Sion*, id est, Ecclesia potestate judicii accepta persecutoribus suis reddet, quod *Sap. 5. 1.* merentur: *Tunc enim stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt.* Unde & in Apocalypsi dicitur eis de iniqua *Apoc. 18. 6* Babylone: *In poculo, quo miscuit vobis, miscete illi duplum.* *Dies* autem & *annus* vel tempus judicii designat, vel spatium illud interminabile, quod erit post finem sæculi. Sequitur:

℣. 9. *Et convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.*

Nocte & die non extinguetur, in ℣. 10 *sempiternum ascendet fumus ejus: à generatione in generationem desolabitur in sæcula sæculorum.*

Præmiserat, *quoniam inebriabitur terra eorum sanguine*, id est, infernus, & nunc de eadem terra loquens pleniùs subjungit, quia *convertentur torrentes ejus in picem.* Refert autem in Dialogo Beatus Gregorius fluvium in locis pœnalibus à quodam, qui huc reversus est, visum fuisse, in quo multi cruciabantur, & ex eo nebula fœtoris ascendebat. Sed & cæteri Patres ortodoxi sæpe scripserunt similia. Torrentes ergo credibile est in inferno esse, in quibus animæ damnatorum decoquuntur. Qui videlicet *torrentes convertentur in picem:* quia similes erunt pici ferventi, ut, quidquid tetigerint, incendant & teneant. *Et humus ejus convertetur in sulphur:* quia simul ardebit, & fœtorem gravissimum exhalabit. *Et erit terra ejus in picem ardentem:* quia sicut pix ardebit ibi terra.

Quid verò per *noctem & diem* designatur (ibi enim perpetua nox est) nisi pœnarum mutabilitas? Semper enim per varia miseri tormenta discurrunt. *Terra enim erit in picem ardentem nocte ac die:* quia in omnibus pœnarum varietatibus terra sicut pix ardebit, nec extinguetur in sempiternum, sed æternaliter ardens cruciabit impios, ut nunquam in illis sæculis careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

Vel *in die* cruciabuntur reprobi, quando cogitabunt in inferno de gloria Sanctorum: & *in nocte*, dum consideraverint immanitatem damnationis suæ. Sed terræ hujus ardentis *ascendet fumus à generatione in generationem:* quia in tempore generationis Hebræorum fidelium, quæ præcessit adventum Salvatoris, & in tempore generationis Christianorum, quæ sequitur, fumus hujus incendii perdurat, & peracto judicio *desolabitur in sæcula sæculorum* omnes, quos tenuerit: quia omne remedium eis auferet. Sequitur: *Non erit transiens per eam:* quia non erit quisquam justorum, qui visitet eos.

Et possidebunt illam onocrotalus, ℣. 11. *& ericius, & ibis, & corvus habitabunt in ea.*

Ono-

A. *Onocrotalus* est avis, quæ sic vocatur, eò quòd in modum cymbali sonum in aqua rostro faciat. *Crotalon* enim Græcè *cymbalum* dicitur. Quia verò scientia Scripturæ Sacræ per aquam potest accipi, quid per onocrotalum nisi prædicatores illi designantur, qui charitatem non ha-
1. Cor. 13. 1. bentes facti sunt *sicut æs sonans aut cymbalum tinniens?* *Ericius* autem animal est spinis ac sentibus pro pilis obsitum, & vulnerans, quidquid tetigerit, & quid per ericium figuratur nisi peccator quisque punctionibus vitiorum circumdatus, qui mala responsione cor ejus vulnerat, quicunque eum tangere corripiendo tentat? *Ibis* ve-
B. rò, id est, ciconia avis est lenta & propter aquas habitans sed in eis minimè natans. Et quid per Ibidem nisi illi signantur, qui scripturas frequenter audiunt, sed lenti sunt ad faciendum, nec in earum intelligentia natant, quia nec pertingunt ad illa? *Corvus* autem nigredinem peccantium vel infidelium exprimit.

Isti ergo possidebunt terram illam, quæ sicut pix ardebit, & habitabunt in ea: quoniam hæc est iniquorum propria mansio, quæ parata est illis ab origine mundi. Aut certè de magna illa Babylone licèt
C. nomen ejus hic taceatur, intelligamus hæc omnia. Nunc enim possident illam onocrotalus & ericius, & ibis, & corvus habitant in ea, quoniam hi, qui talibus appellari nominibus meruerunt, per iniquæ conversationis studium cives ejus sunt. Sequitur:

Et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationē.

Super terram ardentem *extendetur mensura, ut redigatur ad nihilum*: quia peccatores æternaliter ibi deficient secun-
D. dùm *mensuram*, qua Deus eorum pœnas justo disponet judicio. *Et perpendiculum in desolationem*, id est, in demolitionem: quia damnati ibi dissipabuntur, & discerpentur suppliciis juxta arbitrium justitiæ summi Opificis. Perpendiculum enim vocatur, quo cœmentarii maceriam ad rectitudinem deducunt, vel arcus æqua rotunditate curvant. *Desolatio* autem non à *desolor, desolaris* dicitur hic, sed à *desolo, desolas* quod significat terræ dissipationem. Vel super Babylonem *extendetur mensura, ut redigatur ad nihilum, & per perpendiculum in desolationem*: quia destruetur juxta modum justæ dispositionis Dei, & exterminabitur secundùm regulam judicii ejus. Sequitur:

Nobiles ejus non erunt ibi, Regem potiùs invocabunt.

℣. 12. *Nobiles ejus* sunt electi, qui inter reprobos nascuntur in hoc sæculo vel conversantur. Qui *non erunt ibi*: id est: in illa damnatione perpetua, sed dum ad vixerint *invocabunt Regem* Christum; & salvabit eos. Sequitur:

Et omnes principes ejus erunt in nihilum. *Principes ejus* sunt potentes sæculi, & sapientes, qui in die ultionis *erunt in nihilum*: quia nil eis valebit potestas eorum, vel sapientia seu fortitudo. Sed ante diem illius damnationis, quid interim in hac Babylone fiat, audiamus. Sequitur:

Et orientur in domibus ejus spinæ & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus. ℣. 13.

Quid per *urticas*, nisi cogitationum prurigines, quid vero per *spinas* nisi punctiones vitiorum accipimus? *In domibus* ergo Babylonis *urticæ & spinæ* pullulant: quia in confusis iniquorum mentibus & desideria cogitationum surgunt, quæ exasperent, & operum peccata, quæ pungant. Sed hæc agentes habent etiam nequiores alios defensores suos. Unde & additur: *Et paliurus in munitionibus ejus.* *Paliurus* quippe tanta spinarum circumdatione densescit, ut præ asperitate vix tangi possit. Tales nimirum, tales sunt pravi homines, qui duris peccatorum aculeis circumdati nequaquam à corrigente tangi patiuntur. Intus *urticæ & spinæ* nascitur, & foris *in munitione paliurus*: quia minores iniqui mala quælibet faciunt, sed ea nequissimi majores tuentur. Sequitur: *Et erit cubile Draconum, & pascua struthionum.*

Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum. ℣. 14.

Quid per *dracones* nisi malitia quid verò *struthionum* nomine nisi hypocrisis designatur? Struthio quippe spiritum volandi habet, sed usum volandi non habet: quia & hypocrisis cunctis intuentibus imaginem sanctitatis de se insinuat, sed tenere virtutem sanctitatis negligit. In perversa igitur mente draco cubat, & struthio pascitur; quia & latens malitia callidè te-

gitur, & intuentium oculis simulatio bo- A. nitatis antefertur.

Quid autem *Onocentaurorum* nomine nisi & lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio *Onos* asinus dicitur, & appellatione asini luxuria designatur Propheta attestante, qui ait: *Ut carnes asinorum carnes eorum.* Tauri autem vocabulo cer-
Ezech. 23. 20. vix superbiæ demonstratur, sicut voce Dominica de Judæis superbientibus per Psalmistam dicitur: *Tauri pingues obsederunt me.* *Onocentauri* ergo sunt, qui subjecti lu-
Ps. 21. 13. xuriæ vitiis inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerant. Qui carnis suæ voluptatibus servientes expulsa longè ve- B. recundia non solùm amittere se rectitudinem non dolent, sed adhuc etiam de opere confusionis gaudent. *Onocentauris* ergo *dæmonia occurrunt*: quia maligni spiritus valde ad votum deserviunt, quos de eis gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt. Ubi apte subjungitur:

Et pilosus clamabit alter ad alterum. Qui namque *pilosi* alii appellatione figurantur nisi hi, quos Græci *Panas*, Latini verò incubos vocant? Quorum nimirum forma ab humana effigie incipitur, sed bestiali extremitate terminatur. *Pilosi* ergo nomine cujuslibet peccati asperitas designa- C. tur, quod etsi quandoque ab obtentu rationis incipit semper tamen ad irrationabiles motus tendit; & quasi homo in bestia desinit, dum culpa per rationis imaginem inchoans usque ad irrationabiles effectus trahit. Nam sæpe edendi delectatio servit gulæ, & servire se simulat necessitati naturæ, cumque ventrem ingluvies extenderit, membra in luxuriam erigit. *Pilosus* ergo *alter ad alterum clamat*, cùm perpetrata nequitia ad perpetrandam nequitiam provocat, & quasi quadam cogitatio- D. nis voce commissa jam culpa ad culpam adhuc, quæ committatur, invitat. *Pilosus alter ad alterum clamat*, quando sub aliqua ratiocinandi specie perversam mentem culpa subsequens ex occasione culpæ præcedentis illaqueat, cumque hanc peccata dura atque aspera deprimunt, quasi convocati in ea concorditer pilosi dominantur. Sequitur:

Ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.

ỳ. 15. *Ibi habuit foveam ericius, & enutrivit catulos, & circumfodit, & fovit in umbra ejus.*

Per *lamiam* hypocritæ designantur, per *ericium* vero malitiosi quique, qui diversis se defensionibus contegunt. *Lamia* enim humanam faciem habere dicitur, sed corpus bestiale. Sic & omnes hypocritæ in prima facie, quod ostendunt, quasi ex ratione sanctitatis est. Sed corpus bestiale sequitur: quia valde iniqua sunt, quæ sub boni specie moliuntur. *Ibi* ergo *cubavit lamia, & invenit sibi requiem*: quoniam inter mundi amatores nutritur hypocritarum fictio.

Ericii autem nomine malitiosarum mentium defensio designatur. Ericius B. enim, cùm apprehenditur, ejus & caput & pedes & corpus omne conspicitur, sed mox ut apprehensus fuerit, semetipsum in sphæram colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscondit, & intra tenentis manus totum simul amittitur, quod totum simul antea videbatur. Sic nimirum, sic malitiosæ mentes sunt, cùm in suis excessibus comprehenduntur. Caput enim ericii cernitur: quia quo initio peccator ad culpam accesserit, videtur. Pedes ericii conspiciuntur: quia, quibus vestigiis nequitia sit perpetrata, cognoscitur: & tamen adductis repentè excusationibus C. malitiosa mens introrsus pedes colligit, quia cuncta iniquitatis suæ vestigia abscondit. Caput subtrahit: quia miris defensionibus nec inchoâsse se pravum aliquid ostendit, & quasi sphæra in manu tenentis remanet: quia is, qui corripit, cuncta, quæ jam cognoverat, subitò amittens involutum intra conscientiam peccatorem tenet: & qui totum jam deprehendendo viderat, tergiversatione pravæ defensionis illusus totum pariter ignorat. *Foveam* ergo *ericius* in reprobis *habuit*: quia D. malitiosa mens sese intra se colligens in tenebtis defensionis abscondit.

Sed quia non sufficit his, qui ejusmodi sunt, quòd sic se tenebrosis latibulis abscondunt, nisi & alios ad ejusdem versutiæ perversitatem informent, *enutrîsse catulos ericius* dicitur. Qui & *circumfodit*: quia semper isti tales undique perscrutantur, & causas excusationum inquirunt. *Et fovit catulos in umbra ejus* simulationis ac defensionis: quia sub protectione maiorum proficiunt ad iniquitatem, & roborantur minores Sequitur:

Illuc congregati sunt milvi alter ad alterum.

Milvi

Milvi congregati sunt: quia cupidi & rapto-res sibi consociantur, & in commune ra-pinis inhiant. Sequitur:

℣. 16. *Requirite diligenter in libro Domini & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsivit: quia, quod ex ore meo processit, ille mandavit, & spiritus ejus congregavit ea.*

Librum Domini fortasse dic istum, quem Domino jubente scripsit, in quo præcipit, ut diligenti investigatione requiramus, quid hæ volucres & bestiæ, quas nunc posuit, significent, id est: agni & hirci, & tauri, & arietes atque onocrotalus, & ericius, & ibis & corvus & cætera hujusmodi. Singula enim quæque certam in reprobis significationem habent, & unum ex eis non remansit, sed omnia hæc sunt in illis. *Alter* ex arietibus vel Ibidibus sive pilosis aut milvis *alterum non quæsivit*: quia sese pariter absque labore inquisitionis invenerunt. Tanta quippe iniquorum abundantia est, ut non necesse sit, ut alter alterum quærat. Et ut nos ista diligenter investigare non pigeat, nequaquam hæc à semetipso Propheta locutus est, sed *quod ex ejus ore processerit*, Dominus præcepit, ut loqueretur, *& spiritus ejus* in corde Prophetantis *congregavit* hæc omnia.

Vel certè *librum Domini* memoriam omnium, quæ est apud sapientiam ejus, intelligere possumus, de qua per Malachiam dicitur: *Attendit Dominus & audivit, & scriptus est liber monimenti coram eo.* (Malach. 3. 16.) In quo scilicet libro requirere diligenter ista jubemur & legere: quoniam *unum ex his non defuit*: quia vigilanter indagare debemus hæc apud notitiam sapientiæ Dei, & pensare, qualiter ibi habeantur ista, quæ sub metaphora volucrum immundarum atque bestiarum nobis describuntur, & terræ in perpetuas solitudines conversæ. Sequitur:

℣. 17. *Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensura: usque in æternum possidebunt eam, in generatione & generationem habitabunt in ea.*

Qui dignos nos fecit in partem sortis Sancto- (Coloss. 1. 12)
A. rum in lumine, ipse *misit* peccatoribus *sortem* reprobationis, ut omnes in una sorte damnationis tenerentur. *Et manus ejus divisit eam illis in mensura*, ut juxta modum culpæ sit & modus vindictæ, quatenus homicidæ cum homicidis, fornicatores cum fornicatoribus, fallaces cum fallacibus, avari cum avaris, & quique similes cum suis similibus puniantur. *Usque in æternum possidebunt eam* damnationis sortem, ut sine fine ardeant, qui finem in suis iniquitatibus, dum hic viverent, non posuerunt. Et interim ante diem quoque judicii ab exitu suo de corporibus habitabunt in eadem sorte pœ-
B. narum, vel ardente terra in tempore generationis synagogæ & generationis Ecclesiæ.

Descripta itaque reproborum moderna conversatione & futura ipsorum damnatione sub specie immundarum avium & bestiarum, atque regionis in solitudinem æternam & combustionem versæ, nunc ad electorum partem Propheta se confert, eorumque conversationem & vitam atque glorificationem sub typo solitudinis in omnem amœnitatem
C. conversæ describit. Nam de gentilitate subjungit:

CAPUT XXXV.

Lætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. ℣. 1.

Germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron. ℣. 2.

Deserta namque gentilitas fuit, in qua
D. Patriarcha non erat, Propheta non erat, Namque ibi, qui ratione uteretur ad intelligendum Deum, non erat, homo ibi non erat. Sed *& invia* fuit hæc gentilitas, ad quam via Domini verbo non patuit. Redemptore quippe nostro veniente sic accepit vocationem gratiæ, ut non in ea prius fuerit via Prophetiæ. Sed ad Christum conversa *lætata est & exultavit* audiens ab Apostolo: *Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.* (Phil. 4. 4.) Et *floruit sicut lilium*: quia ibi se candida & odorifera justorum vita expandit.

Et *germinans* in corde *germinavit* in opere

re, *& exultavit letabunda & laudans*: quia A. in Dei laudibus delectata est. *Libanus* autem, sicut diximus *candidatio* vel *dealbatio* interpretatur: *Carmelus* verò *cognitio circumcisionis*: Saron *cantans tristitiam*. *Gloria* ergo *Libani*, id est: dealbationis, *data est*

Ps. 50. 9. *ei* juxta illud Psalmistæ: *Lavabis me, & super nivem dealbabor*. Et *decor Carmeli datus est ei*, ut noverit se circumcidere corde & lingua & manibus atque oculis & auribus. *Et decor Saron* datus est illi: quia per donum gratiæ cœlestis delectatur fletibus, & pro cantu tristitiam diligit. Dealbata est itaque candore justitiæ conversa gentilitas, & spiritaliter ab omnibus vi- B. tiis circumcisa, atque compunctioni cordis studens tristitiam decantat. Sed quid post hæc agendum est, nisi ut sic mundata ad visionem supernæ majestatis introducatur, atque temporali tristitiæ lætitia succedat æterna? Unde subjungitur:

Ipsi videbunt gloriam Domini & decorem Dei nostri. *Gloriam* namque *Domini* reprobotum nullus videbit, sed isti gloriam majestatis & decorem conspicient, quia

Isa 33. 17. *Regem in decore suo videbunt*. Sed quisquis ad C. hanc pervenire spetat visionem, cottidie magis magisque semetipsum in bonis actionibus exercere debet. Unde sequitur:

℣. 3. *Confortate manus dissolutas.*

Prov. 18. 9 Quia *qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis*. *Et genua debilia*, id est: actiones infirmas *roborate*, ut in pravis operibus jam non flectantur, & ad peccandum ex cordis debilitate non curventur. Sequitur:

℣. 4. *Dicite pusillanimis: confortamini, nolite timere: Ecce Deus vester ultionem adducet retributionis, ipse veniet, & salvabit vos.*

Vos, inquit, O Doctores *dicite* his, qui

Matth. 10. 25. pusillo animo sunt: *Confortamini*, & viriliter agite, & confortetur cor vestrum. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* *Ecce* enim *Deus vester*, pro quo patimini, retribuet tribulationem his, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem in revelatione Domini nostri Jesu Christi de cœlo *Ecce Deus vester ultionem adducet* super eos justæ retributionis. Deus *ipse* per semetipsum veniet, *& salvabit vos*. Eodem spiritu Apostolus Philip-

pensibus ait: *Audiam de vobis: quia statis in uno spiritu unanimes collaborantes fidei Evangelii, & in nullo terreamini ab adversariis, quæ est illis causa perditionis vobis autem salutis.* Phil. 1. 27. Nam quod his, qui pusillo animo sunt Propheta dicit: *Confortamini*, hoc est, quod Apostolus hortatur discipulos, ut *stent in uno spiritu unanimes collaborantes fidei Evangelii*. Et quod Isaias adjungit: *Nolite timere*, hoc est, quod Paulus subjicit: *Et in nullo terreamini ab adversariis*. Quodque sequitur hic: *Ecce Deus vester ultionem adducet retributionis*, illic adjicitur: *Quæ est illis causa perditionis*. Et quòd hic subjungitur: *Deus ipse veniet, & salvabit vos*, ibi subditur: *Vobis autem salutis*. Sed quid in illo Salvatoris adventu fiat, cum omni desiderio audiamus: Sequitur:

Tunc aperientur oculi cæcorum, ℣. 5.
& aures surdorum patebunt.
Tunc saliet sicut cervus claudus, ℣. 6.
& aperta erit lingua mutorum.

In hac enim vita *cæci* sumus, quoniam à paradisi luce depulsi damnationis nostræ tenebras patimur. Unde et Moysi dictum

est: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.* Ex 33. 20. *Surdi* quoque nunc sumus: quia internæ laudis carmina, quæ ab Angelis decantantur, audire nequimus. Sed & *claudi* sumus, dum hic vivimus: quia licet mens rectitudinis viam teneat, corpus tamen ex infirmitate vacillat. Unde Apostolus: *Condelector*, in-

quit, *legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Rom. 7. 22 Et item:

Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. ibid. 25. Claudus ergo est, qui D. mente servit legi Dei, carne autem legi peccati.

Muti etiam sumus: quia supernas laudes, ut oportet, loqui non possumus.

Unde David cùm diceret: *Lauda anima mea Dominum*: Ps. 145. 1. quia se, dum adhuc viveret, mutum esse cognovit, mox addidit: *Laudabo Deum in vita mea*, id est: post corporum resurrectionem. Et apud eloquentiam Dei mutum se penitus & irrationabilem se conspexit dicens: *Ut jumentum factus sum apud te.* Ps. 72. 22. Itaque cœci & surdi

di sumus, & claudi & muti. Sed venien- A. te Domino *aperientur oculi cæcorum*: quia tunc mentis nostræ fugatâ caligine facultas eum videndi nobis tribuetur, sicut ait Joh.17.24. ipse: *Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut videant clarita-* 1.Joh.3.2 *tem meam. Scimus enim, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Et aures surdorum patebunt: quia tunc reseratis auribus cordis non solùm Angelicos concentus, sed & ipsum Dei singulare Verbum manifestè audiemus, sicut pol- Joh.16.25. licetur dicens: *Palam de Patre annunciabo vobis.* B.

Et tunc saliet sicut cervus claudus: quia Sanctorum corpora mutabuntur omni molestiæ sensu, atque omni corruptibilitate, & tarditate detracta, & omni fragilitate ac labe terrena in cœlestem puritatem ac stabilitatem mutata atque conversa. Hi ergo *salient sicut cervus*: quia fragilitate nulla vel tarditate præpedientur. Unde & per Malachiam eis de agilitate Mal.4.2. illa promittitur: *Egrediemini & salietis sicut vituli de armento.*

Et aperta erit lingua mutorum: quia C. tunc in Dei laudes ora justorum reserabuntur, Apoc.19.5. cùm audierint: *Laudem dicite Deo nostro omnes Sancti ejus.* Et loqui tunc po- 2.Cor.12.4 terunt illa arcana verba à Paulo quondam in Paradiso audita, *quæ* modò *non licet homini loqui.*

In primo quoque adventu ejus non solùm corporaliter, sed & spiritaliter impleta sunt, & implentur cottidie, dum hi, quos infidelitas cœcaverat, mentis oculos ad veritatis lumen aperiunt: Et qui scripturarum verba surdis auribus audire non poterant, post ad Dei præcepta lætantur: Qui prius erant claudi, & rectam viam non tenebant, saliunt in profectu justitiæ sicut cervi imitando agiles & spiritales viros. Et lingua mutorum aperitur, quorum Sathanas ora clauserat, ne possent Deum verum confiteri. Sequitur:

Quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

℣. 7. *Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum.*

Quid per *aquas & torrentes* accipere debeamus, Salomon indicat dicens: Prov.18.4. *Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ.* Hæ igitur *aquæ*, id est: verba cœlestis doctrinæ, vel etiam aquæ Baptismatis *scissæ* sunt, id est: emanaverunt *in deserto* gentilitatis, & *torrentes* sapientiæ redundaverunt *in solitudine* gentium prædicantibus Apostolis. *Et ipsa* gentilitas, *quæ erat arida*, id est: absque omni humore sapientiæ, facta est *in stagnum*, id est: in immensam profunditatem spiritalis intelligentiæ, & quæ erat *sitiens*, nunc emittit *fontes* doctrinarum cœlestium. Sequitur:

In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami, & junci.

Quid in *calamo* nisi scriptores? quid per *juncum*, qui juxta aquam semper in humore nascitur, nisi pusilli ac teneri auditores sacri eloquii designantur? *In cubilibus* ergo *draconum calami & junci viror oritur*: quia in eis populis, quos antiqui hostis malitia possidebat, & doctorum scientia, & auditorum obedientia coacervatur. Sed quia ad humorem aquæ & juncus & calamus nasci solet, atque ex una eademque aqua uterque proficiunt, & calamus quidem ad scribendum sumitur, cum junco autem scribi non potest: Quid in junco & calamo accipere debemus, nisi quòd una est doctrina veritatis, quæ multos auditores irrigat: sed irrigati alii videlicet ad hoc usque proficiunt in verbo Dei, ut etiam scriptores fiant tanquam calami: alii verò verbum vitæ audiunt, & bonæ spei, & rectorum operum viriditatem tenent, sed tamen ad scribendum proficere non possunt? Sequitur:

Et erit ibi semita & via, & via ℣. 8. D. *sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus.*

Erit ibi semita in Martyribus, *via* in Confessoribus. Vel *semita* in his, qui cuncta, quæ mundi sunt, deserunt: via in eis, qui licitè mundanis utuntur. Et hæc *via*, id est: conversatio fidelium, qua ad patriam tendunt, *vocabitur sancta*, ut quicunque peccatis inquinatus fuerit, transire per eam nequeat. Nam juxta Dionysium *sanctitas est omni inquinatione libera, & perfectissima, & incontaminatissima puritas.* De Divin. Nom c. 12 Non ergo *transibit per* sanctitatis viam, quicunque vitiorum sordibus *pollutus* fuerit, sed beati

Ps. 118. 1 *beati immaculati in via, qui ambulant in lege* A. *Domini.* Sequitur:

Et hæc erit vobis directa via, ut stulti non errent per eam.

℣. 9. *Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi.*

Electorum via, quæ per observantiam mandatorum Dei festinant ad patriam, *directa* est. *Stulti* verò dicuntur, qui relicta noxia sapientia didicerunt laudabilem
1. Cor. 3. 18 fatuitatem, sicut ait Apostolus: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo,* B. *stultus fiat, ut sit sapiens.* Hi ergo *stulti non errant* per viam justitiæ, sed tantò cautiùs incedunt per eam, quantò humiliùs se stul-
Ibid. 27. tos esse cognoscunt. *Stulta enim mundi elegit Deus, ut confundat sapientes.* Nam quia sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum, tantò unusquisque ampliùs intus stultus fit, quantò conatur exteriùs sapiens videri.

Leo autem Diabolus est, qui *non erit ibi*, id est: in via justorum: quia de ma-
Ps. 139. 6. lignis spiritibus dictum est: *Juxta iter scandalum posuisti mihi.* Et *mala bestia* hostis C. antiquus est, qui hujus mundi rapinis insidians humana cottidie morte satiatur, qui ad rapiendas mortis tempore peccatorum animas violentia crudelitatis efferatur. Qui *non ascendet per eam*, qua gradiuntur electi, viam: quia sine venia damnatus nulla emendatione reverretur ad cœlestem patriam. *Nec invenietur ibi*, id est, in via justitiæ: quia per viam iniquitatis semper incedit.

Lib. XXVII. Mor. c. 20 Vel juxta Gregorium dicamus: *Mala bestia non transibit per eam*, id est, D. Ecclesiam. Bestia namque, sicut diximus, hostis ille est, qui deceptionem primi hominis sævus impetiit, & integritatem vitæ illius mala suadendo laniavit. Contra quem nunc de sancta electorum Ecclesia in antiquo statu restauranda dicitur: *Et mala bestia non transibit per eam*, atque additur: *Nec invenietur ibi*, subaudi: olim serpens in Paradiso: quia per Christi gratiam meliora sunt adepturi, quam per Adam perdidimus. Nusquam est enim hostis in illa vita, vel insidiator invenietur, aut metuetur. Facta ergo via in gentilitate, quæ prius erat deserta & invia, subditur.

Et ambulabunt, qui liberati fuerint.

Et redempti à Domino convertentur & venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. ℣. 10.

Qui per Christum *liberati & redempti fuerint* de captivitate Babylonis, id est:
1. Pet. 1. 18 *de vana sua conversatione paternæ traditionis, ambulabunt* per viam justitiæ, quam illis Deus in hac solitudine præparavit: *& convertentur* ad antiquam Paradisi sedem, *& veniens in Sion*, id est: supernam Jerusalem *cum laude* Salvatoris: *& lætitia*, quæ fine carebit, *super caput*, id est: super mentem ipsorum erit. Appellatione enim capitis mens vocatur: quia sicut caput membra regit: ita cogitationes mente disponuntur. Adhuc verò ad multiplicem felicitatis cumulum additur, quia *gaudium & lætitiam obtinebunt*, & possidebunt. Quid enim facerent in illa beatitudine nisi gaudere semper, & lætari de visione Creatoris? Unde & per Psalmistam dici-
Ps. 67. 4. tur: *Justi epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia.* *Et fugiet dolor & gemitus*: quia nihil ultra sentient afflictionis, nihilque jam, quod eos contristare valeat, erit, sed tranquilla & jucunda illis erunt omnia. Sequitur:

CAPUT XXXVI.

℣. 1. *Et factum est in quartodecimo anno Regis Ezechiæ ascendit Sennacherib Rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas.*

In Scriptura Sacra & ea, quæ accipi secundùm historiam possunt, plerumque spiritaliter intelligenda sunt, ut fides habeatur in veritate historiæ, & spiritalis intelligentia capiatur de mysteriis allegoriæ: sicut ea, quæ nunc de Rege Assyriorum & Ezechia narrantur, veraciter quidem secundùm historiam tunc temporis facta esse credimus, sed tamen alia, quæ novo testamento facienda erant, præfigurasse.

Quid

Quid enim per *Ezechiam Regem Juda*, A. qui *fortitudo Domini*, sive *fortis Dominus* interpretatur, nisi Rex noster Christus, qui Dei virtus est, designatur? Quid per *quartum decimum annum* Regis Ezechiæ nisi tempus illud exprimitur, quo Christus inter homines conversans corporaliter utrumque testamentum adimplevit? Quaternarius enim novum testamentum designare solet propter quatuor libros Evangelii, denarius verò legem propter decalogum ejus. Quid per *Regem Assyriorum* nisi diabolus accipitur? Qui vocatur *Sennacherib*, id est: *levans deserta*: quoniam B. infidelium corda contra fideles excitans in persecutionem elevat. Quid per *civitates munitas* nisi mentes Judæorum figurantur, qui se contra divinam prædicationem munierant? Igitur *in quartodecimo anno Ezechiæ Rex Assyriorum cepit omnes civitates munitas*: quia apparente Domino in carne diabolus judaicum populum sibi subjugavit. Sequitur:

ŷ. 2. *Et misit Rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem ad Regem Ezechiam in manu gravi, & C. stetit in aquæductu piscinæ superioris in via agri fullonis.*

Rabsaces interpretatur *Princeps deosculans* sive *multus osculo*. Et quid per Rabsacen nisi ficta Scribarum & Pharisæorum Matth. 22. 16. amicitia designatur, cùm dicunt: *Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces*, & cætera hujusmodi? *Lachis* vero dicitur *interest* vel *sibimet vir*. Quid per *Lachis* nisi populus Hebræorum accipitur, qui inter eos populos legem solus percepit, & sibi soli viriliter egit? Quid verò per *Jerusalem* nisi Ecclesia designatur? Captis D. ergo civitatibus Juda *Rex Assyriorum misit Rabsacen de Lachis in Jerusalem ad Ezechiam*: quia subjugatis in perfidia Judæis antiquus hostis principes Sacerdotum & Scribas & Pharisæos ex eodem populo Judæorum adversus Christum instigavit, & adversus fideles ejus: & misit eos *in manu gravi*, id est: cum fortitudine populi Synagogæ.

Quæ est autem *piscina superior* nisi præcellens Evangelii doctrina? Et quis *aquæductus piscinæ* hujus nisi latens scientia testamenti veteris, in qua tegitur, & de qua tandem procedit exuberans fons Evangelicæ prædicationis? *Stetit* ergo *Rabsaces*: quia Scribæ & Pharisæi hypocritæ persistentes in vetustate litteræ non venerunt ad novitatem Spiritus. Dicitur autem de Christo per Malachiam: *Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum.* Malach. 3. 2. Si ergo Christus est quasi herba fullonum, quis est *ager* in quo nata est hæc herba, nisi populus Judæorum? *Ager* itaque *fullonis* est Judaicus populus. *Via* ergo *agri fullonis* actio Synagogæ. In qua scilicet *via stetit Rabsaces*: quia Pharisæi & Scribæ non dimiserunt carnales observantias.

Sic tamen Pharisæos, & Scribas, atque Pontifices per Rabsacen intelligamus, ut cæteros Principes adversariorum Ecclesiæ secundariò per eum posse accipi non negemus, id est: hæreticorum & gentilium patronos. Unde & in Libro Regum venisse cum eo referuntur alii duo 4. Reg. 18. 17. Principes, id est: Tharthan & Rabsaris. Nam & *Ezechias* sanctos rectores Ecclesiæ, qui membra Christi sunt, designare forsitan potest: & *quartus decimus annus Ezechiæ* tempus eorum, quo testamentum utrumque custodiunt: *Rex Assyriorum* tumidum sensum perversorum dogmatum: *civitates Juda munitæ* mentes eorum, qui se Christianos fatentur, & corda sua verbo prædicationis claudunt. Cepit ergo *Rex Assyriorum civitates Juda munitas*: quia tempore persecutionis facilè consenserunt errori gentilium aut hæreticorum Christiani, qui doctrinam Ecclesiæ cum obedientia non suscipiebant. *Lachis*, quæ dicitur *interest*, plebem hæreticorum exprimere potest, quæ velut media inter nos & gentiles est. Sed & hoc quod Lachis interpretatur *sibimet vir*, ostendit, quod hæretici sunt seipsos amantes: *charitas enim non quærit, quæ sua sunt.* 1. Cor. 13. 5. Sed hæretici omnes, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Jesu Christi. *De lachis* ergo, id est: de plebe hæreticorum *venit Rabsaces*, id est: unusquisque Hæresiarcha in Jerusalem, id est: contra Ecclesiam.

Ager autem *fullonis*, in quo sordes lavantur, populus est credentium, in quo Christus fullo delet maculas cordium. *Via agri fullonis* actio Christianæ plebis, *piscina superior* divina scriptura. Quæ scilicet piscina est *in via agri fullonis*: quoniam mandata scripturæ cœlestis in operatione sunt fidelis populi. *Aquæductus piscinæ* hujus occulta est prædicatio hæreticorum velut

velut ex Scriptura sacra latenter educta. A. Unde meretrix apud Salomonem, quæ typum Hæresis tenet, dicit: *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* (Prov. 9. 17) In hoc itaque aquæductu stetit Rabsaces contra Jerusalem: quoniam Hæresiarchæ contra Ecclesiam in sua furtiva prædicatione constiterunt. Sed & Principes erroris gentilium iste Rabsaces figurare potest. Sed nos ad cætera transeamus. Sequitur:

℣. 3. *Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna, scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis.*

Eliacim interpretatur *Deus resuscitavit*, *Helcias Pars Domini*, *Sobna sedens*, *Joahe Domini frater* vel *fratris factura*, *Asaph congregans*. Et quid per *Eliacim* Præpositum domus Domini figuratur nisi Apostolorum præeminens apex? Qui jure vocatur *Deus resuscitavit*: quia præcipuè resurrectionem Salvatoris asserere studuit. Scriptum est enim, quia *virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri.* (Act. 4. 33.) Qui sunt filii partis Domini, id est: electionis, sicut ipse ait: *Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam.* (Joa. 18. 9.)

Scriba vero scriptor est, sicut Jeremias declarat dicens de quibusdam: *Verè mendacium operatus est stilus mendax scribarum.* (Jerem. 8. 8) Et quid per hunc scribam nisi patres designantur, qui Canonicas Scripturas composuerunt? Unde & *Sobna*, id est: *sedens* appellatur; quia in sessione designatur auctoritas Magisterii, sicut Dominus insinuavit dicens: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi. Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis servate & facite.* (Matth. 23. 2. 3.)

Commentarios autem vocare consuevimus expositiones librorum. Quid ergo per *Joahe*, qui *à suis commentariis* egressus est cum aliis duobus ad Rabsacen, nisi expositores Scripturarum Sacrarum figurantur? Unde & Joahe, id est: *Domini frater* nuncupatur: quia sancti Doctores per vitæ meritum facti sunt propinqui Salvatoris, qui ait: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror & mater est.* (Matth. 12. 50.) Et illud, quod Joahe *fratris factura* interpretatur, in eodem sensu accipitur. *Ipsius enim sumus factura creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* (Ephes. 2. 10) Nam ipse Christus frater nobis fieri dignatus est. Inde est, quod Joahe filius Asaph, id est: *filius congregantis* est. Congregans quippe Deus appellatur, quoniam electorum Ecclesiam ex omnibus populis & nationibus congregat, sicut scriptum est: *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis, ait Dominus, qui congregat dispersos Israel.* (Isa. 56. 7.) Quod imitantes sacri Eloquii Tractatores gregem fidelium adunare satagunt, & ideo *filii congregantis* meritò dicuntur.

Possumus & sanctos prædicatores per Sobnam scribam intelligere. Scriba enim non semper scriptorem, sed & sapientem B. plerumque designat, sicut Dominus ostendit, ubi ait: *Omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.* (Matth. 13. 52.) Per Joahe verò *Commentariensem* eos, qui gesta singulorum temporum post Apostolos scripserunt, accipere possumus. *Commentariensis* enim, id est: Cancellarius vocatur, qui gesta rerum conscribit: & commentarii nuncupantur libelli chartularum, quas scribit.

Egressus est itaque *Rabsacen Eliacim filius* C. *Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis:* quoniam Apostoli, & scripturarum sanctarum auctores, vel Ecclesiæ Præpositi, sapientes, atque sacri Eloquii Expositores, sive gestorum sacrorum scriptores rationem de nostra fide sæpius reddiderunt Judæis & gentilibus atque hæreticis. Ad eum namque à nobis ipsis egredimur, ad quem nostræ mentis arcana loquendo proferimus. Sequitur:

D. *Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit Rex magnus Assyriorum: Quæ est ista fiducia, qua confidis?* ℣. 4.

Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? Super quem habes fiduciam, quia recessisti à me? ℣. 5.

Rabsaces, quia typum Judæorum gerit & hæreticorum atque gentilium, voce omnium istorum loquitur. Et primò quidem voce Judæorum atque gentilium inchoat loqui: *Dicite* inquit, vos Præpositi, *dicite Ezechiæ*, id est: Ecclesiæ, quæ corpus Christi est. Una enim persona est Christus & Ecclesia, & ideo quod dicitur de

de Christo, nunc ad caput, nunc ad corpus est referendum. *Hæc dicit Rex magnus, Rex Assyriorum*, id est: ingens doctrinæ nostræ sensus: *Quæ est ista fiducia, qua confidis*, ô plebs Christiana? Putant enim Judæi & gentiles frustra nos in Christo confidere, & sensum dogmatum suorum Evangelio præferunt. Sensus autem erroris eorum pro diabolo accipitur, quem significat Rex Assyriorum. Nam & cùm Luc. 22, 3 dicitur, quia *intravit Sathanas in Judam*, sensum & malitiam Sathanæ in eum intelligimus intrâsse, non ipsum Sathanam essentialiter.

Quæ est, inquit, *ista fiducia*. quam nuper assumpsisti, ut non timeas eos, qui occidunt corpus? *Aut quo consilio vel fortitudine disponis* adversum me *rebellare?* Rebellamus enim contra sensum Judæorum & gentilium: quia ad Evangelium conversi carnalem Legis intelligentiam, & errorem idololatriæ jam non recipimus, sed impugnamus. Et hoc facimus *consilio*, de Prov. 8. 12 quo scriptum est: *Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus*: Et Phil. 4. 13 *fortitudine*, qua dicitur: *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Sed nostrum consilium aut fortitudinem cœcus hostis nescivit. Et repetens: *Super quem*, inquit, *habes fiduciam, quia recessisti à me?* *Recessimus* enim ab Idolatria, *recessimus* à carnali doctrina Pharisæorum *fiduciam habentes* in Christo. Deinde Judæorum & hæreticorum voce subjungit Rabsaces, quod ad ipsum caput nostrum est referendum.

† 6. *Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: sic Pharo Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.*

Pharisæi namque & hæretici, qui quasi de propria religione gloriantur, *Ægyptum*, id est: gentilitatem deridendo vocant *baculum arundineum confractum*: quia foris nitens, intus vacua erat, & mentis ejus robur peccatis exedens erat confractum. *Cui si* quisquam ratione utentium *inniti volens* ad benè agendum superponeret manum suæ actionis ad sustentandum, mox ejus actio lacerabatur ab ea, & peccato quasi sanguine operiebatur. *Sic Pharo Rex Ægypti* faciebat, id est: tales erant sapientes gentilium omnibus, qui se eis committebant volentes in doctrina eorum benè vivere. Sed tamen & in his confisus est Dominus: quia conversos ad fidem suam fecit eos prædicatores. Post hæc Rabsaces voce gentilium addit:

Quod si responderis mihi: in Domino Deo nostrò confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Judæ & Jerusalem: coram altari isto adorabitis? † 7.

Et nunc trade te Domino meo Regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum: nec poteris præbere ex te ascensores eorum. † 8.

Et quomodo sustinebis faciem judicis unius ex servis Domini mei minoribus. † 9.

Hæc ad populum dicta sunt. *Excelsa* verò *& altaria* doctrinas & sectas hæreticorum intelligimus, quas ille *Domini* esse dicit: quia gentiles esse putant à Deo prædicatores hæreticorum. Sed has *abstulit Ezechias*, id est: Christus, *& dixit Judæ & Jerusalem*, id est: Ecclesiæ suæ: *Coram altari isto adorabitis*, id est: in una fide Catholica Deum coletis. *Equorum* autem vocabulo dignitates sæculi designantur Salomone dicente: *Vidi servos in equis,* Eccl. 10. 7. *& principes ambulantes quasi servos super terram*, id est: peccatores in dignitatibus sublimes, & justos viles ac despectos velut peccatores.

In millenario autem consummata numerorum perfectio est. *Duo millia* igitur *equorum* offert, qui & foris omnem sæculi gloriam, & intus omnem superbiam dare vel polliceri paratus est sibi consentientibus, sicut & ipse Rex Assyriorum Regi nostro dicere cœcus præsumpsit, cùm tentavit eum: *Tibi dabo potestatem hanc universam,* Luc. 4. 6. *& gloriam illorum: quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Tu ergo si adoraveris me, tua erunt omnia.* Sic & in hoc loco populus gentilium vel quilibet princeps eorum populo fidelium dicit: *Trade te Domino meo Regi Assyriorum*, id est: consentiens esto culturæ idolorum, *& dabo tibi duo millia equorum*, id est: universis sæculi dignitati-

tatibus te sublimabo. *nec poteris ex te praebere ascensores eorum*, id est, non invenies ex tuis, qui tot honores percipiant, quot ego dare volo.

Sed post blandimenta seductionis terrorem subjungit: *Quomodo*, inquit, *sustinebis faciem judicis unius*, id est: cujuslibet principis gentium, si contra te venerit iratus? Sic loquebantur olim potentes saeculi Martyribus nostris. Rursus voce Pharisaeorum & haereticorum adjungit Rabsaces dicens ad Christum:

Quod si confidis in Aegypto, in quadrigis & equitibus:

℣. 10. *Et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dixit Dominus ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam.*

In Aegypto, id est: in gentilitate Christus *confidit*, Christus *confidit in quadrigis & equitibus*, de quibus ei dictum fuerat, quia *ascendes super equos tuos, & quadrigae tuae salvatio*. (Hab. 3. 8.) Equi namque ejus sancti praedicatores sunt, *equites* ejus animae praedicatorum. Super equos suos ascendit Dominus sicut scriptum est: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. (1. Cor. 6. 20.) *Quadrigae* ejus Evangelicae praedicationes sunt. Sed Pharisaei *non sine Domino ascendisse* se dicunt ad terram Ecclesiae disperdendam: quia divinae voluntati deservire se putant, dum novae fidei praedicatores persequuntur, sicut ipse Dominus praedixit: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo*. (Joan. 16. 2.) Unde & Apostolus testimonium illis perhibet, quòd *aemulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam*. (Rom. 10. 2.) Hoc est, quod iste nunc ait: *Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam*, id est, super Ecclesiam, *& disperde eam*. Similiter & haeretici, quia se pro Deo loqui arbitrantur, à Deo se missos adversus Ecclesiam asserunt. Sequitur:

℣. 11. *Et dixit Eliacim & Sobnas & Joabe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syra lingua: intelligimus enim. Ne loquaris ad nos Judaicè in auribus populi, qui est super murum.*

In eo, quod dicitur: *Loquere ad servos tuos*, humilitas fidelium ostenditur. *Syra lingua* vox infidelium est: *Judaica lingua* vox fidelium. Et Judaei plerumque atque haeretici loquuntur *Judaicè*, id est: vocem rectae confessionis emittunt, dum audiuntur à Catholicis, ut faciliùs decipiant. Unde Rabsaci per Sobnam eorum genti dicitur: *Loquere Syra lingua*, id est: Loquere ùt infidelis, loquere ùt barbarus. *Ne loquaris ad nos Judaicè*, id est: velut Catholicus, aut qui Deum noverit, ne per hauc simulationem fideles ad te trahas. Hi sunt enim sedentes *super murum*, id est: fundati in Christo, qui murus est nobis sicut scriptum est: *Urbs fortitudinis nostrae Sion Salvator, ponetur in ea murus*. (Isa. 26. 1.) Sequitur:

Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad Dominum tuum, & ad te misit me Dominus meus, ut loquerer omnia verba ista, & non potiùs ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum. ℣. 12.

Nequaquam ad Dominum vestrum, id est ad Christum, & ad hos tres viros, id est: ad Ecclesiae Praepositos missus est, ùt ait: ista loqui, *sed ad viros potiùs, qui in muro sedent*, id est: ad populares, qui sunt in Ecclesia. Neque enim seductores quaerunt alloqui robustos & eruditos, qui mente trahi jam nequeunt, sed infirmos & idiotas, qui facilè decipiantur. Apostolus autem, qui fuerat circumcisus octava die ex genere Israel de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundùm legem Pharisaeus, secundùm aemulationem persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela, propter Christum haec omnia detrimentum fecit, & arbitratus est *velut stercora*, ut Christum lucrifaceret, & inveniretur in illo non habens suam justitiam, quae ex lege est sed illam, quae ex fide est Jesu Christi. (Rom. 11.) Haec sunt *stercora*, & haec est *urina* pedibus fidelium conculcata, quae Rabsaces iste comedi rursus, & bibi vult ab eis. Sic enim scriptum est in Actibus Apostolorum: *Quidam descendentes de Judaea docebant fratres: quia, nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari*. (Actor. 15. 1.) Et iterum: *Surrexerunt quidam de haeresi Pharisaeo-* (Id. ibid. 5.)

sæorum, qui crediderunt dicentes: quia oportet A. *circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.* Unde & hic subditur:

ỳ. 13. *Et stetit Rabsaces, & clamavit voce magna Judaice, & dixit: Audite verba Regis magni, Regis Assyriorum.*

ỳ. 14. *Hæc dicit Rex: Non seducat vos Ezechias super Domino; quia non poterit eruere vos.*

ỳ. 15. *Et non vobis tribuat Ezechias fiduciam super Domino dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non* B. *dabitur civitas ista in manu Regis Assyriorum.*

Judaicè enim *clamavit Rabsaces*: quia quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderant, errorem docebant. Nam quod hic dicitur *Judaicè*, hoc ibi, *qui crediderant.* *Judaicè* enim *clamans*, qui quasi sub nomine Christi, quod loquuntur, pronunciant. Ubi & hoc notandum, quia idem sunt Pharisæi & hæretici, dum dicitur: *Quia surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum. Audite*, inquiunt, *verba Re-* C. *gis magni*, id est, doctrinam largi sensus nostri. *Non seducat vos Ezechias: quia non poterit eruere vos.* Hoc est dicere: *Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias*, id est, Christus, *super Domino dicens: Eruens liberabit vos Dominus*, id est: per gratiam Dei sine legis observatione salvabimini. *Et non dabitur civitas ista*, id est, Ecclesia *in manu Regis Assyriorum*, id est, in actionem carnalis intellectus Pharisæorum. Vel non dabitur in manu hostis antiqui populus Ecclesiæ, cum de hac vita migraverit. Sequitur:

ỳ. 16. *Nolite audire Ezechiam: hæc* D. *enim dicit Rex Assyriorum: facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque ficum suam, & bibite unusquisque vineam suam, & aquam cisternæ suæ.*

ỳ. 17. *Donec veniam & tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terra frumenti, & vini, terram panum, & vinearum.*

Facite, inquit, *mecum benedictionem*, id est: communicate hæreticis *& egredimini ad me* de Ecclesia, *& comedite unusquisque vineam suam*, id est, agat unusquisque proprium opus, quod agere solebat. Vineæ enim nostræ sunt actiones, in quibus cotidiano labore desudamus. *Et unusquisque ficum suam* comedat, id est, quod sibi bonum & dulce visum fuerit, assumat. *Et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ*, id est scientiam suam, quam apud nos singuli reconditam habetis. Et interim hæc agite, *donec veniam*, *&* penitus vos ab Ecclesia separans *tollam vos ad terram. quæ est ut terra vestra*, id est, ad hæreticorum congregationem, quæ aliquo modo similis est Ecclesiæ, ubi videtur esse frumentum internæ refectionis, & vinum spiritalis debriationis, panis intelligentiæ, & vinea rectæ actionis. Hæc enim se omnia jactant habere hæretici. Sequitur.

Non conturbet vos Ezechias dicens: Dominus liberabit vos. Numquid liberaverunt Dii gentium unusquisque terram suam de manu Assyriorum? ỳ. 18.

Ubi est Deus Emath, & Arphad? Ubi est Deus Sepharvaim? Numquid liberaverunt Samariam de manu mea. ỳ. 19.

Quis ex omnibus Diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea? ỳ. 20.

Vox est Regis Assyriorum per os Rabsacis, id est, hostis antiqui per hæreticos. *Non vos*, inquit, *conturbet Ezechias*, id est, Christus dicens: *Dominus liberabit* vos ab ira ventura, vel ab hoste antiquo. Et doctrinam Salvatoris æquiparans doctrinæ gentilium ore canino blasphemat, quia sicut illi per eos nequiverunt salvari? ita nec nos per istam poterimus. Quid enim Deos gentilium nisi spiritales sensus singularum sectarum appellat? Unicuique Deus est, quod specialiter colit. Sapientibus hujus mundi Deus est sapientia singularis. Sed *Dii gentium*, id est, uniuscujusque secta gentilium *non liberaverunt unusquisque terram suam*, id est, plebem suam *de manu Regis Assyriorum*, id est, diaboli:

boli: quia nemo per doctrinas eorum A. salvatus est.

Ubi est, inquit, *Deus Emath? &c.* Emath *indignatio* est, Arphad *sanatus* vel *sanans*, Sepharvaim *libri* vel *littera*. Fuerunt autem quidam Philosophi, qui se justos æstimantes indignabantur cæteris malè agentibus, & acriter eos redarguebant, & dum se sanatos à languore peccatorum crederent, alios etiam sanare se dicebant. Librorum quoque lectionibus & litterarum studiis erant dediti. Sensus igitur eorum, quo peccantibus indignabantur, *Deus Emath*, id est: Deus indignationis vo- B. catur: sensus quo se putabant sanatos, aliisque salutem pollicebantur, *Deus Arphad*, id est, Deus sanati vel sanantis: intellectus, quem in libris sæcularibus habebant, *Deus Sepharvaim*, id est: Deus librorum & litterarum. Sed ubi est, inquit, iste sensus indignationis, & sanantis & iste sensus litterarum?

Nunquid liberaverunt Samariam, id est: gentem idolatrarum, *de manu mea?* Nequaquam. Non enim poterunt gentiles salvari per inanes Philosophorum religiones. *Samaria* verò pro idolatris posita C. est? quia ibi populus Israel ad cultum idolorum conversus est.

Quis est, inquit, *ex omnibus Diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea?*

Quæ est ex omnibus doctrinis gentilium, quæ sectatores suos ab æterna morte liberaverit? *Ut eruat Dominus*, id est: doctrina Domini *Jerusalem*, id est: Ecclesiam de manu mea? Præsumit enim improbus hostis quia sicut fideles rapere non omisit propter illa, quæ colebant: sic & fideles adhuc rapere non desistit propter Dei doctrinam, cui serviunt. Sed protegente Domino non ita nobis faciet, sicut D. infidelibus fecit. Potest & superbus sensus hæreticorum hæc loqui, & præsumere, quia sicut gentiles quoque velut à religione convertens ad se traxit? ita & Catholicos sit rapturus. Sed post Rabsacis hujus insaniam Propheta subjungit de viris in muto sedentibus:

ỳ. 21. *Et siluerunt, & non responderunt ei verbum. Mandaverat enim Rex dicens: Ne respondeatis ei.*

Rex Christus præceperat habitatoribus Jerusalem, id est his, qui in Ecclesia sunt, ne responderent ei dicens per Salomonem: *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.* Populus huic respondere prohibitus est: quia sapientes hæreticis respondere debent, qui dolos eorum dissipare sciant, non simplices & imperiti, qui seduci possunt. Sequitur: Prov. 26. 4.

Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobnas Scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis. ỳ. 22.

Ingressi sunt ad Ezechiam: quia in secretomentis audierunt Christum. *Et nuntiaverunt ei verba Rabsacis*: quia in oratione conquesti sunt ei de blasphemiis hæreticorum & infidelium. *Vestes* autem prædicatorum sunt auditores eorum, qui concorditer eis undique cohærent. In *vestibus* ergo fidelium doctorum *scissis* designatur in populo fidelium schisma factum esse per verbum hæreticorum. Sequitur:

CAP. XXXVII.

Et factum est, cùm audisset Rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & obvolutus est sacco, & intravit in domum Domini. ỳ. 1.

Et misit Eliacim, qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam filium Amos Prophetam. ỳ. 2.

Rex Ezechias verba principum suorum audivit, quando Christus orationes Præpositorum Ecclesiæ, quas pro hæreticorum blasphemiis effundebant, misericorditer exaudivit. Exauditis ergo precibus, quid egerit, videamus. *Scidit vestimenta sua*, id est: justo judicio permisit eos ab hæreticis abstrahi de Ecclesia, quos noverat perituros? & quos ad vitam præordinaverat, retinuit. Vestes quippe Domini fideles ejus sunt. *Quicunque* enim *in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Vestes ergo scidit: quoniam à reprobis electos divisit. Cætera quæ nunc Ezechias fecisse subditur, ad populum electorum, Gal. 3. 27

ctorum, qui corpus est Christi, referenda sunt.

Saccus verò habitus pœnitentium est. *Obvolutus est* igitur *sacco* populus fidelium: quia inter adversa conversus est ad pœnitentiam. *Et intravit in domum Domini*: quia mente cœlum ingressus est. *&* tribulationis arctatus *misit Eliacim & Sobnam & Seniores de Sacerdotibus*, id est: Doctores & Præpositos suos, *ad Isaiam Prophetam*, id est ad sermonicum Propheticum inspiciendum, ut inquirerent, quidnam de his afflictionibus Prophetæ sensérint. *Isaias* enim Propheticam scripturam designare monstratur, ubi legimus, quia vir Æthiops evnuchus venerat adorare Jerusalem, & revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam, id est: Librum Isaiæ Prophetæ. Unde & Isaias interpretatur *salus Domini*, ut salutarem doctrinam Scripturæ Sacræ declaretur significare. *Amos* verò Pater ejus in nostra lingua *fortis* dicitur, sive *robustus* vel *potens*, si tamen ab Aleph littera incipiat, & finiatur in Sade. Quod si exordium sumit ab *Am* & consummatur in *Nun* interpretatur *populum divellens*. Et quid per hunc robustum populum & potentem nisi virtus Spiritus Sancti designatur? Qui & *populum divellens* rectè vocatur: quia populum acquisitionis à mundo divellit. Amos ergo pater est Isaiæ: quia sanctus Spiritus auctor est Scripturæ Sacræ. Sequitur:

Act. 8. 27. & seqq.

ỳ. 3. *Et dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis & correptionis & blasphemiæ dies hæc, quia venerunt filii usque ad partum:* * *& virtus non fuit parienti.*

* *aliàs*: & virtus non est pariendi.

ỳ. 4. *Si quomodo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit Rex Assyriorum Dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, & ad exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.*

Non verbis sed corde sic locuti sunt ad Isaiam, id est: ad sermonem Propheticum? quia sic cogitabant in corde suo, dum scripturas sacras anxii consulerent. *Hæc*, inquiunt, *dicit Ezechias* id est, populus fidelium: *Dies hæc dies est tribulationis*, id est: tempus hoc tempus tribulationis est: quia nunc graviter affligimur, *& correptionis*: quia corripimur à Domino, *& blasphemiæ*: quia Deus ab impiis blasphematur, *quia venerunt filii usque ad partum, nec est virtus* Ecclesiæ parienti. Sancta enim Ecclesia cùm per doctores de conversione vel profectu auditorum cogitat, quasi in utero conceptionem portat. Sed dùm obsistentibus adversitatum impedimentis necdum convertere sinitur, quos convertere satagit, vel ad profectum ducere, quos cupit, quasi mulier in utero habens prolem edere nititur dolens, & non valet. Benè ergo dicitur: *Dies tribulationis, & blasphemiæ, & correptionis dies hæc: quia venerunt filii usque ad partum, nec est virtus parienti.* Namque dum hostes Ecclesiæ verbis aut gladiis in eam divino judicio sævire permittuntur, tunc ipsa rariùs quemquam convertendo parit, aut conversum roborare sinitur. Ubi & congruè subjungit fluctuans populus.

Si quo modo audiat id est, audire se demonstret *Dominus Deus tuus verba Rabsacis*, id est, Pharisæorum, hæreticorum, & gentilium, quos *misit Rex Assyriorum Dominus* suus, id est, Sathanas, qui dominatur eis, aut superbus perversorum dogmatum sensus, *ad blasphemandum Deum viventem*, id est, Filium Dei Dominum Jesum Christum, qui *resurgens à mortuis jam non moritur.* In hoc enim præcipuè nos deridebant olim gentiles atque Judæi, quia credimus in crucifixum, confidentes miseri mortem Redemptoris nostri, sed resurrectionem ejus negantes, ac per hoc *Deum viventem* blasphemant: quoniam eum, qui in principio Deus erat, & circa mundi finem nostram assumpsit humanitatem, in qua resurgens in æternum jam vivit, irridebant aut certè *Deum viventem blasphemant*, qui minorem Patre Filium garriunt, vel aliquid malè de illa Trinitate, quæ Deus est, loquuntur.

Rom. 6. 9.

Leva ergo, inquiunt, *orationem ad Dominum pro reliquiis, quæ repertæ sunt*, id est, pro his, qui inventi sunt in Ecclesia residui, quos non abduxerunt hæretici. Sed si Propheticum sermonem Isaias designat, quomodo *pro reliquiis* populi Dei sermo Propheticus orabit? Hoc tamen invenire facillimum est. Erat enim Propheticus Spiritus pro populo Dei contra blasphemias hostium, qui Diis similem Deum nostrum ùt Rabsaces iste putabant, dicens: fa-

Ps. 82. 1. 2. & 3. *Deus quis similis erit tibi? Ne taceas neque compescaris Deus, quia ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignaverunt consilium, & cogitaverunt adversus sanctos tuos.* Sic levat orationem sermo Propheticus pro reliquiis fidelium. Sequitur: A.

℣. 5. *Et venerunt servi Regis Ezechiæ ad Isaiam.*

Artificiali ordine, quod ante gestum est narrat inferiùs. Prius enim venerunt, & post locuti sunt verba, quæ superiùs posuit. Sequitur:

℣. 6. *Et dixit ad eos Isaias.*

Id est: sermo Prophetiæ. *Hæc dicetis Domino vestro*, id est, populo fidelium, qui est corpus Christi. B. *Hæc dicit Dominus: Ne timeas à facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri Regis Assyriorum me.* Hoc est: Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sequitur:

℣. 7. *Ecce dabo ei spiritum, & audiet nuntium, & revertetur in terram suam, & corruere eum faciam gladio in terra sua.*

Versus iste patebit in sequentibus. C. Sequitur:

℣. 8. *Reversus est autem Rabsaces, & invenit Regem Assyriorum præliantem adversus Lobnam Audierat enim quòd profectus esset de Lachis.*

Reversus est Rabsaces ab Jerusalem: quia Judæi atque gentiles & hæretici tandem Ecclesiam persequi desierunt, & inventuri sunt in Antichristo diabolum Regem suum præliantem *adversus Lobnam*, id est: contra plebem reliquiarum Israel. D. *Lobna* enim, quæ dicitur *Alba* vel *candida*, vitam illorum fidelium Hebræorum candore justitiæ vernantem designat, contra quos diabolus acriter pugnabit. Qui *profectus est de Lachis*, quia Judæos olim inpugnare desiit, ex quo eos sibi in perfidiam subjecit. *Lachis* enim, quæ dicitur *interest*, antiquum illum Judæorum exprimit populum, qui in medio gentium positus terram promissionis excoluit.

Sed quia per Jerusalem accipimus Ecclesiam, & per Lachis populum Hebræorum, qui præcessit Redemptoris adventum, atque per Lobnam eos, qui in fine mundi credituri sunt ex Judæis: quærendum videtur, quare Rex Assyriorum, qui diabolus est, per semetipsum pugnet adversum Lachis & Lobnam, ad Jerusalem verò non veniat ipse, sed suos mittat? Ad quod respondendum: quia nunc per Dominicæ Crucis victoriam ligatus est antiquus hostis, qui prius in mundo principabatur, rursumque temporibus Antichristi ad apertiora certamina revocabitur, atque totus contra nos in suis viribus relaxabitur. Sic enim dicit Joannes: *Vidi*, inquit, *Angelum descendentem de cælo habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & Sathanas & ligavit eum per annos mille, & misit eum in abyssum.* Apoc 20. 1. 2. & 3. Et item: *Cùm completi fuerint mille anni, solvetur Sathanas.* Ib. 7. Nunc igitur catenatus tenetur, sed tunc solvetur. Patet namque cur ad Jerusalem non venerit, qui contra Lachis & Lobnam per se præliatus est. Sequitur:

Et audivit de Tharacha Rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est, ut pugnet contra te. ℣. 9.

Tharacha dicitur *Elongatus*, Æthiopia *caligo* vel *tenebræ*. Quid ergo per Æthiopiam nisi gentilitatis error exprimitur? Nam conversis gentilibus dicit Apostolus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Eph. 5. 8. Quid per istarum Regem tenebrarum, qui elongatus appellatur, nisi principes eorum accipiuntur, id est, Philosophi & Poëtæ atque potentes sæculi docentes idolatriam, & defendentes, qui longius à creatore suo recesserant? Sed tandem egressi sunt ad lumen veritatis de caligine veteris ignorantiæ, ut contra Regem Assyriorum, qui diabolus est, in stadio vitæ præsentis benè vivendo pugnantes coronam mereantur æternam accipere. De quibus audivit Sathanas, qui in abysso ligatus est, malignos spiritus sibi dicere, quia *egressi sunt, ut pugnent contra te.* Sequitur:

Quod cùm audisset, misit nuntios ad Ezechiam dicens:

Hæc dicetis Ezechiæ Regi Judæ ℣. 10.
loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis dicens: Non dabitur Jerusalem in manus Regis Assyriorũ.

Ecce tu audisti omnia, quæ fece- ℣. 11.
runt Reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt: & tu poteris liberari?

Num-

ŷ. 12. *Numquid eruerunt eos Dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam & Haram & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?*

ŷ. 13. *Ubi est Rex Emath, & Rex Arphad, & Rex urbis Sepharvaim, Ana & Ava?*

Postquam comperit Sathanas religionem nostram usque adeo excrevisse, ut ipsos quoque gentium principes & philosophos converteret, addidit alios adhuc blasphematores contra Ecclesiam mittere sicut Arium & cæteros hujusmodi. *Hæc* inquit, *dicetis Ezechiæ*, id est, populo fidelium, qui membra Christi sunt: *Non te decipiat Deus tuus*, id est, noli errare sic credendo, sicuti credis de Deo, *in quo confidis*, id est, in qua fide salvari speras dicens: *Non dabitur Jerusalem*, id est, Ecclesia *in manu Regis Assyriorum*, id est, antiqui hostis punienda, cùm de præsenti sæculo migraverit. Conati sunt enim hæretici dicere: quia in fide, quam tenet Ecclesia, non poterit salvari. Vel *non dabitur Jerusalem in manu Regis Assyriorum*, id est, non subjicietur Ecclesia sensui hæreticorum. Unde & adjungunt:

Ecce audisti, quæ fecerunt Reges Assyriorum, id est, Heresiarchæ, *omnibus terris*, id est, omnium terrarum gentibus, *quas subverterunt*. Et poteris ab eis tutus esse vel liber?

Numquid Dii gentium, id est, ea, quæ colunt gentes, *liberaverunt eos, quos subverterunt patres mei* Hæresiarchæ? Et qui sunt isti Dii gentium? *Gozam*, id est, *fortitudo eorum*, & *Haram*, id est, *Decor*, & *Reseph*, id est, *Cursus*. Gentibus enim pro Diis erat fortitudo earum, & pulchritudo & velocitas? quia his serviebant, & in his confidebant. Unicuique enim erranti quidquid ipse colit, spiritaliter Deus est, sicut de inimicis crucis Christi dicitur: *Quorum finis interitus, quorum Deus venter est*. Hinc & *avaritia* dicitur: *Idolorum servitus*: Qui viderit mulierem & concupierit, libido illi est Deus: qui confidunt in virtute sua, virtus eorum Deus illis est. Unicuique enim talium, quod cupit & veneratur, hoc illi & Deus est. Erant ergo Dii gentibus Gozam & Haram & Reseph, id est, fortitudo eorum & decor & cursus: quia in

Phil. 3. 19.

Gal. 5. 20.

A. his gloriabantur. Sed isti Dii non eruerunt eos à Regibus Assyriorum: quoniam superati sunt ab Hæresiarchis, & in eorum sectas velut in religiones adducti.

Eden verò dicitur *voluptas* vel *deliciæ* vel *ornatus*: *Thalassar* verò *appensus princeps*, vel *appendens principem*. Et quis est appensus princeps nisi diabolus, qui in ea cruce, in qua Dominum suspendi fecit, est suspensus, sicut Aman in ligno, quod paraverat Mardochæo? Unde & Apostolus testatur, quia *delevit, quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci*, B. *exspolians principatus & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*.

Esth. 7. 10.

Coloss. 2. 14

Quod si *Thalassar* dixerimus interpretari *appendens principem*, quis est, qui appendit principem nisi gentilis populus, qui in Pilati militibus Christum appendit in Cruce? Gentiles namque fuerunt milites qui crucifixerunt eum. Thalassar itaque vel diabolum, vel gentilem populum non incongruè designat. Quos ergo nominat *filios Eden*, id est, filios voluptatis, & deliciarum, qui erant in Thalassar, nisi eos, qui voluptatibus & deliciis carnalibus affluebant in gentibus? Sed nec istos eruerunt C. Dii sui, id est: voluptates, quibus serviebant: quia subversi sunt ab Hæresiarchis, vel ab Assyriorum Regibus, hoc est: in eorum sectas inducti.

Vel ita possunt hæc intelligi: *Audisti omnia, quæ fecerunt Reges Assyriorum*, id est, maligni spiritus *omnibus terris*, id est, omnibus gentibus, *quas* in tempore mortis *subverterunt*: *& tu poteris* in hora mortis ab eis *liberari?* Ac si dicat hæreticus: sicut audisti gentes universas, cùm de corporibus exeunt, ab immundis spiritibus ad D. tormenta rapi: sic & tu in hora tui exitus rapieris, quia sectam nostram sequi contemnis. Subjungens autem: *Numquid eruerunt eos Dii gentium, quos subverterunt patres mei*, id est: quos dæmones in tartara demerserunt, nequaquam voce, sed operibus confitetur hæreticus, dæmones esse suos patres.* In eo enim, quod agit, declarat se filium esse iniquorum spirituum, quos semper imitatur. Ait ergo: *Numquid eruerunt eos Dii gentium*, quos in egressione eorum à corporibus *subverterunt*, id est, præcipitaverunt in mortem *patres mei* videlicet dæmones?

* *Verba hæc* in eo *&c usque ad*: ait ergo *&c. desunt in Cod. Garst*

Et qui sunt Dii, qui non liberaverunt A. eos? Fortitudo eorum spiritalis, quam in anima sese putabant habere contra vitiorum mollitiem: & decor religiosæ conversationis, quam videbantur ducere: & cursus rectæ actionis. Hæc omnia plerumque gentiles habere visi sunt qui Christum ignoraverunt. Sed per hæc erui
Rom. 14. 23. non potuerunt; quia *omne, quod non est ex fide, peccatum est.* Et? *longe à peccatoribus*
Ps. 118. 155 *salus.* Sed & *filios Eden* non liberaverunt Dii sui, id est: eos, qui tam religiosè conversari videbantur, ut quasi Paradisus voluptatis, & hortus deliciarum esse putarentur ornati virtutibus. Qui erant in B. *Thalassar*, id est, in populo gentium, qui in cruce appendit principem vitæ Jesum. Nemo enim sine Christo salvari potuit,
Act. 4. 12. quia *non est in alio salus.*

Ubi est, inquit, *Rex Emath*, id est, *sensus indignationis*, quo peccantibus indignabantur Philosophi? *Et Rex Arphad*, id est, *sensus sanantis*, quo sanare Philosophus quisque volebat eos, qui peccati languore tenebantur? *Et Rex urbis Sepharvaim*, id est, sensus validæ munitionis litterarum? *Ana*, id est: *Numquid commutatus est* iste sensus à malitia sæculi? Non est commutatus ab ea, sed *Ava*, id est, *iniquitas*: quoniam C. sapientia carnis inimica est Deo. Interpretatur enim Ana, *Numquid commutatus est*, & Ava *iniquitas*: quoniam sensus sapientium sæculi non est commutatus à mundana nequitia, sed est iniquitas. Sed omnes isti Reges gentium vel Dii hucusque descripti non valuerunt cultores suos liberare: Et conantur adstruere nuntii Regis Assyriorum, id est, hæretici: quia similiter nec nos salvare poterit Deus noster, id est, fides, quam habemus de Deo. Sequitur:

℣. 14. *Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos coram Domino.*

Quod nunc fecisse Ezechias narratur, ad Pastores Ecclesiæ, qui sunt membra Christi referendum est. *Tulit Ezechias libros de manu nuntiorum & legit*: quia Catholici Doctores frequenter legere solent hæreticorum libros, ut ex eorum dictis eos convincant. *Et ascendit in domum Domini*: quia boni Doctores ab hæreticorum conflictu revertuntur in Ecclesiam. *Et expandit libros coram Domino*: quia Magistri denudant ac manifestant populo Dei fraudes, quæ sunt in libris hæreticorum. Sequitur:

Et oravit ad Dominum dicens: ℣. 15.
Domine exercituum Deus Israel, ℣. 16.
qui sedes super Cherubin, tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cœlum & terram
Inclina Domine aurem tuam, & ℣. 17.
audi: aperi oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.
Verè enim Domine desertas fece- ℣. 18.
runt Reges Assyriorum terras & regiones earum.
Et dederunt Deos earum igni ℣. 19.
Non enim erant Dii, sed opera manuum hominum, lignum & lapis) & comminuerunt eos.
Et nunc Domine Deus noster ℣. 20.
salva nos de manu ejus, & cognoscant omnia regna terræ: quia tu es Dominus solus.

Oratio hæc principaliter quidem est Præpositorum Ecclesiæ, sed secundariò etiam totius populi fidelium. Deus autem vocatur *Dominus exercituum*: quoniam ejus voluntati famulantur exercitus Angelorum pro nostra defensione contra malignos spiritus prælantium, sicut scriptum est: *Michael & Angeli ejus præliabantur cum dracone*: quæ prælia non labore, sed imperio peragunt. Apoc. 12. 7.

D. Ordo beatorum spirituum, in quo specialiter Dominus sedet, *Thronus* appellatur. Sed tamen quia in ipsis distinctionibus agminum ordo Sanctorum *Cherubin* jungitur ordini Thronorum, *sedere* etiam *super Cherubin* ex vicini agminis æqualitate perhibetur. *Cherubin* verò dicitur *plenitudo scientiæ*. Et sublimiora illa agmina idcirco Cherubin vocata sunt: quia tantò perfectiore scientia plena sunt, quantò claritatem Dei viciniùs contemplantur, ut secundum creaturæ modum eò plenè omnia sciant, quò visioni conditoris sui per

meri-

meritum dignitatis appropinquant. Vel *super Cherubim*, id est, super plenitudinem scientiæ *sedere* dicitur: quia ejus sublimitatem nulla unquam scientia comprehendit.

Qui est *Deus omnium regnorum terræ*: quia non est Deus præter eum, neque fides est nisi una. *Aurem* verò *suam inclinare* dicitur, quando ab illa æternitatis immensa sublimitate auditum suum quadam benigna dignatione humiliat, ut suorum vota clementer audiens compleat, qui ma-
Ps. 10. 18. gis mentes audit quam linguas. Nam *desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.*

Sed & *oculos suos aperit & videt*, quando B. gratiæ suæ adjutorium servis suis ostendens, mala, quæ patiuntur, abigit, sicut
Prov. 20. 8 scriptum est: *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Respiciendo enim tribulationes fidelium dissipat, & magna pacis & gratiæ beneficia largitur. Nam quasi non videre est, dum suos hic affligi permittit.

Desertas fecerunt Reges Assyriorum terras: quoniam Hæresiarchæ vanas religiones gentium destruxerunt, ut ad suas eos pestiferas sectas velut ad veritatis viam converterent.

C. *Et dederunt Deos earum igni*: quia testati sunt eos, qui talia colunt, esse dignos igne perpetuo. *Non erant Dii, sed opera manuum hominum*: quia malum, quod quisque specialiter operabatur, hoc quasi proprium Deum colebat: immò quot peccatis subjectus erat, tot Diis serviebat. Per *lignum* autem opus peccati robustum intelligi potest, per *lapidem* verò obdurata iniquitatis perpetratio. Aut cùm in voluntate quis peccat, quasi *lapidem* colit. Istiusmodi *Deos dederunt igni Reges Assyriorum*, D. quoniam & hæretici asserunt hæc opera flammis gehennalibus digna.

Et nunc Domine salva nos de manu Regis hujus, qui est sensus hæreticorum, ne capiamur ab illo. *Et cognoscant omnia regna terræ, quia tu es solus Dominus*, id est, Catholica fides per totum Orbem teneatur, non hæreticorum adinventiones.

Vel *desertas fecerunt terras Reges Assyriorum*: quia dæmones pietatem, & Dei cultum de cunctis per Orbem nationibus abstulerunt. *Et dederunt Deos earum igni*: quia gentiles cum falsis religionibus ipsorum miserunt in ignem æternum. *Et nunc Domine de manu ejus salva nos*, id est: de manu hostis antiqui, ne nos in tentationibus circumveniens decipiat, vel ne mortis tempore nos rapiat. *Et cognoscant omnia regna terra: quia tu es Dominus solus*, quem Ecclesia prædicat, non quem hæretici pro suo arbitrio fingunt. Sequitur:

Et misit Isaias filius Amos ad ℣. 21.
Ezechiam dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro quibus rogâsti me de Sennacherib Rege Assyriorum.

Hoc est verbum, quod locutus est ℣. 22.
Dominus super eum: Despexit te, subsannavit te virgo filia Sion, post te caput movit filia Jerusalem,

Isaias, id est, sermo Propheticus misit doctores *ad Ezechiam*, id est, ad populum Ecclesiæ, qui corpus Christi est, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus: Pro* tuis precibus, *quibus me rogâsti de Rege Assyriorum*, id est: diabolo, vel hæreticorum sensu tumido, audi, quæ locutus sum de eo. Rex verò iste vocatur *Sennacherib*, id est: *levans deserta*: quia ùt jam dictum est, infidelium corda contra nos elevat.

In eo autem quod Dominus adjungit: *Hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum*, declaratur alia esse persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. *Locutus est Dominus super eum* dicens ad eum: O Rex iniquitatis Rex Assyriorum, *filia Sion*, id est, Ecclesia quam te superaturum putabas, *despexit te*. Sion namque vel Jerusalem illa beatorum Ecclesia est, quæ jam regnat in cœlis, cujus filia est hæc, quæ peregrinatur in terris. *Illa enim, quæ sursum est,* Gal 4. 26.
libera est, quæ est mater nostra. Filia Sion appellatur* *virgo*: quia fides Ecclesiæ corrumpi non potest. Nunc enim de Ecclesia electorum fit sermo, non de reproborum multitudine, de quibus supra dixit: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis?*

*Cod Cruc. appellata.

Itaque *filia Sion*, id est, Sanctorum Ecclesia *despexit te* O Rex Assyriorum, sicut ipsa loquitur: *Dominus mihi adjutor, & ego* Ps. 117. 7.
despiciam inimicos meos. Despexit ergo te sævientem, *subsannavit te* blandientem, & te recedente *movit* admiratione *caput suum post te.* Nam quando superata jam inimici tentatione cogitamus dicentes:

O

O quid fecissem, si seductoris hujus persuasionibus acquievissem, nonne caput super Regem hunc abeuntem movemus? Ad quem & subditur:

ỳ. 23. *Cui exprobrâsti, & quem blasphemâsti, & super quem exaltâsti vocem, & levâsti altitudinem oculorum tuorum? Nonne ad sanctum Israel?*

ỳ. 24. *In manu servorum tuorum exprobrâsti Domino,*

His verbis evidenter antiqui hostis vesania increpatur. Sed quid cogitaverit, dum vehementer Ecclesiam arctaret, audiamus. Sequitur: *Et dixisti: in multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium juga Libani: & succidam excelsa cedrorum ejus & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.*

ỳ. 25. *Ego fodi & bibi aquam, & exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.*

Sicut per Domini quadrigas Evangelicæ prædicationes designari solent: ita per *quadrigas Regis Assyriorum* intelligi possunt prædicationes hæreticorum. Quid verò per *montes*, nisi eos, quorum conversatio sublimis videbatur, exprimitur? Et quid per *Libanum* nisi sancta Ecclesia designatur? Libanus enim mons est miræ magnitudinis, cujus arbores odoriferæ sunt, & imputribiles, significans altitudinem Ecclesiæ dicentis: *Nostra autem conversatio in cælis est.* Phil. 3, 20. Cujus electi redolent opinione virtutum, neque corrumpuntur putredine vitiorum. Unde & Libanus interpretatur *Candidatio* ad demonstrandam sanctificationem Ecclesiæ dicentis: *Lavabis me, & super nivem dealbabor.* Ps. 50. 9.

Quid ergo per *juga Libani* signatur nisi juga sacrarum disciplinarum Ecclesiæ, sub quibus tenetur vita Monachorum & Eremitarum, atque sanctimonialium, cæterorumque religiosorum? Dicit ergo bonorum antiquus inimicus, quia *in multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium & juga Libani*: quoniam per multiplices hæreticorum prædicationes subjugavit sibi plerosque, qui velut montes Dei supereminebant in populo fidelium, & qui religiosam ducere conversationem videbantur.

A. Vel *quadrigas* accipere possumus sæculi pompas & glorationes. *Ascendit* ergo *altitudines montium & juga Libani in multitudine quadrigarum suarum*: quia per superbiam per inanem gloriam, per arrogantiam, per jactantiam, per elationem frequenter nonnullos superat ex eis, qui jam ad virtutum sublimia pervenerunt, vel qui sub jugo disciplinæ vivunt.

Cedri verò omnem reliquarum arborum altitudinem sua proceritate transcendunt, miríque sunt odoris & naturæ imputribilis. *Abietes* quoque valde sunt sublimes, ita ut nubibus altitudine sua propinquent. B. Quid verò per *Libani cedros* nisi qui in Ecclesia excellentissimi, designantur, quos nulla putredo terreni amoris corrumpit, qui dicere possunt, *Christi bonus odor sumus Deo?* 2. Cor. 2, 15. Et quid per *electas abietes illius* nisi hi demonstrantur, qui inter eos sunt egregii, qui licèt terram adhuc corpore tangant, jam tamen juxta æthera verticem mentis attollunt in virtute contemplationis vehementer proficientes?

Jactat ergo adversarius noster se succisurum de Ecclesia *cedros Libani, & electas* C. *abietes ejus*: quia summos & electos Ecclesiæ viros dejicere se posse præsumit maximè temporibus persecutionum, de quibus nunc agitur. *Altitudinem* quoque *summitatis Libani* se dicit intraturum? quia puram electorum mentem, qui in Ecclesia sunt, nititur ingredi vel quidquid inter sanctos superexcellit.

Carmelus autem, ùt & supra dictum est, *cognitio circumcisionis* dicitur. Et cognitio circumcisionis Ecclesiæ quæ sit, norunt fideles. *Non enim qui in manifesto Judæus est,* Rom. 2. 28. 29. D. *neque quæ in manifesto in carne circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus sed ex Deo est.* *Saltus* verò *Carmeli* hujus, id est, notitiæ circumcisionis conversatio sanctorum est ab omni strepitu carnalium desideriorum quieta, & ab omni tumultu malæ actionis vacua. *Saltum* verò *Carmeli* Ecclesiæ se jactat ingressurum hostis antiquus, scilicet secretam & liberam Electorum conversationem, qui se semper ab omni superfluitate vitiosa circumcidere spiritaliter norunt, aliquo aditu intrare quærit & inquinare.

Hæc omnia tunc præcipuè tentavit facere, quando per hæreticos vehementer im-

impugnabat Ecclesiam. Unde addidit, A. quia *ego fodi & bibi aquam.* *Aquam* quippe *fodit*, qui scientiam profundè scrutando quærit: eamque *bibit* inventam, dum sese potu scientiæ repertæ satiat. *Fodit* ergo Sathanas, ut aquam inveniret, quia ipse doctrinas hæreticorum exquirens invenit; & inventam *bibit*, quia malitiæ suæ desiderium dogmatibus complevit, dum juxta voluntatem suam errare per ea multos faceret.

Rivi autem *aggerum* sunt, qui artificiosè eò per fossata ducuntur, quò naturaliter non ibant. Et quid per *rivos aggerum* B. nisi spiritalia dona signantur in eis cordibus perfluentia, à quibus terrenæ cogitationes ejectæ sunt? Ait igitur Zabulus, quia *exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum*: quia dum per hæreticos in humanis cordibus vestigium iniquitatis imprimeret, ab his omnia gratiarum spiritalium exclusit, charismata. Ubicunque enim pedem ille fixerit, mox inde spiritalis rivuli cursus avertit. Hæc hostis antiquus, dum Ecclesiam nimis arctaret, ùt diximus, in corde suo loquebatur jam se prævaluisse jactans. Cui Dominus re- C. spondet subjungens:

ỳ. 26. *Nunquid non audisti, quid olim fecerim ei?*

Subaudi: Libano, vel filiæ Sion, id est: Ecclesiæ. Et aperiendo subjicit: *Ex diebus antiquis*, id est: ab initio creaturarum *ego plasmavi*, id est, formavi, & disposui prædestinando *illud*, quod ad Ecclesiæ probationem facturus eram, *& nunc* per tuam sævitiam *adduxi* in actionem. Statutum est enim, quantum vel tota Ecclesia vel electus quisque præsentibus malis

Colos. 1. 24 atteratur. Unde & Paulus ait: *Adimplebo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea.* Sequitur:

Et factum est in eradicationem collium compugnantium & civitatum munitarum.

ỳ. 27. *Habitatores earum breviata manu contremuerunt, & confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, & gramen pascuæ, & herba tectorum, quæ exaruit, antequam maturesceret.*

Malum adversitatis, quod adduxi, *factum est in eradicationem collium compugnantium, & civitatum munitarum*; quia Rex Assyrinrum ascendit super universas civitates Juda munitas, & cepit eas. *Eradicati* sunt enim de terra viventium *colles compugnantes*, id est, elati Judæorum principes Dominum persequentes, & *civitates munitæ*, id est, cæterorum mentes Judæorum contra doctrinam ejus clausæ.

Velut de his, qui nostri esse videbantur, dicamus, *colles compugnantes eradicati sunt*: quia nonnulli, qui jam virtutibus excreverant, sed non fuerunt *solliciti servare* Ephes. 4. 3 *unitatem spiritus in vinculo pacis*, ab Ecclesia per hæreticos vel per gentiles abstracti sunt tempore persecutionis. *Et civitates munitæ*, id est, cordium munitiones & altitudines adversus scientiam Dei se extollentes similiter sunt evulsæ de Ecclesia. Qui enim contra verbum prædicationis corda sua munierant, facile sunt à persecutoribus eradicati.

Habitatores verò talium civitatum dum latam sæculi viam incederent, manus suas, ad faciendum quod vellent, longè porrigebant. Sed adveniente persecutionis angustia *manus* eorum *breviata* est: quia parum explere voluntatem suam potuerunt: *breviataque manu contremuerunt*, quoniam adversa pati formidaverunt. Neque enim audire præceptum illud voluerunt: *Nolite timere eos, qui occidunt cor-* Matth. 10 28. *pus.* Metuentes ergo tormenta perdiderunt fidem, & amissa fide *confusi* sunt.

Et *facti sunt sicut fœnum agri*, id est: ex toto carnales, quia *omnis caro fœnum: &* Isa. 40. 6. *sicut gramen pascuæ*: quia dati sunt in pascuum gregibus omnium animalium, id est: turbis vitiorum. *Et sicut herba tectorum, quæ exaruit, antequam maturesceret*: quia virorem justitiæ perdiderunt ante præsentis vitæ terminum. *Herba* quippe *tectorum* in alto nascitur, sed non pingui radice solidatur: quia inanis Christianus sum- D. ma quidem agere nonnunquam cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quæ nimirum herba, & *antequam maturescat arescit*: quoniam pseudo-religiosus, & antequam consummationem hujus vitæ pertingat, jam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Sequitur:

Habitationem tuam, & egressum tuum & introitum tuum cognovi, & insaniam tuam contra me. ỳ. 28.

Ha-

Habitationem tuam in terra tua *cognovi* ò A. Rex Assyriorum, id est, in mente infidelium: *& egressionem tuam* inde, cùm ad opera nequitiæ procederes, qui latebas; *Et introitum tuum* huc cum tuis ad persecutionem Sanctorum, *& insaniam tuam*, cùm per ora blasphemantium hæreticorum atque gentilium insanires *contra me*. Unde & additur:

ỳ. 29. *Cùm fureres adversùm me, superbia tua ascendit in aures meas.*

Patet hoc. Sequitur:

Ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti. B.

Sicut per *nares* insidiæ, sic per *circulum* divinæ virtutis omnipotentia designatur, Quæ cum apprehendi nos tentationibus prohibet, miris ordinibus antiqui hostis insidias circumplectens tenet. *Circulus* igitur *ei in naribus ponitur*, dum circumducta protectionis supernæ fortitudine ejus sagacia tenetur, ne contra infirmitates hominum tantùm prævaleat, quantum perditionis argumenta latenter explorat.

Potest & circuli nomine occulti judicii adjutorium designari, quod in hujus C. hostis naribus ponitur, dum â callida sua crudelitate refrenatur. Unde quia nunc â fidelium læsione prohibetur, benè ei dicitur: *Ponam circulum in naribus tuis*, ac si apertè diceret: Cogitando insidias suspiras, sed explere, quæ appetis non valendo omnipotentiæ meæ circulum in naribus portas; ut, cùm bonorum mortem ardentiùs anhelas, ab eorum vita vacuus redeas.

Frenum quoque ei ponitur *in labiis*, dum sic divinæ virtutis potentia retinetur, ut D. non nisi quantum relaxatur, sævire possit. Qua scilicet potentia infrenatus *per viam, qua venerat, est reductus*: quoniam ab infidelium cordibus venerat adversus Ecclesiam, & ab Ecclesiæ persecutione coactus est ad infidelium & iniquorum corda reverti, ut usque ad Antichristi adventum ibi lateret. Hæc antiquo adversario Dominus respondit jactanti se jam ascendisse juga Libani, & succisurum excelsa cedrorum ejus. Et post hæc ad Ezechiam, id est? ad Dominum Jesum loquitur dicens:

ỳ. 30. *Tibi autem hoc erit signum: comedes hoc anno, quæ sponte nascuntur, & in anno secundo pomis vescere: in anno autem tertio seminate & metite, & plantate vineas, & comedite fructus earum.*

Appellatione trium añorum designari solent tria tempora, primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Unde & in Evangelio Paterfamilias ait; *Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio.* Luc 13 7. Tertio quippe anno venit ad ficulneam suam Paterfamilias quærens fructum: quia Dominus per Patriarchas & Prophetas atque per semetipsum venit ad plebem Judaicam fructum justitiæ quærens in ea, sed non inveniens.

De his ergo tribus annis hic dicitur: *Comede hoc anno*, id est: ante legem, quæ sponte nascuntur, id est: opera bona, quæ quisque sponte agit absque legis necessitate: *& in anno secundo*, id est, sub lege *pomis vescere*, id est: fructibus arborum dulcibus, videlicet hominum justorum bonis actionibus.

Præcipuè tamen arborum domesticarũ est facere poma. Et quæ sunt domesticæ arbores nisi Judæi quondam cives & domestici Dei? Secundo igitur anno usus est Dominus pomis: quia tempore legis delectatus est bonis operibus Hebræorum. Nec huic intelligentiæ refragatur, quod in ficulnea fructus non est inventus: quia hic de solis loquitur Dominus electis, & ibi de infructuosis quæritur reprobis.

In anno autem tertio, id est: tempore gratiæ jubentur Apostoli *seminare & metere*, id est, verba vitæ prædicare, & eos, qui crediderint, colligere; *& plantare vineas, & comedere fructus earum*, id est fundare Ecclesias, & satiari bona conversatione.

Datur itaque signum Ezechiæ, quia Jerusalem â Rege Assyriorum capienda non sit, hoc, quòd ipse primo anno, quæ sponte nascuntur, comedit, & secundò pomis vescitur, atque in tertio seminant & metunt: quia per hoc certa fit apud Redemptorem nostrum filius Ecclesiæ quòd ipse & ante legem, & sub tempore legis atque sub gratia bonis fructibus electorum pascitur. Ille enim certam apud Deum salutem suam facit, cui bonis

bonis operibus perseveranter insistit. Sequitur: A

℣. 31. *Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, radicem deorsum, & faciet fructum sursum:*

℣. 32. *Quia de Jerusalem exibunt reliquiæ, & salvatio de monte Sion.*

Id, quod de domo Juda, hoc est, de plebe confessorum *fuerit salvatum* ab Assur, *& quod reliquum est*, id est, residuum in Ecclesia, quod hæretici vel gentiles non tulerunt, *mittet radicem* bonæ cogitationis *deorsum, & faciet fructum* operis *sursum. Radicem* quippe *deorsum mittere* est cogitationem B bonam in abditis multiplicare: *fructum* verò *sursum facere* est efficacia operis recta, quæ cogitavit, ostendere. Rectè enim per radicem cogitatio designatur occulta: quia per hoc, quod intus non cernitur, erumpit, quod videtur foras. Ait ergo: *Mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Ac si aperte diceret: In imis cogitatio nascetur, ut in summis retributio detur.

Quia de Jerusalem exibunt reliquiæ, id est, C non delebitur nunc Ecclesia, sicut hostis putabat, sed filii, qui nascentur, & exurgent, enarrabunt filiis suis laudes Domini. *Et salvatio de monte Sion*, id est: de sublimitate Ecclesiæ exibit ad omnes nationes orbis, ut quantò nunc coarctatur Ecclesia justorum: tantò tunc dilatetur. Sequitur:

Zelus Domini exercituum faciet istud. Zelus Domini est affectus amatoriæ bonitatis ejus, quo castitatem animarum nostrarum custodit, ne vel hæreticorum fraudibus vel antiqui serpentis astutia corrumpantur sensus nostri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo Jesu. Hic ergo D zelus faciet istud, quod dictum est, ut, quod salvatum fuerit de domo Juda, mittat radicem, & faciat fructum, ac de Jerusalem exeant reliquiæ, & salvatio de monte Sion. Sequitur:

℣. 33. *Propter hæc dicit Dominus de Rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, & non jaciet ibi sagittam: & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu ejus aggerē.*

℣. 34. *In via, qua venit, per eam revertetur, & civitatem hanc non ingredietur dicit Dominus.*

℣. 35. *Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me & propter David servum meum.*

Rex Assyriorum, qui mentes fidelium corrumpere quærit, *non intrabit civitatem* Ecclesiæ, id est: electorum cor: quoniam zelus Domini custodit eam. *Et non jaciet ibi sagittam*: quia mentem justorum, mox ut vitia pulsaverint, reprobata resiliunt, nec ad interiora penetrant. Electus enim quisque tanto minùs hostis antiqui jacula metuit: quantò contra hæc venientia fortiter pectus munit. *Et non occupabit eam clypeus* expugnantis inimici; quia vetus Ecclesiæ persecutor non se sic ab armis fidelium valebit protegere, ut eam expugnet, sed percussus retrorsum corruet.

Et non mittet in circuitu ejus aggerem: quia quorum conversatio in cœlis est, eorum mens non includitur congerie terræ, id est, implicata non tenetur terrenis. *Aggerem* quippe *mittit inimicus in circuitu ejus*, cujus mentem in amore sæculi deprehensam undique de terrenis angustat, & affligit, atque tentat, ut ita jam evadendi ad libertatem locum is, qui sic obsidetur, non inveniat. *Non* ergo *mittit aggerem in circuitu* nostræ civitatis, sed repellente Deo *per viam, qua venit, revertitur*: quoniam ad latebras mentis iniquorum, unde adversum nos erumpit, redit.

Et civitatem hanc non ingredietur: quoniam ejus malitia in Sanctorum cordibus non recipitur. *Et protegit* Dominus in ter pericula tentationum *civitatem hanc*, id est: Ecclesiam, *ut* in æternum *salvet eam* propter semetipsum, *& propter David* servum suum, id est: propter Christum, qui formam servi accipiens factus est obediens usque ad mortem. Christus enim vocatur David, & servus Domini, sicut & alibi loquitur ipse Dominus: *Inveni David servum meum. oleo sancto meo unxi eum.* At Ps. 88. 21. que post pauca subjungit: *Ipse invocabit me: Pater meus es tu, Deus meus, & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.* Ibid. 27 & 28. Christus ergo, sicut præmisimus, appellatur *David.* Unde &

& David interpretatur *Desiderabilis* vel A. *manu fortis*. Nam Christus est desiderabilis, de quo per Aggæum dicitur: Quia
Agg. 2. 8. *veniet desideratus cunctis gentibus*. Et ipse est manu fortis, qui fortem adversarium
Luc. 11. 21 22. ligavit sicut scriptum est: *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: si autem fortior illo, superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.* Post verba Domini subjungitur in narratione Prophetia:

ỳ. 36. *Egressus est autem Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, & ecce omnia cadavera mortuorum.* B.

Sed ut mysterium inquiramus, quid per millenarium designatur nisi reproborum omnium universitas? Nullus enim numerus ultra millenarium procedit. Et quid per centenarium nisi consummatio vitæ præsentis accipitur? Unde scriptum
Isa. 65. 20. est, quia *puer centum annorum morietur, &* C. *peccator centum annorum maledictus erit.* Quid verò per octogenarium nisi dies judicii figuratur, quæ sæpe in scripturis appellatur octava? Quid autem per quinarium nisi carnalitas eorum exprimitur, qui quinque sensibus corporis sunt dediti? Et quid per *Angelum*, qui percussit eos, nisi
1. Th. 5. 2. sententia judicis designatur? Qui *nocte* sunt percussi: quia *dies Domini sicut fur in nocte ita veniet.*

Egressus est igitur *Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia*: quoniam sententia divinitus D. missa reproborum omnium multitudinem, qui diabolo militaverunt, percutit in consummatione vitæ hujus, & in die judicii, qui secundùm quinque sensus corporis vixerunt, id est: carnaliter. *Mane* verò tempus resurrectionis designat, sicut
Ps. 5. 5. Electorum Ecclesia Domino dicit: *Manè adstabo tibi, & videbo.*

Quid autem per *cadavera mortuorum* nisi corpora reproborum exprimuntur, qui nequaquam immutabuntur ad incorruptibilitatem & impassibilitatem sicut electi? Unde per hunc Prophetam de justis dicitur: *Videbunt cadavera mortuorum, qui prævaricati sunt in me*, id est, corpora eorum, qui peccaverunt. Isa. 66. 24. *Surrexerunt* ergo *mane*, qui percussi fuerant: quia omnes reprobi in die illa â somno suæ mortis excitantur. *Et ecce omnia cadavera mortuorum* inventa sunt: quia carnem rursus gravidam & passibilem habebunt licèt immortalem. Sequitur:

Et egressus est, & abiit, & reversus est Rex Assyriorum, & habitavit in Ninive. ỳ. 37.

Rex Assyriorum, id est, Sathanas, *egressus est* â regionibus fidelium, *& reversus est* ad infideles *& habitavit in Ninive*, id est, in mente reproborum, quæ gaudet in præsentibus, & speciosa sibi videtur in voluptatibus suis. *Ninive* enim *festa* vel *speciosa* dicitur, vel *germen pulchritudinis*. Sequitur:

Et factum est, cùm adoraret in templo Nesroch Deum suum, Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararat, & regnavit Asarbaddon filius ejus pro eo. ỳ. 38.

Sicut electis dicitur: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*: ita templum Sathanæ sunt omnes reprobi. 1. Cor. 3. 17 *Nesroch* verò dicitur *tentatio tenera*, vel *tentatio mollis*. Malum autem, cui spiritaliter quis servit, hoc, sicut diximus, quasi proprium Deum habet Diabolus ergo tentationem teneram pro Deo colit: quia valde in hoc delectatur, ut ejus suggestio mox, ut mentem pulsaverit, excipiatur. Itaque hostis antiquus *in templo suo*, id est: in corde reproborum *adorat Deum suum*, qui vocatur tentatio tenera: quia statim, ut ejus tentatio mollis & tenera nascitur in mente pravorum, substernunt se ei parati ad obsequium ipsi perversi. Quod enim instigante Sathana fit in corde reproborum, id Sathanas ipse dicitur facere: sicut econtra de Spiritu Sancto scriptum est:
Quoniam postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: quia postulantes facit eos, quos repleverit, & gementes. Rom. 8. 26

Sive

A. Sive ergo ipse caput malorum diabolus, sive hi, qui membra ejus sunt, *tentationem teneram*, adorare dicuntur: quia Sathanas eam valde veneratur, & reprobi libenter ei se subjiciunt. Quò contra de electorum Ecclesia dictum est eidem hosti: quia Gen.3.15. *ipsa conteret caput tuum*. Caput namque serpentis antiqui id est: tentationem teneram conterit, qui initium pravæ suggestionis conculcat, & ad nihilum redigit.

Adramelech verò *stola Regis* vel *decor Regis*, & *Sarasar princeps tribulationis* dicitur. Et ille stola vel decor Regis Assyriorum est, qui se ipsum exhibet Sathanæ vestem vel gloriam. Princeps verò tribulationis est, qui mundana potestate præditus mala Sanctis irrogat. Et si sunt *filii Regis Assyriorum*, qui digni sunt audire: Joan.8.44 *vos ex patre diabolo estis*. Sed plerumque tales ad Deum convertuntur, atque veritatis etiam prædicatores fiunt: & tanto fortiùs & actiùs hostem antiquum persequuntur, quantò familiariùs ei non jam ùt servi, sed ut filii priùs adhærere solebant. Unde & *gladio* prædicationis eum *percussisse* nunc describuntur, sicut per Ezechielem ei sub appellatione Principis Tyri dictum est: Ezech.28. 7.8. *Ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium, & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum. Interficient & detrahent te, & morieris in interitu incircumcisorum in corde maris.* Nam quod paulo superiùs idem Propheta dicit eidem Principi, diabulo manifestum est dici: *Tu signaculum similitudinis, &c.*

Quos igitur Isaias nominat *Adramelech & Sarasar* id est: decorem Regis, & Principem tribulationis, filios Regis Assyriorum: hos Ezechiel appellat *alienos, robustissimos gentium*. Qui enim filii sunt Regis Assyriorum, id est: diaboli, necesse est, ùt à Deo sint *alieni*. Et quod Isaias mysticè refert, quia *percusserunt eum gladio*, hoc per Ezechielem prænuntiatur, quia *nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum, atque interficient, & detrahent te*. Quis enim sit gladius, quo Rex iste moritur, docet Apostolus dicens: Eph.6.17. *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Hujusmodi gladios nudaverunt gentiles super pulchritudinem sapientiæ Diaboli: quia prædicando veritatem, destruxerunt antiquos errores. Et polluerunt decorem ejus: quia quam pollutus sit, ostenderunt. Et interfecerunt eum: quia malitiam ejus de cordibus eorum, qui conversi sunt, extinxerunt. Hoc quoque, quod Isaias narrat eum in templo suo fuisse percussum, illud est, quod Ezechiel prædixit: quia *morieris in interitu incircumcisorum in corde maris*. Ezech.28.8. Cor namque maris, id est, mens sæcularium templum ejus est: ubi ipse quodammodo perimitur in interitu incircumcisorum, dum peccatores convertuntur. Interitus quippe incircumcisorum conversio peccatorum est. Itaque B. *dum adorat Rex Assyriorum in templo Nesroch Deum suum, Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio*: quia dum adhuc teneram suggestionem suam diabolus in corde perversorum adorari faceret ubique per Orbem, plurimi eorum, qui sibi familiares fuerant, conversi sunt, & prædicatores veritatis effecti nequitiam ejus in corde proximorum gladio verbi Dei percusserunt.

Fugeruntque in terram Ararat. Ararat ipsa est Armenia. Interpretatur autem *mons vulsus* vel *mons ligatus*. Et quid per *montem* signatur nisi idem ipse tumidus inimicus, cui per Jeremiam dicitur: Jer.51.25 *Ecce ego ad te mons pestifer, qui corrumpis universam* C. *terram*. Qui *vulsus* de loco suæ stationis, id est, de corde hominum abstractus, sicut per semetipsum Dominus prædixit: Joan 12 31 *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*: Atque *ligatus*, sicut iterum Dominus dicit: Matth.12. 29. *Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi priùs alligaverit fortem?*

Quæ est ergo *terra montis vulsi* vel *ligati* nisi conversa gentilitas, quam priùs hostis antiquus possedit, qui nunc est inde avulsus, atque per Christum ligatus? Itaque qui percusserunt hunc Regem meD. tuentes æterna supplicia, *fugerunt in terram Ararat*, id est: in Ecclesiam de gentibus conversam, ut ibi salvarentur. Fugit enim, qui mundi hujus mala evadere concupiscit, ut ab ira ventura tutus esse possit. Mors autem Regis hujus extinctio infidelitatis & erroris est per totum Orbem, fideique plenitudo.

Sed licèt Rex iste sit mortuus, id est: paganitas cum erroribus suis extincta, & ubique successerit Christianitas, *filius* tamen Regis hujus adhuc regnat pro eo, quia tyrannus quisque non desiit exercere potentiam in hoc mundo. Filius enim Re-

Regis Assyriorum est, qui diaboli tyrannidem imitatur. Hic ergo filius, qui regnat pro patre, tyrannos, qui adhuc in sæculo principantur, designat. Unde & nomen ei datur *Asarhaddon*, quod interpretatur *vincens* vel *exactus*: quia qui fuerit ad crudelitatem acutior, ut omnia sicut gladius cædat, & cæteros vicerit, iste regnum in mundo, qui totus in maligno positus est, obtinere poterit. Sequitur:

CAPUT XXXVIII.

℣. 1. *In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem.*

Ezechias, id est: Redemptor noster *ægrotavit*: quia scriptum est: *Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portavit.* (Matth. 8. 17.) Ei namque ægrotare fuit infirmitatem carnis assumpsisse, in qua esuriit, & laboravit, & fatigatus est. Et *ægrotavit usque ad mortem*: quia tam diu mortalem carnem gestavit, donec per mortem & resurrectionem perveniret ad immortalitatem. Sequitur:

Et intravit ad eum Isaias filius Amos Propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuæ: quia morieris tu, & non vives. Jam diximus, quo Isaias filius Amos sermonem Propheticum designet. Qui videlicet sermo Propheticus foras mansit, dum carnaliter intelligeretur, nec adhuc in Christo compleretur. Sed *intravit ad eum*, quando cepit in eo compleri, ac deo spiritaliter intelligi. Ad quem ingressus ait. *Dispone domui tuæ: quia morieris.* Sed quis Propheticus sermo talia Domino dixit? Illa nimirum historia, quæ refert, (Josue 23. & seqq.) quia Josue moriturus convocaverit majores natu filiorum Israel, & attentiùs exhortans instruxerit, quid post mortem ejus agere deberent, id est, ut Dominum Deum suum diligerent, & illi adhærerent, & legem ejus solicitè custodirent. Tunc enim præfiguratum est, quia Jesus de hoc mundo transiturus ad Patrem Apostolos diligentiùs erat instructurus, & *domui suæ*, quæ est discipulorum congregatio, singula quæque dispositurus. Itaque moriturus disposuit domui suæ in illo sermone præclaro, quem post cœnam vel in cœna locutus est discipulis. Dum verò dicit: *Quia morieris tu, & non vives*, nequaquam resurrectionis gloriam mox futuram denegat, sed quia Salvator mortaliter jam non sit victurus, sed ad immortalitatis gloriam superata morte venturus. Sequitur:

℣. 2. *Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum.*

Per *faciem* intentio mentis exprimitur, per *parietem* verò maceria peccati, quæ separat inter nos & Deum, sicut scriptum est: *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum.* (Isa. 59. 2.) Unde Ezechiel de peccatore, cujus opera mala adulatores laudant, dicit: *Ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum.* (Ezech. 13. 10.) Parietem quippe ædificat, qui peccat: & ædificatum parietem liniunt, qui perpetratum malum laudantes in bonum convertunt. Ezechias ergo addictus morti *faciem suam convertit ad parietem*: quia Salvator noster in passione sua convertit intentionem suam ad peccatum nostrum, qui pro peccato mundi passus est. *Et oravit ad Dominum*, quia ut Lucas ait, *positis genibus orabat dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Et factus in agonia prolixiùs orabat.* (Luc. 22. 41.) Sequitur:

℣. 3. *Et dixit: obsecro Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est, in oculis tuis fecerim.*

Ac si diceret: *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam: & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum.* (Joann. 17. 4. 5.) Sequitur: *Et flevit Ezechias fletu magno*: quoniam Salvator *cæpit contristari & mæstus esse, & ait: Tristis est anima mea usque ad mortem.* (Marc. 14. 34.) Sequitur:

℣. 4. *Et factum est verbum Domini ad Isaiam dicens:*

℣. 5. *Vade & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, vidi lacrymas tuas.*

Factum est verbum Domini ad Isaiam, id est: præcepit Dominus sermoni Prophetico dicens: *Vade, & dic Ezechiæ*, hoc est: fecit, ut intelligeretur de Christo dicero ea, quæ subduntur. Quid est enim sermoni Prophetico dicere *vade* nisi Prophetias ad spiritalem intellectum promovere? Dixit ergo Prophetiæ, ut iret, & diceret Eze-

Ezechiæ nostro: *quia hæc dicit Dominus*: A. *Audivi orationem tuam, vidi lachrymas tuas* quando feci intelligi de Christo, quod de Salomone scriptum est; quia cùm orâsset in dedicatione templi, dictum est ei divi-

3. Reg. 9. 3 nitus: *Exaudivi orationem tuam, & deprecationem tuam, qua deprecatus es coram me. Sanctificavi domum istam, quam ædificâsti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.* Salomon namque Christus est, & domus Salomonis Ecclesia, pro qua Dominus oravit

Joa. 17. 11. dicens discipulis: *Pater Sancte serva eos, quos*

ibid. 15. *dedisti mihi.* Et item: *Non rogo, ut tollas* B. *eos de mundo, sed ut serves eos à malo.* Et rur-

ibid. 20. 21. sum: *Non pro his autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint.*

Præcepit itaque Dominus Prophetiæ ea ratione, qua dictum est, ut diceret Christo pro nobis oranti: *Hæc dicit Dominus Deus patris tui David; Audivi orationem tuam, vidi lachrymas tuas.* Qui videlicet Christus quoniam factus est ex semine David secundum carnem, filius David ap-

Matth. 1. 1 pellatur, sicut Evangelista dicit: *Liber generationis Jesu Christi filii David.* Cujus C. orationem Dominus audivit, & lachrymas

Hebr. 5. 7. vidit, sicut & Apostolus de eo dicit? *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui posset illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia* sive ergo pro se, sive pro Ecclesia Dominus Jesus oraverit, Pater orationem ejus audivit & lachrymas vidit. Sequitur:

Ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos.

℣. 6. *Et de manu Regis Assyriorum* D. *eruam te & civitatem istam, & protegam eam.*

Juxta historiam inprimis est notandum, quia statutum est omni homini, quantum in hac vita mortali temporaliter vivat. Nam etsi hîc annos quindecim Ezechiæ Regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cùm eum mori permisit, tunc eum præscivit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per Prophetam dicatur: *Dispone domui tuæ: quia morieris tu, & non vives*, cui cum mortis sententia dicta est, protinus ad ejus lachrymas est vita addita. Sed per Prophetam dicit, quo tempore mori ipse merebatur: A. per largitatem verò misericordiæ illo eum, tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præscivit. Non est Propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo ille mori merebatur, nec Dominica statuta convulsa sunt: quia ut ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit. atque spatium vitæ, quod inopinatè foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum.

Sed his juxta sensum historiæ breviter dictis mysterium inquiramus. Quinde- B. narius numerus propter septem & octo, quibus constat, vel vitam, quæ nunc est, vel futuram, vel vetus & novum testamentum, vel Sabbathum animarum in futuro & carnis resurrectionem, vel certè aliud aliquid cœlestis sive spiritalis continet arcani. Quindecim igitur anni Domino post passionem adjiciuntur: quia de morte ejus oritur vita Ecclesiæ, quæ & post mortem quiescendi spem habet, & in fine resurgendi, atque ideo nunc utr usque testamenti præcepta vivendo custodit. Quindecim anni Domino adjiciuntur; C. quia ex ejus temporali morte data est nobis vita præsens animarum & futura etiam corporum, atque scientia utriusque testamenti revelata, omnisque regula vivendi, & sperandi monstrata.

Sed *& de manu Regis Assyriorum*, id est antiqui hostis eruitur Dominus, sicut in Psalmo precatur dicens: *Salva me ex ore* Ps. 21. 22.
leonis. *Et civitas* ejus, id est: Ecclesia simul eruitur: quia Sathanæ potestas ab humano genere per Salvatoris mortem expellitur. Inter pericula quoque tentationum *protegitur* semper hæc civitas â Do- D. mino. Post hæc suam promissionem confirmare volens Deus ait:

Hoc autem tibi erit signum à ℣. 7.
Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est.

Ecce ego reverti faciam um- ℣. 8.
bram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in Sole retrorsum decem lineis.

Quibus Domini verbis Propheta subjungit: *Et reversus est Sol decem lineis per gradus, quos descenderat*

Ubi considerandum est juxta verita-

tem historiæ, quia cùm duodecim horas habere dies soleat, iste, in quo Sol decem lineis reversus est, triginta duas habuisse comprobatur. Nam decem horas jam expleverat Sol, quando cœpit reverti, decemque rursus, dum ad Orientem reverteretur, confecit, & iterum ab Oriente remeans usque ad locum, unde reverti cœperat, adhuc decem alias expendit, atque post diem consummans usque ad occasum duas superaddidit, sicque factus est, ut diximus dies horarum triginta duarum, id est, quatuor horas minus habens, quàm spatium dierum trium explere consuevit.

Quo in loco mentem movere poterit, quod alibi sancta scriptura refert, quia ad vocem Josue stetit Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei, atque mox subjungit: *Quia non fuit ante & postea tam longa dies obediente Domino voce hominis, & pugnante pro Israel.* (*Josue 10. 14*) Cùm enim dicitur: quia non festinavit Sol occumbere *spatio unius diei*, declaratur, quia dies ille spatium duorum tenuit dierum, sicut & Jesus filius Sirach manifestat dicens: *Iracundiæ ejus impeditus est Sol, & unus dies factus est quasi duo.* (*Eccli. 48. 5.*)

Cùm ergo dies iste sub Ezechia plus habuerit horas octo quàm ille, in quo sanctus Josue Solem stare fecit, quid est, quod ibi dicitur, quia *non fuit ante & postea tam longa dies?* Multo enim longior fuit ista. Sed ille, qui scripsit Librum Josue, ante Ezechiam fuisse intelligitur, & de his, quæ retroacta cognoverat, testimonium perhibuisse. Nam cum dicit, quia *non fuit ante & postea tam longa dies*, intelligimus ab origine mundi usque ad tempus Josue, & à tempore Josue usque ad scriptorem illius historiæ, vel ad tempus, in quo scripta est. Et ideo non contradicit Isaiæ longiorem diem post inducenti: quia cum dixisset: *Non fuit ante & postea tam longa dies*, non addidit: *neque futura est.* Quod si addidisset, omnino contrarius Isaiæ videretur.

His ita secundùm historiam explicitis spiritalem sensum aperiente Domino cernere studeamus. *Ecce ergo*, inquit, *reverti faciam umbram linearum, &c.* Quid per *decem lineas horologii*, id est, decem horas nisi decalogus legis exprimitur? Unde & Redemptor noster, ut Legis Doctor esse monstraretur, *hora quasi decima*, dictum est ei à

A discipulis Joannis: *Rabbi, quod dicitur interpretatum Magister.* (*Joan. 1. 38*) Quid verò per *umbram linearum* nisi obumbratio atque velatio testamenti veteris designatur? Quid autem per *horologium*, in quo sunt duodecim lineæ nisi vetus testamentum, in quo sunt rectissima vitæ præcepta, figuratur, & quod omnia tempora quasi singulas horas vel historiam texendo, vel prophetando loquitur? Et quid per *Achaz* auctorem horologii nisi scriptores ejusdem testamenti signantur? Unde Achaz interpretatur *continens*, ut religiosam continentiam Prophetarum significet. Quid verò per

B Solem nisi intellectus exprimitur? Unde impii feruntur esse dicturi: quia *Sol intelligentiæ non est ortus nobis.* (*Sap. 5. 6.*)

Reversus est ergo Sol decem lineis in horologio per gradus, quos descenderat, quia Divinæ legis intellectus, qui traditionibus Pharisæorum jam ad effectum propinquabat, ad eam intentionem est reductus, quam in initio Moyses habuit & Prophetæ. Solem quippe illuc, unde venerat reverti, est scripturarum intelligentiam ad pristinum redire, ut quomodo intellectæ sunt à Moyse & Prophetis, sic intelligantur & à nobis,

C non secundum carnalem Pharisæorum interpretationem, quibus Sol intelligentiæ jam occubuit, & nox ignorantiæ mentes eorum operuit. Descenderat enim Sol per decem lineas horologii, & umbram in eis reliquerat: quia intellectus decalogi per Judæos declinaverat, & umbra litteræ decalogum ipsum eis operuerat. Sed nunc umbra Sole fugata est retrorsum decem lineis: quia obumbratio decalogi, id est: veteris testamenti per spiritalem intelligentiam repulsa est.

D Itaque quòd umbra linearum revertitur in horologio retrorsum decem lineis, per quas Solem sequendo descenderat, signum est Ezechiæ, quia Dominus adjiciet super dies ejus quindecim annos, ac de manu Regis Assyriorum eruet eum, & civitatem ejus: quia in eo, quòd legis arcana in passione Domini revelantur, evidenter innuitur, quod de morte ejus resurrectura sit Ecclesia, & princeps hujus mundi nihil in eo habeat, sed per eum omnes, qui crediderint, salventur. Evidens enim signum salutis nostræ est hoc, quòd spiritalis intelligentia legis panditur nobis, ut spiritaliter eam impleamus, quæ carnaliter

liter â Judæis impleri non potuit. Et per hoc A.
Dei Filius esse Jesus declaratur; quia in ejus
morte legis obscuritas removetur. Unde *velum templi scissum* fuisse describitur, &
centurio dixisse, quia *verè homo hic filius Dei erat.* Sequitur:

℣. 9. *Scriptura Ezechiæ Regis Judæ, cùm ægrotâsset, & convaluisset de infirmitate sua.*

℣. 10. *Ego dixi in dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi, quæsivi residuum annorum meorum.*

℣. 11. *Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium: non aspiciam hominem ultra, & habitatorem quietis &c.*

Ezechias est *Rex Judæ*, id est, Salvator
Rom. 10. 9. noster est Rex confessionis: quia *si confitearis in ore Dominum Jesum, & in corde tuo
credideris quia Deus illum suscitavit â mortuis,
salvus eris.* Rex est *Judæ*, id est: confes-
Phil. 2. 11. sionis, *ut omnis lingua confiteatur: quia Dominus Jesus est in gloria Dei Patris.* Nam ut
apertè monstraretur esse Rex Judæ, posuerunt in cruce super caput ejus causam
Matth. 27. 38. ipsius scriptam: *Hic est Jesus Nazarenus* C.
Rex Judæorum. Cui *ægrotare* fuit infirmitatem nostræ mortalitatis assumpsisse, ac
de infirmitate sua *convaluisse* ei fuit ad gloriam resurrectionis pervenisse.

Scriptura verò, quam tunc Ezechias dedit, cùm ægrotâsset & convaluisset, eam
designat scripturam, quam post resurrectionem suam Dominus per Evangelistas
& Apostolos condidit. Qui quoniam caput est Ecclesiæ, voce corporis sui inchoat loqui dicens: *Ego* quondam, antequam veniret gratia, *dixi: In dimidio die-* D.
rum meorum vadam ad portas inferi, id est? á mundi exordio usque ad passionem Redemptoris, cùm de hac vita migravero,
descendam ad inferos. Tunc enim omnes illuc descendebant.

Et notandum, quòd non ait: *Vadam ad profundum inferni*, sed *vadam ad portas inferi*: quia justi illuc descendentes in superioribus locis absque tormento tenebantur: peccatores autem in inferioribus puniebantur. Quia verò â passione Domini usque ad finem sæculi adhuc permansura fuerit Ecclesia, subjungit:

Quæsivi residuum annorum meorum, id est: spatium temporis mei, quod supererat usque ad mundi terminum, rogavi donari mibi. Hoc est, quod alias voce Ecclesiæ
dicitur: *Ne revoces me in dimidio dierum meo-* Ps. 101. 25.
rum, id est: non me finias, donec omnes dies in consummatione sæculi compleam.
Et quia naturam nostræ humanitatis Dominus assumpsit, voce humani generis in infernum sine spe descendentis ait: *Dixi, Non videbo Dominum Deum in terra viventium*, id est, in cœlesti patria: quoniam
vadam & non revertar ad terram tenebrosam, & Job. 10. 21.
opertam mortis caligine.

Non aspiciam hominem ultra, cùm fuero
B. missus in tenebras exteriores: quia nocte damnationis æternæ cœcabor. *Nec habitatorem quietis* jam videbo, sed inter eos, qui in tormentis morabuntur, detinebor.
Hæc enim per peccatum meruit homo Et ideo Dominus humanitatis nostra factus particeps vocem eorum, qui propter peccatum peribant, in se suscepit ut peccati remissionem obtinens, peccatores â morte salvaret. Unde & in Psalmo causam nostram suscipiens ait: *Dominus Deus
respice in me, quare me dereliquisti? Longe á* Psal. 21. 2.
salute mea verba delictorum meorum. Qui
C. quoniam plebem Judæorum, ex quibus carnem assumpserat, amisit, rectè subjungit:

Generatio mea ablata est, & convoluta est â me quasi tabernaculum ℣. 12.
pastorum.

Ejus namque *generatio ablata est* ei: quia Judæam perdidit. Et *sicut tabernaculum pastorum* in uno fasciculo convolvitur, & ad ignem deportatur ipsis abeuntibus: sic reced[illegible]e Domino plebs illa *convoluta*
D. *est* in co[illegible]gregationem unius falcis * in la- *ambo Cod. falci.
cum, ut æternaliter ibi comburatur. Cujus plebis voce subditur:

Præcisa est velut â texente vita mea: dum adhuc ordirer succidit me.

Loquitur enim Dominus voce Judaici populi, quia per mysterium assumptæ humanitatis unum cum eo factus est.
Quia verò *justus ex fide vivit*, hic autem po- Rom. 1. 17.
pulus in adventu Domini fidem, ex qua vivebat, amisit, *præcisa est*, inquit, *vita mea*, id est: fides mea, & amputata. Quæ scilicet vita comparatur *telæ*, quæ texitur: quia fides illius rudis populi quibusdam
in-

incrementis proficiebat sicut tela, cùm te xitur. Et quemadmodum tela duobus lignis infra supraque religata innectitur, ut texatur: ita fides illius populi in humanitate & Divinitate Redemptoris tenebatur, ac proficiebat.

Præcisa est ergo *vita* ejus, *velut si tela* præcidatur *à texente*: quia Dominus, qui fidem ejus augere solebat, justo judicio præcidit eam. Qui videlicet populus, *dum adhuc orditetur*, præcisus est: quia quando fidei vitam perdidit, adhuc inchoabat. Unde & Apostolus improperat eis dicens:

Heb. 5. 12. 13. *Cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis, ut vos doceamini, quæ sint elementa exordii sermonum Dei, & facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.* Adhuc ergo populus ille *ordiebatur*, id est: incipiebat, quando succisus est. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex.*

Rursus voce electæ partis ejusdem populi subjicitur: *De mane usque ad vesperam finies me.* Et à superioribus intelligitur: *Dixi.* Quod enim bis superiùs ait: *Dixi*: frequenter subintelligi potest in sequentibus. Quid verò *mane* nisi tempus illud dicit, quo populus ille vel per Abraham, vel per Moysen cœpit Deum cognoscere? Et quid *vesperam* nisi occasum Solis justitiæ, id est: passionem Domini nuncupat? Dixit itaque populus Hebræorum, quia *de mane usque ad vesperam finies me*; quoniam se religiosè victurum prophetavit ab initio datæ legis usque ad passionem Domini. Cottidie enim finitur, qui ob amorem patriæ cœlestis ab amore præsentium magis magisque deficit, & desideria carnis extinguit secundùm illud Apostoli: *Semper mortificationem Jesu in corpore vestro circumferentes, ut & vita Jesu Christi in corpore vestro manifestetur. Semper autem nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Christum, ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.* Nam & sub veteri testamento sic vivebant nonnulli. Deinde propria voce Dominus adjungit:

2. Corinth 4. 10. & 11.

℣. 13. *Sperabam usque ad manè*

Ps. 15. 9. Id est: expectabam resurrectionem secundùm illud: *Caro mea requiescet in spe.* *Mane* enim horam resurrectionis appellat.

Ps. 29. 6. Nam de vespera, quam præmisit, & de isto manè scriptum est alias: *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Fleverunt enim discipuli moriente Domino: sed eo resurgente lætati sunt. Post multiplicem itaque vocum variationem hucusque frequenter immutantem personas loquentium jam diutiùs Ecclesiæ vox in his, quæ sequuntur, perseverat. Subjungit enim:

Quasi leo sic contrivit omnia ossa mea, &c. In *ossibus* quippe est fortitudo corporis. Et quæ sunt *ossa* hujus sacri corporis, id est, Ecclesiæ nisi Apostoli? *Quasi* ergo *si conterat Leo* cujusquam *ossa*, quem devorat: sic contrivit Sathanas tempore Dominicæ passionis ossa Ecclesiæ: quia tunc omnium Apostolorum mentes confregit, & constantiam eorum contrivit. Sed hoc periculum citò præteriit, ut Ecclesiæ religio usque ad consummationem sæculi perduraret. Consequenter enim loquitur: *De mane usque ad vesperam finies me.* Nam *mane*, sicut & superiùs, horam Dominicæ resurrectionis appellat, vesperam verò finem mundi. Et *de mane usque ad vesperam finitur*: quia tempore resurrectionis Dominicæ usque ad mundi terminum carnem suam crucifigens cum vitiis & concupiscentiis Apostolum imitatur dicentem: *Cottidie morior.* Et adjungit: 1. Cor. 15. 31.

Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba. ℣. 14.

Clamabo, inquit, *ut pullus hirundinis*, qui natus clausos habet oculos usque ad diem octavum, & clamat propter cœcitatem & famem. Sic enim homo in hujus vitæ cœcitate natus usque ad diem novissimæ resurrectionis positus in tenebris & egestate clamare jugiter debet pro his ad Deum, & compunctioni studens *meditari ut columba*, quæ pro cantu gemit assiduè. Postquam verò justorum Ecclesia vel quælibet sancta anima diutiùs ita clamavir, & meditata est, subsequitur dicens:

Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ex sæcularibus enim curis & cogitationibus infimis crassitudine quadam hebetantur oculi cordis sicut de quibusdam dicitur, quia *incrassatum est cor populi hujus.* Qui verò terrena omnia mente transcendit, & cogitationes suas subtiliter mundans cœlestium contemplatione desiderioque pascitur, hujus oculi *in excelsum suspicientes attenuantur.* Sic enim oculos attenuati Sanctus Job volebat, cùm di- Matth. 13. 15.

Job. 17. 1. diceret: *Spiritus meus attenuabitur.* Benè A.
ergo dicit Ecclesia contemplationi superiorum intenta, quia *attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.* Sed ab altitudine contemplationis rediens ad considerationem malorum, quæ inferiùs tolerat, subjungit obsecrando: *Domine vim patior, responde pro me.* Et intra se cogitando addit:

℣. 15. *Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit?*

Domine, inquit, *vim* tribulationis *patior, responde* tibi *pro me*: quia non valeo re-
Rom. 9. 20. spondere tibi, cùm scriptum sit: *O homo tu quis es, ut respondeas Deo? Respondo* ergo *pro me*, id est, causam meam contra severi- B.
tatem justitiæ tuæ misericorditer defende, ut vim afflictionis, quàm justè patior, amovere possis per rationem justitiæ. *Quid* enim, inquit, *dicam* Deo meo? Ac si dicat:
Job. 9. 20. *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, pravum me comprobabit. Aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit*, id est: quam rationem mihi reddet de his, quæ patior, cùm ipse conditor meus sit, qui me vel affligit, vel affligi permittit? Qui enim me benignè condidit, nequaquam injustè cruciari permittit. Sed est, quod inter hæc salubriter agam: *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ* C.
meæ, id est: ad memoriam revocabo omne tempus vitæ meæ transactum, & omnia deflebo, quæ me malè egisse recognovero.

℣. 16. *Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei.*

In præsenti vita *sic vivitur*, ut supra dixit de se, id est, dolores & afflictiones patiendo. Omnes enim, qui vivimus, afflictione premimur, & ei, qui nos affligit, respondere non possumus. *Et in talibus* doloribus est *vita Spiritus mei*, id est, vita, quam spiritus his artubus confert.

Vel *sic vivitur* vera vita, id est, recogitando cum amaritudine pœnitentiæ præteritos annos. *Et in* amaritudinibus *talibus* & recordationibus *est vita spiritus mei*: quia per pœnitentiam reviviscit anima, quæ in peccatis mortua erat. Sive in talibus afflictionibus enutritur *vita spiritus mei*? quia tantò veriùs vivit Spiritus mentis, quantò fortiùs carò conteritur. Unde & additur:

Corripies me, & vivificabis me. Corripies A.
me flagellando exteriùs, & per hoc *vivificabis me* interiùs ut dicere possim: quia *ca-* Ps. 117. 18
stigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me. Hæc loquitur Ecclesia vel quilibet justus cum Paulo glorians in tribulationibus. Sed qui sic corripi desiderat, videamus, quid agat, cùm correptio foris cessaverit. Subjungit:

Ecce, in pace amaritudo mea ℣. 17.
amarissima.

In pace enim est *amaritudo* electorum *amarissima*: quia qui semper in amaritudine cordis sunt, tunc vehementiùs amaritudine replentur, cùm nihil adversitatis exteriùs patiuntur. Sed quid per hanc
B. correptionem & amaritudinem meruerint, sequitur: *Tu autem eruisti animam meam, ut non periret*, id est, ab imminenti periculo damnationis æternæ salvâsti. Et quomodo eam à periculo mortis eruisti? Sequitur: *Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea*, id est, à conspectu tuo auferens, in his, quæ retro sunt ea reliquisti, ut jam in anterioribus, id est, in futuris sæculis non videantur. Sequitur:

Quia non infernus confitebitur ℣. 18.
tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt, qui descendunt in la-
C. *cum, veritatem tuam.*

Vivens vivens ipse confitebitur ℣. 19.
tibi sicut & ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam.

Quòd animam meam à morte erueris, dum peccata dimitteres, inde comprobatur, quia *infernus non confitebitur tibi*, id est; his qui in inferno sunt, per confessionem peccatorum non dabitur jam remissio: *neque mors laudabit te*: id est: qui in illa morte sunt: & *qui* semel *in lacum* perditionis illius *descendunt*, jam *veritatem* do-
D. ctrinæ tuæ *non expectabunt*, cognoscere: quoniam in sua stultitia consumpti sine remedio punientur.

Vel certè *veritatem* promissionis tuæ *non expectabunt*, quam expectant electi. Infernus & mors non confitebuntur, sed *vivens, vivens ipse confitebitur tibi*, id est, dum in præsenti sæculo quisque vivit, habet potestatem confitendi peccata sua sicut & ego, dum adhuc hodie vivo, confiteor. Et illi, *qui descendunt in lacum, non expectabunt veritatem tuam.* Sed *pater* quisque spiritalis no-

tam faciet veritatem tuam filiis suis, quos in A. Christo Jesu per Evangelium genuerit. In hac enim vita locus est discendi, non in inferno, & hic est locus peccata confitendi, atque purgandi. Hucusque Dominus voce corporis sui locutus est. Sed post hæc voce propria loquitur ad Patrem dicens:

℣. 20. *Domine salvum me fac.*

Id est: resuscita me. Rursumque membrorum suorum voce subjungit: *Et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*, id est, in Ecclesia permanebimus in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus cantantes & psallentes in B. cordibus nostris Domino. Hoc enim à resurrectione Domini fideles agunt ubique. Et hæc est oratio Ecclesiæ deprecantis in psalmo: *Domine salvum fac Regem, & exaudi nos in die, qua invocaverimus te* Nam quod ibi dicitur: *Domine salvum fac Regem*, hoc est, quod ipse Rex ait hic: *Domine salvum me fac*: & quod ibi sequitur: *Et exaudi nos in die, quâ invocaverimus te*, hôc locô subditur: *Et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*. Terminata itaque oratione Regis Ezechiæ sequitur in narratione Prophetica:

Ps. 19. 10.

℣. 21. *Et jussit Isaias, ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus, & sanaretur.*

Osee 9. 10. Dominus autem in Osee dicit: *Quasi uvas in deserto inveni Israel, quasi prima poma ficulneæ.* Et Jeremias visionem quandam

Jerem. 24. 2. 5. & 6. refert ait inter alia: *Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent esse ficus primi temporis.* Et subjungit Dominum dixisse: *Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum in bonum, & ponam oculos meos super eos ad placandum.*

Quid ergo per *massam ficorum* designatur nisi multitudo electorum dulcis & suavis? Quid itaque est, quòd super vulnus Ezechiæ ponitur *massa ficorum* nisi quòd, dum Redemptor noster in cruce pendens lancea vulneratur, Ecclesiam proprio

Act. 20. 28 cruore mercatur? Unde Paulus ait: *Regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Vulneratus igitur acquisivit Ecclesiam quod est massam ficorum esse vulneri superpositam.

Et cataplasmata est hæc massa de ficis super vulnus: quia justorum Ecclesia glutino charitatis adhæret Dominicæ passioni. Ut autem massa hæc super vulnus est cataplasmata, sanatus est Rex: quia postquam Christus patiendo adglutinavit sibi multitudinem electorum, qui omnes unum sunt, calcata morte surrexit jam non reversurus in corruptionem. Sanatus est enim, quia gloria resurrectionis indutus est. Sequitur:

Et dixit Ezechias: Quod erit signum: quia ascendam ad Domum Domini. ℣. 22.

Cùm hoc dixisset Rex, Isaias respondit ei, quod supra positum est voce Domini, *Hoc erit tibi signum à Domino: quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est: Ecce ego reverti faciam umbram linearum &c.* Ezechias ascensurus erat in domum Domini: quia Christus à mortuis resurgens ascendit in illam æternitatis domum, ubi nunc sedet in dextera Dei Patris. Sed hujus ascensionis fuit signum, quod decem lineis sol reversus est: quia dum in ejus morte & resurrectione patefierent arcana Legis, datum est evidens indicium: quia ipse regna quoque cœlorum reseraturus erat. Nam neque legem, neque cœlum C. aperire poterat nisi sanctus & verus, *qui habet clavem David qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit.* Post cujus ascensionem quia gentes ad fidem venerunt, benè subditur: Apoc. 3. 7.

CAPUT XXXIX.

In tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan Rex Babylonis libros & munera ad Ezechiam: audierat enim, quod ægrotâsset & convaluisset. ℣. 1.

D. Quid enim per *Merodach*, qui interpretatur: *amara arrogantia* vel *amaritudinem immittens*, nisi magistros sapientiæ sæcularis designat, qui propter eandem suam sapientiam assumpserant nimiam arrogantiam, & sequacibus suis immittebant amaritudinem arrogantiæ vel sapientiæ suæ? Qui & *Baladan* cognominatur, quod dicitur: *Venis sibimet judicans*: quia sapientes sæculi ad hoc venerunt, ut sibimet judicantes præferrent sua his, quæ erant aliorum, de quibus rectè Dominus ait: *Omnes, quotquot venerunt, fures sunt & latrones.* Atque *filius Baladan* est iste Merodach; quia hi, qui ex sapientibus mundi crediderunt, ex doctrina Joan. 10. 8.

vete-

veterum sapientûm erant primogeniti. A Rex quoque Babylonis, id est: confusionis dicitur fuisse Merodach: quia sapientes sæculi principes erroris fuerunt.

Hic ergo Merodach misit ad Ezechiam, id est: ad Christum libros sanæ doctrinæ, & munera bonorum operum. Multi enim ex sapientibus gentium conversi libros optimos scripserunt, & munera suæ devotionis obtulerunt Christo, sicut Justinus Philosophus, & Ariopagita Dionisius, & Augustinus Aurelius. Audierat enim per Apostolos iste Merodach, quòd Ezechias ægrotâsset, & convaluisset, id est: Christus infirmitatem nostræ mortalitatis as-B sumpsisset, & ad immortalitatis gloriam pervenisset. Sequitur:

ỳ. 2. *Lætatus est Ezechias super eis, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, & omnes apothecas suppellectilis suæ, & universa, quæ inventa sunt in thesauris ejus.*

Lætatus est Christus super conversis gentilibus, & ostendit eis cellam aromatum, id est: introduxit eos in Ecclesiam, quæ referta est aromatibus virtutum. Quæ cel-C la est & argenti, id est: divini eloquii, atque auri, id est: supernæ sapientiæ, & odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum, & unguenti optimi, id est: unctionis Act. 10. 38. Spiritus sancti. Unguentum enim optimum est Spiritus sanctus; quia prædicavit JEsum à Nazareth, quomodo unxit eum Spiritu sancto Deus.

Apotheca verò Græcè, Latinè dicitur Repositorium vel reconditorium. Quid autem suppellex Ezechiæ designat nisi virtutum ornamenta, & bonorum operum instrumenta varia? Quid ergo per apo-D thecas suppellectilis ejus nisi congregationes fidelium intelligere debemus, sive mentes eorum, ubi recondita est multimoda virtutum suppellex? Deinde quod per partes descripserat, generaliter adjungens universa, quæ inventa sunt in thesauris ejus, omnia bona nuncupat; & cuncta hæc ostendit Christus conversis gentilibus. Sequitur:

Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

Matth. 28. 18. Domus ejus est Ecclesia. Potestas ejus est, de qua dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Non fuit ergo verbum, quod non ostenderet eis in domo sua, & in omni potestate sua: quoniam omnia, quæ sunt in Ecclesia vel in cœlo & in terra, prout nunc ea nôsse debet pietas christianæ religionis, manifestavit eis, sicut ait: Vos autem dixi amicos: quia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Sequitur. Joan. 15. 15.

Introivit autem Isaias Propheta ad Regem Ezechiam, & dixit ei: Quid dixerunt viri isti, & unde venerunt ad te? ỳ. 3.

Vocatis ad fidem gentibus intravit Isaias, id est: Sermo Propheticus ad Ezechiam, id est: ad Christum locuturus de eis: quia tunc in eorum moribus impleri cœpit, quod de eorum conversatione dudum fuerant locuti Prophetæ. De quibus quasi de ignotis interrogat: quia Prophetæ velut incognitos habebant gentiles, quibus præsentialiter non loquebantur. Sequitur:

Et dixit Ezechias: de terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. Longè erant gentiles a Deo in Babylone, id est: dum in confusione erroris idolatriæ morarentur. Unde fertur adolescentior ex duobus fratribus accepta portione substantiæ abiisse in regionem longinquam, & ibi eandem substantiam suam dissipâsse vivendo luxuriosè, sed tandem aliquando surgens rediisse ad patrem suum. Venerunt igitur de terra longinqua, de Babylone gentiles, qui conversi sunt ab antiquis erroribus ad Christum. Sequitur: Luc. 15. 12. & seq.

Et dixit: quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: omnia, quæ in domo mea sunt, viderunt: non fuit res, quam non ostenderem eis in thesauris meis. ỳ. 4.

Omnia, quæ sunt in domo Domini; id est: in Ecclesia viderunt conversi gentiles, & agnoverunt, atque diligenter instructi sunt de omnibus. Non fuit res in thesauris ejus, quam non ostenderit eis: quoniam omnes divitias animæ & virtutum opes manifestavit eis. Sed jam videmus atque gemimus ex magna parte compleri, quod sequitur:

Et dixit ad Ezechiam Isaias: Audi verbum Domini exercituum: ỳ. 5.

ỳ. 6. *Ecce dies venient, & auferentur* A. *omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quicquam dicit Dominus.*

Dies veniunt, atque jam cœperunt, de qui- 2. Tim. 3. 1.2.3.4.5. bus ait Apostolus: *Quoniam in novissimis diebus instabunt periculosa tempora, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis* B. *quàm Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Qantum igitur ad multitudinem hujusmodi pseudochristianorum, *auferentur* in diebus illis spiritaliter *in Babylonem omnia, quæ sunt in domo Domini.* Neque enim de infidelibus loquitur Apostolus hæc omnia, sed de his potiùs, qui dicuntur Christiani, de quibus Luc. 18. 8. & Dominus ait: *Verumtamen veniens filius hominis, putas, inveniet fidem super terram?* Quid ergo mirum, *si omnia, quæ sunt in domo* Domini, dicuntur *in Babylonem* tollenda, cùm ipse Dominus in adventu suo vix in- C. venturus sit fidem super terram?

Nec tamen ita dicendo negamus nonnullos tunc strenuissimos fore justos: sed de eorum multitudine loquimur, de Matth. 24. 12. quibus scriptum est: *Quoniam abundante iniquitate refrigescet charitas multorum.* Omissis ergo paucis justis de reproborum copiosa, quæ tunc abundabit, multitudine sermo est, cùm dicitur, quia *tollentur in Babylonem omnia, quæ sunt in domo* Ezechiæ, id est, in hac plebe Christiana, videlicet aromata virtutum, & fragrantia opinionis optimæ, & argentum divini eloquii, & aurum cœlestis sapientiæ, & odoramenta D. orationum, & cætera superiùs descripta.

Patres autem Domini Prophetæ vocantur & Patriarchæ. qui *thesaurizaverunt* in domo ejus usque hodie thesauros morum bonorum & sapientiæ: quia per eorum facta & dicta spiritalibus divitiis repletur Ecclesia. Sed omnes hi thesauri post paucos dies auferentur in Babylonem, id est, in confusionem: quia per Antichristum omnia interioris hominis bona ducentur captiva. *Non relinquetur quicquam, dicit Dominus*: quia ille pestifer omnia corrumpet, & destruet. Sed his de damno morum præmissis, de captivitate fidelium subjungitur:

Et de filiis tuis, qui exibunt de ỳ. 7. *te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis.*

Non ait: omnes filios tuos tollent, sed *de filiis tuis tollent.* Ubi satis apparet, non omnes tunc fideles seducendos esse. Omnes enim Christiani sunt filii ejus, sicut ipse demonstrat, cùm dicit: *Numquid* Marc. 2. 19. *possunt filii sponsi jejunare, quamdiu cum illis est sponsus?* Et benè dicitur: *Qui exibunt de te*: quia secundùm Apostolum sumus *de* Eph. 5. 30. *carne ejus, & de ossibus ejus.*

De his ergo filiis nonnullos tollent prædicatores Antichristi, *& facient eos eunuchos* esse, id est, absque mentis virilitate, *in palatio Regis Babylonis*, id est, in curia principis hujus sæculi, qui est Sathanas. Evnuchus namque est, qui mentis virilitatem, qua spiritales filios gignere prædicando deberet, amisit. Unde per Moysen dicitur: *Quia non intrabis evnuchus attri-* Deut. 23. 1. *tis vel amputatis testiculis & abscisso veretro Ecclesiam Domini.* Atteruntur enim testiculi ejus, cujus interna virilitas adversis comminuitur. Amputantur vero testiculi ejus cum veretro, cujus spiritalia virilia, quibus per Evangelium filios generare posset, auferuntur. Sed quicunque talis est, intrare non valet Ecclesiam Domini supernam, quam soli ingrediuntur electi. Rectè itaque dicitur, quia *de filiis tuis, qui exibunt, quos genueris, tollent, & erunt evnuchi in palatio Regis Babylonis*: quoniam sub Antichristo multi seducentur ex Christianis, & adhærebunt enerviter obsequio Regis intimæ confusionis. Sequitur:

Et dixit Ezechias ad Isaiam: ỳ. 8. *Bonum verbum Domini, quod locutus est.*

Bonum est, ut multitudo reproborum, quæ modò gravat Ecclesiam, tota per Antichristum separetur ab electis. Sequitur:

Et dixit: Fiat tantùm pax & veritas in diebus meis.

Dierum nomine signari solet electorum conversatio Salomone dicente: *Ju-* Prov. 4. 18. *storum autem semita quasi lux splendens procedit. & crescit usque ad perfectam diem.* Qui sunt ergo dies Ezechiæ, id est: Christi nisi electi ejus, quibus ait Apostolus: *Fuistis ali-* Eph. 5. 8. *quan-*

quando tenebræ, nunc autem lux in Domino? *Fiat* ergo *pax in diebus* istis,ut sit in terra *pax* hominibus bonæ voluntatis, ne spiritaliter expugnentur â Rege Babylonis, & captiventur. Fiat in eis *& veritas*, ne fint ex illis, quibus per Antichristum Deus immittet operationem erroris, ut cre-

2.Th.2.10 dant mendacio, sicut ait Apostolus: *Eò quòd charitatem veritatis non receperint, ut salvi fierent.* Licèt enim justi persecutionem foris patiantur, semper tamen est in eis pax: quoniam in eis audire merentur:

Phil.4.7. *Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Jesu.* Quorum enim corda & intelligentias pax Dei custodit in Christo, in his rectè pax fieri dicitur, quoniam â pace Dei nulla impugnatione hostili separantur. Et

Isa.48.22. in his *tantùm fit pax*: quia *non est pax impiis dicit Dominus*, *Veritas* quoque *fit in eis*, dum veritatem facientes in charitate crescunt in illo per omnia, qui est caput Christus. Sed quoniam tristia de spiritali captivitate fidelium prædicta sunt, aptè subjungitur electorum consolatio, cùm dicitur:

CAP. XL.

℣. 1. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.*

℣. 2. *Loquimini ad cor Jerusalem, &*

*aliàs: advocate. ** avocate eam, quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis*

Considerans enim Dominus abominationem desolationis illius novissimæ, quæ per Antichristum fiet, benigne suos inter adversa consolatur dicens: *Consolamini, consolamini popule meus.* Et ut, consolationem qui jam perceperunt, alios consolari studeant, adjungit:

Loquimini ad cor Jerusalem, & avocate eam. *Ad cor* namque est *loqui* tristem blandè consolando alloqui. Unde Ruth

Ruth.2.13 dixisse fertur ad Booz: *Consolatus es me & locutus es ad cor ancillæ tuæ.* Huic autem

2. Cor. 1. 3. 4. & 5. loco consonat Apostolus dicens: *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra sic ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni tribulatione sunt, per exhortationem, qua ex-*

A. *hortamur & ipsi â Deo: quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.*

Nam quod ait Dominus: *Consolamini, consolamini populo meus*, Apostolus dicit: *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Et quod Dominus subdit: *Loquimini ad cor Jerusalem.* Apostolus adjungit: *Ut possimus & ipsi consolari eos qui in omni tribulatione sunt &c.* *Loquimini* igitur, inquit, *ad cor Jerusalem*, id est: Ecclesiæ, vel cujuslibet fidelis animæ inter adversa positæ dicentes ea, quæ cor ejus audire desiderat, *& avocate eam*, ut discedat ab iniquitate omnis, qui

B. invocat nomen Domini, quatenus humanæ conversationis prava studia deserens, terrenorum hominum, qui præ abundantia iniquitatis multi sunt, perditos mores non imitetur.

Quoniam in illa tribulatione novissima *completa*, id est, *finita est malitia ejus*, ea scilicet malitia, de qua scriptum est: *Nolite* Matth. 6. 34. *soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Sufficit enim diei malitia sua.* Tunc enim omnem corporeæ necessitatis solicitudinem, quæ nunc appellatur malitia, relinquere compelletur

C. quisque fidelis, & se ipsum in ovem occisionis deputare. Terminata est ergo tunc malitia ejus: quia omnem mundi solicitudinem abjiciet: & quia persecutionem patitur propter justitiam, dimissa est iniquitas illius, quam fortè ante commiserat. *Suscepit* namque *de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis*: quia & in corpore & in anima vehementissimè cruciatus est pro omnibus peccatorum præteritis delectationibus. *Erit enim tribula-* Matth. 24 21. *tio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque*

D. *modo, neque fiet.*

Possunt tamen hæc super adventu Domini convenienter intelligi. Præcipua namque consolatio populi Dei fuit adventus Christi: quia ex quo Patribus promitti cœpit, multis Sanctorum lachrymis desideratus fuerat. Unde senex ille Simeon erat *expectans consolationem Israel: &* Luc. 2. 25. 26. *responsum acceperat â Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini.* Hanc ergo consolationem Israel, quæ per adventum Christi futura erat, offert Propheta nunc eidem populo dicens: *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Dominus Deus vester*: atque subjungit dicens ad A-

 po-

postolos: *Loquimini ad cor Jerusalem.* id est, A. ad cor plebis Judæorum blandè & rationabiliter ad pœnitentiam Dominicæ necis exhortantes eam. *Et avocate eam,* ab infidelitate ad fidem, à vetustate ad novitatem: *quoniam completa est malitia ejus* occidendo Salvatorem, & post *dimissa est iniquitas illius* credendo in eum.

Ut autem intelligamus, quod sequitur? *Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis,* meminerimus in hoc corpore corruptibili, quod aggravat animam, vitâ nos misera vivere. Sed quia jam redempti per mediatorem sumus, & spiritum B. sanctum pignus accepimus. beatam vitam in spe habemus, etsi rem ipsam nondum tenemus.
Rom. 8. 24. 25. *Spes autem, quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* In malis autem, quæ quisque patitur, non in bonis, quæ fruitur, opus est patientia.

Hanc ergo vitam, de qua scriptum est,
Job. 7. 1. *Nunquid non tentatio est vita humana super terram?* In qua cottidie clamamus ad Dominum: *Libera nos à malo,* cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamvis C. ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quam culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. Benè itaque, cùm dictum esset: *Dimissa est iniquitas illius,* subjunctum est: *Quoniam suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis*: quia dum peccaret, & post- D quam peccare desiit, afflictionem præsentis vitæ sustinuit. Sequitur:

℣. 3. *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.*

Interrogatus Joannes Baptista quis esset, respondit: *Ego vox clamantis in deserto:*
Jn. 1. 23. *Dirigite viam Domini sicut dixit Isaias Propheta.* Joannes ergo *vox* dicitur, quia verbum præcedit. Sicut enim ex usu nostræ locutionis cognoscimus, vox ante sonat, ut verbum postmodum possit audiri. Adventum itaque Dominicum præcurrens Joannes *vox* appellatur: quia per ministerium illius Verbum Patris auditur. Verbum est ipsa cogitatio, quæ adhuc intra secreta conscientiæ retinetur: vox verò sonus index cogitationis. Verbum quippe dicitur esse, quod intra animi silentium mente concipimus: vox autem, per quam verbum proferimus. Verbum etiam est ratio, quæ per vocem auditur. Sicut ergo quando verbum corde concipimus necessaria est vox quasi quoddam vehiculum verbi, & licèt ipsum verbum per oris sonum ad alium transferamus, tamen ad integrum etiam intra nos manet, id est, sic clausum à loquente transfertur, ut tamen in sua sede teneatur: ita omnipotens Pater innotescere volens nobis sapientiam & verbum, quod in principio erat Deus apud Deum, sicut ipse ait: *Eructavit cor* Ps. 44. 2.
meum verbum bonum, Beatum Joannem quasi vocem, per quam ad nos Verbum suum proferret, assumpsit, & verbum illud, de illa cœlesti sede sic ad nos descendit, ut tamen in profundo paterni pectoris maneret, terrena visitans, & cœlestia non relinquens. Benè itaque Joannes *vox* dicitur, cujus inchoante præconio sacramentum redemptionis humanæ surda dudum cæpit audire mortalitas, *In deserto* etiam vel *in solitudine clamat*: quia derelictæ & destitutæ Judææ solatium suæ salutis annuntiat.

Vel per *desertum* & solitudinem designari potest destitutio boni. Vacua enim timore Dei pectora deserto squalentis eremi comparantur. Clamat ergo Joannes in deserto dicens: *Parate viam Domini, re-* Luc. 3. 4.
ctas facite semitas Dei nostri: quia multos filio- Id. 1. 16. 17.
rum Israel convertit ad Dominum Deum ipsorum præcedens ante illum parare Domino plebem perfectam. Et nobis adhuc præcepit, ut in medio nationis pravæ & perversæ, id est, inter iniquos, cum quibus degimus, viam in nobis ipsis Domino paremus benè vivendo, qui ait: *Si quis diligit me, sermonem* Joa. 14. 23.
meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus

Potest per *viam* actio designari, & per *semitas* cogitationes. Præcipit igitur nobis *parare viam Domini, & rectas facere semitas ejus*: quatenus & exteriorem conversationem nostram, & internas mentis nostræ

stræ cogitationes ei spiritaliter venienti A
præparemus.

Vel etiam prædicatoribus jubet parare viam Domini. Parat enim viam Domini, qui mentibus audientium gloriam ejus prædicat, ut eas & ipse post veniens per amoris sui præsentiam illustret. Parat quisque rectus prædicator viam Domini: quoniam verba exhortationis præcurrunt, atque per hoc veritas in mente suscipitur. Sequitur:

℣. 4. *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.* B

Quid hoc loco *vallium* nomine nisi humiles, & quid *montium & collium* nisi superbi homines designantur? In adventu igitur Redemptoris valles exaltatæ, montes verò & colles humiliati sunt: quia juxta

Luc. 14. 11 ejus vocem *omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.*

Prava autem *directa* fiunt, cùm malorum corda per injustitiam detorta ad justitiæ regulam diriguntur. *Et aspera in vias planas* immutantur cùm immites atque iracundæ mentes per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatis mansuetudinem rede- C
unt. Quando verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cùm mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam correptionis vel exhortationis verbum recipit, ibi planam viam prædicator invenit, ubi priùs præ asperitate itineris pergere, id est, prædicationis gressum ponere non valebat. His de primo adventu Salvatoris dictis mox de secundo subditur:

℣. 5. *Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.* D

Tunc enim *revelabitur gloria Domini:* quia *videbunt filium hominis venientem in nubi-*

Matth. 24 30. *bus cœli cum virtute magna & majestate.* Nam quia *omnis caro* accipitur omnis homo, tunc revelata gloria Domini *videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est*, quando apertis cœlis ministrantibus Angelis, consedentibus Apostolis in sede majestatis suæ Christus apparuerit. Quem omnes electi à reprobis *pariter videbunt*, ut & justi de munere retributionis sine fine gaudeant, & injusti in ultione supplicii perpetuò gemant. *Videbit* itaque *omnis caro* id est, omnis homo *pariter, quod os Domini locutum est* de gloria Sanctorum, & damnatione malorum. Sequitur:

Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. ℣. 6.

Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: quia Spiritus Domini sufflavit in eo. Verè fœnum est populus. ℣. 7.

Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: verbum autem Domini manet in æternum. ℣. 8.

Vox, inquit, audita est Domini *dicentis* ad me: *Clama. Et dixi: Quid clamabo?* Et ait: *omnis caro fœnum.* Fides Prophetæ probatur oraculo. *Clama*, inquit Dominus. Et Propheta: *Quid clamabo?* Atque Dominus: *Omnis caro fœnum.* Vide jubentis imperium, obtemperantis obsequium, interrogantis affectum, obsequentis oraculum. Credit enim, qui, quod clamaret, exposcit, & quod credidit, prophetavit. Antequam verò Christus venisset, qui nobis gloriam vitæ alterius innotuit, putabatur aliquid esse gloria hujus sæculi, vita carnis mortalis; sed in eo didicimus, quàm fragilis & caduca sit. Unde nunc vates, postquam ejus adventum annuntiavit, clamare jubetur; quia *omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.*

Et benè *caro* dicitur *fœnum*, quia velòciter ab hac vita succiditur, & arescit: ac sicut fœnum viriditatem habet nascendo, & decorem pullulando, sed abscissum siccatur, & in pulverem redigitur: ita caro mortalis in pueritia viret, & in juventute nitet, sed cùm per mortem abscissa fuerit, pulvis efficitur.

Brevis quoque temporalis ejus gloria demonstratur, cùm additur, quia *omnis gloria ejus quasi flos agri.* Iniquorum quippe gloria flori fœni vel agri comparatur: quia carnis gloria, dum nitet, cadit: dum apud se extollitur, repentino intercepta fine terminatur. Nam flos fœni & odoratu delectat & visu, sed citissimè gloriam suæ venustatis & suavitatis amittit, ideoque huic rectissimè præsens carnalium felicitas assimilatur, quæ nullatenus esse diuturna valet.

Ex-

Exsiccatum est fœnum & cecidit flos: quia carnalium decor temporalis in fine consumitur. *Quia Spiritus Dei sufflavit in eo*, id est: sententia districti Judicis vitam carnis quasi viriditatem fœni arefaciens. *Ve-*
Ps. 36. 2. *rè fœnum est populus: quoniam tamquam fœnum*
1. Pet. 1. 25 *velociter arescet. Verbum autem Domini*, id est: Christus *manet in æternum* in ea carne, quam suscitavit. Quid autem prædicatores ejus inter eos, qui fœnum sunt, agere debeant, audiamus. Sequitur:

℣. 9. *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui* B. *evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere. Dic civitatibus Judæ: Ecce Deus vester.*

Super montem excelsum ascende tu, id est: communem cæterorum hominum conversationem sublimiter transcende, ut ab infimis cogitationibus ad superna desideria, & â terrenis actibus virtutum exercitia conscendens aliis exemplum appetendi sublimia præbeas, *tu qui Evangelizas Sion*, id est: *speculam* provide circumspectionis contra singulorum adventum vitiorum. *Exalta in fortitudine* robusti operis *vocem* tuæ prædicationis, qui *evangelizas Jerusalem*, id est: visionem illius pacis perpetuæ. *Exalta* in libertate *vocem tuam, noli timere* adversarios: quia citò veniet pax, quam annuntias. *Dic civitatibus Judæ*, id est: Ecclesiis catholicæ confessionis: *Ecce Deus vester* jam jamque veniet dare vobis visionem pacis sempiternæ, qui temporaliter pro justitia pugnatis. Unde & additur:

℣. 10. *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur: ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo.*

In magna fortitudine veniet Dominus, & brachium ejus, id est, virtus ejus, *dominabitur*:
Matth. 25 quia *cùm venerit filius hominis in majestate sua,*
31. 32. *& omnes Angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes. Ecce merces ejus cum eo*: quia tunc dicet his, qui â dextris ejus erunt:
ibid. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod præparatum est vobis, â constitutione mundi.*

Et opus illius, id est, opus mercedis erit A. *coram ipso*: quia pensabit, & examinabit opus, cui tantam mercedem restituet subjungens: *Esurivi enim, & dedistis mihi man-* Matth. 25
ducare &c. Vel *opus ejus*, id est, genus hu- 35.
manum, quod ipse condidit, erit *coram eo*, quando, sicut dictum est, congregabuntur ante eum omnes gentes. *Omnes enim nos* 2. Cor. 5. 10
manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Sequitur:

Sicut pastor gregem suum pascet, in ℣. 11.
brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit.

Inter homines Dominus corporaliter conversans gregem ovium suarum pavit sicut pastor dicens: *Ego sum pastor bonus, &* Joan. 10. 14
cognosco meas, & cognoscunt me meæ. Pavit *gregem suum* prædicatione sua, & corpore ac sanguine suo adhuc pascere eum non cessat. Qui & *agnos*, id est, mansuetos & innocentes ac simplices *in brachio* virtutis suæ congregavit, & congregat, atque complectendo portat, & *in sinu* pietatis suæ fovens, & protegens *levat*, atque *fœtas oves*, quæ propter filios infirmatæ sunt, cle-
C. menter *portat*, id est: sanctos Doctores, qui eis, quos spiritaliter genuerunt dicunt: *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam* 1. Th. 2. 7.
si nutrix foveat filios suos. Qui fœminino genere nuncupantur & propter maternum affectum & charitatis viscera, misericordemque infirmationem. *Portat* igitur *fœtas*: quoniam eos propensiori pietate sustentat, & sustollit atque provehit, qui misericorditer infirmantur, ut infirmos lucrifaciant.

Tunc enim verè impletur, quod scriptum est: quia *virtus in infirmitate perficitur.* 2. Cor. 12. 9
Sed jam libelli hujus finem faciamus, ut in
D. aliis opusculis sequentia tractemus.

Explicit Liber Quintus.

Incipit Liber Sextus.

QUis mensus est pugillo aquas, ℣. 12.
& cœlos palmo ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera.

Errorem idolatriæ Propheta multipliciter improbaturus primò Deum docet esse

esse incircumscriptum, & immensum, at- A. que omnipotentem, & omnisapientem, ut, quantæ sit amentiæ lapideam vel metallinam imaginem Deum esse credere manifestiùs innotescat.

Quis mensus est, inquit, *pugillo aquas* subaudi: nisi Deus, qui eas omnes pugillo suo includens mensus est? *Et quis palmo Cælos ponderavit*, nisi idem conditor, qui eorum latitudinem palmo suo sustentans ponderavit, ut Orientalis pars & Occidentalis ipsorum æqui ponderis essent, & Aquilonaris non præponderaret Australi, nec levior esset? Et *quis appendit tribus digitis molem terræ* librans eam in medio aquarum B. nisi summus Artifex? Et *quis libravit in pondere montes*, ut non ab alia parte magis terram gravarent quàm ab alia, *& colles in statera*, ut æqui ponderis essent, suspendit nisi creator ipsorum?

Quantus ergo est iste, qui pugillo suo continens mensus est omnes aquas; & cælos amplitudine palmi sustinens ponderavit, atque terram super aquas tribus digitis appendit? Immensus esse non dubitatur, qui hæc agere potuit, non quia ipse credendus sit habere corporea membra, C. sed quia per has similitudines intimatur magnitudo potentiæ Divinitatis ejus. *Mensus est* enim *pugillo aquas*: quia virtute actionis suæ inclusit eas, & quantum voluit exuberare fecit vel minui. *Et cælos palmo ponderavit*: quia larga potentia suæ operationis eos in æquitate disposuit. *Et appendit tribus digitis molem terræ*: quoniam trina virtute fundavit eam. Similiter *montes & colles* trina potentia operationis instituit, id est: virtute, qua operatur Trinitas.

Quod si moraliter hæc intelligi debent, per *aquas* bonorum mentes fidei prædicamenta sequentium designari solent, sicut ait superiùs: *Beati, qui seminatis super omnes aquas.* (Isa. 32. 20.) Et Psalmista: *Vox Domini super aquas* (Psal. 28. 3.) Hoc igitur loco quid aquarum nomine nisi electorum corda signantur, quæ per intellectum sapientiæ auditum jam supernæ vocis acceperunt? De quibus rectè dicitur: *Quis mensus est pugillo aquas*, subaudi: nisi solus Deus? Sancti enim, qui sublevante spiritu ad summa rapiuntur, quamdiu in hac vita mortali sunt, ne aliqua elatione superbiant, dispensante manu Domini quibusdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantùm proficere valeant, quantùm volunt: quia *pugillo Dei* in mensura constringuntur. Pugillo suo eos Dominus metitur: quia sic ipsos modificat, ut unusquisque eorum nec infra minima negligens deficiat, nec ultra maxima superbiens tendat, nec minus conetur explete quàm sufficit, nec plus arripiat, quam cœpit, ne aut ad mensuram, quam debet non perveniat, aut eandem mensuram deserens extra limitem cadat. Unde de Corinthiis ait Apostolus: *Non in immensum gloriamur, sed secundùm mensuram qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi ad vos.* (2. Corinth. 10. 13.) Rectè ergo dicitur, quia *mensus* est Deus *pugillo aquas.*

Quid autem *cælorum* nomine nisi mentes justorum exprimuntur à cunctis terrenis contagiis intimo amore suspensæ, in quibus jam Dominus quasi in cælestibus regnat? *Celos* igitur *palmo ponderavit*: quia Sanctis virtutum copiam larga manu tribuens, qua suspenduntur, pondus adhuc infirmitatis, qua deprimuntur, non aufert. Ad ima namque trahit eos caro, ne extollat spiritus: ad summa trahit spiritus, ne prosternat caro: & sic certo moderamine sublevante & deprimente manu Domini, ut dum unusquisque eorum jam quidem interiùs ad summa rapitur, sed adhuc tentatur exteriùs, ne desperationis lapsum vel elationis incurrat: quoniam nec tentatio exterior culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit: nec rursum interior intentio in super- D. biam elevat, quia tentatio exterior, dum gravat, humiliat, sed dum spiritus trahit, & caro retrahit, subtilissimo judicii interni moderamine infra summa & supra infima in quodam medio anima libratur. *Cælos* itaque Dominus *palmo ponderavit*, sicut Salomon testatur, quoniam *spirituum ponderator est Dominus.* (Prov. 16. 2.)

Quid verò per *terram* nisi Ecclesia figuratur, quæ semen prædicationis suscipit, & fructum boni operis reddit? Dominus ergo *tribus digitis appendit molem terræ*: quoniam

niam in gratia fidei suspendit gravitatem Ecclesiæ, ut quæ sursum sunt, quærat non quæ super terram. Nam propter Divinam Trinitatem per *tres digitos* designatur fides; quamvis & dona Spiritus sancti nomine digitorum intelligi possint, sicut ait
Psal. 8. 4. Psalmista: *quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum*, id est: Sanctos, quos operata est gratia spiritualium donorum tuorum. His itaque *digitis*, id est: gratia fidei appenditur moles animæ nostræ, ut terrena transcendens suspendatur in amore & contemplatione cælestium.

Quid autem *montes & colles* nisi Sanctos exprimunt, qui per vitæ meritum cæ-
Prov. 16. 11. lestibus appropinquant? Salomon verò dicit, quia *pondus & statera judicia Domini* sunt. *Libravit* igitur *in pondere montes, & colles in statera*: quia Sanctos in judiciorum suorum justo moderamine, sicut supra dictum est, ad alta suspendit. Sequitur:

ỳ. 13. *Quis adjuvit spiritum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi?*

ỳ. 14 *Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam justitiæ, & erudivit eum scientia, & viam prudentiæ ostendit illi?*

Quis adjuvit spiritum Domini? Subaudi: nullus, quia omnipotens est. *Aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit ei*, quid agere debeat? Subaudi: nullus, quia novit omnia, nec aliunde scientiam accepit, & ipse fons sapientiæ, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. *Cum quo iniit consilium*, ut instrueretur ab eo? Subaudi: cum nemine, quoniam æter-
Eph. 1. 11. naliter omnia scit. *In quo etiam sorte vocati sumus prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ. Et quis docuit eum semitam justitiæ* id est: per quam viam subtilitatem justitiæ suæ duceret eis miserando, quibus justum erat, & eis irascendo, quibus justè irasci debeat? Subauditur: nullus, quia secundùm Apostolum, *cui vult miseretur, &*
Rom. 9. 18. *quem vult, indurat. Et quis erudivit eum scientia?* Nullus: quia sine initio scit universa. *Et quis viam prudentiæ ostendit illi*, per quam incederet eligendo bona, & respuendo mala, atque prudenter agendo per omnia? Nullus ei quicquam horum suggessit: quia per se ipsum omnia potest, & omnia scit. Sed cùm tantæ magnitudinis atque potentiæ ac sapientiæ Deus esse monstratus sit, videamus, quid illi, qui de eo falsa sentiunt, æstimentur apud eum. Sequitur:

Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt ei: ecce insulæ quasi pulvis exiguus. ỳ. 15.

Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia ejus non sufficient ad holocaustum. ỳ. 16.

Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. ỳ. 17.

Gentes idolis servientes *reputatæ sunt* ab eo *quasi stilla situlæ*, id est: pro nihilo, sicut stilla aquæ decidens ex situla pro minimo ducitur à portante, quia velut à vase deciderunt ab Ecclesia fidelium in idolatriam. *Momentum* verò dicitur à motu, id est: minima inclinatio libræ, & celerrima in alteruttam partem, quæ fit ex parvo pondere. *Gentes* ergo *reputatæ sunt Deo quasi momentum stateræ*, quod levi motu flectitur in quamlibet partem: quia mente sunt instabiles, & ab æquitate semper exorbitantes. Hoc etiam in Libro Sapientiæ sic dicitur: *Quoniam tamquam* *Sap. 11. 23.*
momentum stateræ sic ante te est Orbis terrarum, tamquam gutta roris, antelucani, quæ descendit in terram. Pro minimo itaque æstimantur apud Deum universi, qui in mundo sunt, nequitiam sectantes. Sed & *insulæ* maris cum habitatoribus suis reputatæ sunt *quasi pulvis exiguus*, qui in radio solis cernitur ad magnitudinem Dei.

Libanus autem est mons miræ altitudinis arboribus abundans & uberrimis pascuis. Sed *Libanus* cum lignis & *animalibus* suis *non sufficit ad holocaustum* Domini:

quia

quia etsi cuncta animalia, quæ pascuntur in Libano, immolentur ei, & ligna, quæ ibi sunt, omnia succiderentur ad comburenda holocausta, non satis esse possent ad placandam tantam majestatem. Hæc dicit, ut errorem gentilium destrueret, qui sanguine pecorum æstimabant se posse placare Deum in simulachris suis.

Quòd autem præmiserat, quia gentes quasi stillasitulæ reputatæ sunt, adhuc innuit subdendo, quoniam *omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo.* Nam quia recesserunt ab eo, qui solus veraciter ait: *Ego sum qui sum*, meritò sic esse dicuntur, *quasi non sint*: quoniam ad non esse tendunt per nequi-
Exod. 3. 14 tiam, licèt omnino nihil esse nequeant. Ostenso itaque, quia immensus est Deus omnipotens, & omnia novit, & quòd omnes gentes pro nihilo reputatæ sunt ejus magnitudini, redarguit imprudentiam gentilium subdendo.

℣. 18. *Cui ergo similem Deum fecistis? Aut quam imaginem ponetis ei?*

Numquid sculptile conflavit fa-
℣. 19. *ber, aut aurifex auro figuravit illud, & laminis argenteis argentarius:*

Cum sit Deus incircumscriptus, & incorporeus, *cui fecistis eum similem* fabricantes vobis ex materia Deum? *Aut quam imaginem ponetis ei*, qui spiritus est? *Numquid faber conflavit* aliquod *sculptile* simile ei, qui mensus est pugillo aquas, & cœlos ponderavit palmo? Aut *aurifex auro figuravit* illud simulachrum, quod ei simile sit, qui libravit in pondere montes & colles in statera? Aut *argentarius laminis argenteis* faciet ejus imaginem, de quo dictum est: *Quis adjuvit Spiritum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Nequaquam: quia sicut subditur:

℣. 20. *Fortè lignum & imputribile elegit artifex sapiens, & quærit, quomodo statuat simulachrum, quod non moveatur.*

Ordo Propheticæ disputationis diligenter est intuendus: quia primò Deum omnia circumplecti & sustentare docet, deinde Omnipotentem esse declarat eum, & sapientiam ejus esse incomprehensibilem, & quòd ad immensitatem ejus omnes gentes quasi nihil reputentur: deinde opinionem illam, quæ de idolis erat, aperta ratione devincit, quòd omnium Dominus, qui & incircumscriptus est, & immensus est, templis nequeat includi saxeis, aut imagine aliqua figurari: quòd omnis beneficii largitor sanguine victimarum non egeat, aut placetur: quòd omnium denique creator & Gubernator non possit hominis manu creari: quòd postremo Deus, ad cujus homo imaginem est factus, non debeat in metallis & simulachris æstimari. Nam & Apostolus simili modo philosophatus est apud Athenienses dicens: *Deus, qui fecit mundum & omnia, quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus hominum colitur indigens aliquo, cùm ipse det omnibus vitam, & inspirationem & * omnia.* Et post pauca: *Genus ergo cùm simus Dei, non debemus æstimare auro aut argento aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis divinum esse simile.* Act. 17. 24. 25. * aliàs: ossa. Eod. 29.

Juxta tropologiam verò possumus dicere, quod increpentur principes hæreticorum diversa idola de corde suo fingentes, quæ vel eloquii venustate, quod interpretatur argentum, vel splendore auri, quod refertur ad sensum, vel ligno imputribili, quæ viliora sunt dogmata & perpetua putantur â fingentibus, & dialectica arte firmantur, ne moveantur, & corruant, sed solida radice consistant. Sequitur:

Numquid non scitis? Numquid ℣. 21.
non audistis? Numquid non annunciatum est ab initio vobis? Numquid non intellexistis fundamenta terræ?

Numquid naturali ingenio *non scitis*: quia nulla creatura similari potest creatori? Et si naturaliter hoc non potestis scire, *numquid* saltem *non audistis* â prædicatoribus? Et *numquid* hoc *non annunciatum est vobis ab initio?* Quoties audistis, quia *in principio creavit Deus cœlum & terram?* Ibi enim, quis esset creator, intelligere potuistis. *A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri.* *Numquid* etiam *non intellexistis fundamenta terræ*, quæ sunt ab eo condita, ut per hoc in- Gen. 1. 1. Sap. 13. 5.

intelligeretis potentiam virtutis ejus; sequitur: A.

℣. 22. *Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores ejus sunt quasi locustæ.*

Non ait: *Qui sedet super terram*, sed *super gyrum terræ*, id est: Orbem terrarum. sedet enim super omnem terram pariter, qui super ambitum terræ sedere dicitur, cùm & ipse repleat Orbem terræ. Per hoc igitur magnitudo ejus declaratur, & quià nullum simulachrum ei simile fabricari possit, ad cujus magnitudinem omnes *habitatores* Orbis *quasi locustæ*, id est, minimi. Non tamen juxta corpoream molem sedere super gyrum terræ putandus est, cùm ipse sit Spiritus; sed quia ubique terrarum totus est, & ubique regnat. Sedi quippe cui præsidet, id est: gyro terræ interior & superior manet: interior scilicet per subtilitatem, & superior per potentiam: interior quia replet; superior, quia regnat. Benè itaque dicitur; *Qui sedet super gyrum terræ*. Sequitur:

Qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

Cælos extendit velut nihilum, id est, subtilissimos atque tenuissimos quasi fumum.

C. *Et sicut tabernaculum expandit eos ad inhabitandum*, ut sub eorum rotundo tegmine quasi in tabernaculo habitarent homines, & animalia reliqua. Sequitur:

℣. 23. *Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, judices terræ velut inane fecit.*

Scrutatores, id est: Philosophos & sapientes sæculi *dedit* Dominus *quasi non sint*, quemadmodum Apostolus ait: *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus sæculi?* Sed & *judices terræ*, qui Christianos injustè damnabant, *fecit velut inane* potentiam eorum auferens, Hæc enim duo genera hominum, id est, sapientes sæculi & judices multum resistebant Evangelicæ prædicationi, & idcirco specialiter de illis sententia divinitus proferri debuit. De quibus additur: 1. Cor. 1. 20

℣. 24.

Equidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum.

Nulla enim fortitudine corpus eorum in terra solidatum est, ut non facile subverti posset. Sequitur:

Repente flavit in eos, & perierunt, & turbo quasi stipulam auferet eos. Repentè flavit in eos Dominus, id est, ex improviso sententia judicis venit super eos, & per mortem â viriditate vitæ præsentis aruerunt; *& turbo* Dominicæ animadversionis rapuit eos ab hac vita *velut stipulam* aridos & inanes ad comburendum. Postquàm verò Dominus opera potentiæ suæ & magnitudinem suam declaravit, rursus eos, qui se in aliqua imagine eum posse figura-
B. re putabant, increpat dicens:

Cui assimilâstis me & adæquâstis, dicit Sanctus? ℣. 25.

Id est; cui imagini me similem, & æqualem fecistis, qui tam magnus sum? Sequitur:

Levate in cœlum oculos vestros, & videte, quis creavit hæc. ℣. 26.

Id est: in cœlum suspicite, & quis sit, qui ea, quæ ibi sunt, creavit, intelligite. Vani sunt enim omnes homines, quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt eum, qui est, intelligere, nec operibus attendentes agnoverunt, quis esset artifex. *Invisibilia enim ipsius â creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus & divinitas, ut sint inexcusabiles.* Sequitur: Rom. 1. 20.

Qui educit in numero militiam * *cælorum, & omnes ex nomine vocat. Militiam cælorum* stellas vocat sicut ostendit Moyses dicens de quibusdam, *quia transgrediuntur pactum Domini, ut vadant & serviant Diis alienis, & adorent eos, Solem & Lunam, & omnem militiam cæli.* D. *Educit* igitur *in numero militiam cælorum*: quia certis temporibus sydera profert, ut luceant, & numerum eorum in sua sapientia continet. *Et omnes stellas ex nomine vocat*: quia ipse solus novit earum nomina. Hoc & per Psalmistam sic dicitur: *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Sive *militiam cæli* Angelos interpretari possumus, & omnes cœlorum exercitus. Sequitur:

* aliàs: eorum.

Deut. 17. 2, 3.

Ps. 146. 4.

Præ multitudine fortitudinis & roboris virtutisque ejus neque unum reliquum fuit. Neque unum horum syderum *reliquum fuit*, id est, nec unum defuit *præ multitudine fortitudinis ejus*,

ejus, qui creavit hæc. Multimoda nam que est illa virtus, quæ sic omnia hæc operata est, ut nec unum deesset, & magnitudo fortitudinis ejus suo facit ordini semper cuncta servire. Sequitur:

27. *Quare dicis Jacob, & loqueris Israel: Abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo judicium meum transivit?*

Decem tribus, quæ jam captivæ tenebantur in Assyriis, cùm hæc Isaias loqueretur, præ nimietate malorum, quæ patiebantur, ad hoc devenerant, ut æstimarent Deum ignorare, quæ hic aguntur, dum se plus quàm justum erat, affligi putarent. Dicebat enim ille populus: *Abscondita est via mea à Domino*, id est, actionem meam Dominus non videt: *& à Deo meo judicium meum transivit*, id est, judicare me Deus omisit: quia indignè tot mala patior. Ac si diceret: Ad Deum terrena non pertinent: quia sedens in cœlo non considerat, quid unusquisque nostrûm faciat: & ideo non injustè hic affligimur, quia rectorem non habemus aut defensorem. Unde nunc divinitus increpatur, cùm dicitur: *Quare dicis Jacob, & loqueris Israel: Abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo judicium meum transivit?*

Nostris quoque temporibus magna pars populi hujus, qui Christianus appellatur, similia loquitur, dum Deum existimat aut non videre tot iniquitates, quæ hic aguntur, aut justo judicio permittere fieri. Dicit enim: *Abscondita est via mea à Domino*, qui suam conversationem ab eo conspici non æstimat: *& judicium* suum *à Deo transisse* loquitur, qui se nequaquam ab eo justè jam judicari in his, quæ patitur, putat. Qui & subsequentibus verbis increpatur, quibus dicitur:

℣. 28. *Numquid nescis, aut non audisti: Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ, non deficiet neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus?*

Qui viam tuam dicis à Domino absconditam, & judicium tuum à Deo transisse, *numquid* per te ipsum dicis, aut ab alio *non audisti*, quia *Deus*, qui *sempiternus* est *Dominus*, & *creavit* non solùm ista, quæ cernis, sed & novissimos *Orbis terminos*, ut

A. omnia, quæ intra terminos ejus sunt, intelligatur creâsse, *non deficiet*, cùm sit æternus, *neque laborabit*, cùm sit impassibilis, nec investigari potest ejus sapientia? Namsi ab eo transisse judicium tuum dixeris, eum, qui creavit omnia, & dominatur universis æterna potestate, ac regit, & disponit omnia, defecisse putabis à consueta gubernatione cunctorum, quasi in gubernando & disponendo laboraret, qui sine labore condidit omnia, & sine inquietudine regit universa. Et si viam tuam ab eo putaveris absconditam, æstimabis sapientiam ejus, qui novit æternaliter B. omnia, exiguam esse. Nam quòd ipse nequeat deficere, comprobatur ex eo, quod subditur:

Qui dat lasso virtutem, & his qui ℣. 29
non sunt, fortitudinem, & robur multiplicat.

Quomodo enim deficiet, aut laborabit, qui lassum confortat? Eos verò, *qui non sunt*, appellat illos, ut æstimo, de quibus ait Apostolus, *quoniam ignobilia mundi & con-* 1. Corinth. 1. 28.
temptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret. Et *his fortitudinem* C. boni operis atque *robur* mentis Dominus *multiplicat*. Quorum fortitudo consequenter ostenditur, cùm dicitur:

Deficient pueri, & laborabunt, & ℣. 30.
juvenes in infirmitate cadent.

Qui autem sperant in Domino, ℣. 31.
mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.

Pueri, id est: adolescentes *deficient* labore *& juvenes infirmabuntur*, id est: qui in- D. ter sæculares magna incolumitate vigent, ac robustissimi sunt & agiles, fatigabuntur in laboribus suis, & infirmi erunt: quia & florens ætas citò concidet, atque corpora robusta marcescent. *Qui autem sperant* non in suis viribus, sed *in Domino*, valentiores erunt omnibus viris sæcularibus.

Mutabunt fortitudinem: quia qui priùs erant fortes in carne, fortiores erunt in spiritali opere. Alia est enim fortitudo justorum, & alia reproborum. Justorum quippe fortitudo est carnem vincere, propriis voluptatibus contraire, delectationem

nem vitæ præſentis extinguere, hujus mundi aſpera pro æternis præmiis amare, adverſantem inimicum in corde ſuperare. Reproborum verò fortitudo eſt, tranſitoria ſine ceſſatione diligere, contra flagella conditoris inſenſibiliter perdurare, ad inanem gloriam etiam cum detrimento vitæ pervenire, bonorum vitam non ſolùm verbis & moribus, ſed etiam gladiis inpugnare, inſemetipſis ſpem ponere, iniquitatem cottidie ſine ullo deſiderii defectu perpetrare. Quàm benè utramque fortitudinem Propheta nunc complexus eſt dicens: *Qui autem ſperant in Domino, multabunt fortitudinem?* Qui enim nequaquam ſument, ſed *mutabunt*, dixit, profectò patenter innotuit, aliam eſſe, quæ deponitur. & aliam, quæ inchoatur.

Aſſumunt autem *pennas ſicut aquilæ*: quia contemplando volant. *Currunt, & non laborabunt*: quia velocibus magna celeritate prædicant. *Ambulant, & non deficiant*: quia intellictus ſui velocitatem retinent, ut tardioribus condeſcendant.

Vel qui nunc in bono opere fortitudi-
1. Corinth. 15. 52. nem habent, in reſurrectione *mutabunt fortitudinem*, quia *mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur*. ibid, 43. *Seminatur enim corpus in infirmitate, ſed ſurgit in virtute.*

Aſſument pennas, id eſt: volatum ùt aquilæ, quando repientur in nubibus
Iſa 35. 6. Malach. 4. 2. obviam Chriſto in aëra. *Current & non laborabunt*: quia *tunc ſaliet ſicut cervus claudus.* Unde & per Malachiam eis, ſicut jam ſæpe diximus, promittitur: *Egrediemini, & ſalietis ſicut vituli de armento.*

Ambulabunt & non deficient, quando *ſe-*
Apoc. 14. 4. *quentur Agnum quocunque ierit.* Namque per illam immutationem detrahetur ab eorum corporibus omnis corruptibilitas, & tarditas, omnisque moleſtiæ ſenſus, & omnis fragilitas, ita ut quocunque voluerint ire, ſine mora & difficultate poſſint, & agere quidquid placuerit. Cùm itaque Deus tantam virtutem ſperantibus in ſe tribuat, manifeſtum eſt, quia ipſe non deficiet, neque laborabit. Sequitur:

CAP. XLI.

℣. 1. *TAceant ad me inſulæ, & gentes mutent fortitudinem.*

A. *Inſulæ*, quæ procul in mari ſunt, *taceant* ad me audiendum, ut jam non veteres errores loquantur, ſed doctrinam meam auſcultent. Atque *gentes mutent fortitudinem* ſperantes in Domino, ut quæ fortes erant in carne, fiant fortes in ſpiritu: & quæ ſerviebant peccato, ſerviant nunc juſtitiæ. Sequitur:

Accedant, & tunc loquantur, ſimul ad judicium propinquemus.

Accedant ad me per fidem, *& tunc lo-* Pſ. 115. 10.
quantur, ſicut ſcriptum eſt: *Credidi, propter quod locutus ſum.* Qui enim longè eſt â Deo in errore, neſcit recta loqui. *Simul*
B. *ad judicium propinquemus*, ut videntes in cordibus ſuis vel quæ bona perceperunt à me, qui omnibus vitam & inſpirationem & omnia tribuo, vel quæ mala beneficiis meis perversè vivendo reddiderint: juſtificent me, & pravitates ſuas corrigant. Sequitur:

Quis ſuſcitavit ab Oriente juſ- ℣. 2.
tum, vocavit eum, ut ſequeretur ſe? Dabit in conſpectu ejus gentes, & Reges obtinebit, dabit quaſi pulverem
C. *gladio ejus, & ſicut ſtipulam vento raptatam arcui ejus.*

Perſequentur eos, tranſibit in pa- ℣. 3.
ce, ſemita in pedibus ejus non apparebit.

Judaicus populus vocatur *Oriens*: quia de ejus carne ille natus eſt, qui Sol juſtitiæ appellatur. *Juſtus* verò dicitur idem Salvator noſter, *qui peccatum non fecit, nec in-* 1. Petr. 2.
ventus eſt dolus in ore ejus. Ait ergo Pater: 22.
Quis ſuſcitavit ab Oriente juſtum, id eſt: â Judaico populo Chriſtum, niſi ego? Quem
D. *vocavit* idem Pater, *ut ſequeretur ſe* ad popu- Joan. 5.
los nationum: quia *non poteſt filius â ſe fa-* 19.
cere quidquam niſi quod viderit patrem facientem. Quodcunque enim fecerit ille, hoc & Filius ſimiliter facit: Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit. Jure ergo Pater vocare dicitur Filium, ut ſequatur ſe in indifferenti operatione, & inſeparabili, quia Filius ex Patre eſt. Qui ſcilicet Pater *dabit in conſpectu ejus gentes*, ſecundùm quod Legati populorum ad Holofernem dixiſſe feruntur: *Ecce nos ſervi Na-* Judith.
buchodonoſor Regis magni in conſpectu tuo ſu- 3 v. 1.
mus, utere nobis, ut placet ante faciem tuam. Da- uſq ad 7.
bit

bit ergo in conspectu ejus gentes, ut in omnibus utatur eis, prout libuerit. *Et ipse Reges obtinebit*, id est; superabit spiritaliter, & capiet, ut serviant ei, & adorent eum omnes gentes.

Ephes. 6. 17. *Gladium* verò ejus appellat *gladium spiritus, quod est verbum Dei*, & *arcum* ejus Scripturam sanctam, de qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ sic terrentes

Ps. 7. 13. sententiæ veniunt: quoniam *arcum suum tetendit, & paravit illum*. *Pulvis* autem & *stipula* levis & arida, quam ventus facile impellit, levitatem peccantium, qui vento tentationis agitantur, designat: quia pec-

Gen. 3. 19. cator audire meruit: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Et iterum de peccatore B.

Job 13. 25. dictum est: *Stipulam siccam persequeris*.

Dedit ergo Pater *quasi pulverem gladio ejus, & sicut stipulam vento agitatam arcui ejus*: quia prædicatio illius omnes paganos peccatores invenit, & aridos inanesque, & vagos, ut nullo pondere rationis aut veritatis ante eum stare valerent, sed levitate sua diffugerent. Quos ille gladio prædicationis suæ fugientes *persequens* de loco ad locum, in doctoribus *transivit in pace*, cùm jam crescente fide nullus auderet Sanctis ejus bellum inferre. Et *semita in pedibus ejus non apparuit*: quia super inimicorum suorum colla, quocunque pergeret, calcavit, & velut terram non tetigit.

Vel in ejus conspectu Reges & gentes colla submittent, & gladio illius ac sagittis adversæ potestates quasi stipula subjicientur & pulvis. *Persequetur eos* Reges scilicet & Principes gentium singularum, & *pertransibit in pace* ad pacem cunctos vocans, ut reconcilientur Deo. *Semita in pedibus ejus non apparebit*, id est: vix laborem non sentiet, nec aliquam imbecillita- D.

Ps. 109. 7. tis humanæ lassitudinem, sed *de torrente in via bibet, propterea exaltabit caput*. Sequitur:

ỷ. 4. *Quis hæc operatus est, & fecit vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, primus & novissimus ego sum.*

Quis hæc, quæ supra dicta sunt, *operatus est* nisi ergo Deus Pater, qui & singulas generationes ab exordio mundi ad cognitionem meam vocavi? Ego Dominus operatus sum. Nam *primus & novissimus ego*

A. *sum*, ideoque & in antiquis & in novissimis temporibus humanum genus vocavi ut sempiternus Dominus. Vocavi namque per Angelos, per Noe, per Abraham, & per cæteros Patriarchas, per Legislatorem, per Prophetas, per Doctores in antiquis temporibus, & in novissimis per novæ gratiæ præcones. Sequitur:

Viderunt insulæ & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquaverunt, & accesserunt. ỷ. 5.

Insulæ, id est, remotiora loca Oceani *viderunt* gentes, quæ sunt in Orbe, datas quasi pulverem gladio justi mei, *& timuerunt*, quoniam *initium sapientiæ timor Domini*. Eccli. 1. 16.

Extrema terræ, id est, limites mundi audita prædicatione Evangelica *obstupuerunt*, & immanitatem peccaminum suorum exhorruerunt, atque damnationem, quæ talibus imminet, expaverunt. Et post timorem *appropinquaverunt* per fidem ad hunc justum, qui gladio suæ prædicationis omnes trucidat, ut salubriter vulnerentur, *& accesserunt* per operationem. Sequitur:

C. *Unusquisque proximo suo auxiliabitur, & dicet fratri suo: Confortare.* ỷ. 6.

Confortavit faber ærarius percutiens eum malleo, qui cudebat tunc temporis dicens glutino bonum esse, & confortavit eum in clavis, ut non moveatur. ỷ. 7.

Unusquisque accedentium ad Christum *auxiliabitur proximo suo*, ut *qui audit, dicat: Veni*. Illa est enim vera charitas, quæ sic festinat ad Deum, ut non relinquat proximum. Et unusquisque firmior imbecilliori fratri suo dicet *Confortare in Domino*: quia nihil sunt idola, quæ Deos esse putabas. *Confortavit* enim idolum *faber ærarius percutiens eum malleo, qui cudebat tunc temporis*, quando fiebant idola, *dicens glutino* ferri vel æris: *bonum est*. Id est, benè fabricatum est & postquam perfecit ipsum idolum, posuit in loco suo, & *confortavit in clavis*, ne aliquo impulsu moveretur, aut caderet. Sic loquebatur, qui aliquem gentilē nuper conversum confortare volebat in fide. Post gentium itaque conversionem alloquitur ipsam Ecclesiam de gentibus, Apoc 22. 17.

bus, & contra persecutionem infidelium A.
corroborat dicens:

℣. 8. *Et tu Israel serve meus, & Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei,*

℣. 9. *In quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te. &c.*

Nam spiritalis Israel sive Jacob est
iste, de quo nunc agitur, de quo & Apo-
Galat. 6. 16 stolus ait: *Quicunque hanc regulam secuti fue-*
rint, pax super illos & misericordia & super Is- B.
rael Dei. Hic est enim Israel Dei, id est,
populus credentium: quia qui ex fide
sunt, hi filii sunt Abrahæ, qui est pater
Rom. 4. 17 omnium nostrûm sicut scriptum est: *Quia*
patrem multarum gentium posui te ante Deum,
cui credidisti. Populus ergo, qui ex genti-
bus ad fidem congregatus est, *semen Abra-*
Gal. 3. 29. *hæ* vocatur, sicut & Apostolus dicit: *Si*
autem vos Christi: ergo Abrahæ semen estis
Ibid. 8, 9. *secundùm promissionem hæredes.* In
quo Abraham apprehensus est idem fide-
lium populus, sicut ostendit Apostolus,
cùm ait: *Providens autem Scriptura: quia* C.
ex fide justificat gentes, prænuntiavit Abrahæ:
quia benedicentur omnes gentes in te.

Hic itaque populus filiorum Abrahæ de toto Orbe convocatus est, Cui ad fidem ingresso Dominus ait: *Servus meus es tu:* quia hunc specialiter obedientem reperit. Grande enim privilegium electionis est, cùm Dominus aliquem præ cæteris dignatur appellare *suum.* *Elegi,* inquit, *te,* ut meus esses, *& non abjeci te,* licèt in tentationes varias incideris. Vel primitivam Ecclesiam possumus nunc *Israel* accipere, quam *ab extremis terræ & à longinquis ejus vocavit* de universis nationi- D. bus congregans primùm populum Judæorum. Sequitur:

℣. 10. *Ne timeas, quia ego tecum sum: nec declines, quia ego Deus tuus.*

Ne timeas sævitiam persecutorum: *quia ego tecum sum,* qui te protegam, & opera tua dirigam: *nec declines* â via veritatis blandimento seductus infidelium: *quia ego sum Deus tuus,* qui te illumino. Sequitur: *Confortavi te, & auxiliatus sum tui, & suscepit te dextera justi mei,* id est, Christi. Hoc manifestum est. Sequitur:

Ecce confundentur & erubescent omnes, qui pugnant adversum te. ℣. 11.

Erubuerunt hostes Ecclesiæ, quando fidelitas prævaluit, & infidelitas paulatim defecit cum adjutoribus suis. Unde & adhuc evidenter subditur.

Erunt quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi.

Quæres eos, & non invenies vi- ℣. 12.
ros rebelles tuos: erunt quasi non sint, & veluti consumptio hominis bellantis adversum te.

Id est: velut si contra quilibet homuncio conetur pugnare, & dum contra bellaverit, consumatur, & nihil fiat. Hic evidentissimum de exterminatione inimicorum Ecclesiæ prolatum est oraculum. Sequitur:

Quia ego Dominus Deus tuus ℣. 13.
apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te,

Ego sum Deus, qui *apprehendo manum*
tuam, ut te sustentans deducam, & dicas
mihi: *Tenuisti manum dexteram meam, & in* Ps. 72. 24.
voluntate tua deduxisti me, & cum gloria susce-
pisti me. Ego sum, qui dico tibi: *Ne ti-*
meas ullum adversarium vel laborem:
quoniam *ego adjuvi te.* Sequitur:

Noli timere vermis Jacob, qui ℣. 14.
mortui estis ex Israel.

Vermis Jacob vocatur Ecclesia imitans Ps. 21. 7.
illum, qui ait: *Ego sum vermis & non homo.*
Vermis enim sine semine procreatur, &
illi sine semine corruptibili sunt generati,
qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate car- Joh. 1. 13.
nis, sed ex Deo nati sunt. Vermis concul-
catur, sicut & Ecclesia tunc ab impiis con-
culcabatur, & abjecta erat. Vermis ore
terram penetrat, sicut & Ecclesiæ sermo
corda fidelium terebat. Hinc ergo ver-
mi, id est, Ecclesiæ Dominus præcipit, ne
timeat adversarios. Cujus electi sunt
huic mundo spiritaliter *mortui,* ut Deo vi-
vant, sicut eis & ab Apostolo dicitur:
Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est Colos. 3. 3.
cum Christo in Deo. Et his quoque ne ti-
meant, imperatur. Sequitur:

Ego auxiliatus sum tui, dicit Dominus, & Redemptor tuus Sanctus Israel.

Ego

Ego auxiliatus sum tui, dicit Dominus, ut omnes inimicos tuos per patientiam vinceres. Et Christus meus auxiliatus est tui, qui de suo sanguine redemit, & qui Sanctorum Sanctus est, quem expectavit
Gen. 49. 18 Israel dicens: *Salutare tuum expectabo Domine.* Sequitur:

℣. 15. *Ego posui te quasi plaustrum triturans novum habens rostra serrantia.*

Sicut in tritura *novum plaustrum habens rostra serrantia* super segetes ducitur, ut paleam conterat, & grana eliciat: sic innovata per Christum Ecclesia linguas habens acutissimas super humanum genus incedit, ut electos purgando manifestet, & reprobos calcando conterat. Et benè *plaustro* comparatur Ecclesia. Plaustrum & Ecclesia libris quatuor Evangelii portatur, & â sanctis prædicatoribus laborioso conamine per viam æquitatis ducitur: Sequitur:

Triturabis montes. & comminues, & colles quasi pulverem pones.

℣. 16. *Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo disperget eos, & tu exultabis in Domino, & in sancto Israel lataberis.*

Quid hoc loco per *montes & colles* nisi eos accipimus, qui ex sæculari potentia tument? *Triturabis* ergo, inquit *montes*, id est: conteres prædicando corda superborum sæculi potentum, *& colles*, id est, principes elatos pones quasi pulverem, id est: facies, ut se pulverem esse cognoscant.

Ventilabis, id est: agitabis eos doctrina tua, *& ventus tollet*, id est: vita præsens, quæ sicut ventus velociter transit, per mortem eos auferet, *& turbo* Dominicæ animadversionis *disperget*. Vita autem
Job. 7. 7. ventus appellatur sicut Job dicit: *Memento, quia ventus est vita mea.* Et sententia judicis appellatione turbinis designatur, sicut & supra dictum est, quia *turbo quasi stipulam auferet eos.* Hostibus ergo fidei sublatis & pace data *tu exultabis in Domino*: quia totum Orbem tibi subjecit.

Vel hoc significat, quòd prædicatio Evangelica conterat adversarias potestates, & spiritalem nequitiam elevantem se contra scientiam Dei, quæ pro varietate superbiæ montes apellantur & colles, illisque sublatis, & turbinis more dispersis exultet Israel in Domino. Rursus de gentium conversione sermonem inchoat dicens:

Egeni & pauperes quærunt ℣. 17.
aquas, & non sunt: lingua ipsorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.

Egeni namque *& pauperes* vocantur gentiles internas divitias non habentes, qui quærebant *aquas* veræ scientiæ, sicut Æthiops ille, qui venerat adorare in Jerusalem, & revertebatur sedens super currum suum legens Isaiam Prophetam. Sed non erant eis aquæ, sicut nec Æthiops aquam intelligentiæ valebat, invenire, cui cùm Philippus dixisset: *Putasne intelligis,* Act. 8. 30.
quæ legis, respondit. Et quomodo possum intelligere nisi aliquis ostenderit mihi: *Lingua* ipsorum *siti aruit*: quia sermo veritatis ab ore eorum præ ignorantia recessit. Vel per diversos magistros & per diversa philosophorum dogmata quærebant aquas salubres, nec inveniebant: quia non erant ibi. Lingua eorum siti aruit sine Lege & Prophetis.

Sed *Deus Israel non* eos penitus *dereliquit*: *Ego Dominus exaudiam eos* ùt Corne- Act. 10. 2.
lium, qui erat *cum omni domo sua religiosus ac timens Deum, atque faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.*

Ego Deus Israel non derelinquam eos: quoniam *alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovi-* Joan. 10. 16
li, & illas oportet me adducere, & fiet unum ovile, & unus pastor. Sequitur:

Aperiam in supinis collibus flu- ℣. 18.
mina, & in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.

Quid per *supinos colles* nisi hi designantur, quibus ait Apostolus: *Si consurrexi-* Coloss. 3. 1.
stis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens? Nam cùm Christus sit mons, rectè colles vocantur, qui huic adhærentes cum eo sunt erecti. qui & *supini*, id est, ad alta suspicientes sunt, dum ea, quæ sursum sunt, quærunt. *In* his ergo *collibus* fluvios prædicationis inter gentes Deus *aperuit*. Ecce enim in sanctis prædicatoribus & non ex Judæa progenitis per cunctam Ecclesiam toto Orbe diffusam fluenta cœlestium mandatorum

ubertim manant gentilium ore. A. *Et in medio camporum*, id est: in medio populorum *fontes* novæ scientiæ patefecit, ut ad eos omnes sitientes pergant ac veritate plenas cordiũ suorũ lagunculas reportent.

Desertum quoque, id est, gentilem populum, qui erat aridus, & infructuosus, *posuit in stagna aquarum*, id est: in ubertatem & profunditatem scientiarum veritatis: *& terram inviam*, id est: eandem gentilitatem, qer quam prædicator nullus ambulaverat, *in rivos aquarum*, doctrinæ cœlestis. Sequitur:

℣. 19. *Dabo in solitudine cedrum & spinam, & myrtum, & lignum olivæ:* B.
ponam in deserto abietem, ulmum & buxum simul.

℣. 20. *Ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter: quia manus Domini fecit hoc, & Sanctus Israel creavit illud.*

De rationalibus arboribus promittit nunc sermo divinus, de quibus nunc di-
2.Cor.2.15 cit: *Ut videant, ut sciant, & intelligant pariter.* Et nos ergo rationabiliter eas intelligere studeamus. Nam quia magni odoris est atque imputribilis naturæ *cedrus*, cedri nomine signantur hi, qui virtutes & signa operantur, qui dicere possunt: *Christi bonus odor sumus Deo.* C. Quorum corda ita interno amore solidata sunt, ut ea jam terreni amoris putredo nulla corrumpat.

Per *spinam* verò signantur doctores, qui dum de peccatis ac virtutibus disserunt, & modò supplicia æterna minantur, modò cœlestis regni gaudia promittunt, sic audientium mentem dolore compunctionis perforant, ut ab eorum oculis quasi quidam sanguis animæ lachrymæ decurrant. D.

Myrtus verò temperativæ virtutis est, ita ut soluta membra temperando restringat. Per myrtum verò signantur hi, qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant. Qui dum afflictis proximis verbum vel opem consolationis ferunt, eos ad statum rectitudinis restringunt ne immoderata tribulatione in desperationem solvantur.

Oliva quippe misericordes exprimit: quia & Græce *oleos* misericordia vocatur, & quasi olivæ liquor ante Dei oculos misericordiæ fructus lucet.

Abies verò, quia valde crescendo ad alta sustollitur, sanctos designat, qui in terrenis adhuc corpore positi mente jam cœlestia contemplantur, & quamvis nascendo de terra exierint, contemplando tamen jam juxta æthera verticem mentis attollunt.

Ulmus autem, quia proprium fructum non habet, sed tamen portare vitem cum fructu solet, eos exprimit, qui, dum terrenis curis inserviunt, nullum spiritalium virtutum fructum ferunt, sed tamen Sanctos donis spiritalibus plenos sua largitate sustentant.

Buxus verò, quæ in altum non proficit, & quamvis fructum non gignat, viriditatem habet, eos designat in Ecclesia, qui adhuc ex ætatis infirmitate bona opera ferre non valent, sed fidem perpetuæ viriditatis ex imitatione Patrum tenent.

Post quæ omnia aptè subditur: *Ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligant.* Ad hoc enim *cedrus* in Ecclesia ponitur, ut, quisquis odoramina virtutum à proximo trahit, ipse quoque ad donorum cœlestium desideria ignescat. Ad hoc *spina* ponitur, ut, qui prædicationis ejus verbo compunctus fuerit, ipse quoque aliorum corda prædicationis verbo compungere discat. Ad hoc *myrtus* ponitur, ut, qui in ardore tribulationis ab ore vel ab opere proximi compatientis temperamentum consolationis accipit, ipse etiam discat, quemadmodum afflictis proximis consolationis temperamentum proferat. Ad hoc *oliva* ponitur, ut qui alienæ misericordiæ opera cognoscit, discat & ipse indigentibus misereri. Ad hoc *abies* ponitur, ut qui vim contemplationis ejus cognoverit, ad contemplanda æterna præmia succendatur. Ad hoc *ulmus* ponitur, ut, qui videt eum, qui virtutum fructus habere non valet, spiritales viros sustentantem, ipse quoque sanctis ministrare studeat. Ad hoc *buxus* ponitur, ut, qui pueros fide virentes conspicit, infidelis esse erubescat.

Benè autem additur: *pariter*: quia cum diversi in Ecclesia hominum mores, diversi sint ordines, necesse est, ut omnes simul discant, dum in ea spiritales viri diversæ qualitatis ætatis & ordinis ad imitandum simul videntur. Nam quid videre & intelligere debeant, subnectitur, scilicet:

Quia

Quia manus Domini exercituum fecit hoc, ut in solitudine gentium prædictæ arbores crescerent, idest: supradictæ sanctorum diversitates, ut in eis unusquisque, quod
2.Cor.5.17 imitari debeat, inveniat. *Et sanctus Israel creavit illud*, quod dictum est de arboribus. Hæc est enim *nova creatura*, quam laudat, Apostolus. Post hæc ad eos gentiles sermo convertitur, qui noluerunt credere, præcipiens, ut de infidelitate, in qua permanere magis elegerunt rationem reddant.

ŷ. 21. *Propè*, inquit, *facite judicium*
vestrum dicit Dominus: afferte, si
quid fortè habetis, dicit Rex Jacob.
ŷ. 22. *Accedant, & nuntient vobis, quæ-*
cunque ventura sunt.

Propè facite judicium vestrum, quo judicatis bonum esse in idolatria permanere, idest: huc ante me illud facite, & videamus, si justo judicio credere respuitis. *Afferte* huc, *si fortè habetis aliquid* justæ causæ, quare non vultis videre & scire, & recogitare, & intelligere, quia ego præfatas arbores in solitudine vestra posui, ut eam odore suo totam respergerent, & innovarent.

Vel *si quid forte*, id est, si quid validum honestæ defensionis habetis, *afferte* illud.

Accedant huc Dii, quibus servire maluistis, *& nuntient vobis, quæ ventura sunt*. Si enim Dii sunt, absque mendacio possunt ventura prædicere, quod si non possunt, liquet eos non esse Deos. Nemo quippe ventura prædicere potest veraciter nisi Deus; quoniam nec Prophetæ prænosse valent nisi per spiritum ejus. Ille enim solus, qui disponit omnia, scit, quemadmodum sit dispositurus singula, & qui omnia quæcunque vult, facit, solus novit, quæ facturus sit, nisi revelare quid alicui voluerit. Deinde ad ipsos, qui dicuntur Dii gentium versa locutione subditur:

Priora, quæ fuerunt, nuntiate, & ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum, & quæ ventura sunt, indicate nobis.

Annuntiate quæ ventura sunt
ŷ. 23. *in futurum, & sciemus: quia Dii*
estis vos.

Priora, quæ ante mundum fuerunt, *nunciate nobis* ô Dii gentium, si potestis &

A. *ponemus in his cor nostrum*, id est, cogitabimus de eis, *sciemus novissima eorum*: quia qui novit priora, scire potest & novissima. Et *quæ* post finem sæculi *ventura sunt, annuntiate, & sciemus, quia Dii estis vos*. Hæc enim scientia solius Divinitatis est. Quæ enim creatura nôsse potest, quid antequam mundus iste conderetur, in rerum æternitate fuerit? Aut quis scire valet, quid post consummationem sæculi sit futurum? Unde & Seraphim, qui per meritum dignitatis immediatè Deo assistunt, *faciem ejus & pedes velare* dicti sunt. significantes om- Isa. 6. 2.
nes creaturæ abscondita esse *priora & no-*
B. *vissima*. Benè ergo his, qui vocabantur Dii gentium, dicitur: quia si hæc annuntiaverint, scietur, quod Dii sint: quia solius Divinæ scientiæ est, ista cognoscere. Unde quisquis hæc annuntiare nequit, manifestum est, hunc non esse Deum.

Significatur etiam in hac sententia, quòd post adventum Christi omnia idola conticuerunt. Ubi est enim Apollo Delphicus, & cæteri dæmones futurorum sci-
C. entiam pollicentes, qui potentissimos Reges deceperunt? Cur de Christo nil potuerunt prædicare, quomodo aliena vel mala vel bona potuerunt nuntiare? Quòd si quis dixerit, multa ab idolis esse prædicta, sciendum quòd semper mendacium junxerint veritati, & sententias temperaverint, ita ut sive boni aliquid accidisset, utrumque posset intelligi. In eo quoque quòd summa Divinitas ait: *ponemus cor nostrum*, notandum est, quia unum cor, id est, una voluntas & una sapientia demonstratur esse Patris & Filii, & Spiritus Sancti. Sequitur:

D. *Benè quoque aut malè, si potestis, facite, & loquamur & videamus simul.*

Dii gentium sic inutiles sunt, ut non solùm annuntiare nequeant prima & novissima, sed etiam nec benè nec malè possunt facere, quia *manus habent, & non pal-* Ps 113. 7.
pabunt, pedes habent, & non ambulabunt. Lo-
qui etiam aut videre non valent, quia *os* ibid. 5.
habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt. Sequitur:

Ecce vos estis ex nihilo, & opus ŷ 24
vestrum ex eo, quod non est: abomi-
natio est, qui elegit vos.

Idola sunt *ex nihilo* : quia qui facere A.
vult Idolum, fingit in corde illud, quod
nunquam fuit aut erit, & ad similitudinem
Actæ cogitationis suæ fabricat imaginem.
Benè ergo dicitur eis, quia *vos estis ex nihi-
lo, & opus vestrum*, id est, quod in Deos estis
fabricati, est *ex eo, quòd non est* : quia nul-
lus Deus unquam similis fuit his imagini-
bus. *Abominatio* igitur, id est, abjectio
& detestatio est, *quicunque vos elegit* colere.
Sequitur :

℣. 25. *Suscitavi ab Aquilone, & veniet* B.
*ab ortu Solis : vocabit nomen meum
& adducet magistratus quasi lutum,
& velut plastes conculcans humum.*

Quid per *Aquilonem* nisi gentilitas de-
signatur infidelitatis frigore constricta?
Hinc est enim, quod antiquus hostis se-
Isa. 14. 13. dem suam *ad Aquilonem* ponere cogitavit.
Et quid per *ortum Solis* exprimitur nisi Ju-
daicus populus. in quo Sol justitiæ secun-
dùm carnem natus primò fulgere cœpit,
ac deinceps orbem totum illuminavit? *Su-
scitavi* ergo, inquit, ad fidem gentes *ab A-
quilone*, id est. ab infidelitate, & per Apo C.
stolos *veniet* ad eas Salvator *ab Ortu Solis*, id
est, â populo Judæorum, qui splendore fidei
primitus est illustratus. Suscitatus erat
Act. 10. Cornelius ab Aquilone, quando continuis
precibus & eleemosinis insistebat, ac de-
mum per Petrum verus Sol accessit ad
Act. 8. eum. Sed & evnuchus Æthiops ab A-
quilone suscitatus venerat in Jerusalem
adorare, & per Philippum divinitus est
illustratus. *Vocabit*, inquit, *nomen meum*:
quia in nomine patris sui faciet omnia.

Et adducet magistratus quasi lutum, id est, D.
potestates hujus sæculi in lutum rediget
prosternens omnem mundi gloriam. *Et
sicut plastes*, id est, figulus *conculcans humum*
nova facit vasa. prout vult: ita & Chri-
stus conculcabit omnem sæculi fastum, ut
vasa misericordiæ juxta placitum suum
Jer. 18. 6. componat qui per Jeremiam dicit : *Ecce
sicut lutum in manu figuli : sic vos in manu mea
Domus Israel.* Sequitur :

℣. 25. *Quis annuntiavit ab exordio, ut
sciamus : & à principio, ut dicamus:
justus es? Non est neque annunti-
ans, neque prædicens, neque audi-
ens sermones vestros.*

Quis ex omnibus Diis gentium *annun-
ciavit* hæc *ab exordio*, sicut & ego dicens
Abrahæ : quia *possidebis semen tuum portas ini-* Gen. 22. 17.
*micorum suorum, & benedicentur in semine tuo
omnes gentes terræ?* Et quis ex illis annun-
tiavit hæc â principio. ut, cùm ea, sicut
prænuntiavit, fecerit, *dicamus ei : justus es,*
qui, sicut prædixeras, omnia complesti?
Nullus ex Diis vestris hæc agere potest,
sed ego solus hæc facio, qui solus sum
Deus. Nam *neque annuncians neque prædi-
cens* ventura quisquam *ex illis* est, *neque au-
diens sermones vestros*, si dixeritis ei : *justus
es* : quoniam insensibilis statua nihil au-
dire aut loqui valet. Multimoda ratione
Dominus ostendere dignatur idola Divi-
nitatem habere non posse. Sequitur?

Primus ad Sion dixit : Ecce ℣. 27.
*adsum, & Jerusalem Evangelistam
dabo.*

Primus est, de quo legimus, quia *in* Joan. 1. 1.
principio erat verbum. Qui dixit *ad Sion*, id
est, ad populum Judæorum : *Ecce adsum,* ibid. 14.
quia *Verbum caro factum est, & habitavit in no-
bis, & vidimus gloriam ejus gloriam quasi Uni-
geniti à Patre* : Dixit enim : *Ecce adsum,*
quando se, qui expectabatur adesse. præ-
sentem innotuit. Qui quoniam Evange-
lium in Judæa prædicavit, rectè de eo Pa-
ter adjungit, *quia Jerusalem Evangelistam da-
bo*, id est, prædicatorem Evangelii, qui
ait : *Spiritus Domini super me, propter quod un-* Luc. 4. 18.
xit me, evangelizare pauperibus misit me. Evan-
gelista namque boni annuntiator dicitur,
& annuntiator boni Christus est, de quo
legimus : *Quam pulchri super montes pedes an-* Isa. 52. 7.
*nuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bo-
num. prædicantis salutem.* Misso autem hoc
Evangelista in Jerusalem subjungit Pater
de contempotaneis ejus;

Et vidi, & non erat neque ex istis ℣. 28.
*quisquam qui iniret consilium, & in-
terrogatus responderet verbum.*

Vidi, id est, consideravi omnes homi-
nes, qui tunc erant in terra, *& non erat in
eis quisquam, qui iniret consilium*, que-
madmodum ad salutem pertingere
posset, *& interrogatus responderet verbum* de
sua conversatione. *Neque ex istis*, id est,
Jerosolymitis videlicet, ex Judæis erat,
quisquam, qui hoc faceret. Nam & Ju-
dæi notitiam scripturarum amiserant, at-
que consilium credendi in Christum vel
benè agendi inire nolebant, & de his in-
terro-

terrogati, quæ faciebant, respondere non A. poterant. Sequitur:

ỳ. 29. *Ecce omnes injusti, & vana opera eorum, ventus & inane simulacbra eorum.*

Ecce omnes injusti, sicut ait Apostolus: *Causati sumus Judæos & Græcos omnes sub peccato esse sicut scriptum est: Non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Tales erant omnes, quando Salvator in carne apparuit. *Et vana opera eorum*: quia pro temporali vita faciebant B. omnia. *Ventus & inane simulacbra eorum. Scimus enim, quia nihil est idolum in mundo, & quòd Deus nullus nisi unus.* Sed inter tales, qualis Redemptor noster inventus sit, audiamus, Sequitur:

Rom. 3. 9. 10. 11. & 12. 1. Cor. 8. 4.

CAP. XLII.

ỳ. 1. *Ecce servus meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus* C. *proferet.*

ỳ. 2. *Non clamabit, neque accipiet personam, neque audietur foris vox ejus.*

ỳ. 3. *Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, in veritate educet judicium.*

ỳ. 4. *Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra judicium, & legem ejus insulæ expectabunt.*

Ecce servus meus, quem supra dedi Je- D. rusalem Evangelistam. *Servus* enim hic appellatur ille, *qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* Et hic *electus* ex omnibus: *hunc enim Pater signavit Deus.* In quo benè *complacuit sibi anima*, id est, voluntas Patris: quia in omnibus hunc vidit. Quod autem interponit: *Suscipiam eum*, de gloria ejus assumptionis dicit. Suscepit namque eum *constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum & potestatem & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo sed & in futuro, & omnia subjecit sub pedibus ejus.*

Phil. 2. 6. Joan. 6. 27 Eph. 1. 20. 21. & 22.

Dedi, inquit, *spiritum meum super eum.* Sicut & testimonium perhibuit Joannes dicens: *Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum.* Joan. 1. 32. Et benè *super eum* ait: quia de filio hominis loquitur, quem & servum suum appellavit. Nam & secundùm Divinitatem non super Christum est Spiritus, sed in Christo: quia sicut Pater in Filio, & Filius in Patre, ita & Spiritus Sanctus in Patre & Filio. Non ergo secundùm Divinitatem super Christum est: quia non super se Trinitas est, sed super omnia: supra se autem non est, sed in se.

Protulit autem Salvator *gentibus judicium* justæ discretionis, de quo dicitur: quia *non est judicium in gressibus eorum.* Isa. 59. 8. Gressus enim vocantur operationes, quibus innituntur. Sed non est judicium in gressibus horum: quia actiones suas examinare negligunt, ut omnia cum judicio facientes mala dividant & bona operentur. Hujusmodi ergo judicium Dominus per Apostolos suos gentibus edidit, verbum eis scientiæ largiens, quæ tenebantur erroribus.

Quod autem sequitur: quia *non clamabit, neque accipiet personam, neque audietur foris vox ejus*, ita legitur in Matthæo: *Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus.* Matth. 12. 19. Hoc igitur in mansuetudine morum ejus intelligendum est: quia non clamosa, neque contentiosa voce locutus est. In hoc etiam veritas apparet, quia *nullius personam accepit*, ut alicui blandiretur, sed omnes prout decebat, increpavit. Modestia quoque illius ex eo demonstratur: quia nemo *foris per plateas vocem ejus audivit.* Neque enim otiosum unquam verbum protulit aut leve, sicut hi, qui clamant in plateis vanitatem sui cordis ostendentes. Vel *non audita est foris vox ejus*: quia non extra Galilæam atque Judæam vel Samariam Evangelium prædicavit.

Quid autem *calami* nomine nisi Judaici populi temporale regnum* designatur, nitens quidem exteriùs, sed interiùs vacuum? Et quia in eodem populo genus jam regale defecerat, atque regnum ejus alienigena possidebat, aptè hoc regnum *calamus quassatus* vocatur. Quid vero per *linum*

* *Desunt omnia in Garstensi Codice usque ad:* ejus alienigena.

linum nisi ejus Sacerdotium exprimitur, A. quod lineis vestibus utebatur? Quod quia in adventu Domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso jam igne fidei non ardens sed *fumigans* fuit. Incarnatus ergo Dominus *calamum quassatum non confregit, & linum fumigans non extinxit*: quia Judææ regnum, quod penè destructum jam fuerat, ejusque Sacerdotium, quod ignem fidei non tenebat, non potestate judicii percussit, sed eum patientiæ longanimitate toleravit.

Sive *calamum quassatum non conteret*: quia in peccantes placabilis erit, atque veniam dabit peccatoribus. *Et linum fumigans non extinguet*: B. quia qui vicini erant extinctioni, ejus clementiâ servabuntur, Nam in secundo adventu *judicium educet in veritate*, quando reddet unicuique secundùm opera sua, Vel etiam in primo adventu judicium eduxit in veritate, sicut
Joan. 9. 39. ait: *In judicium ego in hunc mundum veni, ut, qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.*

Qui non fuit *tristis neque turbulentus*, sed semper hilariter & mansuetè suas actiones operatus est, *donec poneret in terra judicium*, id est: donec omnes ad imitatio- C. nem suam informaret, ut cum judicio, sicut & suprà dictum est, cuncta faceret. Manifestum est autem, quia postea tristis aut turbulentus non fuit: sed de eo tempore, quo dubitari poterat, perhibuit Propheta testimonium, sicut & Evangelista, cùm de Matre ejus Virgine loqueretur, asseruit, quia Joseph non cognoscebat eam,
Matth. 1. 25. *donec peperit Filium*, quam certè nec postea cognovit. Tali enim genere locutionis frequenter utuntur divinæ Scripturæ. Postquam verò Dominus *posuit in terra*, id est, in latitudine mundi, *judicium*, quo D. credentes in eum dijudicant omnia, quæ facere volunt, perceperunt & *insulæ*, id est; remotiora loca Oceani *legem* prædicationis ejus, quam expectabant. Ad quem versa locutione Pater subjungit:

ỳ. 5. *Hæc dicit Dominus Deus creans cœlos & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam.*

ỳ. 6. *Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam, & servavi te, & dedi te in fœdus populi, in lucem gentium.*

ỳ. 7. *Ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum de domo carceris sedentes in tenebris*

Dominus quidem *creans cælos*, extendit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum, & ipse *firmavit* alta mole *terram*, ut non inclinetur in sæculum sæculi. Ea quoque, *quæ germinant ex illa* sicut arbores, firmat ipse, ut super stipitem suum erecta subsistant. Qui & *flatum*, id est, anhelitum, *dat populo, qui est super eam*, ut animaliter vivant, & *Spiritum* Sanctum *calcantibus eam*, id est, contemnentibus terrena.

Sed iste Dominus, qui talia facit, Christum alloquitur dicens, quia *vocavi te in justitia*, ut tu justus justificare mundum pergeres. *Et apprehendi manum tuam*, ut te confortans ducerem in voluntate mea: quia quidquid operatur Filius, operatur & Pater. *Et servavi te*, inquit, à peccato, & *dedi te in fœdus populi*, id est, in societatem amicitiæ multitudinis Hebræorum credentium, quorum erat cor unum, & anima una. Et *in lucem gentium* dedi te, ut illuminares hos, qui in tenebris, & in umbra mortis sedebant, *ut* interiores *oculos cæcorum* gentilium *aperires*, ut lumen veritatis cernerent. Cæci namque erant gentiles: quia non accepta lege, quò ire debuissent, non viderunt.

Et educeres, inquit, *de conclusione* cordis populum gentilem peccatorum suorum funibus *vinctum*, & *de domo carceris* cordis *sedentes in tenebris* errorum & ignorantiæ. Nam omnis homo, per id quod malè agit, quid sibi aliud quàm conscientiæ suæ carcerem facit? Quia cùm judicante Deo in malitiæ suæ cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne evadendi locum inveniat, quem invenire non meretur. Sæpe enim nonnulli exire à pravis actionibus cupiunt, sed eorundem actuum pondere premuntur, ita ut in malæ consuetudinis carcerem inclusi à semetipsis exire nequeant. Et quidem culpas proprias punire cupientes, hoc quod rectè se agere æstimant, in graviora peccata vertunt, sicque modo mirabili, ut quod exitum putant, hoc inclusionem inveniant. Sic reprobus Judas cùm mortem sibi post peccatum intulit, ad æternæ mortis

tis supplicia pervenit, & peius de peccato A. pœnituit, quàm peccavit. De hujusmodi ergo conclusione venit Salvator *vinctum educere*, de tali *domo carceris* liberare missus est *sedentes in* exterioribus *tenebris*. Sequitur:

ỳ. 8. *Ego sum Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.*

Se *Dominum* nominari voluit, ut sibi omnia deservire monstraret, sicut & per
Ps. 118. 91. Psalmistam ei dicitur: *Quoniam omnia serviunt tibi.* Cujus dominationis *gloriam al-*
Eph. 4. 5. *teri non dedit*: quia *unus Dominus, una fides,* B. *unum baptisma*. Nam sicut duæ fides seu plures esse non possunt, vel duo baptismata: sic nec duo, nec tres Domini sive numerosiores. Unus enim Dominus est Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Qui *gloriam suam alteri non dabit*, ist est nulli idolo, sicut æstimaverunt hi, qui incontaminabile nomen lapidibus & lignis imposiu-
Rom. 1. 23. erunt, & *mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum, & serpentium.*
ib. 25. Tali enim imagini Dominus gloriam suam non dabit, sicut voluerunt isti *qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potiùs quàm creatori.* Nam ut Pater ostenderet nequaquam Filium à gloria sua per hanc sententiam excludi, sed idola, subjunxit:
Joh. 16. 15. *Et laudem meam sculptilibus*, subaudi: non dabo. Filius enim non separatur à glo-
id. 10. 30. ria Patris, qui ait: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt. Et: ego & Pater unum sumus.* Sequitur:

ỳ. 9. *Quæ prima fuerunt, ecce venerunt: nova quoque ego annuntio:* D. *antequam oriantur, audita vobis faciam.*

Prima fuerant ventura, quæ superiùs de adventu Salvatoris dicta sunt, ut ibi nostra salus inciperet. Sed hæc, inquit, jam *venerunt*. *Nova quoque* vobis *annuntio* secutura, id est: Apostolorum prædicationem, gentium vocationem. *Antequam oriantur, audita vobis faciam*, ut non ea dubitetis esse ventura, sicut & hæc venisse jam cernitis. Nam quæ sint hæc *nova*, quæ vobis annuntio, declaratur, cùm subditur:

Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ, qui descenditis in mare, & plenitudo ejus, insulæ & habitatores earum. ỳ. 10.

Novum quippe *canticum* est præconium Evangelicæ prædicationis, in qua res nova auditur, id est: Incarnatio Christi, mors, & post resurrectionem ascensio, & Spiritus sancti missio, totiusque mundi vocatio. Hoc canticum ubique cantat Ecclesia: quoniam pro se Christum talia peregisse jugiter recolit, ac prædicat, depositoque veteri homine per gratiam baptismatis ipsa fideliter innovata est, & in novitate vitæ ambulat. Qui enim veterem adhuc conversationem servat, id est; terrena diligit, vetus canticum resonat: qui verò æterna diligit, *novum canticum cantat*. Novus enim homo cantat canticum novum, non ille vetus, qui necdum Adæ peccata deponens in prævaricatione veteris hominis perseverat. *Novum* utique, quia nunquam aliquid simile visum est aut auditum; *novum*, quod nulla C. vetustate sordescat, sed semper in suæ dignitatis gratia perseveret.

Hoc itaque canticum totus Orbis Deo cantare jubetur, ut & *ab extremis terræ laus* Ps. 60. 3.
ejus resonet, secundùm quod & in Psalmo dicit Ecclesia: *A finibus terræ ad te clamavi.* Vel aliter intelligere possumus, quod dicitur: *Laus ejus ab extremis terræ.* Sunt enim alii primi terræ, sunt alii novissimi. Qui sunt primi? Sapientes sæculi, nobiles, divites, optimates. Qui sunt extremi? *Stul-* 1 Cor. 1. 27.
ta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret. Ab his ergo extremis terræ laus Dei semper intonat.

Mare verò sæculum istud est amarum & turbulentum, in quod mare descenderunt piscatores hominum sagenam Evangelicæ prædicationis mittere, de qua dici-
tur: *Simile est regnum Cælorum sagenæ missæ* Matt. 13. 47. & 48.
in mari, & ex omni genere piscium congreganti, quam cùm impleta esset, educentes & secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. *Plenitudo* autem istius *maris* multitudo sæcularium vel gentilium: *insulæ* verò diversæ gentes vel regiones. Es
his

his omnibus præcipitur, ut novæ laudis canticum Domino decantent. Sequitur.

℣. 11. *Sublevetur desertum, & civitates ejus, & in domibus habitabit Cedar.*

Sublevetur desertum, id est: ad amorem supernæ patriæ cor gentilium erigatur, & *civitates eorum* in spem salutis æternæ mentem elevent. *Cedar* filius Ismael fuit, à quo & Provincia nomen accepit: & qui de ejus progenie sunt, non in domibus, sed in tabernaculis habitare solent, & per deserta vagari. Interpretatur autem *tenebræ*, & significat gentilem populum, qui in tenebris errorum per hujus sæculi desertum vagus incedebat, sed per Apostolos ad fidem conversus cœpit *in domibus*, id est: in Ecclesiis, ùt domesticus, manere. Sequitur:

Laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt. Qui sunt *habitatores Petræ* nisi qui in cordis sui duritia manent? Sed & isti ad laudandum excitantur per respectum novæ gratiæ. Prædicatores autem *de vertice montium clamant*, cùm in culmine virtutum stantes ac terrena despicientes ad appetitum supernorum eos, qui in infimis animo degunt, convocant. Sequitur:

℣. 12. *Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nuntiabunt.*

Prædicatores Domino *gloriam ponunt* in cordibus auditorum, atque prædicationes ejus laudem non solùm in toto Orbe, sed etiam *in insulis* maris procul *annuntiant*. Et quia post hæc Judex venturus est, ut reddat unicuique secundùm opus suum, congruè subditur.

℣. 13. *Dominus ùt fortis egredietur, & sicut vir prœliator suscitabit Zelum.*

Qui enim priùs egressus est sicut infirmus, secundò *sicut fortis egredietur*, quando videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute magna & gloria. *Et sicut vir prœliator suscitabit Zelum* ulciscendi se de hostibus suis, quando, sicut & Liber Sapientiæ dicit, *accipiet armaturam Zelus illius, & pugnabit cum illo Orbis terrarum contra insensatos.* Solet enim prœliator, quando pugnaturus est contra suos hostes,

Sap. 5, 18.

Zelum & iram in animo suo suscitare, ne per mansuetudinis spiritum parcat adversariis. Dominus ergo sicut vir prœliator *Zelum suscitaturus* esse dicitur: quia cum tali animo veniet, ut inimicis suis non parcat. Sequitur:

Vociferabitur, & clamabit, & super inimicos suos confortabitur.

Tacui, semper silui, patiens fui, quasi parturiens loquar: dissipabo, & absorbebo simul. ℣. 14.

Desertos faciam montes & colles, & omne gramen eorum exsiccabo. ℣. 15.

Qui quondam sicut agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum, nunc *vociferabitur, & clamabit*: & qui suos hostes ita super se confortavit, ut ligari & flagellari posset ab eis, & crucifigi, tunc, ut inimicos suos puniat, *confortabitur* super eos dicens: *Tacui, semper silui &c.* Sed quomodo semper *siluit*, qui per legem & Prophetas, per Evangelium & Apostolos clamare non cessavit? *Siluit* quidem per judicium, sed non siluit per præceptum. *Patiens* quoque nunc est: quia peccatores diu sustinet, ut resipiscant. *Parturiens* verò cum dolore ejicit, quod intus diu cum pondere portavit. Post longum ergo silentium *sicut parturiens* Dominus loquitur: quia quod apud se nunc tacitus tolerat, in ultione quandoque judicij quasi cum dolore manifestat. Qui semper siluerat, *sicut parturiens loquitur*: Quia qui sine ultione diu facta hominum pertulit, quandoque cum fervore examinis quasi cum dolore mentis ostendet, quantæ animadversionis sententiam intus servaverit. Qui & *dissipat* in furore suo tunc omnes reprobos, & *absorbet*, id est: in profundum abyssi judiciorum suorum immergit.

Montes quoq; tunc similiter *desertos facit & colles*, ut non remaneat in eis habitator. Quid enim per *montes & colles* accipitur nisi superbi principes hujus sæculi? Quid verò per habitatores montium nisi populus exprimitur, quem principes regendo portant? Nam sicut montes sustinent cultores suos: ita principes pondus eorum sustinent, quos regunt. *Desertos* ergo *facit* Dominus in judicio *montes & colles*: quia superbis principibus omnem potentiam

tiam prælationis auferet. Sed *& gramen* A, *eorum exsiccabit*, quoniam vetustatem carnalis actionis eorum arescere faciet, ut concremari possit. Hæc de secundo adventu suo Dominus locutus est, atque de his, quæ in primo * fuerat acturus, subjungit:

* Codd. inprimis vel: in primis

Et ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.

℣. 16. *Et ducam cæcos in via, quam nesciebant, & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in directa.*

Flumina quippe posuit *in insulas*, quoniam fluenta Evangelii usque in remota Oceani loca manare facit: vel in universas gentes exuberare, ut gentes per *insulas* exprimantur. *Et stagna arefacit*: quia profunditatem scientiæ Judæorum, quæ in uno populo quasi in uno loco torpebat, exsiccavit. Arefacta est enim sapientia Scribarum & Pharisæorum. *Via* verò ille est, qui ait: *Ego sum via.* (Joan. 14. 6.) *Semitæ* autem Prophetæ sunt. Unde & per Jeremiam C dicitur: *Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus vestris.* (Jer. 6. 16.) Antiquas enim semitas appellat Prophetas, qui omnes unam viam singulariter bonam ostendunt, per quam ad refrigerium animarum perveniamus, id est: ad Christum. Per hanc ergo viam, id est: per hujuscemodi semitas Dominus cæcos gentiles ducit illuminatis cordibus eorum. Sive per *viam* scientiæ Dei, & per *semitas* Propherales *ambulare facit* eos. Posuit enim *tenebras* veteris ignorantiæ *coram eis in lucem* veræ scientiæ, D & *prava* eorum corda per iniquitatem distorta rectificavit. Sequitur:

Hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.

℣. 17. *Conversi sunt retrorsum.*

Hæc, quæ dicta sunt, complevit nobis Dominus, *& non dereliquit nos*, sed est nobiscum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Nos verò beneficiis ejus ingrati *retro sumus conversi* ad vitia sæculi, de quibus nos liberaverat. Vel quod ait: *Conversi sunt retrorsum*, ad habitationem paradisi, quam peccando reliqueramus, potest forsitan intelligi. Post hæc de reliquiis gentilium, quæ in idolatria permanere maluerunt, subdit:

Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos Dii nostri. Non ait eos dicere conflatili: *Tu es Deus noster*, sed: *vos Dii nostri* sicut & illi dicebant de vitulo: *Isti sunt Dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti.* (Exod. 32. 4.) Qui enim idolum colit, unum Deum, qui verus est, deseruit, & pluribus Diis, qui falsi sunt, se servum exhibuit. Illuminatis autem gentilibus ubique & directis atque cultoribus Idolorum confusis increpat Dominus Judæorum duritiam, cùm subB. jungit:

Surdi audite, & cæci intuemini ℣. 18.
ad videndum. Atque de eodem populo subjicit:

Quis cæcus nisi servus meus? ℣. 19.
Et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi.

Cæcus quippe est ille populus, qui semper ex timore Deo servivit, quia lumen charitatis nescit: & *surdus*, quia Prophetas ad se clamantes non audit. De quo & additur: *Quis cæcus, nisi qui venundatus est? Quis cæcus nisi servus Domini?* Quis enim tam cæcus, quam qui peccando venundatus est, & se liberum æstimat? Cujus adhuc cæca visio & surda auditio increpatur, cùm subditur:

Qui vides multa, nonne custo- ℣. 20.
dies? Qui apertas habes aures, nonne audies?

Videbant enim in scripturis multa, sed non custodiebant. Aures enim cordis apertas ad intelligendum multa habebat, sed ut faceret, audire nolebat. Unde & per Apostolum ei dictum est: *Qui alium doces, te ipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Qui abominaris idola, sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras?* (Rom. 2. 21. 22. 23.)

Sed hæc & de carnalibus, qui sunt in Ecclesia, possunt intelligi. *Surdi* enim sunt, qui verba Dei in aure cordis non percipiunt, inter cujusmodi surdos ipse clamat: *Qui habet aures audiendi, audiat.* (Matth. 11. 15.) *Cæci* vero sunt, qui terrenis lucris occupati damna, quæ intus patiuntur, non vident. Unde nunc talibus surdis præcipitur, ut auribus cordis audiant: & cæcis, ut ad videndum intueantur, qui non ad viden-

dum intueri solent. *Ad videndum* quippe A. *intueri* est de his cogitare, quæ mentem illuminant. Nam ad non videndum intuetur, qui terrenis suum exercet ingenium. De quo rectè subditur:

Quis cæcus nisi servus meus? & surdus nisi ad quem nuntios meos misi? Joan. 8. 35. Hic est *servus*, qui *non manet in domo in æternum*. Qui *cæcus* est, quia spiritalibus oculis non videt: & *surdus*, quia prædicatores Sanctos auribus cordis non audit. Cui congruit, & quod additur? *Quis cæcus nisi qui venundatus est? Quis cæcus nisi servus Domini?* Hic enim carnalis est *venundatus* sub peccato, nec intelligit, quia peccando semetipsum diabo- B. lo vendidit. Et ipse, cùm sit inutilis, servus Domini cæcus est: Joan. 15. 15 quia *servus nescit, quid faciat Dominus ejus*.

Sed cùm subditur: qui *vides multa, nonne custodies*, monstratur iste servus esse & *cæcus* & *videns*. Cæcus quidem non videndo: videns autem non intelligendo. Simili modo cùm adjungitur: *Qui apertas habes aures, nonne audies*, & *surdus* & *audiens* esse declaratur. Surdus namque ad faciendum esse manifestatur, sed aures habere apertas non ad intelligendum. Qui- C. cunque enim scripturas intelligit, sed non facit, id est: unusquisque mihi similis increpatur hoc loco, cùm dicitur: *Qui vides multa, nonne custodies? Qui apertas habes aures, nonne audies?* Sequitur:

℣. 21. *Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret.*

℣. 22. *Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus juvenum omnes simul, & in domibus carcerum ab- D. sconditi sunt.*

Dominus voluit, ut sanctificaret hunc servum, id est: populum Judæorum vel etiam Christianorum carnalem, sed servus noluit ab eo sanctificari. Aut certè *voluit Dominus, ut* eum servus iste *sanctificaret* in semetipso, juxta quod scriptum est: Isa. 8. 13. *Dominum exercituum sanctificate.* Vel: 1. Pet. 3. 15 *Dominum Christum sanctificate in cordibus vestris.*

Et *voluit, ut sanctificaret* * legem operando *& extolleret* intelligendo. (* Ita uterque Cod.) *Legem* quippe *magnificat & extollit* quisquis in observatione cœlestium mandatorum ita proficit, ut & mens ejus ad altiora spiritalis intelligentiæ elevetur. Sed piger servus legem magnificare negligit & extollere; quia Judæorum populus carnaliter eam intelligit, vel observat, & Christianorum inanium iste populus nil magnum operatur, sed corde semper in infimis repit. Propter quod uterque *populus* ab inimicis suis *direptus, & vastatus est*, ille quidem à Romanis, hic autem, quod graviùs est, à malignis spiritibus. Sunt enim *omnes laqueus juvenum*, id est: eorum, qui carnis ardore fervent: quia secundùm Petri sententiam, *pelliciunt in desideriis carnis eos,* 2. Pet. 2. 18 *qui paululum effugiunt. Laqueus juvenum omnes* isti sæculares sunt, qui suis confabulationibus illiciunt eos ad peccandum, qui calore tentationum æstuant. Nam & *bonos mores corrumpunt colloquia mala.*

Qui *& in domibus carcerum absconditi* 1. Cor. 15. 33. *sunt*: quia in conscientiarum suarum tenebrosis latibulis, ubi tenentur à diabolo captivi, fraudem malitiæ suæ contegunt. Neque enim verè tales sunt, quales se foris ostendunt, sed tales potiùs, quales intus latent. Talibus à Domino dictum est: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ aforis apparent hominibus speciosa, intus verè plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. sic & vos quidem aforis apparetis hominibus justi, intus verò pleni estis hypocrisi, & iniquitate.* Matth. 23. 27. & 28.

Hoc est itaque, quòd *in domibus carcerum absconditi* esse dicuntur, de cujusmodi carceribus supra disseruimus. Sequitur:

Facti sunt in rapinam, nec est qui eruat: in direptionem, & non est, qui dicat: Redde.

Judæi populo Romanorum *facti sunt in rapinam, & in direptionem, nec est, qui eruat eos, vel dicat: Redde*: quoniam adhuc tenentur captivi. Nonnulli etiam ex his, qui nomine censentur Christiano, *facti sunt* dæmonibus *in rapinam*, ut quidquid boni videbantur habere, diripiatur ab invisibilibus adversariis: *nec est, qui eruat eos*: quoniam justo Dei judicio relicti sunt in sua malitia. Deinde Propheta in multitudine populi clamat & dicit:

Quis

†. 23. *Quis est in vobis, qui * audiat hoc, audiat, & auscultet futura?*
* aliàs: attendat.

Quis est in vobis ô Judæi, *qui audiat hoc*, quod de vobis indubitanter futurum verbo præteriti temporis dixi: *Facti sunt in rapinam, nec est, qui eruat?* Qui enim hoc audierit, timebit peccare, ne fiat in rapinam. Nobis quoque dicitur: *Quis est in vobis, qui audiat hoc?* Quia in plebe christiana rarus auditor hujus sermonis invenitur. Rarus enim quisquam est, qui de animæ captivitate cogitet, & bona cordis invisibilibus adversariis diripientibus amittere metuat, atque illa, quæ se in futuro sæculo manent, solicite attendat, vel audire studeat. Sequitur:

†24. *Quis dedit in direptionem Jacob, & Israel vastantibus? Nonne Dominus ipse est, cui peccavimus?*

Populum Judæorum vastantibus Romanis dedit in direptionem ipse Dominus Jesus, qui peccaverant occidentes eum. Nos quoque propter peccata, quorum nobis conscii sumus, occultis adversariis, qui nos sensibiliter excruciant, futurum est, ut tradamur, nisi pœnitentiam egerimus. Sequitur:

Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.

Id est: Judæi vel pseudo-christiani *noluerunt in viis ejus ire, aut legem*, ut facerent, *audire*. Non ait: *Nescierunt aut nequiverunt in viis ejus ambulare*, sed *noluerunt*: ut non ex ignorantia vel infirmitate, sed ex superbia demonstraret eos peccâsse, qui mandata Dei sciendo contempserunt, aut scire recusaverunt. Meritò tales in direptionem dati sunt. Sequitur:

†. 25. *Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum.*

Super populum Judæorum Dominus *indignationem* suam per Romanos *effudit*, & validum *bellum*, sicut & in Psalmo dictum est: *Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet.* Unde & subjungitur:

Ps. 68. 25.

Et combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

Combussit eum undique totam Judæam concremans, *& succendit eum* Jerusalem igne consumens. Sed populus iste qui sic combustus est, *non cognovit*, cur hæc pateretur, *nec intellexit*: quia propter necem Salvatoris ita succendebatur. Ut autem spiritaliter juxta superiorem sensum hæc intelligamus, sciendum est, quia *indignatio* vel *ira Dei* appellatur, â bonis actionibus infirmari, sicut scriptum est: *Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.* Si igitur irasci Dominus perhibetur, cùm viam justitiæ homines perdunt, *super eum indignationem furoris sui* latiùs *effundit*, qui nolens in viis ejus ambulare, rectitudinis tramitem sciendo deserit. Ps. 2. 12.

Bellum quoque patitur, qui carnis suæ tentationibus impugnatur. Hoc tamen bellum quodammodo adhuc infirmum est. Sed *forte bellum* Dominus desuper *effundit*, quando superbum cor percutit, & judiciorum suorum gladiis opera ejus, quæ videbantur bona, terribiliter destruit. *Forte bellum effundit*, quando antiquum hostem justo judicio relaxat in viribus suis. Qui videlicet adversarius *comburit eum in circuitu, & non cognoscit: & succendit eum, & non intelligit.* Ipse enim Sathanas facit, quod Dominus nunc facere dicitur: quia nihil facere potest diabolus, nisi â Domino potestatem acceperit. *Non est potestas nisi â Domino.* Antiquus ergo deceptor potestate divinitus accepta comburit eum in circuitu, quem undique tentans undique vitiorum ignibus inflammat. Circuit enim ille nos singulos, & ab omni parte vitia suggerit. Offert oculis formas illices, & faciles voluptates, ut visu castitatem destruat: aures percanorâ musicâ tentat, ut vi soni dulcioris auditum solvat, & Christianum rigorem molliat: linguam convitio provocat: manum injuriis lacessentibus ad petulantiam cædis instigat: ut fraudatorem faciat, lucra apponit injusta: honores terrenos promittit, ut cœlestes adimat: ostendit falsa, ut vera subripiat. Benè ergo de eo, quem ita diabolus undique tentans vitiis inflammat, dicitur, quia *combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.* Neque enim comburi se, qui sic comburitur, cognoscit: quia cæcatus mundanis voluptatibus spiritalia, quæ patitur, non intelligit. Rom. 13. 1.

Potest autem, quod additur: *Et succendit eum*, nec dicitur: *in circuitu*, ad interiorem hominem referri, ut quod dictum est:

est: ***Et combussit eum in circuitu***, de exterio- A. re homine intelligatur. Et foris igitur & intus est succensus, qui carnis ac spiritus bona vitiorum igne perdidit. Nam si per cordis munditiam libidinis flamma non extinguitur, incassum quælibet virtu-

Deut. 32. 22. tes oriuntur sicut per Moysen dicitur: ***Ignis ab ira mea exarsit, & ardebit usque ad inferos deorsum, comedet terram, & nascentia ejus.***

Ignis quippe terram atque nasceutia ejus comedit, cùm libido carnem atque per hanc omnia benè acta consumit. Nam quidquid prodit ex fruge rectitudinis, hoc B. nimirum concremat flamma corruptionis. Solo itaque libidinis igne totus homo concrematur & intus & foris, etiamsi cæterorum incendia vitiorum deessent.

Sed postquam hæc de reprobis, qui fidē tenere videntur, dicta sunt, ad electos sermo subsequens dirigitur. Aut certè vastatos per Romanos Judæorum fideles ex circumcisione, quos ad prædicandum per Orbem sicut agnos inter lupos misit, alloquitur consequenter dicens:

CAP. XLIII.

℣. 1. *ET nunc hæc dicit Dominus creans te Jacob, & formans de Israel:* C. *noli timere: quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.*

Quotiescunque ***Jacob*** vel ***Israel*** cum additamento honoris ponitur, de spiritali Jacob intelligendum est. Ubi verò sine adjectione electionis dicitur, de carnali Jacob vel Israel accipi debet, de populo Judæorum seu de carnalibus, qui sunt in Ecclesia. Nunc ergo cùm dicitur: ***Hæc dicit Dominus creans te Jacob, & formans te Israel***, electos novi testamenti cultores indu- D. bitanter Dominus alloquitur. Ipse quippe ***creavit*** eos, non solùm ut essent, sed

Eph. 2. 10. etiam ut justi essent. ***Ipsius enim sumus*** inquiunt, ***creatura creati in Christo Jesu in operibus bonis.*** Et ipse ***formavit*** eos ad imaginem & similitudinem suam, ut forma bonitatis ejus cerneretur in eis. Quibus propter Catholicam unitatem velut uni loquitur dicens: ***Noli timere*** adversa pati propter nomen meum: quia pretioso in sanguine meo redemi te, ***& vocavi te: Meus es tu***, pro quo tam grande pretium dedi.

Sed fortasse quærat aliquis, cur omnipotens Deus electorum suorum adversarios temporaliter excrescere permiserit? Ideo scilicet, ut malorum sævitiā purgaretur vita bonorum. Nunquam quippe Deus adversarios bonorum esse permitteret, nisi etiam, quantum prodessent, videret. Nam dum injusti sæviunt, justi purgantur: & utilitati innocentiæ militat vita pravorum, dum hanc & premendo humiliat, & humiliando semper ad melius informat. Unde & Salomon ait: ***Qui stultus est, serviet sapienti***: quia contra sapi- Prov. 11. 29. entis vitam dum stultus præeminens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profectò hunc ab omni vitiorum rubigine utendo purgat. Stultus ergo sapienti & dominando servit, quem ad meliorem statum premendo provehit. Suos itaque Dominus temporaliter affligi permittit, sed inter adversa solatium suæ pietatis semper eis tribuit. Unde & nunc subdit:

Cùm pertransieris per aquas, tecum ero, flumina non operient te: cùm ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. ℣. 2.

Quia ego Dominus Deus tuus Sanctus Israel Salvator tuus. ℣. 3.

Quam videlicet promissionem & secundum litteram Sancti Martyres esse veram frequenter experti sunt. Nam plerique eorum in aquis & fluminibus missi Deo sibi præsente submergi non potuerunt aut lædi: plerique deambulantes in igne non valuerunt aduri, neque vel capillum eorum flamma cremando non tetigit. Sed quia nonnulli eorum in aquis vel ignibus consumpti sunt, debemus spiritaliter magis hanc promissionem intelligere, ne in aliquo falsa videatur.

Aquarum namque vel ***fluminum*** appellatione designantur tribulationes, sicut per Salomonem dicitur: ***Aquæ multæ non*** Cant. 8. 7. ***potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.*** ***Ignis*** autem vel ***flamma*** passionis ardorem exprimit, sicut Apostolus docet: ***Quorum***, inquit, ***animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta*** Hebr. 13. 11. 12. ***per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & Jesus, ut sanctificaret***

per

per suum sanguinem populum, extra portam passus est. A. Cùm enim crematio illa corporum animalium passionem Domini præfiguraverit, patet, quid ignis mysticè designet.

Ait ergo: *cùm transieris per aquas*, id est, per tribulationum fluctus, *tecum ero*, ut te custodiam, & *flumina*, id est: rapidi impetus tribulationum *non operient*, id est: non submergent te, quia non superabunt. *Cùm ambulaveris in igne*, id est: in ardore sævientium passionum, *non combureris* in anima: quia spiritale refrigerium intrinsecus

uterque Cod. dando. dabo:* & *flamma*, id est, furor persecutorum *non ardebit in te:* qui non pertinget B. ad animam tuam, licèt in corpore sæviat. *Ego* enim sum *Dominus Deus tuus*, quem contra falsorum Deorum cultores in passione confiteris, & ego Sanctus Sanctorum, quem expectavit Israel. Qui & *Salvator tuus* sum: quoniam à præsentibus malis de eripiens ad æternam salutem perducam.

Vel *aquæ & flumina* sunt actiones sæculi. Et illos flumina operiunt, quos actiones hujus sæculi mentis perturbatione non confundunt. Nam qui Spiritus C. Sancti gratia tenentur in mente, transeunt aquas: & tamen fluminibus non operiuntur, quia & inter medias populorum catervas sic peragunt gressus sui itineris, ut non submittant actionibus caput mentis. Sequitur:

Dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam & Saba pro te. Ægyptus dicitur *tenebra* vel *tribulatio. Æthiopia* verò & nigros populos mittit, & interpretatur caligo. *Saba* autem *captivitas* vel *rete* dicitur. Et quid per Ægyptum & Æthiopiam & Saba designatur nisi gentilitas, quam antiquus hostis in errorum caligine positam tribulabat, & in retiaculo suo captivam D. tenebat? Ait ergo ordini prædicatorum Dominus: *Dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam & Saba pro te.* Ac si diceret: Hanc tibi misericordiam & propitiationem dedi, ut gentilem populum pro te salvarem. Sequitur:

†. 4. *Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus, ego dilexi te.*

Israel iste *honorabilis & gloriosus coram Deo factus est, ex quo* per totum Orbem prædicare cœpit, & ubicunque signis coruscare, universasque gentes convertere. Et ex tunc præcipuè *dilexit eum* Dominus, licèt & antea eum dilexisset: sed tunc eum diligere forsitan non videbatur, quem inter persecutores miserat. Sequitur:

Et dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Hoc est, nisi fallor, quod Salomon ait: *Pro justo dabitur impius, & pro rectis iniquus.* Et rursum: *Justus de angustiis liberatus est, & tradetur impius pro eo.* Unde & adhuc contra persecutores hunc electum Israel corroborat subdendo: Prov. 21. 18. ibid. 11. 8

Noli timere: quoniam ego sum tecum. †. 5.

Fœcundamque prolem fidelium ei pollicetur, cùm subjungit: *Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.*

Dicam Aquiloni: Da: & Austro: Noli prohibere †. 6.

Manifestè enim hoc loco demonstravit Ecclesiam à quatuor mundi partibus fuisse congregandam. Unde & ad ultimum fideles etiam ab extremis Orbis limitibus venturi declarantur, cum subditur:

Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ.

Quod si spiritaliter hæc intelligenda sunt, quid per *Orientem* accipitur nisi populus Judæorum, qui primus lumen cognitionis divinæ habuit, & Solem justitiæ mundo protulit? Et quid per *Occidentem* nisi populus Gentilium, qui per amorem caducorum in occiduis erat, & propè mundi terminum velut in fine diei Solem justitiæ Christum accepit? *Ab Oriente* ergo *semen* Ecclesiæ *adducitur & ab Occidente:* quia fideles & à circumcisione & à præputio veniunt.

Per *Aquilonem* quoque Gentilitas designatur, quæ velut in sinistra & glaciali, tenebrosaque regione posita fuit in infidelitate. Per *Austrum* verò Judæa figuratur, quæ quasi meridiano sole incaluit: quia Redemptore in carne apparente fervorem fidei prima suscepit. Aquiloni ergo dicitur: *Da*, cùm offerre Deo fidei suæ munera gentilitas imperatur. Austro jubetur, *ne prohibeat:* quia Hebræis in fide consistentibus præcipitur, ne vitam gentilium repellendo contemnant. Voluerunt enim primò gentiles te fonere sicut Actus Apostolorum satis declarant.

De longinquo autem *filios* suos afferri Do- A. minus imperat, ut filius, qui in regionem

Luc. 15. longinquam abiit, ubi luxuriosè vivendo bona sua dissipavit, redeat ad patrem suum. Sed & *filias* suas, id est: infirmas & contemptibiles personas ab extremis vilitatibus terræ jubet afferri: quoniam *infirma mundi elegit Deus, ut fortia confundat:*

1. Cor. 1. 27. *& ignobilia mundi & contemptibilia elegit, & qua non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.* Hæc sunt enim filiæ venientes ab extremis terræ. Sequitur:

ỳ. 7. *Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum,* B. *& formavi, & feci eum.*

Omnem, qui invocat nomen ejus, *creavit in gloriam* suam Dominus. *Omnis enim, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Rom. 10. 13. *Invocat* autem *nomen ejus*, qui cor suum mundat, & ejus adventum tota devotione precatur ad se ipsum. Quicunque ergo taliter agit, Deus illum creavit in justitia & sanctitate veritatis in gloriam suam renovatum spiritu mentis suæ.

Formavit eum ad similitudinem suam:

Ephes. 2. 10. quia bonitatis suæ formam expressit in eo. Et justum *fecit* eum. *Ipsius enim sumus factura creati in Christo JESU in operibus* C. *bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Quia verò *cæcitas ex parte contigit in*

Rom. 11. 25. *in Israel, donec plenitudo gentium intraret,* rectè subjungitur.

ỳ. 8. *Educ foras populum cæcum, & oculos habentem, surdum, & aures ei sunt.*

Missus est *foras* iste *cæcus* & *surdus* Judæorum populus, & gentes ad fidem loco ejus ingressæ sunt. Unde & subditur.

ỳ. 9. *Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus.*

Universitas enim gentium in una fide congregata est, & de cunctis tribubus Israël multitudo credentium collecta est. His itaque prænuntiatis errorem gentilium Dominus arguit, qui Deos esse putabant eos, qui nihil horum prædicere poterant, cùm subdit:

Quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt, audire nos faciet? Dent testes eorum, &

*Alias: dicant: Verè. *justificentur, & audiant & dicant.* * *Quis*, inquit, ex Diis vestris *annuntiet in vobis* O gentiles de gentium & judæorum unifica- societate? *Et quæ prima sunt*, id est: ea, quæ Salvator in carne gesturus est, quis ex Diis vestris *audire vos faciet?* Subauditur: Nullus. Ipsi Dii vestri *dent testes* eorum, quæ prima sunt, si annuntiant ea, sicut ego Prophetas & Apostolos do testes eorum, quæ annuntio. *Et justificentur* in verbis suis, cùm vera prædicere cognoscentur, sicut & ego justificor in sermonibus meis. Et audiant ea, quæ sibi obticientur, *& dicant*, id est: respondeant. Nam si vere Dii sunt, hæc omnia debent agere. Redarguitis autem infidelibus, qui tales Deos colebant, alloquitur fideles Dominus ostendens hæc omnia se fecisse, sicut Deum decebat. Nam sequitur.

Verè vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus quem elegi, ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis, quia ego ipse sum, ỳ. 10.

Vos, inquit, O Apostoli & credentes estis verborum meorum *testes* & Divinitatis meæ: Et ille, *qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, testis meus est, *quem* ad hoc ipsum præ omnibus *elegi, ut* per eum *sciatis*, quòd de me mortalibus est sciendum, *&* indubitanter *mihi credatis* per omnia, *& intelligatis, quia ego ipse sum* immutabilis æternaliter permanens. Sequitur: Philip. 2. 6

Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

Ante me non est formatus aliquis ex his, quos gentiles in Deos sibi formant, quia ego sum, antequam aliquod idolum fieret: *& post me non erit* quisquam eorum, sed ego post omnes illos ero: quia destructis idoD. lis ego sine fine permanebo. Quædam temperatio Divinæ locutionis est hæc, qua, dum de se minus dicit, majus vult intelligi & ita loquens ostendit non posse quemquam talium Deorum similem esse sibi. Sequitur:

Ego sum Dominus, & non est absque me Salvator. ỳ. 11.

Ego solus sum Dominus, cui competit universa servire: quia non solum subjectus præsideo, sed omnia bona possideo. *Et non est absque me Salvator*: quia præter me non est, qui salvare possit. Neque enim Di-

Dii gentium cultores suos salvant, sed perdunt. Non enim Filium negat esse Salvatorem Pater, dum dicit, quia *non est absque me Salvator*, quoniam Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris non est absque Patre, sed Pater in Filio, & Filius in Patre, ac per hoc Pater & Filius non sunt duo Salvatores, sed unus Salvator, sicut nec duo Domini sed unus Dominus. Sequitur:

ŷ. 12. *Ego annuntiavi & salvavi, auditum feci, & non fuit in vobis alienus.*

Annuntiavi per Prophetas, *salvavi* per Christum, *auditum feci* per Apostolos, *& non fuit in vobis Deus alienus*, sed ego in omnibus vobis tam sub lege, quàm sub gratia. Sequitur.

Verè vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus: Quia ego sum solus Deus. Sequitur:

ŷ. 13. *Et ab initio ego ipse, & non est, qui de manu mea eruat.*

Ac si dicat Dominus: Nemo antiquior me, & nemo fortior me. Unde & subdit: *Operabor, & quis avertet illud?* Nemo enim poterit opus ejus avertere, qui salutem mundi operari disposuit. Nam sequitur:

ŷ. 14. *Hæc dicit Dominus Redemptor vester sanctus Israël: Propter vos emisi in Babylonem, & detraxi vectes universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.*

ŷ. 15. *Ego Dominus sanctus vester, creans Israël, Rex vester.*

Propriè quidem & usitatè *Redemptor* appellari solet Filius hominis, qui dedit animam suam redemptionem pro multis: sed tamen quoniam inseparabilia sunt opera Patris & Filii, Pater quoque Redemptor appellari potest, non quia ipse pro nobis passus sit, sed quia nos sanguine filii sui redemit. Nam pro ereptione vel liberatione poni solet redemptio.

a De Divin. Nom. c. 8. ** God. Carst. fine.* Sed & juxta Dionysium *a* nominatur Dominus Redemptio, quantum non finit* vera existentia ad non esse cadere: & quantum etiam si quid ad delictum aut inordinatum deceptum sit, & diminutionem quandam patiatur propriorum bonorum perfectionis, & hoc à passione & inertia redemit implens indigentiam,

A & paternè infirmitatem despiciens & restituens à malo, magis autem statuens in bono, & ordinans & ornans inordinatum ejus & inornatum, & integritatem perficiens, & omnium solvens maculas. Juxta hunc ergo sensum *Redemptor* est vel redemptio non solùm Filius, sed & Pater & Spiritus Sanctus, quoniam tota Trinitas operatur hæc omnia.

Simili modo *Sanctus Israël* appellatur non solùm Filius, sed & Pater, & Spiritus Sanctus attestantibus primis virtutibus, quæ clamant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Do-*
B. *minus Deus exercituum.* Hic enim Dominus naturaliter Sanctus est, & per semetipsum Sanctus, & omnia Sanctificans, ideoque *Sanctus Israël* dicitur quasi *Sanctus Sanctorum*. Et Pater ergo *Sanctus Israël*, appellatur, qui propter nos *emisit* Unigentum suum *in Babylonem*, id est: in hunc mundum vitiis & erroribus confusum, *& detraxit universos vectes* portarum Babylonis, ut ablatis vectibus portæ patescerent, & egrederentur liberi, qui in hac Babylone tenebantur captivi. Quid autem nomine *vectium* designatur, Salomon insinnat dicens: *Judicia quasi vectes urbium.* Nam dum C. gentiles adhuc judicarent Idolis potiùs quàm Deo serviendum, hujusmodi servitia quasi vectes obfirmatas eis tenebant portas Babylonis, ne possent eas ingredi, aut prædicatores veritatis admittere. Dum judicaremus melius esse servire peccato quam justitiæ, judicia nostræ voluntatis instar vectium obfirmabant nobis portas hujus confusæ Babylonis. *Detraxit* ergo Dominus *vectes* perversorum judiciorum hujusmodi, ut ablatis vectibus & repagulis malæ voluntatis egrederemur à nobismetipsis, qui tenebamur intra nosmetipsos velut in Babylone captivi.

Isa. 6. 3.

Prov. 18. 19.

D *Chaldæi* quoque *gloriabantur in navibus suis*: quia maligni spiritus in mentibus hominum, quas per amarum pelagus sæculi hujus vagas deducebant, nimis exultabant. Sed & istos detraxit Dominus: quia de cordibus eorum, quos sic possidebant, ejecit illos. Qui *noster est Sanctus*: quia ipse naturaliter Sanctus, qui nos per donum suæ gratiæ sanctificat, ideoque solus rectè sanctus: quia *nemo bonus nisi unus Deus*. Qui & spiritale *Israël creat* in operibus bonis: *quoniam in Christo JESU neque circumcisio aliquid valet*, neque

Matt. 19. 17.

Gal. 5. 6.

neque præputium, sed nova creatura. Et ipse A. est *Rex* noster, qui regit nos, & regnat in nobis. Sequitur:

℣. 16. *Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.*

℣. 17. *Qui eduxit quadrigam & equum, & agmen & robustum: simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum & extincti sunt.*

Dominus *in mari viam* fecit: quia si-
Exod. 21. cut Exodus refert: *Divisa est aqua, & ingres-* B.
29. *si sunt filii Israel per medium maris sicci.* Sed & *in torrentibus* Arnon præbuit *semitam.* Unde dictum est in libro bellorum Domini:
Num. 21. *Sicut fecit in mari rubro: sic faciet in torrenti-*
14. *bus Arnon* Jordanem quoque *per arentem*
Joan. 3. 17. *alveum transivit* Israel siccante Domino aquas ejus.

Qui eduxit post filios Israel *quadrigam* Pharaonis, *& equum* ejus, *agmenque* Ægyp-
Exod. 14. tiorum, *& robustum* Ducem eorum. *Im-*
5. & seqq. *mutatum est enim cor Pharaonis & servorum ejus super populo Israel, & dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret* C. *nobis? Junxit ergo currum, & populum suum assumpsit secum, tulitque sexcentos currus electos, quidquid in Ægypto curruum fuit, & Duces totius exercitus. Induravitque Dominus cor Pharaonis Regis Ægypti, & persecutus est filios Israel.* Idcirco autem Dominus se hæc egisse commemorat, ut intelligamus: quia sicut de Ægypto per mare filios Israel eduxit? ita nunc de tenebris infidelitatis per baptismum credentes educit. Sicut in aquis torrentibus dedit eis semitam, ut liberè transirent ad terram promissæ hæreditatis: ita nunc fidelibus per tribulatio- D. nes pandit iter ad regnum cœlorum. Sicut Pharaonem cum exercitu suo persequentes filios Israel demersit in mare: ita nunc diabolum cum suis angelis & turba vitiorum persequentem fideles extinguit in baptismo. Unde & dicit, quia *simul obdormierunt, nec resurgent.* Consopita est enim potestas eorum, qua nos in peccatis antea detinentes affligebant. *Contriti sunt quasi linum,* ex quo per pœnitentiam in nostro corde contrivimus eorum suggestiones? *& extincti sunt,* si jam in nobis extincta est eorum malitia. Sequitur:

Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. ℣. 18.

Vos, inquit, O Apostoli *ne memineritis* jam *priorum*: quia nunc majora facturus sum quam olim per Moysen feci, quando dedi in mari viam, & in aquis torrentibus semitam. Nam sequitur causa, cur non debeant meminisse iterum gestorum.

Ecce, inquit, *ego facio nova, & nunc orientur: utique cognoscetis ea.* ℣. 19.

Et quæ sint illa *nova,* subjungit: *Ponam in deserto viam, & in invio flumina. In deserto* gentilitatis *dabo viam* eundi ad Deum: *& in invio* paganorum populo, per quem nullus prædicator veritatis incessit, ponam *fluenta* Evangelii. Sequitur:

Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo. ℣. 20.

Quoniam *ager* est mundus, *bestia agri* vocatur homo quisque in hoc mundo bestialiter vivens. Et quæ sit hæc *bestia,* declaratur, scilicet *dracones & struthiones.* quid autem dracorum nomine nisi malitiosorum hominum vita designatur, de quibus & aliàs dicitur: *Traxerunt ventum* Jer. 14. 6.
quasi dracones? Perversi etenim quique ventum quasi dracones trahunt, cùm malitiosa superbia inflantur. Quid verò *struthionum* appellatione nisi simulatores intelligi solent? Struthio enim pennas habet, volatum non habet: quia simulatores speciem sanctitatis habent, sed virtutem sanctitatis non habent. Visio quippe eos bonæ *actionis* decorat, sed â terra minimè penna virtutis levat. Tales sunt, qui, cùm religionem servare videntur, & Christiani non sunt. Itaque *bestia Deum glorificat,* cùm ejus fidem Gentilitas exaltat, quam & draconum nomine propter malitiam, & struthionum propter hypocrisim notat. Quasi enim pennas Gentilitas accepit, sed volare non potuit, quæ & naturam rationis habuit, & rationis actionem ignoravit. Hujusmodi ergo *dracones & struthiones* tandem *glorificaverunt Deum*: quia dedit *in deserto* gentium *aquas* sapientiæ, & *in invio* Gentilita-

tilitatis *flumina* doctrinarum electorum, ut
potum daret supernæ prædicationis populo
credentium ex gentibus. Sequitur :

ỳ. 21. *Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit*

1. Pet. 2, 9. Sicut & per Petrum dicitur: *Vos autem genus electum regale sacerdotium, gens Sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.* Hæc de electo gentium populo
locutus populum mox increpat Judæorum sive carnalium, qui sunt in Ecclesia,
cùm subjungit :

ỳ. 22. *Non me invocâsti Jacob, nec laborâsti in me Israel.*

Invocat autem Deum, qui purgato
corde eum in se supplex venire precatur,
& *laborat in eo*, qui in ejus fide bonis operibus insudat. Sic enim quisque debet
agere, ut & piis orationibus insistat, &
sanctis laboribus exerceatur, Sed Judæus vel carnaliter Christianus hæc non
egisse redarguitur. Sequitur :

ỳ. 23. *Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, nec victimis tuis glorificâsti me.*

Quoniam aries principatur gregi, non
incongruè per *arietem* exprimitur, quidquid
in cogitationibus nostris est præcipuum:
quia & ipsæ cogitationes per *gregem* designari possint, *Holocaustum* vero totum incensum dicitur. *Offert* ergo Deo *arietem holocausti sui*, qui illud, quod in desideriis &
Gen. 22. cogitationibus suis maximum & præcipuum est, totum igne charitatis accendit, sicut Abraham nobis exemplo suo figuravit,
dum Unigenitum suum, quem singulariter diligebat, offerret holocaustum, imo
arietem pro eo. Hunc arietem holocausti
immolat, qui Deum super omnia diligit,
ut major sit in eo charitas Dei quàm ullus
amor alius. Sed carnalis quisque non ob-
Joan. 3. 19 tulit arietem hujusmodi, quia *dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.*

Quid autem nomine *victimarum* nisi
interemptio carnis vitiorum designatur ?
Has enim victimas jubet immolare Apo-
Coloss. 3. 5. stolus, cùm dicit: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est Idolorum servitus.* Quas qui
mactat, Deum glorificat, sicut idem Apo-
A. stolus dicit: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* 1. Cor. 6. 20
Sed hoc vel Judæus vel inanis
Christianus agere negligit, à quo, quia
Dominus carnalia dona non quæsivit, rectè subjungit :

Non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.

Neque enim exteriora dona suscipit,
quando ipsum datorem interiùs non approbat. Sequitur :

Non emisti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriâsti me. ỳ. 24.

Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne Ps. 11. 7.
B. *examinatum.* *Calamus* verò surculus esse dicitur arboris aromaticæ. Joannes autem
in Apocalypsi sua interpretatus est *odoramenta esse orationes Sanctorum.* Quid ergo Apoc. 5. 8.
per *calamum* nisi hi designantur, qui per
virtutem orationis suave Deo redolent
cum Paulo dicentes: quia *Christi bonus odor* 2. Cor. 2. 15
sumus Deo? *Emit* igitur *argento calamum Deo*,
qui & tales acquirit prædicando. Sed
hoc Judæus non egit: quia non cordis
munditiam, sed quasi honestatem actionis docuit. Christianus quoque carnalis
hoc agere nequivit: quia, qui bonum in
se ipso non habet, mentem aliorum perfectè ædificare loquendo non valet.

Victimæ verò sunt, ut diximus, extin-
C. ctiones vitiorum, aut etiam bonorum actiones. Sunt autem nonnulli, qui mactant
victimas extinguendo vitia, & benè operando, sed tamen in bonis, quæ agunt, minimè compunguntur: & quia se ex amore ad lachrymas non accendunt, victimæ
eorum *sine adipe* sunt. Hinc enim dicitur:
Holocaustum tuum pingue fiat Holocaustum Ps. 19. 4.
quippe siccum est bonum opus, quod ora-
D. tionis lachrymæ non infundunt: holocaustum verò pingue est, quando hoc, quòd
benè agitur, corde humili etiam per lachrymas irrigatur. Unde rursus per Psalmistam dicitur: *Holocausta medullata offeram* Ps. 65. 15.
tibi. Qui enim bona operatur, & visioni
jam Creatoris sui inhiat, atque ad æternæ
contemplationis gaudia pervenire festinat, seque ipsum ex amore, quo accenditur, in fletibus mactat, holocausta Domino medullata dedit. Hujusmodi autem victimarum & holocaustorum *adipe* Dominus *inebriatur*, quia piis humilium lachrymis delectatus obliviscitur omnium, quæ

priùs malè egerant. Qui enim inebriatur, oblivioni tradit ea, quæ memoriter in corde tenebat. Quia ergo Judæus quisque, vel fictus Christianus talibus hostiis Deum non placat, ut peccata ejus oblivioni tradat, *adipe*, inquit, *victimarum tuarum non inebriasti me.* Sequitur:

Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis: præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

Servire quodamodo *facit Deum in peccatis suis, & laborem ei præbet in iniquitatibus suis,* qui per divinam patientiam in diuturnis pravitatibus suis expectatur, ut quandoque resipiscat. Unde misericorditer ei paratus ignoscere subdit:

✠. 25. *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.*

Et qua conditione deleat iniquitates ejus, & peccatorum obliviscatur, adjungit:

✠. 26. *Reduc me in memoriam, & judicemur simul: narra si quid habes, ut justificeris.*

Iniquitates, inquit, *tuas* ô popule Judæorum propter bonitatem meam sanguine Christi *deleo*, tu tantùm *reduc me in memoriam*, quem nimis oblitus es: & in corde tuo *judicemur simul*, ut tu ipse judices, quis erga alium justius egerit, ego erga te, an tu erga me: & si quid habes injustitiæ, *narra*, id est: confitere illud, *ut justificeris.* Nam ut te justum esse non æstimes, culpam eorum innotesco tibi, quos inter justos crederes esse maximos. Sequitur enim:

✠. 27. *Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.*

✠. 28. *Contaminavi principes Sanctos.*

Quod enim dicitur: quia *pater tuus primus peccavit*, senserunt ante nos alii de beato Abraham: quia cùm ei Deus dixisset: Gen. 15. 7. *Ego sum, qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam,* quasi incredulus respondit: *Domine Deus unde scire possum, quod possessurus sim eam?* Qui etsi tunc non peccavit, scimus, quia præsentem vitam sine peccato transire non potuit. Eccle. 7. 21 *Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.*

Interpretes autem vocantur in hoc loco Moyses & Aaron, qui verba Domini ad populum, & populi verba referebant ad Deum. Qui prævaricati sunt, sicut eis dictum est divinitus: *Prævaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad aquas contradictionis.* Deut. 32. 51. Eosdem etiam dicit *principes Sanctos*, sed tamen ob culpam prævaricationis contaminavit eos, ut nec ipsam terram promissionis intrarent. Sequitur:

Dedi in internecionem Jacob, & Israel in blasphemiam.

Internecio vel *internecium* vocari solet bellum, in quo omnes pereunt. Et Jacob tunc datus est *ad internecionem*, licèt non in prælio: quia omnes præter duos, qui egressi fuerant de Ægypto, mortui sunt in solitudine. *In blasphemiam* quoque datus est, ut incredulitatem ejus accusarent.

Rursus unicuique nostrum morantì in peccatis suis dicit Dominus, quia *deleo iniquitates tuas*, tu tantùm *reduc me in memoriam*, *ut judicemur simul*, ut me corde concipias, & solicita inquisitione sub mea præsentia tuos actus discernas: & *si quid iniquitatis habes, narra* illud in confessione, ut justificari possis. Debet enim uniuscujusque mens & causas suas apud Deum, & causas Domini contra se solicita inquisitione discutere: debet cautè pensare, vel quæ ab eo bona percepit, vel quæ mala bonis illius perversè vivendo responderit. Accedere debet ad secretarium Judicis, & intra sinum cordis considerare, quàm districtè quandoque feriat, qui diu patienter expectat, atque flendo punire, dum licet, quidquid se malè egisse cognoverit. Nam ut se sine peccato esse non æstimet, culpa generationis suæ ei ad memoriam revocatur, ut se in iniquitatibus conceptum meminerit, se peccatorem esse non dubitet. *Pater*, inquit, *tuus primus*, id est: qui secundùm carnem te genuit, in ipso coitu, dum te generet, *peccavit.* Nam secundus pater ille est, qui secundæ nativitatis est auctor.

Sed *& interpretes tui*, id est: sacerdotes & cæteri, qui tibi verba mea interpretando manifestare debuerunt, prævaricati sunt in me: quia hoc, ùt oportebat, non egerunt, sed tua potiùs quàm mea quæsierunt. Et ideo *contaminavi Sanctos principes*: quia propter malorum sacerdotum culpam infamati sunt & boni Præpositi.

Et dedi ad internecionem Jacob: quia multitudinem pravorum Christianorum perdidi. *Et Israel*, id est: eos, qui spiritaliter vivunt, *dedi in blasphemiam*, id est: in infamiam propter exempla perversorum, cum quibus habitant. Unde ad ipsos spiritales consequenter sermo vertitur, qui eos inter iniquos degentes consoletur. Vel certè duritiam Judæorum increpans hactenus alloqui blandè jam inchoat primitivam Ecclesiam dicens:

CAP. XLIV.

ỷ. 1. ET nunc audi Jacob serve meus, & Israel, quem elegi.

ỷ. 2. *Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: Noli timere serve meus Jacob, & rectissime, quem elegi.*

Dominus *fecit* hunc *Jacob*: quia creavit eum in operibus bonis, & formavit eum in hac justè vivendi forma, ut nobis diceret: *Imitatores mei estote fratres, & observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.* (Phil. 3, 17.) Cui & *ab utero* matris Ecclesiæ fuit *auxiliator* in omni prælio spiritalis conflictus. Unde & præcepit ei, ne timeret eos, qui occidunt corpus.

Israel verò secundùm proprietatem Hebraicæ linquæ *Rectissimus* interpretatur. Quòd autem *Vir videns Deum* dici solet, non in conscriptione litterarum sed in sono vocis consistit. Et quod nunc Dominus ait: *Et rectissime quem elegi*, tale est, ac si diceret: *Et Israel, quem elegi.* Sed & interpres maluit ponere *rectissimum*, ut ostenderet: quia de spiritali Israel nunc sermo est. Cur autem Israel iste timere non debeat, subjungitur:

ỷ. 3. *Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam,*

Effundam aquas sapientiæ vel spiritalis gratiæ *super sitientem* gentilitatem, *& fluenta* supernæ prædicationis *super aridam* mentem gentilium. Unde noli timere eos: quia doctrinam tuam libenter suscipiunt. Sequitur:

Effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

Spiritum meum effundam super semen tuum, id est: super eos, quos in Christo Jesu per Evangelium genueris, *& benedictionem* gratiæ meæ *super stirpem* eorundem spiritalium filiorum tuorum. Nam filii Ecclesiæ renascentes ex aqua & spiritu accipiunt donum Spiritus Sancti, & supernam benedictionem.

Et germinabunt inter herbas quasi salices juxta præterfluentes aquas. ỷ. 4.

Infructuosæ quidem sunt arbores salicum, sed tantum tamen viriditatis habent, ut arescere vel abscissæ radicitus vix possint & projectæ. Unde quia electorum vitam per constantiam suæ viriditatis exprimunt, rectè de filiis Ecclesiæ dicitur, quia *germinabunt inter herbas quasi salices juxta præterfluentes aquas.* Sanctæ enim Ecclesiæ filii *inter herbas sicut salices germinant*, dum inter arescentem vitam carnalium hominum & multiplici numerositate & perpetua viriditate mentis perdurant. Qui benè juxta præterfluentes aquas germinare perhibentur, quia unusquisque eorum ubertatem ad fructum percipit ex doctrina sacri Eloquii, quæ temporaliter percurrit. Sequitur:

Iste dicet: Domini ego sum, & ille vocabit in nomine Jacob, & hic scribet manu sua Domino, & in nomine Israel assimilabitur. ỷ. 5.

Iste dicet: Domini ego sum, id est: confitebitur se Christianum, *& ille* factus Jacob, id est: supplantator vitiorum, *vocabit nomen Domini* in adjutorium sibi; *in isto nomine*, id est: in eo, quod per meritum actionis suæ nominatur Jacob, id est, supplantator & luctator. *Et hic scribet manu sua Domino*, quia meritum suum in libro Divinæ memoriæ propria actione affigens dirigit in cœlum. *Et in nomine Israel assimilabitur*, ut sit *rectissimus*, quod interpretatur Israel. Assimilabitur enim in nomine Israel, dum talis fuerit, quale est nomen Israel. Sequitur:

Hæc dicit Dominus Rex Israel & Redemptor ejus Dominus exercituum: Ego primus & novissimus, & absque me non est Deus. ỷ. 6.

Hæc verba Filio congruunt. Ipse est enim Rex Israel, de quo cantatur: *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel.* (Joan. 12. 13.) Ipse est Redemptor ejus, *qui visitavit & fecit* (Luc. 1. 68.)

cit redemptionem plebis suæ. Ipse est Domi-A.
Matth. 4. nus exercituum ecclestium: quia Angeli ac-
11. cesserunt, & ministrabant ei. Ipse est primus,
quoniam in principio erat Verbum. Ipse no-
Joan. 1. 1. vissimus: quoniam Verbum caro factum est
ibid. 14. in fine temporum. Unde & novissimus
1. Cor. 15. Adam vocatus est ab Apostolo. Ipse est
45. primus, per quem in initio facta sunt omnia: ipse novissimus, per quem in fine restaurata sunt universa.

Et absque me non est Deus, inquit, ac si diceret: Quia in me est Pater & ego in
Joa. 10. 30. Patre, vel: *Ego & Pater unum sumus*. Cùm enim dicit, quia *absque me non est Deus*, se solum eum Patre & Spiritu Sancto DeumB. esse docet, idola verò non esse Deos. Et quia se solum dicit esse Deum subjungit:

ỳ. 7. *Quis similis mei.*

Id est: Quis Deus ùt ego? Sequitur:

Vocet & annuntiet, & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum.

Si quis, inquit est similis mei, *vocet me & annuntiet mihi, & exponat ordinem* singulorum, quæ facta sunt, ex quo *constitui populum* Judæorum; aut ea, quæ non sunt, vocet, quasi sint, & exponat ordinem creatu-C. ræ meæ, qua cuncta ratione libraverim, ex quo hominem feci super terram. Vel *vocet* ad se genus humanum, *& annuntiet* ei futura, si verè est Deus ùt ego. Unde & adjungit de illis falsis qui putabantur esse Dii; *Ventura, & quæ futura sunt, annuntient eis.* Si enim sunt Dii, debent suis cultoribus annuntiare futura. Moxque suos Dominus contra eos, qui talium Deorum culturam defendebant, corroborat dicens:

ỳ. 8. *Nolite timere, neque conturbemini.*

Nolite timere sævitiam eorum, neque D. turbari propter minas eorum. Et subsequitur dicens eorundem fidelium populo: *Ex tunc audire te feci, & annuntiavi, vos estis testes mei.* *Ex tunc*, id est: ex quo constitui populum antiquum *audire te feci* à principio libri Genesis, quia non est similis mei, neque Deus præter me quisquam. Et *vos estis* inde *testes mei* contra eos, qui plures Deos esse garriunt. Rursus quasi ratiocinando subdit:

Nunquid est Deus præter me, & formator, quem ego non noverim? Qui enim omnia novit, sciret utique, si alius præter se Deus esset, & si alius formator esset, & alius Mundus: quia Deus noster mundum hunc formavit, sicut Genesis docet. Sed quia formatorem præter se Dominus esse negavit, responderet forsitan aliquis dicens: *Nunquid illi, qui faciunt idola, non sunt formatores absque te?* Et ad hoc subjungit:

Plastæ idoli omnes nihil sunt. ỳ. 9.

Ut verò Apostolus ait: *Scimus, quia nihil est idolum.* Et de idolis dictum est: *Similes illis fiant, qui faciunt ea.* Si igitur idolum nihil est, & similes illis fiunt, qui faciunt ea, profectò omnes plastæ, id est: formatores idolorum nihil sunt, de quibus & subditur: *Et amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt*, sicut ipsorum conscientia testis est: quia ea fecerunt ex insensuali materia, & idcirco, qui hoc faciunt, & ea Deos dicunt, *confundentur*. Unde stultitiam eorum exprobrans ait:

1. Cor. 8. 4.
Psal. 113. 8.

Quis formavit Deum, & sculptile conflavit ad nihil utile? ỳ. 10.

Et de justa retributione subjungit:

Ecce omnes Principes ejus confundentur.* ỳ. 11.

* aliàs: om. participes ejus.

Id est: qui faciunt, & qui colunt illud. Sequitur:

Fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, & stabunt, & pavebunt, & confundentur simul.

Convenient in die judicii omnes fabricatores & adoratores idoli, *& stabunt* paventes & confusi ante tribunal æterni Judicis. Demum ut evidentiùs ostendat idola Deos esse non posse, refert quàm vile exordium habuerint.

Faber, inquit, ferrarius lima operatus est, & in prunis & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ. Et eodem fabro subdit: *Esuriet & deficiet, non* habet aquam, & lassescet.* ỳ. 12.

* aliàs: bibet aq.

Constat enim idolum non habere Divinitatem, quod ita fabricatum est hominis arte & labore, & cujus auctor, dum illud fabricaret, dum nisi exterioribus alimentis sustentaretur, deficiebat. Hæc de ferreis idolis dicta sunt, & de ligneis subjungitur.

Arti-

℣. 13. *Artifex lignarius extendit normam*, id est: lineam, *formavit in runcina, fecit illud in angularibus*, id est: in quadratum, *& in circino tornavit.*

Runcina verò ferramentum lignarii est gracile, & recurvum, quo cavantur tabulæ domus, ut una alteri inseratur. *Circinus* autem vocatur inde, quod circulum efficit vergendo, & est ferrum duplex, unde pictores faciunt circulos. Sed de fabricatore idoli subditur: *Et fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.* Et hoc manifestum est, Sequitur:

℣. 14. *Succidit cedros, tulit ilicem & quercum, quæ steterat inter ligna saltus, & plantavit pinum, quam pluvia nutrivit,*

℣. 15. *Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est, & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est Deum, & adoravit: fecit sculptile, & curvatus est ante illud.*

Talibus Diis servierunt gentiles, de quibus adhuc subditur:

℣. 16. *Medium ejus igni combussit, de medio ejus carnes comedit, coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit: Vah calefactus sum, vidi focum.*

℣. 17. *Reliquum autem ejus Deum fecit, & sculptile sibi: curvatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat illud dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.*

Nusquam manifestius quam hoc loco declaratur error idolatrarum, de quibus & subditur:

℣. 18. *Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo.*

℣. 19. *Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igne, & coxi super carbones ejus panes, coxi carnes & comedi, & de reliquo ejus idolum faciam, ante truncum ligni procidam.*

A.

Pars ejus cinis est. ℣. 20.

Hæc ideo sic transimus: quia expositione non indiget. Adhuc autem de idolo subjungitur:

Cor ejus insipiens adoravit illud, & non * *liberavit animam suam, neque dicet: forte*, id est: *forsitan mendacium est in dextera mea.* * alias: liberabit.

Hucusque verò Dominus stultitiam gentilium manifestans satis evidenter probavit, quod supradixerat: *Quoniam absque me non est Deus.* Quid demum populum Judæorum alloquitur dicens:

B.

Memento horum Jacob & Israel, ℣. 21.
quoniam servus meus es tu.

Memento horum, quæ de Idolis diximus, ne eis servire velis; *quia servus meus es.* Sequitur:

Formavi te, servus meus es tu Israel, ne obliviscaris mei. Formavi te in utero matris, ut mihi servus esses, non tu me formâsti sicut idolorum cultores Deos sibi formant, quibus serviant, & ideo ne me tradas oblivioni sequens tales Deos. Ac de tempore gratiæ subditur:

C.

Delevi ut nubem iniquitates ℣. 22.
tuas, & quasi nubem peccata tua.

Nubes enim vel nebula solis calore solvitur, atque deletur, quæ solem ipsum videre non sinebat. Sic & peccata, quæ cor Judæorum obumbrabant, tandem in lumine veri Solis, qui est Christus, fugata sunt atque deleta, ex quo illi ad fidem sunt conversi. Nam *usque in hodiernum diem cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum, qui non credunt ex illis. Cùm autem conversus fuerit ad Deum, auferetur velamen.* Unde & eundem populum admonens subjungit: *Revertere ad me, quoniam redemi te.* Et quia post ejus resurrectionem totus Orbis triumphos ejus decantavit, congruè sequitur: 2. Cor. 3. 15 & 16.

D.

Laudate cœli, * *quoniam fecit* ℣. 23.
Dominus, jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus & omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Jacob, & Israel gloriabitur, * alias: quoniam misericordiam fecit.

Quod

Quod enim dicitur: *Laudate cæli, quoniam fecit Dominus*, adimpletum est, quando resurrectionem ejus annuntiaverunt Angeli. Vel *cælorum* nomine designari possunt Apostoli, de quibus dictum

Ps. 18. 2. est, *quoniam cæli enarrant gloriam Dei*. Qui laudaverunt: *quoniam fecit Dominus*: quia triumphum resurrectionis ejus ubique prædicaverunt. Unde & *extrema terræ* jubilaverunt in laudem ejus. *Jubilus* autem vocatur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam motibus aperitur, quamvis nullis proprietatibus exprimatur. Hinc B. sanctus David intuens electorum animas tantum gaudium concipere, quantum ser-

Ps. 88. 16. mone non valet aperire, ait: *Beatus populus qui scit jubilationem*. Non enim ait: *Qui loquitur*, sed: *qui scit*: quia sciri quidem jubilatio intellectu potest, sed exprimi di-

Cod. Cruc. dictum. ctu non potest. Per illam quippe sentitur, quod ultra sensum est. Et cùm vix ad hoc contemplandum sufficiat conscientia sentientis, quando ad hoc exprimendum sufficiet & lingua dicentis?

Quia ergo prædicantibus Apostolis, C.

Ps. 18. 4. dum *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*, lux veritatis electorum cordibus ubique gentium se manifestans inenarrabili gaudio mentes eorum replevit, pulchrè etiam *extrema terræ*, id est, fines Orbis *jubilare* præcipiuntur. Et ut omnis terra jubilaret, *montes* id est; Sancti per vitæ meritum ad cælestia propinquantes *resonaverunt laudationem*, id est: post Apostolos prædicaverunt Evangelium.

Saltus quoque, id est: Gentilitas, & *omne lignum ejus*, id est: omnis homo gentilis resonare jussus est: *quoniam redemit* D. *Dominus* sanguine suo *Jacob*, id est: populum suum, & *Israël*, id est: isdem electorum populus *gloriabitur* in Domino Redemptore suo. Post hæc Omnipotens Pater magnitudinem operum suorum nobis innotescere volens ait:

ỳ. 24. *Hæc dicit Dominus Redemptor tuus & formator tuus, ex utero: Ego sum Dominus faciens omnia*

Nam unigeniti sui sanguine *redemit* nos, antequam crearemur ac deinde *formavit* nos in utero matris. Sequitur:

A. *Extendens Cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum*. Latitudinem cælorum potentia sua Creator *extendit*, ut omnia tegeret: & *terram stabilivit*, ut immobilis staret.

Possunt verò Sancti per *Calos*, & Ecclesia per *terram* designari. *Extendit* ergo Dominus *calos*: quia facit, ut justi eorum, quæ retro sunt, obliviscentes in anteriora extendantur. Extendit cælos, dum sanctis suis viam prædicationis aperiens eos in mundi latitudinem circumquaque diffudit. *Terram* quoque *stabilivit*: quia Ecclesiam in Christo fundavit.

Aut per *Calos* Sacra volumina exprimi possunt, ex quibus in Patribus stellæ exemplorum atque virtutum nobis elucent. Quos Dominus *extendit*: quia ante oculos nostros per verba Doctorum exponendo expandit. Extensis verò cælis *stabilitur terra*: quia expositis sacris volu- Ephes. 4.
minibus confirmatur mens nostra, *ut jam* 14.
non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia & circumventione erroris. Cùm autem hæc omnia se solum Pater facere testatur, non excludit à sua operatione Filium, sed idola. *Quæcunque enim Pater fecerit, hæc & Filius similiter facit*. Joh. 5. 19. Inseparabilis quippe est operatio Trinitatis. Sequitur:

Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. ỳ. 25.

Divini signa quædam observabant, à quibus causas Divinationis sumebant. Sed hæc Dominus *irrita facit*, ut nihil veri per ea nosceretur. *Ariolos* etiam, qui juxta dæmonum aras vaticinabantur *in furorem vertit*, ut nihil nisi furere, & bacchari spiritu dæmoniaco possent. Sequitur:

Convertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.

Sapientes sæculi *convertit retrorsum*, id est: in insipientiam: & *vanam scientiam eorum stultam fecit*. Scriptum est enim: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens, Ubi scriba, ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit Mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædi-* 1. Cor. 1. 19. 20. & 21.

cationis salvos facere credentes. Unde subdit:

℣. 26. *Suscitans verbum servi sui, & consilium nuntiorum suorum complens.*

Servus enim hoc loco vocatur Dominus JESUS propter formam servi, quam ipse assumpsit. Cujus *verbum*, id est? quidquid ille in Evangelio per se ipsum locutus est, Pater *suscitavit*, ut fieret. *Nuntij* verò ejus nominantur Apostoli, quorum fuit consilium, ut dispersi per quatuor mundi climata unum concorditer Evangelium prædicarent, & omne genus hu-B. manum ad fidem converterent. Et hoc *consilium* ùt ab eis fuerat definitum, Dominus *complevit*. Sequitur:

Qui dico Jerusalem: Habitaberis: & civitatibus Juda: Ædificabimini, & deserta suscitabo.

Nunc juxta historiam reditum Israëlitici populi de Perside significat in Judæam. Mysticè verò *Jerusalem* Ecclesia est, quam à credentibus *inhabitandam* pollicetur Dominus. *Civitates Juda*, id est: civitates confessionis diversæ Ecclesiæ fidelium sunt, quæ tamen unam faciunt. *De-C. serta* Ecclesiæ vel confessionis sunt homines ad vitam præordinati, sed adhuc in infidelitate permanentes: vel fidem jam habentes, sed bonis operibus carentes, vitiisque repleti: quia somno veteris inertiæ suscitantur, quando mentem eorum Divina gratia tangens excitat, ut convertantur. Sequitur:

℣. 27. *Qui dico profundo: Desolare, & flumina tua arefaciam.*

Flumina Babylonis industria Medorum *arefacta* esse feruntur, quando Balthasar interfectus est, ut per arentia flumina ca-D. peretur civitas. Sed juxta spiritualem intelligentiam quid *profundum* est, id est: mare nisi præsens sæculum? Quod *desolatur*, dum gloria mundi destruitur, & potentia ejus, & quod scriptum est, im-
1. Joh. 2. 15. pletur: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt.* Et *flumina areficiunt* dum dogmata sæcularis scientiæ annullantur,

Vel certè *profundum* Dominus annullavit, quando Salvatore nostro ad infernum descendente confregit portas ejus, & inde suos extraxit electos. Cujus profundi *flumina arefecit*, quando lubricas dæmonum suggestiones de cordibus nostris exsiccavit. Sequitur:

Qui dico Cyro: Pastor meus es: & omnem voluntatem meam complebis. ℣. 28.

Cyrus Rex Persarum *pastor Dei* fuit: quia gregem populi Israël custodivit, Divinamque voluntatem in relaxationem captivitatis ejus complevit. Interpretatur autem *Hæres*. & significat eum, cui Pater dixit: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Cyro ergo ait Dominus: *Pastor meus es*: quia Salvator noster est bonus pastor, qui posuit animam suam pro ovibus suis, ut à Patre mandatum acceperat, & ipse veraciter omnem Patris voluntatem in omnibus complevit. Sequitur: Ps. 2. 8.

Qui dico Jerusalem: Ædificaberis: & Templo: fundaberis. Et hic restaurationem & templi & Jerusalem significat, quæ per Nehemiam & Zorobabel facienda erat. Nostra quoque Jerusalem, quæ sursum est, vivis lapidibus per Christum ædificatur. Templum etiam fundatur, quando mens credentium in fide collocatur. *Templum enim Domini sanctum est, quod estis vos*, ait Apostolus, *& fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, id est: Christus JEsus.* 1. Esdr. 3. & 2. Esd. 2. 1. Corinth. 3. 17. ibidem. 11.

CAP. XLV.

HÆc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. ℣. 1.

Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, & cætera. ℣. 2.

Reges in populo Israël ungebantur oleo sancto, & idcirco vocabantur *Christi*, id est: uncti: sed apud gentiles non fiebat hæc unctio. Cur ergo Cyrus appellatur *Christus*, cùm non sit oleo benedictionis unctus? Quia Imperialis dignitas reputatur ei pro unctione. Quòd autem ait: *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro*, tale est. ac

ac si diceret: *Hæc dico ego Dominus Christo* A. *meo Cyro.* Vel Cyrum dicit Pater suum Regem esse. Et quæ Spiritus Sanctus ei dicat, innotescit: *Cujus*, inquit, *apprehendi dexteram*, id est: virtutem dedi, ut nullus fortitudini ejus valeret resistere. *Ut subiiciam ei gentes* id est: Babylonios, & Medos, & Ægyptios cæterasque gentes, *& dorsa Regum* earum in faciem ejus *vertam*, ut fugiant. Quæ enim gens illi resistere potuit? Quis Regum non ei terga dedit? *Et aperiam coram eo januas, & porta non claudentur.* Quæ enim Civitas illi non patuit?

Ego, inquit, *ante te ibo*, id est: terrorem B. meum eis immittam, ad quos venturus eris: *& gloriosos terra humiliabo* sub manu tua, *portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.* Et hoc ita factum est. Qui enim muri priùs inexpugnabiles obsidente Cyro non sunt subversi? Cætera in hunc modum facilè possunt intelligi. Subdit enim:

℣. 3. *Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.*

℣. 4. *Propter servum meum Jacob, & Israel electum meum.*

Longè antequam nasceretur, vocatus est proprio nomine Cyrus â Domino propter populum Israel, quem de captivitate erat relaxaturus. Sequitur:

Et vocavi te nomine tuo, assimilavi te, & non cognovisti me.

Nominatim *vocavi* te, priusquam esses, ùt Isaac & Josiam olim ante vocaveram. *Assimilavi* te in appellatione Filio meo, ut D. & tu *Christus*, id est: *Unctus* vocareris, atque Cyrus, id est: *Hæres*, eò quòd avunculi tui Darij hæreditatem, id est: regnum illius susceperis. *Et non cognovisti me*: quoniam in errore idolorum permansisti. Nam si me pura mente cognovisses, scires, quod sequitur:

℣. 5. *Ego Dominus, & non est amplius, & extra me non est Deus.*

Non ergo cognovisti me: quia Deos esse alienos præter me credidisti. Sequitur?

Accinxi te & non cognovisti me.

Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & ℣. 6. *qui ab occidente: quoniam absque me non est Deus.*

Accinxi te potentia, ut populum meum dimitteres, quatenus ex eorum relaxatione multi ab Oriente & ab Occidente cognoscerent: quia solus ego sum Deus, qui sic eos, quando volui, liberavi.

Sed jam videamus utrum & aliter hæc intelligi queant. Notum enim cunctis est, quis sit *Christus Domini*, nimirum ille, quem unxit Deus Spiritu sancto & virtute, qui & Cyrus est, id est: *Hæres* secun- Rom. 8, dùm quòd Apostolus ait, quia sumus *hære-* 17. *des quidem Dei, cohæredes autem Christi. Cujus*, inquit, *apprehendi dexteram*, ut diceret mihi: *Tenuisti manum dexteram meam, & in* Psal. 72.32. *voluntate tua deduxisti me. Ut subjiciam ante faciem ejus gentes: ut in nomine JESU* Philip. 2. *omne genu flectatur, Et dorsa Regum* earum 10. *vertam*; quia dæmones in fugam convertam. *Et aperiam coram eo januas* humanorum cordium, *& porta* mentium ei *non claudentur*, sed patebunt, ut gaudentes eum suscipiant.

Quod autem sequitur: *Ego ante te ibo,* C. *& gloriosos terra humiliabo*, secundùm quod superius ait, intelligi debet: *Quis suscita-* Isa. 41. 2. *vit ab Oriende justum vocans eum, ut sequeretur se? Dabit in conspectu ejus gentes, & Reges obtinebit. Portas*, inquit, *æreas conteram,* Ib. 45. 2. *& vectes ferreos confringam.* Æs quia rubigine non consumitur, valde durabile est. Et quid per *portas æreas* nisi diu obserati humanarum mentium aditus exprimuntur? Quid per *vectes ferreos* nisi dura obstinatio malæ voluntatis figuratur, quæ januam cordis Christo non finit aperiri? D. *Conteram* ergo virtute Spiritus mei *portas* mentiũ æri similes in diuturna duritiâ, *& vectes* internæ obstinationis ùt ferrum duros, ut & durissima corda adventui gratiæ tuæ pateant.

Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana Colos. 2. 3 *secretorum*, ut *in te sint omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Vel *thesauros absconditos*, id est: homines ad vitam præordinatos, sed adhuc peccatis opertos. Latens enim thesaurus erat Saulus, dum Ecclesiam persequeretur. Hujusmodi ergo *thesauros dabo tibi*, *& arcana secretorum* manifestabo tibi, ut de singulis scias, quis in

in malitia vel sanctitate perseveraturus sit, A. aut quis minimè. *Et ut scias*, id est: membris tuis facias scire: *quia ego Dominus, qui voco nomen tuum*, Cyrum, id est: Hæredem *propter servum meum Jacob*, id est: propter eos, qui cum vitiis luctantur, & & nondum amici, sed adhuc *servi* merentur vocari. *Et propter Israel electum meum*, id est: propter eos, qui contemplationi cœlestium sunt intenti. Nam propter fideles meos vocavi te hæredem meum: quia ipsi sunt hæreditas mea, quem dedi tibi.

Et vocavi te nomine tuo Jesum, id est: Salvatorem. Tu enim salvum facies populum tuum à peccatis eorum. Vel *no*-B. *mine tuo*, sicut dictum est, vocavi te hæredem: quia *dabo tibi gentes hereditatem tuam*. Ps. 2. 8.
Et *assimilavi te* cæteris hominibus: quia es *in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Hæc omnia *propter servum meum Jacob, & propter Israel electum meum*. Phil. 2. 7.

Quod autem subjungitur: *Et non cognovisti me*, nullo modo ad personam Redemptoris nostri fas est referri. Sed quia idem Dominus ex Judæis carnem assumens unum eum eis in genere factus est, potest, ùt mihi videtur, ad infidelem Judæorum populum referri, quod ait: *Et non cognovisti me*. Qui enim olim tanto tempore coluerunt Baal, & Domino quoque sacrificia reddebant, non cognoverunt eum. Unde & addit: C.

Ego Dominus, & non est amplius, & extra me non est Deus. Nam qui Deos alios esse putabant, eum qui solus est Deus & Dominus, non cognoscebat. Deinde *accinxi te*, inquit, O Christe mirifica potentia, & tu popule Judæorum *non cognovisti me*. Ideo te Christe meus accinxi, ut per te sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab Occi-D. dente sunt: quoniam absque me non est Deus, ut sit *ab ortu solis usque ad occasum laudabile nomen Domini, & excelsus super omnes gentes Dominus*. Unde & repetit: *Ego Dominus, & non est alter*. Atque subjungit: Ps. 112. 3. 4.

ỿ. 7. *Formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: Ego Dominus faciens omnia hæc.*

Lucem veræ scientiæ Dominus in nobis *format*, & *tenebras* afflictionis exteriùs *creat*. *Pacem* mentis intrinsecus facit, & mala adversitatis forinsecus creat. De quibus malis & per beatum Job dicitur: *Si bona suscepimus de manu Domini mala quare non sustineamus?* non enim mala, quæ nulla sua natura subsistunt, à Domino creantur: sed creare mala Dominus se indicat, cùm res benè conditas nobis malè agentibus in flagellum format, ut ea ipsa & per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint, & per naturam, qua existunt, bona. Unde & venenum mors quidem est homini, sed vita serpenti. Amore enim præsentium ab auctoris nostri dilectione recessimus, & perversa mens, dum dilectioni creaturæ se subdidit, à Creatoris societate se disjunxit. Ex his à Creatore ferienda erat, quæ errans creatori præposuerat, ut unde homo culpam non timuit superbus admittere, inde pœnam corrigendus inveniret, & tantò citiùs resipisceret ad illa, quæ perdidit, quantò doloris plena esse conspiceret, quæ quæsivit. Unde & benè dicitur: *Formans lucem & creans tenebras*; quia eùm per flagella exteriùs tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. *Faciens pacem, & creans mala*: quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cùm hæc, quæ benè condita sed non benè concupita, in ea, quæ nobis mala sunt, flagella vertuntur. Per culpam quippe Deo discordes extitimus. Dignum ergo est, ut ad pacem illius per flagela redeamus, ut dum unaquæque res benè condita nobis in dolorem vertitur, correcta mens ad auctoris pacem humiliter reformetur. Hæc itaque flagella Dominus *mala* nominat: quia salutis & tranquillitatis bonum perturbando feriunt. Sed quia de his, quæ per Christum erat acturus, vel ei facturus hucusque præmisit, nunc de ejus nativitate subjungit: Job. 2. 10.

Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem, & justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum. ỿ. 8.

Id est: veniat Angelus, prædicet verbum: *aperiatur terra*, audiat Maria: *& germinet Salvatorem*, & pariat Jesum: &

& justitia oriatur simul, ut ille non post justificetur, sed cum justitia nascatur. Justus enim & sanctus est natus attestante Angelo, qui Matri ejus dixerat: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Unde & addit; quia *ego Dominus creavi eum.* Ac si dicat: per operationem Spiritus mei creatus est in utero virginis, non per coitum viri generatus. Sed quia hunc Judæus quisque non filium virginis sed filium Joseph asserit, rectè subjungitur; Luc. 1. 35.

℣. 9. *Væ qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ.*

Contradicit enim *fictori*, id est, plasmatori *suo*, quando carnalis Judæus Jesum, quem conditor omnium Deus singulariter creâsse se testatur, viri semine, sicut cæteros, creatum dicit. *Samis* autem insula vel civitas est, in qua dicitur ars figulorum inventa, & ideo fictilia vasa vocantur *Samia*. Quòd igitur ait: *Testa de samiis terræ*, tale est, ac si diceret: Testa de testis terræ, luteum vas ex luteis vasis terræ. *Testa de samiis terra* est omnis, qui ex viro & fœmina generatus est. E hæc testa contradicere audet fictori suo, si ipse ex eodem luto facere voluerit quoddam mirabile vas in honorem singulariter sanctificatum & utile ad omne opus bonum paratum? Unde & sequitur:

Nunquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est?

Lutum enim *dicit figulo suo: Quid facis*, quando luteus homo contra sui Plasmatoris actionem, qua Christum ex Virgine creat, audet disputare, & dicit ei: *Opus tuum absque manibus* tuis *est*, id est, tuæ manus non sunt in hoc opere, quando negat eum fecisse, quod fecit, id est, Christum ex Virgine creâsse. Unde & adhuc subditur:

℣. 10. *Væ qui dicit patri: Quid generas: Et mulieri: Quid parturis?*

Dicit enim patri; *Quid generas*, vel qui latentes causas æternæ generationis Filii Dei temerariè scrutari conatur, vel qui eidem generationi contradicit in aliquo. *Et mulieri*, id est: electæ fœminæ, quæ virgo eum genuit: Quid parturis, vel qui partum ejus temerariè præsumptione discutere nititur, vel qui eundem partum ejus reprehendit. *Mulier* enim hoc loco pro sexu posita est, sicut & ibi: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere* Galat. 4. 4. Vel *patri dicit? Quid generas*, qui prædicatorem ex eo increpat, quòd per Evangelium Deo filios adoptionis gignit: Et *mulieri dicit; Quid parturis*, qui Ecclesiæ indignatur, quia spiritales filios parit. Sequitur:

Hæc dicit Dominus Deus Israel plastes ejus: ventuca interrogate me* ℣. 11. * aliàs: Do. Sanc. Isr.

Plastes Israel est, qui ait alibi; *Ecce sicut lutum in manu figuli: sic vos in manu mea filii Israel.* Jer. 18. 6. Vel illud *ejus* refertur ad Christum, quem Deus per Spiritum Sanctum plasmavit in utero Virginis. Qui & nunc dicit eidem populo Israel: Nolite mihi contradicere in his, quæ de incarnatione Christi prænuntio, sed magis *interrogate me ventura* de eo, vel de ejus Ecclesia. Et increpando subjungit: *Super filios meos, & super filias meas, & super opus manuum mearum mandate mihi.* Ac si dicat: Non necesse est, ut quæ de Christo & Ecclesia facturus sum, vos mihi, qualiter ea faciam, præcipiatis. Unde potentiam suæ actionis demonstrans subjicit: * aliàs filios meos & super opus man. meæ ar. &c.

Ego feci terram, & homineu super eam creavi ego: manus mea tetenderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandavi. ℣. 12.

Ita est, ipse *feci terram & hominem*, atque *cœlos tetendi, & omni militiæ eorum mandavi*, id est: Angelis ut ministeria & officia sua implerent, & stellis, ut suos cursus peragerent, & locis ac temporibus suis apparerent. Potest verò per *terram* Ecclesia, & per *hominem* Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus intelligi.

Quid autem per *cœlos* nisi mentes electorum designantur à cunctis terrenis contagiis intimo amore suspensæ? Quos videlicet *cœlos manus Domini extendit*: quia luce visionis intimæ laxatur mentis sinus, tantumque expanditur in Deo, ut superior existat mundo, cumque in Dei lumine rapitur, etiam super se in interioribus ampliatur: & dum se sub se conspicit, exaltata comprehendit, quàm breve sit, quod comprehendere humiliata non poterat. Sic ergo Dominus *cœlos extendit*: quia quamlibet parum delitiæ creatoris mens aspexerit, angustum fiet ei omne, quod crea-

creatum est. Quæ est autem *militia* talium A. Job. 7. 1. *cælorum* nisi conversatio justorum? Nam *militia est vita hominis super terram.* Cui *militia Dominus mandavit*: quia vitæ Sanctorum præcepta sic agendi dedit. Qui de Christo suo, de quo frequenter est locutus, subjungit:

℣. 13. *Ego suscitavi eum ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam.*

Suscitavi, id est: nasci feci *eum* ad justitiam faciendam, sicut & alibi dicitur: Jer. 23. 5. *quia suscitabo David germen justum, & faciet judicium, & justitiam in terra.* *Et omnes vias* Isa. 13. 16. *ejus dirigam*: quia *voluntas Domini in manu ejus dirigetur, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.* B.

Ipse ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

Supernam Jerusalem vivis lapidibus ædificabit, & nos de Babylonis hujus, id est; confusi sæculi captivitate gratis liberabit. Peccante enim Protoparente nostro captivatus est â diabolo, & in peregrinationis hujus ejectus exilium â patria sua. Unde fit, ut omnes ejus filii in hoc sæculo velut in Babylone captivi teneantur, do- Joan. 8. 36 nec per eum liberentur, qui ait: *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Hanc er- C. go *captivitatem* ipse *dimittit*, dum nos ad antiquæ felicitatis patriam reducit, *non in pretio*, quod à nobis accipiat, *neque in muneri-* Ephes. 2. 8. *bus*, sed gratuita miseratione. *Gratis enim estis salvati*, ait Apostolus. Ad quem scilicet liberatorem nostrum paterna promissione consequenter dicitur:

℣. 14. *Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ & Sabbaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: post te ambulabunt, *vinctis manibus pergent, & adorabunt, teque deprecabuntur. Tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus.* D.

* alias: vincti manicis. Cod. G. vinctis manicis. Crucensis infra: vincti manicis.

℣. 15. *Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.*

℣. 16. *Confusi sunt, & erubuerunt omnes simul abierunt in captivitatem fabricatores errorum.*

℣. 17. *Israel salvatus est in Domino salute æterna.*

Ægyptus, ùt supra dictum est, interpretatur *tenebræ*, Æthiopia *caligo*, Sabbaim verò dicuntur *captivi*. Et quid per Ægyptum & Æthiopiam nisi gentes exprimuntur tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati â via Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis illorum? Et qui sunt *Sabbaim* viri sublimes, id est; *captivi* viri superbi nisi de quibus optamus, ut det illis pœnitentiam Deus ad cognoscendam veritatem, & resipiscant â diaboli laqueis, â quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem?

Laborabat autem Ægyptus, *& Æthiopia negotiabatur*: quia cæci gentiles labori terreno incumbebant, & negotiis sæcularibus implicabantur. Sed *labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ transibit ad te*, qui captivitatem non in pretio dimittis, ut gentiles, qui in tenebris infidelitatis pro temporali vita laborabant, in tua fide laborent pro sempiterna: & qui carnalia sectabantur negotia, spiritales fiant negotiatores internas divitias acquirentes. Hinc enim *simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas, qui inventa una pretiosa margarita abiit & vendidit omnia, quæ habuit & emit illam.* Matth. 13. 45. & 46.

Captivi quoque *viri sublimes*, id est, hæretici vel potentes sæculi, aut quilibet versi contumaces nunc fideliter *ad te transibunt*, maceriam peccati, quæ inter te & illos erat, transilientes, vel antiqui hostis castra deserentes, & in tuam partem transeuntes, *& tui erunt, & post te ambulabunt* vestigia tua sequentes. *Qui enim di-* 1. Joan. 2. 6. *cit in Christo se manere, debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.*

Vincti manicis pergent: quia sic viam justitiæ sequentur, ut manus eorum vinculis præceptorum tuorum ab opere malo restringantur. *Et te* suppliciter *adorabunt, teque deprecabuntur* dicentes, quia *tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus.* Non enim Deus in adversæ atque alienæ â se naturæ habitaculo est, sed in suo atque â se genito manet Deus in Deo, Pater in Filio. Ait enim, *Quia ego in Patre & Pater in me est.* Joan. 10. 10 *Et non est*, inquiunt, *absque te Deus* ô Christe. Proprium etenim Filio Dei est ne absque eo Deus quisquam sit. Pater enim non est absque Filio, qui ait: *Ego & Pater unum sumus.* Et, *quia in me* ibid. 30. *est Pater, & ego in Patre.* Non enim sunt

duo Dii Pater & Filius, sed unus Deus. A. Eodem modo sciendum est de Spritu Sancto.

Deinde viri sublimes, *verè* inquiunt, *tu es Deus absconditus*, quem miser iste mundus ignorat, Deus qui salvas Israel, qui solus salvare potes. Neque enim Dii gentium suos cultores salvare valent. Vel
Joan. 1. 1. *tu es Deus absconditus*: quia *Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: Rectè enim *Deus absconditus* dicitur Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris. Sive propter corporis assumpti Sacramentum vocatur B. Deus absconditus. Ubi autem iste Deus absconditus innotuit mundo, *confusi sunt fabricatores* errorum Gentiles ac Hæretici, *& erubuerunt omnes* simul opprobrium insipientiæ suæ potantes, & *abierunt in captivitatem* sempiternæ damnationis, ubi cum diabolo perpetualiter vincti custodientur in infernali carcere.

Israel, verò, id est, electorum populus
2. Cor. 5. 1. *salvatus est in Domino salute æterna. Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis.* C. Sed quia pii solent ab impii derideri,* benè ad eos consolatoria promissione subditur, quia *non confundemini, & non erubescetis in sæculum sæculi.* Non confundemini propter blasphemias infidelium in præsenti sæculo, donec *sæculum sæculi* veniat, id est: sæculum illud, quod huic succedet, in quo perpetualiter gloriabimini. Et cur confundi vel erubescere non habeatis, Sequitur:

* Cod G. irrideri. * In Cod. Garst. verba hæc: & cur &c. usque ad: quia hæc &c desiderantur.

℣. 18. *Quia hæc dicit Dominus creans cælos, ipse Deus formans terram, & D. faciens eam, ipse plastes ejus: non in vacuum* creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: ego Dominus, & non est alius.*

* aliàs: in vanum.

Ideo, inquit, non erubescetis: quia Dominus Jesus, qui *creavit* potentia suæ Divinitatis *cælos, & fecit, & formavit terram, ut habitaretur* ab hominibus, ipse modò cunctis habitatoribus clamat se solum esse Dominum, & præter se nullum esse Dominum. Sequitur:

℣. 19. *Non in abscondito locutus sum, in loco terræ tenebroso.*

Hoc est, nisi fallor, quod in Evangelio dicit: *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga & in templo, quo omnes Judæi conveniunt, & in occulto locutus sum nihil.* Joa. 18. 20. Nam qui communem salutem annuntiabat cunctis ad se generaliter confluentibus, quomodo in abscondito loquebatur? At contra Hæresis in occulto loquitur, *in loco terræ tenebroso*, quia* dicitur in Proverbiis: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.* Vel non in absconso locutus est se solum esse Deum, qui in monte Sina de excelso ejus vertice B. clamavit: *Non erunt tibi Dii alieni absque me, nec facies tibi idolum.* Deut. 5. 7. Sed meliùs de Apostolica prædicatione accipitur. Dominus verò subdit:

* ambo Codd. quæ

Non dixi semini Jacob: Frustra quærite me.

Ac si dicat: Non incassum eos adventum meum expectare feci: quoniam ad eos, ut promiseram, veni. Et de doctrina sua subjungit: *Ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.* Ac si dicat: Omne quod ex ore meo procedit, justum & rectum est. Et revera sic est. Quid enim C. *rectum* quam quod in Evangelio præcepit, aut loquitur? Hac enim justitia fideles justificantur, qui in lege non poterant justificari. Qui sicut ibi ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis*: ita & hic quoque subjicit dicens: Matth. 11. 28.

Congregamini & venite, & accedite simul, qui salvati estis ex gentibus. ℣. 20.

Congregamini in caulas Ecclesiæ, & in merito bonæ actionis *venite, & accedite simul* omnes, *qui spe salvati estis ex gentibus.* D. *Spe enim salvi facti sumus.* Rom. 8. 24 Et cur ad me fe stinanter debeatis accedere, sequitur:

Nescierunt, qui levant signum sculpturæ suæ, & rogant Deum non salvantem. Qui enim sibi sculpunt idolum, & adorant, nesciunt, quid faciunt: quia obscuratum est insipiens cor eorum. Deinde præconibus Evangelii præcipitur:

Annuntiate & venite, & consiliamini simul. ℣. 21.

Sancti enim Prædicatores postquam annuntiaverunt venientes consiliati sunt simul, quando Judæi asserentes, oportere gentiles, qui ad fidem veniebant, circumcidi, Paulus cum Barnaba Jerosolymam ascendit audire, quid de hac re sentirent Act. 15. prio-

priores Apostoli. Nunc etiam Præpositi A. Ecclesiarum consiliantur simul in synodis & conciliis sæpe convenientes. Conversis verò gentibus subjungit Dominus:

* *aliàs*: fecit hoc ab init.
Quis auditum fecit ab initio?* Et sibi ipsi respondet: *Ex tunc prædixi* illud?* Prædixit enim ex tunc, id est: ab initio conversionem gentium prænuncians Abrahæ: quia *in semine tuo benedicentur omnes gentes.*
* *aliàs*: prædixit.
Gen. 22. 18
Rursum se solum contestatur esse Deum dicens: *Nunquid non ego Dominus, & non est ultra Deus absque me? Deus justus & salvans* B. *non est præter me.* Hoc evidens est. Nam qui dicuntur Dii gentium injusti sunt omnes, & suos cultores non servant sed perdunt. Sequitur:

℣. 22. *Convertimini ad me, & salvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.*

Et hoc manifestum est. Nullus enim Deus præter Christum, qui totum Orbem ad se conversum salvat. Sequitur:

℣. 23. *In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiæ verbum, & non revertetur: quia mihi* curvabunt omnia genua, & jurabit omnis lingua.* C.

* *aliàs*: curvabitur omne genu.

In memetipso, inquit, *juravi*: *quoniam neminem habuit, per quem juraret majorem, juravit per semetipsum. Homines enim per majorem sui jurant, & omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui interposuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimum solatium habeamus.*
Hebr. 6. 13 & seqq.

Sed quid juraverit, audiamus. *Egredietur de ore meo justitiæ verbum* id est, sententia judicandi per fidem omnes, qui crediderunt. *Et non revertetur*: quia in sempiternum manebit justitia, quæ per fidem electis dabitur, nec me pœnitebit hoc verbum emisisse. Nam *mihi curvabunt omnia genua, ut in nomine Jesu omne genu flectatur. Et omnis lingua jurabit* mihi, *ut omnis lingua confiteatur: quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Omnis lingua jurabit mihi*: quia linguarum omnium diversitas in hoc concordabit, ut devotum mihi famulatum juret.
Phil. 2. 10.
ibid. 11.

Vel quod ait, *quia mihi curvabunt omnia genua, & jurabit omnis lingua*, sic intelligamus ut Apostolus exposuit dicens: *Omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Vivo ego dicit Dominus: quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua. Itaque unusquisque nostrûm pro se reddet rationem Deo.* Nam juxta hunc sensum flectere genu Deo est stare ante tribunal Christi: & confiteri vel jurare Deo, rationem ei pro se reddere. Sequitur:
Rom. 14. 10. 11. 12.

Ergo in Domino dicet: Meæ sunt justitiæ, & imperium. ℣. 24.

Quoniam egredietur de ore meo justitiæ verbum, & flexo genu mihi jurabit omnis lingua, ergo omnis lingua mihi jurans *dicet in Domino*, id est: in Patre meo: *Meæ sunt justitiæ*: quia per verbum Christi sum justificata: *& meum imperium*, quia in Christo Regina facta sum. Hæc enim dicit Ecclesia, quæ in omnibus linguis & gentibus est. Quæ & inde suum dicit imperium: quia in toto Orbe dominatur. De illis verò, qui Evangelium Dei non recipiebant, sequitur:

Ad eum venient, & confundentur omnes, qui repugnant ei.

Ad Dominum enim *venient* vel nunc credendo, *& confundentur* de malis suis pœnitentiam agendo, vel postmodum ut ante tribunal ejus stent, & æternæ confusionis opprobrium portent. De electis autem subditur:

In Domino justificabitur, & laudabitur omne semen Israel. ℣. 25.

In Domino JEsu Christo *justificabitur*, sicut & Paulus Judæis ait: *Notum sit vobis viri fratres: quia per hunc vobis remissio pecca-* D. *torum annuntiabitur ab omnibus quibus non potuistis in Lege Moysi justificari. In hoc omnis, qui credit, justificatur.* *Et laudabitur in illo*: quia *laudabuntur omnes, qui [illegible]ant in eo.* Justificabitur in hac vita, laudabitur in alia: *omne semen Israël* non carnale, sed spiritale. *Non enim omnes, qui ex Israël, hi sunt Israëlitæ, neque qui semen Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est: non qui filii carnis hi filii Dei, sed qui filii promissionis sunt, æstimantur in semine.* Justificatis autem in Christo fidelibus & omnibus linguis ei jurantibus congruè subditur:
Actor. 13. 38. 39.
Ps. 62. 12.
Rom. 9. 6. 7. & 8.

CAP. XLVI.

℣. 1. alias: conflatus. *Conflatus* est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulacbra eorum bestiis & jumentis.*

Credentes enim omnia conflaverunt & contriverunt Idola. *Bel* namque & *Nabo* fuerunt idola. Interpretatur autem Bel *vetustus*, & Nabo *sessio*. Et quis est hic vetustus nisi antiquus hostis? Aut quæ est hæc sessio, nisi quam voluit, dum sedem suam ad Aquilonem ponere cogitaret? Sessio hæc regnum in infidelibus est. *Bel* igitur *conflatus est & Nabo contritus*: quia diabolus tartareis incendiis est traditus, & regnum ejus pœnitentia contri- B. tum de corde eorum, qui crediderunt.

Simulachra eorum, id est, diaboli & dominationis ejus fuerunt idola, & hæc *bestiis & jumentis facta sunt*: quia homines, qui bestiali ferocitate sæviebant, & quælibet onera sibi à dæmonibus imposita non renitentes portabant, coluerunt ea, quibus deinde dicitur:

Onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.

℣. 2. *Contabuerunt, & contrita sunt simul: non potuerunt salvare portantem.*

Idola enim, quæ gravi pondere eos fatigabant, qui se portabant, postmodum C. confracta sunt, & computruerunt, nec suos bajulatores salvare valuerunt. Nam sequitur:

Et anima eorum in captivitatem ibit. Id est, æternis vinculis stricta ducetur in carcerem perpetuæ damnationis.

Vel hoc dicendum: quòd gravissimum onus in gentibus errorum idolatriæ fuerit, quæ cultores suos deprimebat in terram. Dii quidem gentium facti sunt à cultoribus suis, & portantur ab eis, nec eos salvare possunt, à quibus portantur: sed Deus noster ipse fecit nos, & ipse portat, & D. salvat nos. Sequitur:

℣. 3. *Audite me domus Jacob, & omne residuum domus Israël, qui portamini à meo utero: qui gestamini mea vulva.*

℣. 4. *Usque in senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram, & ego portabo & salvabo.*

Nam *domus Jacob* Ecclesia est fidem Patriarcharum tenens, quia Christus *regnabit in domo Jacob in æternum.* Luc. 1. 33. Et quod est *residuum domus Israël*, nisi de quo dictum est: quia *omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem Sanctus vocabitur?* Isa. 4. 3. Potest & historialiter accipi *domus Jacob, & residuum domus Israël* antiquus Dei populus.

In utero autem concipitur proles, quæ in hanc vitam profertur. Quid ergo *uterum* seu *vulvam* Dei nisi ejus consilium debemus accipere, in quo ante sæcula per prædestinationem recepit sumus, ut creati per sæcula producamur? Ambrosius autem loquens de Unigenito ait: *Sicut sinus patris spiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis naturæque secretum, in quo semper est Filius: ita etiam Patris est vulva spiritalis interioris arcanum, de quo tanquam de genitali alvo processit Filius.* Nos verò; quia de adoptivis filiis loquimur, *vulvam* vel *uterum Dei*, sicut diximus, consilium ejus accipimus. A quo scilicet utero *portamur*: quia Deus consilio sapientiæ patienter nos portat cognoscens, qui sunt ejus.

Quæ est autem ejus *senecta* nisi perpes infinitas? *Usque ad senectam* ergo ipse est, qui usque in æternum sine varietate mutationis permanet, cui dictum est: *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Psal. 101. Ipse 28. quidem usque ad senectam suam, quæ est perpetua immortalitas, & infinitas, manet: nos verò *portat usque ad canos* senectutis nostræ, id est: longaminiter nos tolerat usque ad finem vitæ præsentis, & tunc singulis, quod meruere, restituet. Vel *usque ad senectam* non suam sed nostram *ipse nos portat* tolerans & provehens, atque justa miseratione perpetualiter salvabit. Et in omnibus his operibus suis omnino contrarius est Diis gentium. Unde rursum idolatras increpat dicens:

℣. 5. *Cui assimilâstis me & adæquastis, & fecistis similem?*

℣. 6. *Qui confertis aurum de sacculo, & argentum statera ponderatis: conducentes artificem, ut faciat Deum.*

Eum

Eum quippe in sua æstimatione simi-
Rom. 1, 23. lem faciebant Idolo materiali, *qui*, sicut Apostolus ait: *mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* De quibus & subditur: *Et procidunt, & adorant.*

ỳ. 7. *Portant illum in humeris gestan-*
tes & ponentes in loco suo, & stabit,
& de loco suo non movebitur, sed cum
* aliàs: non audiet &c. *clamaverint ad eum, non exaudiet,* *
de tribulatione non salvabit eos. To-
tum hoc manifestum est. Sequi-
tur:

ỳ. 8. *Mementote istud, & fundami-*
* aliàs: confundamini. *ni:* redite prævaricatores ad cor.*
Recordamini prioris sæculi, quo-
ỳ. 9. *niam ego sum Deus, & non est ul-*
tra Deus, nec est similis mei.

O, inquit, cultores idoli *mementote*, id est, recogitate illud: quia Deus vester ita fabricatus est, & ex quo positus est in loco suo, non potuit se movere, nec suos cultores audire valet, aut juvare, *& fundamini* in veritate, ne per varios errores mens vestra fluctuet.

Redite ad cor vestrum sub imagine, quam foras cernitis: quia sensum rectæ cogitationis in talibus amisistis. Quid autem nobis vicinius est corde nostro? Et tamen cùm per pravas cogitationes spargitur, â nobis cor nostrum longiùs evagatur. Longius ergo istos mittit, quos ad cor suum redire præcipit: quia quo se exteriùs fuderint, eò â se, unde possint redire, vix inveniunt. Sparsis enim foris mentibus ad semetipsas redire difficile est: quia qui terrenis desideriis implicantur, eos prava itinera semel captos tantò delectabiliter tenent, quantò in eis omne, quod libuerit, licet. Quippe nullus disciplinæ murus obviat, qui stringat, nulla retributionis prospicitur pæna, quæ terreat: sed clausis oculis cordis eo anima præcipitatur in infimis, quò obscuratur â summis: & tantò securiùs mala temporalia perpetrat, quantò duriùs æterna bona desperat.

Rom. 1, 21. Tales erant illi, *qui, cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus* A. *suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, &,* ùt prædictum est, *mutaverunt gloriam incor-* ibid. 23. & 24. *ruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum & quadrupedum & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficerent corpora sua in semetipsis.* Cùm ergo Divinæ bonitati placet resipiscere tales, congruè dicit eis: *Redite prævaricatores ad cor. Prævaricatores*, enim sunt, qui, cùm cognovissent Dominum, non sicut Deum glorificaverunt. In eo enim quod Deum cognoverunt, quodam- B. modo legem acceperunt, ut ei gloriam darent, sed hanc prævaricati sunt in cultura idolorum. Vel naturalem legem prævaricati sunt iniquè agendo.

Quos postquam â vanitate, qua se foras sparserant in idolatria, redire ad cor suum præcepit: *Recordamini*, inquit, *prioris sæculi*: quia tunc nec nominatum fuerat idolum. Si enim idola Dii essent, utique mundum fecissent. Sed in priori sæculo non fuerunt, ideoque Dii esse non possunt. *Ego enim*, qui mundum creavi, *sum Deus, & non est ultra Deus*: sicut nec ultra C. mundus *nec est* quisquam *similis mei.* Ad hoc autem, quod dixerat, quia *non est similis mei*, benè subjecit:

Annuntians ab exordio novissi- ỳ. 10.
mum, & ab initio quæ nondum facta
sunt,, dicens: Consilium meum sta-
bit, & omnis voluntas mea fiet.

Annuntiavit enim Deus *ab exordio novissimum* dicens in Adam, quia *relinquet homo* Gen. 2, 24. *patrem suum*, id est: Christus à solio Majestatis suæ descendet, *& matrem*, id est: D. Synagogam deseret, *& adhærebit uxori suæ*, *id est*: Ecclesiæ, *& erunt duo in carne una.* Cujus *consilium stabit, & omnis voluntas ejus fiet*: quoniam ejus voluntati nec illa obsistunt, quæ contra voluntatem illius fieri videntur: quia ad hoc nonnunquam permittit fieri, & quod non præcepit, ut per hoc certius impleatur, quod jubet. Apostatæ enim Angelo perversa voluntas est, sed tamen à Deo mirabiliter ordinatur, ut ipsæ quoque ejus insidiæ utilitati bonorum serviant, quos purgant, dum tentant. Sic ergo *consilium* ejus *stat*, ut inde magis vo-

luma-

luntatem suam impleat, unde voluntatis A.
ejus consilio quis contraire nititur.

Sed dum *ab exordio novissimum, & ab initio qua necdum facta sunt, annuntiat dicens: quia consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet* satis ostendit se de eo consilio dicere.
quo disposuit, ut propinquante mundi termino diabolus per passionem
Salvatoris humanum genus amitteret.
Hoc enim annuntiavit *ab exordio* dicens
Gen. 3. 15. serpenti; quia *inimicitias ponam inter te, &*
mulierem, & semen tuum, & semen illius. Et
1. Tim. 2. 4 voluntas ejus salus mundi est, *qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Et hanc voluntatem suam ab B.
initio denuntiavit Abrahæ promittens ei:
Gen. 22. 18 quia *in semine tuo benedicentur omnes gentes.*
Sed hæc nondum erant facta, id est: voluntas ejus in salvatione mundi necdum erat impleta, dum per Prophetam hæc loqueretur. Qui quoniam Christum suscitavit à mortuis, & constituit ad dexteram suam in cœlestibus, benè post denuntiationem Consilii illius passionis de ipso subjungit:

℣. 11. *Vocans ab Oriente avem, & de* C.
terra longinqua virum voluntatis meæ.

Eum quippe nuncupat *avem*, qui corpus carneum, quod assumpserat, ascendendo ad æthera libravit. Et eundem
appellat *virum voluntatis suæ*, de quo & ali-
Matth. 3. bi testatur: *Hic est Filius meus dilectus, in*
17. *quo mihi benè complacui.* Jam verò diximus,
quia Judæorum populus idcirco vocatur *Oriens*: quia de carne ejus idem Salvator natus est, qui Sol justitiæ dicitur. *Terra* autem *longinqua* nominatur hæc regio nostra, in qua peregrini & hospites exula- D.
mus. Vocavit itaque Deus *ab Oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis suæ*, quando Christum de Bethania levavit in cœlum.

Vel gentilitas potest appellari *longinqua terra*: quia longe erat à Deo, dum serviret Idolis. Qui *vocavit ab Oriente avem*, quando Christum per Apostolos à Judæis ad gentes misit. Et rursus *de terra longinqua vocabit virum voluntatis suæ*, quando per Eliæ prædicationem à gentibus eum reducet ad Hebræos. Et in his omnibus implebitur, quod ait: *quia consilium meum stabit. & omnis voluntas mea fiet.* De quo etiam subdit:

Et locutus sum, & adducam illud: creavi, & faciam illud. *Locutus sum* per Prophetas consilium meum, *& adducam illud* in tempore suo, & *creavi* illud prædestinando, *& faciam illud* operando. Unde sequitur:

Audite me duro corde, qui longè ℣. 12.
estis à justitia.

Propè feci justitiam meam, non ℣. 13.
elongabitur: & salus mea non mo- * aliàs:
rabitur. Dabo in Sion salutem, & * & in Israel
in Jerusalem gloriam meam. gloriam meam.

Nam *duro corde* semper fuere Judæi, Rom. 10. 3.
& longè à justitia. *Ignorantes enim justitiam Dei, & suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti.* Quibus ait: *Propè feci justitiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur*, id est: appropinquavit tempus,
ut reveletur * per Christum justitia fidei. * uterque
Neque enim ultra *elongabitur, & salus* æter- Cod.
na, quæ per eum danda est credentibus, relevetur.
non morabitur ampliùs.

Dabo in Sion salutem æternam his, qui crediderint in vobis, *& in Jerusalem gloriam meam* super his, qui fidem Christi mei receperint, ut Spiritu Sancto repleti loquantur omnibus linguis, & prophetent atque
signis & virtutibus coruscent. Hoc fa- Act. 4. 32.
ctum est in illa *multitudine credentium, quorum erat cor unum, & anima una.* Sequitur:

CAP. XLVII.

DEscende, sede in pulvere virgo ℣. 1.
filia Babylonis, sede in terra.

Reprobis, & cùm occasio deest peccatum perpetrandi, desideriorum cogitationes eorum cordibus nullatenus desunt: & cùm non semper diabolum sequantur in opere, valde tamen se ei obligant in cogitatione. Unde nunc rectè dicitur: *Descende, sede in pulvere virgo filia Babylonis, sede in terra.* Cùm enim semper pulvis sit terra, non tamen terra semper pulvis, quid per *pulverem* nisi cogitationes debemus accipere, quæ dum inportunè ac silenter in mente evolant, ejus oculos excæcant? Et quid per *terram* nisi terrena actio designatur? Et quia reproborum mens priùs ad prava cogitanda ducitur, & postmodum ad facienda, rectè filiæ Babylonis, quæ ab internæ rectitudinis judicio descendit, per ferientem sententiam dicitur,
ut

ut priùs *in pulvere*, & post *in terra sedeat*: A. quia nisi se in cogitatione prosterneret, in malo opere non inhæsisset. Hoc enim loco humana mens virgo non incorrupta, ut arbitror, dicitur, sed infœcunda.

Et quia Babylon *confusio* interpretatur, rectè infœcunda mens *Babylonis filia* vocatur, quæ in eo, dum nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectè vivendi componitur, quasi confusione matre generatur. Sin autem virgo non infœcunda dicitur, sed incorrupta, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis B. suæ cumulum appellatur, quod fuit. Cui aptè per increpationem dicitur: *Descende*. In alto quippe stat humanus animus, quando supernis retributionibus inhiat. Sed ab hoc statu *descendit*, cùm turpiter victus sese defluentibus mundi desideriis subjicit. Cui benè mox additur: *Sede in pulvere*. Descendens enim *in pulvere* residet, qui cœlestia deserens terrenis cogitationibus aspersus in infimis vilescit. Ubi adhuc ingeminando subjungitur: *Sede in terra*. Ac si exprobrans dicat: Quia cœlesti conversatione noluisti te erigere, sub temetipso humiliatus in terrenis actibus humiliare. Unde & necessariò protinus additur: C.

Non est solium filiæ Chaldæorum.

Chaldæi namque feroces sunt: quia voluntates proprias sequentes nec suis parcere mortibus sciunt. *Feroces* sunt terrena desideria, quæ non solùm contra præcepta conditoris sed sæpe & contra percussionum verbera duram atque insensibilem mentem reddunt. Sed filia ferocium non habet *solium*; quia mens, quæ ad amorem mundi ex pravis desideriis nascitur, atque eisdem desideriis obduratur, D. in eo, quòd se terrenis concupiscentiis subjicit, sedem judicii amittit, nullique apud se solio præsidet, qui examine discretionis caret. Et quasi à judicii sui sede expellitur, qui per exteriores concupiscentias vagatur. Liquet enim, quòd mens, quæ intus consilii sedem perdidit, foras se per desideria innumerabiliter spargit: & quia agere intellecta dissimulat, cæcatur rectè, ut etiam nesciat, quid agat, & sæpe justo judicio in ipsa sua voluntate relinquitur, & sub ea, quæ anxiè appetit, laboriosa mundi ministeria relaxatur. Unde & aptè subditur:

Quia non vocaberis mollis & tenera. ℣. 2.

Tolle molam, & mole farinam. S. Gregor. M. Lib. VI. Moral. cap. 16.

„ Constat nimirum, quo teneræ filiæ parentes parcunt, nec duris atque servilibus hanc operibus affligunt. Omnipotens ergo Deus quasi teneram filiam, vocat, quando dilectam uniuscujusque animam à laboriosis hujus mundi servitiis revocat, ne, dum exterioribus actibus afficitur, ab internis desideriis induretur. Sed Chaldæorum filia mollis & tenera non vocatur: quia mens pravis desideriis dedita in eo, quem anxie appetit, hujus sæculi labore relinquitur, ut foris mundo velut ancilla serviat, quæ intus Deum ut filia nequaquam amat. Unde & molam tollere, & farinam molere jubetur. „

„ Mola in gyro ducitur, & farinam profert. Unaquæque ergo mundi hujus actio mola est, quæ dum multas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit: atque ex se velut farinam projicit, quia seducto cordi semper minutissimas cogitationes gignit. Nonnunquam verò, qui quietus alicujus esse meriti creditur, positus in qualibet actione denudatur. Unde protinus subinfertur. „

Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina.

„ In administratione quippe operis turpitudo denudatur, dum vilis mens, abjectaque in operis ostentatione cognoscitur, quæ quieta priùs magna putabatur. Humerum mens discooperit quando opus suum, quod ignorabatur, ostendit. Crus revelat: quia, quibus desideriorum passibus lucris mundi inhiet, manifestat. Flumina etiam transit: quia actiones hujus sæculi, quæ cottidie ad terminum defluunt, indesinenter appetit. Dumque alias relinquit, & alias insequitur, quasi semper de flumine ad flumen venit. „ Hæc Beatus Gregorius ait ostendens, quo jaceat mens à solio sanctæ intentionis excussa, quia si ad ea, quæ super ipsam sunt, inhiare cessaverit, sub semetipsam etiam indesinenter ruit. Cujus occulta turpitudo, quia nunc per reprobationem operis, sicut dictum est, denudatur, aut etiam postmodum in ultimo examine palam cunctis ostenditur, rectè subjungitur:

℣. 3. *Revelabitur igitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum.*

Nam de vindicta, quæ in illo fiet judicio vel in obitu cujuslibet reprobi, manifestè subdit: *Ultionem capiam, & non resistet mihi homo.* Tunc enim nemo jam resistet ei. Quondam verò Moyses pro po-
Exod. 32, 32. pulo resistit iræ ejus dicens: *Dimitte ei hanc noxam, alioquin dele me de libro tuo, quem scrip-*
Num. 16. 46. *sisti.* Sic & Aaron ei restitit, quando inter viventes ac mortuos thuribulum sumpsit, & animadversionis ignem fumo in-
2. Reg. 24. 16. censi temperavit. David etiam iræ ejus restitit, qui Angelo percutienti se offerens placationis gratiam, & ante tempus propositum exegit. Sed & omnes Sancti, qui iræ ejus obviant, ab ipso accipiunt, ut contra impetum percussionis ejus opponantur, atque ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosque Divina vis sibi opponit secum: quia in eo, quòd adversum se sævientis iram foris obtinent, intus eos irascentis gratia fovet: & famulantes interiùs levat, quos quasi adversantes exteriùs tolerat.

Portat ergo contradictionem deprecantium, quam adspirat, & velut nolenti imponitur, quod ab ipso, ut fiat, imperatur, sicut in verbis ejus apparet, cùm di-
Exod. 32. 10. cit Moysi: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Quid est dicere servo; *Dimitte*, nisi deprecanti ausum præbere? Cùm verò superna indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc oppositio humana non retinet: nec se utiliter cujuslibet deprecatio objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Unde per Beatum Job
Job, 9, 13. dicitur: *Deus, cujus iræ resistere nemo potest.* Nullius enim interventu Divina ira restringitur, cùm implacabiliter excitatur.

Hac igitur in exorabili indignatione adversus filiam Babylonis commotus dicit: *Ultionem capiam, & non resistet mihi homo.* Homo enim resistere ei omnino non valet, quando se ad ulciscendum excitat, & precem, quæ ei funditur, non adspirat. Unde & per Salomonem di-
Prov. 6. 34. citur: *Non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Quam sententiam attendere debent, qui pro pessimis hominibus defunctis Missas celebrant, vel orationes aut eleemosynas faciunt. Plerumque verò talis anima potentiâ in hoc mundo adeptâ Dei servos affligit, sicut olim plebs Chaldæorum in Babylone filios Juda. Sed, cum hujusmodi princeps in die mortis suæ ad ultionem ducitur, populus Dei, quem servitute deprimebat, redimitur de manu ejus. Unde mox ejusdem populi voce subditur:

Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, Sanctus Israel. ℣. 4.

Qui enim nos de manu oppressoris redimit, id est, liberat, vocatur *Dominus exercituum*: quia exercitus Angelorum ei famulantur ad vindictam malorum. Et *nomen illius Sanctus Israel* est, qui filiæ Babylonis irreligiositatem ultra tolerare noluit. Unde & subjungit:

Sede, tace, * *intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non vocaberis ultra Domina regnorum.* ℣. 5. * aliàs sede tacens, &c.

Sedet enim, quæ stabat, cùm prostrata vilescit, quæ erecta gloriabatur. *Tacet*, cùm excusationem perversitatis suæ non inveniens mœrore tabescit. Et *intrat in tenebras*, cùm in noctem perpetuæ damnationis mittitur dicente Domino: *Ligatis* Matth. 22. 13.
manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Nec jam vocatur *Domina regnorum*: quia gloriam potentiæ singularis amittit cùm vita. Sequitur:

Iratus sum super populum meum, contaminavi hæreditatem meam, & dedi eos in manu tua. ℣. 6.

Hoc manifestum est. Sæpe enim Dominus populo suo iratus asperum vel crudelem dat ei principem, quia scriptum est: *Regnare facit hominem hypocritam propter* Job. 34. 30.
peccata populi Sequitur:

Non posuisti eis misericordias, super senem aggravâsti jugum tuum valde.

Et dixisti: In sempiternum ero Domina, ℣. 7.

Et hoc perspicuum est. Immiseri- A. corditer enim populum Dei princeps malus affligit, & inhumanè tractat, neque vel senibus ab afflictione servitutis parcit, ac velut in sempiternum se dicit dominaturum, dum tempore longo se potestatem exercere putans, de die ultima cogitare negligit. Unde & subditur:

Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui. Non posuisti super cor tuum, id est, non cogitâsti: quia ego iratus populo meo dedi eum in manus tuas. *Neque* finis tui *recordata es*, quando ultionem ego de te capiam nemine resistente, B. Sequitur:

℣. 8. *Et nunc audi hæc delicata & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & non est præter me ampliùs: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem.*

℣. 9. *Veniunt tibi duo hæc subitò in die una, sterilitas, & viduitas.*

Delicata est anima, quæ suis voluptatibus in præsenti fruitur deliciis affluens: & *confidenter habitat*, dum nullo metu mortis cogitur, sed peregrinationem præsentis C. exilii velut habitationem æstimat patriæ: & dum se cæteros potentia honoris præire conspicit, cunctos velut nihilum despiciens & se exaltans in cogitationibus suis. *Ego sum, & non est præter me amplius.*

Quæ & *viduam* se non sessuram dicit: quia se semper intellecturam sapienter æstimat. Intellectus enim plerumque dicitur Vir animæ, de quo Dominus mulieri Samaritanæ verba sua non intelligenti dicit: *Voca virum tuum*, id est, adhibe intellectum tuum. *& veni huc*, id est, ad ea, quæ dico, accede huc. Nam si- D. cut vir mulierem, sic intellectus animam regit. Et sicut mulier ex viro, sic anima concipit ex intellectu, quod in operationem parit. Ait ergo: *Non sedebo vidua*, id est, non ero despecta intellectu amisso: quia nunquam illum amittam, sed prudenter intelligam semper. *Et ignorabo sterilitatem*, id est, non ero infœcunda, sed semper dilecta mihi opera velut filios pariam. Sed quæ sic loquitur, audire debet, quid ei divinitus respondeatur: *Venient tibi duo hæc*, id est, *sterilitas & viduitas subitò in die una*, id est: in hora mortis, ut

Joan 4, 16.

ne quid amplius operari possis, & intellectum amittas. Et quasi jam hæc illi accide- rint, subjungit:

Universa venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum: & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. Universa, quæ superiùs tibi minatus sum, *venerunt super te propter multitudinem* malorum, quæ faciebas. Quid verò per *incantatores* ejus exprimitur nisi cæteri potentes, qui huic ministrantes per vanitatem sæcularis potentiæ vel dolositatis suæ quasi phantasiam magicæ artis in his, quæ fraudulenter operantur, fallunt oculos intuentium, ut vel bona vel honesta putent eorum opera? Qui *vehementem* habent *duritiam*: quia ignorantes viscera miserationis innocentes lædunt, & eorum bona diripiunt. Et propter horum ergo duritiam princeps eorum punitur: quia debuerat impietatem eorum compescere. Cui adhuc dicitur:

Et fiduciam habuisti in malitia ℣. 10.
tua, & dixisti: Non est, qui videat me.

In malitia fiduciam habuit: quia per malam astutiam se cæteros superare confisus est, & prosperè semper agere. In malis etiam, quæ faciebat, *non videri* se divinitus arbitrabatur. Sed sequitur:

Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te.

Hæc *sapientia*, qua confidebas in malitia tua, nec te videri â me putabas, *decepit te*: quia malis operibus tuis semper implicabat te. Vel priùs pronuntietur *sapientia tua, & scientia tua*, deinde subjiciatur: *hæc decepit te*, ut non de ista solummodo, sed de omni sapientia & scientia ejus dictum intelligatur: quoniam *sapientia carnis inimica est Deo*. Congruè autem sapientia & scientia ejus dicitur eam decipisse. Nam *prudentia carnis mors est*. Et: *scientia inflat*. Unde & præfatus tumor illius, quo de temporali gloria se extollens cæteros despicit, replicatur, cùm subditur:

Rom 8. 7.
ibid. 6.
1 Cor. 8. 1.

Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & non est præter me altera. Adeo enim singulariter extollitur, ut se solam esse glorietur, quia neminem sibi parem cernit. Cujus elationi debita mors improvisò superventura promittitur, cùm mox subjungitur:

Veniet super te malum, & ne- ℣. 11.
scies ortum ejus, & irruet super te ca-

calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repente miseria, quam nescies.

Hæc enim omnia tempore mortis fient. Contra cujus adventum huic filiæ Babylonis, quæ de potestate singulariter gloriatur, protinus exprobrando dicitur:

℣. 12. *Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborâsti ab adolescentia tua, si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.*

Si enim verè potens est, stet nunc adversus mortem, & potenter ei resistat. Omnes etiam suos *incantatores*, videlicet subjectos sibi potentes ac sapientes, qui vanitate dolosæ actionis deludunt humanos oculos, & artificiosis locutionibus suis velut quibusdam præcantationibus immutant sensus hominum, assumat secum in auxilium.

Multitudinem quoque *malorum* in quibus ab adolescentia se exercuit, opponat Divinæ animadversioni, quæ super eam venit: quia fiduciam habuit in malitia sua. Cùm igitur his omnibus *stet*, id est: resistat iræ cœlesti *si fortè, quid ei valuerit* hoc, aut fortior contra Deum fieri potuerit. Et quia prædicti incantatores multimoda consilia dant, sed nihil valent adversus Deum consilia eorum, rectè subditur:

℣. 13. *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum.*

Rursumque improperando subjungitur:

Stent, & salvent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex his annuntiarent ventura tibi.

Quid verò per *augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex his annuntiarent ventura*, nisi homines superstitiosi designantur, qui ex elementis temporum explorare futura conantur? Qua-
...c. 12. libus ait Dominus: *Cùm videritis nubem ori-*
...54. 56. *entem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit,*
& ita fit. Et cum Austrum flantem, dicitis:
quia æstus erit, & fit, Hypocritæ faciem cæli
Galat. 4. *& terræ nostis probare.* Et Paulus: *Dies ob-*
10. & 11. *servatis & menses, & tempora, & annos: timeo, ne fortè sine causa laboraverim in vobis.*

A. Quia ergo supradicta Babylonis filia, id est: mens superstitiosi & perversi principis magis in talibus quàm in Deo speravit, rectè jam circa obitum ei per increpationem dicitur: *Stent & salvent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.* Sed qui pro se ipsis stare non valent, quomodo stabunt pro aliis? Aut quomodo salvabunt alium, qui salvare se ipsos non possunt? Sequitur enim:

Ecce facti sunt quasi stipula, & combussit eos ignis: non liberabunt ℣. 14.
B. *animam suam de manu flammæ: non sunt prunæ, quibus calefiant, & focus, ut sedeant ad eum.*

Facti sunt in morte aridi & innanes velut *stipula, & combussit eos ignis* gehennalis *nec* jam poterunt *liberare animas suas de manu flammæ* illius, sed ibi sine fine detinebuntur. & ardebunt, Neque enim *prunæ* sunt in illo igne, *quibus* isti *calefiant* delectabiliter, quemadmodum in his omnibus ignibus, neque ignis ille est *focus, & sedeant ad eum*, qui ibi sunt, sed totam gehennam ignis ille complet, omnesque reprobos C. intra se continens cruciat: neque prunas habet, quia lignis non pascitur, sed inextinguibiliter ardet, Vel in hac vita *non sunt* eis *prunæ, quibus calefiant, & focus, ut sedeant ad eum*, id est, nullam habent caloris scientiam, nec illuminantem sensum, qui eorum tenebras excutere possit, & frigus erroris expellere. Sequitur:

Sic facta sunt tibi, in quibuscunque laboraveras. ℣. 15.

Id est, omnia opera tua igne illo consumpta sunt. Nam, ùt Apostolus loqui-
D. tur: *Uniuscujusque opus manifestum erit. Dies* 1. Cor. 3. 13
enim Domini declarabit: quia in igne revelabi- 14. & 15.
tur, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, mercedem accipiet: si cujus opus arserit, detrimentum patietur. Sequitur:

Negotiatores tui ab adolescentia tua unusquisque in via sua erraverunt, & non est, qui salvet te.

Dives iste iniquus *ab adolescentia* sua *negotiatores* & pecuniarum multiplicatores habere studuit, Qui omnes *in via* negotiationis suæ *erraverunt*: quia sicut *nemo* 2. Tim. 2. 4.
militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: ita qui

qui sæcularibus negotiis implicatur, militare Deo non potest. Et quia omnes, qui huic opitulari volebant, propriis reatibus adstringuntur, *non est qui salvet* eum à morte perpetua. Hæc contra quemlibet potentem superbum, qui populum Dei affligit, dicta sunt. Et mox ad eundem populum, qui pro peccatis suis traditus est, consequenter dicitur:

CAP. XLVIII.

℣. 1. *Audite hoc domus Jacob, qui vocamini nomine Israel, & de aquis Juda existis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Irael recordamini non in veritate, neque in justitia.*

Nunc enim ad carnales, qui sunt in Ecclesia, loquitur sermo divinus. Nam & ipsi sunt *domus Jacob*: quia fidem Patriarcharum sequuntur, licèt mores eorum fugiant. Vos inquit: *O domus Jacob audite hoc*, quod principio qui vos opprimis, locutus sum, vel quæ vobis locutus sum: *qui vocamini nomine Israel*, id est, qui vocabulo Christianitatis censemini, *& de aquis Juda*, id est, de aquis confessionis, quæ sunt aquæ Baptismatis, *existis*, vel de poculis christianis orti estis, *qui juratis in nomine Domini*, id est, qui Christianos vos asseritis, *& Dei Israel recordamini*, id est, de Christo recogitatis, *non in veritate*: quia eum non verè diligitis, *neque in justitia*: quia quod ipse præcipit non facitis. Ad hujusmodi Christianos loquitur Dominus, quos ob irreligiositatem eorum impio rectori tradidit castigandos. De quibus subditur:

De civitate enim sancta vocati
℣. 2. *sunt, & super Deum Israel constabiliti sunt: Dominus exercituum nomen illius.*

Ideo debent audire verba solatii: quia *de civitate sancta vocati sunt* divinitus. Dominus enim, qui in cœlesti Jerusalem habitat, ipse vocavit eos, *Et super Deum Israel constabiliti sunt*, id est, super Christum fundati, qui vocatur *Dominus exercituum*, eò quod illi deserviant exercitus militiæ cœlorum. Ad quem videlicet populum Christianorum carnalium consequenter à Domino dicitur:

℣. 3. *Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea, repentè operatus sum, & venerūt.*

Quæ autem sunt *priora* nisi *quæ* secundum Apocalypsim Joannis *oportet fieri cito*, Apoc. 1. 1.
id est, tentationes & mala, quæ fideles in hac vita tolerant? *Omnes enim, qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur.* 2. Tim. 3. 12.
Et quæ nos in futuro sæculo manent, posteriora sunt. Audi, quæ sunt priora: *Fili accedens ad servitutem Dei sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Eccli. 2. 1.
Audi priora: *Quicunque quæsierint animam suam salvare, perdent eam.* Luc. 17. 33
Hæc ergo *priora annuntiavi & audita feci tibi ex tunc*, id est, ex quo de aquis Juda existi, & ex quo supra Deum Israel constabilitus es. Et sicut à principio tibi annuntiaveram, ita tunc *repentè operatus sum, & venerunt* omnia. Prædixi tibi universa quæ passurus eras, ne, si te ignarum invenissent, opprimerent, *& ex ore meo*, quæ facere debueras, audisti, ut excusationem de ignorantia non haberes. Sequitur:

Scivi enim: quia durus es tu, ℣. 4.
& nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

Durus es: quia molliri ad amorem Dei non potes. *Et cervix* cordis tui *nervus ferreus*: quia jugo meo conteri non potest. *Et frons tua ærea*: quia diu persistis in inpudentia tua nolens de malis actibus tuis erubescere. In fronte enim sedes est pudoris: Æs verò durabile nimis est. *Æream* ergo *frontem* habet, qui valde contra verecundiam semper durus perseverat. Sequitur:

Prædixi tibi ex tunc, antequam ℣. 5.
venirent, indicavi tibi, ne fortè diceres: Idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandaverunt ista.

Quæ audisti, vide omnia: vos ℣. 6.
*autem non * annunciâstis.* * alias: num annuntiâstis

Quid nunc per *Idola* & *conflatilia*, sive *sculptilia* nisi falsæ cogitationes designantur? Nam quasi Idolum sibi fabricat animus, dum sibi cogitationem erroris format: & velut sculpit eam, quando, quæ sibi in ea videntur, in forma recidit, eamque format ad libitum suum: & quasi conflat, quia spiritu mentis suæ decoquit intrinsecus antequam fabricet

 Quid

Quid igitur in idolis & sculprilibus & A. conflatilibus nisi opiniones errorum, quas sibi, prout cogitaverit, mens format, exprimuntur? Ait ergo, quia ventura *prædixi tibi ex tunc*, id est: ex quo supra Dominum constabilitus es, & *antequam venirent* ea, *indicavi tibi ne fortè* quando venirent, *diceres*, quia *Idola mea*, id est: falsæ opiniones meæ *fecerunt hæc*, *sculptilia mea & conflatilia*, id est: errores, quos mihi formavi, *mandaverunt ista*. Multis enim erroribus plenus est iste carnalium populus, & multa quæ fiunt, non tam Deo, quàm superstitionibus suis & opinionibus adscribit. Et idcirco *prædixi*, inquit, universa tibi per Scripturas meas, & per ora Doctorum, B. & *quæ* tunc *audisti, omnia vide* nunc: quia sicut prænuntiaveram, ita tibi eveniunt cuncta. *Vos autem* cæteris *non annuntiastis*, quæ annuntiaveram vobis: quia de talibus loqui neglexistis. Sequitur:

Audita feci tibi nova ex tunc & conservata, quæ nescis.

℣. 7. *Nunc creata sunt, & non ex tunc & ante diem, & non audisti ea, ne fortè dicas: Ecce ego cognovi ea.*

℣. 8. *Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta auris tua.*

Nova quidem novæ conversationis *audita feci tibi*, ex quo de aquis Juda existi, id C. est: ex quo renatus es ex aqua & Spiritu, & præmia justorum in cælis *conservata, quæ nescis*. Et quæ de spiritali conversatione vel tentatione audieras, *nunc creata sunt*, id est, nunc à me tibi datum est, ut ea, si volueris, facere possis, & non ab initio vel *ante diem*, sed in tempore suo. Non enim puer mox ardua novæ conversationis arripere valet, sed in ætate perfecta sustinere tentationes, & spiritalibus disciplinis semetipsum exercere potest. Et Dominus singula quæque temporibus suis disponit, quoniam *omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cælo*. (Eccl. 3.1.) Dans D. ergo opportuno tempore homini gratiam benè conversandi, nisi piger fuerit, rectè ei denuntiat: quia jam creata sunt nova, *& non ex tunc & ante diem*.

Sed cùm dixerit, quia *audita feci tibi nova ex tunc*, videtur contraria adjungere, cùm subjicit, quia *non audisti ea*. Sed aure corporis audivit, & aure cordis non audivit. *Non audisti*, inquit, *ea*, id est: non intellexisti, ne fortè scientia inflatus dicas, quia *ecce ego cognovi ea*. Sed *neque audisti ea*, id est: non intellexisti ea, *neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua*, id est: cordis tui. Nam quia audisti quidem bona, sed facere neglexisti, quæ audisti non audisti. Et sicut nemo novit quid sit charitas nisi sit charitas in eo: ita nemo verè intelligit præcepta cælestia nisi qui facit. Benè igitur ei, qui bona, quæ audivit, operari contemnit, dicitur, quia *neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc*, id est: ex quo super Dominum constabilitus es, *aperta est auris tua*. Sequitur:

Scio enim, quia prævaricans prævaricaberis, & transgressorem de ventre vocavi te.

Scio, quia necdum malitiam tuam deseres, sed adhuc mandata mea prævaricando calcabis. Tu es de filiis Adam, per quem in hunc mundum peccatum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines transiit, in quo omnes peccaverunt. Unde & *transgressorem de ventre matris vocavi te*.

Hucusque duritiam uniuscujusque eorum Dominus objurgavit, quos increpat alibi dicens: *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis, quæ dico?* Jam verò Luc. 6.46. secundum illud, quod Moysi ait: *Miserebor cui miserebor, & misericordiam præstabo, cui miserebor*, quid ei, cui voluerit misereri, misericorditer agat, ostendit subjungens: Rom. 9. 15.

Propter nomen meum longè faciam furorem meum, & laude mea infrenabo te, ne intereas. ℣. 9.

Non propter te, inquit, sed *propter nomen*, quod invocatum est super te, *longè faciam à te furorem meum*, quo te tradideram filiæ Babylonis affligendum. Es enim adhuc dignus furore meo, sed jam tibi misertus parcam, & ne ultra malè liber, quò volueris, eas sequendo concupiscentias tuas, *infrenabo te laude mea*, ne mortem sempiternam incurras, sed lætus decantes: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. In domino laudabitur anima mea.* Ps. 33.2.3. Sequitur:

Ecce excoxi te, sed non sicut argentum, elegi te in camino paupertatis. ℣. 10.

Excox

Excoxi te in igne tribulationis sub manu A. filiæ Babylonis, id est? cujuslibet personæ potentis, & tyrannidem exercentis, *sed non quasi argentum* : quia purgatus non es à sordibus tuis. Argentum enim purgatur in igne, sed tu non es purgatus in tribulatione : quia nec in adversis omisisti peccare. *Sed in camino paupertatis* decoquens *elegi te*. De hac sententia non necesse habemus nunc aliud dicere, nisi quod in homilia quadam Beatus Grego-
S. Greg. rius admonet : *Quicunque* inquit, *bona in hoc*
M. Hom. *sæculo habetis, cùm quoslibet pauperes nonnulla*
40. in Ev. *reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, nolite desperare : quia fortasse quos su-* B. *perfluitas tenuissima pravitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. De vobis omnino pertimescite : quia nonnulla etiam malè acta prospera vita secuta est : de illis verò solicitè pensate, quia eos magistra paupertas cruciat, quo usque ad rectitudinem perducat.* Et infra : *Cùm quoslibet in hoc mundo abjectos aspicitis, etiamsi qua reprehensibilia eorum esse videantur, nolite despicere : quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat.* Sequitur :

℣. 11. *Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer, & gloriam meam alteri non dabo.*

Propter bonitatem meam *faciam* te vivere sicut nomen meum non blasphemetur propter te : *& gloriam*, qua in te gloriari debeo, *alteri*, id est : Sathanæ, *non dabo* : quia gloriatur in eis, quos in perditionem trahit. Post hæc ad priora Ecclesiæ tempora revertitur sermo divinus. Sequitur namque :

℣. 12. *Audi me Jacob & Israël, quem ego voco, ego ipse, ego primus, ego no-* D. *vissimus.*

Jacob quippe vel *Israël, quem* Dominus *vocat*, fideles ex circumcisione sunt, quos per internam adspirationem ad Christum suum trahit, quibus ait : *Ego sum ipse*, non alius, quia non mutor. *Ego sum primus, & novissimus* : quia sum ante omnia, & post omnia. Nam esse Dei totum simul est, & semper est, quod neque cœpit unquam neque aliquando cessabit, inseparabile quoddam & sine fine existente pelagus, nullis terminis limitibusque circumdatum, omnem supergrediens sensum, & omne tempus atque naturam. Qui deinde potentiam actionis suæ denuntiat dicens :

Manus quoque mea fundavit ter- ℣. 13.
ram, & dextera mensa est cælos, ego vocabo eos, & stabunt simul.

Ipse enim terram & cælos fecit, & omnes cæli obtemperant nutui ejus. Potest verò, ùt sæpe jam diximus, per *terram* Ecclesia designari, quæ semen prædicationis suscipiens fructum boni operis facit : & per *cælos* sancti prædicatores, qui tanquam imbres mittunt eloquia sapientiæ suæ. *Manus* ergo *Domini fundavit terram* : quia super fundamentum, quod est Christus, posuit Ecclesiam. *Et dextera ejus mensa est cælos*, id est : prædicatores, sicut discipulis per Apostolum dicitur : *Non in* 2. Corinth.
immensum gloriamur, sed secundùm mensuram 10. 13.
regulæ, quam mensus est Deus, mensura pertingendi usque ad vos. Et rursum : *Unicuique* Ephes. 4.
nostrum data est gratia secundùm mensuram do- 7.
nationis Christi. Cùm autem dicit : *Ego vocabo eos, & stabunt simul.* Ostendit omnes illos ad obsequium esse paratos. Qui C enim vocati stant, parati stant, parati sunt facere, quod sibi jussum fuerit. Præmisso autem exemplo fundationis Ecclesiæ & obeditionis Sanctorum dicit ad Israël, cui loquebatur :

Congregamini omnes vos, & au- ℣. 14.
dite.

Congregamini omnes vos in una eadem voluntate, ut sit omnibus vobis cor unum, & anima una, *& audite* me sicut cæli me audiunt. Sequitur : *Quis de eis annuntiavit hæc ? Dilexit Dominus eum, faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldæis.*

Quis ex talis id est : prædicatoribus *annuntiavit hæc*, quæ dicta sunt de obedientia eorum, & cætera nunc præmissa? Subaudi : Christus. Ipse enim dignatus est unus ex illis fieri, *Dominus dilexit eum di-* 2. Petri 1.
cens : Hic est filius meus dilectus. Et ipse, 17.
voluntatem suam explebit *in Babylone*, id est : in hoc confuso sæculo, vel in gentilitate,
qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agni- 1. Tim.
tionem veritatis pervenire. Et brachium vir- 2. 4.
tutis suæ faciet *in Chaldæis* : quia exspolians principatus & potestates traducet confidenter palam triumphans illos in semet-

semetipso. Chaldæi enim maligni spiritus sunt. Sequitur:

℣. 15. *Ego locutus sum, & vocavi eum, & adduxi eum, & directa est via ejus.*

Ego Pater *locutus sum* de eo per Prophetas, *& vocavi eum* in hunc mundum, *adduxique eum, & directa est via* conversationis ejus, eò quòd iniquitatem non fecerit, nec inventus sit dolus in ore ejus. Cujus vox protinus subintroducitur dicens:

℣. 16. *Accedite ad me, & audite hoc: Non à principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fierent, ibi eram, & nunc Deus misit me, & spiritus ejus.*

Accedite, inquit, fide *ad me* popule meus, & nolite me filium Joseph æstimare, vel à conceptu virginis initium sumpsisse, sed potiùs *audite*, quod dico. *Non enim in occulto locutus sum à principio*, sed in manifesto est, me nominatissimis quibusque Patribus ab origine mundi locutum fuisse. Nam *ex tempore*, id est: ab initio tem-
Joan. 1. 1. poris *eram ibi*, videlicet apud Patrem: *quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.* Et ne me putetis cum tempore cœpisse: *antequam* creaturæ *fierent, ibi eram.* Tunc quidem eram apud Deum: & nunc *ipse misit me & spiritus ejus*, ut Verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Pater enim Filium misit: quia hunc incarnari eum constituit. Sed & Spiritus sanctus eum misit: quia incarnationis ejus auctor fuit. Nam superveniente Spiritu sancto concepit eum virgo. Spiritus eum misit, ut, cùm legis, quia idem Filius Spiritum mittit, non credas Spiritum in-
Joan. 15. 26. ferioris esse potentiæ. Nam & filius eum mittit, qui ait: *Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Si ergo se invicem Filius & Spiritus mittunt, non subjectionis injuria, sed communitas est potestatis. Sequitur:

℣. 17. *Hæc dicit Dominus Deus Redemptor tuus sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, & gubernans te in via, qua ambulas.*

Redemptor noster populo suo dicit, quia *ego sum Dominus Deus tuus.* Nam & ipse est Dominus & Deus quemadmodum & Pater. Ait enim: *Ego & Pater unum sumus.* Et: *omnia, quæ habet Pater,* Joan. 10. 30.
mea sunt. Se ergo Dominum & Deum esse testetur, ut omnes honorificent Fili- Id. 16. 15.
um sicut honorificant Patrem. Qui nos & in veteri & in novo testamento satis *utilia* semper mandata docet, & *in via* justitiæ, qua gradimur nos, *gubernat*, & dirigit. Qui quam utilia nos docuerit, & quantum salutem nostram optaverit, indicat, cùm subjungit:

Utinam attendisses mandata ℣. 18.
mea, facta fuisset. Sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut gurgites maris.

Et fuisset quasi arena semen tu- ℣. 19.
um, & stirps uteri tui ut lapilli ejus: non interîsset, & non fuisset attritum nomen ejus à facie mea.

Egredimini de Babylone, fugite à ℣. 20.
Chaldæis.

Utinam, inquit, *attendisses* O homo præcepta vitæ, quæ in Paradiso tibi dederam! Nam sicut aqua fluminis indeficienti abundantia semper fluit: sic *pax tua* perseverans semper afflueret. Et sicut multiplici undarum volumine *gurgites maris* abundant: sic *justitia tua* multiplicibus virtutum cumulis in immensum excrevisset. Et sicut *arena* est innumerabilis: sic multitudo filiorum esset, quos iu Paradiso genuisses. *Non interîsset* semen tuum: quia nullus ex filiis tuis moreretur. *Et non fuisset attritum nomen ejus à facie mea*: quia non lueret pœnas in æternam oblivionem projectus à conspectu meo. Nam si primus homo non peccâsset, nunquam gehennæ filios generaret, sed tot solummodo filios in paradiso generaturus erat, quot electi ponentur in die resurrectionis ad dexteram judicis: quorum completa multitudine sine ulla morte vel afflictione ad perpetuam vitam Angelorum & societatem erant perventuri.

Hæc, inquit, omnia sic fuissent, si voluisses *attendere mandata mea.* Sed quoniam res in contrarium lapsa est, nunc saltem filij Adam *egredimini de Babylone* id est: de confusione cupiditatum, in qua deten-

ti

ti estis hucusque captivi, ut ad patriam æternæ hæreditatis redire liberi possitis: & *fugite à Chaldæis*, id est, cum omni velocitate recedite longiùs à malignis spiritibus vos in hac confusione passionis vitiorum captivantibus. Chaldæi quippe *captivantes* interpretantur. Venit enim Salvator ab exilio nos ad patriam revocare, à sæculo ad paradisum, à captivitate ad
* Uterque Cod. etiam à præc. regnum. Unde etiam * præconibus suis præcipiens subjungit:

In voce exultationis annunciate omnibus egressionem de Babylone, & cunctis, qui in Orbe sunt, *auditum facite hoc*, quòd nunc per gratiam meam data est eis facultas revertendi ad Paradisum.

Et forte illud etiam usque ad extrema terræ, ut nemo sit in mundo, qui hoc non audiat. Sequitur:

Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob.

ỳ. 21. *Non sitierunt in deserto, cum educeret eos, aquam de petra produxit eis, & scidit petram, & fluxerunt aquæ.*

Dicite, quia *Dominus* sanguine Filii sui *redemit servum suum*, & fideles ejus *non sitierunt in deserto* hujus sæculi, *cùm educeret eos* de tenebris ignorantiæ & infidelitatis quasi de Ægypto. Nam *de petra*, quæ Christus est, *produxit eis* aquam sapientiæ salutaris, quæ portaret eos, *& scidit petram*, id est: vulneravit Christum in cruce, *& fluxerunt aquæ* vitalis potus. His dictis Propheta subjungit:

ỳ. 22. *Non est pax impiis, dicit Dominus.*

Id est: Christus Dominus meus. Suprà dictum est homini, quia *si attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua.*

Et nunc è contrario negatur *pax impiis*: quia mandata Dei attendere nolunt. Nam sicut Salvatore nato *pax* annuntia-
Luc. 2. 14. ta est *hominibus bonæ voluntatis*; ita nunc eo veniente, sicut consequens est, denegatur
Psal. 84. 11. *pax impiis*, quoniam *justitia & pax osculatæ sunt*. Impii enim neque cum Deo, neque cum Angelis, neque cum homine, neque secum pacem habere possunt. Est enim pax virtus sibi copulans omnes, & sibimetipsis, & invicem, quæ omnia ad se contemperat per inconfusam eorum unitatem, per quam unam & insolubilis omnium complicatio secundùm Divinam ejus harmoniam substituitur, & compaginatur consonantia perfecta. Ab hac tamen longè est mens impiorum, quæ semper etiam secum rixatur. Sed jam libellum hunc terminantes paululum respiremus, ut ad sequentia validiùs accingamur.

Explicit Liber Sextus.

Incipit Liber Septimus.

CAP. XLIX.

Audite insulæ, & attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei. ỳ. 1.

Et posuit os meum quasi gladium acutum. ỳ. 2.

Ista nunc loquitur Christus, qui *ab utero* Virginis matris à Domino solus dignus vocari fuit. Nam sicut eo nato Angelus apparens pastoribus ait: *Ecce Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est hodie Salvator, qui est Christus Dominus*; ita nunc idem Salvator omnibus, qui *longè* sunt, populis annuntiat; quia ipse sit à Domino *vocatus ab utero* matris. Nos enim à Baptismo vocat Dominus: quia tunc primum filii Dei nominamur, & Christianitatis vocabulum, quod ipse nominare dignetur, accipimus. Hunc autem *ab utero* vocavit: quia & Sanctus & Filius Dei natus est, sicut Matri ejus dixerat Angelus: *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Hòc ergo omnes populi jubentur attendere, ut sciant: quia iste solus sine peccato natus est, ut omnium peccata deleret. Solus venit justus, ut omnes, qui crediderint, justificaret.

Luc. 2. 10. 11.

Luc. 1. 35.

Audite, inquit, ô *insulæ* gentium, *attendite*, omnes, qui procul moramini, vel qui longè à Deo recessistis, cognoscite omnes, qui in iniquitatibus concepti estis, quia *Dominus ab utero vocavit me* nomine meo,

meo, utpote natum ex Virgine. Mox A. enim, ut natus est, vocavit eum proprio nomine per Angelum dicens pastoribus: ibid. 2, 11. quia *natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus.* Et sic *de ventre matris* ejus *recordatus est nominis* illius, quia nomen ejus Salvatorem, id est, Jesum appellavit, ibid. 2, 21. *quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur.* Idcirco autem hunc ita nasci fecit, ut liber à peccato liberè peccatores increparet, quatenus ad pœnitentiam eos converteret. Unde & *posuit os* ejus *quasi gladium acutum*, ut verbis suis quasi gladio fortiter feriret delinquentes Matth. 23, 33. dicens: *Serpentes genimina viperarum quomodo fugietis à judicio gehennæ?* Et *omnis ar-* B. ibid. 3. 10. *bor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Quia verò Judæi, quos sic feriebat, frequenter eum apprehendere voluerunt, & interficere, sed nunquam potuerunt nisi horà, qua Pater disposuerat, rectè subjungit:

In umbra manus suæ protexit me.

Et quia manu Domini protectus corda eorum verbo suo vehementissimè transfigebat, addit:

Et posuit me sicut sagittam electam. Penetrat enim sicut acutissima sagitta men- Hebr. 4. 12 tes eorum. *Vivus est enim sermo Domini & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti per-* C. *tingens usque ad divisionem animæ & Spiritus, compagum quoque & medullarum.* Quando dicit *sagittam electam* ostendit habere Deum sagittas plurimas, sed non electas. Quæ sagittæ sunt Prophetæ & Apostoli, qui in toto Orbe discurrunt, de quibus Ps. 44. 6. aliàs dicitur: *Sagittæ tuæ acutæ.* Christus autem de multis sagittis, & filiis plurimis una *sagitta electa*, & Filius Unigenitus est. Sequitur:

In pharetra sua abscondit me.

℣. 3. *Et dixit mihi: servus meus es tu Israel: quia in te gloriabor.* D.

Per *pharetram* Dei occultum ejus judicium designatur. Salvator igitur *in pharetra* Dei *absconditus est*; quoniam occulti consilii dispositione in primo adventu venit occultus. Vel dum puer esset, in pharetra Dei est absconditus: quia in profundo ejus consilio tectus latuit sicut in pharetra sagitta. Et sicut sagitta ex pharetra: sic ipse ex occultatione sua subitò prosiliit, ut hominum mentes prædicando transfigeret. Qui dum adhuc in hac pharetra lateret, audivit à Patre: *Servus meus es tu Israel; quia in te gloriabor.* Phil. 2. 7. 8. *Servus* appellatus est: quia *formam servi accipiens humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem.* In quo Pater gloriatus est dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* *Israel* quoque vocatur, id est princeps cum Deo, quia semper cum Patre regnat. Israel enim *princeps cum Deo* interpretatur. Vel ideo vocatus est *Israel*: quia natus est ex semine Judæorum. Sequitur:

Et ego dixi: in vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi. Ergo judicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo. ℣. 4.

Profunda est valde ut reor ista sententia, de qua, quid nobis visum sit, ita loquemur, ut, si quis ea melius exponere valuerit, nos libentiùs sensum ejus sequi parati sumus. Ait ergo Redemptor noster in terris corporaliter conversans: *In vacuum laboravi.* Solent enim homines propter temporalia commoda laboribus exerceri. Ipse autem & labores in carne sustinuit, & laborum præmia in hoc sæculo nulla percepit. Quia igitur per actiones suas transitoria lucra non quæsivit, à mundi compendiis *vacuum* laborem duxit.

Qui & *fortitudinem suam sine causa & vanè se consumpsisse* dicit. Nam propter primæ transgressionis culpam omnis homo addictus mortalitati tot doloribus in hac vita fatigatur, ut in malis, quæ patitur, non diu subsistens deficiat, & moriatur. Hic autem licèt ex carne Adam carnem assumpserit, vitium tamen ex carne non traxit. Sed neque hìc vivendo peccatum fecit. & ideo quantum in se est, *sine causa* pœnas nostræ mortalitatis sustinens *fortitudinem suam consumpsit.* An non fortitudinem consumpserat, quando *fatigatus ex itinere sedebat super fontem?* Joan. 4. 6. Quam & vanè in eo consumpsit, quòd missus ad oves, quæ perierunt domus Israel, eundem populum convertere non potuit. Quantum igitur ad eos spectat, qui doctrinam ejus audientes & miracula videntes non crediderunt, *vanè*,

id

id est: in vanum *consumpsi fortitudinem* A. *suam*, quando illi remedia salutis animarum suarum non receperunt, pro quibus ipse corporaliter infirmatus usque ad mortem laboravit. Unde & congruè subjungit:

Ergo, inquit, *judicium meum cum Domino.* Joan. 8. 50. *Ego enim gloriam meam non quæro, est qui quærat, & judicet. Et opus meum cum Deo meo.* ibid. 5. 19. Quia *non potest filius à se ipso facere quidquam, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.*

Aliter tamen intelligi possunt. Cùm enim Dominus noster audisset à Patre: B. *Servus meus es tu Israel: quia in te gloriabor,* ait: *In vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi.* Forsasse ergo quia nomine Israel appellatus est, in persona populi Israel, quod nox adjungit, locutus est. Populus itaque circumcisionis tandem intelligens, quia non justificatur homo ex operibus Legis nisi per fidem JEsu Christi, loquitur in Christo nunc dicens: *In vanum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi. Israel enim*, ait Rom. 9. 31. 32. Apostolus: *sectans legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide,* C. *sed quasi ex operibus.* In vacuum ergo laboravit, atque sine causa, & vanè fortitudinem suam consumpsit, qui se suis viribus per carnalem legis observantiam justificari posse putavit. Galat. 3 v. 11. *Quoniam autem in lege nemo justificabitur apud Deum, manifestum est: quia justus ex fide autem vivit. Lex ex fide non est, sed qui fecerit ea, vivet in illis* In vacuum ergo ac sine causa laborâsse Apostolus iste gemit, qui in Legis operibus justificari sine fide laboravit. Sicut & Apostolus octava die circumcisus ex genere Israel, de tribu Benjamin, Phil. 3. 5. & seqq. Hebræus ex Hebræis, secundùm Legem Pharisæus, secundùm æmulationem D. persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quæ in lege Dei est, conversatus sine querela, omnia quæ sibi fuerint lucra, hæc arbitratus est propter Christum detrimenta, propter quem omnia detrimentum fecit, & arbitratus est velut stercora, ut Christum lucrifaceret, & inveniretur in illo non habens suam justitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est, Jesu Christi.

Juxta hunc itaque sensum illa pars eorum, quæ fidem suscepit, loquitur voce capitis sui: *In vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi.* Et addit: *Ergo judicium meum cum Domino*, id est, jam ita judicabo, ut Dominus judicat, videlicet optimum esse, ut non in lege justificari, sed spiritu ex fide spem justitiæ expectemus. *Et opus meum cum Deo meo*: quia cooperante Deo opus meum faciam, & adjuvante gratia legem implebo.

Adhuc tamen & alio modo possunt hæc, nisi fallor, intelligi. Nam quia Dominico homini dictum est: *Servus meus es tu Israel*, idcirco fortè voce servi, id est, voce humani generis mox locutus est: *In vacuum laboravi.* Nam propter mysterium assumptæ humanitatis assumit in se vocem aliorum hominum, sed jam pœnitentium. Rectè enim in hoc loco ex eorum persona vox humani generis accipitur, qui post ignorantiæ suæ caliginem ad amorem justitiæ convertuntur, & veritatis radiis illustrati fletibus luunt, quod erraverunt. Illuminatus enim quisque respicit, quam turpe fuerit, quod præsentis vitæ amore laboravit. In eis ergo genus humanum, in quibus ad vitam revertitur, præteritum laborem suum pro nihilo ducens ait: *In vacuum laboravi.* Conspicit enim, quàm vacuè pro ista vita laboratur. Amore enim sæculi adversa aliqua perpeti & *vacuum* simul & *laboriosum* est: quia & ex adversitate mens afficitur, & remunerationis præmio non repletur. Qui igitur mala mundi pro mundo tolerat, *in vacuum laborat*: quia vitæ suæ tempora sine remuneratione expendit. Sed & *fortitudinem suam* in hujusmodi laboribus *sine causa & vanè consumit*: quia ejus vitam retributio subsequens nulla remunerat, & præsens tribulatio fatigat. Ad omnia hæc idoneè confirmanda Salomonis testimonium sufficit dicentis: *Vidi cuncta* Eccle. 1. 14 *quæ fiunt sub Sole, & ecce universa vanitas, & afflictio Spiritus.* Et iterum: *Cùmque me* ibid. 2. 11. *convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.*

Itaque post ignorantiæ tenebras anima lumine veritatis illustrata dolet se *sine causa laborâsse* pro commodis temporalibus, & terrore futuri examinis attonita subjungit: *Ergo judicium meum cum Domino.* Ac si dicat: Hucusque futurum judicium igno-

-ignorabam: sed nunc scio, quia *judicium* A
meum erit *cum Domino*, quoniam in extremis meis cum illo judicabor, quando de singulis actibus meis, & e diverso de beneficiis mihi collatis in illo tremendo examine fiet discussio. *Et opus meum cum Deo meo*: quia quidquid hic operor, apud eum servatur in die novissimo judicandum, sicut ait: *Ecce scriptum est coram me*. Et ut Ma-
Isa. 65. 6. Malach. 3. 16. lachias loquitur: *Attendit Dominus, & audivit, & scriptus est liber monumenti coram eo*. Vel *opus meum cum Deo meo*: quia jam operabor cum Deo, quæ sancta & justa, faciens cum ipsius adjutorio. Hæc, qui melius potuerit, interpretetur; nos vero se- B
quentia videamus. Subjungit enim Redemptor noster dicens:

℣. 5. *Et nunc dicit Dominus formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, & Israel non congregabitur.*

Bene ait: *ex utero*. Ex utero enim Virginali formatus est cooperante Spiritu Sancto, non ex *uteris* utriusque parentis genitus. Qui formatus est *servus*: quia secundum servi formam, quam ex Virgine suscepit, creatus est. Ob hoc etiam dicitur eum Dominus *ex utero servum sibi formasse*; quia ad hoc venit, ut faceret voluntatem Dei: & natus est servus Dei, cum nos e contrario nascamur servi diaboli. In Baptismo namque post efficimur servi Dei. *Dominus*, inquit, *formans me ex utero servum sibi* dicit nunc, *ut reducam*
Matth. 10. 6. *Jacob ad eum*. Ac si dicat: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt, domus Israel*. Sed quia non omnes credituri sunt, *Israel* totus *non congregabitur* in Ecclesiam, sed magis per totum Orbem captivus dispergetur. Sequitur.

Et glorificatus sum in oculis Domini. Cui,
Joan. 17. 1. cum dixissem: *Pater clarifica filium tuum*,
id. 12. 28. respondit de cœlo dicens, *Et clarificavi, & iterum clarificabo*. *Et Deus meus* in passione *factus est fortitudo mea*: quia pater me-
Luc. 24. 46 & 47. cum est. Et quia *oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis die tertia, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Jerusalem*, recte subjungitur:

℣. 6. *Et dixit: Parum est, ut sit mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & fæces Israel convertendas. Dedi te in lucem gentibus, ut sis salus mea, usque ad extremum terræ.*

Parum quippe fuit, ut Filius Dei formam servi acciperet propter tribus Israel ad fidem convertendas, *& fæces Israel*, id est, carnales Judaici populi reliquias convertendas, nisi & cunctas per Orbem gentes illuminaret, atque omnes, qui sunt in tota mundi latitudine, si crediderint, salvaret. Paulus vero & Barnabas a Judæis
repudiati dixerunt: *Ecce convertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus, Posui te in lucem gentibus, ut sis in salutem usque ad extremum terræ*. Quod quidem Christo Domino specialiter dictum esse, manifestum est. Sed tamen hoc sibi jam dictum arbitrantur Apostoli membra illius se esse recolentes, sicut etiam ipse propter ejusdem corporis unionem dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ob hoc etiam interpretati sunt Apostoli dictum esse sibi, quod Christo dictum est; quia non per se ipsum sed per Apostolos Christus prædicavit gentibus. Sequitur. Act. 13. 46 Actor 9. 4.

Hæc dicit Dominus Redemptor Israel Sanctus ejus ad contemptibi- C *lem animam, ad abominatam gentem, ad servum Dominorum: Reges videbunt, & consurgent Principes, & adorabunt propter Dominum: quia fidelis est, & sanctum Israel, qui elegit te* ℣. 7.

Ad contemptibilem animam gentilium, *ad abominatam gentem* paganorum, ad populum gentilem multorum *servum Dominorum*, id est, Idolorum *dicit* nunc *Redemptor & Sanctus Israel*, *quia Reges videbunt in te* salutem meam usque ad extremum ter- D
ræ, *& Principes consurgent* a somno pristinæ infidelitatis, *& adorabunt* Deum vestrum non propter te, sed *propter Dominum*: *quia fidelis est* in promissione, qua dixit Abrahæ: *Quoniam benedicentur in semine tuo omnes gentes*: *Et propter Sanctum Israel*, *qui* per immensam pietatem suam nunc *elegit te*. Idcirco enim tandem crediderunt Reges & Principes, quia viderunt ubique gentes fidem suscepisse. Sequitur: Gen. 22. 18.

Hæc dicit Dominus: in tempore placito exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui. ℣. 8.

Tem-

Tempus placitum est â resurrectione A
Salvatoris usque in finem sæculi, in quo
Deus contemptibilem animam exaudit
sicut Cornelium. Sed & *dies salutis* ab
eadem resurrectione est cottidie: quia sa-
Matth. 7. 8. lutem *omnis, qui verè petit, accipit, & qui quæ-
rit, invenit.* Cottidie enim de ista die no-
Ps. 94. 8. bis dicitur: *Hodie si vocem ejus audieritis, no-
lite obdurare corda vestra.* Hæc ita esse
2. Cor. 6. 1. Paulus ostendit dicens Corinthiis: *Hor-
tamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.
Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in
die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus accep-
tabile, ecce nunc dies salutis.* Petrus quoque B
Act. 3. 24 dixit, quia *omnes Prophetæ â Samuele & dein-
ceps annuntiaverunt dies istos.* In hoc igi-
tur tempore placito, id est, in hoc tem-
pore reconciliationis, in hac die salutis
exaudit Deus gentilitatem & adjuvat:
Rom. 10. 13 quia *omnis, quicunque invocaverit nomen Do-
mini salvus erit.* Sequitur:

Et servavi te, & dedi te in fœdus populi ut suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas.

℣. 9. *Ut diceres his, qui vincti sunt: Exite, ex his, qui in tenebris: Revelamini.*

C

Servavi te â malo ô Ecclesia de genti-
bus *& dedi te in fœdus populi, ut suscitares ter-
ram,* ut omnem populum ita confœdera-
res, ut omnes unum essent in Christo in-
Coloss. 3. 10 duti *novum hominem, qui renovatur in agnitio-
11. nem Dei secundùm imaginem ejus, qui creavit
eum, ubi non est Judæus & Gentilis, circumcisio
& præputium, Barbarus & Scytha, servus & li-
ber sed omnia in omnibus Christus. Ut suscita-
res,* inquit, *terram,* id est, terrenorum ho-
minum mentem à somno pristini torporis
ad benè agendum excitans, pervigilem D
reddens, vel ab interna morte jam susci-
tares, *& hereditates dissipatas,* id est, gentes,
quas per diversos errores maligni spiritus
dissipaverant, *possideres* in Christo: *ut dice-
res his, qui* in sui cordis carcere *vincti sunt*
pecccatorum funibus: *Exite* foras confi-
tendo mala, quæ intus occultatis: *& his,
in tenebris* obscuratum habentes intelle-
ctum, alienati â via Dei per ignorantiam,
quæ est in illis propter cæcitatem cor-
dis ipsorum diceres: *Revelamini,* id est,
velamen ignorantiæ, quo mens vestra te-
gitur, abjicite, ut abjecto velamine luce
veritatis illustrari possitis. Sequitur:

Super vias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum.

Quid per *vias* nisi Apostoli designan-
tur, qui nos recto cursu reducunt ad pa-
triam nostram? *Via* enim cùm singulari-
ter legitur, solet Christus intelligi: cùm
autem *viæ* plurali numero ponuntur, A-
postolos plerumque significant. *Super
vias* igitur, id est, super Apostolos, videli-
cet in doctrina eorum, *pascentur,* fideles,
& in omnibus planis pascua eorum: quia in
apertis & latis expositorum dictis mens
eorum spiritali cibo reficitur. Olim ve-
rò non in planis & latis expositorum ser-
monibus, sed in præruptis & montuosis, &
asperis erant pascua fidelium; quando
rigida, & involuta Legis doctrina pasce-
bantur: sed nunc in planis & latis Do-
ctorum sermonibus alimonia dulci refi-
ciuntur. Sequitur:

Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & Sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. ℣. 10.

Non esurient, neque sitient, sicut ait Do- Joan. 6. 35.
minus: *Ego sum panis vitæ. qui venit ad me,
non esuriet, & qui credit in me, non sitiet un-
quam. Et non percutiet eos æstus & Sol.* id est,
tribulationis ardor non fatigabit aut læ-
det mentem eorum: quia divinitus pro-
tegentur, sicut scriptum est: *Obumbrâsti* Ps. 139. 8.
super caput meum in die belli. Et iterum:
sub umbra illius, quem desiderabam: sedi. Quia Cant. 2. 3.
miserator eorum reget eos, ut dicant: *Dominus* Ps. 22. 2.
*regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me
collocavit. Et ad fontes aquarum potabit eos,* de
quibus dictum est: *Haurietis aquas in gau-* Isa. 12. 3.
dio de fontibus Salvatoris. Fontes enim
aquarum sunt Apostoli, de quibus fluen-
ta veritatis emanant. Sequitur:

Et ponam omnes montes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur. ℣. 11.

Qui per vias & fontes signati sunt, ip-
si & per *montes* exprimuntur, id est, Apo-
stoli per meritum vitæ cœlestibus pro-
pinquantes, quibus dictum est, *Illuminans* Ps. 75.
tu mirabiliter â montibus æternis. Qui *ponun-
tur* omnes *in viam,* quando ad prædican-
dum mittuntur ut totum Orbem ad cœ-
leste regnum perducant. Et notandum:
quia non in *vias,* sed in *viam* ponuntur:
quia omnes ipsi fiunt una via, quæ est
Christus, & omnes unum Evangelium

concorpiter prædicant. *Semitæ* verò sunt A. Prophetæ, qui *exaltantur*, quando ad spiritalem intellectum dicta eorum elevantur.

Vel præcepta Divina per *semitas* designari possunt, quæ in novo testamento *exaltantur*, sicut ait Dominus: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mæchaberis. E-* Matth. 5. 27. *go autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum ea, jam mæchatus est eam in corde suo.* Ib. 38. Rursumque: *audistis, quia dictum est antiquis: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in unam ma-* Ib. 43. *xillam, præbe illi & alteram.* Et item: *Audistis: quia dictum est antiquis: Diliges proxi-* B. *mum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ergo autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Sic exaltatæ & ad cælestem conversationem sublimatæ sunt semitæ Dei, id est: præcepta ejus, quæ priùs in infimis jacebant.

Vel *montes in viam* ponit, & *semitas exaltat*: quoniam omnia offendicula, quæ credentium poterant impedire gressus, vertit eis in planum excelsa humilians, & humilia sublimans, ut iter planum habeant, atque campestre. Quia verò per has vias & semitas ad eum totus mundus erat venturus, congruè subicit:

✝. 21. *Ecce isti de longe venient, & ecce* C. *illi ab Aquilone, & mari, & isti de terra Australi.*

Ad Christum namque per fidem venerunt alii à Septentrionali, alii à meridiana parte, & alii à cæteris longinquis regionibus. Quæ tamen loca & spiritaliter intelligi possunt. *Ecce*, inquit, *isti venient de longe*, id est: à criminosa conversatione, *& illi ab Aquilone & mari*, id est: à frigida & amara, turbulentaque gentilitate, *& isti de terra Australi*, id est: de ple- D. be Judaica quæ fervore sæculi quasi meridiano Sole quondam incaluit, & aura spiritus velut calido vento perflata est. Propter hanc omnium hominum convocationem, quæ resuscitato Christo facta est, gaudere præcipitur omnis creatura, cùm subditur:

✝. 13. *Laudate cæli, & exulta terra, jubilate montes laudem: quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserabilitur.*

Possunt autem per *Cælos* virtutes Angelicæ designari, & per *terram* Ecclesia, per *montes* verò sancti prædicatores. *Cæli* igitur, id est: habitatores cælorum Angeli *laudare* jubentur, atque *terra*, id est: Ecclesia *exultare, montesque laudem jubilare*, id est: Apostoli gloriam Dei prædicare: quia ipse *Dominus* JEsus *consolatus est*, id est: per se ipsum visitavit, & redemit *populum suum, & post vitæ hujus tribulationem miserebitur pauperum suorum*, qui pro ejus amore spontaneam nunc paupertatem tolerant dicens, quia *propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Ps. 16. 4. Tales enim pauperes plenariam consequentur misericordiam, cùm venerint tempora refrigerii. Quia ergo duris interim afflictionibus premuntur, & nulli eorum inter adversa pusillamines fiunt, aptè subjungitur:

Et dixit Sion: Reliquit me ✝. 14. *Dominus, & Dominus oblitus est mei.*

Putat enim *Sion*, id est: anima Christiana minùs adhuc parfecta vel etiam Ecclesia in suis membris infirmantibus se inter adversa relictam à Domino, quia mox à tribulationibus non eripitur: & oblivioni datam se ab eo: quia diutiùs malis præsentibus atteri permittitur. Dei autem memoria nec oblivione rumpitur, nec recordatione sarcitur, sed cùm aliqua deserens prætermittit, more mentium oblivisci dicitur: & cùm post longum tempus, quæ voluerit, visitat, nostræ mutabilitatis consuetudine *recordatus* vocatur. Tempore igitur persecutionis aliquotiens æstimavit Ecclesia se divinitus oblivioni traditam: quia tot & tanta mala per multos annos passa est ab adversariis, ut per semet ipsam desperare cogeretur. Sed huic ejus æstimationi Dominus respondet:

Nunquid oblivisci potest mulier ✝. 15. *infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.*

Nibil

Nihil in hoc mundo inveniri potest, A. quod tanto affectu quis diligat, quantò mater filium diligit. Sed tamen uberioribus charitatis visceribus, & perseverantiori affectu diligit Deus filios suos. Nemo ergo, cùm aliquid patitur molesti, æstimet se à Deo derelictum, aut oblivioni
Prov. 3. 12. traditum: *quoniam quem diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Qui & subjungit dicens ad Sion.

℣. 16. *Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui coram oculis meis semper.*

℣. 17. *Venerunt structores tui: destruentes & dissipantes à te exibunt.*

In manibus meis descripsi te, qualis eras construenda sicut Ezechieli monstratum est in ultima voluminis sui visione: quia diligenter ibi determinavit mensuras uniuscujusque virtutis. Omnes enim descriptiones & mensuræ domus illius ædificium Ecclesiæ, moresque justorum depingunt, unde & eidem Prophetæ dictum
Ezech. 43. 10. & 11. est: *Fili hominis ostende domui Israël templum, ut confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam & erubescant ex omnibus, quæ fecerunt figuram domus & fabricæ ejus, exitus & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, & omnes leges ejus, ut custodiant omnes descriptiones ejus, & præcepta illius, & faciant ea.* Sic & in manibus meis descripsi, & pulchra varietate depinxi, & te semper in manibus meis teneo, sicut de meis ovibus dixi, quia
Joan. 10. 28. *non rapiet eas quisquam de manibus meis.*

Sed & *muri* virtutum tuarum *semper* sunt *coram oculis meis*: quia sine intermissione eas intuens custodio, ne qualibet ex parte frangantur, & ad interiora sua ini- D. micos admittant. Non igitur, ut æstimaveras, te dereliqui, aut oblitus sum, cui semper tam chara fuisti. Ego quidem, sicut eras construenda, *descripsi te*, & nunc *venerunt structores tui*, qui te, sicut eis descripsi, ædificent, id est: Sancti Prædicatores, ex quibus unus ait: *Ut sapiens architectus fundamentum posui.* Qui verò te *des-*
1. Cor. 3. 10. *truebant, & dissipabant*, id est, gentiles, qui filios tuos idolis immolare compellebant, vel hæretici, qui eos seducebant, nunc *exibunt à te*, id est: procul expellentur de finibus tuis. Sequitur:

Leva in circuitu oculos tuos & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego dicit Dominus: quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos quasi sponsa. ℣. 18.

Leva oculos in circuitu, id est: omnem partem Orbis circumspice: quia *omnes*, qui sunt *in circuitu* tuo, id est: in Oriente & in Occidente, in Septentrione, & Meridie, *congregati sunt* in una volunta- B. te credendi, & passious cordis *venerunt tibi* opitulari.

Quod verò dicitur: *Vivo ego dicit Dominus*, juramentum Dei est. Jurat ergo dicens. *quia omnibus his*, qui congregati sunt, *velut ornamento* pretioso *vestieris*, *& circumdabis tibi eos quasi sponsa* decore magno. Sicut enim indumentum Christi tota Ecclesia generaliter dicitur: sic indumentum sunt Ecclesiæ singulorum animæ, quæ ab errore conversæ eandem Ecclesiam credendo eique fideliter inhærendo circumdant. Felix qui tanti meriti est, tantæque virtutis, ut ornamentum dicatur Ecclesiæ! Sequitur:

C. *Quia deserta tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ nunc angustæ erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur, qui absorbebant te.* ℣. 19.

Deserta & solitudines tuæ, id est: loca tua, in quibus raró quisquam fidelium habitabat, *& terra ruinæ tuæ*, id est: ubi filii tui corruerant in idolatriam timore pœnarum, *nunc* omnia hæc loca *erunt angustæ* fidelibus, qui in eis habitaverint. Et gentiles, *qui* filios tuos *absorbebant* in voragi- D. nem idolatriæ, vel hæretici, qui eosdem natos tuos vel absorbendo sibi incorporabant, longè fugabuntur de regionibus tuis. Sequitur:

Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac mihi spatium, ut habitem. ℣. 20.

Diu quidem quasi sterilis fuisti in temporibus Martyrum, quia vix quemquam generare per Evangelium poteras. Sed nunc tot filios habitura es, ut amplissimas Basilicas fabricare tibi necesse sit. Vel ita dicent filii tui: *Angustus mihi locus est* in

in Synagogis: fac mihi spatium in Eccle- A. siis, ut habitem latiùs, ut non comprimar blasphemiis Judæorum, ut totum Orbem tua mecum capiat latitudo. Sequitur:

℣. 21. *Et dices in corde tuo: quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non pariens, transmigrata & captivata, & istos quis enutrivit? Ego destituta & desolata*, & isti ubi hic erant?*

* aliàs: desert. & sola, & isti.

Pace tandem Ecclesiæ data cùm totus Orbis ad fidem convolaret, mirata est ipsa filiorum suorum multitudinem, quòd tanta fœcunditate donaretur, quæ priùs B. quasi sterilis fuerat, & de loco ad locum propter adversarios migrare consueverat

Matth. 10. 23. secundùm illud: *Cùm vos persecuti fuerint in civitate ista, fugite in aliam*, & in terra inimicorum suorum velut in Chaldæa tenebatur captiva, & servilibus officiis mancipara, Unde & omni auxilio *destituta* videbatur, & *desolata* inter manus hostium. Ideoque & ipsa stupuit, unde sibi tam subitò provenerit tanta fœcunditas. Quomodo autem posset fieri ut copiosa multitudo filiorum ejus diceret: *Angustus est mihi locus, fac mihi spatium, ut habitem*, Dominus C. insinuat subjungens:

℣ 22. *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.*

Levo, inquit Dominus JESUS, *ad gentes manum meam* quasi nutu ejus advocans eas, & dicens: *Venite ad me omnes qui la-*

Matth. 11. 28. *boratis, & onerati estis, & ego vos reficiam*: *&* ad omnes *populos*, qui sub cælo sunt, *exaltabo* regale *signum meum*, id est: virtutem crucis meæ, ut omnes ad illud D. congregentur. *Et afferent filios tuos in ulnis*, id est: virtute exemplorum bonæ actionis suæ quasi sustentando ad bene vivendum eos adducent, *et filias tuas*, id est: animas imbecilles cum patientia *portabunt super humeros* cordis sui, ut eas tibi fideliter offerant. Sequitur:

℣. 23. *Et erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.*

Sancti viri *Reges* vocantur: quia prælati cunctis motibus carnis modò luxuriæ appetitum frenant, modò æstum avaritiæ temperant, modò gloriam elevationis inclinant, modò suggestiones livoris obruunt, modò ignem furoris extinguunt. *Reges* ergo sunt: quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse noverunt. Similiter & *Reginæ* sunt vel sanctæ fœminæ, vel minùs fortes animæ electæ. Et hi Reges *nutritii* sunt Ecclesiæ, *&* *nutrices* ejus tales Reginæ. Et audiamus ipsos nutritios ejus. Paulus, & Silas & Timotheus discipulis aiunt: *Facti sumus parvuli in medio vestrûm, tanquam si nutrix foveat filios suos.* Et item Paulus, *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi non escam.* Nec non & Petrus: *Sicut modò geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.* Sed & reliqui sancti Doctores quasi Reges eam usque hodie nutriunt. Eodem modo & sanctæ fœminæ in conventibus ancillarum Dei faciunt. Benè itaque dictum est Ecclesiæ: quoniam *Reges erunt nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ.* Sequitur:

1. Thess. 2. 7. — 1. Cor. 3. 2. — 1. Petr. 2. 2.

Vultu in Terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.

Hoc adimpletum est, quando pagani C. ad Ecclesiam venientes projiciebant se ad pedes Sanctorum osculantes eos, ut peccatorum suorum indulgentiam consequerentur & Baptismi gratiam. Vel quia caput Ecclesiæ Christus est, caput adoratur in corpore. *Et pulvis pedum* ejus *lingitur*: quia prædicti *Reges* quidquid in pedibus Ecclesiæ terreni operis adhæret, suo sermone tergunt, atque lingunt. Sequitur:

Et scies: quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum.

Quando facta sunt hæc omnia, tunc D. pro certo cognovit Ecclesia, quæ priùs se derelictam, & oblivioni datam putabat, quia quicunque Dominum JEsum in suis tribulationibus & tentationibus expectant, non confundentur: quoniam aderit illis in auxilio opportuno, ut liberet eos atque glorificet. *Non confundentur*, inquit, *qui expectant eum.* Et quare non confundantur, etiam sequentibus verbis ostendit dicens:

Nunquid tolletur à forti præda, ℣. 24.

aut

aut quod captum à robusto, salvabitur? * [* aliàs Salvum esse poterit.]

Apud homines quidem videtur impossibile, ut *præda*, quam fortissimus tyrannus rapuerit, ei possit excuti, & quod robustissimus prædo ceperit, salvari queat de manu ejus. Sed quia Deo nihil est difficile, Dominus Jesus non hominem, sed eum, qui omnes homines captivos tenebat antiquum hostem prostravit, ac deinceps tulit ab eo captivitatem. id est, omnem gentem, quam sibi captivam in peccatis servire cogebat, & quod ille robustus violenter abstulerat, ipse omnipotenti miseratione salvavit. Et hæc captivitas tunc præcipuè liberata est, quando gentilitas, quæ in idolis huic robusto tyranno serviebat, ad fidem conversa est. Quæ quia persecutiones ab infidelibus sustinuit, postquam in Christo piè vivere cœpit, aptè subditur:

ỷ. 25. * *Eos verò, qui judicaverunt te, ego judicabo, & filios tuos ego salvabo,*

* *Suppl. ex recent. edit.* Quia hæc dicit Dominus: Equidem & captivitas à forti tolletur: & quod ablatum fuerit à robusto salvabitur. Eos verò, qui &c.

ỷ. 26. *Et cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi musto sanguine suo inebriabuntur, & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & Redemptor tuus fortis Jacob.*

Nam eos, qui *judicaverunt* Martyres, *judicabit Dominus* in die novissimo secundum eruciatus, quos eis intulerunt: *& filios* Ecclesiæ, quos olim infideles condemnaverunt, ipse *salvabit* in regno cœlorum. Et tunc *hostes* ejus pascet *carnibus* eorum: quia faciet, ut carnalitatè suam dentibus interioris hominis præ nimio dolore devorent sine fine plangentes, & secum rixantes, quia carnaliter vixerunt. *Cibabit* eos *carnibus suis*, ut nequaquam aliorum, sed sua morte saturentur, & quia carnales sunt, & spiritum Dei non habent, suis vescentur carnibus.

Et quasi musto sanguine, id est, peccato, quod ex carne & sanguine est, *inebriabuntur*, quando, sicut scriptum est, *commotione commovebitur terra*, id est, quisque peccator à cogitatione agitabitur sicut ebrius. Re- [Isa. 24. 9.]

A. cordatio quippe malorum, quæ fecerunt, conturbabit mentem eorum & inebriabit, ne quieto & sobrio corde possint lætitiæ justorum fieri participes. *Et* tunc *omnis caro*, id est, omnis homo & bonus & malus *sciet* indubitanter, quia *Dominus* est, qui *salvat* electorum Ecclesiam, & quia *fortis Jacob*, id est: ille, qui luctatus est cum Jacob, redemit eam ab omnibus malis. [Gen. 32. 24.] Nam *videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & majestate, & mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis. À summis cœlorum usque ad extremos* * *eorum.* [Matth. 24. 30. & 31.] [* aliàs: ad terminos eor.]

B. Hucusque Dominus Jesus electis suis multa bona promisit. Et nunc infideles Judæos inchoat alloqui. Nam sequitur:

CAP. L.

HÆc dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. ỷ. 1.

C.

Quia veni, & non erat vir: vocavi, & non erat qui audiret. ỷ. 2

Libellum quidem *repudii* dabat maritus odiosæ uxori quando dimittebat eam: & homo indigens nonnunquam filios suos vendebat creditori suo. Sed Dominus Jesus *matri* Judæorum, id est, Synagogæ velut odibili conjugi se dedisse libellum repudii non agnoscit: quoniam

D. ipsa potiùs eum reliquit quàm ipse eam. Et eos *creditori non vendidit*: quia censum alienum nequaquam mutuaverat, id est: peccatum non commiserat, ut necessitate compulsus avaro creditori, id est: diabolo eos redderet. Nihil enim ab hoc creditore accepit: *Venit enim*, inquit *princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam.* [Joa. 14. 30.] Non ergo Dominus Ipse Judæos vendidit, sed ipsi potiùs *se in iniquitatibus suis vendiderunt* diabolo sumentes pecuniam ejus. Homicidium namque pecunia diaboli est. *Ille enim ab initio homicida fuit.* [Joan. 8. 44] Fecisti homicidium? Diaboli pecuniam suscepisti. Adulterium diaboli pecunia est. Diaboli

boli enim in eo imago est & subscriptio A. Commisisti adulterium? Accepisti à diabolo numisma. Furtum, falsum testimonium, rapacitas, violentia, invidia, superbia, hæc omnia diaboli census est, diaboli & thesaurus. Talis enim pecunia de ejus moneta procedit. Hac pecunia emit ille, quos emit, & efficit sibi servos omnes, qui de hujusmodi censu quantumcunque susceperint.

Non igitur à Domino, sed à se ipsis *venundati sunt* Judæi *in iniquitatibus suis*, quoniam sponte propria quisque se diabolo vendit, dum voluntariè peccat. B. Hinc namque de Achab dicitur, quia *ve-*
3. Reg. 21. *numdatus est, ut faceret malum.* Hi itaque
25. qui auctorem vitæ interfecerunt, qui falsum testimonium adversus eum, qui veritas est, protulerunt, qui per invidiam eum tradiderunt, meritò *in suis iniquitatibus venditi* esse perhibentur.

Quorum *mater in sceleribus eorum dimissa est*: quia tanta in Dominum & in discipulos ejus mala commiserunt, ut & omnis Synagoga sibi consentiens in perditionem simul iret, ex quo principes sacerdotum & seniores persuaserunt populis, ut peterent Barrabbam, Jesum verò C. perderent, ex quo populus ille universus
Matth. 27 ait: *Sanguis ejus super filios nostros. Venit*
25. enim Salvator ad eos nascens ex Virgine, *& non erat* in eis *vir* aliquis, id est, viriliter
Ps. 13, 3. agens, sed *omnes declinaverunt simul inutiles facti sunt. Vocavit* eos ad gratiam novitatis prædicatione sua, *& non erat* ex eis, *qui audire* eum vellet. *Non erat* ex eis *vir* sive homo. Omnes enim veri Dei imaginem relinquentes bestiarum & serpentium sumpserunt imaginem. *Non libellum repudii eorum matri dedit Dominus, nec* D. *creditori vendidit eos, sed scelera* eorum atque peccata dæmonibus eos vendiderunt in
* ita utrque Cod. præsentis sæculi voluptatibus irretiti,* ut illi parentem, & illa conjugem relinqueret, quam velut adulteram ulteriùs tenere ipse non potuit, sed volentem abire permisit. Idcirco dimissi sunt ab eo, ut innumeris calamitatibus nullo auxiliante opprimantur. Ad quos & subjungit dicens:

Nunquid abbreviata, & parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? Aut non est in me virtus ad liberandum? Magna enim *manus* id est: potestas ejus, qua quondam Patres eorum à cunctis tribulationibus eripere solebat, non est *abbreviata*, ut & istos redimere similiter non posset à captivitate, qua per totum Orbem dispersi tenentur, si redimi mererentur. Neque ei *virtus* deest, ut ab hac servitute longissima liberaret, si liberatione digni essent ùt Patres eorum. Nam ut virtutem suam non minoratam esse demonstret, adjungit:

Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum, computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti.

Induam cœlos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum, v. 3.

Qui quondam increpavit mare rubrum & exsiccavit, nunc *in increpatione sua desertum faciet mare* sæculi hujus, id est, turbulentam & amaram idolatriam, vel mundanam malitiam. Et qui siccavit aquas Jordanis, ut transiret populus Israel, *siccabit* nunc *flumina* sæcularium dogmatum, ut sine obstaculo per viam rectitudinis populus electorum transeat ad regna C. polorum. Siccatis autem hujusmodi fluminibus *computrescent pisces* eorum, id est, vel dæmones, qui in eis natabant, vel infideles homines, qui ex eis in malitia generati, in eis semper in malo cœci vivebant noxia libertate propriis voluntatibus sub errorum profundo dimissi. *Computrescent pisces sine aqua* mundanæ sapientiæ: quia damnatis omnibus errorum prædicamentis apparebit fœtor impietatis eorum. *Et morientur in siti*: quia postquam veritate cognita siluerint illæ falsi- D. tatis doctrinæ, deficiet vita perversitatis eorum, quæ ex aquis hujuscemodi dogmatum subsistebat.

Cœli quoque? id est, Doctores Synagogæ, qui superna sapere videbantur, *induentur*, id est, operientur *tenebris* ignorantiæ, ut lumen veritatis vel intelligentiæ in eis non appareat. *Et saccus*, qui est habitus lugentium vel pœnitentium, fiet operimentum eorum, ut sub Apostolis vel sub Elia pœnitentiam agant. Vel si in sacco designatur asperitas, & punctio peccatorum, doctores Judæorũ operiuntur sacco: quia

quia circumdantur peccatrice conversa- A.
tione, ut nil in eis nisi peccatum appareat.
Deinde Salvator ad illud tempus, quo in-
ter eos conversatus est, locutionem suam
convertit subdens:

℣. 4. *Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lapsus est, verbo.*

Nam juxta dispensationem assumpti
corporis *eruditus* est, & *linguam* accepit di-
sciplinæ, ut sciret, quando deberet loqui,
quando reticere. *Linguam* namque *eru-
ditam* ad prædicandum *dedit* ei Pater, *ut
eum, qui lapsus* in peccato fuerat, *sustentare* B.
verbo suo prudenter sciret, ne in pejus ca-
deret, sed magis ad bonum consurgeret.
Linguam eruditam habebat: quoniam &
inimici & amici ejus confitebantur, quia
Joan. 7. 46 *nunquam sic locutus est homo sicut hic loquitur.*
Verbo sustentabat eum, qui lapsus fuerat,
Matth. 9. 2. cùm diceret paralytico: *Confide fili, remit-
tuntur tibi peccata tua.* Et alii: *Ecce salvus
Joan. 5. 14. factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid
id. 8. 10. contingat.* Et mulieri: *Nec ego te condemna-
bo, vade, & amplius jam noli peccare.* Atque
Matth. 4. 17. simul omnibus: *Pœnitentiam agite, appro-
pinquavit enim regnum cælorum.* Ita verbo C.
suo Dominus sustentabat eos, qui lapsi
fuerant. Sequitur:

Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

Quid per *mane* nisi supernus adventus
divinæ contemplationis exprimitur,
quando mens divino lumine tota circum-
funditur? *Manè* ergo *erigebat* Dominus *au-
rem* Filio hominis, ut audiret eum *quasi ma-
gistrum*: quia luce contemplationis suæ
mentem ejus circumfundens ad summa
levabat, & in illa luce accessibili docebat D
eum, quidquid homines docturus erat.
Joan. 12. 49. & 50. Unde & ait: *quia ego ex me ipso non sum locu-
tus, sed, qui misit me Pater, ipse mihi mandatum
dedit, quid dicam, aut quid loquar, & scio: quia
mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo lo-
quor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.* Et cùm
prædicationem suam consummaret, dixit
Joan. 15. 16 discipulis suis: *Quæcunque audivi à Patre
meo, nota feci vobis.* Sequitur:

℣. 5. *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abii.*

Dominus Deus autem cordis ei *aperuit*,
ut verba ejus intelligeret, & præcepta ejus
audiret. Ipse autem *non contradixit* his,
quæ audiebat, sed in omnibus obediens
fuit. Neque ab his, quæ præceperat, *re-
trorsum abiit*, sed in eis usque ad finem per-
severavit, *factus obediens usque ad mortem.* Phil. 2. 8.
At contra nos postquam Dominus aurem
nobis aperuit, contradicimus ei: quia fa-
cere bona nolumus, quæ intelligimus:
& si quid boni inchoavimus, plerumque
fit, ut ab eo *retrorsum* convertamur. Sed
qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille 1. Joa. 2. 6.
ambulavit, & ipse ambulare, ut præceptis
Dei, quæ audivit, non contradicat, sed in
omnibus obediat: ut ab eadem obedien-
tia retrorsum non eat, sed in bonis, quæ
cœpit, usque in finem perseveret. Re-
demptor verò noster hoc præcipuè man-
datum accepit â Patre suo, ut animam
suam, in qua servavit obedientiam, mox
narrare inchoat dicens;

Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus & conspuentibus in me. ℣. 6.

Hæc enim facta sunt, quando Judæi
damnaverunt eum reum esse mortis, &
cœperunt conspuere eum, & velare faciem
ejus, & colaphis cædere, & dicere: *Pro-* Luc. 22. 64
phetiza, & ministri eum alapis cædebant,
& quando Pilatus tradidit eum flagellis
cæsum, ut crucifigeretur, atque milites
duxerunt eum intro in atrium prætorii, &
convocantes totam cohortem induerunt
eum purpura, & imposuerunt sibi plecten-
tes coronam spineam, & cœperunt sa-
lutare eum: *Ave Rex Judæorum*, & per- Matth. 27. 24.
cutiebant caput ejus arundine, & con-
spuebant eum. Sequitur:

Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ùt petram durissimam, & scio, quoniam non confundar. ℣. 7.

Juxta est, qui justificat me. ℣. 8.

In certamine passionis hujus est mihi
Dominus auxiliator. Non enim *sum solus, sed* Joan. 16. 32.
Pater mecum est. Et ideo non sum confusus
inter tot contumelias, & irrisiones, & op-
probria, sed proposito mihi gaudio susti-
neo crucem confusione contempta. *Ideo
posui faciem meam ùt petram durissimam,* inter
om-

omnes illusiones & injurias, ut nullatenus A.
erubescam. *Et scio, quoniam* propter omnia, quæ perfero, *non confundar*, sed potiùs gloriabor: quia qui de cruce Judæis insultantibus nunc descendere nolo, postmodum militibus exterritis resurgam de sepulchro. *Juxta est, qui justificat me*: quia,
Joan. 8. 29 *qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei, facio semper.* Sequitur:

Quis contradicet mihi? Stemus simul: quis est adversarius meus? Accedat ad me.

Si quis, inquit, *contradicit mihi*, veniat, *& stemus simul* ante tribunal Pilati, ut accuset me, quantum potuerit. Et si *quis est* B.
adversarius meus, accedat ad me, ut iniquam voluntatem suam in pœnis meis expleat. Et notandum in his verbis, quantum pro nobis pati Salvator optaverit. Sequitur:

℣. 9. *Ecce Dominus Deus auxiliator meus, quis est, qui condemnet me.*

Matth. 26 64. *Dominus Deus auxiliator meus*: quia *videbitis Filium hominis sedentem à dexteris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Quis igitur audeat me condemnare? Cùm enim Dominus hoc dixisset, mox princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua dicens:
Marc. 14. 64. *Audistis blasphemiam, quid vobis videtur?* At C.
illi *responderunt*: *reus est mortis.* Sed ut atrocitas eorum nnn timeretur, infirmitas eorum demonstratur, cùm subditur.

Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

Ac si dicatur: citiùs inveterati morientur, & â vermibus comedentur. Aut certè *quasi vestimentum* animæ in tormentis æternalibus *conterentur*. Vel quia nullus eorum potest justificari præsente Domino, omnes quasi vestimentum veterascent.
Hebr. 8. 13 *Quod autem inveterascit, perditioni proximum est.* Et quasi *tinea comedet eos* conscientia videlicet peccatorum, & zelus gentium salvatarum. Rursum ad eos Dominus clamat:

℣. 10. *Quis ex vobis timens Deum audiens vocem servi sui?*

Ac si dicat: Si *quis est in vobis, qui Deum timeat, audiat vocem* meam. Neque enim
Joan. 7. 28 *à me ipso veni, sed ille me misit. Quare loque-*
id. 8. 43. *lam meam non cognoscitis? Si veritatem dico,*
46. & 47. *quare vos non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis: quia ex Deo non estis.* Sequitur:

Quis ambulavit in tenebris, & non est lumen ei? Speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

Quis, inquit, conversationem suam hactenus *in tenebris* ignorantiæ duxit, & necdum veritatis lumine illustratus est?
Speret in nomine Domini: quia amodo *omnis, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit* sive Judæus sive Gentilis. Rom. 10. 13
Et innitatur super Deum suum, id est, non in operibus legis quærat justificari, sed credat in eum, qui justificat impium, ut ei sua fides reputetur ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei. Rom. 4. 2.
Si enim Abraham, ait Apostolus, *ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Qui ergo non ex fide, sed ex operibus suis nititur justificari, non *super Deum*, sed super se ipsum innititur. Ille verò innititur super Deum suum, qui in Christo Jesu credit, ut justificetur ex fide Christi, & non ex operibus Legis. Iterum persecutoribus suis dicit Dominus.

Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis. Et addit: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis: in doloribus dormietis.* ℣. 11.

Ignem enim passionis succenderunt ei, & *flammis accincti* sunt, id est, furore armati in eum. Sed *de hoc igne lumen* refulsit: quia ex passione & resurrectione Salvatoris totus mundus illuminatus est. Hoc ergo, quod ait: *Ecce omnes vos accendentes ignem accincti flammis.* Et misericorditer admonendo subdit.

Ambulate in lumine ignis vestri, id est, ponite gressum actinnis vestræ in luce fidei, D.
quæ de passione mea. cujus auctnres fuistis, per gloriam resurrectionis vobis respondet. *Et in flammis, quas succendistis, ambulate*, id est, ardores tribulationum, quos mihi excitâstis inimici, nunc pro nomine meo tolerate libenter amici, sicut Saulus mala, quæ Sanctis intulerat, postmodum ipse pertulit. *De manu mea factum est hoc vobis*, quia donatum est, vobis non solùm ut in me credatis, sed ut etiam pro me patiamini. *In doloribus dormietis*, id est, in passionibus pro nomine meo delectabimini, & requiem eas æstimabitis.

Quòd

A. Quòd si ad eos, qui in infidelitate permanserunt, hic sermo dirigitur, per sententiam justæ retributionis eis dicitur: *Ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis.* Ac si dicat: Ignem passionis, quam mihi succendistis, patimini, & per flammas transite, quas mihi accendistis, ut quidquid ego vel discipuli mei passi sumus à vobis, vos patiamini à Romanis. *De manu mea factum est hoc vobis*, ut omnia mala hæc pateremini: quia contra vos feci venire Romanos, & de vobis victoriam illis concessi. Ducti verò in captivitatem *dormietis in doloribus*: quia usque ad adventum Eliæ jacebitis in mi-B. seriis hujus captivitatis, & somno infidelitatis gravabimini. Vel post omnem hanc tribulationem *dormietis in doloribus*: quia cùm corpus in morte soporatum fuerit, anima vestra gehennalium tormentorum dolores sustinebit.

Vel sibi ipsis omnes succenderunt ignem, & flammas roboraverunt: quia habebant in se ligna, fœnum, stipulam, spinas, tribulos, ac lolium. Et quia accincti sunt flammis, ac circumdati, & sibi incendium roboraverunt, provocantur ad salutem, & dicitur eis: *Ambulate in lu-*C. *mine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis*, ut in pœnis atque suppliciis discant Dei potentiam, & redeant ad salutem. Significat autem, ut dictum est, captivitatem ipsorum. Hæc de excidio perfidiæ Judæorum locutus, de exstructione Ecclesiæ consequenter loquitur ad illos, qui ex eodem populo fidem susceperunt, dicens,

CAPUT LI.

ỳ. 1. *Audite me, qui sequimini quod justum est, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde*-D.
excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.
ỳ. 2. *Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi, & multiplicavi eum.*
ỳ. 3. *Consolabitur Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas ejus, & ponet desertum ejus quasi delitias, & solitudines ejus quasi hortum Domini: gaudium & lætitia invenitur in ea gratiarum actio, & vox laudis.*

Audite, inquit, *me* vos, qui sequimini justitiam, quæ ex fide est, & quæritis non aurum neque argentum, sed Dominum Patrem festinantes, ut ad ejus visionem pertingatis. *Attendite ad petram, unde excisi estis*, id est: considerate duritiam cordis infidelium, unde ferro prædicationis meæ estis abscissi per gratiam meam, ut vivi lapides in ædificio Ecclesiæ poneremini. *Et ad cavernam laci, de qua præcisi estis*, attendite. id est: fauces barathri, de quibus misericorditer liberati estis, cogitate. Populus enim ille perfidus ex magna parte sui jam damnatus est in inferno, & in eis, qui ex eo moriuntur, cottidie damnatur. Sed vos in eadem perfidia positi, cùm in eundem locum tartareum ruituri essetis, ab ore illius estis præcisi, antequam penitus devoraremini, id est: ante terminum vitæ præsentis.

Hæc, inquit, *attendite*, ac deinde *attendite ad Abraham patrem vestrum.* Tale est, Ephes. 2.
quod Apostolus Ephesiis ait: *Mementote: quia aliquando vos eratis gentes in carne, qui dicebamini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne manufacta, qui eratis illo in tempore sine Christo alienati à conversatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes & sine Deo in hoc mundo: nunc autem in Christo JESU, vos qui aliquando fuistis longe, facti estis prope nunc in sanguine Christi.* Similiter & Christus hoc in loco adjungit: *Attendite ad Abraham patrem vestrum, cujus filii facti estis per fidem. Non enim omnis qui ex Israël, hi sunt Israëlitæ, neque qui semen sunt Abrahæ omnes filii, sed in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen, id est: non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine.* Rom. 9. 6. 7. & 8.

Et ad Saram, quæ peperit vos, attendite: quia non estis ancillæ filii, sed liberæ. Judæi enim generati in servitutem Legis sunt filii Agar: Christiani verò filii Saræ in libertatem gratiæ geniti. *Quia unum*, Ib. 4. 11.
inquit, *vocavi eum, & benedixi, & multiplicavi eum, ut sit Pater omnium credentium, non eorum tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed* & 12.

eorum

torum, qui sectantur vestigia fidei ejus ex gentibus: quia qui ex fide sunt, hi filii sunt Abrahæ sive judæi sive gentiles.

Consolabitur ergo Dominus, id est: Pater meus *Sion*, id est: Ecclesiam. Aut si fortè Pater ista loquatur, dum dicit: quia *consolabitur Dominus Sion & ruinas ejus*, de Filio dicere intelligendus est vel de Spiritu sancto. *Consolabitur* ergo *Dominus Sion* dans ei post afflictionem pacem, post tristitiam gaudium, post sterilitatem fœcunditatem. *Et consolabitur omnes ruinas ejus* erigens dejecta, restaurans diruta: quoniam *allevat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes elisos*. Et quomodo fiat consolatio, subditur:

Ps. 144. 14.

Quia *ponet desertum ejus quasi delitias &c.*

Hoc autem loco per *desertum* vel solitudinem Ecclesiæ quid aliud quam boni destitutio designatur? Unde & sub Judææ typo Jeremias peccatoris animam deplorat dicens: *Quomodo sedet sola civitas plena populo?* Vacua enim timore Dei pectora, & humore cælestis gratiæ arentia *deserto* squalentis eremi comparantur. In desertum versus fuerat hic mundus, quando Redemptor in carne apparuit. Desertus enim erat ab omni cultura & fidei & timoris Dei, & peccatorum spinis obsitus. Squalebat tanquam ager incultus, & nullam penitus bonorum operum fœcunditatem habebat, nullum imbrem spiritalis gratiæ excipiebat. Sed Apostolica prædicatione rudis campus proscinditur & excolitur, & Divini verbi semine fœcundatur, ac virtutum floribus adornatur quasi delitiarum paradisus verans. Benè ergo, cùm promittitur plena mundi reconciliatio, dicitur: quia Deus *ponet desertum* Sion *quasi delitias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini*, ut, *ubi abundaverat peccatum, superabundet gratia*, & fit anima eorum juxta Jeremiam *quasi hortus irriguus*. Quod autem additur: quia *gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*, de exultatione fidelium & publicis Ecclesiæ solemnitatibus, quæ, postquam cessavêre persecutiones, ubique fiunt, dictum intelligimus. Post hæc Omnipotens Pater plebem suam de adventu novæ gratiæ alloquitur dicens:

Thren. 1. 1.

Rom. 5. 20

Jerem. 31. 12.

℣. 4 *Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite: quia lex à*

A. *me exiet, & judicium meum in lucem populorum requiescet.*

Nam *populum suum* decem tribus appellat, & *tribum suam* populum Juda, qui & tunc multo tempore Deum coluit, quando Israël serviebat Idolis, & de quo Salvator erat nasciturus. Cujus adventum ut populus iste semper solicitus expectaret ac suspensus, jubet eum ad se *attendere* dicens: *Quia lex à me exiet* scilicet lex nova, quoniam vetus jam dudum fuerat data? *& judicium meum*, quo inter eos, qui in me eredere voluerint, & eos, qui respuere voluerint, judicabo, *requiescet in lucem populorum*, id est: in illuminatione gentium. De hoc judicio dicit Filius Dei: *In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.* Id est: humiles gentiles videant, & superbi Judæi cæcitatem cordis incurrant. Jam verò de præsentia ejusdem Unigeniti subditur:

B. Joh. 9. 39.

Prope est justus meus, egressus est Salvator meus. ℣. 5.

Prope est: quia inter vos conversatur, & nescitis. *Egressus est* enim de illa secreta habitatione æternitatis suæ: quia *à summo Cælo egressio ejus*. Vel de utero Virginis *egressus est tanquam sponsus procedens de thalamo suo*. Ubi & de Principibus Ecclesiarum subnectitur.

Ps. 18. 7. Ib. 6.

C. *Et brachia mea populos judicabunt*. Quæ sunt *brachia Domini* nisi Apostoli, per quos fortia potenter operatur? Nam sicut singulare fundamentum Ecclesiæ Christus est, atque fundamenta ejus Apostoli & Prophetæ: ita & brachium Domini Christus est, & brachia ejus Apostoli. Qui judicabunt populos, sicut eis dictum est: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Tunc quoque judicabunt populos, quando sedebunt *super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israël.* Sequitur:

Joan. 20. 23. Matth. 19. 28.

D.

Me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.

Non solùm, inquit, regiones, quæ sunt in ampla mundi latitudine, sed *insulæ* maris *expectabunt me, sustinebunt brachium meum*, id est: præstolabuntur Filium meum, quia *ipse erit expectatio gentium*. Possunt & hæ *insulæ* intelligi animæ Sanctorum, quæ in

in persecutione mundi istius firma in Deum solidatæ sunt fide, vel Ecclesiarum multitudo ex gentibus. Pater enim venit in Filio: quoniam *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* 2. Cor. 5. 19. Sed Pater prius nominatur ac deinde Filius, id est: brachium Patris: quia Filius ex Patre est, non Pater ex Filio. Brachium enim Dei Filius ejus est, non quòd Deus Pater figura determinetur carnis humanæ, eique Filius tanquam membrum corporis hæreat, sed quia *omnium per ipsum facta sunt*, ideo Joan. 1. 3. brachium Domini dictus est. Sicut enim tuum brachium, per quod operaris: ita Dei brachium dicitur ejus Verbum, quia per Verbum operatus est mundum. Cur enim homo brachium, ut operetur aliquid, extendit, nisi quia non continuò fit, quod dixerit? Si autem tanta potestate prævaleret, ut sine ullo corporis sui motu fieret, quod diceret, brachium ejus, verbum ejus esset. Sic Unigenitus Filius non est Paterni corporis membrum, sed quia per ipsum Pater omnia operatur, brachium Patris est, qui & verbum Patris. Tale enim brachium nec porrectum extenditur, nec collectum contrahitur. Se ergo Pater & Filium suum ad gentes per Apostolos venturum denuntians tunc primum gentes salutem consecuturas ait: *Me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.*

Quod si hoc de die judicii dicitur: *Insulæ exspectabunt*: quia & illi, qui sunt in insulis, omnes reprobi tunc eum in Filio venientem formidabunt, & pondus brachii ejus sustinebunt, cùm eos insanabili plaga percusserit dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.* Matth. 25. 41. Nam quia sententia hæc juxta hunc sensum magis intelligenda sit, sequentia verba demonstrant, cùm protinus subditur.

ỳ. 6. *Levate in cœlum oculos vestros, & videte sub terra deorsum, quia cæli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt: salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non deficiet.*

Levate, inquit, *in cælum oculos vestros*, id est: suspicite hoc cælum; *quia cæli sicut fumus liquescent* in die novissimo. Tunc enim sicut ait Petrus: *Cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent*: 2. Petr. 3. 12. Cæli verò non ætherei, sed aërei. Nam ignis ille tantum occupabit hujus aëris spatium, quantum ascendit aqua diluvii, & eosdem cælos concremabit, quos aqua tunc operuit. Superiùs autem de Domino legimus, *qui extendit velut nihilum cælos*, & nunc dicitur: *Quia cæli sicut fumus liquescent.* Isaia 40. 22. Unde satis apparet, quæ vel qualis sit natura cælorum videlicet similis naturæ nubium levis aut non solida, aut dura.

Et videte, inquit, id est: cogitate ea, quæ sunt *sub terra deorsum*, videlicet gehennales pœnas: quoniam *terra*, quam nunc diligunt improbi, *sicut vestimentum atteretur* asperitate illius ignis, & complanabitur, ut in meliorem speciem commutetur, *& habitatores ejus*, qui in ea semper habitare voluissent, *interibunt* sicut ipsa. Sancti enim *rapientur in nubibus obviam Christo in aëra*: 1. Thess. 4. 17. reprobi verò relinquentur in terra, ut cum ipsa ardeant, & in barathrum perditionis corruant cum diabolo.

Vel: Sicut *atteretur terra*, ut in melius commutetur: sic *& habitatores ejus interibunt* non in perditionem sui, sed in abolitionem mali vilitatis antiquæ, & innovationem futuræ gloriæ, quando justi fulgebunt sicut Sol, & abeuntibus præteritis facta fuerint omnia nova. *Salus* autem, quam tunc consequentur electi, *in sempiternum erit, & justitia*, quæ dabitur eis, *non deficiet*: quia & hoc in munere retributionis accipient, ut nunquam ulteriùs peccare possint, qui modò, quantumcunque possunt, peccata fugiunt. Deinde electos suos contra mundanas adversitates corroborat dicens:

Audite me, qui scitis justum, populus meus, lex mea in corde ipsorum: nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. ỳ. 7.

Hæc enim Dominus illis loquitur, quibus & Apostolus ait: *Omnia facite sine murmurationibus, & hæsitationibus, ut sitis sine querela, & simplices filii Dei sine reprehensione in medio nationis pravæ & perver-* Philip. 2. 14.

perversa, inter quos lucetis sicut luminaria in A. *mundo verbum vitæ continentes.* Qui enim tales sunt, hi certè *sciunt*, quod *justum* est, & *lex* Divina *in corde eorum* est, dum præcepta Dei cogitant. Et quondam ab infidelibus opprobria patiebantur quasi credentes in crucifixum, quando grave crimen erat esse Christianum, & blasphemabantur quasi seductores & malefici. Nunc etiam quicunque boni sunt, inter malos vivunt, & à pseudochristianis irrisiones & *opprobria* sustinent atque *blasphemantur*. Sed istis omnibus à Domino dicitur: Ne metuant opprobrium insultationis & criminationis, quod à pravis hominibus patiuntur, & blasphemias, quæ sibi mendaciter obiiciuntur ab eis. Cur autem detractiones eorum timere non debeant, subditur:

ỳ. 8. *Sicut enim vestimentum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic devorabit eos tinea: salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea in generationes generationum.*

Sicut *vermis* de veste nascitur, vel *tinea* de lana, & eandem vestem, vel lanam comedit: sic postquam isti mortui fuerint, ex carne eorum orietur vermis, qui comedat eam, & ideo non sunt timendi; quia post paululum tales sunt futuri.

Vel quia caro est quasi vestis animæ, *vermis*, qui hanc comedit, est carnalis tentatio: quia de ipsa carne nascitur, & eandem lacerat. Peccator enim *sicut vestimentum à verme comeditur*, cùm ejus caro corruptibilis tentatione, quam gignit, ad interitum pervenit. Eadem sententia repetitur de lana & tinea, quæ dicta est de vestimento, & verme. Homo enim tentatione consumitur, sicut lana devorari solet à tinea, cui de se oritur, ut laceretur, & interimatur. Tales sunt persecutores Sanctorum, & ideo non sunt timendi.

** C. Garst. Verme. Non enim tent &c.*

Vel in pœnis sempiternæ damnationis *sicut vestimentum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic devorabit eos tinea*: quia *vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* *Salus autem Domini*, quam dabit sanctis suis, *in sempiternum erit*: quia *justi in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.* *Et Justitia ejus*, quam illis dabit permanebit *in generationes generationum*: quia qui consummatam illam justitiam consecuti fuerint, nunquam ulterius eam poterunt amittere, sed in omnes generationes sæculi sæculorum justi esse feliciter perseverabunt: quia nunc justitiam quantum possunt, sectantur.

Isa. 66. 24.

Sap. 5. 16.

Justi itaque timere non debent opprobrium, quod ab infidelibus & pravis hominibus patiuntur, scientes quia caput eorum Christus graviora pertulit ab illis. *Et si Patremfamilias Beelzebub vocaverunt,* B. *quanto magis domesticos ejus?* Totum enim opprobrium illud, quod sanctis obiici solet, præcipuè scriptum est de passione Salvatoris. Unde & Apostolus cùm dixisset, quia JEsus extra portam passus est, subiecit admonendo: *Exeamus igitur ad eum extra castra improperium ejus portantes.* Hinc & Propheta nunc eandem ejus passionem, cujus improperium electi ejus portant, ad memoriam reducens alloquitur eum velut in sepulchro positum, & ut resurgat, admonet dicens:

Matth. 10. 25.

Hebr. 13. 13.

Consurge, induere fortitudinem brachium Domini. ỳ. 9.

Consurge de monumento, *induere fortitu-* C. *dinem*, id est: immortalitatis virtutem. Sequitur:

Consurge sicut in diebus antiquis in generationibus sæculorum.

Consurge sicut in diebus antiquis, ut sicut olim per Moysen filios Israel de manu Pharaonis liberatos transduxisti per medium maris in eremum: ita nunc per te ipsum, qui ad vitam præordinati sunt, & adhuc principi mundi in luto carnalium voluptatum serviunt, per aquam Baptismatis ad novam conversationem D. transducas. Sicut per Josue dedisti eis terram, quam promiseras: ita nunc per te repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Sicut per Gedeonem liberâsti eos de manu Madian: ita nunc per te ipsum libera credentes de manu infidelium. Sicut per David expugnâsti inimicos eorum, & interfecisti vel subjecisti: ita nunc per te ipsum universos Ecclesiæ destructores debellans aut converte, aut perime. Ita ergo *consurge* faciens nunc magnalia *sicut* fecisti *in diebus antiquis, in generationibus* eorum, quæ transacta sunt, *sæculorum.* Sequitur:

Nun-

Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerâsti draconem?

In passione percussus antiquum hostem, qui se cunctos homines vicisse superbiebat, *percussisti*, & lancea vulneratus virulentum *draconem*, qui veneno malitiæ suæ omnes interfecerat, *vulnerâsti*. Sequitur

℣. 10. *Nunquid non tu siccâsti mare, aquam abyssi vehementis?*

Quid per *mare* nisi sæculum designatur? Et quid per *aquam abyssi* nisi caligosa gentilium errorum scientia? Quæ quia comprehendi ad integrum non poterat, sed sectatores suos in profundiora errorum B. semper demergebat, & mendacia sua quibusdam figuratis locutionibus obumbrabat, velut ingens *abyssus* penetrari nullo â usu * poterat. *Siccavit* ergo Dominus *mare* videlicet *aquam vehementis abyssi*, id est, mundum purgavit adnullans veterum errorum doctrinam: quia *stultam fecit* hujus *mundi sapientiam*. Sequitur.

* ambo Codd. nullo usu pot.

1. Cor. 2, 20

Qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati.

Si mare sæculum debet intelligi, nihil prohibet *profundum maris* inferni claustra sentire. Quod *profundum maris* Dominus C. petiit, cùm inferni novissima electorum suorum animas erepturus intravit. Rectè ergo dicitur: *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati.* Hoc namque *profundum maris* ante Redemptoris adventum non via fuit, sed carcer; quia in se etiam bonorum animas quamvis non in locis pœnalibus clausit. Quod tamen profundum Dominus *viam posuit*: quia illuc veniens electos suos â claustris inferi ad cœlestia transire concessit. Unde & rectè subditur: *Ut transirent liberati.* Sequitur:

℣. 11. *Et nunc, qui redempti sunt â Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes: & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.*

Qui de manu mortis *â Domino redempti sunt, revertentur* nunc ad Paradisum, unde expulsi fuerant, *& venient in eam*, quæ sursum est, Jerusalem in voce exultationis *laudantes* Redemptorem suum: *& lætitia sempiterna* manebit *super capita*. id est, super mentes *eorum*, quam a creatore, quem su- A. per se intuebuntur, accipient: *gaudium & lætitiam* sine intermissione *tenebunt* in illa beatitudine: & *fugiet* ab eis *dolor*: quia per illam felicem immutationem fient impassibiles: & *gemitus* elongabitur ab ipsis: quia nihil erit jam, unde possint gemere. Sequitur:

Ecce ego ipse consolabor vos. ℣. 12.

Ipse Dominus *consolabitur* eos: quia cùm se ipsum ostenderit, faciet, ut omnes præteritas afflictiones pro nihilo pendant. Hanc enim consolationem cogitabat Apostolus cùm diceret: quia *non sunt condigna passiones hujus temporis ad gloriam, quæ revelabitur in nobis* Sequitur:

Rom. 8, 18

Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & â filio hominis, qui quasi fænum ita arescet?

Et oblitus es Domini factoris ℣. 13. *tui, qui tetendit cælos, & fundavit terram: & formidâsti jugiter tota die â facie furoris ejus, qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum, ubi nunc est furor tribulantis?*

Citò veniet gradiens ad aperien- ℣. 14. *dum, & non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis ejus.*

A plurali numero in singularem veniens ad personam subitò infirmi uniuscujusque transivit fortasse quia melius â singulis recognoscitur, quidquid dici singulariter auditur, ut ad cor suum quisque redeat, & in semetipso, quod de unoquoque dicitur, reprehendat. Singularem igitur numerum tenuit dicens: *Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & â filio hominis, qui quasi fænum ita arescet? Et oblitus es Domini factoris tui?* Quisquis enim adversitatum D. tribulatione frangitur, â quo factus sit, minimè reminiscitur. Nam qui fecit, quod non erat, factum sine gubernatione non deserit: & qui benignè hominem condidit, nequaquam injustè cruciari permittit: nec sinit neglectè perire, quod est, qui hoc etiam, quod non erat, creavit, ut esset.

Cùm ergo causam tribulationis nostræ quærimus, & fortasse tardiùs invenimus, est ista consideratio, quòd nihil injustè patiamur, quia si Deo auctore sumus, qui non fuimus, Deo regente non affligimur injustè, qui sumus. Ob hoc etiam timere non debemus adversa, quæ no-

℣. 16. *Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cœlos, & fundes terram, & dicas ad Sion: Populus meus es tu.*

Hæc enim verba Salvatori inter homines conversanti loquitur Pater. Posuit namque verba sua in ore ejus, sicut Joan. 3. 34. de eo Joannes ait: *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur.* id. 12. 49. Et ipse dixit: quia *ego à me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, aut quid loquar.* Quem & *in umbra manus sua* Deus inter adversarios ab æstu tribulationum *protexit*, ut nunquam eum tangere possent, nisi quando voluit. Ideo autem protectus est, *ut* liberè prædicans *plantaret* in fide *cœlos*, id est, Apostolos, *& fundaret terram*, id est, Ecclesiam, *& diceret ad Sion*, id est, ad Hebræos fideles: *Populus meus es tu.* Rom. 11. 1. & 2. *Nunquid* enim *repulit Deus plebem suam, quam præscivit?* Hinc ergo dixit: *Populus meus es tu*, quando se Deum ejus illi innotescens gratia sua elegit eam. Ubi & congrua subditur admonitio:

℣. 17. *Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus.*

Elevare ad spiritalem sensum, *elevare* ad cœlestia regna, *consurge* ad spiritalem conversationem *O Jerusalem*, id est, plebs Hebræa, *quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus*, id est, amaritudinem afflictionis irascente Deo peccatis tuis sensisti. *Calix* enim designat passionem, sicut Dominus Joa. 18. 11. indicat, ubi Petro dicit: *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Jerusalem ergo biberat calicem iræ Dei, quando venit iste, qui dixit ad eam: *Populus meus es tu*: quia dum Redemptoris expectaret adventum, multis interim malis afflicta est. Vel ad eam plebem Judaicam, quæ non recepit eum, sed negavit, fit ista exhortatio, & monetur agere pœnitentiam: quia propter Salvatoris necem usque hodie captivitatis afflictionem tolerat. Sequitur:

Usque ad fundum calicis soporis bibisti, & potâsti usque ad faces.

Calix soporis nimietas afflictionis est, quæ mentem ab interna sui custodia obdormire facit, dum in consideratione malorum, quæ foris patitur, plusquam necesse est, vigilat. *Fundus calicis* ultima profunditas passionis malorum. *Fax calicis* peccatum, quod ex profunditate afflictionis sumit: quia multis tribulationibus pressus non emendatur, sed pejor redditur. Jerusalem ergo *usque ad fundum calicis soporis* bibit, dum tantis afficeretur malis, ut his debriata & soporata mentem suam oblivisceretur, & cœlestium bonorum non recordaretur, sed semper de malis exterioribus, quæ patiebatur, cogitaret. *Et potavit usque ad faces*: quia usque in ultimam deveniens miseriam non est per tribulationem à peccatis intrinsecus mundata, sed multò amplius repleta sordibus. Sequitur:

℣. 18. *Non est, qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit, & non est, qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.*

Quando venit Dominus, non erat, *Qui sustentaret eam ex omnibus filiis* ejus, *aut manum ejus apprehendens* suppportaret imbecillem, & duceret per viam justitiæ: quia, sicut scriptum est: *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.* Ps. 13. 3. Multo tamen amplius post passionem deserta est omni solatio: quia non Propheta, non Apostolus exinde fuit in ea, qui ipsam consolatus sit, & apprehenderit manum ejus, & jacentem elevaverit. Sequitur:

℣. 19. *Duo sunt, quæ occurrerunt tibi: quis contristabitur super te? Vastitas & contritio, & fames & gladius.*

Duo, inquit, mala *occurrerunt tibi* O Jerusalem. *Et quis contristabitur super te*, quæ talia pateris? Quæ sunt autem, quæ occurrerunt tibi adventum Salvatoris expectanti? *Vastitas & contritio, & fames & gladius.* *Duo* dixit, quæ occurrerant, & quatuor subjecit occurrisse. Sed fortassis ipsa duo bis exposuit, velut si quæreremus, quæ essent illa duo, & ille responderet: *Vastitas, & contritio*, iterumque eadem interpretari volens diceret, quia *fames & gladius* sunt illa *duo*. Sic enim sæpe loquitur scilicet verba sua quadam urbanitate sicut vir eloquens ingeminando. Sequitur: *Quis consolabitur te?*

℣. 20. *Filii tui projecti sunt, dormierunt*

* aliàs: sicut oryx &c.

*runt (in capite) omnium viarum sicut bestia * illaqueata, pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.*

Quis, inquit, te poterit consolari in tantis malis? *Projecti* enim *sunt* in sinu tuo *filii tui*, & exules à te *dormierunt* in diversis viis afflicti vinculis inimicorum *sicut bestia illaqueata*, dum ducerentur captivi *pleni* ira Dei, & *increpatione* illius, attriti flagellis, & subjecti opprobriis atque contumeliis. Hæc & similia pertulit Jerusalem sub Nabuchodonosor & sub Antiocho, sed duriùs sub Tito. Sequitur:

ỷ. 21. *Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino.*

ỷ. 22. *Hæc dicit Dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnavit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ.*

Pauperculam vocat, quæ miserias pertulit. Quæ & *ebria non à vino*, sed ab afflictione erat. Cujus *Dominator* Christus est, *qui* contra diabolum *pugnavit pro populo suo*. Quæ in manu calicem soporis habebat, dum pro perversa operatione sua Divino judicio tantam pateretur afflictionem, ut internam mentis amitteret evigilantiam. *Fundum* quoque *calicis* Divinæ indignationis cum fæce gerebat extrema malorum irascente Domino patiens, & fæcem peccatorum inde contrahebat. Sed postquam Dominator ejus pugnavit pro populo suo, *tulit de manu ejus calicem soporis, & fundum calicis indignationis* suæ: quia resurgens à mortuis convertit eam ad se, & mala, quibus merito suæ pravitatis afflicta spiritaliter sopiebatur, avertit, & profunditatem miseriarum, in quibus amissa patientia sordibus peccatorum murmurans implebatur, abstulit. Unde & aptè subditur:

Non adjicies, ut bibas illud ultra.

Neque enim ille populus, ex quo ad novitatem gratiæ conversus est, hoc poculum bibit: quia etsi multa pro Christo pertulit, tamen peccati fœcem in calicem passionis non sumpsit sed si quid fœcis in eodem calice habebat, mundatus est ab ea, neque sopitus est in afflictionibus, sed vigilantior effectus. Ista quoque pars illius, qui necdum credidit, adhuc calicem istum bibere non desistit, & in fæcibus ejus versari. Sed si pœnitentiam egerit, & elevata surrexerit, sciat calicem soporis & ruinæ de manu sua tollendum, & se ultra non bibituram eum. Sequitur:

Et ponam illum in manu eorum, ỷ. 23. *qui humiliaverunt te, & dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus.* Atque subjungitur: *Et posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.*

Immundi Spiritus hunc populum humiliaverunt: quia mentem ejus ad desideria terrena inclinaverunt, & dixerunt animæ ejus: *Incurvare, ut transeamus.* Recta enim stat anima, cùm superna desiderat, & non ad ima flectitur. Sed maligni Spiritus cùm hanc in sua rectitudine conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque illorum est immunda desideria illi spargere. Dicunt ergo: *Incurvare: ut transeamus.* Quia si ipsa se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitas nullatenus convalescit: & transire per eam nequeunt, quam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt.

Dixerunt itaque animæ Jerusalem: *Incurvare, ut transeamus.* Quia ut illi possent eam imundis implere desideriis, persuaserunt ei, ut se ipsam ad appetitum infimorum ipsa inclinaret. Illa vreò non solùm animam persuadentibus illis incurvavit, sed & *corpus suum quasi terram posuit, & quasi viam* ipsis *transeuntibus*, ut non solùm per animam ejus transirent concupiscentias spargendo, sed & corpus ejus immunditia nequissimi operis velut terram calcarent, & per illud quasi per viam assiduis operationibus peccati transeuntes vestigia suæ iniquitatis inprimerent. Sed tandem hæc per gratiam Redemptoris erigitur, & poculum soporis, quod ipsa biberat, ponitur in manu eorum, qui eam humiliaverant, ut amaritudinem æterni doloris bibentes in pœnis, ut Jeremias ait: *Dormiant somnum sempiternum*, *Jer. 51. 39* Unde & subditur:

CAPUT LII.

ỳ. 1. *CONsurge, consurge, induere fortitudinem tuam Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem civitas sancti: quia non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus, & immundus.*

Quia, Inquit: animam tuam dæmonibus incurvâsti, & corpus tuum terram eis conculcandum posuisti, *consurge* nunc in anima ab impetu terrenorum, *consurge* in
B. corpore de luto vitiorum: & quia te impugnare aggredientur, ex quo eis subjacere nolueris, *induere*, id est, circumdare *fortitudine tua*, ut potenter undique tentationibus eorum resistas. *Induere vestimentis gloriæ tuæ*, id est, circumtegere virtutum ornamentis tu *civitas sancti*, id est, Dei, qui
Levit. 11. 44 ait: *Sancti estote: quia ego sanctus sum*, ut
Regis tui sanctitatem imitari studeas. *Quia non pertransibit ultra per te incircumcisus & immundus*, id est, quisque dæmonum jam te penitus, ùt solebat, substratam sibi in consensu malitiæ conculcare non poterit.
C. Transibit quidem, sed non *pertransibit*: quia sæpe volatiles tibi cogitationes immittet, sed voluntatem suam ex toto complere jam in te nequibit. Per eum namque pertransit, quem sibi consentientem invenit: quia usque ad effectum pravi operis hunc conculcare non desistit. Sequitur:

ỳ. 2. *Excutere de pulvere, consurge, sede Jerusalem, solve vincula colli tui captiva filia Sion.*

ỳ. 3. *Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.*

D. *Excutere de pulvere* terrenarum & inanium cogitationum, in quibus hucusque jacuisti: *consurge* inde & *sede*, id est, cor tuum aliquando subleva ab infimis cogitationibus, & mala, quæ perpetrâsti, defle, & pœnitentiam agendo *solve vincula* peccatorum tuorum, & malarum cogitationum *de collo* tuæ mentis, quibus â diabolo captiva teneris. *Gratis* enim in iniquitatibus vestris Sathanæ *venditi estis, & sine argento redimemini*: quia Seductor ille pretium
A. pro vobis non dedit, neque pro vestra redemptione argentum vel aurum non accipiet, sed sanguine meo redimemini. Sequitur:

ỳ. 4. *Quia hæc dicit Dominus Deus: In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, & Assur absque ulla causa calumniatus est eum.*

In Ægyptum descendit in principio populus Dei, ut colonus esset ibi: quia genus humanum â Paradiso dejectum in tenebras sæculi hujus devenit, ut hic peregrinaretur,
B. donec incolatus sui tempore finito licentiam revertendi ad patriam suam acciperet. *Et Assur*, id est, antiquus hostis *absque ulla causa calumniatus est eum*, quasi suus esset, quia & justos vendicare sibi nitebatur ob reatum primi Parentis. Et justa causa non erat, ut qui propriæ iniquitatis merito damnari non poterant, propter culpam alienæ iniquitatis perirent,
cùm scriptum sit: *Filius non portabit iniquitatem patris.* Ezech. 18. 20.

Quod tamen de illis solummodo dicimus, qui computantur in populo Dei,
C. non de abortivis & cæteris talibus, qui sunt ex multitudine perditorum, licèt nihil egerint. Sed omnes, qui justitiam sectantes iniquitatem fugiebant, hos *sine causa* propter Adæ peccatum *calumniatus est Assur*: quia, ùt lex Divina censuit,
Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro Deut. 24.
patribus, sed unusquisque in sua iniquitate morietur. 16.
Et electos itaque Dei, licèt sine causa, calumniatus est improbus iste calumniator, ita ut ad infernum propter hanc calumniam descendere cogerentur: ubi in locis quietis detinerentur, donec per redemptionis gratiam finita prorsus
D. calumnia liberi transirent ad regna cœlorum, Sequitur:

ỳ. 5. *Et nunc quid mihi est hic dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis?*

Quid mihi est hic, id est, quid mihi est in hoc mundo, quid in terra habeo, quandoquidem *populus meus ablatus est* mihi *gratis*, id est, non propter suam, sed alterius culpam, videlicet ob peccatum primi hominis. Sequitur.

Dominatores ejus iniquè agunt dicit Dominus, A. *& jugiter tota die nomen meum blasphematur.*

Dominatores ejus, id est: dæmones *iniquè agunt* vendicando sibi dominationem super eum, *& jugiter* in universo mundo *blasphematur nomen meum tota die*, id est: toto tempore, dum ubique idola prædicantur. Sequitur:

℣. 6. *Propter hoc sciet populus meus nomem meum in die illa: quia ego ipse, qui lpquebar, ecce adsum.*

Quia iniquè agunt dominatores populi mei, & nomen meum jugiter blasphe- B. mari faciunt, *propter hoc populus meus*, quem ad vitam prædestinavi, *sciet nomen meum*, quod adhuc ignorando blasphemat, *in die illa*, qua sine argento redimemini, id est: tempore resurrectionis meæ, quando prædicabitur hoc Evangelium regni in universo Orbe in testimonium omnibus gentibus. Nam *ego ipse*, qui per Proqhetas hæc vobis loquebar, *ecce adsum* in carne præsens, ut vos, sicut locutus sum, redimam. Deinde Propheta Redemptoris hujus conversationem inter homines considerans ait:

℣. 7. *Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuutiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus?*

Quàm pulchri, inquit, hoc est: admirabiliter pulchri *super montes*, id est: super excellentissimos montes, super Prophetas & Apostolos *pedes annuntiantis pacem*, id est: gressus actionum Christi, qui veniens evangelizavit *pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem his, qui propè sunt.* Nam ea quæ ipse

Isa. 57. 19. operatus est, dum reconciliationem no- D. bis ad Deum prædicaret, & bonum patriæ cælestis pollicendo annuntiaret, salutemque perpetuam promittendo prædicaret, adeo præclara sunt & admiranda, ut omnia Sanctorum sic transcendant cacumina, ut hi, qui multum in Deo proficiunt, operum ejus vestigia vix tangere queant admirantes ex vertice cogitationis. Benè ergo admiratur Propheta *pedes* ejus *pulchros super montes*. Qui & dicebat Sion: *Regnabit Deus tuus*, quando prædicare cœpit & dicere: *Pœnitentiam agite: appropinquavit enim Regnum calorum.* Dicebat: *O Sion regnabit Deus tuus*, quotiens fidelibus loquebatur de regno Dei, quotiens regnum diaboli evertendum annuntiavit, & regnum Dei venturum. Qui & Apostolos, id est: regnum prædicare misit. Unde & ad ipsum versa locutione subditur:

Vox speculatorum tuorum levaverunt vocem. ℣. 8.

Speculatores namque ejus sunt hi, quos ipse præposuit Ecclesiis, qui in culmine superioris gradus constituti bona & mala ventura prævident, & spiritalibus inimicis venientibus subjectos populos ad bellum tuba prædicationis excitant. Horum ergo *speculatorum*, id est: Apostolorum atque Doctorum vox audita est. *Levaverunt* enim in prædicationem *vocem suam*, ut à multis audirentur. Hæc postquam velut præterita vates est locutus, considerans adhuc esse futura, subjecit:

Simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cùm converterit Dominus Sion.

Speculatores enim, id est: Apostoli *simul laudaverunt*: quia unum Evangelium in toto Orbe concorditer prædicaverunt.

C. *Viderunt* enim *oculo ad oculum*, & facie ad faciem, cùm ad novitatem gratiæ *converteret*, Dominus populum *Sion*: quia tunc eis dictum est: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ videtis, & non viderunt, & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Sequitur: Matt. 13. 16. & 17.

Gaudete & laudate simul deserta Jerusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem, ℣. 9.

Laudantibus speculatoribus vos quoque *laudate & gaudete simul O deserta Jerusalem*, id est: homines, qui destituti à bono eratis in plebe Judæorum sed tamen ad vitam præordinati: *quia Dominus* JEsus visitatione sua *consolatus est populum suum* Israëliticum, *&* sanguinis sui pretio *redemit Jerusalem*, id est: Hebraicam plebem vel Ecclesiam. Deinde Evangelium omni creaturæ prædicatum est in universo mundo. Nam sequitur:

Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, ℣. 10.

um, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Dominus, inquit, hoc est: Deus Pater *brachium*, id est: Unigenitum suum *paravit* omnibus *in* interioribus *oculis omnium gentium*, ut eum obtutibus fidei conspiciant. Et non solùm gentes, quæ sunt in latitudine mundi, sed & eas, quæ sunt in marginibus ejus, faciet videre & agnoscere *salutare suum*, id est: Dominum JESum. Unde & credentes consequenter Propheta admonet à contagio vitæ infidelium recedere, cùm subjungit:

℣. 11. *Recedite, recedite, exite inde, pol-*
lutum nolite tangere: exite de medio
ejus, mundamini, qui fertis vasa
Domini.

Recedite magis corde & opere quàm loco ab inquinatione conversationis infidelium, & discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. *Recedite* ergo plus actionis quàm loci mutatione. *Exite* inde, id est: à pristina conversatione. *Pollutum nolite tangere*, id est: cujusquam peccatis consentire. Quid est enim *tangere pollutum* nisi consentire peccatis? *Exite de medio ejus*, id est: de medio mali, de medio pollutionis, de medio pristinæ conversationis, de medio sæcularium illecebrarum.

Aliud est esse in mala conversatione, & aliud esse *in medio ejus*. Potest quippe fieri, ut aliquis in ea sit, sed cùm in extremis finibus ejus moretur, quodammodo extra eam esse videatur. Qui verò *in medio ejus* moratur, ita est malo circumseptus, ut ex omni parte æquale sit ei spatium ejus. Unde nunc *de medio ejus* quasi de corde ejus peccatores exire jubentur. Qui enim in vitiis valde demersus est, hic *in medio* veteris conversationis habitat: qui verò paulatim relinquens malum, & sese ad meliora convertens non tam cœperit virtutes possidere quàm cupere, iste, licet ex medio vitæ veteris discesserit, necdum tamen ab ea exivit.

Hoc quoque nobis in Ecclesia manentibus adhuc præcipitur, quod illis fidelibus, qui inter gentes cœperunt credere, dictum est: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Recedite* non corporaliter, sed spiritaliter, non loco sed animo. *Exite* inde, id est: malos corripite, ne & vos, si tacueritis, involvamini peccatis eorum. *Pollutum* vitiis *nolite tangere*, id est: nolite ei vestrum assensum præbere, ne participes sitis delictorum eorum. Quid enim est *recedere inde*, nisi cor suum à malo separare? Quid est *exire* inde, nisi facere, quod pertinet ad correptionem malorum, quantum uniuscujusque gradu aut persona salva pace fieri potest? Quid est *pollutum non tangere* nisi peccatis alicujus non consentire? Relinquendo enim peccatum recessisti inde: objurgando autem in cæteris existi liber inde in corde & in conspectu Dei: continendo te deinceps à consensu non tetigisti pollutum. Vel Apostolis & prædicatoribus atque credentibus jubetur, ut recedant ab Jerusalem, & in toto mundo prædicent Evangelium, nec immunditias carnalis observantiæ legis attingant.

Quod autem sequitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*, sic exposuit Gregorius: *Rector*, inquit, *semper cogitatione sit mundus, quatenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc suscepit officium, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat: quia necesse est, ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes aliorum curat, ne tacta quæque deteriùs inquinet, si corda insequens lutum tenet. Hinc namque per Prophetam dicitur: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Domini etenim vasa fuerunt, qui proximorum animas ad interna sacraria perducendas in sua conversatione fidei suscipiunt. Apud semetipsos ergo quantum debeant mundari, conspiciant, qui ad æternitatis templum vasa viventia in sinu propriæ actionis portant.* Sequitur: [S. Greg. M. Reg. Past. P. 2. cap. 2.]

Quoniam non in tumultu exibi- ℣. 12.
tis, nec in fuga properabitis. Præ-
cedet enim vos Dominus, & congre-
gabit vos Deus Israël.

Non in tumultu exibitis à veteri conversatione, sed in silentio latenter: quia & exeuntium pedes erunt cordis affectus. Incipietis enim inde exire priùs corde per confessionem iniquitatis & amorem justitiæ. deinde post ea in fine sæculi etiam corpore ab his, qui in malitia permanent, separabimini. *Nec in fuga properabitis*: quia Christo duce non timebitis: diabolum,

lum, & quas vobis admolietur adversi-
Eccli. 34. 16. tates. Nam sicut scriptum est: *Qui timet Dominum, nihil trepidat, & non pavebit; quoniam ipse est spes ejus. Præcedet enim vos* Christus *Dominus* relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus, *& congregabit vos* in Ecclesia sua.

Vel ab hac vita *non exibitis in tumultu*: quia in obitu vestro non audietis effrenatos clamores antiqui hostis, quibus tempore mortis animas peccantium calumniatur. *Neque in fuga properabitis*: quia Christo duce non timebitis diabolum, [B] qui molietur vos persequi, & retinere. *Præcedet enim vos Dominus* JEsus, *& congre-*
Luc. 17. 37 *gabit* in regno Cælorum: quia *ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ*, id est: ubi Redemptor fuerit corpore, illuc adunabuntur Sanctorum animæ.

Vel de Apostolis hæc sententia potest accipi, qui nequaquàm victi de Jerusalem, sed ut victores recesserunt, ut, qui cottidie prædicantes in templò Evangelium Dei millia Judæorum Christi fidei subjecerant, etiam mundum ipsius Evangelio subjugarent. Prævium enim habebant [C] Dominum, qui *congregaret* eos, id est: de orbe terrarum unum gregem faceret, de quo & subditur:

℣. 13. *Ecce intelliget servus meus, exaltabitur, & elevabitur, & sublimis erit valde.*

Philip. 2. 6 Servus enim vocatur ille, *qui cum in forma Dei esses, semetipsum exinanivit formam servi accipiens.* Qui suos ad gloriam resurrectionis præcedens *intellexit*, id est: intelligere fecit, & intelligentiam dedit: quia [D]
Luc. 24. 45. tunc *aperuit illis sensus, ut intelligerent Scripturas.* Quod tempus Anna intuens ait:
1. Reg. 2. 3 *Recedant vetera de ore vestro: quia Deus scientiarum Dominus est.* Vel etiam ipse *intellexit* non ùt Verbum Dei, sed ùt servus:
Luc. 2. 52. quia *proficiebat ætate & sapientia.* Et loqui-
Ps. 15. 7. tur in Psalmo: *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum.* Qui deinde *exaltatus est* super omnes cælos, & *elevatus est* super cunctos ordines Angelorum, *est sublimis est valde*: quia considet in dextera sedis ma-
Eph. 1. 20. & 21. gnitudinis in excelsis. Nam *Deus suscitavit illum à mortuis, & constituit ad dexterám in excelsis supra omnem Principatum, & Potestatem, & virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed & in futuro, & omnia subjecit sub pedibus*

[A] *ejus.* De cujus adhuc humilitate, qua contemnendus erat, subjungitur:

Sicut obstupuerunt super te mul- ℣. 14.
ti: sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.

Et ad Jerusalem, nisi fallor, sermo dirigitur, quæ dum olim magnis calamitatibus aliquotiens premeretur, multi, qui eam tempore felicitatis admirabantur, *obstupuerunt* super eam videntes magnitudinem afflictionum ejus. Sed harum afflictionum populi sui voluit Redemptor pia conversatione fieri particeps, ut & super eum, qui passiones viderent, *obstupescerent.* Ait itaque: *Sicut obstupuerunt super te multi* ô Jerusalem intuentes miseriam tuam & afflictionem: *sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus inter filios hominum*, qui eum passibilem & humilem cernentes contemnent. Vel ad ipsum potest dici, quia *obstupuerunt super te multi*, cùm tua signa viderent. Sed hinc majus miraculum fuit, quòd is, qui tot virtutibus gloriam suam declaraverat, tempore passionis visus est *inglorius. Inglorius* enim
fuit inter viros aspectus ejus, quando *sprevit* Luc. 23. 11
eum Herodes cum exercitu suo, & illusit: & forma ejus *gloriam* non habebat *inter filios hominum*, quando Pilati milites chlamydem coccineam circumdederunt ei, & coronam de spinis posuerunt super caput ejus, & arudinem in dextera ejus, & ge-
nu flexo ante illum illudebant dicentes: Matth. 27
Ave Rex Judæorum. Sequitur: 29.

Iste asperget gentes multas. ℣. 15.

In lege dictum est, ut mundus homo Num. 19.
aqua expiationis aspergeret eos, qui im- 13.
mundi erant, ut mundari possent. Non aliter mundabantur. Sed & sanguine hostiarum aspergebantur, quæ sanctificanda erant. Iste ergo, qui solus est ab omni sorde peccatorum immunis, iste summus Sacerdos emundaturus gentes *aspergit eas* vel aqua expiationis, id est, ablutione Baptismi, seu gratia Spiritus sui,
de qua promiserat: quia *effundam super* Ezech. 36
vos aquam mundam, & mundabimini ab omni- 25.
bus inquinamentis vestris Vel sanguine hostiæ suæ, id est: proprio cruore, de quo
Petrus ait: *In obedientiam & aspersionem san-* 1. Pet. 1. 2.
guinis Jesu Christi. Sequitur:

Super ipsum continebunt Reges os suum.

1 Reges,

Reges, qui contra Christianos leges A. sævissimas promulgabant, & eum blasphemabant, tandem *continuerunt os suum*, postquam gentes aspersæ fuerunt aqua Baptismatis. Sequitur:

Quia quibus non est narratum de eo, viderunt, & qui non audierant, contemplati sunt eum. Israel verò, qui semper de eo verba Prophetarum audierat, non cognovit eum. Unde & subditur:

CAP. LIII.

ŷ. 1. *Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini, cui revelatum est.* B.

Quis, subaudi: Judæorum, *credidit auditui nostro*, quem nos Prophetæ percepimus à Domino de Christo ejus, vel prædicationi, quam audivit à nobis iste populus? *Et brachium Domini*, quod ipse idem Christus est, *cui Judæorum est revelatum?* Cùm enim tanta signa fecisset coram eis,

Joa. 12. 38 sicut Joannes loquitur, *non credebant in eum, ut sermo Isaiæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est?* C.

ŷ. 2. *Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.*

Brachium Domini *sicut virgultum ascendit coram eo*: quia tanquam frutex terræ in alvo Virginis germinavit, & maternis visceribus splendor novæ lucis emissus ascendit. *Ascendit* autem *sicut virgultum*

Rom. 1. 3 *coram eo*: quia *factus est ei ex semine David secundum carnem*, & dignus apparuit, ut eum Dominus amico vultu semper libens aspiceret, ac per ætatum incrementa sicut verus homo profecit. *Et sicut radix de terra* D. *sitienti*, id est, de terra arida surrexit: quia ex carne Virginis est creatus, quæ humano semine rigata non fuerat. Sequitur:

Non est ei species neque decor, & vidimus eum, & non erat aspectus, & desideravimus eum.

ŷ. 3. *Despectum & novissimum virorum virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus ejus, & despectus. Unde nec reputavimus eum.*

In his verbis perfidia Judæorum significatur, à quibus longe ante *desideratus est* Christus, & cum præsens adesset quia venit humilis, visus est eis non habere *speciem, neque decorem*. Nobis enim videtur Ps. 44. 3 *speciosus forma præ filiis hominum. Vidimus*, inquiunt, *eum, & non erat aspectus*: quia in infirmitate brachium Domini latebat. Vidimus eum *despectum*, sicut ait: *Ego honorifico Patrem meum, & vos inhonorâstis me. Et* Joa. 8. 49 *novissimum virorum*: quia non venit ministrari, sed ministrare. *Virum dolorum.* Nam multiplices in carne pertulit. *Et scientem*, id est, expertum in se ipso corporis hujus *infirmitatem*.

Et quasi absconditus vultus ejus & despectus: quia licèt electis nonnunquam facies ejus luceret, infideles tamen in eo majestatem non intelligentes *despectum* habebant *vultum ejus*, quem cernebant humilem, & infirmum: quia humano corpore Divina potentia celabatur. Unde, inquiunt, quia talis apparuit, *non reputavimus eum* esse, quod erat, id est, non æstimavimus eum esse brachium Domini. *Et brachium Domini cui revelatum est* ex nobis? Brachium Domini coæternus est Filius, & consubstantialis Patri, qui & virtus ejus est. De quo non jam errantium, sed rectè confitentium voce subditur:

Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostræ mortalitatis misericorditer *portavit* in sua carne temporaliter, ut æternam nobis animarum & corporum sanitatem conferret. ŷ. 4.

Et *portavit* eos non fictè vel phantasticè, sed *verè*, utpote homo veraciter infirmus & dolens. Quem ita infirmatum Judæi cernentes, non agnoverunt eum. Nam vox eorum rursus evidenter apparet, cùm subditur: *Et nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum.* Qui tamen jam cognoscentes eum, adjungunt protinus

Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. ŷ. 5.

Nos, inquiunt, *putavimus eum quasi leprosum*, id est, lepra animæ intrinsecus contaminatum, dum diceremus: *Non est hic* Joan. 9. 16. *homo à Deo, qui Sabbatum non custodit. Et quomodo potest homo peccator hæc signa facere.* Vel: *In Beelzebub principe Dæmoniorum ejicit* Matth. 12. 25. da-

perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes. Qui enim tales sunt, hi certè *sciunt*, quod *justum* est, & *lex* Divnia *in corde eorum* est, dum præcepta Dei cogitant. Et quondam ab infidelibus opprobria patiebantur quasi credentes in crucifixum, quando grave crimen erat esse Christianum, & blasphemabantur quasi seductores & malefici. Nunc etiam quicunque boni sunt, inter malos vivunt, & à pseudochristianis irrisiones & *opprobria* sustinent atque *blasphemantur*, Sed istis omnibus à Domino dicitur: Ne metuant opprobrium insultationis & criminationis, quod à pravis hominibus patiuntur, & blasphemias, quæ sibi mendaciter obiiciuntur ab eis. Cur autem detractiones eorum timere non debeant, subditur:

ỽ. 8. *Sicut enim vestimentum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic devorabit eos tinea: salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea in generationes generationum.*

Sicut *vermis* de veste nascitur, vel *tinea* de lana, & eandem vestem, vel lanam comedit: sic postquam isti mortui fuerint, ex carne eorum orietur vermis, qui comedat eam, & ideo non sunt timendi; quia post paulum tales sunt futuri.

Vel quia caro est quasi vestis animæ, *vermis*, qui hanc comedit, est carnalis tentatio: quia de ipsa carne nascitur, & eandem lacerat. Peccator enim *sicut vestimentum à verme comeditur*, cùm ejus caro corruptibilis tentatione, quam gignit, ad interitum pervenit. Eadem sententia repetitur de lana & tinea, quæ dicta est de vestimento, & verme. Homo enim tentatione consumitur, sicut lana devorari solet à tinea, cui de se oritur, ut laceretur, & interimatur. Tales sunt persecutores Sanctorum, & ideo non sunt timendi.

* C. Gaст. Verme. Non enim tent &c.

Vel in pœnis sempiternæ damnationis *sicut vestimentum sic comedet eos vermis, & sicut lanam sic devorabit eos tinea: quia vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Salus autem Domini*, quam dabit sanctis suis, *in sempiternum erit*; quia *justi in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum. Et Justitia ejus*, quam illis dabit permanebit *in generationes generationum*: quia qui consummatam illam justitiam consecuti fuerint, nunquam ulterius eam poterunt amittere, sed in omnes generationes sæculi sæculorum justi esse feliciter perseverabunt: quia nunc justitiam quantum possunt, sectantur.

Isa. 66. 24. Sap. 5. 16.

Justi itaque timere non debent opprobrium, quod ab infidelibus & pravis hominibus patiuntur, scientes quia caput eorum Christus graviora pertulit ab illis. *Et si Patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?* Totum enim opprobrium illud, quod sanctis obiici solet, præcipuè scriptum est de passione Salvatoris. Unde & Apostolus cùm dixisset, quia JEsus extra portam passus est, subiecit admonendo: *Exeamus igitur ad eum extra castra improperium ejus portantes.* Hinc & Propheta nunc eandem ejus passionem, cujus improperium electi ejus portant, ad memoriam reducens alloquitur eum velut in sepulchro positum, & ut resurgat, admonet dicens:

Matth. 10. 25. Hebr. 13. 13.

ỽ. 9. *Consurge, induere fortitudinem brachium Domini.*

Consurge de monumento, *induere fortitudinem*, id est: immortalitatis virtutem. Sequitur:

Consurge sicut in diebus antiquis in generationibus sæculorum.

Consurge sicut in diebus antiquis, ut sicut olim per Moysen filios Israel de manu Pharaonis liberatos transduxisti per medium maris in eremum: ita nunc per te ipsum, qui ad vitam præordinati sunt, & adhuc principi mundi in luto carnalium voluptatum serviunt, per aquam Baptismatis ad novam conversationem transducas, Sicut per Josue dedisti eis terram, quam promiseras: ita nunc per te repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Sicut per Gedeonem liberâsti eos de manu Madian: ita nunc per te ipsum libera credentes de manu infidelium. Sicut per David expugnâsti inimicos eorum, & interfecisti vel subjecisti: ita nunc per te ipsum universos Ecclesiæ destructores debellans aut converte, aut perime. Ita ergo *consurge* faciens nunc magnalia *sicut* fecisti *in diebus antiquis, in generationibus* eorum, quæ transacta sunt, *sæculorum*. Sequitur:

Nun-

Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerâsti draconem?

In passione percussus antiquum hostem, qui se cunctos homines vicisse superbiebat, *percussisti*, & lancea vulneratus virulentum *draconem*, qui veneno malitiæ suæ omnes interfecerat, *vulnerâsti*. Sequitur

℣. 10. *Nunquid non tu siccâsti mare, aquam abyssi vehementis?*

Quid per *mare* nisi sæculum designatur? Et quid per *aquam abyssi* nisi caligosa gentilium errorum scientia? Quæ quia comprehendi ad integrum non poterat, sed sectatores suos in profundiora errorum B. semper demergebat, & mendacia sua quibusdam figuratis locutionibus obumbrabat, velut ingens *abyssus* penetrari nullo â usu * poterat. *Siccavit* ergo Dominus *mare* videlicet *aquam vehementis abyssi*, id est, mundum purgavit adnullans veterum errorum doctrinam: quia *stultam fecit* hujus *mundi sapientiam*. Sequitur.

* *ambo Codd.* nullo usu pot.

1. Cor. 2, 20

Qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati.

Si mare sæculum debet intelligi, nihil prohibet *profundum maris* inferni claustra sentire. Quod *profundum maris* Dominus C. petiit, cùm inferni novissima electorum suorum animas erepturus intravit. Rectè ergo dicitur: *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati.* Hoc namque *profundum maris* ante Redemptoris adventum non via fuit, sed carcer: quia in se etiam bonorum animas quamvis non in locis pœnalibus clausit. Quod tamen profundum Dominus *viam posuit*: quia illuc veniens electos suos â claustris inferi ad cœlestia transire concessit. Unde & rectè subditur: *Ut transirent liberati.* Sequitur:

℣. 11. *Et nunc, qui redempti sunt â Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes: & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.*

Qui de manu mortis *â Domino redempti sunt*, *revertentur* nunc ad Paradisum, unde expulsi fuerant, *& venient in eam*, quæ sursum est, Jerusalem in voce exultationis *laudantes* Redemptorem suum: *& lætitia sempiterna* manebit *super capita*. id est, super mentes *eorum*, quam â creatore, quem ipse per se intuebuntur, accipient: *gaudium & lætitiam* sine intermissione *tenebunt* in illa beatitudine: & *fugiet* ab eis *dolor*: quia per illam felicem immutationem fient impassibiles: & *gemitus* elongabitur ab ipsis: quia nihil erit jam, unde possint gemere. Sequitur:

Ecce ego ipse consolabor vos. ℣. 12.

Ipse Dominus *consolabitur* eos: quia cùm se ipsum ostenderit, faciet, ut omnes præteritas afflictiones pro nihilo pendant. Hanc enim consolationem cogitabat Apostolus, cùm diceret: quia *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad gloriam, quæ revelabitur in nobis* Sequitur:. Rom. 8, 18

Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & â filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?

Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundavit terram: & formidâsti jugiter tota die â facie furoris ejus, qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum, ubi nunc est furor tribulantis? ℣. 13.

Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis ejus. ℣. 14.

A plurali numero in singularem veniens ad personam subitò infirmi uniuscujusque transivit fortasse quia melius â singulis recognoscitur, quidquid dici singulariter auditur, ut ad cor suum quisque redeat, & in semetipso, quod de unoquoque dicitur, reprehendat. Singularem igitur numerum tenuit dicens: *Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & â filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet? Et oblitus es Domini factoris tui?* Quisquis enim adversitatum D. tribulatione frangitur, â quo factus fit, minimè reminiscitur. Nam qui fecit, quod non erat, factum sine gubernatione non deserit: & qui benignè hominem condidit, nequaquam injustè cruciari permittit: nec finit neglectè perire, quod est, qui hoc etiam, quod non erat, creavit, ut esset.

Cùm ergo causam tribulationis nostræ quærimus, & fortasse tardiùs invenimus, est ista consideratio, quòd nihil injustè patiamur, quia si Deo auctore sumus, qui non fuimus, Deo regente non affligimur injustè, qui sumus. Ob hoc etiam timere non debemus adversa, quæ no-

℣. 16. *Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cælos, & fundes terram, & dicas ad Sion: Populus meus es tu.*

Hæc enim verba Salvatori inter homines conversanti loquitur Pater. Posuit namque verba sua in ore ejus, sicut
Joan. 3. 34. de eo Joannes ait: *Quem enim misit Deus,*
id. 12. 49. *verba Dei loquitur.* Et ipse dixit: quia *ego â me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, aut quid loquar.* Quem & *in umbra manus suæ* Deus inter adversarios ab æstu tribulationum *protexit*, ut nunquam eum tangere possent, nisi quando voluit. Ideo autem protectus est, *ut* liberè prædicans *plantaret* in fide *cælos*, id est, Apostolos, *& fundaret terram*, id est, Ecclesiam, *& diceret ad Sion*, id est, ad Hebræos fideles: *Populus meus*
Rom. 11. *es tu.* *Nunquid* enim *repulit Deus plebem*
1. & 2. *suam, quam præscivit?* Hinc ergo dixit: *Populus meus es tu*, quando se Deum ejus illi innotescens gratia sua elegit eam. Ubi & congrua subditur admonitio:

℣. 17. *Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus.*

Elevare ad spiritalem sensum, *elevare* ad cœlestia regna, *consurge* ad spiritalem conversationem *O Jerusalem*, id est, plebs Hebræa, *quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus*, id est, amaritudinem afflictionis irascente Deo peccatis tuis sensisti. *Calix* enim designat passionem, sicut Dominus
Joa. 18. 11. indicat, ubi Petro dicit: *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Jerusalem ergo biberat calicem iræ Dei, quando venit iste, qui dixit ad eam: *Populus meus es tu*: quia dum Redemptoris expectaret adventum, multis interim malis afflicta est. Vel ad eam plebem Judaicam, quæ non recepit eum, sed negavit, fit ista exhortatio, & monetur agere pœnitentiam: quia propter Salvatoris necem usque hodie captivitatis afflictionem tolerat. Sequitur:

Usque ad fundum calicis soporis bibisti, & potâsti usque ad fæces.

Calix soporis nimietas afflictionis est, quæ mentem ab interna sui custodia obdormire facit, dum in consideratione malorum, quæ foris patitur, plusquam necesse est, vigilat. *Fundus calicis* ultima profunditas passionis malorum. *Fæx calicis* peccatum, quod ex profunditate afflictionis sumit: quia multis tribulationibus pressus non emendatur, sed pejor redditur. Jerusalem ergo *usque ad fundum calicis soporis* bibit, dum tantis afficeretur malis, ut his debriata & soporata mentem suam oblivisceretur, & cœlestium bonorum non recordaretur, sed semper de malis exterioribus, quæ patiebatur, cogitaret. *Et potavit usque ad fæces*: quia usque in ultimam deveniens miseriam non est per tribulationem â peccatis intrinsecus mundata, sed multò amplius repleta sordibus. Sequitur:

Non est, qui sustentet eam ex ℣. 18.
omnibus filiis, quos genuit, & non est, qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.

Quando venit Dominus, non erat, *Qui sustentaret eam ex omnibus filiis* ejus, *aut manum ejus apprehendens* suppportaret imbecillem, & duceret per viam justitiæ: quia,
sicut scriptum est: *omnes declinaverunt, si-* Ps. 13. 3.
mul inutiles facti sunt. Multo tamen amplius post passionem deserta est omni solatio: quia non Propheta, non Apostolus exinde fuit in ea, qui ipsam consolatus sit, & apprehenderit manum ejus, & jacentem elevaverit. Sequitur:

Duo sunt, quæ occurrerunt tibi: ℣. 19.
quis contristabitur super te? Vastitas & contritio, & fames & gladius.

Duo, inquit, mala *occurrerunt tibi* O Jerusalem. *Et quis contristabitur super te*, quæ talia pateris? Quæ sunt autem, quæ occurrerunt tibi adventum Salvatoris expectanti? *Vastitas & contritio, & fames & gladius.* *Duo* dixit, quæ occurrerant, & quatuor subjecit occurrisse. Sed fortassis ipsa duo bis exposuit, velut si quæreremus, quæ essent illa duo, & ille responderet: *Vastitas, & contritio*, iterumque eadem interpretari volens diceret, quia *fames* & *gladius* sunt illa *duo*. Sic enim sæpe loquitur scilicet verba sua quadam urbanitate sicut vir eloquens ingeminando. Sequitur: *Quis consolabitur te?*

Filii tui projecti sunt, dormie- ℣. 20.

* *aliàs: sicut oryx &c.* *runt (in capite) omnium viarum sicut bestia* * *illaqueata, pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.*

Quis, inquit, te poterit consolari in tantis malis? *Projecti* enim *sunt* in sinu tuo *filii tui*, & exules à te *dormierunt* in diversis viis afflicti vinculis inimicorum *sicut bestia illaqueata*, dum ducerentur captivi *pleni ira Dei*, & *increpatione* illius, attriti flagellis, & subjecti opprobriis atque contumeliis. Hæc & similia pertulit Jerusalem sub Nabuchodonosor & sub Antiocho, sed duriùs sub Tito. Sequitur:

℣. 21. *Idcirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino.*

℣. 22. *Hæc dicit Dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnavit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ.*

Pauperculam vocat, quæ miserias pertulit. Quæ & *ebria non à vino*, sed ab afflictione erat. Cujus *Dominator* Christus est, *qui* contra diabolum *pugnavit pro populo suo*. Quæ in manu calicem soporis habebat, dum pro perversa operatione sua Divino judicio tantam pateretur afflictionem, ut internam mentis amitteret vigilantiam. *Fundum* quoque *calicis* Divinæ indignationis cum fæce gerebat extrema malorum irascente Domino patiens, & fæcem peccatorum inde contrahebat. Sed postquam Dominator ejus pugnavit pro populo suo, *tulit de manu ejus calicem soporis, & fundum calicis indignationis* suæ: quia resurgens à mortuis convertit eam ad se, & mala, quibus merito suæ pravitatis afflicta spiritaliter sopiebatur, avertit, & profunditatem miseriarum, in quibus amissa patientia sordibus peccatorum murmurans implebatur, abstulit. Unde & aptè subditur:

Non adjicies, ut bibas illud ultra.

Neque enim ille populus, ex quo ad novitatem gratiæ conversus est, hoc poculum bibit: quia etsi multa pro Christo pertulit, tamen peccati fæcem in calicem passionis non sumpsit sed si quid fæcis in eodem calice habebat, mundatus est ab ea, neque sopitus est in afflictionibus, sed vigilantior effectus. Ista quoque pars illius, qui necdum credidit, adhuc calicem istum bibere non desistit, & in fæcibus ejus versari. Sed si pœniteutiam egerit, & elevata surrexerit, sciat calicem soporis & ruinæ de manu sua tollendum, & se ultra non bibituram eum. Sequitur:

Et ponam illum in manu eorum, qui humiliaverunt te, & dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus. ℣. 23. Atque subjungitur: *Et posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.*

Immundi Spiritus hunc populum humiliaverunt: quia mentem ejus ad desideria terrena inclinaverunt, & dixerunt animæ ejus: *Incurvare, ut transeamus.* Recta enim stat anima, cùm superna desiderat, & non ad ima flectitur. Sed maligni Spiritus cùm hanc in sua rectitudine conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque illorum est immunda desideria illi spargere. Dicunt ergo: *Incurvare; ut transeamus.* Quia si ipsa se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitas nullatenus convalescit; & transire per eam nequeunt, quam contra se rigidam in superna intentione pertimescunt.

Dixerunt itaque animæ Jerusalem: *Incurvare, ut transeamus.* Quia ut illi possent eam immundis implere desideriis, persuaserunt ei, ut se ipsam ad appetitum infimorum ipsa inclinaret. Illa verò non solùm animam persuadentibus illis incurvavit, sed & *corpus suum quasi terram posuit, & quasi viam* ipsis *transeuntibus*, ut non solùm per animam ejus transirent concupiscentias spargendo, sed & corpus ejus immunditia nequissimi operis velut terram calcarent, & per illud quasi per viam assiduis operationibus peccati transeuntes vestigia suæ iniquitatis inprimerent. Sed tandem hæc per gratiam Redemptoris erigitur, & poculum soporis, quod ipsa biberat, ponitur in manu eorum, qui eam humiliaverant, ut amaritudinem æterni doloris bibentes in pœnis, ut Jeremias ait: *Dormiant somnum sempiternum*, Jer. 51. 39. Unde & subditur:

CAPUT LII.

℣. 1. *Consurge, consurge, induere fortitudinem tuam Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem civitas sancti: quia non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus, & immundus.*

Quia, inquit: animam tuam dæmonibus incurvâsti, & corpus tuum terram eis conculcandum posuisti, *consurge* nunc in anima ab impetu terrenorum, *consurge* in corpore de luto vitiorum: & quia te impugnare aggredientur, ex quo eis subjacere nolueris, *induere*, id est, circumdare *fortitudine tua*, ut potenter undique tentationibus eorum resistas. *Induere vestimentis gloriæ tuæ*, id est, circumtegere virtutum ornamentis tu *civitas sancti*, id est, Dei, qui
Lev. 11. 44. ait: *Sancti estote: quia ego sanctus sum*, ut Regis tui sanctitatem imitari studeas. *Quia non pertransibit ultra per te incircumcisus & immundus*, id est, quisque dæmonum jam te penitus, ùt solebat, substratam sibi in consensu malitiæ conculcare non poterit. Transibit quidem, sed non *pertransibit*: quia sæpe volatiles tibi cogitationes immittet, sed voluntatem suam ex toto complere jam in te nequibit. Per eum namque pertransit, quem sibi consentientem invenit: quia usque ad effectum pravi operis hunc conculcare non desistit. Sequitur:

℣. 2. *Excutere de pulvere, consurge, sede Jerusalem, solve vincula colli tui captiva filia Sion.*

℣. 3. *Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.*

Excutere de pulvere terrenarum & inanium cogitationum, in quibus huc usque jacuisti: *consurge* inde & *sede*, id est, cor tuum aliquando subleva ab infimis cogitationibus, & mala, quæ perpetrâsti, desle, & pœnitentiam agendo *solve vincula* peccatorum tuorum, & malarum cogitationum *de collo* tuæ mentis, quibus â diabolo captiva teneris. *Gratis* enim in iniquitatibus vestris Sathanæ *venditi estis, & sine argento redimemini*: quia Seductor ille pretium

A. pro vobis non dedit, neque pro vestra redemptione argentum vel aurum non accipiet, sed sanguine meo redimemini. Sequitur:

Quia hæc dicit Dominus Deus: ℣. 4. *In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, & Assur absque ulla causa calumniatus est eum.*

In Ægyptum descendit in principio populus Dei, ut colonus esset ibi: quia genus humanum à Paradiso dejectum in tenebras sæculi hujus devenit, ut hic peregrinaretur,
B. donec incolatus sui tempore finito licentiam revertendi ad patriam suam acciperet. *Et Assur*, id est, antiquus hostis *absque ulla causa calumniatus est eum*, quasi suus esset, quia & justos vendicare sibi nitebatur ob reatum primi Parentis. Et justa causa non erat, ut qui propriæ iniquitatis merito damnari non poterant, propter culpam alienæ iniquitatis perirent, cùm scriptum sit: *Filius non portabit iniquitatem patris.* Ezech. 18. 20.

Quod tamen de illis solummodo dicimus, qui computantur in populo Dei,
C. non de abortivis & cæteris talibus, qui sunt ex multitudine perditorum, licèt nihil egerint. Sed omnes, qui justitiam sectantes iniquitatem fugiebant, hos *sine causa* propter Adæ peccatum *calumniatus est Assur*: quia, ùt lex Divina censuit, *Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus, sed unusquisque in sua iniquitate morietur.* Deut. 24. 16. Et electos itaque Dei, licèt sine causa, calumniatus est improbus iste calumniator, ita ut ad infernum propter hanc calumniam descendere cogerentur: ubi in locis quietis detinerentur, donec per redemptionis gratiam finita prorsus
D. calumnia liberi transirent ad regna cœlorum. Sequitur:

Et nunc quid mihi est hic dicit ℣. 5. *Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis?*

Quid mihi est hic, id est, quid mihi est in hoc mundo, quid in terra habeo, quandoquidem *populus meus ablatus est* mihi *gratis*, id est, non propter suam, sed alterius culpam, videlicet ob peccatum primi hominis. Sequitur.

Dominatores ejus iniquè agunt dicit Dominus, & jugiter tota die nomen meum blasphematur.

Dominatores ejus, id est: dæmones *iniquè agunt* vendicando sibi dominationem super eum, *& jugiter* in universo mundo *blasphematur nomen meum tota die*, id est: toto tempore, dum ubique idola prædicantur. Sequitur:

℣. 6. *Propter hoc sciet populus meus nomem meum in die illa: quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.*

Quia iniquè agunt dominatores populi mei, & nomen meum jugiter blasphemari faciunt, *propter hoc populus meus*, quem ad vitam prædestinavi, *sciet nomen meum*, quod adhuc ignorando blasphemat, *in die illa*, qua sine argento redimemini, id est: tempore resurrectionis meæ, quando prædicabitur hoc Evangelium regni in universo Orbe in testimonium omnibus gentibus. Nam *ego ipse*, qui per Proqhetas hæc vobis loquebar, *ecce adsum* in carne præsens, ut vos, sicut locutus sum, redimam. Deinde Propheta Redemptoris hujus conversationem inter homines considerans ait:

℣. 7. *Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus?*

Quàm pulchri, inquit, hoc est: admirabiliter pulchri *super montes*, id est: super excellentissimos montes, super Prophetas & Apostolos *pedes annuntiantis pacem*, id est: gressus actionum Christi, qui veniens evangelizavit *pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem his, qui propè sunt.* Nam ea, quæ ipse operatus est, dum reconciliationem nobis ad Deum prædicaret, & bonum patriæ cælestis pollicendo annuntiaret, salutemque perpetuam promittendo prædicaret, adeo præclara sunt & admiranda, ut omnia Sanctorum sic transcendant cacumina, ut hi, qui multum in Deo proficiunt, operum ejus vestigia vix tangere queant admirantes ex vertice cogitationis. Benè ergo admiratur Propheta *pedes* ejus *pulchros super montes*. Qui & dicebat Sion: *Regnabit Deus tuus*, quando prædicare cœpit & dicere: *Pœnitentiam agite: appropinquavit enim Regnum cælorum.* Dicebat: *O Sion regnabit Deus tuus*, quotiens fidelibus loquebatur de regno Dei, quotiens regnum diaboli evertendum annuntiavit, & regnum Dei venturum. Qui & Apostolos, id est: regnum prædicare misit. Unde & ad ipsum versa locutione subditur:

Isa. 57, 19.

Vox speculatorum tuorum levaverunt vocem. ℣. 8.

Speculatores namque ejus sunt hi, quos ipse præposuit Ecclesiis, qui in culmine superioris gradus constituti bona & mala ventura prævident, & spiritalibus inimicis venientibus subjectos populos ad bellum tuba prædicationis excitant. Horum ergo *speculatorum*, id est: Apostolorum atque Doctorum vox audita est. *Levaverunt* enim in prædicationem *vocem suam*, ut à multis audirentur. Hæc postquam velut præterita vates est locutus, considerans adhuc esse futura, subjecit:

Simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cùm converterit Dominus Sion.

Speculatores enim, id est: Apostoli *simul laudaverunt*: quia unum Evangelium in toto Orbe concorditer prædicaverunt. *Viderunt* enim *oculo ad oculum*, & facie ad faciem, cùm ad novitatem gratiæ *converteret*, Dominus populum *Sion*: quia tunc eis dictum est: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ videtis, & non viderunt, & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Sequitur: *Matt. 13. 16. & 17.*

Gaudete & laudate simul deserta Jerusalem: quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem, ℣. 9.

Laudantibus speculatoribus vos quoque *laudate & gaudete simul O deserta Jerusalem*, id est: homines, qui destituti à bono eratis in plebe Judæorum sed tamen ad vitam præordinati: *quia Dominus* JEsus visitatione sua *consolatus est populum suum* Israëliticum, *& sanguinis sui pretio redemit Jerusalem*, id est: Hebraicam plebem vel Ecclesiam. Deinde Evangelium omni creaturæ prædicatum est in universo mundo. Nam sequitur:

Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, ℣. 10.

um, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Dominus, ioquit, hoc est: Deus Pater *brachium*, id est: Unigenitum suum *paravit* omnibus *in* interioribus *oculis omnium gentium*, ut eum obtutibus fidei conspiciant. Et non solùm gentes, quæ sunt in latitudine mundi, sed & eas, quæ sunt in marginibus ejus, faciet videre & agnoscere *salutare suum*, id est: Dominum JEsum. Unde & credentes consequenter Propheta admonet à contagio vitæ infidelium recedere, cùm subjungit:

℣. 11. *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere: exite de medio ejus, mundamini, qui fertis vasa Domini.*

Recedite magis corde & opere quàm loco ab inquinatione conversationis infidelium, & discedat ab iniquitate omnis, qui oominat nomen Domini. *Recedite* ergo plus actionis quàm loci mutatione. *Exite* inde, id est: à pristina conversatione. *Pollutum nolite tangere*, id est: cujusquam peccatis consentire. Quid est enim *tangere pollutum* nisi consentire peccatis? *Exite de medio ejus*, id est: de medio mali, de medio pollutionis, de medio pristinæ conversationis, de medio sæcularium illecebrarum.

Aliud est esse in mala conversatione, & aliud esse *in medio ejus*. Potest quippe fieri, ut aliquis in ea sit, sed cùm io extremis finibus ejus moretur, quodammodo extra eam esse videatur. Qui verò *in medio ejus* moratur, ita est malo circumseptus, ut ex omni parte æquale sit ei spatium ejus. Unde nunc *de medio ejus* quasi de corde ejus peccatores exire jubentur. Qui enim in vitiis valde demersus est, hic *in medio* veteris conversationis habitat: qui verò paulatim relinquens malum, & sese ad meliora convertens non tam cœperit virtutes possidere quàm cupere, iste, licet ex medio vitæ veteris discesserit, necdum tamen ab ea exivit.

Hoc quoque nobis in Ecclesia manentibus adhuc præcipitur, quod illis fidelibus, qui inter gentes cœperunt credere, dictum est: *Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Recedite* non corporaliter, sed spiritaliter, non loco sed animo. *Exite* inde, id est: malos corripite, ne & vos, si tacueritis, involvamini peccatis eorum. *Pollutum* vitiis *nolite tangere*, id est: nolite ei vestrum assensum præbere, ne participes sitis delictorum eorum. Quid enim est *recedere inde*, nisi cor suum à malo separare? Quid est *exire* inde, nisi facere, quod pertinet ad correptionem malorum, quantum uniuscujusque gradu aut persona salva pace fieri potest? Quid est *pollutum non tangere* nisi peccatis alicujus non consentire? Relinquendo enim peccatum recessisti inde: objurgando autem in cæteris existi liber inde in corde, & in conspectu Dei: continendo te deinceps à consensu non tetigisti pollutum. Vel Apostolis & prædicatoribus atque credentibus jubetur, ut recedant ab Jerusalem, & in toto mundo prædicent Evangelium, nec immunditias carnalis observantiæ legis attingant.

Quod autem sequitur: *Mundamini, qui fertis vasa Domini*, sic exposuit Gregorius: S Greg.
Rector, inquit, *semper cogitatione sit mundus*, M. Reg.
quatenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc Past. P.
suscepit officium, ut in alienis quoque cordibus pol- 2. cap. 2.
lutionis maculas tergat: quia necesse est, ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes aliorum curat, ne tacta quæque deteriùs inquinet, si corda insequens lutum tenet. Hinc namque per Prophetam dicitur: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Domini etenim vasa fuerunt, qui proximorum animas ad interna sacraria perducendas in sua conversatione fidei suscipiunt. Apud semetipsos ergo quantum debeant mundari, conspiciant, qui ad æternitatis templum vasa viventia in sinu propriæ actionis portant. Sequitur:

Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis. Præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israël. ℣. 12.

Non in tumultu exibitis à veteri conversatione, sed in silentio latenter: quia & exeuntium pedes erunt cordis affectus. Incipietis enim inde exire priùs corde per confessiooem iniquitatis & amorem justitiæ. deinde post ea in fine sæculi etiam corpore ab his, qui in malitia permanent, separabimini. *Nec in fuga properabitis*: quia Christo duce non timebitis: diabolum,

Reges, qui contra Christianos leges A. sævissimas promulgabant, & cum blasphemabant, tandem *continuerunt os suum*, postquam gentes aspersæ fuerunt aqua Baptismatis. Sequitur:

Quia quibus non est narratum de eo, viderunt, & qui non audierant, contemplati sunt eum. Israel verò, qui semper de eo verba Prophetarum audierat, non cognovit eum. Unde & subditur:

CAP. LIII.

℣. 1. ***Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini, cui revelatum est.*** B.

Quis, subaudi: Judæorum, *credidit auditui nostro*, quem nos Prophetæ percepimus à Domino de Christo ejus, vel prædicationi, quam audivit à nobis iste populus? *Et brachium Domini*, quod ipse idem Christus est, *cui* Judæorum *est revelatum?* Câm enim tanta signa fecisset coram eis, sicut Joannes loquitur, *non credebant in eum, ut sermo Isaiæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui revelatum est?* C. (Joa. 12. 38)

℣. 2. ***Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.***

Brachium Domini *sicut virgultum ascendit coram eo*: quia tanquam frutex terræ in alvo Virginis germinavit, & maternis visceribus splendor novæ lucis emissus ascendit. *Ascendit* autem *sicut virgultum coram eo*: quia *factus est ei ex semine David secundum carnem*, (Rom. 1. 3.) & dignus apparuit, ut eum Dominus amico vultu semper libens aspiceret, ac per ætatum incrementa sicut verus homo profecit. *Et sicut radix de terra sitienti*, D. id est, de terra arida surrexit: quia ex carne Virginis est creatus, quæ humano semine rigata non fuerat. Sequitur:

Non est ei species neque decor, & vidimus eum, & non erat aspectus, & desideravimus eum.

℣. 3. ***Despectum & novissimum virorum virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus ejus, & despectus. Unde nec reputavimus eum.***

In his verbis perfidia Judæorum significatur, à quibus longe ante *desideratus est* Christus, & cum præsens adesset quia venit humilis, visus est eis non habere *speciem, neque decorem*. Nobis enim videtur *speciosus forma præ filiis hominum*. (Ps. 44. 3) *Vidimus*, inquiunt, *eum, & non erat aspectus*: quia in infirmitate brachium Domini latebat. Vidimus eum *despectum*, sicut ait: *Ego honorifico Patrem meum, & vos inhonorâstis me.* (Joa. 8. 49) *Et novissimum virorum*: quia non venit ministrari, sed ministrare. *Virum dolorum.* Nam multiplices in carne pertulit. *Et scientem*, id est, expertum in se ipso corporis hujus *infirmitatem*.

Et quasi absconditus vultus ejus & despectus: quia licèt electis nonnunquam facies ejus luceret, infideles tamen in eo majestatem non intelligentes *despectum* habebant *vultum ejus*, quem cernebant humilem, & infirmum: quia humano corpore Divina potentia celabatur. Unde, inquiunt, quia talis apparuit, *non reputavimus eum* esse, quod erat, id est, non æstimavimus eum esse brachium Domini. *Et brachium Domini cui revelatum est* ex nobis? Brachium Domini coæternus est Filius, & consubstantialis Patri, qui & virtus ejus est. De quo non jam errantium, sed rectè confitentium voce subditur:

Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostræ mortalitatis misericorditer *portavit* in sua carne temporaliter, ut æternam nobis animarum & corporum sanitatem conferret. ℣. 4

Et *portavit* eos non fictè vel phantasticè, sed *verè*, utpote homo veraciter infirmus & dolens. Quem ita infirmatum Judæi cernentes, non agnoverunt eum. Nam vox eorum rursus evidenter apparet, cùm subditur: *Et nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum.* Qui tamen jam cognoscentes eum, adjungunt protinus

Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. ℣. 5.

Nos, inquiunt, *putavimus eum quasi leprosum*, id est, lepra animæ intrinsecus contaminatum, dum diceremus: *Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit.* (Joan. 9. 16.) *Et quomodo potest homo peccator hæc signa facere.* Vel: *In Beelzebub principe Dæmoniorum ejicit* da- (Matth. 12. 25.)

dæmonia. Et æstimavimus eum in passione, *percussum à Deo, & humiliatum*, quando in- (Luc. 23. 35 & Matth. 27. 42.) sultabamus dicentes: *Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest? Si Rex Israel est, descendat de cruce, & credimus ei: confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult. Dixit enim: Quia Filius Dei sum.* Hæc, inquiunt, dicentes putavimus eum pro culpis suis à Deo percussum. Ipse autem clavis & lancea *vulneratus est propter iniquitates nostras*, & flagellis est *attritus propter scelera nostra.* Unde & subditur:

Disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus.

Disciplina namque vocari solet, quan- B. do quis virgis cæditur aut flagellis. Et (Luc. 23. 16) quasi per disciplinam Pilatus eum volens *emendare*, apprehendit, & flagellavit. Sed hæc *disciplina* fuit *pacis nostræ*, quia cum Deo per hanc *pacem* consecuti sumus. In qua videlicet flagellatione dorsum ejus est affectum *livore*. Sed & dum Judæi cæderent eum colaphis, ac palmas in faciem ejus darent, liventes factæ sunt genæ ejus, & collum ejus lividum percussionibus. Sed his livoribus & percussionibus reddita est nobis *sanitas*, quam in primo parente perdideramus.

Benè ergo dicitur, quoniam *disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus*: quia per flagella, quæ pro nobis pertulit, dimissa sunt peccata nostra, & reconciliati sumus Deo, atque in amicitiam recepti, & per *livorem* verberum, quæ passus est, æterna *sanitas* nobis data est. Quod enim nos pro nostris sceleribus sustinere debebamus, ille pro nobis passus (Coloss. 1. 20.) est *pacificans per sanguinem crucis suæ, sive quæ in terra, sive quæ in cælis sunt*. Ubi suæ pietatis formam nobis præbuit: quia cùm posset nobis etiam non moriendo concurrere, subvenire tamen moriendo hominibus maluit. Nam minùs non amasset, nisi & vulnera nostra susciperet: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc, quod à nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Passibiles quippe & mortales nos reperit. & qui nos existere fecit ex nihilo, revocare videlicet etiam sine sua morte potuit à passione. Sed, ut quanta esset virtus compassionis, ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod esse nos noluit, ut in semetipso temporaliter mortem susciperet, quam à nobis in perpetuum fugaret. Sequitur:

Omnes nos quasi oves erravi- ỷ. 6.
mus, unusquisque in viam suam declinavit, & Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrûm.

Antequam bonus iste Pastor veniret, *erravimus sicut oves* absque pastore per desertum hujus sæculi plenum sævis bestiis, id est, dæmonibus: *omnes nos*, id est, omnes homines, *& unusquisque* nostrum *declinavit* à recto itinere *in viam suam*, id est, in actionem proprii negotii, dum voluntatem cordis sui pravi sequeretur. Unde Apostolus: *Causati sumus*, inquit, *Judæos &* (Rom. 3. 9. 10. 11. & 12.) *Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum, omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Et paulo post: *Om-* (ibid. 23. 24 & 25.) *nes enim peccaverunt, & egent gloria Dei justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Similiter & hic additur: quia *Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrûm*, ut scilicet ipse solus portaret eam, atque deleret, & omnes nos justificaret, Sequitur:

C.

Oblatus est: quia ipse voluit, & ỷ. 7.
non aperuit os suum.

Oblatus est ùt agnus in sacrificium pro peccato mundi. Et *oblatus est* non invitus, sed sponte: *quia ipse voluit.* Ait enim: (Joan. 10. 17) *Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam. & iterum sumo eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. Et non aperuit os suum*: quia Pilato & Pontificibus pauca, Herodi autem nulla respondit. Hæc quasi transacta Propheticus sermo D. narravit. Sed rursus hæc ipsa considerans nondum esse facta tunc, sed adhuc facienda, subjecit:

Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. Sicut ovis, cùm ad victimam ducitur, non repugnat: sic ille cùm ad passionem duceretur, non est renisus, sed quidquid adversariis placuit, absque reluctatione patienter pertulit. *Et sicut agnus*, dum tondetur, spoliatur, ut alios vestiat: sic ille spoliatus est, ut nos vestiret: & carne exutus est, ut indumento justitiæ & stola immortalitatis nos circumdaret. Non solùm enim suo nos sanguine redemit, *sed*

&

& latus aperuit, ut algentes infidelitate A.
sua veste calefaceret, & audiremus ab A-
Gal. 3. 27. postolo: *Quicunque in Christo baptizati estis,*
Christum induistis. Sed dum agnus iste sic
spoliaretur, *obmutuit, & non aperuit os.* Un-
Matth. 27. de & Evangelista scribit: *Cum accusaretur*
12. *à principibus Sacerdotum, & à Senioribus, ni-*
ibid. 13. *hil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non*
audis, quanta adversum te dicunt testimonia?
E non respondit ei ad ullum verbum, ita ut mi-
raretur Præses vehementer. Et semper in
passione silentio studuit, ne à persecutori-
bus cognosceretur. *Si enim cognovissent,*
1. Cor. 2. 8. *nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Qui
& ideo dicitur tacuisse *ut agnus*, ut videte- B.
tur tacuisse ut reus. Sequitur:

℣. 8. *De angustia & de judicio sub-*
latus est: generationem ejus quis
enarrabit? Quia abscissus est de
terra viventium.

De angustia mortis, & iniquo *judicio*
sublatus est per virtutem resurrectionis. Et
quare? quia sine culpa fuit, quem ineffa-
biliter Virgo genuerat, & Deus ante sæ-
cula de Patre natus est. Nam *generatio-*
nem ejus quis enarrabit? Impossibile enim
est Divinæ ejus nativitatis nosse mysteria, C.
Ps. 109. 3. de qua Pater loquitur: *Ante luciferum genui te.*
Ipse enim in eo, quòd virtus & sapientia
Dei est, de Patre ante tempora natus est:
vel potiùs quia nec cœpit nasci, nec desiit,
dicamus veriùs: *semper natus.* Non au-
tem possumus dicere: semper nascitur, ne
imperfectus esse videatur. At verò, ut
æternus designari valeat & perfectus, &
semper dicamus, *& natus*, quatenus & na-
tus ad perfectionem pertineat, & *semper*
ad æternitatem, ut quocunque modo illa
essentia sine tempore valeat temporali D.
verbo designari. Nam neque natum
præcessit genitor, neque genitorem subse-
cutus est genitus. Dicimus enim & Pa-
trem sempiternè natum esse. Sed in hu-
jus generationis consideratione palpitat
infirmus aspectus, & ineffabilem cando-
rem lucis æternæ non potest intueri. Et
cum nulla mens eam, sicut est, excogita-
re queat, *quis eam narrabit?*

Vel de partu Virginis accipienda est
hæc sententia, quia difficulter possit expo-
ni, cujus rationem Mariæ quærenti ab
Angelo dictum est: *Spiritus Sanctus super-*
veniet in te, ut vel ab Angelo vel ab Evan-
gelista tantum nativitatis ejus sacramen-
tum dicatur, cujus narrator rarissimus est,
ne, si à pluribus diceretur, diabolus illam
intelligeret, & eum crucifigi non faceret.
Nunc autem quia improbus hostis incul-
patam ejus generationem nescivit, pœ-
nam ab eo mortis cœcus expetiit. Nam
abscissus est de terra viventium, id est, per pas-
sionem mortis ablatus est de hoc mundo,
in quo mortalem vitam ducimus, ut im-
mortaliter vivat in cœlo. Cujus passio-
nis causam Pater aperit subjungens: *Prop-*
ter scelus populi mei percussi eum. Hoc enim
manifestum est. Sequitur.

Et dabit impios pro sepultura, ℣. 9.
& divitem pro morte sua, eò quòd
iniquitatem non fecerit, neque dolus
fuerit in ore ejus.

Impios Judæos, qui eum crucifixerunt,
dabit pro sepultura sua, quia ex quo sepultus
est ab eis, projecit illos, ut jam sui non
sint. Unde & Danieli dixerat Angelus:
Occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui Dan. 9. 26.
negaturus est, id est, populus Judæorum Si-
ve *impios* Gentiles, qui pietatem fidei non
habebant, *& divitem*, id est, populum Ju-
dæorum, qui divitiis Scripturarum afflue-
bant, *dabit* in vitam *pro sepultura & morte*
sua, quia pro salute utriusque populi passus
est.

Vel *impios* dæmones *dabit pro sepultura*
sua, ut ipsi sepeliantur, & recludantur in
inferno perpetualiter mortui; quia hunc
persecuti sunt usque ad sepulturam. *Et*
divitem dabit pro morte sua; quia princeps
hujus mundi, qui eum occidi fecit, judi-
catus est æternæ perditioni datus. Et
cur suos interfectores dabit pro sepultura,
& morte sua? Quia injuste peremptus est
ab eis. Nam *iniquitatem non fecit*, sed inter
peccatores sine peccato vixit, *neque dolus*
simulationis *fuit in ore ejus*, sed semper sim-
plex & pura veritas. Sequitur:

Et Dominus voluit conterere ℣. 10.
eum in infirmitate.

Dominus enim passione *voluit in infirmi-*
tate assumptæ mortalitatis *conterere*: quia
nisi Domino volente non possent ei ad-
versarii quidquam facere. Sequitur.

Si posuerit pro peccato animam suam, vide-
bit semen longævum, & voluntas Domini in manu
ejus dirigetur. *Si pro peccato* mundi *posuerit*
animam suam, id est, mortem subierit, *vide-*

bit semen longævum, id est, filios suos longæ- A.
vitatem perpetuæ immortalitatis haben-
tes. Vel *semen*, quod seminavit in bona
terra, videbit ipse longævum: quia gau-
debit doctrinam suam usque in finem sæ-
1.Tim.2.4 culi permanere. *Et voluntas Domini, qui*
omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitio-
nem veritatis venire, dirigetur in manu, id est,
in operatione ejus, cum suos Apostolos
ad prædicandum ubique miserit, ut totus
mundus in eum credat & salvetur. Sequi-
tur:

℣. 11. *Pro eo, quòd laboravit anima*
ejus, videbit, & saturabitur,

Joa.12.27. *Laboravit anima ejus*, cùm diceret:
Matth.26 *Nunc anima mea turbata est*, Et: *tristis est* B.
38. *anima mea usque ad mortem.* Et: *quia re-*
Ps. 87. 4. *pleta est malis*, id est, doloribus *anima mea.*
Sed quia *laboravit*, ideo *videbit* illud, prop-
ter quod laboravit, id est, salutem huma-
ni generis, & *saturabitur*: quia omnes, ùt
optaverat, salvabit. *Laboravit* anima
ejus multo tempore requiem non inve-
niens in Judæis. Sed nunc *videbit* Ec-
clesias in toto Orbe consurgere, & earum
fide *saturabitur*, Vel faciem Patris *videbit*
illa beata anima, & *saturabitur*, sicut ait:
Ps. 15. 11. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Non
enim in manufacta sancta introivit, ex-
emplaria verorum, sed in ipsum cœlum,
ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. C.
Sequitur:

In scientia sua justificabit ipse justus servos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit.

Ipse solus inter peccatores *justus justi-*
ficabit multos in scientia sua, id est, in agnitio-
ne nominis sui & fide & in doctrina. Unde
& Apostolis ait: *Jam vos mundi estis propter*
sermonem, quem locutus sum vobis. Hos enim
in sua scientia justificaverat; Et Paulus
asserit, quia *non justificabitur homo ex operibus*
Gal.2. 16. *legis nisi per fidem Jesu Christi* & quia *credenti in*
Rom.4 5. *eum, qui justificat impium reputabitur fides ejus*
ad justitiam. Ut autem peccatores justifi- D.
caret, *ipse iniquitates eorum*, quas illi por-
tare non poterant, & quarum pondere
opprimebantur, *portavit* in corpore suo
super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ
viverent. Sequitur:

℣. 12. *Ideo dispertiar* * *ei plurimos, &*
* aliàs: *fortium dividet spolia, pro eò quòd*
dispertiam *tradidit in mortem animam suam,*
& cum sceleratis reputatus est,

Quia servos meos justificabit, & ini-
quitates eorum portabit *ideo dispertiar ei*
plurimos, Vel *spolia fortium*, id est, homi-
nes, quos ab eis tulerit, *dividet* Apostolis
suis, ut Petrus & Jacobus & Joannes cir-
cumcisi populi Principes fiant: Paulus au-
tem & Barnabas ad Gentes mittantur, lo-
cis non animo separati sub uno Domino
stent in diversa acie, in toto orbe sibi Ec-
clesias ejus dividentes. Et quare *dividet*
spolia hæc? Quia *tradidit in mortem animam*
suam. *Venit enim non ministrari sed ministra-* Matth. 20
re, & dare animam suam redemptionem pro mul- 28.
tis.

Et cum sceleratis reputatus est.

Id est: inter latrones crucifixus est.
Scribit enim Marcus, *quia cum eo crucifixe-* Marc. 15.
runt duos latrones unum à dexteris, & alium à 25.
sinistris, & adimpleta est scriptura, quæ dicit:
cum iniquis deputatus est. Sequitur:

Et ipse peccatum * *multorum tulit, & pro* * aliàs:
transgressoribus rogavit. peccata.

Ipse peccatum multorum tulit, quia ipse
est agnus, qui peccatum mundi tulit im-
molatus: & *pro transgressoribus rogavit*:
quia dum crucifigeretur, dicebat: *Pater*
dimitte illis, Non enim sciunt, quid faciunt. Luc.23.34
Sequitur:

CAP. LIV.

LÆtare sterilis, quæ non paris, ℣. 1.
decanta laudem, & hinni, quæ
non pariebas: quia multi filii deser-
tæ magis quàm ejus, quæ habebat vi-
rum, dicit Dominus.

Postquam de capite locutus est, cor-
pus alloquitur. Hucusque enim de hu-
militate ac passione Domini protulit ora-
culum: & nunc quando multitudo fide-
lium ex uno pro omnibus mortuo in tota
mundi in latitudine erat surrectura, de-
monstrat. *Lætare*, inquit, O Ecclesia *ste-*
D. *rilis, quæ non paris, decanta laudem*, id est:
prædica, *hinni*, id est, *jubila, quæ non parie-*
bas: quia nunc multò plures erunt *filii*,
Ecclesiæ quondam *desertæ* quàm Synago-
gæ, quæ erat *viro* conjuncta. Per mul-
tos enim annos Ecclesia, quæ futura erat
in omnibus gentibus, in filiis suis, id est,
in sanctis suis non apparuit. Sed nunc
plures filii dicuntur futuri *desertæ quàm ejus,*
quæ habebat virum.

No-

Nomine *viri* significatur Lex vel Rex, A. quam accepit primus populus Israel. Neque acceperant gentes legem eo tempore, quo loquebatur Propheta, neque Rex Christianorum adhuc apparuerat, ex quibus tamen gentibus longè fertilior & numerosior Sanctorum multitudo provenit. Lætatur ergo Ecclesia diffusa per gentes quondam sterilis, nunc in pluribus filiis fœcundior quàm Synagoga, quæ Legem sive Regem tanquam virum acceperat. Unde & additur:

ỳ. 2. *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos* B. *tuos, & clavos tuos consolida.*

Sic enim *dilatat* Ecclesia *locum tentorii sui* omnes nationes & linguas occupans, ut longiùs quàm Romani Imperii jura tendantur, usque in Persas & Indos aliasque barbaras gentes *funiculos* porrigat. *Tentorium* autem Ecclesiæ potest accipi præsens Ecclesia in itinere hujus vitæ: *tabernacula* ejus plures Ecclesiæ, quæ simul unam Catholicam faciunt. Nam qui in tabernaculo est, firmam atque perpetuam non possidet mansionem, sed semper mutat loca, & ad altera festinat præteritorum C. oblivisceus, donec perveniat ad bravium supernæ vocationis. Finis enim tabernaculorum æternæ domus possessio est: *pelles tabernaculorum* Sancti, qui se ipsos in Ecclesiis mortificant vitiis. Quæ scilicet pelles *non parcè extenduntur*, dum electi ad prædicandum in totam mundi latitudinem circumquaque diffunduntur. *Funiculi* ejus, præcepta ejus sunt, qui fiunt *longi*, dum usque in barbaras procul nationes porriguntur. *Clavi* illius verba ejus sunt, qui *solidantur*, dum prædicatio ejus auctoritate robusta firmatur, vel assertione veritatis constans efficitur. D.

Vel hoc dicendum, quia in filiis Noë Deus omnes gentes vocaverit sed deinde Abraham elegerit, & multitudinem dimiserit gentium. Gentilitas ergo, quæ diu viduata permansit, & confusionem portavit, quòd à legitimo viro deserta fuerit, prædicantibus Apostolis reducitur ad virum pristinum, & tantam gratiam consequitur, ut omnem priorem confusionem oblivioni tradat, & opprobrii viduitatis suæ non recordetur, quia dominationem excussit dæmonum, & creatori pium exhibet famulatum. Sequitur.

Ad dexteram enim & ad lævam penetrabis, & semen tuum Gentes hæreditabit, & civitates desertas inhabitabit. ỳ. 3.

Intrante Gentium multitudine *ad dexteram & ad lævam penetrat* sancta Ecclesia regiones infidelium, quia hinc inde paulatim per universum orbem dilatatur inter incredulos. Vel *ad dexteram* penetrat, dum ad eos, qui justificandi sunt, pertingit. *Ad lævam* quoque penetrat, dum ad se quosdam in iniquitate permansuros admittit. Ad dexteram ergo per veros Christianos, & in sinistram perfictos Christianos in tam multis populis extenditur, *& semen ejus hæreditat gentes, & civitates* quæ à vero Dei cultu & a vera religione desertæ fuerant *inhabitat*. Quæ, quia per orbem inter infideles ubique diffusa persecutiones & opprobria multa sustinuit, aptè subjunctum est.

Noli timere: quia non confunderis, neque erubesces. ỳ. 4.

Non enim *timuit* hominum minas & furias, quando sanguine Martyrum tanquam honore purpureo vestiebatur tam multis tamque vehementibus & potentibus persecutoribus suis prævalens. Et jam *non confunditur*, *neque erubescit*: quia nunc ab omnibus populis glorificatur, quæ priùs à cunctis subsannabatur, quando magnum erat crimen fieri vel esse Christianum. Sequitur.

Non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis ampliùs.

Non pudet eam nunc, quòd olim detestabilis fuerit, quæ tempore, quo Dominus in terra conversatus est, parvula fuit; quia à nativitate recens verbum prædicare præ infirmitate non poterat. *Adolescentula* verò facta est tempore Apostolorum, quando Dei verbo copulata per prædicationis ministerium cœpit in filiorum conceptione fœtari. *Adolescentula* scilicet non jam vetusta per culpam, sed novella per gratiam, non senio sterilis, sed ætate mentis ad spiritalem congrua fæcunditatem. Quæ quia spiritaliter Christo conjuncta est, eo mortuo dicitur *vidua*. In

hac autem adolescentia sua *confusionem* ip-A. sa pertulit: quia in primis temporibus, ut dictum est, ubique subsannabatur, *& opprobrium viduitatis* suæ patiebatur, dum infideles inproperarent ei, Christum esse mortuum. Sed jam *oblita est confusionis adolescentiæ suæ, nec recordatur opprobrii viduitatis suæ*, quia paululum derelicta, & opprobriis subjecta tamen eminenti gloria reflorescit. Sequitur:

℣. 5. *Quia dominabitur tui, qui fecit te, Dominus exercituum nomen ejus,*

Jam dudum persecutores & increduli B. desierunt Ecclesiæ dominari: solus conditor ejus *dominatur* illius. Sequitur:

Et Redemptor tuus Sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. *Redemptor* Ecclesiæ, qui quondam vocabatur *Sanctus Israel*, qui tantum in Judæa notus erat, & colebatur, nunc vocatur *Deus omnis terræ*: quoniam
Ps. 56. 12. *exaltatus est super omnes cælos, & super omnem*
& Ps. 107. *terram gloria ejus.* Sequitur:

℣. 6. *Quia ut mulierem derelictam & mœrentem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abjectam dixit Deus tuus,* C.

Quasi à viro *mulier derelicta* corporaliter à Christo est Ecclesia, & ideo mœrore animi afficitur, sicut ipse prænuntiave-
Math. 9. 15. rat dicens: *Nunquid possunt filii sponsi jejunare quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt.* Neque jejunare, vel lugere poterant Apostoli, dum Christus cum eis esset: quia Deum corporaliter secum conversare gaudebant. Sed ex quo Christus abiit in cœlum, cœperunt Sancti jejunare & flere, & in hac afflictione persistunt, donec ipse redeat. Hoc ergo est, quod D. Ecclesiam ut *mulierem derelictam & mœrentem spiritu* vocavit.

Quæ & *uxori ab adolescentia abjecta* comparatur, quia Christo, qui sponsus & vir ejus est, cœlos ascendente, ipsa inter miserias sæculi à primis temporibus suis remansit, Vel gentilitatem per Apostolos vocavit ad se Dominus ut *mulierem derelictam, & uxorem ab adolescentia abjectam*: quia, quam temporibus Abrahæ reliquerat, hanc sibi nunc reconciliavit. Sequitur:

Ad punctum in modico dereliqui ℣. 7.
te, & in miserationibus magnis congregabo te.

In *puncto* mox, ut stilus ponitur, levatur, nec mora agitur, ut per exprimendam lineam trahatur. Tribulatio igitur electorum est ad *puncti* similitudinem: quia apparet ad momentum, sed dispatet in perpetuum. Et sicut stilus in puncto, dum ponitur, levatur: sic præsentis vitæ afflictionem electus quisque, dum tangit, amittit. Omnis enim longitudo temporis vitæ præsentis punctus esse cognoscitur, cùm fine terminatur. Cùm enim quisque ad extremum perducitur, de præterito jam nihil habet quia tempora cuncta dilapsa sunt: in futuro nihil habet, quia unius horæ momenta non restant. Vita ergo, quæ sic angustari potuit, punctus est.

Quia igitur Omnipotens Deus vel Ecclesiam vel quemlibet electum in hujus vitæ brevitate affligi permittit, rectè nunc dicit ei: *Ad punctum in modico dereliqui te.* Eos enim, quos in æternum diligit, ad tempus relinquere consuevit. Unde & Psalmista precatur dicens: *Non me de-* Ps. 118. 8.
relinquas usquequaque. Derelinqui enim sese ad modicum posse utiliter noverat; qui, ne usquequaque relinqueretur, petebat. Sanctos quippe suos Dominus veniendo adjuvat, derelinquo probat, donis firmat, tribulationibus interrogat.

Sive longo igitur sive brevi tempore electus quisque vel Ecclesia tribulationibus subjaceat, aptè dicitur ei: *Ad punctum in modico dereliqui te.* Et quia post hæc ad consortium beatorum *congregabitur*, ut pro temporali labore sempiternam requiem inveniat, pulchrè adjicitur: *Et in miserationibus magnis congregabo te.* Quamvis hoc, quod ait: *Ad punctum in modico dereliqui te*, de eo tempore specialiter intelligendum sit, quo persecutiones olim passa est Ecclesia, & quod adjunxit, *Et in miserationibus magnis congregabo te*, de tempore pacis, quo sancti, quos infideles dispersrant, congregati sunt, & omnes gentium reliquias ad fidem congregaverunt, ut nemo jam superesset, qui Ecclesiæ persecutionem moveret. Quæ sententia repetitur protinus ad confirmationem, cùm subditur:

℣. 8. *In momento indignationis meæ abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui, dixit Redemptor tuus Dominus.*

Momentum quippe quippe *indignationis* suæ tempus illud persecutionum appellat, à quo *faciem suam*, id est: respectum favoris sui atque auxilii & gratiæ parumper *abscondit* ab Ecclesia, dum eam tribulationibus probandam breviter ad tempus relinqueret. Sed postea *misertus est* ejus *in misericordia sempiterna*: quia pacem ejus B. largitus est usque ad finem sæculi, quo consummato sempiternam perciperet tranquillitatem.

Quod si *momentum Divinæ indignationis* vel omne spatium vitæ præsentis, vel omne tempus, in quo quisque tentatur, acceperis, *in* hoc *momento faciem suam Dominus* unicuique electorum *abscondit*: quoniam ad tempus eum in tribulationibus provida dispensatione relinquit. Sed post hæc Redemptor ejus Dominus *in misericordia sempiterna miseretur* ejus: quia,
Iac. 1. 12. *cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.* Sive C. gentium multitudinem reliquit Dominus *ad punctum in modico*, id est: ab Abraham usque ad Salvatoris adventum: quia omne tempus ad comparationem æternitatis modicum est, & puncto simile. Sed per Apostolos ad fidem totus orbis congregatus est. Momentum enim fuit tempus, in quo faciem suam Deus justo judicio abscondit à Gentibus, sed postea sempiternam misericordiam illis prærogavit. Sequitur:

℣. 9. *Sicut in diebus Noë istud mihi* D. *est, cui juravi, ne inducerem aquas ultra super terram: sic juravi, ut non irascar tibi, & non increpem te.*

Gen. 9. 11. & seq. Sicut post diluvium juravit Dominus ad Noë, non se ultra inducturum aquas diluvii super terram: sic post vitæ hujus afflictiones jurat unicuique justorum, quia jam ei non sit irasciturus vel increpaturus. Nunc enim suos misericorditer increpat dicens: *Ego, quos amo arguo, & castigo.* (Apoc. 3. 19.) Sed post hanc vitam *nec irascetur eis, nec increpabit eos.* Ait enim: *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vi-* (Joan. 5. 24.) *tam æternam, & in judicium non venit, sed transiit à morte ad vitam.* Hoc est ergo, quod nunc ait: quia *juravi, ut non irascar tibi, & non increpem te.*

Vel sicut famulo suo Noë juravit Dominus, ne induceret aquas diluvii ultra super terram; sic post tempora Martyrum juravit Ecclesiæ, ut jam amplius *non irascatur ei*, id est, non faceret eam iras persecutorum sentire, *& non increpet eam*, id est; non sinat ab inimicis increpari. In qua sententia satis apparet arcam significasse Ecclesiam, & diluvium tribulationes Ecclesiæ. Sicut ergo jam non erit diluvium dissipans terram; sic generalis persecutio sanctorum non erit usque ad tempus Antichristi, quando & mundus terminabitur. Nam quia pax perseverans ei sit, declarat & sermo subsequens, quo dicitur:

Montes enim commovebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet, & fœdus pacis meæ non movebitur, dixit miserator tuus Dominus, ℣. 10.

Paupercula, tempestate convulsa absque ulla consolatione. ℣. 11.

Faciliùs est, inquit, montes & colles moveri, quàm meam sententiam mutari. *Paupercula* verò dicitur Ecclesia de gentibus, quæ non habebat Legem & Prophetas, nec sermonem Domini. Et *tempestate* erat *convulsa*: quoniam multos sæculi turbines sustinuerat, & in varios idolorum fluctuabat errores, nec ullam habuit *consolationem*. Vel per *montes & colles* Reges & Principes designantur, qui tandem comperta veritate *commoti* sunt corde ad pœnitentiam, & *contremuerunt* judicium Dei.

Divina Dei misericordia, quia parcit ei tribulationibus *non recedit* ab ea, *& fœdus pacis* non *movetur*, sed perseverat usque ad regnum Antichristi cum ea. Erat enim hæc *paupercula*, id est: humilis & pauper Ecclesia, *tempestate* tribulationum jactata, & à locis suis *convulsa*, ut exul & vaga persecutores suos diffugeret, nec ullam inveniebat in mundo consolationem. De

cu-

cujusmodi tempestate pauperculam hanc A. inconsolabiliter jactante dicit Corinthiis
2. Cor. 1. 8. Paulus: *Non enim volumus ignorare vos fra-*
9. & 10. *tres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia: quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet etiam nos vivere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis eripuit nos.* Tales autem graviores multas tempestates pòst sustinuit hæc paupercula, donec placeret Deo mitigare fluctus hujus sæculi, & tempestates sedare, ut tranquilla jam navigatione portum salutis perpetuæ nostr a paupercula adire posset. Veniente er- B. go pace subjungitur:

Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in Sapphiris.

℣. 12. *Et ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles.*

℣. 13. *Universos filios tuos doctos à Domino, & multitudinem pacis filiis tuis.*

℣. 14. *Et in justitia fundaberis.*

Stravit enim in Ecclesia Dominus *per ordinem lapides*: quia in eâ sanctas animas meritorum diversitate distinxit: *& fundavit eam in sapphiris*, qui scilicet lapides coloris aërei in se similitudinem tenent: quia robur Ecclesiæ in animabus cœlestia petentibus solidatur. Et quoniam *jaspis* viridis est coloris, *jaspidem propugnacula ejus posuit*: quia contra adversarios illi pro sanctæ Ecclesiæ objecti sunt defensione, qui internis desideriis virentes nulla teporis reprobi ariditate marcescunt.

Portas verò ejus *in lapides sculptos* posuit. D. Hi quippe *portæ* sunt Ecclesiæ, per quorum vitam atque doctrinam intrat in eam multitudo gentium. Qui pro eo etiam, quòd magnis operibus pollent, & id, quod loquentes asserunt, viventes ostendunt, non puri sed *sculpti lapides* esse memorantur. In quorum enim vita recta operatio cernitur, quasi in eisdem ipsis exprimitur, quod egerunt. Ubi omnem quoque Sanctorum numerum generali collectione concludens subdit: *Omnes terminos tuos in lapides desiderabiles.* Et tanquam si audientes ista peteremus, ut hos lapides, quos diceret, indicaret, adjunxit: *Universos filios tuos* *doctos à Domino.* Filii enim Ecclesiæ, quos intrinsecus unctio Spiritus sancti docet de omnibus, ipsi sunt lapides desiderabiles, quos in ædificio supernæ civitatis ponere desiderant Angeli. Quibus & *multitudinem pacis* se daturum pollicetur, ipsamque Ecclesiam *in justitia fundatam* asserit, ut in justitia firmiter stabiliatur. Et hæc quidem penè omnia in Ecclesia fuerunt tempore persecutionis: sed valde copiosiùs & honestiùs sub tempore pacis: ideoque & inter promissiones pacis & ista promittuntur. Sequitur:

Recede procul à calumnia, quia non timebis: & à pavore, quia non appropinquabit tibi.

Recede à calumnia, quam infideles tibi faciebant: *& à pavore furoris* eorum. Vel si inimicos timere non vis, *recede à calumnia*, ut nemini calumniam inferas, nec injustè res alicujus auferre cupias: quia tunc securus, & absque timore eris. Nam si pavorem abjicere volueris, *non appropinquabit tibi*: quia Dominus te proteget, & securum faciet. Sequitur:

Ecce accola veniet, qui non erat ℣. 15.
mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi. C.

Data pace *venit* ad me per fidem *accola*, id est: Gentilis quisque, qui in regionibus fidelium quasi extraneus morabatur, & *non erat mecum*, sed cum diabolo. Et qui quondam erat *tuus advena*, nunc *adjungetur tibi* O Ecclesia, fietque tuus civis & indigena. Hoc de reliquiis infidelium dictum est, quæ, postquam pacem ubique habuit, conversæ sunt.

Ecce ego creavi fabrum sufflan- ℣. 16.
tem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum. Et ego creavi interfectorem ad disperdendum.

Omne vas quod fictum est contra ℣. 17.
te, non dirigetur, & omnem linguam resistentem in judicio judicabis.

Quis est iste *faber* nisi Sathanas, qui contra bonos, in quantum potest, mala fabricare non desistit? Et hunc enim Deus essentialiter creavit. Qui *sufflat in igne prunas*: quia humanas mentes in ardore perversorum desideriorum instigat. Unde alibi de eo Dominus ait: *Halitus ejus* Job. 41. 12
prunas ardere facit. Quid enim prunas nisi

nisi succensas internas cogitationes vel A.
concupiscentias reproborum mentes appellat? Pruna enim vocatur, quamdiu
ardet, cùm autem extincta fuerit, nominatur carbo. *Pruna* quippe à *perurendo*
dicitur; & *carbo*, quia *caret* flammis. Prunas igitur mentes propriis concupiscentiis
exustas intellige: halitum verò vel sufflationem antiqui hostis occultam instigationem ejus. Halitus ergo ejus prunas ardere facit: quia persuasio ejus mentes iniquorum, quæ per se ipsas succensæ sunt,
mundanis desideriis multò graviùs inflammat. Ardent enim, cùm quodlibet
temporale appetunt: quia nimirum urunt
in desideria, quæ quietum & integrum B.
esse animum non permittunt. Itaque
sufflat ungue prunas: quia suggestiones
sua mentes reproborum tangit, & igne
concupiscentiarum vehementer accendit,
Vel etiam contra bonos inflammat, sicque
sufflando fabricat, & *profere vas* iniquitatis
in opus suum: quoniam non desistit flatum
suæ instigationis cordi ejus, quem decipit
immittere donec efficiat illud vas malitiæ
suæ, & in operationem pravitatis perducat. Ita enim fabricavit, & in opus iniquitatis suæ protulit iste faber vasa, de
Rom. 9. 22 quibus Apostolus loquitur, quia Deus *sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum.* C.

Contra quem fabrum *creatus est interfector ad disperdendum* vasa iniquitatis. Et
2. Thess. 2. 8. quis est hic nisi Dominus noster, qui *spiritu labiorum suorum interficiet impium?* Creatus est enim secundùm humanitatem &
creatus est ad disperdendum omne vas pessimi
Ps. 144. 20 fabri, quia *custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.* Creavit illum Deus ad disperdendos malos, quo-
Joan. 5. 27 niam *dedit ei potestatem judicium facere: quia*
ibid. 22. *Filius hominis est. Neque enim Pater judicat* D.
quemquam, sed judicium omne dedit Filio. Ait
itaque: *Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum. Et ego creavi interfectorem ad disperdendum* Hoc
est: Creavi primum Angelum, qui postquam iniquitatem operari cœpit, non cessat humanas mentes instigare, donec
mala, quæ suggerit, perficiat: & contra
istum feci carnem assumere Filium meum, qui moriendo perimeret eum, &
opera ejus disperderet. Hæc enim ita
esse demonstrat subjuncta sententia.

Omne, inquit, *vas, quod fictum est contra te, non dirigetur*, id est: omnis homo,
qui factus est adversum te. Malus ergo
faber, qui contra Ecclesiam fingebat vasa
sua. *Et omnem linguam*, inquit quæ tibi resistit contradicens doctrinæ tuæ, *judicabis in judicio*: quia de reliquiis gentium, quæ
non crediderint, judicabis, ùt volueris.
Hæreticos autem anathematizando damnabis. Vel in futuro judicio judicabis
omnes, qui tibi contradicunt. Unde &
& subditur.

Hæc hæreditas servorum Domini, & justitia vorum apud me dicit Dominus.

Hæc enim est hæreditas & justitia
servorum Domini, ut omnem linguam
nunc resistentem sibi judicent in futuro
judicio. Demum ad fluenta sacræ locutionis universas gentes convocat dicens

CAP. LV.

Omnes sitientes venite ad aquas, ℣. 1.
*& qui non habetis argentum,
properate, emite, & comedite.*

Sitientes quippe erant Gentiles, qui
C. potum supernæ prædicationis desiderabant. *Aquarum* autem nomine scientia
sacræ scripturæ designatur, quæ suos auditores & à peccatorum sordibus abluere, &
Divinæ cognitionis fonte potare solet.
Unde scriptum est: *Aqua sapientiæ salutaris potavit eum.* Eccli. 15. 3
Argenti verò appellatione
eloquia Divina signantur sicut Psalmista
testatur dicens: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum.* Ps. 11. 7.
Qui igitur
argentum non habent, ad aquas vocantur: quia nimirum Gentilitas, quæ Scri-
D. pturæ sacræ præcepta non acceperat, sacri
eloquii inundatione satiatur. Quoniam
tantò nunc avidiùs potat, quantò hanc
diu sicca sitiebat. Nec solùm bibit eam,
sed & *comedit*: quoniam scriptura sacra
potus est in locis apertioribus, quia ita sorbetur, ùt invenitur: cibus verò in locis
obscurioribus, quia exponendo quasi frangitur, & mandendo glutitur. *Emitur* autem
sine pretio à fidelibus, qui dum bona, quæ
noverunt, libenter faciunt, ad internam
intelligentiam perducuntur. Sic enim

Psalmista benè vivendo emerat eam, quia A.
Ps. 118. 104. ait: *à mandatis tuis intellexi.*

Matt. 5. 6. Vel *sitientes* intelligamus eos, *qui esuri-
unt, & sitiunt justitiam*: *aquas* verò infusio-
nem spiritalium gratiarum. Quid igitur
Joan. 7. 38. ait: *Omnes sitientes venite ad aquas?* Hoc
est, quod in Evangelio clamat: *Si quis si-
tit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me si-
cut dicit scriptura, flumina de ventre ejus fluent
aqua viva.* Ubi mox Evangelista subjun-
ibid. 39. git: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accep-
turi erant credentes in eum.* Cùm ergo di-
cit: *Omnes sitientes venite ad aquas*, credentes
ad spiritalia charismata vocat. Et qui B.
non habent argentum: properare jubentur ad
eas: quia difficilè, qui pecunias habent,
Matt. 5. 3. regnum Dei possunt intrare: & *beati pau-
peres spiritu: quoniam ipsorum est regnum celo-
Luc. 14. 33. rum.* Pauperes ergo vocat: quia *qui non
renunciaverit omnibus, quæ possidet, non potest
meus esse discipulus.* Sequitur:

*Venite, emite absque argento, & absque ul-
la commutatione vinum & lac.*

Quid per *vinum* nisi scripturæ Divi-
næ sensus spiritalis signatur mentes fide-
lium lætificans & debriando immutans? C.
Prov. 31. 6. Unde in Proverbiis dicitur: *Date siceram
mærentibus, & vinum his, qui amaro sunt cor-
de: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & do-
loris non recordentur ampliùs.* Quid verò
lactis appellatione nisi dulces & apertæ
sententiæ designantur, quibus simplices &
parvuli nutriuntur? Unde & per Petrum
1. Petr. 2. 2. eis dicitur: *Sicut modò geniti infantes ratio-
nabiles sine dolo lac concupiscite ut in eo crescatis
in salutem. Vinum* igitur *& lac* nos *emere* ju-
bet *absque argento & absque ulla commutatione*
pretii, sed tamen *emere*: quia vel fortem D.
vel simplicem Scripturæ sensum non pe-
cunia emimus, sed benè vivendo ac-
quirimus: non pretio comparamus, sed
bono vitæ merito assequimur. Quia ve-
rò cunctos ad novitatem spiritalium do-
norum vocat. idcirco Judæos ad spirita-
lem intelligentiam venire nolentes incre-
pat subjungens:

℣. 2. *Quare appenditis argentum non
in panibus, & laborem vestrum non
in saturitate?*

Panes enim refectionem Scripturæ Sa-
cræ non inconvenienter designant, quia
scriptum est: *Cibavit illum pane vitæ & in-* Eccli. 15. 3.
tellectus. Ait ergo Judæis solam litteram
reservantibus: *Quare appenditis argentum
non in panibus?* Ac si dicat: Pensitis sa-
cra eloquia, sed non in refectione. quia
dum solam speciem litteræ custoditis, de
spiritali intelligentia pinguedinem inter-
næ refectionis amittitis. Unde aptè sub-
ditur: *Et laborem vestrum non in saturitate?*
Neque enim scientia, quam discere labo-
rant, poterit aliquando mentem eorum
saturare: quia *semper sunt discentes, & nun-* 2. Tim. 3. 7.
quam ad notitiam veritatis pervenientes. Si-
militer increpantur illi, qui sequuntur sa-
pientiam sæcularem, simulatasque doctri-
nas hæreticorum & omnem falsi nomi-
nis scientiam: ac magni pretii argentum
& laborem continuum appendunt pro ea
disciplina, in qua non sunt panes, & su-
dant pro iis cibis, in quibus nulla saturi-
tas est. Unde patet eam sectandam esse
sapientiam, quæ non est in foliis & flore
verborum, sed in medullis & fructibus
sensuum, quæ non prætervolat aurem,
sed animum reficit. Sequitur:

*Audite audientes me & comedite bonum, &
delectabitur in crassitudine anima vestra.*

Vos, inquit O Judæi, qui me aure cor-
poris, *auditis, audite me* auribus cordis, *&
comedite bonum* spiritalis sensus, *& delectabi-
tur in crassitudine anima vestra*: quia relin-
quentes maciem litteræ inpinguabimini
gratia spiritalis intelligentiæ, & à terrenis
desideriis ad sublimia cælestis amoris ele-
vabimini. Servare enim solam superfi-
ciem litteræ, vel in imo cogitationem
ponere quid est aliud quàm quædam ma-
cies cordis? Qui verò per spiritalem intel-
lectum vel per amorem supernorum de-
lectationis intimæ cibo pascitur, quasi
largiori alimento pinguescit. Hac e-
nim pinguedine saginari cupiebat Psal-
mista cum diceret: *Sicut adipe & pingue-* Ps. 62. 6.
dine repleatur anima mea. Benè ergo pro-
mittit delectaturam in crassitudine ani-
mam eorum, qui bonum spiritalis gratiæ
comederint. In hac crassitudine delecta-
batur anima sanctæ illius multitudinis
credentium, quorum *erat cor unum, & anima* Act. 4. 32.
una. Sequitur.

Incli-

℣. 3. *Inclinate aurem vestram* superbam ad eloquium meum, *& venite ad me,* per eum, Joan. 14. 6 qui ait: *Ego sum via & veritas & vita, & nemo venit ad Patrem nisi per me. Audite* eum, & obedite ei, *& vivet anima vestra.*

ibid. 5. 24. Ait enim: *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam.* Vel me audite in omnibus præceptis, quæ vobis nunc de susceptione novitatis dedi, & vivetis. Sequitur:

Et feriam vobiscum pactum sempiternum misericordias David fideles.

Feriam vobiscum pactum sempiternum, id est, constituam inter me & vos testamentum novum, quod erit æternum. Et quod testamentum? *Misericordias David fideles*, id est, quæ David misericorditer promisi, ipsa vobis certissimè fidelis sponsor implebo Christum videlicet de ejus stirpe nasciturum. Has enim *misericordias* illi fideliter me facturum promisi, & has etiam vobis, si me audieritis, faciam. Et hoc est pactum sive testamentum æternum, quod feriam vobiscum, quod faciam, ut per Christum mediatorem reconciliemini mihi, & pacem æternam apud me consequamini. Hoc est enim testamentum novum, testamentum Evangelicum, videlicet de adventu Christi. Paulus tamen hoc ad resurrectionem ejus retulit dicens de Patre: Act. 13. 34 *Quod autem suscitaverit eum à mortuis ampliùs jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: Quia dabo vobis sancta David fidelia.* Sancta enim David resurrectionem Salvatoris interpretatus est, & hæc sancta esse *fidelia*: quia Christus ampliùs non sit reversurus in corruptionem. Similiter & nos misericordias David, ut in nova translatione legimus, resurrectionem Dominicam dicimus, easque *fideles*: Rom. 6. 9. quia *Christus resurgens à mortuis jam non moritur.* Et hoc est testamentum æternum de morte & resurrectione ejus: Hebr. 9. 15 16. & 17. *quia ipse novi testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Ubi enim testamentum, mors necesse est, intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.* Benè itaque de incarnatione vel resurrectione Christi dicitur: *Feriam vobiscum pactum* sive testamentum sempiternum *misericordias David fideles.* Sive, quod in antiqua translatione legitur: *Constituam vobis testamentum æternum sancta David fidelia.* Sequitur:

Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. ℣. 4.

Dedi Christum meum *testem populis*, ut testetur illis de me, & omnium, quæ promisi, sit testis & assertor ostendens me fidelem esse in verbis meis. Vel *dedi eum testem populis*, ut omnia, quæ nunc faciunt seu cogitant homines, videat, & omnium sit testis & judex in die novissimo. *Ducem ac præceptorem gentibus dedi* eum, ut eas ad viam ducat, & doctrinam veritatis eis proferat. Quod quia per ministerium prædicationis Ecclesiæ faciendum erat, rectè ad eam conversa locutione subjungitur:

Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis, & gentes, quæ non cognoverunt te, ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificavit te. ℣. 5.

Ipsa quippe vocavit ad fidem *gentem* alienigenam, quam priùs ignorabas, & gentes quæ non noverant, cucurrerunt omnes ad illam: quia viderunt eam sic divinitus glorificatam, ut totus Orbis veneraretur illam. Sed fortè vox ista potiùs ad Christum dirigi videbitur. Nam & ipse gentem per Apostolos, *quam nesciebat*, id est, non approbabat, vocavit, de qua per Psalmistam dicit: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi.* Ps. 17. 45. Omnesque nationes, quæ non cognoverant eum, concurrerunt toto Orbe ad eum propter Dominum ejus, qui & *Sanctus Israel* est, id est, propter Patrem ejus, qui secundum humanitatem est Dominus & Deus ipsius: *quia glorificavit eum & exaltans eum, & dans ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium terrestrium & infernorum.* Philipp. 2. 9. & 10. Unde & Propheta cunctos mortales de hoc tempore reconciliationis & gratiæ consequenter admonet dicens:

Quærite Dominum, dum inveniri potest, invocate eum, dum prope est. ℣. 6.

Nondum enim in judicio Dominus apparuit, & si quæritur, invenitur. Nam miro modo cùm in judicio venerit, & videri poterit, & inveniri non poterit. Modò non videtur, & prope est: tunc videbitur, & propè non erit. Hinc namque per Salomonem de reprobis dicit: *Tunc invocabunt me, & non exaudiam, mane consurgent, & non invenient me.* Nunc ergo quærendus est, dum invenitur, nunc invocandus, dum exaudit, utpote is qui *propè est.* Quomodo autem quærendus sit & invocandus ostendit Propheta subjungens; Prov. 1. 28

✝. 7. *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.*

Omnes ergo sequamur consilium vel admonitionem Prophetæ, ut quicunque est, *impius, derelinquat* citiùs *viam suam*, id est, actionem impietatis suæ, & quicunque *iniquus* deserat, quantocius non solùm opera sed & *cogitationes* iniquitatis, ac toto corde *revertatur ad Dominum*, inveniet que sine dubio misericordiam: quia Deus noster *multus est ad ignoscendum* resipiscentibus. Neque enim sicut homo cogitat, ut memor injuriarum suarum ultionem quærat, si eos, qui injurias ei faciebant, pœnituerit. Nam ita subjungitur:

✝. 8. *Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ meæ viæ vestræ, dicit Dominus.*

Non enim Divinæ *cogitationes* ut nostræ: quia Deus aliter cogitat & aliter homo. Neque *viæ*, id est, actiones ejus *viæ vestræ*; quia bonitas ipsius aliter agit quàm humanæ duritiæ pravitas, ut omnes pœnitentium culpas misericorditer deleat. Sequitur:

✝. 9. *Quia sicut exaltantur cœli à terra: sic exaltata sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.*

Quantùm cœli superemineant terræ, tantùm & ultra superexcellunt Divinæ cogitationes à cogitationibus humanis, & Divinæ actiones ab humanis: quia homines caduca & terrena cogitant & faciunt, Deus verò æterna & superna, cujus cogitationes & actiones omnem sensum exsuperant. Unde Apostolus admirans exclamat dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus.* Nemo igitur discutere tentet, cur aliis ignoscat, & aliis non ignoscat: quia secreto judicio suo cuncta faciens *cui vult miseretur, & quem vult, indurat*, ejusque *cogitationes à nostris exaltatæ sunt sicut cœli à terra.* Qui & de Unigeniti sui adventu promissionem replicans subjungit: Rom. 11. 33. Rom 9. 18

Et quomodo descendit imber & nix de cœlo, & illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti. ✝. 10.

Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. ✝. 11.

Verbum Dei Filius est, qui idcirco *verbum* dicitur, quia si verbum humanum immissum in auribus plurimorum non dividitur per singulos, ut pars sit in alio, & pars in altero, sed in omnibus, qui illud audiunt, integrum, & plenum habetur, ut in unoquoque totum sit: quantò magis Verbum Dei Unigenitus ubique totus est in cœlo & in terra, & non dividitur, neque in partes efficitur, sed totus totum tenet, totum implet, totum illustrat, & possidet? Neque enim sic Verbum caro factum est, ut esse desineret Deus, sicut Verbum, quod corde gestamus, fit vox, cùm in ore proferimus, nec tamen verbum in vocem convertitur, sed illo integro manente ista, in qua procedat, assumitur, ut & intus maneat, quod intelligatur, & foris sonet, quod audiatur. Idem tamen profert in sono, quod ante sonum erat in silentio. Atque ita verbum cùm fit vox, non mutatur in vocem, sed manens in mentis luce, & assumpta carnis voce procedit ad audientem, & non deserit cogitantem. Nam cùm ipsa vox in silentio cogitatur, quæ vel Græca est vel Latina vel alterius cujuslibet linguæ, ante omnem linguarum diversitatem res ipsa, quæ dicenda erat, adhuc in cubili cordis quodammodo nuda est intelligenti, quæ, ut inde procedat, loquentis voce ve-

vestitur. Sic & Verbum Dei egressum est A de ore ejus, quando carnem assumens venit ad nos, sed tamen permansit in corde ejus, neque mutatum est in carnem, sed permansit esse Verbum.

Quod ita descendit *sicut imber & nix de cælo*: quia non humana operatione, sed Divina bonitate missum est. Et *sicut imber* in cœlum *non revertitur, sed terram inebriat & infundit*, atque fœcundat: sic & Filius Dei non est reversus ad Patrã vacuus, sed omnia, propter quæ missus fuerat, operatus est in terra, vel adhuc operatur manens hic Divinitate nobiscum, sicut pro- B

Matth.28 20. misit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Inebriat namque *terram* id est, Ecclesiam inundatione scientiæ suæ cor illius immutando, ut temporalium obliviscatur, & æterna cogitet: *infundit* gratiam Spiritus sui, *& germinare eam facit*, id est, bona opera proferre. *Serenti* etiam, id est, prædicanti *dat semen* prædicationis, & *comedenti*, id est, facienti, largitur *panem*, id est, bonum opus, quo pascatur. Serere namque prædicare est, & comedere facere. Un-

Job.31.7.8 de & Beatus Job: *Si secutus est oculus meus cor meum, & in manibus meis adhæsit macula,* C *feram. & alius comedat*, id est, dicam bonum, & alius illud faciat.

Benè itaque summus Pater promisit: *Non revertetur ad me vacuum.* Non enim *vacuus* aut inanis reversus est ad eum Filius, sed omnem voluntatem ejus adimplevit, & prosperatus est in his, ad quæ missus fuerat, sicut Psalmista de illo prædixerat: *Quoniam omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.* Quæ sint autem ea, quæ Pater voluit, atque ad quæ misit illum, ipse declarat subdendo:

ỳ. 12. *Quia in lætitia egredimini, & in pace deducemini: montes & omnes colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna plaudent manu.* D

Idcirco enim Christus ad nos venit, ut ligato mundi principe captivitatis vasa diriperet, & educeret de conclusione vinctos de domo carceris sedentes in tene-

Matth.12 29. bris. *Quomodo enim potest quisquam in domum fortis intrare, & vasa ejus diripere, nisi priùs alligaverit fortem? Et tunc domum ejus diripiet.* Ad hæc missus est Christus, & in his prosperatus est, quia ligavit hunc fortem, id est, diabolum, & ingressus domum ejus, id est, Gentilitatem, diripuit vasa ejus, id est homines, qui vasa malitiæ illius effecti fuerant, ad cultum suum convertit. De hac domo fortis, de hac domo carceris Christo liberante *egressi sumus in lætitia*: quoniam magno repleti sumus gaudio, cùm intelligeremus nos à vinculis Sathanæ per Christum liberatos. *Et in pace deducti sumus* ligato adversario, qui nos tenebat captivos. Et nisi ligatus esset: non sineret nos in pace deduci. Ut autem à via justitiæ, qua sic deducimur, non exorbitemus, *montes*, id est, Apostoli, *& colles*, id est, cæteri Doctores *cantant coram nobis laudem* prædicationis, *& omnia ligna*, id est, omnes homines regionis *plaudunt manu* ad vocem Cantici. id est, exultant benè operando. Illi enim *manu plaudunt* ad vocem modulationis, qui libenter & alacriter faciunt hoc, quod in sacra prædicatione audiunt.

Potuit & Sanctis, qui in inferno tenebantur, promitti, *quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini*, scilicet ad regna cœlorum. Illis etiam justis, qui in corpore adhuc peregrinantur, de exitu suo congruè dici potest, *quia in lætitia egrediemini* de hac vita, *& in pace deducemini* ab Angelis ad locum beatæ mansionis. Et utrisque convenit, quod subditur, scilicet, quia *montes & colles*, id est, Angelicæ virtutes *cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna* regionis, id est, universi habitatores illius patriæ *plaudent manu*, cùm vos viderint tripudiantes de vestra societate. Propter omnes istos, quos ita Christus egredi facit, & in pace deducit, dixerat Pater de Verbo suo, quia *non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.* Non enim vacuus ad Patrem redit, qui tot secum ad vitam perducit, & in his omnibus prosperè agit. Adhuc vero in promissione subjungitur:

Pro saliunca ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus. ỳ. 13.

Pro saliunca namque *ascendit abies* in Ecclesia, dum in corde Sanctorum pro abjectione terrenæ cogitationis altitudo exoritur supernæ contemplationis. *Urtica* autem igneæ omnino naturæ est: Myr-

 tum

tum verò temperativæ ferunt esse virtutis. A. *Pro urtica* igitur *crescet myrtus*, cùm justorum mentes â prurigine & ardore vitiorum ad cogitationum temperiem tranquillitatemque perveniunt, dum jam terrena non appetunt, dum flammas carnis cœlestibus desideriis extinquunt. Sequitur:

Et erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur. *Dominus* qui *nominatus erit in signum æternum*, ipse est *Radix*
Isa. 11. 10. *Jesse, qui stat in signum populorum. Signum* enim *quod non auferetur*, signum Dominicæ passionis & crucis est: B. quia in æternum parebit in eis signaculum crucis, qui per crucem redempti sunt, & ipse Redemptor sine fine voluit idem signum in se ipso apparere: quia cùm â mortuis resurgeret, noluit cicatrices vulnerum suorum abolere. *Erit* ergo *Dominus nominatus in signum æternum*: quia sine fine â Sanctis inde laudabitur, quod crucis supplicia pertulit, cùm viderint in carne ejus vestigia vulnerum. De cujus primo adventu Pater iterum promissionem faciens præcipit Judæis, ut parati sint in occursum ejus. Nam sequitur: C.

CAPUT LVI.

℣. 1. *HÆc dicit Dominus: Custodite judicium, & facite justitiam: quia juxta est salus mea, ut veniat: & justitia mea, ut reveletur.*

℣. 2. *Beatus vir, qui facit hoc, & Filius hominis, qui apprehendit istud: custodiens Sabbathum, ne polluat illud, custodiens manus suas, ne faciat omne malum.*

Custodite, inquit, *judicium, & facite justitiam.* Si quis omne opus suum, ante- D. quam inchoet illud, examinaverit, utrum Deo sit placiturum, an non? Et ubi Deo gratum fore, quod acturus est, non noverit, incunctanter illud deseruerit, iste custodit judicium, & justitiam facit. Sic igitur agere vult Hebræos, dum Christum expectant. Ipse est enim *salus & justitia*
1. Corinth. 1. 30. Dei, qui juxta Apostolum *factus est nobis sapientia à Deo & justitia, & sanctificatio & redemptio.* Vel *salutem* dicit eam, quæ per Christum danda erat: *& justitiam* fidei ejus, quæ revelanda erat. Ad hoc autem, quod dixerat: *Custodite judicium & facite justitiam*, subnexuit, quia *Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendit illud*; Ut scilicet non solum faciat, quod justum est, sed stricta manu teneat. Quam sententiam & per Psalmistam confirmat dicens: *Beati qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.* Ps. 105. 3.

Sabbathum verò *custodit*, qui ab appetitu mundanarum rerum quiescens omni custodia servat cor suum. Quid enim in hac vita laboriosius quàm terenis desiderus æstuare? Aut quid hic quietius quàm hujus sæculi nil appetere? Qui ergo Christum expectat, observet Sabbathum, id est; requiem mentis, ut nullo in hac vita desideriorum carnalium appetitu fatigetur. Polluit enim Sabbathum, si suggestionibus consentiens mentem suam desideriis immundis sordidaverit. Custodiat ergo Sabbathum, ne polluat illud, qui beatus esse desiderat: quia *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Sequitur: Matth. 5. 8.

Et non dicat filius advena, qui ℣. 3.
adhæret Domino dicens: Separatione dividet me Dominus à populo suo. Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

Advena fuit gentilis populus: *Filius advenæ, qui adhæret Domino*, populus, qui ad Christum venit ex gentibus, quem non divisit Dominus à populo suo Israëlitico, sed consociavit. *Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum.* Eph. 2, 14. *Eunuchus* verò talis hic intelligitur, quales sunt illi, de quibus in Evangelio legimus: *Quia sunt eunuchi, qui se ipsos eunuchizaverunt propter regnum cælorum.* Matth. 19. 12. Et hujusmodi eunuchis prohibetur dicere: *Ecce ego lignum aridum*, id est: homo infructuosus; quia non de carnali, sed de spiritali fœcunditate debet cogitare. Sequitur:

Quia hæc dicit Dominus Eunu- ℣. 4.
chis: Qui custodierint Sabbatha mea, & elegerint, quæ volui, & tenuerint fœdus meum.

Dabo eis in domo mea, & in mu- ℣. 5.
ris meis locum & nomen melius à filiis

filiis & filiabus : nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. A.

Eunuchi sunt, qui pressis motibus carnis effectum in se pravi operis excidunt, *Sabbatha* vero Divina *custodiunt*, qui sacra otia non violant, sed à malo opere quiescunt & à labore carnalium desideriorum. Sed quia non satis est à malis abstinere, nisi bona quisque studeat agere, *eligenda sunt, quæ Dominus voluit*. Cum quo & *fœdus* facit, qui ejus voluntati concordans obedientiam ei promittit. Hoc ergo *fœdus* usque in finem perseveranter *tenendum* est. B.

Vel *Sabbatha custodit eunuchus* talis, ut nunquam faciat opera nuptiarum, *& eligit, quæ dominus voluit*, ut plus offerat, quàm præceptum est, ut non indulgentiam Apostoli ejus, sed voluntatem consideret Domini sui. Et tenet *fœdus* ejus sempiternum, ut non ad tempus vacet orationi, & iterum revertatur ad idipsum. Evnuchi itaque, qui custodiunt Sabbatha Dei, & elegerunt, quæ voluit, & tenent fœdus ejus sempiternum, audiant præmia quæ merentur, ut libenter calcent labores tentationum, quos tolerant. Si enim attendatur felicitas, quæ sine tran- C. situ attingitur, leve fit omne, quod transeundo laboratur.

Dabo, inquit, *eis in domo mea, & in muris meis*, scilicet in illa regali aula mea cælesti, *locum* electæ mansionis, *& nomen melius à filiis & filiabus meis* : quia majorem gloriam habebunt quàm cæteri Sancti. Quem igitur apud Patrem tales evnuchi, idest; virgines locum habeant, ostenditur, quia in domo Patris, id est; in æterna mansione etiam filiis præferuntur. Similiter & in Libro Sapientiæ dicitur, quia
Sap. 3. 14. *spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima, dabitur illi fidei donum electum, & sors in*
Ibid. 6. 20. *templo Domini acceptissima.* Et quia *incorruptio facit esse proximum Deo*, longè præferuntur virgines cæteris Sanctis, qui Deo præ aliis appropinquant, & sequuntur agnum, quocunque ierit. Quibus *nomen sempiternum datur, quod non peribit*, ut nomen æternæ laudis in illo regno possideant, & supra cæteros egregii & præclari resplendeant. Sequitur:

Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem Sabbathum, ne polluat illud & tenentem fœdus meum. ℣. 6.

Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ. ℣. 7.

Filios advenæ, qui adhærent Domino, dicit eos, qui ex Gentili populo conversi sunt ad fidem. Nam ipsi *colunt eum, & diligunt nomen ejus, & sunt ei in servos*: quia tota devotione serviunt ei. Et ipsi *custodiunt Sabbathum, ne polluant illud*. In Sabbatho quippe servile opus prohibetur fieri. Et servile opus peccatum est. *Omnis enim, qui facit peccatum, servus est peccati.* Joan. 8. 34. Semper ergo custodiendum est Sabbathum: quia semper ab actione peccati cessandum, & observandum est, ne polluatur. Ille enim *Sabbathum polluit*, qui post malorum operum renuntiationem malum rursus, à quo semper quiescere debuit, operatur. *Sabbathum custodimus*, quando ab appetitu temporalium mente quiescimus. *Fœdus* quoque *tenendum est*, quod cum Deo percussimus, ne jam ab ejus concordia disiungamur, & rebellare contra eum preversis operibus incipiamus, qui cum eo pacem & fœdus consentiendo sibi fecimus.

Hos itaque *filios advenæ, qui adhærent Domino, & custodiunt* spiritale *Sabbathum, & tenent fœdus* ejus, adduxit ipse *in montem Sanctum suum*, id est; in Ecclesiam, ut qui erant longè, fierent prope in sanguine Christi. Vel *adducet eos in montem san-* D. *ctum suum*, id est; in regnum cælorum. *Et lætificat eos in domo orationis* suæ dicens per Apostolum: *Semper gaudete, sine intermissione orate.* 1 Thess. 5. 16. Nam domus orationis vocabitur Ecclesia, non nugacitatis, ut quicunque est in Ecclesia, deferat fabulas, & otiosa verba. Et ubicunque sit corpore positus Christianus, semper studeat orare, etsi non semper ore, tamen corde. Sequitur:

Holocausta eorum, & victima eorum placebunt mihi super altari meo.

Quia

Quia holocaustum totum incensum A dicitur, quid per *holocaustum* filiorum advenæ designatur nisi succensio cordis conversorum gentilium, dum se vehementissimo charitatis igne totos sic inflammarent, ut jam nihil sibi de se relinquerent, sed ex integro se totos offerrent Deo? Et quid per *victimas eorum* nisi mortificatio carnis ipsorum? *Qui enim sunt*

Galat. 5, 24. *Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Et quid per *altare* nisi fides exprimitur? Rectè ergo juxta hunc sensum dicitur: Quia *Holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super altare me-*B *um. Holocausta* eunuchi offerunt, qui totos se consecrant Deo: *victimas* autem cæteri, qui ad tempus vacant orationi. Quæ conferuntur in altari, quod est in cælo, ad cujus similitudinem fecit Moyses altare tabernaculi. Sequitur:

Quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

℣. 8. *Ait Dominus, qui congregat dispersos Israël.*

Hebr. 3, 6. *Domus Dei* est Catholica Ecclesia: quia secundùm Apostolum *Christus* est *tamquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos.* Et C hæc domus vocatur *domus orationis omnibus populis*, universæ nationes ex longinquo ad eam veniant, & munera offerentes adorent Dominum in ea. *Congregat* enim Dominus ad eam *dispersos Israël*, id est: dispersos populi sui, videlicet omnes, quos ad vitam prædestinavit, qui per totum orbem dispersi sunt, vel per varios errores. Sequitur:

Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

Eos, qui jam in unitate fidei & dilectionis sunt *congregati*, *congregabit* Dominus D adhuc populum suum, sicut unusquisque

Matth. 8, 11. de hac vita exierit: quia *multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno Cælorum.* Et quia *filij regni*, id est: Judæi *eiicientur in tenebras exteriores*, apte hoc in loco subjungitur:

℣. 9. *Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.*

Postquam enim filios advenæ, id est: credentes ex Gentilitate conjunxit populo suo, & in montem sanctum suum adduxit lætificans in domo orationis suæ, consequenter infideles Judæos ad devorandum dæmonibus tradit. *Venite*, inquit, *ad devorandum omnes bestiæ agri*, id est: omnes sævi dæmones, qui per latitudinem mundi hujus crudeli rabie vagamini quærentes, quem devoretis: Ager enim est mundus. *Et universæ bestiæ saltus*, id est: omnes maligni Spiritus, qui morari consuevistis in populo paganorum. Et cur ab hujusmodi bestiis iste grex populi Judæorum præcipuè devorandus esset, ostenditur, cùm protinus additur:

Speculatores ejus cæci omnes, universi canes muti non valentes latrare. ℣. 10.

Speculatores enim vocantur Sacerdotes, qui in eminentiori loco positi vigilanti cautela debent conspicere, & adventus inimicorum spiritalium à longe prævidere, ac subjectis prænuntiare. Sed *speculatores* Judææ *omnes cæci* sunt duces cæcorum. Et ipsi omnes nescierunt, quia scripturarum intelligentiam amiserunt, & Christum ignoraverunt. *Canes* etiam dicuntur prædicatores, qui curam Dominicarum ovium gerunt: quia dum pro Domino suo diurnis & nocturnis vigiliis intenti clamant, quosdam, ut ita dicam, latratus prædicationis edunt. Sed *canes* Judaicæ gentis omnes sunt *muti*, *non valentes latrare*: quia invisibilibus bestiis gregem eorum devorantibus non valent contradicere, nec vocem prædicationis adversus insidias eorum emittere. De quibus & subditur:

Videntes vana, dormientes & amantes somnia:

Vana vident: quia carnalem intelligentiam in Scripturis considerant, & ea, quæ nil prosunt, in eis aspiciunt sicut otia Sabbathorum & manu factam in carne circumcisionem & cætera hujusmodi, quæ sunt umbra futurorum. Qui & *dormiunt* in negligentia & nocte cordis sui, atque *diligunt somnia* nolentes unquam excutere torporem suum, ut ad lumen veritatis evigilent, sed phantasmata opinionum intelligentiæ suæ quasi nocturnas somniorum visiones semper intueri quærentes. Sed & dæmonum visionibus in somno delectantur. Sequitur.

Et

℣. 11. *Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem.* A.

Sicut avidi canes absque omni verecundia parati sunt semper comedere: sic & isti, quos sub specie *canum* describit, non contra bestiarum incursus pro grege suo vigilant, sed famem suæ cupiditatis temporalibus lucris *impudenter* quærunt pascere. Sed nequeunt eam saturare, neque suo unquam satiantur errore. Sed hæc quæ sub metaphora speculatorum & canum locutus est, incipit jam explanare subdendo:

Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, B. *omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam à summo usque ad novissimum.*

℣. 12. *Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie sic & cras & multo amplius.*

Quod enim dixerat: *Speculatores ejus cæci,* hoc exponit nunc dicens: *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam.* Et quod asseruerat, quia *canes impudentissimi nescierunt saturitatem,* hoc interpretatur dicens, quia *omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam.* *Pastores* quippe sunt, C. qui hoc susceperunt officio ut verbo prædicationis pascant mentes hominum. Unde & per Jeremiam promisit nobis Dominus dicens: *Dabo vobis pastores juxta cor meum, qui pascant vos scientia & doctrina.* (Jer. 3. 15.) Sed pastores Judæorum *ignoraverunt intelligentiam* eloquii sacri, quia non venerunt ad eum, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Qui morte calcata resurgens aperuit sensum discipulis suis, ut intelligerent scripturas. *Declinaverunt omnes in viam suam,* propria commoda sin- D. guli quærentes, *& unusquisque ad avaritiam suam* declinavit *de primo usque ad novissimum* eorum, & sic declinantes dixerunt ad invicem.

Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & sicut benè nobis est hodie, sic & cras erit & multo amplius.

Nescierunt enim saturitatem, nec præterita voluptate satiantur, sed futuras delicias parant multò majores, quàm quibus usi priùs fuerant. Talibus namque delectabantur Sacerdotes Judæorum, & talibus vacare volunt. *Amant enim primos* (Matth. 23 6.) A. *recubitus in cœnis, & primas Cathedras in Synagogis.* Unde non solum corporeo, sed & spiritali *vino*, id est, mundana cupiditate & desiderio inanis gloriæ se debriant. Spiritaliter enim est ebrius, qui à sensu rationis est alienus. Cohortantur ergo se hujusmodi vinum de die in diem sumere, atque *impleri ebrietate*, dum sensum rectitudinis & sibi ipsis invicem depravant, atque hoc sibi exemplum vicissim tradunt, ut velint ambulare in stolis, & ament salutationes in foro, & devorent domos viduarum simulantes longam orationem. (ibid. v. 14.) Talia enim cupere quid est aliud quàm ebrietas mentis? Sequitur:

CAPUT LVII.

℣. 1. *IUstus perit, & nemo est, qui recogitet in corde suo: & viri misericordiæ colliguntur, quia non est, qui intelligat: à facie malitiæ collectus est justus.*

℣. 2. *Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulavit in directione sua.*

Dominus Jesus locum passionis suæ designans ait, quia *non capit Prophetam perire extra Jerusalem.* (Luc. 13. 33) Similiter & quod hic dicitur, quia *justus perit*, tale est, ac si diceretur, quia Christus moritur. *Justus* ergo *perit* inter cæteros speculatores: quia Christus moritur inter Scribas, ac Sacerdotes: *& nemo* ex illis *est, qui recogitet in corde suo,* quia nec postea resipuerunt. *Et viri misericordiæ,* id est, fideles, qui in Judæa misericordiam consecuti fuerant, *colliguntur* inde, & ad regna cœlorum congregantur; *quia non est* ex Judæis, *qui intelligat*, idcirco eos inter se positos esse, ut illi fidem & morem eorum imitarentur. *A facie* enim *malitiæ collectus est justus*, id est, ablatus est Christus, ne mala sæculi videret, sive propter malitiam hominum, quorum ipse peccata portavit, victor ascendit. *Veniat* ergo *pax* post persecutiones, quas ab eis justus iste pertulit injustè: *requiescat in cubili suo*, id est, in mansione quietis æternæ justus, *ambulavit in directione sua*, id est, qui vitam suam duxit in rectitudine sua.

Possunt etiam hæc de nonnullis intelligi, qui Christiano censentur vocabulo. *Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus.* Per *bestias agri* vitia sæculi, per *bestias saltûs* iniquitates paganorum exprimuntur. Convocat ergo Dominus omnes bestias agri, & omnes bestias saltus ad devorandum omnes, quibus vehementer irascitur: quia justo permittit judicio, ut universa sæculi vitia, & omnia Paganitatis flagitia in nonnullos, qui Christiani dicuntur, irruant, quatenus more sæcularium atque Gentilium vivant. B. Hoc enim est, quod ait: *Nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ, auferam sepem ejus, & erit in conculcationem, diruam maceriam ejus; & erit in direptionem.* (Isa. 5. 5.)

Idcirco autem facile devoratur populus sive grex iste: quia *speculatores ejus cæci omnes nescierunt, & universi canes ejus muti, non valentes latrare.* Hoc enim de ineptis & reprobis solummodo sacerdotibus dicitur, qui etiam *mercenarii* vocantur. Itaque speculatores vineæ vel domus Domini sunt cæci & nescientes; quia sacerdotes quidem abundant in populo Dei, sed vix & omnibus illis quisquam invenitur, C. qui venientes tentationes prævidere sciat, & subjectis annuntiare. Et ipsi sunt *canes muti non valentes latrare*: quia qui gregem custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, conticuerunt, eò quòd non habuerint prædicationis scientiam. Sed etsi doctus quispiam eorum in Scripturis fuerit, obsistit ei perversitas propriæ actionis, nè liberè loqui valeat bona, quæ novit, & contra bestiarum adventum, id est, contra impugnationes vitiorum latrare.

Ipsi sunt *videntes vana, dormientes & amantes somnia. Vana* enim sunt omnia temporalia, quoniam citiùs evanescunt, D. & ad nihilum tendunt. Unde scriptum est: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.* (Eccle. 1. 2.) Vident ergo mali speculatores vana & ignavi canes. Unde & *dormiunt* ipsi in hoc sæculo, nec ad Divina mysteria vel ad custodiam gregis oculos suos aperiunt. sed *somnia diligentes*, id est, ea; quæ in præsenti vita velut in somnis habentur, non possunt famelicam ingluviem suam saturare. De talibus enim dormien-

A. tibus & saturari nescientibus supradictum est: quia *sicut somniat esuriens, & comedit, cùm autem fuerit experrectus, vacua est anima ejus, & sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est: sic erit multitudo omnium, qui dimicaverunt contra montem Sion.* (Isa. 29. 8.) Nam inutiles sacerdotes dimicant contra montem Sion: quia religionem Ecclesiæ moribus inpugnant & operibus, atque bonos insequuntur. *Amant* ergo *somnia*, id est, honores & divitias hujus sæculi. Omnis enim potentia mundi hujus & gloria somnium est non veritas. Et *comedunt*; quia bonis temporalibus delectantur. Sed nesciunt saturitatem: quia mundanæ opes numquam possunt humanæ mentis inopiam explere.

Vel ideo *saturitatem nescire* dicuntur, ut insatiabilis eorum avaritia demonstretur: quoniam sicut *inpudentissimi canes* devorare semper bona, quæ sibi dentur, quærunt. Etiam indoctus est grex populi Christianorum, ut ipsi *pastores ignorent intelligentiam.* Vix enim pastor Ecclesiæ jam inveniri potest, qui Scripturarum Sanctarum intelligentiam habeat. sed *omnes in viam suam declinaverunt & unusquisque ad avaritiam. suam.* (Isa. 56. 11.) *Omnes enim, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Jesu Christi.* (Phil. 2. 21.) Quia enim à via Dei declinantes suas semitas sunt secuti, propterea ardent avaritia. Et hoc faciunt à summo Pontifice usque ad novissimum Præpositum Ecclesiæ. Adhortantur etiam se ad invicem sumere *vinum* mundanæ cupiditatis, & inebriari exterioribus curis, ut de spiritalibus & interioribus non cogitent. Quo contra in Proverbiis dicitur: *Noli Regibus dare vinum: quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas.* (Prov. 31. 4.) Reges enim sunt Rectores Ecclesiæ, qui hujusmodi vinum bibere non debent, ne mundanis sollicitudinibus inebriati secretum mentis amittant.

Vel immoderata & frequentia Sacerdotum convivia denotantur hoc loco, qui percutiunt conservos, & manducant, & bibunt cum ebriosis, Sed dum isti de die in diem magis magisque bibunt, & inebriantur, *justus* quilibet

libet, *perit*, id est, in afflictione moritur, A
& nemo ex istis *est qui recogitet*, ex eo *in corde suo*, ut gloriam ejus mente pertractans vias ejus imitari velit. Petrus ad Gregorium:

S. Greg. M. Dial. lib. 3. c. 37. „Quid nam quæso te esse existimas, quod „beat, quique subtrahuntur, & qui vive„re ad multorum ædificationem pote„rant, aut penitus inveniri nequeant, aut „certè omnino rarescunt?„ Ad quem Gregorius: „Malitia remanentium me„retur, ut hi, qui prodesse poterant, festi„nè subtrahantur. Et cùm mundi finis „appropinquat, electi tolluntur, ne dete„riora videant. Hinc etenim scriptum „est: Aperite, ut exeant, qui conculcent B „eam, tollite de via lapides. Quò ergo „mundi finis urget, eò necesse est, ut vivi „lapides ad ædificium cœleste colligantur „quatenus Jerusalem nostra in mensuram „suæ constructionis excrescat. Nec tamen ita electos omnes subtrahi credimus, „ut solummodo perversi remaneant: quia „nunquam peccatores ad lamentum pœ„nitentiæ redirent, si nulla essent bono„rum exempla, quæ eorum mentem tra„herent. Ubi autem nemo est, qui eos „imitetur, ibi subtrahi citiùs de medio C „malorum non immerito creduntur. „Hanc enim causam subtractionis eorum „ostendit Propheta dicens: Justus perit, „& nemo est, qui recogitet in corde suo: „& viri misericordiæ colliguntur, quia non „est, qui intelligat. Iniqui ergo dum so„la temporalia appetunt, & quæ bona ele„ctos in æternum maneant, scire contem„nunt, dum justorum afflictionem con„spiciunt, & quæ sit afflictionis retributio, „non agnoscunt, actionis suæ pedem in „profundum porrigunt: quia à luce in- D „telligentiæ sponte sua oculos claudunt. „A facie enim malitiæ collectus est justus: „quia raptus est, ne malitia mutaret in„tellectum illius, aut ne fictio deciperet „animam ejus.„ Veniat itaque pax justo properanter de medio iniquitatum educto, ut *requiescat in cubili suo*, id est, in mansione sibi à Deo parata, qui fortitudinem humanæ pravitatis non est secutus, sed *ambulavit in directione sua*.

ỳ. 3 *Vos autem*, qui de eo recogitare non vultis, *accedite huc* ad judicium, ut, quod justum est, recipiatis *O filii auguratricis*, ac *semen adulteri & fornicariæ*.

Auguratrix enim erat plebs, cui Paulus dicebat: *Quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis & menses & tempora & annos*. Erat & *fornicaria*. quæ post fidem in errores declinavit. Quæ & perversis dogmatibus suis filios genuit nequissimos, id est, Hæreticos ex patre *adultero*, id est, diabolo. Quibus aptè dicitur: Galat. 4. 10

Super quem lusistis, super quem dilatâstis os, & ejecistis linguam. ỳ. 4.

Luserunt quippe super Dominum, quem ignorabant Hæretici, & *dilataverunt os suum, ejeceruntque linguam*, dum multifariè blasphemarent eum, & insanirent dictis suis adversus eum. Hoc quoque, quod subditur, congruit illis.

Nunquid non vos filii scelesti, semen mendax?

Qui consolamini in Diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus subter eminentes petras? ỳ. 5.

Scelesti enim sunt, qui mortes animarum cottidie operantur. *Semen mendax* sunt, qui se Christianos fatentur, sed ab omni Christianitate degenerant. Sed qui sunt *Dii eorum*, nisi errores, quibus illi serviunt? Alterius verò naturæ est *lignum*, quod ubertate fertile est: alterius quod tantum abundat fronde foliorum. In nemoribus & lucis nemo plantat ficum, nemo vineam, nemo fertiles arbores, sed oblectatione tantùm ligna frondentia. Tales sunt Hæresiarchæ, qui orationem suam verborum decore componunt, ut non convertant audientes à vitiis, sed delectent. Qui ergo se subdiderunt Hæresiarchis, ut errores eorum colerent, hi *consolantur in Diis subter omne lignum frondosum*. Qui & *parvulos* eisdem *Diis* suis *immolant*, dum simplices & infirmos spiritaliter extingunt, ut suis erroribus applicentur.

Quid autem nomine *torrentium* nisi rapidus fluctus eloquentiæ eorum designatur? Et quid per *eminentes petras* nisi vel potestates sæculi hujus, vel prædicti Hæresiarchæ? In *partibus* ergo *torrentis parvu*-

los immolant subter eminentes petras dum insi- A. pientium animas per facundiam suam interficiunt trahendo in errorem, protegentibus se mundanis potestatibus, vel errorum inventoribus auctoritatem sibi præbentibus. Deinde sceleratæ illi plebi dicitur:

℣. 6. *In partibus torrentis pars tua: hæc est sors tua.*

Nam quia *torrens* intelligitur impetuosus excursus hæreticæ disertitudinis, *in partibus torrentis pars ejus est*: quia elegit in doctrina Hæreticorum manere. Et *hæc est sors ejus*: quia jam â sorte Catholicorum B. separata est & anathematizata. Quæ & *libamen* Diis suis *effundit*, & *sacrificium offert*, dum in sacrilegio Missas celebrat, vel dum ea facit in occulto, quæ turpe est etiam dicere. Non enim sacrificium Deo offerunt Hæretici, sed suis erroribus. Unde & commotus ait: *Nunquid super his non indignabor?* Subaudi: omnibus, quæ te fecisse retuli.

℣. 7. *Posuit cubile suum* ista meretrix *super montem excelsum & sublimem*, dum mentem suam delectabiliter collocaret super quemlibet elatum principem Hæresæos, ut in ipso requiesceret. Hæc contra C. eos dicta sunt, qui in Hæreses declinant. Deinde nequissimæ multitudini perversorum hominum qui sunt in Ecclesia, vel unicuique tali animæ congruunt sequentia. Ait enim Dominus:

℣. 8. *Post ostium & retro postem posuisti memoriale tuum: quia juxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum.*

Post ostium cordis *& retro postem* ejusdem interioris ostii *ponit memoriale* iniquitatis suæ anima, quæ licet foris perversas actio- D. nes deseruerit, intus tamen occultam malitiam in angulo cordis reservat. Et juxta virum suum se discooperiens adulterum suscipit: quia cùm sit Christo legitimè conjuncta, aditum mentis suæ diabo-

Eph. 4. 27. lo pandit. Unde Paulus: *Nolite locum dare diabolo.* Sequitur:

Dilatâsti cubile tuum, pepigisti fœdus cum eis. *Cubile* cordis sui *dilatat* anima, quæ Christum simul & diabolum vult in mente sua recipere. Sed hoc nullatenus fieri potest. *Coangustatum est enim stratum, ita ut* Isa. 28. 20. *alter decidat.* *Fœdus* quoque *paciscitur* cum dæmonibus, quando suggestionibus eorum semper consentire decernit. Sequitur:

Dilexisti stratum eorum manu aperta.

Stratum eorum diligit anima *aperta manu*, quando cum eis mœchari desiderans actionem suam illis pandit, ut ad se libentiùs ingrediantur, non expectans, ut illi priùs ei mala suggerant, sed omnem suggestionem eorum præveniens malis actibus, & sic eorum suggestiones parata suscipere non jam in peccato suo erubescens, nec fornicationis suæ turpitudinem abscondens sed tota libertate peccans. Sequitur:

Et ornâsti te regio unguento, & ℣. 9. *multiplicâsti pigmenta tua.*

Unguento regio se ornat, ut amatoribus suis placeat: quia ex eo, quòd chrismate sancto ungitur, â malignis spiritibus avidiùs corrumpitur. *Et pigmenta* sua *multiplicat*, dum varios odores & multiplices delectationes facit. Sequitur:

Misisti Legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos.

Legatos mittit procul ad amatores suos, dum suæ pravitatis famam longè porrigens malignos ad se spiritus invitat. *Et humiliatur usque ad inferos*, dum mens ejus usque adeò inclinatur, ut in mala voluntate sit par dæmonibus. Vel utique *ad inferos*, per peccatum *humiliatur*, cùm usque ad finem vitæ præsentis perseverat in malo. Unde & Job dicit: *Usque ad infe-* Job. 24. 19. *ros peccatum illius.* Peccatum quippe illius usque ad inferos est, qui peccare non desistit, donec in infernum descendat, id est, donec vitam hanc pessimè finiat. Vel *humiliata est usque ad inferos* hæc fornicaria non ea humilitate quæ in laudem est, sed 2. Reg. 13. qua Ammon sororem suam Thamar humiliavit. Revera grandis est humilitas immo usque ad inferos præcipitatio de luce & culmine castitatis in tenebras lupanaris, immò in barathrum libidinum præcipitari. Sequitur:

In multitudine viæ tuæ laborâ- ℣. 10. *sti, non dixisti: Quiescam.*

In multitudine viæ suæ laborat, dum graves sustinet labores in variis actionibus,

quas

Eccl. 2. 26. quas exercet. Unde & per Salomonem A. dicitur, quia *Deus dedit peccatori afflictionem & curam superfluam.* Sed tamen dum multipliciter laborat, *non dicit: Quiescam:* quia nullis potest laboribus frangi, ut â mundanis actionibus quiescere velit. Sequitur:

* aliàs: vitam. *Viam* manus tuæ invenisti, propterea non rogâsti.*

℣. 11. *Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, & mei non es recordata, neque cogitâsti in corde tuo: quia ego tacens & quasi non videns, mei oblita es.*

Viam manus, id est, viam operationis suæ *invenit*, quando ea, quæ vult agere, potest. Et propterea dum plenis horreis fiduciam habet in divitiis, rogare Deum negligit, ideoque *solicita metuit* plurimos. Non enim potest dicere: *Dominus mihi adjutor est, & ego despiciam inimicos meos.* (Ps. 117. 7.) Vel de eo *non rogat: pro quo solicita metuit:* quia licèt æternæ mortis supplicium formidet, non tamen ex corde precatur, ut evadat illud, dum â pravitatibus suis converti recusat. Nam quomodo faciem suam ad Dominum in precibus levare poterit, nisi C. priùs ea, de quibus ante illum erubescere potest, abjecerit? *Mentitur* enim, si se orationem ad eum fundere simulat: quia *nec* etiam *recordatur illius*, donec in talibus perseverare non desistit. *Neque cogitat*, quia ille nunc *taceat*, dum nos iniquè agimus: & *quasi non videre* æstimatur, eò quòd se vidisse non mox ostendit percutiens nos, dum adhuc judicium differt, ut ad pœnitentiam interim convertamur. De quo judicio subditur:

℣. 12. *Ego annuntiabo justitiam tuam,* D. *& opera tua non proderunt tibi.*

℣. 13. *Cum clamaveris, liberent te congregati tui: omnes eos auferet ventus, tollet aura.*

Annuntiabo, inquit, *justitiam tuam*, quam tu secuta es, id est: injustitiam tuam cunctis in die illa manifestabo, *& opera tua tibi* tunc *nil proderunt*, in quibus nunc labores. *Cùm* enim *clamaveris* ante januam thalami cum fatuis virginibus dicens: *Domine, Domine aperi nobis, liberent te*, si possunt, amatores tui, qui undique congregabantur ad fornicandum tecum. (Matth. 25. 11.) Sed A. tunc *eos omnes auferet ventus* turbinis, & in abyssum præcipitabit. Hactenus multitudini pravorum Catholicorum vel unicuique hujusmodi animæ inproperavit mala, quæ agit: & nunc de electorum populo subjungitur:

Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram, & possidebit montem sanctum meum.

Plebs quidem fornicaria, quæ in amatoribus suis, id est: immundis spiritibus confisa est, peribit. Sed quicunque *fiduciam Dei habet*, ipse salvabitur. In Deo enim confidit, quem conscientia bono- B. rum operum in spei fiducia confirmat. Unde Joannes: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* (1. Joan. 3. 21.) Qui ergo hanc fiduciam habet, *hæreditabit terram* perpetuæ stabilitatis, firmæque quietis, *& possidebit montem* beatæ celsitudinis. Sequitur:

Et dicam: Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei. ℣. 14.

Quia hæc dicit Dominus excelsus & sublimis habitans æternitatem & sanctum nomen ejus in excelso, & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, ut vivificet spiritum humilium, & vivificet cor contritum. ℣. 15.

Non enim in sempiternum litigabo, neque in finem irascar. ℣. 16.

Dicam, inquit, *Viam facite* electis meis O prædicatores. *Præbete* illis *iter* O infideles, qui volebatis viam eorum obstruere. *Declinate de semita* eorum O dæmones, nec eis obsistatis in calle rectitudinis, quo gradiuntur. Aut ita: *Viam facite* illis O Angeli, *præbete* eis *iter*, quò transeant O Dæmones, id est: fugite de itinere eorum. *Declinate de semita* O vitiorum turbæ, quæ solebatis meritis eorum occurrere, ùt illi, qui præibant, & cæcum increpabant. (Luc. 18. 39.) Et vos prædicatores vel Angeli *auferte offendicula de via populi mei*, ut viam rectitudinis absque scrupulo carpant offensionis, & fiat, ùt scriptum est: *Via justorum absque offendiculo.* (Prov. 15. 19.) Paulus omnino præcavere studuit, ne quod exemplum fratribus daret, unde scandalum offensionis sumi potuisset. (1. Cor. 8. 13.) Similiter & cæteri

 boni

boni procuratores Ecclesiæ fecerunt & faciunt.

Et ut Dominus populum suum crederetur sic honoraturus, addit: *Quia non in sempiternum litigabo, neque in finem irascar.* Quondam enim frequenter litigabat per Prophetas cum populo Judæorum increpans iniquitates eorum, & *irascebatur* eis tradens eos in manus hostium. Sed *non in sempiternum litigabit, nec usque in finem sæculi iratus est*: quia per donum gratiæ mediatoris finita est jam ira & litigatio illa.

Excelsus autem *& sublimis* dicitur *Deus*: quia omnem sensum & intellectum exsuperat. Educit enim superessentialis Di- B. vinitas & verbum & intellectum super omnia in obscuritatem: quia neque nomen illius essentiæ est, neque verbum, sed nimis exaltatur. Rectè itaque dicitur *Deus excelsus & sublimis*. Æternitas verò definitur esse interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Quod ex collatione temporalium clariùs liquebit. Nam quidquid vivit in tempore, id est: præsens, à præteritis in futura procedit, nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium possit am- C. plecti, sed crastinum quidem nondum apprehendit, hesternum verò jam perdidit, in hodierna quoque vita non amplius momento vivit. Quod igitur temporis patitur conditionem, licèt illud sicut humana anima sine fine vivat, nondum tamen tale est, ut æternum esse credatur. Non enim totum simul, infinitæ licèt vitæ, spatium comprehendit, atque complectitur, sed futura nondum habuit, transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ totam plenitudinem pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quicquam absit, neque præ- D. teriti fluxerit, id est æternum esse, vel æternitatem jure inhabitare perhibetur. Itaque Deus *æternitatem habitat*: quia esse ejus totum est, & semper est, nescitque mutabilitatem, quod neque cœpit unquam, neque aliquando cessabit, insuperabile quoddam ac sine fine existentiæ pelagus, nullis terminis, nullisque limitibus circumdatum, omnem supergrediens sensum, omne tempus, atque omnem naturam.

Nomen quoque *ejus sanctum est.* Sanctitas enim est, quantum secundùm nos dicendum, omni inquinatione libera & perfectissima & incontaminatissima puritas. Et ideo *nomen ejus sanctum* dicitur: quia valde superexcellentius, quàm intelligere mens ulla possit, est in eo supernaturalis munditiæ puritas, ita ut omnes, qui in hoc ejus nomine credunt, purificet, atque sanctificet. Qui & *in excelso & in* Joan. 1, 1. *sancto habitat*: quia *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Pater enim est excelsum & sanctum habitaculum Filii, sicut & Filius habitaculum Patris. Ait enim: *Quia ego in Patre,* Joan. 10, *& Pater in me est.* Similiter & Spiritus Sanctus 38. in Patre & Filio est. Sic igitur intelligamus, quòd *in excelso & in sancto* Deus *habitare* dicitur: quia ipse sibi est excelsum & sanctum habitaculum, sicut & ipse est æternitas, quam inhabitat.

Potest & cor Angelicorum Spirituum intelligi hoc *excelsum & sanctum habitaculum*, in quo ipse habitat. Unde scriptum Deuter. est: *Respice de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo.* 26, 15. Sed iste tam sublimis tam immensus non solùm in excelso habitat, sed *& cum contrito & humili spiritu* misericorditer habitare dignatur, & *juxta est* Ps. 33, 19. *his, qui tribulato sunt corde.* Qui propterea cum contrito & humili spiritu in homine habitat, *ut* gratia Spiritus sui *vivificet spiritum humilium & cor contritorum*: qui a humilibus dat gratiam, & pœnitentes atque compunctos, qui per peccatum intrinsecus mortui fuerant, vivere facit, & ad amorem suum magis ac magis accendit. Hic itaque tam magnus & tam excelsus atque tam benignus *non in sempiternum litigabit*, ut olim cum Synagoga litigabat, sed resurgente Christo & ad cælos revertente effundet de Spiritu suo super omnem carnem, ut jam non litiget, vel irascatur, sed omnia per gratiam faciat. Unde & subdit:

Quia Spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam.

Spiritus enim *egressus est a facie Domini*, quando venit Paraclitus, quem discipulis Christus à patre misit Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. *Et flatus fecit Dominus*, quando spiritalia dona dedit hominibus. Ephes. 4, 7. *Unicuique enim nostrùm data est gratia secundùm mensuram donationis ejus.* Qui & de

de spiritu humilium, cùm se benignè vivificare dixerat, adjungit:

ỳ. 17. *Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, & percussi eum, abscondi* me ab eo, & indignatus sum: & abiit vagus in via cordis sui.*

ỳ. 18. *** Vias ejus vidi & dimisi eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus ejus.*

ỳ. 19. *Creavi fructum*** labiorum pacem ei, qui longe est, & qui prope, dixit Dominus, & sanavi eum.*

Iniquitas avaritiæ humani Spiritus fuit: quia gloriam sublimitatis in Paradiso superbè cupivit, cùm audisset à serpente: Gen. 3. 5. *Eritis sicut Dii.* *Iniquitas* quippe *avaritiæ* fuit: quia Divinitatem sibi inconcessam ambiit. Et *propter* hanc *iniquitatem iratus est* Dominus, *& percussit eum, & abscondit se ab eo, & indignatus est ei*, & dimisit abire *vagum in via cordis sui.* Antea enim Spiritus hominis tranquilla mentis stabilitate fruebatur intentus supernæ contemplationi, sed post innumeris motibus fluxa mutabilitate substratus est. Nam cùm C stare animus in semetipso nititur, à se ipso aliquo modo etiam nesciendo derivatur, & ab unaquaque re, cui intenditur, fastidio impellente removetur. Sed dum inaniter cogitanda fastidit, docet, quòd aliunde pendet, qui quolibet positus, non requiescit. Ad illum quippe suspensus est, à quo creatus. Et quia ad Deum solum appetendum creatus est, omne autem quod infra appetit, minus est, jure ei non sufficit, quidquid Deus non est. Graviter ergo percussus est: quia unum, D. quem sufficienter habere poterat, amisit, & hunc illucque per multa spargitur.

Percussit namque eum, ut dictum est, Dominus, intimam sanitatem ei auferens, & *abscondit ab eo faciem suam* præclaram pulchritudinem suæ visionis illi subtrahens. Qui repulsus ab intimis *abiit foras vagus in via cordis sui* sequendo concupiscentias suas. *Vias* congitationum *ejus*

* *aliàs*: Abscondi a te faciem meam &c.

** *alias*: Vias ejus vidi, & sanavi eum, & reduxi eum, & reddidi &c.

*** *aliàs*: Fructum labiorum pacem, pacem ei &c.

A. *vidit Dominus*: quia deserebat invisibilia, & appetebat visibilia, & justo judicio *dimisit eum* secundùm desideria cordis ejus. *Abiit vagus in via cordis sui*: quia levi mobilitate cogitationum ductus est. Grave autem consilium cordis omnem inconstantiam vagationis expellit, ut ab intentione Dei non jam leviter dissiliat, sed in eum fixa constantiæ gravitate consistat. Et quoniam sunt animæ, quæ levi motu nunc ista, nunc illa desiderant, omnipotens Deus, quia ipsas leves fluctuationes non leviter pensat, vagationem cordis re- B. linquendo dijudicat. Sed cùm per gratiam respicit, vagam mentem in consilii stabilitate figit, Unde subdit:

Et reduxi eum: Quia cùm leves motus animæ misericorditer dignatur aspicere, hanc protinus ad constantiæ maturitatem format. Itaque Spiritum hominis ob superbiam Deus in initio percutiens *dimisit vagum in via cordis sui*, ut amissa mentis stabilitate vagis motibus per varia desideria longè ab eo foras iret. Nam propterea exivit ab eo: quia superbus erat, & visibilia sequebatur. Revertetur autem, si humiliatus confugerit intus ad protectionem illius, & appetierit ea, quæ intus sunt. Etenim intrare intro appetere intima est: exire foris appetere.

Reduxi, inquit, *eum, & reddidi consolationes ipsi.* Ut humilitate regrederetur ad illud dulce solatium, vel secretum animi, quod est sine amaritudine malarum cogitationum. Hoc enim per donum gratiæ factum est eis, qui Spiritum Sanctum acceperunt. Revocavit ad se pius Dominus servum suum, reduxit fugitivum, condonavit pœnitenti super errore suo, consolatusque est dolentem dans ei Paraclitum consolatorem Spiritum. *Lugentes* verò ejus sunt, qui Spiritum suum deflebant, aut deflent à Deo percussum. Quibus *consolationes* Dominus *reddidit*, sanitatem mentis per medelam Sancti Spiritus reformans eis. *Creavit* enim *fructum labiorum pacem*, id est, instituit, ut *ore confessio fieret ad salutem*. Rom. 10. 10. Fructus quippe labiorum fructuosa confessio oris est, Qui scilicet fructus est *pax*: quia dum confitemur peccata nostra, vel Christum coram hominibus, pacem cum Deo assequimur.

Et hæc pax *creata* est *ei, qui longe est, &* *qui*

Eph. 2. 17. *qui prope*, id est, Judaico & gentili populo. A. Dicit enim Paulus de Christo gentibus: *Quia veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem his, qui prope*, id est, Judæis. Ubi verò creavit fructum labiorum pacem, *sanavit* & spiritum humanum, quem percusserat, dum discors esset: quia per confessionem peccatorum nostrorum ejicimus languores intimos, & sanitatem interioris hominis recipimus. Hæc per Christi gratiam in toto orbe facta sunt, & fiunt. Sed electis pacem assequentibus videamus, quid de reprobis di- B catur. Sequitur:

℣. 20. *Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.*

℣. 21. *Non est pax impiis dicit Dominus.*

Impii sunt *quasi mare fervens*: quia sunt furore turbidi, rixis amari, elationis superbia tumidi, fraude, malitia obscuri, qui & rabie crudelitatis ferventes contra bonos sæviunt, *& redundant* perversorum operum *fluctibus in conculcationem & lutum*. Conculcantur enim ab electis fluctus tribulationum, quas movent: & lutum est immunditia carnalium operum, quæ faciunt. Rectè enim *mare* vocatur, sive mari comparatur amara inquietudo mentis iniquorum, qui dum se vicissim inimicitiis impetunt, quasi adversantes se inde colliduntur. Rectè mari, quod assiduè fervet, assimilatur vita perversorum: quia dum procellosis actionibus concitatur, ab itinere sapientiæ, quiete ac stabilitate disjungitur. Unde *pax* eis esse denegatur: quia semper in cordibus suis turbulenti sunt & inquieti, secumque etiam sæpe rixantes. Venit enim Salvator, ut esset in
Luc. 2. 14. terra *pax hominibus bonæ voluntatis*, non autem malevolis. Ideoque pœnitentibus *creavit fructum labiorum pacem*. Sed *non est pax impiis*, quoniam bona voluntate carent. Hucusque voluminis hujus mensuram extendisse sufficit, ut ad finem hujus operis in alio pertingamus.

Explicit Liber Septimus.

Incipit Liber Octavus.

CAP. LVIII.

℣. 1. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.*

Hoc Dominus unicuique Sacerdoti loquitur ostendens, quia Præpositus Ecclesiæ nullatenus fieri debet, nisi qui doctrinam veritatis incessanter promulgare valet. Nam præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit, ut ante adventum judicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam vocem *clamoris* daturus est præco mutus? Qui etsi assiduè prædicaverit, vix quantum debet, reddere poterit. Non enim ait Dominus: *Clama post multos dies.* Sed: *Clama, ne cesses*, ut incessanter insistat prædicationi. Et Paulus discipulis ait: *Quoniam per triennium die ac nocte non* *Act. 20. 31.*
cessavi cum lachrymis monens unumquemque vestrûm. C. Et si Apostolus, ut se apud Deum absolveret, die noctuque verbum Domini prædicare non cessavit, quid de illis fiet, qui vix post multos dies comisso sibi gregi spiritalia pascua provident?

Debet etiam *sicut tuba exaltare* prædicator *vocem* suam, ut à multis audiri possit, & omnium mentes ad spiritale bellum excitet. Debet *sicut tuba* vocem exaltare, ut quomodo in finem sæculi ad vocem tubæ fiet resurrectio mortuorum: sic auditores prædicatoris à morte animæ suscitentur. D. Debet *annuntiare populo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum*, id est, ut mala Ecclesiæ, quæ faciunt, manifestet illis, & redarguat. Unde alibi Dominus minatur eis dicens: *Si non annuntiaveris iniquo* *Ezech. 3.*
iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua *18.*
requiram. *Domus* autem *Jacob* Ecclesia est; quia Christus, ut scriptum est, *regnabit in* *Luc. 1. 33.*
domo Jacob in æternum. Cur autem populo fidelium annuntianda sint peccata eorum subditur:

Me

℣. 2. *Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quæ justitiam * fecerit.*

* aliàs: fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit.

De die in diem, ac si dicatur: *Cottidie.* Vel *de die in diem*, id est: *De luce in lucem, de intelligentia in intelligentiam* quærunt me. *Et volunt scire vias* justitiæ, per quas ad me veniant, *quasi gens, quæ justitiam fecerit.* Qui enim jam cœpit facere justitiam, ille diligentiùs debet inquirere vias Dei, & qui minora, quæ nôsse potuit, opere complevit, debet majora cognoscere, in quibus proficiat. Sequitur: *Rogant me judicia justitiæ*, id est, interrogant me, ut notificem illis *judicia justitiæ* meæ, quibus aliorum actiones approbo, & aliorum improbo. Et *appropinquare Deo volunt* merito bonæ conversationis dicentes:

℣. 3. *Quare jejunavimus, &c.* Deus *non aspicere* dicitur, & *non scire* hoc, quod non accipit, nec ei gratum est. Qui quare jejunium eorum & humiliationem non aspexerit, manifestar respondens illis: *Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra & omnes debitores vestros repetitis.*

℣. 4. *Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè*

Hoc, inquit, reprehensibile invenitur in jejunio vestro, quia dum jejunatis, perversam *voluntatem vestram sequi* non omittitis, cùm non vestram, sed Dei voluntatem facere deberetis. *Et omnes debitores vestros repetitis.* Qui debitorem suum hoc, quod dedit, reperit, nihil injustum agit. Sed dignum est, quisquis se in pœnitentia macerat, etiam hoc sibi, quod justè competit, interdicat. Sic enim nobis afflictis & pœnitentibus à Deo dimittitur, quod injustè egimus, si pro amore illius & hoc, quod nobis justè competit, relaxamus. Abstinentes solicitè semper aspiciant, ne dum gulæ vitium fugiunt, acriora iis vitia quasi ex virtute generentur, ne cùm carnem macerant, ad inpatientiam erumpant: quia nulla est virtus, cum caro vincitur, si spiritus ab ira superatur. Aliquando autem dum mens abstinentium ab ira se deprimit, hanc quasi peregrina veniens lætitia corrumpit: & eò abstinentiæ donum deperit, quò se à spiritalibus vitiis non custodit. Unde rectè dicitur: *In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestræ.* Et item: *Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè. Voluntas* quippe ad lætitiam pertinet: *lites & pugnus* ad iram. Incassum ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus mens vitiis dissipatur, si à pravis suis voluptatibus animus non refrænatur, si jurgia non sopiantur. Unde & subditur:

Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.

In excelso quippe auditur *clamor* noster, quando nos apud Deum accusat perversitas actionum nostrarum. De cujusmodi clamore dictum est: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est.* (Gen. 18. 20) Vel *auditur in excelso clamor* noster, quando clamorem peccati Angeli ad Deum de nobis deferunt. Sed frustra jejuniis affligimur, quamdiu clamor de nobis sursum auditur. Rursus admonendi sunt abstinentes, ut abstinentiam suam & semper sine immutatione custodiant, & nunquam hanc apud occultum judicem eximiæ virtutis credant, ne fortasse si magni meriti esse creditur, cor in elationē sublevetur. Unde subditur:

Nunquid tale est jejunium, quod ℣. 5.
elegi, per diem affligere hominem animam suam?

Sed ut acceptabile sit jejunium dicitur inferiùs: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam* (℣. 7.) Qua in re pensandum est, virtus abstinentiæ quàm parva aspicitur, quæ non ex virtutibus aliis commendatur. Ad hoc autem, quod dixerat: *Nunquid tale est jejunium, quod elegi?* subnectit dicens:

Nunquid contorquere quasi circulum caput suum & saccum & cinerem sternere?

Contorquere quasi circulum caput dicit nimium inclinare. Qui enim nimis caput humiliat, velut in modum circuli se ipsum curvat. Sed ita caput inclinare, & jacere in sacco & cinere non commendat jejunantem nisi & opera pietatis fecerit. Non enim quærit Deus afflictionem solam & humiliationem per injuriam corporis, ut instar circuli caput torqueat, qui corpus & colla submittat, nec ut sacco quis vestiatur, & in cinere dormiat. Unde & subditur:

Nunquid istud vocavi jejunium & diem acceptabilem Domino? Ubi autem Dominus ju-

junium, quod ipse non approbat, ostendit: A quod jejunium sibi placeat manifestat dicens:

℣. 6. *Nonne hoc est majus jejunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes: dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe.*

Si quos in carcerem captivos colligâsti, *dissolve* eos: quia istæ *colligationes* sunt *impietatis*; & *fasciculos*, quibus in captione suos quibusdam ponderibus onerare. Vel *colligationes* istæ & *fasciculi*, sunt chartarum fasciculi, in quibus fœneratorum calumniæ continentur, & opprimuntur pauperes ære alieno. Si quem etiam injustè Sacerdos excommunicaverit, cerno ibi *colligationem impietatis*. Si cui inportabile onus immoderatæ pœnitentiæ imposuerit, video ibi *fasciculum deprimentem*. Si cujus mentem impietas colligaverit, considero ibi *colligationem impietatis*. Omnes ergo hujusmodi colligationes & fasciculos oportet solvi, ut jejunium fiat acceptabile. Sed & servi, qui senio *confracti* sunt, *dimittantur* jam *liberi*, *& omne onus dirumpatur* ab eis. Hæc enim omnia relaxare misericorditer debet, qui conscientiæ suæ vincula relaxari divinitus quærit, Et ut superna beneficia capiat, operetur, quod subditur:

℣. 7. *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.*

Id est: Carnem egentis proximi tui, quia *tua* est.

℣. 8. *Tunc erumpet quasi mane lumen* D *tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te.*

℣. 9. *Tunc invocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet: Ecce adsum.*

Tunc, inquit, quando hæc feceris, *erumpet quasi mane lumen tuum*: quia nox culpæ, quæ cor tuum obscurabat, discedet, & fulgor justitiæ illustrabit illud. *Tunc erumpet quasi mane lumen tuum*: quia tenebræ peccatorum te deserent, & justitiæ luce fulgesces. *Et citiùs veniet sanitas* animæ tuæ, quæ in peccatis languerat. *Et anteibit faciem tuam justitia tua*; quoniam ante te præmittes ad Deum bona opera tua, thesaurizans tibi thesauros in cœlo, ac deinde *gloria Domini colliget te*, cùm audieris: *Intra* Matth. 25. 23. *in gaudium Domini tui.* Vel: *Percipite regnum.* Cumque prædicta pietatis opera feceris, ibid. 34. *tunc invocabis, & Dominus exaudiet*: quia citiùs exauditur oratio, quam boni operis meritum adjuvat. Nam qui Deum jubentem non vult exaudire, quomodo Deus orantem exaudiet? Ait enim: *Quid vocatis* Luc. 6, 46. *me Domine, Domine, & non facitis, quæ dico?* B Qui ego præcepta Domini libenter exaudit, id est, facit, hujus preces Deus gratanter accipit, & clamanti in oratione respondet: *Ecce adsum.* Sequitur:

Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris digitum extendere, & loqui, quod non prodest,

Cum effuderis esurienti animam ℣. 10. *tuam, & animam afflictam repleveris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt, sicut meridies.*

Inprimis enim debes *auferre catenam de medio tui*, id est, de corde tuo, ut omne C vinculum peccati, quod mentem tuam constringit, abjicias. Dissolve enim de corde tuo colligationes impietatis, deinde soluto conscientiæ vinculo *desine* jam *digitum extendere, & loqui, quod non prodest*, & indisciplinatos motus & inutilia verba dimittas. In *extensione* enim *digiti & locutione, quæ non prodest*, vaga & indisciplinata manuum & linguæ notatur dissolutio. Exterior enim motus indicat, quòd nulla interius boni consilii radice subsistat. Vel *digitum extendit & loquitur, quod non prodest* animæ suæ, qui singulos quasi digito notans detrahit eis. Ablata verò cordis catena, & compositis exteriorum membrorum motibus debes jam inservire virtutibus scilicet *esurienti misericorditer effundere animam tuam*, ut animi compassione piis operibus foras effundas adjuvando eum, in quibuscunque potueris, ex animo & bona voluntate, & afflictam egentis animam beneficiis eleemosynarum replere.

Et tunc *orietur in tenebris* vitæ præsentis *lux tua, & tenebræ tua erunt sicut meridies*: quia Dominus *educet quasi lumen justitiam tuam,* Ps. 36, 6. *& judicium tuum tanquam meridiem.*

Orie-

Orietur in tenebris lux tua: quia in medio na- A.
tionis pravæ & perversæ lucebis sicut lu-
Ephes. 5. 8. minare in Mundo. *Et tenebræ tuæ erunt*
sicut meridies: *Fuistis enim aliquando tenebræ,*
nunc autem lux in Domino.

– Vel appellatione tenebrarum desig-
nari potest vita futura : quia reprobi mit-
tentur in tenebras exteriores. Unde Do-
Joan. 9. 4. minus ait: *Me oportet operari opera ejus, qui*
misit me, donec dies est. Veniet nox, quando ne-
mo potest operari. Diem quippe vitam
præsentem appellat, vel etiam se ipsum in
hac vita: noctem vero spatium, quod
huic vitæ succedit: quia tunc nemo
valet operari. *Orietur* ergo *in tenebris lux* B.
tua: quia in illo sæculo videbis lumen,
quando peccatores tenebris erunt invo-
luti. *Et tenebræ tuæ sicut meridies erunt*:
quia claritate lucidissima circumdabe-
ris.

℣. 11. *Et requiem dabit tibi Dominus*
Deus tuus semper.

Qui introducet te in requiem suam,
ut cum eo requiescas: & cùm egressa fue-
rit de corpore anima tua, *& implebit* eam
splendoribus æternæ lucis, *& ossa tua libera-* C.
bit de interitu & igne perpetuo in fine sæ-
Ps. 50. 10. culi, quando corpus tuum suscitabit. *&*
exultabunt ossa humiliata Sed quid interim
per Divinam gratiam assequeris, subdi-
tur:

Et eris quasi hortus irriguus, & sicut fons
aquarum, cujus non deficient aquæ. Eris quasi
hortus irriguus; quia cœlestis gratiæ rivu-
lis perfusus virtutum flores & opera vi-
rentia semper habebis. *Et sicut fons aqua-*
Joann. 4. *rum indeficientium* dicente Domino: *Qui*
13. 14. *biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in* D.
æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vi-
tam æternam Sequitur;

℣. 12. *Et ædificabuntur in te deserta*
sæculorum: fundamenta generatio-
nis & generationis suscitabis.

Deserta sæculorum sunt dicta & exempla
Patrum antiquorum, quæ jam olim à sæ-
cularibus hominibus derelicta sunt. Sed
in te ædificabuntur, cùm Sanctorum Patrum
dicta & facta in ædificio conversationis
tuæ posueris. *Fundamenta* verò *generatio-*
nis & generationis Prophetæ sunt & Aposto-
Eph. 2. 19. li. Unde dicitur credentibus: *Quoniam*
estis cives Sanctorum & domestici Dei superædi-
ficati super fundamentum Apostolorum & Pro-
phetarum. Quæ scilicet fundamenta quo-
dammodo jacent in infimis apud illos, qui
ea negligunt, & præcepta moresque eo-
rum in suis operibus non extollunt. Sed
tu ea *suscitabis* in te ipso, quando in fabrica
vitæ tuæ ea eriges. Sequitur:

Et vocaberis ædificator sepium, avertens
semitas in quietem.

Ædificator sepium vocaberis: quia *sepes*
vitæ ædificabis, cùm desideria carnis
coërcens illicitas eorum vias obstruxeris.
Sepes circumdabis vineæ Dei, quæ est ani-
ma tua, vel Ecclesia, ut omnium bestia-
rum in eam prohibeantur accessus. *Et*
semitas avertes in quietem, cùm sæculi actio-
nes deserens tranquilla mente Deo soli
servieris. *Semitas avertes in quietem*, ut ne-
quaquam ira Dei desæviat, sed placatus
sit tibi Dominus, & omnes indignationis
ejus semitæ conquiescant. Vel *sepes ædi-*
ficabis, & semitas avertes in quietem, si amore Ps. 45. 11.
religionis undique tibi aditus obstruxeris,
ut jam foris per diversa vagari desistas, &
in loco tuo manens facias, quod scriptum
est: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus.*
Unde & subditur:

Si averteris à Sabbatho pe- ℣. 13.
dem tuum facere voluntatem
tuam in die sancto meo, & vo-
caveris Sabbathum delicatum, &
sanctum Domini gloriosum, &
glorificaveris eum, dum non
facis vias tuas, & non invenitur
voluntas tua, ut loquaris sermo-
nem.

Tunc delectaberis super Domino, ℣. 14.
& sustollam te super altitudines ter-
ræ, & cibabo te hæreditate Jacob pa-
tris tui.

Sabbathum electorum est, ut actiones
sæculi fugiant, ne in eis involvantur pec-
cato, sed liberi Deo vacare valeant. Et
hoc Sabbathum est *Sanctus dies Domini*;
quia tranquilla vita religiosorum est san-
cta & clara coram Deo. Ab hoc igitur
Sabbatho *averte pedem tuum facere volunta-*
tem tuam in hoc die sancto Dei, ne foras ad a-
ctiones mundanas, ut voluntatem tuam fa-
cias, egrediaris, qui Deo intus vacare eli-
gi-

Eccli. 11. gisti: sed *à voluntatibus tuis avertere*, ne san- A.
30. ctæ quietis Sabbathum violes. Et *voca Sabbathum delicatum & sanctum Domini gloriosum*, atque *glorifica eum non faciens vias tuas*. *Delicatum* enim, id est, subtile debes vocare illud, ne Judaico sensu loquaris de eo putans ab omni opere illicito cessandum, sed etiam ab omni appetitu mundanarum rerum. Tunc namque est *delicatum Sabbathum*, cum mens ab omni labore cupiditatum quiescit. Magna enim requies mentis est nil concupiscentiæ sæcularis habere. Nam si ad terrena appetenda cor inhiat, tranquillum esse nullatenus potest: quia vel non habita con- B. cupiscit, ut habeat, vel adepta metuit, ne amittat. Si verò semel in appetitu cœlestium fortiter animus figitur, minùs rerum temporalium perturbatione vexatur: quia velut in quodam secreto quiescit, & strepitum Mundi non sentit. Ita ergo *delicatum* debes celebrare *Sabbathum, & Sanctum* Deum, id est, Christum ejus *voca gloriosum* decantans nomen ejus: *& glorifica eum, dum non facis vias tuas*, id est, actiones proprias, ut qui vias actionum tuarum pro ejus amore reliquisti, non sis C otiosus, sed eum in te ipso glorificare studeas, ut secundùm Legem diem Sabbathi sanctifices. Diem quippe Sabbathi sanctificat, qui ab illicitis quiescit, & ea, quæ sancta sunt, agit.

Et glorifica eum, id est, diem Sabbathi, *dum non facis vias tuas*, ut qui à tuis actionibus & propriæ utilitatis operibus causâ religionis quiescis, Sabbathum hujus sanctæ quietis glorifices dignis operibus justitiæ & sanctitatis. *Et non inveniatur voluntas tua, ut loquaris sermonem*, sed in hoc frange voluntatem tuam, ut non ad ejus arbitrium, loquaris: atque silentium amore D. religionis custodi, ne fortè delinquas in lingua tua. Et cùm ita vixeris, *tunc delectaberis super Domino*: quia his sanctæ conversationis profectibus ad perfectam charitatem, quæ foras mittit timorem, pervenies, ut omnia hæc jam non ex necessitate, sed ex dilectione custodias, ut in amore Dei requiescas.

Et sustollam te super altitudines terræ, ut omnia, quæ apud homines alta sunt, transcendas. Quasi enim quædam inferiora terræ sunt damna, contumeliæ, egestas, abjectio, quæ ipsi quoque dilectores sæculi, dum per latæ viæ planitiem ambulant, vitando calcare non cessant. *Altitudines* verò *terræ* sunt lucra rerum, blandimenta subditorum, divitiarum abundantia, honor & sublimitas dignitatum. Quæ quisquis per ima desideria adhuc incedit, eò ipso alta æstimat, quo magna putat. At si semel cor in cœlestibus figitur, mox, quam abjecta sint, cernitur, quæ alta videbantur. Nam sicut cum montem quisque conscendit, eò paulisper cætera subterjacentia despicit, quò ad altiora ampliùs gressum tendit: ita qui in summis intentionem figere nititur, dum annisu ipso nullam vitæ præsentis gloriam esse deprehendit, *super altitudines terræ* elevatur, & quod priùs in infimis desideriis positus super se credidit, post ascendendo proficiens sibi subesse cognoscit.

Et cibabo, inquit, *te hæreditate Jacob Patris tui*: Quia cœlestium contemplatione satiaberis. Sicut, qui fidem habet, filius Abrahæ vocabitur: ita qui supplantat vitia atque peccata filius *Jacob* dicitur, & cujus quis virtutem imitatur, hujus quoque filius appellatur. *Hæreditas* autem *Jacob* Patria illa beatæ mansionis est, de qua per Ezechielem Dominus his, qui mortui sunt, electis promittit: *Ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris populus meus, & inducam vos in terram* Israel. Ezech 37. 12. *Cibatur* ergo *hæreditate* Jacob, qui mente patriam illam ingreditur, & in contemplatione illius pascitur. Sed tunc plenariè justi omnes in illa hæreditate pascentur, quando *venient & recumbent cum Abraham & Isaac* Math. 8. *& Jacob in regno cælorum*. Ut autem hæc 11. omnia vir Deo plenus auctoritate robusta firmaret, subjecit:

Os enim Domini locum est:

Neque enim à se ipso Propheta dixit, sed Deo in se loquente cuncta protulit. Ostenditque hactenus cuilibet fidelium, quantum in virtutibus successum habiturus sit, si totus ad religionem conversus toto corde justitiam sectari studuerit. Post hæc plebem hanc carnalium, quæ per suas nequitias à Deo longè recessit, affatur dicens:

CAP.

CAP. LIX.

℣. 1. **E**CCe non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat.

℣. 2. *Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret.*

Putant enim nonnulli homines De-
B. um alterius voluntatis vel potentiæ nunc esse, quam olim fuit, dum audiunt Patres nostros citiùs in oratione exauditos, & se non exaudiri conspiciunt: Patres de suis tribulationibus quantocius salvatos, vel ad æternam salutem perductos, se autem à diuturnis calamitatibus suis non salvari, neque perpetuam salutem posse adipisci. Quibus aptè respondetur, quia *non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat*, sicut olim Patres salvavit, si quis salvari dignus fuerit: *Neque aggravata est auris ejus*, ut modò, sicut quondam, non exaudiat,
C. si fuerit, qui exaudiri mereatur.

Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum. Tollite ergo iniquitates de medio, & Deum vobis proximum ipsi fecistis. Idcirco enim tametsi Deus aderat precibus sanctorum Patrum, quia medius separans non erat inter eos & Deum. *Et peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret.* Quia peccatorum tenebris obscuratum est cor vestrum, ne serenum vultum bonitatis & gratiæ ejus queat videre, & ab ipso, quod petie-
D. rit, obtinere. Sequitur:

℣. 3. *Manus (enim) vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur.*

Ideirco non estis digni, ut exaudiamini: quia *manus vestræ pollutæ sunt* humano *sanguine*, quem fudistis. Vel *sanguine*, id est, peccato inquinatæ sunt manus vestræ: *& digiti vestri* qualibet *iniquitate*, quam operati estis: *& labia vestra* non so-
Sap. 1. 11. lùm otiosum sermonem, sed & *mendacium*

A. protulerunt, quod est pejus: quia *os, quod mentitur, occidit animam.* Quomodo ergo exaudiri poterit deprecatio oris, quod talia loqui consuevit, nisi priùs pœnitentiam egerit: Adhuc autem de hujusmodi hominibus subditur:

Non est, qui invocet justitiam, nec est, qui judicet verè: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates. ℣. 4.

Non est quisquam ex hac multitudine pravorum, *qui invocet justitiam*, id est, in
B. corde suo justificari precetur. Ille enim, *justitiam invocat*, id est, in se ipsum vocat, qui cor suum justitiæ habitaculum idoneum parat, & justitiam à Deo postulat. Sed nemo est in istis, qui hoc faciat. *Nec est, qui judicet verè*: quia falso mentis judicio æternis temporalia præponunt. *Sed confidunt in nihilo*, id est, in præsenti vita, in viribus suis, in equis, in armis & divitiis. Omnia enim hæc nihil sunt in comparatione cœlestium & æternorum. *Et loquuntur vanitates*: quia laudant tempo-
C. ralia, vel proferunt otiosa verba & inania. Sequitur:

Conceperunt laborem & pepererunt iniquitatem.

Conceperunt laborem: quia graviter in corde suo laboraverunt excogitantes, quomodo temporalia per fas & nefas acquirerent, & cæteros anteirent. *Et pepererunt iniquitatem* proferendo in operatione, quod intus conceperant. Sequitur:

Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ℣. 5.
D. *ovis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.*

Ova aspidum rumpuntur, quando malignorum spirituum consilia, quæ in cordibus pravorum latent, perversis operibus aperiuntur. *Telas* quoque *araneæ texunt*: quia pro hujus mundi concupiscentia temporalia quælibet faciunt. Quæ dum nulla stabilitate solidata sunt, aura procul dubio vitæ transeuntis pereunt. Benè autem dicitur: *Qui comederit de ovis eorum, morietur*: Quia qui immundorum spirituum consilia recipit, vitam in se animæ occidit. *Et quod confotum est, erumpet in regulum*: Quia consilium maligni spiritus,

 quod

quod corde tegitur, ad pœnam iniquitatum nutritur. *Regulus* namque serpentium Rex dicitur: reproborum caput Antichristus. *Quod ergo confotum fuerit, in regulum erumpit*: quia qui in se nutrienda aspidum consilia recipit, membrum iniqui capitis factus, in corpus Antichristi accrescit. Sequitur:

℣. 6. *Tela eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.*

Tela eorum non erunt in vestimentum: Quia ex his, quæ operantur, non fiet indumentum animæ. B. *Neque operientur operibus suis*, sed nudi remanebunt, & confusione pleni. Nam quoniam æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore amittunt: & ante judicem nudi veniunt, quia vestem sibi bonorum operum texere noluerunt. Si enim nos apud Deum nostra opera quasi vestimentum non tegerent, nequaquam voce Angelica diceretur: *Beatus, qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & ne videant turpitudinem ejus.* (Apoc. 16. 15.) Turpitudo enim nostra tunc cernitur, cùm vita reprehensibilis ante justorum oculos in judicio nequaquam boni C. operis tegmine velatur. *Non* ergo *operientur* iniqui *operibus suis*: quoniam *opera eorum sunt inutilia*, dum pro temporali vita faciunt omnia. Sequitur.

℣. 7. *Pedes eorum ad malum currunt, & festinant, ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles, vastitas & contritio in viis eorum.*

℣. 8. *Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum, semitæ* D. *eorum incurvatæ sunt eis: omnis, qui calcat in eas, ignorat pacem.*

Pedes eorum ad malum currunt, & festinant: Quia properant, ut aliorum bona rapiant. *Et sanguinem innocentem effundunt*: quia illos injustè perimunt, quorum substantias rapiunt. *Cogitationes eorum inutiles*: Quia nil de æternis bonis, sed de transitoriis assiduè cogitant, & mala proximis in corde suo machinantur. *Vastitas & contritio in viis eorum*: Quia exer- A. citibus congregatis regiones, per quas transeunt, vastant, & conterunt.

Viam pacis nescierunt: Quia quocunque pergunt, aliorum facultates invadunt. *Et non est judicium in gressibus eorum*: Quia indiscretè super bonos & innocentes irruunt sicut super malos vel sibi adversantes. Aut certè *vastitas & contritio in viis eorum est*: Quia dum turbulentas actiones incessanter insequuntur, omnis eorum requies tam intus quàm foris vastatur, & conteritur. *Viam pacis nescierunt*: Quia Deo concordare in actionibus suis non noverunt. Ille enim *viam pacis* sectatur, qui à veritatis itinere in viam scandali non derivatur. Unde per Zachariam dicitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.* (Luc. 1. 79.) Tunc enim gressus nostros in viam pacis dirigimus, quando per illud actionis iter pergimus, in quo ab Auctoris nostri gratia non discordamus. Sed reprobi viam pacis nesciunt; quia pravitate voluntaria cæcati callem rectitudinis, qui Divinæ voluntati concordat, ignorant. *Et non est judicium in gressibus eorum*: Quia in his, quæ faciunt, examen discretionis non habent. *Gressus* quippe eorum actiones sunt, quibus innituntur, & quasi passibus promoventur. Sed *non est judicium in gressibus eorum*: quoniam operationes suas examinare negligunt, dum suæ voluntatis libitum sequentes, quod sibi placet, faciunt sive bonum sive malum. *Semitæ eorum incurvatæ sunt eis*: Quoniam terrena semper & infima sequuntur in operationibus, per quas incedunt. *Omnis, qui calcat per eas, ignorat pacem.* Quia *quicunque voluerit amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituetur.* (Jacob. 4. 4.) Sequitur:

Propter hoc elongatum est à vobis judicium recti examinis. ℣. 9.

Animalis enim non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: spiritalis autem diiudicat omnia. (1. Cor. 2. 14.) *Et non apprehendet vos justitia*, quamdiu sic agetis: quia priùs relinquenda est iniquitas, ut pòst tribuatur vobis justitia. Post hoc populus Judæorum pœnitentiam acturus inducitur, cùm protinus subditur.

Expectavimus lucem, & ecce tenebræ: splendorem, & in tenebris ambulavimus.

Palpavimus sicut cæci parietem, ℣. 10.

&

& quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, & in caliginosis quasi mortui.

℣. 11. *Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus.*

Nam quia Redemptoris adventum diutiùs expectaverunt, sed in adventu ejus *tenebras* infidelitatis incurrerunt, rectè jam resipiscentes dicunt: *Expectavimus lucem, & ecce tenebræ: splendorem, & in tenebris ambulavimus.* Christus enim *lux* est mundi, & splendor paternæ gloriæ. Quem isti venturum prophetando sustinuerunt, sed venientem non cognoverunt, & quos ad spem aperuerunt mentis oculos, ad præsentiam lucis clauserunt, & lumen respuentes tenebras elegerunt. Qui & subdunt: *Palpavimus sicut cæci parietem.* Aperta enim miracula viderant, & adhuc eum quasi palpantes inquirebant, cùm dicerent: *Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam.* (Joan. 10. 24.) Ecce miraculorum lux ante oculos aderat, & tamen in cordibus suis tenebras offendentes adhuc inquirendo palpabant. Apertam enim jam januam lucis nolentes intrare credendo palpabant foris velut cæci parietem tentando. Unde & adjungunt:

Impegimus meridie quasi in tenebris. Dum enim Divinæ virtutis miracula cernerent, & tamen de ejus Divinitate dubitarent, *in meridie tenebras* passi sunt: quia visum in ipso veritatis lumine perdiderunt. Insuper *in caliginosis impingebant quasi mortui,* dum visu cordis amisso offenderent in lapidem offensionis. Vel *expectaverunt splendorem, & ambulaverunt in tenebris* ita Scripturas sacras quasi parietem cæci palpantes, verba tantum earum, & folia, non fructum vel sensum, qui tenetur in literis, quærentes. In toto enim Orbe Solis justitiæ splendore rutilante illi morantur in tenebris & infidelitatis errore. Sed pro his malè gestis subjungunt de luctu pœnitentiæ suæ:

Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Ursus enim vehementissimè rugit, quando plangit: columba verò pro cantu semper gemere consuevit. Sic & isti ad prædicationem Eliæ faciunt, & qui de cassa expectatione sua consequenter addunt: *Expectavimus judicium, & non est: salutem, & elongata est à nobis.* Diutissimè enim in hac captivitate sua expectaverunt, ut Deus causam eorum judicans liberaret eos, sed frustra: Et salutem ereptionis suæ præstolati sunt, sed elongata est ab eis. Et quare judicium & salutem non invenerunt, ostendunt subdendo:

Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ (coram te,) & peccata nostra responderunt nobis. ℣. 12.

Nam ex quo Christum amiserunt, semper iniquitates iniquitatibus addiderunt. Quibus & *responderunt peccata* sua: quia secundùm quod merebantur, receperunt. Sequitur:

Quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus.

Peccare & mentiri contra Dominum. ℣. 13.

Ideo *multiplicatæ sunt iniquitates* eorum: *quia scelera ipsorum sunt cum eis. Scelera* verò *eorum cum eis* sunt: quia Christum, qui suo sanguine peccata solus lavit, amiserunt. *Impossibile est enim sanguine hircorum & taurorum auferri peccata.* (Hebr. 10. 4.) Qui & *peccaverunt, & mentiti sunt contra Dominum*, quando falsis criminationibus accusaverunt eum, & occidi fecerunt. Sequitur:

Et aversi sumus, ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem.

Aversi sunt, ne irent post tergum Dei sui: quia Christum sequi noluerunt in gratia Evangelicæ novitatis, sed locuti sunt calumniam & transgressionem dicentes: *Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit.* (Joan. 9. 16.) Vel: *Ecce homo vorax & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum,* (Matth. 11. 19.) & his similia. Sed & illi aversi sunt, ne irent post tergum Dei sui, de quibus Joannes refert, quia *multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant.* (Joan. 6. 67.) Locuti sunt *calumniam & transgressionem*: quia cùm audissent de corpore & sanguine ejus comedendo & bibendo, dixerunt: *Durus est hic sermo, quis potest eum audire?* (ibid. 61.) Sequitur:

Concepimus & locuti sumus de corde nostro verba mendacij.

Dum

Dum Salvatorem accusare quærerent, multa *verba mendacii conceperunt & locuti sunt*, & hoc fecerunt *de corde suo. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria.* (Matth.15.19.) Vel *conceperunt de corde & locuti sunt mendacia* contemnentes legem Dei, & sequentes traditiones, quas in suo corde simulaverunt. Sequitur :

℣. 14. *Et conversum est retrorsum judicium, & justitia longè stetit : quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi*

℣. 15. *Et facta est veritas in oblivionem, & qui recessit à malo, prædæ patuit.*

Conversum est retrorsum judicium : quia principes Sacerdotum ac Scribæ & Seniores, qui justè judicare deberent, sine judicio condemnaverunt Christum reum esse mortis. Et omnis tunc *justitia longè stetit* ab eis, cùm per invidiam traderent eum. *Corruit* enim *veritas in platea*, quæ erat ante prætorium Pilati. In hac igitur platea corruit veritas, ubi regnavit Judæorum sola perversitas. *Æquitas* illuc *ingredi non potuit* : quia perfidia Judæorum nequaquam innocentem sed reum dimitti quæsivit. *Et* exinde *facta est* Judæis *veritas in oblivionem*, & populus credentium, *qui recessit à malo* perfidiæ eorum, *patuit prædæ* violentorum. Unde & laudari meruit ab Apostolo dicente : *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam.* (Hebræ.10.34.) Sequitur :

Et vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus : quia non est judicium.

Displicuit ideo, *quia judicium non est* apud Judæos ; dum Salvatorem injustè condemnant ; vel in cæteris, quæ deinceps faciunt. Sequitur :

℣. 16. *Et vidit Deus, quia non est vir : & aporiatus est, quia non est, qui occurrat.*

Non est vir in Judæis, id est : probus & viriliter agens, sed omnes sunt vulgares, & amentes : quia *omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* (Ps.13.3.) Unde & non est, *qui occurrat* Deo : quia non est inter eos justus quisquam, qui Divinam iram objectu suæ intercessionis ab illo populo dignus sit avertere. *Aporiari* verò laborare est, vel angustiari sive affligi : quia *poros* vocamus foramina cutis, quibus sudor egreditur. *Vidit* ergo *Deus, quia* in Judæis *non est vir : & aporiatus est*, id est : laboravit : *quia non est, qui sibi occurrat.* Quasi enim labor & afflictio grandis est Deo, quando nullus orando animadversioni ejus obviat. Vel sicut dictum est ante nos, *aporia* est contemptus vel privatio. Unde Apostolus : *Aporiamur*, inquit, *sed non destituimur*, id est : contemnimur, & tanquam propriis lucris privamur. (2. Cor.4.8.) *Porion* enim Græcè, Latinè lucrum dicitur. Hinc aporiari dicimus contemni, & à propriis lucris privari. Deus enim *aporiatus est*, id est : animarum lucra de Judæis amisit : *quia non est, qui occurrat* iræ ejus, & contemnitur ab eis. Sequitur :

Et Salvavit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum.

Salvavit sibi brachium, id est : resuscitavit sibi Christum suum : *& justitia ejus*, quam habet contra Judæos, *ipsa confirmavit eum* adversus eos. Vel *justitia ejus*, id est : justitia Christi *ipsa confirmavit eum* in regno. Unde ait Patri : *Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmâsti me in conspectu tuo in æternum.* (Ps 40.13.) Sed hæc de malis Catholicis libet intueri. Aiunt enim :

Expectavimus lumen, & ecce tenebræ : splendorem, & in tenebris ambulavimus. Plerumque enim pravi homines, dum per illicitas actiones quærunt assequi splendorem prosperitatis & honoris, inveniunt *tenebras* tribulationis & confusionis. Qui & subjiciunt : *Palpavimus sicut cæci parietem. Palpant* enim perversi *parietem ùt cæci* : quia sæpe in proximis, dum bona opera conspiciunt, si qua mala lateant, investigant : & solicitis inquisitionibus laborant, si quid fortè, quod accusare possint, inveniant. Sana quidem membra conspiciunt, sed clausis oculis cordis vulnus palpantes quærunt. Et *impingunt meridie quasi in tenebris* : quia dies boni operis claret exteriùs, sed illi qui livoris sui tenebras intus tolerant, in luce quasi in nocte offendunt : quia dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, malum, quod non vident, ad accusationem quærunt : & quia hoc invenire nequeunt, *in meridie*

boni

boni operis offendentes *impingunt*. *Et in caliginosis oberrant quasi mortui*: quia tenebris suis circumdati, quò se magis vertere debeant, nesciunt: quoniam dilectionis
1.Joa.2.11 vitam perdiderunt. *Nam qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, & nescit, quo eat*:
ibid.3.14. *quoniam tenebræ obcæcaverunt oculos ejus. Et qui non diligit, manet in morte.* Sed quia & istos nonnunquam Divina pietas, ut mala sua defleant, respicit, rectè subjungunt: *Rugiemus quasi ursi omnes, E quasi columbæ meditantes gememus.*

Rursum quia diuturnis afflictionibus ob iniquitates suas plerumque deprimuntur, *expectavimus*, inquit, *judicium, & non est*: *salutem, & elongata est à nobis. Multiplicatæ sunt enim iniquitates coram te, & peccata nostra responderunt nobis.* Expectant enim *judicium* ereptionis suæ, & non est: *salutem* liberationis, & elongabitur ab eis: quoniam *peccata* sua *responderunt* eis afflictiones istas promittendo & reddendo. Qui adhuc confitentur dicentes: *Quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus, peccare & mentiri contra Dominum.* Scelera namque eorum cum eis sunt: quia veniam non merentur. Peccant enim assiduè, & frequenter mentiuntur contra Dominum falsò jurantes in nomine Domini. Sequitur:

Et aversi sumus, ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam, & transgressionem.
1.Joa.2.6. *Qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* Sed falsi Christiani *avertuntur post tergum Domini*: quia vestigia ejus usque in finem non sequuntur, sed ad mundi concupiscentias revertuntur. *Loquuntur* enim *calumniam & transgressionem*, dum Præpositos suos mandata Divina transgredi calumniantur. Unde & subdunt: *Concepimus & locuti sumus de corde* nostro *verba mendacii.* Concipiunt enim sæpius, & loquuntur de corde suo verba mendacii etiam contra bonos.

Deinde: *Conversum & retrorsum judicium*: Quia jam plerique homines potiora esse judicant carnalia quàm spiritalia, terrena quàm cœlestia. *Et justitia longè stetit*: Quia procul eam à suis actionibus repulerunt. *Platea* verò nomen accepit à latitudine, quia *Platos* Græce latitudo dicitur. Et quid per plateam nisi qui latam viam sæculi incedunt, designantur? *Corruit* igitur *in plateis veritas*: quia dilectores sæculi calcant veritatem, & attollunt falsitatem. *Et æquitas non potest* hanc plateam *ingredi*, quam occupavit iniquitas. *Et facta est veritas in oblivionem*: Quia penè nemo est, qui veritatis memor sit, sed omnes invicem mentiuntur sibi, ita ut nemo sciat, cui credere possit. *Et qui recessit à malo, patuit prædæ*: Quia jam nemo est, qui innocentes contra violentiam raptorum defendat, qui bona eorum ita diripiunt, ut nec Monachis nec Eremitis jam parcant. *Et vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus: quia non est judicium.* Dum nemo vult suas actiones dijudicare, sed voluntatem suam unusquisque sequitur.

Et vidit Deus, qui corda solus novit, *quia non est vir* in hoc populo carnalium: *& aporiatus est*, id est, laboravit, sive damna pertulit: *quia non est, qui occurrat* ei pro plebe ista deprecans. *Et brachium suum salvavit sibi*, quia virtus sua, id est, virtus Dei etiam sine intermissione *salvavit sibi*, quos voluit. *Et justitia ejus ipsa confirmavit eum* contra cæteros, ut nulla pietate flecteretur ad parcendum, sed ultionem de eis justam sumeret. Sequitur:

Indutus est justitia ut lorica, & galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli. v. 17.

Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis. v. 18.

Si prædictus sermo fuit de Filio, ut diceretur, quia *brachium suum*, id est: Filius *salvavit sibi*, quos voluit: consequenter nunc dicitur, quia ipse Filius ad judicium veniens *indutus est justitia ut lorica*, ut suos expugnet adversarios: quia undique circumdatus & munitus apparet justitia, cùm à nulla parte possit injustus ostendi, ut cujusquam querelis valeat in aliquo feriri. Pateret enim ictibus querelarum eorum, qui pereunt, si ipse in aliqua parte videretur injustus, & peccatores ob injustitiam feriret. Sed undique justus apparet, cùm ait: *Quid est, quod debui ultra facere* Isa. 5. 4.

cere vinea mea, & non feci ei? Justitia ergo A. *indutus est*: quia omne, quod debuit, fecit. Et hac justitia indutus est *ut lorica*: quia itaeum defendit propria justitia, ut pugnatorem lorica. Nam idcirco tunc nullus eum potest lædere: quia nullus eum valet in aliquo injustum demonstrare. *Et galea salutis in capite ejus*: quia desuper â Deo protegitur. *Indutus est vestimentis ultionis, & opertus quasi pallio zeli*, quia in tali habitu demonstratur forinsecus, ut cunctis ostendat se habere zelum indignationis, & ultionem venisse sumere de hostibus suis, & malorum vicem reddere inimicis suis. Sequitur:

Insulis vicem reddet.

℣. 19. *Et timebunt, qui ab Occidente, nomen Domini: & qui ab Oriente, gloriam ejus, cùm venerit quasi fluvius violentus, quem Spiritus Domini cogit.*

℣. 20. *Et venerit Sion Redemptor, & eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob dicit Dominus.*

Non solum populo Judæorum & cæteris, qui propè sunt, sed & *Insulis* Gentium, qui procul sunt, *reddet* ipse *vicem* justæ retributionis. *Et timebunt hi, qui ab Occidente sunt, nomen Domini, & qui ab Or-* C. *tu solis gloriam ejus*: quia *sicut fulgur exiit ab Oriente & paret usque in Occidentem: ita erit adventus filii hominis.* (Matth. 24, 27.) Veniet enim Dominus *quasi fluvius violentus, quem Spiritus Domini cogit.* Quia sicut rapidus torrens trahit, quidquid apprehendit: ita vis animadversionis illius omnes simul reprobos raptim in gehennam devolvet. Et idem *veniet Sion*, id est, Ecclesiæ *Redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob*, id est: qui D pœnitentiam agunt in populo Dei. Sequitur:

℣. 21. *Hoc est fœdus meum cum eis, dicit Dominus.*

Hoc est fœdus meum cum eis, qui ab iniquitate redeunt, ut non pereant cum reprobis, sed veniat eis sicut & justis Redemptor in die judicii. Ad Sion verò, id est: ad Ecclesiam subditur:

* Vulg. de ore tuo, & de ore seminis — *Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, * dicit Dominus amodo & usque in sempiternum.*

Sanctus enim *Spiritus*, qui in Ecclesia justorum est, *nunquam recedet* ab eis. Sic quippe Salvator promisit discipulis: *Ego*, inquit, *rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* (Joann. 14, 16.) Sed & verba veritatis *quæ* Dominus *posuit in ore ejus, non recedent de ore ejus, & de ore seminis illius*, id est: eorum, quos in Christo Jesu per Evangelium genuerat: quia prædicatio Ecclesiæ non deficiet usque in finem sæculi. *Amodo*, id est, ex quo Spiritus est datus, & verba Dei posita sunt in ore Ecclesiæ, non deficient ea *usque in sempiternum.* (tui, & de ore seminis seminis tui, dic. Dom.)

B. Vel ad Isaiam dicitur: *Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non deficient de ore tuo*, nec de ore filiorum ac nepotum tuorum, ut omnis per seriem generatio demonstretur, quòd scilicet gratia Prophetarum in Apostolos veniat, & in cæteros, qui de Israel crediderint. Quod autem infert: *Amodo & usque in sempiternum*, juxta illud est: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* (Matth. 24, 35.) Sequitur:

CAP. LX.

℣. 1. *Surge, illuminare: * quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* (* aliàs: illuminare Jerusalem, &c.)

Surge, inquit, tu Sion, id est, Ecclesia, quia *hora est jam nos de somno surgere.* (Rom. 13, 11.) Et *illuminare*: quoniam tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet. *Illuminare* ergo, *quia venit lumen* Dominus Jesus, qui ait: *Ego lux in Mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.* (Joan. 12, 46.) *Et gloria Domini super te orta est*: Quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti à Patre.* (Joann. 1, 14.) Sequitur:

℣. 2. *Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos.*

In die judicii *tenebræ operient terram*, id est, terrenos homines, *& caligo populos* reproborum: quia veniet dies Domini, quia propè est dies nubis & turbinis. *Super te autem orietur Dominus*, id est, in splendore suo apparebit Dominus, sicut per Malachiam promisit: *Orietur*, inquit, *timentibus nomen meum Sol justitiæ* (Malach. 4, 2.) Et

2. Th. 1. 10. *Et gloria ejus in te videbitur*: Cùm venerit A. juxta Apostolum *glorificari in Sanctis suis & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt.* Sed in principio, quid faciendum esset, subjungitur:

℣. 3. *Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui.*

Gentes ambulabunt per viam rectitudinis & *in lumine* Evangelii, quo tu illuminaris. *Et in splendore ortus tui* ambulabunt Reges, id est, Apostoli, qui fulgorem miraculorum Salvatoris à principio viderunt, B. & exordium nascentis Ecclesiæ. *Reges* enim sunt Apostoli, qui Rectores populorum sunt constituti. Sequitur:

℣. 4. *Leva in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.*

Circumfer, inquit, *oculos tuos* in universas Orbis partes; quia *omnes isti*, qui sunt in circuitu tuo, congregati sunt in Ovile fidelium, & *venerunt tibi* in auxili-
Actor. 2. 5. um. Vel in die Pentecostes dici potuit primitivæ Ecclesiæ: Quia isti, qui de uni- C. verso Orbe ad diem festum congregati sunt, *venerunt tibi*: quia sermonem Apostolorum suscipiunt. Sequitur:

Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. De longe, id est de magnis ini-
Jer. 51. 50. quitatibus ùt Jeremias admonet: *Qui fugistis gladium, venite, nolite stare, recordamini procul Deum, & Jerusalem ascendat super cor vestrum.* Gladium enim fugere est imminentem sententiam futuri judicii pœnitendo præcavere. Sed quisquis hunc gladium fugit, non debet stare, sed ad Christum meritô bonæ actionis festinanter propinquare.

Et filiæ tuæ de latere surgent.

De latere Redemptoris in cruce pro nobis vulnerato: quia infirmi plus de humanitate ac passione ejus profectum capiunt, quàm de Divinitate cæterisque Mysteriis. Unde talibus ait Apostolus:
1. Cor. 2. 2. *Nihil me judicavi scire inter vos nisi Christum Jesum, & hunc crucifixum.* Vel *de latere*, id est, de proximo, de minoribus peccatis surgent filiæ tuæ.

Et notandum quòd *filii*, id est, robusti dicantur, qui *de longe veniunt*, & *filiæ*, id est, A. imbecilles animæ, quæ *de latere surgunt*. Quia juxta sententiam Evangelicam ille debitor *plus* fœneratorem *diligit, cui plus* ab eo *donatur*: *cui autem minus dimittitur, minus* Luc. 7. 47.
diligit. Aut *de longe*, id est, de remotis terris filii venturi dicuntur, & *de latere*, id est, de proximis regionibus surrecturæ filiæ.

Tunc videbis & afflues, & mira- ℣. 5.
bitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi. B.

Quando conversa fuerit ad te multitudo maris vel sæculi. *Fortitudo Gentium venerit tibi*. ut omne quod in sæculo vel Orbe terrarum est, tuum sit. *Tunc videbis*, quòd earum conversione tibi promiseram: *& afflues* spiritalibus delitiis in modum fluminis inundantis: *& mirabitur cor tuum* super tanta rerum commutatione: *& dilatabitur*, cùm videris eos ad amorem veritatis conversos. Sequitur:

Inundatio camelorum operiet te, ℣. 6.
C. *Dromedarii Madian, & Epha.*

Quid per *camelos* nisi tortuosæ gentilium mentes signantur? *Dromedarii* quoque cameli sunt veloces. Est enim genus camelorum minoris quidem naturæ sed velocioris, unde & nomen accepit. *Dromos* enim Græcè cursus & velocitas appellatur. Centum enim miliaria & amplius ferunt in uno die pergere. *Madian* verò dicitur *iniquitas* Et quid per *Dromedarios Madian* nisi Gentiles tortuosi figurantur veloces in cursu perversæ actionis? *Epha* quoque *dissolutus* interpretatur. Et
D. quis dissolutus erat nisi gentilis populus, qui nulla lege vinciebatur, sed male sibi dimissus erat? Dromedarii igitur Epha Gentiles dicuntur, qui in illo populo noxia libertate dissoluto discurrebant vagi ad omnia mala, quæ volebant. *Inundatio* itàque *camelorum operuit* Ecclesiam atque *Dromedarii Madian & Epha*: Quia jam in hac plebe fidelium non nisi conversa Gentilitas cernitur. Tanta est enim multitudo gentium, qui crediderunt ad comparationem illorum, qui de circumcisione venerunt. De quibus adhuc subditur:

Omnes de Saba venient aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes. A.

Saba captivitas vel *rete* dicitur. Per *Saba* Gentilitas vel infidelitas designatur, ubi genus humanum in retiaculo antiqui hostis captivum tenebatur. *Omnes* ergo *de Saba venerunt*: quia omnes gentes à Christo conversæ sunt. *Aurum* verò ad Regis tributum pertinet, *thus* ad Dei sacrificium. *Aurum* ergo *& thus* gentiles ad Christum *deferunt*, cùm in eo Regiam Deitatem & Divinam Majestatem fatentur. *Auro* tamen religionis fulgor, & innocentiæ claritas exprimi potest, quam B. in nigredinem culpæ conversam Jeremias

Thren.4.1 doluit, cùm diceret: *Quomodo obscuratum est aurum.* *Thure* autem, quod Deo incenditur, virtus orationis designatur, Psal-

Ps.140.2. mista dicente: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo Domine.* *Aurum* ergo gentiles *deferunt*, quando pretiosam vitam ducentes ad Christum properant, ut eum in regno suo videre valeant. *Thus* etiam *deferunt*, cum cogitationes carnis per sancta orationum studia in ara cordis incendunt, suave aliquid Deo per cœleste desiderium redoleant. Sed & *laude* Dei *annuntiant*: quia gloriam ejus cum cæteris prædicant. Sequitur:

℣. 7. *Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi, offerentur super placabili altari meo, & domum Majestatis meæ glorificabo.*

Cedar quidem *tenebræ*, *Nabaioth* verò dicitur *Prophetia*. Et quid per *pecus tenebrarum* nisi Gentiles figurantur, qui in tenebris ignorantiæ suæ nati similes erant brutis animalibus, dum ad cognoscendum Deum ratione non uterentur? Quid verò per *arietes Prophetiæ* nisi Hebræi designantur, qui, dum velut animalia munda & domestica familiares essent Deo, Christum esse venturum per Prophetiam præscierunt? *Congregatur* ergo Ecclesiæ *omne pecus Cedar*, cùm universa Gentilitas ad fidem adducitur: & Apostoli *ministrant* ei *arietes Nabaioth*, dum Judæos ad eam convertunt. Et hæc pecora Cedar vel arietes Nabaioth *offeruntur* Deo gratum servitium, id est, sacrificium in *altari* fidei. Nam *placabile altare Dei* fides est Jesu Christi quam juxta Apostolum *proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* In hoc altari offertur Deo omnis populus electorum, dum *exhibent corpora sua hostiam viventem, sanctam, Deo placabilem.* Dumque Mundus omnis à Christo convertitur, *glorificat* ipse *domum Majestatis* suæ, id est, Ecclesiam suam. Christus enim *tanquam filius est in domo sua, quæ domus sumus nos.* Rom.3.25. Rom.12.1. Hebr.3.6.

Possumus autem *arietes Nabaioth*, id est, Prophetiæ specialiter Apostolos intelligere, de quibus olim Propheta dixerat: *Afferte Domino filios arietum.* Et: *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum.* Qui *ministrant* Ecclesiæ juxta sermonem Domini dicentis: *Qui major est vestrûm, erit minister vester.* De quibus admirando subjungitur: Ps.28.1. ibid.65.15 Matth.23.11.

℣. 8. *Qui sunt isti, qui ùt nubes volant & quasi columbæ ad fenestras suas?*

Rectè prædicatores Novi Testamenti *nubibus* assimilantur: quia verbis pluunt, miraculis coruscant. Qui *volare ùt nubes* dicti sunt: quia in terra viventes extra C. terram fuit omne, quod egerunt. Unde per quandam nubem dicitur: *In carne ambulantes non secundùm carnem militamus.* Priores etenim Patres conjugiis utebantur, filios procreabant, substantias possidebant, curæ rei familiaris intendebant. Istos verò videns Propheta terrena despicere, mente cœlestibus propinquare, verbis pluere, miraculis coruscare, quos à terrenis contagiis & sancta cogitatio, & sublimis vita suspenderat, hos profectò *volantes* pariter & *nubes* appellat. *Fenestræ* autem nostræ sunt oculi: quia per ipsos anima respicit, quod exteriùs concupiscit. *Columba* est simplex animal, atque à malitia fellis alienum, *Quasi columbæ* ergo *ad fenestras suas* sunt, qui nihil in hoc mundo concupiscunt, qui omnia simpliciter aspiciunt, & in his, quæ vident, rapacitatis studio non trahuntur. At contra milvus & non columba ad fenestras suas est, qui ad ea, quæ oculis considerat, rapacitatis desiderio anhelat. Quia verò per istos Mundus universus Deum erat cogniturus, aptè mox subdit: 2.Cor.10.3 D.

Me etenim insulæ expectant, & naves maris in principio, ut addu- ℣. 9.

cam filios tuos de longe, argentum & aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui & Sancto Israel, qui glorificavit te.*

*aliàs: quia

Mare namque turbida ac tumentia sæculi hujus volumina designat, iu quibus pravi quilibet injustè delectati quasi profundis deditι pisces mente ad superna gaudia non intendunt. *Insulæ* autem diversæ Gentes & Provinciæ possunt accipi. *Naves maris* Ecclesiæ sunt, quæ per fluctus hujus sæculi ad portum salutis & stabilitatis, id est, ad terram viventium tendunt. *Insulæ* ergo *& naves maris expectabant* Dominum *in principio*: quia ut Regiones & Ecclesiæ, quæ sunt in hoc mundo, fidem ejus susciperent, prius oportebat, ut ipse ad eas per prædicatores suos accederet. Venit igitur ad eas prior *ut filios* Matris Ecclesiæ *de longe*, id est, de Gentilitate, atque *argentum & aurum*, id est, eloquentiam & sapientiam eorum naturalem, *cum eis nomini Domini adduceret*, ut Deo serviret facundia, & sensus eorum adjunctis supernæ aspirationis charismatibus. De quibus subditur:

℣. 10. *Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi,*

Filii namque *peregrinorum* filii sunt infidelium ad fidem conversi. Qui *ædificant muros* Ecclesiæ: quia munimenta defensionum ejus & disciplinarum atque virtutum exstruunt verbo & opere. *Et Reges eorum ministrant ei*: quia vix sub universo cœlo Rex quisquam inveniri potest, qui non gaudeat Ecclesiæ servire. Sequitur:

In indignatione mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui.

Percussi tempore tribulationis, & post *misertus* gratiam tibi dedi. Vel afflictam olim, & captivitati traditam in populo Judæorum in vocatione Gentium reconciliavi te mihi. Sequitur:

℣. 11. *Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur.*

Portæ Ecclesiæ *die ac nocte* manent *apertæ*: quia semper eos, qui ad fidem intrare voluerunt, parata est Ecclesia recipere. *Non* enim *clauduntur portæ* ejus vel in *die*, id est, in prosperitate, vel in *nocte*, id est, in adversitate, sed sine intermissione patent omnibus, qui ad se confugerint. *Et Reges* quoque *earum* simul *adducantur* ad Christum, ut adorent eum omnes *Reges*, omnes gentes serviant ei, *& afferatur* ad eam *fortitudo gentium* ad fidem confluentium. Sequitur:

Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit, & Gentes solitudine vastabuntur. ℣. 12.

Quæcunque *Gens* vel *regnum* non vult *servire* Ecclesiæ, ut præceptis ejus obediat, sine dubio in æternum *peribit*. Sed & in præsenti multos infidelitas & inobedientia perire de terra facit. Et Gentes, quæ in incredulitate perseverant, *devastantur*, ut in *solitudinem* redigantur. Sequitur:

Gloria Libani ad te veniet, abies ℣. 13. *& buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo.*

Libanus templum Judæorum nonnunquam in Scripturis exprimere solet. Unde Zacharias, cùm ejusdem templi combustionem probaret, ait: *Aperi Libane portas* Zach. 11. 1 *tuas, & comedat ignis cedros tuas.* Valde enim inclytus & pulcher præ cæteris montibus est Libanus aptè figurans illud quondam præ omnibus nobile templum. Sed jam diu est, ex quo templum illud est incensum, & *gloria* ejus ad Ecclesiam transiit. *Abies* vero: quia valde in altum crescit, Sanctos designat, qui Paulum imitantes mente excedunt Deo. *Buxus*, quæ in altum non proficit, sed in omni tempore viriditatem retinet, humiles exprimit, quorum viriditas nunquam marcescit, dum bonitas ipsorum nunquam deficit. *Pinus* resinâ exuberat, & omni tempore fructum habet, semperque viridis cernitur, electos significans spiritali gratia redundantes, & immarcescibilem justitiæ vigorem habentes, ac semper boni operis fructus in se ipsis monstrantes. Has igitur pretiosas arbores pollicetur Dominus *ad ornandum locum sanctificationis suæ*, qui est Ecclesia. Nam extra Catholicam Ecclesiam non est locus Divinæ sanctificationis. Sed & *& pedum ejus* locus est eadem Ecclesia, in qua

qua ipse stare, & ambulare spiritaliter A. consuevit. De hoc autem sanctificationis & pedum loco aliàs dictum est:
Ps. 131. 7. *Introibimus in tabernaculum ejus.* Et: *Deus*
Ps. 81. 1. *stetit in Synagoga Deorum.* Et: *Qui ambulat*
Apoc. 2. 1. *in medio septem candelabrorum aureorum.* Hunc ergo locum promittit ornandum & glorificandum, sicut jam factum cernimus. Sequitur:

✠. 14. *Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi.*

Curvi, id est, humiliati venerunt pœ B. nitentes ad Ecclesiam, filii persecutorum, qui affligentes *humiliaverunt* eam, *& omnes qui* tempore persecutionis *detrahebant ei*, ubi pax data est, corruerunt ad pedes ejus veniam postulantes. Sequitur:

Et vocabunt te civitatem Domini Sion Sancti Israël.

✠. 15. *Pro eo, quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat, qui per te transiret.*

Civitatem summi Regis *Sion*, id est: sanctam urbem Dei Israël *vocaverunt* eam, qui priùs *reliquerant* eam, & à consortio suo separaverant *habentes* eam *odio*. *Nec transibat* quisquam eorum per eam: quia nemo ad illam dignabatur aspicere, super mores ejus incedere. Longè enim ab Ecclesia erat transitus actionis eorum. Sequitur:

Ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem & generationem.

Superbia non tumorem elationis, sed libertatem ereptionis hòc loco significat. Nam & per Sapientiam dicitur de hujus-
Prov. 8. modi superbia: *Mecum sunt divitiæ & glo-*
18. *ria, opes superbæ & justitia.* Ait ergo: *Ponam te in superbiam sæculorum*, id est: in auctoritatem erectionis, quæ in omnia sæcula permaneat: & ponam te *gaudium in generationem* hujus sæculi, *& generationem* futuri. Sequitur:

✠. 16. *Et suges lac gentium, & mamilla Regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te, & Redemptor tuus fortis Jacob.*

Lac Gentium suges, quando & ab ore Gentilium ad fidem conversorum accipies verbum sacræ admonitionis. *Et mamilla Regum lactaberis*: Quia & à Regibus dulce verbi poculum hauries, quo proficias, & nutriaris. Solent enim & pii Reges populo Dei verba sacræ admonitionis edere. Cumque fides in tantum proficiet, ut à Gentibus & Regibus lac Divinæ prædicationis sumas, tunc profectò *scies: quia ego sum Dominus salvans te, & Redemptor tuus fortis Jacob*, qui te redemit à cunctis tribulationibus, & Reges, qui te persequebantur, feci nutritores tuos. Fortasse quis *Reges* istos intelliget Apostolos & prædicatores. Sed mihi major in hoc loco videtur promissio, si de Regibus terrarum hanc acceperimus, præsertim cùm sermo nunc sit de eo tempore, quo persecutiones quieverunt, & pax undique data est Ecclesiæ. Sequitur:

Pro ære afferam aurum, & pro ✠. 17.
ferro afferam argentum, & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum.

Cùm dicitur: *pro ære aurum, & pro ferro afferam argentum*, æs & ferrum reprobatur, Rursumque cùm additur: *Pro lignis afferam æs, & pro lapidibus ferrum*, æs & ferrum, C. quod reprobatur, aliter promittitur: quia quod reprobatur vel aufertur, ad veterem vitam pertinet: & quod promittitur, ad novam. Per *æs*, quod valde sonorum est, prædicatorum sermo figuratur, qui dilectione carent. Unde dicit Apostolus:
Si linguis hominum loquar & Angelorum &c. 1. Cor. 13.
Et quia charitas, quæ cunctis virtutibus 1.
pretiosior est, per *aurum* designatur, auri nomine pretiosa Sanctorum conversatio, in quibus charitas fulget, exprimitur. De
talibus Jeremias. *Filii Sion inclyti amicti au-* Thren. 4.
ro primo. Pro ære Dominus *aurum affert*, 2.
D. cùm pro his, qui sine charitate prædicabant, charitate ornatos dat Ecclesiæ Doctores.

Quid verò per *ferrum* nisi hi, qui semper *ferro* utuntur, ut cæteros feriant, exprimuntur? Et qui per *argentum* nisi illi, qui candore cælestis eloquentiæ nitent?
Nam Salomon ait: *Argentum electum labia* Prov. 10.
justi. Pro ferro igitur Dominus *argentum* 20.
affert, cùm pro iis, qui ferro & armis utebantur, eos Ecclesiæ largitur, qui sacris eloquiis apud proximos luceant. *Ligna* vento facilè concutiuntur, & plerumque sub-

subvertuntur. Per hæc carnales & imbecilles designantur, qui citò moventur adversitatibus, & franguntur. Per *æs*, quod diutiùs illæsum à rubigine perdurat, fortissimam longanimitatem patientium demonstrat. *Pro lignis* ergo promittitur *æs*, id est: pro infirmis & impatientibus fortes & longanimes. Quid verò *lapides* nisi duritiam & insensibilitatem cordis eorum exprimunt, qui in iniquitate duruerunt? Et *ferrum* fortes viri sunt, qui acutissimis linguarum gladiis peccantium corda transfigunt. Unde Job dicit: *Ferrum de terra tollitur, & lapis calore solutus in*

Job. 28. 2. *æs vertitur.* Ferrum de terra tollitur, cùm fortis propugnator Ecclesiæ à terrena, quam priùs tenuit, actione separatur: *Et lapis calore solutus in æs vertitur*, quando durum cor & frigidum igne Divini amoris liquatur, & ad veram fortitudinem commutatur, ut peccator, qui priùs insensibilis extiterat, postmodum per auctoritatem fortis, & per prædicationem sonorus fiat. *Pro lapidibus* itaque Dominus *ferrum affert*, cùm pro his, qui in malitia duri sunt ac frigidi, fortes & acutos dat Ecclesiæ prædicatores. Sequitur:

Et ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam.

Antea per flagella correptionis Dominus visitaverat Ecclesiam, sicut scriptum

Ps. 88. 33. est: *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Sed nunc per *pacem* se pollicetur eam *visitare*, ut perseverantem pacem ei tribuat, & ad amorem suum per beneficia tranquillitatis vehementiùs eam accendat. Sed quia tem-

2. Timoth. 3. 12. pore pacis *omnes, qui piè volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur*, in novissimo die magis *ponet* Dominus *visitationem* Ecclesiæ suæ *pacem*, quando ipsa per adventum & visitationem ejus pacem sempiternam percipiet. *Præpositos* Ecclesiæ futuros promittit adeo justos, ut sit ipsa *justitia*, sicut cernimus: quia ferrum in igne fit ignis, quando vehementer inflammatur. Sed tunc veriùs erunt *justitia præpositi ejus*, quando ipsum justitiæ fontem cernentes fient ei similes, quia jam nullas in se reliquias injustitiæ vel minimas habebunt. Unde & subditur:

ỳ. 18. *Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis.*

In illa enim *terra* viventium, ubi tunc habitabit Ecclesia, nunquam *audietur iniquitas*: quia nullus jam è filiis ejus peccabit. Nec audietur *vastitas & contritio in terminis* ejus: quia incursus hostium nullus aderit, qui felicem illam regionem ab ulla parte vastet, & conterat. Sequitur:

Et occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Muri Ecclesiæ, qui nunc frequenter ab hostibus pulsantur, munimenta sunt virtutum. Et *portæ* ejus, in quibus nunc sæpe planctus auditur, sancti prædicatores sunt, qui in illam eos, qui ad fidem veniunt, introducunt, & eos lugent, qui pereunt. Sed tunc *muros ejus salus occupabit, & portas laudatio*, cùm jam nullus impugnator erit, nullusque de numero justorum perire poterit, sed de sua salute gratias & laudes Conditori sine fine cantabit. Sequitur:

Non erit tibi Sol ampliùs ad luc- ỳ. 19.
endum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.

Non occidet ultra Sol tuus, & Lu- ỳ. 20.
na tua non minuetur: quia Dominus erit in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui.

Sol & luna non illuminabunt ampliùs Ecclesiam, sed splendor vultus Creatoris, qui tunc, sicuti est, videbitur. *Civitas enim illa non eget Sole neque luna, ut luceant in ea.* Apoc. 21. 23. *Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna ejus est agnus.* 1. Joan. 3. 2. Cui civitati *Deus erit gloria*: quia *cùm apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Nam quicunque gloriam ejus viderint, similitudinem gloriæ ejus accipient. Hinc Paulus ait: *Nos omnes revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem gloriam transformamur.* 2. Corinth. 3. 18. Dictum etiam ad nos est, quia nec sol nec luna deinceps occasum petent, sed in locis, quibus creati sunt, sine fine manebunt, ne si ad occasum venerint, aliquid fortasse claritatis his, qui apud inferos damnati fuerunt, præbeant. Cùm enim nox ultra non sit futura, sed perpetua dies, constat

Isa. 30, 26. tat, quia *Sol ultra non occidet, nec luna minuetur: quoniam tunc erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter sicut lux septem dierum.* Sed Ecclesiæ idcirco dicitur, quia *Sol ejus ultra non occidet, & luna ejus non minuetur:* quoniam ipsa jam sub Sole non erit, nec lumine Solis egebit, sed *Deus erit ei in lucem sempiternam*, ut splendore Creatoris in æternum perfruatur, & lumini creato non subiiciatur. Et cùm ad hanc felicitatem pervenerit, *complebuntur*, id: finientur *dies luctus* ejus: quia juxta Joannem:
Apoc. 21, 4 *Neque luctus neque clamor, neque dolor erit ultra.* Sequitur:

℣. 21. *Populus autem tuus omnes justi in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.*

Populus Ecclesiæ erunt *justi*, & omnes, qui in illo populo fuerint, justi erunt, omnesque *terram* perpetuæ stabilitatis & quietis in perpetuum *hæreditabunt*. Hos enim *germinavit* in Ecclesia *plantatio* cælestis dexteræ. Quo contra de Pharisæis
Matth. 15. 13. dictum est: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.* Hæc igitur plantatio justorum, quam Pater plantavit, nullatenus de terra viventium eradicari poterit, sed perpetualiter eam possidebit. Qui & *opus manus ejus* sunt:
Ps. 99. 3. quia *ipse fecit nos, & non ipsi nos.* *Ipsius enim*
Ephes. 2. 10. *sumus factura creati in Christo JESU in operibus bonis.* Et hoc opus factum est *ad glorificandum*: quia ipse vasa misericordiæ præparavit ad gloriam. Vel ad se ipsum glorificandum fecit ipse hoc opus, id est: justos. Sequitur:

℣. 22. *Minimus erit in mille, & parvulus in gentem fortissimam.*

Minimus justorum *erit in mille*: quia unusquisque juxta modum suum consummatam perfectionem, id est: perfectum numerum spiritalium virorum habebit. In millenario enim numero consummatio est. *Et parvulus in gentem fortissimam*: Quia gentem virtutum proferet prævalentem genti vitiorum. Vel tunc qui in modico fidelis extitit, super multa constituetur.

Ego Dominus in tempore ejus subitò faciam istud.

Omne, quod nunc promisi, *subitò faciam* absque difficultate, cùm venerit tempus,

A. quo fieri debet. Nam quidquid de Gentium vocatione pollicitus est & temporali Ecclesiæ glorificatione, velociter implevit, ubi tempus advenit. Unde non est dubium, quin & ea, quæ de futura Sanctorum beatitudine subjunxit, fideliter adimpleat, mox ut tempus adfuerit, quo se facturum ea promisit. Sequitur.

CAPUT LXI.

Spiritus Domini super me, eò quòd ℣. 1.
unxerit Dominus me, ad annun-
B. *tiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem.*

Ut prædicarem annum placabi- ℣. 2.
lem Domino, & diem ultionis Deo nostro, ut consolarer omnes lugentes.

*Et ponerem fortitudinem * lu-* ℣. 3.
gentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu,
C. *pallium laudis pro spiritu mœroris.*

* *Nostra editio:* ut ponerem lugentibus Sion, & darem &c.

Trina tentatione diaboli superata, sicut refert Lucas, *egressus est JEsus in virtu-* Luc. 4. 4.
te Spiritus in Galilæam, & fama exiit per uni- & seqq.
versam regionem de illo, & ipse docebat in Synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundùm consuetudinem suam die Sabbathi in Synagogam, & surrexit legere, & traditus est D. *illi liber Isaiæ Prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me &c. Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit, & omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est Scriptura hæc in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius.*

Patet ergo, qui est, qui loquitur: *Spiritus Domini super me,* Ille nimirum, qui *egressus est in virtute Spiritus in Galilæam.* Nam & superiùs in Evangelio legitur:
Quia *descendit Spiritus corporali specie sicut co-* Luc. 3. 22.
lum-

Luc. 3. 22. *lumba in ipsum.* Quo scilicet Spiritu ipse est A.
unctus: quia juxta Joannem *unxit eum Deus*
ibid. 4. 18. *Spiritu suo.* Quem *evangelizare pauperibus*
misit, vel *annuntiare mansuetis* & humilibus:
Marc. 1. quoniam *ipse venit in Galilaeam prædicans*
14. 15. *Evangelium regni Dei & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei. Pœnitemini & credite Evangelio. Medetur* enim contractis & *contritis corde*, dum desperatis spem tribuit, & pœnitentibus regna promittit, ut ad regnum Dei veniant. Confractos dimittit in remissionem dum afflictis peccata relaxat: Et qui *captivus* â diabolo tenebatur, & â Paradiso B. exulabat, remissionem ei captivitatis suæ prædicat, cùm pœnitentiam ei agete præcipit, ut ad regnum Dei, quod appropinquavit, redeat. Cæcis visum annuntiat, cùm eos, qui lumen cordis non habebant, luce suæ prædicationis illuminat. Vel *clausis* carcere cordis prædicat *apertionem*: quando præcipit illis peccatorum confessioně.

Annus Domini acceptus & *placabilis* est hoc tempus reconciliationis & gratiæ, in quo Deus omnes, qui ad pœnitentiam convertuntur, placatus recipit. Nemo igitur hunc *placabilem annum* transire sibi vacuum sinat: quia post veniet dies retributionis, & ultionis iniquitatum, quo retribuetur unicuique secundum opus ejus. Potest verò per *annum* intelligi multitudo redemptorum. Quia sicut ex dierum multitudine annus dicitur: ita ex collectione bonorum omnium illa electorum innumerabilis universitas impletur. Hunc igitur annum perfectæ multitudinis Salvator annuntians ait: *ut prædicarem annum placabilem Domini.* Annus enim placationis Domini prædicatur, cùm plebs fidelium veritatis lumine illustranda denuntiatur.

Omnes quoque *lugentes consolari* missus est D. Dominus: quia lachrymas humilium promissione futuri gaudii benignè relevare dignatus est dicens: *Beati qui lugent:*
Matth. 5. 5. *quoniam ipsi consolabuntur.* Ipsi enim sunt *lugentes Sion*, id est, populum Dei: quia populum Dei â Paradiso expulsum, & in captivitatem præsentis exilii miserabiliter â diabolo possessum deflebant. Quibus *fortitudinem* Dominus *posuit*, ut diabolum potenter vincerent, & populum Dei liberarent, dicens: *Ecce dedi vobis potestatem*
Luc. 10. 19 *calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici*

Et dedit eis coronam pro cinere. Quia pro eo, quòd humiliati & mœrentes planxerant Sion, lætificavit eos de ejus ereptione. Solent enim cinere plangentes aspergi, & gaudentes coronis ornari. Multitudo discipulorum vocatur *gaudium & corona* Magistri, sicut ait Paulus his, quos Christo aquisiverat: *Gaudium meum & corona mea sic state in Domino charissimi*, Phil. 4. 1. *Coronam* ergo *dedi eis pro cinere*: quia gaudere feci eos de salute conversorum, qui priùs lugebant de perditione peccantium. Et *pro luctu dedit eis oleum gaudii*, id est: gratiam Spiritus Sancti, qui mentes, quas replet, ungit & lætificat. Sed & *pallium laudis*. id est; hilaritatem mentis dedit illis *pro Spiritu mœroris*. Pallium enim laudis habitus est cordis laudes Deo gratulanter solventis. Sequitur:

Et vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. In ea, id est: in Sion *vocabuntur* non illi, qui peccato fortes sunt, sed qui *fortes* sunt, ut operentur *justitiā*. Hi sunt *plantatio Domini*, id est: â Domino in charitate radicati & fundati. Et hæc plantatio facta est *ad glorificandum*. Seq.

℣. 4. *Et ædificabuntur deserta à sæculo,* C. *& ruinas antiquas erigent, & instaurabunt civitates desertas & dissipatas in generatione & generationem.*

Viri fortes justitiæ in Sion *ædificabunt deserta*, id est; ponent in ædificio Ecclesiæ Gentes, quas Deus deseruerat ab initio: *& ruinas antiquas erigent*, id est: quod antiquitus per Adam cecidit, nunc per Christum resuscitabunt. *Et civitates*, quæ in antiqua & nova generatione, id est, ante adventum Salvatoris *deserta* erant â Domino, *& dissipata* in pravis actionibus, nunc *instaurabunt* in melius, quàm in principio fuerant. ut creatorem suum recognoscant, & compositis moribus ei fideliter serviant, & inhabitentur ab eo. Has enim *civitates* possumus figuraliter accipere vel Gentium collectiones vel humanas mentes. Dominus verò conversa locutione ad prædictos fortes justitiæ, id est: ad Sanctos prædicatores ex circumcisione venientes subjungit:

℣. 5. *Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra, & filii peregrinorum agricolæ & vinitores vestri erunt.*

℣. 7. *Vos autem Sacerdotes Domini voca-*

vocabimini: Ministri Dei nostri di- A. *cetur vobis: fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria earum superbietis.*

Alieni quippe & à Deo priùs & à conversatione Israel erant Gentiles. Qui postquam steterunt in fide, multi eorum prælati sunt Ecclesiis, & *paverunt pecora* istorum fortium justitiæ, id est: populos, quos ad fidem Apostoli converterant. *Filii* quoque *peregrinorum* illi fuerunt, qui carnaliter ab infidelibus parentibus geniti deseruerunt errores eorum venientes ad Christum. Qui facti sunt *agricolæ & vini-* B. *tores*: quoniam agrum Dei, qui est populus fidelium, & vineam, quæ est homo, ligonibus Sanctæ prædicationis excoluerunt. Apostoli verò *Sacerdotes Domini*, id est: sacra ei dantes cum magno honoris privilegio sunt vocati, & *ministri* ejus dicti: quia ipsis defertur auctoritas, ipsisque dantibus & ministrantibus quidquid habet, suscepit Ecclesia. Unde & illud est, quod di-
1.Cor.4.1. cunt: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.*

Qui & *fortitudinem Gentium comederunt*: quia universam Gentilitatem sibi incorporaverunt trajicientes in viscera Ecclesiæ. Specialiter tamen *fortitudo gentium* triumphus est Martyrum. *Et in gloria earum superbierunt*, id est: auctoritatem exultationis &
1.Th.2.19. fiduciæ sumpserunt dicentes: *Quæ est spes nostra, aut gaudium aut corona gloriæ nisi vos ante Dominum?* Deinde nisi fallor ad perfidos sacerdotes Judæorum, qui persecuti sunt Apostolos, id est: veros Sacerdotes vertitur sermo, cùm subditur:

ỷ. 7. *Pro confusione vestra duplici & rubore laudabunt, partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia pos-* D. *sidebunt, lætitia sempiterna erit eis.*

ỷ. 8. *Quia ego Dominus diligens judicium & odio habens rapinam in holocausto.*

Cùm enim justus Judex apparuerit examinans cogitationes & opera singulorum, tunc principes Sacerdotum, qui præcipiebant Apostolis, ne loquerentur in nomine Jesu, & Pharisæi hypocritæ omnes simul reprobi *dupliciter confundentur*, & erubescêt, scilicet intus & foris, & in conspectu assistentium & in conscientiis suis. Et econtra *laudabunt* omnes *partem* Apostolorum atque fidelium, ut ex confusione partis inimicæ major appareat gloria partis electæ.

Vel Apostolis adhuc dicitur: Quia pro eo, quod *duplicem* habebatis *confusionem* tam super populo Judæorum, qui a Deo recesserat, quàm super nationibus, quæ Idolis serviebant, videbitis eos ad timorem Dei conversos, *laudare partem suam*, id est: Deum, quem soli elegerunt. Et sicut reprobi dupliciter confundentur: ita justi *in terra sua*, id est: in regno cœlorum *duplicia possidebunt*: quia non solùm animarum, sed & corporum beatitudine gaudebunt perpetua, & pro temporali tristitia *erit eis sempiterna lætitia. In terra sua duplicia possidebunt*, ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua pro Domino dolores & cruciatus pertulerunt. Nec mirum, si ista commutatio ab utraque parte fiat, ut reprobi, qui exultant, atque gloriantur, duplici tunc confusione teneantur, & electi, qui nunc tristes & abjecti sunt, duplicia bona possideant: *quia Dominus* noster *diligit judicium*, & quod justum est, utrisque reddet. *Et rapinam detestatur in holocausto*, ut sacrificia Judæorum respuat, quæ illi ex rapinis & per fraudem acquisita offerebant, & omnes eleemosynas & oblationes, quæ fi- C. unt ex rapto, reprobet: quoniam *qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* De prædictis Eccli. 34. 24. autem Novi Testamenti idoneis ministris subjunxit:

Et dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.

Dedit enim *opus eorum in veritate*, ut nequaquam, sicut in lege, fieret umbra veritatis, sed esset ipsa veritas. *Et fœdus* sive pactum *sempiternum* percussit eis, non quale pactum Moysi dederat, quod præterit, sed pactum Evangelii, de quo loquitur: *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non* Matth.24. 35. *transibunt.* De quibus & subjicit.

Et scietur in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum. Omnes enim, qui viderint eos, cognoscent illos: quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus. ỷ. 9.

Hoc enim manifestè cernimus. Nam in omnibus populis & nationibus cognoscitur genus Christianorum, quod ab Apostolis disseminatum est, & scitur, quia benedictio Dei est super eos omnes. *Qui viderint eos*, prima fronte *cognoscent, quia semen sunt, cui benedixit Dominus.* Quis enim ex or-

ordine vitæ, mansuetudine, continentia, A. hospitalitate, cæterisque virtutibus non intelligat populum Dei? Adhuc autem Salvator loquitur dicens:

℣. 10. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimento salutis, & indumento lætitiæ circumdedit me quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatã monilibus suis.*

Se *gavisurum in Domino*, & beatam *animam* suam *in Deo exultaturam* dicit: quia æternaliter in Patre gaudebit sedens ad B. dexteram majestatis in excelsis. Et quare gaudebit in eo? *Quia induit me vestimento salutis* id est, misit eum in similitudinem carnis peccati, ut contra omnes vitiorum languores *indumento salutis*, id est, sacrosancta carne munitus esset, ne ad interiora ejus tentatio diabolica penetraret. *Vestimento salutis*, ac sanitatis est indutus: quia nihil contradictionis, nihil vitii tentantis in assumpta carne toleravit: & *indumento justitiæ circumdatus est*, quia omnem justitiam & sanctitatem habuit in carne, qua se induit. Et hoc indumento circumdatus est *sicut sponsus* Ecclesiæ *decoratus corona* C. sempiterni regni. Quia verò una persona est ipse & Ecclesia, circumdatus est & *quasi sponsa*. Etenim caput & corpus, sicut hic liquidò monstratur, unus est Christus. Nam unus idemque, sicut hic cernimus, loquitur: *Indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis*: Non quia sine corpore non est integer, sed quia nobiscum integer esse dignatus est, qui & sine nobis semper integer est. Nam quomodo corpus ejus nos, si non & nobiscum unus Christus? Se itaque dicit *sponsum* se-D. cundùm caput, *sponsam* secundùm corpus. Duo videntur, & unus est. Unde & corpori debet convenire, quod dictum est: *Gaudens gaudebo in Domino, &c.* *Gaudebit* enim totus & anima & carne quisquis electus in Domino, qui gaudere noluit in sæculo, cùm mortale hoc indueirt immortalitatem. Nam dum hic viveret, *indutus* est *vestimento salutis* in mente, & *indumento justitiæ circumdatus est* in actione. Cùm enim vestimento induimur, ex omni parte circumdamur.

Igitur *vestimento salutis* induitur, quisquis à languore peccati per Dei gratiam undique custoditur: & *indumento justitiæ circumdatur*, qui undique bono opere protegitur, ut nullam partem actionis suæ peccato nudam relinquat. Nam qui in aliis actionibus justus est, in aliis injustus, quasi unum latus operuit, aliud nudavit. Qui ergo undique in cunctis operibus suis justus est, hoc *indumento justitiæ circumdatus est*. Et tali veste induta est electorum Ecclesia, vel æterni Regis sponsa pretiosis virtutibus quasi *monilibus* adornata, & in capite suo, quod est Christus, *diademate* regio decorata. Benè autem subnectitur:

Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum, germinat: sic Dominus Deus germinabit justitiam, & laudem coram universis Gentibus. ℣. 11.

Nam *sicut terra germen suum*: ita fidelis anima *germen* bonæ cogitationis *profert* in opus. *Et sicut hortus semen suum germinat*: ita mens electorum susceptum semen Divini verbi producit in fructum actionis. Sed hoc facere *Deus* dicitur: quia ipse dat electis suis, ut hoc faciant. Atque ita justitiam rectè vivendi & laudem prædicationis omnibus, quæ sub cœlo sunt, Gentibus electi pronuntiant. Post hæc Isaias personam omnium Prophetarum gerens loquitur:

CAP. LXII.

Propter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & Salvator ejus ùt lampas accendatur. ℣. 1.

Sion namque & *Jerusalem* plebs fidelium dicta est. Propter quam instruendam Isaias *non tacuit, neque quievit* prophetare, *donec egrederetur ùt splendor justus ejus*, id est, Christus. Quia *omnes Prophetæ & Lex usque ad Joannem prophetaverunt, & ex eo regnum Dei evangelizatur.* Luc. 16. 16. Prophetæ enim silere cœperunt tempore Joannis, ubi Evangelica prædicatio sumpsit exordium. Quo tempore *justus*, quem Sion expectabat, *ut splendor egressus est* de utero Virginis: quia mox pastoribus nativitatem ejus cum

cum magna claritate apparens Angelus nuntiavit, & Magi stellam in Oriente viderunt. *Et ut lampas accensus est*: quia lumine miraculorum & doctrinæ clarus Mundo resplenduit, atque fugata obscuritate peccati humano generi gratiæ suæ lumen intulit. Non cessavit ergo Propheta loqui *propter Sion, donec egrederetur ut splendor justus ejus*: quia necesse fuit, ut fideles illius temporis haberent Propheticum sermonem, cui benefacientes intenderent quasi lucernæ lucentes in caliginoso loco, donec dies adventus Salvatoris B illucesceret, & Sol justitiæ Mundum irradiaret. Post cujusmodi futurum splendorem aptè subjecit Propheta dicens ad Sion:

℣. 2. *Et videbunt Gentes justum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum.*

Gentes enim *& Reges* totius Orbis *videbunt* eum: quia sicut lampas accendetur, ut omnibus resplendeat. Sequitur.

Et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Nomen novum accipies: quia Christiana vocaberis Sequitur.

℣. 3. *Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.*

Quia te Christus possidebit, ut ex te coronetur in gloria sua, videlicet *diademate regio*. Chorus namque Sanctorum omnium *corona* Christi erit in illo beatitudinis regno. Sequitur.

℣. 4. *Non vocaberis ultra derelicta, & terra tua non vocabitur amplius desolata: sed vocaberis voluntas mea in ea, & terra tua inhabitabitur: quia complacuit Domino in te.**

* *Ita uterque Cod.*

Olim vocabatur Sion *derelicta*: quia dicebatur, quòd propter Adæ peccatum Deus plebem suam dereliquerat, quam à Paradiso depellens luce visionis suæ privaverat. Cujus *terra* mens ejus intelligi potest secundùm illud: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* (Ps. 142, 6.) Quæ scilicet *terra* vocabatur *desolata*: quia dicebat non habere consolationem, dum non inveniret redemptionem. Sed ubi invenerit Redemptorem, *non vocabitur derelicta*; quia nunquam relinquetur ab eo, qui ait: *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* (Matth. 28, 20.) Sed ex tunc nomen ejus vocatum est: *Voluntas mea in ea*: quia Deus in plebe sua voluntatem suam fatetur esse, ex qua ipsa per Christi gratiam implere consuevit mandata ejus, quæ, dum auxilio gratiæ destituta esset, implere nequiverat. *Et terra* cordis ejus *non vocabitur amplius desolata*, sed vocabitur *habitata*: quia consolationem Sancti Spiritus habebit, *& inhabitabitur* ab eo, qui ait: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* (Joa. 14, 23.) Et hoc ita fiet: *quia complacuit* in ea *Domino*. Secundùm beneplacitum gratiæ suæ quasi terram animæ ejus inhabitabit. Sequitur:

℣. 5. *Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filii tui. & gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.*

Juvenis habitabit cum virgine, id est, Joannes Apostolus cum Matre Domini. Et *filii* Sion habitaverunt in ea, id est, Ecclesia, multitudo videlicet *erat* illa, quorum *credentium cor unum & anima una.* (Act. 4, 32.) Et C. gavisus est *sponsus super sponsam*, Christus super Ecclesiam, cum eam crescere ubique cerneret, & in religione proficere. *Et gavisus est* super Sion, id est, super plebem fidelium *Deus* ejus. Quia verò post hoc in singulis locis per totum Orbem constituti sunt Rectores Ecclesiæ, convenienter subditur:

℣. 6. *Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die & tota nocte perpetuo non tacebunt.*

D. *Muri* quippe *Jerusalem* munitiones disciplinarum Ecclesiæ sunt. *Super* quos *muros* Dominus *custodes tota die & tota nocte constituit* quia in Congregationibus religiosorum Præpositos ordinavit, qui diu noctuque custodiant observantiam disciplinæ, ne sacræ institutionis muros subjecti transgrediantur. Qui *perpetuò non tacent*: quia continuis exhortationibus cives, qui intra muros civitatis hujus commorantur, ad suimet custodiam monent, & contra spiritalium inimicorum insidias sedulo cautos reddunt. Vel per *diem* prosperitatis & per *noctem* tempus adversitatis intel-

telligi poteſt. Dominus igitur *ſuper muros Jeruſalem die ac nocte cuſtodes poſuit*: quoniam Eccleſiæ Prælatos dedit, qui & in proſperis & in adverſis religionis muros pervigiles obſervent, ne civitatem ſanctam ex parte qualibet hoſtis irrumpat. Ubi aptè ſubjungitur: *Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis.*

℣. 7. *Et ne detis ſilentium ei, donec ſtabiliat, & donec ponat Jeruſalem laudem in terra.*

Illi enim *reminiſcuntur Domini*, qui frequenter eum ante ſui cordis oculos pia B. meditatione reducunt. Antequam verò ſancta Eccleſia in tantam auctoritatem ubique veniret, multa patiebatur ab infidelibus. Unde nunc eos, *qui reminiſcebantur* Domini, id eſt, ſpiritales viros Propheta commonuit, *ne tacerent* à clamore precum: quoniam *oportet ſemper orare, & non deficere*: *neque darent ei ſilentium*, ſed voces orationum ſuarum in aures ejus inſtanter ederent, *donec ſtabiliret Jeruſalem*, id eſt, ſtatum firmitatis daret fluctuanti Eccleſiæ, & *poneret eam laudem in terra*, id eſt, in hoc mundo, ubi ipſa fuerat opprobrium & ſub- C. ſannatio. Sed & nobis adhuc præcipitur, ſi Domini pio deſiderio reminiſcimur, ne taceamus indeffeſſis precibus ad eum clamare, donec Jeruſalem noſtram, quæ fluctuat in pelago ſæculi hujus, ipſe ſtabiliat in terra beatæ ſolitudinis, & ponat eam ibi laudem & gloriam. Quia verò his, qui novam vitam ducunt, loquitur Dominus, audiamus, quid & de illis, qui pertinaciter in vetuſtate conſiſtunt, promittat. Sequitur:

Luc. 18. 1.

℣. 8. *Juravit Dominus iu dextera ſua, & in brachio fortitudinis ſuæ: ſi dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis, & ſi biberint alieni vi- D. num tuum, in quo laboraſti.*

℣. 9. *Quia qui congregabunt illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportabunt * illud, bibent in atriis ſanctis meis.*

* aliàs: comportant & congregant.

Juratio namque Dei immobilis aſſertio ejus eſt. *Dextera* verò & *brachium fortitudinis* ejus Chriſtus ejus eſt, *triticum Sion* pabulum ſanctæ intelligentiæ, *inimici Sion*

A. Judæi perſequentes Eccleſiam, *vinum ejus* ſpiritalis ſcientia eſt, quæ fidelium mentes lætificat, & inebriat. Judæi quoque ſunt *alieni*, qui dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt Sanctum Iſrael, alienati ſunt retrorſum. *Juravit* ergo *Dominus in dextera ſua, & in brachio fortitudinis ſuæ*, id eſt, immutabiliter ſanxit in Chriſto, qui eſt virtus ejus, dicens: *Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis*, id eſt, non dabo ampliùs ſacram intelligentiam Judæis in *cibum* animæ: quia jam Scripturas ulteriùs non intelligent, ex quo Chriſtum, qui ſolus intelligentiam earum aperit, reprobaverunt. *Et ſi biberint alieni vinum tuum*, id eſt, non bibent ultra Judæi tuum ſpiritalem ſenſum, quo cælitus inebriaris, ut mente excedas Deo: quia *qui triticum tuum*, id eſt, ſacri intellectus frugem ex latiſſimo Divinorum eloquiorum campo *congregabunt, comedent illud ore* cordis, & laudabunt Dominum dicentes: *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum.* Qui *vinum* ſpiritalis ſenſus ex vinea Scripturæ Sanctæ *comportant*, botros ſententiarum coadunando, *bibent* illud *in atriis Sanctis meis*, id eſt, in Eccleſiæ conventiculis, & diſtributis fidelium ordinibus. Pſ. 15. 7.

Vel dæmones ſunt *inimici & alieni*, qui *triticum & vinum* Judæorum *comederunt, & biberunt*, id eſt, omnes fructus laboris eorum devoraverunt, dum illi inter Deum & idola fluctuarent. Eccleſiæ verò *triticum & vinum* hoſtes non rapiunt: quoniam ipſa ſoli Deo placere quærens ex operibus bonis labores manuum ſuarum comedet, ac Deum æterna laude ſuſtollet, atque *in atriis* æternalium manſionum apud Patrem *bibet*. Nam quia in agro & in vinea laboramus, ut triticum & vinum colligamus, rectè per vinum & triticum fructus ſupernæ remunerationis exprimitur, quem aſſequimur pro labore, quem in corpore ducimus. Deinde fidelibus Hebræis præcipitur.

Tranſite, tranſite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, & eligite lapides, & elevate ſignum ad populos. ℣. 10.

Tranſite, inquit, *per portas*, id eſt, per juſſionem Apoſtolorum, quæ portæ ſunt, exite Gentibus prædicare. Vel eis, qui

 foris

foris sunt, dici potest, ut *per portas transeant*, A.
id est, per doctrinam Apostolorum ingrediantur Ecclesiam. *Praeparate viam populo venienti*, id est, praemonstrate gentili populo viam fidei, qua venitur in Ecclesiam. *Planum facite iter*, id est, offendicula dissensionum, & scrupulos dubitationum tollite de via fidelium, & quidquid impedire potest gressum eorum, ut ad supernam habitationem properent. *Et eligite lapides* pretiosos ac vivos, ut quisquis saeculo renuntiaverit, inter saeculares non maneat, sed frequentias eorum declinet, & cohabitationes fugiat. Sive *eligite la-* B.
pides, id est, omnem emollite duritiam de cordibus credentium, *& elevate signum* crucis ad omnes populos, ut universus exercitus militum Christi videat illud, & sequatur.

ỳ. 11. *Ecce Dominus auditum fecit* de nomine suo etiam illis Gentibus, quae sunt *in extremis terrae*. Sequitur:

Dicite filiae Sion: Ecce Salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram ipso.

Vos inquit, O praedicatores *dicite filiae Sion*, id est: Ecclesiae de Gentibus, quae *filia* est primitivae Ecclesiae: Noli timere, noli deficere: quia *ecce venit* ad judicium *Salvator tuus*, qui te à cunctis tribulationibus eripiens salute perpetua donabit. Et *ecce merces ejus*, quam tibi reddet, *cum eo* est, *opus illius coràm ipso*, id est: homo, quem creavit ante tribunal ejus stabit judicandus. Sequitur:

ỳ. 12. *Et vocabunt eos: Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis quaesita civitas, & non derelicta.* D.

Hebraeos, qui crediderunt, vocamus ita, ut dicamus: Iste est *populus sanctus*, & in sanctitate nutritus, qui etiam *redempti* sunt *à Domino*. Ecclesia verò de Gentibus licèt & ipsa Populus sanctus vocari possit, tamen quia priùs in squalore Gentilitatis conversata est, non ita Populus sanctus vocari consuevit, sed specialiter appellatur *civitas quaesita & non derelicta*: quoniam Salvator eam ntpote perditam quaesivit, & inventam non dereliquit. Sequitur:

CAPUT LXIII.

Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suae. ỳ. 1.

Hoc in persona primorum dicitur Angelorum de Christi ascensione mirantium. Nam cernentes eum de hoc Mundo remeantem ad superos, mirantur ad invicem vel intra se dicentes: *Quis est iste, qui venit de Edom?* id est: qui de hoc terreno saeculo huc ad nos ascendit? *Edom* quippe *terrenus* interpretatur. *Tinctis vestibus*, id est: cruenta carne sanguine passionis. *Bosra* namque *tribulatio* dicitur, & vestimentum Domini corpus ejus est, quod sumpsit ex Virgine, nec tamen aliud indumentum ejus est, atque aliud ipse. Nam nostrum quoque vestimentum caro dicitur, sed tamen ipsi nos sumus caro, qua vestimur. *Iste formosus in stola sua*, id est: nullam prorsus in assumpta humanitate peccati deformitatem habens mira sanctitatis pulchritudine fulget in ea. *Gra-*
C. *diens in multitudine fortitudinis suae*, id est: multiplici sua virtute gressum operationis suae potenter agens.

Vel: *iste formosus in stola sua*, id est: speciosus in carne glorificata per resurrectionem. *Gradiens in multitudine fortitudinis suae*, id est: Caelum sua virtute peteris. Sic apud se supernae virtutes primò deliberant ostendentes, quia discunt, & Divinam scientiam appetunt. Unde quia dixerant: *Quis est iste?* Mox ipse JEsus appropinquans respondet eis, & docet eas dicens:

Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum.

Ego, qui loquor justitiam, id est: qui hoc, quod justum est, in terris doceo, videlicet ut omnes persuasiones seductoris respuant, & voluntatem creatoris faciant. *Et propugnator sum ad salvandum*: Quia pro salute hominum pugno in passione contra hostem antiquum. Quo audito Virtutes Angelicae quasi accepta loquendi cum eo licentia interrogant:

Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari. ỳ. 2.

Cùm

Cùm tantæ sis, inquiunt, potestatis & justitiæ, *quare ergo rubrum est indumentum tuum*, id est: eur tua caro cruentata est? *Et vestimenta tua sicut calcantium in torculari*, id est: corpus tuum eur simile est cæteris morientium corporibus? Quibus ipse respondet:

℣. 3. *Torcular calcavi solus, & de Gentibus non est vir mecum; calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea, & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi.*

Torcular calcavi solus, id est: mortem, quæ cæteros deprimit, ego solus resurgendo *calcavi*. *Solus* enim *torcular*, in quo calcatus est, *calcavit*; quia sua potentia eam, quam pertulit passionem, vicit. Nam qui usque ad mortem crucis passus est, de morte eum gloria surrexit. Benè autem subdit: *Et de Gentibus non est vir mecum*. Quia hi, pro quibus pati venerat, passionis ejus participes esse debebant. Qui pro eo, quòd illo tempore necdum crediderant, de ipsis in passione queritur, quorum vita illa passione quærebatur. Quia verò Gentes universas, quæ ante salutarem hanc ejus passionem de hoc sæculo migraverunt, sine misericordia damnavit apud inferos paucissimis ùt Melchisedech & Job evadentibus, *calcavi*, inquit, *eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea*. Eos namque ealeavit *in furore suo*, quos in infernum iratus demersit. Et de Gentibus nunc est sermo ejus. Quoniam autem peccata nostra ipse portavit in corpore suo super lignum, ut peccato mortui justitiæ, vivamus, adjecit: *Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea*, id est: maculæ peccatorum eorum super carnem meam: *omnia indumenta mea*, id est: totum corpus meum alienorum sordibus peccatorum *inquinavi*. Non quia ipse contaminatus sit nostris iniquitatibus, sed quia omnium nostrorum delicta solus, ut deleret, accepit, & passiones atque contumelias & abjectiones, quæ eis debebantur, pertulit.

Possunt tamen per *Gentes* designari adversariæ fortitudines, quas ipse conculcavit, atque contrivit. Et dicitur *aspersus sanguis eorum super vestimenta ejus*, non quia dæmones sanguinem habeant: sed talibus verbis ostenditur pugnâsse contra illos, atque vicisse illos, & occidisse. Qui adhuc subjungit.

Dies enim ultionis in corde meo, annus retributionis meæ venit. ℣. 4.

Quando patiebatur Salvator, prævidebat in corde suo *diem ultionis*, quo se per Titum & Vespasianum de suis persecutoribus Judæis vindicaret, & *annum*, quo ei *retribueret, venientem* cernebat. Unde & eadem passione sua imminente prædixit discipulis: *Cùm videritis circumdari ab* Luc. 21. 20
exercitu Jerusalem, tunc scitote: quia appropinquavit desolatio ejus. Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes, & qui in medio ejus, discedant, & qui in regionibus, non intrent in eam; quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt. 20. 21. 22.

Potest & dies judicii *dies ultionis* intelligi, *annusque retributionis* spatium illud perpetuitatis, quod erit post finem sæculi, in quo justam meritorum suorum retributionem quisque sentiet. *Dies* ergo *ultionis* est *in corde ejus*: quia ipse novit, quando dies judicii veniet. Sed huic sententiæ potest objici, quod alias scriptum est: *De* Marc. 13.
die autem illa & hora nemo scit neque Angeli in 32.
Cælo neque filius nisi Pater. Cui scilicet objectioni respondendum est, quòd usitata scripturarum locutione dicitur Filius diem illam ignorare: quia facit, ut omnibus ignota sit. Neque enim Pater aliquid novit, quòd Filius ignoret: quia Filius est sapientia Patris. Sequitur:

Circumspexi, & non erat auxiliator, quæsivi, & non fuit, qui adjuvaret. ℣. 5.

Dominus in medio persecutorum positus *circumspexit*, & adjutorem non vidit: quia *discipuli omnes relicto eo fugerunt*, licèt Matth. 26
auxilium ei afferre non possent, etiam si 56.
starent. Vel *circumspexit* in tota Mundi latitudine, *& non erat auxiliator*: quia nullus erat, qui eum ad quærendam salutem humani patiendo adjuvaret. Sequitur:

Et salvavit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

Ego quidem, inquit, auxiliatorem non inveni, sed *brachium meum*, id est: virtus mea non solùm me liberavit, sed & omnes, quos volebam, *salvavit*. Et *salvavit* eos

non

non sibi ipsi sed *mihi*, ut jam non sibi vi- A. vant, sed ipsi, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit Qui enim peccatorum suorum remissionem percepit, vel aliquod periculum evasit, sed tamen adhuc sibi vivit, nondum Christo salvatus est sed sibi. Qui peccatorum suorum veniam adeptus jam reliquum vitæ suæ spatium Deo dedicat, iste non sibi sed Deo salvatus est. Et qui de aliquibus adversis, quæ propter peccata sua patiebatur, ereptus jam deinceps religiosè vivit, hunc sibi Christus salvavit.

Sed quid est, quod addit: *Et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi*, nisi quod de B. Rom. 11, 12 Judæis Apostolus dicit, quia *delictum eorum divitiæ sunt Mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium?* Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, profectò ira Dei, quæ super eos est, adjuvit nostræ salutis effectum. *Auxiliata est* igitur ei *indignatio* ejus: quia per hoc magis salutem Mundi operatus est, quòd Judæis fuerat

℣. 6. iratus, De quibus & subjicit:

Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum. C.

Conculcavit per Vespasianum & Titum *in furore* suo *populos* Judæorum, *& inebriavit eos* amaritudine tribulationum, atque *in terram dejecit* omnem virtutem eorum confringens sub Romanis, ne jam ab hac humiliatione sua usque ad adventum Eliæ resurgere valeant. Vel *indignatio ejus*, quæ contra dæmones erat, *adjuvit* salutem nostram. Quos ipse conculcavit in furore suo, & detraxit in terram virtutem eorum, ut nos liberaret.

Post hæc Vates ex sua & populi perso- D. na loquitur enarrans in se beneficia Dei, & duritiam cordis populi, ob quam & Jerusalem incendio & Israel captivitati traditus sit. Nam sequitur:

℣. 7. *Miserationum Domini recordabor, & laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudine bonorum domus* * *Israel, quæ largitus est eis secundùm indulgentiam suam, & secundùm multitudinem misericordiarum suarum.*

* *aliàs*: domui,

Pressus, inquit, pondere malorum in nullo alio nisi in Dei misericordia spem habeo, qui facit misericordiam in millibus diligentibus se, & extendit clementiam his, qui noverunt eum. Hoc autem non potest diceret nisi qui intelligit se justè sustinere, quod patitur. Sequitur:

Et dixit: Verumtamen populus meus filii non negantes, & factus est eis Salvator. ℣. 8.

Deus, qui justo judicio captivitati tradipit populum istum, austeritatem justitiæ clementia mitigans dixit: *Genui quidem filios, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Isa. 1. 2. Verùmtamen quia *populus meus* sunt, & semel filii nominati, non peribunt in perpetuum, si me spernere & negare desierint: sed sentient Salvatorem Christum meum, qui factus est ex semine David secundùm carnem, si in eum crediderint, Sequitur: de Domino:

In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & Angelus faciei ejus salvavit eos, ℣. 9.

Quòd aptè potest intelligi secundùm illud, quod Job ait: *Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentium rideat.* Job. 9. 23. Flagellabat enim Deus: quia humanum genus pro peccatis eorum affligebat. Sed tandem occidit semel: quia ut geminam mortem nostram animæ scilicet & carnis destrueret, Christum sola carne mori fecit. *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel.* Rom. 6. 10. Neque de pœnis innocentium jam risit: quia dilectum Filium suum exhibuit participem tribulationum eorum. Nam quasi ridebat de pœnis eorum, dum eis affectum compassionis suæ non ostenderet in afflictione redemptionis ipsorum. Similiter & hic dicitur, quia *in omni tribulatione eorum non est tribulatus*, dum afflictionem eorum cerneret, & redemptorem needum mitteret. Nam quod de pœnis innocentium risisse dictus est, ait nunc Propheta, quoniam *in omni tribulatione eorum non est tribulatus*. Sed tandem *Angelus faciei ejus*, id est: Filius ab eo veniens *salvavit eos*: quia qui flagellabat, occidit semel. Sequitur:

In dilectione sua & indulgentia sua redemit eos, & portavit eos, & levavit eos cunctis diebus *sæcu-*

sæculi. *In dilectione & in indulgentia redemit* A.
Rom. 5. 8. 9. *eos* sanguine filii sui. *Commendat enim charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc*
Ephes. 1. 7 *peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus remissionem peccatorum secundùm divitias gratiæ suæ.*

Et portavit atque levavit cunctis diebus sæ-
Ps. 105. 2. *culi*, id est: præsentis vitæ: *quoniam in sæculum misericordia ejus.* Vel de Ægypto redemit, id est: liberavit eos, & patienter portavit mores eorum, atque sustentans levavit eos cunctis diebus ab initio sæculi. Sequitur: B.

℣. 10. *Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt Spiritum Sancti ejus: & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.*

Afflixerunt Spiritum Sancti, id est: animam Christi ejus, *& ipsi debellavit eos* per Titum & Vespasianum. Sed quia temporibus Eliæ pristinam reddet ei gratiam, apertè subditur:

℣. 11. *Et recordatus est dierum sæculi Moysi & populi sui.*

Id est: fœderis sui *recordatus est*, quod per Moysen pepigit cum eis, quando eduxit eos de terra Ægypti, ut esset Deus eorum. C. Quia verò interim non respicit eos, sed diutissimis calamitatibus per totum Orbem dispersos affligi permittit, congruè Propheta subjungit:

Ubi est, qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? id est: cum Moyse & Aaron. Qui enim Pharaonem cum exercitu suo projecit in mare, nunc vindictam in oppressores eorum non facit. Sequitur:

Ubi est, qui posuit in medio ejus Spiritum Sancti ejus? Qui Spiritum Sancti, id est: Christi sui quondam *posuit* in isto populo, nunc ei D. nullam ejusdem Spiritus gratiam dat. Seq.

Qui eduxit ad dexteram Moysen
℣. 12. *brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum.*

Subaudi: Ubi est? Nihil enim simile nunc eis operatur, sed recessit ab eis, & abscondit faciem suam. *Qui eduxit ad dexteram Moysen.* Quia dexteram ejus spiritalem tenuit, cùm educeret eum in virtutis suæ ductu de Ægypto. Et *aquas maris scidit ante eos*, ut mirabilium operum ejus memoria perenniter celebraretur. Sequitur:

Qui eduxit per abyssos quasi ℣. 13.
equum in deserto non impingentem.

Quasi animal in campo descen- ℣. 14.
dens.

Sicut equus absque obstaculo incedit liberè per plana deserti, & quodlibet animal per amplitudinem campi: sic iste populus ducente Domino per profunda maris transivit. Sequitur:

Spiritus Domini ductor ejus fuit. Per mare & per desertum fuit *ductor ejus Spiritus Domini*, sed modò nullum ei ducatum præstat. Ut autem ad eos Spiriritus iste redeat, subjungunt pœnitentes, & Christo dicunt:

Sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ. Adduxit enim eos tot miraculis de Ægypto in terram promissionis, ut nomen ejus longè innotesceret & glorificaretur. Qui & precando subjiciunt:

Attende de cœlo, & vide de ha- ℣. 15.
bitaculo sancto tuo, & gloria tua.

Jam enim in cœlo Filium hominis esse confitentur suppliciter & *in habitaculo gloriæ suæ.* Sequitur:

Ubi est Zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Super me continuerunt se Ubi est Zelus tuus, quo me sicut sponsam diligebas, & *fortitudo* qua de manu adversariorum me liberabas? Diutissime enim jam *continuisti super* me *multitudinem viscerum* dilectionis & misericordiarum tuarum: quia nullo affectu pietatis & compassionis erga me motus es, ut de tam longa captivitate me eriperes. Seq.

Tu enim Domine Pater noster, & ℣. 16.
Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos: tu Domine Pater noster, Redemptor noster à sæculo nomẽ tuũ.

Tu es Pater noster: quia *Abraham* vel Jacob, cujus nos esse filios jactabamus, *nescivit nos*, nec dignatus est filios agnoscere: quia te offendimus. *Tu es Pater noster*: quia Jer. 31. 9. creâsti nos, & dignatus es dicere: *Filius meus primogenitus Israel.* Tu *Redemptor noster*: quia sanguinem pro nobis fudisti. *A sæculo nomen tuum.* Quia in principio refert Moyses Deum singula quæque per Verbum su-

Gen. 1. 3. um, quod es tu, fecisse, quando dixit: *Fiat* A.
lux, & facta est lux, cæteraque similiter verbo creavit. Sequitur:

℣. 17. *Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurâsti cor nostrum, ne timeremus te?*

Errare fecit eos Dominus: quia justo judicio deseruit eos in superbia sua, & inmen intelligentiæ abstulit eis. *Et induravit cor eorum*: quia gratiam suam, qua molliri possent, justè subtraxit. Domino enim cor eorum indurâsse est à duritia liberare noluisse, sed eandem duritiam crescere permisisse. B. Non igitur ad Deum, sed ad eos culpa refertur erroris & indurationis eorum: quia sic excæcari & indurari meruerunt. Quia enim non ex fide, sed tanquam ex operibus tumuerunt, ipso suo tumore

Rom. 10. 3 erraverunt, & in indurati sunt, ut *ignorantes justitiam Dei, & suam volentes statuere justitiam, Dei non essent subjecti.* Hoc quippe est *errare & non timere* eum. Quicunque enim tam superbè sapiunt, ut suæ voluntatis viribus tantum existiment tribuendum, ut negent sibi necessarium Divinum adjutorium ad bene vivendum, errant profectò C. à viis mandatorum Domini, & indurato corde non timent eum. Sequitur:

Convertere propter servos tuos, tribus hereditatis tuæ. Convertetur Dominus propter eos, quando gratiam suam rursum eis dare cœperit. Sequitur:

℣. 18. *Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.*

Capta Jerusalem *conculcaverunt* Romani *sanctificationem* templi, & *quasi nihilum possederunt* vilem populum istum dispergendo per omnia regna captivum perimendo atque dehonestando. Sequitur:

℣. 19. *Facti sumus quasi in principio, cùm non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.*

Ex quo Christum Regem populus iste negavit, & dominium terreni atque alie-

Joa. 19. 15. nigenæ Imperatoris elegit dicens: *Non habemus Regem nisi Cæsarem,* factus est *quasi in principio,* cùm serviret Pharaoni & Ægyptiis: quia ex tunc habere Deum Regem desiit, neque Deo jam sed hominibus servivit. Sed tandem per hanc piæ confessionis humilitatem ac lamentationem revertitur ad gratiam sui Regis. Unde jam confidenter novissimum ejus adventum exoptat dicens:

CAP. LXIV.

Utinam dirumperes cœlos, & descenderes: à facie tua montes defluerent. ℣. 1.

Sicut exustio ignis tabescerent, atque arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua Gentes turbarentur. ℣. 2.

Nam quasi quædam *cœlorum diruptio* fiet eo descendente: quia patentibus cœlis, ministrantibus Angelis, consedentibus Apostolis ipse Rex Regum in sede majestatis suæ veniet, ut ab omnibus tunc electis & reprobis videatur. Et quoniam ignis ante ipsum ardebit, *Utinam,* inquiunt, *à facie tua montes defluerent, & sicut exustio ignis tabescerent, atque arderent igni.* Nam ignis ille universos montes comburens æquabit vallibus, & omnem terram complanabit. Antequam verò Dominus veniat, Antichristus est regnaturus, qui ita humano generi tenebras suæ pravitatis infundet, ut penè nemo lucem veritatis inspiciat, sed eis etiam nomen Christi vertatur in ignorantiam, nec recordentur ejus nisi ad blasphemiam Domini. Sed ad hujus tetram caliginem depellendam velut fulgur quoddam ipse Christus veniet. Unde isti convenienter adjungunt: *Ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis, & à facie tua Gentes turbarentur.* Tunc quippe & inimicis *notum fiet nomen* ejus, atque subitò *turbabuntur à facie ejus*: quia tunc, sicut scriptum est, *plangent* Matth. 24. 30.
D. *se omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli.* In tanti autem pavoris magnitudine & omnes electi, qui adhuc in carne viventes inventi fuerint, valde formidabunt. Unde & subdunt.

Cùm feceris mirabilia non sustinebimus. ℣. 3.

Tunc enim *mirabilia faciet*, quæ vix ullus hominum sustinere possit. Quia *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur.* ibid. 29. Quæ ergo mens, cùm hæc fieri cœperint, non expavescet? Sed quia metus electorum in securitatem vertetur, jam de præsentia Judicis gaudentes adjungunt: De-

℣. 4 *Descendisti, & â facie tua montes defluxerunt.* A.

A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparâsti expectantibus te.

℣. 5 *Occurristi lætanti & facienti justitiam.*

Descendisti ad judicium, & ignis ante faciem tuam discurrens montes consumpsit, ut terram coæquans renovaret. Per *montes* intelligamus superbos, qui tunc *de-*
Ps. 67. 3. *fluent*, quando superbia eorum tabescet, B. ut *sicut fluit cera â facie ignis, sic pereant peccatores â facie Dei.* Homines autem in carne viventes *non audierunt*, id est: non intellexerunt *â sæculo*, id est: ab origine mundi usque nunc, *neque auribus*, corporis *audierunt, nec* cujuslibet *oculus vidit absque te*, id est: nisi tu solus, quæ sint præmia, *quæ præparâsti* his, qui *te expectant*, qui promissiones tuas longanimiter sustinent. Vel *absque te*: quia si quis illa videre potuit, te quoque pariter vidit. Nemo quippe nunc videre vel audire vel cogitare valet, quanta sit illa merces justorum, C. quam illi soli cognoscere potuerunt, qui possederunt. Omnem enim visum & auditum & cogitatum superat. Sed in die illa dignis se manifestabit. Et tunc Deus omni, qui nunc lætus operatur justitiam, *occurret gaudens*, ut illum excipiat. Rursum de Judæis subditur:

In viis tuis recordabuntur tui. Et ipsi mox adjungunt: *Ecce tu iratus es, & peccavimus, & in ipsis fuimus semper, & salvabimur.*

In viis namque Domini *recordabuntur*
Gal. 2. 16. illius, quando recognoscent, quòd *non justificabitur homo ex operibus Legis nisi per fidem Jesu Christi.* Nunc enim obliti sunt eum in viis ejus: quoniam non ex fide, sed ex operibus quærunt justificari. Sed cum D. cognoverint, quod viribus suis implere mandata Legis nequeunt, & auxilium gratiæ implorare cœperint, tunc *in viis ejus recordabuntur* illius. Sed quia oblivioni tradiderunt eum, *iratus est* eis, & deseruit eos. Qui postquam obliti sunt, peccare non desierunt. Et hoc est, quod deplorant dicentes: *Ecce tu iratus es, & peccavimus.* Sed rursum de observatione viarum Dei gloriantes dicunt: *In ipsis fuimus semper.* Hoc est enim, quod idem populus alibi se jactat dicens: *Ecce tot annis servio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi.* Luc 15. 29 *In ipsis*, inquiunt, *fuimus semper, & in ipsis salvabimur.* Quia *qui fecerit ea, vivet in illis.* Rom. 10. 5. Mox autem resipiscentes subdunt lamentando:

Et facti sumus sicut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ. ℣. 6.

Facti sumus ut immundus. Quia ejecti sunt de Ecclesia fidelium sicut immundus de castris nolentes facere, quod eos de Christo monuit Apostolus: *Accedamus*, Heb. 10. 22 inquit, *ad eum vero corde, in plenitudine fidei aspersi corde ab conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.* Propter quod & universæ *justitiæ* illorum factæ sunt *quasi pannus* mulieris *menstruatæ*: quia ex immunditia carnalitatis ipsorum inquinatæ sunt, ita ut omnis, qui tetigerit eas, inquinetur. Unde & Apostolus illas carnales cæremonias arbitratus est *velut stercora, ut Christum* Phil. 3. 8. *lucrifaceret, & inveniretur in illo non habens suam justitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Jesu Christi.* Ad quam & isti nunc accedentes *panno menstruatæ* comparant *justicias* suas, in quibus antea gloriabantur. In quo considerandum, quia justitia, quæ in Lege est, ad comparationem Evangelicæ puritatis immunditia nominetur. Sequitur:

Et cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

Universi ceciderunt sicut folium ab arbore Patriarchici generis: quia secundùm Apostolum *rami olivæ fracti sunt, & ceciderunt*, Rom. 11. 17 atque pro eis insertus est Oleaster. Et *iniquitates suæ quasi ventus abstulerunt eos* velut ab arbore *folium*: quia dum de justitia falsò gloriarentur, & iniquitatibus verè replerentur, separati sunt â fide Patrum suorum, ut Salvatorem venientem non susciperent, quem illi venturum expectaverant.

Hæc autem sententia non solùm de Judæis, sed etiam de universo humano genere potest intelligi. Quid est enim homo nisi *folium*, quod in Paradiso ab arbore cecidit? Quid est nisi folium, qui tentationis vento rapitur, & desideriorum flatibus elevatur? Mens quippe humana quot tentationes patitur, quasi tot flatibus mo-

movetur, Hanc enim plerumque ira A. perturbat. Cùm recedit ira, succedit inepta lætitia, luxuriæ stimulis urgetur, æstu avaritiæ longè lateque ambiendi, quæ terrena sunt, tenditur. Aliquando hanc superbia levat, aliquando verò inordinatus timor in infimis ponit. Quia ergo tot tentationis flatibus humana corda elevantur, & dejiciuntur, aptè dicitur: *Cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Quasi ventus* quippe *nos iniquitas abstulit*, quia nullo fixos virtutis pondere in vanam elationem levavit. Benè autem homo *folium* appellatur: quia qui arbor fuit in conditione, B. folium à se ipso factus est in tentatione. Qui enim de alto cecidit, folium est. Sed ad Judæos redeamus; subjungunt enim plangentes:

℣. 7. *Non est, qui invocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te.*

Non enim *est* quispiam in eis, qui precibus nomen Domini invocans *consurgat* adversus motum indignationis ejus, & eum *teneat*, ne feriat; quia omnes injusti sunt, nullusque in eis invenitur, qui C. Divinæ iræ possit obviare deprecando, sumens auctoritatem resistendi ex conscientia beni meriti, & eam, quæ in hunc populum sævit, cælestem animadversionem retinere. Sequitur:

Abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ. Abscondit ab eis *faciem* suæ Divinitatis vel cognitionis dicens: *Non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et allisit* eos *in manu*, id est: in actione iniquitatis eorum, qui propter malitiam suam D. passi sunt tam gravia. Sed jam ex toto pœnitentes omni humilitate procidunt, & cum obsecratione dicunt:

Matth. 23. 39.

℣. 8. *Et nunc Domine Pater noster es tu, nos verò lutum: & fictor noster, & opera manuum tuarum omnes nos.*

Ipse enim Christus *Pater* eorum est, id est: Creator, illi verò sunt *lutum*: & ipse *fictor* ac plastes eorum, qui de limo terræ plasmavit eos, & ait: *Sicut lutum in manu figuli: & sic vos in manu mea domus Israel:* Qui in oratione subjungunt dicentes:

Jer. 18. 6.

Ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ: ecce respice, populus tuus omnes nos. ℣. 9.

Et de destructione Jerusalem, quæ per Titum facta est, addunt:

*Civitas sancta tua * facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.* ℣. 10. * aliàs: civitas Sancti tui, &c.

Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustione ignis, & omnia desiderabilia versa sunt in ruinas. ℣. 11.

Ac deinde subjungunt:

Nunquid super his continebis te Domine, tacebit, & affliges nos vehementer? ℣. 12.

Quibus mox à Domino Jesu respondetur:

CAP. LXV.

Quæsierunt me, qui ante non interrogabant: invenerunt me, qui non quæsierunt me, id est: Gentiles. *Dixi: Ecce ego, ecce ego, ad Gentem, quæ non invocabat nomen meum.* ℣. 1.

Cœperunt enim Gentiles post resurrectionem ejus quærere, & ipse sua sponte etiam non quærentibus se ipse offerre, ex quo à Judæis est reprobatus. De quibus subdit:

Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas, ℣. 2.

Populum qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper. ℣. 3. * aliàs: Populus.

Si in eo, quod ait: *Expandi manus meas*, crucis patibulum intellexerimus, quomodo intellecturi sumus; *Tota die?* Nunquid tota die pependit in ligno? Si verò *diem* pro tempore velimus accipere, maximè quod hoc nomen genere fæminino po-

poſuit, quod in Latino eloquio non A. niſi tempus ſignificare ſolet, convenienter per extenſas manus *tota die* continuationem bonorum operum intelligere poſſumus, â quorum nunquam intentione ceſſavit. Quæ ſcilicet opera, quia perfidus ille populus vidit, imò ſenſit, *ad populum incredulum* Dominus *manus ſuas expandit.* Poſſumus enim *expanſas manus* & largitatem donantis accipere, quod nihil eis
Marc. 40. petentibus denegaret, ſed ſtatim roganti
41. leproſo ſanitatem redideriț, & cæci a na-
Joa. 9. 1. 7. tivitate oculos aperuit. Significant *expanſæ manus* & parentis clementiam ſuos filios in ſinu recipere geſtientis. Hæc B. ipſe populo Judæorum exhibuit. *Qui graditur per viam* malæ actionis ſequendo *pravas cogitationes ſuas, ac ſemper Deum ad iracundiam provocat,* dum ſuperba mente voluntatem ejus facere contemnit. Et *provocat* eum *ante faciem* ejus *ſemper:* quia Dominus eum velut ante faciem ſuam poſuit, cùm ex omnibus populis hunc elegit. Sed ipſe ab initio non ceſſat perversè agere peccans in conſpectu Domini, cujus oculis patent omnia, vel in templo Idolis ſacrificans. Nam & de illis, qui quondam in eodem populo converſi ſunt ad C. Idola, ſubjungitur:

Qui immolant in hortis, & ſacrificant ſuper lateres.

℣. 4. *Qui habitant in ſepulchris, & in delubris Idolorum dormiunt: qui comedunt carnem ſuillam, & jus profanum in vaſis eorum.*

℣. 5. *Qui dicunt: Recede à me, ne opropinques mihi: quia immundus es. Iſti fumus erunt in furore meo, D. ignis ardens tota die.*

Hæc enim & his ſimilia faciebant antiqui Judæi cultores Idolorum. Nam Idolatriæ jungentes luxuriam in *hortis immolabant,* & pro uno altari, quod inpolitis lapidibus Lege conſtructum erat, *lateres* hoſtiarum ſanguine cruentabant. *In ſepulchris* quoque *habitabant, & in delubris Idolorum dormiebant,* ubi ſtratis pellibus hoſtiarum incubare ſoliti erant, ut ſomniis futura cognoſcerent, & quicunque ſimili errore non ducebatur, eum arbitrabantur *immundum,* contactumque ejus fugiebant.

Vel dicebant Deo: *Recede à me, & ne apropinques mihi,* dum hunc à ſe rejicere niterentur, ut more Gentilium liceret eis vivere: Atque dicebant ei: *Quia immundus es,* dum blaſphemarent eum. Sed omnes *iſti fumus erunt in furore* ejus: quia ſicut fumus deficient à facie judicis. Et erunt *ignis ardens tota die:* quia uſque in æternum ardebunt ſine intermiſſione. Ardebunt enim tota die æternitatis. Sequitur:

Ecce ſcriptum eſt coram me: Non ℣. 6.
tacebo, ſed reddam & retribuam in ſinu eorum iniquitates veſtras, & iniquitates patrum veſtrorum ſimul dicit Dominus,

Qui ſacrificaverunt ſuper mon- ℣. 7.
tes, & ſuper colles exprobraverunt mihi, & remetiar primum opus eorum in ſinu eorum.

Omne malum, quod fecerunt, *ſcriptum eſt coram me,* id eſt: quaſi in libro manet aſſignatum in conſpectu memoriæ meæ, & cùm venerit dies judicii, *non tacebo,* quod fecerunt illi filii veſtri, *ſed reddam in ſinu,* id eſt. in mente eorum, ut eos propria torqueat conſcientia, *iniquitates veſtras* O peſſimi patres *& iniquitates patrum veſtrorum ſimul,* id eſt: mala, quæ vos & patres veſtri feciſtis, retribuam filiis veſtris, qui veſtram & illorum perverſitatem imitati ſunt? & primò *remetiar primum opus eorum,* ut pro ſuis & veſtris parentumque veſtrorum iniquitatibus puniantur. Unde & aliàs ſcriptum eſt: *Ego Dominus Deus tuus* *Exod. 20. 5*
fortis zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Iſti autem Idolatræ, quibus & noviſſimo die retribuetur, præcipuè ſub Nabuchodonoſor exterminati ſunt atque perempti. Sed quia non totus ſimul ille populus tunc erat delendus, licèt ex maxima parte periturus eſſet, aptè ſubjungit Propheta:

Hæc dicit Dominus: Quomodo ℣. 8.
ſi inveniatur granum in botro, & dicatur: Ne diſſipes illud, quoniam benedictio eſt? ſic faciam propter ſervos meos, ut non diſperdam totum.

Nam velut ſi ex botro granum eligatur ad reſervandum, & botrus conteratur:

ita populus ille tunc propter impietates suas deperiit. Sed tamen ex eo reliquiæ sunt dimissæ, quæ sicut *benedictio* reservantur. Unde & sequitur :

ỳ. 9. *Et educam de Jacob semen, & de Juda possidentem montes meos, & hereditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.*

ỳ. 10. *Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo, qui requisierunt me.*

Eduxit enim de *Jacob semen* Dominus, id est : de decem tribubus, qui erant in captivitate, filios, qui reverterentur in terram suam, *& de Juda* qui captivus in Babylone tenebatur populum, qui rursus *possideret montes* ejus & terram ejus inhabitaverunt *electi ejus*, de captivitate regressi. Et *in campestribus* manserunt greges ovium, atque in valle, ubi quondam lapidatus est *Achan*, * qui peccaverat in furto anathematis, accubuerunt armenta boum, id est : populus, qui Dominum in angustia captivitatis *requisivit*. Sed postquam ipse bona hæc repromisit his, qui ad pœnitentiam erant revertendi, rursum idolatris, qui in hac tribulatione erant perituri, minatur dicens :

* Cod. Achor. Josue 7. 25

ỳ. 11. *Et vos, qui reliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.*

ỳ. 12. *Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis pro eo, quòd vocavi, & non respondistis : locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui elegistis.*

Dereliquerunt enim *Dominum*, & adhæserunt Idolis, atque *montem* Sion, ubi templum illius erat, *obliti* sunt non venientes illuc adorare vel immolare, sed ponebant *Fortunæ mensam*, & sacrificabant in ea. Fuit enim in multis urbibus & maximè in Ægypto & in Alexandria Idolatriæ vetus consuetudo, ut ultimo die anni ponerent mensam refertam varii generis epulis, & poculo mulso mixtum, vel præteriti vel futuri anni fertilitatem aspicientes. Hoc & Judæi faciebant omnium simulachrorum portenta venerantes, & nequaquam altari victimas, sed hujuscemodi mensæ libamina fundebant. Propter quod *numerati* sunt *gladio*, id est : supplicio. Quidquid enim punit & percutit, torquet & cruciat, in scripturis sanctis *gladius* appellatur. Nec ferro trucidatus est omnis ille populus, sed pœnis & cruciatibus deditus atque captivitati & servituti.

Vocaverat Dominus Judæos : quia collatis muneribus quasi emissis vocibus eos ad se ducere studuerat : sed *non responderant*, quia digna opera donis ejus reddere contempserant. Vocat enim nos Dominus, cùm muneribus prævenit : *respondemus* verò vocationi ejus, cùm digna juxta præcepta munera deservimus. Quia ergo Judæos vel etiam quosdam Christianos tot muneribus prævenit, dicat : *Vocavi*. Sed quia tot ejus munera contempserunt, subjungat : *Et non respondistis*. Vocaverat etiam eos per Prophetas ad pœnitentiam, & non respondebant : *loquebatur, & audire nolebant*, sed magis irritabant.

Sed fortassis hæc ad tempus Apostolorum referenda sunt. Ait enim : *Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur, ne dissipes illud, quoniam benedictio est : sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.* Nam quasi *granum in botro* est inventum, quando pars, quæ doctrinam Ecclesiasticam susceperat, reperta est in populo Judæorum. Sicut enim granum ad botrum : ita pauci credentes ex Judæis ad comparationem fuerunt reliquæ multitudinis illorum, quæ credere nolens disperiit. Et de hac minima parte electa dictum est : *Ne dissipes illud : quoniam benedictio est*, quando Patrem pro discipulis oravit. Et ideo Dominus populum illum non disperdidit totum ? quoniam eos, qui fidem receperunt, à perditione salvavit, & ab excidio & captivitate illorum eripuit. De quibus & subdit :

Quia *educam de Jacob semen*. Illud scilicet semen, de quo idem Apostolus ait, quia *nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus. Educam de Jacob*, id Rom. 9. 29
est : de decem tribubus electionis filios, &

& de tribu *Juda* multitudinem credentium A. *possidentem montes meos*, id est: Prophetas
Ps. 86. 1. & Apostolos; quoniam *fundamenta ejus in montibus sanctis. Et hereditabunt eam*, id est: Ecclesiam *electi mei, & servi mei habitabunt ibi*: Quia non est jam locus, ubi extra Ecclesiam Catholicam habitent. *Et erunt campestria in caulas gregum*: Quia popularis multitudo fidelium plana & minùs alta conversatione erit contenta. Quæ sunt enim *campestria* nisi hæc lata & infima conversatio infirmorum? Ubi tamen *caulas* gregum habemus: quia & intra caulas Dominicorum ovilium tenentur. *Achor* verò *tur-* B *batio* dicitur. Et quæ est *vallis Achor* nisi humiliatio pœnitentiæ conturbans mentem peccatoris? Quid autem nomine *armentorum* nisi multitudo magnorum atque robustorum fidelium exprimitur? *Erit* ergo *vallis Achor in cubile armentorum*: quia magni & fortes sancti jacent in humilitate pœnitentiæ, & de minimis offensis graviter conturbantur, & se affligunt. In hac enim valle jacebat ille magnus bos,
1. Cor. 15. 9. qui dicebat: *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei*: Et ille, qui dice-
1. Joa. 1. 8. bat: *Si dixerimus: quia peccatum non habe-* C. *mus, nosipsos seducimus.* Et alius dicens:
Jacob. 3. 2 *Quia in multis offendimus omnes.* Et hæc pollicitus est Dominus populo, qui sive ex Judæis, sive ex gentibus ad fidem veniens, *requisivit* eum.

Sed *vos*, inquit, O perfidi Judæi, *qui*
Joa. 19. 15. *dereliquistis Dominum* dicentes: *Regem non habemus nisi Cæsarem.* Audite, quid consecuti sitis. Vos *qui obliti estis montem sanctum meum*, id est: altitudinem spiritalis conversationis, vel sublimitatem patriæ cœlestis. *Qui ponitis Fortunæ mensam*, id est: divitiis aram, *& libatis super eam*, hoc est: D. Qui vestra sacrificia facitis propter solam præsentis vitæ remunerationem. *Numerabo vos in gladio* Romanorum vel novissimæ ultionis. *Et omnes in cæde corruetis* vel per Romanos, vel per pœnam extremæ percussionis. *Pro eo quòd vocavi* vos ad fidem & gratiam meam, *nec respondistis mihi*, ut ad me veniretis: *locutus sum* vobis annuntians voluntatem Patris mei, *& audire recusastis*, & faciebatis malum in oculis meis etiam cum inter vos corporaliter manerem, & Pharisæorum præcepta traditionis, *quæ nolui, elegistis*. Sequitur:

Propter hoc hæc dicit Dominus:
Ecce servi mei comedent, & vos esu- ℣. 13.
rietis: Ecce servi mei bibent, & vos
sitietis. ℣. 14.

Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione Spiritus ululabitis. Joa. 6. 35.

Servi mei comedent & bibent: quia *ego sum panis vitæ qui venit ad me, non esuriet, &*
qui credit in me, non sitiet unquam. Sed *vos* ô Amos 8. 11
Judæi *esurietis, & sitietis*: quia *mittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum* Domini. Neque enim ulteriùs invenietis, qui vos scientia scripturarum pascat, aut potet. *Servi mei* accepto Spiritu Sancto *lætabuntur*, sed vos qui me crucifixistis, confundemini, videntes gloriam meæ resurrectionis ubique innotescere. *Servi mei lætabuntur* in Ecclesiis *præ exultatione* spiritalis gaudii, sed vos *præ dolore cordis ululabitis*, in miseriis, quas sustinebitis. Omnia hæc ita cernimus evenisse.

Quæ si ad futuram vitam referenda Luc. 12. 37.
sunt, *servi Dei* tunc *comedent*: quia *faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Servi ejus bibent*: quia inebriabuntur ab ubertate domus ejus, & torrente voluptatis
suæ potabit eos. Nam illa Sanctorum Epist. IX.
convivia Dionisius exposuit dicens: *Sig-* ad Tit.
nificant hæc communem quandam, & æquè invisibilem Sanctorum in Divinis bonis societatem, & Ecclesiam primigenitorum descriptorum in cælis, & Spiritus justorum omnibus optimis perfectos, & primùm optimis repletos. Et recubitum requiem arbitror, & multis doloribus vitam illæsam, & conversationem Divinam in lumine & in regione viventium omni sensu sacro repletam, & largissimorum & beatorum optimorum copiosam dationem, per quam lætitia omni replentur, hoc autem lætari & recumbere eos faciente JEsu & ministrante, & æternam requiem donante. & plenitudinem bonorum distribuente simul & infundente. Benè itaque dicitur: Quia servi ejus comedent & bibent, qui tali convivio intererunt. Unde & à contrario satis claret: quia tunc Judæi omnesque reprobi esurient, & sitient, qui ad hujus-

modi epulas non admittentur. De qui- A.
Luc.14.24 bus Paterfamilias iratus ait: *Quia nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam.* Et tunc servi Dei in illo perpetuæ beatitunis gaudio lætabuntur, Judæi verò, cæterique reprobi in opprobrio sempiterno confundentur. & erubescent. Tunc revera Sancti laudabunt præ exultatione cordis, & impii præ contritione Spiritus ululabunt, & mugient. Adhuc autem Judæis carnalibus dictum est, quod sequitur:

℣. 15. *Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis.*

Nomen quippe eorum est: *Judæus vel Israelita.* Et *Judæus* interpretatur *confitens* & *glorificans* sive *laudans*, *Israel* verò *videns Deum.* Carnales igitur Judæi *nomen* suum reliquerunt *in juramentum electis Dei*: quia jam ipsum nomen amiserunt, & omnes electi jurant in illud, id est; firmiter definiunt ore confiteri ad salutem, atque laudare Christum, & glorificare, ut ad ejus visionem mereantur pertingere. Nam qui Deum confitetur, sive Deo confitetur, & laudat eum, ipse virtutem habet Judaici nominis; & qui Deum vel nunc in ænigmate videt, in futuro sæculo facie ad faciem, habet rem nominis Israel. Hic enim perfidus Judæorum populus, ùt dictum est, virtutem nominis hujus cum fide perdidit, & eam electis Dei, qui *juramento* suæ professionis ad ipsam pertingerent, reliquit. Vel *nomen eorum erit in juramentum electis Dei*, ut pro malorum exemplo eos habeant, & deetstentur talia sustinere, & jurent: Si aliter fecero, contingat mihi sicut Judæis Romanorum occisis. Cui additur in comminatione:

Et interficiet te Dominus. Atque subjungitur: *Et servos suos vocabit nomine alio.*

℣. 16. *In quo, qui benedictus est super terram, benedicetur in Domino amen: & qui jurat in terra, jurabit in Deo amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis nostris.*

Interficiet enim Dominus hunc populum gladio suo, cùm venerit ad judicium. *Interficit* eum Dominus, qui est verus Deus, & vita æterna, cùm se illi abstulit. Qui & *servos suos* non jam nomine, quo antiquitus appellaverat, *vocat*, sed *alio* quodam nobiliori vocabulo, quod novitatem & gratiam sonat. Licèt enim servi ejus rem antiqui nominis habeant, ipso tamen nomine non vocantur, sed appellatione Christianitatis venerabilitet nuncupanpantur. *Neque enim nomen aliud est datum sub cælo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Act. 4.12. Unde jam nullus servorum Dei, sicut dictum est, vocatur *Judæus* vel *Israelita*, sed omnes *Christiani.* *In quo* Christianitatis nomine, *qui benedictus est super terram*, id est:
B. qui benedictionẽ illam, quæ in baptismo datur, consecutus est in hac vita, si perceptam benedictionem benè vivendo custodierit, *benedicetur in Domino*, cùm audierit: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum.* Matth. 25. 34. *Et qui*, dum *in* hac *terra* manent, *jurant* in eo cum Psalmista dicente Domino: *Juravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ*, Ps. 118. 106. jurabunt in eo *Amen*, id est, asserent in illo beatitudinis regno vero: *quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores*, id est: omnes afflictiones & necessitates, quibus in sæculo coarctabamur, *& quia absconditæ*
C. *sunt* omnes *ab oculis nostris*, id est: nec jam recordamur, nec videmus eas. Hoc enim tunc ille populus beatorum lætus proclamabit. Ubi ad confirmationem certissimæ veritatis interponitur *Amen*, quod interpretatur *verè* vel *fideliter*; ut ea quæ promittuntur, verè implenda monstrentur, & fideliter dignis reddenda. Sequitur:

Ecce enim ego creo cœlos novo, & terram novam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. ℣. 17.

Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his, quæ ego creo. ℣. 18.

D. *Cælos novos & terram novam* faciet Dominus in novissimo die. Unde & Joannes in Apocalypsi determinato judicio subjecit dicens: *Et vidi cælum novum, & terram novam.* Apoc. 21.1 *Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare jam non est.* Utraque tamen hæc, id est; cœlum & terra non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renovantur: quia per eam, quam nunc habent imaginem transeunt, sed per essentiam sine fine subsistunt. *Præterit enim figura hujus mundi.* 1. Cor 7.31 Cœli igitur ac terra & transeunt, &

erunt:

erunt: quia & ab ea, quam nunc habent, specie per ignem purgantur, & tamen in sua semper natura servantur. Unde
Psal. 101. 28 & per Psalmistam dicitur: *Mutabis eos: & mutabuntur.* Itaque *cœlos novos & terram novam creabit,* quando istos igne judicii purgans renovabit. *Neque ascendent super cor:* quia tanta erit pulchritudo eorum, qui tunc erunt, ut nemo jam istorum, quæ nunc sunt, recordari dignetur, sed pro nihilo quisque reputabit hæc, & in illis, quæ videbit, delectabitur. Nam omnes electi tunc sine fine gaudebunt in illis, quæ tunc creata fuerint à Domino. Sequitur:

Quia ecce ego creo Jerusalem exultationem, & populum ejus gaudium. Jerusalem, id est: Ecclesia non solùm exultabit, sed etiam erit ipsa *exultatio.* Et *populus* ejus non solùm gaudebit, sed & ipse *gaudium* erit. Nam & ferrum videmus in ignem converti, cum in igne positum valde succenditur. Sic & populus Sanctorum, cùm ingressus fuerit in gaudium Domini sui, commutabitur in gaudium. Sequitur:

ỷ. 19. *Et exultabo in Jerusalem, & gaudebo in populo meo.*

Tunc *gaudebit* Dominus *in populo suo,* cùm jam nullum in eis peccatum fuerit, & omnes eos immortales ac beatos reddiderit. Quamdiu enim peccamus, & mortales ac miseri sumus, non potest in nobis gaudere. Neque enim gaudet in nobis, dum adhuc tales sumus, quales nos in principio condidit. Cùm igitur jam in antiquum statum nos reformaverit, tunc in nobis gaudium habebit. Sequitur:

Et non audietur ultro in eo vox fletus, & vox clamoris. Hoc manifestum est, quòd in populo Sanctorum neque luctus neque clamor, neque dolor erit ultra. Sequitur:

ỷ. 20. *Non erit ibi amplius infans dierum, & senex, qui non impleat dies suos.*

Infans dierum est, qui jam diu vixit, sed adhuc mente parvulus est. Hujusmodi enim infantes increpat sapientia dicens:
Prov. 1. 22 *Usque quo parvuli diligitis infantiam? Senex* verò *qui non impleat dies suos,* est, quimultum quidem vixit, sed ætatis suæ tempora in vanitate consumpsit. Ille enim dies suos implet operibus, qui se in hac vita cottidie vigilanter pensare non negligit, & ad omne, quod rectè facere potest, inertiâ nullâ torpescit. Et in præsenti quidem Ecclesia multi tales *pueri* ac *senes* sunt. Sed in illa electorum Ecclesia futura *non erit infans dierum, & senex, qui non impleat dies suos:* quia quisquis semper moribus esse perseverat, non perveniet ad illam, neque senex, qui dies vitæ suæ bonis operibus implere noluerit. Unde & subditur:

Quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Centenarius perfectus est numerus, & ideo *centum annorum* nomine vel omne spatium vitæ præsentis, vel mora longi temporis exprimitur. Qui ergo centum annos explevit, & adhuc *puer* est, id est: qui diu vixit, nec à factis puerilibus est correctus, *morietur* morte æterna. *Et peccator centum annorum,* id est: qui nec temporis longinquitate compesci potuit à perpetratione peccati, *maledictus erit* in die novissio, cùm audierit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* De electis verò in hac vita adhuc degentibus subditur: Matth. 25. 41.

Et ædificabunt domos, & inhabitabunt, & plantabunt vineas, & comedent fructus earum. ỷ. 21.

Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet. ỷ. 22.

Ædificabunt enim *domos* cordium suorum, & *habitabunt* in eis per cogitationem non vagando foras per cupiditates sæculi. Nam qui suæ mentis interiora deserit, & exteriora sectatur, id est: visibilia cogitat, non manet in domo sui pectoris. *Et plantabunt vineas,* id est: statuent sibi actiones bonas, in quibus cottidiano labore exerceantur. *Et comedent fructus earum,* id est: satiabuntur in futuro retributione bonorum operum suorum. *Non ædificabunt, & alius habitabit.* Quia hostis antiquus domum conscientiæ eorum, quam cœlestibus disciplinis & virtutum lapidibus construent, habitare non poterit, sicut mentem negligentis, de qua dicit: *Revertar in domum meam, unde exivi.* Matth. 12. 44.

Non plantabunt, & alius comedet: quia dia- A. bolus fructum actionis eorum non devorabit. *Alius* enim *comedet* fructum vinearum eorum, qui suis actibus fructum bonæ retributionis, quem expectabant, non consequuntur, sed magis Sathanas pœna eorum pascitur. Sed hoc electis contingere nequit.

Vel *domus* istæ sunt diversæ mansiones apud Patrem, quas jugiter possidebit, qui eas ædificaverit: & *vineæ* sunt plures ecclesiæ, quarum fructus comeduntur & bibuntur, & lætificant cor hominis, & inebriant amicos sponsi, atque in regno bibuntur cottidie, & æterna erit habitatio B. atque plantatio justorum, nec diaboli & satellitum ejus fraudibus supplantabitur. Sequitur:

*Secundùm enim dies ligni erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt electis meis.**

* aliàs: inveterabunt. Electi mei non laborabunt &c

Secundùm dies ligni erunt dies populi mei: quia sicut *lignum* in diebus suis gignit fructum suum: ita populus electorum, dum sibi status vitæ præsentis duraverit, fructum boni operis facere non desistet. *Et opera manuum eorum inveterabunt electis meis*: quia usque in finem tenebunt, & perfi- C. cient opera bona, quæ cœperunt. *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Sequitur:

Matth. 10, 22.

℣. 23. *Non laborabunt frustra, nec generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.*

Non laborabunt frustra: Quia quidquid boni agere laboraverint, adjuvante gratia mea perficient, & labores manuum D. suarum manducabunt. *Neque in conturbatione generabunt*; Quia, ut verbo veritatis spiritales filios generare possint, omnes vitiorum perturbationes, & cupiditatum sæcularium tumultus eliminabunt à cordibus suis, quatenus purificato mentis oculo quod justum est, videre & loqui liberè valeant. *Quia semen benedictorum Domini est*, id est: filii Apostolorum Christi sunt isti, *& nepotes eorum*, id est: filii filiorum eorum *cum eis* sunt. Illi enim sunt *filii* nostri, quos spiritaliter genuimus; *Nepotes* verò nostri sunt, quos jam nostri spiritales filii spiritaliter genuerunt. Quia ergo talis propagatio multipliciter fit in Ecclesia, aptè dicitur de Sanctis Patribus: Quia *nepotes eorum cum eis sunt.* Sequitur;

Eritque, antequam clament, ego exaudiam. ℣. 24.

Sicut scriptum est: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Et item: *Scit enim Pater vester, quid vobis necesse sit, antequam petatis eum.* *Adhuc illis* in oratione *loquentibus ego audiam.* *Audiam* eos semper ad eorum salutem, non tamen semper ad eorum voluntatem sicut audivi Paulum, ut gratia mea maneret in eo, non ut *stimulus carnis*, sicut ter rogaverat, *discederet ab eo.* Hac promissione Dominus quantum electos Novi Testamenti diligat, ostendit, quorum petitiones tam libenter, & tam citò facere semper se manifestat. Sequitur:

Ps. 9. 16. Luc. 12. 30. 2. Cor. 12, 8.

Lupus & agnus pascentur simul, & Leo & bos comedent paleas, & serpenti pulvis panis ejus: non nocebunt, & non occident in omni monte sancto meo: dicit Dominus. ℣. 25.

Lupus, id est: ille, qui in sæculo fuerat, *& agnus*, id est: qui semper fuit mitis & innocens, *pascentur simul* in Ecclesia uno cœlestis doctrinæ pabulo. *Et Leo & bos comedent paleas*: quia sæcularis Princeps & popularis homo pascentur eisdem eloquiis Divinis. *Paleæ* verò simplicia verba Scripturæ sunt, triticum autem sensus interior. Et frequenter evenit, ut homines sæculi mysteria nescientes simplici Scripturarum lectione pascantur. Alio autem sensu *Leo* Sathanas est; *quia adversarius vester diabolus tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem devoret.* *Bos* vero prædicatorem designat, sicut scriptum est: *Non alligabis os bovi trituranti.* *Paleæ* sunt peccatores, de quibus Joannes ait: *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Et *Leo igitur & bos comedent paleas*: quia peccatorum alios hostis antiquus devorat, alios prædicator quilibet convertit, & sibi incorporat mittens in viscera Ecclesiæ.

1. Pet. 5. 8. 1. Cor. 9. 9. Luc 3. 17.

Serpens quoque idem hostis est, sicut legitur: *Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas.* *Pulvis* etiam pec-

Apoc. 12. 9.

peccator est: quia primus homo post
Gen.3.19. peccatum audivit: *Pulvis es, & in pulverem reverteris. Serpenti* ergo *pulvis* est *panis ejus*: quoniam diabolus devoratione peccatorum pascitur. Sed *in monte Sancto Dei*, id est: in excelsa justorum conversatione non nocebunt hujusmodi Leones & serpentes eisdem justis, licèt affligant eos, *& non occident* quempiam eorum, id est: venenum suæ malitiæ non spargent
Ezech.18.4. in eo. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Sed ab hac morte immunis est electorum anima. Et ne eis nocerent hujusmodi
Luc.10.19. bestiæ audierunt à Domino: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super bestias*, scilicet serpentes & scorpiones, *& super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Quia verò *montem* nominavit, ne Judaico sensu intelligeres montem, in quo fuit templum Judæorum, ostendit altiori ratione se non in parte rerum localiter esse, qui omnia replet, nec in ædificiis materialibus, sed in corde fidelium habitare. Sequitur enim:

CAP. LXVI.

℣. 1. *Hæc dicit Dominus: Cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum: quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi, & quis est iste locus quietis meæ.*

℣. 2. *Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus. Ad quem autem aspiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos?*

Nam cùm dicit *sedem* suam *cælum, terram* vero *scabellum pedum* suorum, ostendit se omnibus interiorem & superiorem esse: quia ubique est à summis usque ad novissima & infima. Cœlum quippe excellit inter materialia, cui subest aër, ubi ignis & aqua, ultima verò terra est. Nam quarta pars distinctorum membrorum hujus Mundi, & ea novissima invenitur terra, ut à cœlo incipiens aërem numeres secundùm aquam tertiam, quartam terram. Cum ergo dicit, quia *cælum mihi sedes est, terra verò scabellum pedum meorum* declarat se in omnibus elementis esse, juxta quod per Jeremiam loquitur: *Nonne cælum & terram ego impleo?* Jer.23.24 Et quia in hoc universo Mundi corpore maximam speciem cœlum habet, & terra minimam, tanquam præsentior sit excellenti pulchritudini vis Divina, minimam verò ordinet in extremis atque infimis, congruè Deus *in cælo sedere* dicitur, *terramque calcare*: quia *cælum sursum & terra deorsum* ut Scriptura loquitur. Prov.25.3 Quia verò tantæ magnitudinis est Deus, ut omnia impleat, & excedat, aptè Judæos increpat dicens:

B. *Quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi?* Non enim in domo manufacta habito. *Et quis est iste locus quietis meæ?* Non enim alicubi localiter quiescere possum, ut vos in templo Salomonis me putetis habitare, vel quiescere. Nam *omnia hæc*, quæ videtis, *manus meæ fecerunt, & facta sunt universa ista.* Sed ego in manufactis & materialibus habitaculum non habeo: quia cum sim Spiritus, spiritalem domum quæro. *Ad quem* enim *respiciam*, ut ad eum divertam, & in eo maneam, *nisi ad pauperculum*, id est: ad humilem *& contritum Spiritu*, id est: qui flendo contrivit
C. Spiritum, id est: duritiam cordis sui, & non contemnentem, sed *trementem sermones meos?* Quisquis talis est, adhuc sereno vultu respiciam, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus in templo non manufacto. Reprobato itaque materiali templo consequens fuit, ut & hostiæ carnales, quæ offerebantur in eo, respuerentur. Unde & subditur:

Qui immolat bovem quasi qui interficiat virum, qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem, qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat, qui recordatur thuris, quasi qui benedicat Idolo. ℣. 3.

D. Postquam enim verus Dei Agnus est immolatus, & mysterium Propheticum his hostiis desiit, non placatur per eas Deus, sed graviter offenditur præsertim destructo templo, ubi solummodo licebat eas offerri. Aptè ergo dicitur: *Qui immolat bovem quasi qui interficiat virum.* Nam Moyses dixerat: *Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bovem aut ovem vel capram in castris vel extra castra, & non obtulerit oblationem Domino ad ostium tabernaculi, sangui-* Levit.17.3.

guinis reus erit, quasi sanguinem hominis fuderit, A. *sic peribit de medio populi sui.* Cùm ergo tabernaculum jam vel templum nusquàm sit, ubi talis oblatio offerri debeat, meritò *qui bovem* adhuc *immolat*, comparatur ei, *qui virum interficit*, cùm jam ad ostium tabernaculi oblationem ejus offerre non possit. Simili enim pœna uterque dignus est & bovem immolans & virum perimens. Sed & *qui pecus*, id est: capram vel ovem *mactat*, æqualem facit abominationem, ac si super altare Dei *cerebrum canis* effunderet. Et qui *oblationem* quam- B. libet hujusmodi offert, tale crimen perpetrat, ac si *sanguinem porcorum*, quod nefas est: offeret. *Qui thuris* adhuc *recordatur* ad ponendum in sacrificio, par committit sacrilegium, ac si benediceret Idolo. Paria enim sunt hæc sacrificia sacrificiis idolorum. Tantum enim perditionis est servire carnalibus observantiis,

f. quantum. & salutem per eas quærere, quam * Idola colere. Nam ponere spem salutis & justificationis, ubi non est, idolatria est.

Si quis igitur in his sanctitatem & justitiam putet esse, idolatra est quærens C. salutem, ubi non est; & umbram adhuc servare, negare est veritatem advenisse. Nam si adhuc servantur, aut significatur non fuisse promissus Christus, aut adhuc promittitur venturus, & negatur venisse. Manifestumque est jam cæremonias hujusmodi & pernitiosas esse & mortiferas, ut quicunque eas observaverit, non dubium sit in barathrum diaboli esse devo-

Luc. 16. 16 lutum. Scriptum est enim: *Lex & Prophetæ usque ad Joannem.* Non igitur jam Deo, sed diabolo servit, quisquis Legem D. ultra terminum, quem Deus ei posuit,

Rom. 10. 4. producere quærit. *Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti.* Sed de his, qui adhuc eam tenere volunt, perfidis Judæis subjungitur:

Hæc omnia in viis suis elegerunt, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

Respuentes enim præcepta vitæ, quæ audiebant â Salvatore, *elegerunt in viis*, id est: in actionibus *suis omnia hæc* execranda, quæ nunc dicta sunt, *& in* hujusmodi *abominationibus delectati sunt*, non in gratia Novi Testamenti, quæ eis offere- batur. Hinc namque ei, qui cæcus fuerat, dicebant: *Tu discipulis ejus sis, nos autem Moysi discipuli sumus.* Sequitur: *Joan. 9. 28*

Unde & ego eligam illusiones eorum, & quæ timebant adducam eis. *Joa. 11. 45.*

Ipsi cogitaverunt contra Dominum dicentes: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum, & Gentem.* Sed ex hoc, quod callidè cogitaverunt adversus Dominum, illusit eis Dominus: quia ex eo, quòd non dimiserunt eum, sic factum est, ut omnes crederent in eum. *Et quæ timebant, adduxit eis*: quia fecit, ut venirent Romani, & tollerent locum eorum & Gentem. Et hoc factum est propter abominandas carnales observantias, quas elegerant: quia idcirco â Romanis sunt exterminati, quod eis tributum pendere nolebant, dicentes injustum esse, ut populus, qui decimas, ac primitias & sacrificia Deo reddabat, hominibus quoque tributa solveret, cùm Salvator eis jussisset, ut redderent, *quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ* *Matth. 22* sunt *Dei, Deo.* Sequitur: *21.*

Quia vocavi, & non erat, qui responderet, locutus sum, & non audierunt, feceruntque malum in oculis meis, & quæ nolui, elegerunt.

Dominus, qui deinceps per Apostolos *vocavit* nos, ipse primum vocavit Judæos. Sed illi *non responderunt* vocanti: quia bonis sermonibus, quos ab eo audierunt, opera bona non reddiderunt, nec per fidem accesserunt ad eum. *Locutus* est illis ea, quæ in Evangelio scripta sunt, sed ipsi *non audierunt*, id est: non obedierunt, sed incessanter *mala fecerunt in oculis ejus*, & carnalia litteræ præcepta, quæ ei displicebant, *elegerunt* atque vanas Pharisæorum traditiones. Deinde multitudinem Sanctorum, qui tunc in Judæa & Jerusalem erat, Salvator alloquitur dicens:

Audite verbum Domini, qui ỷ. 5.
tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abjicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur.

Una-

Unanimis enim illa multitudo primo-A. rum credentium non duro & insensibili corde, sicut nos, *audiebat verbum* Divinæ prædicationis, sed *cum tremore* & reverentia excipiebant. Quorum pessimi *fratres* fuerunt cæteri Judæi, qui in perfidia manserunt, qui *oderunt* credentes, & de Synagoga vel finibus suis abjecerunt propter nomen Christi. Et dixerunt eis: *Glorificetur Dominus*, ut videamus eum, & vos lætemini. Quid vobis humilem introducitis Deum, quid crucifixum? volumus eum, ùt dicitis, in sua majestate conspicere regnantem, ut & vos gaudeatis in conspectu ejus. Hæc in-B. fideliter deridendo loquebantur putantes hos frustra sperare in Christo. Ipsi autem cùm viderint gloriam justorum,

Sap. 3. 8. *confundentur* dicentes: *Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est? Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis.* Si loquentur dolentes atque confusi, cùm glorificatus fuerit Dominus in lætitia istorum, quos odientes abjecerunt propter nomen ejus. Sed & in præsenti vita confusi sunt, cùm viderent omnes ad fidem ejus, quem crucifixerant, confluere, & omnem linguam confiteri: quia Christus est in gloria Dei Patris, sibique necis crimen à cunctis objici. Unde & sequitur:

℣. 6. *Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.*

Vox enim *populi de civitate* resonabat laudes Dei: & *vox de templo*, quia, sicut legitur, *multa signa & prodigia per Apo-*

Act. 2. 43. & 46. *stolos fiebant in Jerusalem, & metus erat magnus universis. Cottidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domum panem sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis collaudantes Deum.* Sed pòst secuta est *vox Domini* per Romanos *reddentis retributionem inimicis suis* Judæis. Unde & per se ipsum antea loquens:

Luc. 21. 23 & 24. *Erit*, inquit, *pressura magna super terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladii, & captivi ducentur in omnes Gentes.*

Aut certè *vox* clamoris & seditionis atque ploratus resonabat *de templo & civitate* Romano exercitu circumdata, & in tres partes seditionibus divisa, quando unus templum obtinuit, & omnia priùs sancta possedit, & forinsecus contra hostes, intus contra cives dimicans, in urbe atque in templo tam Sacerdotum & Levitarum, quàm vulgi ignobilis, mulierumque ac puerorum ululatus auditus est reddente illis Domino justam retributionem. Quia verò tunc ubique populum ad fidem Ecclesia facilè generabat, aptè subjungitur:

Antequam parturiret, peperit: ℣. 7.
antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

Parturire enim est ante partum dolere: *parere* verò partum effundere. Et Ecclesia *antequam parturiret, peperit*: quia antequam persecutionis angustias patere-C. tur, multiplicem spiritalium filiorum sobolem edidit. *Antequam veniret partus ejus, peperit masculum*, id est: robustum & virilem populum: quia accepto Spiritu Act. 2. 41. Sancto in die Pentecostes mox ad vo- ibid. 4. 4. cem Petri ex populo circiter *tria millia*; & alia die *quinque millia* crediderunt. *Antequam parturiret, peperit*: quia sicut Ecclesiastica narrat Historia, absque ullo obstaculo in ipsis initiis Evangelicus sermo usquequaque percurrebat. Unde & factum est, ut repentè quasi cœlitus lumen ostensum aut radius quidam D. Solis erumpens totum orbem claritate superni luminis illustraret, & [*Uterque Cod. illustret.*], ex quo & per omnes civitates ac vicos immensæ multitudines, velut messium tempore frumenta ad areas, ita ad Ecclesias congregabantur. Unde & sermo [*Uterque vel*] Propheticus admirando subjungit:

Quis audivit unquam tale, aut ℣. 8.
quis vidit huic simile?

Nunquam enim tale quid super terram accidit, nunquam huic rei simile quidquam auditum est aut visum, ut om-

cibum profecerint, *deliciis affluant* verita- A.
tis & scientiam *omnimoda gloria.* Et tunc
Ps. 45. 5. Dominus *declinabit super eam quasi fluvium*
pacis, de quo dictum est: *Fluminis impetus*
lætificat civitatem Dei. Ut pace omnia
possidente & Nationum bellis cessantibus
torrens doctrinarum Dei riget viam credentium. Sequitur:

Ad ubera portabimini, & super genua blan-
1. Cor. 3. 2. *dientur vobis.* *Ad ubera potavit* Aposto-
lus illos, quibus ait: *Tanquam parvulis in*
Christo lac vobis potum dedi non escam. *Et su-*
per genua, id est: super exempla bonorum
operum suorum *blandiebatur* eis, quibus
Philip. 4. 8 dicebat: *Quæcunque vera sunt quæcunque pu-* B.
dica, quæcunque justa, quæcunque amabilia, quæ-
cunque bona fama, si qua virtus, si qua laus dis-
ciplinæ, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepi-
stis, & vidistis in me, & audistis, Hæc agite, &
Deus pacis erit vobiscum. Similiter & cæ-
teri Sancti Doctores potabant, & potant
more matrum ad ubera doctrinæ parvu-
los filios suos, & in exemplis bonorum
operum suorum velut in genibus foven-
do sustentant eos, ac blandiuntur eis, ut
proficiant. Nam quòd in genibus ope-
ra designentur, ex historia Gedeonis ag- C.
Judic. 7. noscimus, ubi trecenti viri, qui flexo recto
5. & seq. genu aquam biberant, vicisse in prælio
referuntur. Aqua enim Scientia sacra
est. Sequitur:

℣. 13. *Quomodo si cui mater blandia-*
tur, ita ego consolabor vos, & in Je-
rusalem consolabimini.

℣. 14. *Videbitis, & gaudebit cor ve-*
strum, & ossa vestra sicut herba ger-
minabunt.

Sicut parvulo suo flenti mater blandi- D.
tur, ut à ploratu quiescat: ita ego vobis
faciam: quia dum adhuc pusillanimes de
malis, quæ propter correptionem patimi-
ni, vocem querelæ emiseritis, multimoda
consolatione *blandiar* vobis, & dulciter
vos placabo. Sed & post transitum vitæ
præsentis multo dulciorem invenietis *con-*
solationem: quia mox in supernam Jerusa-
lem, ubi perpetualiter gaudeatis, ducemi-
ni, nec in infernum sicut antiqui Patres
descendetis. Et in illa Jerusalem, quæ
non frustra *visio pacis* interpretatur, *vide-*
bitis, sicut est, *gloriam* creatoris, & ex me-
dullis suis *gaudebit cor vestrum* in ejus aspec-
tu. Cumque dies resurrectionis adve-
nerit, tunc *ossa vestra* de pulvere *germina-*
bunt sicut herba: quia reviviscent, atque vi-
rescent, & immarcescibili gloria verna-
bunt. Nam hæc ita debere intelligi, se-
quentia declarant, cùm protinus subdi-
tur.

Et cognoscetur manus Domini servis ejus, &
indignabitur inimicis suis.

Quia ecce Dominus in igne ve- ℣. 15.
niet, & quasi turbo quadriga ejus,
reddere in indignatione furorem su-
um, & increpationem suam in flam-
ma ignis.

Quia in igne Dominus dijudica- ℣. 16.
bit, & in gladio suo ad omnem car-
nem.

Tunc enim valida *manus Domini cognos-*
cetur servis ejus: quia in brachio virtutis
suæ liberabit eos; *& indignabitur inimicis*
suis, id est: omnibus, qui ex corde eum
non amaverunt. Ipse quippe *veniet* igne
circumdatus, *& quadriga ejus*, id est virtutes
Angelicæ, in quibus sedet, venient
sicut turbo, ut reprobos omnes subruant, &
quasi paleas de Mundo tormentis exagi-
tantes rapiant. *Veniet*, inquam Domi-
nus, ut impiis *furorem suum* cum magna *in-*
dignatione reddat, & eos, qui *increpatione*
digni fuerint, *in flamma ignis* increpet:
Nam *uniuscujusque opus quale sit, ignis proba-* 1. Cor. 3.
bit. Si cujus opus manserit, mercedem accipiet, 14.
si cujus opus arserit, detrimentum patietur. Et
præcipuè reprobi tunc in igne erunt, ut
increpentur: quia sancti mox rapientur
in nubibus obviam Christo in aëra, & in
dexteris ejus statuentur: peccatores verò
relinquentur in terra, & in sinistris ponen-
tur, & igne circumdati, qui inferiora hu-
jus aëris omnia cremabit, sententiam Ju-
dicis expectantes asperitatem gehennali-
um tormentorum prægustent. Nam
ignis ille tantum spatium istius aëris oc-
cupaturus est, quantum occupavit aqua
Diluvii, quando quindecim cubitis altior
fuit super montes quos operuerat sub uni-
verso cælo.

Justis itaque in altum sublevatis &
peccatoribus in medio ignis illius in imo
derelictis *reddet* Dominus eisdem pecca-
toribus *in flamma* positis *increpationem suam*
dicens

Mat. 25, 42. dicens: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare: nudus fui, & non operuistis me.* Nam in illo *igne* atque *in gladio* oris sui *dijudicabit ad omnem carnem*, id est: adversus omnes carnales: quia tunc comprobabitur, quàm justè erga eos in omnibus semper egerit, imò quàm piè, & è diverso quam injustè erga eum illi semper egerint, ideoque ferientur gladio ejus, cùm audierint: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*
Ibid. 41. *Omnem* enim *carnem* vocat omnes, qui gloriam incorruptionis per illam, quæ sanctis dabitur, immutationem adepti non fuerint. De qua videlicet carne dicit Apostolus:
1. Cor. 15. 50. *quoniam caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*, Hæc igitur caro, quæ regnum Dei non ingreditur, igni & gladio foris traditur. Sed post hæc sententia valde formidanda subjungitur:

Et multiplicabuntur, inquit, *interfecti à Domino,*

ỷ. 17. *Qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus,*

Quid enim per *interiorem januam* nisi ingressus religiosioris & secretioris conversationis exprimitur, ùt eorum, qui sæculo renuntiant, vel ad Altaris officium accedunt, sive quid sacratius cæteris agunt? Et quid *hortorum* nomine nisi conversationes talium designantur adornatæ vitæ floribus & bonorum operum virtute vernantes? In quibus *fructificantur*: quia sanctitatis actiones faciunt, *& mundos se putant*: quia jam se purgatos à peccatorum sordibus æstimant, atque munditiam sibi sanctitatis arrogant. Et quia de suis meritis præsumunt, idcirco veniente eo, qui omnem superbiam perqutit, *interficiuntur*

Ezech. 32. 19. Hinc namque est, quòd alias unicuique talium dicitur: *Quò pulchrior es, descende, & dormi cum incircumcisis.* Omnis enim, qui fœditatem suæ infirmitatis considerare negligit, sed per elationis suæ fastum virtutis suæ gloriam attendit, quò pulchrior est, inde descendit: quia se extollendo de suis meritis inde in ima interiùs corruit, unde gloriosum se esse judicavit. Qui descendens cum incircumcisis dormit: quia in æternam mortem cum cæteris peccatoribus deficit.

Benè ergo dicitur, quoniam *multiplicabuntur interfecti à Domino, qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis*, id est: excultis virtutum plantariis *post januam intrinsecus*, id est: post ingressum sanctioris vitæ: quia multi, qui religiosiores & Deo viciniores esse videntur, in illo die gladio animadversionis ejus interficientur. Quis enim Deo se propinquare non æstimat, cùm supernis excrescere virtutibus vel muneribus agnoscit, cùm vel Prophetiæ donum vel doctrinæ magisterium percipit, vel ad exercendam curationis gratiam convalescit? Et tamen sæpe mens, dum de virtutis suæ securitate resolvitur, insidiante adversario inopinatæ culpæ telo perforatur, & in æternum longè à Deo fit, unde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquavit.

Rectè itaque de omnibus his atque talibus dicitur, quia *multiplicabuntur interfecti à Domino, qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus.* Mat. 23. 25.
Nec ignoramus Judæos his verbis juxta historiam denotari, imò Scribas & Phari- Num. 19.
sæos, qui juxta Domini sententiam mundantes, quod foris erat, calicis & paropsidis, intus pleni erant immunditia. Præceperat enim per Moysen Deus, ut, si quis præventus fuisset in peccato, væccæ rufæ aspersus cinere, & aliis expiationum modis per sacrificia & victimas rediret ad templum. Quod illi negligentes in locis deliciarum & voluptatum, id est: *in hortis* amœnissimis vel baptisteria exstruebant, vel piscinas ad areolas irrigandas, adulteria & omnem libidinum turpitudinem simplicibus abluere aquis se putantes. Dum enim scortis hærerent in modum canum, & masculi in masculos turpitudinem exercerent, *sanctificabantur in hortis*, id est: abluebantur, & credebant se mundos: sed in adventu interni judicis occidentur. Illi quoque Judæi veteres his verbis arguuntur, qui latenter *in hortis* colebant Idola, & ibi *sanctificabantur*, id est: laudabantur, *& mundos se putabant*: sed veniente Domino interficientur. Confundentur enim ab Idolis, quibus sacrificaverunt, & erubescent super hortis, quos elegerant.

Possumus etiam per idolatras hæreticos accipere, qui se ab unitate Ecclesiæ sepa-

separantes errorum suorum figmenta, quasi quædam simulachra colunt in conventiculis suis velut *in hortis*, ubi, secundùm quod eis visum est, sanctificantur jejuniis, ac vigiliis & diversis abstinentiis. atque mundos se judicant. quia luxuriantibus & ebriosis atque perjuris aliisque criminosis, qui sunt in Ecclesia, non communicant, & nos, quia maluimus inter tales habitare, quam nos ab unitate Ecclesiæ scindere, contaminari, peccatis existimant. Sed dubium non est, quin omnis istorum multitudo, quæ impietate sanctificatur, & de munditia sua gloriatur, veniente judice perimatur. Hoc est itaque quod dicitur, quia *multiplicabuntur interfecti à Domino, qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus. Sequitur:*

Qui comedebant carnem suillam, & abominationem & murem; simul consumentur, dicit Doimnus:

Deut. 14. 8 Levit. 11. 29 Ait autem Lex: *Sus: quoniam dividit ungulas, & non ruminat, immunda erit. Murem* quoque inter immunda reputat. Et quid est ungulam dividere & non ruminare nisi scientiam quidem discretionis habere, cibos autem vitæ, id est: verba justitiæ non recogitare, ac tractare, sed negligenter oblivioni tradere? Quid ergo est *suilla caro* nisi corpus infirmæ conversationis eorum, qui discretionis acumen habent, sed præcepta Dei in corde suo ruminare negligunt ad faciendum ea? *Comedit* igitur *carnem suillam*, qui exemplum immundæ actionis istorum quasi sapientiorum suscipit, & imitatur. *Abominatio* autem est quodlibet execrabile peccatum.

Mus verò semper ob edacitatem laborat, eos denotans, qui ingluviem Phil. 3. 19. ventris sequuntur. & *quorum Deus venter est.* Et ille *murem comedit.* qui exemplum nimiæ edacitatis ab aliquo suscipit. Abominationem verò *comedit*, qui execrabile factum in se admittit. Itaque quicunque comedunt carnem suillam & abominationem & murem, nisi quantocius per pœnitentiam mundati fuerint, *consumentur* omnes *simul* in die illa. Vel *simul* cum immunditiis, quas edunt, consumentur, ut *simul* pereant, & qui præbent exemplum iniquitatis, & qui suscipiunt. Vel *simul* cum eis, qui se mundos putant in hortis suis. Sequitur:

Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis. ℣. 18.

Publicum tunc Dominus examen faciet, & in conspectu totius humani generis non solùm *opera* singulorum, sed & *cogitationes eorum* ab initio usque in finem vitæ ipsorum, nisi quæ per pœnitentiam deleta fuerint, *congregabit*, ac manifestabit, & unusquisque secundum ea, quæ cogitavit & operatus est, recipiet. De electio vero subjungit. *Et venient, & videbunt gloriam meam.* Peracto quippe judicio & reprobis in supplicium corruentibus introducet justos in regnum suum, & ibi manifestabit eis se ipsum, ut gloriam Divinitatis ejus in æternum, sicuti est, videant, & in ejus aspectu sine fine gaudeant. Sequitur:

Et ponam in eis signum. ℣. 19.

Ponet in eis signum: quia juxta Joannis Apocalypsin *nomen ejus habebunt scriptum in frontibus suis.* Apoc. 14. 1 Vel ad tempora vitæ præsentis intelligi potest subitò verba convertisse: quia nunc *signum*, sanctæ crucis in omnibus, qui ad fidem accedunt *ponit.* Unde & subdit: *Et mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare in Africam, in Libiam * tenentes sagittam: In Italiam & Græciam, ad Insulas longe ad eos, qui non audierunt de me & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam Gentibus.* * aliàs: Lydiam, tendentes sa.

Et adducent omnes fratres vestros de cunctis Gentibus donum Domino in equis & in quadrigis, & in lecticis & in mulis, & in carrucis ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in Domum Domini. ℣. 20.

Et assumam ex eis in Sacerdotes & in Levitas, dicit Dominus. ℣. 21.

Ut enim Paulus de eo scribit: *Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*, id est: per baptismum. Et item; *Spe enim salvi facti sumus.* Ex his qui Baptismo *: spe salvati fuerant, *misit* Christus *ad Gentes* ipsum Paulum & Barnaban cæterosque tales. *In mare* misit eos, id Tit. 3. 5. Rom. 8. 24

id est; ad insulas, quæ sunt in mari. *Africam* verò, quæ est meridiana pars Mundi, & Libiam, quæ est superior, atque *Italiam*, quæ est ab Occidente, & *Græciam*, quæ versus Aquilonem sita est, nominatim posuit sermo Divinus, ac si Meridiem & Orientem, Occasumque & Aquilonem nominâsset, & quia hæ principales sunt in Orbe regiones. Sermo autem prædicationis vocatur *Sagitta*: quia in eo, quòd vitam ferit malè viventium, corde transfigit. Præcones autem veritatis etiam *ad insulas* longiùs in Oceano missi sunt, & ad omnes, qui *nihil* antea à Deo *audierunt, neque gloriam* mirabilium, quæ in carne gessit, *viderunt*.

A.

B.

Fratres verò credentium sunt omnes, qui ad fidem veniunt, & Deum cum eis Patrem habere incipiunt. Qui de cunctis Gentibus *adducuntur Domino in equis & quadrigis & lecticis, & in mulis & in carrucis*. Nam quid *equos* nisi Deiferos prædicatores appellat? Et quid *quadrigas* nisi prædicationes eorum, qui quatuor voluminibus Evangelii quasi quatuor rotis feruntur, vel in Lege & Prophetis, atque in Evangelio & Apostolis velut in quatuor rotis innituntur? Unde & aliàs dictum est ei: *Qui ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ salvatio*. *Lectica* verò dicitur à lecti similitudine, & est gestatorium, in quo velut in curru super quatuor equos portari solebant filiæ nobilium coopertæ cortina desuper. Cui gestatorio simile fuit vas, quod ad Petrum de Cælo submissum est. Vidit enim Petrus in excessu mentis descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis summitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & serpentia terræ & volatilia cæli, & facta est vox ad eum: *Surge Petre, occide & manduca*. Lectica ergo idem significare creditur quod & illud vas, id est; vehiculum prædicationis Evangelicæ, in quo molliter feruntur, aquiescunt & nutriuntur delicatæ animæ fidelium, & à strepitu negotiorum sæcularium absconduntur. *Lecticas* autem plurali numero posuit: quia unusquisque prudens doctor & religiosus ex verbis & arte prædicationis suæ componit gestatorium hujusmodi ad nutriendum in secreto promovendumque fidelium animas quasi nobilium filias.

C. Haba. 3. 8

Act. 10. 11. & seq.

D

Quid autem per *mulos* sive per *mulas*, quæ semper sunt steriles, figuratur nisi electorum Sacerdotum perpetua castitas? Nam quòd *mula* virginitatem seu continentiam significet, agnoscimus, cùm Salomonem super *mulam David* imponi legimus, ut in Regem super Israel constituatur. Quid enim per Salomonem nisi Christus, & quid per *mulam David* nisi primitiva Ecclesia mente & corpore casta designatur? Super quam Salvator impositus Rex est super universum Israel, id est; Super omnem populum credentium constitutus. In *mulis* ergo Prælatos Ecclesiæ semper castos intelligamus. *Carrucæ* autem & ipsa sunt nobilia vehicula, quæ à *Carro* nomen acceperunt. Et quid in *carrucis* nisi jam dictæ prædicationes exprimuntur, quæ nos in via Dei portant, & ad cælestia subvehunt: In *equis* itaque & in *quadrigis & lectulis atque mulis & carrucis adducuntur fratres vestri de cunctis Gentibus ad montem sanctum Domini Jerusalem*, dum per sanctos prædicatores, ac per ministerium doctrinæ & actionis eorum adducuntur undique credentes ad Ecclesiam. Et *adducuntur sicut munus*, quod *in vase mundo* à filiis Israel inferri solebat *in Domum Domini*: quia & ipsi sunt acceptabile munus atque in sancto vase prædicationis à Doctoribus in Ecclesiam inferuntur.

3. Reg. 1. 38.

Vel qui veloces sunt in fide, *equis* vehuntur, qui verò multiplices in gratia, *quadrigis*, qui consolatione indigent, tectis *lectis* & umbraculis, ut audire mereantur: *Per diem Sol non uret te, neque luna per noctem*. In *mulis* adducuntur continentes & steriles. *Carrucæ* verò illi intelligendi sunt, quibus loquitur Apostolus: *Invicem onera vestra portate*. Et in *vase mundo* casti corporis adducuntur Domino fratres vestri. Et ex his Dominus *in Sacerdotes & Levitas assumit*: quia non jam de sola tribu Levi, sed & de cunctis nationibus Sacerdotes & Levitæ digni Deo eliguntur. Quia verò hi, quos sancti prædicatores ad Ecclesiam adducunt, Deo in æternum placent, & cum eo regnant, pulchrè subjungit:

Psal. 120. 6.

Galat. 6. 2.

Quia sicut cæli novi & terra nova, quæ ego stare facio coram me, dicit ¶ 22.

cit Dominus: *sic stabit semen vestrum & nomen vestrum.*

Nam sicut in æternum *stabunt cæli novi, & terra nova*, quæ Dominus ante se stare faciet post diem judicii: *sic stabit* æternaliter coram eo *semen* prædicatorum, id est: filii, quos per Evangelium genuerunt, & *nomen* eorum in Libro vitæ coram oculis Dei permanebit. Unde & beatus Apostolus de eo fidelibus scripsit: *Qui potens*
Judæ 24. *est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in adventu Domini nostri JESU Christi.* Sine fine ergo stabunt electi ante faciem ejus, ubi à seB ipsis ad illum erigentur intuendum, raptique intentione cordis & dulcedine contemplationis decorem vultus ejus semper aspicient. Sequitur:

℣. 23. *Et erit mensis ex mense, & Sabbatbum ex Sabbatho.*

Mensis pro perfectione positus est. Quid enim mensis nisi perfectio dierum? Quid verò *Sabbatbum* nisi requies, in qua fieri opus servile non liceat? *Erit* ergo *mensis ex mense*, quia qui hìc perfectè vixerint, illic ad perfectionem gloriæ perducentur. *Et Sabbatbum erit ex Sabbatbo*: C quia qui hic cessaverint à perverso opere, illic requiescent in cælesti retributione. Et quia Dominus in die resurrectionis etiam corpora justorum in illam viventium patriam introducet, congruè subditur:

Et veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

Receptis enim corporibus omnes electi ingredientur aulam perpetui regni, & ante sedem majestatis ejus venientes procident in faciem suam læti gratias agentes, & adorabunt eum sicut ex Apocalypsi
Apoc. 4. 10. Joannis evidenter agnoscimus. Mox ut incircumspectum lumen ejus viderint, quàm angusta sint omnia, quæ creata sunt, deprehendent, & quid agatur in omni creatura, facilè videbunt. Unde & subditur:

℣. 24. *Et egredientur, & videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me.*

Non tamen corporaliter eos de illa regione beatorum credimus *egressuros*, sed A magnitudine visionis *egredientur*: quia mentis eorum amplitudinem latitudo cæli concludere non poterit, sed visus eorum limites patriæ cælestis excedet, ut non solum ea, quæ intus, sed & ea, quæ foris fuerint, manifestè conspiciant. Nam luce visionis intimæ laxatur sinus mentis. Cumque in Dei lumine rapitur super se, in interioribus ampliatur, tantùmque expanditur in Deo, ut angusta ei videatur omnis creatura. Unde non loci mutatione sed latioris, ac purioris visus assumptione dicuntur *egressuri*, ut *videant cadavera prævaricatorum*, id est: corpora peccantium in suppliciis ardentia; quia dum incircumseptum lumen conditoris aspiciunt, parum est, ut omnia, quæ in illo beatitudinis regno sunt, videant, nisi & cuncta, quæ in universitate creaturæ fiunt, liberæ mentis visu conspiciant. Justi itaque in tormentis semper intuentur injustos, ut inde eorum gaudium crescat, quia malum conspiciunt, quod misericorditer evaserunt: tantoque majores ereptori suo gratias referant, quantò vident in aliis, quid ipsi pati, si essent relicti, potuissent.

Nec illam tantæ beatitudinis claritatem apud justorum animum fuscat conspecta pœna reproborum: quia ubi jam compassio miseriæ non erit, minuere procul dubio beatorum lætitiam non valebit. Quid autem mirum, si, dum justi injustorum tormenta conspiciunt, hoc eis eveniat in obsequiis gaudiorum, quando & in pictura niger color substernitur, ut albus vel rubeus clarior videatur? Et quamvis eis sua gaudia ad perfruendum plenè sufficiant, mala tamen reproborum ad augmentum lætitiæ absque dubio semper aspiciunt: quia, ùt dictum est, qui D Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint. *Cadavera* autem appellat corpora reproborum: quia fœtentia sunt, & æterna morte deficiunt. De quibus & subjungitur:

Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. *Ignis* enim ille gehennalis *nunquam extinguetur*, sicut & Joannes asserit dicens de Domino: *Paleas autem combu-* Matth. 3. 12.

buret

buret igni inextinguibili. In quo & *vermes* A immortales esse credendi sunt, qui carnes impiorum sine fine comedant, ut non solùm ab igne perpetualiter crucientur, sed & à vermibus devorentur. Unde & Ju-
Judith 16. 21. dith in Cantico suo ait: *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant mala usque in sempiternum.* Et alibi scriptum
Eccli. 7. 19 est: *Vindicta carnis impii ignis & vermes.* Sicut ergo corporeus est ille ignis: sic & vermes sunt corporei: quia & ignis corpora reproborum concremat, & vermes ea dilacerant. Vel in *verme* putredo gehennæ designatur, & in *igne* ardor. Seu B *vermis* dicitur sera scelerum pœnitudo, quæ nunquam in tormentis conscientiam afflictorum mordere cessabit, ut ignis sit pœna extrinsecus sæviens, vermis dolor intrinsecus accusans. De quibus adhuc subditur:

Et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

Usque ad satietatem quippe *visionis* erunt: quia de eorum visione satiabuntur omnes justi, quos sine intermissione videbunt ante oculos suos perpetuæ ignominiæ mancipari. Nam *omnem carnem* vocat nunc C omnes electos post resurrectionem corporum gloria incorruptionis vestitos.

His dictis Propheticus liber finem accipit. Et pulchrè Beatus Isaias librum suum in hoc loco terminat, ut qui de his maximè, quæ in præsenti vita fiunt, hucusque locutus est, nunc illis, quæ in futuro complebuntur, finem dicendi faciat.

Nos quoque ad resurrectionis gloriam, quæ in fine hujus Libri ostenditur, & octonario numero frequenter designari solet, attingere cupientes dicta ejus, prout cœlestis inspiratio nobis aperuit, ac juxta sensum Catholicæ veritatis, quæ in omnibus libris ortodoxorum Patrum invenitur, & secundùm rationem fidei, quam tenet Ecclesia, *octo voluminibus* compendiosè pertractavimus non præjudicantes aliorum intelligentiæ, qui de his forsitan aliter senserunt, vel senrient, sed simpliciter, quod nobis visum est, ostendentes.

Nihil enim obest Scripturam sacram aliter atque aliter intelligi, dummodo veritas Catholica teneatur, & quod intellectum fuerit, pietatem nutriat, nec ab aliis Scripturæ sententiis improbari possit. Unde qui meliùs hæc interpretari poterit, manifestet impigrè, quod multis utile novit, ne in novissimo pecuniam Domini sui arguatur occultâsse. Qui verò hæc melius non exposuerit, aut meliorem Libri hujus explanationem non habuerit, huic non detrahat, quam nostra exiguitas edidit. Nam quia opus erat expositore, ut Propheticus iste Liber tam utilis ac necessarius, quem & plus cæteris Prophetarum Libris frequentat Ecclesia, intelligi posset, & nusquam in regionibus nostris integram super eum explanationem inveniebamus, impulsus sum opus istud aggredi, ut quantulamcunque darem intelligentiam his, qui Prophetæ dicta legebant, vel audiebant, & non intelligebant.

Qui ergo Prophetam hunc non intelligit, & aliam ejus expositionem non habuerit, vel non invenerit, non dedignetur istam recipere, nisi semper Isaiam voluerit ignorare. Si quis verò hanc fortè gratam sibi esse judicaverit, aut aliquem ex ea fructum perceperit, Auctori bonorum omnium inde grates referat, ipsumque precetur, ut tanti laboris mercedem in futuro sæculo mihi restituat, qui vivit & regnat Deus in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Finis Libri Octavi Hervei in Isaiam.